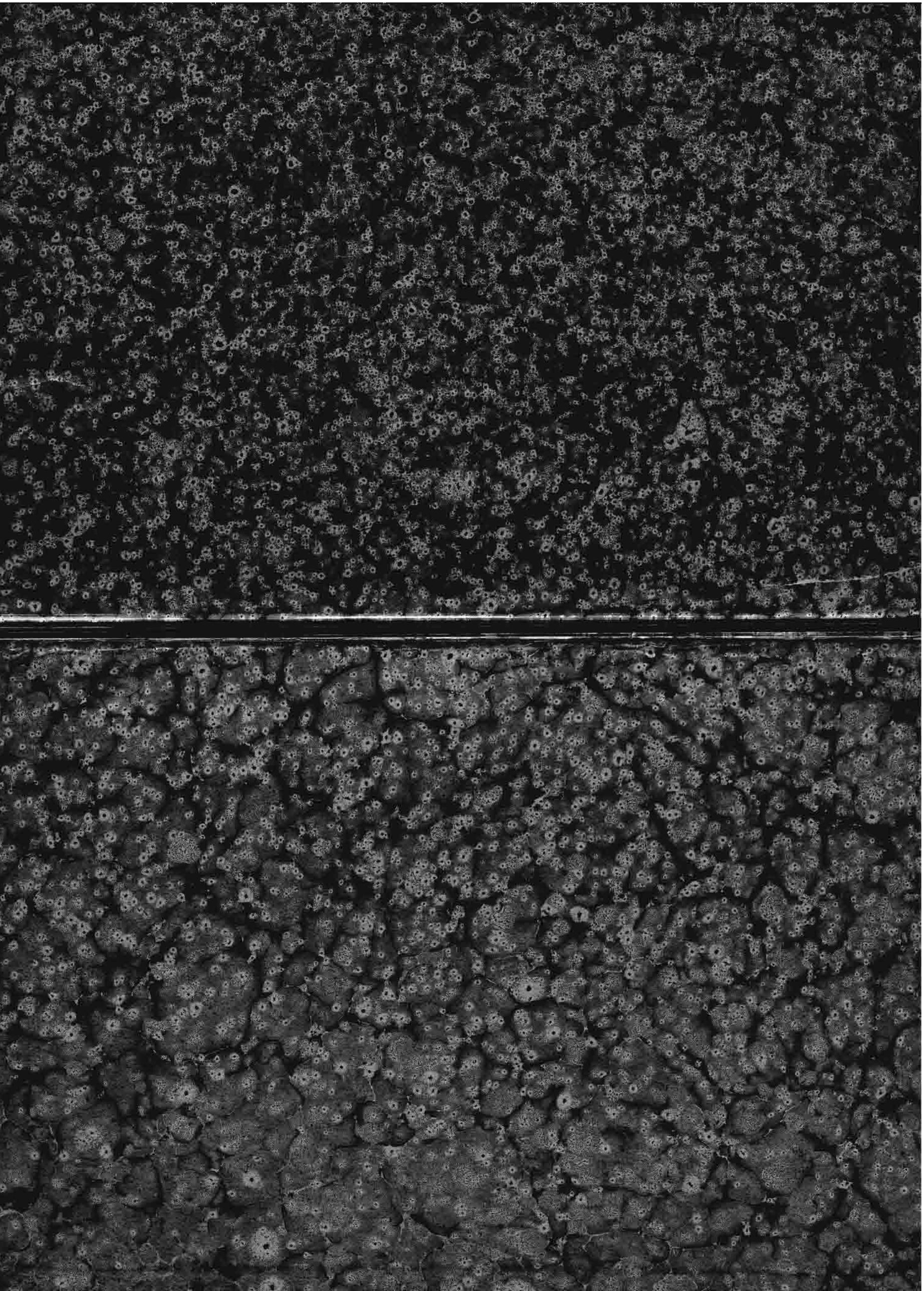

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ
ΜΙΚΡΑΣΙΑΣ

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΡΟΣ ΔΙΑΔΟΣΙΝ ΩΦΕΛΙΜΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΣΩΜΑΤΕΙΟΝ ΑΝΕΓΝΩΡΙΣΜΕΝΟΝ
(ΕΠΙΤΡΟΠΕΙΑ ΕΘΝΙΚΩΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΩΝ)

11 — 11

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

3212

ΤΗΣ

ΜΙΚΡΑΣ ΑΣΙΑΣ

ΥΠΟ

ΠΑΝΤ. Μ. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗ

Φυσικὴ σύστασις τῆς χώρας.
Πολιτικὴ γεωγραφία. Φυσικὸς πλοῦτος.

ΤΥΠΟΙΣ Π. Α. ΠΕΤΡΑΚΟΥ
(Στοὰ Πάππου)

ΑΘΗΝΑΙ
1921

ΑΙΦΑΡΤΩΣΙΣ

Ὁ Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων Βιβλίων κατήρτισεν «Ἐπιτροπείαν Ἐθνικῶν Δημοσιευμάτων», ἀποτελεσθεῖσαν ἐκ τοῦ κ. Γ. Ν. Χατζιδάκι ὡς προέδρου, τῶν κ. κ. Ν. Γ. Πολίτου, Χρ. Τσούντα, Δ. Αἰγινήτου, Σίμου Μενάρδου, Στεφ. Δέλτα, Ἀπ. Δοξιάδου, Βασιλ. Κολοκοτρώνη, Γ. Δροσίνη, Κ. Κουρουνιώτη, Α. Κουρτίδου ὡς μελῶν, καὶ τοῦ κ. Π. Μ. Κοντογιάννη ὡς γραμματέως ἵνα ἐπιμεληθῇ τὴν ἔκδοσιν βιβλίων, ἀναφερομένων εἰς τὴν μελέτην καὶ ἔρευναν τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν.

Ἡ Ἐπιτροπεία κατὰ τὴν συνεδρίαν αὐτῆς τῆς 1 Φεβρουαρίου 1919 ἀνέθηκεν εἰς τὸν κ. Παντελῆν Μ. Κοντογιάννην τὴν συγγραφὴν «Γεωγραφίας τῆς Μ. Ἀσίας», ἥ ὁποία καὶ ἐκδίδεται νῦν.

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΡΟΣ ΔΙΑΔΟΣΙΝ ΩΦΕΛΙΜΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΣΩΜΑΤΕΙΟΝ ΑΝΕΓΝΩΡΙΣΜΕΝΟΝ
ΕΠΙΤΡΟΠΕΙΑ ΕΘΝΙΚΩΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τὸ βιβλίον τοῦτο σκοπὸν αὐτοῦ ἔταξε νὰ μεταδώσῃ εἰς τοὺς πολλοὺς εἰδήσεις γεωγραφικὰς περὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ὅλης. Καὶ πραγματεύεται περὶ τῶν χωρῶν αὐτῆς κατὰ τὴν τουρκικὴν διοικητικὴν διαίρεσιν εἰς βιλαέτια χωρὶς ὅμως νὰ παραλείπῃ καὶ ἐκείνην, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἄλλοτε ἡ χώρα καὶ κυρίως κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους. Εἰδήσεις ἔπειτα ἐκ τῆς ἱστορίας τῶν χωρῶν αὐτῆς καὶ τῶν πόλεων κατὰ τὰς διαφόρους ἱστορικὰς περιόδους της, εἰδήσεις ἀκόμη περὶ τῶν λαῶν, οἱ ὁποῖοι τὴν κατέκτησαν καὶ τὴν διῴκησαν, παρεμβάλλονται ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, ἐφ' ὅσον ἐννοεῖται ἐπιτρέπει τὸ διάγραμμα καθόλου τοῦ βιβλίου, ὥστε νὰ γνωρίζεται κατὰ τὸ δυνατὸν καὶ ἡ ἱστορικὴ σπουδαιότης των. Ἀλλὰ καὶ ὁ φυσικὸς πλοῦτος αὐτῆς, περὶ τοῦ ὁποίου ἐδημοσίευσαν εἰς τὰς ἡμέρας μας πολλὰ οἱ Γερμανοί, γίνεται προσπάθεια νὰ δηλωθῇ ἵνα γνωσθῇ κατὰ τὸ δυνατὸν καὶ ἡ οἰκονομικὴ καὶ πλουτολογικὴ σπουδαιότης της.

Ὁ συγγραφεὺς δὲν ἔχει τὴν γνώμην ὅτι παραδίδει εἰς τὸ κοινὸν βιβλίον πλῆρες καὶ ἀναμάρτητον. Ὅσοι ἐπεχείρησαν νὰ ἐξετάσωσι ζητήματα ἱστορικά, γεωγραφικά, ἀρχαιολογικά, ἐθνολογικά, ἀναφερόμενα εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, παρετήρησαν ὅτι ἡ χώρα εἶναι ἀκόμη ἀμελέτητος μεθ' ὅσα καὶ ἂν ἐδημοσιεύθησαν περὶ αὐτῆς ἀπὸ αἰῶνος καὶ πλέον. Προσεπάθησε μόνον, δεχθεὶς τὴν ἐντολὴν τῆς Ἐπιτροπείας τῶν Ἐθνικῶν Δημοσιευμάτων, νὰ ἱκανοποιήσῃ προχείρως ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ποθοῦσι νὰ γνωρίσωσι τὴν χώραν. Ἐλπίζει δὲ ὅτι τὸ βιβλίον θὰ δώσῃ ἀφορμὴν εἰς τοὺς φιλοτίμους μάλιστα Μικρασιάτας νὰ συμπληρώσουν καὶ νὰ ἐξακριβώσουν ὅσα γράφονται περὶ τῆς ἰδιαιτέρας πατρίδος των, ὥστε νὰ μὴ ὑπολειφθῶμεν καὶ ἡμεῖς εἰς τὸν εὐγενῆ περὶ τῆς ἐξερευνήσεως καὶ τῆς γνώσεως τῆς χώρας ἀγῶνα, τὸν ὁποῖον οἱ ξένοι διεξάγουν, ἴσως δὲ καὶ πρὸς ζημίαν μας, ἐὰν ἡμεῖς σιωπῶμεν.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ . . . . . Σελ.
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ . . . . . » 1
ΕΙΣΑΓΩΓΗ . . . . . » 1
1. Ὀνομασίαι καὶ ὅρη . . . . . » 1
Ἡ ὀνομασία Ἀσία καὶ ἡ ἐπέκτασις αὐτῆς. Ἡ ὀνομασία Μικρὰ Ἀσία. Ἡ ὀνομασία Ἀνατολὴ καὶ Levant. Ὅρια τῆς Μ. Ἀσίας. Τὰ πρὸς ἀνατολὰς ὅρια. Ἐμβαδόν. . . . . » 1

2. Χῶραι τῆς Μ. Ἀσίας κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους καὶ σημερινὰ βιλαέτια. . . . . . » 3
Πόντος. Παφλαγονία. Βιθυνία. Μυσία. Λυδία. Φρυγία. Καρία. Λυκία. Πισιδία. Παμφυλία. Καβαλίς. Ἰσαυρία. Λυκαονία. Γαλατία. Καππαδοκία. Κιλικία. Βιλαέτια σημερινὰ καὶ διοικητικὴ διαίρεσις τῆς Μ. Ἀσίας. Καραμανία . . . . . » 3

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

Φυσικὴ σύστασις τῆς χώρας . . . . . » 10
1. Ὄρη . . . . . » 10
Κεντρικὸν ὀροπέδιον. Ἀργαῖος. Λυκαονικὸν ὑψίπεδον. Γαλατικὸν ὑψίπεδον. Ἡ πρὸς Β ὀροστοιχία. Βιθυνικὸς Ὄλυμπος. Ὄλγασσυς. Παρυάδρης. Σκοιδίσης. Χαρακτηρισμὸς τῆς βορείου ὀροστοιχίας. Ἡ νοτία ὀροστοιχία τοῦ Ταύρου. Κράγος. Ἀντίκραγος. Δαίδαλα. Μασικύτης. Σόλυμα. Κλῖμαξ. Σουσοὺς-δάγ. Διποΐλὰς-δάγ. Σουλτὰν-δάγ. Τὰ ὄρη τῆς Τραχείας Κιλικίας. Κιὸκ-δάγ. Ἴμβαρος. Βουλγὰρ-δάγ. Ὄρη τῆς δυτικῆς Μ. Ἀσίας. Κάδμος. Σάλβακος. Λάτμος. Μεσσωγίς. Πακτύης. Πρηών. Θώραξ. Μυκάλη. Τμῶλος. Ὄλυμπος. Δύο Ἀδέλφια. Μίμας. Σίπυλος. Τῆμνον. Δίνδυμον. Ἴδη. Μύσιος Ὄλυμπος. Ἀργανθώνιον. » 10

2. Ποταμοί . . . . . » 20
Χαρακτηρισμὸς τῶν ποταμῶν τῆς Μ. Ἀσίας. Ποταμοὶ χυνόμενοι εἰς τὸν Εὔξεινον. Σαγγάριος. Ὕπιος. Βιλλαῖος. Παρθένιος. Ἅλυς. Λύκαστος. Ἶρις. Θερμώδων. Πυξίτης. Ὕσσος. Ὄφις. Μικροὶ ποταμοὶ μέχρι τοῦ Βατούμ.—Ποταμοὶ χυνόμενοι εἰς τὴν Προποντίδα καὶ τὸν Ἑλλήσποντον. Ρύνδακος. Μάκεστος. Ὀδρύσης. Αἴσηπος. Γράνικος. Ρόδιος. Τάρσιος.—Ποταμοὶ χυ-

νόμενοι εἰς τὸ Αἰγαῖον. Σκάμανδρος. Θύμβριος. Σιμόεις. Σατνιόεις. Κοιλὰς τοῦ Καΐκου, τοῦ Ἕρμου, τοῦ Καΰστρου, τοῦ Μαιάνδρου.—Ποταμοὶ χυνόμενοι εἰς τὴν Μεσόγειον. Κάλβις. Ἰνδός. Γλαῦκος. Ἀρύκανδος. Καταρράκτης. Τσαντὶρ-τσαΐ. Κέστρος.Εὐρυμέδων. Μέλας. Καλύκαδνος. Κύδνος. Σάρος. Πύραμος. Σελ. » 20

3. Λίμναι . . . . . » 31

Τάττα. Σόγλα. Μπέη-σεχίρ. Ἐγερδίρ. Βουλδούρ. Ἀτζὶ-τοῦζγκιολού. Ἐρέγλι. Καραμπουνάρ. Ἰλγίν. Ἀκ-σεχίρ. Ἐμπὲργκιόλ. Καρὰ-σού. Ἀκ-γκιόλ. Σαπάντζα. Ἀσκανία. Ἀπολλωνία. Ἀφνῖτις. Ἐτζὲ-γκιόλ. Σύναος. Γυγαία. Βαφὶ-δενίζ . . . . . » 31

4. Τὰ παράλια . . . . . » 35

Βορεία παραλία. Χαρακτηρισμὸς αὐτῆς. Λιμὴν Τραπεζοῦντος καὶ Πλατάνων. Ἱερὸν ἀκρωτήριον. Κόλπος Σινώπης. Συριὰς ἄκρα. Κάραμβις. Συμπληγάδες.—Δυτικὴ παραλία. Χαρακτηρισμὸς αὐτῆς. Αἰγαῖον. Προποντίς. Κυζικηνὴ χερσόνησος. Βόσπορος. Ἀστακηνὸς κόλπος. Κιανὸς κόλπος. Ἑλλήσποντος. Σίγειον. Βεσίκια. Λεκτὸν ἀκρωτήριον. Μοσχονήσια. Κόλπος Δικελί. Ἐλαϊτικός. Κόλπος τῆς Σμύρνης. Ἐρυθραία χερσόνησος. Ἄργεννον ἀκρωτήριον. Κόλπος τῆς Νέας Ἐφέσου. Λάδη. Τρωγίλιος ἄκρα. Ἰασικὸς κόλπος. Χερσόνησος Ἁλικαρνασσοῦ. Κεραμεικὸς κόλπος. Κνιδία χερσόνησος. Τριόπιον. Ροδία. Κόλπος Δωρίδος. Λιμὴν Μαρμαρᾶς.—Νοτία παραλία. Χαρακτηρισμὸς αὐτῆς. Κόλπος τῆς Μάκρης. Ἑπτὰ Κάβοι. Ἱερὰ ἄκρα. Λιμὴν Καλαμακίου. Βῶλος καὶ Ὄχεντρα. Καστελλόριζον. Λιμὴν Ἀντιφέλλου. Ὅρμος Ἀσσάρ. Δολιχίστη. Ὅρμος Ἀνδράκι. Κόλπος τοῦ Φοίνικα. Χελιδονία Ἄκρα. Κόλπος Ἀτταλείας. Ἀνεμούριον ἀκρωτήριον. Ἀκρωτήριον Καρατάς. Κόλπος Ἁγιάς. Ὅρμος Γιαμουρταλίκ. Κόλπος Ἀλεξανδρέττας. . . . . » 35

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Πολιτικὴ Γεωγραφία.

1. Ἱστορικὴ ἐπισκόπησις περὶ τῶν κατοίκων . . . . . » 47

Χετταῖοι. Φρύγες. Μυσοί. Κιμμέριοι. Τρῆρες καὶ Βιθυνοί. Καππαδόκαι. Ἀρμένιοι. Λυδοί. Πισίδαι. Λυκάονες. Ἴσαυροι. Κᾶρες. Λύκιοι. Ἕλληνες ἄποικοι, Αἰολεῖς καὶ Ἴωνες. Γαλάται. Πέρσαι. Ἄραβες. Βυζαντινοὶ χρόνοι. Σελτζοῦκοι. Μογγόλοι. Ὀσμάνοι. . . . . » 47

2. Σημερινοὶ κάτοικοι . . . . . Σελ. 52

Ἕλληνες. Ἀρμένιοι. Ἑβραῖοι. Λεβαντῖνοι. Τοῦρκοι. Τουρκομάνοι. Κιζιλμπάσιδες. Τσετμῆδες. Γιουρούκοι. Ζεϊμπέκηδες. Ἀφσάροι. Τονιαλῆδες. Λαζοί. Ὀφῖται. Φελλάχοι. Ἀθίγγανοι. Κοῦρδοι. Κιρκάσιοι. Τάταροι. Γεωργιανοί. Βόσνιοι καὶ Πομάκοι. Τουρκοκρῆτες. Ἄραβες. Μαρωνῖται. Πέρσαι. Ἀφγανοί. Εὐρωπαῖοι. Ἀλβανοί. . . . . » 52

3. Βιλαέτιον Τραπεζοῦντος . . . . . » 63

Τραπεζοῦς. Χωρία περὶ αὐτήν. Τζεβιζλίκ. Λιβερά. Πλάτανα. Σούρμαινα. Μονὴ Σουμελᾶ, Περιστερεώτα, Βαζελῶνος. Τρίπολις. Καζᾶς Τριπόλεως. Κερασοῦς. Πουλαντζάκη. Καζᾶς Κερασοῦντος. Κοτύωρα. Καζᾶς Κοτυώρων. Ἀμισός. Τσαρσαμπᾶς. Τέρμε. Καζάδες Τσαρσαμπᾶ καὶ Τέρμε. Οἰνόη. Καζᾶς Οἰνόης. Φάτσα. Καζᾶς Φάτσας. Πάφρα. Ἀλάτζαμ. Καζᾶς Πάφρας. Ἀργυρόπολις. Ἡ χώρα τῆς Χαλδίας. Ἄρδασα. Σάντα. Κρώμνα. Ἴμερα. Σταυρίν. Σαντζάκιον Ἀργυροπόλεως. Ρίζαιον. Ὄφις. Χόπα. Σαντζάκιον Λαζιστάν. Γενικαὶ εἰδήσεις περὶ τοῦ βιλαετίου Τραπεζοῦντος. Ὁδοί. Ἱστορικαὶ εἰδήσεις περὶ τοῦ Πόντου. » 63

4. Βιλαέτιον Κασταμονῆς . . . . . » 95

Κασταμονή. Ἰνέπολις. Δζίδδε. Τατάϊ. Ἀράτς. Ζαφράμπολις. Τὰς-κιοπρού. Τόσια. Μπόλου. Παρθένιον. Ποντοηράκλεια. Δούντζε. Οὐσκιούπ. Μουδουρνού. Γκιονέκ. Γκέρεντε. Δεβρέκ. Φίλιος. Τσαρσαμπᾶ. Τσάϊ-τζουμᾶ. Ἀμαστρις. Γάγγραι. Τσερκέζκιοϊ. Ἰσκελίπ. Σινώπη. Μποϊμπάτ. Ἰστεφάν. Γενικαὶ εἰδήσεις περὶ τοῦ βιλαετίου Κασταμονῆς . . . . . » 95

5. Βιλαέτιον Σεβαστείας . . . . . » 111

Σεβάστεια. Κότς-χισάρ. Ζάρα. Γενὶ-χάν. Δάρεντε. Γκιουρούν. Ἀζιζιέ. Δάβριτζε. Καρὰ-χισὰρ-σαρκί. Μεσουδιέ. Ἔντερεζ. Κοϊλού-χισάρ. Χαμηδιέ. Τοκάτη. Ἐρμπαά. Ζήλιε. Νεοκαισάρεια. Σουλοῦ-σεράϊ. Κίρκορος. Ἀμάσεια. Μερζεφούν. Λαοδίκεια. Κάβζα. Μετζὶτ-ουζού. Βεζὶρ-κιοπρού. Γκιουμοὺς-χατζῆ-κιοϊ. Ὀσμαντζίκ. Γενικαὶ εἰδήσεις περὶ τοῦ βιλαετίου Σεβαστείας. » 111

6. Βιλαέτιον Ἀγκύρας . . . . . » 127

Ἄγκυρα, Ἰστανός. Ἁγιάς. Μπέη-παζάρ. Ναλλὶ-χάν. Κάλετζικ- Σιβρὶ-χισάρ. Κὶρ σεχίρ. Μπογαλίκ. Δενὲκ-μαδέν. Ἀβανός. Χατζῆ-μπεκτάς. Ὑοσγάτη. Μπογαζλιάν. Ἀκ-δὰγ-μαδέν. Σούγ-

γουρλου. Τσόρουμ. Καισάρεια. Ζιντζίδερε. Ἀνδρονίκιον. Μουταλάσκη. Ζαβλοσούνιον. Κερμίρα. Ταξιάρχης. Σαρμουσακλί. Ἰντζέσου. Δεβελοὺ-καρὰ-χισάρ. Γενικαὶ εἰδήσεις περὶ τοῦ βιλαετίου Ἀγκύρας . . . . . Σελ. » 127

7. Βιλαέτιον Ἰκονίου . . . . . » 143

Ἰκόνιον. Σίλλη. Ἀκ-σεχίρ. Ἰλγίν. Πέρματα. Ἐρέγλι. Καραμάν. Νίγδη. Καγιάμπαση. Φερτέκιον. Τένεγι. Ἀραβάνιον. Μισθή. Μαλακοπή. Σύλατα. Νεβσεχίρ. Ἀραβισός. Συνασός. Ζεμέλα. Ποτάμια. Προκόπιον. Μπόρ. Κιλισὲ-χισάρ. Ἀρχαῖοι ὑπόγειοι συνοικισμοὶ τοῦ βιλαετίου Ἰκονίου. Μπουλγὰρ-μαδέν. Ἀκ-σεράϊ. Ἀττάλεια. Ἐλμαλί. Φοίνικας. Κάς. Ἀκσέκι. Ἀλάγια. Ἀρχαῖαι πόλεις τῆς Παμφυλίας καὶ τῆς Λυκίας. Σπάρτη. Ἐγερδίρ. Βουρδούριον. Τέφνι. Γενικαὶ εἰδήσεις περὶ τοῦ βιλαετίου τοῦ Ἰκονίου. Ἡ ἄρδευσις τῆς πεδιάδος τοῦ Ἰκονίου. . . » 143

8. Βιλαέτιον Ἀδάνων . . . . . » 168

Ἄδανα. Καρατάς. Μίσις. Ταρσός. Κιλίκιαι Πύλαι. Καραϊσαλού. Μερσῖνα. Καζανλί. Σελεύκεια. Ἐρμενέκ. Μούτ. Κιλίντρια. Σελίντι. Τσοράκ. Σίς. Κάρς. Χατζίν. Φεκέ. Γιαρπούτη. Ὀσμανιέ. Ἰσλαχιέ. Χασά. Μπαχτσέ. Παγιάς. Ἀγιάς. Γενικαὶ εἰδήσεις περὶ τοῦ βιλαετίου Ἀδάνων. Ἱστορικαὶ εἰδήσεις περὶ τῆς Κιλικίας. . . . . » 168

9, Μικρασιατικὴ Κωνσταντινούπολις . . . . . » 184

Ἀνατολοὺ-φενέρ. Κετσιλὶ-λιμάν. Ἀνατολοὺ-καβάκ. Χουγγιὰρ-ἰσκελεσί. Μπέϊκος. Κάνλιτζα. Ἀνατολοὺ-χισάρ. Καντιλί. Μπεηγλέρμπεη. Κουσκουντζούκι. Σκούταρι. Κατίκιοϊ. Πριγκιπόνησοι. Πρώτη. Ἀντιγόνη. Χάλκη. Πρίγκιπος. Ὀξεῖα, Πλάτη, Νέανδρος, Πίτα καὶ Ἀντιρρόβιθος. Χαϊδὰρ-πασᾶ. Ἐρέν-κιοϊ. Μάλτεπε. Χαρταλιμή. Παντείχιον. Κέπζε. Δάριτζα. Ρύσιον. Χέρεκε. Χιλή. Γενικαὶ εἰδήσεις περὶ τῆς μικρασιατικῆς Κωνσταντινουπόλεως. . . . . » 184

10. Σαντζάκιον (μουτεσαριφλίκιον) Νικομηδείας . . . . . » 198

Νικομήδεια. Ἀρσλὰν-μπέη.-κιοϊ. Ἀρμάσα. Καρὰ-μουρσάλ. Γιάλοβα. Τεπὲ-κιοϊ. Ἀδὰ-παζάρ. Σαπάντζα. Ὀρτά-κιοϊ. Γκέϊβε. Μπαχτζετζίκ. Ἀκ-χισάρ. Καλόλιμνος. Γενικαὶ εἰδήσεις περὶ τοῦ σαντζακίου Νικομηδείας. Οἱ σημερινοὶ κάτοικοι τοῦ σαντζακίου Νικομηδείας. . . . . » 198

11. Σαντζάκιον (μουτεσαριφλίκιον) Βίγας . . . . . Σελ. 208

Δαρδανέλλια. Βίγα. Λάμψακος. Ρέγκιοϊ. Ἐξινέ. Βαϊραμίτς. Ἀϊβατζίκ. Ἀρχαῖαι πόλεις κείμεναι ἐπὶ τῆς χώρας τοῦ σαντζακίου. Ἄσσος. Γάργαρα. Λάμψακος. Ἄβυδος. Δάρδανος. Ὀφρύνιον. Ἴλιος. Νεάνδρεια. Κεβρήνη. Ἀλεξάνδρεια Τρωάς. Γενικαὶ εἰδήσεις περὶ τοῦ σαντζακίου Δαρδανελλίων. Ὁ Ἑλλήσποντος. » 208

12. Βιλαέτιον Προύσης ἢ Χουδαβενδικιάρ . . . . . » 217

Προῦσα. Κίος. Μουδανία. Σιγή. Τρίγλεια. Κῶμαι καὶ κωμοπόλεις τριγύρω τῆς Προύσης. Μιχαλίτσι. Κερμαστή. Ἀπολλωνία. Ἀδρανός. Μπαλουκεσέρ. Μπάλια. Γκιόνεν. Καζακλάρ. Μπαλάτ. Πίγαδιτς. Σιντιργί. Πάνορμος. Κυζικηνὴ χερνόνησος. Ἀρτάκη. Πέραμος. Κῶμαι τῆς κυζικηνῆς χερσονήσου. Αἱ νῆσοι τῆς Προποντίδος. Προκόνησος. Ἀλώνη. Ἀφισιά. Κούταλη. Ἀδραμύττιον. Φρένελι. Κεμέριον. Κυδωνίαι. Μοσχονήσια. Κιουτάχια. Ἐσκὶ-σεχίρ. Οὐσάκ. Γκέδιζ. Σιμάβ. Ἀφιὸν-καρὰ-χισάρ. Μπολβαντέν. Σαντικλί. Δινέρ. Μούζλιτζε. Μπίλετζικ. Λεῦκαι. Κουπλία. Γενὶ-σεὶχ. Ἰγεγγιολ. Σογιούτ. Νίκαια. Γενικαὶ εἰδήσεις περὶ τοῦ βιλαετίου Προύσης. . . . . » 217

13. Βιλαέτιον Ἀϊδινίου ἢ Σμύρνης . . . . . » 295

Σμύρνη. Προάστεια καὶ ἐξοχαὶ τῆς Σμύρνης. Κορδελλιό. Βουρνόβας. Μπουνάρμπαση. Μπουτζᾶς. Καρατάς. Καραντίνα. Γκιὸστεπέ. Λίντζια. Ναρλὶ-δερέ. Νύμφαιον. Ἐρυθραία χερσόνησος. Βρίουλα. Σιβρισάριον. Κρήνη. Λυθρί. Μελί. Ἀχιρλί. Γκιοὺλμπαχτζές. Παλαιὰ Φώκαια. Νέα Φώκαια. Μενεμένη. Πέργαμος. Δικελί. Νέα Ἔφεσος. Ἁγιὰ-σολούκ. Βαϊνδήριον. Καρά-κιοϊ. Τουρπαλί. Θεῖρα. Ὀδεμήσιον. Μαγνησία. Τσοπανησία. Ὀρὸς-κιοϊ. Ἀξάριον. Κιρκαγάτς. Σόμα. Σαλιχλί. Κασαμπᾶς. Κοῦλα. Τακμάκ. Γκιόρδες. Δεμιρτζί. Φιλαδέλφεια. Ἀϊδίνιον. Σόκια. Ἀρχαῖαι πόλες τῆς περιφερίας Σωκίων. Πριήνη. Μυοῦς. Ἡράκλεια. Μίλητος. Μαγνησία. Ναζλί. Μπόσδογαν. Γίροβα. Δενιζλί. Σαρά-κιοι. Δεμιρτζί-κιοϊ. Γκερέγκουμε. Μπουλαντάν. Ἀρχαῖαι πόλεις τοῦ σαντζακίου Δενιζλί. Λαοδίκεια. Ἱεράπολις. Τρίπολις. Κολοσσαί. Χῶναι. Μοῦγλα. Κέραμος. Γκιόβα. Βουδρούμιον. Χερσόνησος τῆς Ἁλικαρνασσοῦ. Μύλασα. Λαϊνά. Μαντάλια. Τὰ παράλια τῆς Καρίας καὶ τῆς Λυκίας. Μαρμαρᾶς. Ἡ χερσόνησος Τραχεῖα. Κνίδος. Γιουκσέκουμ. Μάκρη. Λιβίσιον. Ἀρχαῖαι πόλεις τῆς κοιλάδος τοῦ Ξάνθου. Γενικαὶ εἰδήσεις περὶ τοῦ βιλαετίου Ἀϊδινίου. Αἱ τέσσαρες μεγάλαι κοιλάδες τῆς δυτικῆς Μ.

Ἀσίας. Ἡ κοιλὰς τοῦ Καΐκου. Ἡ κοιλὰς τοῦ Ἕρμου, Ἡ κοιλὰς τοῦ Καΰστρου. Ἡ κοιλὰς τοῦ Μαιάνδρου. . . . . Σελ. 295

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

Φυσικὸς πλοῦτος τῆς χώρας.

1. Κλῖμα. . . . . . » 376

Ποντικὴ ζώνη. Βυζαντιακὸν κλῖμα. Τραπεζουντιακόν. Κλῖμα τῶν δυτικῶν κοιλάδων. Τοῦ κεντρικοῦ ὀροπεδίου. Τῶν μεσημβρινῶν χωρῶν. . . . . » 376

2. Πλοῦτος καὶ ποικιλία φυτῶν. . . . . . » 379

Ἡ καθόλου βλάστησις τῆς χώρας. Ἡ μηλέα. Ἡ ἀπιδέα. Ἡ κυδωνέα. Ἡ ροιά. Ἡ μεσπιλέα. Ὁ φοίνιξ. Ἡ βερυκοκκέα. Ὁ διόσπυρος. Ἡ κράνεια. Ἡ ἐλαία. Ἡ ζιζυφέα. Ἡ λεπτοκαρύα. Ἡ καρύα. Ἡ καστανέα. Ἡ ἀμυγδαλῆ. Ἡ πιστάκη. Ἡ μορέα. Ἡ φράουλα. Ἡ συκῆ. Ἡ ἄμπελος. Ἡ ξυλοκερατέα. Ἡ πεπονιὰ καὶ ἡ καρπουζιά. Χρησιμοποίησις τῶν φυτῶν καὶ τῶν καρπῶν τούτων ὑπὸ τῶν κατοίκων. Λαχανικά. Χρησιμοποίησις τῶν λαχανικῶν ὑπὸ τῶν κατοίκων. Δημητριακά. Ὁ σῖτος Ἡ κριθή. Ἡ βρόμη. Ἡ κέγχρος. Τὸ σόργον. Ὁ ἀραβόσιτος. Ἡ ὄρυζα. Τὸ καραμποσίτιον. Ἡ βρίζα. Τὰ γεώμηλα. Τὸ τριφύλλιον. Χρησιμοποίησις τῶν δημητριακῶν ὑπὸ των κατοίκων. Ναρκωτικά. Ὁ καπνός. Τὸ ὄπιον. Χρησιμοποίησις τῶν ναρκωτικῶν ὑπὸ τῶν κατοίκων. Φαρμακευτικά. Ἡ γλυκόρριζα. Βιομηχανικά. Τὸ λίνον. Ἡ κάνναβις. Ὁ βάμβαξ. Τὸ ἐρυθρόδανον. Ἡ ῥάμνος. Ὁ κρόκος. Τὸ μαστιχόδενδρον. Ὁ στύραξ. Ἄνθη. Θαμνώδη φυτά. » 379

3. Δάση. . . . . . » 399

Τὰ ὑπάρχοντα δάση καὶ ἡ ἀποδάσωσις. Δασικὰ δένδρα. Ἡ πλάτανος. Ἡ λεύκη. Ἡ φιλύρα. Ὁ ὀξύα. Ἡ πτελέα. Ἡ μελία. Ἡ ἰτέα. Ἡ δρῦς. Ἡ ἱπποκαστανέα. Ἡ σημύδα. Κωνοφόρα. Ἡ κυπάρισσος. Ἡ κέδρος. Ἡ ἄρκυνθος. . . . . » 399

4. Ζῶα. . . . . . » 406

Ὁ ἵππος. Ὁ ὄνος. Ὁ ἡμίονος. Ἡ κάμηλος. Ὁ βοῦς καὶ ὁ βούβαλος. Τὸ πρόβατον. Ἡ αἶξ. Ὁ κύων. Ἀγριμαῖα καὶ σαρκοφάγα. Πτηνά. Ζωῦφια. Ἰχθῦς. . . . . » 406

5. Μέταλλα καὶ ὀρυκτά. . . . . . » 418

Μόλυβδος. Ψευδάργυρος. Χαλκός. Χρυσός. Ἀντιμόνιον.

Ὑδράργυρος. Χρώμιον. Σίδηρος. Μαγγάνιον. Σμύρις. Σήπιον. Σελ. Ὀπάλιος λίθος. Στυπτηρία. Θεῖον. Γαιάνθρακες. Λιγνίτης. Νάφθας. Νίτρον. Ἅλας. Ἄργιλος. Γύψος. Λιθογραφικὰς ἀσβεστόλιθος. Μάρμαρον. Γρανίτης. . . . . » 418

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ . . . . . » 426

Σιδηρόδρομοι τῆς Μ. Ἀσίας. Τὸ ἐμπορικὸν μέλλον τῆς Σμύρνης. Ἡ ὁροθετικὴ γραμμὴ τῆς παραχωρηθείσης εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐνδοχώρας τῆς Σμύρνης. . . . . » 426

ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ . . . . . »

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ . . . . . »

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ . . . . . »

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ
ΤΗΣ
ΜΙΚΡΑΣ ΑΣΙΑΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Ὀνομασίαι καὶ ὅρια

Ἡ ὀνομασία Ἀσία καὶ ἡ ἐπέκτασις αὐτῆς. Ἡ ὀνομασία Μικρὰ Ἀσία. Ἡ ὀνομασία Ἀνατολὴ καὶ Levant. Ὅρια τῆς Ἀσίας. Τὰ πρὸς ἀνατολὰς ὅρια. Ἐμβαδόν.

Ὅταν τὸ πρῶτον ἐγνώρισαν οἱ Ἕλληνες τὴν χερσόνησον τῆς Μ. Ἀσίας, τὴν ὠνόμασαν καὶ αὐτοί, ὅπως καὶ οἱ ἐγχώριοι κάτοικοί της, Ἀσίαν.

Τὸ ὄνομα δὲ τοῦτο διεδόθη ἔκτοτε μεταξὺ αὐτῶν καὶ ἐπεκράτησεν. Λέγοντες ὅμως Ἀσίαν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐνόουν κατὰ πρῶτον μόνον τὴν ὀλίγην παραθαλασσίαν χώραν, ἡ ὁποία ἦτο γνωστοτέρα εἰς αὐτούς, ἔπειτα δὲ καὶ διαμερίσματα τῆς ἐνδοχώρας της, ἐφ' ὅσον ἐννοεῖται τὰ ἐγνώριζον. Τέλος δὲ μὲ τὸ ὄνομα τοῦτο ὠνόμαζον τὸ σύνολον τῶν χωρῶν, τῶν κειμένων πρὸς Α τοῦ Αἰγαίου.

Καὶ συνέβη λοιπὸν μὲ τὸ ὄνομα τοῦτο ὅ,τι συνέβη καὶ μὲ ἄλλα. Τὰ γεωγραφικὰ δηλ. ὀνόματα πολλάκις ἔχουν πολὺ περιωρισμένην τὴν ἔκτασιν. Μὲ τὸν καιρὸν ὅμως καὶ ἄλλαι γειτονικαὶ χῶραι ἐκτενεῖς ἢ πάρα πολὺ ἐκτενεῖς, περιλαμβάνονται εἰς τὸ γνωστὸν ὄνομα. Εὐρώπη λ. χ. ὠνομάσθη κατ' ἀρχὰς μόνον μικρὰ χώρα, ἄγνωστος σχεδόν, τῆς ἀρχαίας Θράκης, εἰς τὸ βόρειον ἄκρον τοῦ Αἰγαίου κειμένη. Σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως τὸ ὄνομα ἐπεξετάθη καὶ ἐπὶ γειτονικῶν χωρῶν καὶ τέλος ἐπὶ ὁλοκλήρου τῆς ἠπείρου. Ἀφρικὴ κατ' ἀρχὰς ἐκαλεῖτο μικρὰ χώρα, γειτονικὴ τῆς ἀρχαίας Καρχηδόνος, σήμερον δὲ ὁλόκληρος ἡ ἤπειρος.

Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἡροδότου τὴν ὅλην Ἀσίαν οἱ Ἕλληνες διήρουν εἰς δύο, σαφῶς διακεκριμένα, μέρη. Εἰς ἕκαστον δὲ ἐκ τούτων ἔδιδον ἰδιαιτέραν ὀνομασίαν. Καὶ τὸ μὲν κείμενον μεταξὺ τοῦ Αἰγαίου καὶ τοῦ ποταμοῦ Ἅλυος ἐκάλουν κάτω Ἀσίαν, ὅλας δὲ τὰς ἄλλας χώρας, τὰς πέραν τοῦ ποταμοῦ, ἄνω Ἀσίαν. Οἱ Ρωμαῖοι πάλιν ἀφοῦ ἔγιναν κύριοι τῆς κάτω Ἀσίας, ὠνόμασαν Ἀσίαν τὰς ἐντεῦθεν τοῦ Ταύρου χώρας, μὴ συμπεριλαμβάνοντες εἰς τὸ ὄνομα

τοῦτο τὰς μεταξὺ τοῦ Ταύρου καὶ τῆς θαλάσσης τῆς Κύπρου, τὰς ὁποίας ἀφῆκαν εἰς τοὺς βασιλεῖς τῆς Συρίας.

Ἡ ὀνομασία Μικρὰ Ἀσία (καὶ σπανιώτερον Ἐλάσσων Ἀσία) παρουσιάζεται κατὰ τὸν 4ον μ. Χ. αἰῶνα. Καὶ ὁ Παῦλος Ὀρόσιος εἶναι, φαίνεται, ὁ πρῶτος, ὁ ὁποῖος τὴν μετεχειρίσθη. Κατὰ δὲ τὰ μέσα τοῦ 10 αἰῶνος Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος, ὁμιλῶν καὶ περὶ τοῦ Ἀνατολικοῦ θέματος εἰς τὴν περὶ θεμάτων συγγραφήν του ἀναφέρει ὅτι τὸ θέμα τοῦτο ὠνομάσθη οὕτω ὄχι διότι κεῖται εἰς τὰ ἔσχατα τῆς Ἀνατολῆς, ἀλλὰ διότι κεῖται πρὸς Α τοῦ Βυζαντίου κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν Εὐρώπην. Ἐκ τούτου προῆλθε τὸ νεώτερον ὄνομα Ἀνατολή, τῆς Μ. Ἀσίας, εἰς τὸ ὁποῖον ἐννοεῖται περιλαμβάνονται, σήμερον καὶ χῶραι πολὺ περισσότεραι παρὰ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Πορφυρογεννήτου.

Οἱ Τοῦρκοι παραλαβόντες τὴν χώραν ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς τὴν ὀνομάζουν Ἀνατολήν, οἱ δὲ Εὐρωπαῖοι, οἱ ἐμπορευόμενοι μάλιστα καὶ οἱ ναυτικοί, Levant ἢ Levante. Ἀλλ' οἱ Εὐρωπαῖοι μὲ τὸ ὄνομα τοῦτο κυρίως ἐννοοῦν τὰ δυτικὰ καὶ νότια τῆς Μ. Ἀσίας, τὴν Συρίαν αὐτὴν πολλάκις καὶ τὴν Αἴγυπτον.

Ποίαν ὅμως ἀκριβῶς χώραν ὀνομάζομεν ἡμεῖς σήμερον Μ. Ἀσίαν καὶ ἕως ποῦ ἐκτείνομεν τὰ ὅριά της;

Τὰ πρὸς Β, πρὸς Δ καὶ πρὸς Ν ὅρια τῆς Μ. Ἀσίας εἶναι σαφῶς διαγεγραμμένα, διότι τὰ ἀποτελοῦν θαλάσσια ὕδατα. Εἶναι ὁ Εὔξεινος (πρὸς Β), ὁ Βόσπορος καὶ ἡ Προποντὶς (πρὸς ΒΔ), ὁ Ἑλλήσποντος καὶ τὸ Αἰγαῖον (πρὸς Δ) καὶ ἡ Μεσόγειος (πρὸς Ν) ἤ, ἀκριβέστερον, τὸ τμῆμα ἐκεῖνο τῆς Μεσογείου, τὸ ὁποῖον ἁπλοῦται μεταξὺ τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τῆς Αἰγύπτου, περιβρέχει τὴν Κύπρον καὶ καταλήγει εἰς τὸν Ἰσσικὸν κόλπον.

Ἀλλ' ἐνῶ τὰ πρὸς Β, πρὸς Δ καὶ πρὸς Ν ὅρια εἶνε φυσικῶς εὐδιάκριτα, τὰ ἀνατολικὰ δὲν εἶνε τελείως καθωρισμένα. Ἐδῶ ἡ Μ. Ἀσία δὲν ἔχει ὄρη, τὰ ὁποῖα νὰ τὴν διαχωρίζουν ἀπὸ τὰς γειτονικάς της χώρας, ἀπὸ τὴν Ἀρμενίαν καὶ Μεσοποταμίαν, μὲ ὅρια πραγματικὰ καὶ φυσικά, ὅπως ἔχει λ. χ. ἡ Ἱσπανία τὰ Πυρηναῖα καὶ ἡ Ἰταλία τὰς Ἄλπεις. Διὰ τοῦτο ἐνταῦθα τὰ ὅρια ἐν γένει τῆς χώρας ἦσαν πάντοτε ἀκαθόριστα. Ἀλλὰ διὰ τὴν γεωγραφικὴν περιγραφὴν ἀρκεῖ γραμμὴ νοητή, ἀδρομερῶς χαρασσομένη διὰ τῶν ὀροσειρῶν ἀπὸ τοῦ Ἰσσικοῦ κόλπου πρὸς τὸν Εὐφράτην μεταξὺ Σα-

μοσάτων καὶ Μελιτηνῆς, ἀκολουθοῦσα ἔπειτα τὸν ροῦν τοῦ ποταμοῦ τούτου μεταξὺ τοῦ 40οῦ καὶ 37ου παραλλήλου, καὶ καταλήγουσα πρὸς Α τῆς Τραπεζοῦντος εἰς τὸν Εὔξεινον. Ἀλλ' ὅμως ἂς ἔχωμεν πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν ὅτι φυσικὸν ὅριον ἡ Μ. Ἀσία δὲν ἔχει πρὸς ἀνατολάς. Τὴν ἐντεῦθεν δὲ τῆς γραμμῆς ταύτης χώραν θὰ ἐξετάσωμεν καὶ ἡμεῖς εἰς τὴν ἔκθεσίν μας ταύτην.

Ἡ ἐντὸς τῶν ὁρίων τούτων ἐκτεινομένη χώρα, ὁμοιάζουσα κατὰ τὴν φυσικὴν ἐμφάνισιν μᾶλλον πρὸς τὴν Ἱσπανίαν, ἔχει ἐμβαδὸν ὅσον ἡ Γαλλία πρὸ τοῦ παγκοσμίου πολέμου (530,000 □ χμ. περίπου).

2. Χῶραι τῆς Μ. Ἀσίας κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους καὶ σημερινὰ βιλαέτια

Πόντος. Παφλαγονία. Βιθυνία. Μυσία. Λυδία. Φρυγία. Καρία. Λυκία. Πισιδία. Παμφυλία. Καβαλίς. Ἰσαυρία. Λυκαονία. Γαλατία. Καππαδοκία. Κιλικία. Βιλαέτια σημερινὰ καὶ διοικητικὴ διαίρεσις τῆς Μ. Ἀσίας. Καραμανία.

Κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἡ Μ. Ἀσία περιελάμβανε τρεῖς χώρας πρὸς Β, τὸν Πόντον, τὴν Παφλαγονίαν, τὴν Βιθυνίαν, τρεῖς πρὸς Δ, τὴν Μυσίαν, τὴν Λυδίαν καὶ τὴν Καρίαν, τέσσαρας πρὸς Ν, τὴν Λυκίαν, τὴν Πισιδίαν, τὴν Παμφυλίαν καὶ τὴν Κιλικίαν καὶ πέντε εἰς τὸ κέντρον, τὴν Φρυγίαν, τὴν Καβαλίδα (κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους), τὴν Ἰσαυρίαν, τὴν Λυκαονίαν, τὴν Γαλατίαν, τὴν Καππαδοκίαν.

Ἐκ τούτων ὁ ***Πόντος*** ἔλαβε τὸ ὄνομα τοῦτο καὶ ἀπέβη σημαντικὸς μόνον κατὰ τοὺς χρόνους τοὺς μετὰ τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον. Πρὸ αὐτοῦ ἀπετέλει μέρος τῆς Καππαδοκίας καὶ ἐκαλεῖτο Καππαδοκία ἡ πρὸς Πόντῳ. Ἀλλ' ὁ Πόντος εἶνε μᾶλλον πολιτικὴ παρὰ γεωγραφικὴ ἔκφρασις. Οὕτω δηλαδὴ καλεῖται τὸ βασίλειον, τὸ γενόμενον γνωστὸν διὰ τοῦ Μιθραδάτου τοῦ 6ου τοῦ Εὐπάτορος (120—63 π. Χ.). Καὶ ἔκτοτε Πόντος ἐκαλεῖτο ἡ παραλιακή, πρὸς τὸν Εὔξεινον, χώρα, ἡ μεταξὺ τῆς Παφλαγονίας καὶ τῆς Κολχίδος. Τούτου τὸ δυτικὸν μέρος ἔλαβεν ὁ ἡγεμὼν τῆς Γαλατίας Δηϊόταρος καὶ ὠνομάσθη Πόντος Γαλατικός. Τὸ δὲ ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ Ἴριδος μέχρι Φαρνακίας ἔδωκεν ὁ Ἀντώνιος εἰς τὸν ἔγγονον τοῦ Μιθραδάτου Πολέμωνα, ἡ δὲ μικρὰ αὕτη ἐπικράτεια ἐκλήθη Πόντος Πολεμωνιακός.

Τὸ ἀνατολικὸν τέλος μέρος μέχρι τοῦ ποταμίου Ὕσσου προσέλαβεν ὁ Ἀρχέλαος τῆς Καππαδοκίας καὶ ὠνομάσθη διὰ τοῦτο Πόντος Καππαδόκιος. Καὶ ὁ ὅλος Πόντος περιλαμβάνεται μεταξὺ Εὐξείνου καὶ Κολχίδος πρὸς Β, Μικρᾶς Ἀρμενίας πρὸς Α, Παφλαγονίας πρὸς Δ καὶ Καππαδοκίας πρὸς Ν.

Ἡ Παφλαγονία ἐσυνέχιζε τὸν Πόντον πρὸς δυσμὰς αὐτοῦ ἐπὶ τῆς παραλιακῆς πρὸς τὸν Εὔξεινον χώρας, εἶχε πρὸς Β τὸν Εὔξεινον, ἐχωρίζετο ἀπὸ τοῦ Πόντου διὰ τοῦ Ἅλυος πρὸς Α, ἐχωρίζετο ἀπὸ τὴν Βιθυνίαν πρὸς Δ διὰ τοῦ Παρθενίου καὶ εἶχε πρὸς Ν τὴν Γαλατίαν.

Ἡ Βιθυνία περιελάμβανε τὴν μεταξὺ Ρυνδάκου καὶ Παρθενίου χώραν μαζὶ μὲ τὴν κλιμακωτὴν. ἐνδοχώραν, πρὸς τὴν ὁποίαν ἐξαποστέλλει τὰς διακλαδώσεις του ὁ Μύσιος Ὄλυμπος, τὰς ἐκτεινομένας μέχρι τοῦ Παφλαγονικοῦ Ὁρμινίου, καὶ τὴν ὁποίαν διαρρέει ὁ Σαγγάριος μὲ τοὺς παραποτάμους του. Ἡ χώρα αὕτη ἔλαβε τὴν ἔκτασιν ταύτην διὰ τῶν κατακτήσεων τῶν ἐγχωρίων Βιθυνῶν ἡγεμόνων μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λυσιμάχου (τῷ 281 π. Χ.), οἱ ὁποῖοι συγχρόνως ἵδρυσαν πολλὰς νέας πόλεις ἐπὶ τῆς θέσεως παλαιῶν. Εἶχε δὲ ἡ Βιθυνία πρὸς Δ τὴν Μυσίαν, πρὸς Β τὸν Εὔξεινον καὶ τὴν Προποντίδα, πρὸς Α τὴν Παφλαγονίαν καὶ πρὸς Ν τὴν Γαλατίαν καὶ τὸ μέρος ἐκεῖνο τῆς Φρυγίας, τὸ ὁποῖον βραδύτερον ὠνομάσθη, ὡς θὰ ἴδωμεν, Φρυγία Ἐπίκτητος.

Ἡ Μυσία ἐχωρίζετο ἀπὸ τὴν Βιθυνίαν πρὸς Α διὰ τοῦ Ρυνδάκου, εἶχε πρὸς Β τὴν Προποντίδα καὶ τὸν Ἑλλήσποντον, πρὸς Δ τὸ Αἰγαῖον, πρὸς Ν τὸν Κάϊκον ποταμὸν καὶ τὸ ὄρος Τῆμνον. Ἀλλ' ἡ παραλιακὴ χώρα αὐτῆς, ἡ ἀπὸ τοῦ Ἑλλησπόντου μέχρι Βιθυνίας, ἐκαλεῖτο κατά τινα ἐπέκτασιν τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ ἐπὶ τῆς Προποντίδος Φρυγία κατὰ τὸν Ἑλλήσποντον ἢ ἄλλως Μικρὰ Φρυγία (Phrygia minor). Πρὸς δὲ τὴν δυτικὴν πλευρὰν τῆς Μυσίας ἐξετείνετο ἡ ***Τρωάς***. Ἡ Τρωὰς κατεῖχε τὴν ΒΔ χερσόνησον τῆς Μ. Ἀσίας. Ἐξετείνετο ἀπὸ τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ τῆς Προποντίδος πρὸς Β μέχρι τοῦ Ἀδραμυττηνοῦ κόλπου πρὸς Ν, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀποτόμως κατέρχεται τὸ νότιον κράσπεδον τῆς Ἴδης. Ἐπὶ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων Μυσία ἐν γένει ἐκαλεῖτο ἡ χώρα, ἡ μεταξὺ

Τρωάδος, Λυδίας, Φρυγίας καὶ Βιθυνίας. Τὸ νότιον δὲ μέρος τῆς Μυσίας ἀπετέλει ἡ Τευθρανία μὲ πρωτεύουσαν τὴν Πέργαμον. Ἀναφέρομεν ἀκόμη ὅτι ἡ Τρωὰς ἄλλοτε περιελαμβάνετο εἰς τὴν Μυσίαν, ἄλλοτε ὄχι. Εἰς δὲ τὰ παράλια τῆς Μυσίας πρὸς τὸ Αἰγαῖον ἐξετείνετο ἡ ***Αἰολὶς*** μὲ τὰς 12 αἰολικὰς ἀποικίας.

Ἡ Λυδία, ἡ κατ' ἀρχὰς Μαιονία ὀνομαζομένη, δὲν εἶχεν ὅρια, κατὰ τὸν Στράβωνα, καθωρισμένα. Καὶ εἶνε δύσκολον νὰ τὰ ὁρίσῃ τις ἀκριβέστερον, ἀφοῦ εἶχεν ἄλλοτε ἄλλα. Εἶχε δὲ πρὸς Δ τὸ Αἰγαῖον, πρὸς Β τὴν Μυσίαν, πρὸς Α τὴν Φρυγίαν καὶ πρὸς Ν τὴν Καρίαν. Τὸ ἀνατολικὸν αὐτῆς μέρος, τὸ διαρρεόμενον ἀπὸ τὸν Ἕρμον, ὠνομάζετο ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους ***Κατακεκαυμένη***. Εἶνε δὲ τὸ μέρος τοῦτο ἡφαιστειῶδες καὶ ἔχει ὄψιν οἱονεὶ κεκαυμένην καὶ κατεστραμμένην. Εἰς δὲ τὰ παράλιά της πρὸς τὸ Αἰγαῖον, (ὡς καὶ εἰς τὰ βόρεια τῆς γειτονικῆς της Καρίας), ἐξετείνετο ἡ ***Ἰωνία*** μὲ τὴν ἰωνικὴν δωδεκάπολιν, εἰς τὴν ὁποίαν προσετέθη ἔπειτα καὶ ἡ Σμύρνη, ἡ ὁποία πρότερον ἦτον αἰολική.

Ἡ Φρυγία εἶχε πρὸς Β τὴν Βιθυνίαν, πρὸς Δ τὴν Μυσίαν, τὴν Λυδίαν καὶ τὴν Καρίαν, πρὸς Ν τὴν Καβαλίδα καὶ Πισιδίαν, πρὸς Α τὴν Γαλατίαν καὶ Λυκαονίαν. Καὶ ἡ χώρα αὕτη ὠνομάζετο κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν Μικρὰν ἢ κατὰ τὸν Ἑλλήσποντον Φρυγίαν, περὶ τῆς ὁποίας ὡμιλήσαμεν ἀνωτέρω, Μεγάλη Φρυγία. Οἱ Ρωμαῖοι ὅμως ἐσμίκρυναν τὴν Μεγάλην Φρυγίαν, καθόσον τὸ βόρειον μέρος, τὸ ὁποῖον πρὶν κατακτηθῇ ἀπὸ τοὺς Φρύγας ἀνῆκεν εἰς τοὺς Ἀβαειτικοὺς Μυσοὺς (τοὺς κατοικοῦντας περὶ τὴν μυθικὴν Ἄγκυραν τὴν Ἀβαείτιδα καλουμένην χώραν), ἥνωσαν μὲ τὸ βασίλειον τῆς Περγάμου. Τὸ μέρος τοῦτο ὠνομάσθη Ἐπίκτητος Φρυγία. Τὰ δὲ νότια ὀρεινὰ διαμερίσματα αὐτῆς ὠνομάζοντο Παρώρειος ἢ Πισιδικὴ Φρυγία.

Ἡ Καρία ἀπετέλει τὴν ΝΔ γωνίαν τῆς Μ. Ἀσίας καὶ εἶχε πρὸς Δ καὶ πρὸς Ν τὸ Αἰγαῖον, πρὸς Β τὴν Λυδίαν καὶ πρὸς Α τὴν Λυκίαν, τὴν Καβαλίδα καὶ τὴν Φρυγίαν. Τὸ σύνορόν της δὲ πρὸς τὴν Λυδίαν ἦτο κατά τινας μὲν ὁ Μαίανδρος καὶ κατ' ἄλλους ἡ Μεσσωγίς. Ἐξετείνετο δὲ ἀπὸ τῆς Μεσσωγίδος (ἢ τοῦ Μαιάνδρου) μέχρι τῆς ἀπέναντι τῆς Ρόδου μικρασιατικῆς παραλίας, τῆς καλουμένης Ροδίας Περαίας. Σαφῶς ὅμως ὡρισμένα δὲν εἶνε καὶ ταύτης τῆς

χώρας τὰ ἀνατολικὰ ὅρια. Ὅπωσδήποτε ταῦτα ἀποτελεῖ γραμμὴ ἀπὸ τοῦ ἄνω Μαιάνδρου, πρὸς τὸν ὑψηλὸν ὄγκον τοῦ Κάδμου καὶ πρὸς τὸν σημερινὸν κόλπον τῆς Μάκρης. Ὁ Ἰνδὸς δὲ ποταμὸς ἐχώριζε τὴν Καρίαν ἀπὸ τῆς Λυκίας. Εἰς δὲ τὰ ΝΔ. παράλια αὐτῆς (καὶ ἐπὶ τῶν ἀπέναντί της νήσων) ἔκειτο ***ἡ Δωρὶς*** ἡ περιλαμβάνουσα τὰς δωρικὰς ἀποικίας.

Ἡ Λυκία κατεῖχε τὴν πρὸς Ν χερσόνησον καὶ κατελάμβανε τὴν παραλίαν μεταξὺ τοῦ Καρπαθίου καὶ τοῦ Παμφυλίου πελάγους. Ὁ κόλπος τῆς Μάκρης πρὸς Δ καὶ ὁ κόλπος τῆς Ἀτταλείας πρὸς Α ἦσαν τὰ δύο τέρματα γραμμῆς, ὁριζούσης ἀπὸ Β τὴν χώραν καὶ χωριζούσης αὐτὴν ἀπὸ τῆς Καρίας, ἀπὸ τῆς Καβαλίδος καὶ ἀπὸ τῆς Πισιδίας.

Ἡ Πισιδία, χώρα τραχεῖα, περιελάμβανε τὸν δυτικὸν Ταῦρον. Ἦτο χώρα ἀποκεκλεισμένη. Ἔγινεν ἱστορικὴ μόλις κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ γνωστοτέρα ἐπὶ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων. Ἔκειτο δὲ μεταξὺ Λυκίας καὶ Παμφυλίας πρὸς Ν, Κιλικίας καὶ Λυκαονίας πρὸς Α, Φρυγίας πρὸς Β καὶ Καβαλίδος πρὸς Δ.

Ἡ Παμφυλία ἦτο συνέχεια καὶ τρόπον τινὰ ἐπέκτασις πρὸς Ν, δηλαδὴ πρὸς τὴν θάλασσαν, τῆς Πισιδίας. Ἐξετείνετο μεταξὺ τῶν δύο νοτιωτάτων ἀκρωτηρίων τῆς Μ. Ἀσίας, τοῦ Ἀνεμουρίου πρὸς Α καὶ τῆς Ἱερᾶς Ἄκρας πρὸς Δ, μεταξὺ τῶν ὁποίων σχηματίζεται ὁ Παμφύλιος κόλπος. Ἀπετελεῖτο ἀπὸ στενὴν λωρίδα χαμηλῆς, παραλίας χώρας, εὐφορωτάτης, ἀρδευομένης ἀπὸ πολλοὺς ποταμούς. Εἰς τὴν χώραν ταύτην εἰσεχώρησεν ἀργὰ ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμός. Ἐχρησίμευε δὲ ὡς μεσάζουσα εἰς τὴν συγκοινωνίαν μεταξὺ τῆς θαλάσσης καὶ τῶν ὑψηλοτέρων διαμερισμάτων τῆς Πισιδίας καὶ ἦτο χώρα ναυτική. Τὴν Παμφυλίαν ἐχώριζε πρὸς Α ἀπὸ τὴν Κιλικίαν ὁ ποταμὸς Μέλας.

Ἡ Καβαλὶς ἢ Καβαλία ἦτο μικρὰ χώρα ἐπὶ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων κατὰ πρῶτον ἐμφανιζομένη, εἰς σχῆμα τραπεζίου ἐκτεινομένη ἀπὸ Β πρὸς Ν, ἔχουσα πρὸς Ν τὴν Λυκίαν, πρὸς Α τὴν Πισιδίαν, πρὸς Β τὴν Φρυγίαν καὶ πρὸς Δ τὴν Καρίαν. Εἶχε δὲ τρεῖς πόλεις, Οἰνόανδα, Βάλβουρα καὶ Βουβῶνα, αἱ ὁποῖαι μαζὶ μὲ τὴν γειτονὰ των Κίβυραν ἀπετέλουν ὁμοσπονδίαν, τὴν ὀνομασθεῖσαν Τετράπολιν Κιβυρατικήν.

Ἡ Ἰσαυρία εἶχε πρὸς Α τὴν Λυκαονίαν, πρὸς Β τὴν Φρυγίαν,

πρὸς Δ τὴν Πισιδίαν καὶ πρὸς Ν τὴν Κιλικίαν. Εἶνε δὲ χώρα τραχεῖα, ὀρεινὴ καὶ ξηρά. Οἱ κάτοικοί της Ἴσαυροι ἦσαν κλάδος τῶν Λυκαόνων, γενναῖοι καὶ μέχρι τοῦ 78 π. Χ. ἀνεξάρτητοι. Κατῴκουν χώραν μικράν, ὀλίγον γνωστὴν καὶ ἀποτελοῦσαν συνέχειαν τῆς Λυκαονίας, ὅπως ἡ Παμφυλία τῆς Πισιδίας.

Ἡ Λυκαονία κατεῖχε τῆς κεντρικῆς μικρασιατικῆς ἐρήμου τὸ νότιον μέρος (ἡ Γαλατία κατεῖχε τὸ βόρειον). Εἶναι χώρα γυμνή, ψυχρὰ καὶ ἄνυδρος, ἀλλὰ ποιμνιοτρόφος. Οἱ κάτοικοί της Λυκάονες ἦσαν συγγενεῖς τῶν Πισιδῶν καὶ λησταί, ὅπως καὶ οἱ Ἴσαυροι. Ἡ Λυκαονία ὑπετάχθη εἰς τοὺς Ρωμαίους τῷ 25 π. Χ., ἀποτελέσασα μέρος τῆς ρωμαϊκῆς ἐπαρχίας Γαλατίας. Συνώρευε δὲ πρὸς Β μὲ τὴν Γαλατίαν, πρὸς Ν. μὲ τὴν Κιλικίαν, πρὸς Α μὲ τὴν Καππαδοκίαν, πρὸς Δ μὲ τὴν Φρυγίαν καὶ πρὸς τὰ ΝΔ μὲ τὴν Ἰσαυρίαν.

Ἡ Γαλατία ἀπετέλεσεν ἰδίαν χώραν ἀπὸ τοῦ 3ου π. Χ. αἰῶνος. Τότε διεσκορπισμένα φῦλα Κελτῶν ἐκλήθησαν ἀπὸ τὴν Θράκην εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν ἀπὸ τοὺς ἡγεμόνας τῆς Βιθυνίας. Ἔγινε δὲ ἀνάγκη νὰ συνάψουν μακροὺς ἀγῶνας μέχρι τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων ἐξακολουθήσαντας, ἕως οὗ οἱ συνήθως Γαλάται ἢ ***Γαλλογραικοὶ*** (ἕνεκα τῆς ἀναμίξεώς των μὲ τοὺς ἤδη ἐξελληνισμένους ἐγχωρίους κατοίκους) ὀνομαζόμενοι, κατέλαβον τὴν χώραν τὴν ὀνομασθεῖσαν Γαλατίαν. Ἀπετελέσθη δὲ ἡ χώρα αὕτη ἀπὸ μέρη τῆς Βιθυνίας, τοῦ Πόντου, τῆς Καππαδοκίας καὶ ἰδίως τῆς βορείου Φρυγίας, ἔκειτο πρὸς Β τῆς Λυκαονίας καὶ τῆς Καππαδοκίας, πρὸς Α τῆς Μεγάλης Φρυγίας, πρὸς Δ τοῦ Πόντου, πρὸς Ν τῆς Βιθυνίας καὶ Παφλαγονίας. Ἡ Γαλατία τῷ 25 π. Χ. μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Δηιοτάρου μετεβλήθη εἰς ρωμαϊκὴν ἐπαρχίαν.

Ἡ Καππαδοκία ἦτον ἡ ἀνατολικωτάτη χώρα τῆς Μ. Ἀσίας καὶ ἐξετείνετο μέχρι τῆς ἐρήμου τῆς Λυκαονίας περὶ τὸ ὄρος Ἀργαῖον. Ἀπὸ τοῦ 17 μ. Χ. ἔγινε ρωμαϊκὴ ἐπαρχία. Πρὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἡ χώρα αὕτη περιελάμβανε καὶ τὸν Πόντον καὶ ὠνομάζετο τὸ πρὸς τὸν Εὔξεινον παράλιον αὐτῆς μέρος Καππποδοκία ἡ πρὸς Πόντῳ, ὅπως εἴδομεν ἀνωτέρω. Μετὰ ταῦτα ἀπετέλεσεν ἰδίαν χώραν καὶ ἐπικράτειαν. Εἶχε δὲ τότε πρὸς Β τὸν Πόντον, πρὸς Ν τὴν Κιλικίαν, πρὸς Δ τὴν Λυκαονίαν, πρὸς Α τὸν ἄνω ροῦν τοῦ

Εὐφράτου, ὅστις τὴν ἐχώριζεν ἀπὸ τὴν Ἀρμενίαν. Τὸ νότιον δὲ μέρος, τὸ περιλαμβάνον κλάδους τοῦ Ταύρου, ἐκαλεῖτο **Καταονία**.

Ἡ Κιλικία ἦτον ἡ ΝΑ χώρα τῆς Μ. Ἀσίας. Ἕνεκα τῆς γονιμότητος τῆς πεδιάδος της, τῆς πρὸς Α κειμένης, ἐνωρίτατα ἐπέσυρε τὴν προσοχὴν τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι ὡς ἄποικοι ἐγκατεστάθησαν καὶ ἐνταῦθα. Ἀλλὰ μόνον κατὰ τοὺς ἀλεξανδρινοὺς καὶ ρωμαϊκοὺς χρόνους ἐπεκράτησε καὶ εἰς τὴν χώραν ταύτην ὁ ἑλληνισμός. Ἐξετείνετο ἀπὸ τοῦ Παμφυλίου κόλπου πρὸς Δ μέχρι τοῦ ὄρους Ἀμανοῦ πρὸς Α, τοῦ ἀποκρήμνου ὁρίου της πρὸς τὴν βορειοσυριακὴν Κομμαγηνήν, βορείως δὲ μέχρι τῆς ὑψηλῆς ὀροστοιχίας τοῦ Ταύρου, ὁ ὁποῖος τὴν ἐχώριζεν ἀπὸ τὴν Λυκαονίαν καὶ τὴν Καππαδοκίαν. Ὁ Ταῦρος ἐξαποστέλλει πρὸς Ν διακλαδώσεις, αἱ ὁποῖαι πληροῦσι τὸ δυτικὸν μέρος τῆς Κιλικίας. Ἡ δὲ δυτικὴ αὕτη ἔκτασις τῆς χώρας, ἡ πληρουμένη ἀπὸ τὰς ταυρικὰς ἀποφύσεις, ὠνομάζετο **Τραχεῖα Κιλικία ἢ Τραχειῶτις**, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰς ἀνατολικὰς ἐκτάσεις, τὰς ἀποτελούσας τὴν Πεδιάδα Κιλικίαν. Πρὸς Α ὁ Ταῦρος διατέμνεται ὑπὸ τῶν Κιλικίων Πυλῶν, τῆς διόδου τῶν Λαράνδων καί τινος μέσης διόδου. Δι' αὐτῶν συγκοινωνεῖ ἡ Κιλικία μὲ τὴν Καππαδοκίαν. Ἐνούμενος δὲ πρὸς Α ὁ Ταῦρος μὲ τὸ Ἀμανὸν ὄρος περιέβαλλε τὸ Ἀλήϊον καλούμενον πεδίον, τὸ διαρρεόμενον ἀπὸ τοὺς ποταμοὺς Πύραμον καὶ Σάρον, οἱ ὁποῖοι ἐκβάλλουν εἰς τὸν Ἰσσικόν. Τὸ πεδίον τοῦτο χωρίζεται ἀπὸ τὴν θάλασσαν μὲ θῖνας καὶ λιμνοθαλάσσας. Χωρίζεται ἡ Κιλικία δὲ ὡς καὶ ἡ Λυκία, ἀπὸ τῆς Κύπρου διὰ τοῦ Κιλικίου καλουμένου Αὐλῶνος.

Καὶ αὗται μὲν ἦσαν αἱ χῶραι, αἱ ὁποῖαι ἀπετέλουν τὴν Μ. Ἀσίαν κατὰ τοὺς ἑλληνικοὺς χρόνους, κατὰ τοὺς ἀλεξανδρινοὺς καὶ κατὰ τοὺς ρωμαϊκούς.

Ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν ἡ χώρα ἦτο διῃρημένη εἰς θέματα, σήμερον δὲ περιλαμβάνει τὸ μικρασιατικὸν τμῆμα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὰ ἀνεξάρτητα σαντζάκια τῆς **Νικομηδείας** καὶ τῶν **Δαρδανελλίων** (Βίγας), τὰ ὁποῖα ἐκτείνονται εἰς μέρος τῆς Βιθυνίας καὶ εἰς τὴν Τρωάδα, 8 δὲ βιλαέτια (νομούς). Ἐκ τούτων δύο εἶναι πρὸς τὸν Εὔξεινον, τὸ τῆς **Τραπεζοῦντος** (ἐπὶ τοῦ Πόντου) καὶ τῆς **Κασταμονῆς** (ἐπὶ τῆς Παφλαγονίας καὶ Βιθυνίας) ἕνα, πρὸς τὴν Προποντίδα, τῆς **Προύσης** ἢ Χουδαβενδικιὰρ (ἐπὶ τῆς Φρυγίας

καὶ τῆς Μυσίας), ἕνα πρὸς τὸ Αἰγαῖον, τοῦ **Ἀϊδινίου** ἢ Σμύρνης (ἐπὶ τῆς Λυδίας, τῆς Ἰωνίας, τῆς Καρίας καὶ ἐλαχίστου μέρους τῆς δυτικῆς Λυκίας), δύο πρὸς τὴν Μεσόγειον, τοῦ **Ἰκονίου** (ἐπὶ τῆς Λυκίας, Πισιδίας, Παμφυλίας, Ἰσαυρίας, Λυκαονίας) καὶ τῶν **Ἀδάνων** (ἐπὶ τῆς Κιλικίας), δύο δὲ εἰς τὸ κέντρον, τῆς **Ἀγκύρας** (Γαλατίας, μέρους τῆς ἀνατολικῆς Φρυγίας καὶ Καππαδοκίας) καὶ τῆς **Σεβαστείας** (Καππαδοκίας).

Διοικητικῶς τὰ βιλαέτια (νομοί, γενικαὶ διοικήσεις) διαιροῦνται εἰς **σαντζάκια** (διοικήσεις), τὰ σαντζάκια εἰς **καζάδες** (ὑποδιοικήσεις), καὶ οἱ καζάδες εἰς **ναχιγέδες** (δήμους). Καὶ τῶν μὲν βιλαετίων προΐστανται οἱ **βαλῆδες** (γενικοὶ διοικηταί, νομάρχαι), τῶν σαντζακίων οἱ **μουτεσαρίφαι** (διοικηταί), διὰ τοῦτο δὲ τὰ σαντζάκια καλοῦνται καὶ μουτεσαριφλίκια, τῶν καζάδων οἱ **καϊμακάμαι** (ὑποδιοικηταὶ) καὶ τῶν ναχιγέδων οἱ **μουδίραι** (πρόεδροι δήμων).

Ὡς βλέπει ὁ ἀναγνώστης τὰ περισσότερα βιλαέτια ὀνομάζονται ἀπὸ τὰς πρωτευούσας των πόλεις.

Ἂς προστεθῇ δὲ ἐδῶ ὅτι αἱ χῶραι αἱ ἐκτεινόμεναι ἐπὶ τῆς ἀρχαίας Πισιδίας, Ἰσαυρίας, Λυκαονίας, Παμφυλίας καὶ τοῦ δυτικοῦ μέρους τῆς Κιλικίας ὀνομάζονται μὲ ἕνα κοινὸν ὄνομα **Καραμανία**, ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ σελτζούκου ἡγεμόνος Καραμάν, τοῦ ἐπεκτείναντος ἐπ' αὐτῶν τὴν κυριαρχίαν του.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΦΥΣΙΚΗ ΣΥΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ

1. Ὄρη.

Κεντρικὸν ὀροπέδιον. Ἀργαῖος. Λυκαονικὸν ὑψίπεδον. Γαλατικὸν ὑψίπεδον. Ἡ πρὸς Β ὀροστοιχία. Βιθυνικὸς Ὄλυμπος. Ὄλγασσυς. Παρυάδρης. Σκοιδίσης. Χαρακτηρισμὸς τῆς βορείου ὀροστοιχίας. Ἡ νοτία ὀροστοιχία τοῦ Ταύρου. Κράγος. Ἀντίκραγος. Δαίδαλα. Μασσικύτης. Σόλυμα. Κλῖμαξ. Σουσοὺς-δάγ. Διποΐλὰς-δάγ. Σουλτὰν-δάγ. Τὰ ὄρη τῆς Τραχείας Κιλικίας. Κιὸκ-δάγ. Ἴμβαρος. Βουλγὰρ-δάγ. Ὄρη τῆς δυτικῆς Μ. Ἀσίας. Κάδμος. Σάλβακος. Λάτμος. Μεσσωγίς. Πακτύης Πρηών. Θώραξ. Μυκάλη. Τμῶλος. Ὄλυμπος. Δύο ἀδέρφια. Μίμας. Σίπυλος. Τῆμνον. Δίνδυμον, Ἴδη. Μύσιος Ὄλυμπος. Ἀργανθώνιον.

Ἀπὸ φυσικῆς ἀπόψεως ἐξεταζομένη ἡ Μ. Ἀσία παρουσιάζει ἀντιθέσεις, αἱ ὁποῖαι δὲν παρατηροῦνται εἰς ἄλλας χώρας.

Τὸ ἐσωτερικόν της κατέχει εὐρὺ ὀροπέδιον, τὸ συνήθως ***κεντρικὸν ὀροπέδιον*** καλούμενον, τὸ ὁποῖον κλίνει ἐλαφρῶς ἀπὸ Α πρὸς Δ, τὸ ὁποῖον ἐφάπτεται ὡς διά τινος ἰσθμοῦ, ἰσθμοῦ ὅμως μακροῦ, τοῦ μεταξὺ τοῦ Ἰσσικοῦ κόλπου καὶ τῆς Τραπεζοῦντος, τὸ ἔτι ὑψηλότερον ὀροπέδιον τῆς Ἀρμενίας. Αἱ τρεῖς του πλευραί, αἱ ὁποῖαι κεῖνται εἰς ἀνίσους ἀποστάσεις ἀπέναντι τῶν τριῶν, τῶν βρεχουσῶν τὴν χώραν θαλασσῶν (Εὐξείνου, Αἰγαίου, Μεσογείου) ἔχουν, καθὼς καὶ ἡ πρὸς τὸν Εὐφράτην πλευρά, κλίσεις κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀποτόμους, ποικιλοτρόπως δὲ ἀνωμάλους. Ἐδῶ καὶ ἐκεῖ σειραὶ ὑψωμάτων εἰς σχῆμα στρογγύλον ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, ῥυτιδοῦσι τὴν ὁμαλήν, ἀλλὰ καὶ μονότονον ἐπιφάνειαν τῶν ἀχανῶν πεδιάδων του. Καὶ σχηματίζονται οὕτω μικρότερα ὀροπέδια, ὑπεράνω τῶν ὁποίων ὑψοῦνται ὄρη, ὀροπέδια ἀποκεκλεισμένα καὶ μὴ ἀφήνοντα ἐκροὴν τῶν ὑδάτων, ὀροπέδια ὅπου ἡ πίπτουσα βροχὴ εἶναι ἀνεπαρκής, τὸ ἔδαφος ξηρόν, οἱ θερισμοὶ πενιχροί, τὰ δένδρα καὶ ἡ χλόη δὲν πρασινίζουν, ἐκτὸς ἐκεῖ ὅπου κατασταλάζει ὑγρασία. Τοῦ ὀροπεδίου τούτου ἡ βαθυτάτη ἐπιφάνεια ἔχει ὕψος 770 μ. ὑπεράνω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης.

Μερικά, μεμονωμένα, ὄρη μὲ κατωφερείας μαυρισμένας καὶ σκεπασμένας ἀπὸ λάβαν, μὲ κορυφάς, αἱ ὁποῖαι φέρουν ρωγμὰς ἢ ἔχουν κοιλανθῆ εἰς κρατῆρας, ἀνέρχονται ἀποτόμως ὡς νῆσοι ἐκτινασσόμεναι ἀπὸ τὸν κόλπον τῆς θαλάσσης.

Ἀνέρχεται δὲ ἐπὶ τοῦ κεντρικοῦ ὀροπεδίου καὶ τὸ ὑψηλότατον ὄρος τῆς Μ. Ἀσίας. Εἶναι ὁ ***Ἀργαῖος*** (Ἐρτζιγιὰζ-δαγῖ 3830 ἢ κατ' ἄλλους 4000 μ.), ὁ ὁποῖος ἐρείδεται πρὸς Ν ἐπὶ τῆς ὀροστοιχίας τοῦ Ταύρου, ἠφαιστειογενὴς καὶ τὸ μόνον ἐνεργὸν ἠφαίστειον μέχρι τῶν ἱστορικῶν χρόνων. Περὶ αὐτοῦ ὁ Στράβων (12, 548) λέγει ὅτι εἶναι «πάντων ὑψηλότατον καὶ ἀνέκλειπτον χιόνι τὴν ἀκρώρειαν ἔχον, ἀφ' ἧς φασιν οἱ ἀναβαίνοντες (οὗτοι δ' εἰσὶν ὀλίγοι) κατοπτεύεσθαι ταῖς αἰθρίαις ἄμφω τὰ πελάγη τό τε Ποντικὸν καὶ τὸ Ἰσσικόν». Ὁ Ἀργαῖος ὕδατα δὲν ἔχει, ἂν καὶ χιονοσκεπής, καὶ ῥύακες καταφέρονται ἀπ' αὐτοῦ μόνον κατὰ τὴν τῆξιν τῶν χιόνων. Δὲν ἔχει δὲ διὰ τοῦτο καὶ δένδρα. Ὅπου ὅμως εἶναι δυνατὸν νὰ συγκεντρωθῇ ὑγρασία (εἰς τὰς χαράδρας κυρίως) τὸ ἔδαφος εἶναι γόνιμον καὶ εὐδοκιμοῦν τὰ ὀπωροφόρα καὶ τὰ λαχανικά. Ὡς δεῖγμα τῆς ἐλλείψεως τοῦ ὕδατος ἀναφέρονται τὰ πηγάδια, τὰ ὁποῖα ἔχει εἰς τὰς ὑπωρείας του, καὶ τὰ ὁποῖα γεμίζουν τὸν χειμῶνα μὲ χιόνα χρησιμεύουσαν κατὰ τοὺς ἀνύδρους θερινοὺς μῆνας.

Ἀλλ' ὅμως αἱ ἀνωμαλίαι τῆς ὑψηλῆς χώρας τῶν πεδιάδων καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ Ἀργαῖος, ὁ ὁποῖος ὑπερέχει ἀπὸ ὅλα τὰ ὄρη ταῦτα, δὲν ἐξαλείφουν τὴν ἐντύπωσιν τοῦ συνόλου, ὅταν μάλιστα τὸ βλέμμα φέρεται πρὸς τὰς ἐσχάτας ἀποκλίσεις, κυρίως δὲ πρὸς τὰ ΒΑ, πρὸς τὰ ἀνατολικὰ μέρη τῆς ποντικῆς παραλίας, ἔτι δὲ μᾶλλον πρὸς Ν κατὰ μῆκος τῆς παραλίας τῆς Καραμανίας. Ὑπεράνω δὲ τῆς τελευταίας ταύτης παραλίας, τῆς ἐκτεινομένης ἀπέναντι τῆς Κύπρου, τὸ μέτωπον τοῦ ὀροπεδίου ἀνορθοῦται ὡς γιγάντειον τεῖχος 1100—1200 μ., στεφόμενον ἐδῶ καὶ ἐκεῖ μὲ ὄρη πυραμιδοειδῆ, τῶν ὁποίων αἱ κορυφαὶ ἀνέρχονται καὶ ὑπεράνω τῆς χώρας τῶν αἰωνίων χιόνων.

Ἀλλὰ τὸ κεντρικὸν ὀροπέδιον, ἐξεταζόμενον κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν αὐτοῦ καθόλου ὑπόστασιν, δὲν παρουσιάζει ὁμοιομορφίαν. Ἀποτελεῖται δὲ ὑπὸ δύο διακεκριμένα, τμήματα, τὸ νότιον καὶ τὸ βόρειον. Τὸ πρῶτον περιλαμβάνει τὸ λυκαονικὸν στεππῶδες ὑψίπεδον, τὸ ὁποῖον κατ' ἐξοχὴν παρουσιάζει τὸν χαρακτῆρα τοῦ ὑψιπέδου, διότι δὲν ἔχει ὄρη ἄξια λόγου, ἐκτὸς τινῶν ἐσβεσμένων ἠφαιστείων πρὸς Ν. Συγχρόνως τὸ ὑψίπεδον τοῦτο εἶνε ἡ ξηροτάτη χώρα τῆς Μ.

Ἀσίας, κατὰ μέγα μέρος μὴ ἔχουσα ἐκροὴν τῶν ὑδάτων καὶ μάλιστα ποτάμια ὕδατα καὶ ἑπομένως ποταμίους κοιλάδας. Μεταξὺ τῶν διαφόρων ὑδροστασίμων ἁλμυρῶν λιμνῶν τοῦ ὑψιπέδου ἡ μεγίστη εἶνε ἡ Τοὺζ-γκιὸλ εἰς τὸ ἀνατολικὸν κράσπεδον καὶ εἰς ὕψος 940 μ. ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Κυρία δὲ πόλις αὐτοῦ εἶνε τὸ Ἰκόνιον εἰς τὸ νοτιοδυτικὸν κράσπεδον καὶ εἰς ὕψος 1027 μ. Τὸ βόρειον δὲ τμῆμα τοῦ κεντρικοῦ ὀροπεδίου περιλαμβάνει τὸ ὑψίπεδον τῆς Γαλατίας μὲ πρωτεύουσαν πόλιν τὴν Ἄγκυραν. Τὸ ὑψίπεδον τοῦτο δὲν εἶνε τόσον ὁμαλόν, ὅσον τὸ λυκαονικόν. Ἔχει ὕψος ἀπὸ 800—1400 μ. διαιρεῖται εἰς ποταμίους κοιλάδας διὰ τοῦ Σαγγαρίου καὶ τῶν παραποτάμων του καὶ διὰ πολλῶν, ἀνερχομένων συστάδην, ὀρέων. Εἶνε ἐπίσης στεππῶδες, ἀλλὰ δὲν εἶνε τόσον ξηρὸν ὅσον ἡ Λυκαονία καὶ εἶνε κατὰ τὸ πλεῖστον καλλιεργημένον.

Τοιοῦτος εἶνε ὁ σχηματισμός, τὸν ὁποῖον παρουσιάζει τὸ κεντρικὸν ὀροπέδιον καὶ ἡ Μ. Ἀσία ἐν γένει. Ἀλλ' ὅμως τὰς γενικὰς ταύτας γραμμὰς εἶνε ἀνάγκη νὰ ἐξακριβώσωμεν καὶ νὰ συμπληρώσωμεν.

Καὶ πρῶτον λέγομεν ὅτι δύο μεγάλαι ὀροστοιχίαι βαίνουν σχεδὸν παραλλήλως καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῆς χώρας ἀπὸ Δ πρὸς Α, συνεχόμεναι μετὰ τοῦ ἀρμενικοῦ ὀροπεδίου, ἡ μία εἰς τὰς βορείας χώρας τῆς χερσονήσου ὑπεράνω τῆς Προποντίδος καὶ τοῦ Εὐξείνου, ἡ ἄλλη δὲ εἰς τὰς νοτίους εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς Μεσογείου. Ἡ δευτέρα εἶνε ὁ Ταῦρος. Ἡ πρώτη δὲν ἔχει κοινὸν ὄνομα, πολλὰ ὅμως κατὰ μέρος καὶ τοπικά. Καὶ δὲν ἀποτελεῖ πράγματι συνεχῆ ὀροστοιχίαν, ἀλλὰ μᾶλλον ὀρεινὰς ἐκτάσεις, αἱ ὁποῖαι ὅμως συχνὰ διακόπτονται καὶ τέμνονται, αἱ ὁποῖαι παρεμβάλλονται μεταξὺ τῆς παραλίας καὶ τοῦ ὀροπεδίου, Ἀρχίζει ἀπὸ τὸ σύμπηκτον ὄρος τῆς Ἴδης. Ἀπ' ἐδῶ, ἀφοῦ περικυκλώσῃ πρὸς Ν τὴν διπλῆν λεκάνην τοῦ Μακέστου καὶ τοῦ Ρυνδάκου ἐξακολουθεῖ νὰ παρατείνεται πρὸς Α, κατ' ἀρχὰς μὲν διὰ τῆς Βιθυνίας, ἀπώτερον δὲ ἐπὶ τῶν συνόρων τῆς Παφλαγονίας καὶ τῆς Γαλατίας. Εἰσέρχεται ἔπειτα εἰς τὸν Πόντον καὶ τὴν Καππαδοκίαν καὶ φθάνει μέχρι τῆς ὑψηλῆς χώρας τῶν πηγῶν τοῦ Εὐφράτου καὶ τοῦ Ἀράξου, ὅπου συνάπτεται πρὸς τὰ ἀρμενικὰ ὄρη. Καθ' ὅλην ταύτην τὴν μακρὰν προέκτασιν ἡ ὀροστοιχία αὕτη ἔλαβεν ὀνόματα ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, τὰ ὁποῖα ἐλάμπρυνεν ἡ Ἑλληνικὴ μυθολογία ἢ ἡ Ἑλληνικὴ ἱστορία. Εἰς τὰ δύο ἄκρα τῆς Βιθυνίας εἶνε οἱ δύο Ὄλυμποι. Ἐκ τούτων ὁ ἕνας ἀνατείνει τολμηρῶς τὴν ὑψηλοτάτην του

κορυφὴν μέχρι τῶν νεφῶν ἀμέσως ὑπεράνω τῆς Προύσης. Εἶνε δὲ ὁ Ὄλυμπος ὁ Μύσιος· ἀλλὰ περὶ αὐτοῦ, ὡς καὶ περὶ τῆς Ἴδης, θὰ γίνῃ κυρίως λόγος κατωτέρω. Ὁ ἄλλος εἶνε ὁ ***βιθυνικὸς Ὄλυμπος***, ὑψούμενος πρὸς τὴν ἀνατολικὴν Βιθυνίαν καὶ πρὸς Β τῆς Γαλατίας, ὑπολειπόμενος δὲ πολὺ ἀπὸ τὸν πρῶτον, Ἀμπὰς-δὰγ (ἢ Ἀλὰ-δὰγ) σήμερον καλούμενος ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Περαιτέρω ἐπὶ τῆς Παφλαγονίας ἔχομεν τὸν ***Ὄλγασσυν*** (Ἰλγὰς-δὰγ) μὲ κορυφὰς χιονοσκεπεῖς. Ἔτι περαιτέρω, μεταξὺ τοῦ Ἅλυος καὶ τῆς Ἀρμενίας, ἐκτείνονται αἱ ἀπόκρημνοι σειραὶ τοῦ ***Παρυάδρου*** καὶ τοῦ ***Σκοιδίσου*** (ἢ Σκορδίσκου), τῶν ὁποίων αἱ κατωφέρειαι, σκιαζόμεναι ἀπὸ γηραιὰ δένδρα, δεσπόζουν τῶν συνηρεφῶν κοιλάδων, αἱ ὁποῖαι ἀνοίγονται ἐπὶ τοῦ ἀνατολικοῦ μέρους τοῦ Εὐξείνου.

Ἀλλὰ τὸν σχηματισμὸν τῆς ὀροστοιχίας ταύτης δύσκολον εἶναι νὰ περιγράψωμεν ὁπωσδήποτε ἀκριβῶς διὰ τοῦ καλάμου. Μόνον χάρτης ἀνάγλυφος εἶναι δυνατὸν νὰ παραστήσῃ τὴν ἐκτεταμένην ἐξύψωσιν, ἡ ὁποία καταλαμβάνει καὶ πληροῖ σχεδὸν ὁλόκληρον τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Μ. Ἀσίας, μὲ τὸ γενικὸν ἐπίπεδον τῆς ἐπιφανείας της, μὲ τὰς ἐλαφρὰς βυθίσεις μερικῶν μερῶν της, μὲ τοὺς βαθεῖς αὐλακας, τοὺς ὁποίους ἐκοίλαναν οἱ μεγάλοι ποταμοί, οἱ χυνόμενοι εἰς τὴν λεκάνην τοῦ Εὐξείνου, μὲ τὴν ποικίλην διάπλασιν τῶν διαφόρων ἀποκλίσεων. Μία τοιαύτη ἀπεικόνισις θὰ μᾶς καθίστα αἰσθητὴν τὴν φύσιν τῶν ὀρέων τούτων, τῶν παραθαλασσίων τῆς βορείου Μ. Ἀσίας, τὰ ὁποῖα ἀνοίγονται κατὰ διαστήματα διὰ νὰ διέλθουν ἀλληλοδιαδόχως ὅλοι οἱ ποταμοί, μικροὶ καὶ μεγάλοι, ἀπὸ τοῦ Σαγγαρίου μέχρι τοῦ Πυξίτου καὶ τοῦ Ὄφεως καὶ τοῦ Ἀψάρου.

Ἐφ' ὅσον δὲ προχωρεῖ κανείς, ἀπὸ τὴν Προποντίδα ὁρμώμενος, πρὸς Α, δὲν συναντᾷ μόνον μίαν ὀροστοιχίαν, ἀλλὰ μᾶλλον πολλὰς παραλλήλους, αἱ ὁποῖαι ἀπὸ τῆς παραλίας ὁρώμεναι φαίνονται ὡς νὰ ἐπικάθηται ἡ μία ἐπὶ τῆς ἄλλης. Εἰς τινα σημεῖα διακρίνονται σειραὶ μέχρι πέντε, ὑψούμεναι βαθμηδὸν εἰς τὸν ὁρίζοντα. Αἱ σειραὶ αὗται εἶνε ἰσάριθμοι βαθμίδες, διὰ τῶν ὁποίων εἶνε δυνατὸν νὰ ἀνέλθῃ κανεὶς διαδοχικῶς ἀπὸ τῆς τελευταίας κοιλάδος τῆς παραλίας εἰς τὸ ὑψηλότατον ἐπίπεδον τοῦ κεντρικοῦ ὀροπεδίου. Μεταξὺ δὲ αὐτῶν σχηματίζονται κοιλάδες τινές, τῶν ὁποίων ἡ ἀρόσιμος γῆ εἶναι σχετικῶς ὀλίγη.

Ὁ Ταῦρος, ὁ σχηματίζων τὴν νοτίαν ἀπόκλισιν τοῦ ὀροπεδίου,

ἔχει μὲν διαφορετικὴν τὴν βλάστησιν ἀπὸ τὰ ὄρη τῆς βορείου ὀροστοιχίας, παρουσιάζει ὅμως περίπου τὰς ἰδίας, εἰς τὰ διάφορά του μέρη, μορφὰς ὡς πρὸς τὴν ὕψωσιν καὶ τὴν ἐσωτερικὴν κατασκευὴν πρὸς τὰ κλιμακωτὰ ὄρη, τὰ σχηματίζοντα τὴν βορείαν ἀπόκλισιν. Οἱ ἀρχαῖοι ἔθετον τὴν ἀρχὴν τῆς περιφήμου ταύτης ὀροστοιχίας ἄλλοτε εἰς τὴν Καρίαν καὶ ἄλλοτε εἰς τὴν Λυκίαν. Τὸ ἀληθὲς εἶναι ὅτι τὸ σύμπηκτον τοῦτο ὄρος ὕψους σημαντικοῦ κατέχει ὁλόκληρον τὴν Λυκίαν χερσόνησον καὶ τὴν ἀνατολικὴν Καρίαν, ὅπου ὀροπέδιον ὕψους 1000—1200 μ. σχηματίζει τὸν πυρῆνα τῆς χερσονήσου ταύτης, φέρει διάφορα συγκροτήματα ὀρέων ὡς τὰ Σόλυμα, τὸν Κράγον, τὸν Κάδμον, τῶν ὁποίων, αἱ κορυφαὶ φθάνουν εἰς ὕψος 2500—3000 μ., καὶ τὰ ὁποῖα εἶναι χιονοσκεπῆ. Ἀπὸ τοῦ συμπήκτου τούτου ὄρους, ὅπου ὁ Κάλβις, ὁ Ξάνθος καὶ ὁ Ἀρύκανδος ρέουν εἰς τὰ βάθη ἀποκρήμνων κοιλάδων, ὁ Ταῦρος χωρεῖ κατ' εὐθεῖαν πρὸς Α, δηλαδὴ πρὸς τὸν Εὐφράτην περισφίγγων πανταχοῦ τὴν παραλίαν εἰς ἀπόστασιν ποικίλλουσαν, ἀλλ' ὄχι μεγάλην, καὶ κάπου ὠθῶν μέχρι τῆς παραλίας αὐτῆς τὰς κρημνώδεις του δειράδας.

Ὁ Ταῦρος τὸ χαμηλότερον μέρος του ἔχει μεταξὺ τοῦ μυχοῦ τοῦ κόλπου τῆς Ἀτταλείας καὶ τῆς Ταρσοῦ, μολονότι καὶ ἐπὶ τῆς ἐκτάσεώς του ταύτης ὑψοῦται, ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, μέχρι 2000 μ. Ἐδῶ δὲ κυρίως εἰπεῖν δὲν ἀποτελεῖ ὀροστοιχίαν, ἀλλὰ μᾶλλον συνεχεῖς καὶ βαθείας κοιλάδας ὡς καὶ τραχείας χαράδρας, κατερχόμενος ἀπὸ τὸ πισιδικὸν ὀροπέδιον πρὸς τοὺς αἰγιαλοὺς τῆς Παμφυλίας. Αἱ κοιλάδες αὗται ἀναπτύσσονται ἐπὶ εὐρυτέρας κλίμακος καὶ δεσπόζονται ὑπὸ ὑψηλοτέρων κορυφῶν ἐπὶ τοῦ ἐξογκώματος τοῦ ἡμικυκλοειδοῦς, τοῦ ἀποτελοῦντος τὴν Τραχεῖαν Κιλικίαν. Ἐδῶ ὁ Ταῦρος παρουσιάζεται ἀγριώτατος καὶ ξηρότατος. Βράχοι ἀπότομοι πίπτουν κάθετοι πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ ἡ ὀροστοιχία φαίνεται νὰ εἶναι βατὴ μόνον εἰς ἐλάχιστα σημεῖα. Καὶ ἡ διάβασις, ἡ ὁποία συνήθως ἀκολουθεῖται, εἶναι ἡ ἀναρριχωμένη ἀπὸ τὸ Μοὺτ πλησίον τοῦ Καλυκάδνου μέχρι τοῦ Καραμὰν (δίοδος Λαράνδων).

Πρὸς Β τῆς Ταρσοῦ καὶ ὑπεράνω τῆς Πεδιάδος Κιλικίας ὁ Ταῦρος ὑψοῦται ἀποτόμως. Αἱ κορυφαί του ἐδῶ ἀνέρχονται ὑπὲρ τὴν χώραν τῶν αἰωνίων χιόνων. Ἐδῶ, 10 ἢ 12 λεύγας πρὸς Β τῆς Ταρσοῦ, εὑρίσκεται τὸ περίφημον στενὸν τῶν Κιλικίων Πυλῶν (Γκιουλὲκ-μπογάζ), διὰ τοῦ ὁποίου ἐπικοινωνοῦν αἱ χαμηλαὶ πεδιάδες τῆς ἀνατολικῆς Κιλικίας μὲ τὸ καππαδοκικὸν ὀροπέδιον. Ἐδῶ δέ, με-

ταξὺ τῶν Κιλικίων Πυλῶν καὶ τῆς σημερινῆς πόλεως Ἐρέγλι ἐκτείνεται τὸ μέρος αὐτοῦ, τὸ καλούμενον Βουλγὰρ-δάγ.

Ἀπὸ τῶν Κιλικίων Πυλῶν μέχρι τῶν ὀχθῶν τοῦ Εὐφράτου ἔχομεν τὴν ἀνατολικὴν προέκτασιν τοῦ Ταύρου καὶ τὸ διχαλωτὸν ὄρος ***Ἄμανὸν*** τῆς Συρίας, εἰς τὸ ὁποῖον σταματᾷ πλέον ἡ Μ. Ἀσία, καὶ τὸ ὁποῖον ἐκφεύγει τὰ ὅρια τοῦ λόγου ἡμῶν. Καὶ ἐδῶ δὲ ἔχομεν σχηματισμὸν κλιμακωτὸν τῶν ὀρέων, ὅπως εἰς ὅλην τὴν περίμετρον τοῦ κεντρικοῦ ὀροπεδίου. Μία ἄλλη ὀροστοιχία ἐκτείνεται ἀπὸ ΝΔ πρὸς ΒΑ μεταξὺ τοῦ Κιλικίου Ταύρου καὶ τῶν Ποντικῶν ὀρέων. Εἶναι τὰ ὄρη τοῦ ***Ἀντιταύρου***. Ὅλη δὲ ἡ ὀρεινὴ αὕτη χώρα, ἡ πρὸς Α τῆς Ταρσοῦ, ἐκαλύπτετο ἄλλοτε ἀπὸ μεγαλοπρεπῆ δάση. Σήμερον ὅμως τὰ δάση ταῦτα εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον κατεστραμμένα.

Λεπτομερέστερον ἐξεταζομένη ἡ ὀροστοιχία τοῦ Ταύρου, ἔχει ὡς ἑξῆς: Ἀρχίζουσα ἀπὸ τὴν Λυκίαν σχηματίζει τὸν ***Κράγον*** (Σὰν-Δὰγ 1000 μ.) εἰς τὴν νοτιοδυτικήν της παραλίαν καὶ πρὸς Β αὐτοῦ τὸν Ἀντίκραγον (Μπουμπὰδάγ 2000 μ.) ἐκτεινόμενον ἐπὶ τῆς βορειοδυτικῆς Λυκίας. Ὁ Κράγος δὲ παρατείνει εἰς τὴν θάλασσαν ἑπτὰ ἀκρωτήρια τοὺς κοινῶς λεγομένους Ἑπτὰ Κάβους (Γεντὶ-μπουρούν, Σέττε κάβος). Πρὸς Δ τῶν Ἑπτὰ Κάβων ἁπλοῦται ὅρμος ἔρημος καὶ ἀκατοίκητος, εἰς τὸν ὁποῖον ἀπολήγει φάραγξ βαθεῖα ἀπὸ τῆς θαλάσσης μέχρι τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους χωροῦσα, χωρίζουσα δὲ τὸν Κράγον ἀπὸ τὸν ἀπέναντι αὐτοῦ ὑψούμενον ***Ἀντίκραγον***. Συνέχεια δὲ τοῦ Ἀντικράγου πρὸς Β εἶναι τὰ ***Δαίδαλα*** ἀνήκοντα κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους εἰς τοὺς Ροδίους καὶ ἀπέναντι τῆς Ρόδου κείμενα. Ἐπὶ τῆς νοτιοδυτικῆς πάλιν Λυκίας, τῆς μεσογείου ὅμως καὶ ὄχι τῆς παραλίας, ὑψοῦται ὁ ***Μασικύτης*** ἢ Μασίκυτος (Ἀκ-δὰγ 3045 μ.). Εἰς τὰς ὑψηλὰς ταύτας χώρας καὶ κατὰ πολλὰς διευθύνσεις διανοίγονται κοιλάδες ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀδιέξοδοι. Ἐκ τούτων ἡ μακροτέρα καὶ γνωστοτέρα εἶναι ἡ τοῦ ποταμοῦ Ξάνθου. Ἄλλο ὄρος ἄξιον νὰ ἀναφερθῇ ἐδῶ εἶναι τὰ ***Σόλυμα*** (Ταχταλὶ-δὰγ 2400 μ.), ἐκτεινόμενα ἐπὶ τῆς νοτιοανατολικῆς Λυκίας. Τούτου τὸ μεσημβρινὸν μέρος ἀποτελεῖ τὸν ***Ὄλυμπον***. Τὸ βόρειον δέ, τοῦ ὁποίου αἱ κορυφαὶ παρατάσσονται κλιμακηδὸν παρραλλήλως πρὸς τὴν θάλασσαν, εἶναι τὸ ὄρος ***Κλῖμαξ***, τὸ ὁποῖον παρουσιάζεται ὡς γιγαντιαία κλῖμαξ, μὲ τὴν ὁποίαν ἠμπορεῖ νὰ φθάσῃ κανεὶς εἰς τὰ ὕψη τῆς Λυκίας. Ἡ Κλῖμαξ περιορίζει δυτικῶς τὸν Παμφύλιον κόλπον κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν ἀπὸ Β πρὸς Ν. Ὁ δὲ Ὄλυμπος καταλήγει πρὸς Ν εἰς τὴν Ἱερὰν ἢ Χελιδονίαν ἄκραν, ἀπέναντι τῆς ὁποίας κεῖνται αἱ πέντε Χελιδονίδες νῆσοι, φοβεραὶ εἰς τοὺς ταξειδιώτας διὰ τὸ ἐπικίνδυνον τοῦ πλοῦ.

Εἰσχωροῦσα δὲ βορειότερον ἡ ὀρεινὴ αὕτη σειρὰ τῆς ἀνατολικῆς Λυκίας ἀφήνει ὀπισθέν της πρὸς τὴν παραλίαν τὴν πεδιάδα τῆς Ἀτταλείας καὶ σχηματίζει τὸ ***Σουσοὺζ-δὰγ*** (ἄνυδρον ὄρος). Ἀκόμη βορειότερον εἶναι τὸ ***Διποΐλὰς-δὰγ*** μεταξὺ τῶν λιμνῶν Ἐγερδὶρ καὶ Μπέη-σεχὶρ καὶ ἔτι βορειότερον τὸ ***Σουλτὰν-δὰγ*** μεταξὺ τῶν λιμνῶν Μπέη-σεχὶρ καὶ Ἀκ-σεχὶρ. Ἐπὶ τῶν ὀρέων τούτων ἐγείρονται πολλαὶ

ὄρθιαι καὶ ὑψηλόταται κορυφαὶ καὶ σχηματίζονται μεταξὺ αὐτῶν κοιλάδες, ἐκ τῶν ὁποίων εἶναι ἀδιέξοδοι πολλαί. Μερικῶν μόνον τὰ ὕδατα ἐκβάλλουν εἰς τὴν Μεσόγειον διὰ τριῶν κυρίων ποταμῶν, τοῦ Κέστρου, τοῦ Μέλανος καὶ τοῦ Εὐρυμέδοντος. Τόσον δὲ αἱ κοιλάδες, ὅσον καὶ τὰ ὄρη ἀποτελοῦν τὸ τραχὺ ὀροπέδιον τῆς Πισιδίας, τὸ ἀποκεκλεισμένον κατὰ τοὺς κλασικοὺς χρόνους ἀπὸ τὸν ἄλλον κόσμον, τὸ ἀνοιχθὲν καὶ γνωσθὲν μόλις ἀπὸ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου καὶ δι' αὐτοῦ.

Ἐπὶ τῆς Τραχείας Κιλικίας ὁ Ταῦρος προσλαμβάνει ὄψιν ἀγριωτέραν καὶ εἶναι μᾶλλον ἀπόκρημνος. Ἀδύνατον δὲ εἶναι νὰ ἴδῃ τις θέαμα μεγαλοπρεπέστερον συγχρόνως καὶ ἐκπληκτικώτερον παρὰ ὅταν περιπλέῃ τὰς ἀκτὰς ταύτας τῆς Κιλικίας. Ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ τῆς σειρᾶς ταύτης εἶναι τὸ ***Κιὸκ-δάγ*** (οὐράνιον ὄρος). Ἄλλη κορυφὴ βορειοτάτη, πρὸς τὰ ΒΔ τοῦ Καραμὰν κειμένη, εἶναι τὸ ***Καρὰ-δάγ*** (2170 μ.). Ἄλλο ὄρος τῆς Τραχείας Κιλικίας, τὸ καταλῆγον εἰς τὸ Ἀνεμούριον ἀκρωτήριον εἶναι ὁ ***Ἴμβαρος*** (Γιοὺτ-δάγ 2500 μ. Τζανζιλ-δάγ 2150 μ. καὶ Καρᾶ-Γιεντὶκ-δάγ 1830 μ.). Καὶ ἡ σειρὰ αὕτη τοῦ Ἰμβάρου χωροῦσα φθάνει μέχρι τῶν Κιλικίων Πυλῶν. Κατὰ τὴν ἔκτασιν ταύτην ὁ σχηματισμὸς τῶν ὀρέων εἶναι ποικίλος καὶ ἀνώμαλος. Ἐδῶ δὲ ἀνήκει καὶ τὸ ἀναφερθὲν ἀνωτέρω ***Βουλγὰρ-δάγ***, τοῦ ὁποίου ὡς ὑψηλοτάτη κορυφὴ θεωρεῖται τὸ Ἀϊδόστ (3,560 μ.) ἢ κατ' ἄλλους τὸ Ἀλλὰχ-τεπεσὶ (ὄρος τοῦ Θεοῦ), τὸ ὁποῖον ὠνόμασεν οὕτω ὁ μηχανικὸς Russegger, ὁ πρῶτος ἀνελθὼν εἰς αὐτὴν τῷ 1836 καταμαγευθεὶς ἐκ τοῦ πανοράματος, τὸ ὁποῖον εἶδε νὰ ἐκτυλίσσεται ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν του, θείας τῷ ὄντι ὡραιότητος. Ἀπὸ τοῦ Κιλικίου Ταύρου ἀρχίζει ὁ ***Ἀντίταυρος*** (Μπὶν Μπονὰ-δάγ), ὁ χωρῶν πρὸς τὰ ΒΑ διὰ τῆς Καππαδοκίας καὶ Κατωνίας.

Ἐρχόμεθα τώρα εἰς τὴν δυτικὴν Μ. Ἀσίαν.

Τὸ τμῆμα τοῦτο τῆς χώρας ἔχει ποικίλον σχηματισμόν. Ὑψηλαὶ ὀροσειραὶ πρὸς διαφόρους κατευθύνσεις, διαφόρων διαστάσεων, διαφόρου συστάσεως καὶ διαφόρων σχημάτων περιβάλλουν βυθίσεις τοῦ ἐδάφους, ἀποτελούσας κοιλάδας καὶ λεκανοπέδια μὲ κατεύθυνσιν ἀπὸ Α πρὸς Δ, δηλαδὴ ἀπὸ τὸ κράσπεδον τοῦ κεντρικοῦ ὀροπεδίου μέχρι τῆς παραλίας πρὸς τὸ Αἰγαῖον, τῆς ποικιλώτατα ἐσχηματισμένης, διαρρεομένης δὲ ἀπὸ ποταμούς. Τὸν ἴδιον σχηματισμὸν βλέπομεν καὶ εἰς τὴν βρεχομένην ἀπὸ τὸ Αἰγαῖον Ἑλλάδα, τὴν ἀπέναντι τῆς δυτικῆς Μ. Ἀσίας.

Ἀλλ' ἂς ἔλθωμεν εἰς τὰς λεπτομερείας περὶ τῶν ὀρέων τῆς χώρας ταύτης προσαναβαίνοντες ἀπὸ Ν πρὸς Β καὶ ἀρχίζοντες ἀπὸ τὴν γειτονικὴν τῆς Λυκίας Καρίαν.

Ἐδῶ τὸ κυριαρχοῦν ὄρος εἶναι ὁ ***Κάδμος*** (Χώνας-δὰγ 2515 μ.) Τὸ ὄρος τοῦτο, ἀποτελοῦν κυρίως τὸ νότιον ὅριον τῆς Φρυγίας πρὸς τὴν Καβαλίδα ἢ τῆς Φρυγίας καὶ τῆς Καρίας πρὶν ἢ ἀποτελέσῃ ἰδίαν χώραν ἡ Καβαλίς, εἶναι κέντρον οὕτως εἰπεῖν, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐκπέμπονται πρὸς πολλὰς διευθύνσεις διακλαδώσεις διάφοροι. Καὶ

μερικαὶ μὲν ἐξ αὐτῶν φέρονται πρὸς τὰ ΝΔ καὶ καταλήγουν εἰς τὰ ἀπέναντι τῆς Κῶ ἀκρωτήρια καὶ εἰς τὸν κόλπον τὸν ἐξ αὐτῆς ὀνομαζόμενον. Φθάνουν δὲ μέχρι τοῦ Κράγου καὶ Ἀντικράγου οὕτως, ὥστε σχηματίζουν μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ Κάδμου ὀροπέδιον, ὑψούμενον 600 μ. ὑπεράνω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Ἄλλαι πάλιν διακλαδώσεις τοῦ Κάδμου χωροῦν πρὸς τὰ ΝΑ καὶ ἐνούμεναι εἰς τὴν ὀροστοιχίαν τοῦ Ταύρου μὲ τὸ Καρὰ-δὰγ καὶ τὸ Σουλτὰν-δάγ, προεκτείνουν τὰς ἐκφύσεις των ΝΑ τοῦ Ἀφιὸν-καρὰ-χισὰρ καὶ τοῦ Ἀκ-σεχὶρ ἄνω τῶν λιμνῶν καὶ τῶν τελμάτων τοῦ Βουρδουρίου μέχρι τῆς πεδιάδος τοῦ Ἰκονίου. Πρὸς Δ δὲ τοῦ Κάδμου καὶ ὡς ἔκφυσις αὐτοῦ παρατείνεται μὲ κατεύθυνσιν ἀπὸ ΒΔ πρὸς ΝΑ ὁ ***Σάλβακος*** (Μπουμπᾶ-δὰγ 2315 μ.), ὄρος μακρόν, πριονωτὴν ἔχον τὴν γραμμὴν τῆς κορυφῆς του καὶ χιονοσκεπῆ. Διακλαδώσεις πάλιν ἄλλαι τοῦ Κάδμου, πρὸς Δ χωροῦσαι, σχηματίζουν τὸν ***Λάτμον*** (Μπὲς-παρμὰκ-δὰγ ἤτοι ὄρος τῶν 5 δακτύλων), ὁ ὁποῖος μὲ τὰς ἀκωκὰς αὐτοῦ ὁρίζει τὴν κοιλάδα τοῦ Μαιάνδρου, ὡς θὰ ἴδωμεν καὶ κατωτέρω, πρὸς Ν. Ἡ γραμμὴ αὕτη παρέχει διὰ πολλῶν πόρων δίοδον εἰς πολλοὺς μικροὺς ποταμούς, συμβάλλοντας εἰς τὸν Μαίανδρον. Ὁ Λάτμος περιβάλλεται ἀπὸ ζώνην δασῶν. Ἡ κορυφή του ὅμως εἶναι ἄδενδρος.

Ἀπέναντι τοῦ Λάτμου ἐκτείνεται ἡ ***Μεσσωγὶς*** (Κεστανέ-δὰγ 1600 μ.) ἀπὸ τοῦ ὀροπεδίου τῆς Φρυγίας, ἀπὸ ὅπου δηλαδὴ ἔκειντο αἱ Κελαιναὶ (τὸ σημερινὸν Δινὲρ) πρὸς Α μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Μυκάλης πρὸς Δ. Ἡ Μεσσωγὶς διαφέρει τελείως ἀπὸ τὸν ἀπέναντί της Λάτμον καὶ ἔχει γαίας, τῶν ὁποίων ἡ γονιμότης εἶναι ἀπαράμιλλος (ἐδῶ κεῖται τὸ Ἀϊδίνιον). Ἦτο δὲ κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους τὸ ὄρος, τὸ χωρίζον (κατά τινας) τὴν Λυδίαν ἀπὸ τῆς Καρίας. Αἱ κατωφέρειαί της σχηματίζουν λόφους κατὰ χιλιάδας μὲ ἀποτόμους πλευράς. Ἀπὸ τῆς Μεσσωγίδος καὶ ἀπό τινος δυτικοῦ κλάδου αὐτῆς ἀποσπᾶται ἄλλο ὄρος ὁ ***Πακτύης*** (Καπλὰν-δάγ), ὁ ὁποῖος πλησιάζει πλέον τὴν Μυκάλην, τὸν ὁποῖον διαβαίνει ὁ ἀπὸ Σμύρνης μεταβαίνων εἰς τὴν Ἔφεσον, καὶ ὁ ὁποῖος σχηματίζει δύο ἄλλα δευτερεύοντα ὄρη, τὸν ***Πρηῶνα*** καὶ τὸν ***Θώρακα*** (Γκιουμοὺς-δὰγ 900 μ.). Τοῦ Πρηῶνος αἱ ράχεις εἶναι γυμναὶ ἀπὸ δένδρα καὶ κρημνώδεις, ἡ δὲ μεσημβρινὴ πλευρά, διασχιζομένη ἀπὸ πολλὰς, εὐύδρους καὶ εὐφόρους, κοιλάδας, τελευτᾷ εἰς τὸν Θώρακα. Εἰς τὰς πλευρὰς τούτου ὑπάρχουν πλούσια μεταλλεῖα μαρμάρου, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐκτίσθησαν τὰ πολλὰ μνημεῖα τῆς Ἐφέσου καὶ τῆς Μαγνη-

σίας τῆς πρὸς Μαιάνδρῳ. Τέλος ἡ ὀρσειρὰ τῆς Μεσσωγίδος καταλήγει εἰς τὴν ***Μυκάλην*** (Σαμσοὺν-δὰγ 1360 μ.), ὄρος, τὸ ὁποῖον παρατηρούμενον ἀπὸ τὴν θάλασσαν φαίνεται ὡς κῶνος ἠκρωτηριασμένος. Ἡ Μυκάλη, ὅπως καὶ ὁ πρὸς Β αὐτῆς γειτονικός της Θώραξ, καλύπτεται ἀπὸ ὡραῖα ἐκ πεύκων δάση, ἐντὸς τῶν ὁποίων λέγεται ὅτι ἐμφωλεύει ἀκόμη ἡ λεοπάρδαλις, ἡ φθείρουσα τὰ ποίμνια τῆς πεδιάδος. Ἡ Μυκάλη πρὸς Δ καταλήγει εἰς τὴν Τρωγίλιον ἄκραν.

Ὁ δὲ ***Τμῶλος*** (Μπούζ-δὰγ ἢ Μπὲζ-δὰγ 2129 μ.), σχηματίζων τὴν βορείαν πλευρὰν τῆς κοιλάδος τοῦ Καΰστρου, κείμενος δὲ μεταξὺ τῆς κοιλάδος ταύτης καὶ τῆς τοῦ Ἕρμου, συνδέεται πρὸς Α μὲ τὴν Μεσσωγίδα διὰ κυμάνσεων ἐπεκτεινομένων μέχρι τοῦ Κάδμου. Εἶναι χιονοσκεπής. Καὶ κατὰ τὸ θέρος οἱ κάτοικοι τῆς Σμύρνης ἐπρομηθεύοντο καὶ προμηθεύονται ἐξ αὐτοῦ καὶ μέχρι σήμερον τὴν χιόνα Ἐκ τῆς βορείας του πλευρᾶς πηγάζει ὁ Πακτωλός. Γεωλογικῶς ὁ Τμῶλος θεωρεῖται ὡς τὸ ἀρχαιότατον ἀπὸ τὰ ὄρη τῆς χερσονήσου, διότι οὗτος πρῶτος ἀνέθορε πρὶν ἀκόμη ὁ Ταῦρος λάβῃ ἰδίαν σύστασιν καὶ ἀνέλθῃ ὑπεράνω τῆς ἐπιφανείας. Ἡ βορεία του κατωφέρεια κεῖται ὑπεράνω τῆς πεδιάδος, ὅπου ἦσαν αἱ Σάρδεις, καὶ ὅπου ῥέει ὁ Ἕρμος. Πρὸς τὴν θάλασσαν χαμηλώνει καὶ ἀφήνει μεταξύ του καὶ τοῦ ὄρους ***Πάγου*** (Κιζίλ-δὰγ 1080 μ.) τὴν κοιλάδα τοῦ Τσιμόδασῃ, φέρουσαν εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Καΰστρου. Πρὸς Β καὶ κατὰ μῆκος τοῦ Τμώλου κεῖται ἡ κοιλὰς τοῦ Βουρνόβα, εἰς τὴν εἴσοδον τῆς ὁποίας κεῖται ἡ Σμύρνη. Τὴν κοιλάδα ταύτην πρὸς Ν κλείει ὁ ***Ὄλυμπος*** (Νίφ-δὰγ 1203 μ.) ἢ τὰ ὄρη τοῦ Νυμφαίου, ὅπως σήμερον λέγονται.

Κατὰ δὲ τὸ ὀρεινὸν σύστημα, τὸ ἀποτελοῦν τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν τοῦ σμυρναϊκοῦ κόλπου, διακρίνονται δύο κωνοειδῆ ὄρη, τὰ ***Δύο Ἀδέρφια*** (Ἰκὶ-Καρντάς, Δύο Μαστοὶ ἢ Μαστουσία 877 καὶ 891 μ.), τὰ ὁποῖα ἑλκύουν τὴν προσοχὴν τῶν ταξειδευόντων εἰς τὴν Σμύρνην. Προέκτασις τῶν ὀρέων τούτων (τοῦ Πάγου καὶ τῆς Μαστουσίας) ἀποτελεῖ τὴν ἰδιαιτέραν μικρὰν χερσόνησον Μέλαιναν Ἄκραν (Καρὰ-μπουρνού), ἐπὶ τῆς ὁποίας ὑψοῦται ὁ ἀρχαῖος ***Μίμας*** (Μπὸζ-Δὰγ 1190 μ.) μὲ ἀποκρήμνους τιτανούχους κατωφερείας. Ἐπὶ δὲ τῆς ἀπέναντι παραλίας τοῦ σμυρναϊκοῦ κόλπου ὑψοῦται ἄλλο, κωνικὸν καὶ τοῦτο, ὄρος. Εἶναι ὁ ***Σίπυλος*** (Μάνισα-δὰγ 1500 μ.) ἐκτεινόμενος μέχρι τῆς Μαγνησίας τῆς πρὸς Σιπύλῳ.

Ἡ ὑπολειπομένη παραλία ἀπὸ τοῦ Σμυρναϊκοῦ κόλπου μέχρι τοῦ

Ἀδραμυττηνοῦ δὲν παρουσιάζει ὑψηλὰ ὄρη. Ἐπὶ τῆς μεσογείου ὅμως χώρας τῆς ἀρχαίας Μυσίας ἔχομεν τὸ ὄρος ***Τῆμνον*** (Δεμιρτζὶ-δὰγ 2.700 μ.) καὶ περαιτέρω τὸ ***Δίνδυμον*** (Μουράτ-δὰγ 2650 μ.). Τὸ τελευταῖον ἀνήκει εἰς τὸν Μύσιον Ὄλυμπον καὶ θεωρεῖται ὡς τὸ ὄριον τῶν ὑδάτων τῶν χυνομένων ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὸν Εὔξεινον καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς τὸ Αἰγαῖον, ὅπως καὶ τὸ Ἐμὶρ-δὰγ, φερόμενον παραλλήλως καὶ πρὸς Β τοῦ Σουλτὰν-δάγ, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ ὄριον τῶν ὑδάτων τῶν χυνομένων πρὸς τὴν παραλίαν τῆς χερσονήσου, τὴν ἀπέναντι τῆς Κύπρου. Τὸ Δίνδυμον ἔχει ὑψηλὰς καὶ ἀποτόμους κορυφάς, χλοερὰς δὲ καὶ καταφύτους κοιλάδας πλησίον τῶν ὑπωρειῶν του, αἱ ὁποῖαι παρέχουν ὑγιεινὰς καὶ θερινὰς οἰκήσεις εἰς τὰς νομαδικὰς φυλάς. Αἱ οἰκήσεις αὗται καὶ αἱ χλοεραὶ νομαὶ ὀνομάζονται τουρκιστὶ γιαϊλά.

Ἡ ***Ἴδη*** (Κὰς-δὰγ=ὄρος χηνῶν 1770 μ.) εἶναι ὁλόκληρος συστὰς ὀρέων, ἐκτεινομένη ἀπὸ τὸν Ἀδραμυττηνὸν κόλπον καὶ καθ' ὅλην τὴν παραλίαν τοῦ Ἑλλησπόντου. Ὁ παρατηρῶν αὐτὴν ἐκ τοῦ Αἰγαίου βλέπει ὅτι ὑψηλὰ ἐπάνω εἰς τὸ ὄρος ἐπεκτείνονται πράσινοι ἀγροὶ τῶν πολυαρίθμων συνοικισμῶν, οἱ ὁποῖοι εἶναι διεσκορπισμένοι ἐπὶ τῶν ὑπωρειῶν της, ἐνῶ ἄλλοι κατέχουν κάτω τὴν ἀλίμενον ἀκτήν. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ὁμήρου ἡ Ἴδη ὀνομάζεται κατάρρυτος (πολυπίδαξ). Ἀπ' αὐτῆς πηγάζουν πολλοὶ ποταμοί, ὡς ὁ Σκάμανδρος, ὁ Γράνικος, ὁ Αἴσηπος. Ἔχει δὲ δύο ὑψίστας κορυφάς, τὸ Γάργαρον καὶ τὸν Κότυλον. Μία ἔκφυσις αὐτῆς, χωροῦσα πρὸς τὰ ΝΔ καὶ καταλήγουσα εἰς τὸ Αἰγαῖον, σχηματίζει τὸ ἀκρωτήριον Λεκτόν, σχηματίζει δὲ καὶ τὴν βορείαν παραλίαν τοῦ Ἀδραμυττηνοῦ κόλπου. Δύο ἄλλαι ἐκφύσεις αὐτῆς, χωροῦσαι ἐπίσης πρὸς τὴν θάλασσαν, σχηματίζουν ἡμικύκλιον πεδινὴν χώραν, ἀποτελουμένην ἐκ τοῦ πεδίου, διὰ τοῦ ὁποίου ῥέει ὁ Σιμόεις, καὶ ἀπὸ ἕνα ἄλλο, διὰ τοῦ ὁποίου ῥέει ὁ Σκάμανδρος, καὶ ὅπου ἔκειτο ἡ Ἴλιος. Καὶ ἡ μὲν πρώτη καταλήγει εἰς τὸ ἀκρωτήριον Ροίτειον, ἡ δὲ δευτέρα εἰς τὸ Σίγειον. Ἔκφυσις τέλος τῆς Ἴδης εἶναι τὸ ***Δίνδυμον*** ὄρος (Καποὺ-δὰγ 800 μ.) τῆς Κυζικηνῆς χερσονήσου, διάφορον ἐννοεῖται ἀπὸ τὸ ἄλλο ὁμώνυμον, προαναφερθὲν, ὄρος τῆς Φρυγίας.

Ὁ δὲ ***Μύσιος Ὄλυμπος*** (Κεσὶς-δὰγ=ὄρος μοναχῶν 2550 μ.), ἀπὸ γρανίτην καὶ μάρμαρον, κεῖται εἰς τὰ ὄρια τῆς Βιθυνίας, τῆς Μυσίας καὶ τῆς Φρυγίας καὶ εἶναι τὸ ὑψηλότατον ὄρος τῆς δυτικῆς Μ. Ἀσίας (ἐξαιρέσει τοῦ Τήμνου). Ἔχει κατεύθυνσιν ἀπὸ ΝΑ πρὸς ΒΔ.

καὶ δὲν φθάνει εἰς τὸ ὕψος τὸν Θεσσαλικὸν Ὄλυμπον (2985 μ.). Εἶνε δὲ δασώδης καὶ ἔχει εἰς τὰς ὑπωρείας του καστανέας, ὑπεράνω αὐτῶν ἄλλην ζώνην ἀπὸ λεπτοκαρέας, δρῦς, φηγοὺς καὶ ζυγίας (ἡ ζυγία εἶναι δένδρον σφενδαμνοειδές), ἔπειτα δὲ πεύκα καὶ ἄλλα τοῦ εἴδους τῶν κωνοφόρων. Αἱ ἀπόκρημνοί του κατωφέρειαι καὶ τὰ πυκνά του δάση παρεῖχον καὶ κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους καταφύγιον εἰς τοὺς ληστάς, κατὰ δὲ τοὺς βυζαντινοὺς ποθητὴν μοναξίαν εἰς τοὺς μοναχούς. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ μέχρι σήμερον οἱ Τοῦρκοι τὸν ὀνομάζουν ὄρος μοναχῶν. Ὁ Ὄλυμπος εἶναι ἀπὸ τὰ μεγαλοπρεπέστατα ὄρη. Ὑψοῦται δὲ ὁ ὄγκος αὐτοῦ ἀποτόμως εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς Προποντίδος.

Ὁ Ὄλυμπος πρὸς Δ. συνάπτεται μὲ τὴν Ἴδην. Διακλαδώσεις δὲ αὐτοῦ φερόμεναι πρὸς Ν. φθάνουν μέχρι τοῦ Κοτυαείου. Ἐδῶ δὲ ταπεινοῦνται καὶ σχηματίζουν ὀροπέδια, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἕνα εἶναι πρὸς Α. καὶ τὸ διαρρέει ὁ Θύμβρης (Πουρσὰκ), ὁ συμβάλλων εἰς τὸν Σαγγάριον, τὸ ἄλλο δέ, τὸ πρὸς Δ., διαρρέει ὁ Ρύνδακος, ὃ ὁποῖος διέρχεται καὶ διὰ τῆς λίμνης, ὡς θὰ ἴδωμεν, Ἀπολλωνίας καὶ ἐκβάλλει εἰς τὴν Προποντίδα. Ἄλλος κλάδος τοῦ Ὀλύμπου χωρῶν πρὸς Α. διεχώριζε τὴν Βιθυνίαν ἀπὸ τὴν Ἐπίκτητον Φρυγίαν. Εἶναι τὸ Ἀκδάγ, τοῦ ὁποίου πάλιν διακλαδώσεις φθάνουν μέχρι τῆς Ἀγκύρας.

Τελευταῖον ἀναφέρομεν ἐνταῦθα τὸ ***Ἀργανθώνιον*** ὄρος (Σαμανλῆ-δὰγ 900 μ.), ἐκτεινόμενον ἐπὶ τῆς Ἀστακηνῆς χερσονήσου, ἀπολῆγον δὲ εἰς τὸ Ποσείδιον ἀκρωτήριον (Μπὰζ-μπουρνοῦ) ἀπέναντι τῆς Καλολίμνου.

2. Ποταμοί.

Χαρακτηρισμὸς τῶν ποταμῶν τῆς Μ. Ἀσίας. Ποταμοὶ χυνόμενοι εἰς τὸν Εὔξεινον. Σαγγάριος. Ὕπιος. Βιλλαῖος. Παρθένιος. Ἅλυς. Λύκαστος. Ἶρις. Θερμώδων. Πυξίτης. Ὕσσος. Ὄφις. Μικροὶ ποταμοὶ μέχρι τοῦ Βατούμ.—Ποταμοὶ χυνόμενοι εἰς τὴν Προποντίδα καὶ τὸν Ἑλλήσποντον. Ρύνδακος. Μάκεστος. Ὀδρύσης. Αἴσηπος. Γρανικός. Ρόδιος. Τάρσιος.—Ποταμοὶ χυνόμενοι εἰς τὸ Αἰγαῖον. Σκάμανδρος. Θύμβριος. Σιμόεις. Σατνιόεις. Κοιλὰς τοῦ Καΐκου, τοῦ Ἕρμου, τοῦ Καΰστρου, τοῦ Μαιάνδρου.—Ποταμοὶ χυνόμενοι εἰς τὴν Μεσόγειον. Κάλβις. Ἰνδός. Γλαῦκος. Ἀρύκανδος. Καταρράκτης. Τσαντὶρ-τσάϊ. Καραμὰν-τσάϊ. Κέστρος. Μέλας. Καλύκαδνος. Κύδνος. Σάρος. Πύραμος.

Οἱ ποταμοὶ τῆς Μ. Ἀσίας, συγκρινόμενοι πρὸς τοὺς ποταμοὺς ἄλλων χωρῶν τῆς ἰδίας ἐκτάσεως, παρουσιάζουν μερικὰ χαρακτηρι-

στικὰ ἰδιαίτερα, τὰ ὁποῖα ἀναγράφομεν ἐδῶ πρὶν κάμωμεν περὶ ἑνὸς ἑκάστου ἐξ αὐτῶν ἰδιαίτερον λόγον.

Καὶ πρῶτον λέγομεν ὅτι οἱ ποταμοὶ τῆς Μ. Ἀσίας δὲν ἔχουν τόσον εὐνοϊκὴν διὰ τὴν χώραν διάπλασιν, ὅσην ἔχουν τὰ παράλια. Παρατηρεῖται δὲ δυσαναλογία, πολὺ μεγάλη, τῆς διανομῆς τῶν ὑδάτων. Διὰ τοῦτο ἐνῶ μέρη τινὰ τῆς χώρας ἔχουν σχετικῶς ἄφθονα ὕδατα, ἄλλα ὑποφέρουν ἀπὸ ξηρασίαν καὶ λειψυδρίαν. Ἔπειτα τὸ ὕδωρ αὐτῶν εἶναι ὀλίγον. Ἔχουν λ. χ. τὸ τρίτον μόνον τοῦ ὕδατος, τοῦ ῥέοντος εἰς τοὺς ποταμοὺς τῆς Γαλλίας, χώρας ἐχούσης τὴν ἰδίαν περίπου ἔκτασιν μὲ τὴν Μ. Ἀσίαν. Καὶ δὲν εἶναι πλωτοί, διότι εἶναι μικρὸν τὸ βάθος των (τὸ μέσον βάθος δὲν ὑπερβαίνει τὰ 2—3 μέτρα). Ὁ ροῦς ἔπειτα αὐτῶν εἶναι ἀκανόνιστος, καμπύλος καὶ σκολιός, διανοίγων εἰς τὰ ὄρη πολλαχοῦ διόδους καὶ ὑπερπηδῶν στενωποὺς καὶ σχηματίζων πολλαχοῦ αὐτὸς τὰς κοιλάδας. Ὥστε ῥέουν πολλοὶ ποταμοί, ἀρκετὰ μεγάλοι, ἀλλ' ἐπὶ μικροῦ σχετικῶς χώρου καὶ κεῖνται αἱ πηγαί των πλησιέστατα πρὸς τὰς ἐκβολάς των. Τὸ φαινόμενον δὲ τοῦτο εἰς καμμίαν σχεδὸν ἄλλην χώραν δὲν παρατηρεῖται τόσον συχνὰ τοὐλάχιστον.

Αἱ πηγαὶ πάλιν τῶν ποταμῶν τῆς Μ. Ἀσίας κεῖνται πολὺ ὑψηλὰ ἀπὸ τὰς ἐκβολάς των. Ἡ διαφορὰ μάλιστα τοῦ ὕψους μεταξὺ τῶν πηγῶν καὶ τῶν ἐκβολῶν εἶναι πολλάκις πολὺ μεγάλη, φθάνουσα μέχρι 2000 μ., ἡ ἐπίκλισις πολὺ μεγάλη, τὸ ὕδωρ ῥέει ὁρμητικώτατον καὶ πολλῶν ποταμῶν στενοῦται ἡ κοίτη. Τὰς ἰδιότητας ταύτας ἔχουν κυρίως αἱ ποταμοὶ τῆς βορείου καὶ νοτίου παραλίας, διότι ἐδῶ τὸ κεντρικὸν ὀροπέδιον προχωρεῖ πολὺ πρὸς τὰς παραλίας καὶ τὰς προσεγγίζει μέχρις ὀλίγων μάλιστα χιλιομέτρων, ὁπότε ὁ ροῦς τῶν ποταμῶν καταντᾷ νὰ εἶναι πολὺ βραχύς. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ διότι τὸ βάθος των εἶναι ἀσήμαντον, ἡ ἰσομεγέθης σχεδὸν πρὸς τὴν Γαλλίαν Μ. Ἀσία, τῆς ὁποίας ὁ Ἅλυς, ὁ μεγαλύτερος ποταμός, ἔχει τὸ μῆκος τοῦ Λείγηρος (950 χμ. ὁ Λείγηρ, 960 ὁ Ἅλυς), δὲν ἔχει ἐν τούτοις κανένα πλωτὸν ποταμόν. Μόνον δὲ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ πλοιάρια μικρὰ εἶναι δυνατὸν νὰ πλεύσουν, ἐπὶ τοῦ μέσου ροῦ λ. χ. τοῦ Σαγγαρίου, καὶ μόνον ξυλεία ἐκ τῶν δασῶν μετακομίζεται διὰ τῶν ποταμῶν. Διὰ δὲ τὴν μεγάλην διαφορὰν τοῦ ὕψους καὶ διὰ τὴν ὁρμητικότητα τῶν ὑδάτων των παρασύρουν ἰλὺν καὶ λίθους καὶ ἐπιφέρουν προσχώσεις εἰς τὰ παράλια, κατὰ τὰς ἐκβολάς των, μετατρέπεται δὲ πολλάκις καὶ ὁ ροῦς των. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἀναφέρονται εἰς

τὴν ἱστορίαν ποταμοὶ πλωτοί, ἐνῷ σήμερον δὲν εἶναι, ἀναφέρονται δὲ καὶ δύο, ὁ Σάρος καὶ ὁ Πύραμος, πολλάκις συνενωθέντες καὶ χωρισθέντες.

Ἄξιον ἰδιαιτέρας παρατηρήσεως εἶναι ἀκόμη καὶ τὸ ὅτι τὰ ὕδατα τοῦ κεντρικοῦ ὀροπεδίου κατὰ τὸ πλεῖστον φέρονται πρὸς Β καὶ χύνονται εἰς τὸν Εὔξεινον διὰ τῶν δύο κυρίως μεγάλων ποταμῶν, τοῦ Ἅλυος καὶ τοῦ Σαγγαρίου, οἱ ὁποῖοι πηγάζουν εἰς τὸ κεντρικὸν ὀροπέδιον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὁ ροῦς ἑκάστου ἐξ αὐτῶν διαγράφει μέγα τόξον, ἔχον τὸ κοίλωμά του ἀντιμέτωπον πρὸς τὸ κοίλωμα τοῦ ἄλλου. Καὶ οἱ δύο ποταμοὶ διασπῶσιν ἔπειτα εἰς στενὰς κοιλάδας μὲ ἀποτόμους κλίσεις τὸ βόρειον τοῦ ὀροπεδίου κράσπεδον. Τὸ αὐτὸ κάμνει καὶ ὁ ἀνατολικώτερος, ἐπίσης δὲ τοξοειδῆ ἔχων τὸν ροῦν του, Ἶρις. Οἱ ἄλλοι τῆς βορείου χώρας ποταμοὶ ἔχουν τὸ σχῆμα ἐπίμηκες καὶ ρέουν εἰς ἐπιμήκεις κοιλάδας. Ἐπειδὴ δὲ οἱ πρὸς Β ρέοντες ποταμοὶ εἶναι μακροί, ἡ δὲ διχόρροια κεῖται νοτιώτερον, οἱ νότιοι ἔχουν σχετικῶς βραχὺν τὸν ροῦν.

Θὰ ἀναφέρωμεν τώρα τοὺς κυριωτέρους ποταμοὺς τῆς χώρας ἀρχόμενοι ἀπὸ τῆς βορείου παραλίας καὶ παρακολουθοῦντες αὐτοὺς ἐκ Δ. πρὸς Α.

Ποταμοὶ χυνόμενοι εἰς τὸν Εὔξεινον.

Ὁ ***Σαγγάριος*** (Σακάρια σοὺ 600 χμ.) εἶναι ὁ δεύτερος κατὰ τὴν σπουδαιότητα ποταμὸς τῆς χερσονήσου (πρῶτος ὁ Ἅλυς). Πηγάζει ἀπὸ τὰς ὑψηλὰς χώρας τοῦ Φρυγικοῦ ὀροπεδίου καὶ ἐκεῖθεν, ὅπου ἡ Φρυγία συνορεύει μὲ τὴν Γαλατίαν (ἀκριβέστερον ἐκ τοῦ Βεγιὰδ-δὰγ γιαϊλασί), καὶ ὅπου σχηματίζει καμπὴν περὶ τὴν ἀρχαίαν Πεσσινοῦντα, ρέει δὲ διὰ τῶν χθαμαλῶν πεδιάδων τῆς Γαλατίας, Φρυγίας καὶ Βιθυνίας καὶ χύνεται εἰς τὸν Εὔξεινον παρὰ τὸ Ἰντζιρλί. Ἐκ δεξιῶν δέχεται τὰ ὕδατα τοῦ Μικροῦ Σαγγαρίου, τοῦ Ταμπὰκ-σού, τοῦ ἀρδεύοντος τὴν πεδιάδα τῆς Ἀγκύρας, τοῦ Τσιμποὺκ-σοὺ καὶ τοῦ Μουρτὰ-σού, τῶν παραλλήλως ρεόντων. Ἀλλ' οἱ τρεῖς οὗτοι ποταμοὶ συμβάλλοντες ἀποτελοῦσι τὸν Ἐγγιουρὶ-τσάϊ (ποταμὸν Ἀγκύρας). Δεχθεὶς δὲ τοὺς παραποτάμους τούτους ὁ Σαγγάριος ρέει κατ' εὐθεῖαν πρὸς Δ καὶ δέχεται ἐξ ἀριστερῶν τὸν Θύμβρην (Πουρσὰκ-σού), ὁ ὁποῖος ἀρδεύει τὴν πεδιάδα τοῦ Κοτυαείου (Κιουτάχιας) καὶ τοῦ Δορυλαείου (Ἐσκὶ-σεχίρ). Περαιτέρω δὲ προχωρῶν συναντᾷ τοῦ Μυσικοῦ Ὀλύμπου διακλαδώσεις,

αἱ ὁποῖαι τὸν ἀναγκάζουν νὰ ἀλλάξῃ διεύθυνσιν καὶ νὰ στραφῇ πρὸς τὰ ΒΑ κατ' ἀρχάς, ἔπειτα δὲ πρὸς Β μέχρι τῶν ἐκβολῶν του.

Ὁ ***Ὕπιος*** (Μιλὰν σοὺ) εἶναι μικρὸς ποταμὸς τῆς Βιθυνίας.

Ὁ ***Βιλλαῖος*** (Φίλιας-τσάϊ) σχηματίζεται ἀπὸ τὴν συμβολὴν δύο ποταμῶν, τοῦ Μπόλου-σοὺ καὶ τοῦ Σογανλῆ-σού, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ πρῶτος ρέει ἐκ ΝΔ πρὸς ΒΑ, ὁ δὲ δεύτερος ἐξ Α πρὸς Δ. Σχηματισθεὶς δὲ ἀπὸ τὴν συμβολὴν τῶν δύο τούτων ποταμῶν, λαμβάνει διεύθυνσιν πρὸς Β μέχρι τῶν ἐκβολῶν του εἰς τὸν Εὔξεινον παρὰ τὸ Χισὰρ-όνού. Ὁ Βιλλαῖος εἶναι ὁ εὐρύτατος καὶ ὁ ὁρμητικώτατος ἐκ τῶν ποταμῶν τῆς ἀρχαίας Βιθυνίας.

Ὁ ***Παρθένιος*** (Παρτέν-τσάϊ) πηγάζει ἀπὸ τὰς ἀνατολικὰς ὑπωρείας τοῦ Δουρὰν-δὰγ εἰς ἀπόστασιν 16 χμ. ΒΑ τῆς Ζαφραμπόλεως. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐφημίσθη διὰ τὴν ὡραιότητα τῶν ὀχθῶν του. Ρέει σχεδὸν παραλλήλως πρὸς τὸν Βιλλαῖον, ἀπὸ τὸν ὁποῖον δὲν ἀπέχει καὶ πολύ. Ὁ Παρθένιος ἐχώριζε τὴν Βιθυνίαν ἀπὸ τὴν Παφλαγονίαν.

Τόσον ὁ Παρθένιος ὅσον καὶ ὁ Βιλλαῖος εἶναι ποταμοὶ τρέφοντες πολλοὺς καὶ ἀξιολόγους ἰχθῦς.

Ὁ ***Ἅλυς*** (960 χμ.) εἶναι ὁ μεγαλύτερος ἐκ τῶν ποταμῶν τῆς Μ. Ἀσίας. Οἱ Τοῦρκοι τὸν ὀνομάζουν Κιζιλ-Ἰρμάκ, δηλαδὴ Ἐρυθρὸν ποταμόν, καθ' ὅσον τὰ ὕδατά του εἶναι ἐρυθρωπὰ ἢ μᾶλλον ἔχουν χρῶμα κίτρινον ζωηρόν, προερχόμενον ἀπὸ τὸ χρῶμα τῶν γαιῶν, ἀπὸ τὰς ὁποίας τὰ δέχεται. Ὁ Ἅλυς δὲν εἶναι ἐπίσημος μόνον εἰς τὴν φυσικὴν γεωγραφίαν τῆς Μ. Ἀσίας. Εἶναι ἐπίσημος ἀκόμη καὶ διότι ἐπὶ αἰῶνας ἐθεωρήθη καὶ ὡς ὅριον πολιτικὸν καὶ ὡς ὅριον φυλετικόν. Ἐπὶ αἰῶνας ἐχώριζε τὴν Δύσιν ἀπὸ τὴν Ἀνατολήν. Μέχρι τοῦ Ἅλυος ἐτερματίζετο ἡ ἐπίδρασις καὶ ἡ περιοχὴ τῶν ἑλληνικῶν φυλῶν, τῆς ἑλληνικῆς τέχνης, πέραν δὲ αὐτοῦ ἤρχιζεν ἡ τῶν ἀραμαϊκῶν γλωσσῶν καὶ τῆς ἀσσυριακῆς τέχνης.—Τὰς πηγάς του ἔχει ὁ μέγας οὗτος ποταμὸς εἰς τὰ ὑψηλὰ ὄρη τὰ μεταξὺ τῆς Σεβαστείας καὶ τοῦ Ἐρζερούμ, ἀκριβέστερον δὲ εἰς τὸ Κιοσὲ-δάγ, βορειοδυτικὸν κλάδον τοῦ Ἀντιταύρου, πλησίον τῆς Ζάρας. Ἀπ' ἐδῶ ὁ ροῦς του φέρεται πρὸς τὰ ΔΝΔ. Πρὸς τὴν διεύθυνσιν ταύτην φέρεται ἐπὶ πολὺ χωρὶς νὰ κάμνῃ ἀξίους λόγου ἐλιγμούς. Πλησίον δὲ τῆς Καισαρείας καὶ τῆς ἀξιολόγου πεδιάδος τοῦ Οὐργγιοὺπ στρέφεται πρὸς τὰ ΒΔ

καὶ ὀλίγον περαιτέρω κατ' εὐθεῖαν πρὸς Β, ἔπειτα δὲ πρὸς τὰ ΒΑ μέχρι τῆς θαλάσσης, ὅπου χύνεται διὰ δύο στομίων, ὅπου δὲ σχηματίζει καὶ Δέλτα, εὐρύχωρον, χθαμαλὸν καὶ ἑλυώδες. Ἔχει λοιπὸν ροῦν καμπύλον ὁμοιάζοντα πρὸς ἄροτρον συρόμενον ἀπὸ ἵππον, ῥέει κατὰ τὸ πλεῖστον ἐπὶ τοῦ κεντρικοῦ ὀροπεδίου καὶ διέρχεται διὰ τριῶν μικρασιατικῶν χωρῶν, τῆς Καππαδοκίας, τῆς Γαλατίας καὶ τῆς Παφλαγονίας. Κατὰ τὸν ροῦν του ὁ Ἅλυς δέχεται πολλοὺς παραποτάμους. Ἀπὸ τὰ δεξιὰ μὲν δέχεται τὸν Χὰν-σοὺ καὶ τὸν Δελιτζὲ-τσάϊ, ἀπὸ τὰ ἀριστερὰ δὲ πολλούς. Ἐκ τούτων ἀναφέρομεν τὸν Μέλανα (Καρὰ-σοὺ) ΒΔ τῆς Καισαρείας, τῆς ὁποίας τὴν πεδιάδα ἀρδεύει, τὸν Σαρμουσακλὶ (ποταμὸς σκορόδων), τὸν ποταμὸν τῶν Σαρμούσων, ὁ ὁποῖος ὅμως χύνεται εἰς τὸν Μέλανα καὶ εἶναι τοῦ ποταμοῦ τούτου κυρίως παραπόταμος, τὸν Δεβρὲκ-τσάϊ, τὸν ἀρδεύοντα τὴν Τόσιαν, τὸν Γκιὸκ-Ἰρμάκ, ὁ ὁποῖος κατερχόμενος ἐκ τῶν δυτικῶν ὑπωρειῶν τοῦ Ὀλγάσσυος καὶ ὀνομαζόμενος Καρὰ-σού, διαρρέει τὴν πεδιάδα τῆς Κασταμονῆς.

Ὁ ***Λύκαστος*** (Μὲρδ-Ἰρμὰκ) πηγάζει ἀπὸ τὸ Καρὰ-δὰγ καὶ χύνεται πλησίον τῆς Ἀμισοῦ διατρέχων ἔκτασιν 60 χμ. τοῦ βιλαετίου Τραπεζοῦντος.

Ὁ ***Ἶρις*** (Γιεζιλ-Ἰρμὰκ 400 χμ.) εἶναι πολλοῦ λόγου ἄξιος ποταμός. Εἶναι δὲ ποταμὸς κατ' ἐξοχὴν τοῦ Πόντου. Σχηματίζεται ἐκ τῆς συμβολῆς τοῦ Τοζανλὶ-σού, τοῦ ἔχοντος τὰς πηγάς του εἰς τὸ Κιοσὲ-δάγ, καὶ ἐκ τοῦ Τσικρὶκ-σού, τοῦ πηγάζοντος ἐκ τῶν πρὸς Δ. κλάδων τοῦ Ἀκ-δάγ. Ὁ Ἶρις διέρχεται διὰ τῆς Τοκάτης, τῆς Ἀμασείας καὶ τοῦ Τσαρσαμπᾶ, μεγεθύνεται ἀπὸ τὰ ὕδατα τοῦ ***Λύκου*** (Κελκὶτ-τσάϊ ἢ Γερμιλί), τὸν ὁποῖον δέχεται ἀπὸ τὰ δεξιά, ὡς καὶ τοῦ Δελῆ-τσάϊ. Εἰς τὸν Εὔξεινον ἐκβάλλει 25 χμ. πρὸς Α τῆς Ἀμισοῦ διὰ πενταστόμου Δέλτα, σχηματίζοντος ἕλη. Ἐδῶ τὰ ὕδατά του συχνὰ ὑπερεκχειλίζουν καὶ καταπλημμυρίζουν εἰς ἔκτασιν μεγάλην τὰς γειτονικὰς πεδιάδας.

Ὁ ***Θερμώδων*** (Τέρμε-τσάϊ) εἶναι γνωστὸς μᾶλλον ἐκ τοῦ μύθου περὶ τῶν Ἀμαζόνων (αἱ Ἀμαζόνες, ὡς γνωστόν, κατῴκουν εἰς τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ τούτου καὶ εἰς τὴν πόλιν Θεμίσκυραν) παρὰ ἐκ τῆς φυσικῆς του σπουδαιότητος.

Ὁ ***Πυξίτης*** τῶν ἀρχαίων, σήμερον δὲ Δαφνοπόταμος καλούμενος (οἱ Τοῦρκοι τὸν ὀνομάζουν Ντετζιρμὲν-δερεσὶ) ἐκβάλλει πλησίον τῆς Τραπεζοῦντος.

Ὁ ***Ὕσσος*** χύνεται πλησίον τῶν Σουρμαίνων πρὸς Δ. τῆς Τραπεζοῦντος.

Ὁ ***Ὄφις*** (Ὀφ-σοὺ) πρὸς Δ τῆς Τραπεζοῦντος, διατηρῶν μέχρι σήμερον τὸ ἀρχαῖον ὄνομα, ἔχει ἐνορίαν, ἡ ὁποία κατοικεῖται ἀπὸ τοὺς μωαμεθανοὺς Ὀφλῆδες, περὶ τῶν ὁποίων θὰ ὁμιλήσωμεν κατωτέρω.

Μετὰ τὸν Ὄφιν ἔρχονται πολλοὶ ποταμοὶ μικροὶ καὶ τοπικῆς μόνον σημασίας. Εἶναι δὲ οὗτοι ὁ Ριζιὸς ἢ Ρίσσιος πλησίον τοῦ Ριζαίου ἢ Ριζοῦντος, ὁ Ἄσκουρος (Ἄσκορος), ὁ Ἀδιηνὸς (Ἀτιακος), ὁ Ζάγατις (Ἀτίνα-σού), πλησίον τῶν Ἀθηνῶν, ὁ Πυξίτης (Ἀμπού), διάφορος τοῦ προαναφερθέντος, ὁ Ἄρχαβις (Ἄρχαβα), ὁ Ἄφαρος, ὁ Ἀκαμψις, ὁ ἄλλως Βόας (Τζόροχ), μέχρι τοῦ ροῦ τοῦ ὁποίου ἔφθανεν ὁ Πόντος, ἤρχιζε δὲ ἡ Κολχίς, ὁ Βαθὺς (Τσουλχούμπα), ὅπου κεῖται τὸ Βατούμ, τὸ ἔσχατον ὅριον, μέχρι τοῦ ὁποίου προχωρεῖ ὁ ἑλληνισμὸς τοῦ Πόντου σήμερον, τὸ ἔσχατον πρὸς Α ὅριον τοῦ μικρασιατικοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ἡ περιοχή, μέχρι τῆς ὁποίας φθάνει ἡ Μ. Ἀσία, περὶ τῆς ὁποίας θὰ γίνῃ ἐνταῦθα λόγος.

Ποταμοὶ χυνόμενοι εἰς τὴν Προποντίδα καὶ τὸν Ἑλλήσποντον.

Οἱ ποταμοί, οἱ χυνόμενοι εἰς τὴν Προποντίδα καὶ τὸν Ἑλλήσποντον (ὡς καὶ εἰς τὸ Αἰγαῖον) ἔχουν ἐν γένει ἐνορίας πολὺ μικροτέρας. Ἔχουν ὅμως διαφημισθῆ πολὺ περισσότερον ἀπὸ τὴν ποίησιν καὶ τὴν ἱστορίαν.

Ἐκ τούτων ὁ ***Ρύνδακος*** (Μιχαλίτς-σού), ἔχων κυρίως τὰς πηγάς του εἰς τὸν Μύσιον Ὄλυμπον, σχηματίζεται, ἀπομακρυνθεὶς ἀπ' αὐτὰς ἀπὸ τὸν κυρίως Ρύνδακον (Ἀδρανὸς-τσάϊ) καὶ ἀπὸ τὸν συμβάλλοντα εἰς αὐτὸν ***Μάκεστον*** ἢ Μακέστην ἢ Μέκεστον (Σουσουρλοὺ ἢ Σιμὰδ-σού), τὸν πηγάζοντα ἀπὸ τὴν λίμνην Σύναον. Ἡ συμβολὴ γίνεται ὀλίγον πρὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ρυνδάκου. Εἰς τὸν Μάκεστον δὲ χύνεται ὁ Τσιμπουὶ-τσάϊ. Ὁ Ρύνδακος δέχεται ἐκ δεξιῶν, καὶ τοῦτον εἰς ὀλίγην ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς ἐκβολῆς του, τὸν ***Ὀδρύσην*** (Οὐλφὲρ-τσάϊ). Διαρρέει δὲ τὴν λίμνην Ἀπολλωνίαν, εἰς τὴν ὁποίαν χύνεται, καὶ ἀπὸ τὰ δυτικὰ τῆς ὁποίας ἐκβάλλει καὶ πάλιν, καὶ ἐκβάλλει μὲ ἀφθονίαν ὑδάτων εἰς τὴν Προποντίδα ἀπέναντι τῆς Καλολίμνου. Εἶνε δὲ πλωτὸς εἰς μικρὰ καΐκια ἀπὸ τὰς ἐκβολάς του μέχρι τῆς Ἀπολλωνίας.

Ἀπὸ δὲ τῆς ἀνατολικῆς κατωφερείας τῆς Ἴδης πηγάζουσι καὶ κατέρχονται δύο ποταμοί, ὁ ***Αἴσηπος*** (Γιόνεν-τσάϊ) καὶ ὁ ***Γράνι-***

κος (Τσὰν-τσάϊ ἢ Βίγα-τσάϊ). Τὸν πρῶτον μνημονεύει καὶ ὁ Ὅμηρος, ὁ δὲ δεύτερος ὑπενθυμίζει πρώτιστα καὶ μάλιστα τὸν Μ. Ἀλέξανδρον, τὸν νικήσαντα τῷ 334 π. Χ. τὴν πρώτην κατὰ τῶν Περσῶν μεγάλην μάχην εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Ὁ Γράνικος δέχεται ἐξ ἀριστερῶν τὸν ***Ρῆσον*** (Καρατλῆ-τσάϊ). Ἀπὸ τῆς δυτικῆς τῆς Ἴδης πλευρᾶς πηγάζει ὁ ***Ρόδιος*** (Ρόδος-σοὺ) καὶ ἐκβάλλει μεταξὺ Ἀβύδου καὶ Δαρδάνου.

Ἕνα ἄλλον πρέπει νὰ μνημονεύσωμεν ἐνταῦθα ποταμόν, τὸν ***Τάρσιον*** (Ἀφσὰρ-τσάϊ), ὁ ὁποῖος ρέει μεταξὺ τοῦ Ρυνδάκου καὶ τοῦ Αἰσήπου, χύνεται δὲ ὄχι εἰς τὴν Προποντίδα, ἀλλ' εἰς τὴν Ἀφνίτιδα λίμνην.

Ποταμοὶ χυνόμενοι εἰς τὸ Αἰγαῖον.

Ἐκ τούτων πρῶτος εἶναι ὁ ***Σκάμανδρος*** (Μέντερε-τσάϊ) κατὰ τὴν ἀναγραφὴν αὐτῶν ἀπὸ Β πρὸς Ν. Πηγάζει ἀπὸ τὴν δυτικὴν κατωφέρειαν τῆς Ἴδης καὶ χύνεται εἰς τὸ πρὸς τὸ Αἰγαῖον στόμιον τοῦ Ἑλλησπόντου, ἀνήκει ὅμως πλέον εἰς τὴν λεκάνην τοῦ Αἰγαίου καὶ εἰς τὴν δυτικὴν ἀπόκλισιν τῆς χερσονήσου. Ἀκριβέστερον ὁ Σκάμανδρος χύνεται πρὸς Δ τοῦ ἀκρωτηρίου Ροιτείου καὶ τὴν ἐκβολὴν ταύτην ἔχει ἀπὸ τοῦ 1895. Κατὰ τὸν μεσαίωνα ἐχύνετο δυτικώτερον καὶ ὄχι μακρὰν τοῦ Σιγείου. Διαρρέει δὲ τὴν τρωϊκὴν χώραν καὶ δέχεται πλὴν ἄλλων καὶ τὰ ὕδατα τῶν ποταμίων τοῦ ***Βουνάρμπαση*** ἐξ ἀριστερῶν καὶ τοῦ ***Θυμβρίου*** (Κεμὰρ-σοὺ) ἐκ δεξιῶν. Πρὸς τὰ ΒΔ τοῦ τρωϊκοῦ λόφου δέχεται τὰ ὕδατα τοῦ ***Σιμόεντος*** (Δουμπρὲκ-σού), τοῦ ἀπὸ Δ ρέοντος διὰ μικρᾶς πεδιάδος. Ὁ Σκάμανδρος τὸ θέρος εἶναι ἄνυδρος, τὸν δὲ χειμῶνα πολὺ ὁρμητικός.

Νοτίως τοῦ Σκαμάνδρου καὶ ὑπεράνω τῆς βορείου παραλίας τοῦ Ἀδραμυττηνοῦ κόλπου κυλίει τὰ ὕδατά του καὶ ἐκβάλλει ὄχι μακρὰν τοῦ Λεκτοῦ ἀκρωτηρίου καὶ βορείως αὐτοῦ ὁ ***Σατνιόεις*** (Τούζλα-τσάϊ), ἀπὸ τὴν δυτικὴν κατωφέρειαν τῆς Ἴδης πηγάζων καὶ οὗτος. Καὶ ὁ Σατνιόεις, ὅπως καὶ ὁ Σκάμανδρος, δὲν ἔχει σπουδαιότητα ἀπὸ φυσικῆς ἀπόψεως ὅσον ἀπὸ ἱστορικῆς.

Ἀλλὰ κατὰ τὴν δυτικὴν ἀπόκλισιν τῆς Μ. Ἀσίας ἔχομεν τέσσαρας σπουδαιοτάτους ποταμούς, τοὺς ὁποίους καταγράφομεν ἐνταῦθα κατὰ τὴν σειράν των ἀπὸ Β πρὸς Ν, καὶ τῶν ὁποίων θὰ προσπαθήσωμεν νὰ διατυπώσωμεν ἀμέσως τὰς κοιλάδας, τὰς ὁποίας διαρρέουν. Οὗτοι δὲ εἶναι ὁ Κάϊκος, ὁ Ἕρμος, ὁ Κάϋστρος καὶ ὁ Μαίανδρος.

Ἡ κοιλὰς τοῦ ***Καΐκου*** (Μπακὶρ-τσάϊ 96 χμ.) εἶναι ἡ βορειοτέρα καὶ ἡ μικροτέρα ἐκ τῶν τεσσάρων. Συσφίγγεται πανταχόθεν ἀπὸ τὰς ἰδιαιτέρας διακλαδώσεις τοῦ Τμήνου. Αὗται εἶναι ὄρη μέτριον ὕψος ἔχοντα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐκφύονται σειραὶ λόφων, πληρούντων ὅλην σχεδὸν τὴν κοιλάδα. Ἡ κοιλὰς εἰς τὸ μέσον περίπου καὶ πλησίον τοῦ Σόμα στενοῦται καὶ διαιρεῖται οὕτω εἰς δύο κύρια μέρη, εἰς τὴν ἄνω κοιλάδα, στρογγύλην ἀποβαίνουσαν, καὶ εἰς τὴν κάτω, ἔχουσαν τὸ σχῆμα ἐπίμηκες. Ἡ τελευταία ἔχει κατεύθυνσιν ἐξ Α πρὸς Δ, στρέφεται ὅμως τέλος τοξοειδῶς πρὸς τὰ ΝΔ. Πρὸς τὴν θάλασσαν ἡ κοιλὰς δὲν εἶναι ἀνοικτή. Διότι πρὸ αὐτῆς ὑψοῦται τὸ ὀγκῶδες Καρὰ-δὰγ (Μαῦρον ὄρος), ἡ Κάνη ἢ αἱ Κάναι τῶν ἀρχαίων, τὸ ὁποῖον σχηματίζει χερσόνησον στρογγύλην. Τὰ πρὸς Β καὶ πρὸς Ν τῆς κοιλάδος ὄρη διασχίζονται ἀπὸ ἀπείρους ἑλικοειδεῖς καὶ μικρὰς κοιλάδας. Ὁ Καΐκος ἔχει κατεύθυνσιν περίπου ἐξ Α πρὸς Δ. Δέχεται δὲ τὰ ὕδατα πολλῶν ποταμίων καὶ χύνεται εἰς τὸν Ἐλαϊτικὸν τῶν ἀρχαίων κόλπον (τὸν σημερινὸν κόλπον Τσανταρλί), τοῦ ὁποίου καὶ τὴν ὄψιν μετέβαλεν.

Ἀπείρως σπουδαιοτέρα ἀπὸ τὴν πρώτην καὶ ἡ σπουδαιοτάτη ἀπὸ ὅλας εἶναι ἡ δευτέρα παράλληλος πρὸς τὴν πρώτην κοιλάς, ἡ ἔχουσα τὸ Τμῆνον πρὸς Β, τὸ Δίνδυμον πρὸς τὸ ΒΔ καὶ τὸν Τμῶλον (μετὰ τῆς προεκτάσεως τοῦ Σιπύλου) πρὸς Ν. Ὁ ***Ἕρμος*** δὲ (Γκεδὶζ-τσάϊ) εἶναι ὁ διαρρέων τὴν κοιλάδα ταύτην.

Τὰς πηγάς του ὁ ποταμὸς οὗτος ἔχει εἰς τὸ Δίνδυμον ὄρος. Δέχεται δὲ εἰς τὸν ἄνω ροῦν αὐτοῦ τὰ ὕδατα τοῦ Κογάμου (Ἀλὰ-σεχὶρ-τσάϊ), ὁ ὁποῖος ἐπίσης διαρρέει ἰδίαν κοιλάδα, ἐκτεινομένην ἀπὸ ΝΑ πρὸς ΒΔ (εἰς τὸ μέσον περίπου τοῦ νοτίου κρασπέδου τῆς κοιλάδος ταύτης κεῖται, ὡς θὰ ἴδωμεν, ἡ Φιλαδέλφεια), καὶ συνεχομένην μετὰ τῆς κυρίας κοιλάδος τοῦ Ἕρμου. Αὕτη ἔχει σχῆμα τελείως ἀκανόνιστον. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἁπλοῦται πρὸς Β καὶ πρὸς Ν, ὅπου σχηματίζεται ἄλλη μικροτέρα κοιλάς, ἡ τοῦ Νυμφαίου. Μετὰ ταῦτα προχωροῦσα πρὸς Δ ἡ κοιλὰς τοῦ Ἕρμου στενοῦται (περὶ τὴν Μενεμένην), καὶ ἀπὸ τῆς στενώσεώς της ταύτης ἀρχίζει τὸ ἐκτεταμένον τοῦ ποταμοῦ τούτου Δέλτα. Κατὰ τὸν ροῦν του ὁ Ἕρμος δέχεται πολλοὺς παραποτάμους, ὡς τὸν ***Κόγαμον***, τὸν ***Πακτωλὸν*** (Σὰρτ-τσάϊ), ποταμὸν ἔχοντα μᾶλλον ὄνομα μέγα διὰ τὴν χρυσοφόρον του ἄμμον παρὰ σπουδαιότητα πραγματικήν, καὶ ρέοντα πλησίον τῶν Σάρδεων,

τὸν Κρύον (Νιφ-τσάϊ) ἐξ ἀριστερῶν, ἐκ δεξιῶν δὲ τὸν Ὕλλον (Κουμ-τσάϊ), δεχόμενον ἐπίσης τὸν Λύκον (Γκερδικ-τσάϊ).

Ὁ Ἕρμος χύνεται πρὸς Β. τοῦ Σμυρναϊκοῦ κόλπου.

Τρίτην κοιλάδα ἔχομεν τὴν σχηματιζομένην ἀπὸ τὸν Τμῶλον πρὸς Β καὶ τὴν Μεσσωγίδα πρὸς Ν, τὴν ἀποτελοῦσαν προεξοχήν, ὡς εἴδομεν, τοῦ (δυτικοῦ) Κάδμου. Ἡ κοιλὰς αὕτη πρὸς Α μὲν εἶναι εὐρεῖα, ἔπειτα δὲ στενοῦται καὶ πάλιν πρὸς Δ εὐρύνεται. Ἔχει δὲ σχῆμα ἀκανόνιστον.

Καὶ ὁ ***Κάϋστρος*** (Κιουτσοὺκ-Μεντερὲς-σοὺ 110 χμ.) εἶναι ὁ διαρρέων τὴν κοιλάδα ταύτην.

Ὁ Κάϋστρος, πηγάζων ἐκ τοῦ Τμώλου, δέχεται τὰ περισσότερα ὕδατά του μᾶλλον ἐκ δεξιῶν καὶ ἀπὸ τὴν βορείαν ὀροσειράν. Αἱ ἐκβολαί του δὲν ἀπέχουν πολὺ ἀπὸ τὴν Νέαν Ἔφεσον (Κους-ἀδασί). Ἡ δὲ κοιλάς, τὴν ὁποίαν διαρρέει, εἶναι κατ' ἀρχὰς (πρὸς Α) εὐρεῖα, ἔπειτα στενοῦται καὶ μετὰ ταῦτα πάλιν εὐρύνεται.

Τελευταία τῆς Δυτικῆς Μ. Ἀσίας κοιλὰς καὶ νοτιωτάτη ἐκ τῶν τεσσάρων εἶναι ἡ σχηματιζομένη ἀπὸ τὴν Μεσσωγίδα (πρὸς Β) καὶ ἀπὸ ἄλλας διακλαδώσεις τοῦ Κάδμου (πρὸς Ν).

Ὁ ***Μαίανδρος*** δὲ (Μπουγιοὺκ-Μεντερὲς 330 χμ.) εἶναι ὁ διαρρέων τὴν κοιλάδα ταύτην. Πηγάζει ἀπὸ τὸ Δενεῖρ-όβασι (Κελαιναὶ) καὶ πέραν αὐτοῦ ἀκόμη καὶ χύνεται εἰς τὸν μικρὸν κόλπον τῆς ἀρχαίας Μιλήτου ἀντικρὺ τῆς νήσου Τραγίας (Γαϊδουρονήσι). Ἐξ ἀριστερῶν δέχεται τὸν Ἅρπασον καὶ τὸν Μαρσύαν (Τσίνα-τσάϊ), ἐκ δεξιῶν δὲ πολλὰ ποτάμια καταρρέοντα ἀπὸ τὰ ὑπερκείμενα ὄρη.

Ἀλλὰ περὶ τοῦ ποταμοῦ τούτου, ὡς καὶ περὶ τῆς κοιλάδος του, ὡς καὶ περὶ τῶν κοιλάδων τῶν ἄλλων τριῶν ποταμῶν τῆς δυτικῆς Μ. Ἀσίας, θὰ δοθῇ ἀφορμὴ κατωτέρω νὰ γίνῃ λόγος ἐκτενέστερος καὶ συμπληρωματικὸς τῶν ἐνταῦθα λεχθέντων.

Ποταμοὶ χυνόμενοι εἰς τὴν Μεσόγειον.

Εἰς τὸ ἀκρωτήριον Τριόπιον (Κάβο-κριὸ) τῆς χερσονήσου τῆς Κνίδου καταλήγουν αἱ ἐνορίαι τῶν εἰς τὸ Αἰγαῖον χυνομένων ποταμῶν τῆς δυτικῆς Μ. Ἀσίας. Ἀρχίζουν δὲ ἀπ' αὐτοῦ αἱ ἐνορίαι τῶν ἐκβαλλόντων εἰς τὴν Μεσόγειον, τοὺς ὁποίους, ὄχι δὲ ἐννοεῖται, ὅλους,

ἀλλὰ τοὺς ἐπισημοτέρους, καταγράφομεν ἐνταῦθα ἀρχίζοντες ἐκ Δ καὶ προχωροῦντες πρὸς Α μέχρι τοῦ Ἰσσικοῦ κόλπου.

Καὶ πρῶτον παρατηροῦμεν ὅτι οἱ εἰς τὴν Μεσόγειον χυνόμενοι ποταμοὶ δὲν ἔχουσι σπουδαιότητα φυσικὴν οὐδὲ ἄλλην οἱανδήποτε, μεγάλην. Οἱ περισσότεροι, ὡς εἴπομεν καὶ ἀνωτέρω, ἔχουν ροῦν μετρίας ἢ μικρᾶς ἐκτάσεως, δέχονται δὲ τὰ ὕδατα ὀρέων ἀποκρήμνων, οὐχὶ δὲ κοιλάδων ἐκτεταμένων. Διότι ἡ νοτία κατωφέρεια τοῦ κεντρικοῦ ὀροπεδίου δὲν ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὴν θάλασσαν καὶ δὲν ἀφήνει χῶρον εἰς δημιουργίαν ποταμῶν μεγάλης σπουδαιότητος πλὴν τῆς Πεδιάδος Κιλικίας.

Πρῶτος ἐκ τῶν ποταμῶν τούτων εἶναι ὁ ***Κάλβις*** (Δάλιαν-τσάϊ). Μετ' αὐτὸν ἔρχεται ὁ ***Ἰνδὸς*** (Γερενὶς ἢ Δαλαμὰν-τσάϊ), τοῦ ὁποίου ὁ ροῦς ἔχει διεύθυνσιν ἀπὸ ΒΑ πρὸς ΝΔ, δέχεται δὲ τὰ ὕδατα κοιλάδος στενῆς, ἡ ὁποία πρὸς τὰς ἐκβολάς του γίνεται εὐρυτέρα Ἔχει δὲ τὰς πηγάς του εἰς σχετικῶς μακρινὴν ἀπὸ τοῦ στομίου του ἀπόστασιν, ἔχει ἄφθονον ὕδωρ καὶ κατὰ τὸ θέρος, ἂν καὶ εἰς μερικὰ σημεῖα εἶναι βατός. Ὁ σπουδαιότατος παραπόταμός του εἶναι ὁ Καρανφὶλ-τσάϊ. Ὁ Ἰνδὸς εἶναι τὸ φυσικὸν ὅριον μεταξὺ τῆς Καρίας καὶ τῆς Λυκίας.

Ὁ κατόπιν τούτου ἐρχόμενος ***Γλαῦκος*** (Κάργος-τσάϊ) εἶναι πολὺ μικρὸς ποταμός, χυνόμενος εἰς ὁμώνυμον κόλπον (τὸν σημερινὸν τῆς Μάκρης).

Ὁ δὲ μετ' αὐτὸν ἐρχόμενος ***Ξάνθος*** (Ἐσὲν-τσάϊ) εἶναι μεγαλύτερος ἀπὸ τοὺς ἀναφερθέντας ἤδη τρεῖς τῆς νοτίου Μ. Ἀσίας. Ρέει δὲ καθέτως ἀπὸ Β. πρὸς Ν εἰς τὸ μέσον κοιλάδος μικρᾶς καὶ στενῆς, ἡ ὁποία εὐρύνεται, ὄχι ὅμως πολύ, εἰς τὸ μέσον, καὶ περιβάλλεται ἀπὸ ὄρη. Ὁ Ξάνθος ἔχει ἄφθονα ὕδατα καὶ κατὰ τὸ θέρος, Πηγάζει ἀπὸ μακρινὴν σχετικῶς ἀπόστασιν καὶ χύνεται ὄχι μακρὰν καὶ πρὸς Δ τῶν ἀρχαίων Πατάρων.

Ὁ ***Ἀρύκανδος*** (Μπασκὸζ-τσάϊ) εἶναι ἐπίσης μικρὸς ποταμός, χυνόμενος εἰς τὸν κόλπον τοῦ Φοίνικος.

Ὁ ***Καταρράκτης*** (Δουδὲν-τσάϊ) εἶναι ποταμὸς χειμαρρώδης καὶ ὁρμητικός. Διαρρέει τὰ περίχωρα τῆς Ἀτταλείας καὶ αὐτὴν τὴν ἰδίαν, ὅπου σχηματίζει ἐννέα βραχίονας, ἀρδεύοντας τοὺς πολλούς της κή-

πους. Τοῦ Καταρράκτου τὸ ὕδωρ εἶναι μελανοκίτρινον καὶ δύσπεπτον. Ὠνομάσθη δὲ οὕτω ὡς χυνόμενος εἰς τὴν θάλασσαν ἀπὸ ἱκανοῦ ὕψους.

Δύο δὲ ἄλλοι μετὰ τὸν Καταρράκτην ὁ ***Τσαντὶρ-τσάϊ*** καὶ ὁ ***Καραμὰν-τσάϊ*** ρέουν πρὸς Δ τῆς Ἀτταλείας καὶ χύνονται ἐντὸς τοῦ κόλπου της.

Πρὸς Α τῆς Ἀτταλείας ρέει ὁ ***Κέστρος*** (Ἀκ-σού), ποταμὸς τῆς Πισιδίας καὶ τῆς Παμφυλίας, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἦτο πλωτός, μετὰ τοῦτον δὲ ὁ ***Εὐρυμέδων*** (Κιοπρού-σού), ὁ ὁποῖος ρέει καθέτως καὶ ἔχει ἐκτενῆ ὁπωσοῦν πεδιάδα εἰς τὰς ἐκβολάς του, ὁ ***Μέλας*** (Μαναβγὰτ-τσάϊ), ὁ ***Καλύκαδνος*** (Γιὸκ-σού), ὁ πλησίον τοῦ Ζεφυρίου ἀκρωτηρίου ἐκβάλλων, καὶ πλησίον τῆς Σελευκείας ρέων, διὰ τοῦτο δὲ λέγεται καὶ Σελέφκε-σοὺ σήμερον ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ἐκ τούτων ὁ μὲν Εὐρυμέδων εἶναι γνωστὸς ἐκ τῆς ἱστορίας ὡς πλωτὸς ποταμὸς τῆς Παμφυλίας καὶ διὰ τὴν περίφημον ἐν αὐτῷ νίκην τοῦ Κίμωνος (469 π. Χ.), ὁ δὲ Καλύκαδνος, διότι εἰς τὰ ὕδατά του ἐπνίγη ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας Φρειδερῖκος Βαρβαρόσσας.

Ἐκ τῶν ποταμῶν τῆς Κιλικίας πρῶτον κατὰ τὴν σειράν, τὴν ὁποίαν ἀκολουθοῦμεν, ἀναφέρομεν τὸν ***Κύδνον*** (Ταρσοὺς-τσάϊ), ὅπου λουσθεὶς ὁ Μ. Ἀλέξανδρος ἠσθένησεν. Ὁ Κύδνος πηγάζει ἀπὸ τὸ Βουλγὰρ-δὰγ καὶ διέρχεται διὰ τῆς Ταρσοῦ, ὅθεν ἔχει καὶ τὸ τουρκικόν του ὄνομα. Ἔχει δὲ ροῦν καμπύλον μετ' αὐτὴν καὶ χύνεται ὄχι μακρὰν τῶν ἐκβολῶν τοῦ Σάρου.

Ἀξιόλογος ἀπὸ φυσικῆς κυρίως ἀπόψεως εἶνε ***ὁ Σάρος*** (Σεϊχούν), ὁ ἐκ δύο βραχιόνων σχηματιζόμενος. Καὶ ὁ μὲν ἀνατολικὸς αὐτοῦ βραχίων, ὁ Σαρὰν-σού, εἶναι ὁ τῶν Βυζαντινῶν Σάρδος, ὁ δὲ δυτικὸς Σαμάντα-σοὺ εἶναι ὁ Ὀνοπνίκτης, οὕτως ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἐπίσης ὀνομαζόμενος. Οἱ δύο βραχίονες ἑνοῦνται εἰς ἀπόστασιν ἀρκετὴν βορείως τῶν Ἀδάνων, τὰ ὁποῖα καὶ ἀρδεύει ὁ Σάρος καὶ πρὸς τὰ ὁποῖα ρέει, ἑνωθείς, καθέτως. Ἀπὸ τὰ Ἄδανα ὁ Σάρος λαμβάνει ἑλικοειδῆ διεύθυνσιν ἀπὸ ΒΑ πρὸς ΝΔ καὶ ἐκβάλλει εἰς τὴν Μεσόγειον πρὸς Δ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Κύδνου καὶ εἰς ἀπόστασιν 6 χμ. ἀπ' αὐτῶν. Ὁ Σάρος ἀπὸ τῶν Ἀδάνων μέχρι τῶν ἐκβολῶν του εἶναι πλωτὸς εἰς μικρὰ πλοιάρια. Ἔχει δὲ παραποτάμους καὶ δέχεται αὐτὸς (καὶ οἱ δύο του βραχίονες) πολλῶν ποταμίων τὰ ὕδατα, τὰ

κατερχόμενα ἀπὸ τὰ πρὸς Β, τοῦ Ταύρου, ὄρη. Ὁ Σάρος εἶναι ἰχθυοτρόφος.

Τελευταῖον ἀναφέρομεν τὸν ***Πύραμον*** (Τζιχούν), ὁ ὁποῖος καλεῖται καὶ Λευκόσυρος. Τὰς πηγάς του ὁ ποταμὸς οὗτος ἔχει εἰς τὰς δυτικὰς ὑπωρείας τοῦ Ἀντιταύρου. Ἐντεῦθεν πηγάζουν τρεῖς ποταμοί, τῶν ὁποίων τὰ ὕδατα ἑνούμενα ἀποτελοῦσι τὸν Πύραμον. Κατὰ τὸν ροῦν του ὁ Πύραμος δέχεται πολλοὺς παραποτάμους, ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτὰς τὰς ἐκβολάς του (Σίς, ἀρδεύων τὴν ὁμώνυμον πόλιν, Καρὰτσάϊ, Δομοὺκ-Τσάϊ). Διὰ δὲ τοῦ Ἀληΐου πεδίου τῆς Κιλικίας καὶ τοῦ Μίσις (Μοψουεστίας) διερχόμενος κάμπτεται πρὸς Α καὶ ἐκβάλλει εἰς τὸν Ἰσσικὸν κόλπον, εἰς τὸν ὅρμον Γιαμουρταλίκ. Καὶ ὁ Πύραμος εἶναι ἰχθυοτρόφος.

Ἂς προστεθῇ δ' ἐνταῦθα ὅτι εἰς τὰς ἐνορίας τοῦ Σάρου καὶ τοῦ Πυράμου φύεται καὶ ὁ μανδραγόρας, φυτὸν ὑπνωτικὸν καὶ ναρκωτικόν, ὅθεν καὶ ἡ παροιμία «ὑπὸ μανδραγόρα καθεύδειν», λεγομένη ἐπὶ ραθύμων.

3. Λίμναι.

Τάττα. Σόγλα. Μπέη-σεχίρ. Ἐγερδίρ. Βουλδούρ. Ἀτζὶ-τοὺζ-γκιολού. Ἐρέγλι. Καραμπουνάρ. Λαδίκ. Ἰλγίν. Ἀκ-σεχίρ. Ἐμπὲρ-γκιόλ. Καρὰ-σού. Ἀκ-γκιόλ. Σαπάντζα. Ἀσκανία. Ἀπολλωνία. Ἀφνῖτις. Ἐτζὲ-γκιόλ. Σύναος. Γυγαία. Βαφὶ-δενίζ.

Γνώρισμα χαρακτηριστικὸν τῆς φυσικῆς γεωγραφίας τοῦ κεντρικοῦ ὀροπεδίου εἶναι καὶ αἱ πολλαὶ λίμναι, αἱ ὁποῖαι σχηματίζονται ἐντὸς αὐτοῦ, εἰς τὸ κέντρον του, πρὸς τὰ ΝΔ καὶ πρὸς Δ.

Ἡ μεγαλυτέρα ἀπὸ ὅλας εἶναι ἡ ***Τάττα*** (Tatta palus, Τοὺζ-γγιόλ), ἔχουσα ἐπιφάνειαν 1000 □ χμ. Ἡ Τάττα εἶναι ἁλατοῦχος καὶ κατὰ τὰς γενομένας ἀναλύσεις τὸ ὕδωρ αὐτῆς περιέχει 32,2 % ἅλας. Ὑπερβαίνει λοιπὸν κατὰ τοῦτο ὅλας τὰς ἄλλας λίμνας καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν Νεκρὰν θάλασσαν ἔχουσαν μόνον 21 % ἅλας. Τὴν ἐκμετάλλευσιν δὲ τοῦ ἅλατος τούτου τῆς Τάττας παρεχώρησε πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις εἰς ἑταιρείαν (ἐτησία παραγωγὴ ἅλατος, πλὴν τῆς πλευρᾶς τοῦ Τζίρετζικ, 20 ἑκατομ. χιλιόγραμμα).

Αἱ δὲ ἄλλαι κείμεναι πρὸς τὰ Δ καὶ ΝΔ τοῦ ὀροπεδίου παρατείνονται εἰς δύο σειράς, σχεδὸν παραλλήλους. Αἱ πλησιέστεραι εἰς τὸν

Ταῦρον, εἰς σχῆμα ἡμικυκλίου παρατασσόμεναι, ἐπὶ ἐκτάσεως πλέον τῶν 60 λευγῶν εἶναι ἡ **Σόγλα**, ἡ **Μπέη-σεχίρ** (Caralitis lacus;), ἡ **Ἐγερδίρ**, ἡ **Βουλδοὺρ** (Ascanius lacus) καὶ ἡ **Ἀτζὶ-τοὺζ-γγιολοῦ** (ἢ Τσαρντάκ, Anaua lacus). Τῶν λιμνῶν τούτων τὰ ὕδατα εἶναι πολὺ ἢ ὀλίγον ἁλατοῦχα. Ἐκ τούτων ἡ Ἐγερδὶρ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Φρυγίᾳ κειμένη, διαιρεῖται εἰς δύο, εἰς τὴν Χοϊρὰν πρὸς Β καὶ εἰς τὴν καθ' αὐτὸ Ἐγερδὶρ πρὸς Ν καὶ ἐκτείνεται ἐπὶ θέσεως μαγευτικωτάτης. Εἰς τὴν νοτίαν αὐτῆς ἄκραν κεῖται ἡ ὁμώνυμος πόλις. Ἔχει δὲ ἔκτασιν 700 □ χμ. καὶ βάθος 39 μ. εἰς τὸ κέντρον. Ἡ Ἐγερδὶρ περιβάλλεται ἀπὸ ὄρη ἀνερχόμενα ἠρέμως καὶ γυμνά. Ἐντὸς δ' αὐτῆς ἀνέρχονται δύο νησίδες.

Ἡ ἄλλη, ἐσωτερικὴ σειρά, ἡ μεταξὺ τοῦ Ἐρέγλι καὶ τοῦ Ἀφιὸν-καρὰ-χισάρ, ἐπὶ μήκους τοὐλάχιστον 70 λευγῶν, περιλαμβάνει τὰς πολὺ μικροτέρας λίμνας **Ἐρέγλι** ἢ Ἀκ-γγιὸλ (λευκὴ λίμνη), τὴν **Καραμπουνὰρ** ἢ Τουζλοὺ-γγιόλ, τὴν **Λαδίκ** (εἶνε ἡ Στεφάνη τοῦ Στράβωνος), τὴν **Ἰλγίν**, τὴν **Ἀκ-σεχὶρ** καὶ τὴν **Ἐμπὲρ-γγιὸλ** πλησίον τοῦ Βουλαβαδίν. Τὰ ὕδατά των δέχονται ὅλαι ἀπὸ τὰς βορείους κοιλάδας τοῦ Ταύρου καὶ τὰ διατηροῦν, διότι τὸ ἔδαφος ἐνταῦθα δὲν ἔχει ἀπόκλισιν, ὥστε νὰ ἐπέλθῃ ἐκροή. Κατὰ τὰς βροχὰς καὶ κατὰ τὴν τῆξιν τῶν χιόνων τὰ ὕδατα τῶν λιμνῶν τούτων ὑπερεκχειλίζοντα χύνονται εἰς πεδιάδας ὁμαλάς, αἱ ὁποῖαι βεβαίως θὰ κατεπλημμυρίζοντο, ἂν δὲν ὑπῆρχον σειραὶ χαμηλῶν λόφων, αἱ ὁποῖαι περικλείουν τὰ ὕδατα εἰς λεκανοπέδια, μὴ ἐπικοινωνοῦντα παρὰ μόνον εἰς ἐποχὰς τελείως ἐκτάκτους. Τοιαῦτα εἶναι τέσσαρα, τοῦ Ἀκ-σεχίρ, εἰς τὸ ὁποῖον καταρρέουν τὰ ὕδατα τοῦ Ἀφιὸν-καρὰ-χισὰρ καὶ τοῦ Βουλαβαδίν, τοῦ Ἰλγὶν καὶ τοῦ Λαδίκ, τοῦ Ἰκονίου. Καὶ τέλος εἰς τὸ ἄκρον ἀνατολικὸν τῆς σειρᾶς ἔχομεν τὸ λεκανοπέδιον τοῦ Ἐρέγλι. Ἂν ἡ χώρα αὕτη εἶχε κυβέρνησιν πεφωτισμένην, αἱ ἐτήσιαι αὗται ὑπερεκχειλίσεις θὰ ἦσαν πηγὴ πλούτου καὶ γονιμότητος ἀδιακόπου τῶν πεδιάδων. Σήμερον ποτίζουν ἀπέραντον ἔκτασιν χέρσων γαιῶν καὶ ποιμνιοβοσκῶν, αἱ δὲ λίμναι τρέφουν ἀφθόνους ἰχθῦς καὶ προμηθεύουν τοὺς περιοίκους μὲ καλάμους, μὲ τοὺς ὁποίους κατασκευάζουν τὰς ἀθλίας καλύβας των.

Ἡ πρὸς τὸν Εὔξεινον παραλιακὴ χώρα τῆς Μ. Ἀσίας δὲν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ λίμνας ἀξίας λόγου ἰδιαιτέρου. Μία μόνον μικρά, ἡ **Καρὰ-σοὺ** (μαύρη λίμνη), σχηματίζεται εἰς ἀπόστασιν 6 χμ. πρὸς

Α τοῦ Ἰντζιρλί, τοῦ πλησίον τῶν ἐκβολῶν τοῦ Σαγγαρίου κειμένου. Μία ἄλλη ἐπίσης μικρά, ἡ **Ἄκ γγιὸλ** (λευκὴ λίμνη) ἢ Χαμαμλί, κεῖται 6 χμ. ἀπὸ τοῦ Εὐξείνου μεταξὺ Πάφρας καὶ Ἀμισοῦ καὶ πλησίον τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἅλυος, ἔχει δὲ μῆκος 6,5 χμ. ἐξ Α πρὸς Δ, πλάτος 2 ἀπὸ Β πρὸς Ν καὶ εἶναι διαβόητος διὰ τοὺς πυρετούς της.

Ἀλλ' ἡ παραλιακὴ πρὸς τὴν Προποντίδα χώρα ἔχει τέσσαρας λίμνας, ἐπὶ γραμμῆς εὐθείας ἀπὸ ΒΑ πρὸς ΝΔ. Εἶναι δὲ αὗται ἡ Σαπάντζα, ἡ Ἀσκανία, ἡ Ἀπολλωνία, ἡ Ἀφνῖτις. Μία ἄλλη, πέμπτη αὕτη, ἐκτὸς τῆς γραμμῆς ταύτης κειμένη, ἡ Ἐτζὲ-γγιόλ, εἶναι μικροτέρα καὶ ἀσημοτέρα.

Ἡ **Σαπάντζα** εἶναι ἡ πρώτη κατὰ τὴν σειρὰν ταύτην καὶ ἡ βορειοτάτη. Ἡ Ἄννα ἡ Κομνηνὴ τὴν ὀνομάζει Βαάνην ἢ Βοάνην, Λατῖνοι δὲ συγγραφεῖς Sumonensis lacus. Ἔχει σχῆμα ὠοειδές, μῆκος 16 χμ., μέγιστον πλάτος 5, βάθος μέχρι 53 μ., περιφέρειαν δὲ (κατὰ τὸν Τσιχατσὲφ) 36 χμ. Ἐκτείνεται πρὸς Δ τῆς πεδιάδος τοῦ Σαγγαρίου, τὴν ὁποίαν πιθανώτατα ἄλλοτε ἐκάλυπτεν, καὶ εἰς ἀπόστασιν 16 χμ. πρὸς Α τοῦ κόλπου τῆς Νικομηδείας ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς τῆς ἁμαξιτῆς ὁδοῦ ἀπὸ Νικομηδείας εἰς Ἄγκυραν καὶ τοῦ σιδηροδρόμου τῆς Ἀνατολῆς. Τὰ ὕδατά της εἶναι γλυκέα, πόσιμα καὶ τρέφουν πολλοὺς ἰχθῦς. Πολλάκις ἐγένετο σκέψις νὰ τὴν ἑνώσουν διὰ διώρυγος μὲ τὸν κόλπον τῆς Νικομηδείας πρὸς Δ καὶ μὲ τὸν Σαγγάριον πρὸς Α, ὥστε νὰ ἐπιτευχθῇ δι' αὐτῆς ἡ συγκοινωνία Προποντίδος καὶ Εὐξείνου, νὰ ἀποφευχθῇ δὲ ὁ περίπλους διὰ τοῦ Βοσπόρου. Ὁ Πλίνιος ὑπέβαλε τὸ σχέδιον τοῦτο εἰς τὸν Τραϊανόν, ὅταν διώκει τὴν Βιθυνίαν, οἱ πρῶτοι δὲ σουλτᾶνοι τῆς Τουρκίας (Σουλεϊμὰν ὁ μεγαλοπρεπὴς) ἤρχισαν μάλιστα τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ σχεδίου τούτου. Εἰς τὰς ἡμέρας μας ἐπροτάθη νὰ κατασκευασθῇ μᾶλλον σιδηροδρομικὴ γραμμὴ καὶ διακλάδωσις τοῦ σιδηροδρόμου Ἀνατολῆς. Καὶ εἰδικὴ σύμβασις περὶ τούτου ὑπεγράφη.

Ἡ **Ἀσκανία** (Ἰσνὶκ-γγιόλ, λίμνη τῆς Νικαίας), κειμένη εἰς τὰ ΝΔ τῆς προηγουμένης, δὲν ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὸ βάθος τοῦ Κιανοῦ κόλπου. Τὸ μῆκος αὐτῆς εἶναι 33 χμ., τὸ δὲ πλάτος 11. Ὥστε εἶνε πολὺ μεγαλυτέρα ἀπὸ τὴν Σαπάντζαν. Τὰ ὕδατα αὐτῆς εἶνε ἤρεμα καὶ γλυκέα.

Ἡ **Ἀπολλωνία** (Ἀρτυνία, Ἀπολλωνιᾶτις, Ἀμπουλιὸντ-γγιόλ)

κεῖται ὄχι μακρὰν τῆς θαλάσσης καὶ ἔχει ὕδατα γλυκέα. Ὁμοιάζει πρὸς τρίγωνον, ἔχον τὴν κορυφὴν αὐτοῦ ἐστραμμένην πρὸς νότον.

Ἡ **Ἀφνῖτις** (Μιλητοπολῖτις, Μανιὰς-γγιὸλ) ἀπέχει μόλις 12 χμ. ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Τὸ σχῆμα αὐτῆς εἶναι κυκλικόν. Εἰς αὐτὴν χύνεται ὁ Τάρσιος ποταμός.

Ἡ Ἐτζὲ-γγιὸλ ἀπέχει 9 χμ. ἀπὸ τῆς Βίγας πρὸς Β τῶν Δαρδανελλίων, ἔχει ἔκτασιν 130 □ χμ. καὶ κεῖται πλησίον τοῦ πρὸς τὰς ἐκβολὰς ροῦ τοῦ Γρανίκου.

Ἡ **Σύναος** (Σιμὰδ-γγιὸλ) κεῖται πλησίον τοῦ Τήμνου, ἔχει μῆκος 13 χμ. καὶ πλάτος 5—6. Περιστοιχίζεται ἀπὸ λόφους καὶ τρέφεται ἀπὸ πηγὰς ἀφθόνους τῶν λόφων τούτων. Τὰ πέριξ αὐτῆς εἶναι ἑλώδη. Ἡ Σύναος εἶναι λίμνη ἐπίσης ἰχθυοτρόφος.

Ἡ ***Γυγαία λίμνη*** (Gygaia limne, Μερμερὲ-γγιόλ), ἡ κατόπιν Κολόη κληθεῖσα, εἶναι ἀβαθής. Κεῖται ἡμίσειαν ὥραν βορείως παναρχαίας νεκροπόλεως καὶ πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ Ἕρμου. Κατεσκευάσθη δέ, ὡς ἐλέγετο, ἐπίτηδες ἵνα αἱ Σάρδεις προφυλάσσωνται ἀπὸ τὰ ὕδατα, πλημμυρίζοντα. Ἡ Γυγαία ἔχει πρὸς Ν περιοχὴν ἄλλοτε μικροτέραν καὶ ἄλλοτε μεγαλυτέραν κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχὰς τοῦ ἔτους. Πρὸς Β περιορίζεται ὑπὸ ὀρέων. Εἰς τὴν νοτίαν αὐτῆς ἀκτὴν κεῖται τὸ μικρόν, ἀπὸ Γιουρούκιδες κατοικούμενον, χωρίον Τεπέ-κιοϊ. Τρέφει δὲ καὶ ἰχθῦς πολλούς, τοὺς ὁποίους ἁλιεύουν Κοζάκοι ἁλιεῖς, ἐκεῖ ἐγκατεστημένοι.

Ἡ ***Βαφὶ-Δενὶζ*** (Μπαστάρδα θάλασσα) εἶναι μικρὰ λίμνη καὶ περιστοιχίζεται ἀπὸ τὰ τρία της μέρη ἀπὸ ὄρη. Ἔχει ὑφάλμυρον τὸ ὕδωρ, περίσσευμα κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τοῦ Λατμικοῦ κόλπου, τοῦ ὁποίου τὸ στόμιον ἀπέφραξαν αἱ προσχώσεις τοῦ Μαιάνδρου καὶ μετέβαλον οὕτω τὸν κόλπον εἰς λίμνην.

4. Τὰ παράλια

Βορεία παραλία. Χαρακτηρισμὸς αὐτῆς. Λιμὴν Τραπεζοῦντος καὶ Πλατάνων. Ἱερὸν ἀκρωτήριον. Κόλπος Σινώπης. Συριὰς ἄκρα. Κάραμβις. Συμπληγάδες.—Δυτικὴ παραλία. Χαρακτηρισμὸς αὐτῆς. Αἰγαῖον. Προποντίς. Κυζικηνὴ χερσόνησος. Βόσπορος. Ἀστακηνὸς κόλπος. Κιανὸς κόλπος. Ἑλλήσποντος. Σίγειον. Βεσίκια. Λεκτὸν ἀκρωτήριον. Μοσχονήσια. Κόλπος Δικελί. Ἐλαϊτικός. Κόλπος τῆς Σμύρνης. Ἐρυθραία χερσόνησος. Ἄργεννον ἀκρωτήριον. Κόλπος τῆς Νέας Ἐφέσου. Λάδη. Τρωγίλιος ἄκρα. Ἰασικὸς κόλπος. Χερσόνησος Ἁλικαρνασσοῦ. Κεραμεικὸς κόλπος. Κνιδία χερσόνησος. Τριόπιον. Ροδία. Κόλπος Δωρίδος. Λιμὴν Μαρμαρᾶς.—Νοτία παραλία. Χαρακτηρισμὸς αὐτῆς. Κόλπος τῆς Μάκρης. Ἑπτὰ Κάβοι. Ἱερὰ ἄκρα. Λιμὴν Καλαμακίου. Βῶλος καὶ Ὄχεντρα. Καστελλόριζον. Λιμὴν Ἀντιφέλλου. Ὅρμος Ἀσσάρ. Δολιχίστη. Ὅρμος Ἀνδράκι. Κόλπος τοῦ Φοίνικα. Χελιδονία ἄκρα. Κόλπος Ἀτταλείας. Ἀνεμούριον ἀκρωτήριον. Ἀκρωτήριον Καρατάς. Κόλπος Ἁγιάς. Ὅρμος Γιαμουρταλίκ. Κόλπος Ἀλεξανδρέττας.

Βορεία παραλία.

Αἱ βόρειαι παραλίαι τῆς Μ. Ἀσίας, αἱ πρὸς τὸν Εὔξεινον Πόντον, ὡς καὶ αἱ νότιαι, αἱ πρὸς τὴν Μεσόγειον, εἶναι ἁπλῶς ἐπιμήκεις παραλίαι, αἱ ὁποῖαι καθόλου βαίνουν παραλλήλως πρὸς τὸ χεῖλος τοῦ κεντρικοῦ ὀροπεδίου, τὸ παρατεινόμενον πρὸς αὐτάς. Εἶναι δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀπόκρημνοι, πολὺ ἢ ὀλίγον ὑψηλαὶ ἀκταί, ἔχουσαι μικρὰν μόνον διάρθρωσιν.

Ἡ δὲ πρὸς τὸν Εὔξεινον παραλία ἔχει νὰ δείξῃ ἕνα καὶ μόνον ἀξιόλογον κόλπον, τῆς Σινώπης, μέγαν σχετικῶς καὶ τοξοειδῆ, τὸν ὁποῖον προφυλάσσει ἀπὸ τοὺς θαλασσίους ἀνέμους ἡ ἐνώπιόν του μικρὰ χερσόνησος. Παραλιακαὶ πεδιάδες ἀξιόλογοι εἶναι μόνον αἱ προεκτάσεις τοῦ Δέλτα τῶν ἐκβαλλόντων ποταμῶν, τὰ ὁποῖα σχεδὸν ὅλοι οἱ μεγάλοι ποταμοὶ τῆς Μ. Ἀσίας προεκτείνουν σὺν τῷ χρόνῳ πρὸς τὴν θάλασσαν, ἐκεῖ ὅπου ἐκβάλλουν. Νήσους προσκειμένας εἰς αὐτὴν ἡ παραλία δὲν ἔχει, ὅπως καὶ ὁλόκληρος ἡ θάλασσα τοῦ Εὐξείνου, οὐδὲ εὐχρήστους ἐντὸς κόλπων λιμένας. Φθάνει δὲ τὸ βάθος τοῦ Εὐξείνου μέχρι 2000 μ. καὶ μὲ τὸ βάθος τοῦτο, ἀλλ' ὄχι πανταχοῦ, πλησιάζει τὴν μικρασιατικὴν παράλιαν.

Λεπτομερέστερον ἡ παραλία αὕτη ἔχει τὴν ἑξῆς μορφήν. Ἀπὸ τῆς Τραπεζοῦντος μέχρι τοῦ Βατοὺμ καμπυλοῦται εἰς σχῆμα τόξου καὶ δὲν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ καμμίαν ἀξίαν λόγου εἰσχώρησιν τῆς θαλάσσης καὶ προεξοχὴν ἑπομένως τῆς ξηρᾶς. Αὐτὴ ἡ **Τραπεζοῦς** μεθ'

ὅλην τὴν ἐμπορικὴν σπουδαιότητα, τὴν ὁποίαν ἔχει, καθὼς θὰ ἰδωμεν, ὅταν θὰ ὁμιλήσωμεν περὶ αὐτῆς, εἶνε τόσον ἀλίμενος, ὥστε τὰ πλοῖα ἀκόμη καὶ σήμερον, ὅταν πνέωσιν ἰσχυροὶ ἄνεμοι, μεταστασθμεύουν εἰς τὸν γειτονικὸν αὐτῆς ὅρμον, τὰ ***Πλάτανα***, τὸν κείμενον εἰς ὀλίγα χιλιόμετρα πρὸς Δ αὐτῆς.

Ἀπὸ τὴν Τραπεζοῦντα, ἡ πρὸς Δ αὐτῆς παραλία, ἀφοῦ σχηματίσῃ τὸ ***Ἱερὸν*** λεγόμενον ἀκρωτήριον, τὸ τεῖνον τὴν ἄκραν αὐτοῦ πρὸς Β, κάμπτεται πρὸς Ν (μέχρι τῆς Κερασοῦντος), αἴρεται δὲ πάλιν, ἐφ' ὅσον χωρεῖ πρὸς Δ, σχηματίζουσα οἱονεὶ ὀδοντωτὴν ταινίαν. Ἔπειτα δὲ ἐξομαλύνεται, καθ' ὅσον πλησιάζει πρὸς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἅλυος καὶ τὰς προσχώσεις του.

Ἀμέσως μετὰ τὸν κόλπον τῆς Ἀμισοῦ ἔχομεν τὸν ***κόλπον τῆς Σινώπης***, ὅπου κρημνώδης χερσόνησος (ἡ Μπουζ-τεπὲ-μπουρούν) προστατεύει τὸν ἐξαίρετον λιμένα της. Ἀπὸ δὲ μικρᾶς χερσονήσου, γειτονικῆς πρὸς τὴν προστατεύουσαν τὸν λιμένα τῆς Σινώπης, προέχει ἡ ***Συριὰς*** ἢ Λεπτὴ ἄκρα (Ἰντζὲ-μπουρούν), ἡ βορειοτάτη ἄκρα τῆς Μ. Ἀσίας.

Ἀπὸ τῆς Σινώπης μέχρι τῆς Ἡρακλείας ἡ παραλία ἐκτείνεται πρὸς Ν διαγράφουσα τόξον κύκλου. Ἀπὸ τὴν καμπὴν δὲ ταύτην ἐξέχει τὸ ἀκρωτήριον ἡ ***Κάραμβις*** (Κέρεμπε-μπουρνού). Τοῦτο κάμψαντες ἀπαντῶμεν τὴν Ἄμαστριν ἐπὶ γωνίας τῆς ἀκτῆς καὶ ἔπειτα τὴν ἀρχαίαν Ἡράκλειαν (Ποντοηράκλειαν) μὲ μικρὰν χερσόνησον.

Ἐντεῦθεν ἡ παραλία καμπυλοῦται εἰς τόξον, τοῦ ὁποίου τὰ ἄκρα στρέφονται πρὸς Β, καὶ τὸ ὁποῖον εἶναι ἀνοικτὸν καὶ χωρὶς κανένα ὅρμον. Ὁ αἰγιαλὸς οὗτος ἦτον ἄλλοτε βαθὺς κόλπος, ἀλλ' αἱ προσχώσεις τοῦ Σαγγαρίου καὶ τοῦ Ὑπίου τὸν ἐγέμισαν. Ἀπ' ἐδῶ ἡ ἀκτὴ τραχύνεται καὶ σχηματίζεται εἰς κρημνοὺς ἀποτόμους καὶ ἀπορρῶγας μέχρι τοῦ Βοσπόρου, ὅπου συναντῶμεν τὰς ***Κυανέας ἢ Συμπληγάδας Πέτρας*** τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας, σκοπέλους λίαν κρημνώδεις καὶ ἡφαιστειογενεῖς.

Δυτικὴ παραλία.

Ἡ παραλία αὕτη ἀπὸ Βοσπόρου μέχρι Λυκίας εἶνε ὅλως διόλου διαφορετική. Ἔχει πρῶτον ποικιλωτάτην διάρθρωσιν, ἔπειτα δὲ πλῆθος νήσων ἀπέναντί της, διαφόρου μεγέθους καὶ σχήματος, πλῆθος ἀκρωτηρίων, κόλπων καὶ φυσικῶν λιμένων. Ὁμοιάζει δὲ καταπληκτικῶς πρὸς τὴν ἀπέναντί της παραλίαν τῆς Ἑλλάδος. Αἱ δὲ νῆσοι

τῆς παραλίας ταύτης μαζὺ μὲ τὸ πλῆθος τῶν ἄλλων, τῶν ἀνερχομένων ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ Αἰγαίου, συνδέουν στενώτατα τὰς παραλιακὰς ταύτας χώρας τῆς Μ. Ἀσίας μὲ τὴν κυρίως Ἑλλάδα, παρατασσόμεναι εἰς γραμμὰς ἐγκαρσίους ἐπὶ τοῦ Αἰγαίου, ἰδίως δὲ διὰ τοῦ τόξου τοῦ ἀπὸ Ρόδου μέχρι Κρήτης πρὸς Ν, διὰ τῶν Σποράδων δὲ καὶ τῶν Κυκλάδων εἰς τὸ μέσον.

Τὸ πολύνησον ***Αἰγαῖον***, τὸ εἰς πολυαρίθμους μικροτέρας λεκάνας διαιρούμενον, μόνον εἰς ὀλίγας καὶ περιωρισμένας ἐκτάσεις αὐτοῦ ἔχει βάθος πλέον τῶν 1000 μ. καὶ μόνον πρὸς Β τῆς Κρήτης τὸ βάθος αὐτοῦ φθάνει μέχρι 2000 μ. Αἱ δὲ ἀπὸ τῆς Ρόδου μέχρι τῆς Τενέδου προσκείμεναι εἰς τὴν παραλίαν, μικραὶ καὶ μεγάλαι, νῆσοι χωρίζονται μὲ βάθος μόνον 400 μ. ἀπὸ τῆς ἀπέναντί των ξηρᾶς καὶ μόνον νοτίως τῆς Κῶ τὸ βάθος τοῦ Αἰγαίου φθάνει μέχρι 500 μ. μεταξὺ τῶν νήσων καὶ τῆς μικρασιατικῆς παραλίας. Ὅπου ὅμως ἡ παραλία δὲν ἔχει ἀπέναντί της νῆσον, τὸ βάθος τοῦ Αἰγαίου ὑπερβαίνει καὶ τὰ 1000 μ. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι αἱ νῆσοι αὗται (αἱ ἀπὸ Ρόδου μέχρι Τενέδου) γεωλογικῶς ἀνήκουν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν.

Δύο λέξεις πρέπει νὰ λεχθοῦν ἐδῶ καὶ περὶ τῆς ***Προποντίδος***, ἡ ὁποία βρέχει ἐπίσης τὰ βορειοδυτικὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας.

Ἡ θάλασσα αὕτη, ἂν καὶ ἔχει τὴν ἔκτασιν μικρὰν (περίπου 12,000 □ χμ., μῆκος ἀπὸ Καλλιπόλεως μέχρι τοῦ κόλπου τῆς Νικομηδείας 282 χμ., πλάτος 80), ἀποτελεῖ ἰδιαιτέραν βαθεῖαν λεκάνην. Φθάνει εἰς βάθος μέχρι 1400 μ. καὶ τὸ βάθος τοῦτο ἔχει μέχρι τοῦ Βοσπόρου καὶ τῆς βιθυνικῆς χερσονήσου. Ἀλλὰ πρὸς τὴν νοτίαν παραλίαν αὐτῆς, τὴν μικρασιατικήν, τὸ βάθος αὐτῆς εἶνε ὀλιγώτερον τῶν 100 μ. Πλησίον τῆς παραλίας ταύτης ἀνέρχεται ἡ ***Κυζικηνὴ χερσόνησος*** καὶ συστὰς ὁλόκληρος νήσων, αἱ ὁποῖαι ἀνήκουν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Τὰ στενὰ τοῦ Βοσπόρου καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου στενοῦνται τὸ μὲν πρῶτον μέχρι περίπου 500 μ., τὸ δεύτερον μέχρι 1500, καὶ τὰ δύο δὲ ἔχουν μέγιστον βάθος ὄχι περισσότερον τῶν 120 μ. Τὰ στενὰ χωρίζουν χώρας γεωλογικῶς ὁμοειδεῖς, ἀποτελοῦν ὅμως τὰ γεωγραφικὰ ὅρια τῆς Μ. Ἀσίας.

Ἂς παρακολουθήσωμεν τώρα τὴν ἀπὸ τοῦ Βοσπόρου μέχρι τῆς Λυκίας παραλίαν τῆς Μ. Ἀσίας, ἵνα παραστήσωμεν τὸν σχηματισμὸν αὐτῆς.

Ὁ διαβὰς τὰς Συμπληγάδας εἰσέρχεται εἰς τὸν ***Βόσπορον***, τὸν

μοναδικὸν διὰ τὰς φυσικὰς καλλονάς του, τοῦ ὁποίου τὰ ρεύματα εἶνε τόσον ἰσχυρὰ ὥστε ἀποπλύνουν καὶ τὰς δύο του ἀκτὰς καὶ δὲν ἀφήνουν νὰ σχηματισθοῦν προσχώσεις.

Ἡ Προποντὶς δὲν σχηματίζει ἐπὶ τῆς Θρακικῆς παραλίας κόλπους. Ἐπὶ τῆς μικρασιατικῆς ὅμως ἔχει δύο ἀξιολόγους. Ὁ πρῶτος εἶναι ὁ ***Ἀστακηνὸς*** τῶν ἀρχαίων, ὁ κόλπος τῆς Νικομηδείας μὲ τὸ σημερινόν του ὄνομα, βαθέως εἰσχωρῶν εἰς τὴν ξηράν, ὡς αἰχμὴ δόρατος, καὶ ἀσφαλέστατος. Κρασπεδούμενος δὲ ἀπὸ ὄρη μέχρις 650 μ. ὑψούμενα, ὁμοιάζει πρὸς τερπνὴν λίμνην τῶν Ἄλπεων. Τὸ κλίμά του εἶνε ἠπιώτατον, κῆποι δὲ καὶ ἐλαιῶνες καλύπτουν τὰς κατωφερείας τῶν περιβαλλόντων αὐτὸν ὀρέων. Ὁ δεύτερος εἶνε ὁ ***Κιανὸς*** ἢ κόλπος τῆς Κίου, βαθέως καὶ οὗτος εἰσχωρῶν εἰς τὴν ξηράν, ὄχι ὅμως ὅσον ὁ Ἀστακηνός. Ἔχει δὲ περίπου τὸν ἴδιον σχηματισμόν. Καὶ οἱ δύο δὲ εἶνε καθαροὶ ἀπὸ τὰ συντρίμματα, τὰ ὁποῖα φέρουν τὰ θαλάσσια ὕδατα. Αἱ δὲ πολυάριθμοι νῆσοι παρέχουν εἰς τὴν θάλασσαν ταύτην ποικιλίαν καὶ τὰ παράκτια δάση ἀντανακλῶσι τὴν χλοερότητά των ἐπ' αὐτῆς.

Αἱ ἀκταὶ τοῦ ***Ἑλλησπόντου*** δὲν παρουσιάζουν τίποτε τὸ ἐξαιρετικόν. Τὸ ὁρμητικὸν τοῦ Βοσπόρου ρεῦμα πραΰνεται ἐντὸς τῆς Προποντίδος καὶ τὰ ὕδατα τοῦ Εὐξείνου εἰσρέουν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον ὄχι μὲ μεγάλην ὁρμήν. Ἡ ἀσιατικὴ ἀκτὴ εἶνε χαμηλὴ καὶ ὀλίγον τραχεῖα, ὅπως καὶ τὸ ***Σίγειον***, τὸ ἐκτεινόμενον κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ πορθμοῦ, ὅπως καὶ ἡ χώρα τῆς Τρωάδος.

Μεταξὺ δὲ τῆς Ἴδης καὶ τῆς παραλίας κεῖται τὸ Τρωϊκὸν πεδίον, δημιούργημα τῶν ὑδάτων, τῶν καταρρεόντων ἀπὸ τῆς Ἴδης. Ἡ ἀπέναντι Τένεδος προφυλάσσει τὴν παραλίαν ἀπὸ τῶν θαλασσίων ἀνέμων καὶ σχηματίζει οὕτως ὅρμον ἀσφαλῆ, τὰ ***Βεσίκια***, ὅπου πολλάκις ἐστάθμευσαν εὐρωπαϊκοὶ στόλοι κατὰ τοὺς νεωτάτους χρόνους. Ὁ μόνος λιμὴν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἦτον ἐνταῦθα ὁ τῆς Ἀλεξανδρείας Τρωάδος. Ἐδῶ δὲ ὑψοῦται τὸ τραχὺ καὶ ἀπόκρημνον ἀκρωτήριον ***Λεκτὸν*** (Μπαμπᾶ-μπουρνού), τὸ δυτικώτατον ἄκρον τῆς ὅλης Ἀσίας, τὸ σχηματίζον τὸ βόρειον κέρας τοῦ Ἀδραμυττηνοῦ κόλπου. Ἐπ' αὐτοῦ φαίνεται (ἐκ τῆς θαλάσσης) ὡς νὰ εἶναι προσκεκολλημένον μικρὸν τουρκικὸν χωρίον, καὶ ἐπ' αὐτοῦ ὑψοῦται τὸ φρούριον Μπαμπᾶ-καλεσί.

Πρὸ τῆς ἀκτῆς τοῦ ἑτέρου κέρατος τοῦ κόλπου τούτου ἔχομεν σύστημα νήσων, τὰ ***Μοσχονήσια*** (αἱ Ἑκατόννησοι τῶν ἀρχαίων,

Γιουντ-άδασί), ὅπου σχηματίζεται ὅρμος ἱκανῶς ἀσφαλής. Πρὸς Ν αὐτοῦ ἔχομεν τὸν ***κόλπον τοῦ Δικελί***, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν ἀρχαιότητα εἰσήρχετο βαθύτερον εἰς τὴν ξηράν, ἐξέβαλλε δὲ ὁ Κάϊκος εἰς αὐτόν. Νοτιώτερον ἔχομεν τὸν κόλπον τοῦ Τσανταρλί, τὸν ***Ἐλαϊτικὸν*** τῶν ἀρχαίων, τοῦ ὁποίου ἡ παραλία ἤλλαξε φυσιογνωμίαν. Καὶ ἡ περαιτέρω δὲ παραλία, ὅπου εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἦτον ὁ κόλπος τῆς Κύμης, καθὼς καὶ ὅλη ἡ ἔκτασις, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἦσαν ἡ Μύρινα, τὸ Νέον Τεῖχος, αἱ Αἰγαί, τόσον ἠλλοιώθησαν σήμερον μὲ τὰς προσχώσεις τοῦ Καΐκου, ὥστε δὲν ὁμοιάζουν ὅλως διόλου πρὸς τὰς περιγραφάς, τὰς σωζομένας, τῶν ἀρχαίων. Αὐτὴ ἡ Κύμη εἶχε δύο λιμένας, πολεμικὸν καὶ ἐμπορικόν. Σήμερον ὅμως αἱ κρηπῖδες τῶν λιμένων της παρατηροῦνται εἰς ἱκανὴν ἀπὸ τὴν θάλασσαν ἀπόστασιν, εἰς τὸ μέσον ἑλῶν, τουρκιστὶ καλουμένων Τουζλὰ-καζλοὺ (χηνῶν ἁλυκή). Τελευταῖοι τέλος ἔρχονται δύο μικροὶ κόλποι, ὁ τῆς ***Παλαιᾶς καὶ τῆς Νέας Φωκαίας***, ἐπὶ τῆς παραλίας ταύτης, τῆς μέχρι τοῦ κόλπου τῆς Σμύρνης, ὅπου ἔχομεν ἀνεπαισθήτους προσχώσεις.

Ὁ ***κόλπος τῆς Σμύρνης*** (Ἑρμαῖος κόλπος τῶν ἀρχαίων) προφυλάσσεται διὰ τῆς Λέσβου ἀπὸ τὰ πελάγια κύματα καὶ εἰσχωρεῖ βαθέως εἰς τὴν ξηρὰν εἰς μῆκος 54 χμ. Ἔχει δὲ πρὸς Δ αὐτοῦ προεξέχουσαν τὴν ***Μέλαιναν Ἄκραν*** (Καρὰ-μπουρνού). Ἀπέναντι τῆς ἄκρας ταύτης ὁ Ἕρμος, ἐκβάλλων εἰς τὸν κόλπον, ἐσχημάτισε μὲ τὰς ἀφθόνους ποσότητας τῆς ἰλύος, τὴν ὁποίαν κατακυλίει μέχρι τῶν ἐκβολῶν του, πλατεῖαν καὶ εὐφορωτάτην λωρίδα γῆς, ἐπὶ τῆς ὁποίας κεῖται ἡ Μενεμένη. Καὶ αἱ προσχώσεις τοῦ ποταμοῦ ἐπεξετάθησαν τόσον, ὥστε ἠπειλήθη καὶ αὐτὴ ἡ ἀπόφραξις τοῦ κόλπου. Ἀλλὰ τῷ 1886 ἀπέκλεισαν ὅλως διόλου τὴν πρὸς Ν διεύθυνσιν τοῦ στομίου του καὶ ἔστρεψαν τὰς ἐκβολάς του πρὸς Δ, ὅπου σήμερον χύνεται ἀβλαβὴς εἰς τὸ εὐρύτερον ἐξωτερικὸν μέρος τοῦ κόλπου.

Ἡ δὲ νότιος παραλία τοῦ κόλπου εἶνε τόσον τραχεῖα ὅσον εἶναι ἡ βόρειος ὁμαλή. Πρὸ αὐτῆς κεῖνται νησίδες. Ἐκ τούτων δύο εἶναι πρὸ τῶν Βριούλων, ἐκ τῶν ὁποίων πάλιν ἡ μία, ὁ ***Ἅγιος Ἰωάννης***, εἶχε τὰς Κλαζομενὰς κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους, σήμερον δὲ τὸ λοιμοκαθαρτήριον τῆς Σμύρνης.

Ἔρχεται ἔπειτα ἡ ***Ἐρυθραία*** χερσόνησος. Κεῖται ἀπέναντι τῆς Χίου καὶ ἑνοῦται πρὸς τὴν ὅλην χερσόνησον δι' ἰσθμοῦ 10 χμ., κει-

μένου μεταξὺ Γκιουλμπαξσὲ καὶ Σιγατζικίου. Τὰ πρὸς Α παράλιά της βρέχει ὁ κόλπος τῆς Σμύρνης, βρέχει δὲ τὰ πρὸς Δ, ἀλλ' ἐπ' ὀλίγης ἐκτάσεως, ὁ κόλπος τῆς Ἐφέσου. Ἡ Ἐρυθραία ἔχει παραλίας πολυσχήμους καὶ πλουσίως διηρθρωμένας. Ἐκτείνεται δὲ ἀπὸ Σμύρνης πρὸς Δ μέχρις 80 χμ. καὶ ἀπὸ τῆς Χίου χωρίζεται διὰ πορθμοῦ πλάτους 6 χμ.

Ἡ χερσόνησος διαγράφεται εἰς σχῆμα σφύρας μεταξὺ τοῦ κόλπου τῆς Σμύρνης καὶ τοῦ κόλπου τῆς Νέας Ἐφέσου. Στελεὸς (στειλιάρι) τρόπον τινὰ τῆς σφύρας εἶναι ἡ ἔκτασις ἡ μεταξὺ τῆς Σμύρνης καὶ τοῦ στομίου τοῦ Καΰστρου εἰς πλάτος ἄνω τῶν 50 χμ., χωρίζεται δὲ διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Τσιμόβασι καὶ τῆς τοῦ κάτω Καΰστρου, ἐκτεινομένων εἰς σχῆμα S. Ὁ στελεὸς στενοῦται κατ' ὀλίγον πρὸς Δ μέχρι τῶν ὅρμων Γγιουλμπαξσὲ καὶ Σιγατζίκ. Ἔπειτα ἀρχίζει ἡ κυρίως σφῦρα, ἡ ὁποία ἀπὸ Β πρὸς Ν ὁρωμένη, εἶναι κάθετος ἐπὶ τοῦ στελεοῦ, ἔχει δὲ μῆκος 66 χμ. Εἰς τὸ μέσον ὅμως συστέλλεται εἰς ἰσθμὸν 5 χμ., δι' αὐτοῦ δὲ ἀποχωρίζεται πρὸς Β ἡ ἰδιαιτέρα χερσόνησος τοῦ Καρὰ-μπουρνού. Πρὸς Δ ἀπὸ τὴν κυρίως σφῦραν ἐκφύεται ἰδιαιτέρα προεξοχή, ἡ ὁποία καταλήγει εἰς τὸ ἀκρωτήριον Ἄσπρος κάβος (Ἄσπρα χώματα). Εἶναι τὸ ***Ἄργεννον*** τῶν ἀρχαίων, τὸ ἔχον ἀπέναντί του τὸ Ποσείδιον τῆς Χίου, πρὸ τὴν ὁποίαν ἡ χερσόνησος πλησιάζει ἐνταῦθα τὰ μάλιστα. Ἀναρίθμητοι εἶναι πρὸς τούτοις αἱ μικρότεραι χερσόνησοι καὶ οἱ ὅρμοι τῆς χώρας ταύτης, τῆς κατὰ γνησιώτατον ἑλληνικὸν τρόπον διηρθρωμένης. Πρὸς Δ καὶ πρὸς Β τὴν χερσόνησον περιβάλλουν καὶ νησίδια. Πρὸς Ν ἔχει μόνον ὀλίγα, πλησιέστατα πρὸς τὴν ἀκτήν.

Παρακολουθοῦντες τὴν παραλιακὴν γραμμὴν πρὸ Ν τῆς Ἐρυθραίας εἰσερχόμεθα εἰς τὸν εὐρὺν καὶ ἀναπεπταμένον, ἀπὸ Ν δὲ μόνον διὰ τῆς Μυκάλης καὶ τῆς ἀπέναντι αὐτῆς Σάμου φρασσόμενον ***κόλπον τῆς Νέας Ἐφέσου*** (sinus Caystrius τῶν Ρωμαίων). Ἐντὸς τοῦ κόλπου τούτου ἔκειτο ἡ Ἔφεσος, ἡ ἀδιακόπως παλαιουσα κατὰ τῶν προσχώσεων τοῦ Καΰστρου, αἱ ὁποῖαι ἐσχημάτιζον ἕλη καὶ τενάγη. Οἱ Ἄτταλοι ἠθέλησαν, ἀλλὰ ματαίως, νὰ προλάβουν τὴν ἀποχέρσωσιν διὰ προχωμάτων.

Ἀπείρως ὅμως σημαντικώτεραι εἶναι αἱ μεταβολαί, τὰς ὁποίας ἔφερεν εἰς τὰς ἐκβολάς του ὁ Μαίανδρος διὰ τῶν προσχώσεων, αἱ ὁποῖαι καὶ εἰς μῆκος καὶ εἰς πλάτος ἐπεξετάθησαν μέχρι σήμερον

ἐπὶ πολύ. Εἰς τὰς ἐκβολάς του ἔκειτο καὶ ἡ Μίλητος (ἐκτὸς ἄλλων ὡς θὰ ἴδωμεν), ἡ ὁποία καὶ ἐπὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου διετήρει τὴν ναυτικήν της δύναμιν. Σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως ὁ Μαίανδρος ἐξώντωσεν ἄρδην τὴν μητρόπολιν ταύτην τῶν 80 ἀποικιῶν. Ὁμοίως παράλιαι πόλεις ἦσαν καὶ ἡ Πριήνη, κειμένη πλησίον τοῦ ποταμοῦ τούτου, καὶ ἡ Ἡράκλεια, κειμένη εἰς τὸν μυχὸν τοῦ Λατμικοῦ κόλπου. Ὁ Μαίανδρος ὅμως ἀκαταπαύστως καταβιβάζων ἰλὺν ἀπέφραξε καὶ τὸν λιμένα τῆς Πριήνης, ὅπως καὶ τῆς Μιλήτου, κλείσας δὲ καὶ τὸ στόμιον τοῦ Λατμικοῦ, μετέτρεψεν αὐτὸν εἰς λίμνην. Διὰ τῶν πολυχρονίων τούτων προσχώσεων ἡ τοποθεσία τῆς Μιλήτου ἀπέχει σήμερον ἀπὸ τὴν θάλασσαν πολύ, ἡ δὲ νῆσος ***Λάδη*** (ναυμαχία τῆς Λάδης τῷ 492 π. Χ.), ἱκανῶς ἄλλοτε ἀπέχουσα ἀπὸ τὴν ἤπειρον, συνανεφύρθη μετὰ τῶν προσχωμάτων καὶ σήμερον εἶναι τελείως ἀγνώριστος.

Ὁ κόλπος τῆς Νέας Ἐφέσου καταλήγει εἰς τὴν ***Τρωγίλιον ἄκραν*** (νῦν Κουνουπίτσα), προεξοχὴν τοῦ ὄρους τῆς Μυκάλης, ἡ ὁποία πάλιν εἶναι προεξοχὴ τῆς Μεσσωγίδος. Πρὸς Ν τῆς ἄκρας ταύτης καὶ μέχρι τῆς ἀρχαίας Ἰασοῦ ἡ παραλία εἶναι ἀποπεφραγμένη ἀπὸ τῆς μεσογείου χώρας μὲ ὄρη, τὰ ὁποῖα φθάνουν μέχρις αὐτῆς. Δὲν ἔχουν δὲ παρὰ μικροὺς μόνον καὶ ἀσημάντους συνοικισμούς. Αἱ δὲ ἀκταὶ τοῦ ***Ἰασικοῦ*** ἢ ***Βαργυλικοῦ κόλπου*** τῶν ἀρχαίων (κόλπου τῆς Μεντέλιας), ὁ ὁποῖος ἐδῶ διανοίγεται, εἶναι πολύσχημοι καὶ ἀκανόνιστοι τόσον, ὅσον εἰς οὐδεμίαν ἄλλην παραλίαν τῆς Μ. Ἀσίας. Ἡ θάλασσα ἐνταῦθα εἰσχωρεῖ καὶ σχηματίζει ἄλλους μικροὺς κόλπους (ἀξιόλογος ὁ πρῶτος κατὰ σειρὰν Βασιλικός, Ἀκμπουκι ἄλλως) καὶ ἀφήνει μεταξὺ αὐτῶν μικρὰς χερσονήσους καὶ ἀφήνει ἀκόμη νησίδας ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας της. Ἐντὸς τοῦ κόλπου καὶ εἰς τὸ βάθος αὐτοῦ ἔκειντο τὰ Βαργύλια μὲ λιμένα ἀξιόλογον.

Ἀπὸ νότου τὸν Ἰασικὸν κόλπον σχηματίζει ἡ ***χερσόνησος τῆς Ἁλικαρνασσοῦ***, ἔχουσα τριγύρω της πλείστας νησίδας, ἔχουσα ἀπέναντί της τὴν Κάλυμνον, ἀποτελοῦσα δὲ καὶ τὸ ἄκρον τοῦ βορείου κέρατος τοῦ Κεραμεικοῦ κόλπου (κόλπου τῆς Κῶ), ὁ ὁποῖος ὁμοιάζει καὶ οὗτος (ὅπως ὡς εἴδομεν καὶ ὁ Ἀστακηνὸς) πρὸς αἰχμὴν δόρατος, ἐμπεπηγμένην εἰς τὴν ξηράν.

Τὸν ***Κεραμεικὸν*** πάλιν ***κόλπον*** πρὸς Ν. σχηματίζει ἄλλη χερσόνησος, πολὺ διάφορος κατὰ τὸν σχηματισμὸν ἀπὸ τὴν πρὸς Β

αὐτῆς χερσόνησον τῆς Ἁλικαρνασσοῦ. Ἡ χερσόνησος αὕτη, εἰς σχῆμα τραπεζίου ἐκτεινομένη, συνδέεται μὲ τὴν ξηρὰν διὰ στενοῦ καὶ μακροῦ λαιμοῦ γῆς. Εἶναι ἡ ***Κνιδία χερσόνησος***, ἡ ***Τραχεῖα ἄλλως*** καλουμένη ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, ἡ ὁποία προβάλλει πρὸς Δ τὸ ***Τριόπιον*** ἀκρωτήριον (Κριό). Ἡ παραλία αὐτῆς πρὸς Ν σχηματίζεται κυκλοειδής, μαζὺ δὲ μὲ τὴν Σύμην καὶ μὲ ἄλλην μικράν, ἀλλὰ πολύσχημον χερσόνησον, τὴν ***Ροδίαν***, τὴν κειμένην ἀπέναντι τῆς Ρόδου καὶ διὰ τοῦτο καλουμένην καὶ Περαίαν, σχηματίζει τὸν ***κόλπον τῆς Δωρίδος***. Ἡ Ροδία δὲ χερσόνησος εἶναι ἡ σχηματίζουσα εἰς τὸ βάθος τῆς ΒΑ παραλίας αὐτῆς καὶ τὸν περίφημον λιμένα ***Μαρμαρᾶν***, ὀνομαζόμενον ἐκ τοῦ συνοικισμοῦ Μαρμαρᾶ (τουρκιστὶ Μερμερίς), λιμένα φυσικόν, ἐξαίρετον καὶ γνωστότερον βεβαίως ἀπὸ πολλοὺς ἄλλους τῶν παραλίων τούτων, διότι πολλάκις ἐχρησίμευσεν ὡς σταθμὸς τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου τῆς Μεσογείου. Τοῦ λιμένος τούτου τὰ ὕδατα ἔχουν μέγα βάθος, τὸ στόμιον δὲ εἶναι ἐστραμμένον πρὸς Ν καὶ φράσσεται ὑπὸ νησῖδος τόσον, ὥστε ἕνα μόνον πλοῖον δύναται νὰ ἀποκλείσῃ καὶ στόλον ὁλόκληρον ἐντὸς αὐτοῦ. Καὶ τοῦτο ἔπαθεν ὁ τουρκικὸς στόλος, ἀποκλεισθεὶς κατὰ τὸν πόλεμον τὸν μεταξὺ Τουρκίας καὶ Μεχμὲτ Ἀλῆ τῆς Αἰγύπτου τῷ 1832.

Νοτία παραλία.

Ἁπλοῦν μόνον βλέμμα ἂν ῥίψῃ τις ἐπὶ τοῦ χάρτου παρατηρεῖ ὅτι ἡ νοτία μικρασιατικὴ παραλία δὲν ἔχει πλουσίαν τὴν διάρθρωσιν, ὅπως καὶ ἡ βορεία. Εἶναι ὅμως πλουσιώτερον ἀπὸ τὴν βορείαν διηρθρωμένη, ἂν καὶ ὄχι καὶ πολύ. Σχηματίζει δύο προεξοχὰς πρὸς τὴν θάλασσαν, τὴν τῆς δυτικῆς, τοξοειδοῦς, Κιλικίας καὶ τὴν τῆς Λυκίας, τῆς ἐχούσης περιγραφικὴν γραμμὴν ἀκριβεστέραν. Εἰς τὰς δύο ταύτας προεξοχὰς ἀνταποκρίνονται δύο κόλποι, ὁ τῆς Ἀττα-λείας καὶ ὁ τῆς Ἀλεξανδρέττας. Ἐνώπιον δὲ καὶ τῶν δύο ἐκτείνονται παραλιακαὶ πεδιάδες, τῆς Κιλικίας καί, τῆς μικροτέρας, Παμφυλίας. Ἄλλως ἡ παραλία καθόλου ἔχει τοξοειδεῖς κόλπους καὶ μόνον εἰς τὰ παράλια τῆς Λυκίας εἰσχωροῦν κόλποι εἰς βάθος καὶ ὑπάρχουν μικραὶ παραλιακαὶ νῆσοι. Πρὸς τὴν νοτίαν παραλίαν τῆς Μ. Ἀσίας ἡ θάλασσα πλησιάζει μὲ βάθος 2000 μ. καὶ πλέον. Τὸ μεγαλύτερον μάλιστα βάθος τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου εὑρίσκεται μεταξὺ Λυκίας καὶ Ῥόδου (3865 μ.). Ἀλλὰ τὸ βάθος τῆς θαλάσσης με-

ταξὺ τῆς Κύπρου καὶ τοῦ κόλπου τῆς Ἀλεξανδρέττας (ὁ ὁποῖος ἔχει βάθος ὀλιγώτερον τῶν 100 μ.) φθάνει μέχρις 600 μ. περίπου.

Λεπτομερέστερον περὶ τῆς νοτίας παραλίας ἔχομεν νὰ εἴπωμεν τὰ ἑξῆς ἀρχόμενοι ἀπὸ τοῦ κόλπου τῆς Μάκρης.

Ὁ κόλπος τῆς Μάκρης εἶναι ὁ πρῶτος πρὸς Ν, τὸν ὁποῖον συναντῶμεν περιπλέοντες τὴν νοτίαν Μ. Ἀσίαν ἀπὸ Δ. πρὸς Α. Οἱ ἀρχαῖοι τὸν ὠνόμαζον Γλαῦκον κόλπον. Εἶναι ἀναπεπταμένος πρὸς Ν. Ἔχει δ' ὅμως πρὸ αὐτοῦ νησίδια, τὰ ὁποῖα τὸν προφυλάσσουν ἀπὸ τοὺς ἀνέμους, διὰ τοῦτο δὲ εἶναι καὶ εὐλίμενος, ὅπως τὸν ὀνομάζει ὁ Στράβων. Ἕνα ἐκ τῶν νησιδίων, ἐπίμηκες, χωρίζει τὸν κόλπον εἰς δύο, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ πλειότερον εἰσδύων εἰς τὴν ξηρὰν εἶναι ὁ Γλαῦκος τῶν ἀρχαίων, ὅπου ἔκειτο ἡ Τελμησσός. Ἐδῶ ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐπληρώθη ἡ πλησίον αὐτοῦ κοιλὰς καθ' ὁλοκληρίαν ἀπὸ τὰς προσχώσεις, ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα, τὰ ἄλλοτε παρὰ τὸ χεῖλος τῆς θαλάσσης, σήμερον βρέχονται ὑπὸ τῶν κυμάτων καὶ εἶναι βυθισμένα. Ἐνταῦθα δηλαδὴ ὑψώθη ἡ θάλασσα. Τὸ αὐτὸ παρατηροῦμεν καὶ ἀνατολικώτερον, ἐνῶ εἰς τὸν κόλπον Βαθὺ πλησίον τῆς Ἀντιφέλλου τὰ παράλια μνημεῖα κατέχουν καὶ σήμερον τὴν ἀρχαίαν των θέσιν.

Ἡ ἀπὸ Μάκρης μέχρι Καστελλορίζου ἀκτὴ εἶναι ὅλη σειρὰ ἀδιάκοπος εἰσοχῶν καὶ ἐξοχῶν τοῦ Ταύρου. Ἐκ τούτων ἀξιοσημείωτα εἶναι τὰ ἀκρωτήρια Γεντὶ Μπουρούν, ***Ἑπτὰ Κάβοι*** ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καλούμεναι. Ἡ πρὸς Δ προεξοχὴ τῶν Ἑπτὰ Κάβων εἶναι ἡ ***Ἱερὰ Ἄκρα***. Ἐνταῦθα φθάνομεν εἰς τὴν μεγάλην κοιλάδα τοῦ Ξάνθου, εἰς τοῦ ὁποίου τὰς ἐκβολὰς ἦσαν τὰ Πάταρα. Ἐδῶ ἡ χώρα τόσον ἠλλοιώθη, ὥστε δυσκόλως ἀναγνωρίζονται τὰ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων περιγραφόμενα μέρη. Αἱ ἐκχερσώσεις τῆς θαλάσσης ἀπέχωσαν τὸν λιμένα τῶν Πατάρων, τὰ δὲ ὕδατα τοῦ Ξάνθου, καταφέροντα ἀκαταπαύστως ἰλύν, ἐπεξέτειναν τὴν γῆν πρὸς τὴν θάλασσαν. Ἓξ μίλια πρὸς Α κεῖται ὁ ***λιμὴν τοῦ Καλαμακίου***, ὁ ὑπὸ τῶν Ρωμαίων καλούμενος Φοινικοῦς. Ὁμοιάζει πρὸς δεξαμενὴν διαυγοῦς ὕδατος. Εἶναι καλῶς πεφραγμένος, ὥστε ἔσωθεν τὸ στόμιόν του εἶναι ἀόρατον. Αἱ ἀκταί του ὅμως εἶναι ἀπόκρημνοι καὶ τραχεῖαι καὶ ἀκατοίκητοι διὰ τὴν ἔλλειψιν ποσίμου ὕδατος. Ἐκεῖθεν παρουσιάζονται δύο μικραὶ νῆσοι, ***Βῶλος*** καὶ ***Ὄχεντρα***, πρῶται ἀπὸ τὰς ἀποτελούσας συστάδα ὁλόκληρον νήσων, τῆς ὁποίας κέντρον εἶναι τὸ

Καστελλόριζον, ἡ Μεγίστη τῶν ἀρχαίων. Τὸ Καστελλόριζον εἶναι ἀκριβῶς ἀπέναντι τοῦ λιμένος Σεβέδων, ὅπου τὸ πάλαι ἔκειτο ἡ ***Ἀντίφελλος.*** Ὁ λιμὴν οὗτος, ἐξαίρετον ὁρμητήριον, διαιρεῖται εἰς δύο ὑπὸ γλώσσης γῆς. Τὸ ἓν μέρος καλεῖται Βαθύ, εἶναι ὅμως σήμερον ἀβαθές, ὥστε μόνον λέμβοι προσορμίζονται. Τὸ ἄλλο εἶναι τὰ κυρίως Σέβεδα, ὅπου προσορμίζονται τὰ μεγάλα πλοῖα. Κατόπιν τοῦ λιμένος τούτου ἔρχεται ὁ ὅρμος ***Ἀσσάρ,*** ἐστραμμένος ΒΔ, ἀναπεπταμένος καὶ ἀσήμαντος. Σημαντικὸς ὅμως εἶναι ὁ τῆς νήσου ***Δολιχίστης,*** σήμερον Κάκκαβα καλουμένης.

Ἡ νῆσος αὕτη εἶναι ἐπιμήκης καὶ τραχεῖα. Ἀπέχει τῆς ἠπείρου ἓν χιλιόμετρον καὶ σχηματίζει εὐρυχωρότατον καὶ ἀσφαλέστατον λιμένα, διότι ἡ ἀπέναντι τῆς νήσου ἀκτή, ὀδοντωτῶς τετμημένη, παρέχει πολλοὺς μικροὺς ὅρμους, ἰδίως τὸ Τρίστομον. Ὁ πυθμὴν τῆς θαλάσσης εἶναι αὐτόθι πετρώδης. Ἀρχαῖα μνημεῖα σώζονται πολλά. Ὅπως δὲ ἐν Μάκρῃ, οὕτω καὶ ἐνταῦθα πλημμυρίζονται ὑπὸ τῆς θαλάσσης τάφοι καὶ ἀρχαῖα οἰκοδομήματα. Πιθανώτατα δὲ ἐνταῦθα ἐγένετο καταβύθισις τοῦ ἐδάφους. Πρὸς Α τῆς Δολιχίστης ἔχομεν ἄλλον ὅρμον βαθύν, τὸ ***Ἀνδράκι,*** (εἶναι ἡ Ἀνδριάκη τῶν ἀρχαίων), κείμενον πλησίον τῶν Μύρων. Πᾶσα δὲ ἡ πεδιάς, ἐπὶ τῆς ὁποίας κεῖνται τὰ Μύρα, ἐπλάσθη ὑπὸ τῶν προσχώσεων τοῦ ποταμοῦ Τέμπρε-τσάϊ (ὁ Μύρος ἢ Μύρων τῶν ἀρχαίων). Περαιτέρω κεῖται ὁ ***κόλπος τοῦ Φοίνικα,*** εἰς ὃν ἐκβάλλουν πολλοὶ ποταμοὶ καὶ ὁ Ἀλαγὶρ-τσάϊ, ὁ μεγαλύτερος. Οὗτοι ἔπλασαν εὐρὺ πεδίον ἐκ προσχώσεων, πιθανώτατα ὄχι ἀρχαῖον. Ἡ πλησιεστέρα πόλις, τὰ Λίμυρα, (καὶ παρ' αὐτὴν ῥέει μικρὸς ποταμός, ὁ Λίμυρος) κεῖται ἐπὶ λόφων. Τὸ ἀκρωτήριον Χελιδόνια (ἡ ΝΑ ἄκρα τῆς Λυκίας) εἶναι ἡ ***Χελιδονία ἄκρα*** τῶν ἀρχαίων καὶ παρ' αὐτὸ αἱ ***Χελιδονίδες νῆσοι.*** Ἀπὸ τούτου ἡ χώρα στρέφεται ἀποτόμως πρὸς Β καὶ εἶναι πετρώδης.

Ἐρχόμεθα εἰς τὸν ***κόλπον τῆς Ἀτταλείας.*** Ἡ πόλις κεῖται εἰς τὸν μυχόν του Ἡ περὶ αὐτὴν χώρα ἐπὶ 80 χμ. κατὰ μῆκος ἐπλάσθη ἐκ τῶν προσχώσεων τοῦ Καταρράκτου, τοῦ Κέστρου, τοῦ Εὐρυμέδοντος. Αὐξάνει δὲ ὄχι μόνον κατ' ἔκτασιν προχωροῦσα εἰς τὴν θάλασσαν, ἀλλὰ καὶ καθ' ὕψος ὡς ἐκ τῆς ἐπιλιθωτικῆς ἰδιότητος τῶν ὑδάτων τοῦ Καταρράκτου. Τὰς μεγίστας δὲ ἀλλοιώσεις τῆς χώρας μαρτυροῦσι καὶ οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς (Στράβων ΙΔ, 667), οἱ ὁποῖοι ἀναφέρουν μεγάλην λίμνην ἐνταῦθα, Καπρίαν τὸ ὄνομα, ἡ

ὁποία ὅμως δὲν ὑπάρχει σήμερον, πληρωθεῖσα βεβαίως ἐκ τῶν προσχώσεων.

Ὁμοίως καὶ αἱ ἐκβολαὶ τῶν ποταμῶν σήμερον μετεβλήθησαν. Ὑπὸ τῶν ἀρχαίων οἱ ποταμοὶ οὗτοι τῆς Παμφυλίας ἐχρησιμοποιοῦντο καὶ ὡς λιμένες εἰς τὰ πολεμικὰ πλοῖα. Σήμερον ὅμως εἶναι τόσον ἀβαθεῖς ἐκ τῆς συσσωρεύσεως τῶν ἄμμων εἰς τὰς ἐκβολάς των, ὥστε μόνον λέμβοι τὰς πλησιάζουν καὶ μόνον ὅταν τὰ ὕδατα εἶναι εἰς ὕψωσιν.

Καθ' ὅλην δὲ τὴν ἀκτὴν τῆς Τραχείας Κιλικίας μέχρι τοῦ Ἀνεμουρίου ἀκρωτηρίου οὐδεὶς ὅρμος ὑπάρχει, ἄξιος τοῦ ὀνόματος. Τὸ ***Ἀνεμούριον*** εἶναι ἡ νοτιωτάτη ἄκρα τῆς χερσονήσου, ἥτις ἐνταῦθα εἶναι πλησιεστάτη πρὸς τὴν Κύπρον.

Προσχώσεις παρατηροῦμεν καὶ περαιτέρω εἰς τὴν Κιλικίαν Πεδιάδα, προσχώσεις ὀφειλομένας εἰς τὸν Κύδνον (Ταρσόν), εἰς τὸν Σάρον (Ἄδανα) καὶ εἰς τὸν Πύραμον (Ἀγιάς). Ὁ Στράβων ἀναφέρει ὅτι πλησίον τῆς Ταρσοῦ ὑπῆρχε λίμνη, εἰς τὴν ὁποίαν ἐχύνετο ὁ Κύδνος, χρησιμεύουσα ὡς λιμὴν καὶ νεώριον αὐτῆς, καθὸ συγκοινωνοῦσα μὲ τὴν θάλασσαν. Σήμερον οὐδ' ἴχνος τῆς λίμνης ταύτης παρατηρεῖται.

Ἐπίσης καὶ τὸ ὑπὸ τῶν ποταμῶν Πυράμου καὶ Σάρου σχηματισθὲν Δέλτα μεταβάλλει σὺν τῷ χρόνῳ τὴν ὄψιν τῆς παραλίας. Τὸ φαινόμενον τοῦτο παρετήρησαν καὶ οἱ ἀρχαῖοι, οἱ ὁποῖοι προϋπέθετον τελείαν ἀποχέρσωσιν τοῦ μεταξὺ τῆς παραλίας καὶ τῆς Κύπρου πορθμοῦ. Ὁ Πύραμος ἰδίως, ἀφοῦ κατήγαγε σωροὺς ἰλύος, οἱ ὁποῖοι ἀπέφραξαν τὸ στόμιόν του, ἐστράφη ἀνατολικώτερον καὶ ἔκαμε νέαν κοίτην, ἀπολήγουσαν πέραν τοῦ ἀκρωτηρίου ***Καρατάς.*** Εἰς ὅλην ταύτην τὴν παραλίαν κανεὶς ὅρμος δὲν ὑπάρχει καὶ παντοῦ οἱ αἰγιαλοὶ εἶναι πλήρεις ἀμμωδῶν ὑφάλων.

Ὁ κόλπος ***Ἀγιάς,*** ἄλλοτε λαμπρὸν ὁρμητήριον, φράσσεται σήμερον ἀπὸ ἄμμον. Εἰς τὴν ἀπόφραξιν ταύτην συνετέλεσεν ὁ πελάγιος ἄνεμος (ἰμπάτης), ὠθῶν πρὸς τὸν κόλπον τὰς καταφερομένας ἀπὸ τοὺς ποταμοὺς ἄμμους. Φυσικὸν δὲ λιμένα ἀποτελεῖ ὁ ***ὅρμος Γιαμουρταλίκ,*** ὁ ὁποῖος εἶναι πράγματι ἀσφαλέστατος. Κεῖται εἰς τὸ βάθος τοῦ κόλπου τῆς Ἀλεξανδρέττας καὶ ἐκεῖ ὅπου τελειώνει πλέον ἡ νοτία παραλία τῆς Μ. Ἀσίας καὶ ἀρχίζει κάθετος ἀπὸ Β πρὸς Ν ἡ παραλία τῆς Συρίας.

Ὁ δὲ μέγας καὶ εὐρὺς **κόλπος τῆς Ἀλεξανδρέττας**, ὁ Ἰσσικὸς τῶν ἀρχαίων, ὁρίζεται ἐκ Δ ἀπὸ τὸ Καρατάς, ἐξ Α δὲ ἀπὸ τὸ ἀκρωτήριον Χαντζίρ. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἦτο λιμὴν εὐρύχωρος, βαθὺς καὶ εἶχε κλῖμα ὑγιεινόν. Σήμερον ὅμως κατὰ τοὺς αἰγιαλούς του παρουσιάζει ἕλη καὶ ἔχει κλῖμα νοσηρόν.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

1. Ἱστορικὴ ἐπισκόπησις περὶ τῶν κατοίκων.

Χετταῖοι. Φρύγες. Μυσοί. Κιμμέριοι. Τρῆρες καὶ Βιθυνοί. Καππαδόκαι. Ἀρμένιοι. Λυδοί. Πισίδαι. Λυκάονες. Ἴσαυροι. Κᾶρες. Λύκιοι. Ἕλληνες ἄποικοι, Αἰολεῖς καὶ Ἴωνες. Γαλάται. Πέρσαι. Ἄραβες Βυζαντινοὶ χρόνοι. Σελτζοῦκοι. Μογγόλοι. Ὀσμάνοι.

Μεταξὺ Εὐρώπης καὶ Ἀσίας κειμένη ἡ ὡραία καὶ πλουσία χερσόνησος τὴς Μ. Ἀσίας καὶ ὡς γέφυρα τῶν λαῶν τῶν κατοικούντων τὰς δύο ταύτας ἠπείρους χρησιμεύουσα, ἔχουσα δὲ πλὴν τῶν ἄλλων καὶ πλεονεκτικὴν θέσιν, ἐδέχθη ἀνέκαθεν ἐπιδρομεῖς καὶ κατακτητάς, ὁρμηθέντας εἴτε ἐξ Α (ἐκ τῆς Ἀσίας) εἴτε ἐκ Δ (ἐκ τῆς Εὐρώπης). Καὶ ἡ μακρὰ αὐτῆς ἱστορία δὲν εἶναι ἄλλο τι παρὰ μία συνεχὴς καὶ ἀδιάκοπος πάλη τῶν ἤδη ἐγκατεστημένων κατοίκων της πρὸς τοὺς ἔξωθεν ἐπερχομένους ἐπιδρομεῖς.

Πρῶτοι δὲ καὶ ἀρχαιότατοι κατακτηταὶ αὐτῆς εἶναι οἱ **Χετταῖοι** τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἢ οἱ Λευκόσυροι τοῦ Στράβωνος, οἱ ὁποῖοι ἔγιναν κύριοι τοῦ κεντρικοῦ ὀροπεδίου καὶ ἐγκατεστάθησαν ἐνταῦθα καὶ κυρίως εἰς τὴν χώραν τοῦ Ἅλυος 2000 ἔτη π. Χ. Οἱ σημερινοὶ ἐρευνηταὶ ὁρίζουν μάλιστα καὶ τὰς κυρίας των ἕδρας, τὸ Μπογάζ-κιοϊ πρὸς Α τῆς Ἀγκύρας καὶ τὸ Γκιασύρ-κιοϊ πρὸς τὰ ΝΔ τῆς ἰδίας πόλεως. Οἱ σημερινοὶ ἐρευνηταὶ ἐμελέτησαν καὶ τὰ μνημεῖα αὐτῶν, τὰ μέχρις ἡμῶν διασωθέντα (νεώτατον ἔργον περὶ αὐτῶν ἐδημοσίευσε πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ὁ πολὺς Ἐδουάρδος Meyer, Reich and Kultur der Chettiter Βερολῖνον 1914), καὶ ἐπραγματεύθησαν καὶ περὶ τοῦ πολιτισμοῦ αὐτῶν. Εἰς αὐτοὺς δὲ ἐκτὸς πολλῶν ἄλλων ἀποδίδεται καὶ ἡ κατασκευὴ τῆς ὁδοῦ, τῆς ἀγούσης ἀπὸ τὴν Ἀσσυρίαν, τὴν κοιτίδα των, εἰς τὴν Ἔφεσον. Καὶ ἡ ὁδὸς αὕτη εἶναι ἡ κατόπιν πασίγνωστος ὁδὸς πρὸς βασιλέα μέγαν, περὶ τῆς ὁποίας ὁμιλοῦν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες συγγραφεῖς. Οἱ Χετταῖοι ἐκυριάρχησαν τῆς χώρας ἐπὶ ἑκα-

τονταετηρίδας, πόσας ὅμως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὁρισθῇ σήμερον ἀκριβῶς.

Ἀλλὰ κατὰ τὸν 12 αἰῶνα ἀριανὰ φῦλα, διαβάντα τὰ στενὰ τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ τοῦ Βοσπόρου, ἐξεχύθησαν πρὸς τὸν κάτω ροῦν τοῦ Σαγγαρίου, συνεκρούσθησκν δὲ μὲ τοὺς Χετταίους καὶ τοὺς ἐνίκησαν. Μὲ τὸν καιρὸν τὰ φῦλα ταῦτα ηὐξήθησαν εἰς ἀριθμὸν καὶ εἰς δύναμιν. Εἰς αὐτὰ πρέπει νὰ καταταχθοῦν οἱ **Φρύγες**, οἱ ὁποῖοι καὶ ἐπεκράτησαν, ἵδρυσαν δὲ τὴν φρυγικὴν μοναρχίαν, ἐπεκταθεῖσαν ἀπὸ τοῦ Εὐξείνου μέχρι τοῦ Αἰγαίου. Μίδας δὲ ἦτο τὸ ὄνομα τῆς δυναστείας τῶν Φρυγῶν ὅπως εἰς τὴν Αἴγυπτον ἡ ὀνομασία Φαραώ. Ἀλλὰ τῆς φρυγικῆς δυναστείας ἡ ἀρχαιοτάτη ἱστορία περικαλύπτεται ἀπὸ μύθους, τῶν ὁποίων ἡ ἑρμηνεία θὰ ἐπισύρῃ ἀκόμη ἐπὶ πολὺ τὴν προσοχὴν τῶν ἐρευνητῶν, ἕως ὅτου, συνδυαζομένη καὶ μὲ ἄλλα πορίσματα τῆς ἐπιστήμης, καταλήξῃ εἰς συμπεράσματα ἀσφαλῆ. Οἱ Φρύγες ἦλθον εἰς ἐμπορικὴν ἐπικοινωνίαν μὲ τοὺς Ἕλληνας τῶν ἀποικιῶν, τῶν εἰς τὰ παράλια τοῦ Αἰγαίου.

Συγγενεῖς πρὸς τοὺς Φρύγας ἦσαν καὶ οἱ **Μυσοί**, οἱ κάτοικοι τῆς μεγάλης, τῆς δασώδους, τῆς εὐφόρους πεδιάδας καὶ πολυύδρους ποταμοὺς περικλειούσης Μυσίας, εἰς τὰ παράλια τῆς ὁποίας, τὰ πρὸς τὸ Αἰγαῖον, ἱδρύθησαν αἱ αἰολικαὶ ἀποικίαι.

Τοὺς Φρύγας ὑπέταξαν οἱ **Κιμμέριοι**, ἄλλοι πάλιν ἐπιδρομεῖς καὶ κατακτηταί, Σκῦθαι οὗτοι καὶ ἐκ τῆς σημερινῆς Ρωσίας ὁρμηθέντες κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 7 αἰῶνος. Ταυτοχρόνως δὲ μὲ τοὺς Κιμμερίους εἰσώρμησαν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν ἐκ Δ θρακικὰ φῦλα τῆς ἰνδογερμανικῆς ὁμοφυλίας, οἱ **Τρῆρες** καὶ οἱ **Βιθυνοί**. Ταυτοχρόνως ἐμφανίζεται καὶ τὸ ὄνομα τῶν **Καππαδοκῶν**, οἱ ὁποῖοι ἄγνωστον εἶναι εἰς τίνα ἐθνικότητα ἀνῆκον. Τότε πιθανώτατα ἐξεδιώχθησαν ἢ ἕνα αἰῶνα βραδύτερον ἐκ τῆς Φρυγίας καὶ οἱ **Ἀρμένιοι**, προϋπάρχοντες ἐκεῖ καὶ ἐγκαταστάθέντες μετὰ τὴν δίωξίν των εἰς τὴν ὀρεινὴν χώραν τοῦ ἄνω Εὐφράτου καὶ Τίγρητος. Θρᾶκες δέ, Φρύγες καὶ Ἀρμένιοι ἦσαν συγγενεῖς.

Τοὺς Κιμμερίους ἐξεδίωξεν ἐκ τῆς Μ. Ἀσίας ὁ Ἀλυάττης, ὁ βασιλεὺς τῆς Λυδίας. Ἀλλ' οἱ Φρύγες ἤλλαξαν μόνον κύριον διὰ τῆς ἀποδιώξεως ταύτης τῶν κατακτητῶν των, διότι ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Λυδοὶ ἀπέβησαν ἰσχυρότεροί των. Ἦσαν δὲ οἱ **Λυδοί**, λαὸς ἰδιαίτερος, ὄχι σημιτικός, ὅπως ἐπιθανολογεῖτο μέχρι τινός, καὶ εἶχον ὑποταχθῆ εἰς τοὺς Χετταίους, πιθανώτατα δὲ καὶ εἰς τοὺς Φρύγας. Κατὰ δὲ

τὰς ἀρχὰς τοῦ 6 αἰῶνος ὁ βασιλεὺς αὐτῶν Ἀλυάττης, ἀφοῦ ἐνίκησε τοὺς Κιμμερίους, ἐκυρίευσε τὴν Σμύρνην, ἐκυρίευσε τὰς ἑλληνικὰς ἀποικίας τῶν παραλίων, συμπεριέλαβε δὲ εἰς τὸ κράτος του τὴν Φρυγίαν καὶ τὰς μέχρι τοῦ Ἅλυος χώρας. Τὰ ἀνάκτορά του εἶχεν εἰς τὰς πολυχρύσους Σάρδεις, ὅπως καὶ ὁ υἱός του Κροῖσος, μέχρις ὅτου ἐνικήθη ἀπὸ τὸν Κῦρον τῷ 546 π. Χ.

Ἀπὸ τοὺς ἄλλους λαούς, τοὺς ἀναφερομένους ὡς κατοικοῦντας τὴν Μ. Ἀσίαν, οἱ **Πισίδαι**, οἱ **Λυκάονες** καὶ οἱ **Ἴσαυροι** ἦσαν συγγενεῖς, οἱ **Κᾶρες** καὶ οἱ Λέλεγες ἐπίσης συγγενεῖς. Ἐκ τούτων οἱ Κᾶρες ἐπεξέτειναν τὴν κυριαρχίαν των εἰς χρόνους παναρχαίους ἐπὶ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου καὶ περαιτέρω ἀκόμη. Οἱ δὲ **Λύκιοι** ἦσαν ἐπιδρομεῖς καὶ οὗτοι καὶ προσῆλθον ἐκ Κρήτης. Καὶ ἀναφέρεται ὅτι ἦσαν συγγενεῖς μὲ τοὺς Ἕλληνας καὶ ὅτι ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ δὴ εἰς τὴν χώραν τὴν ἐξ αὐτῶν κληθεῖσαν, ὅπως οἱ Ἴωνες καὶ οἱ Αἰολεῖς, οἱ ἐξ Ἑλλάδος προσελθόντες καὶ ἐγκατασταθέντες εἰς τὰ παράλια.

Χετταῖοι, Φρύγες καὶ Λυδοὶ εἶχον τὰς ἕδρας των μακρὰν τῆς θαλάσσης. Ἀλλὰ πολὺ πρὶν ἢ καταστραφοῦν τὰ βασίλειά των, οἱ **Ἕλληνες** ἵδρυσαν ἀποικίας εἰς τὰ παράλια τῶν κοιλάδων τῶν τεσσάρων ποταμῶν, ἀνεξαρτήτους τὴν μίαν ἀπὸ τῆς ἄλλης. Αἱ ἀρχαιότεραι ἐκ τῶν ἀποικιῶν τούτων εὗρον ἴχνη πολιτισμοῦ, τοῦ λεγομένου αἰγαιϊκοῦ πολιτισμοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει τὸ ἀνάκτορον τῆς Κνωσσοῦ, ὅπου ἦρχεν ἡ δυναστεία τοῦ Μίνωος. Δὲν φαίνεται ὅμως ὅτι ἐπέδρασε πολὺ εἰς αὐτοὺς ὁ πολιτισμὸς οὗτος τῶν προκατόχων των. Αἱ ἑλληνικαὶ ἀποικίαι ἤρχισαν πιθανώτατα νὰ ἱδρύωνται πρὸ τοῦ 14ου αἰῶνος π. Χ. Ἦσαν δὲ οἱ ἄποικοι ἢ **Αἰολεῖς**-Ἀχαιοὶ ἢ **Ἴωνες**. Πρῶτοι προσῆλθον οἱ Αἰολεῖς εἰς τὰ παράλια τῆς Μυσίας καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου. Ἀλλ' ὅτε ἀπῆλθον ἀπὸ τὴν κοιτίδα των, τὴν Ἑλλάδα, ἡ χώρα αὕτη δὲν εἶχεν ἀκόμη ἀναπτύξει τὸν πολιτισμόν, διὰ τοῦτο δὲ καὶ οἱ Αἰολεῖς δὲν εἶχον στοιχεῖα πολλὰ πολιτισμοῦ συναπεκόμισει καὶ ἔδειξαν μάλιστα ὡς πρὸς τὴν κυβέρνησιν τῶν πόλεών των ἀνικανότητα. Οἱ Ἴωνες ἵδρυσαν τὰς ἀποικίας των εἰς τὰ παράλια τῆς Λυδίας καὶ τῆς βορείου Καρίας. Οὗτοι ἦσαν μᾶλλον προηγμένοι εἰς τὸν πολιτισμόν, ὡς προερχόμενοι ἀπὸ τὰ κεντρικά, τὰ μᾶλλον προωδευμένα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Καὶ ἀνεπτύχθησαν ταχέως καὶ ἵδρυσαν καὶ ἄλλας εἰς τὸν Εὔξεινον ἀποικίας, συγχωνεύσαντες

καὶ ἐγχωρίους πολλούς. Συνῆψαν δὲ σχέσεις ἐμπορικὰς μὲ τοὺς Φρύγας καὶ μὲ τοὺς Λυδούς. Ἀλλ' ἐνῶ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα συναπεκόμισαν πολιτισμὸν ἀξιόλογον, τὸν ὁποῖον ἐκαλλιέργησαν, ἀπὸ τοὺς ἐγχωρίους Φρύγας καὶ Λυδοὺς προσέλαβον τὴν ἰδιάζουσαν εἰς τούτους πολυτέλειαν. Εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ναυτιλίαν οἱ Ἴωνες συνηγωνίσθησαν μὲ τοὺς Φοίνικας. Τέλος δὲ μὲ τὸν καιρὸν ἀνεπτύχθησαν τόσον, ὥστε ἡμιλλῶντο πρὸς τοὺς Ἕλληνας τῆς κυρίως Ἑλλάδος, καὶ τοὺς ὑπερτέρησαν μάλιστα εἰς πολλά. Ἀλλὰ δὲν κατώρθωσαν νὰ ἀποκρούσουν τὸν Κροῖσον τῷ 560 καὶ ὑπετάχθησαν εἰς αὐτόν, ἔπειτα δὲ εἰς τοὺς Πέρσας. Κατὰ δὲ τὰς ἀρχὰς τοῦ 5 αἰῶνος ἑνωθέντες ἐπαναστατοῦν. Ἀλλ' ἀφοῦ ἔπεσεν ἡ Μίλητος τῷ 484, ἡ ἐπανάστασις ἔληξε καὶ ὁ ξενικὸς ζυγὸς ἔγινε βαρύτερος. Διὰ τῶν μηδικῶν ὅμως πολέμων ἠλευθερώθησαν καὶ ἀπετέλεσαν μέρος τῆς ἀθηναϊκῆς ἡγεμονίας. Ἀλλ' ὅμως τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ 4 αἰῶνος πληρώνουν καὶ πάλιν φόρον ὑποτελείας εἰς τοὺς Πέρσας καί, κατὰ χρονικὰ διαλείμματα, εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Οἱ Ἕλληνες οὗτοι τῶν ἀποικιῶν ὑπετάχθησαν ἔπειτα εἰς τὸν Μ. Ἀλέξανδρον καὶ εἰς τοὺς διαδόχους του.

Οἱ ***Γαλάται***, κληθέντες ἀπὸ τοὺς ἡγεμόνας τῆς Βιθυνίας κατὰ τὸν τρίτον π. Χ. αἰῶνα, εἶναι οἱ δώσαντες τὸ ὄνομά των εἰς τὴν Γαλατίαν, χώραν κεντρικὴν τῆς Μ. Ἀσίας, περὶ τῆς ὁποίας ὡμιλήσαμεν ἀνωτέρω. Ὀνομάζονται καὶ Γαλλόγραικοι ὡς ἀναμιχθέντες μὲ τοὺς ἐξελληνισμένους ἤδη ἐγχωρίους, τοὺς κατοικοῦντας τὴν χώραν, τὴν ὁποίαν κατέλαβον. Ἦσαν δὲ κελτικῆς καταγωγῆς καὶ κατ' ἐξοχὴν πολεμικὸς λαός. Θελήσαντες ὅμως νὰ ἐπεκταθοῦν καὶ εἰς ἄλλας γειτονικὰς των χώρας, ἀπεκρούσθησαν περὶ τὰ μέσα τοῦ τρίτου αἰῶνος εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Καΐκου ἀπὸ τὸν Εὐμένην τὸν Α΄, ἔπειτα δὲ ἀπὸ τὸν Ἄτταλον τὸν Α΄. Καὶ ἔκτοτε ἤκμασαν καὶ πάλιν αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις ὑπὸ τοὺς Ἀτταλίδας. Τέλος δὲ ὑπετάχθησαν καὶ αὗται εἰς τοὺς Ρωμαίους.

Ὅταν δὲ ἐχωρίσθη ἀπὸ τὸ δυτικὸν τὸ ἀνατολικὸν κράτος (395 μ. Χ.), ἡ Μ. Ἀσία ἦτο πολὺ πλουσία καὶ πυκνότατα κατῳκημένη. Ὁ πληθυσμός της ὑπολογίζεται ὅτι ἀνήρχετο εἰς 32.000.000. Ἀλλ' ἡ ἀκμή της αὕτη καὶ ὁ πλοῦτός της ἐπέσυρε τὴν φιλοκτημοσύνην κατὰ πρῶτον μὲν τῶν ***Περσῶν*** (ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ αὐτοκράτορος κυρίως Ἀναστασίου μέχρι τῆς τοῦ Ἡρακλείου), ἔπειτα δὲ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν ***Ἀράβων***, οἱ ὁποῖοι ἐπροχώρησαν ἐπὶ τοῦ καλίφου τῶν Οὐ-

μεϊαδῶν Μωαβιᾶ μέχρι τοῦ Ἀμορίου τῆς Φρυγίας καὶ ἐπολιόρκησαν καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν, οἱ ὁποῖοι τέλος ἐγκατεστάθησαν ἐπὶ τῆς δυναστείας τῶν Ἀβασιδῶν μονιμώτερον εἰς τὴν Κιλικίαν.

Εἶχον δὲ παρέλθη 1000 ἔτη, κατὰ τὰ ὁποῖα ἡ Μ. Ἀσία ἀπετέλεσε μέρος, πολυτιμότατον μάλιστα, τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, κατὰ τὰ ὁποῖα ὁ ἑλληνισμὸς ἐκραταιώθη καθ' ὅλας σχεδὸν τὰς χώρας αὐτῆς, κατὰ τὰ ὁποῖα ἤνθησαν καὶ πάλιν ἐπὶ τῆς χώρας ταύτης καὶ ὄχι μόνον ἐπὶ τῶν παραλίων της, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας αὐτῆς τοῦ ἐσωτερικοῦ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ αἱ τέχναι, καὶ ἀνεδείχθησαν ἐξ αὐτῆς καὶ συγγραφεῖς καὶ στρατηγοὶ καὶ δυναστεῖαι μάλιστα, κοσμήσασαι τὸ Βυζάντιον, ὅτε ἀπὸ τὰς στέππας τῆς Μογγολίας ἐπέδραμον τὴν χώραν οἱ ***Σελτζοῦκοι***. Καὶ ἡ κατάκτησις τῆς χώρας ἤρχισεν ἐπὶ τοῦ Ἀρπ-Ἀρσλάν, κατεχομένης ἤδη ἐπὶ 1400 ἔτη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι προήγαγον εἰς βαθμὸν μέγαν τὸν πολιτισμὸν ἐν αὐτῇ. Ἀλλὰ τὸν πολιτισμὸν τοῦτον κατέστρεψεν ὁ Ἀρπ-Ἀρσλάν. Ἐπὶ δὲ τοῦ υἱοῦ του Μαλὲκ οἱ Σελτζοῦκοι ἔφθασαν εἰς μεγίστην δύναμιν. Ὁ Μαλὲκ ἐπεξέτεινε τὴν ἀρχήν του ἐπὶ ὅλης τῆς χώρας (ὡς καὶ ἐπὶ τῆς Περσίας καὶ τοῦ Τουρκεστάν), ὑπεστήριξε δὲ τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας. Καὶ πρὶν ἀποθάνῃ διένειμε τὸ κράτος εἰς τοὺς συγγενεῖς του, ἀφήσας τὴν Μ. Ἀσίαν εἰς τὸν ἐξάδελφόν του Σουλεϊμάν, ὁ ὁποῖος εἶχε τὴν ἕδραν του εἰς τὴν Νίκαιαν (Σουλτανᾶτον Ρούμ). Τῷ δὲ 1074 ἡ ἀρχή του ἀνεγνωρίσθη καὶ ἀπὸ τὸ Βυζάντιον. Ὁ υἱός του ὅμως ἔχασε τὴν Νίκαιαν καὶ ἡ ἕδρα τότε τοῦ Σουλτανάτου μετετέθη εἰς τὸ Ἰκόνιον, ὁπόθεν ἐπὶ 3 αἰῶνας ἦρχον οἱ Σελτζουκίδαι Σουλτᾶνοι. Τὸ κράτος τοῦτο ἤκμασεν ἐπὶ τοῦ Ἀλαεδὶν (1219–30). Ἐν γένει οἱ Σελτζοῦκοι ἐδείχθησαν φιλοπρόοδοι, μέχρι δὲ σήμερον σώζονται εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν πολλὰ μνημεῖα ἀρχιτεκτονικά, δηλωτικὰ καὶ ταῦτα τοῦ βαθμοῦ τοῦ πολιτισμοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνῆλθον.

Ἐνῶ δὲ οἱ Σελτζοῦκοι ἦρχον εἰς τὸ Ἰκόνιον καὶ οἱ ***Μογγόλοι*** ἐπολέμουν κατὰ τοῦ Σουλτάνου τῆς Περσίας, τὸν ὁποῖον ἐνίκησαν, τινὲς ἀκόλουθοι τῶν Σελτζούκων, ἔχοντες προγόνους Τουρκομάνους ποιμένας, ἐπολέμησαν μὲ τοὺς Σελτζούκους κατὰ κοινῶν ἐχθρῶν καὶ ὡς ἀμοιβὴν ἔλαβον χώραν πλησίον τοῦ Σαγγαρίου καὶ πλησίον τῶν ὁρίων τοῦ βυζαντινοῦ κράτους. Ἀρχηγόν των εἶχον τὸν Ἐρτογρούλ, τὸν πατέρα τοῦ Ὀσμὰν (ὁπόθεν τὸ ὄνομα Ὀθωμανοί, ***Ὀσμάνοι***). Ὁ Ὀσμὰν ἐπροχώρησε πολεμήσας κατὰ τῶν Βυζαντινῶν

μέχρι τῆς Προύσης, τὴν ὁποίαν κατέλαβεν ὁ υἱός του Ὀρχάν. Τὸ μικρὸν τότε τοῦτο κράτος ἐνίσχυσεν ἀκόμη περισσότερον ὁ Μουράτ, ὁ ὁποῖος καὶ διέβη τὸν Ἑλλήσποντον ἵνα κατακτήσῃ καὶ τὴν Θράκην. Ὁ διάδοχός του Βαγιαζὶτ ὑπερέβη ὅλους τοὺς προκατόχους του. Ἀλλ' ἐπὶ τῆς βασιλείας του ὡς μία θύελλα, ἀφήνουσα ὄπισθέν της τὴν ἐρήμωσιν καὶ τὴν καταστροφήν, ἐπῆλθεν ὁ Ταμερλάνος μὲ τοὺς Μογγόλους. Καὶ ἀφοῦ ἔφθειρε τὴν Περσίαν, τὴν Μεσοποταμίαν, τὴν Συρίαν, συνήντησε τὸν Βαγιαζὶτ πλησίον τῆς Ἀγκύρας, ὅπου τὸν ἐνίκησε καὶ τὸν συνέλαβεν αἰχμάλωτον. Ὅλη ἡ δυτικὴ Ἀσία παρεδόθη εἰς αὐτόν. Μετὰ τὸν θάνατόν του τὸ κράτος του ἐτεμαχίσθη, εἰς δὲ τὴν Μ. Ἀσίαν ἠγωνίζοντο ἐπὶ 10 ἔτη οἱ υἱοὶ τοῦ Βαγιαζὶτ περὶ τῆς ἀρχῆς. Ὑπερίσχυσε δὲ Μουρὰτ ὁ Β΄, ὁ ὁποῖος ἐβασίλευσεν ἐπὶ 30 ἔτη. Ὁ υἱός του Μωάμεθ ἐκυρίευσε καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν (29 Μαΐου 1453). Ἔκτοτε ἡ Μ. Ἀσία ἀπέβη χώρα τουρκική.

2. Σημερινοὶ κάτοικοι.

Ἕλληνες. Ἀρμένιοι. Ἑβραῖοι. Λεβαντῖνοι. Τοῦρκοι. Τουρκομάνοι. Κιζιλμπάσηδες. Τσετμῆδες. Γιουρούκοι. Ζεϊμπέκηδες. Ἀφσάροι. Τονιαλῆδες. Λαζοί. Ὀφῖται. Φελλάχοι. Ἀθίγγανοι. Κοῦρδοι. Κιρκάσιοι. Τάταροι. Γεωργιανοί. Βόσνιοι καὶ Πομάκοι. Τουρκοκρῆτες. Ἄραβες. Μαρωνῖται. Πέρσαι. Ἀφγανοί. Εὐρωπαῖοι. Ἀλβανοί.

Δύο κυρίως λαοὶ κατοικοῦν σήμερον πολυπληθεῖς τὴν Μ. Ἀσίαν, οἱ Τοῦρκοι καὶ οἱ Ἕλληνες. Πλὴν ὅμως τούτων ἡ χώρα ἔχει καὶ Ἀρμενίους, πολὺ ὀλιγωτέρους ὄχι μόνον ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι κατ' ἀριθμὸν πλησιάζουν τὸ ἥμισυ τῶν Τούρκων. Ἔχει δὲ καὶ Ἑβραίους, πολὺ ὀλιγωτέρους καὶ τῶν Ἀρμενίων, καὶ Λεβαντίνους, οἱ ὁποῖοι πάντοτε ἀπετέλουν μειονοψηφίαν ἐλαχίστην, εἰς ὀλίγας μόνον πόλεις, καὶ κυρίως εἰς τὴν Σμύρνην, ζῶντας καὶ ἐμπορευομένους, καὶ οἱ ὁποῖοι σήμερον εἶναι ἔτι μᾶλλον ὀλιγώτεροι, ὥστε νὰ μὴ εἶναι δυνατὸν νὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν ἐφ' ὅσον γίνεται λόγος περὶ τῆς ἐθνολογικῆς καταστάσεως τῆς χώρας.

Καί τινες δὲ ἄλλοι ἀκόμη λαοί, ὀλιγάριθμοι ὅμως πολύ, παραβαλλόμενοι πρὸς τοὺς ἀναμφισβητήτους Τούρκους καὶ πρὸς τοὺς Ἕλληνας, συνήθως θεωροῦνται ὡς Τοῦρκοι, διότι εἶναι μωαμεθανοὶ ἢ νομίζονται μωαμεθανοί, οἱ ὁποῖοι πιθανώτατα εἶναι λείψανα παλαιοτέρων κατοίκων τῆς χώρας ἐξισλαμισθέντων, ἀνάμικτοι δὲ καὶ μετ' ἄλλων στοιχείων. Οὗτοι εἶναι οἱ Τουρκομάνοι, οἱ Κιζιλμπάσηδες, οἱ Τσετμῆδες, οἱ Γιουρούκοι, οἱ Ζεϊμπέκηδες, οἱ Ἀφσάροι, οἱ Τονιαλῆδες, οἱ Ὀφῖται, οἱ Λαζοί, οἱ Ἀνσαρῖται ἢ Φελλάχοι, οἱ Ἀθίγγανοι.

Μωαμεθανοὶ ὡς πρὸς τὸ θρήσκευμα, ὄχι ὅμως καὶ Τοῦρκοι ὡς πρὸς τὴν καταγωγήν, εἶναι καὶ μία ἄλλη κατηγορία κατοίκων τῆς Μ. Ἀσίας, οἱ καλούμενοι τουρκιστὶ μουατζίρηδες (μετανάσται), προερχόμενοι δὲ ἐκ χωρῶν, αἱ ὁποῖαι ἀπεσπάσθησαν κατὰ τὸν δέκατον ἔνατον αἰῶνα ἀπὸ τὴν Τουρκίαν. Οὗτοι δὲ ἐγκαταλιπόντες τὴν πατρίδα των, ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, ὅπου τὸ κράτος τῆς Τουρκίας ἐφαίνετο ἀκλόνητον, ὅπου ἡ ἐγκατάστασίς των ἦτο ἀνετωτέρα, ὅπου τέλος ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἤθελε νὰ τοὺς ἐγκαταστήσῃ καὶ ὑπεκίνησε μάλιστα καὶ ἀπεδέχθη προθύμως τὴν μετανάστευσιν αὐτῶν, ἵνα πυκνώσῃ ἀκόμη περισσότερον τὸν τουρκικὸν τῆς χώρας πληθυσμόν. Οὗτοι εἶναι οἱ Κοῦρδοι, οἱ Κιρκάσιοι, οἱ Τάταροι, οἱ Γεωργιανοί, οἱ Βόσνιοι, οἱ Πομάκοι, οἱ Τουρκοκρῆτες. Εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν μετηνάστευσαν μετὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ βασιλείου καὶ οἱ Τοῦρκοι τῆς Πελοποννήσου, τῆς Ἀττικῆς, τῆς Εὐβοίας ὡς καὶ τῶν ἄλλων χωρῶν, ὅσαι ἀπετέλεσαν τότε τὸ μικρὸν Ἑλληνικὸν βασίλειον. Ἀλλ' οὗτοι ὅλοι, ὄχι πολλοὶ ἄλλως τε, συνανεμίχθησαν μὲ τοὺς ἄλλους Τούρκους καὶ ἀπερροφήθησαν, ὥστε σήμερον δὲν εἶναι πλέον εὐδιάκριτοι μεταξὺ τῶν ἄλλων τῆς Μ. Ἀσίας Τούρκων.

Ἀναφέρομεν ἀκόμη καὶ τινας ἄλλους, εἰς ἀριθμὸν ἀσήμαντον κατοικοῦντας τὴν χώραν, ὄχι διότι ἐπιδρῶσιν, ἔστω καὶ κατ' ἐλάχιστον, εἰς τὸν ἐθνολογικὸν χαρακτῆρά της, ἀλλὰ διὰ νὰ δείξωμεν τὴν ἀληθῶς καταπληκτικὴν ποικιλίαν τῶν κατοίκων της. Οὗτοι δὲ εἶναι ἐλάχιστοι Πέρσαι, Ἀφγανοὶ (εἰς τὰ Ἄδανα), Ἄραβες, Μαρωνῖται, Ἀλβανοί, Εὐρωπαῖοι.

Κατὰ ταῦτα δυνάμεθα νὰ διαιρέσωμεν τὸν ὅλον πληθυσμὸν τῆς χώρας εἰς τέσσαρας κατηγορίας, εἰς τοὺς ἀπ' αἰώνων ζῶντας ἐπ' αὐτῆς, εἰς τοὺς τουρκοφανεῖς, μωαμεθανοὺς ἢ αἱρετικοὺς μωαμεθανούς, εἰς τοὺς μουατζίρηδες καὶ εἰς τοὺς ξένους τοὺς ἐγκατεστημένους εἰς τὴν χώραν ὅπως ἀσκῶσι τὸ ἐμπόριον ἢ οἱονδήποτε ἄλλο ἔργον.

Ἀρχαιότατοι δὲ ἐκ τῶν σημερινῶν κατοίκων τῆς Μ. Ἀσίας καὶ ἀπὸ χιλιετηρίδων ἐπ' αὐτῆς ζῶντες εἶναι οἱ Ἕλληνες.

Οἱ *Ἕλληνες* εἶναι πυκνῶς ἐγκατεστημένοι εἰς τὰ βόρεια καὶ τὰ δυτικὰ παράλια τῆς χερσονήσου, εἰς τὸ κεντρικὸν ὀροπέδιον ἀραιό-

τεροι, ἔτι δὲ μᾶλλον ἀραιότεροι εἰς τὰς πέραν τοῦ Ἀντιταύρου καὶ τοῦ Παρυάδρου χώρας, ὅπου ἐπεξετάθησαν ἀπὸ τὰς ἐπαρχίας τοῦ Ἰκονίου καὶ τῆς Καισαρείας. Καὶ οἱ μὲν Ἕλληνες τῶν παραλίων εἶναι ἀπόγονοι τῶν Ἑλλήνων τῶν ἀποικιῶν, αἱ ὁποῖαι ἱδρύθησαν, κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους, ὡς καὶ τῶν ἐγχωρίων τῆς Μ. Ἀσίας κατοίκων, τῶν ἐξελληνισθέντων κατὰ τοὺς χρόνους ἀπὸ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ κατὰ τοὺς βυζαντινούς. Κατὰ τοὺς νεωτάτους χρόνους συνανεμίχθησαν μετὰ τῶν Ἑλλήνων τούτων τῶν παραλίων καὶ πολλοὶ τοῦ κεντρικοῦ ὀροπεδίου, ἐγκατασταθέντες εἰς τὰ παράλια χάριν κυρίως τοῦ ἐμπορίου, συνανεμίχθησαν δὲ καὶ Ἕλληνες ἐκ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου, κυρίως ἐκ τῆς Λέσβου, καὶ ἐξ ἄλλων ἀκόμη χωρῶν ἑλληνικῶν, χάριν κυρίως τοῦ ἐμπορίου ἐγκατασταθέντες εἰς τὰ δυτικὰ παράλια, διότι εἰς τὰ βόρεια παράλια δὲν μετέβησαν Ἕλληνες τῶν νήσων. Δύο δὲ τῶν δυτικῶν παραλίων πόλεις προσείλκυσαν Ἕλληνας πανταχόθεν τοῦ ἑλληνισμοῦ, αἱ Κυδωνίαι πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 καὶ ἡ Σμύρνη καὶ πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ κατόπιν. Ἐκ τῆς Σμύρνης, πάλιν ὡς ἀπὸ κέντρου διεχύθησαν οἱ Ἕλληνες καὶ εἰς τὴν ἐνδοχώραν αὐτῆς, ἐφ' ὅσον ἐστρώννοντο κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας σιδηροδρομικαὶ γραμμαὶ καὶ ηὐκολύνετο κατὰ ἕνα ἢ κατ' ἄλλον τρόπον ἡ ἐκμετάλλευσις τῆς χώρας.

Πυκνοὶ ἀπέβησαν οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 19 αἰῶνος καὶ εἰς τὴν Κιλικίαν, κυρίως δὲ εἰς τὰς τρεῖς αὐτῆς ἐμπορικὰς πόλεις εἰς τὰ Ἄδανα, Ταρσὸν καὶ Μερσῖναν, ὅπου προσῆλθον πολλοὶ καὶ ἐκ τῆς κεντρικῆς Μ. Ἀσίας (Καισαρείας, Ἰκονίου) καὶ ἐκ τῶν νήσων, καὶ ὅπου ἐνίσχυσαν ἀραιὸν ἑλληνικὸν πληθυσμόν, διασωθέντα ἀπὸ τῶν ἀλεξανδρινῶν καὶ βυζαντινῶν χρόνων.

Ἐκ τῶν Ἑλλήνων τούτων τῆς Μ. Ἀσίας πολλοὶ ἀπώλεσαν καὶ τὴν πάτριον γλῶσσαν καὶ ἀπέβησαν τουρκόφωνοι. Κατὰ τοὺς νεωτάτους ὅμως χρόνους διὰ τῶν σχολείων ἐπανέκτησαν ἐν μέρει ἢ καθ' ὁλοκληρίαν αὐτήν. Ἀλλ' ὑπάρχουν καὶ Ἕλληνες πλεῖστοι, διατηρήσαντες τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν εἰς τὴν κεντρικὴν Μ. Ἀσίαν καὶ ἀλλαχοῦ, ὡς εἰς τὸν Πόντον, ὁμιλοῦντες μάλιστα διαλέκτους ἀρχαΐζούσας (Καισάρεια, Ἰκόνιον, πέραν τοῦ Παρυάδρου καὶ Ἀντιταύρου).

Πυκνὸς καὶ προοδευτικὸς ἀπέβη κατὰ τοὺς νεωτάτους χρόνους ὁ Ἑλληνισμὸς τοῦ Πόντου ὡς κέντρον ἔχων τὸ σημερινὸν βιλαέτιον τῆς Τραπεζοῦντος, ὅπου ἀποτελεῖ ὄγκον συμπαγῆ, ὅπου εἰς τὰ πλεῖστά του διαμερίσματα πλειονοψηφεῖ τῶν ἄλλων φυλῶν, ὅπου μάλι-

στα ἐσχημάτισε κοινότητας εἰς τὰ παράλια ἀξιολόγους, ὅπου καὶ εἰς τὴν ὑπαιθρον χώραν εἶναι ἐξηπλωμένος. Θὰ ἦτο δὲ ἀναμφιβόλως πυκνότερος, ἂν δὲν μετηνάστευεν εἰς τὰς νοτίους ρωσικὰς χώρας τοῦ Καυκάσου καὶ τῆς Κριμαίας.

Τὸν ὅλον δὲ Ἑλληνισμὸν τῆς χερσονήσου ἐνίσχυσαν πολὺ οἱ Ἠπειρῶται, οἱ ὁποῖοι προσήρχοντο καὶ ἐγκαθίσταντο πανταχοῦ τῆς Μ. Ἀσίας ἀπὸ τοῦ 1830 καὶ ἐφεξῆς, τὸν Ἑλληνισμὸν τῶν δυτικῶν παραλίων οἱ Λέσβιοι, ὡς εἴπομεν, μάλιστα δὲ τῶν ἀπέναντι τῆς νήσου των ἐκτεινομένων, τὸν Ἑλληνισμὸν ὅλων τῶν παραλίων οἱ Καππαδόκαι, καὶ τῶν βορείων καὶ τῶν νοτίων καὶ τῶν δυτικῶν.

Οἱ ***Ἀρμένιοι*** εἶναι μῖγμα Ἀρίων, Τουρανίων καὶ Σημιτῶν, εἶναι δηλαδή, ἐν γένει εἰπεῖν, ἰνδογερμανικῆς φυλῆς. Εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν ἤρχισαν νὰ ἐξαπλοῦνται μετὰ τὴν ὑποταγὴν τῆς χώρας των εἰς τοὺς Τούρκους. Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐγκατεστάθησαν μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως (1453), ἐντεῦθεν δὲ ἐξηπλώθησαν καὶ εἰς ἄλλας πόλεις τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, ὅπου ἐσχημάτισαν μικρὰς μόνον καὶ ἀσήμους παροικίας. Προτιμοῦν δὲ οἱ Ἀρμένιοι τὴν ἐγκατάστασιν εἰς τὰς πόλεις, διότι ἐπιδίδονται πολὺ εἰς τὸ ἐμπόριον. Ἔχει ὅμως ἡ Μ. Ἀσία καὶ ἀγροτικὸν ἀρμενικὸν πληθυσμόν. Ἐν τῷ συνόλῳ δὲν ὑπερβαίνουν τὰ 2.500.000. Εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν ὁ πληθυσμὸς αὐτῶν, διεσπαρμένος καθ' ὅλην χερσόνησον, ἀνέρχεται εἰς ἑκατοντάδας τινὰς χιλιάδων, εἰς πόσας ὅμως ἀκριβῶς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὁρίσωμεν. Οἱ Ἀρμένιοι, ὡς γνωστόν, ἀπεδεκατίσθησαν εἰς τὰς ἡμέρας μας δὶς διὰ σφαγῶν, τῷ 1896, ὁπότε ἀναφέρεται ὅτι ἐσφάγησαν 300.000, καὶ τῷ 1909, ὁπότε ἐσφάγησαν κυρίως οἱ Ἀρμένιοι τῆς Κιλικίας. Θρησκευτικῶς δὲν ἀνήκουν εἰς μίαν καὶ μόνην ἐκκλησίαν ὅπως ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες, ἀλλ' εἶναι ἢ γρηγοριανοὶ ἢ καθολικοὶ ἢ διαμαρτυρόμενοι, προσήλυτοι τῶν Ἄγγλων καὶ κυρίως τῶν Ἀμερικανῶν ἱεραποστόλων. Ὑπόκεινται δὲ εἰς τὰ πατριαρχεῖα τοῦ Ἐτζμιατσὶν (τῆς βορείου Ἀρμενίας), τοῦτο δὲ εἶναι καὶ τὸ ἀνώτατον πατριαρχεῖόν των, τοῦ Σὶς τῆς Κιλικίας, τῆς Κωνσταντινουπόλεως (τὸ πατριαρχεῖόν των τοῦτο ἔχει μᾶλλον πολιτικὸν χαρακτῆρα) καὶ τῶν Ἱεροσολύμων.

Οἱ ***Ἑβραῖοι*** τῆς Παλαιστίνης (ἔχι ὅμως ὅλοι) καὶ τῆς Συρίας, τῆς Μεσοποταμίας καὶ τῆς Ἀραβίας ζῶσιν εἰς τὰς χώρας ταύτας

ἀπὸ χιλιετηρίδων καὶ ἀπὸ τῆς καταστροφῆς τοῦ ἰουδαϊκοῦ κράτους. Ἀλλ' οἱ Ἑβραῖοι τῆς Θεσσαλονίκης, τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Μ. Ἀσίας προέχονται ἐκ τῶν διωχθέντων ἀπὸ τὰς εὐρωπαϊκὰς δυνάμεις καὶ ἰδίως ἀπὸ τὴν Ἱσπανίαν κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους καὶ καταφυγόντων εἰς τὴν Τουρκίαν καὶ γενομένων εὐχαρίστως δεκτῶν. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὁμιλοῦν τὸ γνωστὸν ἱσπανικὸν ἰδίωμα. Τοὺς ὑπολογίζουν σήμερον εἰς 420,000. Ἐκ τούτων 100.000 ἔχει ἡ Εὐρωπαϊκὴ Τουρκία καὶ 60,000 ἡ Μ. Ἀσία. Καὶ πάλιν ἐκ τῶν 60,000 εἰς 35,000 ὑπολογίζουν τοὺς Ἑβραίους τῆς Σμύρνης. Ἀλλ' ὁ ἀριθμὸς οὗτος εἶναι ἐξωγκωμένος τοὐλάχιστον κατὰ 10,000. Τὸ 1899 κατεδιώχθησαν οἱ Ἑβραῖοι τῆς Ρουμανίας, ἐκ τούτων δὲ κατέφυγον καὶ εἰς τὴν Τουρκίαν καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς τῆς Βαγδάτης ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, ὡς καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὀλίγοι. (Οἱ ἐκ Ρωσίας διωχθέντες κατὰ τοὺς ἐσχάτους χρόνους κατέφυγον οἱ περισσότεροι εἰς τὴν Ἀμερικήν, περὶ δὲ τὰς 100.000 εἰς τὴν Παλαιστίνην).

Οἱ ***Δεβαντῖνοι*** εἶναι ἀπόγονοι τῶν Φράγκων, τῶν ἐγκατασταθέντων εἰς τὰς παραλίους πόλεις τῆς Ἀνατολῆς ἀπὸ τῶν Σταυροφοριῶν. Εἶναι ἔπειτα ἀπόγονοι τῶν ὀλίγων Εὐρωπαίων, οἱ ὁποῖοι ἦλθον κυρίως εἰς τὴν Σμύρνην καὶ ἐγκατεστάθησαν ἐκεῖ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους χάριν τοῦ ἐμπορίου καὶ ἔμειναν πλέον μονίμως. Ἀπὸ τῆς ἐμπορικῆς δὲ ταύτης πόλεως, ὡς ἀπὸ κέντρου διεσπάρησαν καὶ ἐγκατεστάθησαν καὶ εἰς ἄλλας πόλεις τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ ἀλλαχοῦ. Μένουν δὲ πλέον πολὺ ὀλίγοι, διότι ἀνεμίχθησαν εἴτε μὲ τοὺς ὑπηκόους τῶν Τούρκων Χριστιανοὺς εἴτε μὲ ἄλλους Εὐρωπαίους.

Οἱ ***Τοῦρκοι*** τῆς Μ. Ἀσίας παρουσιάζουν καθόλου χαρακτῆρα καὶ τύπον ποικίλον. Οἱ τῶν πόλεων λ. χ. διαφέρουν πολὺ ἀπὸ τοὺς Τούρκους τῆς ὑπαίθρου χώρας, οἱ τῆς μιᾶς χώρας διαφέρουν ἐπίσης ἀπὸ τοὺς Τούρκους τῆς ἄλλης. Καὶ τὸ εὔλογον συμπέρασμα ἐκ τῆς διαφορᾶς ταύτης εἶναι ὅτι οἱ σημερινοὶ μικρασιᾶται Τοῦρκοι ἔχουν τὴν καταγωγὴν μικτήν. Εἶναι δὲ ἐξωμόται χριστιανοί, ἀπορροφήσαντες τοὺς πραγματικῶς Ὀσμανλῆδες Τούρκους, τοὺς ἐπιδραμόντας τὴν χώραν καὶ ἐγκατασταθέντας ἐντὸς αὐτῆς. Καὶ οἱ μὲν Τοῦρκοι τῶν ἀνατολικῶν χωρῶν εἶναι ἀρμενικῆς καταγωγῆς, οἱ Τοῦρκοι

τῆς Φρυγίας καὶ τῆς Πισιδίας εἶναι ἀναμφιβόλως ἀπόγονοι τῶν χριστιανῶν κατοίκων τῶν χωρῶν τούτων, τῶν ἐξελληνισθέντων ἀπὸ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν χρόνων, οἱ ὁποῖοι μάλιστα τελείως ἐξισλαμίσθησαν, ὥστε ἐλάχισται μόνον καὶ ἀραιόταται χριστιανικαὶ κοινότητες διεσώθησαν εἰς τὰς δύο ταύτας χώρας (Ἀκσεχίρ, Χῶναι, Πέρματα, συνοικίαι τινὲς εἰς τὸ Οὐλοὺ μπουρλού, εἰς τὴν Σπάρτην τῆς Πισιδίας κτλ.). Ἐπῆλθε δὲ ὁ ἐξισλαμισμὸς οὗτος βραδέως καὶ μὲ τὴν πάροδον τῶν ἐτῶν. Οἱ Τοῦρκοι πάλιν τῆς Καρίας καὶ τῆς Λυκίας διασώζουν καθαρώτατον τὸν ἑλληνικόν των τύπον, ὡς λέγει ἄριστος παρατηρητὴς ὁ Γερμανὸς Philippson. Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος οἱ Τοῦρκοι τῆς δυτικῆς Μ Ἀσίας ὠλιγόστευσαν πολὺ διὰ λόγους πολλοὺς (στρατολογία, κακαὶ ὑγιειναὶ συνθῆκαι, κακὴ διοίκησις, νόσοι, ὀλιγοτεκνία, οἰκονομικαὶ δυσχέρειαι). Ἡ ὀλιγόστευσις τῶν Τούρκων συνέβαινε καὶ πρὸ τοῦ 19 αἰῶνος, ἀνεπληροῦτο ὅμως διὰ τῶν ἐξισλαμίσεων.

Οἱ ***Τουρκομάνοι*** εἶναι γνήσιοι Τοῦρκοι, ἐκ τοῦ Τουρκεστὰν καταγόμενοι, ὅπως οἱ Σελτζουκίδαι καὶ οἱ Ὀσμανίδαι Τοῦρκοι. Εἶναι ὅμως διάφοροι τῶν Ὀσμανιδῶν. Οἱ Τουρκομάνοι εἶναι νομάδες, οἱ Ὀσμανίδαι ἔχουν σήμερον ἑδραίαν τὴν κατοικίαν. Μὲ τὸν καιρὸν ὅμως ἐγκαθίστανται καὶ οἱ Τουρκομάνοι μονίμως καὶ τότε ἀφομοιοῦνται μὲ τοὺς Τούρκους. Ζοῦν δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐπὶ τῶν πεδιάδων (εἰς τὰς βορειοανατολικὰς καὶ κεντρικὰς χώρας) κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς Γιουρούκους, οἱ ὁποῖοι εἶναι μᾶλλον ὀρειοί. Μερικοὶ κακῶς συγχέουν τοὺς Τουρκομάνους μὲ τοὺς Κούρδους διὰ τὴν ὁμοιότητα τῶν ἠθῶν των. Οἱ Τουρκομάνοι εἶναι φιλόξενοι. Εἶναι δὲ καὶ εὐρύτατα διεσκορπισμένοι εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν.

Οἱ ***Κιζιλμπάσηδες*** (Ἐρυθροκέφαλοι) ἢ Ταχτατζῆδες (πριονισταί) εἶναι ἰδιαιτέρα νομαδικὴ φυλή, ἡ ὁποία ἔχει κατὰ τὸν Philippson μογγολικὸν τύπον. Εἶναι δὲ διαδεδομέναι εἰς πολλὰ μέρη τῆς Μ. Ἀσίας καὶ κυρίως εἰς τὴν Γαλατίαν, Παφλαγονίαν, ἀλλ' εἶναι παντοῦ ὀλιγάριθμοι. Κατοικοῦν εἰς στενὰς καὶ μικρὰς ἀπὸ φρύγανα κατεσκευασμένας καλύβας. Αἱ γυναῖκές των εἶναι πολλάκις ἐξαιρετικῶς ὡραῖαι καὶ βαδίζουν πλουσίως κεκοσμημέναι καὶ ἀκάλυπτοι. Διακρίνονται δὲ διὰ τὴν φιλοξενίαν των. Μισοῦν τοὺς Τούρκους, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἀποκρύπτονται αἱ γυναῖκές των, τοὐναντίον δὲ εἶναι εὐ-

μενέστατοι πρὸς τοὺς Ἕλληνας, εἰς τοὺς ὁποίους αἱ γυναῖκές των παρουσιάζονται ἀκάλυπτοι, καὶ τοὺς ὁποίους φιλοξενοῦν μὲ ἀγάπην καὶ τιμήν. Οἱ Κιζιλμπάσηδες θεωροῦνται ὡς μουσουλμᾶνοι, οἱ Τοῦρκοι ὅμως τοὺς μισοῦν καὶ τοὺς θεωροῦν ὡς αἱρετικούς, διότι τρώγουν χοίρειον κρέας, πίνουν οἶνον καὶ δὲν περιτέμνονται. Λέγεται δὲ ὅτι ἔχουν μυστικήν τινα λατρείαν καὶ ὅτι ἐπιδίδονται κατὰ τὴν λατρείαν ταύτην εἰς ἀγριώτατα ὄργια. Περὶ τούτου ὅμως δὲν ὑπάρχουν πληροφορίαι ἀσφαλεῖς καὶ ἐξηκριβωμέναι. Κατὰ χρονικὰ διαστήματα τοὺς ἐπισκέπτεται, ὡς λέγεται, ἀνώτατος θρησκευτικὸς ἀρχηγός, προερχόμενος ἐκ τῆς ἐνδοτέρω Ἀσίας, ὁ ὁποῖος προΐσταται τῶν θρησκευτικῶν τελετῶν των. Οἱ Κιζιλμπάσηδες ὑπανδρεύονται μόνον ἀναμεταξύ των. Ἐπὶ τῶν ὀρέων ἀσχολοῦνται μὲ τὴν κοπὴν καὶ τὸν πριονισμὸν δένδρων εἰς σανίδας. Πρὸς τοῦτο μεταχειρίζονται μεγάλα πριόνια. Ὁ κορμὸς τοῦ δένδρου τοποθετεῖται ἐπὶ ἱκριώματος ὑψηλοῦ, εἰς ἵσταται ὑψηλὰ ἐπὶ τοῦ κορμοῦ καὶ σύρει τὸν πρίονα πρὸς τὰ ἐπάνω, δύο δὲ γυναῖκες ἱστάμεναι ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τὸν σύρουν πρὸς τὰ κάτω. Τὰς οὕτω δὲ σχιζομένας σανίδας μεταφέρουν δι' ἰδικῶν των ἡμιόνων πρὸς πώλησιν εἰς τὰς πόλεις. Οἱ Κιζιλμπάζηδες ζοῦν ἐννοεῖται μὲ λιτότητα καὶ εἶναι πτωχοί. Ἀλλ' οἱ τῆς περιφερείας τῆς Ἀτταλείας εὐποροῦν. Εἰς τὰ βόρεια τῆς Μ. Ἀσίας διεξάγουν καὶ τὴν ὑπηρεσίαν τῶν καραβανίων μεταξὺ τῆς Ἀμισοῦ καὶ τοῦ Διαρβεκίρ.

Οἱ ***Τσετμῆδες*** ἢ Τσεπνῆδες εἶναι νομαδικὴ φυλὴ ἔχουσα μᾶλλον μογγολικὸν τύπον, σήμερον δὲ καὶ μονίμους κατοικίας. Οἱ Τοῦρκοι τοὺς περιφρονοῦν περισσότερον ἀπὸ τοὺς Κιζιλμπάσηδες. Τρέφουν δὲ καμήλους, εἶναι ζωοκλόποι καὶ ἐργάζονται εἰς τὰ καραβάνια.

Οἱ ***Γιουρούκηδες*** κατοικοῦν κυρίως εἰς τὰς δυτικὰς καὶ νοτιοδυτικὰς χώρας. Ὁμιλοῦν γλῶσσαν διαφορετικὴν ἀπὸ τὴν τουρκικήν. Εἶναι νομάδες. Ἡ τουρκικὴ ὅμως κυβέρνησις τοὺς ἐξαναγκάζει νὰ ἔχουν μονίμους κατοικίας καὶ ἐν μέρει τὸ ἐπέτυχεν. Ἔχουν τύπον καυκάσιον καὶ μόνον κατ' ἐξαίρεσιν μογγολικόν. Ὥστε οἱ Γιουρούκηδες κυρίως εἰπεῖν εἶναι νομαδικοὶ ποιμένες καὶ δὲν φαίνεται ὅτι ἀνήκουν εἰς μίαν ὡρισμένην φυλὴν ἢ ὅτι κατάγονται ἐκ μιᾶς καὶ μόνης φυλῆς. Εἶναι μωαμεθανοί, ἀλλὰ δὲν εἶναι αὐστηροὶ τηρηταὶ τῆς μωαμεθανικῆς θρησκείας. Αἱ γυναῖκές των εἶναι ἐπίσης ἀκάλυπτοι. Οἱ ἴδιοι ἀποστρέφονται τοὺς Τούρκους καὶ εἶναι πρὸς τοὺς

Ἕλληνας εὐμενεῖς. Οἱ Γιουρούκηδες τὸν χειμῶνα βόσκουν εἰς τὰς πεδιάδας τὰ ποίμνιά των, τὸ δὲ θέρος μεταφέρονται εἰς τοὺς γιαϊλὰ ἢ τὰ ὀροπέδια, τὰ ἀφθονοῦντα ποιμνιοβοσκῶν. Κατοικοῦν εἰς σκηνὰς καὶ εἶναι φιλόξενοι. Τὸν χειμῶνα ἐπίσης κόπτουν ξυλείαν καύσιμον καὶ οἰκοδομήσιμον, κάμνουν ξυλάνθρακας καὶ τοὺς μεταφέρουν μὲ τὰς καμήλους των πρὸς πώλησιν. Εἶναι ὑψηλοῦ ἀναστήματος καὶ ἔχουν τὴν φυσιογνωμίαν ἀφελῆ. Ὑπάρχουν δὲ καὶ Γιουρούκηδες Τουρκομάνοι, οἱ ὁποῖοι ἀναμφιβόλως ἔχουν τὸν τύπον μογγολικόν. Οἱ Γιουρούκηδες διαιροῦνται εἰς πατριάς, ἐκ τῶν ὁποίων ἑκάστη ἔχει ἰδιαίτερον ἀρχηγόν. Τὰ ἐπὶ τοῦ Λάτμου τῆς Καρίας χωρία τῶν Γιουρούκηδων (Τσομακλήκων) ὀνομάζονται Γιουνάνκιοϊ (Ἑλληνοχώρια). Κατὰ τὸν Luschan οἱ Γιουροῦκοι τῆς Λυκίας εἶναι μετανάσται, συγγενεῖς δὲ πρὸς τοὺς Ἀθιγγάνους.

Οἱ ***Ζεϊμπέκηδες*** κατοικοῦν χωρὶς ἐπὶ τοῦ Τμώλου καὶ τῆς Μεσωγίδος τῆς Λυδίας. Δὲν εἶναι δὲ ἀκόμη ἐξηκριβωμένη ἡ καταγωγή των. Τοῦρκοι ἀναμφιβόλως δὲν εἶναι καὶ πιθανώτατα εἶναι ἀπόγονοι τῶν ἐγχωρίων, κατοίκων τῶν ἐξελληνισθέντων κατὰ τοὺς Ἀλεξανδρινοὺς καὶ τοὺς μετὰ ταῦτα χρόνους, ἀναμιχθέντες μὲ Τούρκους.

Οἱ ***Ἀφσάροι*** κατάγονται κυρίως ἀπὸ τὴν ΒΔ Περσίαν. Κατοικοῦν δὲ σήμερον τὴν κατωφέρειαν τοῦ Ἀντιταύρου μεταξὺ τοῦ ποταμοῦ Ζαμάντι καὶ Σάρου. Πρότερον κατῴκουν μεταξὺ τῆς Σεβαστείας καὶ τῆς Καισαρείας πρὸς Α τοῦ Ἅλυος εἰς τὸν καλούμενον Οὐζοὺν-γιαϊλά. Ἐκεῖθεν ὅμως ἐξεδιώχθησαν ἀπὸ τοὺς Κιρκασίους τῷ 1862, ὁπότε οὗτοι μετηνάστευσαν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Οἱ Ἀφσάροι τότε κατέφυγον εἰς τὸν Ἀντίταυρον. Ἐδῶ δὲ ἐλθόντες ἔπαυσαν πλέον νὰ ζῶσι πλάνητα βίον καὶ ἔχασαν τὸν νομαδικὸν χαρακτῆρα, διαμένοντες εἰς μονίμους κατοικίας. Καὶ δὲν εἶναι σήμερον πλέον ἀνεξάρτητοι, ὅπως ἦσαν εἰς τὸν Οὐζοὺν-γιαϊλά, εἶναι ὅμως πάντοτε ὑπερήφανοι, ἀγέρωχοι καὶ γενναιότεροι ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Εἰς πολλὰ μέρη τῆς κεντρικῆς Μ. Ἀσίας ὑπάρχουν χωρία καλούμενα Ἀφσάρ. Καὶ τὸ ὄνομα τοῦτο φανερώνει ὅτι ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰ χωρία ταῦτα Ἀφσάροι, οἱ ὁποῖοι ὅμως ἔχασαν τὸν ἰδιαίτερον χαρακτῆρά των. Οἱ Ἀφσάροι λέγεται ὅτι εἶναι καταγωγῆς τουρκοτουρανικῆς.

Ἀλλὰ περὶ τῶν σημερινῶν Τουρκομάνων, Κιζιλμπάσηδων, Τσετμήδων, Γιουρούκηδων, Ζεϊμπέκηδων καὶ Ἀφσάρων δὲν ἔγιναν ἀκόμη ἔρευναι τοιαῦται, ὥστε νὰ ἐξακριβωθῇ ἡ φυλετική των προέλευσις.

Οἱ ***Τονιαλῆδες*** ἤτοι οἱ κάτοικοι τῆς Τόνιας (τῆς ἀρχαίας Θοανίας) κατοικοῦν εἰς τὸ σαντζάκιον τῆς Τραπεζοῦντος καὶ ἐξαπλοῦνται μεταξὺ τῶν Πλατάνων καὶ τῆς Κερασοῦντος. Ἐκμεταλλεύονται τὰ δάση καὶ κάμνουν ξυλείαν, ξυλάνθρακας, γαβάθια καὶ ξύλινα χουλιάρια. Οἱ Τονιαλῆδες εἶναι ἑλληνόφωνοι καὶ μωαμεθανοὶ τὸ θρήσκευμα.

Οἱ ***Λαζοὶ*** ὁμιλοῦν γλῶσσαν παρομοίαν μὲ τὴν Γεωργιανὴν καὶ ἐπικρατοῦν εἰς τὸ σαντζάκιον Λαζιστὰν τοῦ βιλαετίου Τραπεζοῦντος. Εἶναι δὲ εὔρωστοι, λιτοί, περίφημοι δὲ ναυτικοὶ ὅσοι ἐξ αὐτῶν κατοικοῦν τὰ παράλια, ὅπου ἁλιεύουν, καὶ ὅπου κατασκευάζουν ἱστιοφόρα. Αὐτοὶ δὲ παρεῖχον πληρώματα εἰς τὸ τουρκικὸν ναυτικόν. Μία δὲ παραλλαγὴ αὐτῶν εἶναι οἱ Χαμσουνλῆδες, κατοικοῦντες τὸν καχιγὲν Χαμσούν, οἱ ὁποῖοι ὁμιλοῦν τὴν ἀρμενικὴν καὶ εἶναι, ὡς λέγεται, ἀρμενικῆς καταγωγῆς.

Οἱ ***Ὀφῖται*** καὶ κοινότερον Ὀφλῆδες, οὕτως ὀνομαζόμενοι ὡς κατοικοῦντες πλησίον τοῦ ποταμοῦ Ὄφεως τοῦ βιλαετίου τῆς Τραπεζοῦντος, εἶναι ἄνευ ἀμφιβολίας ἀπόγονοι Ἑλλήνων τῆς χώρας, τὴν ὁποίαν κατοικοῦν, Ἑλλήνων τῆς αὐτοκρατορίας τῆς Τραπεζοῦντος, μουσουλμᾶνοι τὸ θρήσκευμα καὶ ἀφωσιωμένοι εἰς αὐτὸ ὡς ἐξωμόται ὅπως καὶ οἱ Τουρκοκρῆτες καὶ οἱ Τουρκαλβανοί. Οἱ Ὀφλῆδες ἐξισλαμίσθησαν κατὰ τὰ μέσα τοῦ 17 αἰῶνος διὰ τῆς βίας. Διασώζουν μάλιστα μέχρι τῆς σήμερον τὴν ἑλληνικήν, καθαρωτέραν μάλιστα ἀπὸ τοὺς ἄλλους Ποντίους, διασώζουν τὰ ἑλληνικὰ τῶν χωρίων των ὀνόματα (βλ. κατωτ.), ὡς καὶ τὰ ἐπωνύμιά των (Ἀντώνογλου Γιάννογλου, Παπάζογλου, Φώτογλου). Σέβονται δὲ καὶ πολλὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τῶν ὀρθοδόξων (διανομὴ τῶν κολλύβων κτλ.) καὶ διατηροῦν ἅμφια καὶ ἱερατικά τινα σκεύη.

Οἱ ***Φελλάχοι***, ἂν καὶ Μουσουλμᾶνοι, δὲν εἶναι ἐν τούτοις ἀφωσιωμένοι εἰς τὸν ἰσλαμισμόν. Αὐτοὶ μάλιστα οἱ Μουσουλμᾶνοι τοὺς θεωροῦν ὡς παρεισάκτους καὶ εἰδωλολάτρας. Οἱ Φελλάχοι συμπαθοῦσι μᾶλλον πρὸς τοὺς χριστιανοὺς καὶ μάλιστα πρὸς τοὺς Εὐρωπαίους. Τὰς θρησκευτικάς των πεποιθήσεις τηροῦσι μυστικάς. Γνωστὸν μόνον εἶναι ὅτι πιστεύουν εἰς τὴν μετεμψύχωσιν. Διεσπαρμένοι δὲ εἰς τὸ σαντζάκιον τῶν Ἀδάνων καὶ τοῦ Τζεμπὲλ Βερεκέτ, θεωροῦνται ὡς ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων κατοίκων τῆς χώρας. Ζῶσιν εἰς

μεγίστην ἀλληλεγγύην ἀναμεταξύ των. Εἶναι ἤπιοι, φιλόξενοι καὶ ἐργατικοὶ καὶ καταγίνονται κυρίως εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν κηπουρικήν.

Οἱ ***Ἀθίγγανοι*** εἶναι οἱ γνωστοί, οἱ καὶ εἰς ἄλλας χώρας διαμένοντες καὶ κατ' οὐδὲν διαφέροντες. Κατοικοῦν δὲ κυρίως εἰς τοὺς καζάδες Ἀδὰ-παζὰρ καὶ Κέϊβε τοῦ σαντζακίου Νικομηδείας.

Οἱ ***Κοῦρδοι***, ἀπόγονοι τῶν Καρδούχων, ἀναμιχθέντες ὅμως καὶ μὲ τοὺς ἑκάστοτε κατακτητάς των (Σελτζούκους, Τατάρους κτλ.), ἂν καὶ ἐλαφρῶς, εἶναι ποιμένες, ὁδηγοῦντες τὰ ποίμνιά των τὸν μὲν χειμῶνα εἰς τὰς πεδιάδας, τὸ δὲ θέρος ἐπὶ τῶν ὀρέων τῆς ἀνατολικῆς Μ. Ἀσίας. Ὁμιλοῦν ἰδικήν των γλῶσσαν, ὁμοιάζουσαν τὴν περσικήν, καὶ ἀποστρέφονται τοὺς Τούρκους. Διαιροῦνται δὲ καὶ οὗτοι εἰς πατριὰς καὶ ἀναγνωρίζουν ἰδίους ἀρχηγούς. Αἱ πατριαὶ αὗται πρὸ 70 ἀκόμη ἐτῶν ἦσαν τελείως ἀνεξάρτητοι. Ἀλλ' ἡ χολέρα τοῦ 1865 ἀπεδεκάτισεν αὐτοὺς καὶ ἐξησθένισε τόσον, ὥστε ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἠδυνήθη τότε νὰ τοὺς ὑποτάξῃ. Ἐννοεῖται ὅτι τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο ἐπῆλθε κατόπιν ἀγώνων. Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Καζὰν-ὀγλοὺ καὶ Κιουτοὺν-Ἀλῆ-ὀγλοὺ ἀντέστησαν ἐπὶ πολύ. Ἀντεπεξῆλθε δὲ κατ' αὐτῶν ὁ Δζεββὰρ πασᾶς, βαλῆς τότε Ἀδάνων, ὁ ὁποῖος τοὺς ὑπέταξεν. Ἀλλ' ὅμως καὶ σήμερον ἀκόμη ἐξακολουθοῦν νὰ διάγουν βίον πλάνητα καὶ ληστρικόν. Τινὰ ὅμως κουρδικὰ φῦλα ἐγκατεστάθησαν μονίμως εἰς τὰς πεδιάδας καὶ ἐπεδόθησαν εἰς τὴν γεωργίαν. Καὶ τῶν Κούρδων αἱ γυναῖκες ἀπολαύουν μεγάλης ἐλευθερίας.

Οἱ ***Κιρκάσιοι*** ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν ἀπὸ τοῦ 19 αἰῶνος, ὑπερμεσοῦντος. Ἀφοῦ δηλαδὴ ἡ Ρωσία συνεπλήρωσε τῷ 1864 τὴν ὑποταγὴν τῶν Κιρκασίων τοῦ Καυκάσου, οἱ φανατικοὶ μωαμεθανοὶ ἐξ αὐτῶν ἀπέστεργον τὴν ὑποδούλωσίν των ταύτην, ἐνῶ καὶ ἡ Ρωσία συγχρόνως ἤθελε νὰ τοὺς ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὸ κράτος της. Ἡ Τουρκία πάλιν ἤθελε νὰ ἐνισχύσῃ δι' αὐτῶν τοὺς πληθυσμούς της εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀσίαν καὶ ὑπεκίνησε τοὺς Κιρκασίους εἰς μετανάστευσιν. Εἰς ὀλίγους δὲ μῆνας προσῆλθον εἰς τὴν Τραπεζοῦντα καὶ τὴν Ἀμισὸν 236.000. Ἀλλ' οἱ περισσότεροι ἐξ αὐτῶν ἀπέθανον ἐξ ἐπιδημιῶν καὶ ἐκ πείνης. Οἱ ὑπολειφθέντες διεσκορπίσθησαν καὶ εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς ἐπαρχίας, ἀλλὰ κυρίως εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Δὲν ἐγίνοντο ὅμως δεκτοὶ μετ' εὐμενείας ἀπὸ τοὺς

ἐγχωρίους Τούρκους καὶ πολλὰ μέρη κατέλαβον διὰ τῆς βίας. Οἱ Κιρκάσιοι ἀγνοοῦν τὴν τουρκικὴν καὶ μισοῦν τοὺς Τούρκους. Καὶ ὅπου δὲ ζῶσι σήμερον μεταξὺ τῶν Τούρκων διατηροῦν τὸν ἐθνολογικὸν χαρακτῆρά των καὶ τὴν ἐθνικήν των συνείδησιν. Οἱ Κιρκάσιοι εἶναι ἀφελεῖς, μεγαλόσωμοι, γενναῖοι, ὑπερήφανοι, τολμηροὶ καὶ ἱππεῖς ἄριστοι. Εἶναι δὲ καὶ καλοὶ γεωργοὶ καὶ καταγίνονται ἐξαιρετικῶς μὲ τὴν καλλιέργειαν τοῦ καπνοῦ (εἰς τὸ βιλαέτιον κυρίως τῶν Ἀδάνων). Εἶναι ὅμως καὶ κτηνοτρόφοι. Οἱ Κιρκάσιοι διακρίνονται διὰ τὴν φιλοπονίαν των καὶ διὰ τὴν προοδευτικότητά των, ὅπως καταδεικνύουν καὶ τὰ χωρία, ὅπου κατοικοῦν, ὅπως φανερώνουν καὶ αἱ γαῖαι, τὰς ὁποίας καλλιεργοῦν. Οἱ Κιρκάσιοι εἶναι προσηνεῖς πολὺ εἰς τὴν συναναστροφήν. Ὁ ξένος εἶναι εἰς αὐτοὺς σεβαστὸς καὶ ἀσφαλὴς μεταξὺ αὐτῶν. Ἐν τούτοις ἐπιδίδονται καὶ εἰς τὴν ληστείαν καὶ εἶναι εἰς πολλὰ διαμερίσματα τῆς Μ. Ἀσίας ἀληθὴς μάστιξ. Μεταξύ των οἱ νεώτεροι σέβονται πολὺ τοὺς πρεσβυτέρους. Ἐνώπιον δὲ τοῦ πατρὸς τῆς οἰκογενείας κανένας ἀπὸ τοὺς υἱούς του καὶ ὅταν εἶναι πλέον εἰς ἡλικίαν ὥριμον δὲν τολμᾷ νὰ καθίσῃ ἢ νὰ καπνίσῃ. Ταπεινὰς δὲ ὑπηρεσίας, μάλιστα δὲ ἐκείνας, περὶ τῶν ὁποίων αἱ γυναῖκες κυρίως φροντίζουν, ὡς εἶναι λ. χ. ἡ ὕδρευσις, οἱ ἄνδρες δὲν ἐκτελοῦν. Εἶναι δὲ καὶ καθόλου εὐφυεῖς.

Οἱ ***Τάταροι*** εἶναι μετανάσται ἐκ Κριμαίας καὶ τοῦ Τατὰρ-παζαρτζικίου τῆς Δοβρουτσᾶς.

Οἱ ***Γεωργιανοὶ*** (οἱ ἄλλοτε Ἴβηρες καλούμενοι) εἶναι διεσπαρμένοι εἰς τὰ ποντικὰς χώρας. Ὁ πληθυσμὸς αὐτῶν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν ἀνέρχεται εἰς 50.000. Ἐκ τούτων ἄλλοι μὲν εἶναι χριστιανοὶ ὀρθόδοξοι, ἄλλοι δὲ μωαμεθανοί, διὰ τῆς βίας ἐξισλαμισθέντες. Πρὸς τοὺς Ἕλληνας διάκεινται συμπαθέστατα. Γνωστὴ δὲ καὶ ἡ ὡραιότης τῶν γυναικῶν αὐτῶν, αἱ ὁποῖαι διὰ τοῦτο ἐπλήρουν τὰ χαρέμια τῶν Σουλτάνων καὶ τῶν μεγιστάνων τῶν Τούρκων.

Οἱ ***Βόσνιοι*** καὶ οἱ ***Πομάκοι*** μετηνάστευσαν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν μετὰ τὸ 1878. Περιεφέροντο δὲ ἐπὶ πολὺ ἀπὸ ἐπαρχίας εἰς ἐπαρχίαν, διότι δὲν ἐγίνοντο δεκτοί. Τέλος ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰ σαντζάκια Βίγας καὶ Νικομηδείας, εἰς τὸ βιλαέτιον Προύσης καὶ ἀλλαχοῦ. Εἶναι δὲ γεωργοὶ καλοὶ καὶ συνετέλεσαν πολὺ εἰς τὴν ἐπέκτασιν τῆς καλλιεργείας τῆς γῆς καὶ εἰς τὴν βελτίωσιν.

Οἱ ***Τουρκοκρῆτες*** μετηνάστευσαν μετὰ τὸ 1897 καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Σμύρνην, εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Μαιάνδρου, εἰς τὴν Ἀττάλειαν, εἰς τὴν Κιλικίαν καὶ ἀλλαχοῦ σποραδικῶς. Ἀπέβησαν δὲ ἕνεκα τῆς ἀνησύχου διαγωγῆς των καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἐγχωρίους Τούρκους μισητοί. Κατὰ τὰς τελευταίας ἀπελάσεις καὶ τοὺς διωγμοὺς τῶν Χριστιανῶν ὀλίγον πρὸ τοῦ παγκοσμίου πολέμου καὶ κατ' αὐτόν, οἱ Τουρκοκρῆτες ὑπῆρξαν οἱ ἀμείλικτοι καὶ οἱ ἀγριώτατοι διῶκται τῶν Ἑλλήνων.

Οἱ ***Ἄραβες***, μουσουλμάνοι καὶ ὀρθόδοξοι, εἶναι ἐγκατεστημένοι εἰς τὴν Κιλικίαν, εἰς τὴν Ταρσὸν κυρίως καὶ τὴν Μερσῖναν, ὅπου ἀποτελοῦν συμπαγῆ καὶ ἀξιόλογον πληθυσμόν, κατάγονται δὲ ἀπὸ τὴν Συρίαν καὶ τὸν Λίβανον.

Οἱ ***Μαρωνῖται*** εἶναι ὀλίγοι καὶ κατοικοῦν εἰς τὴν Κιλικίαν.

Οἱ ***Πέρσαι*** εἶναι ὀλίγοι καὶ ἐγκατεστημένοι κυρίως εἰς τὰ Ἄδανα, τὴν Μερσῖναν καὶ τὰ περίχωρά των, ὅπου ἀποτελοῦν τὸν πληθυσμὸν ὁλοκλήρων χωρίων. Ὀλίγους Πέρσας ἔχει καὶ ἡ Τραπεζοῦς.

Οἱ ***Ἀφγανοὶ*** εἶναι ἐγκατεστημένοι εἰς τὴν Ταρσόν, ὅπου ἔχουν ἀποικίαν, ἀρκετὰ ἀξιόλογον.

Οἱ ***Εὐρωπαῖοι*** εἶναι ὀλίγοι ἐγκατεστημένοι εἰς τὰ ἐμπορικὰ κέντρα.

Οἱ ***Ἀλβανοὶ*** εἶναι πολλαχοῦ τῆς χώρας διεσπαρμένοι.

3. Βιλαέτιον Τραπεζοῦντος.

Ἔκτασις 31300 □ χμ. — Πληθυσμὸς 1.047.000 (ἢ 1.200.000). — Σαντζάκια 4 (Τραπεζοῦντος, Τζανὶκ (Ἀμισοῦ), Λαζιστάν, Κιουμουρ-χανέ).

Τραπεζοῦς. Χωρία περὶ αὐτήν. Τζεβιζλίκ. Λιβερά. Πλάτανα. Σούρμαινα. Μονὴ Σουμελᾶ, Περιστερεώτα, Βαζελῶνος. Τρίπολις. Καζᾶς Τριπόλεως. Κερασοῦς. Πουλαντζάκη. Καζᾶς Κερασοῦντος. Κοτύωρα. Καζᾶς Κοτυώρων. Ἀμισός. Τσαρσαμπᾶς. Τέρμε. Καζάδες Τσαρσαμπᾶ καὶ Τέρμε. Οἰνόη. Καζᾶς Οἰνόης. Φάτσα. Καζᾶς Φάτσας. Πάφρα. Ἀλάτζαμ. Καζᾶς Πάφρας. Ἀργυρόπολις. Ἡ χώρα τῆς Χαλδίας. Ἄρδασα. Σάντα. Κρώμνα. Ἴμερα. Σταυρίν. Σαντζάκιον Ἀργυροπόλεως. Ρίζαιον. Ὄφις Χόπα. Σαντζάκιον Λαζιστάν. Γενικαὶ εἰδήσεις περὶ τοῦ βιλαετίου Τραπεζοῦντος. Ὁδοί. Ἱστορικαὶ εἰδήσεις περὶ τοῦ Πόντου.

Τὸ βιλαέτιον ἁπλοῦται δρεπανοειδῶς εἰς τὰ ΝΑ παράλια τοῦ Εὐξείνου. Ἔχει μῆκος 650 χμ. καὶ πλάτος μέγιστον 110. Εἶναι τὸ μικρότερον ὡς πρὸς τὴν ἔκτασιν ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα βιλαέτια τῆς Μ. Ἀσίας.

α') Σαντζάκιον Τραπεζοῦντος.

Ἀποτελεῖται ἀπὸ 9 καζάδες, Τραπεζοῦντος, Τζεβιζλίκ, Σουρμαίνων, Ἀκτσὲ-ἀμπάτ, Βάκφι-κεμπίρ, Κοράλλων, Τριπόλεως, Κερασοῦντος, Κοτυώρων (Ὀρδοῦ).

Τραπεζοῦς *(τουρκ. Τιραπσὸν ἢ Ταραμποσούν, γαλλ. Trébizonde).*

Κάτοικοι 50.000. Ἐκ τούτων 15.000 Ἕλληνες καὶ 3000 Ἀρμένιοι, Πέρσαι ὀλίγοι, Λαζοὶ καὶ Εὐρωπαῖοι.

Εἶναι ἡ ἕδρα τοῦ βιλαετίου. Ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ὠνομάσθη οὕτω, διότι, ὡς ἀναφέρεται, ἡ ἀκρόπολις αὐτῆς εἶχε τὸ σχῆμα καὶ τὴν ὁμαλότητα τραπέζης.— Ἡ πόλις ἐκτείνεται σήμερον ἐπὶ τῶν κατωφερειῶν τριῶν χαμηλῶν λόφων, εἰς τοὺς βορείους πρόποδας τοῦ Μπός-τεπὲ (244 μ.), ὁ ὁποῖος εἶναι προεξοχὴ τῆς νοτίως κατερχομένης δειράδος τοῦ Κολὰτ-δὰγ (2980 μ.), καὶ ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἡ θέα εἶναι ὡραιοτάτη.— Ὁ μικρὸς λιμὴν αὐτῆς, ἂν καὶ προφυλάσσεται ἀπὸ τῶν βορείων ἀνέμων διὰ μώλου, μικροῦ ὅμως, 30 μ. (ἡ κατασκευή του ἔληξε τῷ 1885), ἐκτεινομένου εἰς τὴν θάλασσαν ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Καλμέκ, ἀπὸ δὲ τῶν νοτίων διά τινος ἄλλου ἀπὸ τῆς ἄκρας τῆς Ἐλεούσης, δὲν εἶναι ἐν τούτοις ἀρκετὰ ἀσφαλής. Ὅταν δὲ πνέουν ἰσχυροὶ ἄνεμοι (οἱ ἀπὸ τῶν ἀχανῶν κυρίως πεδιάδων τῆς Ρωσίας), ἡ ἀποβίβασις εἶναι δυσκολωτάτη. Καὶ ὅμως διὰ τοῦ λιμένος τούτου διεξάγεται ἐμπόριον ἀξιολογώτατον μὲ τὰς πόλεις τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ κυρίως μὲ τὴν Ἀργυρόπολιν (Γκιουμοὺς-χανέ) Ἀξιόλογον εἶναι ἀκόμη καὶ τὸ ἐμπόριον τῆς Τραπεζοῦντος μὲ τὸ ἀρμενικὸν ὀροπέδιον (Ἐρζεροὺμ) καὶ τὴν βόρειον Περσίαν (Ταυρὶς) μεθ' ὅλον τὸν συναγωνισμὸν τοῦ Βατοὺμ καὶ τοῦ Ὑπερκαυκασίου σιδηροδρόμου. Εἰς τὴν Περσίαν διὰ τοῦ λιμένος τῆς Τραπεζοῦντος εἰσάγεται κυρίως ζάχαρις, ὑφάσματα, τέϊον, ἐξάγονται δὲ περσικὰ ἐμπορεύματα, (τουμπεκί, σάλια, μεταξωτά, τάπητες). Κέντρον δὲ τῆς διεξαγωγῆς τοῦ ἐμπορίου εἶναι ὁ ἀνατολικὸς λόφος, ὑπερκείμενος τοῦ λιμένος.— Ἡ ἑλληνικὴ συνοικία κεῖται ὄπισθεν τοῦ ἀκρωτηρίου Καλμέκ, φέροντος πυροβολοστοιχίαν, τὸν φάρον τοῦ λιμένος καὶ τὸ Γκιουζὲλ σεράϊ, ἀναγόμενον εἰς τοὺς χρόνους τῶν Κομνηνῶν, σήμερον δὲ μεταβεβλημένον εἰς στρατῶνα τοῦ πυροβολικοῦ. Ἡ ἑλληνικὴ συνοικία περιβάλλει τὴν εὐρωπαϊκήν, ὅπου ἐδρεύουν οἱ μεγαλέμποροι Εὐρωπαῖοι. Ἐπί τινος δὲ μικρᾶς γλώσσης γῆς ἐπὶ τῆς βορείου παραλίας ἐγείρεται ἡ ἑλληνικὴ μητρόπολις. Ἡ κυρίως τουρκικὴ

συνοικία κεῖται μεταξὺ δύο φαράγγων, αἱ ὁποῖαι περιβάλλουν τὴν ἀρχαίαν ἀκρόπολιν, φέρουσαν ἀκόμη τὰ βυζαντινὰ τείχη, ἀλλ' ὅμως ἠρειπωμένα. Εἰς τὰς δύο δὲ φάραγγας ρέουν ρύακες, καλυπτόμενοι ἀπὸ μύρτους καὶ δάφνας, ἀπὸ ὑπερανερχομένας κυπαρίσσους, πλατάνους καὶ ἄλλα δένδρα μεγάλα.

Ἡ πόλις διασώζει μέχρι σήμερον πολλὰ χριστιανικὰ μνημεῖα· Ἐκ τούτων τὸ ἐπιφανέστατον εἶναι ὁ ναὸς τῆς ἁγίας Σοφίας, σήμερον τζαμίον ἐγκαταλελειμμένον, κτίσμα τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, κτίσμα δὲ πιθανώτατα Μανουὴλ τοῦ Α', κατὰ τὸ διάγραμμα τῆς ἁγ. Σοφίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀνεγερθέν. Πλησίον αὐτῆς ὑψοῦται τετράγωνον κωδωνοστάσιον, ὁπόθεν ἡ θέα εἶναι ὡραία.

Ἄλλο, ἀξιόλογον, μνημεῖον τῆς πόλεως εἶναι τὸ Γενὶ-Τζουμὰ-τζαμί. Εἶναι ἡ βυζαντινὴ ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Εὐγενίου, μεταβληθεῖσα εἰς τζαμίον ἀπ' αὐτὸν τὸν Μωάμεθ Β', ὁ ὁποῖος ἀμέσως μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως (1461) ἔκαμε τὸ ναμάζι του (προσηυχήθη) ἐντὸς αὐτῆς. Τρίτον δέ, ἐπίσης περικαλλὲς καὶ τοῦτο, μνημεῖον εἶναι τὸ Ὀρτὰ-χισὰρ-τζαμὶ ἐπὶ τῆς παλαιᾶς ἀκροπόλεως ἢ ὁ ναὸς τῆς Παναγίας Χρυσοκεφάλου, οὕτω καλουμένης ἕνεκα τοῦ πλουσίου διακόσμου τῆς κεφαλῆς τῆς εἰκόνος. Ὁ ναὸς οὗτος καὶ σήμερον εἶναι χαλκοσκεπής. Πλησίον δὲ τοῦ Μπὸς-τεπὲ κεῖται ἐντὸς σπηλαίου καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ ἡ ἀρχαία γυναικεία μονὴ τῆς Παναγίας τῆς Θεοσκεπάστου, διατηροῦσα εἰκόνας ἁγίων πολὺ παλαιάς, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἡ ἄποψις πρὸς τὴν πόλιν καὶ τὸν Εὔξεινον εἶναι ἐξόχως μαγευτική. Σώζονται δὲ καὶ τὰ ἐρείπια τῶν ἀνακτόρων τῶν Κομνηνῶν. Ἄξιον λόγου εἶναι καὶ τὸ τουρκικὸν τέμενος Ἰμαρέτ.

Ἡ ἐμπορικὴ κίνησις τοῦ λιμένος τῆς πόλεως, ἂν καὶ ὑπολείπεται τῆς κινήσεως τοῦ λιμένος τῆς Ἀμισοῦ, εἶναι σημαντικὴ (ἐξαγωγὴ ἐξ αὐτῆς τῆς Τραπεζοῦντος καὶ κατὰ διαμετακόμισιν ἐκ Περσίας περὶ τὰ 12,000,000 φράγκων, ἐξαγωγὴ καὶ εἰσαγωγὴ μαζὶ 48,000,000 φρ., προσεγγίσεις πλοίων 1000 περίπου κατ' ἔτος).

Εἰς τὴν Τραπεζοῦντα ἐκαλλιεργήθησαν τὰ ἑλληνικὰ γράμματα κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας τόσον, ὥστε ἡ πόλις ἀπὸ ἐκπαιδευτικῆς, μορφωτικῆς καὶ ἐθνικῆς καθόλου ἀπόψεως ἔχει διὰ τὸν ἀπομεμακρυσμένον ἀπὸ τῆς κυρίως Ἑλλάδος ἑλληνισμὸν τοῦ Πόντου τὴν σημασίαν, τὴν ὁποίαν ἔχει ἡ Σμύρνη (καὶ αἱ Κυδωνίαι) διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν τῆς δυτικῆς καὶ κεντρικῆς Μ. Ἀσίας καὶ ἡ σχολὴ τῆς

Καισαρείας εἰς τὰς ἡμέρας μας διὰ τοὺς Ἕλληνας τῆς κεντρικῆς πάλιν Μ. Ἀσίας. Ἔχει δὲ ἡ Τραπεζοῦς νὰ ἐπιδείξῃ καὶ ἵδρυμα ἐκπαιδευτικὸν ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων ἑλληνικῶν, τὸ Φροντιστήριον. Ἱδρύθη τῷ 1682 ἀπὸ τὸν Σεβαστὸν Κυμινήτην (ὀνομάζεται οὕτω διότι κατήγετο ἐκ τοῦ χωρίου Χότσι ἢ Κύμινον, ἀπέχον ὀλίγα χιλιόμετρα ἀπὸ τὴν Τραπεζοῦντα). Τὸ Φροντιστήριον διῆλθε διὰ πολλῶν περιπετειῶν χωρὶς ὅμως νὰ διακοπῇ ἀπὸ τῆς ἱδρύσεώς του μέχρι σήμερον ἡ λειτουργία του. Τῷ 1844 ὁ Τραπεζοῦντος Κωνστάντιος ἐφρόντισε νὰ τὸ ἀνακαινίσῃ καὶ νὰ τὸ μεγεθύνῃ. Εἰς τὰς ἡμέρας μας διὰ γενναίας δαπάνης φιλομούσων Τραπεζουντίων τὸ Φροντιστήριον ἀνηγέρθη μεγαλοπρεπές, παραθαλάσσιον, τετραώροφον μὲ 40 αἰθούσας καὶ δωμάτια. Τοῦ νέου τούτου κτιρίου ὁ μὲν θεμέλιος λίθος ἐτέθη τῇ 19 Σεπτεμβρίου 1899, τὰ δὲ ἐγκαίνιά του ἔγιναν τῇ 14 καὶ 15 Σεπτεμβρίου 1902. Τὸ Φροντιστήριον στεγάζει γυμνάσιον, ἑλληνικὸν σχολεῖον καὶ δημοτικόν.

Ἱστορικαὶ εἰδήσεις.—Ὁ Ξενοφῶν εἰς τὴν Ἀνάβασιν λέγει περὶ τῆς Τραπεζοῦντος ὅτι ἦτο «πόλις Ἑλληνὶς ἐν τῷ Εὐξείνῳ Πόντῳ, Σινωπέων ἀποικία ἐν τῇ τῶν Κόλχων χώρᾳ». Ἦτο λοιπὸν ἀποικία τῶν Μιλησίων τῆς Σινώπης, ἱδρύθη πιθανώτατα τὸν 7ον αἰῶνα π. Χ., ἀπέβη μετὰ τὴν μητρόπολιν αὐτῆς ἡ σπουδαιοτάτη ἑλληνικὴ πόλις κατὰ τὴν ἐποχήν, ὅπου ἤκμασε τὸ βασίλειον τοῦ Πόντου. Ὁ Τραϊανὸς (98—117 π. Χ.), ὁ Ἀδριανὸς (117—138) καὶ ἰδίως ὁ Ἰουστινιανὸς (483—565 μ. Χ.) ἐκαλλώπισαν τὴν πόλιν. Ἡ Τραπεζοῦς ἦτον ἕδρα διοικητοῦ κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους. Ἀφοῦ δὲ κατεκτήθη τὸ Βυζάντιον ὑπὸ τῶν σταυροφόρων (τῷ 1204), ἡ Τραπεζοῦς ἀνεδείχθη εἰς πρωτεύουσαν τῆς αὐτοκρατορίας τῆς Τραπεζοῦντος, τὴν ὁποίαν διῴκησαν οἱ Κομνηνοί, προαγαγόντες τὴν πόλιν εἰς μεγίστην ἀκμήν. Ὁ τελευταῖος Κομνηνὸς Δαβὶδ ἐξεδιώχθη ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ Β′ (1461) καὶ ἔκτοτε ἡ πόλις ὑπετάχθη εἰς τοὺς Τούρκους καὶ διῳκήθη ὑπ' αὐτῶν. Πιθανώτατα τὸ μέλλον ἐπιφυλάσσει διὰ τὴν πόλιν νέαν ἀκμὴν μετὰ τὴν συντριβὴν τῆς τουρκικῆς δεσποτείας, μετὰ τὴν ἐξέγερσιν τῶν πολυπληθῶν Ἑλλήνων τοῦ Πόντου, ὅπως ἱδρύσουν πολιτείαν αὐτόνομον, τῆς ὁποίας ἕδρα καὶ πρωτεύουσα νὰ ἀποβῇ εἶναι ἐνδεδειγμένη ἡ Τραπεζοῦς.

Τριγύρω τῆς Τραπεζοῦντος καὶ εἰς ἀπόστασιν ἡμισείας μέχρι

4 ὡρῶν κεῖνται πολλά, ἄλλα μικρὰ καὶ ἄλλα μεγαλείτερα, ἑλληνικὰ χωρία, ἀνερχόμενα εἰς 25, εἰς τὰ χωρία δὲ ταῦτα παραθερίζουν οἱ Τραπεζούντιοι ὅσοι δι' ἕνα ἢ δι' ἄλλον λόγον δὲν δύνανται νὰ διέλθουν τοὺς θερινοὺς μῆνας εἰς τὰ παρχάρια [1] τῆς Λιβερᾶς, τῆς Σάντας καὶ τῆς Κρώμνης, αἱ ὁποῖαι κεῖνται ὑψηλότερον καὶ εἰς ἀπόστασιν 7 καὶ πλέον ὡρῶν. Ἐκ τῶν χωρίων τούτων ἀναφέρομεν τὸ Σοοὺκ-σού, Καυλικᾶ, Κιρὲτζ-χανέ, Ζιλμερᾶ, Κιθάραινα, Ἀργαλῆ, Καρλοὺκ καὶ Τσαγγαρῆ, Ἀγρίδιον, Χωλομάννα, Χότσι, Γιέμουρα, Κούχλα, Βόνος, Κόχαλη, Σιάνα, Σαμάρουξα, Κοιλάδι, Ὅλασσα, Καπῆ-κιοϊ, Μεσσαρέα.

Τζεβισλὶκ *(Δικαιόσημον).*

Κάτοικοι ἐλάχιστοι.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ κεῖται εἰς ἐξάωρον ἀπὸ τῆς Τραπεζοῦντος ἀπόστασιν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης εἰς Ἐρζερούμ.

Λιβερά.

Κάτοικοι 1500.

Εἶναι κωμόπολις μαγευτικὴ πρὸς Ν τοῦ Καπῆ-κιοϊ κειμένη καὶ εἰς ἑπτάωρον ἀπὸ τῆς Τραπεζοῦντος ἀπόστασιν. Φημίζεται διὰ τὸ λαμπρόν της κλῖμα καὶ διὰ τὰ ψυχρά της ὕδατα. Εἰς τὴν Λιβερὰν παραθερίζουν οἱ εὔποροι τῆς Τραπεζοῦντος, ὀνομαστὰ δὲ εἶναι τὰ παρχάριά της. Οἱ κάτοικοί της ἄλλοτε ἠσχολοῦντο μὲ τὴν χαλκευτικήν, σήμερον ὅμως εἶναι κτηνοτρόφοι, γεωργοί, μικρέμποροι, ἐπαγγελματίαι. Ἡ Λιβερὰ ἔχει ἔχει πολλὰς ἐκκλησίας, ἐκ τῶν ὁποίων μερικαὶ εἶναι βυζαντιναί. Εἰς αὐτὴν ἐδρεύει καὶ ὁ Ροδοπόλεως, διοικῶν ἐπαρχίαν, ἄλλοτε διαλάμψασαν, συσταθεῖσαν δὲ καὶ πάλιν πρὸ ὀλίγων ἐτῶν (1903).

Πλάτανα *(Ἑρμώνασσα, τουρκ. Ἀκτσὲ-ἀμπάτ, Βουλὰτ-χανέ).*

Κάτοικοι 3000.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ κεῖται πρὸς Δ τῆς Τραπεζοῦντος ἐπὶ λόφων καταφύτων ἀπὸ ἐλαίας, μεταξὺ δὲ κήπων καὶ τεραστίων καστανεῶν, εἰς τὴν ἔξοδον τῆς γραφικῆς κοιλάδος τοῦ Καλάμενα-δερέ. Τὰ Πλάτανα

[1] Οὕτως ὀνομάζονται εἰς τὸν Πόντον οἱ ὀρεινοὶ τόποι, ὅπου διέρχονται τὸ θέρος οἱ κάτοικοι τῶν πόλεων, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἡ διαμονὴ κατὰ τὸ θέρος εἶναι ἐπιβλαβὴς εἰς τὴν ὑγείαν διὰ τοὺς καύσωνας, διὰ τοὺς ἐπιπολάζοντας πυρετούς, διὰ τὰ ἐπιδημοῦντα νοσήματα.

συνδέονται μὲ τὴν Τραπεζοῦντα δι' ἁμαξιτοῦ 15 χμ. Ὁ ὅρμος των, προφυλασσόμενος ἀπὸ τῶν ΒΔ καὶ Δ ἀνέμων καὶ ἀσφαλέστερος ἀπὸ τὸν λιμένα τῆς Τραπεζοῦντος, εἶναι τὸ καταφύγιον τῶν ἀτμοπλοίων καὶ τῶν ἱστιοφόρων, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι ἀσφαλῆ κατὰ τὰς τρικυμίας ἐντὸς τοῦ λιμένος αὐτῆς. Τὰ Πλάτανα παράγουν καπνόν, ἐλαίας καὶ ἔλαιον ἀρίστης ποιότητος, φασόλια, ἀραβόσιτον, ὀπώρας καὶ ἄλλα. Ἐκ τούτων μεγάλαι ποσότητες ἐξάγονται εἰς τὸ Βατοὺμ καὶ μέχρι τῆς Κριμαίας.—Ὁ ναὸς τῶν Ταξιαρχῶν τῆς πολίχνης εἶναι παλαιὸς βυζαντινός, ὡραιότατος, διασώζει δὲ μέχρι σήμερον τὰ ψηφιδωτὰ τοῦ ἐδάφους εἰς καλὴν κατάστασιν. Τὰ δὲ χωρία τῆς κωμοπόλεως κεῖνται τριγύρω τοῦ ποταμοῦ Καλάνεμα καὶ κατοικοῦνται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀπὸ Τούρκους.

Ὄχι μακρὰν τῶν σημερινῶν Πλατάνων ἔκειτο ἡ Ἑρμώνασσα, τῆς ὁποίας ἐρείπια σώζονται, καὶ ἡ ὁποία ἐπὶ Φαρνάκου Α΄ μετωνομάσθη Φαρνακία.

Σούρμαινα *(τουρκ. Σούρμαινε).*

Κάτοικοι 4.500.

Μεταξὺ τῆς Τραπεζοῦντος, τῶν ὀρέων τοῦ Ὄφεως πρὸς Α αὐτῆς, καὶ τῶν ὀρέων τῶν Μακρώνων κατὰ Ξενοφῶντα, εἰς τὰ ὁποῖα κατοικοῦν σήμερον ἄγριοι Μωαμεθανοί, ἐκτείνονται δὲ πρὸς Ν τῆς Τραπεζοῦντος καὶ μεσογείως, ἁπλοῦται ὁ καζᾶς Σουρμαίνων περιλαμβάνων πλῆθος χωρίων, ἀνερχομένων εἰς 140. Ἐκ τούτων ἄλλα ἔχουν μόνον τουρκικὸν πληθυσμόν, ἄλλα μόνον ἑλληνικὸν καὶ ἄλλα ἀνάμικτον. Ὁ καζᾶς διαρρέεται ἀπὸ 4 ποταμούς, τὸν Μοναχὸν (Μοναχὸς - δερεσί), τὸν Κιουτσοὺκ - δερεσί, τὸν Καρὰ - σοὺ ἢ Καρὰ - δερεσί, καὶ τὸν Γιάμπολι - δερεσὶ (ποταμὸν Ἰωαννουπόλεως). Τὰ τουρκικὰ χωρία κυρίως εἰπεῖν συμπυκνοῦνται τριγύρω τοῦ ποταμοῦ Καρὰ - σού, τὰ δὲ ἑλληνικὰ καὶ μερικὰ ἀνάμικτα εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Μοναχοῦ καὶ εἶναι τὰ ἑξῆς. Χαλανικὴ (35 οἰκογένειαι), Χουμουρκιάντων (100 ἑλληνικαὶ 200 τουρκικαί), Κελόνσα (350 ἑλλην. 200 τουρκ.), Τσίτα (350 ἑλλην.), Τζικολῆ (200 ἑλλην. 100 τουρκ.), Μεξεζῆ (100 ἑλλην.), Καρακαντζῆ (150 ἑλλην.), Μουρκιάντων (150 ἑλλην.), Χάνι μεταξὺ Τσικολῆς καὶ Τσίτας. Τουρκικὰ δὲ χωρία εἶναι ἡ Ζάρχα (350), Μοχνὼ (150), Σαρχανάντων (600), Τσίβερα (30), Ἀράκλη (150), Ζευγιόχω (75). Ἕδρα τοῦ Καζᾶ εἶναι τὰ παράλια Σούρμαινα μὲ μικρὸν λιμένα καὶ μὲ μαγευτικὰς ἐξοχάς. Ὁ καζᾶς ἔχει καὶ παρχάριον, τὸ Ἀρπαλοῦ. Ἀρμενικὸν δὲ χωρίον

ὁ καζᾶς ἔχει ἓν καὶ μόνον μὲ 15 οἰκογενείας. Προϊόντα ὁ καζᾶς ἔχει λεπτοκάρυα (ἐτησία παραγωγὴ 35.000 καντάρια), φασόλια, ψαρέλαιον, ἀραβόσιτον, ξυλάνθρακας, βούτυρον, δέρματα αἰγῶν καὶ προβάτων.—Ὅλος ὁ καζᾶς Σουρμαίνων ἔχει 25,000 κατοίκων, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ 1/4 εἶναι Ἕλληνες καὶ ὀλίγοι Ἀρμένιοι, οἱ δὲ ἄλλοι Λαζοί.

Αἱ τρεῖς ἱστορικαὶ μοναὶ τῆς Τραπεζοῦντος.

Μονὴ Σουμελᾶ. — Πρὸς Ν τῆς Τραπεζοῦντος παρατείνονται παράλληλα πρὸς τὴν παραλίαν τὰ ὄρη τοῦ Παρυάδρου, κατάκρημνα, κατάρρυτα καὶ δασώδη. Ἐντὸς δὲ τεραστίας κοιλότητος καὶ ἐπὶ ἀποκρήμνου καὶ ἀνάντους κατωφερείας τοῦ ὄρους Μελᾶ, ὡς ὀνομάζεται τὸ μέρος τοῦτο τοῦ Παρυάδρου, εἶναι κτισμένη ἡ περιώνυμος μονὴ τοῦ Σουμελᾶ, σεβάσμιον καὶ ἱστορικώτατον προσκύνημα τῶν Ἑλλήνων τοῦ Πόντου. Ἡ μονή, τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, λέγεται ὅτι ἱδρύθη τῷ 386 μ. Χ. ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου. Ἔχει δὲ κειμήλιον πολύτιμον, τὴν μίαν ἐκ τῶν τριῶν εἰκόνων τῆς Παναγίας, τὰς ὁποίας, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἐζωγράφησεν ὁ ἀπόστολος Λουκᾶς (ἡ ἄλλη φυλάττεται ἐν τῇ μονῇ τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου τῆς Πελοποννήσου καὶ ἡ τρίτη ἐν τῇ μονῇ τῆς Ἐλεούσης τοῦ ὄρους Κύκκου τῆς Κύπρου). Ἐπὶ μακρὸν ἡ εἰκὼν αὕτη ἐκαλεῖτο «ἡ Ἀθηναία», διότι ἐκομίσθη ἐνταῦθα ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων μοναχῶν Βαρνάβα καὶ Σωφρονίου. Ἡ μονὴ λεηλατηθεῖσα καὶ καταστραφεῖσα ὑπὸ λῃστῶν ἠρημώθη καὶ συνεστάθη πάλιν τῷ 644 μ. Χ. Διασώζει δὲ μέχρι σήμερον ἀφιερώματα πλεῖστα αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου καὶ αὐτοκρατόρων τῆς Τραπεζοῦντος, οἱ ὁποῖοι τὴν ἐτίμων πολύ. Ἀλλ' ἐτίμων τὴν μονὴν καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οἱ Σουλτάνοι τῶν Τούρκων, οἱ ὁποῖοι ὄχι μόνον ἐσεβάσθησαν τὰ παλαιόθεν προνόμια αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐκύρωσαν καὶ τὰ ἐπεξέτειναν, ὡς δεικνύουν χρυσόβουλλα, σιγίλλια πατριαρχικά, φιρμάνια σουλτανικά, φυλασσόμενα ἐν τῇ μονῇ. Καὶ σήμερον τὴν μονὴν ταύτην σέβονται ὄχι μόνον οἱ χριστιανοί, ἀλλὰ καὶ οἱ Τοῦρκοι, οἱ ὁποῖοι μεταβαίνουν ἐκεῖ καὶ προσκυνοῦν. Ἡ μονὴ δὲν ὑπήγετο εἰς τὸν μητροπολίτην Τραπεζοῦντος, ἀλλ' ἀπετέλεσεν ἰδίαν Ἐξαρχίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπήγοντο καὶ τὰ πέριξ χωρία. Μοναχοὺς δὲ εἶχε τὸ 1903 μόνον 15. — Ἡ τοποθεσία αὐτῆς ἀπὸ φυσικῆς ἀπόψεως εἶναι θαυμασία. Εἶναι δὲ ἐκτισμένη εἰς ὕψος 1320 μ. ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης καὶ εἰς ἀπόστασιν 10 ὡρῶν ἀπὸ τῆς Τραπεζοῦντος.

Μονὴ Περιστερεώτα.—Εἰς ἀπόστασιν ἑπτάωρον ἀπὸ τῆς Τραπεζοῦντος καὶ ΝΑ αὐτῆς κεῖται ἄλλη μονή, ἡ τοῦ ἁγ. Γεωργίου τοῦ Περιστερεώτα, ἐκτισμένη ἐπὶ τεραστίας πέτρας εἰς ὕψος 1210 μ. ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Ἱδρύθη τῷ 752 μ. Χ., κατεστράφη τῷ 1203 καὶ συνεστάθη πάλιν τῷ 1398. Ἀλλὰ τῷ 1483 πυρκαϊὰ τὴν ἀπετέφρωσεν. Τῷ 1493 Βαγιαζὶτ Β΄ ἐχορήγησε τὴν ἄδειαν τῆς ἀνιδρύσεως καὶ πολλὰ προνόμια διὰ φιρμανίων. Ἡ μονὴ τῷ 1501 ἐγένετο Σταυροπηγιακή. Ἔκτοτε δὲ ἀπετέλεσεν ἰδίαν ἐξαρχίαν, τὴν τῆς Γαλικίνης. Ἄγνωστον εἶναι διατὶ ἡ μονὴ ὀνομάζεται τοῦ Περιστερεώτα. Τὸ 1903 εἶχε μοναχοὺς 15. Ἡ μονὴ διατηρεῖ πολύτιμα κειμήλια.

Μονὴ Βαζελῶνος.—Ἡ τρίτη ἀξιόλογος, μεγάλη μονὴ τῆς Τραπεζοῦντος, εἶναι ἡ τοῦ ἁγ. Ἰωάννου τῆς Βαζελῶνος, κειμένη πρὸς τὰ ΒΑ αὐτῆς. Φαίνεται δὲ ὅτι ἡ μονὴ αὕτη εἶναι ἀρχαιοτέρα καὶ τῆς τοῦ Σουμελᾶ, ἱδρυθεῖσα ἑπομένως πρὸ τοῦ 386 μ. Χ. Καὶ αὕτη κεῖται εἰς τὸ μέσον βαθυσκίων δασῶν ἐπὶ κρημνώδους ἐπιφανείας. Ἡ μονὴ αὕτη εἶναι πτωχοτέρα τῶν δύο ἄλλων.

Ἀλλ' αἱ ἐξαρχίαι τῶν τριῶν τούτων μονῶν κατηργήθησαν τῷ 1903, ἀντ' αὐτῶν δὲ ἱδρύθη ἡ μητρόπολις Ροδοπόλεως, ἔδραν ἔχουσα τὴν κωμόπολιν Λιβεράν, περὶ τῆς ὁποίας ὡμιλήσαμεν ἀνωτέρω (σελ. 67).

Τρίπολις *(Τιρέμπολου).*

Κάτοικοι 6600.

Τοῦρκοι 4100.

Ἕλληνες 2508.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ, εἶναι παράλιος καὶ κεῖται πλησίον τῶν ἐκβολῶν τοῦ Χαρσιώτου πρὸς Δ τῆς Τραπεζοῦντος ἐπὶ θέσεως γραφικῆς. Ἡ θάλασσα εἰς τὴν παραλίαν ταύτην εἰσέρχεται εἰς τρεῖς κολπίσκους, εἰς τῶν ὁποίων τὰς ἀκτὰς εἶναι ἐκτισμένη ἡ πόλις. Ἐπεκτείνεται δὲ καὶ ἐπὶ λόφου καὶ ἔχει πρὸς Ν αὐτῆς τὰς ὀροσειρὰς τοῦ Σὶς-δὰγ (2810 μ.) καὶ τοῦ Τσὰλ-δὰγ (1966 μ.). Ἡ πόλις συνδέεται δι' ἁμαξιτῶν μὲ τὴν Γκιουμοὺς-χανὲ καὶ μὲ τὸ Καρὰ-χισάρ. Ἀλλ' ἡ ἐμπορικὴ αὐτῆς κίνησις δὲν εἶναι σήμερον καὶ πολλοῦ λόγου ἀξία. Τὸ ἐμπορικὸν αὐτῆς ναυτικόν, ἡ ἱστιοπλοΐα, ἐξέπεσεν, ἀκμάζουσα ἄλλοτε πρὸ τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἀτμοπλοΐας. Ἐπίσης ἄλλοτε ἤκμαζεν εἰς τὴν πόλιν ταύτην καὶ ἡ βιομηχανία τοῦ χρυσοῦ,

ἀργύρου, χαλκοῦ, σιδήρου καὶ ξύλου. Σήμερον ὅμως ἐξέπεσε καὶ αὕτη, ἀντικατασταθεῖσα ἀπὸ τὰ εἰσαγόμενα εὐρωπαϊκὰ βιομηχανήματα.—Τὰ περὶ τὴν Τρίπολιν Ἑλληνικὰ χωρία ὑπάγονται εἰς τὸν μητροπολίτην Χαλδίας (Καράκαγια, Ἐσελῆ, Ἐρσεήλ, Σιάτι, Ρακάν, Κεπίκλησα, Ἀρμενοχώρι, Κιὸς-τιπί, Πιτζηλίκ, Τζαχράνιον, Γενίκιοϊ).

Ἱστορικαὶ εἰδήσεις.—Ἡ Τρίπολις ὠνομάσθη οὕτως ὡς ἀποτελεσθεῖσα ἀπὸ τρεῖς ἀρχαιοτέρας καὶ ἐκλιπούσας πόλεις, τὴν Ἰσχόπολιν, τὰ Ἀργύρια ἢ Ἀργύρεια, καὶ τὴν Φιλοκάλειαν. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐπεσκιάζετο πάντοτε ἀπὸ τὰς γειτονάς της Τραπεζοῦντα (πρὸς Α) καὶ Κερασοῦντα (πρὸς Δ). Ἀλλὰ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς αὐτοκρατορίας τῆς Τραπεζοῦντος ἀπέκτησεν ἀξιοσημείωτον εὐπορίαν καὶ ἐπισημότητα, ὑπῆρξε δὲ μία τῶν καλυτέρων πόλεων αὐτῆς, ὅπου οἱ Κομνηνοὶ ἠρέσκοντο νὰ διαμένουν εἰς φρούριον, τοῦ ὁποίου τὰ ἐρείπια σώζονται. Ἀλλ' ἡ πόλις ἔπαθε πολὺ ἐπὶ τῆς ἁλώσεως αὐτῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Ὁ καζᾶς τῆς Τριπόλεως ἀποτελεῖται ἀπὸ χώρας, αἱ ὁποῖαι κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἀνῆκον εἰς τοὺς Χάλυβας, περιφήμους διὰ τὰ μεταλλεῖά των. Ἐκεῖ ἐπὶ τῆς παραλίας ὑπῆρχον τὰ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων (Ἀρριανοῦ καὶ Στράβωνος) μνημονευόμενα Ἀργύρεια, τῶν ὁποίων σήμερον ἴχνη δὲν σώζονται ἐκτὸς μιᾶς στοᾶς, γεμάτης ἀπὸ ὕδωρ ἐπὶ θέσεως καλουμένης σήμερον Χαλκάβαλα. Σήμερον πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ καζᾶ ὑπάρχουν 6 μεταλλεῖα χαλκοῦ, τὰ ὁποῖα ἄλλοτε ἐπλούτιζον τὰ τριγύρω ἑλληνικὰ χωρία, ἔδιδον δὲ καὶ προσόδους εἰς τὴν κυβέρνησιν. Αὕτη ὅμως παρήτησε τὴν ἐκμετάλλευσιν καὶ οἱ κάτοικοι μετηνάστευσαν εἰς τὴν Ρωσίαν. Τὸ αὐτὸ συνέβη καὶ διὰ δύο ἄλλα μεταλλεῖα μαγγανίου τοῦ καζᾶ. 11 δὲ χμ. πρὸς Δ τῆς Τριπόλεως κεῖται πάλιν ἄλλο μεταλλεῖον χαλκοῦ. Πέντε ἄλλα μεταλλεῖα χαλκοῦ ἔχει ἀγγλικὴ ἑταιρεία, ἡ ὁποία ὅμως δὲν τὰ ἐκμεταλλεύεται δραστηρίως, ἄγνωστον διὰ τί. Καὶ ἄλλα 6 μεταλλεῖα μαγγανίου ὑπάρχουν εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ καζᾶ. Ἀλλ' ὑπάρχουν καὶ μεταλλεῖα μολύβδου ἀργυρούχου (ἐπὶ τοῦ ὄρους Κεπέτς). Εἰς δὲ τὸ ἐσωτερικὸν ἐπὶ ὀροπεδίου τοῦ χωρίου Τσανρὰκ ὑπάρχουν 5 μεταλλεῖα χαλκοῦ, 2 σιδήρου, 1 μολύβδου ἀργυρούχου. Ὅλοι οὗτοι οἱ μεταλλικοὶ θησαυροὶ μένουν ἀνεκμετάλλευτοι!

Ὁ καζᾶς ἔχει καὶ δάση ἀπέραντα καὶ πολλά. Ὑπολογίζονται

εἰς 34 τὰ δάση, ἕκαστον τῶν ὁποίων ἵνα διατρέξῃ τις κατὰ μῆκος χρειάζεται 6 ὥρας. Ὅλα δὲ τὰ δάση τοῦ καζᾶ ἀνέρχονται εἰς 100 (δρῦς, ὀξύη, πεύκη, ἐλάτη). Ἐντὸς αὐτῶν τρέφεται ὁ λύκος, ὁ θώς, ὁ ὁποῖος ἐπισκέπτεται καὶ τὰ κατοικούμενα μέρη, ἡ ἄρκτος, ὁ ἀγριόχοιρος, ἡ ἀγρία γαλῆ, ὁ σίμωρ (σαμοῦρι), ὁ ἀκανθόχοιρος, ὁ ἀσπάλαξ, ἡ ἀντιλόπη, ἡ αἴγαγρος. Μεγάλαι ἐκτάσεις καλύπτονται καὶ ἀπὸ λεπτοκαρυάς. Εἰς 12 δὲ χωρία τοῦ καζᾶ καλλιεργεῖται καὶ ὁ καπνός. Ὁ καζᾶς ἔχει καὶ τρεῖς μεταλλικὰς πηγάς, δύο πλησίον τῆς Τριπόλεως, εἰς τὰ Χαλκάβαλα καὶ εἰς τὸ Πάτα, καὶ τρίτην πρὸς τὰ δυτικὰ αὐτῆς εἰς ἀπόστασιν 11 χμ.

Κερασοῦς *(Κιρεσούν).*

Κάτοικοι 22000.

Ἕλληνες 10000.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ κεῖται ἐπὶ μικρᾶς βραχώδους καὶ ἄλλοτε ὠχυρωμένης χερσονήσου καὶ ὄπισθεν αὐτῆς, ἔχει δὲ πρὸς τὸ βάθος θαυμάσια διὰ τὴν καλλονήν των ὄρη (Καραγγιὸλ-δὰγ 3.150 μ.). Ἐν γένει ἡ τοποθεσία τῆς πόλεως εἶναι μαγευτική. Θελκτικὴ ἰδίως εἶναι ἡ ἄποψις ἀπὸ τῆς ἀκροπόλεως, ἡ ὁποία ὑπέρκειται αὐτῆς πρὸς Ν, ἡ ὁποία περιεβάλλετο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἀπὸ τείχη, κατερχόμενα μέχρι τῆς παραλίας τῆς θαλάσσης, ὅπου καὶ παρεξετείνοντο. Τὴν ἀκρόπολιν στέφει ἀκόμη καὶ σήμερον τὸ ἀρχαῖον φρούριον, ἠρειπωμένον ὅμως. Ἡ πόλις σήμερον εἶναι ὁπωσδήποτε καλῶς ρυμοτομημένη. Τὰ πέριξ αὐτῆς εἶναι πλήρη δρυῶν, πευκῶν, ἐλατῶν, αἰγείρων, πύξων, καστανεῶν, καρυῶν, ὀξυῶν, δαφνοκερασεῶν, σφενδάμνων, φιλυρῶν. Καὶ πρὸς ἐκμετάλλευσιν αὐτῶν λειτουργοῦν εἰς τὴν πόλιν δύο ἀτμοκίνητα πριονιστήρια.—Εἰς ἀπόστασιν δὲ 5 χμ ἀπὸ τῆς πόλεως ἐπὶ βράχου παραλίου καὶ δικορύφου ἔκειτο ἡ ἄλλοτε ἀκμαία μονὴ τοῦ ἁγ. Γεωργίου. Ἄλλην μονὴν εἶχεν ἡ πόλις πρὸς Δ αὐτῆς εἰς ἀπόστασιν 4 ἢ 5 χμ. ἀπὸ τῆς θαλάσσης, τῆς ὁποίας τὰ ἐρείπια εἶναι καὶ σήμερον καταφανῆ, καὶ ὅπου κατὰ τὴν ἐγχώριον παράδοσιν ἐμόνασεν ὁ ἅγ. Βασίλειος καὶ ὁ ἅγ. Γρηγόριος.—Τὸ ἐκτεθειμένον εἰς τοὺς ἀνέμους ἀγκυροβόλιον τῆς Κερασοῦντος κεῖται πρὸς τὰ δυτικὰ τῆς χερσονήσου πλησίον ξυλίνου περάματος καὶ τοῦ τελωνείου. Ἐν τούτοις δι' αὐτοῦ διεξάγεται ἐμπόριον ζωηρόν, καὶ μεθ' ὅλην τὴν ἐλλιπῆ συγκοινωνίαν τῆς πόλεως μὲ τὴν ἐνδοχώραν της (750 προσεγγίσεις ἀτμοπλοίων ἐτησίως). Κυ-

ρίως εἰπεῖν πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας μία μόνον ὁδός, ἀξία λόγου, ὑπάρχει ἀπὸ τῆς πόλεως ταύτης, ἡ μέχρι Κυρὰ-χισὰρ τοῦ βιλαετίου Σεβαστείας, ἡ ὁποία ἔχει μῆκος 122 χμ., πλάτος δὲ 7 μ. (ἐπὶ τῶν ὀρέων 4 καὶ 3).—Πρὸ τοῦ λιμένος ἀνέρχεται ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης τὸ νησύδριον ἡ Ἀρητιάς, ἢ Ἄρεως νῆσος (Κιρασοὺντ-ἀδασί), χαμηλὴ καὶ λοχμώδης, περιβαλλομένη ἀπὸ τεῖχος βυζαντινῶν χρόνων, ἔχουσα εἰς τὸ μέσον πύργον καὶ ναΐσκον, σήμερον καταπεσόντα, ἀνακαλοῦσα δὲ τὴν μνήμην τῶν δύο βασιλισσῶν τῶν Ἀμαζόνων, Ὀτρήρης καὶ Ἀντιόπης, αἱ ὁποῖαι εἶχον ἀφιερώσει ἐνταῦθα ναὸν εἰς τὸν Ἄρην. Ἡ Κερασοῦς εἶχεν ἄλλοτε καὶ ναυτικὸν ἀξιόλογον ἀπὸ ἱστιοφόρα, ἀνερχόμενα εἰς 60 καὶ κατασκευαζόμενα ἐντὸς τοῦ λιμένος της, τὰ ὁποῖα ὅμως σήμερον ἠλαττώθησαν πολὺ ἕνεκα τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἀτμοπλοΐας.—Ὅλα τὰ εἴδη τῶν ἰχθύων καὶ τῶν ὀστρακοδέρμων, τὰ ὁποῖα ἁλιεύονται εἰς τὸν Εὔξεινον, ζῶσιν εἰς τὰ ὕδατα τῆς Κερασοῦντος πλὴν τοῦ ἀστακοῦ ἐκ τῶν ὀστρακοδέρμων καὶ τῆς σηπίας ἐκ τῶν μαλακίων τοῦ γένους τῶν κεφαλοπόδων. Ζῶσιν ἀκόμη εἰς τὰ ὕδατα ταῦτα πολλὰ εἴδη τῶν γαστεροπόδων καὶ ἀκεφάλων.

Ἡ πόλις μεθ' ὅλην τὴν πυκνότητα τῶν δασῶν καὶ τὴν παντοτινὴν ὑγρασίαν εἶναι ὑγιεινή, διότι κεῖται ἐπὶ βράχου καὶ δὲν ἔχει πλησίον της ἕλη.

Ἱστορικαὶ εἰδήσεις. —Ἡ Κερασοῦς ἱδρύθη τῷ 630 π. Χ. ἀπὸ Μιλησίους ἐκ Σινώπης. Τὸ ὄνομά της ὀφείλει ἀναμφιβόλως εἰς τὴν ἀφθονίαν τῶν κερασίων, τὰ ὁποῖα παράγει ἡ περὶ αὐτὴν γῆ. Ἀπὸ αὐτὴν παρέλαβεν ὁ Λούκουλλος τὸ δένδρον τοῦτο καὶ τὸ μετεφύτευσεν εἰς τὴν Ρώμην τῷ 73 π. Χ., οὕτω δὲ τὸ ἐγνώρισε καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἐκ τῆς ἀναβάσεως τοῦ Ξενοφῶντος εἶναι γνωστὸν ὅτι εἰς τὴν πόλιν ταύτην ἀνεπαύθησαν καταβαίνοντες οἱ μύριοι. Ἀλλ' ἡ ἀρχαία πόλις ἔκειτο ὄχι ὅπου εἶναι σήμερον ἡ Κερασοῦς, ἀλλ' εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Κιρασοὺν-δερέ. Ἡ σημερινὴ πόλις κατέχει τὴν θέσιν τῆς Φαρνακίας, τὴν ὁποίαν ἔκτισεν ὁ Φαρνάκης, καὶ ἡ ὁποία κατόπιν μετωνομάσθη πάλιν Κερασοῦς.

Τὰ χωρία τῆς Κερασοῦντος ὑπάγονται εἰς τὸν μητροπολίτην Χαλδίας (Κοὺς-καγιά, Τζάλ, Κεϊρέζ, Πάτλαμα, Τιβάν, Ἁγιοὺ-κιοϊ, Τζαγήλ, Κάραλα, Γιάμουρτζα, Κοτόλια, Ἀλμάκλα, Κιρκ-χαρμάν). Αὐτὴ ἡ Κερασοῦς ἀπετέλει ἄλλοτε ἐπισκοπὴν ἐξαρτωμένην

ἀπὸ τὴν μητρόπολιν Τραπεζοῦντος, ἀλλὰ τῷ 1913 προσηρτήθη δι' ἀποφάσεως τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου εἰς τὴν μητρόπολιν Χαλδίας.

Πουλαντζάκη.

Κάτοικοι 2500.

Ἀπέχει 3 ὥρας πρὸς Δ τῆς Κερασοῦντος, εἶναι κτισμένη εἰς τὴν παραλίαν εἰς τοὺς πρόποδας ἰσοϋψῶν, δενδροφύτων, λόφων καὶ ἐκτείνεται μεταξὺ δύο ποταμίων. Κυριώτατον προϊὸν τῆς χώρας ἐνταῦθα εἶναι τὰ λεπτοκάρυα. Δυστυχῶς ἡ Πουλαντζάκη δὲν ἔχει λιμένα. Ἄλλως ἡ ἀνάπτυξις αὐτῆς θὰ ἦτο γοργή.

Ὁ καζᾶς Κερασοῦντος ἔχει καθόλου εὐκραὲς κλῖμα. Εἶναι δὲ μᾶλλον ὀρεινός. Κυριώτερα προϊόντα ἔχει τὰ δημητριακὰ καὶ τὰ λεπτοκάρυα ἢ τὰ ποντικὰ κάρυα (τὰ καλύτερα τοῦ Πόντου). Ὁ καζᾶς σχεδὸν ἀδιαλείπτως καλύπτεται ὑπὸ τοῦ δενδρυλλίου τούτου τῆς λεπτοκαρυᾶς, τοῦ ὁποίου ἡ καλλιέργεια ὁλονὲν ἐπεκτείνεται κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους, καὶ τὸ ὁποῖον πολλαπλασιάζεται δασικῶς ἀπὸ τῶν ρωσικῶν συνόρων μέχρι τῆς Ἀμισοῦ (ἐτησία ἐξαγωγὴ ἀπὸ τὴν Κερασοῦντα 7—9000000 ὀκάδων). Ἄλλα προϊόντα ὁ καζᾶς ἔχει τὸν ἀραβόσιτον, ὀλίγην ὄρυζαν πλησίον τῆς παραλίας· φασόλια καὶ μάλιστα μεγάλην ποσότητα, κυάμους κέγχρον, βρόμην καὶ πίσα. Τὰ ὀπωροφόρα καλλιεργοῦνται ἐπίσης. Καὶ ὁ καπνὸς καλλιεργεῖται ἀπὸ 14 χωρία τοῦ καζᾶ. — Ἐπίσης ἡ κτηνοτροφία ἀκμάζει εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ καζᾶ. Ἀλλὰ τὸν χειμῶνα τὰ κτήνη τρέφονται ὀλίγον καὶ ἀδυνατίζουν διὰ τοῦτο πολύ. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα τὰ μεταλλεῖα τῆς Κερασοῦντος ἐφημίζοντο. Καὶ σήμερον δὲ γίνεται εἰς τὸν καζᾶν κατεργασία, ὀλίγη ὅμως, μετάλλων τινῶν, χαλκοῦ καὶ σιδήρου, ἀλλὰ χωρὶς καλαισθησίαν καὶ λεπτότητα. Ὁ καζᾶς ἔχει καὶ θερμὰς πηγὰς (πηγαὶ Βουλαντζάκης). Ἀξιόλογα εἶναι καὶ τὰ δάση τοῦ καζᾶ (ἰτέα, πεύκη, ὀξύη, δρῦς, ἐλάτη, ἀγριοκαστανέα).

Κοτύωρα *(Ὀρδού).*

Κάτοικοι 13000.
Τοῦρκοι 5000.
Ἕλληνες 5500.
Ἀρμένιοι 2.500.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ. Ἡ πολίχνη κεῖται εἰς τρίωρον ἀπὸ τῆς Κερασοῦντος ἀπόστασιν ἐντὸς ὡραίου κόλπου ἐπὶ θέσεως ἠρέμως καὶ ὁμαλῶς ἀναφορικῆς, τῆς βορείας κατωφερείας τοῦ ὄρους Πὲζ-τεπέ, τοῦ ὁποίου ἡ κορυφὴ ἀνέρχεται εἰς ὕψος 450 μ. Ἀμφιθεατρικῶς δὲ ἐκτισμένη ἔχει ὡραίαν ἄποψιν.—Ἐκ τοῦ λιμένος τῆς πόλεως ταύτης ἐξάγονται πολλὰ προϊόντα (φασόλια, ἀραβόσιτος, κάνναβις, μαλλία, κάρυα, καναβούρι, λιναρόσπορος, δημητριακά, βρόμη, ὄρυζα, βρίζα, κηρός, αὐγά, μῆλα κτλ.). Καὶ ἡ εἰσαγωγὴ δὲν εἶναι ἀσήμαντος. Διὰ τοῦτο καὶ ἀτμόπλοια προσεγγίζουν πολλὰ εἰς τὸν λιμένα τῶν Κοτυώρων. Ἔχει δὲ καὶ συγκοινωνίαν μὲ τὰ ὑπερκείμενα χωρία καὶ τὰς πόλεις. Εἰς ἀπόστασιν ἡμισείας ὥρας ἀπὸ τῆς πόλεως καὶ πρὸς Α αὐτῆς ρέει παραλλήλως ὁ Μελάνθιος (Μελὲτ-σοὺ) καὶ κατόπιν τούτου ὁ Ἀπτὰλ σού, ὁ ὁποῖος εἶναι καὶ τὸ ὅριον τῆς πνευματικῆς δικαιοδοσίας τῶν μητροπολιτῶν Νεοκαισαρείας καὶ Χαλδίας. — Τὸ Ὀρδοὺ ἐκάη ἐκ πυρκαϊᾶς ἐν μέρει τῷ 1913. Εἶναι δὲ ἕδρα τοῦ Νεοκαισαρείας. Ἡ λέξις Ὀρδοὺ εἶναι τουρκικὴ καὶ σημαίνει στρατόπεδον. Ὠνομάσθη δὲ οὕτω, διότι ἱδρύθη ἡ πόλις (τὸν 15 αἰῶνα) ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς κέντρον καὶ ἀφετηρία πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων. - Ὁ ὅλος καζᾶς τῶν Κοτυώρων ἔχει πληθυσμὸν 100000.

Ἱστορικαὶ εἰδήσεις.—Τὰ Κοτύωρα ἦσαν ἀποικία τῆς Σινώπης, ἱδρυθεῖσα ἴσως πρὸ τῆς Κερασοῦντος καὶ τῆς Τραπεζοῦντος. Τὰ ἐρείπια αὐτῆς δεικνύονται σήμερον πρὸς Δ τοῦ Ὀρδοὺ εἰς ἀπόστασιν ἡμισείας ὥρας. Ὡς εἶναι γνωστὸν ἐκ τῆς Ἀναβάσεως τοῦ Ξενοφῶντος, εἰς τὴν πόλιν ταύτην ἔμειναν οἱ μύριοι 45 ἡμέρας, ἐδῶ δὲ ἐδέχθη ὁ Ξενοφῶν πρέσβεις τῆς Σινώπης, οἱ ὁποῖοι προέτειναν νὰ διαβιβάσωσι μὲ ἰδικά των πλοῖα τοὺς μυρίους, διὰ νὰ μὴ διέλθουν διὰ τῆς χώρας των, μέχρι τῆς Ἡρακλείας, ὅπου καὶ πράγματι διεβιβάσθησαν. Τὰ Κοτύωρα καὶ ἡ περιοχή των ἀπετέλεσαν μέρος τοῦ βασιλείου τοῦ Μιθραδάτου. — Πρὸς Δ τῶν Κοτυώρων καὶ εἰς ὀλίγην ἀπ' αὐτῶν ἀπόστασιν κεῖται ὁ λιμὴν Βοῶνος (Βῶνα) ἢ Τσὰμ-μπουρνού, ὁ κάλλιστος μετὰ τὸν λιμένα τῆς Σινώπης, καὶ τὸ ὁμώνυμον ἀκρωτήριον, τὸ ὁποῖον ὑπὸ τοῦ Στράβωνος ὀνομάζεται Γενήτης, καὶ τὸ Ἰασώνειον ἀκρωτήριον, ἐφεξῆς τούτου, τὸ φέρον τὸ ὄνομα τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Ἀργοναυτῶν. Τριγύρω τοῦ Ὀρδοὺ φαίνονται ἐρείπια πολλὰ ἐκκλησιῶν καὶ μονῶν ἑλληνικῶν. Μεταξὺ δὲ τῶν δύο ἀκρωτηρίων ἔχομεν τὴν νῆσον Κιλίκων (Χοϊνὰτ-καλεσὶ) καὶ τὸ Πολεμώ-

νιον (εἶναι ὁ σημερινὸς Πούλαμαν, ἄθλιον χωρίον, μαστιζόμενον ἀπὸ πυρετούς), ὅρυμα τοῦ Πολέμωνος, βασιλέως τοῦ Πόντου, ὁπόθεν καὶ ἡ ἔκτασις ἡ περὶ αὐτὸ ἐκλήθη Πολεμώνιος Πόντος καὶ ὁ Νεοκαισαρείας ἔξαρχος Πόντου Πολεμωνιακοῦ.

Ὅλος ὁ καζᾶς τοῦ Ὀρδοὺ ἔχει 309 χωρία. Ἔχει δὲ κλῖμα ὑγιεινὸν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ ἐπὶ τῶν παρχαρίων. Ἡ πόλις ὅμως Ὀρδοὺ καὶ ἡ παραλιακὴ ἔκτασις, ὅπου καλλιεργεῖται ἡ ὄρυζα καὶ σχηματίζονται ἕλη, εἶναι νοσηραί. Διὰ τοῦτο τὸ θέρος οἱ κάτοικοι, διὰ νὰ μὴ προσβάλλωνται ἀπὸ ἑλώδεις, ἀφήνουν τὴν πόλιν καὶ ἀπέρχονται καὶ μένουν εἰς τὰ ὑψίπεδα μέχρι τοῦ φθινοπώρου.—Ἀναφέροντες ἀνωτέρω τὰ ἐξαγόμενα ἐκ τοῦ λιμένος τοῦ Ὀρδοῦ προϊόντα ἐδηλώσαμεν πρὸς τούτοις καὶ τί παράγει ὁ καζᾶς, ὁ ὁποῖος ἔχει ἔδαφος γόνιμον. Ἔχει ὅμως κατοίκους μᾶλλον ὀκνηροὺς καὶ γεωργίαν παρημελημένην. Ἄλλως ἡ παραγωγὴ αὐτοῦ θὰ ἦτο πολὺ ἀνωτέρα ἀπὸ τὴν σημερινήν. Ἀπὸ τὰς ὀπώρας τοῦ καζᾶ ἐκτιμῶνται πολὺ τὰ μῆλα, τὰ ὁποῖα ἐξάγονται εἰς μεγάλας ποσότητας. Ἀξιόλογον τοῦ καζᾶ προϊόν, ἐξαγόμενον εἰς τὴν Εὐρώπην, εἶναι καὶ τὰ αὐγά.—Τὸ ἔδαφος τοῦ καζᾶ εἶναι ἡφαιστειῶδες καὶ μεταλλοφόρον. Πρὸς Ν. τοῦ Ὀρδοὺ καὶ εἰς ἀπόστασιν 15 χμ. ὑπάρχει μεταλλεῖον μολύβδου ἀργυρούχου (εἰς τὸ Βακατζίκ). Πρὸς Α. αὐτοῦ καὶ εἰς ἀπόστασιν 25 χμ. πλησίον τῆς παραλίας ὑπάρχει μεταλλεῖον μαγγανίου (εἰς τὸν Ἀπτάλ). Πλησίον δὲ τῆς πόλεως ὑπάρχει λατομεῖον κιμωλίας. — Ἡ κτηνοτροφία ἐνταῦθα, ἰδίως τῶν προβάτων, ἀκμάζει, ὡς καὶ ἡ παραγωγὴ βουτύρου καὶ τυροῦ. Τὸ μαλλίον ἐπίσης ἀποτελεῖ σπουδαιότατον πορισμὸν βίου. Τὸ ἔδαφος τοῦ καζᾶ εἶναι κεκαλυμμένον ἀπὸ δάση (δρῦς, καρύα, κυπάρισσος, πλάτανος, σήμυδα, ὀξύα, μελία, κλήθρα, πτελέα, ἐλάτη, πεῦκος, πύξος). Ἐντὸς αὐτῶν διαιτῶνται ἄρκτοι, ἀγριόχοιροι, λύκοι, ἀλώπεκες, θῶες, ἀγριόγατοι, δορκάδες, αἴγαγροι κτλ.). Ἀμαξιτὴ ὁδὸς ἑνώνει τὴν Ὀρδοὺ μὲ τὴν Σεβάστειαν. Ἔχει μῆκος 82 χμ. μέχρι τῶν συνόρων τοῦ καζᾶ. Ἔχει δὲ καὶ πλείστας γεφύρας εἴτε λιθίνας εἴτε ξυλίνας.

β΄) ***Σαντζάκιον Τζάνικ.***

Ἀποτελεῖται ἀπὸ 5 καζάδες Φάτσας, Οἰνόης, Τσαρσαμπᾶ, Ἀμισοῦ, Πάφρας.

Ἀπό τινων ἐτῶν τὸ σαντζάκιον τοῦτο ἀποτελεῖ ἀνεξάρτητον διοίκησιν (μουστακηλ σαντζάκ).

Ἀμισὸς *(Σαμψοῦς).*

Κάτοικοι 25.000.
Τοῦρκοι 12.000.
Ἕλληνες 11.000.
Ἀρμένιοι 1.5000.
Τάταροι ἐλάχιστοι.

Εἶναι ἡ ἕδρα τοῦ σαντζακίου. Κεῖται 3 χμ. περίπου μακρὰν τῆς θέσεως τῆς ἀρχαίας Ἀμισοῦ πλησίον τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Λυκάστου (Μερδ-ἰρμάκ=γενναῖον ρεῦμα), ἐντὸς κόλπου εὐρέος, ἀναπεπταμένου πρὸς τὰ ΒΑ, καὶ ἐκτείνεται εἰς σχῆμα ἡμισελήνου ἐπὶ τῆς κατωφερείας χαμηλοῦ ὄρους, ὁπόθεν ἡ πόλις κατέρχεται εἰς τὴν παραλίαν τῆς θαλάσσης καὶ ἐκτείνεται κατὰ μῆκος αὐτῆς. Διαιρεῖται εἰς δύο, τὴν Ἄνω Ἀμισὸν ἢ Καδή-κιοϊ καὶ τὴν Κάτω ἢ κυρίως Ἀμισόν. Τῷ 1866 πυρκαϊὰ τὴν ἀπετέφρωσε, τὸν δὲ Αὔγουστον τοῦ 1900 ἄλλη πάλιν πυρκαϊὰ ἀποτέφρωσε 200 οἰκίας τῆς Ἄνω πόλεως. Σήμερον ἡ πόλις εἶναι ἐν μέρει εὐρωπαϊκὴ καὶ ἐν μέρει ἀνατολική. Καὶ οἱ δρόμοι εἰς τὰς παλαιὰς συνοικίας εἶναι στενοὶ καὶ ρυπαροί, εἰς τὰς νέας τοὐναντίον. Ὁ πληθυσμὸς αὐτῆς ἤρχισε νὰ αὐξάνῃ ἀπὸ 40 ἐτῶν ἀπὸ Τούρκους καὶ Ἕλληνας, προερχομένους ἀπὸ τὴν Καραμανίαν, Καππαδοκίαν, Τραπεζοῦντα, καὶ ἀπὸ Ἀρμενίους. Εὐχάριστον ἐντύπωσιν κάμνουν αἱ ἐπαύλεις τῶν πλουσίων Ἑλλήνων καὶ Ἀρμενίων τῆς πόλεως, αἱ ἐγειρόμεναι εἰς τὰ προάστειά της, εἰς τοὺς πρόποδας λόφων, καὶ ἀνερχόμεναι κατάλευκοι καὶ κομψαί.

Ἡ Ἀμισὸς εἶναι καθαρῶς ἐμπορικὴ πόλις καὶ ἡ τοποθεσία της εἶναι πολὺ εὐνοϊκὴ διὰ τὸ ἐμπόριον. Διότι, ἐνῷ ἡ Τραπεζοῦς (καὶ ἡ Σινώπη) δὲν ἔχουν ὡς ἐνδοχώραν ἐκτάσεις γονίμους, ἀποκλείονται δὲ ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸν δι' ὀρέων, ἡ Ἀμισὸς εἶναι ὁ φυσικὸς λιμὴν πλουσίας ἐκτάσεως καὶ μεγάλης ὡς ἡ Ἀγγλία (ἡ νῆσος), ἐχούσης γαίας σιτοφόρους, καὶ ἐκτάκτως γονίμους, καπνοπαραγωγούς, ἐχούσης δὲ ἀκόμη καὶ γαιάνθρακας. Κεῖται δὲ εἰς τὸ κέντρον τῆς ποντικῆς παραλίας εἰς ἴσην σχεδὸν ἀπόστασιν ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τῶν δύο μεγάλων ποταμῶν, τοῦ Ἰριδος καὶ τοῦ Ἅλυος. Διὰ τοῦτο προτιμᾶται ὑπὸ τῶν ἐμπόρων τῶν μεγάλων κέντρων τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ τῶν ἐμπόρων τῆς παραλίας, ὡς καὶ τῆς ἀπέναντι αὐτῆς κειμένης Κριμαίας. Διὰ τοῦτο καὶ ἀπὸ πολλοῦ ἐσχεδιάζετο ἡ κατασκευὴ σιδηροδρομικῆς γραμμῆς μέχρι

Σεβαστείας, ἐκτάσεως 393 χμ. Πράγματι τὸ προνόμιον τῆς κατασκευῆς τῆς γραμμῆς ταύτης ἐχορηγήθη τῷ 1912 εἰς γαλλικὴν ἑταιρείαν καὶ ὑπεγράφη ἡ προκαταρκτικὴ σύμβασις. Κατ' αὐτὴν ἡ γραμμὴ θὰ φέρεται κατὰ πρῶτον ΒΔ εἰς τὴν Πάφραν, Μερζεφούν, Ἀμάσειαν καὶ θὰ λήγῃ εἰς τὴν Σεβάστειαν. Ἡ γραμμὴ αὕτη εἶναι προωρισμένη νὰ ἐξυπηρετήσῃ σπουδαιότατα τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν παραγωγὴν τῆς βορείου καὶ κεντρικῆς Μ. Ἀσίας. Ἡ κίνησις τοῦ λιμένος τῆς Ἀμισοῦ εἶναι σημαντικὴ (τῷ 1911 προσεγγίσεις ἀτμοπλοίων 700, εἰσαγωγὴ 28.500.000, ἐξαγωγὴ 50.000.000 φρ.). Διότι εἶναι ἐπίνειον τῶν περιφερειῶν Ἀμασείας, Τοκάτης, Ὑοσγάτης, Καισαρείας, Σεβαστείας. Εἰς δίωρον δ' ἀπ' αὐτῆς ἀπόστασιν καὶ πρὸς ΝΑ κεῖται τὸ Τεκκέ-κιοϊ, ὅπου καθ' ἑβδομάδα καλεῖται πανήγυρις, εἰς τὴν ὁποίαν οἱ κάτοικοι τῶν περιχώρων πωλοῦσι καὶ προμηθεύονται προϊόντα.

Ὁμίχλαι συχναὶ καὶ ἐπίμονοι, ἔδαφος ἑλῶδες καθ' ὅλον τὸν κόλπον, καθιστῶσι τὸ κλῖμα τῆς πόλεως νοσηρόν, τὸ ὁποῖον ἄλλως τὸν χειμῶνα εἶναι ἤπιον. Εἶναι δὲ ἡ πόλις καὶ ἀκάθαρτος ἕνεκα τῆς ὑγρασίας καὶ τῶν ὁμιχλῶν καὶ διότι οἱ δρόμοι της εἶναι ἀθλίως ἐστρωμένοι. Μόλις βρέξῃ, ἡ συγκοινωνία ἐντὸς τῆς πόλεως, τῶν τροχοφόρων ἰδίως, διακόπτεται. Ἀλλὰ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ κατάστασις αὕτη ἐβελτιώθη πολύ. Ἡ Ἀμισὸς ἀπέχει 75 ὥρας ἀπὸ τῆς Τραπεζοῦντος κατὰ ξηράν. Εἶναι δὲ ἕδρα τοῦ μητροπολίτου Ἀμασείας.

Ἱστορικαὶ εἰδήσεις.— Ἡ Ἀμισὸς ἱδρύθη ὑπὸ τῶν Μιλησίων. Βραδύτερον προσηρτήθη εἰς τὸ βασίλειον τοῦ Πόντου. Ὁ Μιθραδάτης ἐμεγέθυνε τὴν πόλιν καὶ τὴν διεκόσμησε μὲ ναούς. Ὅταν δὲ ἐπολιορκήθη ἀπὸ τὸν Λούκουλλον, ὁ ὑπερασπιστὴς αὐτῆς Καλλίμαχος ἔθηκε πῦρ εἰς αὐτήν. Οἱ Ρωμαῖοι στρατιῶται ὑπεβοήθησαν τὴν διάδοσιν τοῦ πυρὸς διὰ νὰ λεηλατήσουν τὴν πόλιν καὶ ἡ ἀρχαία Ἀμισὸς κατεστράφη τότε τελείως. Ἀνεκτίσθη δὲ ἐπὶ τῆς σημερινῆς της θέσεως καὶ ἀπέλαυσεν ἐπὶ Ρωμαίων καὶ Βυζαντινῶν ἡσυχίαν. Ἀπὸ τῶν Σελτζουκιδῶν μετωνομάσθη Σαμψοῦς. Τὴν πόλιν ἐκυρίευσεν ὁ Σουλτᾶνος Σουλεϊμὰν ὁ Γιλδιρίμ. Ἀνασκαφαὶ δὲ γενόμεναι κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐπὶ τοῦ χώρου τῆς ἀρχαίας Ἀμισοῦ ἔφεραν εἰς φῶς ἀξίας λόγου ἀρχαιότητας (λείψανα τῶν ἀρχαίων τειχῶν, στύλους, ναόν, ἀνάγλυφα, νομίσματα κτλ.), ἐκ τῶν

ὁποίων πολλαὶ εἶναι (ἦσαν τοὐλάχιστον πρό τινων ἐτῶν) κατατεθειμέναι εἰς τὸ διοικητήριον τῆς πόλεως. Τὰς ἀνασκαφὰς διεξήγαγεν αὐστριακὸς ἀρχαιολόγος.

Τσαρσαμπᾶς *(Θεμίσκυρα).*

Κάτοικοι 8000.

Ἕλληνες 2000.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ ἀπέχει 5 ὥρας ἀπὸ τὴν Ἀμισὸν καὶ κεῖται πρὸς τὰ ΝΑ αὐτῆς. Διὰ τοῦ Τσαρσαμπᾶ διέρχεται ὁ Ἶρις, τοῦ ὁποίου αἱ ἐκβολαὶ ἀπέχουν 20 χμ. ἀπὸ τῆς πόλεως, καὶ τοῦ ὁποίου αἱ ὄχθαι καὶ αἱ παρὰ τὰς ὄχθας γαῖαι καλύπτονται ἀπὸ χλοερὰ δένδρα. Ἐπὶ τοῦ Ἴριδος ἐκτείνεται γέφυρα πρωτογενοῦς κατασκευῆς, ἑνώνουσα τὰ δύο μέρη τῆς πόλεως. Τριγύρω τοῦ Τσαρσαμπᾶ ὑπάρχουν χωρία πλεῖστα (τὰ ὑπολογίζουν εἰς 500), τὸ ἓν πλησίον τοῦ ἄλλου. Ἡ συμπύκνωσις αὕτη τοῦ πληθυσμοῦ ὀφείλεται εἰς τὴν γονιμότητα τοῦ ἐδάφους, εἰς τὴν ἀφθονίαν τῆς ξυλείας καὶ τοῦ ὕδατος. Τὴν Τετάρτην ἑκάστης ἑβδομάδος τελεῖται ἐμπορικὴ πανήγυρις εἰς τὸν Τσαρσαμπᾶν καί, ὡς λέγεται, σφάζονται 150-200 κτήνη ὅπως τραφῶσιν οἱ ἐπισκέπται τῆς πανηγύρεως.

Τέρμε.

Κάτοικοι 1000.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ, κεῖται πλησίον τῶν ἐκβολῶν τοῦ Τέρμετσάϊ (τοῦ Θερμώδοντος τῶν ἀρχαίων) καὶ συνδέεται δι' ἁμαξιτοῦ μετὰ τοῦ Τσαρσαμπᾶ.

Οἱ δύο οὗτοι καζάδες, ὁ μεγαλύτερος τοῦ Τσαρσαμπᾶ καὶ ὁ μικρότερος τοῦ Τέρμε, κατέχουν τὴν πεδιάδα τῆς Θεμισκύρας, ἡ ὁποία ἐκτείνεται μέχρι τῶν πρὸς Α ὀρέων, καὶ ἡ ὁποία ποτίζεται ὄχι μόνον ἀπὸ τὸν Ἶριν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν Θερμώδοντα. Μεταξὺ δὲ τῶν δύο τούτων ποταμῶν ἐτοποθετεῖτο ἡ προσφιλὴς τῶν Ἀμαζόνων κατοικία. Ὁ Θερμώδων πηγάζει ἀπὸ τὰ πλησίον ὄρη. Ἡ πεδιὰς τῆς Θεμισκύρας εἶναι εὐφορωτάτη καὶ τερπνοτάτη, ὡς πλήρης παντοδαπῶν δένδρων, ὀπωροφόρων. Περὶ αὐτῆς ὁ Στράβων (12,547) λέγει, «ἔνδροσόν ἐστι καὶ ποάζον ἀεὶ τὸ πεδίον τοῦτο τρέφειν ἀγέλας βοῶν τε ὁμοίως καὶ ἵππων δυνάμενον, σπόρον δὲ πλεῖστον δέχεται τὸν ἐκ

τῆς ἐλύμου καὶ κέγχρου, μᾶλλον δὲ ἀνέκλειπτον· αὐχμοῦ γὰρ ἐστὶ κρείττων ἡ εὐυδρία παντός, ὥστ' οὐδὲ λιμὸς καθικνεῖται τῶν ἀνθρώπων τούτων οὐδ' ἅπαξ. Τοσαύτην δ' ὀπώραν ἐκδίδωσιν ἡ παρώρειος τὴν αὐτοφυῆ καὶ ἀγρίαν σταφυλῆς τε καὶ ὄχνης καὶ μήλου καὶ τῶν καρυωδῶν, ὥστε κατὰ πᾶσαν τοῦ ἔτους ὥραν ἀφθόνως εὐπορεῖν τοὺς ἐξιόντας ἐπὶ τὴν ὕλην, τοτὲ μὲν ἔτι κρεμαμένων τῶν καρπῶν ἐν τοῖς δένδρεσι, τοτὲ δὲ ἐν τῇ πεπτωκυίᾳ φυλλάδι καὶ ὑπ' αὐτῇ κειμένων βαθείᾳ καὶ πολλῇ κεχυμένῃ. Συχναὶ δὲ καὶ θῆραι παντοίων ἀγρευμάτων διὰ τὴν εὐπορίαν τῆς τροφῆς». Τὴν πεδιάδα ταύτην ὁ Στράβων ὀνομάζει τὸ τῶν Ἀμαζόνων πεδίον.—Μεταξὺ δὲ τῆς Θεμισκύρας καὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἴριδος ἐκτείνεται δάσος, ἄγριον ὅλως καὶ ἄβατον, μήκους 6 ὡρῶν καὶ πλάτος 4, τὸ ὁποῖον ἔχει ἔλη καὶ λίμνας, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ σπουδαιοτέρα εἶναι ἡ Σιμωνίς, ἰχθυοτρόφος, τρέφουσα καὶ κεφάλους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους παράγεται αὐγοτάραχον, τρέφουσα ἀκόμη καὶ ἄλλους ἰχθῦς ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐξάγεται μαῦρον χαβιάριον. Τὸ δάσος τρέφει καὶ πολλὰ ἄγρια ζῶα (ἀγριοχοίρους δορκάδας, ὀνάγρους). Τὸ πεδίον τῶν Ἀμαζόνων κατοικοῦν σήμερον Τοῦρκοι καὶ Κιρκάσιοι, προτιμήσαντες τὰ πεδινὰ ταῦτα μέρη ὡς εὐφορώτατα, ἂν καὶ νοσώδη, ἐνῷ τὰ ὀρεινὰ καὶ τὰς ὑπωρείας κατέχουν οἱ Ἕλληνες (τουρκόφωνοι) καὶ οἱ Τζάννοι (Σάννοι) χριστιανοὶ ἐξισλαμισθέντες. Ὁ ὅλος καζᾶς τοῦ Τσαρσαμπᾶ ἔχει 60-70,000 κατοίκων. Ἔχει δὲ ἔδαφος πρόσφορον εἰς κτηνοτροφίαν. Ἀλλὰ καὶ ἡ γεωργία ἀσκεῖται ὑπὸ τῶν κατοίκων (ὄσπρια, ὅλα τὰ γεννήματα, ἀραβόσιτος, ὄρυζα ἄφθονος καὶ ἀρίστης ποιότητος, κανναβόσπορος, λιναρόσπορος, μῆλα καὶ ἄπια) Τὰ πλεῖστα τῶν προϊόντων τούτων ἐξάγονται εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Συγκοινωνεῖ δὲ μὲ τὴν θάλασσαν ὁ Τσαρσαμπᾶς διὰ πλοιαρίων ἐπὶ τοῦ Ἴριδος καὶ διὰ τοῦ δυτικοῦ του στομίου. Καὶ ὁ Ἶρις εἶναι ἰχθυοτρόφος. Εἰς τοὺς περιοίκους ἁλιεῖς παρέχει ὀξύρρυγχον (esturgeons), τὸ ἄλλως λεγόμενον χαβιαρόψαρον, καὶ ἀπὸ τὰ αὐγὰ τούτου κατασκευάζεται περίφημον χαβιάριον.

Οἰνόη *(Οὔνια).*

Κάτοικοι 10.000.

Ἕλληνες οἱ ἡμίσεις.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ, κεῖται ὄχι μακρὰν τοῦ Δζαβίζ-δερέ, ἐκτείνεται εἰς σχῆμα ἡμισελήνου εἰς τὸ βάθος κολπίσκου καὶ ἔχει διὰ τοῦτο ἄποψιν ὡραίαν. Ἡ πόλις εἶχεν ἄλλοτε ναυτικὸν ἀξιόλογον, ἀνερ-

χόμενον, ὡς ἀναφέρεται, εἰς 100 ἱστιοφόρα, μικρὰ καὶ μεγάλα. Εἰς δὲ τὰ ναυπηγεῖά της κατασκευάζοντο πλοῖα πολλά, μέχρις 25 ἐτησίως. Παρεῖχεν ἀκόμη εἰς τὸ κράτος ἡ πόλις ναύτας ἀξιολόγους. Μετὰ τὴν ἀνάπτυξιν ὅμως τῆς ἀτμοπλοΐας τὸ ναυτικὸν τοῦτο κατέπεσε καὶ ἑκατοντάδες οἰκογενειῶν, ζῶσαι ἐξ αὐτοῦ, μετηνάστευσαν εἰς τὴν Κριμαίαν. Ἀλλ' ὁ λιμὴν τῆς Οἰνόης ἦτο καὶ εἶναι ἀνοικτὸς εἰς ὅλους τοὺς ἀνέμους. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὁ λιμὴν τῆς Οἰνόης ἦτο τὸ ἐπίνειον τῶν Χαλύβων, ὅπως εἶναι σήμερον τῆς Νεοκαισαρείας. —Ἡ Οἰνόη ἔχει καὶ λατομεῖα ἀξιολογώτατα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐξάγονται πέτραι, ὁμοιάζουσαι πρὸς μάρμαρον, λευκαί. Μνημεῖα, ἄξια λόγου ἡ Οἰνόη σήμερον δὲν παρουσιάζει ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας της πλὴν ὀλίγων. Μόνον πρὸς Ν αὐτῆς καὶ εἰς ἀπόστασιν μιᾶς ὥρας ἢ 8 χμ. εἰς τὴν θέσιν Καλὲ-κιοϊ ὑψοῦται βράχος πολὺ ἀπότομος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὑπάρχουν λείψανα βυζαντινοῦ φρουρίου. Εἶναι δὲ τὸ κοινῶς καλούμενον κάστρον τῆς Ὡραιᾶς. Τὸ φρούριον τοῦτο δεσπόζει τοῦ λιμένος τῆς Οἰνόης.

Ἱστορικαὶ εἰδήσεις.—Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἡ Οἰνόη φαίνεται ὅτι ἦτο μικρὰ πόλις. Ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν ἦτον ἐπίνειον τῆς Νεοκαισαρείας, τῶν Κομάνων, καὶ τῆς λοιπῆς Μ. Ἀσίας καὶ ἦτο ἡ περὶ αὐτὴν χώρα πυκνῶς κατῳκημένη, ἡ ὁποία ἐπὶ τῶν Κομνηνῶν τῆς Τραπεζοῦντος ἀπέβη ἡ ὡραιοτάτη τοῦ κράτους των ἐπαρχία. Μεταξὺ δὲ τῆς Τέρμε παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Θερμώδοντος καὶ τῆς Οἰνόης ἡ ἐκτεινομένη χώρα ὠνομάζετο Σιδήνη, ἡ ὁποία ἐθεωρεῖτο εὐδαίμων. Τῆς ἐκτάσεως ταύτης ὑπέρκειται τὸ Ἀμαζόνιον ὄρος (Ἀμαζὸν-δάγ).

Τὸ κλῖμα τοῦ καζᾶ εἶναι ἥπιον. Ἀλλ' εἰς τὸ ἐσωτερικόν, ὅπου ὑψοῦνται ὄρη, εἶναι ψυχρόν. Ἐν γένει δὲ τὸ κλῖμα τοῦ καζᾶ δὲν εἶναι τόσον νοσηρόν, ὅσον τῆς Ἀμισοῦ καὶ τῶν Κοτυώρων, ἂν καὶ τριγύρω τῆς πόλεως ὑπάρχουν ἕλη, τὰ ὁποῖα φέρουν ἑλώδεις. Εἰς τὸν καζᾶν κατοικοῦν καὶ πολλοὶ Γεωργιανοὶ μετανάσται. Εἰς δὲ τὸ Ἀμαζόνιον κατοικοῦν οἱ Τζανίκοι, δύσμορφοι ἄνδρες καὶ περιφρονούμενοι ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἐνῷ αἱ γυναῖκες των φημίζονται ὡς μεγαλόσωμοι καὶ ὡραῖαι. Προϊόντα ὁ καζᾶς ἔχει σιτηρά, ἀραβόσιτον, ὄρυζαν, βρόμην, κάνναβιν, λίνον, ὄσπρια καὶ ὀπώρας. Ἐκτεταμένα εἶναι καὶ τὰ δάση τοῦ καζᾶ, τὰ ὁποῖα παρέχουν ἀξιόλογον πρὸς ναυπηγίαν ξυλείαν. Πλὴν τῆς γεωργίας οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται

εἰς τὸ ἐμπόριον, τὴν σχοινοποιΐαν, τὴν κεραμευτικὴν καὶ τὴν ναυπηγίαν.

Φάτσα (*Φαδισάνη ἢ Βαδισάνη*).

Κάτοικοι 3,000.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ ἀπέχει 8 ὥρας ἀπὸ τὰ Κοτύωρα, πρὸς Δ τῶν ὁποίων κεῖται. Ὁ συνοικισμὸς αὐτῆς ἤρχισε πρὸ ὀλίγου ἀπὸ τὴν Ἀργυρόπολιν. Μετῴκησαν δὲ εἰς αὐτὴν πολλοὶ καὶ ἐκ Τοκάτης καὶ ἐξ Οἰνόης. Πρὸ ἐτῶν προσῆλθον καὶ Γεωργιανοὶ Μωαμεθανοὶ (Κιουρτζῆδες) ἐκ Ρωσίας. Ἔκτοτε δὲ ἤκμασεν ἡ γεωργία καὶ τὸ ἐμπόριον.

Ὁ καζᾶς παράγει ὅσα περίπου καὶ ὁ καζᾶς Οἰνόης προϊόντα, ἰδίως δὲ ἀραβόσιτον (5,000,000 ὀκάδας) καὶ σῖτον. Ἐν γένει ὁ καζᾶς ἔχει προϊόντα γεωργικὰ ἄφθονα. Ἐν τούτοις ἡ ἀτμοπλοϊκὴ συγκοινωνία καθυστερεῖ. Εἰς ἀπόστασιν δύο ὡρῶν ἀπὸ τῆς Φάτσας ὑπάρχουν καὶ ἰαματικαὶ πηγαί. Ὁ καζᾶς ἐν τῷ συνόλῳ ἔχει 100 χωρία.

Πάφρα.

Κάτοικοι 11,000.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ. Κεῖται εἰς τὴν δυτικὴν ἄκραν τοῦ σαντζακίου Τζανίκ, ἐπὶ τῶν ὁρίων τοῦ Πόντου καὶ τῆς Παφλαγονίας καὶ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἅλυος, ῥέοντος ἐνταῦθα μεθ' ὁρμῆς, ἔχοντος δὲ πλησίον τῆς Πάφρας γέφυραν ξυλίνην ἑκατοντάδων μέτρων. Ἀπέχει 48 χμ. ἀπὸ τὴν Ἀμισὸν (12 ὥρας) καὶ 20 ἀπὸ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἅλυος. Μικρὸς λιμὴν αὐτῆς πρὸς τὴν θάλασσαν εἶναι τὸ χωρίον Κουμτζουγάζ, ἀπέχον 12 χμ. ἀπὸ τὴν Πάφραν. Ἡ πόλις εἶναι ἕδρα ἐπισκοπῆς ὑπαγομένης εἰς τὴν μητρόπολιν Ἀμασείας.

Ἀλάτζαμ (*Λεοντόπολις*).

Κάτοικοι 3,000.

Κεῖται ἐπὶ μικροῦ ὁμωνύμου ποταμίου εἰς ἑξάωρον ἀπὸ τῆς Πάφρας ἀπόστασιν καὶ εἶναι μικρὰ ἐξοχικὴ κωμόπολις ὄχι μακρὰν τῆς θαλάσσης. Τὸ Ἀλάτζαμ ἔχει πολλὰ τριγύρω του χωρία καὶ διεξάγει ἐμπόριον κυρίως σιτηρῶν καὶ καπνοῦ.

Ὁ καζᾶς τῆς Πάφρας εἶναι ἀπὸ τοὺς γονιμωτάτους τῆς ποντικῆς

παραλίας. Κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἀναμφιβόλως ἦτο πολὺ κατῳκημένος. Σήμερον τὰ χωρία του ἀνέρχονται εἰς 360 καὶ ὁ ὅλος πληθυσμός του εἰς 90,000, ἐκ τῶν ὁποίων 45 % εἶναι Ἕλληνες τουρκόφωνοι, ἀλλὰ καὶ ἑλληνόφωνοι. Ὁ πληθυσμὸς τοῦ καζᾶ εἶναι πυκνὸς εἰς τὰ πέριξ τῆς Πάφρας. Ἐκεῖ εἶναι πολλὰ τουρκικὰ χωρία, ἀλλὰ καὶ ἑλληνικά, 60 περίπου. Εἰς τὴν Πάφραν προσέρχονται καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν μεσογείων ἐπαρχιῶν τῆς Μ. Ἀσίας, ἐκ Καππαδοκίας κυρίως, καὶ ἐμπορεύονται. Ἡ δὲ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη διάδοσιν τεραστίαν διὰ τῶν σχολείων.

Γνωστὸς εἶναι καὶ περίφημος ὁ καπνὸς τῆς Πάφρας (παραγωγὴ 2.000.000 ὀκάδες), περιζήτητος εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς κυρίως ἀγορὰς (Ἀμβούργου, Μασσαλίας, Λονδίνου, Ἀλεξανδρείας). Ἀλλ' ὁ καζᾶς ἔχει καὶ πολλὰ ἄλλα προϊόντα (σιτηρά, ὄσπρια, ὀπώρας) καὶ κτηνοτροφίαν ἀξιόλογον. Οἱ Ρωμαῖοι ἐκ τῶν δασῶν τῆς Πάφρας ἐπρομηθεύοντο ναυπηγήσιμον ξυλείαν. Ἐν γένει ὁ καζᾶς εἶναι γόνιμος πολὺ καὶ δασώδης καὶ ἔχει παχείας βοσκάς. Ἡ χλόη εἰς τὸν καζᾶν εἶναι πυκνὴ καὶ ἀνέρχεται εἰς ὕψος μέγα καὶ κατὰ τὸν χειμῶνα. Εἰς δὲ τὰς δύο πλησίον τῆς Πάφρας λίμνας καὶ ἐπὶ τοῦ Ἅλυος διεξάγεται καὶ ἡ ἁλιεία τοῦ ὀξυρρύγχου ἀπὸ τὰ αὐγὰ δὲ αὐτοῦ κατασκευάζεται μαῦρον χαβιάριον μικρᾶς μὲν ποσότητος, ἀλλ' ἀρίστης ποιότητος. Ὁ ἰχθὺς οὗτος εἰσέρχόμενος εἰς τὸν ποταμὸν ἵνα ἀποθέσῃ τὰ αὐγά του, συλλαμβάνεται εἰς ποσότητας μεγάλας, ἰδίως τὸ ἔαρ. Καὶ συνήθως μὲν ἁλιεύεται μὲ ἄγκιστρα. Ἀλλ' ὅταν τὰ ὕδατα τοῦ ποταμοῦ θολωθοῦν ἐκ τῶν βροχῶν, οἱ ἰχθῦς μὴ ὁλέποντες εἰς τὸ βάθος ἐπιπλέουν, τότε δὲ οἱ χωρικοὶ τοὺς φονεύουν πλησίον τῶν ὀχθῶν εὐκόλως μὲ πελέκεις καὶ μὲ ξύλα ἀκόμη. Ὁ ὀξύρρυγχος φθάνει κάποτε εἰς μέγεθος πλέον τῶν 2 γαλλικῶν μέτρων. Τὸ βάρος δὲ τῶν αὐγῶν ἑκάστου ποικίλλει ἀπὸ μίαν μέχρι 10 ὀκάδων. Ἡ κατεργασία τοῦ χαβιαρίου τοῦ Ἅλυος βελτιωθεῖσα ἐσχάτως δίδει ποιότητας δυναμένας νὰ συγκριθοῦν πρὸς τὰς ρωσικάς.

Ἡ ἀμαξιτός, ἡ συνδέουσα τὴν Πάφραν μὲ τὴν Ἀμισόν, ἐκτάσεως 48 χμ., εὐκολύνει πολὺ τὸ ἐμπόριον.

γ') *Σαντζάκιον Γκιουμοὺς-χανέ.*

Ἀποτελεῖται ἀπὸ 4 καζάδες, Γκιουμοὺς-χανέ, Τορούλ, Κιλκίτ, Σιράν.

Ἀργυρόπολις (*Γκιουμοὺς-χανέ*).

Κάτοικοι 6,000.
Ἕλληνες 2,500.
Ἀρμένιοι 1,000.

Εἶναι ἕδρα τοῦ σαντζακίου. Κεῖται δὲ πρὸς Ν τῆς Τραπεζοῦντος καὶ εἰς ἀπόστασιν 24 ὡρῶν ἀπ' αὐτῆς ἐντὸς φάραγγος, εἰς ὕψος 1300 μ. ἐπὶ ἐξόχου τοποθεσίας καὶ πλησίον τῆς εἰς Ἐρζεροὺμ φερούσης ἁμαξιτοῦ. Ἡ πόλις πρὸς Β ἐκτείνεται μέχρι τοῦ ποταμοῦ Κάνεως (Χαρσιώτου). Ἀμυγδαλαῖ, κερασέαι, ἀπιδέαι, μηλέαι πληροῦν τὴν τριγύρω της φύσιν, ὡς καὶ ἀζαλέαι, ὑποφόρφυρα ροδόδενδρα καὶ γιγάντειαι πτέρεις. Ἡ πόλις ὠνομάσθη οὕτω διὰ τὰ ἄλλοτε πλούσια μεταλλεῖά της, ἀργύρου καὶ χαλκοῦ, τὰ ὁποῖα σήμερον κανεὶς δὲν τὰ ἐκμεταλλεύεται. Αἱ ὁδοὶ τῆς πόλεως εἶναι στεναὶ καὶ ἀνώμαλοι. Μία δὲ πλατυτέρα, ἡ λεγομένη Βασιλική, συνδέει τὴν πόλιν μὲ τοὺς πλησίον τοῦ ποταμοῦ κήπους, ἀφοῦ δὲ διέλθῃ ὀλίγην ἔκτασιν τῆς πόλεως, φθάνει εἰς τὴν μεγάλην πλατεῖαν (μεγάλο Μεϊντάνι), ὅπου γίνονται τὸ φθινόπωρον πρὸ πάντων ἀγοραπωλησίαι προϊόντων καὶ κυρίως τροφίμων. Ἡ Ἀργυρόπολις ἔχει τακτικὴν συγκοινωνίαν μὲ τὴν Τραπεζοῦντα καὶ τὴν Ἐρζεροὺμ (Θεοδοσιούπολιν) δι' ἁμαξιτοῦ, διὰ τῆς ὁποίας τὰ καραβάνια μεταφέρουν πλεῖστα ἐμπορεύματα. Ἀλλ' ἡ κεντρικὴ αὕτη ἁμαξιτὸς διέρχεται εἰς ἀπόστασιν 10 λεπτῶν ἀπὸ τῆς πόλεως. Κατὰ τὸν ρωσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1828-9 οἱ Ρῶσοι κατώρθωσαν νὰ φθάσουν ὑπὸ τὸν Πάσκεβιτς ἀπὸ τῆς Ἐρζεροὺμ μέχρι τῆς πόλεως ταύτης.

Προϊόντα ἔχει κυρίως μῆλα καὶ ἄπια ἀπὸ τοὺς κήπους της, ἀποστελλόμενα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, Σμύρνην, Ἀλεξάνδρειαν, αἰγοδέρματα καὶ ἄλλα. Ἡ βιομηχανία σήμερον εἶναι εἰς στασιμότητα καὶ παρακμήν. Λειτουργοῦν ἐν τούτοις μικρὰ βυρσοδεψεῖα, μικρὰ ἐργοστάσια πηλίνων ἀγγείων καὶ σωλήνων ὑδραγωγείων, μικρὰ χαλκεῖα καὶ σιδηρουργεῖα. Ἡ δὲ τριγύρω τῆς Ἀργυρουπόλεως χώρα ἔχει μικρὰς, ἀλλὰ μεγαλοπρεπεῖς κοιλάδας, εἰς τὰς ὁποίας εἶναι πολλὰ χωρία. Ἐκ τούτων ὄχι ὀλίγα ἔχουν τοποθεσίας ὡραιοτάτας καὶ γραφικὰς καὶ ἐκτείνονται εἰς τὸ μέσον κήπων. Ἡ Ἀργυρόπολις εἶναι καὶ ἕδρα τοῦ μητροπολίτου Χαλδίας καὶ Χερροιάνων, τοῦ ὁποίου ἡ δικαιοδοσία ἐξαπλοῦται ἐπὶ 5 βιλαετίων (Τραπεζοῦντος, Σεβαστείας, Ἰκονίου, Ἀγκύρας, Ἐρζερούμ),

διότι ὁ μητροπολίτης οὗτος ποιμαίνει τὰ πνευματικά του τέκνα ὁπουδήποτε ἐγκατεστημένα εἰς τὰ λειτουργοῦντα μεταλλωρυχεῖα τῶν βιλαετίων τούτων. Ἀσκοῦσι δὲ οἱ Ἀργυροπολῖται ἐκ παραδόσεως τὸ ἔργον τοῦ μεταλλωρύχου καὶ τὸ ἀσκοῦσι σήμερον ὄχι πλέον εἰς τὰ ἀδρανοῦντα τῆς πατρίδος των μεταλλεῖα.

Ἱστορικαὶ εἰδήσεις.—Ἡ Χαλδία, ἡ ἔχουσα πρωτεύουσαν τὴν Ἀργυρόπολιν, εἶναι ἡ χώρα τῶν μεταλλουργῶν Χαλύβων. Ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν ἀπετέλει ἴδιον θέμα μὲ πρωτεύουσαν τὴν Τραπεζοῦντα. Ἐπὶ τῶν Κομνηνῶν τῆς Τραπεζοῦντος ἐγένετο τὸ θέατρον πολέμων μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν Τουρκομάνων. Ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἡ Χαλδία ὑπέστη πολλὰς κακουχίας, ἀνέκυψε δὲ μόλις πρὸ $2\frac{1}{2}$ αἰώνων, ὁπότε οἱ κάτοικοι αὐτῆς, μεταλλουργοὶ ἔξοχοι, ἐθεωρήθησαν ὡς ὑπάλληλοι τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως, ἔτυχον πολλῶν ἀσυδοσιῶν καὶ προνομίων καὶ ηὐτύχησαν. Ἵδρυσαν δὲ μονὰς καὶ ἀνέδειξαν κληρικοὺς καὶ λογίους. Ἀφοῦ δὲ παρήκμασαν τὰ μεταλλεῖά των, διεσκορπίσθησαν εἰς τὴν κεντρικὴν Μ. Ἀσίαν, ὅπου ἵδρυσαν ἀποικίας. Ἀλλ' ἤρχισε μετὰ τὴν παρακμὴν τῶν μεταλλείων καὶ ἡ εἰς Ρωσίαν μετανάστευσις. Ἰδίως μετὰ τὸ 1829 μετηνάστευσαν πολλοὶ καὶ δὲν ἐπέστρεψαν πλέον. Ἀπὸ πολλῶν δὲ ἐτῶν κανὲν μεταλλεῖον τῆς Χαλδίας δὲν εἶναι ἐνεργόν. Ἐκ τῶν ἀργυρούχων μεταλλείων οἱ ναοὶ αὐτῆς ἦσαν πλούσιοι εἰς ἀφιερώματα, ἰδίως εἰς κανδήλας ἀργυρᾶς καὶ χρυσᾶς. Ταῦτα ἐσχάτως ἐπώλησαν καὶ μὲ τὰ εἰσπραχθέντα χρήματα ἐξησφάλισαν τὴν συντήρησιν τῶν σχολείων των.

Τὰ χωρία τῆς ἐπαρχίας Χαλδίας ἀνέρχονται εἰς 200. Ἐκ τούτων ἄξια λόγου εἶναι ἡ Χουτουρὰ (40 ἑλλην. οἰκίαι), ἡ Ἄτρα, ἀπέχουσα δύο ὥρας ἀπὸ τὴν Ἀργυρόπολιν (120 ἑλλην. οἰκίαι), ἡ Θέμπεδα (70), ἡ Τζολόχαινα (110 ἑλλην., 40 τουρκ.), ἡ Χαβίανα (200 ἑλλην. 90 τουρκ.), ἡ Κορκοτᾶ (50 ἑλλην.), ἡ Τσίτε (65), ἡ Ἄδισα (100), ἡ Αὐλίανα, τὰ Φυτίανα πρὸς Δ τῆς Ἀργυροπόλεως (35 ἑλλ. 75 τουρκ.), ἡ Χάρσιρα καὶ ἡ Χάκαξα (70). Μονὰς δὲ ἔχει τῆς Χάρσιρας, τοῦ ἁγ. Γεωργίου Ζαυτοῦ, τῆς Γουμερᾶς, τοῦ Τεβριντζῆ. Πολλὰ δὲ τουρκικὰ χωρία διατηροῦν τὸ ἑλληνικόν των ὄνομα.

Ἄρδασα.

Εἶναι ἡ ἕδρα τοῦ καζᾶ Τορουὶ καὶ κεῖται ΒΔ τῆς Ἀργυροπόλεως εἰς ἀπόστασιν 5 ὡρῶν ἐπὶ τῶν δύο ὀχθῶν τοῦ Χαρσιώ

του καὶ ἐπὶ τῆς ἁμαξιτῆς ἀπὸ Ἐρζερούμ εἰς Τραπεζοῦντα. Τὸ χωρίον τοῦτο εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ἑλληνικὸν καὶ περιβάλλεται ἀπὸ κήπους. Ἡ Ἄρδασα ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν ἦτο μία ἐκ τῶν 6 ὀχυρῶν θέσεων τῆς Χαλδίας, διασώζουσα καὶ σήμερον λείψανα τοῦ φρουρίου της, ἔδρα δὲ ἐπισκοπῆς τῆς μητροπόλεως Νεοκαισαρείας.

Σάντα.

Κάτοικοι 5,000.

Εἶναι κωμόπολις, ἀπέχουσα 12 ὥρας τῆς Τραπεζοῦντος, ἀνήκουσα ὅμως εἰς τὴν καζᾶν Τοροὺλ τοῦ σαντζακίου Γκιουμοὺς-χανέ. Εἶναι ἐκτισμένη ἑκατέρωθεν τοῦ ποταμοῦ Γιάμπολους. Συνῳκίσθη, ὡς λέγεται, τῷ 1540 ἀπὸ ἀποίκους ἐκ τῶν Πλατάνων καὶ τῆς Τόνιας. Οἱ Σνταῖοι εἶναι κυρίως ἐργάται, λιθοξόοι, κτίσται, μεταλλουργοί, ἐργολάβοι, μικρέμποροι, κτηνοτρόφοι. Εἶναι εὔσωμοι, καὶ γενναῖοι, ἀλλὰ καὶ φιλόνομοι, ἂν καὶ ὁπλοφοροῦν ἔχοντες τὸ προνόμιον τοῦτο διὰ σουλτανικοῦ φιρμανίου. Γενναῖαι καὶ ὡς ἄλλαι Ἀμαζόνες εἶναι καὶ αἱ γυναῖκές των. Οἱ Σνταῖοι ξενητεύονται εἰς τὴν Ρωσίαν, δυστυχῶς δὲ ἀπὸ 50 ἐτῶν καὶ οἰκογενειακῶς.—Κυρίως ἡ Σάντα ἀποτελεῖται ἀπὸ 7 χωρία ἢ ἐνορίας (Γιαννάντων, Θεοδωράντων ἢ Σιμωνάντων (Πιστοφάντων), Ἰσχανάντων ἢ Λιμνία, Τουρνατζάντων, Κολσαμάντων, Πινατάντων καὶ Τσακαλάντων). Τὰ χωρία ταῦτα ἀπέχουν τὸ ἕνα ἀπὸ τὸ ἄλλο 10 ἢ 15 λεπτὰ τῆς ὥρας ἢ ἡμίσειαν τὸ πολὺ ὥραν.

Κρώμνα.

Κάτοικοι 3,000.

Καὶ ἡ Κρώμνα εἶναι κωμόπολις ὀρεινὴ καὶ κατάρρυτος ἀπὸ ἄφθονα καὶ ψυχρὰ ὕδατα. Κεῖται εἰς τὰ ΝΔ τῆς Τραπεζοῦντος εἰς ἀπόστασιν 50 περίπου χμ. (15 ὡρῶν). Εἶναι ὀνομαστὴ, διὰ τὸ γλυκὺ καὶ ὑγιεινόν της κλῖμα. Ἀποτελεῖται ἐκ 12 συνοικιῶν, αἱ ὁποῖαι ἀπέχουν ἡ μία ἀπὸ τὴν ἄλλην. Ἐκ τούτων κυριώτεραι εἶναι ἡ Φραγκάντων, Σιαμανάντων, Ρουσταμάντων, Παπαδάντων κτλ. Αἱ πέντε κεῖνται ἐπὶ τῶν κλιτύων κατωφεροῦς γηλόφου εἰς διάφορα ὕψη (Ἀληθινός, Γλούβινα κτλ.). Οἱ Κρωμναῖοι ζῶσιν ἐν πληρεστάτῃ ὁμονοίᾳ ὡς πρὸς τὰ κοινοτικά των πράγματα. Κατώρθωσαν δὲ νὰ ἐξαλειφθῶσιν ἀπὸ τῶν ληξιαρχικῶν βιβλίων τοῦ κράτους αἱ τουρκικαὶ ὀνομασίαι τῶν οἰκογενειῶν των. Καὶ ἐνῷ πρὸς

40 ἐτῶν πλεῖστοι ὑπέκειντο εἰς στρατολογίαν, σήμερον ὀλίγιστοι τοιαῦται οἰκογένειαι ὑπελείφθησαν. Οἱ Κρωμναῖοι εἶναι γενναῖοι, δυστυχῶς ὅμως καὶ ἔκδοτοι εἰς τὰ πνευματώδη ποτά. Ἐμπορεύονται εἰς τὴν Τραπεζοῦντα ἢ εἰς τὴν ἰδίαν των πατρίδα. Ἀλλ' ἀποδημοῦσι καὶ εἰς Ρωσίαν ὡς κτίσται. Εἶναι δὲ καὶ βαφεῖς καὶ χρυσοχόοι. Εἰς τὴν Κρώμναν συχνάζουν τὸ θέρος οἱ Τραπεζούντιοι εὑρίσκοντες ἐκεῖ ἐξαίρετον κλῖμα, μαγευτικώτατα δὲ καὶ ρωμαντικώτατα παρχάρια.

Ἵμερα.

Κάτοικοι 1,500.

Κεῖται χαμηλότερον τῆς Κρώμνης καὶ ΝΑ αὐτῆς εἰς ἀπόστασιν 20 λεπτῶν καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ 7 συνοικίας (Ναζαράντων, Λιβάδια, Μαντρία, Θωμάντων, Ζανδακάντων, Παναγία, ἅγ. Γεώργιος). Εἶναι δὲ κωμόπολις περικαλλής, ἔχει κλῖμα εὐκραὲς καὶ οὐρανὸν διαυγῆ. Πλησίον αὐτῆς λειτουργεῖ ἡ γυναικεία μονὴ τοῦ ἁγ. Ἰωάννου. Οἱ κάτοικοί της εἶναι γαιοκτήμονες. Εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς Ἵμερας ὑπάρχουν καὶ 10 χωρία μὲ 3,500 κατοίκους.

Σταυρίν.

Εἶναι κωμόπολις πρὸς Δ τῆς Κρώμνης μὲ 4 ἐνορίας (Ἀπανωχώρ', Ἀφκατωχώρ', Μονοδάντων καὶ Μαχαλᾶ). Εἰς τὴν κοινότητα ταύτην πολλαὶ χριστιανικαὶ οἰκογένειαι συγγενεύουν μὲ τουρκικάς, καταγομένας ἐξ ἐκείνων. Τὸ Σταυρὶν καὶ οἱ κάτοικοί του Σταυριῶται ἐγένοντο καὶ εὐρύτερον γνωστοὶ ἐκ τῆς ἑξῆς αἰτίας. Τῷ 1878, ἤτοι μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ τελευταίου ρωσοτουρκικοῦ πολέμου, οἱ Σταυριῶται, ὄντες εἰς τὸ κρυπτὸν μὲν Χριστιανοί, εἰς τὸ φανερὸν δὲ Μουσουλμάνοι, ἐξεδηλώθησαν πλέον ὡς χριστιανοί, ἠρνήθησαν νὰ ἐγγράψουν τὰ τέκνα των εἰς τὰ ληξιαρχικὰ βιβλία μὲ ὀνόματα μουσουλμανικὰ καὶ τὰ ἔστειλαν εἰς τὰ χριστιανικὰ σχολεῖα. Ἀλλὰ τὸ 1899 ἀπεπειράθησαν οἱ Τοῦρκοι νὰ τοὺς ἐγγράψουν ὡς Μουσουλμάνους. Οἱ Σταυριῶται ὅμως ἠρνήθησαν καὶ ἀπετάθησαν εἰς τὰ πατριαρχεῖα καὶ ἐσταμάτησεν οὕτω ἡ πίεσις τῶν Τούρκων. Ἀλλὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1902 διετάχθησαν καὶ πάλιν νὰ ἐγγραφοῦν ὡς Μουσουλμάνοι, συγχρόνως δὲ ἐκηρύχθησαν ὡς ἄκυροι καὶ οἱ ἕως τότε γενόμενοι ἀρραβῶνες καὶ γάμοι κατὰ τὰ χριστιανικὰ θέσμια. Ἠρνήθησαν ὅμως καὶ πάλιν οἱ Σταυριῶται. Καὶ τότε 19 πρόκριτοι αὐτῶν ἐξωρίσθησαν. Τὰ πατριαρχεῖα διεμαρτυρήθησαν, ἀλλ' ἡ Πύλη

ἔμεινεν ἀνένδοτος. Ἐπέτειναν μάλιστα οἱ Τοῦρκοι τὴν πίεσιν καὶ αἱ καταδιώξεις ἐξηκολούθησαν. Τέλος ἡ Πύλη ἠναγκάσθη νὰ ἀνακαλέσῃ ἐκ τῆς ἐξορίας τοὺς ἀπελαθέντας καὶ νὰ ἀποφυλακίσῃ τοὺς προκρίτους, ὡς καὶ τὸν ἀρχιερατικὸν ἐπίτροπον. Ἠρνήθη ὅμως νὰ τοὺς ἐγγράψῃ εἰς τὰ βιβλία της ὡς χριστιανούς. Ἀλλ' οἱ Σταυριῶται καὶ πάλιν ἐπέμειναν νὰ εἶναι χριστιανοί. Σκληροτέρα δὲ πρὸς αὐτοὺς ἐδείχθη ἡ νεοτουρκικὴ κυβέρνησις μετὰ τὸ 1908.

Τὸ κλῖμα τοῦ Γκιουμοὺς-χανὲ εἶναι ψυχρόν, ἀλλ' ὑγιεινόν. Τὸ ἔδαφος ὅμως εἶναι ὀρεινὸν τόσον, ὥστε δὲν συναντᾶται κοιλὰς μεγαλειτέρα τῶν 5 χμ. Ἀλλ' αἱ κοιλάδες εἶναι γόνιμοι καὶ πρὸ πάντων ὁπωροφόροι. Ἔχουσι δὲ αἱ κοιλάδες καὶ μικροὺς ποταμούς, πολλοὺς (Χαρσιώτης, Κιλκὶτ-Ἰρμάκ, ὁ ἑλληνιστὶ Λύκος). Ἀλλ' ἡ γεωργία καὶ ἡ κτηνοτροφία εἰς τὴν ὀρεινὴν ταύτην χώραν εἶναι ἀσήμαντοι. Τὸ αὐτὸ πρέπει νὰ λεχθῇ καὶ περὶ τοῦ ἐμπορίου ὡς καὶ τῆς βιομηχανίας. Τὰ δὲ δάση ἤδη ἔχουσιν ἐξαφανισθῇ διὰ τὴν χρῆσιν τῶν μεταλλείων.

δ') Σαντζάκιον Λαζιστάν.

Ἀποτελεῖται ἀπὸ 4 καζάδες, Ριζαίου, Ὄφεως, Ἀθηνῶν καὶ Χόπας.

Ρίζαιον (*ἢ Ριζαῖον ἢ Ριζοῦς, τουρκ. Ρίζε*).

Κάτοικοι 5,000.

Εἶναι ἡ ἕδρα τοῦ σαντζακίου Λαζιστάν, τοῦ ἀνατολικωτάτου σαντζακίου τοῦ βιλαετίου Τραπεζοῦντος, τὸ ὁποῖον (σαντζάκιον) ὡς πρωτεύουσαν εἶχε τὸ Βκτούμ. Ἀφοῦ ὅμως ἡ πόλις αὕτη κατελήφθη ὑπὸ τῆς Ρωσίας μετὰ τὸν ρωσοτουρκικὸν πόλεμον καὶ τὴν συνθήκην τοῦ Βερολίνου (1878), ἡ ἕδρα τοῦ σαντζακίου μετεφέρθη εἰς τὸ Ρίζαιον. Κεῖται δὲ τὸ Ρίζαιον ἐπὶ μικροῦ κόλπου. Καὶ ἡ θέα του ἀπὸ τῆς θαλάσσης εἶναι γραφική. Αἱ οἰκίαι του διαφαίνονται εἰς τὸ μέσον πυκνῶν καὶ καταπρασίνων ὁπωροφόρων δένδρων. Εἰς μακρινὴν δὲ ἀπόστασιν ὑψοῦνται τῆς ποντικῆς ὀροσειρᾶς αἱ δασώδεις ἀντηρίδες καὶ εἰς τὸ βάθος τοῦ ὁρίζοντος πλαισιώνουν τὴν εἰκόνα χιονοσκεπὴ ὄρη. Ἐπὶ δὲ τῆς παραλίας πρὸς Α τῆς πόλεως ἐκτείνονται πορτοκαλεῶνες καὶ λεμονεῶνες. Οἱ κάτοικοί του (Λαζοὶ) ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν ναυτιλίαν. Ἔχει δὲ τὸ Ρίζαιον εἰς τὴν περιφέρειάν του καὶ χριστιανικὰ χωρία, μικρὰ καὶ πτωχά, τῶν ὁποίων οἱ κάτοικοι ἀποζῶσιν ἐκ τῆς γεωργίας.

Ἱστορικαὶ εἰδήσεις.—Τὸ Ρίζαιον κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἦτο μικρὰ πόλις, κατὰ δὲ τοὺς βυζαντινοὺς καὶ μάλιστα ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ μεγάλη καὶ ὀχυρά, χρησιμεύουσα τότε ὡς ἀμυντήριον τοῦ βυζαντινοῦ κράτους κατὰ τῶν Περσῶν. Λείψανα δὲ τοῦ φρουρίου σώζονται καὶ μέχρι σήμερον, τινὲς ἐκ τῶν πύργων καὶ ἡ ἀκρόπολις Ἡλίου, κάστρον καλουμένη.

Ὄφις (Ὄφ).

Εἶναι ἕδρα καζᾶ, κεῖται πρὸς Δ τοῦ Ριζαίου καὶ ἀπέχει ἀπὸ τῆς Τραπεζοῦντος 14 ὥρας κατὰ ξηράν. Ὄφις ὅμως καλεῖται καὶ ὅλη ἡ χώρα, τῆς ὁποίας τὰ ὕδατα δέχεται ὁ ποταμὸς Ὄφις (Ὄφ-σοὺ ἢ Καλοπόταμος), καὶ εἰς τὴν ὁποίαν εἶναι διεσπαρμένα 54 χωρία, κατοικούμενα ὑπὸ τῶν Ὀφλήδων καλουμένων Μωαμεθανῶν (βλ. σελ. 60). Τὰ χωρία ταῦτα τῶν Ὀφλήδων διασώζουν καὶ σήμερον τὰ ἑλληνικά των ὀνόματα (Ἀληθινός, Γοργορᾶ δηλ. Γρηγορᾶ, Κοντοῦ, Μεσοχώριν, Ξένος, Ὄκκινα, Παλαχώριν, δηλ. Παλιοχώρι, Σαράχω, Ὑψηλή, Φωτεινός, Χαλάϊσσα, Χωλοῦ). Εἰς τὴν περιοχὴν ὅμως τοῦ Ὄφεως ὑπάρχουν καὶ ἑλληνικά, χριστιανικά, χωρία, ὡς ἡ Κρηνίτα (70 οἰκογένειαι), Κουρὶτ (25), Χὰλτ (20), Ζουρὲλ (50), Γίγα (χωρίον ἔχον 70 οἰκογενείας μωαμεθανικάς, 40 δὲ χριστιανικάς), Κοφκία (18). Ἐκ τῆς Ὑψηλῆς ἀναφέρεται ὅτι ἔλκει τὴν καταγωγήν της καὶ ἡ γνωστή, ἱστορική, φκναριωτικὴ οἰκογένεια τῶν Ὑψηλαντῶν, ἡ ὁποία διεδραμάτισεν ἄξιον λόγου πολλοῦ πρόσωπον εἰς τὴν νεωτάτην ἑλληνικὴν ἱστορίαν.

Ἀθῆναι (*Ἄτινα τουρκ.*).

Εἶναι ἕδρα καζᾶ, ἔχει δὲ ἀγκυροβόλιον ὁπωσοῦν ἀσφαλές, προφυλάσσον τὰ πλοῖα ἀπὸ τῶν ἀνέμων. Κατὰ τὸν ἱστορικὸν Προκόπιον αἱ Ἀθῆναι ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ἦσαν πολυάνθρωποι καὶ αὐτόνομοι.

Χόπα.

Εἶναι ἕδρα τοῦ ἀνατολικωτάτου καζᾶ τοῦ σαντζακίου.

Τὸ σαντζάκιον τοῦ Λαζιστὰν ἀρχίζει ἀπὸ τῶν Σουρμαίνων καὶ ἐκτείνεται παραλίως ἐπὶ 120 χμ. μήκους, μέχρι δὲ 30 — 32 βάθους, ὅπου συναντᾷ τὰ μεθόρια τοῦ βιλαετίου Ἐρζερούμ. Κατοι-

κεῖται ἀπὸ τοὺς Λαζοὺς (βλ. σελ. 60) καὶ διαρρέεται ἀπὸ πλῆθος ποταμῶν καὶ ποταμίων, κατερχομένων ἀπὸ τὰ ὄρη τοῦ σαντζακίου, καὶ ἀναφερθέντων, τῶν ἐπισημοτέρων τοὐλάχιστον, ἀνωτέρω (σελ. 25). Ἔχει δὲ γῆν πρὸς τὴν παραλίαν καὶ παράγει ἑσπεριδοειδῆ ἄφθονα, κάνναβιν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν κατασκευάζονται ὑφάσματα περίφημα διὰ τὴν λεπτότητά των καὶ νήματα ἐξαγόμενα, λεπτοκάρυα (καζᾶς Ὄφεως), φασόλια, μέλι, βούτυρον. Ἀξιόλογον προϊὸν εἶναι καὶ τὸ ψαρέλαιον, ἐκ τῶν δελφίνων προερχόμενον (τουρκ. μπεζίρ).

Γενικαὶ εἰδήσεις περὶ τοῦ βιλαετίου Τραπεζοῦντος.

Τὸ κλῖμα τῆς ποντικῆς καθόλου παραλίας, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐκτείνεται τὸ βιλαέτιον, ὑπενθυμίζει τὸ κλῖμα τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης μὲ τὰς ἀφθόνους κυρίως βροχάς, αἱ ὁποῖαι πίπτουν καὶ κατὰ τὸ θέρος, καὶ αἱ ὁποῖαι εἶναι περισσότεραι ἐφ' ὅσον προχωροῦμεν πρὸς Α μέχρι τῆς Τραπεζοῦντος. Αὕτη δὲ ἔχει τὰς περισσοτέρας ἐν γένει βροχὰς ὄχι μόνον τῆς Μ. Ἀσίας, ἀλλὰ καὶ ὅλης τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας. Διότι ἡ πίπτουσα ἐδῶ καθ' ὅλον τὸ ἔτος βροχὴ φθάνει μέχρι 1100 χιλιοστῶν. Εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν αἱ κλιματολογικαὶ συνθῆκαι εἶναι τελείως ἄλλαι ἀφ' ὅ,τι εἶναι εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὴν ἔχουσαν καθαρῶς μεσογειακὸν κλῖμα, τὸ ὁποῖον χαρακτηρίζουν βροχαὶ μόνον χειμερινάι. Καὶ αἱ 4 ὧραι τοῦ ἔτους εἰς τὴν Τραπεζοῦντα εἶναι διαφορετικαί. Ὁ χειμών, ὀλίγον μόνον δριμύς, ἀρχίζει τὸν Δεκέμβριον, τὸ ἔαρ εἶναι ψυχρὸν καὶ βροχερόν, κατὰ τὸ θέρος ὁ οὐρανὸς καλύπτεται συχνὰ ἀπὸ νέφη, ἡ θερμοκρασία εἶναι μεγάλη καὶ ὁ ἀὴρ πνιγηρός, τὸ δὲ φθινόπωρον ὁ οὐρανὸς εἶναι διαυγὴς καὶ ὁ καιρὸς γλυκὺς καὶ τερπνός. Πολὺ ἀπότομοι εἶναι καὶ αἱ ἀτμοσφαιρικαὶ μεταβολαί. Καθ' ὅλην τὴν ἄλλην ποντικὴν παραλίαν τὸ κλῖμα εἶναι μὲν εὐκραές, ἀλλὰ πολὺ ὑγρὸν καὶ πυρετῶδες. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ ἐφ' ὅσον ἀνερχόμεθα πρὸς τὸ κεντρικὸν ὀροπέδιον τὸ κλῖμα ἀποβαίνει ὑγιεινότερον.

Τὸ ἔδαφος τοῦ βιλαετίου εἶναι πολὺ ὀρεινόν. Ἐν τούτοις ὑπάρχουν καθ' ὅλον τὸ βιλαέτιον ἐκτάσεις γαιῶν, κατάλληλοι διὰ γεωργικὰ προϊόντα. Ἐκ τούτων προέχει ὁ ἀραβόσιτος, μὲ τὸν ὁποῖον τρέφονται οἱ ἀγρόται καὶ οἱ πτωχοὶ τῶν πόλεων, τὰ κάρυα καὶ τὰ λεπτοκάρυα, τὰ ὁποῖα ἐξάγονται εἰς τὴν Ρωσίαν καὶ εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην, καὶ τῶν ὁποίων ἡ καλλιέργεια ὁλονὲν ἐξαπλοῦται, ἰδίως εἰς τὸν καζᾶν Κερασοῦντος, τὰ λευκὰ φασόλια, τὰ ὁποῖα ἐξάγονται κυ-

ρίως εἰς τὴν Γαλλίαν, καπνὸς περίφημος (Ἀμισοῦ, Πάφρας καὶ Τραπεζοῦντος). Ἀλλ' οἱ καπνοπαραγωγοὶ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη μεταναστεύουν εἰς τὴν Ρωσίαν, ὅπου καλλιεργοῦν ἐπίσης τὸν καπνὸν εἰς μεγάλας ἐκτάσεις. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἠλαττώθη κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐν τῷ συνόλῳ ἡ παραγωγὴ τοῦ καπνοῦ τοῦ βιλαετίου. Ἐξαίρετοι εἶναι καὶ αἱ ὀπῶραι τῶν σαντζακίων Λαζιστὰν καὶ Ἀργυροπόλεως, ἐκ τῶν ὁποίων μεγάλαι ποσότητες ἐξάγονται καὶ εἰς τὴν Ρωσίαν. Ἡ δὲ ἄμπελος, ἄλλοτε καλλιεργουμένη εἰς εὐρεῖαν κλίμακα, σήμερον εἶναι παρημελημένη. Ἡ βρόμη καὶ ἡ κριθὴ παράγεται κυρίως εἰς τὸν καζᾶν τῆς Ἀμισοῦ καὶ ἐξάγεται εἰς τὴν Γαλλίαν. Ἡ κάνναβις, τὸ λίνον καὶ ἡ ὄρυζα δὲν καλλιεργοῦνται ὅσον ἄλλοτε. Προτιμᾶται δὲ σήμερον ἡ ὄρυζα τοῦ Καυκάσου. Τὸ ξύλον τέλος τοῦ πύξου, εὑρίσκεται κυρίως εἰς τὸν καζᾶν Σουρμαίνων καὶ Κερασοῦντος καὶ ἐξάγεται εἰς μεγάλην ποσότητα εἰς τὴν Ἀγγλίαν. — Τὸ βιλαέτιον ἔχει πολλὰ καὶ ἐκτεταμένα δάση. Ἡ ἔκτασις αὐτῶν ἀνέρχεται εἰς 4500 □ χμ. ἢ εἰς τὸ πέμπτον τῆς ὅλης ἐπιφανείας του κατ' ἄλλην πληροφορίαν (δρῦς, πτελέα, καστανέα, ὀξύη, πίτυς, ἐλάτη, σήμυδα, κράνεια, πύξος, λεύκη). Ἀλλ' οὐδεμία ἐννοεῖται σκόπιμος καὶ πλουτοπαραγωγικὴ ἐκμετάλλευσις γίνεται καὶ τῶν δασῶν τούτων. Ἐντὸς αὐτῶν διαιτῶνται ἄγρια ζῶα (ἄρκτος, ἀγριόχοιρος, ἔλαφος, δορκὰς καὶ ἄλλα ἀγρίως διαιτώμενα μέχρι τοῦ λαγοῦ). —Τὸ βιλαέτιον ἔχει καὶ ἀξιόλογον κτηνοτροφίαν (300,000 βόες καὶ βούβαλοι, 800,000 πρόβατα καὶ αἶγες, 50,000 ἵπποι, ὄνοι καὶ ἡμίονοι).—Κυρίως ὅμως τὸ βιλαέτιον εἶναι πλουσιώτατον εἰς μέταλλα. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα τὰ μεταλλεῖα ἦσαν ὁ κύριος πόρος τοῦ λαοῦ. Σήμερον ὅμως ὁ λαὸς μεταναστεύει κυρίως εἰς τὴν γειτονικὴν Ρωσίαν, ὅπου παρέχονται πόροι βίου ἀνετώτεροι καὶ πλουτισμός. Ἀναφέρεται δὲ ὅτι ὅλα τὰ μεταλλεῖα (gisements) τοῦ βιλαετίου ἀνέρχονται εἰς 120, ὅσα τοὐλάχιστον εἶναι γνωστά, καὶ ὅλα εἶναι ἐπὶ τῶν ποντικῶν ὀρέων. Ἐκ τούτων τὸ σαντζάκιον Τραπεζοῦντος ἔχει 21 μεταλλεῖα μολύβδου ἀργυρούχου, 34 χαλκοῦ, 3 χαλκοῦ καὶ μολύβδου, 2 μαγγανίου, 10 σιδήρου καὶ 2 γαιανθράκων, τὸ σαντζάκιον Ἀργυροπόλεως 37 μολύβδου ἀργυρούχου, 6 χαλκοῦ καὶ ἄλλα, τὸ σαντζάκιον Ἀμισοῦ 1 μολύβδου ἀργυρούχου καὶ 1 μαγγανίου. Τὰ μεταλλεῖα ταῦτα εἶναι σήμερον παρημελημένα. Ἡ κυβέρνησις φέρει δυσκολίας εἰς τὴν ἐκμετάλλευσίν των, ἂν καὶ οἱ φυσικοὶ ὅροι διὰ τὴν ἐκμετάλλευσιν εἶναι πολὺ εὐνοϊκοί. Διότι καὶ ὁδοὶ ἀπὸ τὰ

μεταλλεῖα πρὸς τοὺς λιμένας τῆς ἐξαγωγῆς εὔκολον εἶναι νὰ γίνουν καὶ καύσιμος ὕλη, γαιάνθρακες καὶ ξυλεία, ὑπάρχουν.—Εἰς τὸ βιλαέτιον εἶναι πολὺ διαδεδομένη καὶ ἡ βιομηχανία τῆς ἁλιείας (ψαρέλαιον ἐξαγόμενον εἰς τὴν ξένην, χαψία περίφημα τῆς Τραπεζοῦντος, ἡ ἔγγραυλις τῶν ἀρχαίων, χρησιμεύοντα πρὸς τροφὴν τῶν πτωχῶν καὶ ὡς λίπασμα τῶν ἀγρῶν, χαβιάριον Ηάφρας κτλ.), ἡ βιομηχανία τοῦ ξύλου, ἡ ὁποία ὅμως, διὰ χειρὸς τοῦ ἀνθρώπου ἀκόμη καὶ σήμερον διεξαγομένη, μένει χωρὶς πρόοδον καὶ τελειοποίησιν. Ἐπίσης ἡ βιομηχανία μερικῶν ὑφασμάτων πρὸς ἐπιτόπιον κατανάλωσιν εἶναι εἰς πρωτόγονον κατάστασιν καὶ ἐλαττοῦται μὲ τὸν καιρὸν καὶ ἐκτοπίζεται διὰ τῆς εἰσαγωγῆς εὐρωπαϊκῶν ὑφασμάτων, πρὸς τὰ ὁποῖα νὰ συναγωνισθῇ δὲν ἀντέχει.—Σημαντικὸν μειονέκτημα τοῦ βιλαετίου εἶναι ἡ ἔλλειψις ἀσφαλῶν λιμένων, ἂν καὶ τὰ παράλιά του εἶναι ἐκτεταμένα, ἂν καὶ τὸ βιλαέτιον ἐξαπλοῦται μόνον πλησίον τῆς παραλίας. Δὲν στερεῖται ὅμως ὅρμων καὶ ἀγκυροβολίων, μὲ τὰ ὁποῖα ὁπωσδήποτε ἐξυπηρετεῖ τὰς θαλασσίας του συγκοινωνιακὰς ἀνάγκας (Τραπεζοῦς, Πλάτανα, Ὀρδού, Βώνα, Ζεφύριον μεταξὺ Τριπόλεως καὶ Κερασοῦντος). Εἰς δὲ τὴν Τραπεζοῦντα ἕνεκα τοῦ μετὰ τῆς Περσίας καὶ τῶν περιχώρων μεγάλου διαμετακομιστικοῦ ἐμπορίου ἡ τελωνειακὴ ὑπηρεσία εἶναι εἰς δύο τμήματα διηρημένη, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἕνα εἶναι διὰ τὴν συνήθη ἐμπορίαν, τὸ δὲ ἄλλο διὰ τὴν διαμετακομιστικήν.

Ὁδοί. – Μ' ὅλην τὴν μεγάλην σπουδαιότητα, πρὸ πάντων διὰ τὸ ἐμπόριον, τῶν ὁδῶν συγκοινωνίας μετὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς χώρας καὶ τῆς Περσίας, μ' ὅλην τὴν εὐκολίαν, τὴν ὁποίαν παρέχει τὸ ἔδαφος εἰς τὴν κατασκευήν των, ὁδοὶ ἐν τούτοις ἀμαξιτοὶ δὲν ὑπῆρχον ἐπὶ πολὺν χρόνον. Ὁ λόγος εἶναι ὅτι ἡ κυβέρνησις ἀπὸ τοῦ 1856 (ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τοῦ ὑπουργείου τῶν Δημοσίων Ἔργων) ἀφῆκε κατὰ μέρος ὅλας τὰς ἄλλας ὁδούς, δευτερευούσης δι' αὐτὴν σημασίας, καὶ εὐκόλους ἄλλως πρὸς κατασκευήν, καὶ τοὺς διαθεσίμους πόρους ὥρισεν μόνον διὰ τὴν κατασκευὴν τῆς ὁδοῦ ἀπὸ Τραπεζοῦντος μέχρι τῶν τουρκοπερσικῶν συνόρων διὰ τοῦ Ἐρζερούμ καὶ Βαγιαζίτ, τῆς ὁποίας ἡ κατασκευὴ ἀπῃτεῖτο εἰς ἐλάχιστον χρόνον. Πράγματι τὴν ὁδὸν ταύτην ἀπήτουν ὄχι μόνον τὰ ἰδιαίτερα συμφέροντα τῶν βιλαετίων Ἐρζερούμ καὶ Τραπεζοῦντος, ἀλλὰ καὶ τὰ γενικώτερα τῆς αὐτοκρατορίας. Ἐπίσης τὸ συμφέρον τοῦ εὐρωπαϊ-

κοῦ ἐν γένει ἐμπορίου ἐπιτακτικῶς ἐπέβαλλον τὴν ὁδὸν ταύτην, τὴν μόνην, ἡ ὁποία δύναται νὰ ἀσφαλίσῃ εἰς τὰς τακτικὰς συγκοινωνίας τῆς Εὐρώπης μὲ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀσίας καὶ τἀνάπαλιν ὅλας τὰς ποθητὰς εὐκολίας καὶ τοὺς οἰκονομικοὺς ὅρους. Ἀλλ' ἐνῷ τὰ πρῶτα 160 χμ. ἐντὸς τοῦ βιλαετίου Τραπεζοῦντος ἦτο εὔκολον νὰ κατασκευασθοῦν, τὰ ἀπομένοντα 434 χμ. ἀπὸ τοῦ βιλαετίου Τραπεζοῦντος μέχρι τῶν συνόρων παρεῖχον δυσκολίας ἕνεκα τῆς φύσεως τῆς χώρας. Διότι ἔπρεπε νὰ διέλθουν δι' ὀρέων, ἐχόντων πετρώματα ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας σκληρά. Ἐν τούτοις αἱ δυσκολίαι αὗται κατενικήθησαν. Ἀλλ' ἡ συμπλήρωσις τῆς ὁδοῦ συνετελέσθη μόλις τῷ 1872, ὁπότε ἐδόθη εἰς κοινὴν χρῆσιν ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ἄκρου μέχρι τοῦ ἄλλου. Τὸ μῆκος τῆς ὁδοῦ ταύτης εἶναι 595 χμ. ἤτοι ἀπὸ Τραπεζοῦντος μέχρις Ἐρζερούμ 314 χμ., ἀπὸ Ἐρζερούμ μέχρι Βαγιαζίτ 264 χμ., καὶ ἀπὸ Βαγιαζίτ μέχρι τῶν τουρκοπερσικῶν συνόρων 17 χμ. Τὸ πλάτος τῆς ὁδοῦ εἶναι 5—6 μ. Ἵνα ἐννοήσῃ τις τὴν σημασίαν τῆς ὁδοῦ ταύτης πρέπει νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ Τραπεζοῦς εἶναι λιμὴν τῆς Περσίας καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἀσίας.

Ἄλλη ἀμαξιτὴ ὁδὸς σπουδαιοτάτη εἶναι ἡ ἀπὸ Κερασοῦντος εἰς Καρὰ-χισὰρ τοῦ βιλαετίου Σεβαστείας. Ἔχει μῆκος 122 χμ., πλάτος δὲ 3—5 μ. Συνεπληρώθη τῷ 1888 καὶ ἤρχισεν ἡ κατασκευή της τῷ 1860.

Ἄλλη εἶναι ἡ ἀπὸ Ὀρδοῦ εἰς Σεβάστειαν μήκους 82 χμ., ἡ ἀπὸ Οἰνόης μέχρι Νεοκαισαρείας, μήκους 102 χμ., ἔχουσα 67 γεφύρας, ἡ ἀπὸ Ἀμισοῦ μέχρι Σεβαστείας δι' Ἀμασείας καὶ Τοκάτης, μία τῶν σπουδαιοτάτων τοῦ βιλαετίου Τραπεζοῦντος. Ἡ μελέτη αὐτῆς καὶ ἡ κατασκευὴ ἤρχισεν ἀπὸ τοῦ 1862 καὶ ἔληξε τῷ 1883. Μέχρι δὲ τοῦ Καρὰ-δάγ, τ. ἔ. μέχρι τῶν συνόρων τοῦ νομοῦ, ἔχει μῆκος 59 χμ. Τὸ μέσον αὐτῆς πλάτος εἶναι 6—7 μ.

Τοπικῆς δὲ σημασίας ὁδοὶ εἶναι ἡ ἀπὸ Τραπεζοῦντος εἰς Πλάτανα (14 χμ.), ἡ ἀπὸ Τραπεζοῦντος εἰς Σούρμαινα (16 χμ.), ἡ ἀπὸ Σαμψοῦντος εἰς Τέρμε (30 χμ.), ἡ ἀπὸ Ἀμισοῦ εἰς Πάφραν, ἡ νεωτάτη καὶ ὡραιοτάτη.

Ἱστορικαὶ εἰδήσεις περὶ τοῦ Πόντου.—Ὅτι μεταξὺ τοῦ Πόντου καὶ τῆς κυρίως Ἑλλάδος ὑπῆρξεν ἐπικοινωνία ἀρχαιοτάτη, ἔχουσα μάλιστα τὴν ἀρχὴν αὐτῆς εἰς αὐτοὺς τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους, μᾶς δεικνύουν οἱ ὡραῖοι ἑλληνικοὶ μῦθοι, οἱ σχετιζόμε-

νοι πρὸς τὰς ποντικὰς χώρας, μῦθοι δὲ χαρακτηριστικοὶ τῆς ἐπικοινωνίας ταύτης (Ἀργοναυτῶν μῦθος, Μηδείας κτλ.). Βραδύτερον ὅμως κατὰ τὸν Ζ΄ αἰῶνα π.Χ., ἀκόμη δὲ περισσότερον κατὰ τὸν Ϛ΄ καὶ τὸν Ε΄, αἱ χῶραι τοῦ Εὐξείνου ἐπέσυραν πολὺ τὴν προσοχὴν τῶν Ἑλλήνων καὶ πυκνοτάτη συγκοινωνία συνέδεσε τὰς χώρας αὐτοῦ πρὸς τὰς Ἑλληνικάς. Τότε δὲ παντοῖα καὶ ἐκλεκτά, σπάνια καὶ ἀπαραίτητα εἴδη μετεφέροντο διὰ τῶν πλοίων ἐκ τοῦ Πόντου εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἱδρύθησαν δὲ καὶ ἀποικίαι ὑπὸ τῶν Μιλησίων κυρίως, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἄλλων Ἑλλήνων καὶ ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων (Ἡράκλεια, Σινώπη, Ἀμισός, Οἰνόη, Βκδισάνη, Ἰασονία, Κοτύωρα, Κερασοῦς, Τρίπολις, Τραπεζοῦς, Ριζοῦς, Ὀφιοῦς, Ἀθῆναι καὶ ἄλλαι ἀκόμη μέχρι Πιτυοῦντος καὶ Διοσκουριάδος). Αἱ ἀποικίαι ἱδρύθησαν εἰς τὰς μεσημβρινὰς κυρίως καὶ τὰς ἀνατολικὰς ἀκτὰς τοῦ Εὐξείνου. Τὴν ἐνδοχώραν τῶν ἀκτῶν τούτων κατῴκουν ἐγχώριοι λαοί, οἱ Καππαδόκαι, οἱ Τάοχοι, οἱ Χάλυβες, οἱ Μοσσύνοικοι, οἱ Λευκόσυροι, οἱ Σάννοι, οἱ Μάκρωνες, οἱ Βάχιρες, οἱ Σάσπιρες, οἱ Τιβαρηνοί, οἱ Λαζοὶ ἢ Λάζαι, οἱ Κόλχοι, οἱ ὁποῖοι ἔζων κεχωρισμένοι καὶ εἰς ἔχθραν ἀδιάκοπον ἀναμεταξύ των. Οἱ λαοὶ οὗτοι ὑπετάχθησαν εἰς τοὺς Πέρσας, ὅταν οὗτοι ἐπεξέτειναν τὴν κυριαρχίαν των καὶ ἐπὶ τῆς Μ. Ἀσίας. Ἐπὶ Ἀρταξέρξου τοῦ Ε΄ κατώρθωσεν ὁ σατράπης αὐτοῦ Ἀριοβαρζάνης νὰ ἀποτελέσῃ κράτος ποντικόν, τὸ ὁποῖον κατέστη ἰσχυρὸν ἀπὸ τοῦ 185 π. Χ. Ἀλλὰ τὸ 65 π. Χ. ὁ βασιλεὺς τοῦ κράτους τούτου Μιθραδάτης ὁ Ϛ΄ ὁ Εὐπάτωρ ἐνικήθη ὑπὸ τοῦ Πομπηΐου καὶ οἱ Ρωμαῖοι ἦσαν ἐλεύθεροι νὰ κανονίσουν, ὅπως ἤθελον, τὰ πράγματα τοῦ Πόντου. Τέλος δὲ ἡ ὅλη ποντικὴ χώρα μετεβλήθη εἰς ρωμαϊκὴν ἐπαρχίαν καὶ ἀπετέλεσεν ἔπειτα ἐπαρχίαν τοῦ βυζαντινοῦ κράτους. Ἀλλ' ἀπὸ 1204 — 1461 ἐσχημάτισεν ἴδιον κράτος, τὴν αὐτοκρατορίαν τοῦ Πόντου (ἢ τῆς Τραπεζοῦντος) ὑπὸ τοὺς Κομνηνούς. Καὶ τότε ἤκμασε πολλαχῶς ὁ Πόντος. Ἀπὸ τοῦ 1461 κυριαρχοῦσιν αὐτοῦ οἱ Τοῦρκοι. Σήμερον δὲ ὁλόκληρος περίπου ὁ Πόντος ἀποτελεῖ τὸ βιλαέτιον Τραπεζοῦντος.

Καὶ σήμερον δὲ ὁ Πόντος ἔχει ποικιλίαν φυλῶν. Διότι κατοικοῦν ἐκεῖ Τοῦρκοι, Ἕλληνες, Ἀρμένιοι, Ἀθίγγανοι, Κοῦρδοι, Λαζοί, Ρῶσοι, Μιγγρέλοι, Ἴβηρες. Εἰς τὴν ἐνδοχώραν δὲ ἔχομεν Κιρκασίους καὶ ἄλλους.

Ἐκ τῶν Τούρκων ἄξιοι ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι οἱ Ὀφλῆδες,

οἱ κάτοικοι τῆς περιφερείας τοῦ ποταμοῦ Ὄφεως, οἱ ὁποῖοι ὁμιλοῦν τὴν ἑλληνικὴν καθαρώτερον μάλιστα ὅλων τῶν ἄλλων τοῦ Τραπεζοῦντος Ἑλλήνων, ὡς καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Τόνιας — τῆς ἀρχαίας Θοανίας, — οἱ ὁποῖοι ἐπίσης ὁμιλοῦν τὴν ἑλληνικήν. Καὶ οἱ Ὄφεως ὡς καὶ οἱ τῆς Τόνιας ἐξώμοσαν, ὡς ἀναφέρεται περὶ τὸ 168.—1690.

Ἐκκλησιαστικῶς οἱ Ἕλληνες τοῦ βιλαετίου ὑπάγονται εἰς 5 μητροπολίτας, τὸν Τραπεζοῦντος μὲ ἔδραν τὴν Τραπεζοῦντα, τὸν Ἀμασείας (Ἀμισός), τὸν Νεοκαιρείας (Ὀρδού), τὸν Χαλδίας (Ἀργυρόπολις), τὸν Ροδοπόλεως (Λιβερά). Τοῦ Ἀμασείας ὅμως καὶ τοῦ Νεοκαισαρείας ἡ πνευματικὴ δικαιοδοσία ἐπεκτείνεται καὶ εἰς τὸ βιλαέτιον Σεβαστείας, τοῦ δὲ Ἀμασείας καὶ εἰς τὸ βιλαέτιον Κασταμονῆς.

Οἱ Ἕλληνες τοῦ νομοῦ Τραπεζοῦντος μεταναστεύουν εἰς Ρωσίαν, εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀλλαχοῦ, ὄχι δὲ μόνον οἱ κατοικοῦντες εἰς τὰ παράλια, ἀλλὰ καὶ οἱ τῶν μεσογείων. Αἱ μεταναστεύσεις ἤρχισαν ἀπὸ τοῦ 1825 περίπου, δι' αὐτῶν δὲ ἐκινδύνευσαν καὶ κινδυνεύουν ὁλόκληροι περιφέρειαι, κατοικούμεναι ὑπὸ Ἑλλήνων, νὰ ἐρημωθοῦν. Κατὰ τὰ τελευταῖα μάλιστα ἔτη τὸ κακὸν ἐπεξετάθη ἔτι μᾶλλον. Οἱ εἰς τὴν Ρωσίαν μετανάσται Ἕλληνες τοῦ Πόντου ἐσχημάτισαν ἤδη πολυαρίθμους συνοικισμούς, ἀνερχομένους εἰς 50, ὡς λέγεται, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ ἡμίσεις περίπου ἱδρύθησαν εἰς τὸ κυβερνεῖον τῆς Τυφλίδος καὶ πέριξ αὐτῆς. Οἱ μετανάσται οὗτοι συνήθως ἐγκαθίστανται ἐνταῦθα μονίμως, ἐκρωσιζόμενοι, καὶ ὀλίγοι ἐπιστρέφουν. Ἀλλ' ὅμως καὶ πολλοὶ διετήρησαν ἀκμαῖον τὸ ἐθνικόν των αἴσθημα καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ εἶναι πιστοὶ εἰς τὴν γλῶσσαν, εἰς τὰ ἤθη καὶ εἰς τὰ ἔθιμα, τὰ πατροπαράδοτα.

4. Βιλαέτιον Κασταμονῆς.

Ἔκτασις 60,000 □ χμ.—Πληθυσμὸς 1,009,460.—Σαντζάκια 4 (Κασταμονῆς, Μπόλου, Κάγγερι (Γαγγρῶν), Σινώπης).

Κασταμονή. Ἰνέπολις. Δζίδδε. Ταταί. Ἀράτς. Ζαφράμπολις. Τὰς-κιοπρού. Τόσια. Μπόλου. Παρθένιον. Ποντοηράκλεια. Δούντζε. Οὐσκιούπ. Μουδουρνού. Γκιονέκ. Γκέρεντε. Δεβρέκ. Φίλιος. Τσαρσαμπᾶ. Τσάϊ τζουμᾶ. Ἄμαστρις. Γάγγραι. Κάλετζικ. Τσερκέζ-κιοϊ. Ἰσκελίπ. Σινώπη. Μποζιμπάτ. Ἰστεφάν. Γενικαὶ εἰδήσεις περὶ τοῦ βιλαετίου Κασταμονῆς.

Τὸ βιλαέτιον εἶναι κατ' ἐξοχὴν δασῶδες. Κατέχει τὸ δυτικὸν ἥμισυ τῆς ποντικῆς παραλίας καὶ συνεχίζει πρὸς Δ τὸ βιλαέτιον Τραπεζοῦντος, τοῦ ὁποίου εἶναι πολὺ μεγαλύτερον κατὰ τὴν ἔκτασιν.

α') Σαντζάκιον Κασταμονῆς.

Ἀποτελεῖται ἀπὸ 8 καζάδες, Κασταμονῆς, Ἰνεπόλεως, Δζίδδε, Τατάϊ, Ἀράις, Ζαφραμπόλεως, Τὰζ-κιοπρού, Τοσίων.

Κασταμονή. (castra Comneni, *τουρκ. Κασταμπόλ).*

Κάτοικοι 34.000.

Ἕλληνες 3.500.

Ἀρμένιοι 1.200.

Εἶναι ἡ ἕδρα τοῦ βιλαετίου. Ἡ πόλις ἐκτείνεται ἐπὶ τῆς κατωφερείας βουνοῦ, ὕψους 800 μ., τοῦ ὁποίου ἡ κορυφὴ φέρει ἀκόμη λείψανα φρουρίου κτισθέντος ὑπὸ τῶν Κομνηνῶν, ὡς ἀναφέρεται. Πρὸς Β καὶ ὀλίγην ἀπόστασιν ἀπ' αὐτῆς ρέει ὁ Γκιὸκ-Ἰρμάκ, παραπόταμος τοῦ Ἄλυος. Ἡ πόλις εἶναι μεσόγειος καὶ ἔχει ὡς λιμένα εἰς τὸν Εὔξεινον τὴν Ἰνέπολιν, πρὸς Β αὐτῆς κειμένην, εἰς ἀπόστασιν 65 χμ. κατ' εὐθεῖαν γραμμήν. Ἀλλ' ἡ ὁδὸς ἡ συνδέουσα τὰς δύο πόλεις εἶναι 90 χμ. Ἡ Κασταμονὴ θὰ ἦτον ὑγιεινοτάτη πόλις, ἂν δὲν ἐμαστίζετο ἀπὸ τρομερὰν μεταδοτικὴν νόσον. Ὁ χειμὼν ὅμως ἐνταῦθα εἶναι πολὺ ψυχρός. Εἰς τὴν πόλιν ταύτην ἐξώρισεν ὁ σουλτάνος Χαμὶτ τοὺς ὑποπίπτοντας εἰς τὴν δυσμένειάν του, τὸ δὲ 1906 διέμενον ἐνταῦθα ἐξόριστοι πολλοί, Ἀλβανοί, Ἀρμένιοι, Ἕλληνες.

Ἱστορικαὶ εἰδήσεις. — Ἡ Καστμονὴ ἦτον ἀξιόλογος πόλις κατὰ τοὺς τελευταίους βυζαντιακοὺς χρόνους, ἀλλὰ δὲν μνημονεύεται κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς καὶ τοὺς πρώτους βυζαντιακούς. Ἀναμφιβόλως δὲ κατὰ τοὺς ἐσχάτους βυζαντιακοὺς ἀπέβη κέντρον πληθυσμοῦ περιοχῆς, ἐχούσης πρότερον ἄλλο. Ἐλέγετο ὅτι ἐκ τῆς πόλεως ταύτης κατήγοντο οἱ Κομνηνοί. Ὑπεστηρίχθη ὅμως τελευταῖον ὅτι ὁ οἶκος τῶν Κομνηνῶν κοιτίδα εἶχε κώμην πλησίον τῆς Ἀδριανουπόλεως. — Ἡ πόλις ἐκυριεύθη ἔπειτα ἀπὸ τοὺς Σελτζουκίδας, ἐπανεκτήθη ἀπὸ τὸν Ἰωάννην Κομνηνὸν καὶ κατεκτήθη βραδύτερον (τῷ 1393) ἀπὸ τὸν σουλτάνον Βαγιαζίτ. Διασώζει δὲ μέχρι σήμερον πολλὰ σελτζουκικὰ κτίσματα καὶ τζαμία (Νασρουλὰχ-οὺλ-Κιαζί, Τοπτζῆ-ὀγλού, Σινὰν-μπέη, Ἰσμαὴλ-μπέη).

Ἰνέπολις. *(Ἀβώνου τεῖχος κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους, Ἰωνόπολις κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, Ἰνέμπολου τουρκ.).*

Κάτοικοι 8,000.

Ἕλληνες 3,500.

Ἀρμένιοι 1,200.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ. Τὸ ἔδαφος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἁπλοῦται σήμερον ἡ πόλις, εἶναι πολὺ ἀνώμαλον καὶ διαρρέεται ἀπὸ ὁμώνυμον ποτάμιον. Ἡ Ἰνέπολις εἶναι ὁ κύριος λιμὴν τῆς παραλίας, ἐπὶ τῆς ὁποίας κεῖται, καὶ τὸ ἐπίνειον, ὡς εἴπομεν, τῆς μεσογείου Κασταμονῆς. Ἀλλ' ὁ ὅρμος αὐτῆς, ἔχων καὶ συντρίμματα κυματοθραύστου, εἶναι ἀνοικτὸς εἰς ὅλους τοὺς ἀνέμους καὶ εἶναι διὰ τοῦτο τὸν χειμῶνα ἀπρόσιτος ἐπὶ ἡμέρας πολλάκις πολλάς. Ἡ πόλις ἔχει καὶ ἐρείπια φρουρίου. Ἄλλως εἶναι μικρὰ καὶ ἔχει τὰς οἰκίας της ξυλίνας, ὅπως καὶ ἄλλαι πόλεις τοῦ βιλαετίου.

Τὸ Ἀβώνου τεῖχος ἦτο μικρὰ πόλις καὶ ἱδρύθη ἀπὸ Ἴωνας Μιλησίους, ἐγκατεστημένους εἰς τὴν Σινώπην.

Δζίδδε.

Κάτοικοι 2510.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ. Κεῖται πρὸς Δ τῆς Ἰνεπόλεως εἰς ἀπόστασιν 3 ὡρῶν, εἰς ἀπόστασιν 2 χμ. ἀπὸ τὰς ἐκβολάς, τὰς πρὸς Δ αὐτοῦ κειμένας, τοῦ ποταμίου Δεβρικιὰν—Ἰρμάκ, καὶ εἰς ἀπόστασιν 90 χμ. ἀπὸ τὴν Κασταμονὴν καὶ πρὸς τὰ ΒΔ αὐτῆς. Συνῳκίσθη κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ἀπὸ ἀποίκους ἐκ Ζαφραμπόλεως. Ὁ λιμὴν αὐτοῦ συχνάζεται ἀπὸ μικρὰ καΐκια, μὲ τὰ ὁποῖα γίνεται ἐξαγωγὴ προϊόντων ἀξιόλογος. Πρὸς Δ αὐτοῦ καὶ εἰς ἀπόστασιν 10 χμ. κεῖται τὸ χωρίον Κίδρος ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ Κυτώρου, ἀρχαίας πολίχνης, ὅπου ὑπάρχει ἀνθρακωρυχεῖον πλούσιον, ἔχον ἄνθρακα ἀμιλλώμενον πρὸς τοὺς καλυτέρους τῆς Ἀγγλίας. Καὶ τὸ ἀνθρακωρυχεῖον τοῦτο παρεχωρήθη διὰ σουλτανικοῦ διατάγματος εἰς ἰδιώτην πρὸς ἐκμετάλλευσιν.

Τατάϊ.

Κάτοικοι 3,000.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ κεῖται μεσογείως καὶ ΒΔ τῆς Κασταμονῆς.

Ἀράις.

Κάτοικοι 11,000.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ κεῖται ΝΔ τῆς Κασταμονῆς.

Ζαφράμπολις *(Θεοδωρούπολις).*

Κάτοικοι 10,000.

Ἕλληνες 3,500.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ. Κεῖται πρὸς Δ τῆς Κασταμονῆς εἰς ἀπόστασιν 90 χμ. ἀπ' αὐτῆς ἐπὶ ποταμίου διαρρέοντος τὴν πόλιν, χωρίζοντος τὴν τουρκικὴν ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν συνοικίαν, χυνομένου δὲ διὰ τοῦ Ἀράτς-τσάϊ εἰς τὸν Βιλλαῖον. Ἀλλ' ἡ πόλις περιρρέεται καὶ ἀπὸ ἄλλα ποτάμια. Κεῖται δὲ κυρίως εἰπεῖν ἐντὸς βαθείας, εὐφορωτάτης, καταφύτου ἀπὸ ὀπωροφόρα δένδρα καὶ ἀμπέλους κοιλάδος καὶ εἰς τὸ μέσον αὐτῆς ὑψοῦται βουνὸν (ἀκρόπολις). Τριγύρω τῆς Ζαφραμπόλεως ἐκτείνονται ὡραῖοι καὶ εὐρεῖς λειμῶνες, ὅπου αὐτοφυὴς παράγεται ὁ κρόκος. Ἐκ τοῦ ἄνθους δὲ τοῦ φυτοῦ τούτου (τουρκιστὶ ζαφρὰν) προῆλθε τὸ σημερινὸν ὄνομα τῆς πόλεως. Καὶ ὁ κρόκος ἀποτελεῖ τὸ κύριον εἰσόδημα τῶν γειτονικῶν χωρίων, τὰ ὁποῖα ὡς κέντρον ἔχουν τὴν Ζαφράμπολιν. Τὸ ἄνθος δὲ τοῦ φυτοῦ τούτου, τὸ ὁποῖον μεταχειρίζονται ὡς φάρμακον καὶ ὡς ἄρτυμα φαγητῶν, ἐπωλεῖτο ἀντὶ 250 γροσίων κατ' ὀκᾶν (περίπου 60 δραχ.). Τελευταῖον καθ' ὑποκίνησιν τῆς κυβερνήσεως ἐπεξετάθη πολὺ ἐπὶ τῆς περιοχῆς τῆς Ζαφραμπόλεως καὶ ἡ καλλιέργεια τῆς μορέας. Ἀλλ' ἡ πόλις καὶ ἡ περιοχὴ αὐτῆς ἔχουν καὶ ἄλλα προϊόντα, ἄφθονα καὶ ἄριστα, ὡς δέρματα, ἔρια, τιφτίκια, σταφυλάς, ὄρυζαν, οἶνον, ρακήν, σαλέπιον, βυρσοδεψίαν, ξυλείαν. Ἀξιόλογον εἶναι καὶ τὸ ἐμπόριον τῶν ἐκφυμάτων (γαλλιστὶ loupes) ἐπὶ στελεχῶν καρυῶν, χρησίμων εἰς τὴν ἐπιπλοποιΐαν. Μαστίζεται ὅμως ἡ πόλις ἀπὸ ἐλογενεῖς πυρετούς, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὑποφέρουν κυρίως οἱ Τοῦρκοι. Οἱ Ἕλληνες ἀνήγειραν τῷ 1871 μεγαλοπρεπῆ ναὸν τοῦ ἁγ. Στεφάνου, χωρητικότητος 6,000 μὲ δύο κωδωνοστάσια.

Τὰς-κιοπρού *(Λιθίνη γέφυρα).*

Κάτοικοι 6,000.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ. Κεῖται ΒΑ τῆς Κασταμονῆς εἰς ἀπόστασιν 44 χμ. καὶ συνδέεται μετ' αὐτῆς δι' ἁμαξιτοῦ. Τὸ ὄνομά της ἡ κωμόπολις ὀφείλει εἰς ὡραίαν γέφυραν ἐπὶ ποταμίου. Ἡ σημερινὴ κωμόπολις εἶναι λείψανον τῆς ἀρχαίας Ποιμπηϊουπόλεως—Παφλαγονίας, ὀνομασθείσης κατ' ἀρχὰς Εὐπατορίας, ὀνομασθείσης δὲ καὶ ἄλλως Μαγνοπόλεως.

Τόσια

Κάτοικοι 8,000.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ. Κεῖται ΝΑ τῆς Κασταμονῆς εἰς τὸ μέσον καταφύτων ἀμπελώνων, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ὀλγάσσυος καὶ πλησίον τοῦ Δεβρὲκ-τσάϊ, χυνομένου εἰς τὸν Ἅλυν, καὶ συνδέεται δι' ἁμαξιτοῦ μὲ τὴν Κασταμονήν.

β') ***Σαντζάκιον Μπόλου.***

Ἀποτελεῖται ἀπὸ 9 καζάδες, Παρθενίου, Ἐρεγλι, Μπόλου, Γκιονέκ, Γκέρενδε, Δούντζε, Μουδουρνού, Χαμητιέ, Ζουγγουλδάκ.

Μπόλον *(Βιθύνιον, ἔπειτα Κλαυδιούπολις).*

Κάτοικοι 20,000.

Κιρκάσιοι 8,000.

Ἕλληνες καὶ Ἀρμένιοι ὀλίγοι.

Εἶναι ἕδρα σαντζακίου. Κεῖται ἐπὶ τοῦ Μπόλου-σοὺ ἐντὸς κοιλάδος εὐρυτάτης καὶ εὐφορωτάτης καὶ καλῶς καλλιεργημένης, κειμένης δὲ μεταξὺ τοῦ Μπόλου-δὰγ καὶ τοῦ Σεμὲν-ὀγλοὺ-δάγ, κλάδων τοῦ Ὀλγάσσυος. Συνδέεται μὲ ἁμαξιτὸν 10 χμ. μὲ τὸ παράλιον χωρίον Ἀκτσὲ-Σεχίρ. Ἡ ἀπόστασις αὐτῆς ἀπὸ τὴν Κασταμονὴν κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν εἶναι 200 χμ.

4 χμ. πρὸς Α τοῦ Μπόλου κεῖνται τὰ ἐρείπια τοῦ ἀρχαίου Βιθυνίου, ἱδρύματος τῶν Ἀρκάδων, ὅπου ἐγεννήθη ὁ Ἀντίνοος, ὁ εὐνοούμενος τοῦ Ἀδριανοῦ. Ἐπὶ τῶν Ρωμαίων τὸ Βιθύνιον μετωνομάσθη Κλαυδιούπολις, ἀπὸ τὸ ὄνομα δὲ τοῦτο πιθανώτατα προῆλθε τὸ σημερινὸν Μπόλου διὰ βραχύνσεως.

Παρθένιον *(Παρτίν).*

Κάτοικοι 10,000.

Ἕλληνες 1,500.

Ἀρμένιοι ἐλάχιστοι.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ κεῖται ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Παρθενίου, εἰς τὸν ὁποῖον ὀφείλει τὸ ὄνομά του. Ἀπέχει 8 χμ. πρὸς Α τοῦ Κιουζελτζὲ ἢ Κιουζὲλ-σεχίρ, χωρίου παραλίου, τὸ ὁποῖον χρησιμεύει ὡς ἐπίνειόν του. Τὸ κλῖμά του εἶναι εὐκραές, ἀλλὰ μαστίζεται καὶ ἀπὸ πυρετούς. Τὸ Παρθένιον πρὸ 50 ἐτῶν ἦτο χωρίον. Ἐδέχθη ὅμως ἀποίκους ἐκ Ζαφραμπόλεως, Σινώπης, Καισαρείας, Φερτεκίου καὶ Προκοπίου καὶ ηὐξήθη εἰς σημαντικὴν κωμόπολιν, οὖσαν μάλιστα τὸ ἐπί-

νειον τῆς Ζαφραμπόλεως. Τὸ Παρθένιον ἔχει (εἶχε τοὐλάχιστον τῷ 1896) ἱστιοφόρα 30, τὰ ὁποῖα διαπλέουν τὸν ποταμὸν ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν, καθὼς καὶ τὰ μικρὰ ἀτμόπλοια τῆς Μαχσουσὲ μέχρις ἀποστάσεως 3 ὡρῶν. Ἐκ τούτου ἐξηγεῖται τὸ ὅτι ἐνῷ ἔχει ἐπίνειον τὸ Κιουζελτζὲ εἶναι καὶ αὐτὸ ἐπίνειον τῆς Ζαφραμπόλεως.

Ποντοηράκλεια (*Ἡράκλεια ἡ Ποντική, τουρκ. Ἐρέγλι ἢ Βενδὲρ Ἐρέγγλι).*

Κάτοικοι 6,500.

Ἕλληνες 1,500.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ. Κεῖται εἰς ἀπόστασιν 2 χμ. ἀπὸ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Λύκου, τοῦ σημερινοῦ Κιλιτζ - σού. Ἡ Ποντοηράκλεια ἔχει ξυλίνας, παλαιὰς οἰκίας, περιστοιχιζομένας ἀπὸ δένδρα καταπράσινα. Εἶναι δὲ μικρὸς λιμήν, ἀπὸ ὅπου ἐξάγονται ἐκφύματα (loupes) τῶν δένδρων καὶ τῶν δασῶν τοῦ καζᾶ. Ἀλλ' ὁ λιμὴν κυρίως συχνάζεται ἀπὸ πλοῖα, τὰ ὁποῖα παραλαμβάνουν τοὺς ἄνθρακας τοῦ Κοζλοὺ καὶ Ζουγγουλδάκ, ὅπου τὰ ἀγκυροβόλια δὲν εἶναι ἀσφαλῆ. Ἀλλ' εἰς τὸ Ζουγγουλδὰκ ἀπετελειώθη τῷ 1899 λιμήν.

Ἱστορικαὶ εἰδήσεις.— Ἡ Ἡράκλεια, τὴν ὁποίαν ὁ Στράβων (12,542) ἀποκαλεῖ εὐλίμενον καὶ ἀξιόλογον καὶ ἀποικίας ἀποστέλλουσαν, ἱδρύθη ὄχι ὑπὸ τῶν Μεγαρέων καὶ Βοιωτῶν (Τανάγραίων) ὡς ὁ Στράβων πάλιν λέγει, ἀλλ' ὑπὸ Μιλησίων περὶ τὸ 560 π. Χ. Ἦτο δὲ πόλις ἰσχυρὰ καὶ ἐλευθέρα. Μετὰ ἐμφυλίους δὲ σπαραγμοὺς ἐκυβερνήθη ἀπὸ τοῦ 364 π. Χ. ὑπὸ τυράννων. Ἐκ τούτων ἦτο καὶ ὁ Διονύσιος, σύζυγος γενόμενος τῆς Ἀμάστρεως, ἀνεψιᾶς τοῦ Δαρείου, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ὠνομάσθη ἡ γειτονικὴ πόλις Ἄμαστρις. Ἐπὶ τῶν τυράννων ἡ πόλις ἤνθησεν. Ἀλλ' ἡ ἐγκατάστασις τοῦ Γαλατῶν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ οἱ μιθραδατικοὶ πόλεμοι ἐκλόνισαν τὴν δύναμίν της καὶ ἐμάραναν τὴν ἀκμήν της. Μὲ τὴν πρόφασιν ὅτι παρεῖχε πλοῖα εἰς τὸν βασιλέα τοῦ Πόντου, τὸν Μιθραδάτην, ὁ Λούκουλλος τὴν ἐπολιόρκησε, τὴν ἐκυρίευσε καὶ τὴν ἀπετέφρωσεν. Μετὰ ταῦτα ἡ Ἡράκλεια ἐδέχθη ἀποίκους Ρωμαίους. Τῷ 1393 ἐκυριεύθη ὑπὸ τοῦ Βαγιαζίτ.

Ζουγγουλδάκ.

Κάτοικοι 2,000.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ, νεοσυστάτου. Κεῖται πρὸς Α. τῆς Ποντοηρακλείας καὶ ὀφείλει κυρίως τὴν σπουδαιότητά του εἰς τοὺς γαιάνθρακας, τοὺς ἐξαγομένους ἐνταῦθα.

Ἄμάστρα *(Ἄμαστρις).*

Εἶναι ἕδρα ναχιγέ.

Ἱστορικαὶ εἰδήσεις.—Ἡ Ἄμαστρις ἱδρύθη ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς Σησάμου, ἀρχαίας πόλεως καὶ ἀποικίας τῶν Μεγάρων. Ἀναφέρεται δὲ ὅτι ἐρείπια τῶν ἀνακτόρων τῆς βασιλίσσης Ἀμάστρεως σώζονται μέχρι σήμερον μεταξὺ ἄλλων πολυαρίθμων ἀρχαίων ἐρειπίων. Ἡ βασίλισσα Ἄμαστρις (θυγάτηρ τοῦ Ὀξυάθρου, ἀδελφοῦ τοῦ τελευταίου Δαρείου, συζευχθεῖσα τὸν Κρατερόν, ἔπειτα δὲ τὸν Διονύσιον, τὸν τύραννον τῆς Ἡρακλείας, καὶ μετὰ τὸν θάνατον τούτου, τὸν Λυσίμαχον), ὄχι μόνον ἔδωκε τὸ ὄνομά της εἰς τὴν πόλιν ταύτην, ἀλλὰ μετέφερεν εἰς αὐτὴν καὶ τοὺς κατοίκους τῶν τριῶν γειτονικῶν πόλεων, τοῦ Κυτώρου (Κίδρος), τοῦ Τιείου (Φίλιος) καὶ τῆς Κρώμνας (Ζεϊτοὺν-μπουρνού). Εἰς τὴν πόλιν ταύτην εἶχον ἐγκατασταθῆ οἱ Γενουβέζοι, ἐκδιωχθέντες τῷ 1460 ἀπὸ τὸν Μωάμεθ Β'. Μέχρι δὲ σήμερον σώζονται εἰς τὴν πόλιν γενουηνσιαναὶ ἐπιγραφαὶ καὶ ἄλλα μνημεῖα.

Ἀκτσὲ-σεχὶρ *(Δία, Διὸς πόλις).*

Εἶναι πολίχνη παράλιος 14 χμ. πρὸς Α τοῦ ποταμίου Βογιούκ-μιλὰν-τσάϊ, δηλ. τοῦ ἀρχαίου Ὑπίου.

Δοῦντζε.

Κάτοικοι 1,500.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ κεῖται εἰς τὸ μέσον πεδιάδος, καλῶς καλλιεργημένης, καὶ ἐχούσης κήπους ὀπωροφόρων δένδρων. Ἡ ἀγορὰ αὐτῆς σήμερον ἔχει ἀρκετὴν ζωηρότητα.

Οὐσκιοὺπ *(Προῦσα πρὸς τῷ Ὑπίῳ ποταμῷ ἢ Προυσιάς,* Prusa ad Hypium).

Κεῖται 4 χμ. πρὸς Β τοῦ Δοῦντζε. Ἐδῶ δὲ ἔκειτο ἡ Ὑπία, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ βασιλεὺς Προυσίας Δ' ἔδωκε τὸ ὄνομά του καὶ τὴν ὠνόμασε Προῦσαν πρὸς τῷ Ὑπίῳ πρὸς διάκρισιν ἄλλων ὁμωνύμων πόλεων.

Μουδουρνοὺ *(Τὰ Μόδρα ἢ ἡ Μοδρινή).*

Κάτοικοι 4,000.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ. Πλησίον αὐτῆς πηγάζει ὁ παραπόταμος τοῦ Σαγγαρίου Μουδουρνοὺ-σού, ὁ ἀρδεύων καὶ τὴν πόλιν. Ἡ κωμόπολις δὲν ἔχει οὐδ' ἕνα χριστιανὸν κάτοικον. Ἔχει δὲ πλησίον της καὶ θερμὰς πηγάς, θειούχους καὶ σιδηρούχους. Εἶναι δὲ ἡ ἀρχαία ἐπισκοπὴ Μοδρινῆς.

Ἐκ τοῦ Μουδουρνοὺ ἄγει ὁδὸς πρὸς τὰ ΝΔ εἰς τὸ ***Ταρακλί***, κωμόπολιν ἐπὶ τῶν ὁρίων τοῦ βιλαετίου καὶ σταθμὸν τῶν ἐρχομένων διὰ τῆς ἁμαξιτῆς ἀπὸ τὴν Καισάρειαν εἰς Ἄγκυραν διὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τὸ Ταρακλὶ ἔχει καὶ ἐγχώριον βιομηχανίαν ράβδων, κτενῶν, κοχλιαρίων κτλ. ἀπὸ ξύλα καὶ ὀστᾶ κατασκευαζομένων.

Γκιονὲκ ἢ Τορπαλί.

Κάτοικοι 2,000.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ κεῖται ἐπὶ τῆς μεγάλης ὁδοῦ, τῆς ἀπὸ Νικομηδείας εἰς τὴν Ἄγκυραν.

Γκέρενδε.

Κάτοικοι 5,000.

Ἕλληνες ὀλίγοι.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ. Ἀπέχει 50 χμ. ἀπὸ τὴν Μπόλου (κατ' εὐθεῖαν γραμμήν). Καὶ ἡ ὁδὸς ἀπὸ τὴν Μπόλου μέχρι Γκέρεντε εἶναι μεγαλοπρεπής. Διασχίζει διαδοχικῶς ὑψώματα καὶ σκιερὰ δάση, ὅπου τεράστιαι δρῦς σχηματίζουν σκιὰν ἀδιαπέραστον εἰς τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου, διασχίζει κοιλάδας καὶ πλουσίας φυτείας. Ἔχει δὲ ἡ ὁδὸς ἔνθεν καὶ ἔνθεν κήπους ἢ περιβόλια, ὅπου ὑλομανοῦσιν ὀπωροφόρα δένδρα (ροδακινέαι, βερυκοκκέαι, κερασέαι, ἀπιδέαι), τὰ ὁποῖα παράγουν τοὺς ὡραιοτέρους καρποὺς τοῦ κόσμου. Καὶ ἡ μικρὰ πόλις εἶναι πλήρης κινήσεως καὶ ἐμπορικῆς ζωῆς. Τὸ κλῖμα ὅμως αὐτῆς εἶναι ψυχρότατον.

Τὸ Γκέρεντε κεῖται εἰς τὸ μέσον τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας Κρατείας ἢ Κρητείας, τῆς μετὰ ταῦτα Φλαβιοπόλεως, ὀνομασθείσης οὕτως ἀπὸ εὔνοιαν ἰδιαιτέραν τοῦ Μ. Κωνσταντίνου. Ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν χρόνων ἦτο ἕδρα ἐπισκοπῆς, ὑπαγομένης εἰς τὸν πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως.

Δεβρέκ.

Κάτοικοι 5,500.

Ἕλληνες ὀλίγοι ἐμπορευόμενοι.

Εἶναι ἕδρα τοῦ καζᾶ Χαμιδιέ. Κεῖται, δὲ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Βιλλαίου ἐντὸς ὡραίας κοιλάδος.

Φίλιος *(Τίειον).*

Κεῖται ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ ἀρχαίου Τίου ἢ Τιείου καὶ διασώζει μέχρι σήμερον ἴχνη τῶν ἀρχαίων τειχῶν της.

Τὸ Τίειον ἦτο ἀποικία τῶν Μιλησίων.

Τσάϊ-Τζουμά.

Εἶναι ἕδρα ναχιγιὲ καὶ κεῖται ἐπὶ τοῦ Βιλλαίου, εἶναι δὲ ἐξ ὁλοκλήρου ἀποικία τῆς Ζαφραμπόλεως, ἱδρυθεῖσα πρὸ 55 περίπου ἐτῶν, ὅτε πυρκαϊὰ ἀπετέφρωσε τὰς χριστιανικὰς συνοικίας τῆς πόλεως ταύτης.

γ') ***Σαντζάκιον Γαγγρῶν.***

Ἀποτελεῖται ἀπὸ 3 καζάδες, Γαγγρῶν, Τσερκὲζ-κιοϊ Ἰσκελίπ.

Γάγγρα *(Τσάγγρι ἢ Κάγγαρι).*

Κάτοικοι 18,000.

Ἕλληνες 1,000.

Εἶναι ἡ ἕδρα τοῦ σαντζακίου. Ἡ πόλις ἐκτείνεται πρὸς Α ἐπὶ δύο κατωφερειῶν μικροῦ ὄρους, τοῦ ὁποίου δεσπόζει ἡ ἀκρόπολις εἰς ὕψος 900 μ. εἰς τὸ μέσον κοιλάδος, πλουσίας εἰς καλλιέργειαν ποικίλην, ποτιζομένης δὲ ἀπὸ δύο μικροὺς ποταμούς. Ἡ ὅλη κοιλὰς ἔχει πολλὰ χωρία εὐδαίμονα, ἄλλα μὲν ἐπὶ τῶν προπόδων τῶν τριγύρω ὀρέων, ἄλλα δὲ ἐπ' αὐτῆς τῆς κοιλάδος. Τὰ χωρία περιβάλλονται ἀπὸ κήπους ὀπωροφόρων δένδρων καὶ ἀμπελῶνας. Εἰς τὴν πόλιν τελεῖται κατ' ἔτος ἐμπορικὴ πανήγυρις διαρκοῦσα 20 ἡμέρας (25 Αὐγ.—15 Σ/βρίου), εἰς τὴν ὁποίαν προσέρχονται πολλοὶ ἀπὸ πολλὰ μέρη τῆς Μ. Ἀσίας, τῆς κεντρικῆς καὶ ἀνατολικῆς. Ἔχουσι δὲ αἱ Γάγγραι καὶ ἀλευρόμολον ἀτμήλατον ὡς καὶ σπουδαῖα ἀλατωρυχεῖα. Πλησίον αὐτῆς κεῖται ἡ κωμόπολις Τούχτ, τῆς ὁποίας οἱ 500 Ἕλληνες κάτοικοι (ἐκ τῶν 800) καλοῦσιν ἑαυτοὺς Ἕλλάνους ἢ Ἑλλάνικους.

Ἱστορικαὶ εἰδήσεις.— Αἱ σημεριναὶ Γάγγραι (ἢ ἡ Γάγγρα ἢ τὰ Γάγγρα) κατέχουν τὴν θέσιν τῶν ἀρχαίων Γαγγρῶν, τῆς πρωτευούσης τῆς Παφλαγονίας, τῆς ἀνηκούσης ἔπειτα εἰς τὸ βασίλειον τοῦ Πόντου καὶ εἰς τὴν Γαλατίαν τοῦ Πόντου. Ἐδῶ δὲ εἶχε τὴν ἕδραν του ὁ βασιλεὺς Δηιόταρος, ὁ τελευταῖος τῶν Παφλαγόνων ἡγεμόνων Ἡ πόλις ὑπετάχθη εἰς τοὺς Ρωμαίους καὶ τῷ 1397 ἐκυριεύθη ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

Τσερκὲζ-κιόϊ.

Κάτοικοι 6,000 ὅλοι Τοῦρκοι.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ κεῖται εἰς τὸ μέσον κοιλάδος.

Καρατζὰ-βιράν.

Εἶναι ἕδρα ναχιγέ.

Ὀβατζίκ, Βαϊνδίρ, Βιρὰν-σεχίρ.

Εἶναι κῶμαι, ἔχουσαι λείψανα ἀρχαίων κτισμάτων.

Ἰσκελίπ.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ. Κεῖται ἐπὶ γραφικῆς θέσεως εἰς τὸ ἄκρον μικρᾶς καὶ στενῆς κοιλάδος, καταφύτου ἀπὸ ἀμπέλους καὶ ἐχούσης κήπους ἀφθόνους, καὶ εἰς τοὺς πρόποδας λόφου. Ἡ κωμόπολις εἶναι νεωτέρα, πλησίον ὅμως αὐτῆς καὶ ἐπὶ τῆς κοιλάδος ὑπῆρχε πόλις καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ἄγνωστον ἀκόμη ἀκριβῶς ποία.

δ΄.) Σαντζάκιον Σινώπης.

Ἀποτελεῖται ἀπὸ 3 καζάδες, Σινώπης, Μπογιαμπάτ, Ἀγιατζίκ.

Σινώπη *(Σινώπ.).*

Κάτοικοι 15,000.

Ἕλληνες 5,000.

Εἶναι ἡ ἕδρα τοῦ σαντζακίου. Ἡ πόλις κεῖται ἐπὶ προεξοχῆς τεινούσης πρὸς Α, ἡ ὁποία μὲ μικρὸν μόνον ἰσθμὸν συνδέεται μὲ τὴν ξηράν, ἀπολήγει δὲ εἰς τὸ ἀκρωτήριον Μπούζ-τεπὲ-μπουρούν. Ἡ τοποθεσία της εἶναι ἐξόχως τερπνὴ καὶ γραφική. Περιβάλλεται ἀπὸ ὕδατα πανταχόθεν ὡς νῆσος καὶ τρόπον τινὰ στέφεται ἀπὸ τὰ λείψανα τῶν ἀρχαίων της ὀχυρώσεων. Αἱ νέαι οἰκίαι της, οἰκοδομημέναι μὲ

κομψότητα ἀπὸ ὡραῖον ξύλον δρυός, πεύκης καὶ καρυᾶς τῶν γειτονικῶν δασῶν, ὑψοῦνται εἰς τὸ μέσον ὡραίων κήπων. Αἱ ἀρχαιότεραι οἰκίαι, σήμερον πολὺ ὀλίγαι πλέον, ἐκτίσθησαν ἀπὸ ὑλικὸν ληφθὲν ἀπὸ τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα καὶ δὲν παρέχουν ἐνδιαφέρον.— Ἐντὸς τοῦ λιμένος τῆς Σινώπης ἔγινε τὴν 18/30 Νοεμβρίου τοῦ 1853 ἡ ναυμαχία μεταξὺ Ρώσων καὶ Τούρκων (ναύαρχος τοῦ ρωσικοῦ στόλου ἦτον ὁ Ναχίμωφ), ἡ προάγγελος τοῦ κριμαϊκοῦ πολέμου.—Ἄλλοτε ἡ πόλις αὕτη ἦτο λιμὴν ἐξαγωγῆς τῆς μεγάλης καραβανικῆς ὁδοῦ πρὸς τὴν Καππαδοκίαν καὶ τὰς χώρας τοῦ Εὐφράτου. Σήμερον μεθ' ὅλον τὸν ἐξαίρετον λιμένα της εἶναι ἡ σκιὰ μόλις τοῦ παλαιοῦ της μεγαλείου. Τῷ 1895 τὸ πλεῖστον τῆς πόλεως κατεστράφη ἀπὸ πυρκαϊάν. Οἱ Τοῦρκοι κατοικοῦν τὴν ἀκρόπολιν καὶ οἱ Ἕλληνες τὴν παραλίαν. Ἐντὸς δὲ τοῦ φρουρίου τῆς πόλεως εἶναι αἱ φυλακαὶ τῶν διὰ μεγάλα ἐγκλήματα καταδικαζομένων, τῶν ἀποστελλομένων ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἄλλων μερῶν τῆς Τουρκίας. Τὰ περὶ τὴν Σινώπην χωρία τῆς διοικήσεως κατοικοῦσι Τοῦρκοι, Λαζοὶ καὶ ἄλλοι, οἱ δὲ ὀλίγοι Ἕλληνες αὐτῶν ὑπάγονται εἰς τὴν μητρόπολιν Ἀμασείας.

Ἱστορικαὶ εἰδήσεις.— Ἡ Σινώπη ἱδρύθη ἐνωρίτατα ὑπὸ Μιλησίων, ἐπὶ μακρὰ δὲ ἔτη ὑπῆρξεν ἰσχυροτάτη ἀποικία ἐξ ὅλων τῶν ἑλληνικῶν πόλεων τοῦ Εὐξείνου. Εἰς τὴν Σινώπην ἐπεβιβάσθησαν οἱ μύριοι τοῦ Ξενοφῶντος ἐπὶ πλοίων καὶ ἔπλευσαν πρὸς τὸ Βυζάντιον. Ἐδῶ δὲ εἶχε τὴν πρωτεύουσάν του ὁ Μιθραδάτης ὁ Ϛ΄ (120—63 π. Χ.), ὁ τελευταῖος βασιλεὺς τοῦ Πόντου, ἐκτείνας τὸ κράτος του ἐπὶ τῆς Μ. Ἀσίας καὶ μέχρι τῆς Κριμαίας, ὁ ὁποῖος ὅμως ὑπέκυψεν εἰς τοὺς Ρωμαίους μετὰ τρεῖς αἱματηρὰς ἐκστρατείας διεξαχθείσας κατ' αὐτοῦ.

Τῷ 70 π. Χ. ἡ Σινώπη ἐκυριεύθη ὑπὸ τοῦ Λουκούλλου, ἔγινε δὲ ἔκτοτε ρωμαϊκὴ καὶ ἐδέχθη καὶ ρωμαϊκὴν ἀποικίαν. Ἡ δὲ παρακμή της ἐπῆλθεν ἀφ' ὅτου κατὰ τὸν 4 μ. Χ. αἰῶνα ἡ Ἀμάσεια ἐγένετο πρωτεύουσα τοῦ Πόντου. Ἀπὸ τοῦ 1204 ἡ Σινώπη ἀνῆκεν εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν τῆς Τραπεζοῦντος, ἐκυριεύθη δὲ τῷ 1461 ὑπὸ Μωάμεθ τοῦ Β΄. Τῆς ἀρχαίας Σινώπης ἀποικίαι ἦσαν τὰ Κοτύωρα.—Ἡ Σινώπη εἶναι καὶ ἡ πατρὶς τοῦ κυνικοῦ φιλοσόφου Διογένους.

Μπογιαμπάτ.

Κάτοικοι 6,000.

Εἶναι ἔδρα καζᾶ. Κεῖται ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης καὶ εἰς ἀπόστασιν 2 χμ. τοῦ Γκιὸκ-Ἰρμάκ, παραποτάμου τοῦ Ἅλυος, εἰς ὕψος 300 μ. ἐπὶ πεδιάδος, ἡ ὁποία εἶναι γονιμωτάτη καὶ ἄριστα καλλιεργημένη ἐξ ὅλων τοῦ βιλαετίου Κασταμονῆς. Ἀπέχει 69 χμ. (κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν) τοῦ λιμένος τῆς Σινώπης, μὲ τὸν ὁποῖον συνδέεται δι' ἁμαξιτῆς. Ὁ πληθυσμὸς τοῦ Μπογιαμπὰτ εἶναι τουρκικός.

***Ἰστιφὰν** (Στεφάνη).*

Κάτοικοι 1,200.

Εἶναι ἔδρα τοῦ καζᾶ Ἀγιατζίκ, παράλιος, καὶ κεῖται 50 χμ. πρὸς Α τῆς Σινώπης. Τοῦ καζᾶ τούτου ὁ πληθυσμὸς εἶναι κατὰ πλειονότητα χριστιανικός.

Γενικαὶ εἰδήσεις περὶ τοῦ βιλαετίου Κασταμονῆς.

Ἐκτὸς ὀλίγων καζάδων, ὡς λ. χ. τοῦ Μπογιαμπάτ, ὅπου ὑπάρχουν ὀρυζῶνες ἐκτεταμένοι καὶ ἕνεκα τούτων διαλείποντες πυρετοί, τὸ κλῖμα τοῦ βιλαετίου εἶναι καθόλου ὑγιεινόν, ἀλλ' ὄχι καὶ εἰς τὸν αὐτὸν βαθμὸν πανταχοῦ. Ἐπὶ τῶν ὀρέων ὁ ἀὴρ εἶναι ὑγιεινός. Ἀλλ' ὁ χειμὼν εἶναι δριμὺς καὶ διαρκεῖ πολύ. Ἀρχίζει τὸ τέλος τοῦ Νοεμβρίου καὶ παρατείνεται καὶ μετὰ τὸν Μάρτιον. Ἡ δὲ χιὼν τὸν χειμῶνα πίπτει ἄφθονος καὶ διακόπτει τὴν συγκοινωνίαν. Τὸ σαντζάκιον πάλιν τῶν Γαγγρῶν δὲν ἔχει πυρετούς. Μαστίζεται ὅμως ἀπὸ τὴν φρικαλέαν μεταδοτικὴν ἀσθένειαν, τὴν σύφιλιν. Γερμανὸς ἰατρός, ὁ Düring, ὑπηρετήσας εἰς τὸν τουρκικὸν στρατόν, ἐπιστοποίησεν 60 % πάσχοντας ἐκ τῆς νόσου ταύτης μεταξὺ 80—90,000 προσώπων, τὰ ὁποῖα ἐξήτασεν. Ἐπίσης εἰς τὰ σχολεῖα τοῦ βιλαετίου τούτου ὁ Düring εὗρε προσβεβλημένα ὑπὸ τῆς νόσου 70—80 % ἐκ τῶν παιδίων. Εἰς ὁλόκληρα δὲ χωρία δὲν εὗρεν οὐδὲ ἕνα καὶ μόνον ὑγιῆ ἄνδρα. Εἰς ὁλόκληρα χωρία καὶ ἓν μόνον παιδίον δὲν ὑπάρχει, διότι τὰ μικρὰ ἢ ἀποθνήσκουν ἐνωρὶς ἢ γεννῶνται νεκρά. Ἀναφέρεται δὲ ὅτι ἡ κυβέρνησις ἐργάζεται δραστηρίως πρὸς καταπολέμησιν τῆς ἀσθενείας ταύτης, ὅμως ἀλλ μέχρι σήμερον βελτιώσεις δὲν ἐπηκολούθησεν εἰς τὰ ληφθέντα μέτρα.

Ἡ γεωργία ὡς ἐκ τῶν κλιματολογικῶν συνθηκῶν, τῆς φύσεως τοῦ ἐδάφους καὶ τῆς ἀφθονίας τῶν ὑδάτων εἶναι δυνατὸν νὰ ἀναπτυχθῇ τεραστίως. Σήμερον τὸ βιλαέτιον παράγει ὀπώρας ἀφθόνους καὶ πολλῶν εἰδῶν. Ἐκ τούτων περιζήτητα εἶναι τὰ βερύκοκκα, τὰ

ροδάκινα, τὰ κεράσια (ἰδίως τὸ εἶδος vichné), τὰ ἀγριοκέρασα, τὰ μῆλα, τὰ ἀχλάδια, τὰ κυδώνια. Τὰ μῆλα μάλιστα καὶ ἰδίως τὸ εἶδος μισκέτ, εἶνε πολὺ λεπτῆς γεύσεως. Τὰ δαμάσκηνα, καὶ μάλιστα ἕνα εἶδος αὐτῶν, ἔχουν ἰδιότητα καθαρτικὴν καὶ χυμὸν ἀρωματώδη. Τὰ δύο ταῦτα εἴδη, τὰ μῆλα δηλαδὴ μισκὲτ καὶ τὰ δαμάσκηνα οὐριανί, δὲν εὐδοκιμοῦν ἀλλαχοῦ. Ὁλόκληρον δὲ τὴν παραγωγὴν προμηθεύεται ἡ Κωνσταντινούπολις. Εἰς ὅλα ἐπίσης τὰ σαντζάκια τοῦ βιλαετίου καλλιεργεῖται καὶ ὁ καπνός. Ἀλλ' ὁ τοῦ σαντζακίου Σινώπης εἶναι ἐφάμιλλος μὲ τὴν καλυτέραν ποιότητα τοῦ καπνοῦ τῆς Ἀμισοῦ καὶ τῆς Πάφρας. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐπανήρχισεν εἰς τὸν καζᾶν Ζκφραμπόλεως ἡ ἀσχολία μὲ τὴν σηροτροφίαν. Ἐνθαρρύνεται δὲ πολὺ καὶ μάλιστα ἀποτελεσματικῶς καὶ ἡ καλλιέργεια τοῦ ὀπίου. Ἄλλα προϊόντα τοῦ νομοῦ εἶναι τὰ ὁημητριακά, τὰ ὄσπρια (φασόλια, φακὴ καὶ ἄλλα), ὁ λιναρόσπορος, ὁ βάμβαξ. Ἀξιόλογος εἶναι καὶ ἡ καλλιέργεια τῆς ἀμπέλου. Ἀντικείμενον ἐμπορίου ἐξαγωγικοῦ ἀποτελοῦν καὶ τὰ δασικὰ λεγόμενα προϊόντα τοῦ βιλαετίου. Ἄφθονα δὲ εἶναι καὶ τὰ ἀπαραίτητα πρὸς τροφὴν τῶν κτηνῶν, πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς μελισσοκομίας, πρὸς τὴν ἐξάσκησιν τῆς θήρας. Ἄφθονα εἶναι ἀκόμη τὰ διάφορα εἴδη τῆς κηπουρικῆς καλλιεργείας καὶ ἀρίστης μάλιστα ποιότητος, ὡς τὰ λάχανα, ἡ πατάτα, τὰ μακρύλια, τὰ κρεμμύδια, τὰ γογγύλια, τὰ ρεπάνια, τὰ παντζάρια καὶ τὰ παρόμοια.

Τὰς γαίας τοῦ βιλαετίου ἔχουν οἱ Μουσουλμάνοι, οἱ ὁποῖοι τὰς καλλιεργοῦν διὰ τῶν ὀρτατζῆ. Ἰδιοκτῆται δὲ εἶναι κυρίως ὑπάλληλοι τῆς κυβερνήσεως, ἀνώτεροι καὶ κατώτεροι. Οἱ ὀρτατζῆ ἐργάζονται διὰ λογαριασμὸν τῶν κυρίων των. Οἱ ἰδιοκτῆται δανείζουν εἰς αὐτοὺς κατόπιν φιλικῆς συνεννοήσεως, οὐχὶ δὲ κατὰ νόμον ὑφιστάμενον, χρήματα, σπόρον, βόας καὶ τὸ ἀναγκαῖον διὰ τὰς ἐργασίας των ὑλικόν. Κατὰ τὴν συγκομιδὴν ὁ ἀγᾶς (ὁ ἰδιοκτήτης) ἀφαιρεῖ τὸ δέκατον τοῦ προϊόντος, τὸ ὁποῖον θέτει κατὰ μέρος καὶ ποσότητα σπορᾶς ἴσην πρὸς τὴν χορηγηθεῖσαν. Τὸ ὑπόλοιπον μοιράζεται μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ ὀρτατζῆ. Ἀλλὰ πολλάκις τὸ ἀναλογοῦν εἰς τὸν ὀρτατζῆν ποσὸν εἶναι ἀνεπαρκὲς πρὸς τὴν διατροφήν του. Ὁ ἀγᾶς τοῦ χορηγεῖ τότε ὅσην χρειάζεται ποσότητα μὲ τὴν ἐπιφύλαξιν νὰ τὴν λάβῃ ἀπὸ τὴν ἐσοδείαν τοῦ ἑπομένου ἔτους. Ἐκ τούτου ὁ ὀρτατζῆς πάσχει οἰκονομικῶς, ὅσον λιτὸς καὶ φιλόπονος καὶ ἂν εἶναι.

Ἐννοεῖται δ' ὅτι ἐργαλεῖα καὶ μέθοδοι καλλιεργείας εἶναι ἀκόμη

εἰς πρωτόγονον κατάστασιν. Ἡ γονιμότης ὅμως τοῦ ἐδάφους ἀναπληροῖ τὰς ἐλλείψεις ταύτας. Διὰ τοῦτο ἡ παραγωγὴ εἶναι ἄφθονος. Γίνεται δὲ ἐξαγωγὴ σιτηρῶν, κτηνῶν, λαχανικῶν καὶ ὀπωρῶν, μαλλίων, τριχῶν αἰγός, τιφτικίου καὶ ἄλλων δευτερευόντων προϊόντων, μολονότι ἡ ἔλλειψις συγκοινωνιακῶν ὁδῶν καθιστᾷ τὰς μεταφορὰς δυσχερεῖς. Καὶ αἱ δαπάναι τῆς μεταφορᾶς εἶναι τόσαι, ὥστε τὸ προϊόν, τὸ μεταφερόμενον ἀπὸ τὰς Γάγγρας λ.χ. εἰς τὴν Καστα-μονήν, ἐπιβαρύνεται μὲ δαπάνην ἴσην πρὸς τὴν ἀξίαν του. Τὸ κοιλὸν τοῦ σίτου τοῦ ἀγοραζομένου εἰς τὰς Γάγγρας στοιχίζει διπλάσια, ὅταν φθάσῃ εἰς τὴν Κασταμονήν. Ἐν τούτοις ἡ ἀπόστασις μεταξὺ τῶν δύο τούτων πόλεων εἶναι 90 χμ. εἰς εὐθεῖαν γραμμήν. Χρειάζονται ὅμως 24 ὧραι διὰ τὴν μεταφοράν, δαπανώμεναι ἐπὶ ὁδοῦ 132 χμ, ἕνεκα τῶν πολλῶν περιστροφῶν αὐτῆς, τῶν ὀφειλομένων εἰς τὸν σχηματισμὸν τοῦ ἐδάφους καὶ εἰς ἐμπόδια, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ ὑπερπηδηθοῦν.

Πλούσιον εἶναι καὶ τὸ εἰσόδημα τοῦ βιλαετίου ἐκ τῆς κτηνοτροφίας. Τρέφει δὲ τὸ βιλαέτιον πρόβατα, αἶγας (τὰς κοινὰς καὶ τῆς Ἀγκύρας). Βόας ὅμως καὶ βουβάλους ἔχει μόνον τοὺς ἀρκοῦντας εἰς τὰς ἐπιτοπίους, βιομηχανικὰς καὶ γεωργικάς, ἀνάγκας. Ἐκτιμᾶται πολὺ καὶ τὸ μέλι, ὡς καὶ ὁ κηρός, τοῦ βιλαετίου.

Τὸ τρίτον τῆς ἐπιφανείας τοῦ βιλαετίου (18,000 □ μ.) καλύπτεται ἀπὸ δάση. Τούτων ἡ ἔκτασις καὶ ἡ πυκνότης εἶναι μεγάλη, μάλιστα δὲ εἰς τὸ σαντζάκιον Μπόλου, τὸ ὁποῖον ὠνόμασαν οἱ Τοῦρκοι Ἀγὰτς-δενίζ (θάλασσα ἀπὸ δένδρα). Ἀλλ' ὅμως μόλις τῶν ἡμίσεων μόνον γίνεται ἐκμετάλλευσις. Ἀξιόλογα, ἂν καὶ ὄχι τόσον ἐκτεταμένα καὶ πυκνά, εἶναι καὶ τὰ δάση τοῦ σαντζακίου Γαγγρῶν, τὰ ὁποῖα ὄχι μόνον θὰ ἐπήρκουν εἰς τὰς ἀνάγκας τῶν ἐγχωρίων, ἀλλὰ θὰ ἐξῆγον καὶ μεγάλας ποσότητας δασικῶν προϊόντων ἐξ αὐτῶν εἰς τὸ βιλαέτιον κυρίως τῆς Ἀγκύρας, τὸ κατ' ἐξοχὴν ἄδενδρον. Τὰ δάση ταῦτα ἀποτελοῦνται ἀπὸ δρῦς, ὀξύας, καστανέας, πτελέας, φιλύρας. Τὰ δὲ ἀπὸ Δ πρὸς Α τριγύρω τῆς πόλεως Γαγγρῶν ἐκτεινόμενα δάση ἀποτελοῦνται ἀπὸ διάφορα εἴδη πεύκων, ἐλάτης καὶ ἄλλων κωνοφόρων. Ἐν τῷ συνόλῳ τὸ σαντζάκιον Κασταμονῆς λέγεται ὅτι ἔχει 177 δάση, τοῦ Μπόλου 42, τῆς Σινώπης 14, τῶν Γαγγρῶν 14. Ἐντὸς τῶν δασῶν τούτων ζῶσι λύκοι, ἀλώπεκες, λαγοί, τῶν ὁποίων τὸ δέρμα ἀποτελεῖ ἀντικείμενον ἐμπορίου διὰ γουναρικὰ ἀξιόλογον. Ἐμφωλεύουν ἀκόμη ἐντὸς αὐτῶν ἄρκτοι, ἀγριόχοιροι

καὶ αἴγαγροι, ἔλαφοι, ζαρκάδια. Οἱ κυνηγοὶ κτυποῦν καὶ πέρδικας, τὰς κοινὰς καὶ ἄλλας ἐπιχωριαζούσας μόνον ἐδῶ, ὡς καὶ λιβαδοπέρδικας, φασιανούς, πουλακίδας (gélinottes) τσαλαπετεινοὺς καὶ ὅλα τὰ εἴδη τῶν ᾠδικῶν πτηνῶν. Οἱ ἀγριοπετεινοὶ (ἔποπες) καὶ αἱ κίσσαι εἶναι πολὺ κοιναί, μερικαὶ δὲ δασώδεις ἐκτάσεις τρέφουν καὶ διαφόρων εἰδῶν μακρόταρσα (ἢ μακρόποδα), ὡς εἶναι ὁ πελαργός.

Χώρα ἔχουσα τοσαῦτα δάση καὶ τόσην ἀφθονίαν πρώτων ὑλῶν ἔπρεπε νὰ ἔχῃ νὰ ἐπιδείξῃ καὶ βιομηχανίαν, παρέχουσαν βιομηχανήματα πρὸς ἐξαγωγὴν ἄφθονα καὶ εὐθηνά. Ἐν τούτοις δὲν λείπει καὶ ὅλως διόλου ἡ βιομηχανικὴ ἐκμετάλλευσις αὐτῆς, ἂν καὶ διεξάγεται μὲ πρωτογόνους μεθόδους καὶ ὄχι μὲ πνεῦμα τελειοποιήσεως καὶ συναγωνισμοῦ ἀποτελεσματικοῦ. Εἰς τὰ παράλια τοῦ σαντζακίου Μπόλου, Κασταμονῆς καὶ Σινώπης ὑπάρχουν πριονιστήρια ξύλων, τῶν προωρισμένων διὰ τὴν ἐξαγωγήν, 337 ὡς ἀναφέρεται. Πολυάριθμα εἶναι καὶ τὰ μικρὰ ναυπηγεῖα πλοιαρίων καὶ καϊκίων. Εἰς τὴν Σινώπην ὅμως, τὴν Ἰνέπολιν, τὸ Παρθένιον καὶ τὴν Ἄμαστριν ναυπηγοῦνται καὶ μεγαλύτερα. Καὶ ἡ χώρα διατηρεῖ τὴν φήμην της ὡς ναυτική, εἰς τῆς ὁποίας τὰ παράλια ἤκμασαν ἄλλοτε πολὺ ναυτικαὶ ἑλληνικαὶ πόλεις. Ἄλλαι, διαδεδομέναι πολύ, βιομηχανίαι εἶναι ἡ ξυλουργικὴ καὶ ἡ λεπτουργική. Αἱ κομψαὶ ξύλιναι οἰκίαι τῆς Σινώπης, ὡς καὶ τὰ ἔπιπλα, τὰ ὁποῖα ἐγκλείουν, ἀποδεικνύουν τὴν καλαισθησίαν καὶ τὴν δεξιότητα τῶν τεχνιτῶν. Τὸ βιλαέτιον ἔχει καὶ βυρσοδεψεῖα, κεραμουργεῖα, καὶ πλινθοποιεῖα παντοῦ. Αἱ δὲ παράλιαι πόλεις καὶ ἰδίως ἡ Σινώπη ἔχουν σωματεῖα ἐπαγγελματικά, ὠργανωμένα καλῶς, ἐργάτας ἐμπείρους (ὁπλοποιούς, χρυσοχόους), ἱκανοὺς νὰ ἐπεξεργάζωνται τὸν ἄργυρον διὰ σμαλτωμάτων καὶ τὰ δικτυωτὰ ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, ἔχουν ράπτας καὶ χρυσοποικιλτὰς ἐπὶ κασμιρίων. Πολλοὶ δὲ ἐκ τῶν ἐργατῶν τούτων ἀπέκτησαν διπλώματα εἰς τὰς παγκοσμίους ἐκθέσεις τοῦ 1867 τῶν Παρισίων καὶ τοῦ 1873 τῆς Βιέννης. Μία βιομηχανία ἀξία προσοχῆς, ἀλλ' ἄγνωστος ἐκτὸς τῆς Τουρκίας, διότι ὅλα τὰ βιομηχανήματά της ἐξοδεύονται ἐντὸς αὐτῆς, εἶναι καὶ ἡ ἀποτύπωσις χρωμάτων ἐπὶ ὑφασμάτων ἐλαφρῶν διὰ τὴν κόμμωσιν τῶν γυναικῶν, ὡς καὶ ἐπὶ ἄλλων ἀκόμη μεγαλυτέρων καὶ χονδροτέρων, χρησιμευόντων εἰς τὴν κατασκευὴν ἐφαπλωμάτων. Τὰ σχέδια χαράσσονται πρῶτον ἐπὶ ξύλων καὶ τυπώνονται μαῦρα. Ἔπειτα δὲ ἐπαλείφονται διὰ χρωστῆρος ζωηρὰ

καὶ ποικίλα χρώματα εἰς τὸ βάθος τῶν χαραγμάτων τοῦ ξύλου καὶ διαγράφονται οὕτως ἄνθη καὶ ἄλλα κοσμήματα. Εἰς τὸ σαντζάκιον τῶν Γαγγρῶν ἀκμάζει πρὸς τούτοις ἡ βιομηχανία τῶν ταπήτων, ἡ βιομηχανία τῶν λευκῶν πιλημάτων (κετσέδων), πεποικιλμένων μὲ χρυσὸν καὶ ἄργυρον, ἡ τῶν μαλλίνων ζωνῶν, αἱ ὁποῖαι εἶναι περιζήτητοι εἰς τὴν τουρκικὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Περσίαν, ἡ τῶν ἐρίων, ἡ τῶν σάκκων, κατασκευαζομένων ἀπὸ μαύρην τρίχα αἰγός, ἡ τῶν γεωργικῶν ἐργαλείων, πρωτογόνων ἐννοεῖται, ἀλλ' ἐκτιμωμένων εἰς τὴν χώραν. Μεγάλην φήμην ἔχουν καὶ τὰ ἔργα τῆς ἱπποσκευῆς, τὰ κατασκευαζόμενα εἰς τὸ σαντζάκιον τοῦτο, ὡς καὶ τὰ ἀγγεῖα, τὰ κοινὰ καὶ τὰ ἐπιτραπέζια (ποτήρια, πιάτα), τὰ ὁποῖα εἶναι πολὺ εὐθηνά. Τὸ βιλαέτιον ἔχει ἐπίσης καὶ ἀλευρομύλους, (ἀνεμομύλους, ὑδρομύλους), μὲ μηχανισμοὺς ὅμως τελείως πρωτογόνους. Τὸ ἐμπόριον ἐπίσης εἶναι ἀρκετὰ ζωηρόν, ὡς καὶ ἡ ναυτιλία (Σινώπη, Ἰνέπολις, Παρθένιον, Ἄμαστρις).

Ἐκ τῶν μεταλλείων προέχουν τὰ ἀνθρακωρυχεῖα τῆς Ποντοηρακλείας (ἐτησία παραγωγὴ 800,000 τόννοι). Τὰ ἐκμεταλλεύεται τὸ κράτος διὰ τὰς ἀνάγκας κυρίως τοῦ ἰδίου του ναυτικοῦ καὶ τῶν βιομηχανικῶν του ἱδρυμάτων πλὴν 9 κοιτασμάτων τοῦ Κοζλού. Τὰ δύο κυριώτερα τῆς ἐκμεταλλεύσεως κέντρα εἶναι τὰ χωρία Κοζλοὺ καὶ Ζουγγουλδάκ, ἀμφότερα παράλια. Ἀλλ' ἡ ἐκμετάλλευσις εἶναι ἀκόμη ἐλαττωματικὴ καὶ περιωρισμένη. Ὁ ἄνθραξ τῆς Ποντοηρακλείας εἶναι κατώτερος τοῦ ἀγγλικοῦ. Λείπουν ἀκόμη καὶ μέσα συγκοινωνίας καὶ μέσα μεταφορᾶς ἀπαραίτητα. — Ἅλας ὀρυκτὸν ἐξάγεται ἀπὸ ἁλατωρυχεῖον, κείμενον 16 χμ. πρὸς τὰ ΝΑ τῶν Γαγγρῶν. Τὸ ἁλατωρυχεῖον παρουσιάζει πολὺ τὸ ἐνδιαφέρον εἰς τὸν ἐπισκεπτόμενον αὐτὸ διὰ τὰς φυσικάς του καλλονάς. Ἀλλ' ἡ ἐπίσκεψις δὲν εἶναι ἄμοιρος κινδύνων εἰς τὸν θέλοντα νὰ εἰσχωρήσῃ ἐντὸς αὐτοῦ. Συνήθως δὲ οἱ ἐπισκέπται ρίπτουν κατὰ τὴν πορείαν των ἄχυρα διὰ νὰ δυνηθοῦν κατὰ τὴν ἔξοδον νὰ ἐπανεύρουν τὸν δρόμον. Οἱ ἁλατωρύχοι ἐργάζονται ἡμέραν καὶ νύκτα ἐντὸς τοῦ ὀρυχείου πλὴν τῆς νυκτὸς τῆς Πέμπτης πρὸς τὴν Παρασκευήν, ὁπότε ἐξέρχονται κατὰ πρόληψιν διατηρουμένην πιστῶς ἵνα μὴ πάθουν τὴν νύκτα δυστύχημα.—Τὸ βιλαέτιον ἔχει καὶ 5 μεταλλικὰς πηγὰς ὅλας εἰς τὸ σαντζάκιον Μπόλου. Λίμνας δὲ καὶ ἕλη τὸ βιλαέτιον δὲν ἔχει.

Ὁδοί.—Δρόμους τὸ βιλαέτιον ἔχει μόνον 11 ἁμαξιτοὺς καὶ

1) τὸν ἀπὸ Κασταμονῆς εἰς Τὰς—κιοπρού, 2) εἰς Ἰνέπολιν, 3) εἰς Τόσια, 4) εἰς Τζίδε, 5) εἰς Γάγγρας, 6) εἰς Παρθένιον διὰ Τατάϊ, 7) τὸν ἀπὸ Μπολου εἰς Ἀκτσὲ-σεχὶρ διὰ τοῦ Δοῦντζε, 8) τὸν ἀπὸ Ζαφραμπόλεως εἰς Ἄμαστριν διὰ τοῦ Παρθενίου, 9) εἰς τὸν καζᾶν Γκιονὲκ (τμῆμα τῶν δρόμων ἀπὸ Νικομηδείας εἰς Ἄγκυραν), 10) τὸν ἀπὸ Σινώπης εἰς Μπογιαμπάτ, 11) τὸν ἀπὸ Μπογιαμπὰτ μέχρι τῶν συνόρων τοῦ βιλαετίου διὰ τοῦ Τσουραγὰν εἰς Ἀμάσειαν. Ὅλοι οἱ δρόμοι οὗτοι σχηματίζουν ἀπείρους ἑλιγμούς, οἱ ὁποῖοι αὐξάνουν σημαντικῶς τὴν ἀπόστασιν μεταξὺ τῶν δύο ἄκρων. Τὰ δι' αὐτῶν δὲ ἐμπορεύματα, ὅσα μεταφέρονται, καταλήγουν εἰς τοὺς λιμένας Ἰνεπόλεως, Παρθενίου, Ἀμάστρεως καὶ Σινώπης. Ἀλλὰ καὶ καθ' ὅλην τὴν παραλίαν ὑπάρχουν ἀκόμη καὶ πολλοὶ ἄλλοι λιμένες, μικροτέρας ἐννοεῖται σπουδαιότητος.

Οἱ Ἕλληνες κάτοικοι τοῦ βιλαετίου Κασταμονῆς.—Ἀναμφιβόλως οἱ Ἕλληνες τοῦ βιλαετίου τούτου, καὶ μάλιστα οἱ τῶν παραλίων, εἶναι ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν ἀποικιῶν, αἱ ὁποῖαι ὡς γνωστὸν ἐκ τῆς ἱστορίας ἤκμασαν πολὺ ὡς πρὸς τὸ ἐμπόριον κυρίως. Τῶν ἀποικιῶν τούτων τὰ ὀνόματα διετηρήθησαν μέχρι σήμερον, παρηλλαγμένα πολὺ ἢ ὀλίγον. Μόνον οἱ τοῦ σαντζακίου Γαγγρῶν Ἕλληνες εἶναι πιθανώτατα ἀρχαῖοι Παφλαγόνες, ἐξελληνισθέντες ὅμως καὶ οὗτοι κατὰ τὴν ἑλληνιστικὴν καὶ βυζαντινὴν περίοδον. Ἡ κατάγονται ἐξ ἐμπόρων τῆς Καισαρείας καὶ Ἀγκύρας, οἱ ὁποῖοι ἦλθον καὶ ἐγκατεστάθησαν ἐδῶ κατὰ τοὺς νεωτάτους χρόνους.

3. Βιλαέτιον Σεβαστείας *(Σιβάς)*.

Ἔκτασις 83700 □ χμ.—Πληθυσμὸς 1,000,000.—Σαντζάκια 4 (Σιβάς, Καρὰ-χισὰρ-σαρκί, Τοκάτης, Ἀμασείας).

Σεβάστεια. Κὸτς-χισάρ. Ζάρα. Γενὶ-χάν. Δάρεντε. Γκιουρούν. Ἀζιζιέ. Δέβριτζε. Καρα-χισὰρ-σαρκί. Μεσουδιέ. Ἔντερεζ. Κοϊλοὺ-χισάρ. Χαμηδιέ. Τοκάτη. Ἐρμπαά. Ζήλιε. Νεοκαισάρεια. Σουλοὺ-σεράϊ. Κίρκορος. Ἀμάσεια. Μερζεφούν. Λαοδίκεια. Κάβζα. Μετζίτ-ουζού. Βεζὶρ-κιοπρού. Γκιουμοὺς-χατζῆ-κιοϊ. Ὀσμαντζίκ. Γενικαὶ εἰδήσεις περὶ τοῦ βιλαετίου Σεβαστείας.

Τὸ βιλαέτιον εἶναι ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα τῆς Μ. Ἀσίας. Εἶναι μεσόγειον. Ἔχει πρὸς Β αὐτοῦ τὴν λωρίδα τοῦ βιλαετίου Τραπεζοῦντος. Εἶναι τὸ ἀνατολικώτατον ἐξ ὅλων τῶν βιλαετίων τῆς Μ. Ἀσίας. Ἔχει δὲ σπουδαιότητα διὰ τὰς συγκοινωνίας τὰς πρὸς Β, πρὸς τὸ κέντρον, πρὸς Ν καὶ πρὸς Α.

α') ***Σαντζάκιον Σεβαστείας*** *(Σιβάς).*

Ἀποτελεῖται ἀπὸ 9 καζάδες, Σιβάς, Γιλδίζ-ἐλλί, Τοννούς, Ἀζιζιέ, Γκιορούν, Δάρεντε, Δάβριτζε, Κοτς-κιρὶ ἢ Χαφίκ.

Σεβάστεια *(Σεβαστή, Σιβάς).*

Κάτοικοι 50—60,000 ἢ 70,000.

Ἕλληνες 3,000.

Εἶναι ἡ ἕδρα τοῦ ὁμωνύμου βιλαετίου καὶ σαντζακίου. Κεῖται ἐπὶ τῆς κοιλάδος τοῦ Ἅλυος εἰς τὸ μέσον ἐκτάσεων ἀχανῶν καὶ ἀδένδρων καὶ ἀπέχει ἀπὸ τὸν (ἄνω) ροῦν αὐτοῦ 2 ½ χμ. Ἀλλ' ἂς ἐνδιατρίψωμεν περισσότερον εἰς τὴν τοποθεσίαν τῆς πόλεως ταύτης. Εἰς τὸ δυτικὸν δηλ. ἄκρον τῆς σημερινῆς πόλεως ὑψοῦται βραχώδης λόφος, ὠοειδής, ἔχων ὕψος 40 μ. περίπου, μεμονωμένος εἰς τὸ μέσον τῆς πεδιάδος, τῆς ὁποίας δεσπόζει, ἐκτεινόμενος δὲ καὶ εἰς μῆκος ἐκτάσεως περὶ τὰ 100 μ. Ὁ λόφος οὗτος φέρει ἀκόμη καὶ σήμερον λείψανα ἀκροπόλεως ἢ φρουρίου, ἀνεγερθέντος ἐπὶ Μωάμεθ τοῦ Β΄, ἤδη δὲ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19 αἰῶνος μεταβεβλημένου εἰς ἐρείπια. Ὁ ὀχυρὸς οὗτος λόφος καὶ ἡ περικυκλοῦσα αὐτὸν πλουσία γῆ συνετέλεσαν ὥστε νὰ ἐκλεγῇ ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους ἡ τοποθεσία αὕτη διὰ τὴν ἵδρυσιν νέας πόλεως. Ἀπὸ δὲ τῆς κορυφῆς του τὸ βλέμμα κατορθώνει νὰ περιλάβῃ ὅλην τὴν εὐρεῖαν κοιλάδα, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐκτείνεται ἀνέτως ἡ πόλις, καὶ ἡ ὁποία ἐκτείνεται πρὸς Ν μέχρι τῶν λόφων, οἱ ὁποῖοι ὡς διὰ στεφάνης ὑποκυάνου περιβάλλουν τὴν ἀργυρᾶν ταινίαν τοῦ Ἅλυος. Ἤδη Γρηγόριος ὁ Νύσσης μᾶς δίδει τῆς πεδινῆς ταύτης ἐκτάσεως εἰκόνα τῷ ὄντι ἐξαίρετον, εἰκόνα τὴν ὁποίαν παρουσίαζον κατὰ τοὺς χρόνους του αἱ ἐκτάσεις αὗται. Ρύαξ, λέγει, κατερχόμενος ἀπὸ τὰ πρὸς Β ὄρη (ὁ σημερινὸς Μουρδὰν-σοὺ ἢ ὁ Τάβρα-σοὺ) περιέβαλλε τὴν πεδιάδα μὲ εὐρεῖαν περιφέρειαν καὶ οἱ ἐργατικοὶ καλλιεργηταὶ διωχέτευον ἀπ' αὐτοῦ τὸ ὕδωρ διὰ νὰ ποτίζουν τοὺς κήπους καὶ τοὺς λειμῶνάς των. Πλησίον τῆς πόλεως ὑπῆρχεν ἕλος (βλ. κατωτ.). Περαιτέρω ὁ ἐπιβλητικὸς ροῦς τοῦ Ἅλυος παρεῖχε τὴν συμβολήν του εἰς τὴν γονιμοποίησιν τῆς γῆς, τὴν ὁποίαν ἐπότιζεν. Ἡ γῆ ἔδιδεν ἀφθόνους καρποὺς καὶ σῖτον (διὰ τοῦτο ἡ πόλις ἐχάραττεν ἐπὶ τῶν νομισμάτων της τὴν εἰκόνα τῆς Δήμητρος, κρατούσης στάχυς), ἀλλ' ἡ ἄμπελος δὲν εὐδοκίμει. Καὶ ὅσοι ἐκ τῶν κατοίκων δὲν εἶχον ταξειδεύσει ὡμίλουν περὶ τῶν σταφυλῶν ὡς καὶ περὶ τῶν προϊόντων τῶν Ἰνδιῶν. Διότι οἱ χειμῶνες ἦσαν μακροὶ καὶ παγεροί. Τὸ ψῦχος ἦτο

τόσον δριμύ, ὥστε εἰσεχώρει καὶ εἰς αὐτὰς ἀκόμη τὰς τρίχας (κρυμὸς δι' αὐτῶν τῶν τριχῶν διαδυόμενος). Ἦτον ἀδύνατον νὰ διέλθῃ τις ἔφιππος τοὺς παγωμένους ποταμούς. Καὶ ὁ πυκνὸς λευκὸς τάπης, ὁ ὁποῖος ἐκάλυπτε τὸ ἕλος καὶ τὴν λίμνην τῆς πόλεως, καθίστα τὰ ὅρια αὐτῆς ἀδιάκριτα καὶ ἔπρεπε νὰ δηλοῦνται διὰ πασσάλων. Ὅταν δὲ κατὰ τὸ ἔαρ οἱ γεωργοὶ μετέβαινον, ἀφοῦ πλέον ἐτήκετο ἡ χιών, νὰ καλλιεργήσουν τοὺς κάμπους των, περιέσφιγγον τὸν μανδύαν των, διὰ νὰ μὴ τὸν ἁρπάσῃ ὁ σφοδρὸς ἄνεμος. Τοιαύτη περίπου, ὅπως τὴν περιγράφει ὁ Νύσσης, εἶναι καὶ σήμερον ἡ περὶ τὴν Σεβάστειαν φύσις.—Ἡ Σεβάστεια σήμερον εἶναι ἡ φαιόχρους πόλις, οὕτω χαρακτηριζομένη ὡς ἐκ τοῦ φαιοῦ χρώματος, τὸ ὁποῖον παρουσιάζει εἰς τὸν βλέποντα αὐτὴν μακρόθεν. Εἶναι δὲ πρωτίστης σπουδαιότητος συγκοινωνιακὸς σταθμὸς πολλῶν ὁδῶν (Κωνσταντινούπολις—Ἐρζερούμ, Κωνσταντινούπολις—ρωσικὰ σύνορα, Εὔξεινος—Βαγδάτη, Εὔξεινος—Μεσόγειος). Εἶναι πρὸς τούτοις προωρισμένη νὰ ἀποβῇ σταθμὸς κεντρικώτατος τοῦ σιδηροδρομικοῦ δικτύου τῆς ἀνατολικῆς Μ. Ἀσίας. Διότι σχεδιάζεται γραμμὴ πρὸς Α μέχρι τοῦ Ἐρζιγγιάν, γραμμὴ πρὸς Δ μέχρις Ἀγκύρας, γραμμὴ πρὸς Ν διὰ τῆς Μελιτηνῆς καὶ τοῦ Διαρβεκὶρ μέχρι τῆς Μοσούλης τῆς Μεσοποταμίας. Ἀλλ' ἡ πόλις ἔχει λαμπρὸν μέλλον, καὶ διότι ἡ κτηνοτροφία καὶ ἡ γεωργία εἶναι δυνατὸν νὰ ἀναπτυχθοῦν τεραστίως εἰς τὰς ἀχανεῖς πεδιάδας, αἱ ὁποῖαι τὴν περιβάλλουν, καὶ αἱ ὁποῖαι σήμερον διὰ τὴν γυμνότητά των παρέχουν θέαμα ἄγριον καὶ θλιβερόν. Τὸ ἔδαφός των ὅμως εἶναι γονιμώτατον. Καὶ σήμερον δὲ μ' ὅλην τὴν τουρκικὴν κακοδιοίκησιν ἡ Σεβάστεια εἶναι ὁσιτοβολὼν τῆς ΒΑ Μ. Ἀσίας.—Πρὸς Δ τῆς πόλεως καὶ εἰς ἀπόστασιν τετάρτου τῆς ὥρας ἐξετείνετο ἄλλοτε ἡ περίφημος λίμνη τῆς Σεβαστείας, ὅπου βληθέντες οἱ 40 μάρτυρες τῇ 9 Μαρτίου τοῦ 320 ἐμαρτύρησαν ἐπὶ τοῦ διωγμοῦ τοῦ Λικινίου. Πρὸ πολλοῦ ὅμως ξηρανθεῖσα ἀποτελεῖ σήμερον τέλματα. Ἡ κυρίως λίμνη ἔχει σήμερον ὀλίγων μόνον πήχεων διάμετρον. Εἰς τὸ μέσον αὐτῆς σώζεται κίων, ἀνήκων πιθανώτατα εἰς βυζαντινὸν ναόν. Ἐκεῖ δὲ προσέρχονται ὄχι μόνον χριστιανοί, ἀλλὰ καὶ Τοῦρκοι ἵνα προσκυνήσωσιν.—Ὁ Σουλτᾶνος Χαμὶτ Β΄ τὴν πόλιν ταύτην εἶχε καὶ ὡς τόπον ἐξορίας, ὡς ἀπέχουσαν πολὺ ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὡς μεμονωμένην, ὡς ψυχράν, ὡς ἀφιλόξενον. Ἀμερικανοὶ δὲ καὶ Ἰησουῖται μισσιονάριοι διατηροῦν εἰς αὐτὴν σχολεῖα καὶ ἱδρύματα προσηλυτιστικά.

Ἱστορικαὶ εἰδήσεις.—Ἡ πόλις εἶναι ἀρχαῖον ἴδρυμα. Ὑψωθεῖσα δὲ ὑπὸ τοῦ Πομπηΐου εἰς πόλιν καὶ ὀνομασθεῖσα Μεγαλόπολις, ἐχρημάτισεν ἔπειτα κατὰ τοὺς ὑστέρους χρόνους τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας ὡς Σεβάστεια πρωτεύουσα τῆς Ἀρμενίας πρώτης. Ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν ἔφθασεν εἰς ἐπισημότητα ἀκόμη μεγαλυτέραν καὶ κυρίως μετὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Τότε ἡ Καισάρεια εἶχε 400,000 κατοίκους, μετ' αὐτὴν ὅμως ἤρχετο ἡ Σεβάστεια. Τὸν 11ον αἰῶνα ἔγινεν ἀρμενικὴ καὶ ἐπὶ τοῦ Ταμερλάνου κατεστράφη (1400). Σήμερον ἡ πόλις διασώζει ἀκόμη πολλὰ μνημεῖα τῆς παλαιᾶς της ἐπισημότητος. Τὰ περισσότερα ἀνάγονται εἰς τοὺς χρόνους τῶν Σελτζουκιδῶν. Ἐκ τούτων ἀναφέρομεν τὸν Γκὲκ-μεντρεσὲ μὲ πολυτελῆ πυλῶνα καὶ μὲ δύο μιναρέδες. Ἀνηγέρθη τῷ 1271—1272 ἀπὸ τὸν Ἕλληνα ἀρχιτέκτονα Καλογιάννην, τὸν ἐξ Ἰκονίου. Τοῦ Πιρουτζιὲ-μεντρεσέ, συγχρόνου μὲ τὸν προηγούμενον, σώζεται μόνον ὁ ὡραῖος πυλών. Ὁ δὲ Δαρουλ-Χαντὶτ-μεντρεσέ, ἔργον καὶ τοῦτο τοῦ 1271, εἶναι σήμερον στρατών. Τὰ οἰκοδομήματα τῆς Σεβαστείας καταδεικνύουν σαφέστατα τὰς ποικίλας ἐπιδράσεις, τὰς ὁποίας ἡ τέχνη ἔσχε κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Σελτζουκιδῶν (σχεδίασμα ἀραβικὸν ἢ περσικόν, οἰκοδομία συριακὴ καὶ ἀρμενικὴ παρὰ τὴν περσικήν, διακοσμητικὰ θέματα (motifs) βυζαντινὰ καὶ περσικά).

Κὸτς-χισάρ.

Κάτοικοι 1000.

Εἶναι ἕδρα τοῦ καζᾶ Χαφὶκ ἢ Καφὶκ καὶ κεῖται ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ἅλυος πρὸς Α τῆς Σεβαστείας καὶ εἰς μικρὰν ἀπ' αὐτῆς ἀπόστασιν.

Ζάρα.

Κάτοικοι 1500.

Εἶναι ἕδρα τοῦ καζᾶ Κὸτς-κιρί, ὅπου οὐδεὶς ὀρθόδοξος ὑπάρχει, καὶ κεῖται ΒΑ τοῦ Ἅλυος. Ἡ κωμόπολις εἶναι τὸ κέντρον ἕλων τῶν ἁμαξιτῶν, τῶν πρὸς τὸν Εὔξεινον.

Γενὶ-χάν.

Κάτοικοι 2,000.

Εἶναι ἕδρα τοῦ καζᾶ Γιλδὶζ-ἐλλὶ καὶ κεῖται ΒΔ τῆς Σεβαστείας. Ἡ πολίχνη ὑπῆρξεν ἀνέκαθεν, εἶναι δὲ καὶ σήμερον, σταθμὸς συναν-

τήσεως τῶν ὁδῶν, αἱ ὁποῖαι φέρουν πρὸς τὴν Σεβάστειαν ἀπὸ Β καὶ Δ. Τὸ Γενὶ-χὰν εἶναι συνοικισμὸς ἀρχαῖος, τὰ λείψανα δὲ αὐτοῦ ἐχρησιμοποιήθησαν εἰς κατασκευὴν εὐρυχωροτάτου χανίου, τοῦ Σελτζοὺκ-χάν.

Δάρεντε.

Κάτοικοι 1300.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ κεῖται ΝΑ τῆς Σεβαστείας ἐπὶ τῶν συνόρων τοῦ βιλαετίου.

Γκιορούν.

Κάτοικοι 1200.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ κεῖται πρὸς Ν τῆς Σεβαστείας ἐπὶ τοῦ Γκιοροὺν-σού.

Ἀζιζιέ.

Κάτοικοι 1600.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ κεῖται ΝΔ τῆς Σεβαστείας εἰς τὸ μέσον ὀρέων, παραφυάδων τοῦ Ἀντιταύρου, καὶ πολλῶν ρυάκων, ἐκ τῶν ὀρέων τούτων πηγαζόντων. Ὁ καζᾶς Ἀζιζιὲ εἶναι ὁ εὐφορώτατος τοῦ βιλαετίου.

Δάβριτζε ἢ Δίβριτζι.

Κάτοικοι 5,600.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ κεῖται εἰς τὸ βάθος κοιλάδος, περιβαλλομένης ἀπὸ ὑψηλὰ ὄρη. Τὸ ἐμπόριον εἰς τὴν πολίχνην ταύτην ἄλλοτε ἤκμαζεν, σήμερον ὅμως κατέπεσεν. Διὰ χειμάρρου ἡ κωμόπολις διαιρεῖται εἰς ΝΑ καὶ ΒΔ. Ἔχει δὲ καὶ δύο τζαμία, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἕνα ἀνήκει εἰς τοὺς σελτζουκικοὺς χρόνους.

β') Σαντζάκιον Καρα-χισὰρ-σαρκί.

Ἀποτελεῖται ἀπὸ 5 καζάδες, Μεσουδιέ, Καρὰ-χισάρ, Σοὺ-σεχίρ, Κοϊλοὺ-χισάρ, Χαμητιέ.

***Καρὰ-χισὰρ-σαρκὶ ἢ σεμπίν** (Κολώνεια).*

Κάτοικοι 10.000.

Ἕλληνες 650 οἰκογένειαι. Ἀλλὰ κατὰ τὸν Cuinet οἱ Ἕλληνες τοῦ Καρὰ-χισὰρ ἀνέρχονται εἰς 1650 ἐπὶ πληθυσμοῦ 11,700. Οἱ

λοιποὶ ἐκτὸς τῶν Ἑλλήνων κάτοικοι εἶναι Τοῦρκοι καὶ Ἀρμένιοι.

Εἶναι ἕδρα τοῦ σαντζακίου καὶ κεῖται πρὸς Ν τῆς Κερασοῦντος τοῦ βιλαετίου Τραπεζοῦντος, μὲ τὴν ὁποίαν συγκοινωνεῖ δι' ἁμαξιτῆς. Ἀπὸ τοὺς Τούρκους καλεῖται Καρὰ-χισὰρ-σαρκὶ (ἀνατολικὸν) ἢ σεμπὶν (στυπτηρίας) καὶ διακρίνεται οὕτω ἀπὸ τὸ Ἀφιὸν-καρὰ-χισὰρ ἢ σαχὶπ (κύριος) τοῦ βιλαετίου Προύσης. Αἱ οἰκίαι τῆς πόλεως κακῶς κατεσκευασμέναι καὶ χαμηλαί, κεῖνται ἀμφιθεατρικῶς καὶ ὑπέρκεινται ἡ μία σειρὰ αὐτῶν ὑπεράνω τῆς ἄλλης εἰς τοὺς πρόποδας βουνοῦ. Καὶ οἱ δρόμοι της ἀνέρχονται πρὸς τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ καὶ εἶναι γραφικώτατοι, ἀλλὰ πολὺ στενοί. Ἡ ἀγορά της εἶναι πολυσύχναστος, ἡ δὲ ἁμαξιτὴ ὁδός, ἡ συνδέουσα αὐτὴν μὲ τὴν Κερασοῦντα, ἀφότου κατεσκευάσθη (ὄχι πρὸ πολλῶν ἐτῶν), συνετέλεσε πολὺ εἰς τὴν προαγωγὴν τοῦ ἐμπορίου. Τὸ Καρὰ-χισὰρ ἐξάγει πλὴν τῶν προϊόντων τῶν μεταλλείων του καὶ τὰ προϊόντα τῶν κήπων του, καταφύτων ἀπὸ ὀπωροφόρα δένδρα, καὶ τῶν πεδιάδων του, αἱ ὁποῖαι ἔχουν θαυμασίαν γονιμότητα μὲ ὅλον τὸν δριμὺν χειμῶνα, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐπὶ μῆνας καλύπτονται ἀπὸ χιόνα. Οἱ ὀρθόδοξοι πανηγυρίζουν ἐνταῦθα τὴν 3 Δεκεμβρίου τὴν μνήμην τοῦ ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Ἡσυχαστοῦ, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξεν ἐπίσκοπος Κολωνείας μεταξὺ τοῦ 481 καὶ 490. Ὁ Ἰωάννης οὗτος λέγεται ὅτι ἵδρυσε καὶ τὴν ἑλληνικὴν μονὴν τῆς Θεοτόκου, ὑφισταμένην καὶ σήμερον εἰς ἀπόστασιν δύο λευγῶν ἀπὸ τῆς πόλεως μὲ τὴν ἀρμενικὴν ὀνομασίαν Μεράμανα. Ἐδῶ οἱ προσκυνηταὶ προσέρχονται πυκνοὶ τῇ 15 Αὐγούστου διὰ νὰ προσκυνήσουν τὴν θαυματουργὸν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου, ἐντὸς σπηλαίου, μεταβεβλημένου εἰς ἐκκλησίαν, τὸ ὁποῖον ἀνοίγεται ἐντὸς βράχου. Ἡ δὲ κορυφὴ τοῦ βουνοῦ, ὅπου ἐκτείνεται ἡ πόλις, στέφεται ἀπὸ ἐρείπια φρουρίου μεγαλοπρεπέστατα.

Ἱστορικαὶ εἰδήσεις.— Ἂν καὶ ἡ ἀρχαία πόλις Κολώνεια φέρει ὄνομα λατινικόν, ἐμφανίζεται ἐν τούτοις εἰς τὴν ἱστορίαν μετὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ βυζαντινοῦ κράτους. Πιθανώτατον ὅμως εἶναι ὅτι εἶχεν ἤδη καὶ ἐπὶ Ρωμαίων σπουδαιότητα. Ὁ δὲ σχηματισμὸς συνοικισμοῦ ἐνταῦθα ὀφείλεται ἀναμφιβόλως εἰς τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν γειτονικῶν ὀρυχείων στυπτηρίας, τὰ ὁποῖα καθ' ὅλας τὰς ἐποχὰς ὑπῆρξαν ἡ πηγὴ τῆς εὐπορίας τῆς πόλεως, τῆς κοινῶς καὶ σήμερον καλουμένης Σεμπὶν-καρὰ-χισὰρ (μαῦρον κάστρον τῆς στυπτηρίας). Διότι ἡ στυπτηρία ἐξήγετο ἤδη ἐπὶ Πλινίου ἐκ τοῦ Πόντου. Ἀλλ' ἡ πόλις ἤκμασε κυρίως ἀπὸ τοῦ

Ἰουστινιανοῦ, ὁ ὁποῖος ἐνταῦθα ἀνήγειρε φρούριον ἰσχυρότατον, τοῦ ὁποίου λείψανα καὶ σήμερον σώζονται, ὡς εἴπομεν. Ὑψώθη δὲ ἡ Κολώνεια καὶ εἰς ἕδραν θέματος. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν Σελτζουκιδῶν ὡς καὶ ἐπὶ τῶν Ὀσμάνων, οἱ ὁποῖοι τὴν ἐκυρίευσαν τῷ 1473, τὸ Καρὰ-χισάρ ἐξηκολούθει νὰ εἶναι πόλις ἀξιόλογος, ὡς καὶ σήμερον. Ἡ πόλις διατηρεῖ καὶ σήμερον πολλὰ παλαιὰ οἰκοδομήματα (τζαμία, ἐκκλησίας). Ἐπὶ πολὺ ἐτοποθετεῖτο ἐνταῦθα ἡ Νικόπολις, ἡ ἱδρυθεῖσα ἀπὸ τὸν Πομπήϊον εἰς ἀνάμνησιν τῆς νίκης του κατὰ τοῦ Μιθραδάτου τοῦ Εὐπάτορος καὶ τοῦ Τιγράνου τῷ 66 π. Χ. Νεώτεραι ὅμως μελέται ἰδίως τοῦ Ramsay ταυτίζουν τὸ Καρὰ-χισὰρ μὲ τὴν Κολώνειαν, τοποθετοῦν δὲ τὴν Νικόπολιν πρὸς τὰ ΝΔ τοῦ Καρὰ-χισὰρ τὸ Πούρκ.

Τὸ Καρὰ-χισὰρ εἶναι ἕδρα τοῦ μητροπολίτου Κολωνείας. Ἡ περὶ αὐτὸ χώρα κατὰ τὸ πλεῖστον εἶναι ὀρεινή. Ἐξ αὐτῆς πηγάζει ὁ Λύκος, ὁ ὁποῖος διαρρέει ἔπειτα τὴν μεγάλην καὶ εὔφορον τῆς Νεοκαισαρείας πεδιάδα. Εἰς ὅλην τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐπαρχίαν τῆς Κολωνείας ὑπάρχουν ἑλληνικαὶ κοινότητες 95 περίπου. Ἡ χώρα προϊόντα ἔχει σιτηρά, ὄσπρια, βούτυρον, κηρόν, δέρματα διαφόρων ζώων. Τριγύρω τοῦ Καρὰ-χισὰρ ὑπάρχουν καὶ μερικὰ χωρία ἀρμενικά. Οἱ δὲ Ἕλληνες κάτοικοι αὐτοῦ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πένονται καὶ ξενητεύονται καὶ εἰς ἄλλας πόλεις τῆς Τουρκίας ὡς καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Μεσουδιέ.

Κάτοικοι 1000.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ κεῖται πρὸς Α τοῦ Καρὰ-χισάρ. Ὁ πληθυσμὸς τοῦ καζᾶ τούτου εἶναι ἑλληνικός.

Ἐντερέζ.

Κάτοικοι 2,000.

Εἶναι ἕδρα τοῦ καζᾶ Σοὺ-σεχὶρ καὶ κεῖται πρὸς τὰ ΝΔ τοῦ Καρὰ-χισάρ. Τὸ Ἐντερὲζ εἶναι μικρὰ κομψὴ πόλις, κατοικουμένη ἀπὸ Τούρκους καὶ Ἀρμενίους.

Κοϊλοὺ-χισάρ.

Κάτοικοι 2,000.

Ἕλληνες 1000.

Εἶναι ἔδρα καζᾶ. Κεῖται πρὸς Δ τοῦ Καρὰ-χισὰρ εἰς ἀπόστασιν 44 χμ. ἀπ᾽ αὐτοῦ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Λύκου. Τὸ Κοϊλοὺ-χισὰρ ἔχει ἐπὶ λόφου ἐρείπια φρουρίου παλαιοῦ, βυζαντινοῦ, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἡ θέα εἶναι μαγευτική. Ἄγνωστον δ᾽ εἶναι τὸ ὄνομα τοῦ φρουρίου τούτου.

Χαμηδιέ.

Κάτοικοι 5,000.

Εἶναι ἔδρα καζᾶ. Ἱδρύθη ἐπὶ τοῦ Σουλτάνου Ἀβδοὺλ Χαμήτ, τοῦ ὁποίου φέρει καὶ τὸ ὄνομα, εἰς τὴν θέσιν τοῦ παλαιοτέρου Μελέτ. Ἀποτελεῖ δὲ καθόλου σύνολον, ἀπὸ νέας οἰκίας, τοῦ ὁποίου ἡ εὐπρέπεια πράγματι ἐκπλήσσει καὶ ἔχει ἀγορὰν ἀξιόλογον. Αἱ οἰκίαι του ὅλαι εἶναι νέαι. Ἀτυχῶς ὅμως ἐκτίσθη ἐπὶ βράχων ὑψηλῶν καὶ ὁ καύσων κατὰ τὸ θέρος ἐντὸς αὐτοῦ εἶναι ἀφόρητος. Τὸ Χαμηδιὲ συνδέεται δι᾽ ἁμαξιτῆς μὲ τὸ Κοϊλοὺ-χισάρ, τμήματος τῆς ὁδοῦ, τῆς ἀγούσης ἀπὸ τὰ Κοτύωρα εἰς τὴν Σεβάστειαν.

γ΄) Σαντζάκιον Τοκάτης.

Ἀποτελεῖται ἀπὸ 4 καζάδες, Τοκάτης, Νικσάρ, Ἐρμπαά, Ζήλιε.

Τοκάτη ἢ Τοκάτιον. *(Εὐδοκιούπολις ἢ Εὐδοκιάς).*

Κάτοικοι 40,000.

Ἕλληνες 2,000.

Ἀρμένιοι 15,000.

Εἶναι ἡ ἔδρα τοῦ σαντζακίου. Κεῖται δὲ ἐπὶ τοῦ Ἴριδος καὶ εἶναι ἀμφιθεατρικῶς ἐκτισμένη ἐντὸς βαθείας κοιλάδος. Ἡ πόλις εἶναι ὀνομαστὴ διὰ τὴν κατασκευὴν λινῶν ὑφασμάτων καὶ διὰ τὴν χαλκευτικήν, εἰς ἐργαστήριον δὲ καὶ χυτήριον κυβερνητικὸν καμινεύεται καὶ καθαρίζεται ὁ ἐκ τοῦ βιλαετίου Διαρβεκὶρ φερόμενος χαλκός. Οἱ διαμαρτυρόμενοι συντηροῦσιν ἐνταῦθα σχολεῖα τῇ ἐπιμελείᾳ ἀμερικανικῶν ἀποστολῶν καὶ οἱ καθολικοὶ ἀπὸ τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν Ἰησουιτῶν (1881) ἔχουν ναὸν καὶ σχολεῖον εἰς τὸ ΝΑ τμῆμα τῆς πόλεως εἰς ὡραῖον οἰκοδόμημα, εἰς τὰς κατωφερείας τοῦ Κὰς-δάγ. Ἔχει δὲ ἡ πόλις καὶ πολλὰ οἰκοδομήματα θρησκευτικά, πολλὰ λουτρά, πηγάς, κοιμητήρια. Τὸ 1825 σεισμὸς κατέστρεψε τὴν πόλιν.

Ἱστορικαὶ εἰδήσεις. — Ἡ Τοκάτη ἐπέχει τὸν τόπον τῆς βυζαντινῆς Εὐδοκιάδος, ὀνομασθεῖσα οὕτω ἐκ τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἡρακλείου,

καὶ ἐκτίσθη ὑπ᾽ αὐτοῦ, ἀφοῦ ἐγκατελείφθησαν ἀπὸ τοὺς χριστιανοὺς νὰ Ποντικὰ ἢ Ἀνατολικὰ Κόμανα (Γκιουμενέκ). Ταῦτα ἔκειντο ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Τοζκνλὶ-σού, 10 χμ. ΒΑ τῆς Τοκάτης, ὅπου παρατηροῦνται καὶ σήμερον ἐρείπια τῶν Ἑλληνικῶν χρόνων. Ἡ πεδιάς, ἡ περιβάλλουσα τὴν πόλιν ταύτην, ἔχει ἀφθονίαν ὑδάτων καὶ εἶναι εὐφορωτάτη. Ἐκτενεῖς δὲ καὶ καταπράσινοι κῆποι περικυκλοῦν τὴν πόλιν.

Μεταξὺ Τοκάτης καὶ Σεβαστείας ὑπάρχουν ἑλληνικὰ χωρία, ἐδῶ καὶ ἐκεῖ κείμενα, ὑπαγόμενα δὲ εἰς τὸν μητροπολίτην Νεοκαισαρείας.

Ἀλλ᾽ ὁ πληθυσμὸς καθόλου τῆς περιφερείας τῆς Τοκάτης ἀποτελεῖται, εἰς συνοικισμούς, σχετικῶς πυκνούς, τῆς πεδιάδος συγκεντρωμένος, ἀπὸ Τούρκους καὶ Ἀρμενίους.

Ἐρμπαὰ ἢ Χερέκ.

Κάτοικοι 3,500.

Εἶναι ἔδρα καζᾶ καὶ κεῖται ΒΔ τῆς Τοκάτης.

Ζήλιε *(Ζῆλα).*

Κάτοικοι 20,000.

Εἶναι ἔδρα καζᾶ καὶ κεῖται ΝΔ τῆς Τοκάτης εἰς τοὺς πρόποδας κωνικοῦ λόφου, στεφομένου μὲ ἐρείπια ἀρχαίας ἀκροπόλεως. Εἰς τὰ Ζῆλα σήμερον τελεῖται ἐμπορικὴ πανήγυρις σπουδαιοτάτη κατὰ τὸ πρῶτον δεκαπενθήμερον τοῦ Δεκεμβρίου.

Τὰ ἀρχαῖα Ζῆλα ἱδρύθησαν κατὰ τὸν Στράβωνα ὑπὸ τῆς Σεμιράμιδος. Ἐκ τῆς ἱστορίας εἶναι γνωστά, διότι ὁ Καῖσαρ ἐπὶ τῆς Ζηλίτιδος χώρας ἐνίκησε τὸν Φαρνάκην καὶ ἔγραψε τὸ περίφημον veni, vidi, vici (ἦλθον, εἶδον, ἐνίκησα), δηλωτικὸν τῆς ταχείας καὶ ἀποτελεσματικῆς αὐτοῦ νίκης. Σήμερον δὲ εἶναι ἀκόμη καταφανῆ τὰ ἐρείπια τῆς παλαιᾶς ἀκροπόλεως τῆς πόλεως, δεσπόζοντα αὐτῆς καὶ τῶν τριγύρω κοιλάδων. Ἡ πόλις τῷ 1397 κατεκτήθη ὑπὸ τῶν Τούρκων, ὡς καὶ αἱ τριγύρω της χῶραι.

Νεοκαισάρεια *(τουρκ. Νικσάρ, τὰ ἀρχαῖα Κάβειρα, ἔπειτα Διόσπολις, ἔπειτα Σεβαστή, ἔπειτα Νεοκαισάρεια).*

Κάτοικοι 10,000.

Ἕλληνες 2,500.

Εἶναι ἔδρα καζᾶ καὶ κεῖται ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Λύκου

ἐπὶ χώρου ὑψηλοῦ καὶ ἐπικλινοῦς. Ἔχει λοιπὸν τοποθεσίαν τερπνὴν καὶ κλῖμα ὑγιεινόν. Ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι ἔχουν τὰς κατοικίας των κάτω τῆς πόλεως ἐπὶ χώρου νοσώδους καὶ ὑγροῦ. Ὁ Λύκος ποταμὸς εἶναι τῷ ὄντι διὰ τὴν πόλιν εὐεργετικώτατος. Πλησίον αὐτῆς ῥέων κινεῖ ὀχι ὀλίγους ὑδρομύλους. Ἀρδεύων δὲ τὴν περὶ αὐτὴν πεδιάδα τὴν καθιστᾷ γόνιμον καὶ παντοίων καὶ ἀφθόνων καρπῶν παραγωγόν. Ἡ Νεοκαισάρεια ἔχει πρὸς Β αὐτῆς τὴν Οἰνόην, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἡ ἀπόστασις εἶναι 72 χμ. Ἀπὸ ἐμπορικῆς καὶ βιομηχανικῆς ἀπόψεως ἡ Νεοκαισάρεια δὲν παρουσιάζει τι τὸ ἀξιοσημείωτον καὶ ἡ γεωργία εἰς τὰς τριγύρω πεδιάδας μεθ' ὅλην τὴν γονιμότητά των εὑρίσκεται ἀκόμη εἰς πρωτόγονον κατάστασιν. Ἔχει δὲ προϊόντα σιτηρὰ διάφορα, ὄρυζαν, ὄσπρια, ἀραβόσιτον, βούτυρον, κάρυα καὶ ὀλίγην μέταξαν. Ἡ πόλις διασώζει πολλὰς καὶ ἀξιολόγους ἀρχαίας οἰκοδομάς, τῆς ἀρχιτεκτονικῆς μάλιστα τῶν Σελτζουκιδῶν, ὡς τὸ μαυσωλεῖον τοῦ Σουλτάν Μελίκ, τὸ Οὐλοὺ τζαμί, τὸ ὁποῖον ἦτο ναὸς τοῦ ἁγ. Γεωργίου. Ἔχει δὲ καὶ ἄλλα ἀκόμη ὡραῖα τζαμία. Ὠνομάσθη δὲ Νικσάρ, ἀφοῦ κατεκτήθη ἀπὸ τοὺς Σελτζουκίδας.

Ἱστορικαὶ εἰδήσεις.—Ἡ Νεοκαισάρεια ἐπὶ Βυζαντινῶν ἤκμασεν. Εἶναι δὲ διάσημος διὰ τὴν ἐνταῦθα συγκροτηθεῖσαν τοπικὴν σύνοδον (314) καὶ ὡς πατρὶς Γρηγορίου τοῦ Μεγάλου. Πλησίον αὐτῆς καὶ ΒΑ τῶν Κομάνων (9 χμ.) ἐπὶ τοῦ Λύκου κεῖται τὸ Βεζιριὲ ἢ Βέζιρα, μικρὸν χωρίον, κείμενον ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Τεζακλισού, ὅπου ἀπέθανεν ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, καὶ ὅπου ἔμεινεν ὁ νεκρός του ἀπὸ τὰς 14 Σεπτεμβρίου 407—27 Ἰανουαρίου 438, ὅτε μετεκομίσθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν κατὰ διαταγὴν Θεοδοσίου Β' καὶ κατ' αἴτησιν τοῦ Πατριάρχου Πρόκλου. Εἰς τὰ Βέζιρα σώζεται ἐντὸς μονῆς ἡ λάρναξ, εἰς τὴν ὁποίαν ἀποθανὼν ἐτάφη ὁ Χρυσόστομος.

Σουλοὺ σεράϊ.

Εἶναι πτωχὸν τουρκικὸν χωρίον μὲ 120 οἰκίας. Διασώζει ὅμως λείψανα ἀρχαιοτήτων ἀξιολογώτατα. Δι' αὐτῶν ῥέει ὁ ποταμὸς Σκύλαξ, σήμερον Τσεκερὲκ-ἰρμὰκ καλούμενος, ἡ ἐπὶ τοῦ ὁποίου λιθίνη γέφυρα, 4 ἢ 5 τόξα ἔχουσα, εἶναι ἀρχαία. Τὸ Σουλοὺ-σεράϊ κεῖται ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς Σεβαστουπόλεως, πόλεως ρωμαϊκῆς.

Κίρκορος *(Γρηγόριος).*

Οὕτως ὀνομάζεται χωρίον ἀρχαιότατον, τοῦ σαντζακίου Το-

κάτης, κείμενον ἐπὶ κορυφῆς ὄρους, ὅπου κατὰ τὴν παράδοσιν διέμεινεν Γρηγόριος ὁ Θκυματουργός.

δ') ***Σαντζάκιον Ἀμασείας.***

Ἀποτελεῖται ἀπὸ 8 καζάδες, Ἀμασείας, Μετζὶτ-οὐζού, Χατζῆκιοϊ, Μερζιφούν, Λαδίκ, Κάβζας, Ὀσμαντζίκ, Βεζὶρ-κιοπρού.

Ἀμάσεια.

Κάτοικοι 30 ἢ 40,000.

Ἕλληνες 2,000.

Εἶναι ἕδρα σαντζακίου. Κεῖται ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, τῆς ἀγούσης ἐκ τῆς Καισαρείας καὶ τῆς Σεβαστείας εἰς τὴν Ἀμισόν, καὶ ἐπὶ τῶν δύο ὀχθῶν τοῦ Ἰριδος, ἐπὶ εὐρείας δὲ φάραγγος, ἐκτεινομένης μεταξὺ καταπληκτικῶς ὑψηλῶν βράχων εἰς μῆκος ἑνὸς μιλίου. Ἡ Ἀμάσεια διὰ τὴν τοποθεσίαν της ταύτην θεωρεῖται ἡ ρωμαντικωτάτη καὶ ἡ γραφικωτάτη πόλις τῆς Μ. Ἀσίας. Καὶ οἱ Εὐρωπαῖοι, οἱ ὁποῖοι ἐπεσκέφθησαν αὐτὴν κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, ἐθαύμασαν τὴν φυσικὴν καλλονήν της. Μαγευτικὸν δὲ κυρίως θέαμα παρέχει ἀπὸ τὰ ἀνατολικὰ ὑψώματα. Ἐπὶ τοῦ Ἰριδος παρατείνονται 6 γέφυραι, 3 λιθόκτιστοι καὶ 3 ξύλιναι, εὐκολύνουσαι τὴν συγκοινωνίαν μεταξὺ τῶν δύο ὀχθῶν του. Ἐκ τούτων μία εἶναι ρωμαϊκὴ καὶ αἱ ἄλλαι σελτζουκικαί. Οἱ Ἕλληνες τῆς πόλεως διατηροῦν ναὸν τρισυπόστατον ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγ. Γεωργίου, τοῦ ἁγ. Χαραλάμπους καὶ τοῦ ἁγ. Βασιλείου, ἀρχιεπισκόπου Ἀμασείας, τοῦ ὁποίου σώζεται ὁ τάφος.—Κύρια δὲ προϊόντα ἡ περὶ αὐτὴν χώρα ἔχει τὰ δημητριακά, τὴν μέταξαν, τὸ ὄπιον, μῆλα καὶ μπάμιες, αἱ ὁποῖαι ἀποξηραίνονται ἐπιτοπίως καὶ ἀποστέλλονται ἐντὸς κιβωτίων εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀλλαχοῦ. Αἱ δὲ πεδιάδες, αἱ πέραν αὐτῆς ἐκτεινόμεναι, εἶναι εὔφοροι. Μετ' αὐτῶν ἡ πόλις συγκοινωνεῖ διὰ τριῶν αὐλώνων, ἀποτελούντων τὰς τρεῖς κυρίας ὁδοὺς τῆς συγκοινωνίας αὐτῆς πρὸς ἐμπορικωτάτας τῆς ἀρχαιότητος πόλεις. Αἱ πεδιάδες αὗται εἶναι σήμερον κατάφυτοι ἀπὸ ἀμπελῶνας, ἔχουν τὸ ἔδαφος γόνιμον ἐκ τῶν ὑδάτων τοῦ Ἰριδος, ἔχουν πολλὰς κωμοπόλεις καὶ χωρία, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι καὶ 7 ἑλληνικὰ ἀμιγοῦς ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ καὶ ἱκανὰ πάλιν μουσουλμανικὰ ἀμιγοῦς μουσουλμανικοῦ πληθυσμοῦ. —Ἡ Ἀμάσεια ἔχει ὁδοὺς στενὰς καὶ οἰκίας ὑψηλάς. Ἔχει δὲ καὶ βιομηχανίαν τῶν ἀλεύρων. Διότι 50 ὑδρόμυλοι καὶ ἀτμόμυλοι λει-

τουργοῦν ἐντὸς αὐτῆς. Τούτων ἡ παραγωγὴ εἶναι μεγάλη ἀφοῦ εἰς αὐτοὺς ἀλέθονται τὰ σιτηρὰ τῶν βιλαετίων Σεβαστείας καὶ Ἀγκύρας καὶ ἀποστέλλονται εἰς τὴν Ἀμισόν, ὁπόθεν ἐξάγονται. Ἀλλ' οἱ κάτοικοι καταγίνονται καὶ εἰς τὰς τέχνας (σιδηρουργική, ὑποδηματοποιΐα, ὡρολογοποιΐα κτλ.). Ἅπαξ δὲ τοῦ ἔτους γίνεται εἰς τὴν Ἀμάσειαν καὶ μεγάλη ἐμπορικὴ πανήγυρις, ἀρχομένη τὴν 25 Ὀκτωβρίου καὶ διαρκοῦσα 3 ἡμέρας, εἰς τὴν ὁποίαν συρρέουν χωρικοὶ ἀπὸ πολὺ μακρινὰς ἀποστάσεις, 60–70 ὡρῶν, ὡς ἀναφέρεται. Γίνεται δὲ τότε ἀγοραπωλησία κυρίως κτηνῶν (ἵππων, ὄνων, βουβάλων, βοῶν, ἀγελάδων, μόσχων, προβάτων, ἀμνῶν καὶ αἰγῶν).

Ἱστορικαὶ εἰδήσεις.—Ἡ Ἀμάσεια εἶναι ἡ πατρὶς τοῦ γεωγράφου Στράβωνος (περίπου 60 π.Χ.—20 μ.Χ.). Χρηματίσασα δὲ ἕδρα τοῦ Μιθραδάτου, μητρόπολις ἐπὶ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων, ἀρχιεπισκόπου ἕδρα κατὰ τὸν μεσαιῶνα, ἕδρα πολλάκις τῶν πρώτων Σουλτάνων καὶ ἀκμάσασα ἐπὶ τῶν Κομνηνῶν τῆς Τραπεζοῦντος, ἐπὶ τῶν Σελτζουκιδῶν καὶ ἐπὶ τῶν πρώτων Σουλτάνων τῶν Τούρκων, διετήρησε μνημεῖα ἐξ ὅλων τῶν ἱστορικῶν περιόδων, ἀξιολογώτατα. Ταῦτα εἶναι φρούριον, εἰς τὸ ὁποῖον ὀφείλει τὴν γένεσίν της, καὶ περὶ τοῦ ὁποίου ὁμιλεῖ ὁ Στράβων (12,561), τάφοι βασιλέων τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων, σαρκοφάγοι. Αἱ δύο δὲ κορυφαὶ λόφου, περὶ τῶν ὁποίων ὁ Στράβων κάμνει λόγον, ὡς ἐχόντων φρούρια, στέφονται καὶ σήμερον ἀπὸ πύργους, ἐρειπωθέντας ὅμως. Διατηροῦνται δὲ πρὸς τούτοις καὶ τὰ ἀρχαῖα τείχη τῆς πόλεως. Πλησίον δὲ λόφου, κειμένου πρὸς Δ τῆς πόλεως, παρατηρεῖται ἄνοιγμα σήραγγος, ἀγούσης εἰς δεξαμενὴν (ὕδρειον), τὴν ὁποίαν ἐπίσης ἀναφέρει ὁ Στράβων. Κυρίως ὅμως σπουδαιότατοι εἶναι οἱ βασιλικοὶ τάφοι, οἱ ἐντὸς βράχων λαξευθέντες, διακρινόμενοι ἐξ ὅλων τῶν ἄλλων λαξευτῶν τάφων τῆς Μ. Ἀσίας διὰ τὴν ὡραιότητά των καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν. Εἰς τοὺς τάφους τούτους κεῖνται οἱ πρόγονοι Μιθραδάτου τοῦ Εὐπάτορος. Ὁ Γρηγόριος ὁ Νύσσης ἀναφέρει καὶ ναόν, ἀφιερωμένον εἰς τὴν μητέρα τῶν θεῶν, πλησίον τοῦ ποταμοῦ. Πιθανώτατα ὁ ναὸς οὗτος ὑψοῦτο, ὅπου σήμερον εἶναι τὸ πολυτελέστατον τζαμίον Βαγιαζὶτ Β΄. Δὲν διεσώθη δὲ ἡ ἀρχαία μητρόπολις, ὅπου ἐφυλάσσετο τὸ λείψανον τοῦ ἀρχιεπισκόπου Βασιλείου, ἡ βασιλικὴ τοῦ ἁγ. Θεοδώρου, τοῦ πάτρωνος τῆς πόλεως, αἱ μοναί, τὰ πτωχοτροφεῖα καὶ τὰ ἄσυλα τῶν βυζαντινῶν χρόνων. Πολλὰ ὅμως συντρίμματα τῶν παλαιῶν τούτων κτισμάτων εἶναι σήμερον καταφανῆ ἐπὶ νεωτέρων. Ἡ Ἀμάσεια

ὑπῆρξε πατρὶς Σελὶμ Α΄. Εἰς τὴν πόλιν δὲ ταύτην Σουλεϊμὰν ὁ Νομοθέτης ἐδέχθη πρεσβείαν Φερδινάνδου τοῦ δουκὸς της Αὐστρίας, ἀδελφοῦ τοῦ Αὐτοκράτορος Καρόλου Ε΄.

Μερζεφοὺν ἢ Μαρσοβὰν *(ἢ κατὰ τὸν συναξαριστὴν Ἡλιούπολις).*

Κάτοικοι 20,000.

Τοῦρκοι, Ἀρμένιοι, Ἕλληνες.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ. Κεῖται πρὸς Δ τῆς Ἀμασείας ἐπὶ θέσεως γραφικωτάτης καὶ ἐπὶ λόφου εὐρέος, τελευταίας ἀντηρίδος τοῦ Ταουσὰνδάγ, ἐπὶ ποταμίου δὲ καταρρέοντος εἰς εὐρυτάτην πεδιάδα. Ἡ πεδιὰς αὕτη, ἔχουσα μῆκος ὄχι ὀλιγώτερον τῶν 40 χμ. ἀπὸ Α πρὸς Δ καὶ πλάτος περὶ τὰ 15, εἶναι σήμερον κατὰ μέγα μέρος ἀκαλλιέργητος καὶ ἔρημος, ἀγελάδες δὲ καὶ ἵπποι βόσκουν ἐπ' αὐτῆς. Εἶναι ὅμως γόνιμος καὶ ὅπου καλλιεργεῖται ἀποδίδει μυριοπλάσια. Τὸ Μερζεφοὺν περιστοιχίζεται ἀπὸ ἀμπελῶνας, ἀπὸ μεγάλους κήπους καὶ ἀπὸ μεγάλας καρυάς. Ἀπέχει 37 χμ. ἀπὸ τὴν Ἀμάσειαν καὶ 105 ἀπὸ τὴν Ἀμισόν, μὲ τὰς ὁποίας συνδέεται δι' ἁμαξιτῶν. Εἶναι δὲ τὸ κέντρον τῆς προτεσταντικῆς προπαγάνδας εἰς τὸ βιλαέτιον τῆς Σεβαστείας. Εἰς τὸ βόρειον ἄκρον τῆς πόλεως καὶ ἐπὶ θέσεως ἐξεχούσης ὑψοῦνται τὰ ἱδρύματα τοῦ Anatolia College, κατάλευκα καὶ περίοπτα, διευθυνόμενα ἄριστα ἀπὸ ἀμερικανοὺς ἱεραποστόλους, διωργανωμένα κατὰ τὸ εὐρωπαϊκὸν σύστημα. Τὰ ἱδρύματα ταῦτα ὑπερέχουν, ὅπως καὶ τὰ ἄλλα παρόμοια τῆς Μ. Ἀσίας, διὰ τὴν κομψότητα, καθαριότητα καὶ διὰ τὴν ἐκλογὴν τῆς θέσεως, ὅπου ἐκτίσθησαν. Εἰς τὸ Κολλέγιον διδάσκονται πέντε γλῶσσαι (τουρκική, ἑλληνική, ἀρμενική, γαλλικὴ καὶ ἀγγλική), ὡς καὶ ὅλα τὰ τεχνικὰ καὶ ἐπιστημονικὰ μαθήματα εἰς ἀγγλικὴν γλῶσσαν. Τὸ Κολλέγιον ἱδρύθη τῷ 1867 καὶ λειτουργεῖ ἔκτοτε. Ἀλλὰ καὶ οἱ Ἰησουῖται συντηροῦσιν ἐνταῦθα σχολήν, εἰς τὴν ὁποίαν φοιτῶσιν ἀρμενοκαθολικοὶ κυρίως.—Τοῦ Μερζεφοὺν αἱ οἰκίαι εἶναι κακῶς κατεσκευασμέναι καὶ σκοτειναί, οἱ δὲ δρόμοι στενοὶ καὶ ρυπαροὶ καὶ διὰ τοῦτο ἡ πόλις δὲν εἶναι ὑγιεινή. Τὸ Μερζεφοὺν εἶναι καὶ κέντρον ἐπιτοπίου βιομηχανίας ὑφασμάτων. Ἡ δὲ περὶ αὐτὸ χώρα παράγει γλυκυτάτους καρπούς, εὐγεύστους καὶ γλυκυτάτας σταφυλάς, δημητριακὰ καὶ ἄλλα. Τὸ Μερζεφοὺν εἶναι ἡ πατρὶς τῆς ἁγίας Βαρβάρας, εἰς τὴν ὁποίαν εἶναι ἀφιερωμένη καὶ ἡ ὀρθόδοξος ἐκκλησία τῆς πόλεως. Οἱ κάτοικοι εἶναι Ἕλληνες ὀρθόδοξοι, Ἀρμένιοι, καθολικοὶ καὶ διαμαρτυρόμενοι, καὶ Τοῦρκοι.

Λαδὶκ *(Λαοδίκεια) 1500.*

Εἶναι ἕδρα καζᾶ. Κεῖται πλησίον ὁμωνύμου λίμνης πρὸς τὰ ΒΑ τοῦ Μερζεφούν. Ὁ καζᾶς Λαδὶκ εἶναι δασώδης, ἡ δὲ μικρὰ λίμνη σμικρύνεται κατὰ τὸ θέρος μέχρις ἐκτάσεως 3 χμ., ξηραινομένη. Ἡ πολίχνη διασώζει μέχρι σήμερον λείψανα ἀρχαιοτήτων ἐδῶ καὶ ἐκεῖ.

Κάβζα.

Κάτοικοι 1000.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ κεῖται ΒΑ τοῦ Μερζεφούν, ἐπὶ τῆς ἀρχαίας Φαζημωνίτιδος χώρας. Εἶναι δὲ περίφημος διὰ τὰς θερμὰς πηγάς της (45° Ρεωμύρου εἰς τὴν πηγήν), συχναζομένας πολύ, ἰδίως ἀπὸ τοῦ 1882, καὶ ἰαματικὰς τῶν γαστρικῶν ἀσθενειῶν καὶ τῶν ρευματισμῶν. Περὶ αὐτῶν καὶ ὁ Στράβων (12,560) κάμνει λόγον (τὰ θερμὰ ὕδατα τῶν Φαζημωνιτῶν ὑγιεινὰ σφόδρα). Ἐπὶ λόφου δὲ ἐντὸς τῆς πόλεως ὑπάρχει μονύδριον τῆς ἁγ. Βαρβάρας, ὅπου λειτουργεῖ σχολεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον φοιτοῦν τῶν τριγύρω χωρίων τὰ τέκνα. Ἕνα ἐκ τῶν χωρίων τούτων, τὸ Τζαΐρ-οὐζοὺ ἢ Τσαΐρ-γιουζού, εἶναι κτῆμα τοῦ Παναγίου Τάφου.

Μετζὶτ-οὐζού.

Κάτοικοι 3,512.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ κεῖται ἐπὶ ποταμίου πρὸς τὰ ΝΔ τῆς Ἀμασείας.

Βεζὶρ-κιοπρού.

Κάτοικοι 9,000.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ κεῖται ΒΔ τοῦ Μερζεφοὺν ἐπὶ ὡραίας θέσεως καὶ εἰς τὴν συμβολὴν δύο ποταμίων, καταρρεόντων ἀπὸ τὸ ὑπερκείμενον ὄρος Ταβσὰν-δὰγ καὶ ποτιζόντων τοῦς πολυαρίθμους κήπους του. Τὸ Βεζὶρ-Κιοπρού, παρατηρούμενον ἀπὸ μακρὰν μὲ τοὺς στίλβοντας καὶ καταλεύκους μιναρέδες του, μὲ τὰς κεραμοσκεπάστους οἰκίας του, μὲ τοὺς κήπους του, παρέχει θέαν τερπνὴν καὶ ἐμφανίζει εὐπορίαν. Ἀλλ' ἅμα εἰσέλθῃ τις εἰς αὐτὸ βλέπει ὁδοὺς ρυπαρὰς καὶ ἀθλιότητα καθόλου, ἀφανίζουσαν τὴν εὐχάριστον ἀπὸ ἀποστάσεως ἐντύπωσιν.

Γκιουμοὺς-χατζῆ-κιοϊ.

Κάτοικοι 13,800.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ κεῖται πρὸς τὰ ΒΑ τῆς Ἀμασείας ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀπὸ Ἀμασείας εἰς Τόσια.

Ὀσμαντζὶκ.

Κάτοικοι 4,000.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ κεῖται ἐπὶ τοῦ Ἅλυος πρὸς Δ τοῦ Μερζεφούν. Μία δὲ συνοικία του κεῖται ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ, ὁ παλαιότερος ὅμως καὶ ὁ κύριος συνοικισμὸς κεῖται ἐπὶ τῆς δεξιᾶς εἰς τοὺς πρόποδας ἀποκρήμνου βουνοῦ. Κατὰ τὴν προέλασιν τῶν Τούρκων πρὸς τὴν ΒΑ Μ. Ἀσίαν ἡ πολίχνη αὕτη εἶχε θέσιν σημαντικὴν δι' αὐτούς. Ἀπόδειξις δὲ τούτου εἶναι καὶ ἡ μεγάλη γέφυρα 15 τόξων καὶ 400 μ. μήκους, ἡ κτισθεῖσα ὑπὸ τοῦ Βαγιαζὶτ Β΄ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ ἐνταῦθα. Τὸ Ὀσμαντζὶκ ἤδη κατὰ τὸν 17 αἰῶνα ἦτο σταθμὸς ἐπὶ τῆς μεγάλης ὁδοῦ ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Ἐρζεροὺμ καὶ Περσίαν. Σήμερον ὅμως παρήκμασεν.

Ἐν γένει τὸ κλῖμα τοῦ σαντζακίου Ἀμασείας εἶναι ὑγιεινὸν καὶ μόνον εἰς ὀλίγας ἑλώδεις πεδιάδας ἐνδημοῦν πυρετοί. Ἐπικρατοῦν δὲ κατ' αὐτὸ βόρειοι ἄνεμοι κατὰ τὸ θέρος. Τὸ σαντζάκιον εἶναι μία τῶν γονιμωτάτων χωρῶν τῆς Μ. Ἀσίας (σῖτος, ὄπιον, κάνναβις, λαχανικά, ἄμπελος), εἶναι δὲ καὶ πλουσιώτατον εἰς μέταλλα (σίδηρος, χαλκός, μόλυβδος).

Γενικαὶ εἰδήσεις περὶ τοῦ βιλαετίου Σεβαστείας.

Τὸ κλῖμα τοῦ βιλαετίου ποικίλλει κατὰ τὰς διαφόρους του ἐκτάσεις. Εἰς τὰς πεδιάδας λ. χ., τὰς πρὸς Ν καὶ Δ, ὁ χειμὼν εἶναι ὄχι δριμύς, ἀλλὰ μέτριος, τὸ δὲ θέρος θερμότατον. Εἰς τὴν Ἀμάσειαν τὸ θερμόμετρον φθάνει μέχρι +38° εἰς τὴν σκιάν. Πρὸς Β ὅμως καὶ πρὸς Α τὸ ἔαρ εἶναι βραχύ, ὁ χειμὼν βαρὺς καὶ μακρός, ἀφοῦ ἡ χιὼν ἀρχίζει νὰ πίπτῃ ἀπὸ τὸν Ὀκτώβριον καὶ διατηρεῖται εἰς τὰ ὑψώματα μέχρι τοῦ Μαΐου. Πυρετοὶ δὲ δὲν λείπουν ὡς ἐκ τῆς ὑγρασίας τοῦ κλίματος καὶ ρευματισμοί. Τὰ γεωργικὰ προϊόντα τοῦ βιλαετίου εἶναι πολλά. Προεξέχουν δὲ τὰ σιτηρὰ καὶ ὁ σκληρὸς σῖτος τοῦ σαντζακίου Ἀμασείας καὶ τοῦ καζᾶ Μερζεφοὺν εἶναι περιζήτητος, ὅπως καὶ τὰ μῆλα καὶ τὰ ἄπια. Ἐν γένει δὲ τὸ βιλαέτιον εἶναι εὐνοϊκώτατον εἰς τὴν καλλιέργειαν ἐξαιρέτου σίτου καὶ δὲν

πάσχει ποτὲ ἀπὸ σιτοδείαν, ὅπως τὰ γειτονικά του. Ἄριστοι δὲ γεωργοὶ εἶναι καὶ οἱ Ἀρμένιοι τῶν νοτίων πεδιάδων του. Ἄλλα προϊόντα ἔχει τὸ βιλαέτιον τὸν ἀραβόσιτον, κέγχρον, ὄρυζαν, ὄσπρια, ὀπώρας, καπνόν, σαλέπιον, τραγάκανθαν, κηρόν, μέλι. Ἐξαίρετος εἶναι καὶ ὁ οἶνος ὡς καὶ τὸ πετιμέζιον (Τοκάτη, Σεβάστεια). Περιζήτητοι δὲ εἶναι εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ αἱ σταφυλαὶ τῆς Ἀμασείας. Ἀλλ' ὅμως τὰ γεωργικὰ ἐργαλεῖα καὶ εἰς τὸ βιλαέτιον τοῦτο εἶναι πρωτόγονα καὶ ἐλλείπουν μέσα μεταφορᾶς, ἂν καὶ τὸ βιλαέτιον ἔχει, ὡς θὰ ἴδωμεν, πολλοὺς δρόμους. Ἀλλὰ τὴν γεωργίαν πιέζει πολὺ καὶ ἡ τοκογλυφία.—Ὁ πληθυσμὸς ἀσχολεῖται πολὺ καὶ μὲ τὴν βιομηχανίαν τῶν ταπήτων (Ζάρα), περικνημίδων καὶ σκεπασμάτων (κιλιμίων) καὶ διαφόρων ὑφασμάτων. Κιλίμια δὲ καὶ δισάκκια κατασκευάζονται κατὰ τὸν χειμῶνα ἀπὸ τὰς γυναίκας τοῦ καζᾶ Σεβαστείας, ἐξαίρετα μάλιστα. Εἰς δὲ τὸ Γκιοροὺν ἀκμάζει ἡ βιομηχανία τῶν ὑφαντῶν, ὅπου μὲ μαλλίον κλωθόμενον εἰς τὴν Ἀγγλίαν κατασκευάζονται σάλια καὶ ἄλλα μάλλινα, κομψότατα. Ἡ ὑφαντικὴ ἐπίσης ἀκμάζει καὶ εἰς τὸ Μερζεφοὺν καὶ εἰς τὴν Ἀμάσειαν. Εἰς τὸ βιλαέτιον ἄλλοτε ἤκμαζε καὶ ἡ βαφική, σήμερον ὅμως ὄχι.—Ἄφθονα εἶναι καὶ τὰ μέταλλα τοῦ βιλαετίου, κυρίως δὲ εἰς τὰ βόρεια αὐτοῦ μέρη (σαντζάκια Τοκάτης, Καρὰ-χισάρ, Ἀμασείας), ἀλλ' ἀνεκμετάλλευτα. Εἰς τὴν Τοκάτην κατ' ἔτος χύνεται χαλκὸς πολλῶν ὀκάδων. Πλησίον δὲ τοῦ Καρὰ-χισὰρ-σαρκὶ ὑπάρχει στυπτηρία εἰς ἔκτασιν τεραστίαν, χαλκός, μόλυβδος ἀργυροῦχος (εἰς τὸ Γκιομοὺς-Χατζῆ κιοϊ), λιγνίτης, γαιάνθρακες καὶ ὀρυκτὸν ἅλας. Ἀλλὰ καὶ ἁλυκὰς ἔχει πολλὰς τὸ βιλαέτιον, ὡς καὶ μεταλλικὰς πηγάς. Τοιαῦται εἶναι ἡ πρὸς Β τοῦ Σιβὰς ἐντὸς χαράδρας εἰς ἀπόστασιν 14 χμ. ἀπὸ αὐτοῦ Σοοὺκ-τερμὶκ (ψυχρὰ πηγή), ἄλλη πλησίον τοῦ Ἅλυος εἰς ἀπόστασιν 28 χμ. ἀπὸ τὸ Σιβάς. Πολλὰς πηγὰς ἔχει καὶ τὸ σαντζάκιον τῆς Ἀμασείας, ἐκ τῶν ὁποίων προεξέχουν αἱ τῆς Κάβζας. Εἰς δὲ τὸ σαντζάκιον τῆς Τοκάτης ἔχομεν τὴν Σουλοὺ-σεράϊ, ἀλλὰ καὶ ἄλλας. — Πολλαί, ἀλλ' ἀσήμαντοι εἶναι καὶ αἱ λίμναι τοῦ βιλαετίου. Ἐκ τούτων ἀξία λόγου εἶναι ἡ Λαδίκ, ἡ ὁποία κατὰ τὴν τῆξιν τῶν χιόνων μεγαλύνεται καὶ αἱ ὄχθαι της εἶναι ἑλώδεις. Εἰς δὲ τὸ σαντζάκιον τῆς Τοκάτης ἔχομεν τὴν Κὰζ-οβὰ ἢ Κόσσοβα, πολὺ ἰχθυοτρόφον. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ σαντζάκιον τοῦ Καρὰ-χισὰρ ὑπάρχουν πολλαί. Εἰς ταύτας, ὡς καὶ εἰς τοὺς ποταμοὺς ἁλιεύονται κυπρῖνοι. Τὸ βιλαέτιον ἔχει καὶ πολλὰ ἕλη, παραποτάμια καὶ παραλίμνια, ὡς καὶ πολλὰς ἁλυκάς. Εἰς τὸ βιλαέτιον βόσκουν καὶ αἶγες τοῦ εἴδους Ἀγκύρας καὶ γίνεται παραγωγὴ τιφτικίου.—Δάση ἔχουν μόνον τὰ βόρεια σαντζάκια Ἀμασείας, Τοκάτης, Καρὰ-χισὰρ (δρῦς, ἐλάτη, αἶγειρος, λεύκη κτλ.). Ἀλλ' εἶναι φρικτὴ ἡ καταστροφή, ἡ συμβαίνουσα εἰς αὐτά. Τῷ 1888 εἰς τὸ σαντζάκιον Τοκάτης πυρκαϊὰ φρικτὴ ἔφθειρεν ἀπεράντους ἐκτάσεις δασῶν, διήρκεσε δὲ ἑβδομάδας ὁλοκλήρους καὶ ἐσβέσθη μόνη της.—Δρόμους ἔχει τὸ βιλαέτιον πολλοὺς ἰδίως πρὸς τὸ Σιβὰς ἀπὸ Ὀρδοῦ, Καισαρείας, Σαμψοῦντος. Ἄλλοι εἶναι ὁ Τοκάτης—Οἰνόης, Σαμψοῦντος —Τσορούμ, διασχίζων τὸ βιλαέτιον, Καρὰ-χισὰρ—Κερασοῦντος, Νικσὰρ—Ἐρμπαᾶ, Τοκατίου—Ἐρπαᾶ, Ἀμασείας—Τοσίων, Ἀμασείας—Τσορούμ, Καρὰ-χισὰρ—Ἐρζιγγιάν.—Οἱ κάτοικοι τοῦ βιλαετίου εἶναι Τοῦρκοι Τουρκομᾶνοι, Κιζιλμπάσιδες, διεξάγοντες τὴν ὑπηρεσίαν τῶν καραβανίων μεταξὺ Σαμψοῦντος καὶ Διαρβερκίρ, Ἀρμένιοι, Ἕλληνες, τὸ πλεῖστον γεωργοί, ὑπαγόμενοι εἰς τοὺς μητροπολίτας Ἀμασείας, Νεοκαισαρείας, Κολωνείας καὶ Καισαρείας, Κιρκάσιοι πολυάριθμοι.

6. Βιλαέτιον Ἀγκύρας.

Ἔκτασις 83,780 □ μ.χ. 3,000—Πληθυσμὸς 893,000

Σαντζάκια 4 (Ἀγκύρας, Κὶρ-σεχίρ, Ὑοσγάτης, Καισαρείας).

Ἄγκυρα. Ἱστανός. Ἁγιάς. Μπέη-παζάρ. Ναλλι-χάν. Κάλετζικ. Σιβρχισάρ. Κὶρ-σεχίρ. Μπογιαλίκ. Δενὲκ-μαδέν. Ἄβανός. Χατζῆ μπεκτάς. Ὑοσγάτη. Μπογαζλιάν. Ἀκ-δὰγ-μαδέν. Σούγγουρλου. Τσόρουμ. Καισάρεια Ζιντζίδερε. Ἀνδρονίκιον. Μουταλάσκη. Ταβλοσούνιον. Κιρμίρα. Ταξιάρχης. Σαρμουσακλί. Ἰντζέσου. Δεβελοὺ-χισάρ. Γενικαὶ εἰδήσεις περὶ τοῦ βιλαετίου Ἀγκύρας.

Τὸ βιλαέτιον ἐκτείνεται κατ' ἐξοχὴν εἰς τὸ κέντρον τῆς Μ. Ἀσίας καὶ δὲν ἔχει παράλια. Στερούμενον δὲ καὶ κατὰ ξηρὰν πυκνῶν, συγκοινωνιακῶν, ὁδῶν, ἦτο μέχρις ἐσχάτων ἀπομεμονωμένον. Ἀλλ' ἡ σιδηροδρομικὴ συγκοινωνία ἤνοιξε τὰς ἐκτεταμένας γαίας του εἰς τὴν δραστηριαν ἐκμετάλλευσιν. Τὸ βιλαέτιον εἶναι ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα τῆς Μ. Ἀσίας καὶ δὲν ἔχει δάση.

α') Σαντζάκιον Ἀγκύρας.

Ἀποτελεῖται ἀπὸ 12 καζάδες, Ἀγκύρας, Μπέη-παζάρ, Ναλλιχάν, Κάλετζικ, Τσιμπουὺκ-ἀμπάτ, Γιαμπὰν-ἀμπάτ, Μουχαλετζίκ, Ἁγιάς, Ζίρ, Σιβρὶ-χισάρ, Χαϊμάνα, Μπάλα.

Ἄγκυρα (Ἄγγαρα ἢ Ἐγγιουροῦ τουρκ.).

Κάτοικοι 45,000.

Ἕλληνες 7,000.

Ἀρμένιοι 12,000.

Τοῦρκοι οἱ λοιποί.

Εἶναι ἕδρα τοῦ βιλαετίου. Ἡ πόλις, ἄλλοτε μεγάλη καὶ ἐπίσημος, ἐξέπεσε σήμερον πολὺ εἰς ἀθλιότητα. Αἱ ὁδοί της εἶναι στεναί, ἑλικοειδεῖς καὶ ἀκάθαρτοι. Ἀλλ' ἀπό τινων ἐτῶν ἤρχισε νὰ ἀναλαμβάνῃ καὶ νὰ καλλωπίζεται, ἀφ' ὅτου μάλιστα ἀπέκτησε σιδηροδρομικὴν συγκοινωνίαν μὲ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἡ πόλις ἀπέκτησε κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη καὶ πόσιμον ὕδωρ ὡραιότατον, μετοχετευθὲν ἀπὸ τὸν Ἐλμὰ-σού, ἀπὸ ἀποστάσεως 20 χμ. (τὰ ἐγκαίνια τῆς ὑδρεύσεως ἔγιναν κατὰ Ἀπρίλ. τοῦ 1890). Ὁ σιδηροδρομικὸς σταθμὸς αὐτῆς, ὅπου σχηματίζεται νέα εὐρωπαϊκὴ πόλις, κεῖται εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς χμ. πρὸς Δ. αὐτῆς. Ἡ Ἄγκυρα ἔχει καὶ ὡραίας θερινὰς ἐξοχάς.—Γονιμώταται εἶναι αἱ πεδιναὶ ἐκτάσεις, αἱ τριγύρω αὐτῆς (δημητριακά, καπνός, ὄπιον, σταφυλαί, ἄπια, μῆλα, διατηρούμενα ἐπὶ πολύ, ροδάκινα κτλ.) Ἀκμαία εἶναι ἀκόμη καὶ ἡ κτηνοτροφία ἡ μελισσοκομία, ἡ ταπητουργία, ἡ σηροτροφία, ἡ βιομηχανία τῶν σαλίων καὶ τῶν περικνημίδων, ἀπὸ τρίχας τῆς αἰγὸς Ἀγκύρας κατασκευαζομένων.—Εἰς τὴν Ἄγκυραν ἑδρεύουν δύο ἐπίσκοποι Ἀρμένιοι, ὁ τῶν Ἀρμενοκαθολικῶν καὶ ὁ Γρηγοριανῶν Ἀρμενίων. Οἱ Ἀρμένιοι ἔχουν καὶ τὴν μονὴν Βάνα, κειμένην πρὸς Β τῆς πόλεως εἰς ἀπόστασιν 1 1/2 χμ. ὅπου κατὰ τὴν παράδοσιν διέμεινεν ὁ ἀπόστολος Παῦλος. Εἰς τὴν Ἄγκυραν ἑδρεύει καὶ ὁ ἡμέτερος μητροπολίτης Ἀγκύρας.

Περὶ τῆς τοποθεσίας τῆς Ἀγκύρας ἔχομεν ἰδιαιτέρως νὰ παρατηρήσωμεν τὰ ἑξῆς. Ἡ πόλις ἐκτείνεται γραφικῶς ἐπὶ τῆς δυτικῆς καὶ νοτίου κατωφερείας ράχεως ὄρους ἡφαιστειώδους, τὸ ὁποῖον στέφουν τὰ ἀρχαῖα, διὰ πύργων ὠχυρωμένα, τείχη τῆς ἀκροπόλεως τὰ περιβάλλοντα καὶ σήμερον ἀκόμη, ἠρειπωμένα ὅμως, τὴν πόλιν. Πρὸς τὰ ΝΔ τὴν πόλιν περιρρέει ὁ Ἰντζὲ-σού, πρὸς Β ὁ Ἐγγιουρου-σού. Οἱ δύο οὗτοι ποταμοὶ συμβάλλουν πρὸς Β τοῦ σημερινοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ καὶ ἑνώνονται βορειότερον μὲ τὸν Ταμπὰκ-σού. Εἰς τὴν θέσιν ταύτην κειμένη ἡ πόλις ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων, ἦτο πάντοτε σπουδαιότατος σταθμὸς τῶν ὁδῶν πρὸς τὴν Ἀρμενίαν, Περσίαν, Συρίαν. Καὶ σήμερον εἰς αὐτὴν καταλήγουν αἱ καραβανικαὶ ὁδοὶ ἐκ Καισαρείας, Ὑοσγάτης, Τσορούμ κτλ. Ὅταν δὲ συμπληρωθῇ τὸ δίκτυον τῶν μικρασιατικῶν σιδηροδρόμων, ἡ Ἄγκυρα ἀναμφιβόλως θὰ ἀποβῇ σταθμὸς συγκοινωνιακός, ἀκόμη σπουδαιότερος, καὶ κέντρον διὰ τοῦτο ζωηρότατον τοῦ ἐμπορίου ἀπὸ τῆς κεντρικῆς χώρας πρὸς τὰ παράλια.

Ἱστορικαὶ εἰδήσεις.— Ἡ πόλις λέγεται ἵδρυμα τοῦ Μίδα, τοῦ μεγάλου ἡγεμόνος τῆς Φρυγίας τοῦ 7 π. Χ. αἰῶνος. Ὁ Μ. Ἀλέξανδρος κατὰ τὴν εἰς τὴν Ἀσίαν ἐκστρατείαν του ἐσταμάτησεν ἐνταῦθα διὰ νὰ δεχθῇ τοὺς ἀπεσταλμένους τῶν Παφλαγόνων. Ἀπὸ δὲ τοῦ 278 περίπου ἡ Ἄγκυρα ἐγένετο πρωτεύουσα τῶν Γαλατῶν. Κατὰ τὸν τρίτον μιθραδατικὸν πόλεμον ἔμεινε πιστὴ εἰς τοὺς Ρωμαίους, τῷ δὲ 25 π. Χ. ἔγινε ρωμαϊκή. Ἐπὶ τοῦ Αὐγούστου, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνηγέρθη ἐν Ἀγκύρᾳ ἐνωρὶς ναός, ἔλαβε τὸν τίτλον Σεβαστή. Βραδύτερον ἡ πόλις ὡς ὀχυρὰ συνοριακὴ θέσις τοῦ ρωμαϊκοῦ καὶ τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους ἔπαθε πολλά. Ὁ αὐτοκράτωρ Καρακάλλας ἀνοικοδόμησε τὰ τείχη της καὶ ἡ Ζηνοβία τῆς Παλμύρας ἐπεξέτεινε τὴν κυριαρχίαν της μέχρις αὐτῆς. Κατὰ τοὺς χριστιανικοὺς χρόνους δύο σύνοδοι συνεκροτήθησαν ἐνταῦθα (τῷ 314 καὶ τῷ 358). Κατόπιν ἡ πόλις προσεβλήθη ὑπὸ τῶν Περσῶν, τῶν Ἀράβων, οἱ ὁποῖοι ἐπροχώρησαν τὸν 7 αἰῶνα μέχρις αὐτῆς καὶ τῷ 695 τὴν κατέλαβον. Τὸ 806 ὁ Ἀρουν-ἀλ-Ρασὶτ ἐλεηλάτησε τὴν πόλιν. Μετὰ δὲ τὴν μάχην παρὰ τὸ Δορύλαιον ἡ Ἄγκυρα κατεκτήθη ὑπὸ τῶν σταυροφόρων καὶ ἔμεινεν ἐπὶ πολὺ εἰς τὰς χεῖράς των καὶ μόλις τῷ 1213 ἥρπασαν οἱ Σελτζουκίδαι ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς τὴν σπουδαίαν ταύτην θέσιν. Τῷ 1360 κατέκτησαν τὴν πόλιν οἱ Ὀσμανίδαι. Τῇ 2 Ἰουλίου 1402 ἡ Ἄγκυρα κατεστράφη ὑπὸ τῶν Μογγόλων, οἱ ὁποῖοι ὑπὸ τὸν Ταμερλάνον ἐνίκησαν τὸν στρατὸν τοῦ Βαγιαζὶτ τοῦ Α' πλησίον τῆς πόλεως (ἡ περίφημος εἰς τὴν ἱστορίαν μάχη τῆς Ἀγκύρας) καὶ συνέλαβον αἰχμάλωτον τὸν Βαγιαζίτ. Τέλος τῷ 1833 ἡ πόλις ἔμεινεν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Μεχμὲτ Ἀλῆ τῆς Αἰγύπτου ἐπὶ 6 μῆνας.

Ἡ Ἄγκυρα ἀφθονεῖ ἀπὸ ἀρχαῖα μνημεῖα. Ἀλλ' ἐξοχώτατον ἀπὸ ὅλα εἶναι τὸ καλούμενον Αὐγουσταῖον (Augusteum) ἢ ὁ ναὸς τοῦ Αὐγούστου καὶ τῆς Ρώμης. Σήμερον ἐπὶ τῶν τοίχων του στηρίζονται οἰκίαι ἰδιωτικαί. Καὶ τὸ ὡραῖον τζαμίον τοῦ Χατζῆ-Μπαϊράμ, κτισθὲν ἐπὶ Σουλεϊμὰν τοῦ μεγάλου ὑπὸ τοῦ περιφήμου ἀρχιτέκτονος Σινάν, στηρίζεται ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς προσόψεως τοῦ Αὐγουσταίου. Μία δὲ ἐπιγραφὴ διέσωσε τὴν ἀνάμνησιν τῶν ἑορτῶν,

αἱ ὁποῖαι ἐδόθησαν ἀπὸ τοὺς ἡγεμόνας τῶν Γαλατῶν διὰ τὴν καθιέρωσιν τοῦ Αὐγουσταίου. Ἐπὶ δὲ τῶν τοίχων τοῦ προνάου (cella) ἐχαράχθη ἀντίγραφον τῆς διαθήκης τοῦ Αὐγούστου λατινιστὶ καὶ ἑλληνιστὶ (monumentum Ancyranum), ἡ ὁποία τῷ 1882 ἀπετυπώθη ὑπὸ τοῦ O. Humann καὶ ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Θεοδ. Mommsen. Ἡ ἔκδοσις τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης ἀπετέλεσε πρώτης γραμμῆς φιλολογικὸν γεγονός. Ὁ ναὸς τοῦ Αὐγούσταυ μετετράπη εἰς χριστιανικὴν ἐκκλησίαν κατὰ τὸν 4 αἰῶνα. Μολονότι δὲ ἐβλάβη ὑπὸ σεισμῶν καὶ ἐσυλήθη πολλαχῶς, ἀποτελεῖ, καὶ ὅπως ἔχει σήμερον, μνημεῖον σπουδαιότατον τῶν χρόνων τοῦ Αὐγούστου.—Ἐκ τῶν χριστιανικῶν μνημείων τῆς πόλεως ἀξιολογωτάτη εἶναι ἡ θολωτὴ βασιλικὴ τοῦ ἁγ. Κλήμεντος, κτίσμα τοῦ 8 αἰῶνος, ὁμοιάζουσα κατὰ τὸ σχεδιάγραμμα αὐτῆς πρὸς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Κοιμήσεως τῆς Νικαίας. Διατηροῦνται δὲ ἀκόμη καὶ μέρη τοῦ τριπλοῦ τείχους τῆς πόλεως.

Ἰστανός.

Εἶναι ἔδρα τοῦ καζᾶ Ζὶρ καὶ κεῖται ἐπὶ τῆς κατωφερείας ὄρους καὶ πλησίον ὅπου συμβάλλουσιν ὁ Ἔγγιουρου σοὺ καὶ ὁ Ὀβὰ-τσάϊ ἢ Γσάρ-σού. Εἶναι δὲ μικρὰ πόλις καὶ κατοικεῖται ἀπὸ Ἀρμενίους.

Ἁγιάς.

Εἶναι ἔδρα ὁμωνύμου καζᾶ καὶ κεῖται πρὸς Δ τῆς Ἀγκύρας. Τὸ Ἁγιὰς ἄλλοτε ἤκμαζεν ἀπὸ τὸ ἐμπόριον τοῦ τιφτικίου, διότι ἐνταῦθα κατεσκευάζοντο νήματα, τὰ ὁποῖα ἤρχοντο νὰ προμηθεύωνται οἱ ἔμποροι. Εἰς τὰς πεδιάδας ταύτας, ὅπου εἶναι τὸ Ἁγιάς, καὶ κατὰ μῆκος τῶν παραποτάμων τοῦ Σαγγαρίου βόσκουν τὰ ποίμνια τῶν αἰγῶν τῆς Ἀγκύρας, ὅπως καὶ τῶν προβάτων τοῦ γένους Καραμὰν πολυάριθμα.

Μπέη-παζάρ.

Εἶναι ἔδρα καζᾶ. Κεῖται ΒΔ τῆς Ἀγκύρας ἐπὶ μικροῦ παραποτάμου τοῦ Σαγγαρίου. Εἶναι μικρὰ πόλις καὶ περιβάλλεται παντα-χόθεν ἀπὸ κήπους ὀπωροφόρων δένδρων. Αἱ οἰκίαι του ὑψοῦνται εἰς τὰς ὑπωρείας τριῶν λόφων καὶ εἶναι ξύλιναι. Ἐκ τῶν ἀγροτικῶν προϊόντων τοῦ Μπέη-παζὰρ καὶ καθόλου τῆς περιφερείας ταύτης ἀξία μνείας εἶναι ἡ ὄρυζα καὶ αἱ σταφυλαί. Ἐδῶ δὲ κατασκευάζονται καὶ τὰ περίφημα Τζεβιζλὶ-σοτζούκ. Εἰς νῆμα δηλαδὴ βάμβακος διαπερῶσι λεπτοκάρυα, κάρυα καὶ ἄλλους καρποὺς ξηρούς, τῶν ὁποίων ὁ φλοιὸς ἀφῃρέθη, τὰ ἐμβάπτουν ἔπειτα εἰς γλεῦκος, περιέχον καὶ ἄλευρον, ἐπανειλημμένως καὶ ἀφήνουν κατόπιν τὰ κομβολόγια ταῦτα νὰ ξηρανθοῦν εἰς τὸν ἥλιον. Τὰ πωλοῦν δὲ εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ μέχρι τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐκτιμῶνται πολὺ καὶ τὰ ἀχλάδια τοῦ Μπέη-παζὰρ καὶ πωλοῦνται εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὡς ἀχλάδια τῆς Ἀγκύρας. Περιζήτητα εἶναι καὶ τὰ ἀρωματώδη πεπόνια τῆς περιφερείας τοῦ Μπέη-παζὰρ (ὡς καὶ τοῦ Ναλλιχάν). Εἰς τὸ Μπέη-παζὰρ σταματοῦν καὶ τὰ καραβάνια καὶ πεταλώνονται τὰ ζῶα. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ ἔργον τοῦ πεταλωτοῦ ἐξασκεῖται ἀπὸ πολλοὺς κατοίκους αὐτοῦ.

Ναλλὶ–χάν.

Εἶναι ἔδρα καζᾶ, ὁ ὁποῖος κεῖται ΒΔ τοῦ καζᾶ Μπέη-παζάρ, μὲ τὸν ὁποῖον συνορεύει, καὶ ἔχει τὰ ἴδια προϊόντα. Ἀλλ' ὁ καζᾶς τοῦ Ναλλὶ-χὰν παράγει καὶ ὄπιον καὶ καλλιεργεῖ ἀκόμη καὶ τὴν μεταξαν. Τὸ Ναλλὶ-χὰν κεῖται εἰς τὸ βάθος στενοῦ καὶ ὡραίου αὐλῶνος.

Ἄλλοτε ἐτοποθέτουν τὸ ***Γόρδιον*** ἢ ***Γορδίειον***, γνωστὸν ἐκ τοῦ Γορδίου δεσμοῦ, τὸν ὁποῖον ἔλυσεν ὁ Μ. Ἀλέξανδρος, πρὸς τὰ ΝΔ τοῦ Ναλλὶ-χάν, εἰς τὴν καλουμένην Γορδίου κώμην ἢ Ἰουλιόπολιν, ὅπου ἐδεικνύοντο καὶ τὰ ἀρχαῖα, ὡς ἐνομίζετο, λείψανα αὐτοῦ. Νεώτεραι ὅμως ἔρευναι τοποθετοῦσι τὸ Γορδίειον ἀπέναντι τοῦ χωρίου Μπέμπι ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Σαγγαρίου.

Κάλετζικ.

Κάτοικοι 6,000

Εἶναι ἔδρα καζᾶ, ἀνήκοντος ἄλλοτε εἰς τὸ σαντζάκιον Γαγγρῶν τοῦ βιλαετίου Κασταμονῆς, ἀνήκοντος δὲ ἀπό τινων ἐτῶν εἰς τὸ σαντζάκιον Ἀγκύρας. Εἰς τὴν κωμόπολιν ταύτην εὑρίσκονται πολλαὶ ἀρχαιότητες γαλλογραικικαί.

Σιβρὶ-χισὰρ *(ὀξὺ φρούριον).*

Κάτοικοι 14—15,000 Τοῦρκοι.

Ἀρμένιοι ὀλίγοι.

Εἶναι ἔδρα καζᾶ καὶ κεῖται ΝΔ τῆς Ἀγκύρας εἰς τὸ κέντρον μεγάλου ὀροπεδίου, τὸ ὁποῖον σχεδὸν πανταχόθεν περιβάλλει ὁ Σαγγάριος καὶ παραπόταμοί του. Ἡ πόλις ἐκτείνεται εἰς σχῆμα ἡμισελήνου εἰς τοὺς ΝΔ πρόποδας ὄρους, στεφομένου ὑπὸ φρου-

ρίου. Ἐν γένει ἡ πόλις εἶναι κομψὴ καὶ γραφική. Αἱ οἰκίαι της ὑπέρκεινται ἡ μία ὑπεράνω τῆς ἄλλης ἐπὶ τῶν ἀποτόμων κατωφερειῶν τοῦ ὄρους καὶ στηρίζονται ἐπὶ τραχέων βράχων. Ὑπάρχουν δὲ τριγύρω της καὶ ἴχνη ἀρχαίων οἰκοδομημάτων, ὁπόθεν μετακομίζονται εἰς τὸ Σιβρὶ-χισὰρ μάρμαρα κτλ. πρὸς ἀνέγερσιν νεωτέρων οἰκοδομημάτων, ἀνήκοντα πιθανώτατα εἰς τὴν ἀρχαίαν πόλιν Πεσσινοῦντα, τοποθετουμένην πρὸς Ν αὐτοῦ καὶ πλησίον τοῦ ροῦ τοῦ ἄνω Σαγγαρίου, καλούμενα δὲ Μπαλὰ-χισὰρ ἢ Μπαλοὺ-χισὰρ.

Εἰς ὄχι μακρὰν ἀπὸ τὸ Σιβρὶ-χισὰρ ἀπόστασιν καὶ πρὸς τὰ ΝΔ αὐτοῦ ἔκειτο τὸ Ἀμόριον, φρούριον ἰσχυρότατον τῶν Βυζαντινῶν κατὰ τοὺς πολέμους αὐτῶν πρὸς τοὺς Ἄραβας, τὰ Ἀβρόστολα καὶ τὰ Γέρμα (Β τοῦ Σιβρὶ-χισὰρ), φημιζόμενα διὰ τὰς θερμὰς πηγάς των. Ταῦτα κατ' ἀρχὰς ἦσαν ρωμαϊκὴ ἀποικία, ἐπὶ δὲ τῶν Βυζαντινῶν ὑψώθησαν εἰς ἐπισκοπήν.

Αἱ γύρω τῶν Γέρμων πεδιάδες εἶναι πολὺ γόνιμοι καὶ ποτίζονται ἀπὸ πλῆθος ρυάκων, χυνομένων εἰς τὸν Σαγγάριον, καλλιεργοῦνται ὅμως ὀλίγαι. Παρέχουν δὲ ἐξαιρέτους νομὰς εἰς τὰς αἶγας καὶ εἰς ἄλλα κτήνη, ὡς καὶ εἰς τοὺς ἵππους, τοὺς ὁποίους τρέφουν οἱ Τουρκομάνοι, οἱ μόνοι κάτοικοι τοῦ μέρους τούτου. Τὸ θέρος ἐνταῦθα εἶναι πολὺ θερμὸν καὶ ὁ χειμὼν ψυχρός. Ἀλλ' ὅλη ἡ χώρα στερεῖται ξυλείας. Καὶ οἱ κάτοικοι πρὸς θέρμανσιν μεταχειρίζονται τὴν κόπρον, τὴν ὁποίαν ἀναμιγνύουν μὲ ἄχυρον καὶ ξηραίνουν. Ἡ ἀποψίλωσις τῆς χώρας πρέπει νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὰς βοσκούσας αἶγας. Εἶναι δὲ αἱ αἶγες αἱ ἐδῶ βόσκουσαι, τοῦ γένους τῆς Ἀγκύρας.

β') Σαντζάκιον Κὶρ-σεχίρ.

Ἀποτελεῖται ἀπὸ 4 καζάδες, Μετζητιέ, Κεσκίν, Κὶρ-σεχίρ, Ἀβανός.

Τὸ σαντζάκιον ἐκτείνεται ἐπὶ μακρᾶς κοιλάδος, περιβαλλομένης πανταχόθεν ἀπὸ λόφους.

Κὶρ-σεχίρ.

Κάτοικοι 8,000.

Εἶναι ἡ ἕδρα τοῦ σαντζακίου. Κεῖται ἐπὶ τοῦ Κιλιδζιλί, παραποταμίου τοῦ Ἅλυος, ΝΑ τῆς Ἀγκύρας, εἰς τὸ μέσον ἐκτεταμένων κήπων καὶ πυκνῶς φυτευμένων λευκῶν, τὰς ὁποίας μεταχειρίζονται οἱ κάτοικοι ὡς οἰκοδομήσιμον ξυλείαν, καὶ αἱ ὁποῖαι προσδίδουν εἰς

τὸ σύνολον εὐχάριστον ὄψιν. Καὶ ἡ πόλις, παρατηρουμένη ἀπὸ τοὺς πρὸς Α καὶ ΝΑ λόφους, φαίνεται ὡς ἀπέραντος κῆπος. Ἐκτείνεται δὲ εἰς μῆκος 17 χμ. περίπου καὶ εἰς πλάτος 5. Ἐπὶ τῆς ἐκτάσεως ταύτης εἶναι διεσκορπισμέναι αἱ οἰκίαι τοῦ Κὶρ-σεχὶρ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ τόσον ὥστε νὰ παρομοιάζωνται ὡς σκοπιαί, προωρισμέναι εἰς φυλακὴν τῶν κήπων. Ἐν γένει ἡ πόλις εἶναι ἀκμαία καὶ ὡραία μὲ τὰς περιβαλλομένας ἀπὸ κήπους σχιζοσκεπεῖς οἰκίας της. Ἐκ τούτων πολλαὶ ἀνηγέρθησαν κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους καὶ εἶναι τὸ πρᾶγμα δηλωτικὸν τῆς ὁλονὲν αὐξανομένης εὐπορίας τῶν κατοίκων. Ἡ κωμόπολις διακρίνεται καὶ διὰ τὴν ἐγχώριον βιομηχανίαν θαυμαστῶν ταπήτων, οἱ ὁποῖοι χρησιμεύουν ὡς ἀντικείμενον ζωηροῦ ἐμπορίου. Οἱ κάτοικοι τοῦ Κὶρ-σεχὶρ διακρίνονται ἀκόμη διὰ τὴν φιλοξενίαν των. Οἱ δὲ Ἕλληνες αὐτοῦ ἐκκλησιαστικῶς ὑπάγονται εἰς τὴν μητρόπολιν Καισαρείας. Ὅλος δὲ ὁ καζᾶς Κὶρ-σεχὶρ ἔχει 178 χωρία, μικρὰ ὅμως.

Μουτζούρ.

Κεῖται ΝΑ τοῦ Κὶρ-σεχὶρ καὶ εἶναι ὀθωμανικὴ κωμόπολις, ἐπίσημος διὰ τὴν ταπητουργίαν τῶν ὀθωμανίδων.

Μπογιαλίκ.

Κάτοικοι 292.

Εἶναι ἕδρα τοῦ καζᾶ Μετζητιέ. Κεῖται ΒΑ τοῦ Κὶρ-σεχίρ, εἶναι δὲ κουρδικὸν χωρίον, τοῦ ὁποίου αἱ γυναῖκες καταγίνονται εἰς τὴν ταπητουργίαν. Εἰς ὅλον τὸν καζᾶν τοῦτον ὑπάρχουν 73 χωρία, ἕκαστον μὲ ὀλίγας μόνον οἰκίας.

Δενὲκ-μαδέν.

Εἶναι ἕδρα τοῦ καζᾶ Κεσκὶν καὶ ἔχει ἀκμαίαν ταπητουργίαν.

Ἀβανός.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ.

Χατζῆ-μπεκτάς.

Κάτοικοι 1519 ὅλοι Ὀθωμανοί.

Εἶναι ἕδρα ναχιγὲ καὶ κεῖται 60 χμ. ΝΑ τοῦ Κὶρ-σεχὶρ. Ἔχει δὲ κλῖμα ὑγιεινόν, ὡραίους κήπους καὶ μεγάλους ἀμπελῶνας. Εἰς τὸ χωρίον τοῦτο ἔχει ἱδρυθῇ ὁ τεκὲς (μονὴ) τῶν δερβισῶν Μπεκτασί,

ὁ ὁποῖος περιβάλλεται ἀπὸ τοὺς κήπους, τοὺς ὁποίους ἀρδεύουν ἄφθονα ὕδατα. Καὶ οἱ δερβίσαι, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς κυμαίνεται ἀπὸ 30—60, εἶναι φιλόπονοι πολὺ καὶ καλλιεργοῦν οἱ ἴδιοι εἰς τοὺς κήπους των ὅλα τὰ εἴδη τῶν ὀπωρῶν, τῶν λαχανικῶν καὶ τῶν ἀνθέων. Πρὸς συντήρησιν δὲ τοῦ τεκὲ ἡ κυβέρνησις ἔχει ὁρίσει τὸ δέκατον 42 χωρίων τῆς περιφερείας ταύτης. — Εἰς τὸν τεκὲν ὑπάρχει ὁ τάφος τοῦ ἱδρυτοῦ τοῦ μοναχικοῦ τούτου τάγματος Χατζῆ-μπεκτασι-βελί. Ἱδρύθη δὲ τὸ τάγμα ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Ὀρχάν. Οὗτος προσῆλθεν, ὡς ἀναφέρεται, πρὸς τὸν Χατζῆ-μπεκτασί, εὑρισκόμενον πλησίον τῆς Ἀμασείας, καὶ τοῦ παρουσίασε νέους τινὰς στρατιώτας, τοὺς ὁποίους ὁ Χατζῆ-μπεκτασὶ ηὐλόγησεν, προεῖπε δὲ τὸ μεγαλεῖόν των καὶ τοὺς ὠνόμασε Γενὶ-σερὶ (Γιανίτσαροι). Ἔκτοτε δὲ ἱδρύθη τῶν γιανιτσάρων τὸ περίφημον στρατιωτικὸν σῶμα ἐκ χριστιανοπαίδων, ἐξισλαμιζομένων, ἀποτελούμενον.

Τὸ σαντζάκιον Κὶρ-σεχὶρ ἔχει κλῖμα μέτριον. Οἱ πνιγηροὶ καύσωνες τοῦ θέρους καὶ τὰ δριμέα ψύχη τοῦ χειμῶνος δὲν εἶναι ἄγνωστα καὶ ἐνταῦθα, ἀλλ' ὅμως εἶναι σπάνια. Ἡ ὑγεία τῆς χώρας διατηρεῖται ἀπὸ μεγάλας φυτείας λευκῶν, ἰτεῶν καὶ κήπων ἐξ ὀπωροφόρων, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐκτείνονται μόνον τριγύρω τῆς πόλεως Κὶρ-σεχὶρ, ἀλλὰ καὶ καθ' ὅλον τὸ σαντζάκιον. Πανταχοῦ δὲ ἐγείρονται εἰς τὸ μέσον πυκνῆς φυτείας αἱ οἰκίαι κατὰ μεγάλας ἀποστάσεις καὶ μεμονωμένως καὶ ὡς ἐκ τούτου τίποτε δὲν μολύνει τὸν ἀέρα καὶ τὴν ἀτμόσφαιραν. Ἀλλ' αἱ οἰκίαι εἶναι πλινθόκτιστοι καὶ κακῶς κατασκευασμέναι, οἱ δρόμοι πολὺ ὀλίγοι καὶ ἐλλιπεῖς ὡς πρὸς τὴν λιθοστρωσίαν, διὰ τοῦτο δὲ τὸ μὲν θέρος εἶναι πλήρεις κονιορτοῦ, τὸν δὲ χειμῶνα βορβόρου. Μέρος δὲ μόνον τῆς γονιμωτάτης γῆς τοῦ σαντζακίου καλλιεργεῖται (σιτηρά, σταφυλαί, ὀπῶραι). Ἀκμαία εἶναι καὶ ἡ κτηνοτροφία εἰς τὸ σαντζάκιον.

γ') ***Σαντζάκιον Ὑοσγάτης.***

Ἀποτελεῖται ἀπὸ 5 καζάδες, Ἀκ-δάγ-μαδέν, Ὑοσγάτης, Σούγγουρλου, Τσορούμ, Μπογαζλιάν.

Ὑοσγάτη.

Κάτοικοι 18,500.
Ἕλληνες 2,000.
Ἀρμένιοι 6,000.

Εἶναι ἡ ἕδρα τοῦ σαντζακίου, κεῖται δὲ εἰς ἀπόστασιν 26 ὡρῶν ΒΔ τῆς Καισαρείας. Ἡ πόλις, ἐπὶ εὐαέρου καὶ εὐύδρου θέσεως κειμένη, εἶναι νέα. Περιβάλλεται δὲ ἀπὸ ὄρη, τὰ ὁποῖα ἐν μέρει εἶναι δασώδη. Ἱδρυτὴς αὐτῆς εἶναι ὁ Τσοπάνογλους, τιμαριοῦχος τῶν Τουρκομάνων χρηματίσας πρὸ 120 περίπου ἐτῶν. Ὁ Τσοπάνογλους προήγαγε σημαντικῶς τὴν γεωργίαν, τὴν βιομηχανίαν καὶ τὸ ἐμπόριον τῆς πόλεως. Καὶ ἡ Ὑοσγάτη ἤκμασε ταχέως. Ὁ υἱὸς τοῦ ἱδρυτοῦ Σουλεϊμὰν-μπέης ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν τελευταίων τερεμπέηδων. Ἐπ' αὐτοῦ ἐπίσης ἡ πόλις ραγδαίως προήχθη, ηὐξήθη δὲ ὁ πληθυσμός της ἐξ ἀποίκων Ἑλλήνων καὶ Ἀρμενίων. — Ἡ Ὑοσγάτη ὁμοιάζει μὲ εὐρωπαϊκὴν πόλιν. Αἱ οἰκίαι της εἶναι κεραμοσκεπεῖς καὶ περιστοιχίζονται ἀπὸ κήπους καλῶς καλλιεργημένους. Ἐκτιμῶνται δὲ πολὺ αἱ ὀπῶραί της καὶ κυρίως τὰ βερύκοκκά της. Ἡ Ὑοσγάτη ἔχει μεγάλην ἀγοράν, λαμπρὰ οἰκοδομήματα, ὡραῖον τζαμίον, ἵδρυμα τοῦ Σουλεϊμὰν-μπέη, καὶ ἑνοῦται δι' ἁμαξιτῶν μὲ τὴν Καισάρειαν, Ἄγκυραν, Γάγγρας κτλ. Εἰς τὴν πόλιν κατ' ἔτος τελεῖται μεγάλη ἐμπορικὴ πανήγυρις διαρκοῦσα 50 ἡμέρας (Ἰούνιον, Ἰούλιον), εἰς τὴν ὁποίαν προσέρχονται πλῆθος ἀγοραστῶν καὶ πωλητῶν διαφόρων ἐθνοτήτων, καὶ ὅπου κυρίως προσάγονται κτήνη πρὸς πώλησιν ἀπὸ τὰ περίχωρα. Οἱ Ἕλληνες τῆς Ὑοσγάτης ἐκκλησιαστικῶς ὑπάγονται εἰς τὸν μητροπολίτην Καισαρείας. Εἶναι δὲ μέτοικοι οἱ πλεῖστοι ἐκ Καισαρείας καὶ Σεβαστείας. Ἡ Ὑοσγάτη εἶναι ἕδρα καὶ ἀρμενίου ἐπισκόπου. Ἡ δὲ περίχωρος αὐτῆς εἶναι εὔφορος καὶ εἰς δημητριακά.

Μπογαζλιάν.

Κάτοικοι 8,000.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ κεῖται ΝΑ τῆς Ὑοσγάτης. Τοῦ καζᾶ τούτου ὁ πληθυσμὸς ἀποτελεῖται κατὰ τὰ δύο τρίτα ἀπὸ Τούρκους καὶ κατὰ τὸ τρίτον ἀπὸ Ἀρμενίους.

Ἀκ-δάγ-μαδέν.

Κάτοικοι 2,000.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ κεῖται πρὸς τὰ ΝΑ τῆς Ὑοσγάτης. Ἡ μικρὰ δὲ αὕτη πόλις ἱδρύθη ὑπὸ Ἑλλήνων μεταλλωρύχων τὸ τέλος τοῦ 18 αἰῶνος. Καὶ τὰ μεταλλεῖα τοῦ καζᾶ τούτου ἄλλοτε ἦσαν περίφημα. Σήμερον ὅμως περιέπεσαν εἰς παρακμήν. Ὁ δὲ καζᾶς Ἀκ-

δὰγ κεῖται εἰς τὰς ἐσχατιὰς τοῦ βιλαετίου Ἀγκύρας πρὸς τὸ βιλαέτιον τῆς Σεβαστείας.

Τατμά, Καριπλάρ, Ἀβδουλραχμανῆ. Εἶναι κοινότητες, κείμεναι περὶ τὸ ὄρος Ἀκ-δάγ, ἑλληνόφωνοι, ἔχουσαι ἀποίκους μεταλλουργούς.

Σούγγουρλου.

Κάτοικοι 4,500 Τοῦρκοι.

Ἀρμένιοι 1500.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ κεῖται ΒΔ τῆς Ὑοσγάτης. Ἔχει δὲ τοποθεσίαν εὔθετον, εἰς τὴν ὁποίαν ὀφείλει καὶ τὴν ἀνάδειξίν της εἰς ἕδραν καζᾶ· Ἄλλως ὅμως εἶναι πολίχνη ἄχαρις. Εἰς τὸν καζᾶν τοῦτον καλλιεργοῦνται ὀπωροφόρα δένδρα, παράγοντα ἐξαιρέτους καρπούς.

Τσορούμ.

Κάτοικοι 12—13,000.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ, κεῖται πρὸς Β τῆς Ὑοσγάτης καὶ ἐκτείνεται μεταξὺ δύο βουνῶν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἀπὸ Ἀμισοῦ εἰς Ἰκόνιον δι' Ὑοσγάτης καὶ Κὶρ-σεχίρ. Ἔχει δὲ ἀξιόλογον διαμετακομιστικὸν ἐμπόριον.

δ') Σαντζάκιον Καισαρείας.

Ἀποτελεῖται ἀπὸ 3 καζάδες, Καισαρείας, Δεβελλοὺ-καρὰ-χισάρ, Ἰντζέσου.

Τὸ σαντζάκιον ἔχει πυκνόν, ἀκμαῖον καὶ προοδευτικὸν ἑλληνικὸν πληθυσμόν, κατοικοῦντα ὄχι κυρίως τὴν πρωτεύουσαν αὐτοῦ Καισάρειαν, ἀλλὰ τὰς περὶ τὴν πεδιάδα της κώμας καὶ κωμοπόλεις.

Καισάρεια *(τὸ πάλαι Μάζακα καὶ Εὐσέβεια ἡ πρὸς τῷ Ἀργαίῳ, τουρκ. Κάισερι).*

Κάτοικοι 60,000.

Ἕλληνες 5,000.

Ἀρμένιοι 10,000.

Εἶναι ἕδρα σαντζακίου. Ἡ πόλις κεῖται πλησίον τῶν βορείων κατωφερειῶν τοῦ Ἀργαίου ἐπὶ πεδιάδος ξηρᾶς καὶ ἀκαλλιεργήτου. Ἀλλ' ὅμως πρασινίζουν πλησίον αὐτῆς ἀρκετοὶ ἀμπελῶνες. Ἡ πόλις ἐπίσης δὲν ἔχει ὕδωρ. Ἔχει δὲ καὶ δρόμους ἀθλίους καὶ πτωχικὰς οἰκίας, ἰδίως εἰς τὰ προάστειά της. Ἐν τούτοις μακρόθεν παρέχει

ὄψιν ἐπιβλητικήν. Διεξάγει ἀκόμη καὶ σήμερον ἐμπόριον ἀξιόλογον, διότι εἶναι κέντρον συγκοινωνίας πολλῶν ὁδῶν (ἀπὸ Ἀγκύρας, Ὑοσγάτης, Ἰκονίου, Χατζὶν κτλ.). Ἔχει δὲ καὶ βιομηχανίαν ταπήτων καὶ δερμάτων. Ἡ Καισάρεια ἦτον ἀνέκαθεν ἡ πρωτεύουσα τῆς Καππαδοκίας. Σήμερον δὲ εἶναι ἕδρα ὀρθοδόξου μητροπολίτου, ἐρχομένου κατὰ τὴν τάξιν ἀμέσως μετὰ τὸν πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως καὶ πρωτοθρόνου διὰ τοῦτο τιτλοφορουμένου, ἕδρα δὲ καὶ ἀρμενοκαθολικοῦ καὶ ἀρμενίου ἐπισκόπου. Τὸ κλῖμά της εἶναι ὑγρὸν καὶ ψυχρὸν τὸν χειμῶνα, θερμὸν καὶ ξηρὸν τὸ θέρος. Εἶναι δὲ καὶ ἐκτισμένη εἰς ὕψος 1000 μ. ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης.

Ἱστορικαὶ εἰδήσεις.—Ἡ πόλις ἱδρύθη ἐπὶ πεδιάδος εἰς μέρος ἀπομεμονωμένον καὶ περιβαλλόμενον ἀπὸ ὄρη. Φαίνεται δὲ παράδοξον διότι ἱδρύθη ἐπὶ ὑγρᾶς καὶ ὁμαλῆς πεδιάδος καὶ ὄχι εἰς ἕνα ἀπὸ τὰ τριγύρω της ὑψώματα, τὰ ἀπέχοντα πολὺ ὀλίγον ἀπ' αὐτήν, τὰ παρέχοντα ὡραιοτάτας τοποθεσίας πρὸς ἀνέγερσιν συνοικισμοῦ. Αὐτὸς ὁ Στράβων (12,739) παρετήρησεν ἤδη τὸ πρᾶγμα καὶ λέγει ὅτι ἀφυὲς εἶναι τὸ τῶν Μαζακηνῶν χωρίον πρὸς κατοικίαν, προσπαθεῖ δὲ νὰ αἰτιολογήσῃ κατωτέρω τὸ πρᾶγμα. Ἐν τούτοις ἡ πόλις εἶδεν ἡμέρας λαμπρὰς καὶ ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἱστορίαν ἀξιόλογον. Τὴν Καισάρειαν ἐκυρίευσαν Μῆδοι καὶ Πέρσαι. Ἐπὶ δὲ τοῦ Τιβερίου προσηρτήθη εἰς τὸ ρωμαϊκὸν κράτος καὶ ἐκλήθη τότε Καισάρεια πρὸς τιμήν του, καλουμενη πρότερον Μάζακα. Τότε δὲ οἰκοδομήθησαν ναοὶ καὶ καθιερώθησαν εἰς τὸν αὐτοκράτορα. Ἡ πόλις εἶχεν ἀκόμη ἀμφιθέατρον, λουτρὰ καὶ ἄλλα δημόσια κτίσματα. Ἐπὶ τοῦ Οὐαλεριανοῦ ληηλατηθεῖσα ὑπὸ τῶν Περσῶν εἶχε 400,000 κατοίκων. Ὁ Ἰουστινιανὸς πάλιν ὠχύρωσε τὴν Καισάρειαν. Ἀλλὰ τὰ σημερινὰ αὐτῆς τείχη, ὡς καὶ ἡ ἀκρόπολις, εἶναι κτίσματα τῶν Σελτζουκιδῶν καὶ μεταγενέστερα. Δι' ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας ἡ Καισάρεια ἔχει σπουδαιότητα ἀπὸ ἐθνικῆς ἀπόψεως μεγάλην. Διότι τῆς πόλεως ταύτης ἀρχιεπίσκοπος ἐχρημάτισε Βασίλειος ὁ μέγας (329—379), ἐκ τῶν μεγίστων πατέρων τῆς ὀρθοδόξου ἑλληνικῆς ἐκκλησίας, ἱδρυτὴς γενόμενος πολλῶν φιλανθρωπικῶν ἔργων, τῶν ὁποίων ἡ θέσις ὁρίζεται βορείως τῆς σημερινῆς πόλεως. Ἡ Καισάρεια διετήρησε τὴν ἀκμήν της καὶ κάποιον μεγαλεῖον μέχρι τῆς ὑποταγῆς αὐτῆς εἰς τοὺς μουσουλμάνους. Ἔκτοτε δὲν ἀνέλαβεν. Αἱ κῶμαι ὅμως καὶ αἱ κωμοπόλεις, αἱ τριγύρω αὐτῆς κείμεναι ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων,

ἔχουσι νὰ ἐπιδείξουν εἰς τὰς ἡμέρας μας ἀκμὴν καὶ πρόοδον, ἀξιολογωτάτην.

Ζιντζίδερε (*Φλαβιανά*;)

Κάτοικοι 1500.

Ἀπέχει δύο ὥρας ἀπὸ τὴν Καισάρειαν καὶ κεῖται ΝΑ αὐτῆς ἐπὶ ὀροπεδίου, ἔχοντος ἄφθονον ὕδωρ, ὑγιεινὸν κλῖμα, χειμῶνα βαρύτατον καὶ θέρος εὐχάριστον. Μὲ τὴν κώμην ταύτην συνέχεται ἡ ἱερὰ μονὴ τοῦ Τιμίου Προδρόμου, εἰς σχῆμα τετράγωνον ἐκτεινομένη, προσκύνημα δὲ ὄχι μόνον τῶν ὀρθοδόξων, ἀλλὰ καὶ τῶν Τούρκων καὶ τῶν Ἀρμενίων. Ἐντὸς τῆς μονῆς, ἡ ὁποία σήμερον δὲν ἔχει μοναχούς, ἱδρύθη σχολὴ τῷ 1804, τὴν ὁποίαν, παρακμάσασαν μετὰ ταῦτα καὶ λειτουργοῦσαν ἀτελῶς, συνέστησε καὶ πάλιν τῷ 1884 ἐπὶ βάσεων στερεωτέρων ὁ ἀείμνηστος μητροπολίτης Ἰωάννης Ἀναστασιάδης. Ἡ σχολὴ ὠνομάσθη κατ' ἀρχὰς Ροδοκανάκειος ὡς συντηρουμένη μὲ ἐτήσιον ἐπιχορήγημα τοῦ Θ. Ροδοκανάκη ἐκ 5,000 φράγκων ἐτησίως καὶ ἀφοῦ ἔπαυσε τὸ ἐπιχορήγημα ἐκλήθη ἁπλῶς Ἱερατικὴ Σχολή. Ἡ σχολὴ τοῦ Ζιντζίδερε διὰ τὴν διάδοσιν τῶν γραμμάτων καὶ τοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὰς κεντρικάς, εἰς τὰς βορείους καὶ εἰς τὰς νοτίους ἐπαρχίας τῆς Μ. Ἀσίας διεδραμάτισε σπουδαιότατον πρόσωπον. Μετ' αὐτὴν καὶ ἐκτὸς τοῦ περιβόλου τῆς μονῆς ἱδρύθη διὰ τῶν προσπαθειῶν τοῦ ἰδίου μητροπολίτου καὶ κεντρικὸν παρθεναγωγεῖον καὶ ὀρφανοτροφεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων, τὰ δύο δὲ τελευταῖα διὰ δαπάνης τοῦ Σινιόσογλου, ἐμπόρου καὶ τραπεζίτου εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Πλησίον τοῦ Ζιντζίδερε κεῖται καὶ ἓν ἄλλο μικρὸν χωρίον, τὰ Στέφανα.

Ἀνδρονίκιον (*Ἐνδιρλίκι*).

Κάτοικοι 2,000.

Κεῖται ὑπὸ τὰς Β ὑπωρείας τοῦ Ἀργαίου, εἶναι κωμόπολις εὐδαίμων καὶ ἔχει τὴν μεγαλοπρεπεστέραν καθ' ὅλην τὴν ἐπαρχίαν τῆς Καισαρείας ἐκκλησίαν. Οἱ κάτοικοί του ἀποδημοῦν εἰς τὴν Αἴγυπτον, τὴν Ρωσίαν, τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου εὐδοκιμοῦν ἐπιδιδόμενοι εἰς τὸ ἐμπόριον. Τὸ Ἀνδρονίκιον ἔχει ὑγιεινότατον κλῖμα.

Μουταλάσκη.

Κάτοικοι 4,000.

Κεῖται εἰς ἀπόστασιν μιᾶς ὥρας πρὸς τὰ ΝΑ τῆς Καισαρείας, εἶναι ἀμφιθεατρικῶς ἐκτισμένη εἰς τοὺς πρόποδας ὀροπεδίου καὶ ἀπὸ τὰς εὐδαιμονεστέρας κωμοπόλεις τῆς Καππαδοκίας. Τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα αὐτῆς εἶναι ἀπὸ τὰ ἄριστα (ἤδη πρὸ τοῦ παγκοσμίου πολέμου τὰ σχολεῖα ταῦτα εἶχον καὶ προβολέα φωτεινῶν ἀκτίνων, τὸν ὁποῖον μετεχειρίζοντο χάριν τῶν μαθητῶν). Ὑπερτεροῦν ὅμως κατὰ πολὺ τὰ ἀμερικανικὰ σχολεῖα τῆς κωμοπόλεως, ἔχοντα πόρους ἀφθονωτέρους, τὰ ὁποῖα ὑψοῦνται μεγαλοπρεπῆ εἰς τὴν ἄνω συνοικίαν αὐτῆς. Ἐκεῖ ἀμερικανοὶ ἱεραπόστολοι, καθηγηταὶ καὶ ἰατροί, κατήρτισαν ἰδιαίτερον συνοικισμὸν ἐπὶ περιόπτου, εὐαέρου καὶ λαμπρᾶς τοποθεσίας μὲ κήπους ἐκτενεῖς. Εἰς τὰ σχολεῖα ταῦτα συρρέουν καὶ ἀπὸ μακρινὰ χωρία πτωχὰ παιδία καὶ ὀρφανά, εἰς δὲ τὰ θεραπευτήρια ἀσθενεῖς. Τὸ ἀμερικανικὸν τοῦτο κέντρον ἀμιλλᾶται πρὸς τὴν περίφημον καὶ ἀρχαιοτέραν ἀμερικανικὴν σχολὴν τοῦ Μερζεφούν. — Ἀλλὰ καὶ αἱ ἰδιωτικαὶ οἰκοδομαὶ τῶν Ἑλλήνων τῆς Μουταλάσκης εἶναι ἐπιβλητικαὶ καὶ δηλωτικαὶ τῆς εὐπορίας των. Παρατάσσονται δὲ ἐπὶ ἀποτόμου κατωφερείας γραφικώτατα καὶ μεσαιωνικώτατα. Ἀλλὰ οἱ δρόμοι τῆς πολίχνης εἶναι στενοὶ μὲ βαθμίδας ἀνερχόμεναι πρὸς τὴν ἄνω συνοικίαν. Ἡ Μουταλάσκη εἶναι ἡ πατρὶς τοῦ ἁγ. Σάββα τοῦ ἡγιασμένου († 532).

Ταβλοσούνιον.

Κάτοικοι 3,000.

Κεῖται πρὸς Α τῆς Καισαρείας καὶ ἀπέχει μίαν ὥραν ἀπ' αὐτῆς. Ἔχει κλῖμα εὐκραές. Οἱ κάτοικοί του ἐμπορεύονται εἰς τὴν Αἴγυπτον, Σμύρνην, Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀλλαχοῦ. Διὰ τὸν πλοῦτόν της ἡ κώμη αὕτη ἐπωνομάζετο Μικρὰ Αἴγυπτος ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων. Σήμερον ὅμως ἡ κοινότης ἐξέπεσεν ἀπὸ τῆς προσφάτου αὐτῆς ἀκμῆς.

Κερμίρα.

Κάτοικοι 6,000.

Κεῖται πρὸς Α τῆς Καισαρείας εἰς ἀπόστασιν 5 ἢ 6 χμ., ἔχει δὲ κλῖμα εὐκραές. Καὶ ταύτης οἱ κάτοικοι ἀποδημοῦσι καὶ ἐμπορεύονται εἰς τὴν Αἴγυπτον, Σμύρνην καὶ Κωνσταντινούπολιν.

Ταξιάρχης.

Εἶναι κώμη μικρὰ καὶ ἔχει πλησίον της μονὴν μεγαλοπρεπῆ τῶν

Ταξιαρχῶν. Τῆς μονῆς ταύτης ὁ ναὸς εἶναι πλουσιώτατα διακεκοσμημένος ἐκ δωρεῶν τῶν ἐν Ρωσίᾳ διαμενόντων ὁμογενῶν.

Σαρμουσακλῆ.

Εἶναι κώμη πρὸς τὰ ΒΑ τῆς Καισαρείας ἐπὶ κατωφερείας ὀροπεδίου ἐκτισμένη. Πλησίον αὐτῆς κεῖται ἡ μονὴ Κέρκεμε καὶ ὁμώνυμος ὀθωμανικὴ κώμη. Ἡ ἀρχαία αὕτη μονὴ τῆς Θεοτόκου εἶναι παράρτημα τῆς μονῆς τοῦ Σινᾶ, ἔχουσα προνόμια ἐκ μέρους τῶν Τούρκων, διὰ τοῦτο δὲ εἶναι καὶ ἀσύδοτος.—Αἱ δύο αὗται κῶμαι ὡς καὶ ἡ μονὴ κεῖνται ἀμφιθεατρικῶς ἐπὶ γραφικῆς τοποθεσίας, ἐπὶ τῆς κατώφερείας δὲ ὀροπεδίου. Ἀπὸ τὴν κορυφὴν δὲ αὐτοῦ πηγάζει ποτάμιον, τὸ ὁποῖον περιλούει τὰς κώμας καὶ σχηματίζει καταρράκτας, οἱ ὁποῖοι κινοῦν μύλους. Τὸ ποτάμιον τρέφει καὶ ἰχθῦς, τοὺς ὁποίους οἱ κάτοικοι ἁλιεύουν. Ἐνταῦθα ὑπῆρχε πολύτιμον ἀρχαῖον ἐπὶ μεμβράνης χειρόγραφον Εὐαγγέλιον, τὸ ὁποῖον ἠγόρασεν ἡ ρωσικὴ κυβέρνησις πρὸ ὀλίγων ἀκόμη ἐτῶν.

Ἰντζέσου.

Κάτοικοι 8,000.

Ἕλληνες 4,000.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ. Κεῖται πρὸς τὰ ΝΔ τῆς Καισαρείας καὶ ἀπέχει ἀπ' αὐτῆς ἓξ ὥρας. Τὸ Ἰντζέσου ἔχει ἄφθονα ὕδατα καὶ ποτάμιον, τὸ ὁποῖον ἀρδεύει τοὺς κήπους καὶ τοὺς ἀγροὺς τῆς κωμοπόλεως. Ἔχει δὲ καὶ ἀμπελῶνας, οἱ ὁποῖοι φημίζονται διὰ τὰ γλυκά των σταφύλια, καὶ οἱ ὁποῖοι εἶναι φυτευμένοι ἐπὶ βραχώδους ἐδάφους ἐντὸς τῶν σχισμάδων τοῦ βράχου. Ἀπὸ τοῦ Ἰντζέσου ἡ ἄποψις εἶναι ὡραία.

Δεβελλοὺ-καρὰ-χισάρ.

Κάτοικοι ὀλίγοι.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ κεῖται πρὸς τὰ ΝΔ τῆς Καισαρείας.

Γενικαὶ εἰδήσεις περὶ τοῦ βιλαετίου Ἀγκύρας.

Ἐν γένει τὸ κλῖμα τοῦ βιλαετίου εἶναι ξηρὸν καὶ μέτριον, διότι κεῖται εἰς τὸ μέσον τῶν ὀροσειρῶν τοῦ Ταύρου καὶ τοῦ Ἀντιταύρου, αἱ ὁποῖαι τὸ προφυλάσσουν ἀπὸ τοὺς ἰσχυροὺς καύσωνας τοῦ θέρους. Ἀλλὰ πρὸς τὰ νοτιώτερα εἶναι θερμότερον, εἰς δὲ τὰ μέρη περὶ τὸν Ἀργαῖον ψυχρότατον (τὸ θέρος τοῦ 1891 ἀνῆλθε τὸ θερμόμε-

τρον εἰς + 33 °, τὸν δὲ χειμῶνα κατῆλθε μέχρι τοῦ — 23 °). Εἰς τὰς πόλεις Καισαρείας καὶ Ἀγκύρας τὸ κλῖμα δὲν εἶναι ὑγιεινὸν κατὰ τὸ θέρος καὶ οἱ κάτοικοι ζητοῦν ἀλλαγὴν ἀέρος καὶ ἀναψυχὴν εἰς τὰ τριγύρω αὐτῶν ὑψηλότερα καὶ ὑγιεινότερα χωρία. Ἕλη τὸ βιλαέτιον δὲν ἔχει ἐν γένει, μόνον δὲ πρὸς τὰ ΝΔ, εἰς τὰς γειτονικὰς τῆς Ἀγκύρας ἐκτάσεις. — Κυρία δὲ ἀσχολία τῶν κατοίκων εἶναι ἡ γεωργία. Διότι ὁ νομὸς ἔχει γαίας παχείας, καταρρεομένας ἀπὸ πολλὰ ὕδατα, εὐφορωτάτας. Ὅλαι ὅμως δὲν καλλιεργοῦνται, διότι δὲν ὑπάρχουν χεῖρες καὶ κεφάλαια ἐπαρκῆ. Διὰ τὴν ἔλλειψιν ταύτην καὶ διὰ τὴν ἔλλειψιν ἀκόμη γεωργικῶν ἐργαλείων καὶ μηχανῶν νεωτεριστικῶν μόλις τὸ ὄγδοον τῆς γονίμου γῆς καλλιεργεῖται. Καλλιεργοῦνται δὲ ἰδίως τὰ δημητριακὰ (τὰ 90 % τῶν κατοίκων ἐπιδίδονται εἰς τὴν καλλιέργειαν ταύτην), ἡ ὄρυζα, (δημητριακὰ 7,500,000 ὀκάδες, ὄρυζα 1,000,000), ὁ βάμβαξ, αἱ ὀπῶραι, ὁ καπνός, τὸ ὄπιον πρινόκοκκος (κοινῶς τζεχρί), κόμμι τραγακάνθης.— Ἀκμαία εἶναι εἰς τὸ βιλαέτιον τοῦτο καὶ ἡ κτηνοτροφία, ἀποτελοῦσα καὶ αὕτη τὴν κυρίαν ἀσχολίαν τοῦ λαοῦ. Τρέφονται δὲ βούβαλοι, βόες, κάμηλοι, ὄνοι, ἡμίονοι, πρόβατα καὶ αἶγες (Ἀγκύρας 1,000,000, κοιναὶ 2,000,000). Αἱ αἶγες δὲ τοῦ εἴδους Ἀγκύρας βόσκουν κυρίως εἰς τοὺς καζάδες Ἀγιὰς καὶ Μπέη-παζάρ. Περιζήτητοι εἶναι καὶ αἱ γαλαῖ τῆς Ἀγκύρας διὰ τὸ ὡραιόν των τρίχωμα.

Διὰ τὴν κτηνοτροφίαν σπουδαῖαι εἶναι αἱ ὑπὸ τὸ Ἀργαῖον πεδιάδες, τὰς ὁποίας κατὰ σουλτανικὰ παλαιὰ προνόμια νέμονται Τουρκομάνοι κτηνοτρόφοι. Ἡ ἀμπελοφυτεία ἐπίσης ἀκμάζει εἰς τὴν Ἄγκυραν (περίφημος ὁ οἶνος καὶ ἡ ρακὴ τῆς Ἀγκύρας), εἰς τὸ Μπέη-παζὰρ εἰς τὸ Ἰντζέσου. Ἡ σηροτροφία ἐπίσης ἀκμάζει ὡς καὶ ἡ μελισσοκομία. Αἱ μέλισσαι μάλιστα τῆς Ἀγκύρας παράγουν μέλι περίφημον διὰ τὴν λευκότητά του, διὰ τὴν ὡραῖαν του γεῦσιν καὶ διὰ τὸ λεπτόν του ἄρωμα.—Τὸ ἐμπόριον ἄλλοτε τὸ ἐξαγωγικὸν ἤκμαζεν. Καὶ ἐξήγετο ὄπιον, ἔρια (τὸ τιφτίκιον τῆς Ἀγκύρας) καὶ ἄλλα. Καὶ σήμερον ἡ ἐξαγωγὴ πρώτων ὑλῶν ἐξακολουθεῖ καταστρέψασα τὴν ἐπιτόπιον βιομηχανίαν. Ἡ εἰσαγωγὴ (ἀποικιακῶν, σιδηρικῶν κτλ.) ὑπερβαίνει κατὰ πολὺ τὴν ἐξαγωγήν.— Ἡ βιομηχανία ἐπίσης τῶν τιφτικίων κυρίως ἤκμαζε πολύ. Περίφημα καὶ περιζήτητα ἦσαν καὶ εἶναι τὰ σάλια ἐκ τιφτικίου, αἱ περικνημίδες τοῦ Σιβρὶ-χισὰρ ἀπὸ ἔριον πλεκτόν, οἱ τάπητες τοῦ Κὶρ-σεχὶρ καὶ αἱ ἱπποσκευαί, ὡς καὶ ὁ παστουρμᾶς κυρίως τῆς Καισαρείας, ὅπου

σφάζονται, ὡς ὑπολογίζεται, 20,000 ἀγελάδες κατ' ἔτος πρὸς παραγωγὴν τοῦ ταριχευτοῦ τούτου κρέατος. Ἐξαίρετος εἶναι καὶ ἡ ταπητουργία καὶ ἡ ὑφαντικὴ (Κὶρ-σεχίρ, Μουτζούρ, Καισάρεια).— Ἅλας ἐξάγεται ὀρυκτὸν εἰς τὸ Χατζῆ-μπεκτὰς τοῦ σαντζακίου Κὶρ-σεχὶρ καὶ εἰς τὸ Τσαγιὰν τοῦ σαντζακίου Ὑοσγάτης. Ἅλας ἀκόμη συνάγεται καὶ ἀπὸ τὰ ΝΔ τοῦ Ἀργαίου τελματώδη πεδινὰ μέρη, τὰ πλησίον τοῦ Καρὰ-χισὰρ κείμενα. Καταναλίσκεται δὲ τὸ ἅλας τοῦτο εἰς τὸν νομὸν Ἀγκύρας καὶ Ἰκονίου.— Τὸ βιλαέτιον δὲν στερεῖται καὶ μεταλλείων. Καὶ ἔχομεν μολύβδου ἀργυρούχου μεταλλεῖα εἰς τὸ Ἂκ-δὰγ-μαδέν, Δενὲκ-μαδέν, Μουχαλίτς (εἰς τὰ Δ τοῦ βιλαετίου), Ἐλμᾶ-δὰγ πρὸς τὰ ΝΑ τῆς Ἀγκύρας, ἀλλ' εἶναι ὅλα ἀνεκμετάλλευτα διὰ τὴν ἔλλειψιν συγκοινωνίας. Λιγνίτης δὲ ὑπάρχει εἰς τὸ Χασὰ-μπάϊ-Μπάλια τοῦ σαντζακίου Ἀγκύρας. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ σιδηροδρομικὴ συγκοινωνία, ἡ ὁποία ἀναμφιβόλως θὰ ἐπεκταθῇ καὶ ἐπὶ τοῦ βιλαετίου τούτου θὰ μεταβάλῃ τὸ δίχως ἄλλο τὴν κατάστασιν καὶ οἱ μέχρι τοῦδε ἀνεκμετάλλευτοι πόροι τῆς χώρας θὰ γίνωσιν ἀντικείμενον ζωηροτάτης κινήσεως.—Τὸ βιλαέτιον πάσχει ἀπὸ ἔλλειψιν ξυλείας, ἐνῷ γειτονικὰ βιλαέτια (Προύσης, Κασταμονῆς καὶ Τραπεζοῦντος) ἔχουν ἄφθονον καὶ ἐξάγουν. Ἡ Καππαδοκία ἦτον ἀνέκαθεν ἄξυλος κατὰ τὸν Στράβωνα. Ἔχει ἐν τούτοις τὸ βιλαέτιον καὶ δασώδεις ἐκτάσεις εἰς τὸ Γιαμπὰν-ἀμπὰτ (Σαντζάκιον Ἀγκύρας), εἰς τὸ Ἂκ-δὰγ καὶ εἰς τὸ Σούγγουρλου (σαντζάκιον Ὑοσγάτης) καὶ εἰς τὸ Τσιτσὲκ-δὰγ (σαντζάκιον Κὶρ-σεχὶρ) καὶ ΒΔ εἰς τὰ σύνορα τῶν βιλαετίων Κασταμονῆς καὶ Προύσης. Εἰς αὐτὰ ἐμφωλεύουν λύκοι, ἀγριόχοιροι, ἄρκτοι (ὀλίγαι πλέον), ὕαιναι, λαγοὶ ἄφθονοι.

Τὸ βιλαέτιον ἔχει ποικιλίαν κατοίκων. Πλειοψηφοῦν οἱ Τοῦρκοι καὶ ἐκ τῶν χριστιανῶν οἱ Ἀρμένιοι, οἱ ὁποῖοι εἶναι γρηγοριανοί, ἔχοντες 3 ἐπισκοπάς, Ἀγκύρας, Καισαρείας καὶ Ὑοσγάτης καὶ 10 μονάς, καθολικοί, ἔχοντες 2 ἐπισκοπάς, Ἀγκύρας καὶ Καισαρείας, καὶ διαμαρτυρόμενοι, κατοικοῦντες κυρίως εἰς τὴν Καισάρειαν καὶ εἰς τοὺς περὶ αὐτὴν συνοικισμούς, προσήλυτοι τῶν Ἀμερικανῶν καὶ Ἄγγλων ἱεραποστόλων, ὑφιστάμενοι ἀπὸ 60 περίπου ἐτῶν. Οἱ Ἑβραῖοι εἶναι ἐλάχιστοι. Οἱ Κιρκάσιοι ἐπεξετάθησαν εἰς τὰ σαντζάκια κυρίως τῆς Ὑοσγάτης καὶ Καισαρείας ἀπὸ τοῦ 1865. Οἱ Κοῦρδοι εἶναι ὀλίγοι. Εἶναι νομάδες καὶ ποιμένες, ἀλλὰ καὶ γεωργοί. Τὸ βιλαέτιαν ἔχει καὶ Κιζιλμπάσηδες. Οἱ δὲ Ἕλληνες τοῦ βιλαετίου

ὑπάγονται εἰς δύο μητροπόλεις, τὸν Ἀγκύρας καὶ τὸν Καισαρείας. Εἰς τὴν τελευταίαν ἀποτελοῦσι συμπαγῆ πληθυσμὸν ὄχι κυρίως ἐντὸς τῆς πόλεως, ὅπου μειονοψηφοῦσιν, ὡς εἴδομεν, ἀλλὰ εἰς τὰς τριγύρω αὐτῆς ἀρκετάς, ἀκμαίας, προοδευτικὰς καὶ ἀξιολογωτάτας καθόλου κοινότητας (Μουταλάσκη, Ταβλοσούνιον, Κερμίρα, Ζιντζίδερε, Ἀνδρονίκιον). Ἀποδημοῦσι δὲ καθ' ὅλην τὴν Μ. Ἀσίαν ἰδίως δὲ εἰς τὰς παραλίους πόλεις, τὰς πρὸς Β, Δ καὶ Ν, καὶ μέχρι Κωνσταντινουπόλεως, ὅπου ἀποτελοῦν συντεχνίας, ὅπου ἵδρυσαν ἐμπορικοὺς καὶ τραπεζιτικοὺς οἴκους μὲ φήμην πανελλήνιον ἢ καὶ διεθνῆ, καὶ μέχρι τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Ρωσίας. Εἶναι τουρκόφωνοι. Ἀλλ' ὑπάρχουν καὶ κοινότητες διατηρήσασαι τὴν πάτριον γλῶσσαν, ἀρκεταὶ ὑπάρχουν ἀκόμη καὶ ἄλλαι ἑλληνόφωνοι κοινότητες καππαδοκικαί, περιλαμβανόμεναι, ὡς θὰ ἴδωμεν, εἰς τὸ βιλαέτιον Ἰκονίου, ὑπαγόμεναι ὅμως ἐκκλησιαστικῶς εἰς τὸν μητροπολίτην Καισαρείας (Νεβσεχίρ, Μαλακοπή, Σινασὸς κτλ.). Ἡ ἵδρυσις καὶ ἡ λειτουργία σχολείων, τῶν ὁποίων προεξέχει ἡ ἱερατικὴ σχολὴ τοῦ Ζιντζίδερε, λειτουργοῦσα ἐντὸς τῆς παρακειμένης εἰς τὴν κοινότητα ταύτην μονῆς τοῦ Τιμίου Προδρόμου, ἡ ἵδρυσις καὶ λειτουργία παρθεναγωγείων, τῶν ὁποίων πάλιν προεξέχει τὸ ἐν Ζιντζίδερε κεντρικὸν καππαδοκικὸν παρθεναγωγεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐσχάτως προσηρτήθη καὶ διδασκαλεῖον νηπιαγωγῶν, συνετέλεσεν πολὺ εἰς τὴν διάδοσιν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, τὴν ὁποίαν οἱ Καππαδόκαι ἐπιδιώκουσι νὰ οἰκειωθῶσιν Πρωτεργάτης τῆς γλωσσικῆς ταύτης ἀναζωογονήσεως ἐχρητισεν ὁ Καισαρείας Ἰωάννης κατὰ πρῶτον καὶ ὁ μικρασιατικὸς Σύλλογος Ἀνατολὴ τῶν Ἀθηνῶν.

Γ. Βιλαέτιον Ἰκονίου.

Ἔκτασις 91,940 □ χμ.—Πληθυσμὸς 1,000,000.—Σαντζάκια 5 (Ἰκονίου, Νίγδης, Ἀτταλείας, Χαμὶτ-αμπὰτ (Σπάρτης), Βουρδουρίου).

Ἰκόνιον. Σίλλη. Ἂκ-σεχίρ. Ἰλγίν. Πέρματα. Ἐρέγλι. Καραμάν. Νίγδη. Καγιά-μπαση. Φερτέκιον. Τένεγι. Ἀραβάνιον. Μισθή. Μαλακοπή. Σύλατα. Νεβσεχίρ. Ἀραβισός. Συνασός. Ζεμέλα. Ποτάμια. Προκόπιον. Μπόρ. Κιλισὲ-χισάρ. Ἀρχαῖοι ὑπόγειοι συνοικισμοὶ τοῦ βιλαετίου Ἰκονίου. Μπουλγὰρ-μαδέν. Ἂκ-σεραΐ. Ἀττάλεια. Ἐλμαλί. Φοίνικας. Κάς. Ἀκσέκι. Ἀλάγια. Ἀρχαῖαι πόλεις. Σπάρτη. Ἐγερδίρ. Βουρδούριον. Τέφνι. Γενικαὶ εἰδήσεις περὶ τοῦ βιλαετίου τοῦ Ἰκονίου. Ἡ ἄρδευσις τῆς πεδιάδος τοῦ Ἰκονίου.

Τὸ βιλαέτιον εἶναι τὸ μέγιστον ἐξ ὅλων τῶν βιλαετίων τῆς Μ. Ἀσίας. Ἡ ἔκτασίς του ἰσοῦται σχεδὸν πρὸς τὴν παλαιὰν Ἑλλάδα ὁλόκληρον, ἡξημένην κατὰ τὸ ἥμισυ αὐτῆς. Ἐκτείνεται δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐπὶ τοῦ κεντρικοῦ ὀροπεδίου καὶ μόνον πρὸς Ν καταφέρεται πρὸς τὴν Μεσόγειον. Περιλαμβάνει τὴν Λυκίαν (ἐκτὸς τοῦ δυτικοῦ αὐτῆς μέρους, ἀνήκοντος εἰς τὸ βιλαέτιον Ἀϊδινίου), τὴν Παμφυλίαν, τὴν Πισιδίαν, τὴν Ἰσαυρίαν, ἐλάχιστον μέρος τῆς ἀνατολικῆς Φρυγίας, τὴν Λυκαονίαν, καὶ ὀλίγον μέρος τῆς νοτίου Καππαδοκίας.

α') *Σαντζάκιον Ἰκονίου.*

Ἀποτελεῖται ἀπὸ 11 καζάδες, Ἰκονίου, Ἀκ-σεχίρ, Ἰλγίν, Μπέη-σεχίρ, Σεϊντὶ-σεχίρ, Μπὸζ-κίρ, Καραμάν, Ἐρέγλι, Καραμπουνάρ, Ἐσπιασών, Κὸτς-χισάρ.

Ἰκόνιον (Κόνια).

Κάτοικοι 60,000.
Ἕλληνες 3,000.
Ἀρμένιοι 2,500.
Τοῦρκοι 50,000.

Εἶναι ἡ ἕδρα τοῦ ὁμωνύμου βιλαετίου. Κεῖται ἐπὶ ἀχανοῦς πεδιάδος, ἡ ὁποία περὶ τὸ Ἰκόνιον εἶναι εὐφορωτάτη εἰς δημητριακά, καὶ ἡ ὁποία περιβάλλεται ἀπὸ σειρὰς ὑψηλῶν ὀρέων, ἐκεῖ δὲ ἀκριβῶς, ὅπου πανάρχαιαι ἐμπορικαὶ ὁδοὶ συνηντῶντο. Ἐκ τούτων μίαν ἀκολουθεῖ σήμερον ὁ σιδηρόδρομος.

Ἡ πόλις σήμερον κατέχει ἔκτασιν μεγάλην (8 □ χμ.) εἰς σχῆμα ἐπίμηκες, ὁμοιάζον πρὸς ἰχθύν, καὶ ἐκτείνεται ἀπὸ Β πρὸς Ν. Τὸ μέσον αὐτῆς κατέχει λόφος (Ἴτς-καλέ), ὅπου ἦσαν τὰ ἀνάκτορα τῶν Σελτζουκιδῶν. Αἱ οἰκίαι της εἶναι μικραὶ καὶ χαμηλαί, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πλινθόκτιστοι, ἔχουσαι σχεδὸν ἑκάστη τριγύρω κῆπον, μικρὸν ἢ μέγαν. Οἱ δρόμοι εἶναι εὐρεῖς, ἀλλὰ ἀκάθαρτοι. Ἑκάστη δὲ κοινότης ἔχει ἰδιαιτέραν συνοικίαν. Ἡ πόλις ἔχει 44 τζαμία καὶ 42 μενδρεσέδες, ἐκκλησίαν δὲ ἑλληνικήν, ἀρμενικήν, καὶ παρεκκλήσιον καθολικόν. Τὸ ἐσωτερικὸν αὐτῆς δὲν κάμνει καλὴν ἐντύπωσιν. Ἀλλ' ὅταν τὴν ἰδῇ κανεὶς ἀπὸ ὑψηλά, διεγείρει πολὺ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ παρέχει πολλὴν εὐχαρίστησιν μὲ τοὺς πρασίνους της κήπους, μὲ τοὺς θόλους καὶ τοὺς μιναρέδες τῶν τζαμιῶν της, μὲ τὰς πολλάς, τὰς μέχρι σήμερον σωζομένας, παλαιὰς οἰκοδομὰς τῶν Σελτζουκιδῶν, τῶν ὁποίων ἦτο πρωτεύουσα. Ἀπὸ τὰ πολλὰ ἀξιοθέατα καὶ ἱστορικὰ κτίρια τοῦ Ἰκονίου, ἐξέχει ὁ τεκὲς τῶν Μεβλεβῆ-

Οἱ Μεβλεβῆ εἶναι δερβίσαι (καλόγηροι μωαμεθανοί), ἀποτελοῦντες ἴδιον μοναχικὸν τάγμα, ἱδρυθὲν ἀπὸ τὸν Πέρσην ποιητὴν Δζελαλεδὶν ἐπὶ τοῦ Σελτζούκου Σουλτάνου Ἀλαεδὶν (1233), τιμῶνται δὲ πολὺ ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν, Τσελεμπῆς καλούμενος, ἔχει τὸν βαθμὸν μουσίρου, ἐρχόμενος δὲ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἢ ἀποστέλλων ἀντιπρόσωπον κατὰ τὴν ἄνοδον εἰς τὸν θρόνον νέου Σουλτάνου, περιέζωννεν αὐτὸν διὰ ξίφους. Μὲ ἄλλας λέξεις αὐτὸς εἶχε τὴν τιμὴν νὰ στέφῃ τὸν νέον Σουλτᾶνον. Ἀπὸ δὲ τὰ νεώτερα οἰκοδομήματα προέχει τὸ διοικητήριον, τὸ κομψότερον τῆς Μ. Ἀσίας, συμπληρωθὲν τῷ 1887. Τὸ Ἰκόνιον κατόπιν στασιμότητος μακρῶν αἰώνων ἀπέκτησε καὶ πάλιν εἰς τὰς ἡμέρας μας κίνησιν καὶ ζωήν, ἀφοῦ ὁ σιδηρόδρομος Βαγδάτης προεξετάθη καὶ μέχρις αὐτοῦ. Ἔκτοτε ἔχει ἐμπορικὴν σημασίαν ἀξιόλογον (τῷ 1911 εἰσαγωγὴ 13,000,000 φρ. ἐξαγωγὴ 18,000,000). Ἔκτοτε δὲ ἤρχισε νὰ αὐξάνῃ καὶ ὁ πληθυσμός του. Ἀλλὰ τὸ Ἰκόνιον συνεδέθη τελευταίως σιδηροδρομικῶς καὶ μὲ τὴν Σμύρνην διὰ τοῦ Ἀφιὸν-καρὰ-χισάρ. Ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ διέρχεται εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ τὴν πόλιν ὅπως καὶ εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς ἄλλας πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας. Ὥστε ὁ σταθμὸς μὲ ὅλα τὰ ἱδρύματα καὶ τὰ ἐξαρτήματά του, ὡς καὶ τὸ ξενοδοχεῖον (ἀπὸ τὰ ὡραιότερα τῆς Μ. Ἀσίας), τὸ ἱδρυθὲν ἀπὸ τὴν ἑταιρείαν, κεῖνται μακρὰν τῆς πόλεως, εἰς ἀπόστασιν $^3/_4$ τῆς ὥρας. Ἐκεῖ ἐγείρονται καὶ αἱ κατοικίαι τῶν ὑπαλλήλων τοῦ σταθμοῦ, ἀπέριττοι καὶ τερπναί, μὲ μικροὺς κήπους. Ἀμαξιτὸς δρόμος φέρει ἀπὸ τὸν σταθμὸν εἰς τὴν πόλιν, κατὰ δὲ τὰς δύο του πλευρὰς ἤρχισαν νὰ ἀνεγείρουν οἰκίας, ὥστε μετ' ὀλίγα ἴσως ἔτη νέα πόλις θὰ ἀνακύψῃ μεταξὺ τοῦ σταθμοῦ καὶ τῆς σημερινῆς πόλεως.—Ἡ συγκοινωνία μεταξὺ τῆς πόλεως καὶ τοῦ σταθμοῦ γίνεται διὰ τροχιοδρόμου, συρομένου ὑπὸ ἵππων. Ἀξιοθέατος δὲ εἶναι ἡ κίνησις, τὴν ὁποίαν παρουσιάζει ὁ δρόμος οὗτος ἀπὸ πρωΐας μέχρι βαθείας νυκτός. Βωδάμαξαι τρίζουσαι, κάμηλοι γρυλλίζουσαι, γυναῖκες μὲ καλύπτρας καὶ ἄνδρες πεζοὶ βαδίζοντες ἢ ἐπιβαίνοντες ἵππων καὶ ὄνων, πλούσιοι ἔμποροι καὶ καλοενδεδυμένοι ἀξιωματικοὶ εἰς τὰ τράμ μεταβαίνουν εἰς τὴν πόλιν ἢ ἐπιστρέφουν καὶ παρουσιάζουν εἰκόνα, εἰς τὸν ξένον μάλιστα, περιεργοτάτην καὶ σπανίαν διὰ τὴν ποικιλίαν της.

Ἱστορικαὶ εἰδήσεις.—Τὸ Ἰκόνιον, πόλις ἐσχάτη τῆς Φρυγίας κατὰ τὸν Ξενοφῶντα, πολίχνιον εὖ συνῳκισμένον κατὰ τὸν Στράβωνα, ἀναφέρεται ἤδη εἰς τὸν μῦθον περὶ τοῦ Περσέως καὶ τῶν Γορ-

γόνων, ἀναφέρεται δὲ βραδύτερον ὡς πρωτεύουσα τῆς Λυκαονίας. Οἱ μύριοι (401 π. Χ.) καὶ ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ἐστάθμευσαν ἐνταῦθα. Ἐπὶ τῶν Ρωμαίων ἀνῆκεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Ἀσίας, ὁ δὲ Κικέρων ὡς ἀνθύπατος τῆς Κιλικίας διέτριψεν εἰς τὴν πόλιν ταύτην (τὸν Σ)όριον τοῦ 51) 10 ἡμέρας. Ὁ χριστιανισμὸς διεδόθη ἐνωρίτατα εἰς τὸ Ἰκόνιον. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος καὶ ὁ Βαρνάβας (πράξ. 13 - 14), διωχθέντες ἐξ Ἀντιοχείας ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, κατέφυγον ἐνταῦθα. Οἱ Ρωμαῖοι κατεῖχον τὴν πόλιν ἐπὶ πολύ. Ἀλλὰ τὸ Ἰκόνιον ἀπέκτησε σπουδαιότητα ἱστορικὴν μεγίστην διὰ τῶν Σελτζουκιδῶν, οἱ ὁποῖοι τὸ κατέστησαν πρωτεύουσαν τοῦ μεγάλου κράτους των, ἅμα ἱδρύσαντες αὐτὸ καὶ ἐπεκτείναντες ἐπὶ μέγα μέρος τῆς Μ. Ἀσίας (ἀπὸ τοῦ 1086 κ. ἑ.). Τὸ κράτος τοῦτο προσεβλήθη μέχρις ἐξοντώσεως ἀπὸ τοὺς σταυροφόρους. Φρειδερῖκος ὁ Βαρβαρόσσας μετὰ αἱματηροὺς ἀγῶνας (18-26 Μαΐου 1190) κατὰ τὴν τρίτην σταυροφορίαν ἐνίκησε τοὺς Σελτζουκίδας κάτω ἀπὸ τὰ τείχη τῆς πόλεως καὶ ὁ υἱός του Φρειδερῖκος τὴν ἐκυρίευσεν. Ἀλλ' οἱ Σελτζοῦκοι ἀνέκτησαν καὶ εἶχον τὴν πόλιν μέχρι τοῦ 1307. Τὸ ἔτος τοῦτο ἡ πόλις περιέπεσεν εἰς τὰς χεῖρας τῆς δυναστείας τῶν Καραμάν. Παρὰ τούτων δὲ ἔλαβον τὴν πόλιν οἱ Ὀσμανῖδαι. Τῷ 1392 ἐπολιόρκησε τὸ Ἰκόνιον ὁ Βαγιαζὶτ Α'. Τὸ 1466 τὸ ἐκυρίευσε Μωάμεθ Β'. Τῷ 1832 ὁ Ἰβραὴμ πασᾶς τῆς Αἰγύπτου ἐνίκησεν ἐνταῦθα τὸν μέγαν βεζύρην.

Πρὸς Δ. τοῦ Ἰκονίου καὶ εἰς ὀλίγην ἀπ' αὐτοῦ ἀπόστασιν κεῖται τὸ προάστειον αὐτοῦ Μεραὰμ εἰς τὴν ἔξοδον στενῆς καὶ μακρᾶς κοιλάδος, τοῦ Βασαρὰ - σού, ὁ ὁποῖος εἰς τὸ Μεραὰμ ὀνομάζεται πλέον Μεραὰμ - σού. Τὸ Μεραὰμ ἔχει πολυαρίθμους ἐπαύλεις, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι καὶ ἡ τοῦ βαλῆ, ὁ ὁποῖος ἐντεῦθεν διεξάγει τὰς ὑποθέσεις τοῦ βιλαετίου του κατὰ τὸ θέρος, ὡς καὶ ἡ τοῦ Τσελεμπῆ τῶν Μεβλεβῆ. Ἡ κοιλὰς καλύπτεται ἀπὸ χλοεροὺς κήπους, δένδρα καὶ λιβάδια, ἐνῷ αἱ περικλείουσαι αὐτὴν μαυρειδεραὶ κατωφέρειαι τῶν ὀρέων εἶναι γυμναὶ καὶ ἀνέρχονται ἀπότομοι. Τὸ ὕδωρ τοῦ Μεραὰμ-σοὺ θεωρεῖται ὡς κατ' ἐξοχὴν ὑγιεινόν.

Σίλλη *(Σίλε).*

Κάτοικοι 7,500.

Εἶναι ἕδρα ναχιγιέ. Κεῖται ΒΔ τοῦ Ἰκονίου καὶ εἰς ἀπόστασιν μιᾶς ὥρας ἀπ' αὐτοῦ, ἐπὶ γραφικῆς στενῆς ποταμίου κοιλάδος, ἀλλ'

ἐπὶ βραχώδους ἐδάφους. Οἱ κάτοικοί της εἶναι Τοῦρκοι ὀλίγιστοι καὶ Ἕλληνες ἑλληνόφωνοι, ἀποδημοῦντες χάριν τοῦ ἐμπορίου εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, Σμύρνην καὶ ἀλλαχοῦ, ἀλλὰ καὶ καταγινόμενοι ἐπιτοπίως εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ εἰς τὴν ταπητουργίαν. Τὸ 1905 εἰργάζοντο 60 ἀργαλειοί, ἀπασχολοῦντες ἑκατοντάδας παιδίων, διότι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὴν ταπητουργίαν διεξάγουν παιδία καὶ κοράσια, ἀμειβόμενα συνήθως μὲ γλισχρότητα, ἐνῷ οἱ ἐργοδόται κερδίζουν πολλά. Τριγύρω τῆς πολίχνης, εἰς τὰς ὑπωρείας τῶν βουνῶν, παρατηροῦνται πολλὰ σπήλαια, ἄλλοτε μὲν χρησιμεύοντα ὡς τάφοι, ἔπειτα δὲ ὡς καταφύγια καὶ κρυψῶνες τῶν καταδιωκομένων χριστιανῶν. Ἐνδιαφέρουσα μάλιστα εἶναι παλαιὰ ἐκκλησία, ἐντὸς τῶν βράχων λαξευμένη ὡς καὶ παρεκκλήσιον. Πιθανώτατα οἱ δύο οὗτοι ναοὶ ἀνήκουν εἰς παλαιὰν μονὴν καθὼς καὶ διάφοροι ἄλλοι χῶροι, ἐντὸς τῶν βράχων λαξευμένοι καὶ διατηρούμενοι μέχρι σήμερον.—Κατά τινα παράδοσιν οἱ Ἕλληνες τῆς Σίλλης κατάγονται ἀπὸ 7 Λακωνικὰς οἰκογενείας, ἀποσταλείσας ἐνταῦθα ἀπὸ τὸν Σουλτᾶνον τῶν Σελτζούκων Ἀλαεδὶν διὰ νὰ κτίσουν ἐκκλησίαν. Οἱ Ἕλληνες τῆς Σίλλης διακρίνονται διὰ τὴν εὐφυΐαν καὶ τὴν δραστηριότητά των.

Ἀκ - σεχὶρ *(=λευκὴ πόλις, τὸ Φιλομήλιον τῶν Βυζαντινῶν).*

Κάτοικοι 20,000.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ κεῖται πρὸς τὰ ΒΔ τοῦ Ἰκονίου ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, εἰς τὴν ἔξοδον κοιλάδος τοῦ Σουλτὰν-δάγ. Τὸ Ἀκ - σεχὶρ (Φιλομήλιον) ἀνῆκεν εἰς τὴν ἀρχαίαν Πισιδίαν. Ἡ πολίχνη, ἀπὸ τῆς ὁποίας δὲν ἀπέχει πολὺ ἡ ὁμώνυμος λίμνη, διεξάγει σήμερον ταπητουργίαν καὶ βιομηχανίαν δερμάτων. Διασώζει δὲ πολλὰ μνημεῖα τῆς ἀρχαιότητος. Ἐξέχει δὲ ἀπὸ ὅλα ὁ Τὰς-μεντρεσὲς τοῦ ἔτους 1216 ἵδρυμα, ἀνακαινισθὲν τῷ 1260/61, τὸ ὁποῖον ὅμως σήμερον ὁλονὲν καταρρέει. Διασώζει δὲ καὶ τζαμία τοῦ 16 καὶ 17 αἰῶνος, ὡς καὶ τὸν τάφον τοῦ ἀστειολόγου τούρκου Νασρεδὶν-χόντζα, ζῶντος κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 15 αἰῶνος.

Πρὸς Δ τοῦ Ἀκ-σεχὶρ καὶ πέραν τοῦ Σουλτὰν-δάγ κεῖνται τὰ ἐρείπια Ἀντιοχείας τῆς Πισιδίας, πόλεως ἱδρυθείσης ἐπὶ τῶν Διαδόχων, τὰ ὁποῖα ἀνέσκαψε τῷ 1912 ὁ W. Ramsay.

Ἰλγὶν *(Τυριαιον).*

Κάτοικοι 2,200.

Ἕλληνες ἐλάχιστοι.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ κεῖται ΒΔ τοῦ Ἰκονίου ἐπὶ ἐκτάσεως καταπρασίνου. Ἔχει δὲ πρὸς Δ αὐτοῦ θειοῦχα λουτρὰ ἐπὶ λόφου καὶ λουτρῶνα (Ἰλιτζα), οἰκοδομηθέντα ὑπὸ τοῦ Ἀλαεδὶν ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν θεμελίων.

Πέρματα.

Κάτοικοι 3,000.

Ἕλληνες 1,700.

Κεῖται ΝΑ τοῦ Ἀκ-σεχίρ.

Ἔρεγλι *(Κύβιστρα, ἔπειτα Ἡράκλεια).*

Κάτοικοι 10,000.

Ἕλληνες 2,000.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ κεῖται ΝΔ τῆς Νίγδης, πλησίον τοῦ Κότζα-τσάϊ, ὁ ὁποῖος ὑπερεκχειλίζων σχηματίζει ἕλη καὶ ἡ πόλις ἕνεκα τούτου εἶναι νοσηρά. Ἐν γένει ἡ πόλις δὲν παρέχει πολὺ τὸ ἐνδιαφέρον. Παρέχει ὅμως ὡραίαν θέαν ἡ πρασινίζουσα τῆς πόλεως περιοχή. Τὸ Ἔρεγλι εἶναι ἡ μόνη ἴσως πόλις, ἡ ὁποία δὲν ὠφελήθη ἐκ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, τῆς διερχομένης δι' αὐτῆς (Κ/πόλεως - Βαγδάτης). Οἱ κάτοικοί της, ἀφοῦ ἤρχισεν ἡ κατασκευὴ τῆς γραμμῆς, κατελήφθησαν ἀπὸ ἐλπίδας ὑπερβολικὰς ὡς πρὸς τὰς ἐξ αὐτῆς ὠφελείας. Ἐνόμιζον ὅτι θὰ ἔστελλον τὰ σιτηρά των εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἀλλὰ τὰ κόμιστρα καὶ τὰ μεταφορικὰ πρὸς τὸν σταθμὸν κοστίζουν τόσον πολύ, ὥστε οἱ ἐπιδοθέντες εἰς κερδοσκοπικὰς ἐπιχειρήσεις ἐζημιώθησαν. Καὶ τῆς χώρας ὁ πληθυσμὸς ἠραιώθη. Ἐν γένει τὸ Ἔρεγλι κεῖται νοτιώτατα καὶ δὲν εἶναι διὰ τοῦτο δυνατὸν νὰ ἔχῃ ὠφελείας μεγάλας ἐκ τοῦ σιδηροδρόμου.—Ἡ πόλις διασώζει τζαμίον τοῦ 13 αἰῶνος, ἀλλὰ λείψανα μνημείων παλαιότερα δὲν διεσώθησαν. Εἰς τὴν Ἡράκλειαν διέτριψεν ὁ Κικέρων καὶ Γοδοφρέδος ὁ Βουϊλλῶνος.

Καραμὰν *(τὰ ἀρχαῖα Λάρανδα).*

Κάτοικοι 6,000.

Ἕλληνες καὶ Ἀρμένιοι ἐλάχιστοι.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ κεῖται πρὸς τὰ ΝΑ τοῦ Ἰκονίου ἐπὶ περιφερείας ἀπὸ τὰς εὐφορωτάτας τοῦ βιλαετίου Ἰκονίου, ἀρδευομένης ἀπὸ πολλοὺς ῥύακας καὶ ἐχούσης ἐκτεταμένους ἀμπελῶνας. Παράγε

δὲ σταφίδα περίφημον διὰ τὴν γλυκύτητά της. Τὸ Καραμὰν κατοικεῖται ἀπὸ Τούρκους καὶ ἀπὸ ἐλαχίστους Ἕλληνας, προερχομένους κυρίως ἐκ Μουταλάσκης.

Τὸ Καραμὰν εἶδεν ἡμέρας λαμπράς. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα τὰ Λάρανδα ἦσαν τὸ ὁρμητήριον τῶν Ἰσαύρων λῃστῶν. Κατὰ δὲ τὸν μεσαιῶνα τὸ Καραμὰν ἐχρημάτισεν ἐπὶ τῶν Σελτζουκιδῶν ἕδρα τῆς δυναστείας τῶν Καραμὰν (1275—1466), ἡ ὁποία ἐκυριάρχησε καὶ τοῦ Ἰκονίου, ἐξοντώθη δὲ ἀπὸ τὸν Μωάμεθ Β'. Ἀπὸ τῶν καλῶν του χρόνων διατηρεῖται μέχρι σήμερον φρούριον πρὸ τῆς δυτικῆς πόλεως. Τὸ ὄνομά του ὀφείλει εἰς τὸν γαμβρὸν τοῦ σελτζούκου Σουλτάνου Ἀλαεδὶν Καραμάν, δυνάστην αὐτοῦ.

Ἡ χώρα, ἐπὶ τῆς ὁποίας κεῖται τὸ Καραμάν, χωρίζεται ἀπὸ τῆς Λυκαονικῆς πεδιάδος δι' ὀροσειρᾶς, ἐχούσης κατεύθυνσιν ἐκ ΝΔ πρὸς ΒΑ, καὶ ἀποτελουμένης ἀπὸ τὸ Καρὰ-δὰγ (2,170 μ.), ἀπὸ τὸ Καρατζὰ-δὰγ (1,800 μ.) καὶ πρὸς ΒΑ ἀπὸ τὸ Χασὰν-δὰγ (2,400 μ.). Ἐπὶ τῆς ἐκτάσεως δὲ ταύτης τοῦ Καραμὰν βόσκουν ποίμνια ἐδῶ καὶ ἐκεῖ καὶ κυρίως κάμηλοι, διότι ἡ χώρα τρέφει πολλάς, καὶ τρώγουν τὴν χλόην ἐπὶ τῶν ἀπείρων λόφων. Ἀνωτέρω ἐλέχθη ὅτι ἡ περιφέρεια αὕτη τοῦ Καραμὰν εἶναι εὐφορωτάτη. Εὔφορον ὅμως εἶναι κυρίως τὸ ἔδαφος ἐπὶ τῶν κατωφερειῶν τῶν ὀρέων. Ἐπὶ τῆς ὁμαλῆς δὲ πεδιάδος ἡ χώρα ἐξακολουθεῖ νὰ ἐμφανίζῃ τὸν στεππώδη χαρακτῆρα, τὸν ὁποῖον ἔχει καὶ ἡ μεγάλη λυκαονικὴ πεδιάς.—Ἡ τριγύρω τοῦ Καραμὰν χώρα εὑρίσκεται ἀκόμη εἰς πρωτόγονον κατάστασιν. Εἰς αὐτὸ τὸ Καραμὰν ὁ ξένος ἐκ πρώτης ὄψεως κινεῖ τὴν περιέργειαν καὶ τὴν ὑποψίαν, αἱ δὲ γυναῖκες φεύγουν μόλις τὸν ἰδοῦν. Αἱ οἰκίαι πρὸς τούτοις εἶναι ἁπλαῖ καὶ χονδροειδεῖς καλύβαι, κατασκευαζόμεναι ἀπὸ πλίνθους, ψηνομένας εἰς τὸν ἥλιον, δυσκόλως δὲ διακρινόμεναι ἐξ ἀποστάσεως ἀπὸ τὸ ἔδαφος. Οἱ κάτοικοι εἶναι Τοῦρκοι, ἴσως δὲ καὶ ἀπόγονοι τῶν Σελτζούκων. Ἀλλ' ἔχουν πάλιν ἄλλοι ταταρικὸν ἢ μογγολικὸν τύπον μὲ ὀφθαλμοὺς ἀμυγδαλωτούς. Ἀλλ' ἄλλοι παρουσιάζουν λεπτότητα καταφανῆ εἰς τὰ χαρακτηριστικά. Ὥστε ὅλοι ἀνεξαιρέτως δὲν φαίνεται ὅτι ἔχουν τὴν προέλευσιν κοινήν, ὅπως συμβαίνει πανταχοῦ τῶν χωρῶν τῆς Μ. Ἀσίας.

β') Σαντζάκιον Νίγδης,

ἀποτελεῖται ἀπὸ 7 καζάδες, Χαμητιέ, Μπόρ, Νίγδης, Ἀκ-σεραΐ, Ἀραβισοῦ, Νεβσεχίρ, Οὐργγιοὺπ (Προκοπίου).

Νίγδη *(Νίγδε).*

Κάτοικοι 17,000.

Ἕλληνες 5,000.

Εἶναι ἡ ἕδρα τοῦ σαντζακίου. Κεῖται δὲ εἰς ἀπόστασιν 48 ὡρῶν ἢ 4 ἡμερῶν ἢ 230 χμ. πρὸς Α τοῦ Ἰκονίου. Διαιρεῖται εἰς τρία μέρη, τὸ ἕνα ἄνω τοῦ ἄλλου κείμενα ἀμφιθεατρικῶς εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Μελεντὶς-δὰγ καὶ τοῦ Οὔτς-καπουλὰρ-δάγ. Ἔχει δὲ καὶ ἐκτεταμένην ἀγοράν, τῆς ὁποίας μέρος εἶναι θολωτόν. Αἱ οἰκίαι της ἔχουν τριγύρω κήπους.—Ἡ πόλις περιβάλλεται ἀπὸ τείχη καὶ ὀχυρώσεις. Ἀλλ' ὅμως τόσον τὰ τείχη ὅσον καὶ αἱ ὀχυρώσεις εἶναι σήμερον ἐρείπια, ἀποπνέοντα μελαγχολίαν καὶ θλῖψιν. Ἔχει ὅμως νὰ ἐπιδείξῃ ἡ Νίγδη ἀκόμη καὶ σήμερον πολλὰ μνημεῖα σελτζουκικά, ὅπως τὸ Ἰκόνιον, κινοῦντα πολὺ τὸ ἐνδιαφέρον, τζαμία κυρίως καὶ μεντρεσέδες. Ἡ πόλις εἶναι κέντρον τῶν κωμῶν, τῶν κειμένων εἰς τὰς περὶ αὐτὴν ἐκτάσεις. Καὶ ἡ μεγάλη καὶ ὡραία ἀγορά της συγκεντρώνει εἰς ὡρισμένην ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος τοὺς χωρικοὺς αὐτῶν. Γοητευτικὴ δὲ εἶναι ἡ κοιλὰς Καγιὰ-ἀλτί, ἡ πρὸς τὰ δυτικὰ τῆς Νίγδης κειμένη. Διάσημα πρὸς τούτοις εἶναι εἰς τὸ βιλαέτιον Ἰκονίου τὰ ξηρά, στρογγυλὰ καὶ μεγάλα βερύκοκκα τῆς Νίγδης, τὰ καλούμενα Τοκαλόγλου. Ταῦτα οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι ἀποστέλλουν εἰς τοὺς ὑπουργοὺς τῆς Κωνσταντινουπόλεως δῶρον, ὡς καὶ ρακὴν Φερτεκίου.

Καγιάμπαση.

Κάτοικοι 4,000.

Εἶναι κωμόπολις πλησίον τῆς Νίγδης ἐντὸς τῆς κοιλάδος Καγιὰ-ἀλτὶ κειμένη, καὶ χωριζομένη ἀπὸ τὴν Νίγδην διὰ μεγάλου νεκροταφείου.

Φερτέκιον ἢ Φερτάκαινα *(Φερτέκ).*

Κάτοικοι 3,300.

Ἕλληνες 3,000.

Τοῦρκοι 300.

Ἀπέχει μίαν ὥραν μόνον ἀπὸ τὴν Νίγδην, κεῖται ΝΔ αὐτῆς καὶ κατοικεῖται ἀπὸ Ἕλληνας. Τὸ Φερτέκιον κυρίως εἰπεῖν εἶναι προάστειον τῆς Νίγδης καὶ θερινὴ διαμονὴ τῶν κατοίκων της, ὁπόθεν οἱ οἱ παραθερίζοντες διεξάγουν τὰς ὑποθέσεις των. Περίφημος εἶναι ὁ

ἐδῶ λινοβατούμενος οἶνος, ὁ ὁποῖος ἀποστέλλεται εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἀλλὰ καὶ ἡ μαστίχη Φερτεκίου, ἡ τόσον ἀρωματική, εἶναι ὀνομαστὴ εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Εἰς τὸ Φερτέκιον ἀσκεῖται ζωηρότατα καὶ ἡ ταπητουργία. Πλησίον δ' αὐτοῦ κεῖται μικρὸν χωρίον, τὸ Ἰλοσὸν μὲ 500 κατοίκους, ἐπὶ ὑψηλῆς θέσεως καὶ τριγύρω τούτου πολλὰ ἄλλα, ἄλλως ἄσημα, ὀθωμανικὰ χωρία.

Τένεγι.

Κάτοικοι 4,000, Ἕλληνες ὅλοι.

Κεῖται πρὸς Β τῆς Νίγδης καὶ εἰς μιᾶς ὥρας ἀπόστασιν ἀπ' αὐτῆς, ἐπὶ μεγαλοπρεπεστάτης καταφύτου τοποθεσίας, μὲ ἄφθονα δὲ ὕδατα. Τὸ Τένεγι εἶναι ἐπίσης θέρετρον τῶν Νιγδαίων.

Ἀραβάνιον.

Οἰκογένειαι 200.

Εἶναι χωρίον Ἑλληνικὸν καὶ ἑλληνόφωνον, λίαν ἀνεπτυγμένον, ἀπέχον μίαν ὥραν ἀπὸ τὴν Νίγδην, κείμενον δὲ ἐπὶ ὡραίας τοποθεσίας, καταφύτου ἀπὸ ἀμπέλους καὶ ἀπὸ ὀπωροφόρα. Τὸ χωρίον ἔχει κομψὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγ. Στεφάνου καὶ 20 ἄλλα ναΐδρια ἢ παρεκκλήσια. Ἔχει δὲ καὶ ἑκάστη οἰκία (τοὐλάχιστον αἱ ἀρχαιότεραι) ὑπόγεια ἑλικοειδῶς λαξευμένα καὶ χρησιμεύοντα ἄλλοτε ὡς κρύπται τῶν καταδιωκομένων χριστιανῶν. Μὲ τὸ Ἀραβάνιον συνέχεται ἡ κώμη Κούρδονος.

Μισθή.

Κάτοικοι 5,000, Ἕλληνες καὶ ἑλληνόφωνοι.

Κεῖται πρὸς τὰ ΒΑ τῆς Νίγδης καὶ κατοικεῖται μόνον ἀπὸ Ἕλληνας ἐπιδεδομένους εἰς τὴν γεωργίαν. Τὸ χωρίον τοῦτο εἶναι τὸ ἐπισημότατον ἀπὸ ὅλα τῆς περιφερείας ταύτης. Εἶναι δὲ καὶ καθόλου ἀξιοπερίεργον. Οἱ κάτοικοί του εἶναι ἀκόμη εἰς πρωτόγονον κατάστασιν, ἀλλ' ἀγαθοὶ καὶ φιλόφρονες. Αἱ οἰκίαι του εἶναι εἰς τὸ μέσον πεδιάδος διεσκορπισμέναι. Τὸ κυρίως ὅμως χωρίον ἐγείρεται ἐπὶ βραχώδους ἐξογκώματος τῆς ἐπιφανείας. Κάτω δὲ ἀπὸ τὰς μονωρόφους καὶ παλαιοτέρας οἰκίας του ἔχουν ἐκσκαφῆ στοαὶ καὶ δωμάτια, ὅπου ἔζων ἀκόμη πρὸ ὀλίγου οἱ κάτοικοι. Τότε ἀκόμη οἰκίαι ἄνω τῆς ἐπιφανείας δὲν ὑπῆρχον. Σήμερον τὰ ὑπὲρ τὴν γῆν οἰκοδομήματα εἶναι πρὸς κατοικίαν, τὰ δὲ ὑπὸ τὴν γῆν ἀποθῆκαι

καὶ κελλάρια. Τὸ ὑπόγειον τοῦτο χωρίον, περιλαμβάνον 400 περίπου οἰκίας ἔκειτο πέριξ τῆς σημερινῆς μεγάλης ἐκκλησίας τοῦ ἁγ. Βλασίου. Αἱ κορυφαὶ δὲ τῶν θόλων τινῶν οἰκιῶν φαίνονται ἀκόμη ἐγειρόμεναι ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας. Εἰς τὸ παλαιὸν τοῦτο τμῆμα τοῦ χωρίου ἐγείρεται ἡ μεγάλη ἐκκλησία περίφημος εἰς ὅλην τὴν Καππαδοκίαν διὰ τὸ μέγεθός της καὶ τοὺς δώδεκα θόλους της. Ἡ ἐκκλησία ἐκτίσθη τῷ 1844, ἦτο δὲ ἡ πρώτη μεγάλη, ἡ οἰκοδομηθεῖσα κατὰ τοὺς νεωτάτους χρόνους εἰς τὰ χωρία ταῦτα. Τὸ χωρίον ἐξέπεμψε καὶ ἀποικίας. Τοιαύτη εἶναι ἡ μικρὰ κώμη Δῆλα, τὴν ὁποίαν οἱ Ἕλληνες ὀνομάζουν Δῆλον, νομίζοντες κακῶς ὅτι ἡ κώμη ἔχει σχέσιν μὲ τὴν νῆσον, τὸ Τσαρικλὶ ἢ Τζαριχλί, καὶ τοῦτο ἑλληνόφωνος κώμη, ἔχουσα τρωγλοδυτικὰς οἰκίας καὶ ὑπόγειον ἐκκλησίαν, καὶ τὸ Γιεκλέκ.

Μαλακοπή.

Κάτοικοι 4,000.

Ἕλληνες 2,000.

Κεῖται πρὸς τὰ ΝΔ τῆς Καισαρείας εἰς 2 ἡμερῶν ἀπόστασιν ἐν μέσῳ εὐρυτάτου λεκανοπεδίου. Διὰ μέσου τῆς κωμοπόλεως ταύτης διέρχεται ἡ μεγάλη ὁδὸς ἐκ Μερσίνης - Ἀδάνων - Νίγδης διὰ Μαλακοπῆς εἰς Νεάπολιν (Νεβσεχὶρ) - Ἄγκυραν - Ἀμισόν. Ἀπὸ τῆς Μαλακοπῆς εἶναι θεαταὶ αἱ ἑξῆς κῶμαι: Φλοητὰ (πρὸς Δ εἰς 2 ὡρῶν ἀπόστασιν), Κιλίτερε (ΝΔ 1 3/4 ὥρας), Ἀκτσὰ - Σεχὶρ (1 1/2), Ἀλάϊ, Τριχῶ, Νάξος, (600 οἰκογένειαι ἑλληνικαὶ καὶ ἑλληνόφωνοι), Σεμένδρια, Λῆμνος (πρὸς τὰ ΝΔ 420 οἰκογένειαι ἑλληνικαὶ τουρκόφωνοι) Μισθή, Ἀνακοῦ (380 οἰκογένειαι ἑλληνικαὶ καὶ ἑλληνόφωνοι), Χειλητή, Δῆλος. Τέλος 15 χωρία καὶ κωμοπόλεις διετήρησαν μέχρι σήμερον τὴν ἑλληνικήν. Εἰς τὴν Μαλακοπήν, καθὼς καὶ εἰς τὰ χωρία τῆς περιφερείας ταύτης, οἱ Τοῦρκοι παρεχώρησαν εἶδός τι αὐτοδιοικήσεως.

Σύλατα ἢ Ζήλα *(Zile).*

Κάτοικοι 1,100.

Ἕλληνες 800.

Τοῦρκοι 300.

Κεῖται δύο ὥρας μακρὰν τοῦ Νεβσεχίρ, εἰς τοῦ ὁποίου τὸν καζᾶν ὑπάγεται, εἰς τοὺς πρόποδας δὲ ὀρέων. Ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο συνοικίας, τὴν ἑλληνικὴν καὶ τὴν τουρκικήν. Ἐκκλησιαστικτικῶς ὑπάγεται

εἰς τὴν μητρόπολιν Ἰκονίου. Ἔχει δὲ καὶ λαμπρὸν ναόν, ὡς καὶ ὑπόγεια κρησφύγετα. Εἶναι Ἕλληνες δὲ οἱ κάτοικοί του καὶ ἑλληνόφωνοι.

Νεβσεχὶρ ἢ Νεάπολις *(Μόσχαρα).*

Κάτοικοι 24,000.

Ἕλληνες 20,000.

Ἀρμένιοι 700.

Οἱ λοιποὶ Τοῦρκοι.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ. Εἶναι ἐκτισμένη ἀμφιθεατρικῶς εἰς τὴν κατωφέρειαν βουνοῦ, εἰς τὸ μέσον καταφύτων κήπων, ἀμπελώνων καὶ ἀγρῶν. Τὴν ποτίζει ποτάμιον, τὸ ὁποῖον ρέει ἐκ Ν τῆς πόλεως πρὸς Β. Εἶναι μία ἐκ τῶν ὡραιοτέρων καὶ ἐμπορικωτέρων πόλεων τῆς Καππαδοκίας. Ἐκτίσθη δὲ ὑπὸ τοῦ Δαμὰτ-Ἰβραὴμ πασᾶ περὶ τὰ τέλη τοῦ 18 αἰῶνος. Ἔχει κλῖμα ὑγιεινόν. Οἱ κάτοικοί της ἀποδημοῦν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ἀραβισὸς *(Ἀραμπισόν).*

Κάτοικοι 12,000.

Ἕλληνες 4,000.

Τοῦρκοι 8,000.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ. Κεῖται πρὸς τὰ ΒΔ τῆς Νεαπόλεως καὶ 4 ὥρας μακρὰν αὐτῆς. Οἱ χριστιανοί, οἱ κατοικοῦντες τὴν πολίχνην, λέγεται ὅτι ἐγκατεστάθησαν εἰς αὐτὴν πρὸ ὀλίγων χρόνων. Ἡ πολίχνη ἐκαλλωπίσθη καὶ ηὐξήθη τῷ 1776 ὑπὸ τοῦ Καρὰ Βεζίρ, ὁ ὁποῖος τὴν μετωνόμασεν Γκιοὺλ - Σεχὶρ (ροδίνη πόλις). Μετὰ ταῦτα προσῆλθον καὶ ἄλλοι ἄποικοι, ὁμιλοῦντες διάλεκτον ὁμοίαν πρὸς τὰς περικειμένας χώρας καὶ πρὸς τὴν τῆς Μισθῆς.

Σινασὸς (Σινασούν).

Κάτοικοι 4,000.

Ἕλληνες 3,000.

Τοῦρκοι 1,000.

Ὑπάγεται εἰς τὸν καζᾶν τῆς Ἀραβισοῦ καὶ ἀπέχει τέσσαρας ὥρας τοῦ Νεβσεχὶρ καὶ μίαν ὥραν ἀπὸ τὸ Προκόπιον (βλ. κατωτ.). Κεῖται εἰς τὸ μέσον τῆς κοιλάδος τοῦ Προκοπίου, εἰς τὸ μέσον δὲ ἀγρῶν καὶ ἀμπελώνων, οἱ ὁποῖοι τὴν περιβάλλουν ὡς διὰ χλοώδους περιφράγ-

ματος. Ἀλλ' αἱ οἰκίαι (700 τὸ ὅλον, ἐκ τῶν ὁποίων μόνον αἱ 100 εἶναι τουρκικαί), παρατάσσονται γραφικώτατα ἐπὶ τῶν κατωφερειῶν τῆς κοιλάδος καὶ εἶναι πολυάριθμοι, καθαραὶ καὶ εὐρύχωροι. Ἡ Σινασὸς ἐν γένει εἶναι πολίχνη κινοῦσα πολὺ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ ὡραία. Θεωρεῖται καὶ εὐλόγως τὸ κέντρον τοῦ καππαδοκικοῦ ἑλληνισμοῦ. Οἱ Σινασεῖς καυχῶνται ὅτι ἡ πατρίς των ὑπῆρξεν ἀνέκαθεν ὡς μία ἑλληνικὴ ὄασις, ὅπου καὶ αὐτοὶ οἱ Τοῦρκοι γνωρίζουν τὴν ἑλληνικήν. Πράγματι εἰς τὴν ἐκκλησίαν των δὲν παρατηροῦνται τουρκικαὶ ἐπιγραφαί, παλαιαὶ δὲ ἐπιτάφιοι πλάκες τῶν ἀρχῶν τοῦ 18 αἰῶνος φέρουν ἐπιγραφὰς ἑλληνικάς, ἐνῷ εἰς τὰ ἄλλα χωρία τῆς περιφερείας ταύτης αἱ ἐπιγραφαὶ εἶναι τουρκικαί, ὡς καὶ αἱ ἐπιγραφαὶ τῶν εἰκόνων, μὲ ἑλληνικοὺς ὅμως χαρακτῆρας. Οἱ Σινασεῖς εἶναι φιλότιμοι, φιλοπρόοδοι καὶ κατ' ἐξοχὴν φιλόμουσοι. Τὰ σχολειά των, ἄριστα κατηρτισμένα, λειτουργοῦν ἀπὸ μακροῦ. Ἡ κωμόπολις ἔχει ξενῶνα (ἀνηγέρθη τῷ 1869), ἀναγνωστήριον, λουτρῶνα (1893), συλλόγους, ἑταιρείας, ἀδελφότητας, ἱδρύματα ἱδρυθέντα ἐνωρίτατα καὶ λειτουργοῦντα ἀποτελεσματικῶς. Οἱ περισσότεροι ἐκ τῶν κατοίκων της ξενητεύονται καὶ ἐμπορεύονται κυρίως εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἀπετέλεσαν καὶ ἰδίαν συντεχνίαν, τῶν χαβιαράδων. Δὲν λησμονοῦν ὅμως τὴν πατρίδα των. Καὶ ἐπανερχόμενοι εἰς αὐτὴν νυμφεύονται. Οἱ νυμφευθέντες ἀφήνουν τὰς συζύγους των ἐκεῖ. Καὶ μόνον ὅταν ἀποκτήσουν χρήματα, ἐγκαθίστανται μονίμως εἰς τὴν γενέτειραν καὶ ζοῦν ἀπὸ τὰ πάγια εἰσοδήματά των.

Ζεμάλα.

Καὶ αὕτη εἶναι κατάφυτος καὶ εὔυδρος κώμη. Κεῖται πρὸς Ν τῆς Σινασοῦ, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀπέχει μίαν ὥραν. Ἄλλοτε ἐκαλεῖτο Ζαλέλα. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ λέξις αὕτη ἔχει κακὴν σημασίαν, δι' αὐτοκρατορικοῦ διατάγματος μετωνομάσθη Ζεμάλα ἢ Τζεμὴλ (ὡραία). Διὰ τοῦτο οἱ Ἕλληνες τὴν ὠνομάζουν Εὐμορφοχώριον. Καὶ ταύτης οἱ κάτοικοι ἐμπορεύονται εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ποτάμια *(ἀρχ. Μεγαρρησός).*

Εἶναι ἐκτισμένη ἐντὸς ἀποκρήμνου φάραγγος. Ἔχει ἄφθονα ὕδατα ἀπὸ διαρρέον αὐτὴν ποτάμιον, ὁπόθεν ἔχει καὶ τὸ ὄνομα, καὶ φυτείαν καλήν. Ἡμίσειαν ὥραν μακρὰν αὐτῆς καὶ πρὸς Α κεῖνται τὰ μεγαλοπρεπῆ ἐρείπια τῆς Σοάνδου καὶ ἡ Μαυριτζοῦ (ἀρχαία

Μαυρικία), τουρκικὴ κώμη. Τὰ Ποτάμια εἶναι πατρὶς τοῦ ἁγίου Γεωργίου τοῦ Τροπαιοφόρου καὶ Θεοδοσίου τοῦ Κοινοβιάρχου.

Προκόπιον *(Οὐργγιούπ).*

Κάτοικοι 14,000.
Ἕλληνες 4,000.
Τοῦρκοι 10,000.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ κεῖται ἐπὶ τῶν κατωφερειῶν βράχου. Αἱ οἰκίαι του παρατάσσονται ἡ μία ὑπεράνω τῆς ἄλλης πυκναὶ ἀμφιθεατρικῶς. Καὶ εἰς τὸ Προκόπιον χρησιμεύουν καὶ σήμερον ἀκόμη ὡς κατοικίαι αἱ κοιλότητες τοῦ βράχου. Ἀλλ' εἶναι ἐκτισμέναι καὶ πολλαὶ ἀπὸ ὡραῖον λίθον, πώρινον, ὁ ὁποῖος ἀφαιρεῖται πάλιν ἀπὸ τοὺς τριγύρω τῆς πόλεως βράχους καὶ σχηματίζονται οὕτω νέαι κοιλότητες, κατοικήσιμοι. Πρὸ ὀλίγων ἀκόμη χρόνων τὸ Προκόπιον εἶχεν ἐκκλησίαν ἐντὸς βράχου λαξευμένην. Κατέπεσεν ὅμως ὁ βράχος καὶ ἡ ἐκκλησία κατεχώσθη. Ἡ περὶ τὸ Προκόπιον γῆ παράγει ἐξαιρέτους καρποὺς καὶ σταφυλάς.

Μπὸρ *(Πόρος).*

Κάτοικοι 2,600.
Ἕλληνες 2,000.
Ἀρμένιοι 600.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ κεῖται πρὸς Ν τῆς Νίγδης.

Κιλισὲ-χισάρ.

Εἶναι χωρίον τουρκικὸν πρὸς Ν τοῦ Μπὸρ κείμενον, ἐπὶ τῆς θέσεως τῶν ἀρχαίων Τυάνων. Εἰς τὸ χωρίον σώζονται λείψανα πλεῖστα ἀρχαιοτήτων.

Ἀρχαῖοι ὑπόγειοι συνοικισμοὶ τοῦ βιλαετίου Ἰκονίου.— Μεταξὺ τοῦ Ἀργαίου πρὸς Α, τοῦ Ἅλυος πρὸς Β, Τοὺζ-γγιὸλ πρὸς Δ καὶ τοῦ Χασὰν-δὰγ πρὸς Ν ἐκτείνεται χώρα, ἡ ὁποία προκαλεῖ πολὺ τὸ ἐνδιαφέρον. Περὶ αὐτῆς ὁ περιηγητὴς Paul Lucas πρὸ δύο περίπου αἰώνων ἐπισκεφθεὶς αὐτήν, διηγήθη εἰς τὰς περιηγήσεις του μυθώδη πράγματα, τὰ ὁποῖα τότε καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην ἀνεγνώσθησαν μὲ κατάπληξιν τόσην, ὥστε οἱ σύγχρονοί του τὸν ἐξέλαβον ὡς τερατολόγον καὶ φαντασιόπληκτον. Τὰ ἐκ πώρου δηλ.

στρώματα, τὰ καλύπτοντα τὴν ἐπιφάνειαν τῆς χώρας ταύτης, παρουσιάζονται εἰς ὄγκους καὶ εἰς σπήλαια, μὲ σχήματα ἀσυνήθη, μέσα εἰς τὰς χαράδρας, ἐπὶ τῆς ὁμαλῆς πεδιάδος, ἐπὶ τῶν ἐξεχόντων ἐπὶ τῆς ὁμαλῆς γῆς λόφων. Καὶ ἴσως πουθενὰ ἀλλοῦ δὲν ἐξεδήλωσεν ἡ φύσις τόσην ἰδιοτροπίαν εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ἐμφάνισίν της ὅσονεὶς τὴν χώραν, τῆς ὁποίας τὰ ὅρια κατα προσέγγισιν διεγράψαμεν πρὸ ὀλίγου.

Ἀλλ' ἀπὸ ὅλα τὰ σχήματα ἐπικρατεῖ κυρίως τὸ σχῆμα τῆς πυραμίδος. Ὡς κῶνοι ζακχάρεως ἀνέρχονται ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς πώρινοι βράχοι. Ἄλλοι ὁμοιάζουν μὲ συνηθισμένας, εἰς ὀξὺ καταληγούσας, σκηνὰς καὶ ἔχουν βάσιν εὐρεῖαν. Κάποτε πάλιν ἡ βάσις ὁμοιάζει μὲ στῦλον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀνέρχονται εἰς ὕψος, μικρὸν ἢ μέγα, πυραμιδοειδεῖς πώρινοι σχηματισμοί, βραχεῖς, ὥστε τὸ ὅλον νὰ ὁμοιάζῃ μᾶλλον πρὸς ὀβελίσκον. Ἀλλὰ καὶ εἰς σχῆμα βελόνης ἐγείρονται πάλιν ἄλλαι ἐξάρσεις τοῦ πώρου καὶ εἰς σχῆμα πύργου ἄλλαι, τόσον μάλιστα ὑψηλαί, ὥστε ἀπορεῖ κανεὶς διότι ἐπὶ αἰῶνας ἴστανται ἐκεῖ χωρὶς νὰ πέσουν ἢ ἄλλως νὰ φθαροῦν. Συχνὰ δὲ αἱ βάσεις τῶν πυραμίδων κεῖνται ἡ μία κοντὰ εἰς τὴν ἄλλην, ἀφήνουσαι μεταξύ των στενὴν δίοδον ἢ προσκεκολλημέναι ἡ μία εἰς τὴν ἄλλην. Ἀλλαχοῦ κεῖται ἡ μία ἐπὶ τῆς ἄλλης οὕτως, ὥστε σχηματίζουν ὄγκους βουνῶν μὲ ὄψιν ἀγριωπήν, μὲ πολλὰς κορυφὰς καὶ μὲ πολλὰς λοφώδεις ἐξογκώσεις. Ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὸ ὕψος των ἀνέρχεται ἀπὸ 30—80 μ. Ἀλλ' ἐν γένει τὸ ὕψος των εἶναι διάφορον. Ὁ πωρίτης λίθος εἶναι τελείως ἄγονος καὶ γυμνὸς κάθε βλαστήσεως. Τὸ χρῶμά του ἐδῶ εἶναι ἐκτυφλωτικῆς λευκότητος, ἀποκλινούσης ὅμως εἴτε πρὸς τὸ κοκκινωπὸν εἴτε πρὸς τὸ κιτρινωπόν.

Οἱ ἐγχώριοι τοὺς σχηματισμοὺς τούτους ἐθεώρησαν ὡς τεχνητούς, τοὺς ἀπέδωκαν δὲ εἰς τοὺς ἀπίστους ἢ τοὺς ἐξέλαβον ὡς κατασκευάσματα δαιμόνων.

Ἐντὸς δὲ τῶν σχηματισμῶν τούτων—καὶ τοῦτο εἶναι τὸ ἐξόχως χαρακτηριστικὸν—εὑρίσκονται κατοικίαι ἀνθρώπινοι, αἱ ὁποῖαι σήμερον εἶναι ἐγκαταλελειμμέναι, ἐχρησιμοποιήθησαν ὅμως πρὸ ἑκατονταετηρίδων καὶ χιλιετηρίδων. Ἐνταῦθα ὑπῆρχον συνοικισμοὶ ὁλόκληροι, ὡς κατοικίας ἔχοντες τὰ σπήλαια ταῦτα. Διότι δὲν πρόκειται μόνον περὶ διαμονῆς μακροχρονίου ἐντὸς τῶν σπηλαίων τούτων ἐρημιτῶν χριστιανῶν ἢ φυγάδων τῶν προχριστιανικῶν χρόνων. Αἱ κατοικίαι κάποτε εἶναι εἰς πολλὰ πατώματα. Ἄλλαι πάλιν εἰσχωροῦν εἰς τὸ βάθος ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν. Ὁλλὰ

δὲ τῶν ὑπογείων τούτων σπηλαίων ἦσαν καὶ παρεκκλήσια ἢ ἐκκλησίαι μεγάλαι, ὡς δεικνύουν τὰ διατηρούμενα ἴχνη καὶ ἡ καθόλου ἐσωτερικὴ των διάταξις.

Μπουλγὰρ-μαδέν.

Κάτοικοι 2,000.

Ἕλληνες οἱ πλεῖστοι.

Τοῦρκοι καὶ Ἀρμένιοι ἐλάχιστοι.

Εἶναι ἕδρα τοῦ καζᾶ Χαμητιὲ καὶ κεῖται πρὸς Ν τῆς Νίγδης εἰς ἀπόστασιν 12 ὡρῶν ἀπ' αὐτῆς, ὑπὸ τοὺς πρόποδας τοῦ Μπουλγὰρ-δὰγ τοῦ Ταύρου, ἐπὶ ποταμίου καὶ ἐπὶ τῶν ὀρίων τοῦ βιλαετίου Ἰκονίου καὶ Ἀδάνων. Εἶναι δὲ μεταλλουργικὸς συνοικισμός, σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἀπὸ Ἕλληνας μεταλλωρύχους, ἀποίκους ἐκ τοῦ Πόντου, ἀποτελούμενος (οἱ ὑπάλληλοι μόνον εἶναι Τοῦρκοι), ἀνάγων δὲ τὴν ἵδρυσίν του εἰς τὰ μέσα τοῦ 18 αἰῶνος καὶ ὑπαγόμενος ἐκκλησιαστικῶς εἰς τὸν μητροπολίτην Χαλδίας. Τὸ Μπουλγὰρ-μαδὲν ἔχει 40—50 ἐπιχειρηματίας, οἱ ὁποῖοι ἐξάγουν μέταλλον μὲ ὀλίγα ἢ μὲ περισσότερα κεφάλαια. Τὸ ὄρος περιέχει κυρίως μόλυβδον ἀργυροῦχον ἢ χρυσοῦχον. Καὶ ἐντὸς αὐτοῦ ὑπάρχουν πολλοὶ ὑπόγειοι ὑπόνομοι, ἤδη κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ἀνορυχθέντες. Καὶ ὅταν ὁ Ἕλλην ἐνταῦθα ἀποκτήσῃ ὀλίγα κεφάλαια, ἀρχίζει ἀμέσως νὰ ὀρύσσῃ διάδρομον. Ἂν ἐπιτύχῃ τὸ μέταλλον, ἔκαμε κατὰ τὸ δὴ λεγόμενον, τὴν τύχην του. Οἱ μεταλλωρύχοι Ἕλληνες, φορτωνόμενοι τὸ μέταλλον ἐπὶ τῶν ὤμων των, τὸ φέρουν ἔξω ἀπὸ τοὺς ὑπονόμους, Μὲ τοὺς ἡμιόνους ἔπειτα μεταφέρεται εἰς τὸ Μπουλγὰρ-Μαδέν. Οἱ ἐπιχειρηματίαι δὲν πληρώνουν κανένα φόρον. Μόνη ὅμως ἡ κυβέρνησις ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐπεξεργασθῇ τὸ μέταλλον. Καὶ ἡ ἐργασία αὕτη γίνεται εἰς τὸ Μπουλγὰρ-Μαδὲν κατὰ τρόπον ἐννοεῖται τελείως πρωτογενῆ.

Ὀρθότερον καὶ ἀκριβέστερον τὸ Μπουλγὰρ-δὰγ θὰ ἐλέγετο Μπουγὰ-δαγί, καὶ ὁ συνοικισμὸς Μπουγὰ-μαδέν. Τὸ δὲ Μπουγὰ εἶναι μετάφρασις τοῦ ἑλληνικοῦ Ταῦρος.—Εἰς ἀπόστασιν δὲ 12 ὡρῶν κεῖται τὸ ἐγκαταλελειμένον σήμερον μεταλλεῖον Μπερεκετλῆ-μαδενὶ (δαφιλὲς μεταλλεῖον).

Ὁ καζᾶς Χαμητιὲ περιέχει 36 χωρία, παράγει δημητριακά, καὶ ἔχει δάση καὶ νομάς.

Ἀκ-σεράϊ *(Γαρσάουρα, ἔπειτα δὲ Ἀρχελαΐς).*

Κάτοικοι 2,500.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ. Κεῖται ΒΔ τῆς Νίγδης ἐπὶ καταφύτου θέσεως πλησίον τοῦ Βεγιὰζ-σού, τοῦ χυνομένου εἰς τὴν Τάτταν λίμνην, ἀπὸ τὴν ὁποίαν δὲν ἀπέχει πολὺ ἡ πολίχνη. Ἔχει τὸ τζαμίον Καραμάνογλου τοῦ 14 αἰῶνος καὶ ἐρείπια σελτζουκικῶν κτισμάτων. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἦτο καππαδοκικὴ συνοριακὴ πόλις πρὸς τὴν Λυκαονίαν (πολίχνιον τῆς Καππαδοκίας, ἐπὶ τῶν ὅρων αὐτῆς ἱδρυμένον, κατὰ τὸν Στράβωνα), καὶ κέντρον συναντήσεως δύο κυρίων συγκοινωνιακῶν ὁδῶν τῆς ἀπὸ Ἐφέσου πρὸς τὸν Εὐφράτην καὶ τῆς ἀπὸ Ἀγκύρας πρὸς τὰ Τύανα. Κατὰ τὸν Μεσαιῶνα τὸ Ἀκ-σεράϊ ἦτο ἀξιόλογος πόλις τοῦ Σουλτανάτου Ρούμ.

Τὸ σαντζάκιον Νίγδης εἶναι ἀραιότατα κατοικημένον, ἔχει δὲ ἐν τῷ συνόλῳ κώμας καὶ κωμοπόλεις 392 πλὴν τῶν ἑδρῶν τῆς διοικήσεως καὶ τῶν ὑποδιοικήσεων. Τὴν πλειοψηφίαν τοῦ πληθυσμοῦ του ἀποτελοῦν ἀναμφιβόλως οἱ Τοῦρκοι (184,000). Κατόπιν τούτων ἔρχονται οἱ Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι ὅμως δὲν ὑπερβαίνουν τὰς 40,000. Ἐλάχιστοι δὲ εἶναι οἱ Ἀρμένιοι (5,000). Ἡ γῆ τοῦ σαντζακίου εἶναι πρόσφορος εἰς τὴν καλλιέργειαν κυρίως τῶν σιτηρῶν. Ἀλλ' ὅμως μέγιστα καὶ εὐφορώταται ἐκτάσεις μένουν ἀκαλλιέργητοι. Καὶ ἡ κτηνοτροφία ἐπίσης εἶναι δυνατὸν νὰ ἀναπτυχθῇ τεραστίως καὶ εἰς τὸ σαντζάκιον τοῦτο.

γ') Σαντζάκιον Ἀτταλείας.

Ἀποτελεῖται ἀπὸ 5 καζάδες, Ἀτταλείας, Ἐλμαλί, Κάς, Ἀκσέκι, Ἀλάγιας.

Τὸ Σαντζάκιον ἐκτείνεται ἐπὶ τῆς Παμφυλίας, τῆς Λυκίας καὶ μέρους τῆς δυτικῆς Κιλικίας.

***Ἀττάλεια** (κατὰ τὸν μεσαιῶνα ἐκαλεῖτο Σατάλια ἢ Σατέλια, τουρκ. Ἀντάλια).*

Κάτοικοι 40,000.

Ἕλληνες 14,000.

Εἶναι ἕδρα σαντζακίου. Ἡ πόλις ἔχουσα σχῆμα πετάλου ἀνέρχεται μέχρι τῆς κορυφῆς παραλιακοῦ βράχου, ὕψους 23 μ., εἰς τὸ βάθος τοῦ ὁμωνύμου κόλπου. Περιβάλλεται δὲ ἀπὸ δύο καὶ ἐνιαχοῦ ἀπὸ τρία βυζαντινὰ τείχη, σωζόμενα σχεδὸν ἀκέραια, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἐσωτερικὸν ἔχει ἀρχαίας βάσεις καὶ πύργους. Διαιρεῖται εἰς τρία

τμήματα, κείμενα ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῶν ἀρχαίων τειχῶν. Ὅπως δὲ πανταχοῦ τῆς Μ. Ἀσίας οὕτω καὶ εἰς τὴν Ἀττάλειαν οἱ Ἕλληνες ἔχουν ἰδιαιτέρας συνοικίας. Καὶ οἱ δρόμοι τῶν Ἑλληνικῶν συνοικιῶν εἶναι εὐθύτεροι, καθαρώτεροι καὶ πλατύτεροι. — Ἡ πόλις περικυκλοῦται ἀπὸ πολυαρίθμους καὶ χλοερωτάτους κήπους, εἰς τοὺς ὁποίους εὐδοκιμοῦν ὅλα τὰ εἴδη τῶν ὀπωρῶν καὶ τῶν λαχανικῶν. Ἐν γένει ἡ πεδιάς, ἐπὶ τῆς ὁποίας κεῖται ἡ Ἀττάλεια, εἶναι γονιμωτάτη. Ἀρδεύεται ὑπὸ τοῦ Καταρράκτου (Δουδὲν-σού), ὁ ὁποῖος ἐντὸς τῆς πόλεως εἰσχωρῶν δι' 9 βραχιόνων, ῥέει ὁρμητικὸς καὶ χύνεται εἰς τὴν θάλασσαν ἀπὸ ἱκανοῦ ὕψους διὰ καταρρακτῶν, ἐκ τούτου δὲ ἔχει καὶ τὸ ἀρχαῖόν του ὄνομα. Τὸ ὕδωρ του ὅμως εἶναι δύσπεπτον. Διὰ τοῦτο οἱ κάτοικοι ἔχουν κινστέρνας, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἀποθηκεύεται τὸ ὕδωρ τῆς βροχῆς πρὸς πόσιν.—Ἀπέχει δὲ ἡ πόλις ἀπὸ μὲν τοῦ Ἰκονίου, ΒΑ κειμένου, 240 χμ., ἀπὸ τῆς Σπάρτης 120 χμ., ἀπὸ τοῦ Βουρδουρίου 150 χμ., ἀπὸ τῆς Σπάρτης διὰ τοῦ Βουρδουρίου 150 χμ. Ἡ Ἀττάλεια ἔχει τζαμία 62, ἑλληνικὰς ἐκκλησίας ἐν ἐνεργείᾳ 4 (ἄλλοτε 12), ἀρμενικὴν μίαν, συναγωγὴν μίαν.—Τὸ κλῖμα τῆς Ἀτταλείας ὡς καὶ τῆς περιχώρου εἶναι κατὰ τὸ ἔαρ καὶ τὸ φθινόπωρον εὐκραὲς καὶ πολὺ τερπνόν. Τὸν Δεκέμβριον, Ἰανουάριον καὶ Φεβρουάριον βρέχει πολύ. Τὸν Ἰούλιον καὶ Αὔγουστον ἡ θερμοκρασία φθάνει μέχρι 38° καὶ 39° τοῦ ἑκατονταβάθμου. Ἀλλ' ἡ θερμότης αὕτη μετριάζεται ἀπὸ τὴν αὔραν τῆς θαλάσσης. Αἱ κορυφαὶ τῶν τριγύρω ὀρέων καλύπτονται τὸν χειμῶνα ἀπὸ χιόνας. Ὑγρασία ὅμως ἄφθονος διατηρεῖται καὶ τὸ θέρος. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ κλῖμα δὲν εἶναι τότε ἐν γένει ὑγιεινὸν καὶ ἐνδημικὰ νοσήματα φθείρουν τὴν ὑγείαν τῶν κατοίκων (διαλείποντες πυρετοί, χολώδεις, δυσεντερίαι, ρευματισμοί, ἐλεφαντίασις ἀραβική, προσβάλλουσα ἰδίως τὰς γυναῖκας).

Τῆς Ἀτταλείας ἡ ἐμπορικὴ κίνησις εἶναι πολλοῦ λόγου ἀξία (εἰσαγωγὴ τὸ 1911 ὑπὲρ τὰ 3,000,000 φρ., ἐξαγωγὴ 5,600,000). Ἀλλ' ὁ λιμὴν αὐτῆς προφυλάσσεται μόνον ἀπὸ τοὺς βορείους ἀνέμους, προσβάλλεται ἀπὸ τοὺς ΒΔ καὶ ΝΔ, εἶναι δὲ ἀβαθὴς καὶ μικρός, ἐνῷ κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἦτον εὐρὺς καὶ ἀσφαλής. Τὸν λιμένα ἐμελέτα νὰ ἐνώσῃ ἰταλικὴ ἑταιρεία μὲ τὸ Βουρδούριον διὰ σιδηροδρομικῆς γραμμῆς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη.—Εἰς τὴν Ἀττάλειαν ἐγκατεστάθησαν μετὰ τὴν μετάβασιν τοῦ πρίγκηπος Γεωργίου εἰς τὴν Κρήτην, ὡς ὑπάτου ἁρμοστοῦ, πολυάριθμοι Τουρκοκρῆτες εἰς

ἰδίας συνοικίας, ὡς καὶ Τοῦρκοι τῆς Μακεδονίας μετὰ τοὺς βαλκανικοὺς πολέμους τοῦ 1912—13. Ἀλλὰ καὶ πρότερον μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 προσῆλθον Τοῦρκοι ἐκ Πελοποννήσου (600 οἰκογένειαι), ἀποτελέσαντες ἰδιαιτέραν συνοικίαν, τῶν Μοραϊτῶν. Ἰδιαιτέραν συνοικίαν ἀπετέλεσαν καὶ Ἄραβες πρόσφυγες ἐξ Αἰγύπτου τῶν ἐτῶν 1798—9. Πρὸς Δ τῆς Ἀτταλείας καὶ κατὰ μῆκος τῆς παραλίας διανοίγονται πολλοὶ ὅρμοι καὶ φυσικοὶ λιμένες. Εἰς τὴν Ἀττάλειαν ἀκμάζει καὶ ἡ σηροτροφία.

Ἱστορικαὶ εἰδήσεις. — Ἡ πόλις ἱδρύθη περὶ τὰ μέσα τοῦ Β΄ π. Χ. αἰῶνος ὑπὸ τοῦ Ἀττάλου Β΄ τοῦ Φιλαδέλφου καὶ ἀνεδείχθη ταχέως ἀποκτήσασα πληθυσμὸν 100,000. Ἐπὶ τῶν Ρωμαίων ἐδοκιμάσθη σκληρῶς ὑπὸ τῶν πειρατῶν, οἱ ὁποῖοι ἔφθειρον τὰς ἀκτὰς τῆς Λυκίας καὶ Παμφυλίας. Ἐπὶ Βυζαντινῶν ἤκμασεν ἐμπορικῶς, παρεχωρήθη δὲ ὑπὸ τῶν Κομνηνῶν ἡ ἐπικαρπία της εἰς τοὺς Βενετούς. Μετὰ ταῦτα οἱ Σελτζουκῖδαι τὴν κατέκτησαν καὶ ἡ Ἀττάλεια ἀπετέλεσε μέρος τοῦ βασιλείου τῆς Καραμανίας. Κατόπιν κατελήφθη διαδοχικῶς ὑπὸ τῶν Βενετῶν, Ὀσμανιδῶν, Μογγόλων Γενουβέζων. Τῷ 1432 κατεκτήθη ὑπὸ Μουρὰτ Β΄. Τῷ 1832 κατελήφθη ἐπὶ ὀλίγον μόνον ὑπὸ τοῦ Ἰβραὴμ πασᾶ τῆς Αἰγύπτου.

Ἐλμαλί.

Κάτοικοι 3—4,000.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ, κεῖται πρὸς τὰ ΝΔ τῆς Ἀτταλείας ἐπὶ λόφου ὑψηλοῦ καὶ περιστοιχίζεται ἀπὸ ὑψηλὰ ὄρη. Τὸ Ἐλμαλὶ ὡς καὶ ὁ καζᾶς, τοῦ ὁποίου εἶναι ἕδρα, ἔχει καθόλου ὑγιεινὸν τὸ κλῖμα.

Φοίνικας *(τουρκ. Φοίνικε, ὁ Φοινικοῦς τῶν ἀρχαίων).*

Κάτοικοι 3,000.

Τὸ ὄνομά του πιθανώτατα ὀφείλει εἰς τοὺς Φοίνικας, ἱδρύσαντας καὶ ἐνταῦθα ἐμπορικὸν σταθμόν. Ὁ ὅρμος τοῦ Φοίνικα εἶναι εἰς ὅλους τοὺς ἀνέμους ἐκτεθειμένος, ἀλλὰ πρὸς τὰ ΒΑ ἔχει ὁρμητήριον ὁπωσδήποτε ἀσφαλές. Σήμερον ὁ ὅρμος εἶναι ἀμμώδης καὶ τὰ ἀτμόπλοια ἀγκυροβολοῦν μακράν. Ἀπὸ τὸν Φοίνικα ἐξάγονται ξυλεῖα, δι' Ἕλλήνων ἐμπόρων καὶ ναυτικῶν, οἱ ὁποῖοι πυκνῶς συνῴκισαν τὸν λιμένα τοῦτον κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη. Τὸ κλῖμα ὅμως εἶναι νοσηρότατον καὶ οἱ ἑλῶδεις πυρετοὶ μαστίζουν τοὺς

κατοίκους καὶ εἶναι ἐνδημικοί. Εἰς τὸν Φοίνικα ἔχουν ἐγκατασταθῇ πολλοὶ Ἕλληνες ἐκ Καστελλορίζου.

Κάς.

Κάτοικοι 2,000.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ κεῖται 62 χμ. ΝΔ τῆς Ἀτταλείας, εἰς τὸ μέσον πεδιάδος, περιβαλλομένης ἀπὸ δασώδη ὄρη. Τὸ ἐμπόριον τοῦ καζᾶ διεξάγουν οἱ Ἕλληνες (διὰ τοῦ Καλαμακίου).

Ἀκσέκι.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ ὀρεινοῦ καὶ δασώδους. Κεῖται πρὸς Α τῆς Ἀτταλείας. Παράγει δὲ κυρίως ξυλείαν, ἡ ὁποία ἐξάγεται διὰ τοῦ Εὐρυμέδοντος.

Ἀλάγια *(Κορακήσιον).*

Κάτοικοι 5,000.

Εἶναι ἕδρα εὐφορωτάτου καζᾶ. Κεῖται πρὸς τὰ ΝΑ τῆς Ἀτταλείας, εἰς τοὺς ἀνατολικοὺς πρόποδας βουνοῦ, καὶ ἔχει γραφικὴν θέαν. Ἔχει φρούριον, τὸ ὁποῖον διετήρησαν ὀχυρὸν οἱ Βυζαντινοί, οἱ Γενουβέζοι, οἱ Σελτζοῦκοι. Τῆς Ἀλάγιας οἱ δρόμοι εἶναι στενοὶ καὶ ἑλικοειδεῖς, τὸ κλῖμα ἥπιον καὶ ὑγιεινόν. Ἡ Ἀλάγια εἶναι μετὰ τὴν Ἀττάλειαν, ὁ σπουδαιότερος λιμὴν εἰς τὴν Μεσόγειον τοῦ βιλαετίου Ἰκονίου. Ἡ πόλις σήμερον ἔχει εὐπρεπεῖς οἰκίας καὶ ὡραίους κήπους, ἐπεκτείνεται δὲ ὁλονὲν πρὸς τὴν παραλίαν.

Ἀρχαῖαι πόλεις τῆς Παμφυλίας καὶ Λυκίας. — Κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἡ Παμφυλία καὶ ἡ Λυκία, αἱ περιλαμβανόμεναι σήμερον εἰς τὸ σαντζάκιον τῆς Ἀτταλείας (πλὴν τῆς δυτικῆς Λυκίας, περιλαμβανομένης εἰς τὸ σαντζάκιον Μέντεσε τοῦ βιλαετίου Ἀϊδινίου) εἶχον πολλὰς πόλεις ἑλληνικάς. Ἐκ τούτων ἀναφέρομεν τὴν *Πέργην*, κειμένην ΒΑ τῆς Ἀτταλείας ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Κέστρου, παλαιὰν ἀξιόλογον πόλιν, μεσόγειον, ἀλλ' ὅμως διὰ τὸ πλωτὸν τοῦ Κέστρου καὶ ναυτικήν. Ἐρείπια αὐτῆς ἄξια λόγου σώζονται μέχρι σήμερον. Ἄλλη πόλις ἦτον ἡ *Ἄσπενδος*, κειμένη πρὸς Α τῆς Ἀτταλείας, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Εὐρυμέδοντος, ἐπὶ λιμένος σήμερον ἀμμώδους, τὸ πάλαι ὅμως εἰσχωροῦντος διὰ τοῦ ποταμοῦ εἰς τὴν ξηράν. Ἡ Ἄσπενδος ἤκμασεν ἐπὶ τῶν ρωμαϊκῶν

χρόνων. Καὶ σήμερον τὰ ἐρείπιά της πλησίον τοῦ χωρίου Βακλὺς εἶναι σημαντικὰ (ἀκρόπολις, ἀγορά, θέατρον, βασιλική). Πλησίον αὐτῆς ἔκειτο ἄλλη πόλις ἡ *Σίδη*, αἰολικὴ ἀποικία, ἱδρυθεῖσα ἐκ Κύμης. Ἡ Σίδη, ἀπὸ τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου ἐγένετο πρωτεύουσα τῆς Παμφυλίας. Οἱ Τοῦρκοι σήμερον κακῶς ὀνομάζουν τὰ ἐρείπιά της Ἐσκὶ-Ἀττάλεια νομίζοντες ὅτι ἡ Ἀττάλεια κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἔκειτο ἐδῶ. Πρὸς τὰ ΝΔ δὲ τῆς Ἀτταλείας ἔκειτο ἡ *Ὀλβία* (Τσακιρλὰρ) εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ ὄρους Κλίμακος, τῆς Παμφυλίας ἀρχὴ κατὰ τὸν Στράβωνα (14, 667), μέγα ἔρυμα. Ἡ *Φάσηλις* (Τεκὲρ-ὀβά), κειμένη περαιτέρω καὶ νοτιώτερον τῆς Ἀτταλείας, ἀνήκει πλέον εἰς τὴν Λυκίαν. Ἦτο δὲ πόλις ἰσχυρά, ὑπὸ Δωριέων κατοικουμένη, εἶχε τοποθεσίαν εὔθετον ἐπὶ τοῦ Παμφυλίου κόλπου, εἶχε πληθυσμὸν καὶ τρεῖς λιμένας, εἰς τοὺς ὁποίους ὤφειλε τὴν ἀκμήν της. Κατόπιν ὅμως ἀπέβη κέντρον πειρατικόν. Τὰ *Λίμυρα* πλησίον τοῦ ποταμοῦ Λιμύρου ἦσαν μικρὰ πόλις πρὸς Β τοῦ σημερινοῦ ὅρμου Φοίνικα. Τὰ *Μύρα* πλησίον τῶν Λιμύρων ἦσαν μεσόγειος πόλις, ἔχουσα λιμένα τὴν Ἀνδριάκην. Διετήρησαν μέχρι σήμερον τὸ ὄνομά των εἰς τοὺς Ἕλληνας (οἱ Τοῦρκοι καλοῦσιν αὐτὰ Δέμπρε) καὶ μεγαλοπρεπῆ ἐρείπια. Τὰ Μύρα ἦσαν ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων πόλεων τῆς Λυκίας. Ἡ *Ἀντίφελλος* ἔκειτο ἀπέναντι τοῦ σημερινοῦ Καστελλορίζου (τῆς Μεγίστης τῶν ἀρχαίων) ἐπὶ ὡραίου λιμένος, χωριζομένου διὰ γλώσσης γῆς εἰς στενώτερον (Βαθὺ) καὶ εὐρύτερον. Δὲν εἶχεν ὅμως συγκοινωνίαν ἄνετον μὲ τὴν ἐνδοχώραν της ἕνεκα τῆς ὀρεινῆς φύσεως τοῦ ἐδάφους. Ἡ Φέλλος ἢ *Φελλὸς* ἦτο μεσόγειος πόλις πρὸς Β τῆς Ἀντιφέλλου κειμένη. Τὰ ἐρείπιά της σήμερον δεικνύονται πλησίον τοῦ χωρίου Σααρέτ. Βορειότερον καὶ μεσογειότερον ἔκειτο ἡ *Τλῶς* ἐντὸς τῆς κοιλάδος τοῦ Ξάνθου. Ἀλλὰ περὶ αὐτῆς ὡς καὶ περὶ τῶν ἄλλων τῆς κοιλάδος ταύτης λυκιακῶν πόλεων θὰ ὁμιλήσωμεν κατωτέρω.

Τὸ σαντζάκιον τῆς Ἀτταλείας εἶναι ἀπὸ τὰ γονιμώτατα τῆς Μ. Ἀσίας. Εἶναι ὅμως ἀραιότατα κατοικημένον καὶ καλλιεργεῖται ἐλλιπῶς. Δι' ἔλλειψιν δὲ χειρῶν καλλιεργεῖται μόλις τὸ δέκατον τῆς εὐφορωτάτης πεδιάδος τῆς Ἀτταλείας. Καὶ ἡ Παμφυλία εἶναι προωρισμένη νὰ εὐδαιμονήσῃ, εὐθὺς ὡς μεταβληθοῦν ὁπωσδήποτε οἱ διοικητικοὶ καὶ οἱ καθόλου πλουτοπαραγωγικοὶ ὅροι. Διότι ἔχει γῆν παχεῖαν, ὕδατα ἄφθονα, κλῖμα δὲ πρόσφορον εἰς παντὸς εἴδους

καλλιέργειαν (σῖτος, ὄρυζα, ἀραβόσιτος, γεώμηλα, ζαχαροκάλαμον, σησάμιον, ἑσπεριδοειδῆ). Ἔχει δὲ ἡ Παμφυλία καὶ ἀφθονίαν χόρτου πρὸς ἀνάπτυξιν καθόλου τῆς κτηνοτροφίας. Ἀξιόλογα εἶναι καὶ τὰ προϊόντα ἐκ τῶν δασῶν, τὰ ὁποῖα ὅμως φθείρονται σὺν τῷ χρόνῳ ἕνεκα τῆς κτηνώδους ἐκμεταλλεύσεως αὐτῶν. Καὶ ἀπὸ τὴν Ἀττάλειαν ἐξάγονται ξυλεῖα καὶ ξυλάνθρακες εἰς τὴν Αἴγυπτον. Ἄφθονα εἶναι καὶ τὰ ἄλευρα, τὰ ὁποῖα ἐξάγει τὸ σαντζάκιον εἰς τὰς νήσους κυρίως τοῦ Αἰγαίου.

δ') Σαντζάκιον Χαμὶτ-ἀμπὰτ *(Σπάρτης).*

Ἀποτελεῖται ἀπὸ 5 καζάδες, Σπάρτης, Ἐγερδίρ, Οὐλοὺ-μπουρλού, Καρὰ-ἀγάτς, Γιάλοβατς.

Σπάρτη *(ἡ Βάρις τῶν ἀρχαίων, τουρκ. Ἰσπάρτα).*

Κάτοικοι 30,000.

Ἕλληνες περισσότεροι τῶν 5,000.

Εἶναι ἡ ἕδρα τοῦ σαντζακίου Χαμὶτ-ἀμπάτ. Κεῖται ἐπὶ πεδιάδος παραγωγικωτάτης, 140 χμ. πρὸς Δ τοῦ Ἰκονίου, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ἀγλασοὺν-δὰγ καὶ ἐπὶ τῶν ὀχθῶν παραποτάμου τοῦ Κέστρου, διαρρέοντος τὴν πόλιν. Καὶ τὰ ὕδατά του, ἀφοῦ διαρρεύσουν τὴν πόλιν, χύνονται εἰς τὴν τριγύρω της πεδιάδα. Αἱ οἰκίαι της, ἔχουσαι χρῶμα κατάλευκον, περικυκλούμεναι δὲ ἀπὸ κήπους, ἀποτελοῦν σύνολον γοητευτικόν, εἶναι δὲ μονώροφοι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ καὶ λίθιναι. Ἀλλ' οἱ δρόμοι της εἶναι στενοὶ καὶ ἀπερίποιητοι. Περιποιημένη ὅμως καὶ καθαρὰ εἶναι ἡ πρὸς τὰ δυτικὰ τῆς πόλεως κειμένη συνοικία τῶν Ἑλλήνων κατοίκων της, εἰς τοὺς ὁποίους ὀφείλει τὴν σημερινήν της ἀκμὴν ἡ πόλις. Ἐν γένει δὲ ἡ τοποθεσία τῆς Σπάρτης παραβάλλεται ὡς πρὸς τὴν ὡραιότητα πρὸς τὴν τῆς Προύσης παρὰ τὸν Ὄλυμπον (ἡ Σπάρτη παρὰ τὸ Ἀγλασοὺν-δάγ). Ὡραῖαι φυτεῖαι περιβάλλουν τὴν πόλιν. Τριγύρω αὐτῆς ὑψοῦνται γήλοφοι, δάση ὀπωροφόρων δένδρων, δάση λευκῶν, πεδιὰς ἔχουσα ἄφθονα ὕδατα ὡς καὶ ἡ πόλις, πρόσφορος δὲ εἰς τὴν καλλιέργειαν, μὲ ροδῶνας ἐκτεταμένους (τὸ ροδέλαιον εἶναι ἀπὸ τὰ ἀξιόλογα προϊόντα τῆς Σπάρτης). Κατάπληξιν δὲ ἐμποιεῖ τὸ πλῆθος καὶ ἡ ἔκτασις τῶν μαγευτικῶν τούτων κήπων. Μαγευτικὴ δὲ εἶναι ἰδιαιτέρως ἡ θέα αὐτῶν ἀπὸ τῆς κορυφῆς τῶν τριγύρω γηλόφων, ἡ θέα τῶν εὐανθῶν κήπων καὶ τῶν μυροβόλων ροδώνων. Τὴν 4 καὶ 5 Ἰανουαρίου 1889

σεισμοὶ κατέστρεψαν πλέον τῶν 200 οἰκιῶν τῆς πόλεως. Εἰς τὴν Σπάρτην διεξήγετο ἄλλοτε διαμετακομιστικὸν μὲ τὴν Σμύρνην καὶ τὴν Ἀττάλειαν ἐμπόριον, σπουδαιότατον, τὸ ὁποῖον ὅμως ἐμαράνθη μετὰ τὴν στρῶσιν τοῦ σιδηροδρόμου Σμύρνης—Δινέρ. Σήμερον ἡ πόλις διεξάγει μόνον ἀκμαῖον τοπικὸν ἐμπόριον καὶ ἔχει ἀκμαίαν ταπητουργίαν, κατασκευὴν ἀλατζάδων, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξάγει μεγάλην ποσότητα, καὶ διυλιστήρια ρόδων. Ἀπό τινος δὲ συνεδέθη σιδηροδρομικῶς καὶ μὲ τὴν Σμύρνην διὰ τῆς προεκτάσεως τῆς γραμμῆς Σμύρνης-Ἀϊδινίου-Δινέρ. Εἰς τὴν Σπάρτην ὁ χειμὼν εἶναι βαρύς, τὸ ἔαρ μακρόν, τὸ δὲ κλῖμα ἐν γένει ὑγιεινότατον. Εἶναι δὲ ἡ πόλις καὶ ἡ ἕδρα τοῦ μητροπολίτου Πισιδίας.

Οἱ Ἕλληνες τῆς Σπάρτης ὑπερηφανεύονται νομίζοντες ὅτι εἶναι ἄποικοι τῶν Σπαρτιατῶν τῆς Λακωνικῆς, διὰ τοῦτο δὲ καὶ εἰς τὰ τέκνα των δίδουν ὀνόματα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ σπαρτιατικά (Χαρίλαος, Λυκοῦργος, Λεωνίδας, Ἀγησίλαος εἶναι ὀνόματα κοινὰ εἰς τὴν πόλιν ταύτην μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων). Ἡ πόλις κοινῶς ὀνομάζεται τὰ Σπάρτα, ἐκ τῆς ὀνομασίας δὲ ταύτης οἱ λόγιοι ἔπλασαν τὴν ἐπικρατήσασαν πλέον ὀνομασίαν Σπάρτην. Ὁ Πολύβιος καλεῖ τὴν πόλιν ταύτην τῆς Πισιδίας τὰ Σάπορδα, μεταγενέστερος δὲ ποιητὴς Σάπαρτα. Ἐκ ταύτης κατά τινας ἐπλάσθη τὸ σημερινὸν ὄνομα Σπάρτη. Κατ' ἄλλους πάλιν τὸ σημερινὸν ὄνομα εἶναι παραφθορὰ τοῦ ἀρχαίου Βάρις. Οἱαδήποτε τῆς ἀρχαίας πισιδικῆς πόλεως λείψανα καὶ ἴχνη μέχρι σήμερον δὲν διεσώθησαν. Εἰς μερικὰς ἐκκλησίας διατηροῦνται ἱερὰ σκεύη παλαιά, εἴς τινα δὲ τζαμία φαβεντιανὰ ἀγγεῖα τοῦ 16ου καὶ 17ου αἰῶνος.

Πρὸ ὀλίγων ἀκόμη δεκαετηρίδων οἱ Ἕλληνες τῆς Σπάρτης ἦσαν τουρκόφωνοι. Ἀλλὰ διὰ τῶν σχολείων εἰσεχώρησε καὶ ἐπεκράτησεν εἰς τὰς ἡμέρας μας καθ' ὁλοκληρίαν σχεδὸν ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα.

Ἐγερδίρ.

Κάτοικοι 6,000.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ κεῖται εἰς τὴν νοτίαν ἄκραν τῆς ὁμωνύμου λίμνης ἐπὶ γλώσσης γῆς, εἰσερχομένης εἰς αὐτήν. Τὸ κύριον τζαμίον τῆς πόλεως ὡς καὶ ὁ ἀπέναντί του μεντρεσὲς μὲ ὡραῖον πυλῶνα, εἶναι κτίσματα ἀξιοθέατα. Ἐπὶ δὲ τῆς γλώσσης τῆς γῆς ὑψοῦνται καὶ σήμερον ἐρείπια σελτζουκικοῦ φρουρίου, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἡ θέα πρὸς τὴν λίμνην εἶναι ἐξόχως τερπνή. Εἰς ἀπόστασιν δὲ ἡμισείας ὥρας

ἀπὸ ἐκεῖ ὅπου καταλήγει ἡ προεξοχὴ τοῦ ἀκρωτηρίου ἀνέρχονται ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς λίμνης δύο νησίδια, τὸ Τζὰμ-ἀδὲ καὶ τὸ Νικ-ἀδέ. Ἐπὶ τῆς τελευταίας ὑπάρχουν καὶ δύο ἐκκλησίαι, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μία εἶναι βυζαντινή.

ε') Σαντζάκιον Βουρδουρίου.

Ἀποτελεῖται ἀπὸ 2 καζάδες, Βουρδουρίου καὶ Τέφνι.

***Βουρδούριον** (Μπουλδούρ).*

Κάτοικοι 27,000.
Ἕλληνες 5,000.
Ἀρμένιοι 1,000.
Οἱ λοιποὶ Τοῦρκοι.

Εἶναι ἡ ἕδρα τοῦ σαντζακίου. Κεῖται δὲ εἰς τοὺς πρόποδας λόφων πωρίνων, ἀνερχομένων ὑπεράνω αὐτῆς, καὶ κυκλοῦται καὶ αὐτή, ὅπως καὶ ἡ Σπάρτη, ἀπὸ ἀμπελῶνας καὶ ποικίλην φυτείαν. Ἀπέχει ἀπὸ τὴν Σπάρτην 6 ὥρας καὶ κεῖται πρὸς τὰ ΝΔ αὐτῆς. Ἡ πόλις πρὸς τούτοις ἐγείρεται εἰς τὴν ΝΑ ὄχθην τῆς ὁμωνύμου λίμνης, τῆς περιβαλλομένης ἀπὸ σειρὰς ὀρέων, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μία ὑπέρκειται τῆς ἄλλης, παρεχούσας δὲ θέαμα συνολικὸν ἀπὸ τῆς πόλεως τερπνότατον. Ἐν γένει τὸ Βουρδούριον εἶναι πολίχνη ὡραιοτάτη καὶ σχετικῶς οἰκοδομημένη καλῶς. Ἔχει δὲ κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ περιοχὴν εὐφορωτάτην (σῖτος, κριθή, ὄπιον, σταφυλαί, οἶνος). Ὅπως δὲ εἰς τὴν Σπάρτην, οὕτω καὶ εἰς τὸ Βουρδούριον κῆποι περιβάλλουν τὰς οἰκίας καὶ προσδίδουν οὕτω καὶ οὗτοι εἰς τὴν πόλιν ὄψιν πολὺ ὡραίαν.

Τέφνι.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ.
Γκικὺλ-χισάρ, Γιάλοβατς, Χοϊράν. Εἶναι χωρία ἄξια λόγου.

Ὅλον τὸ σαντζάκιον Βουρδουρίου εἶναι εὔδενδρον καὶ δασῶδες.

Γενικαὶ εἰδήσεις περὶ τοῦ βιλαετίου Ἰκονίου.

Τὸ κλῖμα τοῦ βιλαετίου εἶναι μὲν καθόλου ὑγιεινόν, τὸν χειμῶνα ὅμως εἶναι ψυχρὸν καὶ δριμύ. Πρὸς Ν πάλιν εἶναι εὔκρατες καὶ ἡ θερμό-

της τόσον μεγάλη ὅσον καὶ εἰς τὰ νότια τῆς Γαλλίας.—Ἡ κυρία ἀσχολία τῶν κατοίκων εἶναι ἡ γεωργία, εὑρισκομένη ὅμως εἰς πρωτόγονον κατάστασιν. Παράγει σιτηρά, ὄπιον, καπνὸν (Ἀττάλεια, Σπάρτη, Βουρδούριον), ἀραβόσιτον, βίκον, ρεβύθια, λιναρόσπορον, βάμβακα, κηκίδια, ἀμύγδαλα, σταφυλάς, ἔλαιον, κάρυα, λεπτοκάρυα, βαλανίδια. Τοῦ βιλαετίου μεγάλην ἔκτασιν κατέχει ἡ ἀχανὴς τῷ ὄντι πεδιὰς τοῦ Ἰκονίου (ἡ λυκαονική), ἡ περιβαλλομένη ἀπὸ ὄρη. Καὶ ἡ πεδιὰς δὲ ὡς καὶ τὰ τριγύρω της ὄρη καλύπτονται τὸν χειμῶνα ἀπὸ χιόνα, καλύπτονται δὲ τὸ ἔαρ ἀπὸ γλόην καὶ ἄνθη ἀγρίων χόρτων. Ἀλλὰ τὸ θέρος τὸ πράσινον τῆς βλαστήσεως μεταβάλλεται εἰς ποικίλας ἀποχρώσεις τοῦ φαιοῦ, τὸ φθινόπωρον πάλιν ἡ χλόη ἐξαφανίζεται, αἱ χαμηλαὶ κατωφέρειαι τῶν ὀρέων φαίνονται κατάξηροι, αἱ δὲ ἄδενδροι καὶ στεππώδεις ἐκτάσεις τῆς πεδιάδος λαμποκοποῦν ὡς ὁ χρυσὸς ἢ ὁ φλογερὸς ὀρείχαλκος.—Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη εἰς τὸ βιλαέτιον ἀνεπτύχθη ἁλματωδῶς καὶ ἡ σηροτροφία.

Ἡ βιομηχανία περιορίζεται εἰς τὴν ταπητουργίαν (γνωστοὶ εἶναι οἱ τάπητες οἱ ὀνομαζόμενοι ἀλατζάδες), εἰς ὑδρομύλους, εἰς σησαμέλαια καὶ ἀπόσταγμα μέντας (essences de menthe).—Τὸ βιλαέτιον ἔχει καὶ μεταλλεῖα χρωμίου, μαγγανίου, ἀργυρούχου καὶ χρυσούχου μολύβδου πρὸς τὰ ΝΑ αὐτοῦ, εἰς τὸ Μπουλγὰρ - δὰγ (βλ. σελ. 157) καὶ τὸ Μπερεκετλῆ-μαδέν. ΒΑ δὲ τῆς Νίγδης εἰς ὡριαίαν ἀπόστασιν ὑπάρχουν καὶ στρώματα λευκοῦ καὶ μαύρου μαρμάρου ὡς καὶ εἰς τὸν καζᾶν Προκοπίου. Εἰς τὸ βιλαέτιον τοῦτο ἀνήκει καὶ ἡ πλουσιωτέρα ἁλυκὴ τῆς Τουρκίας. 20 δηλαδὴ ὥρας πρὸς τὰ ΒΑ τοῦ Ἰκονίου εἶναι ἡ λίμνη Τάττα (Κὸτς-χισὰρ) μὲ περιφέρειαν 35 ὡρῶν. Τὸν χειμῶνα τὸ βάθος της εἶναι 60—70 ἑκατοστόμετρα. Εἰς τὸ βάθος της δὲ εὑρίσκεται στρῶμα ἅλατος σκληροῦ 6—8 ἑκατοστομέτρων πάχους, κεκαλυμμένου μὲ στρῶμα πηλοῦ. Τὸ ὕδωρ πηδᾷ ἐκ τοῦ βάθους τούτου ἀπὸ ἀπείρους ὀπάς. Ἀλλ' ἡ λίμνη τρέφεται καὶ ἐκ ποταμίου, ῥέοντος ἐκ τοῦ Ἀκ-σεράϊ. Τὸ θέρος ἀπὸ τοῦ Μαΐου ἀνεπαισθήτως τὸ ὕδωρ τῆς λίμνης ἐξατμίζεται καὶ κατὰ τὸ τέλος τοῦ Ὀκτωβρίου ἡ λίμνη εἶναι τελείως ξηρὰ ἐκτὸς τῆς πλευρᾶς αὐτῆς πρὸς τὸ Τζιρέτζικ, ὅπου τὸ ὕδωρ εἶναι ἄφθονον. Ὅλη ἡ ἔκτασις καλύπτεται τότε ἀπὸ ἅλας 4—6 ἑκατοστομέτρων πάχους. Τότε δὲ συνάζεται καὶ ἀποθηκεύεται (ἐτησία παραγωγὴ 20,000,000 χιλιόγραμμα). Ἡ λίμνη ἔχει καὶ 6 νησίδας. Ἐπὶ τῆς μεγαλυτέρας δὲ

παρατηροῦνται ἴχνη χωρίου καὶ ἑλληνικῆς ἐκκλησίας.—Κύριοι ἁμαξιτοὶ δρόμοι εἶναι ὁ ἀπὸ Ἰκονίου εἰς Ἀττάλειαν, ὁ ἀπὸ Ἰκονίου εἰς Νίγδην, ὁ ἀπὸ Ἰκονίου εἰς Ἀφιὸν-καρὰ-χισάρ. — Εἰς τὸν νομὸν κατοικοῦν Τοῦρκοι, Ἕλληνες, Γιουροῦκοι, Κιζιλμπάσιδες, ὀλίγοι καθολικοὶ ἐκ διαφόρων ἐθνοτήτων, οἱ ὁποῖοι ἔχουν καὶ παρεκκλήσιον εἰς τὸ Ἰκόνιον. Ἔχει δὲ τὸ βιλαέτιον καὶ Ἀρμενίους, οἱ ὁποῖοι θρησκευτικῶς ἐξαρτῶνται ἀπὸ τοῦ ἐπισκόπου Ἀγκύρας, καὶ Ἑβραίους, πολὺ ὀλίγους ὅμως, μόλις 700, οἱ ὁποῖοι ζῶσιν εἰς τὴν διοίκησιν καὶ τὴν πόλιν Ἀτταλείας. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐγκατέστησε καὶ εἰς τὸ βιλαέτιον τοῦτο ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις μουατζίριδες εἰς πολλὰς πόλεις αὐτοῦ. Κατά τινα ἔκθεσιν τοῦ εἰς τὸ Ἰκόνιον Ἄγγλου ὑποπροξένου τῷ 1908 ἐγκατεστάθησαν εἰς τὸ βιλαέτιον 545 οἰκογένειαι ρουμελιωτικαὶ 250 εἰς τὴν Καραμανίαν, 74 εἰς τὸ Ἰλγίν, 64 εἰς τὸ Ἀκ-σεχίρ, 60 εἰς τὰ σαντζάκια Σπάρτης καὶ Ἀτταλείας, 69 εἰς τὸ Ἰκόνιον καὶ 28 ἀλλαχοῦ. Ἡ κυβέρνησις ἐγκατέστησε εἰς τὸ βιλαέτιον τοῦτο καὶ Τουρκοκρῆτας κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, εἰς τὴν περιφέρειαν κυρίως τῆς Ἀτταλείας.— Οἱ Ἕλληνες τοῦ βιλαετίου ὁμιλοῦν τὴν τουρκικὴν καὶ τὴν γράφουν, ὡς γνωστόν, μὲ ἑλληνικοὺς χαρακτῆρας. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ ἑλληνόφωνοι κοινότητες, ὅπου ὁμιλεῖται γλωσσικὸν ἰδίωμα, τὸ ὁποῖον ἐπέσπασε πολὺ τὴν προσοχὴν τῶν γλωσσολογούντων καθόλου καὶ τῶν ἐρευνητῶν τῆς νέας ἑλληνικῆς. Περὶ αὐτῶν δὲ ἔγινε λόγος ἀνωτέρω. Οἱ Ἕλληνες τοῦ βιλαετίου διασώζουν ἀκόμη καὶ ἤθη, ἔθιμα καὶ παραδόσεις, αἱ ὁποῖαι ἐπίσης ὑπῆρξαν τὸ ὑποκείμενον συλλογῶν λαογραφικῶν καὶ ἐρευνῶν, ἀξιολόγων. Αἱ γυναῖκές των καλύπτονται ὅπως αἱ τούρκισσαι, καὶ οἱ γονεῖς ἀρραβωνίζουν τὰ τέκνα των ἐκ μικρᾶς ἡλικίας. Ἀλλ' ὅμως τὰ πατροπαράδοτα ταῦτα ἔθιμα καὶ τὰ γλωσσικὰ ἰδιώματα θὰ σαρώσῃ, καὶ πολὺ ταχέως, ὁ ὁρμητικῶς ἐξαπλούμενος σημερινὸς πολιτισμὸς τῆς Δύσεως. Ἐκκλησιαστικῶς οἱ Ἕλληνες τοῦ βιλαετίου ὑπάγονται εἰς δύο μητροπολίτας, τοῦ Ἰκονίου καὶ τῆς Πισιδίας, πλὴν τοῦ ΒΑ τμήματος, τὸ ὁποῖον ὑπάγεται εἰς τὸν μητροπολίτην Καισαρείας. Εἰς τὰ ἐμπορικὰ κέντρα τοῦ βιλαετίου εἶναι ἐγκατεστημένοι καὶ Ἕλληνες ἀπὸ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, καὶ ἀπὸ τὴν Κύπρον καὶ ἄλλοθεν ἀκόμη. Καὶ πολλοὶ δὲ Καππαδόκαι Ἕλληνες κατέρχονται εἰς τὰς ἐμπορικὰς πόλεις τοῦ βιλαετίου, ὅπου ἐγκαθιστάμενοι μονίμως ἐμπορεύονται καὶ πλουτίζουν.

Ἡ ἄρδευσις τῆς πεδιάδος τοῦ Ἰκονίου.—Τριγύρω τοῦ Ἰκονίου μεγάλαι ἐκτάσεις ἀπὸ ἔλλειψιν ὕδατος μένουν ἀκαλλιέργητοι. Τὸ κράτος ἐνταῦθα τῆς Τουρκίας ἔχει αὐτὸ ἐκτεταμένας γαίας, τῶν ὁποίων ἡ καλλιέργεια συνέφερεν. Αἱ δύο πάλιν γερμανικαὶ ἑταιρεῖαι, αἱ ἐνδιαφερόμεναι διὰ τὸν σιδηρόδρομον, δὲν εἰσέπραττον ἐκ τῆς γραμμῆς Ἰκονίου οὐδὲ τὰ πρὸς κάλυψιν τῶν δαπανῶν των. Παρετηρήθη δὲ ὅτι τὸ ἔδαφος ἔχει μὲν ὅλα τὰ συστατικὰ πρὸς καλλιέργειαν, δὲν ἔχει δὲ μόνον τὴν ἀπαιτουμένην ὑγρασίαν. Ἐγένοντο λοιπὸν μελέται καὶ ὑπολογισμοὶ καὶ τῇ 10/23 Νοεμβρίου 1907 ὑπεγράφη σύμβασις μεταξὺ τῆς Τουρκικῆς κυβερνήσεως καὶ τῆς Ἀνατολικῆς ἑταιρείας τῶν σιδηροδρόμων περὶ κατασκευῆς ἀρδευτικῶν ἔργων, τεραστίων τῷ ὄντι, τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ εἶναι ἕτοιμα εἰς 6 ἔτη ἤτοι τῷ 1913. Εἰς τὴν πεδιάδα περὶ ἧς ὁ λόγος ἔπρεπε νὰ διοχετευθοῦν τὰ ὕδατα τῆς λίμνης Μπέη-σεχίρ. Τοῦτο δὲ καὶ ἐγένετο. Τοὐλάχιστον μέχρι τοῦ ἔαρος τοῦ 1913 ἐπετεύχθη ἡ ἄρδευσις ἐκτάσεως 50,000 ἑκταρίων. Ἡ Μπέη-σεχίρ κεῖται ΝΔ τοῦ Ἰκονίου καὶ εἰς ὕψος ἀνώτερον αὐτοῦ κατὰ 122 μ., εἰς ἀπόστασιν δὲ περὶ τὰ 80 χμ. Τὴν ἐκροὴν δὲ τῶν ὑδάτων αὐτῆς ὡς καὶ τὸν ροῦν τῶν δύο ποταμῶν, τοῦ Μπέη-σεχὶρ καὶ τοῦ Τσαρσαμπᾶ, ἐχόντων μῆκος 175 χμ. ἔπρεπε νὰ κανονίσουν. Τὸ ἀναγκαῖον πρὸς ἄρδευσιν ὕδωρ θὰ παρεῖχεν ἡ λίμνη. Ἐκ τῶν ἀρδευτικῶν τούτων ἔργων ὑπελογίσθη ὅτι ἡ παραγωγὴ τοῦ σίτου θὰ ηὔξανε κατὰ 20,000 βαγόνια. Ἂς λεχθῇ δὲ ἐνταῦθα ὅτι οἱ Γερμανοί, οἱ ὁποῖοι ἐπεδίωξαν μετὰ τοσαύτης δραστηριότητος τὴν ἐκμετάλλευσιν τῆς Μ. Ἀσίας διὰ γερμανικῶν κεφαλαίων, διὰ γερμανικῶν δημοσίων ἔργων καὶ ἐπιχειρήσεων, εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Ἰκονίου ἀπέβλεψαν ὡς εἰς πλούσιον καὶ ἀνεξάντλητον σιτοβολῶνα, προωρισμένον νὰ ἀμείψῃ πλουσιοπαρόχως καὶ τὰς τολμηροτάτας προβλέψεις.

8. Βιλαέτιον Ἀδάνων.

Ἔκτασις 40,000 □ χμ.—Πληθυσμὸς 400,000.—Σαντζάκια 4 (Ἀδάνων, Ἰτσιλί, Κοζάν, Τσεμπὲλ-βερεκέτ).

Ἄδανα. Καρατάς. Μίσις. Ταρσός. Κιλίκιαι Πύλαι. Καρα-ἰσαλού. Μερσῖνα. Καζανλί. Σελεύκεια. Ἐρμενέκ. Μούθ. Κιλίντρια. Σελίντι. Τσυράκ. Σίς. Κάρς. Χατζίν. Φεκέ. Γιαρπούτη. Ὀσμανιέ. Ἰσλαχιέ. Χασά. Μπαχτσέ. Παγιάς. Ἀγιάς. Γενικαὶ εἰδήσεις περὶ τοῦ βιλαετίου Ἀδάνων. Ἱστορικαὶ εἰδήσεις περὶ τῆς Κιλικίας.

Τὸ βιλαέτιον εἶναι ἀπὸ τὰ μικρότερα κατὰ τὴν ἔκτασιν. Εἶναι δὲ δασῶδες ἐπὶ τῶν ὀρεινῶν του ἐκτάσεων, εὐφορώτατον ἐπὶ τῶν πεδινῶν καὶ ἔχει πρὸς τούτοις ἄφθονα ὕδατα.

α') Σαντζάκιον Ἀδάνων.

Ἀποτελεῖται ἀπὸ 4 καζάδες, Ἀδάνων, Ταρσοῦ, Καρὰ-ἰσαλοῦ, Μερσίνης.

***Ἄδανα** (τουρκ. Ἀντανα).*

Κάτοικοι 70,000.
Ἕλληνες 10,000.
Ἀρμένιοι 40,000.
Τοῦρκοι, Ἄραβες, Ἀθίγγανοι Φελλάχοι 20,000.
Εὐρωπαῖοι καὶ Λεβαντῖνοι ἐλάχιστοι.
Γερμανοὶ ἐλάχιστοι.

Εἶναι ἡ ἕδρα τοῦ βιλαετίου. Ἡ πόλις ἁπλοῦται κυρίως πλησίον τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Σάρου. Μία δὲ σιδηροδρομικὴ γέφυρα καὶ μία ἄλλη 300 μ. μήκους, τῆς ὁποίας μερικὰ τόξα ἀνέρχονται εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ἰουστινιανοῦ, φέρουν εἰς τὴν ἀντιπέραν ἀριστερὰν ὄχθην. Ἡ πόλις πρὸς τούτοις κεῖται εἰς τὸ μέσον εὐρείας πεδιάδος. Καὶ ἡ θέσις της εἶναι θαυμασία, τὸ κλῖμα πολὺ θερμόν, ἀλλὰ ξηρὸν καὶ ὑγιεινόν. Τὸ θέρος ὅμως ἐπικρατεῖ καύσων καὶ οἱ κάτοικοι ἀποχωροῦν εἰς τὰς ἐπὶ τῶν ὀρέων θερινὰς κατοικίας των. Ἡ πόλις ἀπό τινων ἐτῶν καλλωπίζεται δι' οἰκοδομημάτων ἀξιολόγων, πλησίον τῶν ὀχθῶν τοῦ ποταμοῦ ἀνεγειρομένων, ἐκ τῶν ὁποίων προέχει ἰδίως τὸ διοικητήριον. Ἔχει δὲ καὶ μερικοὺς δρόμους εὐρεῖς. Ὁ πληθυσμός της ἀνήκει εἰς πολλὰς ἐθνικότητας. Πολυπληθεῖς δὲ εἰς αὐτὴν εἶναι οἱ Ἀρμένιοι, οἱ ὁποῖοι ὅμως ἀπεδεκατίσθησαν τῷ 1909 διὰ σφαγῶν ἀπὸ τοὺς Νεοτούρκους (καὶ ἐσχάτως κατὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον). Συμπαγῆ πληθυσμὸν τῶν Ἀδάνων ἀποτελοῦν καὶ οἱ Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι προέρχονται κυρίως ἀπὸ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, ἀπὸ τὴν Κύπρον, ἀπὸ τὴν Καππαδοκίαν καὶ τὴν περιφέρειαν τοῦ Ἰκονίου, ἀπὸ τὴν παλαιὰν Ἑλλάδα. Ἀλλ' εἶχε καὶ ἔχει ἡ πόλις καὶ ὀλίγους ἐντοπίους τουρκοφώνους. Ἔχει δὲ καὶ κινητὸν πληθυσμόν, καὶ μάλιστα ὄχι ὀλίγον, ἀνερχόμενον εἰς 12—15,000, ὡς ἀναφέρεται. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τὰ Ἄδανα προσείλκυσαν καὶ πολλοὺς Εὐρωπαίους, μάλιστα δὲ Γερμανούς, οἱ ὁποῖοι κυρίως ἦσαν σιδηροδρομικοὶ ὑπάλληλοι ἢ καὶ ἐμπορικῶν ἐπιχειρήσεων. Διότι πρὸς τὰ Ἄδανα καὶ πρὸς τὴν Κιλικίαν καθόλου εἶχον στρέψει πολὺ τὴν προσοχὴν των οἱ Γερμανοί, ἐπιδιώκοντες τὴν ἐκτέλεσιν ἐπιχειρήσεων πρὸς ἐκμετάλλευσιν τῆς χώρας. Καὶ ἡ γερμανικὴ ἑταιρεία τοῦ βάμ-

βακος (Deutsche-Levantinische Baumwollengesellschaft) εἶχεν ἐγκαταστήσει ἐργοστάσια καὶ ὑποδειγματικοὺς κήπους πρὸς καλλιέργειαν εἰδῶν τοῦ βάμβακος, τοῦ ὁποίου εἶχε μεγάλην ἀνάγκην πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς βιομηχανίας της καὶ ὅπως συναγωνισθῇ τὴν ἀγγλικὴν καὶ ἀμερικανικήν.

Ἱστορικαὶ εἰδήσεις.—Τὰ Ἄδανα ἤκμασαν κυρίως ἐπὶ τῶν Ρωμαίων. Ρωμαῖοι δὲ αὐτοκράτορες ἐπεσκέφθησαν τὴν πόλιν ταύτην καὶ ὁ Ἰουστινιανὸς τὴν ἐκόσμησε μὲ οἰκοδομήματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ἡ γέφυρα ἐπὶ τοῦ Σάρου, σωζομένη ἀκόμη ἐν μέρει. Τῷ 1836 ἐσώζετο ἀκόμη ἐπὶ λόφου πρὸς Δ τῆς πόλεως, δεσπόζοντος αὐτῆς, βυζαντινὸν φρούριον, τὸ ὁποῖον κατέστρεψεν ὁ Μεχμὲτ-Ἀλῆς. Ἡ πόλις διετήρησε μέχρι σήμερον τὸ ἀρχαῖόν της ὄνομα καὶ μόνον ἐπὶ τῶν Σελευκιδῶν μετωνομάσθη Ἀντιόχεια (ἡ πρὸς Σάρῳ). Ἴχνη ὅμως παλαιὰ δὲν διετήρησεν.

Ἡ πεδιὰς τῆς Κιλικίας, εἰς τῆς ὁποίας τὸ μέσον κεῖνται τὰ Ἄδανα, Τσουκοὺρ-οβὰ (βαθύπεδον) σήμερον καλουμένη, Ἀλήϊον Πεδίον καλουμένη ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, ἐσχηματίσθη κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τῆς καταφερομένης ἀπὸ τῶν τιτανούχων ὀρέων ἰλύος. Τὸν χειμῶνα πλημμυρίζει εἰς μεγάλην ἔκτασιν, τὸ δὲ θέρος ἀποξηραίνεται. Δένδρα ἔχει μόνον πλησίον τῶν συνοικισμῶν. Παράγει σῖτον, κριθὴν ἀραβόσιτον, ὄρυζαν, καπνόν, βάμβακα, ζαχαροκάλαμον. Διὰ ἀρδευτικῶν δὲ ἔργων, τὰ ὁποῖα πρόκειται νὰ γίνουν ἵνα κανονισθῇ κυρίως ἡ ροὴ τῶν ὑδάτων τῶν δύο ποταμῶν Σάρου καὶ Πυράμου, ὡς καὶ διὰ τῆς ἀποξηράνσεως τῶν σχηματιζομένων ἐκ τῶν πλημμυρῶν ἑλῶν θὰ ἀναπτυχθῇ ἡ παραγωγή της. Διὰ τῶν ἔργων τούτων 200,000 ἑκτάρια περίπου θὰ ὁδηγῶσιν εἰς τὴν καλλιέργειαν.

Καρατὰς *(ἢ Μαγαρσὸς ἢ τὰ Μάγαρσα).*

Κάτοικοι 500.

Κεῖται πλησίον τοῦ ὁμωνύμου ἀκρωτηρίου (Καρατὰς-μπουρνοὺ) καὶ πρὸς Ν τῶν Ἀδάνων, ἀπέχει δὲ ἀπ' αὐτῶν 12 ὥρας. Πρὸ τῆς κατασκευῆς τοῦ σιδηροδρόμου Ἀδάνων—Ταρσοῦ—Μερσίνης, συνδεδεμένον δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ μὲ τὰ Ἄδανα, εἶχε σπουδαιότατον ἐμπόριον, εἰσαγωγικὸν καὶ ἐξαγωγικόν. Σήμερον ὅμως διατηρεῖ μόνον μικρὰν κίνησιν ἐξαγωγῆς καὶ τὸ ὅλον ἐμπόριον ἔχει ἡ Μερσίνα. Ἄλλως δὲ καὶ ὁ ὅρμος Καρατὰς καταχώνεται ὁλονὲν ἀπὸ τὴν ἰλὺν τοῦ Πυράμου, τοῦ ἐκεῖ ἐκβάλλοντος.

Πρὸς τὰ ΒΑ τοῦ Καρατὰς καὶ εἰς ὀλίγην ἀπ' αὐτοῦ ἀπόστασιν ἔκειτο ἡ πόλις Μαλλός, ἡ ἔχουσα ὡς ἐπίνειον εἰς τὸ στόμιον τοῦ Πυράμου ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης του τὰ Μάγαρσα ἢ τὴν Μαγαρσόν. Ἐδῶ ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος, πορευόμενος κατὰ τῆς Ἰσσοῦ ἐσταμάτησε καὶ, ὡς λέγει ὁ Ἀρριανὸς (Ἀνάβασις 2, 5, 9), ἐθυσίασεν εἰς τὴν Ἀθηνᾶν τὴν Μαγαρσίδα.

Μίσις *(Μοψουεστία).*

Κάτοικοι 2,000.

Κεῖται πρὸς Α τῶν Ἀδάνων εἰς ἐξάωρον ἀπ' αὐτῶν ἀπόστασιν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Πυράμου, ὅπου διατηρεῖται ἀκόμη γέφυρα μὲ 5 τόξα, ἵδρυμα τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίου, ἐπισκευασθεῖσα κατόπιν ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Οἱ κάτοικοι τοῦ Μίσις εἶναι Ἀρμένιοι καὶ Τοῦρκοι.

Τὸ Μίσις εἶναι ἡ ἀρχαία *Μοψουεστία* (ἐξ αὐτῆς προέρχεται εἰς τὸ σημερινὸν ὄνομα Μίσις), τῆς ὁποίας ἐρείπια ἐπὶ ἐκτάσεως μάλιστα εὐρείας σώζονται μέχρι σήμερον.

Ταρσὸς *(Τερσούς).*

Κάτοικοι 30,000.
Ἕλληνες 5,000,
Ἀρμένιοι 7,000.
Τοῦρκοι 15,000.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ κεῖται ἐπὶ τοῦ Κύδνου, εἰς τὸ μέσον καταπρασίνων κήπων, εἰς ἀπόστασιν δὲ 40 χμ. πρὸς Ν τῶν Ἀδάνων. Ἡ Ταρσός, ἄλλοτε μεγάλη καὶ ἀκμαία πόλις, κατέχει σήμερον μόλις τὸ τέταρτον τῆς ἀρχαίας της ἐπιφανείας καὶ παρέχει μᾶλλον θλιβερὰν ὄψιν ὡς ἐκ τῆς καταπτώσεώς της. Οἱ δρόμοι της εἶναι στενοὶ καὶ ἑλικοειδεῖς. Ἐν τούτοις ἀκμαῖον εἶναι τὸ ἐμπόριον, τὸ ὁποῖον διεξάγει, μολονότι ἔχασε πολὺ ἀφ' ὅτου οἱ μεγαλέμποροι καὶ οἱ πρόξενοι ἔπαυσαν νὰ διαμένουν ἐνταῦθα καὶ μετῴκησαν εἰς τὴν Μερσῖναν. Κυρία ὅμως ἀσχολία τοῦ πληθυσμοῦ τῆς πόλεως εἶναι καὶ ἡ γεωργία. Κατὰ τὸ θέρος εἰς τὴν πόλιν μένουν ὀλίγοι, οἱ δὲ περισσότεροι κάτοικοί της παραθερίζουν εἰς τὰ ὄρη, διὰ νὰ ἀποφύγουν τὸν ὑπερβολικὸν καύσωνα καὶ τοὺς πυρετούς, οἱ ὁποῖοι μαστίζουν τότε τοὺς διαμένοντας ἐντὸς αὐτῆς. Ἐν γένει δὲ τὸ κλῖμα τῆς Ταρσοῦ εἶναι νοσηρόν, ὑγρὸν καὶ θερμόν. Εἰς τὴν Ταρσὸν κατοικοῦν καὶ πολλοὶ Φελλάχοι καὶ ἄλλοι ἐκ τοῦ Λιβάνου κάτοικοι. Ἡμίσειαν ὥραν ἀπ' αὐτῆς κεῖται ἡ ἑλληνικὴ κώμη Σκυλίτση, λείψανον ἀναμφιβόλως τοῦ βιζαντιακοῦ ἑλληνισμοῦ τῆς Κιλικίας.

Ἱστορικαὶ εἰδήσεις.—Καὶ ἡ Ταρσὸς ἀνάγει τὴν ἵδρυσίν της εἰς παναρχαίαν ἐποχήν. Ἐπὶ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων ἦτον ἡ μόνη πόλις τῆς Κιλικίας, ὅπου ἐκαλλιεργοῦντο τὰ γράμματα, ἀναδείξασα μάλιστα πολλοὺς φιλοσόφους. Ἀλλὰ τὸ ἐνδοξώτατον ἐκ τῶν τέκνων της εἶναι ὁ ἀπόστολος Παῦλος, ρωμαῖος πολίτης, ὡς γεννηθεὶς εἰς τὴν ἐλευθέραν πόλιν τῆς Ταρσοῦ. Τὴν πόλιν οἱ ρωμαῖοι αὐτοκράτορες ηὐνόησαν πολὺ καὶ ἐτίμησαν δι' εὐεργεσιῶν. Ἀλλὰ μνημεῖα ἢ ἴχνη μνημείων, δηλωτικὰ τῆς παλαιᾶς της λαμπρότητος, δὲν διεσώθησαν μέχρι σήμερον πολλά. Ἴχνη μόνον φρουρίου ρωμαϊκοῦ δεικνύονται καὶ ἄλλα πολὺ ὀλίγα. Ἡ ἀρχαία πόλις, ἔχουσα ἔκτασιν τετραπλασίαν τῆς σημερινῆς, συγκοινωνοῦσα δὲ τότε μὲ τὴν θάλασσαν διὰ λιμνοθαλάσσης, κατεχώσθη διὰ τῶν προσχώσεων τοῦ Κύδνου εἰς βάθος 6—7 μ. Τὸ ἐπιβλητικὸν εἰς 5—6 μ. ὑψούμενον ἐρείπιον τοῦ Δενὶκ-τάς, ὀνομαζόμενον τάφος τοῦ Σαρδαναπάλου, τοῦ μυθικοῦ ἱδρυτοῦ τῆς πόλεως, ἀνήκει ὡς θεμέλιον μεγαλοπρεποῦς ναοῦ (108×52 μ. 10 : 21 κίονες) τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων τῆς αὐτοκρατορίας. Ἕνα δῆθεν φρέαρ τοῦ ἁγ. Παύλου δεικνύεται εἰς ἰδιωτικὴν νεωτέραν οἰκίαν. Ὑπεράνω δὲ τῆς πόλεως, καὶ εἰς ἀπόστασιν 20 λεπτῶν ἀπ' αὐτῆς πλησίον καταρράκτου τοῦ Κύδνου δεικνύεται ἡ θέσις, ὅπου λουσθεὶς ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ἠσθένησεν ἐπικινδύνως.

Μετὰ πορείαν πρὸς Β μιᾶς ἡμέρας ἀπὸ τὴν Ταρσὸν ὁ ἀναχωρῶν φθάνει εἰς τὰς Κιλικίας Πύλας.

Αἱ Κιλίκιαι Πύλαι *(Κιουλὲκ-μπογάζ)*, ὑπαγόμεναι σήμερον εἰς τὸν καζᾶν Ταρσοῦ, εἶναι φάραγξ, ἔχουσα καὶ ἀπὸ τὰ δύο της μέρη κρημνώδη βουνά, ὕψους ἑκατοντάδων μέτρων, ἔχουσα δὲ μῆκος μὲν 1160 μ. καὶ πλάτος 20. Δι' αὐτῶν ρέει ὁ Κύδνος, ὁ ὁποῖος ἀφήνει ὁδὸν μόνον $4\frac{1}{2}$ μ. Διὰ τῶν Κιλικίων δὲ Πυλῶν ἐπικοινωνεῖ ἡ μεγάλη πεδιὰς τῆς Λυκαονίας καὶ καθόλου ἡ κεντρικὴ Μ. Ἀσία πρὸς τὰς νοτίους της χώρας καὶ κυρίως πρὸς τὴν Κιλικίαν. Καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον αἱ Κιλίκιαι Πύλαι ἔχουν σπουδαιότητα συγκοινωνιακὴν μεγάλην. Ἡ Σεμίραμις, ὁ Ξέρξης, ὁ Δαρεῖος, ὁ Κῦρος ὁ νεώτερος, ὁ Μ. Ἀλέξανδρος, ὁ Ἀρσὶν-ἀλ-ρασίτ, Γοδοφρέδος ὁ Βουϊλλῶνος καὶ οἱ σταυροφόροι τῆς Α' σταυροφορίας (1097) διὰ τῶν Κιλικίων Πυλῶν διῆλθον καὶ διεπέρασαν τοὺς στρατούς των. Τὰς Πύλας ὠχύρωσε τῷ 1836 καὶ καὶ ὁ Ἰβραὴμ πασᾶς, ὁ θετὸς υἱὸς καὶ στρατηγὸς τοῦ Μεχμὲτ Ἀλῆ τῆς Αἰγύπτου, καὶ ἀποχωρήσας ἔπειτα ἀπ' αὐτῶν ἀνετίναξε τὰς ὀχυρώσεις καὶ τοὺς στρατῶνας, σήμερον δὲ ἐλάχιστα λείψανα αὐτῶν σώζονται.

Καρὰ-ἰσαλοῦ.

Κάτοικοι 500 Τοῦρκοι.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ κεῖται ΒΔ τῶν Ἀδάνων εἰς ἀπόστασιν 45 χμ. εἰς τὸ μέσον ὀρέων.

Μερσῖνα.

Κάτοικοι 22,000.
Ἕλληνες 4,000.
Ἀρμένιοι 1,000.
Τοῦρκοι 15,000.
Ἄραβες, Εὐρωπαῖοι (καὶ ἰδίως Γάλλοι) ὀλίγοι.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ. Ἱδρύθη τῷ 1832 καὶ ὠνομάσθη οὕτω ἀπὸ τὰς πολλὰς μύρτους, αἱ ὁποῖαι πρασινίζουν εἰς τὰ περίχωρά της. Ἐγείρεται δὲ εἰς τὸ βάθος ὅρμου εὐρυτάτου εἰς ἀπόστασιν 67 χμ. ἀπὸ τῶν Ἀδάνων. Παρατηρουμένη ἀπὸ τὴν θάλασσαν παρέχει εἰκόνα ὡραίαν, πλαισιουμένην εἰς τὸ βάθος τοῦ ὁρίζοντος ἀπὸ τὰ ὄρη τοῦ Ταύρου, χιονοσκεπῆ καὶ παράλληλα πρὸς τὴν παραλίαν ὡς νὰ θέλουν νὰ τὴν προφυλάξουν. Ἡ Μερσῖνα ἀπὸ τῆς ἱδρύσεώς της ἀπέβη τὸ ἐπίνειον τῆς Ταρσοῦ καὶ τῶν Ἀδάνων. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ηὐξήθη ταχέως καὶ αὐξάνεται ἀκόμη ὁλονὲν γοργῶς, ἀποβᾶσα ἐντὸς ὀλίγου λιμὴν τῆς Μεσογείου ἀπὸ τοὺς ἀξιολογωτάτους, ἐνῷ πρὸ ὀλίγων ἀκόμη δεκαετηρίδων ἦτον ἄγνωστος. Οἱ δρόμοι της εἶναι καλῶς ἐστρωμένοι καὶ εὐρεῖς, εἰς ἀκτῖνα δὲ μεγάλην περὶ αὐτὴν ἐκτείνονται κῆποι καὶ ἀμπελῶνες, ἀγροὶ φυτευμένοι μὲ πορτοκαλέας, ροιάς, ροδακινέας, βανάνας καὶ μορέας. Ἀλλ' ἡ πόλις ἔχει κλῖμα νοσηρὸν καὶ μαστίζεται ἀπὸ πυρετούς. Εἰς τὴν Μερσῖναν εἶναι ἐγκατεστημένοι καὶ πολυάριθμοι χριστιανοὶ Ἄραβες, πολλοὶ Ἕλληνες, Εὐρωπαῖοι, ἰδίως Γάλλοι. Ἡ πόλις εἶναι καὶ ἕδρα ἀντιπροσώπων ὅλων σχεδὸν τῶν Δυνάμεων (προξένων, ὑποπροξένων, προξενικῶν πρακτόρων).—Εἰς τὸν λιμένα της κατέπλευσαν τῷ 1911 πλοῖα 370, χωρητικότητος 577,000 τόννων. Τὸ ἴδιον ἔτος ἡ ἐξαγωγὴ (κυρίως βάμβακος, σιτηρῶν, σησαμίου) ἀνῆλθεν εἰς 15,000,000 φρ., ἡ εἰσαγωγὴ εἰς 12,610,000. Ἀλλ' ὁ λιμήν της εἶναι μόνον εἰς ἱστιοφόρα προσιτός. Ὁ ὅρμος εἰς ἱκανὴν ἀπόστασιν ἔχει πληρωθῆ ἄμμου καὶ τὰ πλοῖα ἀγκυροβολοῦν εἰς ἀπόστασιν μιλίου. Ὅταν δὲ πνέῃ ἰσχυρὸς νότος, ἡ ἀποβίβασις εἶναι δύσκολος. Εἶναι δὲ ἡ Μερσῖνα ὁ φυσικὸς λιμὴν ὄχι μόνον τῆς Ταρσοῦ καὶ τῶν Ἀδάνων, ἀλλὰ καὶ τοῦ Ἰκονίου καὶ τῆς Καισαρείας καὶ αὐτῆς ἀκόμη τῆς Σεβαστείας.—Εἰς ἀπόστασιν δὲ 20 λεπτῶν τῆς

ὥρας ἀπ' αὐτῆς κεῖται τὸ Χριστιάν-κιοϊ, μικρὸν ἑλληνικὸν χωρίον, ὡς προάστειον αὐτῆς θεωρούμενον.

Εἰς ἀπόστασιν 8 (κατὰ Baedeker 12) χμ. πρὸς τὰ ΝΔ τῆς Μερσίνας, ἐπὶ τῆς ἁμαξιτῆς πρὸς τὴν Σελεύκειαν ὁδοῦ παρατηροῦνται σήμερον τὰ ἐρείπια ἀρχαίας πόλεως. Ἀνήκουν εἰς τοὺς Σόλους τῆς Κιλικίας, πόλιν διαδραματίσασαν σπουδαῖον πρόσωπον κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους. Οἱ Σόλοι, ἀποικία, ὡς λέγεται, τῶν Ἀθηναίων, ἀπομαθοῦσα τὴν διάλεκτον τῆς μητροπόλεως ἢ ἀναμιγνύουσα εἰς αὐτὴν καὶ λέξεις βαρβάρους (σόλοικος, σολοικισμός), κατεστράφησαν ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τῷ 91 π. Χ. ἀπὸ τὸν Τιγράνην. Ἀλλὰ τὴν πόλιν, καὶ πάλιν καταστραφεῖσαν ὑπὸ τῶν πειρατῶν, ἀνοικοδόμησε, παρὰ τὴν παραλίαν ὅμως (οἱ Σόλοι ἔκειντο 4 χμ. μακρὰν τῆς θαλάσσης) ὁ Πομπήιος καὶ ὠνόμασε Πομπηιούπολιν. Σήμερον εἶναι καταφανῆ τὰ ἐρείπια τῆς Πομπηιουπόλεως. Σώζονται δὲ καὶ 28 κορινθιακοὶ κίονες, ἐκ κιονοστοιχίας ἐκτεινομένης ἐπὶ πλέον τῶν 400 βημάτων καὶ φερούσης πρὸς τὸν λιμένα. Οἱ ναοί ὅμως, τὸ θέατρον, τὰ ὑδραγωγεῖα, τὰ τείχη κτλ. ἐξηφανίσθησαν καὶ τὰ ἐρείπια καλύπτουν σήμερον πυκνοὶ θάμνοι.—Εἰς ὀλίγων λεπτῶν ἀπόστασιν ἀπὸ τὰ ἐρείπια τῶν Σόλων καὶ τῆς Πομπηιουπόλεως ῥέει ὁ ποταμὸς Λίπαρις.

Καζανλί.

Ἀκόμη πρὸ 80 ἐτῶν τὰ πλοῖα προσήγγιζον εἰς τὸν λιμένα τοῦ Καζανλί, 7 χμ. Α τῆς Μερσίνας κείμενον, ὄντα δὲ τὸ ἐπίνειον τῆς Ταρσοῦ. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ λιμὴν οὗτος ἀπέβη ἀβαθής, ἐπροτιμήθη ἡ Μερσῖνα καὶ σήμερον τὸ Καζανλὶ ἐξέπεσε τελείως.

β') Σαντζάκιον Ἰτσιλί.

Ἀποτελεῖται ἀπὸ 5 καζάδες, Σελευκείας, Ἐρμενέκ, Μούθ, Ικιουλνάρ, Ἀνεμουρίου.

Τὸ σαντζάκιον καταλαμβάνει τὰ δυτικὰ μέρη τοῦ βιλαετίου Ἀδάνων.

Σελεύκεια *(Σελέφκε τουρκ.).*

Κάτοικοι 3,000.

Ἕλληνες 1,000.

Εἶναι ἡ ἕδρα τοῦ σαντζακίου Ἰτσιλί. Κεῖται ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Καλυκάδνου, εἰς ἀπόστασιν 10 χμ. ἀπὸ τὸ ἐπίνειον αὐτῆς, τὸ

Τὰς-οὐτζού, τὸ πρὸς Α αὐτῆς κείμενον. Ἡ πόλις σήμερον διεξάγει μικρὸν καὶ ἀσήμαντον ἐμπόριον. Τὸ Τὰς-οὐτζοῦ κατοικεῖται μόνον ἀπὸ Ἕλληνας ἐκ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου, ὀλίγους. Κεῖται δὲ εἰς τὸ βάθος ὡραίου κολπίσκου, τοῦ Ἀγὰ-λιμάν, καὶ συνορεύει μὲ τὰ ἐρείπια τῶν Ὄλμων, ἀρχαίας πόλεως. Χρησιμεύει δὲ ὡς λιμὴν ὅλου τούτου τοῦ μέρους τῆς Καραμανίας.

Ἱστορικαὶ εἰδήσεις.— Ἡ Σελεύκεια εἶναι ἵδρυμα τοῦ Σελεύκου Νικάτορος (312-281 π. Χ.), τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς δυναστείας τῶν Σελευκιδῶν. Διὰ νὰ διακρίνεται δὲ ἀπὸ ἄλλας ὁμωνύμους πόλεις ὠνομάζετο Σελεύκεια Τραχεῖα ἢ Τραχειῶτις (ὡς κειμένη ἐπὶ τῆς Κιλικίας Τραχείας) ἢ Σελεύκεια ἡ κατὰ τὸν Καλύκαδνον. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς της ἡ πόλις ἦτο κέντρον συγκοινωνίας τῆς Τραχείας Κιλικίας, εἶχε περίφημον ναὸν καὶ μαντεῖον ἀκόμη τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ ἤκμασεν ἐπὶ τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας. Τὰ ἐρείπιά της διασώζονται σήμερον ἐπὶ ἐκτάσεως ἱκανῆς εἰς τοὺς πρόποδας ὄρους ἐπὶ τῆς κοιλάδος τοῦ Καλυκάδνου. Εἶναι δὲ ὅλα σχεδὸν ρωμαϊκῶν χρόνων. Εἰς τὸ διοικητήριον αὐτῆς διαφυλάττονται σήμερον ὀλίγαι ἐπιγραφαί, ἀγάλματα καὶ ἄλλα λείψανα οἰκοδομημάτων. Ἐκτὸς δὲ τῶν ἐρειπίων διασώζεται ἀκόμη καὶ γέφυρα μὲ 6 τόξα ἐπὶ τοῦ Καλυκάδνου, ρωμαϊκῶν χρόνων.

Ἀλλὰ κατὰ τὴν παραλίαν ταύτην διασώζονται πλῆθος ἐρειπίων, ἀνηκόντων εἰς τὸ πλῆθος τῶν πόλεων, αἱ ὁποῖαι ἱδρύθησαν καὶ ἤκμασαν ἐνταῦθα κατὰ τοὺς ἀλεξανδρινοὺς καὶ ρωμαϊκοὺς χρόνους. Εἰς τὰ ἐρείπια ταῦτα ἄγει σήμερον ἡ ἀπὸ Μερσίνας εἰς Σελεύκειαν ἁμαξιτὴ ὁδός. Καὶ ὁ ἐκ Μερσίνας ἀναχωρῶν συναντᾷ πρῶτον τὰ ἐρείπια τῶν *Σόλων* (Πομπηιουπόλεως), περὶ τῶν ὁποίων εἴπαμεν. Κατόπιν τούτων συναντῶνται ἄλλα, κείμενα πρὸς τὰ ΒΑ τῆς Σελευκείας καὶ εἰς ἀπόστασιν 35 — 40 χμ. ἀπ' αὐτῆς, τὰ ὁποῖα μᾶς δεικνύουν τὴν θέσιν τῆς *Ἐλαιούσης—Σεβαστῆς*. Σήμερον ἡ τοποθεσία αὕτη ὀνομάζεται Ἁγιάς. Βορειότερον καὶ πλησιέστατα τοῦ ποταμοῦ Λάμου (Λάμας-σοὺ) εἶναι πάλιν ἄλλα, ἀνήκοντα εἰς τὴν Σεβαστήν, τὴν ἀντικαταστήσασαν τὴν Ἐλαιοῦσαν. Ἐπί τινος δὲ βραχώδους νησῖδος ὑψοῦται ἀκόμη φρούριον, τὸ ὁποῖον σήμερον οἱ Τοῦρκοι ὀνομάζουν Κὶζ-καλέ, καὶ τὸ ὁποῖον ὑπερῆσπιζε τὴν *Κώρυκον*, κειμένην ἐπὶ τῆς ἀπέναντι αὐτοῦ παραλίας. Ἡ Κώρυκος κατὰ τὸν μεσαιῶνα ἀντέστη κατὰ τῶν ἐπιδρομέων Μουσουλμάνων. 15 δὲ χμ. πρὸς τὰ ΒΔ

τῆς Κωρύκου εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Σεϊτανλίκ ἔκειτο τὸ περίφημον *Κωρύκειον ἄντρον*, «κοιλὰς μεγάλη κυκλοτερὴς ἔχουσα περικειμένην ὀφρὺν πετρώδη πανταχόθεν ἱκανῶς ὑψηλήν». (Στρ. 14, 670). Τὸ ἄντρον ἀνεῦρεν ὁ I. Bent. Ἡμίσειαν δὲ ὥραν νοτίως τῆς Σελευκείας κεῖται ἐπὶ ὑψώματος τὸ *Μεριαμλίκ*, προσκύνημα τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων. Ἡ ἁγ. Θέκλα, ἡ μαθήτρια τοῦ ἀποστόλου Παύλου, καταδιωκομένη ὑπὸ τῶν ἐθνικῶν, κατῴκησεν ἐντὸς σπηλαίου καὶ κατεπόθη ἐντὸς τῆς γῆς ἐνώπιον τῶν διωκτῶν της. Ἐκ τῶν πολλῶν δὲ ἐκκλησιῶν καὶ μονῶν, αἱ ὁποῖαι ἱδρύθησαν ἐνταῦθα, καὶ περὶ τῶν ὁποίων ἔγραψεν, ἀνασκάψας αὐτάς, ὁ I. Guyer τῷ 1907, ἵσταται ἀκόμη ἁψὶς τῆς μεγάλης Βασιλικῆς (90×37 μ.), τῆς ἀνεγερθείσης ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα Ζήνωνα ἐπὶ τῆς θέσεως ἀρχαιοτέρας Βασιλικῆς. Ἀλλὰ καὶ ἄλλα χριστιανικὰ κτίσματα ἀρχαιότατα ἔχομεν ἐνταῦθα (κρύπτην τοῦ 2 αἰῶνος, ἡ ὁποία καὶ σήμερον εἶναι προσκύνημα σεβάσμιον, ἄλλην μικροτέραν θολωτὴν Βασιλικὴν τοῦ 5 αἰῶνος καὶ τρίτην ἀκόμη Βασιλικήν).—30 δὲ χμ. βορείως τῆς Σελευκείας ἐπὶ ὕψους 1100 μ., ἐπὶ λοφώδους δὲ ὀροπεδίου τοῦ νοτίου Ταύρου, κεῖνται τὰ ἐρείπια τῆς *Ὄλβης*, ἕδρας τῶν Τευκριδῶν, οἱ ὁποῖοι ἦσαν κύριοι τῆς δυτικῆς Κιλικίας τὸν 3 καὶ 2 π. Χ. αἰῶνα. Τὰ ἐρείπια ταῦτα ἠρεύνησεν ὁ E. Herrschfeld (1907). Ἐνταῦθα τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα (πύργοι πεντώροφοι, ἰδιωτικαὶ οἰκίαι, ὁδοὶ μὲ στοάς, θέατρον, βυζαντινὴ ἐκκλησία, ναὸς τοῦ Διὸς μὲ κορινθιακοὺς στύλους, ἄλλαι ἐκκλησίαι, ὁδοὶ λιθόστρωτοι, τάφοι, ὑδραγωγεῖα κτλ.) διασώζονται πληρέστερα καὶ εἶναι ἄφθονα.

Ἐρμενὲκ *(Γερμανικούπολις).*

Κάτοικοι 7,000.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ. Κεῖται ΒΔ τῆς Σελευκείας καὶ εἰς ἀπόστασιν 120 χμ. ἀπ' αὐτῆς, ἐπὶ τοῦ Καλυκάδνου.

Ἡ γερμανικούπολις ἐχρημάτισε πρωτεύουσα τῆς Ἰσαυρίας, ὅταν αὕτη ἐξετείνετο καὶ ἐπὶ τῆς Κιλικίας Τραχείας.

Μοὺθ *(Κλαυδιόπολις).*

Κάτοικοι 900.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ. Ἡ κωμόπολις ἐπὶ τῶν Σελτζουκιδῶν ἀπέκτησε κάποιαν εὐημερίαν, ὡς δεικνύουν καὶ τὰ μέχρι σήμερον σωζόμενα πολλὰ σελτζουκικὰ μνημεῖα. Μεταξὺ τῶν ἄλλων σώζεται ἀκόμη καὶ

ὁ τάφος τοῦ ἐμίρου Καραμάνογλου, ἐκ τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα Καραμανία. Παρατηροῦνται δὲ ἐνταῦθα καὶ κτίσματα ἀρχαῖα, ἀκόμη ἀνεξερεύνητα.

Κιλίντρια ἢ Κιουλνὰρ *(Κελένδερις).*

Κάτοικοι ἐλάχιστοι.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ. Κεῖται πρὸς τὰ ΝΔ τῆς Σελευκείας καὶ εἰς ἀπόστασιν 62 χμ. ἀπ' αὐτῆς, εἰς τὸ βάθος κολπίσκου ὡραίου, τοῦ ὁποίου ὅμως ἡ εἴσοδος εἶναι δύσκολος ἕνεκα τῶν σκοπέλων, οἱ ὁποῖοι τὸν φράσσουν. Οἱ κάτοικοι εἶναι σχεδὸν ὅλοι Ἕλληνες ἀπὸ τὴν Κύπρον καὶ τὴν Ἀλάγιαν. Εἰς τὴν Κιλίντριαν διεξάγεται ἐμπόριον καυσίμου καὶ οἰκοδομησίμου ξυλείας, βαλανιδίων, τροφίμων (βουτύρου, τυροῦ), ἐρίων καὶ δερμάτων.

Ἡ ἀρχαία Κελένδερις, ὀχυρὰ τότε πολίχνη, εἶναι πιθανώτατα ἵδρυμα τῶν Φοινίκων. Κατὰ τὸν μεσαιῶνα ἀπέκτησε σπουδαιότητα, ἐφ' ὅσον διέμενον εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Κιλικίας οἱ Βενετοὶ καὶ οἱ ἱππόται τῆς Ρόδου. Ἡ πόλις διασώζει ἀκόμη ἀρχαιότητας ὀλίγας καὶ κυρίως οἰκοδόμημα κομψὸν ἐπὶ τῆς παραλίας, ἠρειπωμένον ὅμως.

Σελίνδι *(Σελινοῦς).*

Εἶναι ἡ ἀρχαία Σελινοῦς, ὅπου ἀπέθανεν ὁ Τραϊανός, ἡ ὀνομασθεῖσα καὶ Τραϊανούπολις. Εἰς τὴν μικρὰν πολίχνην διατηροῦνται καὶ μέχρι σήμερον λείψανα ρωμαϊκῶν κτισμάτων.

Τσοράκ.

Κάτοικοι 1200.

Εἶναι ἕδρα τοῦ καζᾶ Ἀνεμουρίου. Ἀπ' αὐτῆς ἀπέχει 2 ὥρας τὸ Ἀναμοὺρ (Ἐσκὶ Ἀναμούρ), τὸ νοτιώτατον ἀκρωτήριον τῆς Μ. Ἀσίας, ἀγκυροβόλιον δὲ (σκάλα) τοῦ Τσοράκ, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐξάγονται ἐμπορεύματα (σησάμιον, δημητριακά, ξυλεία).

Αἱ καλῶς διατηρούμεναι μέχρι σήμερον ὀχυρώσεις τοῦ παλαιοῦ Ἀνεμουρίου περιβάλλουν τὴν ἀνατολικὴν κατωφέρειαν καὶ τοὺς πρόποδας τοῦ ἀκρωτηρίου, τὸ ὁποῖον ἀπὸ δυσμῶν εἶναι ἄβατον. Ἐντὸς τοῦ περιβόλου τούτου φαίνεται θέατρον, ᾠδεῖον, οἰκοδόμημα ἄλλο μεγαλύτερον καὶ πολλὰ ἐρείπια. Ἐπὶ δὲ τῆς κορυφῆς φαίνονται λείψανα τῆς ἀκροπόλεως.

γ') Σαντζάκιον Κοτζάν.

Ἀποτελεῖται ἀπὸ 4 καζάδες, Σίς, Κάρς, Χατζίν, Φεκέ.

Τὸ Σαντζάκιον εἶναι ἀραιῶς κατοικημένον (60,000).

Σὶς *(Φλαβιούπολις).*

Κάτοικοι 3,800.

Ἀρμένιοι ὅλοι.

Εἶναι ἡ ἕδρα τοῦ σαντζακίου καὶ κεῖται, ἀμφιθεατρικῶς ἐκτισμένη, ἐπὶ τῆς κατωφερείας ὄρους πρὸς τὰ ΒΑ τῶν Ἀδάνων καὶ εἰς ἀπόστασιν 65 χμ. ἀπ' αὐτῶν. Ἐδῶ δὲ ὑπάρχει καὶ ἡ μεγάλη περιώνυμος ἀρμενικὴ μονὴ τοῦ Σίς, ἡ ἕδρα τοῦ πατριάρχου τῶν Ἀρμενίων. Ἡ μονὴ διασώζει πολυτίμους ἀρχαιότητας καὶ ἔχει πλουσίαν βιβλιοθήκην.

Τὸν 11 αἰῶνα ἡ Φλαβιούπολις ἦτο πρωτεύουσα τοῦ βασιλείου τῆς μικρᾶς Ἀρμενίας, 25 δὲ χμ. ΝΑ τῆς Σὶς ἔκειντο τὸ Ἀνάζαρβα ἢ Ἀνάβαρζα, τῶν ὁποίων τὰ ἐρείπια φαίνονται εἰς τὸ μέσον πεδιάδος, ποτιζομένης ἀπὸ τὸν Πύραμον. Σήμερον ἡ πόλις αὕτη εἶναι τελείως ἔρημος.

Κάρς.

Κάτοικοι 1,800.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ κεῖται ΒΑ τῶν Ἀδάνων εἰς ἀπόστασιν 87 χμ., εἶναι δὲ μικρὰ καὶ πενιχρὰ πόλις, κατοικουμένη ἀπὸ Ἀρμενίους.

Χατζίν.

Κάτοικοι 12,000.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ κατοικεῖται ἀπὸ γρηγοριανοὺς Ἀρμενίους.

Πρὸς Β αὐτοῦ κεῖνται τὰ καππαδοκικὰ Κόμανα καὶ ΒΑ ἡ Κουκουσὸς (Κιοκσούν). περίφημος διὰ τὴν εἰς αὐτὴν τριετῆ (404—407) ἐξορίαν Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου,

Φεκέ.

Κάτοικοι 800.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ κατοικεῖται ἀπὸ Ἀρμενίους καὶ Τούρκους. Καὶ τὸ Φεκὲ εἶναι μικρὰ καὶ ἀσήμαντος κωμόπολις.

δ΄) Σαντζάκιον Τζεμπὲλ-Βερεκέτ.

Ἀποτελεῖται ἀπὸ 6 καζάδες, Γιαρπούτης, Ὀσμανιέ, Ἰσλαχιέ, Χασά, Βουλανίκ, Παγιάς.

Γιαρπούτη.

Κάτοικοι 5,830 (τοῦ καζᾶ ὅλου.)

Εἶναι ἡ ἕδρα τοῦ σαντζακίου. Ἀπέχει 100 χμ. ἀπὸ τὰ Ἄδανα καὶ κεῖται πρὸς Α αὐτῶν. Κατοικεῖται δὲ κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπὸ Ἀρμενίους.

Ὀσμανιέ.

Κάτοικοι 7,470 (τοῦ καζᾶ ὅλου).

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ κεῖται ἐντὸς δασωδῶν ἐκτάσεων, διεξάγει ἐμπόριον οἰκοδομησίμου ξυλείας, ἀλλ' ἔχει καὶ ποίμνια πολλά. Τριγύρω του δὲ ὑπάρχουν θερμαὶ πηγαί, ἀπὸ τὰς ὁποίας σχηματίζονται ἕλη.

Ἰσλαχιὲ *(ἡ ἀρχαία Νικόπολις).*

Κάτοικοι 550 (τοῦ ὅλου καζᾶ 16,000).

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ διασώζει ἀρχαιότητας, λείψανα τῆς Νικοπόλεως.

Χασάν.

Κάτοικοι 300.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ.

Μπαχτσέ.

Κάτοικοι 3,000 (Τοῦρκοι, ἀλλὰ τὸ $^1/_3$ χριστιανοί).

Εἶναι ἕδρα τοῦ καζᾶ Βουλανίκ, πλησίον τοῦ Βουλανὶκ-δερὲ κειμένη.

Παγιὰς *(Βαιαί).*

Κάτοικοι 6,000.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ, ἔχει φρούριον καὶ μέγα χάνιον τοῦ 1544, ἠρειπωμένον, καὶ κεῖται ἐντὸς τοῦ Ἰσσικοῦ κόλπου. Ἡ γειτονία δὲ ἑλῶν καθιστᾷ τὴν πολίχνην ταύτην νοσηράν.

Ἁγιάς.

Κάτοικοι 600.

Κεῖται ἐπὶ τῆς ἄλλης πλευρᾶς τοῦ Ἰσσικοῦ κόλπου, ἀπέναντι τοῦ Παγιάς. Εἶναι μικρὸν καὶ ἀσήμαντον χωρίον. Ἀλλὰ τὰ λείψανα οἰκοδομημάτων, τὰ ὁποῖα διασώζονται ἐνταῦθα, δεικνύουν τὴν σπουδαιότητα, τὴν ὁποίαν εἶχε κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ὁπότε ἄγνωστον μᾶς εἶναι ποία πόλις ἤκμασεν ἐνταῦθα.

Πρὸς Ν τοῦ Ἁγιὰς καὶ εἰς ἀπόστασιν 30 χμ. πρὸς Α τοῦ Καρατάς, περὶ τοῦ ὁποίου ὡμιλήσαμεν (σελ. 170), κεῖται ὁ ὅρμος Γιαμουρ-

ταλίκ, ἀποτελῶν φυσικὸν λιμένα, ἐξαίρετον. Ἐδῶ δὲ ἔρχονται αἱ ἀγγλικαὶ μοῖραι, αἱ σταθμεύουσαι εἰς τὸν Πειραιᾶ, καὶ διαχειμάζουν. Ἐγένετο δὲ σκέψις νὰ προεκταθῇ ἕως ἐδῶ ὁ σιδηρόδρομος Βαγδάτης. Ὁ λιμὴν οὗτος εἶναι ἀπὸ τοὺς ὡραιοτάτους καὶ ἀσφαλεστάτους τῆς Μεσογείου, δυνάμενος νὰ περιλάβῃ πλοῖα μεγάλης χωρητικότητος καὶ στόλους ὁλοκλήρους. Στερεῖται ὅμως συγκοινωνίας μὲ τὴν ξηράν. Σχεδιάζεται δὲ ἀκόμη νὰ προεκταθῇ ἕως ἐδῶ ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Ἀμισοῦ—Σεβαστείας (διὰ Καισαρείας, Νίγδης, Ἀδάνων), ὁπότε ὁ λιμὴν Γιαμουρταλὶκ θὰ ἀποβῇ πολυσύχναστος καὶ θὰ ἀποτελέσῃ κέντρον ἐξαγωγῆς σπουδαιότατον.

Γενικαὶ εἰδήσεις περὶ τοῦ βιλαετίου Ἀδάνων.

Τὸ κλῖμα τοῦ βιλαετίου εἶναι θερμότατον καὶ ὑγρὸν κατὰ τὸ θέρος εἰς τὴν πεδιάδα, ἡ ὁποία εἶναι πλήρης ἑλῶν, καὶ ὅπου τότε ἐπικρατοῦν πυρετοὶ κακοήθεις καὶ διαλείποντες. Ἀλλὰ κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἐπὶ τῶν ὀρέων ἡ θερμοκρασία εἶναι εὐχάριστος καὶ ὑγιεινή. Ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου μέχρις Ὀκτωβρίου ὅλος ὁ νομαδικὸς πληθυσμὸς ἀποχωρεῖ εἰς τὰς κατωφερείας τοῦ Ταύρου, ὅπου καὶ οἱ εὔποροι διατηροῦν θερινὰς κατοικίας. Ὁ χειμὼν εἰς τὸ βιλαέτιον εἶναι ἠπιώτατος ἐπὶ τῆς πεδιάδος καὶ τὸ θερμόμετρον σπανίως κατέρχεται μέχρι τοῦ μηδενός. Ἡ χιὼν εἶναι ἄγνωστος, μολονότι αἱ κορυφαὶ τῶν ὀρέων καλύπτονται ὑπὸ αἰωνίων χιόνων.

Ἀπὸ τὴν τῆξιν τῶν χιόνων κατὰ τὸ θέρος σχηματίζονται οἱ τρεῖς μεγάλοι ποταμοὶ τῆς Κιλικίας (Κύδνος, Σάρος, Πύραμος), πολλοὶ ἄλλοι μικρότεροι καὶ πλῆθος ρυάκων, οἱ ὁποῖοι καθιστῶσι τὴν πεδιάδα γονιμωτάτην. Ἀλλὰ κατὰ τὰς ἐκβολάς των σχηματίζουν ἀβαθῆ ἕλη, ἐκτεινόμενα καθ' ὅλην τὴν παραλίαν. Ταῦτα θὰ ἤρκει μόνον ὀλίγη προσπάθεια διὰ νὰ ἐξαφανισθοῦν. Θὰ ἀπεδίδοντο οὕτω εἰς τὴν καλλιέργειαν μεγάλαι καὶ πλουτοφόροι ἐκτάσεις. Λείπει ὅμως τὸ χρῆμα, οἱ ἐργάται καὶ ἡ προνοητικὴ διοίκησις. Μελέται μόνον ἔγιναν καὶ ἑταιρεῖαι ἐσχηματίσθησαν. Ἀπόφασις ὅμως καμμία δὲν ἐλήφθη ἀκόμη ὁριστική. Τὰ μεταξὺ Σάρου καὶ Πυράμου ἕλη χρησιμεύουν καὶ ὡς ἁλυκαί. Διὰ τῆς ἰλύος, τὴν ὁποίαν παρασύρουν τὰ ὕδατα τῶν ποταμῶν καὶ ἀποθέτουν εἰς τὰς ἐκβολάς των, ἡ Κιλικία ἐπεκτείνεται πρὸς τὴν θάλασσαν. Τὰς προσχώσεις ταύτας παρετήρησαν καὶ οἱ ἀρχαῖοι, μαρτυρίαι δὲ αὐτῶν λέγουν ὅτι ἡ Ταρσὸς ἔκειτο πλησίον λίμνης, συγκοινωνούσης μὲ τὴν θάλασσαν. Σήμερον

ὅμως ἀπέχει ἀπ' αὐτῆς 25 χμ. τὸ δὲ δέλτα τὸ σχηματιζόμενον μεταξὺ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Σάρου καὶ τοῦ Πυράμου μεταβάλλει ὁλονὲν τὴν ὄψιν τῆς παραλίας.

Τὰ ὄρη (Ταῦρος) καλύπτουν μεγάλας ἐκτάσεις τοῦ βιλαετίου. Ἡ δὲ πεδιὰς τῆς Κιλικίας ἐκτείνεται ἀπὸ τοῦ Ἰσσικοῦ κόλπου πρὸς Δ μέχρι τοῦ Σὶς πρὸς Β καὶ μέχρι τῆς Σελευκείας πρὸς Δ. Ἔχει δὲ ἕνεκα τῆς γονιμότητος τοῦ ἐδάφους της, τῶν κλιματολογικῶν συνθηκῶν, τῆς ἀφθονίας τῶν ὑδάτων προϊόντα ἄφθονα καὶ ποικίλα. Ἐπὶ τῆς πεδιάδος μεταξὺ Σελευκείας καὶ Σὶς εὐδοκιμοῦν τὰ προϊόντα τῶν εὐκραῶν χωρῶν ὡς καὶ τῶν θερμῶν. Ἐπὶ τῶν ὀρέων ἔχομεν τὴν βλάστησιν τῶν ψυχρῶν χωρῶν. Ἐπὶ τῆς πεδιάδος εὐδοκιμεῖ ὁ σῖτος, ἡ κριθή, ἡ σίκαλις, ἡ βρόμη, τὸ σησάμιον, ὁ ἀραβόσιτος, ὁ βάμβαξ (ἄριστος καὶ περιζήτητος), ἡ ὄρυζα, τὸ ὄπιον, ἡ σταφυλή, τὰ ἐσπεριδοειδῆ, τὸ ζαχαροκάλαμον, ἡ ξυλοκερατέα, τὰ λαχανικὰ καὶ ἄλλα ποτιστικά, οἱ πέπονες, οἱ ὑδροπέπονες. Ἐπὶ τῶν ὀρέων εὐδοκιμεῖ ἡ κερασέα, ἡ μηλέα, ἡ ἀπιδέα, ἡ ροδακινέα, ἡ καρυδέα κτλ. Μὲ περισσοτέραν δὲ ἐπιμέλειαν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ καλλιεργηθῇ ὁ καφὲς καὶ τὸ ὄπιον (εἰς μεγαλυτέραν ποσότητα). Ἀλλ' ἡ καλλιέργεια εἶναι ἀκόμη εἰς πρωτόγονον κατάστασιν καὶ μένει στάσιμος. Κύριος δὲ λόγος τῆς στασιμότητος τῆς γεωργίας εἶναι ἡ τοκογλυφία, ἡ ὁποία ἀπομυζᾷ τὸν χωρικόν. Ὁ ἀγροτικὸς πληθυσμὸς δὲν ἔχει τὴν πρόνοιαν νὰ ἐξοικονομῇ ἐγκαίρως τὴν σποράν του. Καὶ δανείζεται πρὸς τοῦτο τοκογλυφικῶς διὰ νὰ τὴν προμηθευθῇ. Μὴ δυνάμενος ὅμως νὰ πληρώσῃ ἐγκαίρως, χάνει τὸ κτῆμά του, τὸ ὁποῖον καταλαμβάνει ὁ δανείσας εἰς αὐτὸν ἔμπορος τῆς πόλεως.

Τὰ δάση τοῦ βιλαετίου ἀποτελοῦνται ἀπὸ πεύκα, διάφορα εἴδη δρυῶν, κυπαρίσσους, σημύδας, καρυδέας, ξυλοκερατέας, ἐλαίας, μορέας (δύο μεγάλα δάση ἐξ ἐλαιῶν ὑπάρχουν, τὸ Ζεϊτουνλοὺκ πρὸς Β τοῦ Ἰσσικοῦ κόλπου καὶ τὸ Μπὸζ-ἀγάτς, ἐν μέρει ἀποτελούμενον καὶ ἀπὸ μορέας), πύξους καὶ κέδρους, ἐκ τῶν ὁποίων προέρχεται ἡ ὑγρόπισσα (κατράμι), ἀρκεύθους, τῶν ὁποίων τὸ σκληρὸν ξύλον μεταχειρίζονται ὡς τηλεγραφικοὺς στύλους. Εἰς τὴν χλωρίδα δὲ τοῦ βιλαετίου ἀνήκει καὶ ὁ μανδραγόρας, τὸ πασίγνωστον ναρκωτικὸν φυτὸν τῶν ἀρχαίων. Ἀπὸ τὰ δάση ταῦτα λαμβάνεται οἰκοδομήσιμος ξυλεία πολλὴ καὶ ἀποστέλλεται εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Συρίαν. Ἐπειδὴ ὅμως καὶ ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν δασῶν τούτων γίνεται χωρὶς ἐπιστημονικὴν ὑπόδειξιν ἡ καταστροφή των εἶναι ἄφευκτος. Ἐντὸς τῶν

δασῶν τούτων ἐμφωλεύουν ἄγρια ζῶα πολλά, ὡς ἡ λεοπάρδαλις, ἡ ἄρκτος, ἡ ὕαινα, ὁ πάνθηρ, ὁ λύκος, ὁ θώς, ἡ ἀγρία γαλῆ, ὁ ἀγριόχοιρος, εἰς ποίμνια ὁλόκληρα καὶ κατ' ἀγέλας, ἡ δορκάς, εἶδος αἰγάγρου.—Ἄφθονα εἶναι καὶ τὰ μεταλλεῖα τοῦ βιλαετίου, μεταλλεῖα χαλκοῦ, μολύβδου, ἀργύρου, χρυσοῦ καὶ γαιανθράκων. Ἡ κυβέρνησις ἐξεμεταλλεύθη τὸν ἀργυροῦχον θειϊκὸν μόλυβδον (galène) τοῦ Μπερεκετλῆ-μαδὲν καὶ τὰ τοῦ χρυσούχου ἀργύρου τοῦ Μπουλγὰρ-μαδέν. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἐκμετάλλευσις αὐτῶν ἐπλούτιζε μόνον τοὺς ὑπαλλήλους, ἐγκατέλιπε τὰ μεταλλεῖα ταῦτα. — Τὸ βιλαέτιον ἔχει καὶ σηροτροφίαν ἀκμαίαν, ποίμνια πολλά, βιομηχανίαν (τάπητες, ὑφάσματα βαμβακερά. 2 κλωστήρια ἑλληνικὰ ἀξιόλογα, τῶν ἀδελφῶν Τρυπάνη εἰς τὰ Ἄδανα καὶ τοῦ Μαυρομμάτη εἰς τὴν Ταρσόν). Διὰ τὴν ἀφθονίαν δὲ καὶ τὴν ποικιλίαν τῶν προϊόντων τὸ βιλαέτιον ἔχει ἐμπορικὴν ζωηρότητα ἀξιολογωτάτην. Ἐξάγει δὲ πολλά, ἀλλὰ καὶ εἰσάγει ἐπίσης πολλά. Ἡ ἐμπορικὴ συγκοινωνία ἐξυπηρετεῖται ὁπωσδήποτε καλῶς μὲ τὰς ἁμαξιτὰς ὁδοὺς (Μερσῖνα—Ταρσὸς—Ἄδανα Ἄδανα—Σίς, Ἄδανα—Μισὶς—Καρατάς, Μερσῖνα—Σελεύκεια, Μοὺθ—Ἐρμενὲκ—Ἀνεμούριον, Παγιὰς—Ἀλεξανδρέττα) καὶ μὲ τοὺς σιδηροδρόμους, περὶ τῶν ὁποίων θὰ γίνῃ λόγος κατωτέρω. Ἀλλὰ τὸ βιλαέτιον μ' ὅλην τὴν ἄφθονον παραγωγήν του καὶ τὴν σχετικῶς καλὴν κατὰ ξηρὰν συγκοινωνίαν δὲν ἔχει κανένα λιμένα ἄξιον λόγου. Ἔχει μόνον ὅρμους τινάς, ἀρκετὰ ἀσφαλεῖς (Κιλίντρια, Τὰς-οὐτζά). Ὁ ὅρμος τῆς Μερσίνας εἶναι μὲν εὐρύτατος ἀλλ' ἀβαθής, τοῦ δὲ Γιαμουρταλὶκ δὲν συγκοινωνεῖ πρὸς τὴν ξηράν.

Τὸ βιλαέτιον Ἀδάνων κατοικοῦν ὅλαι σχεδὸν αἱ φυλαί, τὰς ὁποίας συναντῶμεν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Καὶ λοιπὸν ἔχομεν Τουρκομάνους, Κιρκασίους, μετανάστας καὶ τούτους ἀπὸ τὴν Ρωσίαν, οἱ ὁποῖοι εἶναι καλοὶ γεωργοί, καπνοφυτευταὶ κυρίως, καὶ κτηνοτρόφοι, Κούρδους κτηνοτρόφους, Γιουρούκιδες, Φελλάχους, διεσπαρμένους κυρίως εἰς τὸ σαντζάκιον Τσεμπὲλ-δερεκέτ, γεωργοὺς δὲ καὶ κηπουρούς, ἠπίους φιλοξένους καὶ ἐργατικούς, Ταχτατζῆδες, ὑλοτόμους καὶ πριονιστάς, Ἀρμενίους, γρηγοριανούς, καθολικοὺς καὶ διαμαρτυρομένους, πολυαρίθμους δὲ εἰς τὰ σαντζάκια Ἀδάνων, Κοζὰν καὶ Τσεμπὲλ-δερεκέτ, ἀποδεκατισθέντας μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ συντάγματος τῷ 1908, Ἄραβας μουσουλμάνους καὶ χριστιανούς, ἐγκατεστημένους εἰς τὴν Ταρσὸν καὶ τὴν Μερσῖναν, καταγομένους δὲ ἀπὸ τὴν Συρίαν καὶ τὸν Λίβανον, καθολικοὺς ὀλίγους Εὐρωπαίους, Μαρωνίτας ὀλίγους, Πέρσας

εἰς τὰ Ἄδανα καὶ τὴν Μερσίναν ὀλίγους, Ἀφγανοὺς (ἐξ αὐτῶν ὑπάρχουν εἰς τὴν Ταρσόν, ἀποτελοῦντες ἀξιόλογον ἀποικίαν). Ἀλλ' Ἑβραίους τὸ βιλαέτιον δὲν ἔχει ἐκτὸς ὀλίγων οἰκογενειῶν. Οἱ δὲ Ἕλληνες τοῦ βιλαετίου εἶναι κυρίως εἰπεῖν Καππαδόκαι ἐκ τῆς ἐπαρχίας τῆς Καισαρείας, κατελθόντες εἰς τὴν Κιλικίαν χάριν ἐμπορίου, καὶ ἐκ τῆς ἐπαρχίας τοῦ Ἰκονίου. Ἀλλ' εἶναι καὶ ἐκ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου ἀρκετοὶ καὶ ἐκ τῆς Κύπρου.

Ἱστορικαὶ εἰδήσεις περὶ τῆς Κιλικίας.—Οὐδέποτε ἡ Κιλικία ἀπετέλεσεν ἴδιον βασίλειον καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἀπετελεῖτο ἀπὸ μικρὰς δημοκρατίας ἢ ὁμοσπονδίας. Ἐν τούτοις διεδραμάτισε σπουδαιότατον πρόσωπον εἰς ὅλας τὰς ἱστορικὰς ἀναστατώσεις. Ὑπῆρξε τὸ θέατρον πλείστων γεγονότων σπουδαίων τῆς ἀρχαιότητος, τοῦ μεσαιῶνος, τῶν νεωτέρων χρόνων. Δι' αὐτῆς διῆλθον ὅλοι οἱ κατακτηταὶ ἀπὸ τοῦ Σεσώστριδος καὶ τοῦ Νεμρὼδ μέχρι τοῦ Ἰβραὴμ πασᾶ. Ἡ χώρα κατεκτήθη ὑπὸ τῶν Ἀσσυρίων, Μήδων, Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου. Διωκήθη ὑπὸ τῶν Σελευκιδῶν, κατεκτήθη δὲ μετ' αὐτοὺς ὑπὸ τῶν Ρωμαίων. Περίφημοι εἰς τὴν ἱστορίαν εἶναι οἱ πειραταὶ τῆς Κιλικίας. Ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Κωρακησίου ὁ ἀρχηγὸς των Λεόντιος Τρύφων ἀνήγειρε φρούριον ὑψηλὸν καὶ μεμονωμένον, ὅπου ἔκρυπτε τὴν λείαν του. Τὸ παράδειγμά του ἠκολούθησαν καὶ ἄλλοι. Ἀλλ' ὁ πολὺς Πομπήϊος τοὺς καθυπέταξεν. Ὁ Κικέρων ἔπειτα ἐχρημάτισεν ἀνθύπατος τῆς Κιλικίας. Πολλοὺς αἰῶνας μετὰ ταῦτα ὁ Ἀρουν-ἀλ-Ρασὶτ ἔγινε κύριος πόλεων τῆς Κιλικίας. Αἱ πρῶται δὲ ἐπιδρομαὶ τῶν Μουσουλμάνων εἰς τὴν Κιλικίαν ἔγιναν τῷ 648, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Μωαβιᾶ, ὅστις διῆλθε τὸν Ἀμανὸν καὶ ἀπήγαγε 5,000 αἰχμαλώτους. Οἱ Σελτζουκῖδαι Τοῦρκοι ἐκυρίευσαν τὴν Κιλικίαν τῷ 1079. Ἀλλ' οἱ Σταυροφόροι τὴν ἀπέσπασαν ἀπ' αὐτῶν. Οἱ Ἀρμένιοι εἶχον ἤδη ἐπεκταθῆ ἀπὸ τῶν ὀχθῶν τοῦ Πυράμου καὶ ἐπὶ τῆς χώρας ταύτης. Συνειργάσθησαν δὲ καὶ μετὰ τῶν Σταυροφόρων κατὰ τῶν Μουσουλμάνων. Ἦλθον ἔπειτα οἱ Ὀσμανῖδαι Τοῦρκοι, οἱ ὁποῖοι τὴν κατέκτησαν κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα, ἀρχίσαντες τὴν κατάκτησιν διὰ τοῦ Μωάμεθ Β′ καὶ τελειώσαντες διὰ τοῦ Βαγιαζήτ. Κατὰ τὸν πόλεμον τὸν μεταξὺ Μαχμοὺτ Β′ καὶ Μεχμὲτ Ἀλῆ τῆς Αἰγύπτου ἡ χώρα ἐκυριεύθη ὑπὸ τοῦ Ἰβραὴμ πασᾶ, ὁ ὁποῖος ἔμεινεν ἐνταῦθα μέχρι τοῦ 1841, ὁπότε κατόπιν τῆς συναφθείσης εἰρήνης ὁ Ἰβραὴμ ἀπεχώρησε καὶ ἡ χώρα ἐδόθη καὶ πάλιν εἰς τὸν Σουλτᾶνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

9. Μικρασιατικὴ Κωνσταντινούπολις

Ἔκτασις 4,000 □ χμ. —Πληθυσμὸς 240,000.—Ἀποτελεῖται ἀπὸ 3 διαμερίσματα τοῦ βιλαετίου Κωνσταντινουπόλεως (Κάνλιτζας, Σκούταρι, Κατί-κιοϊ) καὶ ἀπὸ 5 καζάδες (Πριγκιπονήσων, Κέπζε, Βέϊκος, Χαρταλιμῆς καὶ Χιλῆς).

Ἀνατολοῦ-Φενέρ. Κετσιλὶ-λιμάν. Ἀνατολοῦ-καβάκ. Χουγγιὰρ-ἰσκελεσί. Μπέϊκος. Κάνλιτζα. Ἀνατολοὺ-χισάρ. Καντιλί. Μπεηγλέρμπεη. Κουσκουντζούκι. Σκούταρι. Κατίκιοϊ. Πριγκιπόνησοι. Πρώτη. Ἀντιγόνη-Χάλκη. Πρίγκιπος. Ὀξεῖα, Πλάτη, Νέανδρος, Πίτα καὶ Ἀντιρρόβιθος· Χαϊδὰρ-πασᾶ. Ἐρέν-κιοϊ. Μάλτεπε. Χαρταλιμή. Παντείχιον. Κέπζε. Δάριτζα. Ρύσιον. Χέρσκε. Χιλή. Γενικαὶ εἰδήσεις περὶ τῆς μικρασιατικῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἡ μικρασιατικὴ ἀκτὴ τοῦ Βοσπόρου, ἀποτελοῦσα μέρος τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων δὲν θὰ περιγραφῇ ἐνταῦθα λεπτομερῶς, διότι δὲν πρόκειται νὰ γίνῃ λόγος περὶ τῆς πόλεως ταύτης, ἡ ὁποία κυρίως ἐκτείνεται ἐπὶ τῆς Θρακικῆς τοῦ στενοῦ τοῦ Βοσπόρου ἀκτῆς. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ Κωνσταντινούπολις δὲν παύει νὰ εἶναι καὶ μικρασιατικὴ πόλις καὶ ἀπὸ πολλῶν μὲν ἄλλων ἀπόψεων, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ γεωγραφικῆς θὰ ἀναγράψωμεν καὶ ἡμεῖς ἐνταῦθα τοὺς κυριωτέρους μικρασιατικοὺς συνοικισμοὺς αὐτῆς καὶ θὰ ὁμιλήσωμεν περὶ τῶν διαμερισμάτων αὐτῆς, τῶν κειμένων ἐπὶ τῆς Μ. Ἀσίας, ὡς καὶ περὶ τῶν νήσων τῆς Προποντίδος, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἐπίσης μικρασιατικαί. Καὶ θὰ προχωρήσωμεν εἰς τὴν ἔκθεσίν μας ταύτην, ἀρχίζοντες ἀπὸ τὸ πρὸς τὸν Εὔξεινον στόμιον τοῦ Βοσπόρου καὶ κατερχόμενοι πρὸς τὴν Προποντίδα.

Ὁ εἰσερχόμενος ἀπὸ τὸν Εὔξεινον εἰς τὸν Βόσπορον συναντᾷ κατὰ πρῶτον ἐπὶ τῆς μικρασιατικῆς ἀκτῆς του τὸ *Ἀνατολοὺ-Φενέρ*, ἀπέναντι τοῦ ὁποίου εἶναι τὸ Ρούμελι-Φενέρ. Μετ' αὐτὸ ἀνοίγεται μικρὸς ὅρμος, σχηματιζόμενος ἀπὸ τὸ Φιλ-μπουρνοὺ καὶ τὸ Πσιρὰς-μπουρνού. Εἶναι δὲ οὗτος τὸ λεγόμενον Κετσιλὶ-Λιμάν, ἔχον καὶ χωρίον τουρκικόν. Πρὸς Ν τοῦ Κετσιλὶ-Λιμὰν ἔρχεται τὸ *Ἀνατολοὺ-Καβάκ*, τουρκικὸν καὶ τοῦτο χωρίον, μὲ ὀχυρὸν φρούριον. Ἐδῶ σταματοῦν τὰ πλοῖα, τὰ ἐρχόμενα ἀπὸ τὸν Εὔξεινον διὰ νὰ τύχωσι τῆς ἀδείας τῆς εἰσόδου εἰς τὸν Βόσπορον.

Προχωροῦντες νοτιώτερον ἔχομεν τὴν κοιλάδα τοῦ *Χουγγιὰρ-Ἰσκελεσί*, προσφιλῆ ἐξοχικὴν διαμονὴν τῶν αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου καὶ τῶν Σουλτάνων. Ἐνταῦθα ὑπεγράφη μετὰ τῆς Ρωσίας τῷ 1833 ἡ τὸ ὄνομα τοῦτο φέρουσα συνθήκη.

Νοτίως τούτου κεῖται τὸ *Μπέϊκος*, ἔτι δὲ νοτιώτερον ἡ *Κάνλιτζα*, χωρίον 10 χμ. πρὸς Β τοῦ Σκουτάρεως κείμενον καὶ ἕδρα ἰδίου καζᾶ. Πρὸς ΝΔ δὲ τῆς Κάνλιτζας κεῖται τὸ *Ἀνατολοὺ-χισάρ*, φρούριον ὀχυρόν, κτισθὲν τῷ 1393 ἀπὸ τὸν Βαγιαζὶτ τὸν Γιλδιρὶμ ἐπὶ τοῦ Μα-

νουὴλ Β' τοῦ Παλαιολόγου ἵνα εὐκολύνῃ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὴν ὁποίαν ἐπολιόρκει τότε ὁ Βαγιαζίτ. Ὁ Βαγιαζὶτ τὸ ὠνόμασε Κιουζὲλ-χισὰρ (Ὡραῖον Φρούριον). Κεῖται ἐπὶ γραφικῆς θέσεως ἀπέναντι ἄλλου φρουρίου, τοῦ Ρουμελὶ-χισάρ, κτισθέντος ὑπὸ Μωάμεθ Β' ὀλίγον πρὸ τῆς ἁλώσεως. Ἐνταῦθα αἱ δύο ἀκταὶ τοῦ Βοσπόρου προσεγγίζουν περισσότερον ἢ ἀλλαχοῦ. Ἐνταῦθα ὁ Μανδροκλῆς, ὁ ἐκ Σάμου, ἔζευξε γέφυραν, διὰ τῆς ὁποίας τῷ 508 π. Χ. διῆλθον 700,000, κατὰ διαταγὴν Δαρείου τοῦ Ὑστάσπους. Πλησίον τοῦ πύργου τοῦ φρουρίου ἐκβάλλει ποταμὸς ὁ Γκὲκ-σού, ὁ πηγάζων ἀπὸ τὸ Ἀλὲμ-δὰγ καὶ ρέων ἠρέμα διὰ τοῦ θαυμασίου λειμῶνος, ὁ ὁποῖος φέρει τὸ ὄνομά του.

Ἄλλα χωρία, ἀνήκοντα εἰς τὸν καζᾶν τοῦτον εἶναι τὸ Τσεγγέλ-κιοϊ, τὸ Κουλέλι-κισλά, τὸ Βανί-κιοϊ, τὸ Καντιλί, τὸ Ριφὰτ-πασᾶ-κιοϊ.

Τὸ χωρίον *Καντιλὶ* ἐρχόμενον κατὰ τὴν ἀκολουθουμένην σειράν, κεῖται ἐπὶ μικρᾶς ἄκρας ἀπέναντι τοῦ Μπεμπέκ. Μεταξὺ δὲ αὐτοῦ καὶ τοῦ Ἀνατολοῦ-χισὰρ εἶναι ἡ κοιλὰς τῶν γλυκέων ὑδάτων τῆς Ἀσίας, διὰ τῆς ὁποίας ῥέουν δύο ποτάμια, ὁ Μπουγιοὺκ καὶ ὁ Κιουτσοὺκ-Γκὲκ-σοὺ (μέγας καὶ μικρὸς ποταμὸς Γκὲκ), ὁπόθεν δέχονται τὸ ὕδωρ των οἱ ἀσιατικοὶ τῆς πόλεως συνοικισμοί, καὶ ὅπου κατὰ παρασκευὴν προσέρχονται πολυπληθεῖς οἱ Τοῦρκοι πρὸς ἀναψυχήν. Ἄλλα χωρία ἔρχονται κατόπιν τὸ Μπεηγλέμπεη καὶ τὸ Κουσκουντζούκι, γειτονικὸν (πρὸς Β) τοῦ Σκούταρι.

Τὸ Μπεηγλέρμπεη (πρίγκιψ τῶν πριγκίπων) συχνάζεται πολὺ ὡς τερπνόν, κοσμεῖται ἀπὸ ὡραιότατον τζαμίον καὶ δημόσια λουτρὰ χαμάμ) καὶ περιβάλλεται ὑπὸ ὡραιοτάτων λειμώνων. Ὁ Μωάμεθ Β' ἀνήγειρεν ἐνταῦθα ὡραῖον μαρμάρινον ἀνάκτορον, τὸ ὁποῖον ἀνοικοδόμησεν ἐξ ὁλοκλήρου ὁ Ἀβδοὺλ-Ἀζίζ. Εἰς τὸ ἀνάκτορον δὲ τοῦτο κατέλυσεν ἡ αὐτοκράτειρα Εὐγενία τῷ 1869.

Τὸ Κουσκουντζούκι ὠνομάσθη οὕτω ἔκ τινος περιφήμου δερβίσου Κουσκοὺν-μπαμπᾶ, ζῶντος ἐπὶ Μωάμεθ Β'. Εἶναι δὲ μέγα χωρίον. Κατὰ τὸν πατριάρχην Κωνστάντιον ἐνταῦθα ἔκτισεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστῖνος καὶ ἡ Σοφία ἐκκλησίαν, κληθεῖσαν Χρυσοκέραμον.

***Σκούταρι ἢ Οὐσκουτὰρ** (ἡ ἀρχαία Χρυσόπολις).*

Κάτοικοι 90,000.

Τὸ Σκούταρι ἔρχεται μετὰ τὸ Κουσκουντζούκι. Κατοικεῖται δὲ σήμερον κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπὸ Τούρκους καὶ εἶναι ἐν γένει ἡ προ-

τιμωμένη ὡς διαμονὴ πόλις ὑπὸ τῶν ἀνωτέρων τοῦ κράτους ὑπαλλήλων, πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν. Καὶ ἡ πόλις αὕτη, διατηροῦσα πάντοτε τὴν τουρκικήν της φυσιογνωμίαν, ἔχει πολλὰ τζαμία, 33 τὸν ἀριθμόν, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ περισσότερα εἶναι ἀληθινὰ ἀριστουργήματα ἀρχιτεκτονικῆς καὶ διακοσμητικῆς (τὸ Μὲρ ἢ Μὰ Σουλτὰν τζαμισί, τὸ τζαμὶ Βαλιδὲ Τζεδίδ, τὸ Βαλιδὲ Ἀτὶκ-τζαμί, τὸ Τσινιλὶ-τζαμί).—Τὸ Σκούταρι ὑπὸ τῶν Τούρκων θεωρεῖται ὡς ἱερὰ πόλις, διὰ τοῦτο δὲ καὶ πολλοὶ ἀποθνήσκοντες ἀφήνουν παραγγελίαν νὰ ταφοῦν ἐνταῦθα. Οἱ Τοῦρκοι ἄλλως τε πάντοτε εἶχον τὴν προαίσθησιν, ὅτι θὰ ἐκδιωχθοῦν ἐκ τῆς Εὐρώπης καὶ διὰ τοῦτον δὲ κυρίως τὸν λόγον προτιμοῦν οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει νὰ ταφοῦν ἐπὶ ἀσιατικοῦ ἐδάφους, τὸ ὁποῖον φαντάζονται ὅτι θὰ ἀπομείνῃ οὕτως ἢ ἄλλως ἰδικόν των, καὶ ἀφοῦ ἐκδιωχθοῦν ἐκ τῆς Εὐρώπης. Καὶ ἐσχηματίσθη μὲ τὴν πάροδον τῶν αἰώνων τεράστιον νεκροταφεῖον εἰς τὸ Σκούταρι καὶ κυπαρισσὼν ἐπίσης τεράστιος, τὸν ὁποῖον διὰ νὰ διέλθῃ κανεὶς κατὰ μῆκος χρειάζεται μίαν ὥραν, ἡμίσειαν δὲ κατὰ πλάτος. Ὁ κυπαρισσὼν οὗτος εἶναι ὁ μέγιστος, ὁ ὡραιότατος καὶ ὁ περιφημότατος τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὅλης ἐν γένει τῆς Ἀνατολῆς. Διασχίζεται ἀπὸ πολλὰς ὁδούς, αἱ ὁποῖαι χρησιμεύουν καὶ ὡς δημόσιοι δρόμοι. Ἐκτείνεται μέχρι τοῦ Χαϊδὰρ πασᾶ. Ἔχει κυπαρίσσους παμπαλαίας, πυκνότατα φυτευμένας, ὑψηλοτάτας καὶ μεγαλοπρεπῶς ἀνερχομένας εἰς τὰ ὕψη, ἐπὶ τῶν ὁποίων αἱ περιστεραὶ κτίζουν τὰς φωλεάς των. Οἱ δὲ τάφοι εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μαρμάρινοι.

Ἱστορικαὶ εἰδήσεις. — Κατὰ τὸν Στέφανον τὸν Βυζάντιον ἡ Χρυσόπολις ὠνομάσθη εἰς μνήμην τῆς Χρυσηΐδος, κόρης τοῦ Ἀγαμέμνονος, ἡ ὁποία φεύγουσα τὴν δίωξιν τοῦ Αἰγίσθου καὶ τῆς Κλυταιμνήστρας, ἀπεσύρθη ἐνταῦθα, ὅπου καὶ ἀπέθανε καὶ ἐτάφη. Ὁ Ἀλκιβιάδης δὲ ὁ Ἀθηναῖος περιέβαλε τὴν πόλιν ταύτην μὲ τείχη, ἐνταῦθα δὲ ἐπληρώνετο ἡ δεκάτη ἀπὸ ὅλα τὰ πλοῖα τὰ ἐρχόμενα ἀπὸ τὸν Εὔξεινον. Ὁ Ξενοφῶν ἀναφέρει ὅτι εἰς τὴν Χρυσόπολιν ἐσταμάτησαν οἱ μύριοι διὰ νὰ πωλήσουν τὴν λείαν των. Τότε ἡ πόλις εἶχε σπουδαιότητα. Ἀλλ' ἐπὶ Στράβωνος ἡ σπουδαιότης τοῦ λιμένος τῆς Χρυσοπόλεως εἶχε μειωθῇ καὶ τὰ τείχη της δὲν ὑπῆρχον πλέον. Ἀφοῦ δὲ ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας ἐνίκησε τὸν Λικίνιον, ἡ πόλις ἀπέκτησε καὶ πάλιν σημασίαν. Ἐγένετο προάστειον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὅπως ἄλλοτε ἦτο τῆς Χαλκηδόνος. Οἱ διάδοχοι τοῦ Κωνσταντίνου

ἀνήγειραν ἐνταῦθα ἀνάκτορα, περιστοιχιζόμενα ἀπὸ μεγάλους κήπους ὅπου καὶ ἔμενον διὰ τὸ ὑγιεινὸν τοῦ κλίματος. Οἱ Κομνηνοὶ καὶ οἱ Παλαιολόγοι ἤδρευον ἐνταῦθα (ἓν ἐκ τῶν ἀνακτόρων ὠνομάζετο Σκουταρίων ἢ Σκουτάριον, ἄλλο Δάμαλις). Καὶ ὅλοι οἱ Σουλτᾶνοι μετὰ ταῦτα ἤθελον νὰ ἔχουν ἐνταῦθα ἀνάκτορα. Ἔκτισαν δὲ καὶ τὰ ὡραῖα τζαμία.

Κατὶ-κιοϊ *(Χαλκηδών).*

Κάτοικοι 35,000.

Τὸ προάστειον τοῦτο τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατοικεῖται μόνον ἀπὸ χριστιανούς, Ἕλληνας, Ἀρμενίους, Εὐρωπαίους, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ καθαρῶς τουρκικὸν Σκούταρι. Κεῖται ἀπέναντι τῆς Σταμπούλ, εἰς τὴν θέσιν δὲ ἀκριβῶς ὅπου ἡ Προποντὶς ἀρχίζει νὰ στενοῦται καὶ νὰ σχηματίζηται ὁ Βόσπορος. Τὸ Κατὶ-κιοϊ, καταστραφὲν ἐκ πυρκαϊᾶς τῷ 1860 καὶ τῷ 1883 μερικῶς, ἀνεκαινίσθη ἔκτοτε κατὰ τὸν εὐρωπαϊκὸν ρυθμόν. Εἶνε πολὺ ἀγαπητὴ θερινὴ διαμονὴ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Εὐρωπαίων, οἱ ὁποῖοι πρὸς τοῦτο ἔχουν ὡραίας ἐπαύλεις καὶ κήπους εἰς τὰ προάστειά του κυρίως, εἰς τὸ Μουχουρδὰρ καὶ Μόδα-μπουρνού. Εἰς δὲ τὴν ἐξέδραν τῆς ἀποβιβάσεως τῶν ἐρχομένων ἐκ Κωνσταντινουπόλεως διὰ τῶν μικρῶν ἀτμοπλοίων ἐπικρατεῖ, κατὰ τὸ θέρος μάλιστα, κίνησις ζωηρά. Ἅμαξαι καὶ ἵπποι εἶναι ἕτοιμοι ὅπως μεταφέρουν τοὺς φθάνοντας εἰς τὰς ἐπαύλεις των. Καὶ ἡ κίνησις αὕτη ἔχει χαρακτῆρα καθαρῶς εὐρωπαϊκόν. Τὸ Κατὶ-κιοϊ ἔχει λύκειον, ὑψούμενον ἐπὶ τῆς θέσεως, ὅπου ἔκειτο ἡ ἀρχαία βασιλικὴ τῆς Ἁγ. Εὐφημίας, ἐντὸς τῆς ὁποίας συνεκροτήθησαν δύο σύνοδοι, ἡ τοῦ 451 Δ' Οἰκουμενική, καὶ ἡ τοῦ 507, ἔχει δὲ καὶ καθολικήν, ἀρμενικὴν καὶ δύο ἑλληνικὰς ἐκκλησίας, ἀγγλικὸν παρεκκλήσιον, παιδαγωγεῖον τῶν Μιχιταριστῶν, σχολὴν τῶν Ἰησουϊτῶν καὶ θέατρον. Κατὰ τὸ θέρος τὴν πόλιν ἐπισκέπτονται οἱ κάτοικοι τοῦ Πέραν καὶ χάριν τῶν θαλασσίων λουτρῶν. Ὡραίαν δὲ θέαν ἔχει ἡ ἀκτή, ἡ σκιαζομένη ἀπὸ παλαιὰ δένδρα τοῦ ἀκρωτηρίου Μόδα, πρὸς τὸν ὅρμον Μόδα, πρὸς τὴν Προποντίδα καὶ πρὸς τὰς Πριγκιπονήσους.

Ἱστορικαὶ εἰδήσεις.—Ἡ Χαλκηδὼν ἱδρύθη ὑπὸ Μεγαρέων 17 ἔτη πρὸ τοῦ Βυζαντίου. Γνωστὸς εἶναι ὁ δοθεὶς ὑπὸ τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν χρησμὸς εἰς τοὺς οἰκιστὰς τοῦ Βυζαντίου, ἐρωτήσαντας ποῦ ἔπρεπε νὰ ἱδρύσουν τὴν πόλιν των. Ἀπέναντι τῶν τυφλῶν, ἀπεκρίθη τὸ μαντεῖον, τ. ἔ. ἀπέναντι τῆς Χαλκηδόνος, τῆς ὁποίας οἱ

οἰκισταὶ δὲν διεῖδον τὰ πλεονεκτήματα, τὰ ὁποῖα θὰ εἶχον, ἂν ἔκτιζον τὴν πόλιν εἰς τὸ Χρυσοῦν Κέρας. Ἡ Χαλκηδὼν ἤκμασε ταχέως καὶ ἐκυριάρχησε τῆς ὅλης ἀσιατικῆς ἀκτῆς τοῦ Βοσπόρου, ὡς καὶ τῆς γειτονικῆς της Χρυσοπόλεως. Περίφημος δὲ ὑπῆρξε κατὰ τὴν ἀρχαιότητα διὰ τὸ μαντεῖον, τὸ ὁποῖον εἶχε, τοῦ Ἀπόλλωνος, καὶ τοῦ ὁποίου ἡ φήμη δὲν ὑπελείπετο τῆς τοῦ δελφικοῦ. Ἐπὶ Δαρείου ἡ πόλις κατεκτήθη ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Φαρναβάζου διὰ δόλου. Κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον αὕτη συνεμάχησεν ἄλλοτε μὲν μὲ τοὺς Ἀθηναίους καὶ ἄλλοτε μὲ τοὺς Σπαρτιάτας. Ἐνταῦθα δέ, ἐγεννήθη καὶ ὁ Ξενοκράτης, ὁ μαθητὴς τοῦ Πλάτωνος. Τὴν σπουδαιότητά της ἡ Χαλκηδὼν εἶδεν ἐλαττουμένην, ἀφοῦ ὁ Νικομήδης Α΄, ὁ βασιλεὺς τῆς Βιθυνίας, ἵδρυσε (βλ. κατωτ.) τὴν Νικομήδειαν, τῆς ὁποίας τὸν πληθυσμὸν ἐπύκνωσεν ἐκ κατοίκων τῆς Χαλκηδόνος. Διὰ τῆς διαθήκης τοῦ τελευταίου βασιλέως τῆς Βιθυνίας Νικομήδους Γ΄ ἡ Χαλκηδὼν περιῆλθε (τῷ 74 π. Χ.) εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ρωμαίων, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὅμως τὴν ἀπέσπασεν ὁ Μιθραδάτης. Κατὰ τοὺς χριστιανικοὺς χρόνους, ἡ πόλις διεδραμάτισε σπουδαῖον πρόσωπον ὡς ἕδρα ἀρχιεπισκόπου. Ἐχρημάτισε δὲ τότε καὶ πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας Βιθυνίας. Ὑπέφερεν ὅμως πολλὰ ἐπὶ Βαλεριανοῦ καὶ Γαλλιηνοῦ ἀπὸ ἐχθρικὰς προσβολάς. Βραδύτερον ἡ Χαλκηδὼν ἐκυριεύθη καὶ κατεστράφη ἀπὸ τὸν Πέρσην Χοσρόην (612 μ. Χ.) Ἤδη δὲ πρὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως περιέπεσεν ἡ Χαλκηδὼν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων, οἱ ὁποῖοι τὴν κατέστρεψαν τελείως, ὥστε νὰ μὴ μείνουν πλέον ἴχνη, μηδὲ τὰ ἐλάχιστα, καὶ νὰ διασωθοῦν μέχρι σήμερον. Εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν ἡ πόλις εἶναι περίφημος, διότι ἐνταῦθα συνεκροτήθη ἡ Δ΄ οἰκουμενικὴ Σύνοδος, τῷ 451, ἡ ὁποία κατεδίκασε τὸν μονοφυσιτισμὸν τοῦ Εὐτυχοῦς. Ἡ ἐκκλησία τῆς ἁγ. Εὐφημίας, ἵδρυμα τοῦ Μ. Κωνσταντίνου ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος, κατεστράφη ἀπὸ τῶν Τούρκων καὶ οἱ στῦλοι αὐτῆς ἐχρησιμοποιήθησαν εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ Σουλεϊμανιὲ τζαμισί.

Αἱ Πριγκιπόνησοι.

Μικρασιατικαὶ καὶ αὗται νῆσοι, ἐπὶ τῆς Προποντίδος κείμεναι, εἶναι 9 τὸν ἀριθμόν, ἐκ τῶν ὁποίων μόνον αἱ 4 κατοικοῦνται, αἱ μεγαλύτεραι. Ἀνέρχονται δὲ ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς Προποντίδος εἰς τὴν εἴσοδον ἀκριβῶς τοῦ Ἀστακηνοῦ κόλπου. Οἱ ἀρχαῖοι τὰς

ὠνόμαζαν Δημονήσους, οἱ Βυζαντινοὶ Παπαδονήσια διὰ τὸ πλῆθος τῶν μοναστηρίων, τὰ ὁποῖα εἶχον, οἱ δὲ Τοῦρκοι τὰς ὀνομάζουν Κιζὶλ-ἀδαλὰρ (ἐρυθρὰς νήσους) ὡς ἐκ τοῦ χρώματος, τοῦ ἐρυθροῦ καὶ χαλκούχου, τοῦ ἐδάφους των. Πριγκιπόνησοι δὲ ὠνομάσθησαν, διότι κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους εἰς αὐτὰς ἐξωρίζοντο ἐκθρονισθέντες βασιλεῖς καὶ βασίλισσαι καὶ εἰς τὰς μονάς των ἐνεκλείοντο πρίγκιπες καὶ πριγκίπισσαι.—Σήμερον αἱ νῆσοι προσελκύουν πλῆθος ἐπισκεπτῶν καθ' ὅλον τὸ θέρος καὶ μέχρι τῆς λήξεως τοῦ φθινοπώρου, χριστιανῶν πρὸ πάντων, οἱ ὁποῖοι ἢ διέρχονται τοὺς μῆνας τούτους ἐνταῦθα ἢ κάμνουν εἰς αὐτὰς ἐκδρομάς. Διότι τὸ κλῖμά των εἶναι ἤπιον, μὴ ὑποκείμενον εἰς ἀποτόμους μεταβολάς, ἡ βλάστησίς των εἶναι μεσημβρινή, τὰ ὄρη των δασώδη, ἔχουν δὲ καὶ πολλὰς πηγάς. Αἱ δὲ παραλίαι των παρέχουν εὐάρεστα θαλάσσια λουτρά.—Ἀποτελοῦν ἴδιον καζᾶν. Εἶναι δὲ αὗται ἡ Πρώτη, ἡ Ἀντιγόνη, ἡ Χάλκη καὶ ἡ Πρίγκιπος.

Πρώτη *(Κιναλὶ-ἀδασί).*

Κάτοικοι Ἀρμένιοι κυρίως ὀλίγοι εἰς χωρίον μικρόν.

Εἶναι ἡ πρώτη, τὴν ὁποίαν συναντᾷ ὁ πλέων ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὴν Προποντίδα, ἐκ τούτου δὲ ἔχει καὶ τὸ ὄνομά της. Ἡ νῆσος ἔχει μέγιστον μὲν μῆκος ἐκ Δ πρὸς Α 2 χμ., μέγιστον δὲ πλάτος ἐκ ΒΑ πρὸς ΝΔ 1400 μ. Σειρὰ λόφων ἀπὸ Δ πρὸς ΝΑ παρατείνεται εἰς ἀποκλίσεις ἀποτόμους, κατερχομένας ὅμως ἠρέμα μέχρι τῆς θαλάσσης. Ἡ νῆσος ἔχει μονήν, ὅπου κατέφυγε Μιχαὴλ ὁ Ραγκαβὲ μετὰ τὴν φυγήν του πρὸ τῶν Βουλγάρων, μαθὼν ὅτι ἀνηγορεύθη αὐτοκράτωρ Λέων ὁ Ἀρμένιος. Μία ἄλλη μονὴ τῆς νήσου ἱδρύθη ἀπὸ τὸν Ρωμανὸν Διογένην ἐπὶ τῆς ὑψηλοτάτης κορυφῆς τῆς νήσου, ὅπου σήμερον κεῖται ἡ μονὴ τῆς Μεταμορφώσεως.

Ἀντιγόνη *(ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἐκαλεῖτο καὶ Πάνορμος, ὑπὸ τῶν Τούρκων καλεῖται Πουργὰς-ἀδασὶ ἤτοι νῆσος τοῦ Πύργου).*

Κάτοικοι ὀλίγοι Ἕλληνες εἰς τὸ χωρίον τῆς νήσου, τὸ κείμενον ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς παραλίας της.

Ἡ νῆσος ἀποτελεῖ σήμερον ἴδιον ναχιγέν. Ὠνομάσθη δὲ Ἀντιγόνη ἀπὸ τὸν Δημήτριον τὸν Πολιορκητὴν πρὸς τιμὴν τοῦ πατρός του Ἀντιγόνου, ὅτε τῷ 298 π. Χ. ἐπολέμησε κατὰ τοῦ Λυσιμάχου καὶ Κασσάνδρου διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ τοῦ

Βοσπόρου. Εἶναι ἡ δευτέρα εἰς τὸν ἐρχόμενον ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Κεῖται δὲ πρὸς Ν τῆς Πρώτης. Πορθμὸς 700 μόνον μ. τὴν χωρίζει ἀπὸ τὴν Χάλκην. Τὸ μέγιστον αὐτῆς μῆκος ἀπὸ ΒΔ πρὸς ΝΑ ἢ ἀπὸ ΒΑ πρὸς ΝΔ εἶναι 1900 μ., μέγιστον δὲ πλάτος ἔχει εἰς τὰ νότια αὐτῆς 1300 μ.

Πλησίον δὲ τοῦ λιμένος καὶ ἐπὶ τῆς παραλίας παρατηροῦνται ἀκόμη καὶ λείψανα φρουρίου, καλουμένου Panormum castrum. Ἡ νῆσος ἔχει δύο μονάς, τῆς Μεταμορφώσεως, ἱδρυθεῖσαν ἀπὸ τὸν Βασίλειον τὸν Μακεδόνα (867—887), τῆς ὁποίας σώζονται ἴχνη, καὶ ἀπὸ τῆς ὁποίας ἡ θέα εἶναι ἐξαισία, καὶ τοῦ ἁγ. Γεωργίου. Εἰς τὴν πρώτην ἐνεκλείσθη ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου καὶ Ρωμανοῦ τοῦ Λακαπηνοῦ Στέφανος ὁ Μάγιστρος, ὕποπτος γενόμενος ὡς ἐπιδιώκων τὸν θρόνον. Ἡ μονὴ αὕτη ἀνοικοδομήθη τὸ 1889. Ἡ ἐκκλησία τοῦ χωρίου ἅγιος Ἰωάννης ἐκτίσθη ὑπὸ τῆς Θεοδώρας, χήρας Θεοφίλου τοῦ Εἰκονοκλάστου. Ἡ ἐκκλησία αὕτη παρέχει ἐνδιαφέρον ἀρχαιολογικόν. Εἰς τὴν αὐλὴν αὐτῆς δεικνύεται ὀπή, ὅπου ἐνεκλείσθη ὁ ἅγιος Μεθόδιος, πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως μετὰ δύο ληστῶν κατὰ διαταγὴν τοῦ Θεοφίλου κατόπιν μαστιγώσεως, καὶ ὅπου ἔζησε φυλακισμένος ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη. Ἡ νῆσος ὠνομάζετο ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν Πάνορμος διὰ τὸν ἀσφαλέστατον λιμένα της.

Χάλκη *(Χεϊμπελὶ-ἀδά).*

Κάτοικοι περὶ τὰς 6,000.

Κεῖται μεταξὺ τῆς Ἀντιγόνης πρὸς τὰ ΒΔ καὶ τῆς Πριγκίπου πρὸς Α. Τὸ μέγιστον αὐτῆς μῆκος ἀπὸ ΒΑ πρὸς ΝΔ εἶναι 2,900 μ., τὸ μέγιστον πλάτος ἀπὸ Δ πρὸς Α 2 χμ. Ἀποτελεῖ δὲ ἴδιον ναχιγέν. Ἡ Χάλκη εἶναι μικρὰ καὶ θελκτικὴ νῆσος. Τὸ ἤπιον τοῦ κλίματος καὶ οἱ ὡραῖοι περίπατοι, οἱ διὰ μέσον τῶν πευκώνων της, καθιστῶσι τὴν διαμονὴν ἐν αὐτῇ τερπνὴν κυρίως κατὰ τὸ θέρος καὶ εἰς ἐκείνους μάλιστα, οἱ ὁποῖοι ἀρέσκονται εἰς τὴν ἀπομόνωσιν καὶ ἀποχὴν ἀπὸ πάσης κοινωνικῆς τύρβης. Ἡ μικρὰ αὐτῆς πόλις ἔχει προκυμαίαν, τῆς ὁποίας ἡ θαμβωτικὴ λευκότης ἐξαίρεται ἔτι μᾶλλον ἐκ τῆς γλαυκότητος τῆς περιλουούσης αὐτὴν θαλάσσης. Καὶ τὰ θαλάσσια ὕδατα ἐνταῦθα εἶναι τόσον διαυγῆ, ὥστε διακρίνονται ἐπὶ τῆς λεπτῆς ἄμμου, εἰς βάθος 12 ὀργυιῶν καὶ αὐτὰ τὰ μικρότατα τῶν πραγμάτων. Καθαρώτατος εἶνε πάντοτε καὶ ὁ ἀὴρ τῆς Χάλκης.

Ἡ μικρὰ πόλις τῆς νήσου ἔχει ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Νικολάου, ἡ ὁποία ἔχει καὶ κωδωνοστάσιον ἀξιοπερίεργον καὶ κεῖται ἀπέναντι τῆς ἀποβάθρας.

Εἰς τὴν Χάλκην ἐλειτούργει ναυτικὴ τουρκικὴ σχολή. Ἐπὶ δὲ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους κεῖται ἡ μονὴ τῆς ἁγίας Τριάδος, ὅπου ἀπὸ τοῦ 1844 λειτουργεῖ ἡ θεολογικὴ σχολὴ τῆς Χάλκης, περιώνυμον καθ' ὅλην τὴν Ἀνατολὴν ἐκκλησιαστικὸν ἵδρυμα, ὅπου διδάσκονται τὰ θεολογικὰ μαθήματα 80—100 σπουδασταί, ἐπιδιδόμενοι μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν σπουδῶν των εἰς τὸ ἐκκλησιαστικὸν στάδιον. Ἡ σχολὴ κατερρίφθη ἀπὸ σεισμὸν τῷ 1893 καὶ ἀνοικοδομήθη δι' ἐξόδων τοῦ πλουσίου ὁμογενοῦς Παύλου Στεφάνοβικ. Ἡ δὲ μονὴ τῆς ἁγ. Τριάδος, ἐντὸς τῆς ὁποίας λειτουργεῖ ἡ σχολή, εἶναι ὡς λέγεται, ἵδρυμα τοῦ 9 αἰῶνος, ἵδρυμα δὲ κατὰ τὴν παράδοσιν αὐτοῦ τοῦ Φωτίου. Καταστραφεῖσαν τὴν ἀνήγειρεν ὁ πατριάρχης Μητροφάνης τὸν 16 αἰῶνα καὶ τὴν ἐπλούτισε μὲ βιβλιοθήκην ἀξιόλογον, πλουτισθεῖσαν ἔκτοτε μέχρι σήμερον καὶ περιέχουσαν καὶ πολλὰ χειρόγραφα. Ἐντὸς δὲ μιᾶς ἄλλης μονῆς τῆς νήσου, τῆς μονῆς τῆς Παναγίας, ἱδρυθείσης ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Παλαιολόγου καὶ τῆς συζύγου του Μαρίας Κομνηνῆς καὶ ἀνακαινισθείσης τῷ 1781 ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, λειτουργεῖ ἀπὸ τοῦ ἱδρυτικοῦ αὐτῆς ἔτους 1831 ἡ ἐμπορικὴ σχολή.

Τρίτη μονὴ τῆς Χάλκης εἶναι ἡ τοῦ ἁγ. Γεωργίου. Κεῖται ἀπέναντι τῆς μονῆς τοῦ ἁγ. Γεωργίου τῆς Πριγκίπου. Ἡ ἄποψις ἀπ' αὐτῆς εἶναι θαυμασία. Σήμερον ἡ μονὴ αὕτη εἶναι κτῆμα τοῦ ἁγ. Τάφου, εἰς τὸν ὁποῖον τὴν ἐκληροδότησεν ὁ πατριάρχης Ἰωαννίκιος Γ' ἐκ τοῦ οἴκου Καρατζᾶ καταγόμενος, ἀποθανὼν τῷ 1793, ὁ ὁποῖος τὴν ἀνοικοδόμησεν. Ἔκτισε δὲ μεγάλην καὶ ὡραίαν οἰκίαν ἐκεῖ ὅπου σήμερον εἶναι ἡ ναυτικὴ σχολή. Τότε δὲ ἐφύτευσε τὰς δύο ἐξόχους λεωφόρους μὲ κυπαρίσσους, αἱ ὁποῖαι φέρουσιν ἀκόμη καὶ σήμερον ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν του οἰκίαν εἰς τὴν μονὴν τοῦ ἁγ. Γεωργίου καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν του, ἐντεῦθεν δὲ εἰς τὴν πόλιν τῆς Χάλκης.

Πρίγκιπος *(ἡ ἀρχαία Πυτιοῦσα, Κιζὶλ-ἀδά, δηλ. ἐρυθρὰ νῆσος τουρκ. ἢ μπουγιοὺκ-ἀδά, ἡ μεγάλη νῆσος).*

Κάτοικοι 15,000.

Εἶναι ἡ μεγαλυτέρα καὶ πολυανθρωποτέρα ἀπὸ ὅλας. Ἔχει μέγιστον πλάτος 5,200 μ. ἀπὸ Β πρὸς Ν καὶ ἀπὸ Δ πρὸς Α 1900,

περιφέρειαν δέ μέχρι 15 χμ. Ἀπὸ τῆς Χάλκης χωρίζεται διὰ πορθμοῦ 1300 μ. Ἡ πόλις αὐτῆς κεῖται ἐπὶ τῆς βορείου παραλίας της, τὰ δὲ προσπλέοντα ἀτμόπλοια προσεγγίζουν εἰς λίθινον μῶλον. Πρὸς Α ἐκτείνεται ἡ κυρίως ἑλληνικὴ πόλις μὲ τὰς κατοικίας τῶν μονίμως κατοικούντων εἰς τὴν νῆσον. Πρὸς Δ, ὅπου ἡ ἀκτὴ ἀποβαίνει κρημνώδης, παρατάσσεται σειρὰ ἐπαύλεων μὲ ὡραίους κήπους, ὅπου παραθερίζουν ἔμποροι Ἕλληνες, Ἀρμένιοι, Εὐρωπαῖοι καὶ Λεβαντῖνοι. Καὶ ἡ διαμονὴ κατὰ τὸ θέρος εἰς τὴν νῆσον ταύτην ἕνεκα τοῦ ἡπίου κλίματος, τοῦ καθαροῦ ἀέρος, τῆς πλουσίας βλαστήσεως καὶ τῶν ὡραίων θαλασσίων λουτρῶν εἶναι τῷ ὄντι μαγευτική. Ἡ νῆσος εἶναι καλῶς καλλιεργημένη. Ἔχει δὲ καὶ δάση ὡραιότατα (πεῦκα, κυπάρισσοι, μύρτοι καὶ τερεβινθέαι). Ἔχει καὶ ἐλαιῶνας καὶ ὡραίους ἐν γένει κήπους. Κυρίως ἡ νῆσος ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο, συνεφαπτόμενα ὄρη, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ὑψηλότερον καὶ νοτιώτερον κείμενον, εἶναι ἀκαλλιέργητον. Ἕκαστον δὲ ἔχει καὶ μίαν μονήν, τὸ χαμηλότερον, τὸ καὶ ὑπεράνω τῆς πόλεως, τὴν μονὴν τοῦ Χριστοῦ, τὸ δὲ ἄλλο, τὸ καὶ ὑψηλότερον, τὴν μονὴν τοῦ ἁγ. Γεωργίου. Τρίτη δὲ μονὴ τοῦ ἁγ. Νικολάου, κεῖται ἐπὶ κοιλάδος πρὸς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τῆς νήσου. Ἄλλοτε ἡ νῆσος ὁλόκληρος ἐκαλύπτετο ἀπὸ πεῦκα, τὰ ὁποῖα σήμερον διατηροῦνται μόνον εἰς τὸ μέσον τριγύρω τῆς μονῆς τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ ἁγ. Νικολάου. Αἱ τρεῖς μοναὶ συνδέονται δι' ὡραίων δρόμων.

Ἱστορικαὶ εἰδήσεις.—Εἰς τὴν ἱστορίαν ἡ Πρίγκιπος μνημονεύεται πολλάκις ὡς τόπος ἐξορίας. Ἡ μεγάλη αὐτοκράτειρα Εἰρήνη ἀφοῦ ἐξεβλήθη ἐκ τοῦ θρόνου ἀπὸ τὸν πατρίκιον Νικηφόρον, ἐξωρίσθη εἰς τὴν νῆσον ταύτην, ἕνα δὲ μῆνα βραδύτερον μετεφέρθη κατὰ διαταγὴν τοῦ εἰς αὐτοκράτορα ἀνακηρυχθέντος Νικηφόρου εἰς τὴν Λέσβον ὅπου καὶ ἀπέθανε (Αὔγ. 802). Ὁ δὲ νεκρός της μετεφέρθη εἰς τὴν Πρίγκιπον καὶ κατετέθη εἰς τὴν ὑπ' αὐτῆς ἱδρυθεῖσαν μονήν, τῆς ὁποίας ἐλάχιστα ἐρείπια σώζονται σήμερον. Εὐτυχεστέρα τῆς Εἰρήνης ἐστάθη ἡ αὐτοκράτειρα Ζωή, ἡ ὁποία, ἐγκλεισθεῖσα εἰς μονὴν τῆς Πριγκίπου ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ Ε' τοῦ Καλαφάτου ἀνέβη καὶ πάλιν εἰς τὸν θρόνον κατόπιν στάσεως τοῦ λαοῦ (1042). Τρίτη αὐτοκράτειρα, ἡ Ἄννα ἡ Δαλασσηνή, ἡ μήτηρ τῶν Κομνηνῶν ἐξωρίσθη εἰς τὴν Πρίγκιπον καὶ ἐνεκλείσθη εἰς μονὴν μαζὶ μὲ τὰς θυγατέρας της ἀπὸ τὸν Ἰωάννην τὸν Δούκαν.—Ἡ Πρίγκιπος εἶδε πολλοὺς ἐπιδρομεῖς νὰ ἀποβιβάζωνται εἰς τὰς ἀκτάς της. Ἐπὶ τοῦ

Ἀνδρονίκου Β' ἐνεφανίσθησαν οἱ Βενετοὶ πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀπεβιβάσθησαν δὲ τότε εἰς τὴν νῆσον καὶ ἀπήγαγον ὡς αἰχμαλώτους τοὺς κατοίκους της, διὰ νὰ ἀναγκάσουν τὸν αὐτοκράτορα νὰ παραδώσῃ εἰς αὐτοὺς τὰ κατασχεθέντα πράγματά των.

Πέντε ἄλλαι νησῖδες ἢ μᾶλλον βράχοι, ἀνερχόμενοι ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, εἶναι ἔρημοι καὶ ἀκατοίκητοι. Ὀνομάζονται *Ὀξύα, Πλάτη, Νέανδρος, Πίτα* καὶ *Ἀντιρρόβιθος*. Εἰς τὴν Ὀξύαν μετεφέρθησαν τῷ 1910 οἱ ἀδέσποτοι πολυάριθμοι σκύλλοι τῆς πόλεως, ὅπου ἀπέθανον ἐκ πείνης.

Εἰς τὴν περιοχὴν τῆς μικρασιατικῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔχομεν ἀκόμη κωμοπόλεις καὶ κώμας, ἀξίας λόγου, περὶ τῶν ὁποίων θὰ κάμωμεν ἀμέσως κατωτέρω συνοπτικὸν λόγον. Καὶ ἀρχίζομεν ἀπὸ τὸ Χαϊδὰρ-πασᾶ.

Χαϊδὰρ - πασᾶ.

Κάτοικοι 35,000.

Κεῖται πρὸς Ν τοῦ νεκροταφείου τοῦ Σκούταρι καὶ πλησίον ὁμωνύμου λιμένος, κατασκευασθέντος τῷ 1899-1903 (προσεγγίσεις τῷ 1912 ἀτμοπλοίων 155, ἱστιοφόρων 179). Εἶναι δὲ καθαρῶς εὐρωπαϊκὴ πόλις μὲ γερμανικὴν σχολήν, μὲ μεγαλοπρεπέστατον σιδηροδρομικὸν σταθμόν, μὲ ἀποθήκας ἐμπορευμάτων, μὲ μηχανοστάσια, μὲ κυματοθραύστας. Πάντα δὲ ταῦτα φωτίζονται δι' ἠλεκτρισμοῦ σήμερον. Ἄνω τοῦ λιμένος αὐτοῦ καὶ ὑπὸ τοὺς τοίχους τοῦ τουρκικοῦ στρατιωτικοῦ νοσοκομείου ἁπλοῦται τὸ ἀγγλικὸν νεκροταφεῖον. Ἐντὸς αὐτοῦ ὑψοῦται ὀβελίσκος, ἐγερθεὶς εἰς μνήμην τῶν πεσόντων κατὰ τὸν κριμαϊκὸν πόλεμον Ἄγγλων.

Ἐρέγκιοϊ.

Εἶναι περίφημον διὰ τοὺς ἀμπελῶνάς του.

Μάλτεπε *(λόφος θησαυρῶν ὁ ἀρχαῖος Βρύας).*

Συχνάζεται πολὺ κατὰ τὸ θέρος ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Ἐδῶ δὲ λέγεται ὅτι ἐκήρυξεν ὁ ἀπόστολος Ἀνδρέας.

Χαρταλιμὴ *(Καρτάλ).*

Κάτοικοι 1,500.

Εἶναι ἔδρα καζᾶ καὶ μέγα ὑπὸ Ἑλλήνων καὶ Τούρκων κατοι-

κούμενον χωρίον. Ἐπὶ τῆς παραλίας λειτουργεῖ ἐργοστάσιον ἀγγλοελβετικὸν κονσερβῶν, τὸ ὁποῖον ἐκμεταλλεύεται τοὺς ἰχθῦς τῆς θαλάσσης καὶ τὰ λαχανικὰ τῆς γῆς. Ἡ κώμη εἶναι ἐκτισμένη εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Ἀϊδός. Ὑπ' αὐτὸ ἐκτείνεται λειμὼν ἐκτενής, τόπος ἀσκήσεων τῶν βυζαντινῶν στρατευμάτων καὶ περίφημος διὰ τὰς ἱπποδρομίας, αἱ ὁποῖαι ἐτελοῦντο ἐνταῦθα ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Μιχαὴλ τοῦ μεθυστοῦ (842-867 μ. Χ.).

Παντείχιον *(Πεντίκ).*

Εἶναι καὶ τοῦτο θερινὴ διαμονὴ τῶν κατοίκων τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐδῶ δὲ εἶχεν ὁ Βελισάριος παλάτιον περιστοιχιζόμενον ἀπὸ τείχη καὶ ἐδῶ ἀπέθανε τῷ 565 μ. Χ. Κεῖται δὲ εἰς τὸ μέσον ἀμπελώνων καὶ κήπων.

Κέπζε *(Δακίβυζα).*

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ κεῖται ἐπὶ ὡραίας τοποθεσίας εἰς ἀπόστασιν 44 χμ. ἀπὸ τὸν σταθμὸν Χαϊδὰρ - πασᾶ καὶ πρὸς τὰ ΝΑ αὐτοῦ. Ἡ κωμόπολις ἔχει πλῆθος βυζαντινῶν ἀρχαιοτήτων. Ἦτο δὲ ὀχυρὰ καὶ περιέπεσεν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων τῷ 1423 μαζὶ μὲ τὴν Ἀρετσοῦν. Τὸ Κέπζε ἔχει ὡραῖον τζαμίον, οἰκοδομηθὲν τῷ 1519 ἀπὸ τὸν Μουσταφᾶ πασᾶν, τὸν μέγαν βεζύρην Σελὶμ Α'. Τὸ τζαμίον ἔχει ὡραῖον περίστωον μὲ πυλῶνα ἐξ 6 ἀρχαίων στύλων καὶ μὲ ὡραῖα γλυπτά. Εἰς τὸ προαύλιόν του ὑψοῦσι τὰς κορυφάς των ὡραῖαι κυπάρισσοι. Οἱ δὲ τοῖχοι τοῦ τζαμίου καλύπτονται μὲ ἐπιγραφὰς καὶ μὲ ποικίλα φαβεντιανά. Πλησίον δὲ τοῦ τζαμίου ἐκτείνεται ἐπίσης ὡραῖον νεκροταφεῖον. Ἀλλ' ἡ κωμόπολις ἔχει καὶ ἄλλα τουρκικὰ κτίσματα, ὡς χάνια καὶ βρύσεις.

Πλησίον αὐτοῦ ἔκειτο ἡ παλαιὰ Λίβυσσα, ὅπου ὁ καταφυγὼν Ἀννίβας, περικυκλωθεὶς ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ἐντὸς τῆς οἰκίας του, ἔλαβε δηλητήριον καὶ ἀπέθανε τῷ 183 π. Χ. Ὁ δὲ τάφος τοῦ μεγάλου Καρχηδονίου ἐμνημονεύετο ὡς ἀξιοθέατος ἀκόμη κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Πλινίου. Σήμερον δὲ δεικνύουν λόφον πρὸς Α τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ κείμενον, ὑπὸ δύο παλαιοτάτων κυπαρίσσων στεφόμενον, ὅπου τοποθετεῖται ὁ τάφος τοῦ Ἀννίβα. Ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου ἡ θέα πρὸς τὸν κόλπον τῆς Νικομηδείας εἶναι ἐξόχως ὡραία.

Δάριτζα.

Εἶναι κωμόπολις ἑλληνική, κεῖται δὲ εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ κόλπου τῆς Νικομηδείας. Ἔχει λιμένα ἄξιον λόγου (ἄλλοτε ἦτον ὁ ἐξαγωγικὸς λιμὴν τῆς Κέπζε), ἔχει δὲ καὶ θερμὰς πηγὰς συχναζομένας πολύ. Οἱ οἶνοι τῆς Δάριτζας, ὡς καὶ αἱ λευκαὶ σταφυλαὶ τοῦ Κέπζε, αἱ ὀπῶραι καὶ τὰ κηπουρικὰ παντὸς εἴδους, εἶναι ἄφθονα καὶ τιμῶνται πολὺ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Οἱ κάτοικοί της ἀσχολοῦνται καὶ μὲ τὴν ἁλιείαν.

Ρύσιον ἢ Ἀρετσοῦ.

Κάτοικοι 6,000.

Ἕλληνες 5,500.

Πλησίον τῆς Δάριτζας εἶναι ἡ Ἀρετσοῦ, ἡ ὁποία ἔχει παλαιὰν ἐκκλησίαν τοῦ προφήτου Ἠλία καὶ σχολεῖον μὲ βιβλιοθήκην, ὡς καὶ λείψανα παλαιοῦ βυζαντινοῦ φρουρίου, τὸ ὁποῖον μὲ τὸ ἡμίσειαν ὥραν πρὸς Α εἰς τὴν θάλασσαν κείμενον Ἐσκὶ-χισὰρ (τὸ βυζαντινὸν Φιλοκρήνη) ἐδέσποζε τοῦ κόλπου τῆς Νικομηδείας. Εἰς τὴν Ἀρετσοῦν ἁλιεύονται τζίροι περίφημοι, ξηραινόμενοι ἐπὶ τῆς θινώδους παραλίας της. Ἐκ τῆς κωμοπόλεως ταύτης κατήγετο ὁ πρὸς μητρὸς πάππος τοῦ Κορατῆ Διαμαντῆς Ρύσιος. Ἡ Ἀρετσοῦ ἐκκλησιαστικῶς ὑπάγεται εἰς τὴν μητρόπολιν Χαλκηδόνος, πολιτικῶς δὲ εἰς τὸν καϊμακάμην τῆς Κέπζε.

Χέρεκε *(Χάραξ).*

Κεῖται ἐπὶ ὡραίας τοποθεσίας καὶ ἔχει ἐργοστάσιον μεταξωτῶν ὑφασμάτων πολυτελείας, λειτουργοῦν ὅπως καὶ τὰ μεταξουργεῖα τῆς Λυών. Καλλιεργεῖ τὴν ἄμπελον, τὴν ἐλαίαν καὶ τὰ κηπουρικά. Εἰς τὴν ἐνταῦθα κειμένην ἔπαυλίν του ἀπέθανεν ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος (337), ἐδῶ δὲ πλησίον καὶ ὁ Μωάμεθ ὁ Β' (1481). Τὸ Χέρεκε περιβάλλεται ἀπὸ ἀμπελῶνας, κήπους καὶ ἐλαιῶνας.

Χιλή.

Κάτοικοι 1,500.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ κεῖται ἐπὶ τῆς παραλίας πρὸς τὸν Εὔξεινον, εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμίου Χετζελὶ - δερέ, εἰς τὸ βάθος φυσικοῦ κόλπου, τὸν ὁποῖον προφυλάσσει ἀπὸ τοὺς ΝΑ καὶ Α ἀνέμους τὸ ὁμώνυμον ἀκρωτήριον. Τὸ δὲ ἀκρωτήριον Κέρπε (ἡ Κάλπη τοῦ Ξενο-

φῶντος) κεῖται 30 μίλια ναυτικὰ πρὸς Α. Ὁ μικρὸς λιμὴν τῆς Χιλῆς συχνάζεται ἀπὸ πλοιάρια, τὰ ὁποῖα φορτώνουν ἐνταῦθα ἐμπορεύματα διὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν, κυρίως δὲ καύσιμον καὶ οἰκοδομήσιμον ξυλείαν.

Γενικαὶ εἰδήσεις περὶ τῆς μικρασιατικῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Τὸ κλῖμα τοῦ τμήματος τούτου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔγινε πολὺ ὑγιεινὸν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, ἀφοῦ ἐγκαθιδρύθη ἡ κάθαρσις.

Ὁ χειμὼν καὶ τὸ θέρος εἶναι ἤπιος τόσον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὅσον καὶ εἰς τὰ ἐξαρτήματά της. Οὔτε ψῦχος δριμὺ ἐπικρατεῖ οὔτε καύσωνες πνιγηροί. Τὸν χειμῶνα τοῦ 1854 τὸ ψῦχος ὑπῆρξε ἐκτάκτως δριμύ. Χιὼν ἔπεσεν ἄφθονος ἐπὶ πλέον τοῦ μηνός, εἰς ὕψος ὑπεράνω τῶν οἰκιῶν καὶ εἰς πολλὰς συνοικίας ἡ συγκοινωνία διεκόπη τελείως. Εἰς τὰς συνοικίας ὅπου ἡ κυκλοφορία ἦτο δυνατή, τὰ κάρβουνα ἐπωλοῦντο 10 γρόσια τὴν ὀκᾶν. Ἀλλ' ὅπου ἦτο ἀδύνατος οἱαδήποτε ἐπικοινωνία, οἱ ἐγκεκλεισμένοι κάτοικοι ἐτίναssον ἀπὸ τὰς στέγας καὶ τὰ παράθυρα γεώμηλα καὶ ἄλλα τρόφιμα τῆς ἀπολύτου ἀνάγκης. Παρόμοιον βαρὺν χειμῶνα ἀναφέρει ὁ ἱστορικὸς Θεοφάνης τοῦ 763. Ἀλλ' ἐν γένει τοσοῦτον ψῦχος εἶναι σπάνιον.

Τὰ προϊόντα εἶναι τὰ ἴδια τῆς διοικήσεως τῆς Νικομηδείας, περὶ τῶν ὁποίων θὰ ὁμιλήσωμεν κατωτέρω. Αἱ ἄμπελοι τῆς Τσάμλιτζα (ὄρος Μπουλγουρλού), ὡς καὶ τὰ κεράσια τῆς Χρυσοπόλεως, πρέπει νὰ μνημονευθοῦν ἰδιαιτέρως. Εἰς τὸ Ἐρέγκιοϊ, πλησίον τοῦ Χαϊδὰρ πασᾶ, κκλλιεργοῦνται κλήματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐμβολιάζουν ξένα (γαλλικὰ οὐγγρικὰ κτλ.), ἀπὸ τὰ ὁποῖα κατασκευάζεται οἶνος Βορδὼ καὶ Βουργουνδίας, καὶ τὰ ὁποῖα εὐδοκιμοῦν πολύ, ὥστε νὰ γίνωνται οἶνοι ὅμοιοι μὲ τοὺς εὐρωπαϊκούς. Ἡ δὲ ἀμπελουργικὴ ἑταιρεία τοῦ Ἐρέγκιοϊ μὲ τὰ σταφύλια τσαοὺς κατασκευάζει οἴνους τοῦ Ρήνου τοὺς ὁποίους οἱ Γερμανοὶ ἐκτιμοῦν πολύ. Οἱ οἶνοι τέλος γερλὶ τῆς ἑταιρείας ταύτης εἶναι ἐξαίρετοι, ἐπιτραπέζιοι, οἶνοι καὶ εὐθηνοί.

Ἄλλοτε τὸ τμῆμα τοῦτο τῆς Μ. Ἀσίας εἶχεν ἐξαίρετα δάση. Σήμερον πρέπει νὰ προχωρήσῃ τις 15 — 20 χμ. πρὸς τὰ ΝΑ κατὰ μῆκος τοῦ ποταμίου Ρήβα διὰ νὰ συναντήσῃ τὰ δασώδη διαμερίσματα τῆς Χιλῆς καὶ τοῦ Κέπζε, τὰ ὁποῖα παρατείνονται καὶ συνενοῦνται μὲ τὰ μεγάλα δάση τῶν ὀχθῶν τοῦ Σαγγαρίου εἰς τὰ σαντζάκια τῆς Νικομηδείας καὶ τοῦ Μπόλου. Μεταλλεῖα χαλκοῦ καὶ ἄλλων μετάλ-

λων εἶχεν ἄλλοτε ἐν ἐνεργείᾳ ἡ νῆσος Χάλκη, σήμερον ὅμως εἶναι ἐγκαταλελειμμένα. Μεταξὺ δὲ τῶν θερμῶν πηγῶν ἀναφέρομεν τὰ ὕδατα τοῦ Ταβσαντζιλ καὶ τῆς Δάριτζας εἰς τὸν καζᾶν τοῦ Κέπζε. Εἰς τὴν πρώτην πηγὴν συχνάζουν κυρίως οἱ Τοῦρκοι, εἰς δὲ τὴν δευτέραν οἱ Ἕλληνες.—Εἰς τὸ τμῆμα τῆς μικρασιατικῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔχομεν καί τινας βιομηχανίας, διὰ τὰς ὁποίας ἐπιβάλλεται νὰ γίνῃ λόγος, ἔστω καὶ δι' ὀλίγων. Τοιαῦται εἶναι ἀτμόμυλοι, ἀλευρόμυλοι, ἐλαιουργεῖα, τὰ ἐργοστάσια προμηθείας ποσίμου ὕδατος καὶ φωταερίου, τὰ μεγάλα ἐργοστάσια ὑφασμάτων, τὰ ζυθοποιεῖα, τὰ διυλιστήρια τῆς ρακῆς καὶ ἄλλα οἰνοπνευματοποιεῖα, τὰ πατητήρια, τὰ πλινθοποιεῖα, τὰ κεραμουργεῖα, αἱ ἀσβεστοκάμινοι, ἀρτοποιεῖα, μαχαιροποιεῖα, ἐργαστήρια ἱπποσκευῆς, βυρσοδεψεῖα, βαφεῖα, ξυλουργεῖα, ἀνθρακοποιεῖα, σχιστήρια, ἄλλα ἐργοστάσια πρὸς παρασκευὴν οἰκοδομησίμου ξυλείας καὶ ναυτικῶν εἰδῶν.

Ἰδιαιτέρας μνείας ἄξια εἶναι τὰ ὑφάσματα μεγάλης πολυτελείας, τὰ καλούμενα τσατμᾶ, κατασκευαζόμενα μέχρι πρό τινος εἰς τὰ ἐργοστάσια τῆς Χρυσοπόλεως. Σήμερον κατασκευάζονται καὶ εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν ἐργοστάσιον τοῦ Χέρεκε. Μὲ τὰ ὑφάσματα ταῦτα καλύπτουν τοὺς σοφάδες. Εἶναι παχέα καὶ μαλακά, χρώματος ζωηροῦ, καὶ πολὺ ἀκριβά. Ὑφάσματα πολυτελείας κατασκευάζονται καὶ εἰς τὸ Σελιμιέ. Ἀξιομνημόνευτα εἶναι καὶ τὰ στρατιωτικὰ βυρσοδεψεῖα τοῦ Μπέϊκος. Τῷ 1894 ἤρχισε νὰ λειτουργῇ ἐνταῦθα καὶ κεραμουργεῖον, τὸ ὁποῖον εὐδοκιμεῖ πολὺ ἕνεκα τῆς ἐξόχου ποιότητος τοῦ χώματος, τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται ἐνταῦθα.

Ἰδίαν οὕτως εἰπεῖν ἐμπορικὴν κίνησιν δὲν ἔχει ἡ διοίκησις. Τὸ ἐμπόριον αὐτῆς συγχέεται μὲ τὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Νικομηδείας. Μόνον ἐπιτόπιον ἐμπόριον ἔχει τὴν ξυλείαν, ξυλάνθρακας, δασικὰ προϊόντα, δίκτυα, κύρτους καὶ ἄλλα ὄργανα τῆς ἁλιείας, ἰχθῦς, λαχανικά, ὀπώρας, φράουλαν. Εἰς τὴν Χρυσόπολιν διεξάγεται σπουδαιότατον ἐμπόριον καυσίμου ὕλης καὶ ξυλανθράκων.

Αἱ ὁδοὶ εἶναι πολλαὶ εἰς τὴν διοίκησιν ταύτην, ἀλλὰ ἥκιστα ἀμαξιταὶ πλὴν ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι προσεγγίζουν ἀνάκτορα ἢ μέγαρα μεγιστάνων καὶ τὸν σιδηρόδρομον. Αἱ μεταφοραὶ ἐνεργοῦνται δι' ἁραμπάδων, ἁμαξῶν καὶ καραβανίων ἐκ καμήλων, ἵππων, ἡμιόνων καὶ ὄνων. Ἀλλ' ἡ συγκοινωνία ἐκτελεῖται, ὅπου εἶναι δυνατόν, διὰ θαλάσσης μὲ μικρὰ ἀτμόπλοια.

Τόσον τῆς διοικήσεως Νικομηδείας ὅσον καὶ τῆς μικρασιατικῆς

Κωνσταντινουπόλεως τὰ ὄρη εἶναι διακλαδώσεις τοῦ Ὀλύμπου τῆς Βιθυνίας. Αἱ κυριώταται τῶν ὀρέων τούτων κορυφαί, τὰς ὁποίας συναντᾷ τις ὁρμώμενος ἀπὸ τοῦ κόλπου τῆς Νικομηδείας καὶ προχωρῶν ἐξ Α πρὸς Δ καὶ ἐκ Ν πρὸς Β εἶναι τὸ Γελκὲν-δὰγ (Ἀετὸς τῶν ἀρχαίων), τὸ Κάϊς-δάγ, ὁ λόφος τοῦ Μάλτεπε, τὸ Μπουλγουρλού, διαιρούμενον εἰς τὸ μικρὸν καὶ τὸ μέγα Τσάμλιτζα. Ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ Μπουλγουρλοὺ φαίνονται τὰ δύο ἄκρα τοῦ Βοσπόρου πρὸς Α καὶ Δ, ἡ Ἀσία καὶ ἡ Εὐρώπη πρὸς Β καὶ πρὸς Ν, ὁ Εὔξεινος καὶ ἡ Προποντίς. Ἡ θέα κυρίως εἶναι μαγευτικὴ κατὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου. Ἄλλη δὲ κορυφὴ εἶναι τὸ Ἀλὲμ-δάγ, τὸ ὁποῖον μέχρι σήμερον εἶναι δασωμένον, τὸ Γιουσὰ-δαγὶ (ὄρος τοῦ γίγαντος).

Ἡ χώρα ποτίζεται ἀπὸ μέγαν ἀριθμὸν πηγῶν καὶ ρυάκων, εἷς ὅμως μόνον ὑπάρχει ποταμός, ἄξιος τοῦ ὀνόματος· ὁ Ρήβας (Ρήβα-δερέ). Οὗτος ἔχει τῆς πηγάς του εἰς τὰ ὄρη τοῦ κόλπου τῆς Νικομηδείας, εἰς τὸν καζᾶν τοῦ Κέπζε. Ὁ Ρήβας, ἀφοῦ δεχθῇ παραποτάμους μικρούς, χύνεται εἰς τὸν Εὔξεινον.

10. Σαντζάκιον (μουτεσαριφλίκιον) Νικομηδείας

Ἔκτασις 11,130 □ χμ. — Πληθυσμὸς 250,000. — Καζάδες 6 (Ἰσμὶτ (Νικομηδείας), Καρὰ-μουρσάλ, Κέντερε ἢ Κάντρα, Γκέϊβε).

Νικομήδεια. Ἀρσλὰν-μπέη-κιοϊ. Ἀρμάσα. Καρὰ-μουρσάλ. Γιάλοβα. Τεπέκιοϊ. Ἀδὰ-παζάρ. Σαπάντζα. Ὀρτά-κιοϊ. Γκέϊβε. Μπαχτζετζίκ. Ἀκχισάρ. Καλόλιμνος. Γενικαὶ εἰδήσεις περὶ τοῦ σαντζακίου Νικομηδείας. Οἱ σημερινοὶ κάτοικοι τοῦ σαντζακίου Νικομηδείας.

Τὸ σαντζάκιον ἐξαρτᾶται κατ' εὐθεῖαν ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τοῦ ἔτους 1888. Κατέχει δὲ τὸ πλεῖστον τῆς ἀρχαίας Βιθυνίας.

Νικομήδεια *(Ἰσμίτ).*

Κάτοικοι 30,000.
Ἕλληνες 7,000.
Τοῦρκοι 15,000.
Ἀρμένιοι 4,000.
Ἑβραῖοι 3,000.
Εὐρωπαῖοι ὀλίγοι.

Εἶναι ἡ ἕδρα τοῦ σαντζακίου. Κεῖται εἰς τὸ βάθος τοῦ κόλπου τῆς Νικομηδείας. Ἀπέχει 91 χμ. ἀπὸ τὸ Σκούταρι, 40 μίλια ναυτικὰ ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν (δηλ. τὸν λιμένα αὐτῆς), 360 χμ. ἀπὸ τὴν Ἄγκυραν, μὲ τὴν ὁποίαν συνδέεται σιδηροδρομικῶς. Ἡ σημερινὴ πόλις ἐκτείνεται ἐπὶ τῆς παραλίας καὶ πρὸς Β τοῦ κόλπου ἐπὶ τῶν προπόδων λόφων, ὅπου ὑψοῦτο ἡ ἀκρόπολις τῆς ἀρχαίας Νικομηδείας. Ἡ πόλις θεωμένη ἀπὸ τὴν θάλασσαν παρέχει ἄποψιν γραφικήν μὲ τὰς ἐκτισμένας ἀμφιθεατρικῶς ξυλίνας οἰκίας, τὰς ἐχούσας ζωηρὰ χρώματα, τὰς περιβαλλομένας ἀπὸ κήπους, τῶν ὁποίων τὸ δροσερὸν πράσινον χρῶμα καὶ τὰ ἄνθη ἀποτελοῦν τερπνὴν ἀντίθεσιν πρὸς τὴν λευκότητα τῶν πολυαρίθμων τζαμίων, τῶν σκιαζομένων ἀπὸ τὰς μελανὰς κυπαρίσσους. Τὰ δὲ κυανᾶ ὕδατα τοῦ κόλπου, ἡ ζωηρότης τοῦ λιμένος, ἡ κίνησις τῶν ἐργοστασίων τοῦ ναυπηγείου, ὁ πηγαινοερχομὸς τῶν πλοιαρίων, τὰ ὁποῖα διεξάγουν τὴν τοπικὴν ὑπηρεσίαν, τὸ δάσος τῶν καταρτίων τῶν ἀγκυροβολημένων πλοίων, αἱ περιφανεῖς σημαῖαι, αἱ ὑψούμεναι πρὸς τὸν οὐρανόν, συμπληρώνουσι τὸ σύνολον τῆς φαιδρᾶς εἰκόνος τῆς παρακμασάσης ταύτης πόλεως, τῆς διατηρούσης ὅμως ἀκόμη τὴν παλαιάν της σπουδαιότητα διὰ τὸ ἐμπόριον, τὸ ὁποῖον διεξάγει.

Ἡ πόλις ἐξάγει ξυλείαν, ἅλας, βάμβακα, λιναρόσπορον, μέταξαν, ὀπώρας, τυρόν, ψάρια. Διὰ δὲ τῶν παραλιακῶν συνοικιῶν ἄγει εὐρεῖα λεωφόρος κατὰ μῆκος τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς πρὸς τὴν ἀγοράν (τσαρσί), ἐστεγασμένην κατὰ γνήσιον ἀνατολικὸν τρόπον καὶ πολὺ ἀξιοπερίεργον καὶ ἐνδιαφέρουσαν διὰ τοὺς ξένους.—Ἡ Νικομήδεια εἶναι ἕδρα Ἕλληνος μητροπολίτου καὶ ἀρμενίου ἀρχιεπισκόπου.

Σχεδιάζεται δὲ νὰ κατασκευασθῇ διακλάδωσις τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς ἀπ' αὐτῆς εἰς Προῦσαν, Βίγαν, Δαρδανέλλια (250 χμ.) καὶ ἐντεῦθεν εἰς τὸ Σόμα (150 χμ.).

Ἡ πόλις ἔχει δύο αὐτοκρατορικὰ ἀνάκτορα. Τοῦ ἑνὸς ἡ ἀνέγερσις ἤρχισεν ἐπὶ τοῦ Ἀβδοὺλ Μετζὶτ καὶ ἐτελείωσεν ἐπὶ Ἀζίζ, ὁ ὁποῖος τὸ εἶχεν ὡς ὁρμητήριον προσφιλὲς διὰ τὰς κυνηγεσίας του. Ἡ πόλις ἔχει ἀκόμη καὶ πολλὰ τζαμία, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀξιόλογον εἶναι καὶ τὸ Ὀρχανιέ, ἐπὶ ὑψηλῆς θέσεως κείμενον, πρότερον βυζαντινὸς ναός, τὸν ὁποῖον ὁ Ὀρχὰν μετέτρεψε τῷ 1330 εἰς τζαμίον. Ἡ ἑλληνικὴ ἐκκλησία ἔχει ἐνταῦθα τὴν βυζαντινὴν μονὴν τοῦ ἁγ. Παντελεήμονος μὲ ἁγίασμα εἰς ἀπόστασιν 1,500 μ. πρὸς Δ τῆς πόλεως, ἀνοικοδομηθεῖσαν τελευταίως τῷ 1858 ἐπ' αὐτοῦ τοῦ τάφου τοῦ ἁγίου, εἰς τὸν ὁποῖον εἶναι ἀφιερωμένη, ὄχι μακρὰν τοῦ ἀρμε-

νικοῦ νεκροταφείου (ὁ ἅγιος Πκντελεήμων ἐμαρτύρησεν ἐπὶ Μαξιμιλιανοῦ).

Ἱστορικαὶ εἰδήσεις.—Ἐντὸς τοῦ Ἀστακηνοῦ κόλπου οἱ ἀρχαῖοι Μεγαρεῖς καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἔκτισαν δύο πόλεις τὸν *Ἀστακὸν* καὶ τὴν *Ὀλβίαν*. Κατά τινας ὅμως ὁ Ἀστακὸς ὠνομάσθη μετὰ ταῦτα Ὀλβία. Ἀλλ' ἡ ταυτότης τῶν δύο πόλεων, πιθανωτάτη οὖσα, δὲν ἀπεδείχθη τελείως. Ἡ δὲ *Νικομήδεια* ἱδρύθη ὑπὸ τοῦ Νικομήδους τοῦ Α' (264 π. Χ.). Οὗτος περιέβαλε τὴν πόλιν μὲ τείχη, τῶν ὁποίων ἴχνη καταφανῆ ὑπάρχουν μέχρι σήμερον. Οἱ μετὰ τοῦτον βασιλεῖς τῆς Βιθυνίας ἐκαλλώπισαν ἐπίσης τὴν πόλιν. Καὶ ἡ μεγαλοπρέπεια τῶν οἰκοδομῶν της προσείλκυεν εἰς αὐτὴν τοὺς γείτονας βασιλεῖς ὡς καὶ ἐπίσημα πρόσωπα τῆς ἀρχαιότητος (ὁ Ἀννίβας κατέφυγεν ἐδῶ). Νικομήδης Γ', ὁ φίλος τῶν Ρωμαίων, ἀποθνήσκων ἐκληροδότησε τῷ 75 π. Χ. τὴν Βιθυνίαν εἰς αὐτούς, οἱ ὁποῖοι τὴν μετεχειρίσθησαν ὡς σύμμαχον. Κατεσκεύασαν ὁδούς, διώρυγας, λιμένας καὶ ἄλλα κοινωφελῆ ἔργα. Ὁ δὲ Πλίνιος ὁ νεώτερος ἐκαλλώπισεν ἐπίσης τὴν Νικομήδειαν, ὁπόθεν ἔγραψε τὰς ἐπιστολάς του πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Τραϊανόν, εἰς τὰς ὁποίας ἀναφέρονται πολλὰ δημόσια οἰκοδομήματα τῆς πόλεως. Ἐδῶ δὲ ἠρέσκετο νὰ διατρίβῃ καὶ ὁ Ἀδριανὸς καὶ νὰ διατηρῇ τὴν ἀσιατικὴν πομπὴν τῆς αὐλῆς του, συντροφευόμενος ἀπὸ τὸν βιθυνὸν ἔφηβον Ἀντίνοον. Ὁ δὲ Διοκλητιανὸς διατρίψας ἐπίσης ἐνταῦθα ἐπὶ πολύ, διενοήθη νὰ καταστήσῃ τὴν Νικομήδειαν δευτέραν μητρόπολιν τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους. Προέβη δὲ εἰς ἀνέγερσιν πολλῶν οἰκοδομημάτων, ὡς ἀνακτόρων, ναυπηγείων, νομισματοκοπείου, ὁπλοποιείου. Ἀλλὰ τῷ 303 πιεσθεὶς ὑπὸ τοῦ Γαλερίου κατεδίωξε τοὺς χριστιανούς. Καὶ τότε πολλοὶ ἐμαρτύρησαν ἐνταῦθα. Ἤρχισε δὲ ὁ διωγμὸς ἐπὶ παρουσίᾳ του διὰ τῆς διαρπαγῆς τῆς μητροπόλεως καὶ τοῦ μαρτυρίου τοῦ ἐπισκόπου ἁγίου Ἀνθίμου. Τῷ 305 ἀπογοητευθεὶς ἐκ τῆς ἀρχῆς παρητήθη τὸν θρόνον. Ἡ Νικομήδεια ὑπέστη πολλὰ κατὰ τὸν πόλεμον τῶν Ρωμαίων κατὰ τῶν Περσῶν. Ὀλίγα ἔτη μετὰ ταῦτα ἐλεηλατήθη ἀπὸ τοὺς Γότθους. Σεισμὸς δέ, τοῦ ὁποίου τὰ ἐπακόλουθα περιγράφει ὁ Ἀμμιανὸς Μαρκελλῖνος καὶ ὁ Λιβάνιος, τὴν κατέστρεψε τελείως (358 π. Χ.). Ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἀνέκτησεν ὁπωσοῦν τὴν παλαιάν της λαμπρότητα. Τῷ 1330 κατεκτήθη ἀπὸ τὸν Ὀρχάν.—Ἐκτὸς τῶν ἐρειπίων τῶν τειχῶν σώζεται εἰς τὴν Νικομήδειαν δεξαμενὴ πρὸς τὰ ἄνω τῆς πόλεως, ἡ ὁποία παρεῖχεν ὕδωρ εἰς τὴν ἀρχαίαν πόλιν. Εἶχεν ἐπιφάνειαν πολ-

λῶν μέτρων. Διατηρεῖται δὲ ἀκόμη καὶ τὸ ἀρχαῖον ὑδραγωγεῖον ἐν μέρει. Παρατηροῦνται καὶ ἴχνη τοῦ ἀρχαίου μώλου.—Ἡ Νικομήδεια εἶναι καὶ πατρὶς τοῦ ἀρχαίου συγγραφέως Ἀρριανοῦ.

Ἀρσλὰν μπέη-κιοΐ.

Κάτοικοι 2,500 Ἀρμένιοι ὅλοι.

Εἶναι χωρίον ἢ μᾶλλον προάστειον τῆς Νικομηδείας, ἀποτελούμενον ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀπὸ ὑπαλλήλους καὶ ἐργάτας δύο αὐτοκρατορικῶν ἐργοστασίων, λειτουργούντων πλησίον τῆς Νικομηδείας.

Ἁρμάσα.

Κάτοικοι 1500.

Εἶναι χωρίον ἐξαρτώμενον ἀμέσως ἐκ τῆς πόλεως Νικομηδείας καὶ κείμενον 30 χμ. ΒΑ αὐτῆς ἐπὶ θέσεως γραφικῆς. Εἰς τὸ χωρίον τοῦτο ἐφυτεύθησαν πρὸ ἐτῶν ὄχι πολλῶν χιλιάδες μορεῶν. Ἀλλὰ τὸ χωρίον εἶναι κυρίως ἐπίσημον διότι ἔχει μονὴν ἀρμενικήν, ἐκτισμένην, ὡς λέγεται, ἐπὶ τῆς θέσεως, ὅπου ἐχύθη τὸ αἷμα τῶν μαρτυρησάντων ἐν Νικομηδείᾳ κατὰ τὸν διωγμὸν τοῦ Διοκλητιανοῦ τῷ 303. Τὴν μονὴν ἐπισκέπτονται κατ' ἔτος ἀρμένιοι προσκυνηταὶ κομίζοντες ἀφιερώματα, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μονὴ ἔχει πόρους πλουσίους. Ἔχει δὲ καὶ περίφημον σχολήν, ὅπου σπουδάζεται ἡ θεολογία, ἀποτελοῦσα οὕτω κέντρον πνευματικὸν τῶν Ἀρμενίων, ἀξιόλογον.

Καρὰ-μουρσὰλ (*ἡ βυζαντινὴ Πραίνετος*).

Κάτοικοι 2,500 Τοῦρκοι.

Ἕλληνες ἐλάχιστοι.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ κεῖται ἐπὶ τῆς νοτίας παραλίας τοῦ Ἀστακηνοῦ ἐπὶ γραφικῆς θέσεως. Ἔχει δὲ μεταξοκλωστήρια καὶ ὑφαντήρια. Ὠνομάσθη οὕτω ἀπὸ Τοῦρκον στρατηγόν, ὁ ὁποῖος κατέκτησε τὸ μέρος τοῦτο καὶ τὸ ἔλαβεν ἔπειτα ὡς φέουδον. Ἡ κωμόπολις ἔχει μικρὸν λιμένα καὶ εἶναι ἡ ἀφετηρία ὁδοῦ, ἀγούσης εἰς τὴν Νίκαιαν.

Γιάλοβα (*Δρέπανον ἢ Δρεπάνη, ἔπειτα Ἑλενόπολις*).

Κάτοικοι 1,000.

Εἶναι ἕδρα ναχιγὲ καὶ ἔχει θερμὰς πηγάς, κειμένας 1 $^1/_2$ ὥραν ΝΔ αὐτῆς, προτιμωμένας ἀπὸ τοὺς Κωνσταντινουπολίτας ὡς ἐγ-

γυτέρας ἀπὸ τὰς τῆς Προύσης. Αἱ πηγαὶ κεῖνται εἰς ὡραίαν συνηρεφῆ κοιλάδα καὶ καλοῦνται σήμερον τουρκιστὶ Δὰγ-χαμὰμ (ὀρεινὰ λουτρὰ ἢ Kourí).

Ἱστορικαὶ εἰδήσεις.—Εἰς τὸν ἀργοναυτικὸν μῦθον ἡ λουτρόπολις αὕτη καλεῖται Πυθία. Ἐδῶ δὲ ἡρπάγη, κατὰ τὸν μῦθον πάντοτε, ὁ Ὕλας, ἑταῖρος τοῦ Ἡρακλέους καὶ συμπλωτὴρ ἐπὶ τῆς Ἀργοῦς, ἀπὸ τὰς Νύμφας, τὰς ὁποίας ἔθελξεν ἡ καλλονή του, ὁ δὲ Ἡρακλῆς, ἐγκαταλιπὼν τὸν πλοῦν, περιεφέρετο εἰς ἀναζήτησιν τοῦ προσφιλοῦς του ἑταίρου. Οἱ δὲ κάτοικοι τοῦ Βυζαντίου ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Ἡρακλέους εἶχον ἐνταῦθα ἐγκαταστήση θέρμας, μὲ ἱερόν, ἀφιερωμένον εἰς τὸν Ἀσκληπιόν. Ἀργότερον ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου ἡ βασίλισσα Ἑλένη, ἡ μήτηρ του, ἐπιστρέφουσα ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ, κατέρριψε τὰ εἰδωλολατρικὰ κτίσματα καὶ τὰ ἀντικατέστησε μὲ θέρμας θολωτάς, διασωζομένας ἀκόμη. Πλησίον δὲ τῶν θερμῶν τούτων παρατηροῦνται σήμερον τὰ ἐρείπια τοῦ ἀσύλου καὶ τοῦ παλατίου τοῦ ἀναγερθέντος ἀπὸ τὴν Ἑλένην ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ ἀρχαίου Δρεπάνου (τῆς σημερινῆς Γιάλοβας), τὸ ὁποῖον ὁ Κωνσταντῖνος ἵνα εὐχαριστήση καὶ τιμήση τὴν μητέρα του ἀνύψωσεν εἰς πόλιν καὶ μετωνόμασεν Ἑλενόπολιν. Καὶ ὁ ἴδιος δὲ ἀσθενήσας (μετὰ τὸ πάσχα τοῦ 337) ἔσπευσε νὰ κάμη χρῆσιν τῶν λουτρῶν τούτων, ἀλλὰ δὲν ὠφελήθη καὶ μετ' ὀλίγον ἀπέθανε (21 Μαΐου 337 κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς). Ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἡ λουτρόπολις ἐκλήθη Σωτηρόπολις. Κατὰ δὲ τοὺς σταυροφορικοὺς πολέμους Πέτρος ὁ Ἐρημίτης καὶ Οὐάλτερος ὁ μηδὲν ἔχων, καταδιωχθέντες ἀπὸ τοὺς Σελτζουκίδας ὑπεχώρησαν εἰς τὴν Γιάλοβαν, ἀπολέσαντες 25,000 σταυροφόρους. Καὶ οἱ Τοῦρκοι ἐκ τῶν ὀστῶν των ὕψωσαν πυραμίδα θριαμβευτικήν.

Τεπέ-κιοϊ ἢ Γκιαούρ Ἐρέγλι (*Ἡράκλειον*).

Κάτοικοι 1500, Ἕλληνες ὅλοι.

Εἶναι χωρίον κείμενον ἐπὶ λόφου καὶ ὑπάγεται εἰς τὸν καζᾶν Καρὰ-μουρσάλ. Ἐπὶ Βυζαντινῶν ἦτο ὀχυρὸν φρούριον. Περίφημοι δὲ εἶναι αἱ ὀπῶραί του καὶ τὰ ψυχρὰ ὕδατα. Ἡ κοινότης διατηρεῖ ἀτμοκίνητον μεταξουργεῖον.

Ἄλλα χωρία ἄξια λόγου τῆς περιφερείας ταύτης τοῦ Καρὰ-μουρσάλ εἶναι τὸ Κὶζ-Δερβὲν (κόρης στενὸν) μὲ 1800 τὸ Τσινάρι ἐπὶ τῆς χερσονήσου τοῦ Ἀργανθωνίου, ἡ ἁγ. Κυριακὴ μὲ 1350.

Ἀδὰ-παζάρ.

Κάτοικοι 30,000.

Ἕλληνες 1000.

Ἀρμένιοι 1500.

Τοῦρκοι καὶ μουατζίριδες ἐκ Βοσνίας καὶ Βουλγαρίας.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ κεῖται ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Σαγγαρίου πρὸς Α τῆς Νικομηδείας. Εἶναι σπουδαιότατον ἐμπορικὸν κέντρον τῶν τριγύρω πολλῶν χωρίων, ἀπὸ τὰ ὁποῖα προσέρχονται πολλοὶ εἰς τὴν τελουμένην ἀγορὰν καθ' ἑκάστην Δευτέραν. Οἱ κάτοικοί του εἶναι Ὀθωμανοί, Ἕλληνες καὶ Ἀρμένιοι. Τὴν πόλιν συνδέει ἁμαξιτὴ πλατεῖα μέχρι τοῦ ὁμωνύμου σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ ἀπέχοντος περισσότερον τῆς μιᾶς ὥρας. Ἡ πόλις ἔχει καὶ πρότυπον γεωργικὴν σχολήν, ἵδρυμα τῆς γερμανικῆς σιδηροδρομικῆς ἑταιρείας.

Ἐν γένει δὲ τὸ Ἀδὰ-παζάρ, κείμενον ἐπὶ γονιμωτάτης πεδιάδος, ἀπέβη μετὰ τὴν στρῶσιν μάλιστα τοῦ σιδηροδρόμου σημαντικωτάτη ἀγορὰ τῆς μετάξης, τῶν δημητριακῶν, τῶν κτηνοτροφικῶν προϊόντων (ἐξαγωγὴ βουτύρου καὶ δερμάτων), τοῦ λινοσπόρου, τοῦ βάμβακος, τῶν ὀπωρικῶν, τῶν αὐγῶν καὶ τῶν ὀρνίθων, τοῦ καπνοῦ, τῶν σταφυλῶν, τῶν προϊόντων θέλομεν νὰ εἴπωμεν ὅλων τούτων, τὰ ὁποῖα παράγει ἡ πεδιάς του. Ἔχει δὲ καὶ ἐργοστάσια μετάξης πλεῖστα, ἀλευρόμυλον, βυρσοδεψεῖα.—ΒΔ τοῦ Ἀδὰ-παζὰρ καὶ εἰς ὡραίαν ἀπ' αὐτοῦ ἀπόστασιν κεῖται τὸ Σαρδογάνιον μὲ 1800 κατοίκους, ὅλους Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὴν σωζομένην παρ' αὐτοῖς παράδοσιν εἶναι ἄποικοι ἐκ Θεσσαλίας καὶ Ἠπείρου, πρὸ 300 ἐτῶν ἀποικισθέντες ἐνταῦθα (τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ Σὲρ-διβὰν μέγα χωρίον καὶ κατὰ παραφθορὰν Σαρδογάν).

Σαπάντζα.

Κάτοικοι 7,500.

Ἕλληνες 800.

Ἀρμένιοι γρηγοριανοὶ 900.

Τοῦρκοι 5,500.

Εἶναι ἕδρα ναχιγὲ τοῦ καζᾶ Ἀδὰ-παζάρ. Κεῖται ἐπὶ τῆς ὄχθης τῆς λίμνης καὶ ἐπὶ ὡραίας καὶ πλουσίας πεδιάδος, εἰς τὸ μέσον ὀπωροφόρων κήπων καὶ λαχανοκήπων μεγάλης ἐκτάσεως καὶ καταπληκτικῆς γονιμότητος, εἰς μῆλα ἰδίως καὶ ἀχλάδια, εἰς κρόμμυα

καὶ σκόροδα, πολύ ἐκτιμώμενα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀποστελλόμενα δὲ καὶ εἰς τὴν Ὀδησσόν.

Ὀρτάκιοϊ.

Κάτοικοι 7,000.

Ἕλληνες 5,000.

Ἀρμένιοι 2,500.

Εἶναι κωμόπολις ἀνθηρὰ ἐπὶ ὡραίας τοποθεσίας καὶ ἔχει πολλά, πλέον τῶν 7, ἐργοστάσια μετάξης.

Γκέϊβε *(Τόταιον, τὸ Κύβαλον ἢ τὰ Κύβαλα τῶν Βυζαντινῶν).*

Κάτοικοι 1,000.

Τοῦρκοι, Ἀρμένιοι Ἕλληνες.

Εἶνε ἕδρα καζᾶ, ἀπέχει 74 χμ. ΝΑ τῆς Νικομηδείας καὶ κεῖται πλησίον τῆς συμβολῆς εἰς τὸν Σαγγάριον τοῦ ποταμοῦ Γάλλου ἢ Τύρα (Ταρακλί-σοὺ) καὶ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς του ὄχθης. Παράγει μέταξαν καὶ βάμβακα, ἔχει δὲ καὶ ἀτμοκίνητα μεταξοκλωστήρια, ὅπου ἐργάζονται πολλαὶ γυναῖκες. Τὸ Γκέϊβε ἔχει καγονικὰς καὶ εὐθυγράμμους ὁδούς, χθαμαλὰς οἰκίας, κλῖμα δὲ νοσηρὸν ὡς ἐκ τῶν πρὸς Ν ἑλῶν του. Οἱ δὲ Ἕλληνες κάτοικοι εἶναι μετανάσται ἀπὸ τὸ Ὀρτάκιοϊ.

Μπαχτζετζὶκ *(δηλ. κηπάριον).*

Κάτοικοι 10,000 Ἀρμένιοι.

Εἶναι ἕδρα ναχιγέ καὶ κεῖται πλησίον τοῦ ὄρους Μενεξέ-δαγ!. Πλησίον αὐτοῦ κεῖται τὸ Νεοχώριον μὲ 1000 κατοίκους Ἕλληνας, ἱδρυθὲν, ὡς λέγεται, πρὸ 300 ἐτῶν ὑπὸ Πελοποννησίων καὶ Ἠπειρωτῶν, ἀπέχον δὲ μίαν ὥραν ἀπὸ τὴν θάλασσαν.

Ἄκ-χισάρ.

Κάτοικοι 1800, Ἕλληνες, Τοῦρκοι καὶ Ἀρμένιοι.

Εἶναι κώμη ἀνθηρὰ κειμένη πρὸς Α τοῦ Ὀρτά-κιοϊ καὶ ἐντεῦθεν τοῦ ροῦ τοῦ Σαγγαριου

Καλόλιμνος ἢ Καλώννμος *(ἡ Βέσβικος τῶν ἀρχαίων, τουρκ. Ἐμιρ-ἀλὴ-ἀδασί).*

Κάτοικοι 3,000.

Ἐπὶ τῆς Προποντίδος καὶ ἀπέναντι τῆς ἀστακηνῆς χερσονήσου καὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ρυνδάκου κεῖται ἡ νῆσος Καλόλιμνος, ἔχουσα τοὺς κατοίκους της συνοικισμένους εἰς τὰ ΒΑ αὐτῆς εἰς μίαν καὶ μόνην πολίχνην, ἔχουσα δὲ περιφέρειαν 18 μιλίων καὶ ἐξαρτωμένη ἐκκλησιαστικῶς καὶ πολιτικῶς ἀπὸ τῆς Νικομηδείας. Ἡ νῆσος εἶναι μᾶλλον ὀρεινή, παράγει δὲ ἐλαίας καὶ κρόμμυα. Οἱ κάτοικοί της εἶναι γεωργοί, ἀλλὰ καὶ ἁλιεῖς, διότι ἡ τριγύρω θάλασσα τρέφει πολλοὺς ἰχθῦς. Ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν χρόνων ἡ νῆσος εἶχε καὶ πολλὰς μονάς, χρησιμευούσας καὶ ὡς ἐνδιαιτήματα αὐτοκρατόρων. Εἶχε δὲ τότε καὶ ἄλλην πόλιν, τὸ Βαγνίτιον.

Γενικαὶ εἰδήσεις περὶ τοῦ σαντζακίου Νικομηδείας.

Τὸ κλῖμα τοῦ σαντζακίου εἶναι ἐν γένει ὑγιεινόν. Τῷ 1869 ἀπεξηράνθησαν τὰ ἕλη τῶν περιχώρων τῆς Νικομηδείας καὶ οἱ πυρετοὶ ἔλειψαν, οἱ μαστίζοντες τὴν χώραν ἐκείνην ἀπὸ ἀμνημονεύτων χρόνων. Νοσηρὰ εἶναι μόνον σήμερον τὰ περίχωρα τῆς Ἄκ-γγιόλ.— Ἡ διοίκησις εἶναι πράγματι γεωργικὴ καὶ ἔχει πολλὰ τσιφλίκια. Ἡ γεωργία ἐννοεῖται ἀσκεῖται κατὰ πρωτόγονον σύστημα. Μὲ τὸν καιρὸν ὅμως καὶ διὰ τῶν σιδηροδρόμων ἡ κατάστασις μεταβάλλεται. Ἡ καλλιέργεια τῆς πατάτας, χρονολογουμένη ἀπὸ ὀλίγων δεκαετηρίδων, ηὐδοκίμησε πολύ. Ἡ ἑταιρεία τῶν σιδηροδρόμων Ἀνατολῆς, βλέπουσα τὴν γονιμότητα τοῦ ἐδάφους, ἵδρυσε πολλαχοῦ φυτώρια (Μπουγιοὺκ - Δερβέν, Σαπάντζα, Ἀδὰ - παζάρ) καὶ πειραματικοὺς ἀγροὺς διαφόρων καλλιεργειῶν νέων, καταλλήλων νὰ εἰσαχθοῦν εἰς τὴν Τουρκίαν, καὶ φυτειῶν ὑποδειγματικῶν. Ἀπὸ τὰ ἱδρύματα ταῦτα ἡ ἑταιρεία ἠθέλησε πρῶτον μὲν νὰ ἔχῃ φυτά, ἀρκοῦντα εἰς τὰς εὐρείας ἐκτάσεις κατὰ μῆκος τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς τοῦ βιλαετίου Ἀγκύρας, τὸ ὁποῖον ἀπὸ ἀμνημονεύτων χρόνων εἶναι ἄξυλον, δεύτερον δὲ νὰ διακοσμήσῃ τοὺς σταθμούς της.

Προϊόντα τὸ σαντζάκιον ἔχει σιτηρά, ὄσπρια, ὀπώρας, λαχανικὰ καὶ δασικὰ διάφορα, μέταξαν, καπνόν, ἔρια καὶ κτήνη. Ἀξιόλογος εἶναι καὶ ἡ μελισσοκομία, ὡς καὶ ἡ ἀμπελουργία. Καλλιεργοῦνται δὲ σταφυλαί, κυρίως πρὸς βρῶσιν, παράγεται ὅμως καὶ οἶνος. Τὰ πρόβατα, τὰ βόσκοντα εἰς τὴν Νικομήδειαν καὶ τὸν καζᾶν Καρὰ-μουρσάλ, εἰσάγονται τὸ ἔαρ ἀπὸ τὴν ἀπέναντι Θράκην. Μὲ τὸ γάλα δὲ αὐτῶν κατασκευάζεται μυζήθρα, περιζήτητος εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου εἰσάγεται, καὶ εἰς ὅλην τὴν Ἀνατολήν.

Πουλερικὰ δὲ τρέφονται ἐπίσης ἄφθονα, κυρίως εἰς τὸν καζᾶν Ἀδὰ-παζάρ, καὶ ἐξάγονται αὐγὰ εἰς ποσότητα μεγάλην. Τὰ δάση τοῦ σαντζακίου (δασώδης ἔκτασις 1532 □ χμ.) εἶναι πολλά, μολονότι πυρκαϊαὶ καὶ κακὴ ἐκμετάλλευσις συντελοῦν εἰς τὴν φθοράν των. Τὰ δάση τῶν περιχώρων τῆς Νικομηδείας (δρῦς, ὀξύη, πεῦκος καὶ ἐλάτη) χρησιμοποιοῦνται πρὸς κατασκευὴν ἀνθράκων. Ἄλλα δέ, ὡς τὰ τοῦ Ἀδὰ-παζάρ, χρησιμοποιοῦνται πρὸς προμήθειαν ναυπηγησίμου ξυλείας. Ἐκτεταμένα δάση ἔχει καὶ ὁ καζᾶς Γκέϊδε. — Τὸ σαντζάκιον ἔχει καὶ πολλὰ μεταλλικὰ ὕδατα. Ἀλλὰ τὰ πλέον φημισμένα εἶναι τῆς Γιάλοβας, περὶ τῶν ὁποίων ὡμιλήσαμεν ἀνωτέρω (σελ. 201). Πλησίον δὲ τοῦ Γκέϊδε εἰς τὸ Ὀρτάκιοϊ ὑπάρχει μεταλλεῖον χαλκοῦ, εἰς τὸ Καρὰ-σοὺ μεταλλεῖον μολύβδου ἀργυρούχου, μαγγανίου δὲ εἰς τὸν ναχιγὲν Ἀκ-χισάρ, 11 χμ. ἀπὸ τὸ χωρίον Κοὺρτ-μπελέν.

Ἡ βιομηχανία ἀσκεῖται δραστηρίως εἰς τὸ σαντζάκιον. Λειτουργοῦν δὲ ξυλουργεῖα, πλέον τῶν 12, τῶν δασῶν τοῦ Χεντὲκ (Ἀδὰ-παζάρ), ἀτμόμυλοι δύο εἰς τὴν Νικομήδειαν καὶ τρίτος πλησίον τοῦ Ἀδὰ-παζὰρ ἐπὶ τοῦ Τσὰρχ-σού, δύο ἐργοστάσια τοῦ κράτους πλησίον τῆς Νικομηδείας, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἕνα κατασκευάζει φέσια διὰ στρατὸν καὶ τὸ ἄλλο ὑφάσματα διὰ τὸν στρατὸν ἐπίσης. Λειτουργοῦν ἐπίσης ὑφαντήρια καὶ κλωστήρια εἰς τὸ Καρὰ-μουρσάλ, ὅπου καὶ φέσια εἰς ἓν ἐργοστάσιον κατασκευάζονται καὶ σαγιάκια (εἶδος ὑφάσματος μαλλίνου. πολὺ ἐκτιμωμένου εἰς τὴν Τουρκίαν). Λινᾶ δὲ κατασκευάζονται εἰς τοὺς καζάδες Κέντερε καὶ Ἀδὰ-παζάρ, ὡς καὶ καθόλου εἰς τὸ σαντζάκιον κατ' οἶκον καὶ κατὰ σύστημα πρωτόγονον. Ἐξάγονται δὲ ὅλα σχεδὸν τὰ λινᾶ διὰ Νικομηδείας. Τὸ σαντζάκιον ἄλλοτε εἶχε καὶ βυρσοδεψεῖα. Σήμερον ὅμως αἱ βιομηχανίαι αὗται, μὴ ἀντέχουσαι νὰ συναγωνισθοῦν τὰς εὐρωπαϊκάς, παρήκμασαν καὶ ὁλονὲν ἐκλείπουν.

Ἁμαξιταὶ ὁδοί. — Σουλεϊμὰν ὁ νομοθέτης (1520—1566) κατεσκεύασεν εἰς τὰς πλησίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως χώρας, ὅπως καὶ καθ' ὅλον τὸ κράτος του, δίκτυον ὁδῶν, μὲ πηγάς, μὲ χάνια, μὲ γεφύρας μνημειώδεις ἐπὶ τῶν ποταμῶν, ἀριστουργήματα τοῦ ἀρχιτέκτονος Σινάν. Πολλαὶ ἀπὸ τὰς γεφύρας ταύτας ὑφίστανται μέχρι σήμερον. Ἀλλ' ἡ ἔλλειψις ἐπισκευῆς καὶ περιποιήσεως κατόπιν αὐτοῦ ἐξηφάνισε τὰς ὁδοὺς καὶ ἀφῆκε καὶ τὰ ἄλλα ἔργα νὰ καταρρεύσουν. Μόνον δὲ αἱ γέφυραι διασώζονται ἐδῶ καὶ ἐκεῖ. Ἡ σημερινὴ ὁδὸς ἀπὸ Νικομηδείας μέχρις Ἀγκύρας εἶναι ἔργον τοῦ

μουτεσαρίφου Σιρῆ πασᾶ, ἡ δὲ κατασκευή της ἤρχισε τῷ 1878.

Οἱ σημερινοὶ κάτοικοι τοῦ σαντζακίου Νικομηδείας. — Τὸ σαντζάκιον ἔχει ποικιλίαν κατοίκων καὶ εἶναι ἀνάγκη, ἵνα ἀντιληφθῶμεν τὴν σημερινήν του φυσιογνωμίαν, νὰ κάμωμεν περὶ αὐτῶν ἰδιαίτερον λόγον. Λοιπὸν οἱ κάτοικοί του εἶναι Μουσουλμάνοι 1) ἰθαγενεῖς μονίμως κατοικοῦντες, ἀπόγονοι δὲ τῶν Ὀθωμανῶν Τούρκων, τῶν μετασχόντων τῆς κατακτήσεως τῶν μερῶν τούτων τῷ 1326, ἀπόγονοι τῶν ἐξισλαμισθέντων Ἑλλήνων κατὰ τὴν κατάκτησιν καὶ κατόπιν, ἀπόγονοι ἔπειτα τῶν μεταναστευσάντων ἐνταῦθα Μουσουλμάνων ἐξ ἄλλων χωρῶν, ὡς τῶν Τατάρων τῆς Κριμαίας (1851), τῶν Κιρκασίων (1855-1866). Καὶ οἱ μὲν Τάταροι ἐνεκλιματίσθησαν τάχιστα καὶ εὐκόλως, οἱ Κιρκάσιοι ὅμως μὲ δυσκολίαν. Ἀλλὰ καὶ οὗτοι μὲ τὸν καιρὸν προσηρμόσθησαν πρὸς τὴν ἐπιτόπιον κατάστασιν. 2) ἰθαγενεῖς νομάδες, πιθανώτατα ἀπόγονοι τουρκικῶν φυλῶν σελτζουκικῶν 3) μουατζίριδες ἐκ Ρουμανίας, Δοβρουτσᾶς (Τάταροι καὶ οὗτοι τὸ πλεῖστον), Βουλγαρίας, Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, Λαζιστάν, προσελθόντες, ἀφοῦ αἱ χῶραι ἀπεχωρίσθησαν ἀπὸ τὴν Τουρκίαν, ἐγκωμιάζόμενοι, ὑπὸ τῶν Γερμανῶν κυρίως, ὡς φιλόπονοι καὶ προοδευτικοί. Μέρος δὲ τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ σαντζακίου ἀποτελοῦν Ἕλληνες, ἀναμφιβόλως κατ' εὐθεῖαν ἀπόγονοι τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων τῆς χώρας ἢ τῶν ἐξελληνισθέντων εἰς τοὺς ὑστέρους ἑλληνικοὺς καὶ ἑλληνιστικοὺς χρόνους Βιθυνῶν. Τίποτε δὲ δὲν διακρίνει τοὺς Ἕλληνας τούτους ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας τῶν ἄλλων χωρῶν τῆς Ἑλλάδος, λέγει ὁ Cuinet. Ἀτυχῶς μερικοὶ ἐκ τῶν Ἑλλήνων τοῦ σαντζακίου καὶ μάλιστα οἱ κατοικοῦντες εἰς τοὺς καζάδες Γκέϊδε καὶ Ἀδὰ-παζάρ, ὡς καὶ εἰς τὰς κοινότητας Χουδί, Ὀρτάκιοϊ καὶ Φουντουκλί, ἀπέμαθαν τὴν ἑλληνικὴν καὶ ἀπέβησαν ἀρμενόφωνοι. Ἀνέρχονται δὲ οὗτοι εἰς 7,200 καὶ ὀνομάζονται κοινῶς Χαϊχουρούμ. Ἔχουν ὅμως τὴν συνείδησιν ἑλληνικήν. Ἀλλ' ἡ ἀρμενικὴ ὁλονὲν ἐκτοπίζεται εἰς τὰς ἡμέρας μας, διὰ τῶν σχολείων κυρίως, ἀντικαθισταμένη ὑπὸ τῆς πατρίου γλώσσης. Τὸ σαντζάκιον κατοικοῦν καὶ Ἀρμένιοι, ἐπιδιδόμενοι καὶ ἐνταῦθα εἰς τὸ ἐμπόριον κυρίως, προσελθόντες δὲ ἀπὸ τοῦ 1608 καὶ ἀποτελοῦντες τὸ πέμπτον τοῦ πληθυσμοῦ. Οἱ Ἀθίγγανοι τέλος τοῦ καζᾶ Ἀδὰ παζὰρ καὶ Γκέιδε) οὐδόλως διαφέρουν ἀπὸ τοὺς Ἀθιγγάνους ἄλλων χωρῶν.

11. Σαντζάκιον (μουτεσαριφλίκιον) Βίγας.

Ἔκτασις 7,300 □ χμ. —Πληθυσμὸς 130,000.—Καζάδες 5 (Καλε-ὶ-Σουλτανιὲ ἢ Δαρδανελλίων, Βίγας, Λαμψάκου, Ἐζινέ, Ἀϊβατζίκ).

Δαρδανέλλια. Βίγα. Λάμψακος. Ρέγκιοϊ. Ἐζινέ. Βαϊραμίτς. Ἀϊβατζίκ. Ἀρχαῖαι πόλεις κείμεναι ἐπὶ τῆς χώρας τοῦ σαντζακίου. Ἄσσος. Γάργαρα. Λάμψακος. Ἄβυδος. Δάρδανος. Ὀφρύνιον. Ἴλιος. Νεάνδρεια. Κεβρήνη. Ἀλεξάνδρεια Τρωάς. Γενικαὶ εἰδήσεις περὶ τοῦ σαντζακίου Δαρδανελλίων. Ὁ Ἑλλήσποντος.

Τὸ σαντζάκιον ἐκτείνεται ἐπὶ τῆς ἀρχαίας Τροίας.—Μέχρι τοῦ 1876 τὰ Δαρδανέλλια, ἡ ἕδρα τοῦ σαντζακίου, ἦσαν καὶ ἡ ἕδρα τοῦ βιλαετίου Αἰγαίου πελάγους. Τὸ ἔτος ὅμως τοῦτο ἡ ἕδρα αὐτοῦ μετετέθη καὶ τὸ σαντζάκιον ἔγινεν ἀνεξάρτητον. Διέμεινε δὲ τοιοῦτον μέχρι τοῦ 1881, ὁπότε προσηρτήθη εἰς τὸ βιλαέτιον Καρασί. Ἀφοῦ ὅμως κατηργήθη τὸ βιλάετιον τοῦτο (τῷ 1888) καὶ ὡς σαντζάκιον ἠνώθη μὲ τὸ βιλαέτιον Προύσης, τὸ σαντζάκιον Βίγας ἀπεσπάσθη καὶ πάλιν καὶ ἐκηρύχθη ἀνεξάρτητον, ὑπαχθὲν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν.

Δαρδανέλλια *(Καλέ-ὶ-σουλτανιέ, Τσανὰκ-καλεσί).*

Κάτοικοι 20,000

Ἕλληνες 8,000.

Ἀρμένιοι, Ἑβραῖοι καὶ Λεβαντῖνοι ὀλίγοι.

Εἶναι ἡ πρωτεύουσα τοῦ σαντζακίου. Τὸ ἐπίσημον ὄνομα τῆς πόλεως εἶναι Καλέ-ὶ-σουλτανιέ (σουλτανικὸν φρούριον). Ἀλλὰ τὸ ἐπικρατῆσαν μεταξὺ τῶν ἐντοπίων εἶναι τὸ Τσανὰκ-καλεσί (φρούριον τῶν ἀγγείων). Οἱ Εὐρωπαῖοι καὶ ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες τὴν ὀνομάζομεν Δαρδανέλλια. Ἀλλ' ἂς δώσωμεν σύντομον ἱστορικὴν διασάφησιν τῶν ὀνομάτων τούτων. Τῷ 1659 ὁ μέγας βεζύρης Μεχμὲτ Κιοπρουλῆς ἐπεσκεύασε τὰ φρούρια τῆς εὐρωπαϊκῆς παραλίας τοῦ Ἑλλησπόντου Κιλὶδ-οὺλ-μπὰχρ (ἡ κλεὶς τῆς θαλάσσης) καὶ Σίντ-οὺλ-μπὰχρ (πρόχωμα τῆς θαλάσσης), καθόσον αἱ ὀχυρώσεις τῶν στενῶν, χρονολογούμεναι ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς ἁλώσεως, ἐνομίσθη τότε, ὅτι δὲν ἐπήρκουν πρὸς ἄμυναν τῆς χώρας. Αἱ ὀχυρώσεις ἐπεξετάθησαν καὶ εἰς τὰ Δαρδανέλλια, ἀποβάντα τὸ κέντρον τοῦ ὅλου ὀχυρωτικοῦ συστήματος. Τότε δὲ ἡ πόλις ἔλαβε τὸ ὁποῖον φέρει ἐπίσημον ὄνομα (Καλὲ-ὶ-σουλτανιέ). Τὸ δημῶδες ὄνομα Τσανὰκ-καλὲ χρονολογεῖται ἀπὸ τῶν χρόνων, κατὰ τοὺς ὁποίους ἤρχισαν νὰ κατασκευάζουν τὰ ἐπιτόπια ἀγγεῖα, δηλαδὴ ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 18 αἰῶνος. Οἱ Εὐρωπαῖοι ὠνόμασαν τὴν πόλιν Δαρδανέλλια ὡς κειμένην ἐπὶ τῆς ἀρχαίας Δαρδανίας ἢ καὶ διότι ἐνόμιζον ὅτι ἐθεμελιώθη ἐπὶ τῆς ἀρ-

χαίας Δαρδάνου, ἡ ὁποία ἄλλως τε ἔκειτο πολὺ πλησίον (8 χμ ΝΔ παρὰ τὸ Κεφὲζ-μπουρνού). Πιθανώτατον δὲ εἶναι ὅτι κατ' ἀρχὰς ἡ πόλις ἦτον ἁπλοῦν φρούριον καὶ κατῳκεῖτο ἀπὸ τοὺς φρουρούς. Μὲ τὸν καιρὸν ὅμως προσῆλθον καὶ ἄλλοι, ὡς δὲ ἀναφέρεται, Ἀρμένιοι κατὰ πρῶτον, μετανάσται ἐκ Περσίας. Ἡ ἑλληνικὴ κοινότης τῆς πόλεως, ἡ ἀρκετὰ πολυπληθής, φαίνεται ὅτι ὠργανώθη τῷ 1690. Οἱ δὲ ὀλίγοι καθολικοὶ (Λεβαντῖνοι) τῆς πόλεως ἐγκατεστάθησαν βραδύτερον. Ἡ πόλις εἶχεν ἄλλοτε καὶ πολλοὺς Ἑβραίους, σήμερον ὅμως ὑπελείφθησαν ὀλίγοι. Ἑκάστη δὲ κοινότης ἔχει καὶ ἐδῶ τὴν ἰδιαιτέραν της συνοικίαν.—Αἱ ὁδοὶ τῆς πόλεως εἶναι εὐρεῖαι καὶ εὐθεῖαι, ἀλλ' οὐχὶ καὶ λιθόστρωτοι. Αἱ οἰκίαι της εἶναι ποικιλόχρωμοι καὶ ὑπεράνω αὐτῶν ὑψοῦνται οἱ ὑψηλοὶ καὶ λεπτοὶ μιναρέδες τῶν τζαμίων. Ἀλλὰ κτίσματα, ἄξια ἰδιαιτέρας μνείας, ἡ πόλις ἐν γένει δὲν ἔχει. Τὰς δὲ περισσοτέρας λιθίνους οἰκίας κατέστρεψεν ὁ σεισμὸς τῆς 27 Ἰουλ. 1912.—Ὅλαι σχεδὸν αἱ Δυνάμεις, μικραὶ καὶ μεγάλαι, διατηροῦν ὑποπροξενεῖα καὶ προξενικὰ πρακτορεῖα εἰς τὰ Δαρδανέλλια. Καὶ ὁ λιμὴν τῆς πόλεως ἔχει (εἶχε τοὐλάχιστον πρὸ τοῦ 1915) συγκοινωνίαν μὲ ὅλους τοὺς ἐμπορικοὺς λιμένας τοῦ κόσμου. Συγκοινωνεῖ δὲ καὶ μὲ τοὺς μικροὺς λιμένας τοῦ Αἰγαίου, ὡς καὶ μὲ τὰς νήσους τῆς Προποντίδος. Διότι ὅλον τὸ ἐμπόριον, εἰσαγωγικὸν καὶ ἐξαγωγικόν, ὄχι μόνον τοῦ μουτεσαριφλικίου, ἀλλὰ καὶ τοῦ Ἀδραμυττηνοῦ κόλπου καὶ τῶν γειτονικῶν νήσων, ἔχει συγκεντρωθῇ εἰς τὴν πόλιν ταύτην.

Βίγα *(Πηγὴ ἢ Πηγαί).*

Κάτοικοι 10,000.

Ἕλληνες 2,000.

Ἀρμένιοι ἐλάχιστοι.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ. Κεῖται ἐπὶ τοῦ Γρανίκου, ὁ ὁποῖος ἐνταῦθα ὀνομάζεται Βίγα-τσάϊ. Ἀπέχει δὲ 70 χμ. ἀπὸ τὸν λιμένα τῶν Δαρδανελλίων. Ἐντὸς αὐτῆς, ὡς καὶ εἰς τὰ περίχωρά της, ἡ κυβέρνησις ἔχει ἐγκαταστήσει Πομάκους, ἄλλους δὲ ἀκόμη μουατζίριδες εἰς τὴν τριγύρω της πεδιάδα. Ἡ Βίγα εἶναι ἡ ἀρχαία πόλις Πηγαί, τὴν ὁποίαν μνημονεύει καὶ ἡ Ἄννα ἡ Κομνηνή.

Λάμψακος *(Λάμψακι).*

Κάτοικοι 2,000.

Ἕλληνες 800.

Ἀρμένιοι καὶ Ἑβραῖοι ἐλάχιστοι.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ ἀπέχει 34 χμ. ἀπὸ τὰ Δαρδανέλλια καὶ 50 χμ. ἀπὸ τὴν Βίγαν, 3 δὲ ναυτικὰ μίλια ἀπὸ τὴν Καλλίπολιν, τὴν κειμένην ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς παραλίας τοῦ στενοῦ καὶ εἰς τὴν ἄκραν αὐτοῦ. Ἡ τοποθεσία της εἶναι γραφική. Κεῖται ἐντὸς μικροῦ ὅρμου, εἰς τὸ ἄκρον μακρᾶς πεδιάδος περιβαλλομένης ἀπὸ λόφους, καλυπτομένους ἀπὸ ἐλαιῶνας καὶ ἀμπέλους. Ἀλλ' ὑπεράνω τῶν λόφων ὑψοῦνται κατάφυτα ἀπὸ πεῦκα βουνά, ὁπόθεν ἔχει τὴν ἀρχήν του καὶ τὸ παλαιόν της ὄνομα Πιτυοῦσα. Μικρὸς ποταμὸς ποτίζει τὴν πεδιάδα καὶ τοὺς ὡραίους κήπους, τοὺς περιβάλλοντας τὴν πόλιν.

Ἡ γεωργικὴ παραγωγὴ τῆς Λαμψάκου εἶναι ἄφθονος (δημητριακά, ὀπῶραι, σταφυλαί).

Ἐρέγκιοϊ ἢ Ρέγκιοϊ *(Ὀφρύνιον ἢ Ὀφρύνειον).*

Κάτοικοι 5,000 Ἕλληνες.

Εἶναι κωμόπολις ἐκτισμένη ἀμφιθεατρικῶς ἐπὶ καταφύτου λόφου μὲ θέαν θαυμασίαν πρὸς τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ Χισαρλίκ, πρὸς τὸ τρωϊκὸν πεδίον καὶ πρὸς τὴν παραλίαν, ὅπου εἶναι τὸ Σίγειον, μὲ κλῖμα ὑγιεινότατον, εἰς τὸ μέσον ἀμπελώνων καὶ δασικῶν ἐκτάσεων, μὲ κτηνοτροφίαν δὲ ἀξιόλογον. Εἰς τὸ Ρέγκιοϊ λειτουργοῦν καὶ δύο ἀλευρόμυλοι, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ εἷς εἶναι ἀτμοκίνητος καὶ ὁ ἄλλος πετρελαιοκίνητος. Ἡ κωμόπολις κατοικεῖται καθ' ὁλοκληρίαν ἀπὸ Ἕλληνας.

Ἐξινέ.

Κάτοικοι 7,000.

Ἕλληνες 2,000.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ, κατέχοντος σχεδὸν ὁλόκληρον τὴν παραλίαν πρὸς τὸ Αἰγαῖον τοῦ σαντζακίου. Ἡ κωμόπολις κεῖται ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Σκαμάνδρου (κυρίως ἕνα χιλιόμετρον μακρὰν αὐτῆς) καὶ εἰς ἀπόστασιν 40 χμ. ἀπὸ τὰ Δαρδανέλλια.

Βαϊραμίτς.

Κάτοικοι 5,000.

Ἕλληνες 1,000.

Εἶναι ἕδρα ναχιγέ, ὑπαγομένου εἰς τὸν καζᾶν Ἐξινέ. Κεῖται ἐπὶ λόφου δεσπόζοντος εὐρεῖαν πεδιάδα, ἄριστα καλλιεργημένην, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ μέρος τῆς πεδιάδος τῆς Τροίας.

Ἀϊβατζίκ.

Κάτοικοι 1,820.

Ἕλληνες 768.

Τοῦρκοι 1,052.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ, κειμένου νοτιώτατα τοῦ σαντζακίου. Εἶναι δὲ κέντρον ἐμπορικόν, τοπικῆς μόνον σημασίας, ὅπου ἑκάστην Παρασκευὴν γίνεται ἐμπορικὴ πανήγυρις ταπήτων. Ὁ καζᾶς παράγει ἄφθονα δημητριακά, ἔλαιον, ὀπώρας καὶ βαλανίδια εἰς μεγίστην ποσότητα. Ὁ καζᾶς ἔχει ἀκόμη ὡραιότατα δάση καὶ ἁλυκάς.

Ἀρχαῖαι πόλεις κείμεναι ἐπὶ τῆς χώρας τοῦ σαντζακίου.

14 χμ. πρὸς τὰ ΝΔ τοῦ Ἀϊβατζὶκ κεῖται τὸ μικρὸν ἀγκυροβόλιον Βεχράμ-κιοϊ, ἐκτισμένον ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας Ἄσσου. Οὐδεμία ἑλληνικὴ πόλις τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας εἶχε λαμπροτέραν καὶ ἐπιβλητικωτέραν τοποθεσίαν τῆς Ἄσσου. Τὴν ἀρχαίαν ταύτην αἰολικὴν πόλιν, «τὴν ἐρυμνὴν καὶ εὐτειχῆ», ὡς τὴν ἀποκαλεῖ ὁ Στράβων, ἀνέσκαψεν ἡ ἀμερικανικὴ ἀρχαιολογικὴ σχολὴ τῶν Ἀθηνῶν (1881-1883) καὶ ἀπεκάλυψε τὰ ἀρχαῖα τείχη, τὰς κυρίας γραμμὰς τῆς ἀλεξανδρινῆς πόλεως, τὰ θεμέλια τοῦ θαυμασίου ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος διῆλθε δι' αὐτῆς (Πράξ. 20, 13 κ. ἑ.).—Περαιτέρω καὶ πρὸς Α τῆς Ἄσσου ἔκειντο τὰ *Γάργαρα*, ἄλλη ἀρχαία πόλις (τὸ σημερινὸν Ἀρίκλι). Ἀλλὰ τὸ σαντζάκιον εἶχε κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ πολλὰς ἄλλας πόλεις. Πρώτη δὲ κατὰ τὴν ἀπὸ Β πρὸς Ν σειρὰν ἦτο ἡ *Λάμψακος*. Ἡ ἵδρυσις αὐτῆς ἀνήρχετο εἰς τὴν μυθικὴν ἐποχήν. Ἡ πόλις κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους εἶχε πληθυσμὸν μέγαν, πλοῦτον δὲ καὶ ἐν γένει ἀκμήν. Ὁ Ἀρταξέρξης τὴν ἐδώρησεν ὡς γνωστὸν εἰς τὸν Θεμιστοκλέα τῷ 460 διὰ νὰ ἔχῃ ἐξ αὐτῆς τὸν οἶνον. Μετ' αὐτήν, χωροῦντες πρὸς Ν συναντῶμεν τὴν Ἄβυδον, τὴν Δάρδανον, τὸ Ὀφρύνιον. Ἐκ τούτων ἡ *Ἄβυδος* σημιτικὸς ἴσως συνοικισμός, ἔκειτο ὅπου σήμερον εἶναι ὁ Ναγαρᾶς. Ἀπῳκίσθη (700 π. Χ.) ὑπὸ τῶν Μιλησίων. Γνωστὴ δὲ εἶναι ἡ πόλις αὕτη ἐκ τῶν ἐρώτων τοῦ Λεάνδρου καὶ τῆς Ἡροῦς, διὰ τοὺς ὁποίους ὁ Λέανδρος ἐκολύμβα ἀπὸ τὴν Ἄβυδον εἰς τὴν Σηστὸν (τὸ στενὸν τοῦτο τοῦ Ἑλλησπόντου διῆλθε καὶ ὁ ἄγγλος ποιητὴς Βύρων κολυμβῶν), τὸ στενώτατον δηλαδὴ μέρος τοῦ Ἑλλησπόντου τότε (σήμερον ὄχι· βλ. κατωτ.). Μεταξὺ Σηστοῦ καὶ Ἀβύδου διέπλευσε τὸν Ἑλλήσποντον, ὁ Ξέρξης, ὁ Ἀλέξανδρος, οἱ

Τοῦρκοι, ἐπιδραμόντες ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Εὐρώπην. — Ἡ *Δάρδανος* ἔκειτο 8 χμ. ΝΔ τῶν Δαρδανελλίων, τὸ *Ὀφρύνιον* 1 χμ. βορείως τοῦ Ἐρέγκιοϊ, χωρίου ἑλληνικοῦ καὶ σήμερον.—Εἰς δὲ τὸν σημερινὸν καζᾶν τοῦ Ἐζινὲ ἀνήκει ἡ *Ἴλιος*. Ἡ πόλις αὕτη ἐτοποθετεῖτο ἐπὶ λόφου πλησίον τοῦ χωρίου Βουνάρμπαση. Ἀλλ' ὁ Ἐρρῖκος Σλίμαν, ἀφοῦ ἔκαμε τῷ 1888 δοκιμαστικὴν σκαφὴν ἐπὶ τοῦ λόφου τούτου, ἐστράφη πρὸς τὸ χωρίον Χισαρλὶκ (χισαρλὶκ=μικρὸν φρούριον) καὶ διὰ σειρᾶς ἀνασκαφῶν (1870—90) ἀπέδειξεν ἀναμφισβήτητον τὸν ἰσχυρισμόν του, ὅτι ἐδῶ πρέπει νὰ ζητηθῇ ἡ περίπυστος πόλις τῆς Τροίας. Ἄλλαι πόλεις εἰς τὸν καζᾶν Ἐζινὲ ἀνήκουσαι εἶναι ἡ *Νεάνδρεια*, αἱ *Κεγχρεαί*, ἡ *Κεβρήνη*, (Ἀκ-μπουνάρ), ἡ *Ἀλεξάνδρεια Τρωάς*. Τῆς τελευταίας τὰ μεγαλοπρεπῆ ἐρείπια (θέατρον, ὑδραγωγεῖα, λείψανα τειχῶν κτλ.) φαίνονται σήμερον πλησίον τοῦ χωρίου Δάλιαν ἀριστερὰ τοῦ ἀκρωτηρίου Ἐσκὶ-Σταμπούλ. Ἡ πόλις ἤκμασεν ἐπ' ὀλίγον μόνον χρόνον ἐπὶ τῶν Διαδόχων. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος διέτριψε καὶ εἰς τὴν πόλιν ταύτην (πράξ. 10, 8). Σήμερον ὁ τεχνητὸς αὐτῆς λιμὴν ὑφίσταται ὡς λιμνοθάλασσα.

Γενικαὶ εἰδήσεις περὶ τοῦ σαντζακίου Δαρδανελλίων.

Τὸ κλῖμα τοῦ σαντζακίου εἶναι εὐκραὲς καὶ ὑγιεινόν. Μόνον εἰς τὰ παράλια ἐπικρατοῦν ἑλώδεις πυρετοί. Κατὰ τὰ τελευταῖα ὅμως ἔτη ἔγιναν ἀποξηράνσεις ἑλῶν καὶ πολλαὶ περιοχαὶ μάλιστα τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀπηλλάγησαν ἀπὸ τοὺς πυρετούς. Τὰ πόσιμα ὕδατα ἀφθονοῦσι καὶ εἶναι ἐξαίρετα. Ἐν τούτοις αἱ καθόλου ὑγιειναὶ συνθῆκαι εἶναι οἰκτραὶ (κατοικίαι, δρόμοι, ὀχετοί, ὑπόνομοι εἶναι εἰς ἀθλίαν καταστασιν) καὶ διὰ τοῦτο ἐπιδημίαι μαστίζουν τοὺς κατοίκους. Ἐνδημικὴ σχεδὸν εἶναι ἡ εὐλογία, διότι ὁ ἐμβολιασμὸς γίνεται ἀπὸ πρακτικοὺς ἰατρούς, οἱ ὁποῖοι νοθεύουν τὴν δαμαλίδα. Τὸ ἔαρ δὲ εἶναι πολὺ βραχὺ καὶ οἱ βροχεροὶ καιροὶ παρατείνονται καὶ μετὰ τὸν χειμῶνα μέχρι τοῦ Ἰουνίου. Καθ' ὅλον τὸ θέρος καὶ τὸ φθινόπωρον οἱ καιροὶ εἶναι εὐχάριστοι καὶ αἱ νύκτες ἀστροφεγγεῖς μέχρι τοῦ Δεκεμβρίου. Ὁ οὐρανὸς εἶναι πάντοτε ἀνέφελος. Τὸν χειμῶνα ὅμως βρέχει πολὺ καὶ τὸ ψῦχος εἶναι δριμύτατον. Οἱ ποταμοὶ ἐκ τῆς ἀφθονίας τῶν βροχῶν ὑπερεκχειλίζουν καὶ φέρουν καταστροφὰς καὶ πλημμύρας (ὅπως συνέδη τὴν 22 Φεβρ. 1889 μὲ τὴν ὑπερεκχείλισιν τοῦ Σκαμάνδρου καὶ τοῦ Ροδίου). Συχνοὶ εἶναι καὶ οἱ σεισμοί, ἀλλ' ἐλαφροί. Ἀλλ' ὁ σεισμὸς τῆς 26 Ὀκτωβρ. 1889 διήρκεσε πολὺ καὶ

ἔφερε μεγάλας καταστροφάς. —Εἰς τὸ σαντζάκιον ἡ γεωργία ἀκμάζει (δημητριακά, σίκαλις, σησάμιον, φασόλια, ρεβύθια, κάρυα, ἀμύγδαλα, ἔλαιον πολύ, σταφυλαὶ ἄφθονοι (ἐτησία παραγωγὴ νωπῶν σταφυλῶν 8,340,000 χιλιόγραμμα) μέλι καὶ κηρός, κουκούλια, καπνός, βάμβαξ ὀλίγος). Τὸ σαντζάκιον ἔχει καὶ δάση πολλὰ (δασώδεις ἐκτάσεις 1969 □ χμ.) καὶ ὡραῖα. Ἀλλ' ἡ ἐκμετάλλευσίς των διὰ τὴν ἔλλειψιν μέσων συγκοινωνίας καὶ λιμένων πρὸς φόρτωσιν εἶναι δύσκολος πολύ. Σημαντικὴ κυρίως εἶναι ἡ παραγωγὴ ἐκ τῶν δασῶν τούτων βαλανιδίων καὶ δεψικῶν ὑλῶν. Εἰς τὰ δάση ἐμφωλεύουν καὶ ἀγριόχοιροι, ἄρκτοι, λύκοι, ὕαιναι, θῶες, ἀγριόγατοι, ἔλαφοι, αἴγαγροι, λαγωοί. Ἡ διοίκησις τῶν προσόδων τῶν παραχωρηθεισῶν εἰς τὸ δημόσιον χρέος (Dette publique) ἐκμεταλλεύεται εἰς τὸν καζᾶν τοῦ Αἰδατζὶκ καὶ ἁλυκὴν ἐκτάσεως 60 □ χμ., ἐπὶ τοῦ ἀδραμυττηνοῦ κόλπου κειμένην. Εἰς τὸ σαντζάκιον ὑπάρχουν καὶ μεταλλικὰ στρώματα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα δύο μόνον παρεχωρήθησαν πρὸς ἐκμετάλλευσιν. Τὸ ἕνα εἶναι μεταλλεῖον χρυσοῦ, κείμενον εἰς τὸ Ὀσμανλὰρ τοῦ καζᾶ Δαρδανελλίων, τὸ δὲ ἄλλο (ἀργυροῦχος μόλυβδος καὶ χαλκὸς) εὑρίσκεται 16 χμ. νοτίως τῆς Λαμψάκου ἐπὶ τῶν ὀχθῶν ποταμίου. Τὸ πρῶτον παρεχωρήθη εἰς ἀγγλικὴν ἑταιρείαν, τὸ ἄλλο εἰς τὸν Φραγκίσκον Calvert, ὑποπρόξενον τῆς Ἀμερικῆς εἰς τὰ Δαρδανέλλια. 10 ἄλλα μεταλλεῖα εἶναι γνωστά, ἀλλὰ μένουν ἀνεκμετάλλευτα. Καὶ τὰ μεταλλικὰ ὕδατα ἀφθονοῦσιν εἰς τὸ σαντζάκιον. Μένουν ὅμως μέχρι σήμερον ἀχρησιμοποίητα καὶ ἀπεριποίητα τόσον, ὥστε εἶναι δύσκολον καὶ νὰ μεταβῇ τις εἰς αὐτά. Μόνον δὲ τὰ ὕδατα τοῦ καζᾶ Ἐζινὲ παρεχωρήθησαν εἰς ἐπιχειρηματίαν. Κεῖνται 5 χμ. πρὸς Α τῆς Ἀλεξανδρείας Τρωάδος καὶ 11 χμ. ΝΔ τῆς Ἐζινέ.

Εἰς τὸ σαντζάκιον εἶναι δυνατὸν νὰ προαχθῇ πολὺ καὶ ἡ ἁλιεία εἰς τοὺς ποταμούς. Ἀλλ' εἶναι παραμελημένη. Ἰχθυοτρόφος πολὺ εἶναι καὶ ἡ θάλασσα τοῦ Αἰγαίου, τῆς Προποντίδος καὶ τοῦ στενοῦ, ἡ βρέχουσα τὰ παράλια τοῦ σαντζακίου. Ἐξαίρετα ὄστρακα, πολὺ ἐκτιμώμενα, πληροῦσι τὸν βυθὸν τῆς θαλάσσης. Ἀλλὰ καὶ τούτων, ὡς καὶ τῶν ἰχθύων, δὲν γίνεται σκόπιμος ἐκμετάλλευσις. Αἱ γυναῖκες τοῦ σαντζακίου, κυρίως δὲ αἱ ἑλληνίδες καὶ αἱ ἀρμένισαι, ἐπιτυγχάνουν πολὺ εἰς τὸ κέντημα. Καὶ ἐκ τῶν ἐργοχείρων τούτων ἐξάγονται πολλὰ εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Αἴγυπτον. Κεντοῦν δὲ μὲ μέταξαν ὅλων τῶν χρωμάτων μὲ χρυσὸν ἀκόμη καὶ ἄργυρον. Καὶ ἡ ταπητουργία ἀκμάζει. Ὀνομάζονται δὲ οἱ τάπητες τοῦ σαντζακίου «Γιουρούκ» ὡς

κατασκευαζόμενοι ἀπὸ Γιουρούκους. Οἱ τάπητες οὗτοι εἶνε κατώτεροι ἀπὸ τοὺς σμυρναϊκούς, εἶναι ὅμως στερεώτεροι, ἀνώτεροι δὲ πολλάκις κατὰ τὸν χρωματισμὸν καὶ τὴν πρωτοτυπίαν τῆς διαθέσεως τῶν μερῶν (κέντρα ταπητουργίας εἶναι τὸ Ἔζινὲ καὶ τὸ Αϊδατζίκ). —Εἰς τὸ σαντζάκιον ἄλλοτε ἤκμαζε καὶ ἡ ἀγγειοπλαστική. Σήμερον ὅμως ὀλίγα ἐργοστάσια μένουν καὶ ἡ βιομηχανία αὕτη ἐξέπεσεν. Ἤδη τῷ 1867 παρετηρήθη παρακμή, ἐπιτεινομένη κατ' ἔτος. Κατεσκεύαζον δὲ ἀγγεῖα κοινὰ καὶ ἀγγεῖα παραδόξου σχήματος μὲ χρώματα κτυπητὰ καὶ χρυσωμένα ἐδῶ καὶ ἐκεῖ. Τὰ τελευταῖα γίνονται μὲ τὸν καιρὸν σπάνια καὶ δὲν ζητοῦνται, ἀντικατασταθέντα ἀπὸ ἄλλα. Ἡ πρώτη ὕλη, ἐκ τῆς ὁποίας Ἕλληνες ἐργάται καὶ Τοῦρκοι πλάττουν τὰ ἀγγεῖα ταῦτα, εἶναι εἶδος ἀργίλου ἐπιτοπίου. Καὶ τὰ ὀλίγα βυρσοδεψεῖα, τὰ κατεργαζόμενα δέρματα βουβάλων, βοῶν, προβάτων καὶ αἰγῶν, δὲν ἐπαρκοῦν οὐδ' εἰς τὴν ἐπιτόπιον κατανάλωσιν. Λειτουργοῦν δὲ εἰς τὸ Ἔζινέ, Βαϊραμίτς καὶ Δαρδανέλλια. Ἂς ἀναφέρωμεν ἀκόμη καί τινα σαπωνοποιεῖα (ἕνα εἰς τὰ Δαρδανέλλια ἱδρυθὲν τῷ 1888), ἐλαιοπιεστήρια, ἀτμομύλους (2), ὡς καὶ σχιστήριά τινα γύρω τοῦ Βαϊραμίτς.

Ὁδὸς ἁμαξιτὴ δὲν ὑπάρχει εἰς τὸ σαντζάκιον. Καὶ τὰ μεταφορικὰ ἐν γένει στοιχίζουν πολύ. Μέσον μεταφορᾶς εἶναι πλὴν τῶν ἀθλίων ἁραμπάδων, τοὺς ὁποίους χρησιμοποιοῦν εἰς ἀθλίας ὁδούς, ἡ κάμηλος. Σήμερον μία διακλάδωσις ἀπὸ τῆς μιᾶς τῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν, τῶν ἤδη λειτουργουσῶν, θὰ ἦτο μεγάλη εὐεργεσία καὶ θὰ ἔδιδεν ὤθησιν ἀξιόλογον καὶ εἰς τὴν γεωργίαν καὶ εἰς τὸ ἐμπόριον.

Ὁ Ἑλλήσποντος. Μέχρι τοῦ 5 π. Χ. αἰῶνος οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες λέγοντες Ἑλλήσποντον ἐνόουν καὶ τὸ βόρειον μέρος τοῦ Αἰγαίου καὶ τὴν Προποντίδα αὐτήν. Κατόπιν ἡ ὀνομασία περιωρίσθη εἰς τὸ στενόν, τὸ μεταξὺ τῆς Καλλιπόλεως καὶ τοῦ Σιγείου. Το στενὸν τοῦ Ἑλλησπόντου ἔχει μῆκος μὲν 64 χμ., πλάτος δὲ κατὰ μέσον ὅρον 5—6 χμ. καὶ πλάτος ἐλάχιστον 1750 μ. (κατ' ἄλλην ἐκτίμησιν μῆκος 65 χμ. καὶ πλάτος ἐλάχιστον 1900 μ.) καὶ κεῖται μεταξὺ λοφώδους χώρας 200—337 μ. ὕψους. Ἔχει δὲ δύο ρεύματα, ἕνα ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας ἐξ Α πρὸς Δ καὶ ἕνα ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν κατ' ἀντίθετον διεύθυνσιν. Τὸ πρῶτον φθάνον μέχρι βάθους 18—27 μ., ἔχει μέσην ταχύτητα 2,78 χμ. καθ' ὥραν (μεγίστην ταχύτητα ὅπως

καὶ εἰς τὸν Βόσπορον ἄνω τῶν 8 χμ.), ἀκολουθεῖ τὴν βορείαν ἀκτήν, παρέχει δὲ εἰς τὰ πλοῖα καὶ ἰδίως εἰς τὰ ἱστιοφόρα, ὅταν πνέῃ ἄνεμος ἐξ ἀντιθέτου, μεγάλας δυσκολίας. Ἡ εὐρωπαϊκὴ ἀκτὴ εἶναι, πλήν τινων μικρῶν πεδιάδων εἰς τὰς ἐκβολὰς τῶν ποταμῶν, μονότονος, ξηρά, ἀπόκρημνος, ἡ ἀσιατικὴ καθόλου εἶναι μᾶλλον ἐπίπεδος, καλλιεργημένη, μὲ ἀμπελῶνας καὶ κήπους, διαρρέεται δὲ ἀπὸ πολλοὺς ποταμοὺς καὶ ρύακας καὶ ὑψοῦται βαθμηδὸν μέχρι τῶν ὀρέων τοῦ ἐσωτερικοῦ. Ἂς προστεθῇ δὲ ἐνταῦθα ὅτι κατὰ μὲν τοὺς ἀρχαίους χρόνους τὸ στενώτατον μέρος τοῦ Ἑλλησπόντου ἦτο τὸ μεταξὺ Σηστοῦ καὶ Ἀβύδου, σήμερον ὅμως εἶναι τὸ μεταξὺ Δαρδανελλίων (τῆς πόλεως) καὶ τοῦ Κιλὶτ-Μπάχρ.

Ἐν τῇ ἱστορίᾳ τὸ στενὸν τοῦ Ἑλλησπόντου διεδραμάτισε σπουδαιότατον πρόσωπον. Ὁ Ξέρξης τὸ διέβη τῷ 480 π.Χ. ἐπὶ δύο γεφυρῶν ἐκ 360 καὶ 314 πλοίων. Ὁ Ἀλέξανδρος τῷ 334 π. Χ. εἰσεχώρησε δι' αὐτοῦ εἰς τὴν Ἀσίαν, τῷ 1190 μ. Χ. τὸ διέβησαν οἱ σταυροφόροι ὑπὸ τὸν Φρειδερῖκον Βαρβαρόσσαν, τῷ δὲ 1354 οἱ Τοῦρκοι ἐκ τῆς Ἀσίας ἐπιδραμόντες εἰς τὴν Εὐρώπην. Μετὰ τὴν ἐπινόησιν τῶν πυροβόλων ἠδύνατο νὰ ἀποκλεισθῇ ἡ διάβασις ἀπὸ τῶν ἀκτῶν. Καὶ οἱ Τοῦρκοι ἔσπευσαν νὰ τὸ ὀχυρώσουν διὰ νὰ προφυλάξουν κυρίως τὴν πρωτεύουσάν των. Καὶ ἀνήγειραν φρούρια. Ἐκ τούτων παλαιὰ εἶναι τὰ φρούρια Κιλὶτ-Μπάχρ καὶ Καλὲ-ἰ-Σουλτανιέ, τὸ Κοὺμ-καλὲ καὶ τὸ Σιντὶλ-Μπάχρ εἰς τὴν εἴσοδον ἐκ τοῦ Αἰγαίου. Περὶ τὰ φρούρια ταῦτα, τὰ φέροντα πάντοτε τεράστια πυροβόλα, συνεκεντρώθησαν ἀργότερα πυροβολοστοιχίαι. Ἐν τούτοις οἱ Τοῦρκοι τόσον δὲν ἐφρόντιζον περὶ τῆς συντηρήσεως τῶν φρουρίων τούτων, ὥστε τῷ 1770 εἰσεχώρησαν μέχρι τοῦ Κεφὲς-μπουρνοῦ 7 ρωσικὰ πολεμικὰ ἐκ τοῦ Αἰγαίου, τῷ δὲ 1807 ὁλόκληρος ἀγγλικὸς στόλος ὑπὸ τὸν ναύαρχον Δούκουορθ ἔφθασεν ἀκώλυτος μέχρι τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τῷ δὲ 1809 ἐγένετο συνθήκη, εἰς τὴν ὁποίαν προσεχώρησε καὶ ἡ Ἀγγλία, κατὰ τὴν ὁποίαν οὐδὲν πολεμικὸν πλοῖον, μὴ ἀνῆκον εἰς τὴν Τουρκίαν, ἐπετρέπετο νὰ διαπλεύσῃ τὸ στενὸν τοῦ Ἑλλησπόντου. Τὸ δικαίωμα τοῦτο τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῶν ξένων πολεμικῶν πλοίων, τὸ χορηγηθὲν εἰς τὴν Πύλην, ἀνεγνωρίσθη τῷ 1833 ὑπὸ τῆς Ρωσίας διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Χουγγιὰρ-Ἰσκελεσί, τῷ 1841 ὑπὸ τῆς συνθήκης περὶ τῶν Δαρδανελλίων τῶν 5 μεγάλων Δυνάμεων, τῷ 1856 ὑπὸ τῆς ἐν Παρισίοις συμβάσεως περὶ τῶν στενῶν, τῷ 1871 διὰ τοῦ πρωτοκόλλου τοῦ Λονδίνου, τῷ 1878 ὑπὸ τοῦ Βερολινείου Συνε-

ὁρίου. Ἔκτοτε ξένα πολεμικὰ μόνον τῇ ἀδείᾳ τῆς Πύλης διήρχοντο τὰ Δαρδανέλλια. Οὕτω κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ κριμαϊκοῦ πολέμου (1853) διῆλθε τὰ στενὰ ὁ ἡνωμένος ἀγγλογαλλικὸς στόλος, τῷ 1878 ἀγγλικὰ πλοῖα ἵνα ὑπερασπίσουν τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀπειλουμένην ὑπὸ τῶν Ρώσων, τὸν δὲ Νοέμβριον τοῦ 1912 ἕνα θωρηκτὸν ἐξ ἑκάστης μεγάλης Δυνάμεως διῆλθε τὰ στενὰ καὶ ἔμενε πάντοτε σταθμεῦον πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως πρὸς προστασίαν τῶν ὑπηκόων ἑκάστης.

Ἀπὸ τοῦ 1864 ἡ ὀχύρωσις τῶν στενῶν ἐτροποποιήθη κατὰ τὰς νεωτέρας μεθόδους τῆς πολεμικῆς τέχνης. Ἔχομεν δὲ τρεῖς ὁμάδας ὀχυρωμάτων. Ἡ πρώτη εἶναι κατὰ τὴν εἴσοδον ἐκ τοῦ Αἰγαίου (φρούριον Σίντ-οὐλ-μπάχρ ἐπὶ τῆς Εὐρώπης καὶ Κοὺμ-καλὲ ἐπὶ τῆς Ἀσίας, καὶ τὰ δύο μὲ πυροβολοστοιχίας καὶ πυροβόλα Κρούπ), ἡ δευτέρα εἶναι εἰς τὸ πρῶτον στένωμα, ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Κεφὲς (τῆς Ἀσίας), ὅπου ἐστήθησαν δύο πυροβολοστοιχίαι, ἡ δευτέρα τῷ 1896, ἐπὶ δὲ τῆς Εὐρώπης εἰς τὸ Ἐσκὶ-χισκρλὶκ δύο πυροβολοστοιχίαι 30 πυροβόλων. Ἡ τρίτη ὁμὰς ἡ καὶ ἰσχυροτάτη, ἔχει σειρὰν ὅλην πυροβολοστοιχιῶν καὶ ὀχυρώσεων καὶ κεῖται εἰς τὸ στένωμα Τσανὰκ-καλὲ καὶ Ναγαρᾶ. Εἰς αὐτὴν ἐδόθη μεγάλη σημασία ὑπὸ τοῦ Brialmont (1892). Ἐδῶ ἐπὶ μὲν τῆς Εὐρώπης ἀκολουθοῦν ἐκ Δ πρὸς Α κατὰ σειρὰν τὰ ὀχυρὰ Μετζητιέ, Χαμητιέ, Ναμανίγια, τὸ ἀρχαῖον φρούριον Κιλὶτ-μπάχρ, Δεγιρμὲν-μπουρνοῦ καὶ πυροβολαρχία μὲ 13 πυροβόλα, ἀκολουθεῖ ἔπειτα τὸ λίθινον φρούριον Τζὰμ-καλεσὶ καὶ πυροβολοστοιχία μὲ 13 πυροβόλα. Ἀκολουθεῖ ἔπειτα τὸ λίθινον φρούριον Τζὰμ-καλεσὶ καὶ πυροβολοστοιχία παρὰ τὴν Μάδυτον καὶ ἀπέναντι τοῦ Ναγαρᾶ, ἡ Μπαγιατιοῦ-τάμπια. Ὑπόγειον καλώδιον ἑνώνει τὴν εὐρωπαϊκὴν καὶ ἀσιατικὴν ἀκτήν. Ἐπὶ δὲ τῆς Ἀσίας ἔχομεν τὰς πυροβολοστοιχίας Χαμηδιέ, Σουλτανιὲ (ἡ τελευταία πρὸ τοῦ φρουρίου τοῦ Τσανὰκ-καλεσὶ κειμένη) καὶ αἱ δύο μὲ πυροβόλα Κρούπ. Ἀκολουθεῖ τὸ Κιοσὲ-καλὲ καὶ ἡ ὁμὰς παλαιῶν καὶ νέων ἔργων τοῦ Ναγαρᾶ, ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς ἀρχαίας Ἀβύδου. Τὰ ὀχυρώματα συνηνώθησαν διὰ στρατιωτικῶν ὁδῶν καὶ δι' ἠλεκτρικῆς ἐγκαταστάσεως ὡς καὶ διὰ τορπιλλοβλήτων. Πρὸς ἀπόκρουσιν δὲ προσβολῆς ἀπὸ ξηρᾶς ἠγέρθησαν προχώματα καὶ ἐπὶ τῶν δύο ἀκτῶν καὶ ὀχυρώματα εἰς τὸν Μέλανα κόλπον καὶ ἐπὶ τῆς Ἴμβρου. (Εἰδήσεις ὅμως πρόσφατοι ἀναφέρουν ὅτι τὰ ὀχυρώματα ὅλα τοῦ Ἑλλησπόντου ἀνετίναξαν εἰς τὸν ἀέρα οἱ Ἄγγλοι ἀποβιβα-

σθέντες). — Ἱστορικὰ γεγονότα τῶν ἡμερῶν ἡμῶν, συνδεδεμένα μὲ τὰ στενά, εἶναι ὁ ἀποκλεισμὸς αὐτῶν ὑπὸ τοῦ ἰταλικοῦ στόλου κατὰ τὸν τελευταῖον ἰταλοτουρκικὸν πόλεμον (Ἀπριλ. 1912). Τότε ἀπὸ τῶν δύο φρουρίων Σιντιλ-μπάχρ καὶ Κοὺμ-καλέ, τῶν εἰς τὴν εἴσοδον τῶν στενῶν, καὶ ἀπὸ τῶν πυροβολοστοιχιῶν τῶν ἀνηκουσῶν εἰς τὰ φρούρια ταῦτα, ἀπεκρούσθη ὑπὸ τῶν Τούρκων ὁ ἰταλικὸς στόλος. Κατώρθωσαν ὅμως ἑπτὰ τορπιλλοβόλα ἰταλικὰ τὴν νύκτα τῆς 18 πρὸς τὴν 19 Ἰουλ. τοῦ ἰδίου ἔτους (ν. ἡ.) νὰ φθάσουν μέχρι τοῦ μέσου τῶν στενῶν καὶ ἀδλαβῆ νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὸ Αἰγαῖον. Δεύτερον ἱστορικὸν γεγονὸς ἔχομεν εἰς τὰς ἡμέρας μας καὶ μάλιστα δι' ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας ὑψίστης σημασίας γεγονός, τὴν ναυμαχίαν τῆς Ἕλλης (Ἕλλες μπουρνοὺ εἶναι ἡ Μαστουσία ἄκρα τῶν ἀρχαίων), γενομένην τῇ 3 Δεκεμβρίου 1912 καὶ 5 Ἰανουαρίου 1913. Τότε ὁ ναύαρχος τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου Παῦλος Κουντουριώτης, ἐπιβαίνων τῆς ναυαρχίδος Ἀβέρωφ, ἀπέκρουσε τὴν ἔξοδον τοῦ τουρκικοῦ στόλου καὶ διετήρησε τὸν ἀποκλεισμὸν τῶν στενῶν κατὰ τὸν βαλκανικὸν πόλεμον (Ὀκτωβρίου 1912 — Ἰουνίου 1913). Τελευταῖον, πρόσφατον, γεγονὸς εἶναι ἡ ἀπόβασις εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ Μέλανος κόλπου Ἄγγλων καὶ Γάλλων κατὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον πρὸς παραβίασιν τῶν στενῶν. Ἀλλ' ἡ στρατιωτικὴ αὕτη ἐπιχείρησις ἀπέτυχεν, ὡς γνωστόν.

12. Βιλαέτιον Προύσης ἢ Χουδαβενδικιάρ.

Ἔκτασις 68,000 □ χμ. — Σαντζάκια 5 (Προύσης, Μπαλουκεσέρ ἢ Καρασί, Κιουτάχιας, Ἀφιον-καρὰ-χισὰρ ἢ Καρα-χισὰρ-σαχίπ, Ἐρτογρούλ ἢ Μπιλετζὶκ).

Προῦσα. Κίος. Μουδανία. Σιγὴ Τρίγλεια. Κῶμαι καὶ κωμοπόλεις τριγύρω τῆς Προύσης. Μιχαλίτσι. Κερμαστή. Ἀπολλωνία. Ἀδρανός. Μπαλουκεσέρ. Μπάλια. Γκιόνεν. Καζακλάρ. Μπαλάτ. Πίγαδις. Σιντιργί. Πάνορμος. Κυζικηνὴ χερσόνησος. Ἀρτάκη. Πέραμος. Κῶμαι τῆς κυζικηνῆς χερσονήσου. Αἱ νῆσοι τῆς Προποντίδος. Προκόνησος. Ἀλώνη. Ἀφισιά. Κούταλη. Ἀδραμύττιον. Φρένελι. Κεμέριον. Κυδωνίαι. Μοσχονήσια. Κιουτάχια. Ἐσκὶ σεχίρ. Οὐσάκ. Γκέδιζ. Σιμάβ. Ἀφιὸν-καρὰ-χισάρ. Μπουλβαντέν. Σαντικλί. Δινέρ. Μούζλιτζε. Μπίλετζικ. Λεῦκαι. Κουπλία. Γενὶ-σεχίρ. Ἴνεγγιολ. Σογιούτ. Νίκαια. Γενικαὶ εἰδήσεις περὶ τοῦ βιλαετίου Προύσης.

Τὸ βιλαέτιον περιλαμβάνει τὴν Μυσίαν, τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Βιθυνίας καὶ μέρος τῆς Φρυγίας. Εἶναι δὲ ἀπὸ τὰ εὐφορώτατα καὶ πλουσιώτατα βιλαέτια τῆς Μ. Ἀσίας. Ἔχει πολλὰ δάση (23,411 □ χμ.), ἄφθονα ὕδατα, λιμνάζα καὶ ποτάμια. Εἶναι σχετικῶς ἐκ τῶν μᾶλλον προηγμένων. Εἶναι σχετικῶς πυκνῶς κατοικημένον εἰς πόλεις πολυαριθμους καὶ εἰς συνοικισμοὺς ἀγροτικούς. Ἡ τουρκικὴ ὀνομασία Χουδαβενδικιάρ εἶναι ἐπωνύμιον δοθὲν εἰς τὸν Σουλτᾶνον Μουράτ Α' (γαζῆ Χουδαβενκιάρ = νικητὴς κύριος).

α΄) **Σαντζάκιον Προύσης.**

Ἀποτελεῖται ἀπὸ 6 καζάδες, Προύσης, Κίου (Γκεμλίκ), Μιχαλιτσίου, Μουδανιῶν, Κερμαστῆς, Ἀδρανός.

***Προῦσα** (Τουρκ. Πούρσα).*

Κάτοικοι 100,000.

Ἕλληνες 7,000.

Ἀρμένιοι 10,000.

Τοῦρκοι 80,000.

Ἑβραῖοι, Εὐρωπαῖοι (Γάλλοι κυρίως καὶ Ἑλβετοὶ) ὀλίγοι.

Εἶναι ἡ ἕδρα τοῦ βιλαετίου.

Δύσκολον εἶναι νὰ ἀποτυπωθῇ (λέγει ὁ γερμανὸς Φίλιψον) διὰ τοῦ καλάμου ἡ γοητεία, τὴν ὁποίαν ἐμποιεῖ εἰς τὸν ξένον ἡ πόλις αὕτη, ἡ κατέχουσα ἀρκετὴν ἔκτασιν εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ὀλύμπου (τὸ μῆκός της εἶναι 4 χμ.), ἡ ἐκτεινομένη ὑπεράνω σπαργώσης καὶ γονίμου πεδιάδος. Γοητευτικὸν κυρίως εἶναι τὸ θέαμα τῆς πόλεως, ὅταν τὴν βλέπῃ κανεὶς ἀφ' ὑψηλοῦ. Καὶ τότε παρατηρεῖ ὅτι ὑπεράνω ὅλων τῶν οἰκιῶν ἐξέχουν οἱ λευκοὶ καὶ κομψοὶ μιναρέδες καὶ οἱ καμπύλοι θόλοι τῶν τζαμιῶν. Μεταξὺ δὲ τῶν τζαμιῶν καὶ τῶν γραφικῶν, γνησίως ἀνατολικῶν, οἰκιῶν διακρίνονται αἱ βαθεῖαι φάραγγες, τὰς ὁποίας ἔσκαψαν τὰ ἀπὸ τὰ ὄρη κατερχόμενα νερά, αἱ ὑπεράνω τῶν φαράγγων γέφυραι, ἄνω τῶν ὁποίων πάλιν ὑψοῦνται οἰκίαι. Ἀπὸ τὰς φάραγγας, ἀπὸ τὰς αὐλάς, τὰς μεταξὺ τῶν ἐρυθρῶν στεγῶν τῶν οἰκιῶν, ἀπὸ τὰς αὐλὰς τὰς μεταξὺ τῶν λευκῶν τζαμιῶν ἀνέρχεται τὸ πράσινον τῶν δένδρων, ὑψώνουν δὲ τὰς ζοφερὰς των κορυφὰς εὐμήκεις κυπάρισσοι. Πέραν ὅμως ἐκτείνεται ἡ εὐθαλὴς πεδιὰς μὲ τὴν ἀργυρόχρουν ταινίαν τοῦ Οὐλφὲρ (ἢ Νιλουφὲρ)-τσάϊ καὶ μὲ τὸν καθρέπτην τῶν ἑλῶν, τὰ ὁποῖα ἐδῶ καὶ ἐκεῖ λαμπυρίζουν. Εἰς τὸ βάθος τὴν ὅλην εἰκόνα κλείει τὸ περίφραγμα τῆς παραλίου ὀροσειρᾶς, τὸ ἄγριον τὴν ὄψιν καὶ ὅμως ποικίλον καὶ ὄχι μονότονον σχηματισμὸν παρουσιάζον. Ἀπὸ τὴν ὅλην εἰκόνα τῆς Προύσης λείπει βεβαίως ἡ θάλασσα. Συναρμονίζονται ὅμως ὀρειναὶ ἀπόψεις, γόνιμος παιδιάς, ἄφθονον πράσινον χρῶμα, θελκτικὴ τοποθεσία, οἰκοδομικὴ γνησίως ἀνατολικὴ καὶ νερὰ καταρρέοντα θορυβωδῶς. Καὶ κυρίως ἡ ἀφθονία τῶν ὑδάτων καὶ ἡ θαλερὰ βλάστησις εἶναι τὰ κατ' ἐξοχὴν χαρακτηρίζοντα τὴν Προῦσαν ἀπὸ ὅλας τὰς ἄλλας πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας, δῶρα πολύτιμα τῆς ἀφθόνου ὑγρασίας,

τὴν ὁποίαν καταθέτουν εἰς τὰς κατωφερείας καὶ τοὺς πρόποδας τοῦ Ὀλύμπου οἱ βόρειοι ἄνεμοι.—Ἡ γοητεία παραμένει ἀπαραμείωτος καὶ ὅταν διέρχεται κανεὶς τοὺς δρόμους τῆς πόλεως, ὡς συμβαίνει εἰς πολλὰς πόλεις τῆς Ἀνατολῆς. Κυρίως δὲ ἐπισύρουν τὴν προσοχὴν τὰ τζαμιά. Ὑψοῦνται εἰς τὸ μέσον ἠρεμούντων καὶ πρασίνων κήπων κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ τεμένη τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὰ ὁποῖα εἶναι χωσμένα μέσα εἰς τὰς οἰκίας, μέσα εἰς τὴν θορυβώδη κίνησιν καὶ τοὺς ἀκαθάρτους δρόμους. Ἢ ὑψοῦνται ἐπάνω εἰς λόφους, καταφύτους ἀπὸ κυπαρίσσους, εἰς τὸ μέσον δὲ πόλεως, ὅπου ἡ ζωὴ ρέει μὲ ἠρεμίαν καί, τρόπον τινά, μὲ προσοχήν. Ἐν γένει δὲ εἰς τὴν πόλιν ταύτην ὁ θόρυβος καὶ ἡ ταραχὴ δὲν ἐπικρατοῦν καὶ εἰς τὰ μέρη ἀκόμη ἐκεῖνα, ὅπου ἡ κίνησις ἔπρεπε νὰ προξενῇ ἀποκρουστικὸν θόρυβον. Ἡ ἠρεμία ἡ ἀνατολικὴ καὶ ἡ ἀπάθεια ἔχουν ὑψώσει εἰς τὴν πόλιν ταύτην ἕδραῖον τὸν θρόνον των. Μόνον δὲ εἰς τὰς συνοικίας, ὅπου ὑπάρχουν τὰ μεταξουργεῖα, καὶ ὅπου εἰσεχώρησεν ὁ νεώτερος βίος, ἀλλάσσει ἡ ἤρεμος φυσιογνωμία τῆς πόλεως. Πρὸ ὀλίγων μάλιστα ἐτῶν κατεσκευάσθη δρόμος εὐρύς, διερχόμενος διὰ τῆς ἀγορᾶς, ὁ ὁποῖος ἐτάραξε τὴν καθιερωμένην ἤρεμον διάθεσιν τῆς πόλεως. Πλαγίως διασχίζουν τὴν πόλιν τρεῖς μεγάλαι φάραγγες καὶ δύο μικρότεραι, κατερχόμεναι ἀπὸ τὸν Ὄλυμπον. Εἰς δὲ τὸ μέσον περίπου τῆς πόλεως ὑψοῦται ἡ ἀκρόπολις αὐτῆς, περιβαλλομένη ἀπὸ τεῖχος ρωμαϊκὸν καὶ βυζαντινόν. Ἀπὸ τὴν πλατεῖαν πάλιν, τὴν πρὸ τῆς ἀκροπόλεως, τὸ θέαμα εἶναι ἐπίσης ὡραιότατον. Μεταξὺ δὲ τῆς ἀκροπόλεως καὶ τοῦ ὄρους ἀναβλύζει εἰς τὸ μέσον λαμπροῦ, καταφύτου ἀπὸ πλατάνους, ἄλσους ἡ κυρία ψυχρὰ πηγὴ τῆς πόλεως, τὸ Βουνάρμπαση. Εἰς τὴν ἀκροτάτην ἐκ τῶν τεσσάρων δυτικῶν συνοικιῶν τῆς πόλεως ὑψοῦται τὸ τζαμίον Μουρὰτ Β' μὲ κῆπον, ὅπου ὑπάρχουν οἱ τάφοι τῶν Σουλτάνων. Δύο δὲ χιλιόμετρα μακρὰν ἀπὸ τὸ δυτικὸν ἄκρον τῆς πόλεως κεῖται τὸ χωρίον Τσεκιρτζὲ μὲ τὸ ἔξοχον τζαμὶ Γαζῆ-Χουγγιὰρ τοῦ 1365, μὲ τὰς θερμὰς πηγὰς Ἐσκὶ-Καπλουτζὰ καὶ μὲ πολλὰ ξενοδοχεῖα διὰ τοὺς λουομένους. Καὶ ἐδῶ ἐπίσης τὸ θέαμα τῆς πόλεως εἶναι γοητευτικόν. Αἱ θερμαὶ πηγαὶ τῆς Προύσης ἀναμφιβόλως εἶναι ἡ κυριωτάτη ἀφορμὴ τῆς δημιουργίας καὶ τῆς σημαντικότητος τῆς πόλεως. Αἱ πηγαί, εἰς τὸ χωρίον Τσεκιρτζὲ κείμεναι, εἶναι περίφημοι εἰς ὅλην τὴν Ἀνατολήν. Εἶναι θειοῦχοι καὶ σιδηροῦχοι, τὸ ὅλον 6. Ἀναμφιβόλως δὲ τῶν πηγῶν τούτων ἐγίνετο χρῆσις πρὸ τῶν χρόνων τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας

Ἀλλὰ καὶ τὰ ρωμαϊκὰ κτίσματα τῶν πηγῶνκαὶ τὰ βυζαντινὰ κατεστράφησαν, τὰ δὲ σημερινὰ εἶναι τῶν τουρκικῶν χρόνων.

Ἐκτὸς ὅμως τῶν πηγῶν τούτων, τῶν ψυχρῶν τοῦ Βουνάρπαση καὶ τῶν θερμῶν τοῦ Τσεκιρτζέ, ἡ Προῦσα ἔχει ἀκόμη ἀφθονίαν ὑδάτων, ἀρίστων πρὸς πόσιν, προερχομένων ἀπὸ πηγὰς τοῦ Ὀλύμπου. Καὶ ἑκάστη οἰκία ἔχει ὑδαταποθήκην δεχομένην διὰ σωλῆνος τὸ ὕδωρ. Δεύτερος δὲ σωλὴν διοχετεύει τὸ περισσεῦον ταύτης ὕδωρ εἰς τὴν ὑδαταποθήκην τῆς παρακειμένης οἰκίας κειμένης ἐπὶ ἐπιπέδου χαμηλοτέρου. Καὶ ἐπαναλαμβάνεται κατόπιν ὁ αὐτὸς τρόπος τῆς μετοχετεύσεως τοῦ ὕδατος. Ὅπου δὲ καὶ ἂν μεταβῇ κανεὶς ἐντὸς τῆς πόλεως ἀκούει νὰ κελαρύζουν νερὰ ἢ βλέπει νὰ ἀναβλύζουν ἐκ πηγῶν, νὰ σχηματίζουν δὲ ρυάκια καὶ μικροὺς καταρράκτας. Καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν πηγῶν, δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν, εἶναι ἀμέτρητος.—Ἡ Προῦσα μαστίζεται ἀπὸ σεισμούς. Οἱ δὲ γενόμενοι τὸ ἔαρ τοῦ 1855 ἦσαν καταστρεπτικοί.

Σήμερον λεωφόροι ἄγουσιν ἐκ Προύσης εἰς Μιχαλίτσιον — Πάνορμον, Μουδανία, Κίον, Γενὶ-σεχὶρ — Μπίλετζικ, Ἴνεγγιολ, Παζαρτζίκ, Τσεκιρτζέ.

Κατὰ τὸ ἔαρ τὴν πόλιν ἐπισκέπτονται πλῆθος περιηγητῶν καὶ λουομένων. Ἄλλως ἡ Προῦσα εἶναι καὶ σήμερον ἀκόμη διὰ τὴν συγκοινωνίαν τέρμα ὁδοῦ ἀδιεξόδου. Δυσκόλως μάλιστα συγκοινωνοῦν μετ' αὐτῆς καὶ τὰ διάφορα μέρη τοῦ βιλαετίου, τοῦ ὁποίου εἶναι πρωτεύουσα, Ὥστε ἡ σήμασία τῆς Προύσης εἶναι ὅλως διόλου διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν τῆς Σμύρνης, κατ' ἐξοχὴν κέντρου συγκοινωνίας, ὡς θὰ ἴδωμεν. Ἂν δὲ ἐξαιρέσωμεν τὰς θερμὰς πηγάς, ἡ Προῦσα εἶναι μόνον τὸ τοπικὸν κέντρον μιᾶς ἀναμφιβόλως ἐκτάκτως γονίμου περιοχῆς, ἡ ὁποία διὰ τὴν σηροτροφίαν της ἐξέχει καθ' ὅλην τὴν Τουρκίαν. Καὶ τὰ κράσπεδα τῶν λεκανοπεδίων, ὡς καὶ ἡ περίχωρος τῆς πόλεως, καλύπτονται ἀπὸ πολυαρίθμους μορέας,αἱ ὁποῖαι εὐδοκιμοῦν διὰ τὸ βροχερὸν τοῦ κλίματος χωρὶς νὰ εἶναι ἀνάγκη νὰ ποτισθοῦν. Καὶ τὰ κουκούλια μεταφέρονται ἀπὸ τὰ διαμερίσματα ταῦτα εἰς τὴν Προῦσαν ἢ διὰ νὰ ἐξαχθοῦν ἢ διὰ νὰ κλωσθῶσιν εἰς μέταξαν. Μέγας δὲ ἀριθμὸς ἀτμηλάτων κλωστηρίων μετάξης (περισσότερα ἀπὸ 50) λειτουργεῖ καὶ ἀνήκει εἰς Γάλλους καὶ Ἑλβετούς. Τὸ δὲ πλεῖστον τῆς ἀκατεργάστου μετάξης ἀποστέλλεται εἰς τὴν Λυὼν καὶ μόνον κατ' οἶκον ὑφαίνονται μεταξωτά. Ἀλλ' ὅμως ἡ βιομηχανία αὕτη τῶν μεταξωτῶν καὶ τῶν

βαμβακερῶν ὑφασμάτων, ἡ κατ' ἐξοχὴν ἀσκουμένη εἰς τὴν πόλιν ταύτην, ἡ ἄλλοτε παράγουσα ὑφάσματα μοναδικὰ καὶ περιζήτητα, ἐκπίπτει μὲ τὸν καιρόν, διότι δὲν δύναται νὰ συναγωνισθῇ τὴν εὐρωπαϊκὴν παραγωγήν. «Τὸ δημόσιον χρέος» ἵδρυσε σηροτροφικὴν σχολήν, ἡ ὁποία ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἀποτελέσματα. Ἐκτὸς δὲ τῆς μετάξης καλλιεργοῦνται εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Προύσης σιτηρά, ὀπῶραι (βερύκκοκα), ἡ ἄμπελος (σταφυλαί, οἶνος), τὸ ὄπιον, ἡ ἐλαία (ἐλαιόδενδρα ὑπάρχουν εἰς τὰς ὑπωρείας τῶν βουνῶν πλησίον τοῦ Τσεκιρτζέ).Τὸ κλῖμα τῆς πόλεως δὲν εἶναι καὶ πολὺ ὑγιεινόν. Ὁ πληθυσμὸς πρὸ τοῦ 1453 ὑπερέβαινε τὰς 100,000 καὶ κατῴκει εἰς ἔκτασιν πολὺ μεγαλειτέραν τῆς σημερινῆς. Κατὰ τὸ πρῶτον ὅμως ἥμισυ τοῦ 19 αἰῶνος κατῆλθεν εἰς 70,000 καὶ κατόπιν εἰς 35,000. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ ρωσοτουρκικοῦ πολέμου (1878) διὰ τῶν ἐγκατασταθέντων μουατζίριδων Μωαμεθανῶν ἐκ τῆς Βαλκανικῆς ἀνῆλθεν εἰς 100,000, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ 80,000 εἶναι Τοῦρκοι, οἱ δὲ ἄλλοι Ἀρμένιοι, Ἕλληνες καὶ Ἑβραῖοι. Αἱ εὐρωπαϊκαὶ κοινότητες εἶναι ὀλιγάριθμοι. Ἡ πόλις ἔχει καὶ πολυάριθμα γαλλικὰ σχολεῖα. Εἶναι δὲ καὶ ἕδρα τοῦ μητροπολίτου Προύσης καὶ ἀρχιεπισκόπου τῶν Ἀρμενίων, τῶν Ἀρμενοκαθολικῶν καὶ ραβίνου. Ἡ ἑλληνικὴ κοινότης ἔχει τρεῖς ἐνορίας (Μπαλοὺκ-παζὰρ—Κογιαβασίου, Δεμὶρ-καπού).

Ἱστορικαὶ εἰδήσεις.— Ὁ πρῶτος συνοικισμὸς εἰς τὴν ὑπὸ τῆς φύσεως εὐνοηθεῖσαν ταύτην χώραν ἔγινεν ἀναμφιβόλως ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως ἐνωρίτατα. Συνήθως ὅμως ἡ ἵδρυσις τῆς πόλεως ἀποδίδεται εἰς τὸν Προυσίαν Α΄, τοῦ ὁποίου καὶ τὸ ὄνομα φέρει (180 π.Χ.). Διὰ τῆς διαθήκης Νικομήδους Γ΄ ἡ πόλις, ὅπως καὶ ὅλον τὸ βασίλειον τῆς Βιθυνίας, περιῆλθεν εἰς τὴν κατοχὴν τῶν Ρωμαίων (74 π. Χ.). Ἐπὶ τοῦ Τραϊανοῦ ὁ διοικητὴς τῆς Βιθυνίας Πλίνιος ὁ νεώτερος ἀνοικοδόμησε τὰ λουτρὰ καὶ ἀνήγειρε βιβλιοθήκην. Ἀλλὰ τὰς θερμὰς αὐτῆς πηγὰς ἐχρησιμοποίησαν κυρίως οἱ Βυζαντινοί. Τῷ 525 Θεοδώρα, ἡ σύζυγος τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἦλθεν εἰς τὰ λουτρὰ τῆς Προύσης συνοδευομένη ὑπὸ 4,000 ὑπηρετῶν καὶ ἀκολούθων. Πλούσιοι δὲ βυζαντινοὶ ἐλούοντο εἰς τὰς θέρμας αὐτῆς. Τὸν 10 αἰῶνα (950) κατέκτησαν τὴν πόλιν οἱ Ἄραβες καὶ τῷ 1097 περιέπεσεν αὕτη εἰς τὰς χεῖρας τῶν Σελτζούκων. Ἀλλὰ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς 4ης σταυροφορίας ἡ πόλις ἀνῆκεν εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς καὶ ἔμεινεν, ἀφοῦ ματαίως ἐπολιορκήθη ἀπὸ τοὺς Λατίνους (1204), εἰς τὴν ἐξουσίαν Θεοδώρου τοῦ Λασκάρεως. Εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων περιῆλθε τῷ

1326, ἀφοῦ ὁ Ὀσμὰν (1299-1326) ἐπολιόρκησεν αὐτὴν ἐπὶ δέκα ἔτη, τὴν ἐκυρίευσε δὲ ὁ υἱός του Ὀρχὰν (1326-1359) ὀλίγον πρὶν ἀποθάνῃ ὁ πατήρ του. Ἡ πόλις ἔκτοτε ἀπέβη πρωτεύουσα τοῦ τουρκικοῦ κράτους. Ἐκοσμήθη δὲ μὲ τουρκικὰ οἰκοδομήματα, τζαμία κυρίως, ὅσον καμμία ἄλλη ἕως τότε. Ἀλλ' ἡ ἕδρα τοῦ κράτους μετεφέρθη τῷ 1365 εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν. Ἐν τούτοις μέχρι τοῦ τέλους 15 αἰῶνος οἱ Σουλτᾶνοι ἐκόσμουν τὴν πόλιν μὲ οἰκοδομὰς καὶ μέλη τῆς οἰκογενείας των ἐθάπτοντο ἐκεῖ καὶ ἐτιμῶντο μὲ μαυσωλεῖα ὡς νὰ μὴ εἶχον ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν διάρκειαν τῶν εὐρωπαϊκῶν των κτήσεων. Φρικτὴν ἐρήμωσιν ὑπέστη ἡ πόλις ἀπὸ τοὺς Ἄραβας (περὶ τὸ 950), κατ' αὐτὴν τὴν τουρκικὴν κατάκτησιν, ἀπὸ τοὺς Μογγόλους (μετὰ τὸ 1402), ἀπὸ τὸν ἐπαναστάτην Καντέρογλου (1607), ἀπὸ πυρκαϊὰν τῷ 1804 καὶ ἀπὸ σεισμοὺς τῷ 1855. Ἀλλ' ἑκάστοτε ἀνέκυπτε πολὺ ἢ ὀλίγον ἐκ τῶν συμφορῶν της τούτων.—Ἐκ τῶν μνημείων της, τῶν πολλῶν καὶ ἀξιομνημονεύτων, ἀναφέρομεν τοὺς τάφους τῶν Σουλτάνων Ὀσμὰν καὶ Ὀρχάν, τὸ Οὐλοὺ τζαμὶ (μέγα τζαμίον), τὸ Γιεσὶλ τζαμί, ὡραιότατον μνημεῖον τῆς τουρκικῆς ἀρχιτεκτονικῆς, τὸ Γιλδιρὶμ τζαμί, τὸ βεζεστένιον κατὰ μίμησιν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀνεγερθέν.—Ἡ Προῦσα εἶναι καὶ ἡ πατρὶς Δίωνος τοῦ Χρυσοστόμου, ἡ προσφιλὴς δὲ πόλις τοῦ Προυσίου, τοῦ Ἀννίβα καὶ τοῦ Ἀδριανοῦ.—Προσθέτομεν ἐν τέλει ὅτι κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ὁ ἄνω τῆς Προύσης ὑψούμενος Ὄλυμπος εἶχεν ἀπειραρίθμους μονάς. Καὶ αἱ κορυφαί του, τὰ σπήλαιά του, αἱ λόχμαι του ἔβριθον μοναχῶν. Αἱ μοναὶ δὲ αὗται ἀνέδειξαν πολλοὺς ὁσίους, τῶν ὁποίων τὴν μνήμην τιμᾷ ἡ ἐκκλησία, εἶχον δὲ φήμην μεγάλην καὶ τὰς ἐπεσκέπτοντο καὶ αὐτοκράτορες καὶ μεγιστάνες. Περίφημοι δὲ ἐξ αὐτῶν ἦσαν αἱ μοναὶ τῶν Ἀβραμιτῶν καὶ τῶν Ἀγαύρων.

Κίος (Γκεμλίκ).

Κάτοικοι 13,000 Ἕλληνες.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ κεῖται εἰς τὸ βάθος τοῦ Κιανοῦ κόλπου, ἐπὶ θέσεως γραφικῆς καὶ εἰς τοὺς πρόποδας ὑπερκειμένου αὐτῆς ὄρους, εἶναι δὲ μικρὰ καὶ ὡραία πόλις, περιβαλλομένη ἀπὸ ἐλαιῶνας. Ἡ Κίος σήμερον εἶναι τὸ ἐπίνειον τῆς Νικαίας καὶ ὁ λιμήν, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐξάγονται τὰ προϊόντα τῶν μεταλλείων τοῦ Ἀδρανὸς καὶ τοῦ Κάρλιγερ. Ἔχει δὲ καὶ μικρὸν ναυπηγεῖον. Ἀλλὰ κατὰ τὸν 18

αἰῶνα εἶχε ναυπηγεῖον μέγα, εἰς τὸ ὁποῖον κατεσκευάζοντο πλοῖα ἐκ τῆς ξυλείας τοῦ Ὀλύμπου. Σήμερον ἡ Κίος, διὰ τῆς ὁποίας ἄλλοτε διεξήγετο ἡ συγκοινωνία μὲ τὴν Προῦσαν, ἐξέπεσεν ἀφ' ὅτου ἔγινεν ὁ σιδηρόδρομος Προύσης—Μουδανίων, τὰ ὁποῖα καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀνεδείχθησαν πρὸς ζημίαν της. Ἀμαξιτὸς συνδέει τὴν μικρὰν πόλιν μὲ τὴν Προῦσαν. Εἰς τὴν Κίον ἕδρευει ὁ μητροπολίτης Νικαίας.—Τὸ τουρκικὸν ὄνομα Γκεμλὶκ ἢ Γκεμλὲκ σημαίνει ὑποκάμισον. Καὶ λέγεται ὅτι ἡ πόλις ὠνομάσθη οὕτω, διότι ἐξ αὐτῆς ἐξήγοντο περίφημα, μετάξινα, ὑποκάμισα, εἰς τὴν Προῦσαν κατασκευαζόμενα.

Ἱστορικαὶ εἰδήσεις.—Ἡ Κίος ὑπῆρξεν ἀποικία τῶν Μιλησίων. Κατὰ τὸν Στράβωνα (12,563) τὴν πόλιν κατέσκαψε Φίλιππος Γ', ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας, ἔδωκε δὲ εἰς τὸν Προυσίαν, ὁ ὁποῖος τὴν ὠνόμασε Προυσιάδα. Ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ἐκαλεῖτο Prusa ad mare. Ἡ πόλις σχετίζεται καὶ μὲ τὸν μῦθον περὶ τοῦ Ἡρακλέους. Κατ' αὐτὸν δὲ ὠνομάσθη ἀπὸ τὸν Κίον, ἑταῖρον καὶ συμπλοτῆρα τοῦ Ἡρακλέους, ἐπανελθόντα ἐκ τῶν Κόλχων, κτίσαντα δὲ ἐδῶ τὴν ἐπώνυμόν του πόλιν.

Μουδανία.

Κάτοικοι 6,000.
Ἕλληνες 4,500.
Τοῦρκοι 1,500.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ κεῖται εἰς τὸ βάθος ὁμωνύμου ὅρμου, ἐπὶ τῆς νοτίας παραλίας τοῦ Κιανοῦ κόλπου, ἀνοιγομένου ἐνταῦθα. Εἶναι δὲ τὸ ἐπίνειον τῆς Προύσης, μὲ τὴν ὁποίαν συνδέεται σιδηροδρομικῶς. Διαρκεῖ δὲ τὸ ἀπὸ Μουδανίων μέχρι Προύσης σιδηροδρομικὸν ταξείδιον δύο ὥρας. Τὰ Μουδανία εἶναι κομψὴ καὶ καθαρὰ πολίχνη. Αἱ οἰκίαι της ἐξέχουν μέσα εἰς τὸ πράσινον χρῶμα τῆς περιβαλλούσης αὐτὰς βλαστήσεως. Ἔχει δὲ καὶ ἐμπόριον ζωηρότατον (τῷ 1903 κατέπλευσαν εἰς τὸν λιμένα της 323 ἀτμόπλοια καὶ 868 ἱστιοφόρα μὲ ὀθωμανικὴν σημαίαν, 327 ἀτμόπλοια καὶ 42 ἱστιοφόρα εὐρωπαϊκά, τὸ ὅλον τόννοι 124,000). Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν θαλασσίων λουτρῶν τὰ Μουδανία καὶ τὰ περίχωρά του συχνάζονται ἀπὸ Προυσαεῖς καὶ Κωνσταντινουπολίτας. Καὶ τὰ πόσιμα δὲ ὕδατα τῆς πόλεως αὐτῆς εἶναι ἐξαίρετα. — Πλησίον τῶν Μουδανίων κεῖται τὸ

Ἀρβανιτοχώρι συνοικισθὲν ἀπὸ Ἠπειρώτας, καλουμένους ἐνταῦθα κοινῶς Ἀρβανίτας.

Ἡ πόλις ἱδρυθεῖσα ὡς ἀποικία ὑπὸ τῆς Κολοφῶνος ὠνομάσθη Μύρλεια, ἔπειτα δὲ Ἀπάμεια κατὰ τὸ ὄνομα τῆς συζύγου τοῦ Προυσίου. Κατὰ τὸν μεσαιῶνα ὠνομάσθη Montagnae, τοῦ ὀνόματος δὲ τούτου τουρκικὴ παραφθορὰ εἶναι τὸ σημερινόν.

Σιγή.

Κάτοικοι 3,590 Ἕλληνες πλὴν ὀλίγων Τούρκων.

Εἶναι ἀνθηρὰ κωμόπολις, κειμένη πρὸς Δ τῶν Μουδανίων παράλιος, ἔχουσα παλαιὸν ναὸν βυζαντινὸν μὲ δύο θόλους, τὸν ναὸν τῶν Ταξιαρχῶν, ἔχουσα δὲ καὶ ὀλίγους Τούρκους κατοίκους, ὁμιλοῦντας ὅμως τὴν ἑλληνικήν.

Τρίγλεια ἢ Τρίγλη *(τουρκ. Τερλιέ).*

Κάτοικοι 4,500.
Τοῦρκοι μόνον 450.
Ἕλληνες ὅλοι οἱ ἄλλοι.

Κεῖται ἀκόμη δυτικώτερον τῆς Σιγῆς ἔχει ἐλαιῶνας λαμπρούς, γόνιμον δὲ πρὸ αὐτῆς πεδιάδα (ἄμπελος, ἐλαία, μορέα). Ἡ κωμόπολις κυρίως εἶναι ἐκτισμένη ἐντὸς κοιλώματος, σχηματιζομένου ἀπὸ παραθαλασσίους λόφους. Διασώζει δὲ καὶ 6 ναοὺς παλαιούς, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι ὁ τοῦ ἁγ. Γεωργίου Κυπαρισσιώτη καὶ ὁ τῆς Πενταβασιλίσσης, ὡς καλεῖται σήμερον.

Κῶμαι καὶ κωμοπόλεις εἰς τὰ τριγύρω τῆς Προύσης.

Εἰς δὲ τὰ τριγύρω τῆς Προύσης μέρη ὑπάρχουν καὶ ἀρκεταὶ κῶμαι καὶ κωμοπόλεις, ἔχουσαι πληθυσμὸν ἑλληνικὸν πυκνόν, ἀκμαῖον καὶ φιλοπρόοδον. Ἐκ τούτων εἶναι ἡ *Μεσαί πολις*, κειμένη μεταξὺ Μουδανίων καὶ Προύσης καὶ εἰς ἀπόστασιν ἡμισείας ὥρας ἀπὸ τῆς θαλάσσης, λείψανον παλαιᾶς ἀκμῆς, ὡς δεικνύει καὶ τὸ ἀρχαϊκόν της ὄνομα (κάτοικοι 1300 ὅλοι Ἕλληνες). Ἄλλη εἶναι τὸ *Νεοχώριον*, κείμενον εἰς ἀπόστασιν μιᾶς ὥρας πρὸς τὰ ΝΑ τῶν Μουδανίων, παράλιον, συνοικισθὲν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19 αἰῶνος (κάτοικοι 600 Ἕλληνες ἐκτὸς πολὺ ὀλίγων Τούρκων). Ἑλληνικώτατον χωρίον εἶναι καὶ οἱ *Ἐλεγμοί*, παράλιον καὶ τοῦτο ἐπὶ τοῦ κόλπου (κάτοικοι Ἕλληνες 1700 καὶ Τοῦρκοι 300). Ἄνω δὲ τῶν Ἐλεγμῶν, κεῖται

τὸ *Παλλαδάριον* (κάτοικοι 3,000 ὅλοι Ἕλληνες). Πρὸς Β δὲ τῆς Προύσης καὶ εἰς 1 ½ ὥραν ἀπ' αὐτῆς κεῖται τὸ *Δεμιρδέσιον*, μεσόγειον, ὀνομαστὸν διὰ τὴν ὑπεροχήν καὶ τὴν ἀνδρείαν τῶν κατοίκων του (κάτοικοι 1300 ὅλοι Ἕλληνες). Μεταξὺ δὲ Δεμιρδεσίου καὶ Προύσης κεῖται τὸ *Τεπετζίκιον* (κάτοικοι περὶ τοὺς 1000 Ἕλληνας). Ἄλλο χωρίον εἶναι τὸ *Καλασάνιον*, ἀπέχον 1 ½ ἀπὸ τῆς Προύσης, τουρκόφωνον τοῦτο (κάτοικοι 900), ἡ *Πλατύαινος* (900) καὶ τὸ *Σουσουρλούκιον* (κάτοικοι 2000 Ἕλληνες ἐκτὸς 300 Τούρκων), τουρκόφωνον καὶ τοῦτο. Αἱ κοινότητες αὗται διετήρησαν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη λαμπρὰ σχολεῖα, τὰ ὁποῖα συνετέλεσαν πολὺ εἰς τὴν διάδοσιν τῆς ἑλληνικῆς μεταξὺ τῶν κατοίκων καὶ τῶν ἀποσκοράκισιν τῆς τουρκικῆς.

Μιχαλίτσι (1).

Κάτοικοι 7,800.
Ἕλληνες 6,800.
Οἱ λοιποὶ Τοῦρκοι καὶ Ἀρμένιοι, ὀλιγώτεροι τῶν Τούρκων.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ. Κεῖται ὄχι μακρὰν τῆς λίμνης Ἀπολλωνίας καὶ πρὸς Δ αὐτῆς, ἐπὶ λόφου δέ, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἡ ἄμυνα κατὰ ἐπιδρομόντος ἐχθροῦ δὲν εἶναι δύσκολος. Τὸ Μιχαλίτσι, τὸ ὁποῖον ἀναλόγως τοῦ πληθυσμοῦ του κατέχει εὐρεῖαν ἔκτασιν, εἶναι ἀξία λόγου πολίχνη καὶ ἔχει ζωηροτάτην ἀγοράν. Εἰς τὸν ξένον, τὸν πρώτην φορὰν ἐπισκεπτόμενον αὐτό, παρουσιάζει ὄψιν φαιδρὰν καὶ ἐξόχως γραφικήν. Ἔχει δὲ εὐπορίαν καὶ δραστηριότητα βιομηχανικὴν καὶ ἐμπορικήν, ὀφειλομένην κυρίως εἰς τὴν σηροτροφίαν, τὴν κυρίαν ἀσχολίαν τῶν κατοίκων του. Τὰ τριγύρω καὶ ἡ πεδιάς, ἡ πρὸ αὐτοῦ ἐκτεινομένη, καλύπτονται ἀπὸ μορέας, ἀμπέλους καὶ ὀπωροφόρα. Κυπάρισσοι δὲ πανύψηλοι καλύπτουν τὰ τουρκικὰ νεκροταφεῖα καὶ τὰς αὐλὰς τῶν τζαμιῶν, χρονολογούμεναι πολλαὶ ἐξ αὐτῶν ἀπ' αὐτῆς τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως. Τὸ ζοφερὸν δὲ χρῶμα αὐτῶν ἀντιτίθεται πρὸς τὸ ἐρυθρὸν καὶ κίτρινον ὡς τῆς ὤχρας, ὡς καὶ πρὸς τὰ ἄλλα ποικίλα χρώματα τοῦ ἐξωτερικοῦ τῶν οἰκιῶν, ἐνῷ οἱ κατάλευκοι μιναρέδες ὑψοῦσι τὴν κορυφήν των ὑπεράνω τῆς στέγης τῶν οἰκιῶν. Ἡ πολίχνη ἔχει καὶ σπουδαιότητα συγκοινωνιακήν, ὡς κειμένη ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἀπὸ Πανόρμου (Κυζίκου) εἰς Προῦσαν καὶ εἰς

(1) Μὲ τὸ ἴδιον ὄνομα ὑπάρχει καὶ χωρίον εἰς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ μητροπολίτου Προύσης.

τὰς διακλαδώσεις της πρὸς τὰς κοιλάδας τοῦ Μακέστου καὶ Ρυνδάκου. Δεσπόζει δὲ πρὸς τούτοις καὶ τῆς ἐξόδου γονίμου πεδιάδος πρὸς τὴν Προποντίδα. Διότι εἰς ὀλίγην ἀπόστασιν πρὸς Α καὶ πρὸς Δ ρέει ὁ Ρύνδακος, ἐκ τῆς Ἀπολλωνίας πηγάζων, καὶ ὁ Μάκεστος. Οὗτος πλησίον τῆς πόλεως δέχεται τὸν Καρὰ-δερέ, τὸν πηγάζοντα ἀπὸ τὴν Ἀφνίτιδα, καὶ ἑνώνεται ἔπειτα μὲ τὸν Ρύνδακον. Ἡνωμένοι δὲ τώρα καὶ οἱ τρεῖς ποταμοὶ σχηματίζουν ροῦν πλωτόν, διασχίζοντα τὴν ὀροσειράν, τὴν χωρίζουσαν τὴν πεδιάδα ἀπὸ τὴν παραλίαν τῆς Προποντίδος. Ἡ πόλις φαίνεται νὰ εἶναι κτίσμα μεσαιωνικόν, διότι ἀρχαιότερα λείψανα δὲν παρουσιάζει. Ὁ Χαλκοκονδύλης τὴν ὀνομάζει Μιχαλίκιον. Ἐκ δὲ τῶν τουρκικῶν κτισμάτων ἄξια μνείας εἶναι τὰ καραβανσεράγια καὶ τὸ βεζεστένιον διὰ τὴν ἀγοραπωλησίαν κυρίως τῆς μετάξης.

Κερμαστὴ ἢ Κρεμαστή.

Κάτοικοι 5,000.
Ἕλληνες 2,000.
Τοῦρκοι 2,500.
Ἀρμένιοι ὀλίγοι καὶ Ἑβραῖοι ἐλάχιστοι.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ κεῖται πρὸς Ν τοῦ Μιχαλιτσίου ἐπὶ τῶν δύο ὀχθῶν τοῦ Ρυνδάκου. Γέφυρα δέ, 155 βημάτων μακρά, ἑνώνει ἐνταῦθα τὰς δύο ὄχθας τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου ποταμοῦ τῆς Μυσίας. ΒΔ τῆς Κερμαστῆς ἔκειτο ἡ Μιλητόπολις, τῆς ὁποίας ἐρείπια διετηρήθησαν μέχρι σήμερον.

Ἀπολλωνία.

Κάτοικοι 2,500 Ἕλληνες.
Τοῦρκοι μόνον 560.

Δυτικῶς τῆς Προύσης καὶ εἰς ἀπόστασιν 50 περίπου χμ. ἀπ' αὐτῆς κεῖται ἡ λίμνη Ἀπολλωνία (Ἀρτυνία (Ἀπολλωνιᾶτις) λίμνη, τουρκ. Ἀμπουλλιὸντ γκιόλ). Ἡ ἐπιφάνειά της καλύπτεται ἀπὸ νήσους, ἔχει δὲ καὶ χερσόνησον πρὸς τὸ ἀνατολικὸν αὐτῆς, εἰς τῆς ὁποίας τὴν ἄκραν ὑψοῦται λόφος γ[illegible]κώτατος, καλυπτόμενος ἀπὸ κυπαρίσσους τοῦ ἑλληνικοῦ νεκροταφείου. Ἀλλ' ἡ μικρὰ πόλις Ἀπολλωνία κεῖται κυρίως ἐπὶ νησῖδος, ἀνερχομένης ἀπέναντι τοῦ ἄκρου τῆς χερσονήσου ἀπὸ τὰ ὕδατα τῆς λίμνης. Ἐπ' αὐτῆς συμπεπυκνωμέναι παρατάσσονται αἱ οἰκίαι της. Ἡ νῆσος περιβάλλεται

ἀπὸ ὅλα της τὰ μέρη μὲ ἰσχυρὸν μεσαιωνικὸν τεῖχος, κατεσκευασμένον δὲ ἀπὸ ἀρχαίους λίθους. Ὁρατὰ εἶναι ἀκόμη καὶ θεμέλια ἀρχαίων τειχῶν. Ἀμμώδης ἰσθμὸς ἑνώνει τὴν νῆσον μὲ τὴν χερσόνησον. Ἐπ' αὐτοῦ ὅμως ὑπάρχει καὶ γέφυρα ξυλίνη, ἡ ὁποία μᾶς δεικνύει ὅτι ὁ ἰσθμὸς πλημμυρίζεται, ὅταν ἡ λίμνη δεχθῇ ὄμβρια ὕδατα. Αἱ οἰκίαι τῆς Ἀπολλωνίας εἶναι κατεσκευασμέναι ἀπὸ σκελετοὺς ἐκ ξύλων, τῶν ὁποίων τὰ κενὰ γεμίζει πηλὸς καὶ κέραμοι. Ἔχει δὲ ἡ πόλις δρόμους ἀπιστεύτως στενοὺς καὶ πνιγηρούς, εἰς τοὺς ὁποίους οὐδέποτε εἰσδύει ἡλιακὴ ἀκτίς. Οἱ κάτοικοί της εἶναι σχεδὸν ὅλοι Ἕλληνες. Ἰσχυρίζονται ὅτι ἀπὸ τῶν μεσαιωνικῶν χρόνων διετηρήθησαν ἐδῶ καὶ ἡ τοποθεσία τῆς πόλεώς των πράγματι ἐνισχύει τὸν ἰσχυρισμὸν τοῦτον. Ἀσχολοῦνται δὲ μὲ τὴν σηροτροφίαν καὶ ἁλιείαν. Τὰ πολυάριθμά των πλοιάρια μεταφέρουν τοὺς ἁλιευομένους ἰχθῦς ὡς καὶ τοὺς ἀστακοὺς τῆς λίμνης διὰ τοῦ Ρυνδάκου, τοῦ ἐκρέοντος ἀπὸ τὴν λίμνην, εἰς τὴν Προποντίδα καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὅταν τρέφουν τοὺς μεταξοσκώληκας, τὰ πλοιάρια μεταφέρουν χλωρὰ φύλλα ἐκ τῶν μορεώνων, τῶν εἰς τὰς ὄχθας τῆς λίμνης, εἰς τὴν πόλιν. Ἐκ τῶν δύο δὲ τούτων ἐμπορευμάτων, τῆς ἁλιείας καὶ τῆς σηροτροφίας, οἱ κάτοικοι ὁπωσδήποτε εὐποροῦν. Τῷ 1900 μέρος τῆς πόλεως κατεστράφη ἀπὸ πυρκαϊάν. Ἀλλ' οἰκίαι ἀνοικοδομήθησαν ταχέως.—Τῶν κυπαρίσσων ὁ λόφος ἔχει ὕψος 52 μ. Ἐκεῖ ὑπάρχει ἀτμόμυλος, λείψανα ἔπειτα ἀρχαίου θεάτρου καὶ ἐλαιόδενδρα. Τὸ θέαμα δὲ τῆς λίμνης ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου εἶναι θελκτικώτατον. Κατὰ τὸ ἔαρ μάλιστα ὅταν δύῃ ὁ ἥλιος, ἡ λίμνη φαίνεται ὡς νὰ φλέγεται. Τότε ἀπὸ ὅλας τὰς ὄχθας ἐκκινοῦν πλοιάρια, κατάφορτα ἀπὸ τὰ μορεόφυλλα, τὰ συναχθέντα τὴν ἡμέραν, καὶ διευθύνονται ὅλα πρὸς τὴν νῆσον. Πρὸς Ν ἡ λίμνη περιβάλλεται ἀπὸ κατωφέρειαν ὄρους ὕψους 200 μ. Ἀλλ' ἐπὶ τῆς ὄχθης ἐνταῦθα ἀνέρχονται κωνοειδῆ ὑψώματα εἰς τὰ στόματα κοιλάδων, ἐπ' αὐτῶν δὲ κεῖνται μερικὰ ἑλληνικὰ χωρία, τὸ Ἀκσὲ-βουνὰρ (ἀπὸ Θρᾷκας κατοικούμενον), τὸ Νατσί, τὸ Δουράκ. Εἰς δὲ τὰ ἀνατολικὰ τῆς λίμνης ἐκτείνεται μικρά, ἀλλὰ γόνιμος πεδιάς. Ἡ βορεία ὄχθη ἔχει κόλπους καὶ χερσονήσους, πρὸ τῶν ὁποίων ὑψοῦται ἀπὸ τὴν λίμνην ὁλόκληρος συστὰς νησίδων. Ἡ μεγαλυτέρα ἐξ αὐτῶν εἶναι ἡ δυτικωτάτη, ἡ Χαλίμπεη-ἀδασί, ἐπιμήκης, 70 μ. ὑψηλή. Ἀπέναντί της ἐπὶ χερσονήσου, κεῖται τὸ χωρίον Καραγὰτς ἢ Γούλιος, κατοικούμενον ἀπὸ ἁλιεῖς, Τούρκους καὶ Ἕλ-

ληνας. Βορειότερον κεῖνται ἄλλα ἑλληνικὰ χωρία. Τὸ Ἀϊνάτι ἢ Ἐσκίτζε λέγεται ὅτι εἶναι ἀποικία Μανιατῶν, τοὺς ὁποίους κάποιος μπέης ἐγκατέστησεν ἐδῶ διὰ νὰ σχηματίσῃ ἐξ αὐτῶν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν του ληστρικὴν συμμορίαν. Εἰς τὸν μικρὸν ὅρμον πρὸς Δ τοῦ λόφου τῶν κυπαρίσσων παρατηροῦνται ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὕδατος παλαιὰ τείχη, πιθανώτατα ἀρχαῖοι νεώσοικοι. Μία μικρὰ νῆσος περιβάλλεται ἀπὸ ἀρχαῖον τεῖχος καὶ λέγουν ὅτι ἐκεῖ ἠγείρετο ἀρχαῖος ναός. Πρὸς Δ τῆς λίμνης ἔκειτο καὶ τὸ *Λοπάδιον* βυζαντινὸν φρούριον, ἰσχυρότατον, τοῦ ὁποίου μόνον μέρος διατηρεῖται μέχρι σήμερον. Ἄλλα περὶ τὴν λίμνην ἑλληνικὰ χωρία εἶναι τὸ Μπάσκιοϊ, ἡ Χωρούδα ἢ Καρατζόβα, τὸ Κωνσταντινίτσι. Τὰ χωρία ταῦτα τῆς περιοχῆς τῆς Ἀπολλωνίας κατῳκήθησαν ἐκτὸς τοῦ Ἀϊνατιοῦ, ἀπὸ Ἕλληνας τῆς Ἀπολλωνίας, ὅταν πλέον δὲν ἦτον ἀνάγκη νὰ ἔχουν οἱ κάτοικοι ὀχυρὸν τόπον πρὸς ἄμυναν, καὶ ὅταν ηὐξήθη τόσον ὁ πληθυσμὸς τῆς πόλεως, ὥστε δὲν τὸν περιελάμβανεν. Τὰ χωρία ἔχουν τουρκικὰ ὀνόματα, μερικὰ δὲ καὶ ἑλληνικά. Ἐκ τούτου γίνεται φανερὸν ὅτι πρὶν κατοικηθοῦν ἀπὸ Ἕλληνας κατῳκοῦντο ἀπὸ Τούρκους. Καὶ οἱ οἰκονομικῶς ἰσχυρότεροι Ἕλληνες ἐξετόπισαν καὶ ἐδῶ τοὺς Τούρκους. — Εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Ἀπολλωνίας ἔχομεν καὶ μουατζίριδες, κυρίως Ἀλβανούς.

Ἡ ὅλη περιοχὴ τῆς Ἀπολλωνίας εἶναι γονιμωτάτη. Πλὴν τινων δὲ ποιμνιοβοσκῶν τῶν τσιφλικίων καὶ ὡραίων λειμώνων πλησίον τῶν ποταμῶν ὅλη σχεδὸν ἡ γῆ καλλιεργεῖται μὲ σιτηρὰ καὶ μὲ λίνον, ἀλλὰ στερεῖται δένδρων. Ἐξέχει ὅμως κυρίως ἡ σηροτροφία, διὰ τὴν ἐποίαν ὑπάρχουν μορεῶνες εἰς τὰ κράσπεδα τῶν βουνῶν καὶ εἰς τὴν νοτίαν ὄχθην τῆς λίμνης. Πλησίον ταύτης ὑπάρχουν καὶ ὀλίγαι ἐλαῖαι. Σπουδαιοτάτη εἶναι καὶ ἡ ἁλιεία, ὡς εἴπομεν, εἰς τὴν Ἀπολλωνίαν. Συγκοινωνίας δρόμους ἔχομεν τὸν τῆς Πανόρμου—Μιχαλιτζίου—Προύσης καὶ τὸν τῆς Πανόρμου—Σουγγουρλού. Τοῦ πρώτου διακλάδωσις εἶναι ἡ στενὴ λεωφόρος Μιχαλιτζίου—Κερμαστῆς, ἥτις καὶ καταλήγει εἰς τὴν τελευταίαν.

Κατὰ δὲ τοὺς ἀρχαίους χρόνους εἰς τὴν περιοχὴν τῆς λίμνης Ἀπολλωνίας ὑπῆρχον δύο πόλεις ἡ Μιλητόπολις πλησίον τῆς Κερμαστῆς καὶ ἡ Ἀπολλωνία. Ἡ τελευταία ἐκαλεῖτο Ἀπολλωνία ἡ πρὸς Ρυνδάκῳ πρὸς διάκρισιν ἄλλων πολλῶν ὁμωνύμων πόλεων, ἂν καὶ δὲν ἔκειτο πλησίον τοῦ ποταμοῦ τούτου, ὁ ὁποῖος εἰσρέει καὶ ἐκρέει ἀπὸ

τὴν λίμνην πρὸς τὰ Δ αὐτῆς, ἐνῷ ἡ πόλις ἔκειτο (κεῖται δὲ καὶ σήμερον) πρὸς τὰ Α. Σήμερον ἔχομεν τρεῖς πόλεις, Ἀπολλωνίαν, Μιχαλίτζι, Κερμαστήν. Τῶν δύο δὲ τελευταίων τὰ ὀνόματα μᾶς δεικνύουν ὅτι κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ὑφίσταντο καὶ αἱ δύο. Ἔχομεν ὅμως περὶ τῆς βυζαντινῆς προελεύσεώς των καὶ ἄλλα ἀκόμη τεκμήρια.

Ἀδρανὸς ἢ Ἐδρενὸς ἢ Μπέητζε (*Ἀδριανοὶ ἢ* Hadriani ad Olympum).

Κάτοικοι 3,000 Τοῦρκοι ὅλοι.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ κεῖται πρὸς Ν τῆς Προύσης καὶ εἰς ἀπόστασιν 50 χμ. περίπου ἀπ' αὐτῆς, μὲ τὴν ὁποίαν τὴν συνδέει ἁμαξιτή, καταλήγουσα εἰς τὴν πόλιν ταύτην, καὶ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ἀδρανὸς-τσάϊ (Ρυνδάκου), πρὸς τὰ ΝΑ δὲ τοῦ Μιχαλιτσίου καὶ τῆς Κερμαστῆς. Ἡ τριγύρω τοῦ Ἀδρανὸς γῆ παράγει ὀπώρας παντὸς εἴδους. Ἀλλ' ἐξ ὅλων ἐκτιμῶνται πολὺ τὰ δαμάσκηνα, τὰ μῆλα, τὰ σταφύλια. Παράγει δὲ καὶ δημητριακὰ καὶ ὄπιον καὶ βαλανίδια. Ἡ πόλις ἔχει ἀκόμη πολλοὺς νερομύλους καὶ σιδηρουργεῖα. Τὸ σημερινὸν ὄνομά της εἶναι τουρκικὴ παραφθορὰ τοῦ ἀρχαίου.

Οἱ Ἀδριανοὶ πρὸς Ὄλυμπον ἢ ἐν Ὀλύμπῳ ἦτο πολίχνη, ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἀδριανοῦ πλησίον τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ρυνδάκου καὶ ἐπὶ δυτικῆς παρόδου τοῦ Ὀλύμπου. Τὰ ἐρείπιά της σήμερον δεικνύονται πλησίον τοῦ Ἀδρανός.

β') Σαντζάκιον Μπαλουκεσὲρ ἢ Καρασί.

Ἀποτελεῖται ἀπὸ 9 καζάδες, Μπαλουκεσέρ, Ἀϊβαλί, Βουρχανιὲ (ἢ Κεμερίου), Ἀδραμυττίου, Ἀρτάκης, Γκιόνεν, Πανόρμου, Πίγαδις, Σιντιργί.

Μέχρι τοῦ 1888 τὸ σαντζάκιον Καρασὶ ἀπετέλει ἴδιον βιλαέτιον. Προσηρτήθη δὲ τὸ ἔτος τοῦτο ὡς σαντζάκιον εἰς τὸ βιλαέτιον Προύσης.

Μπαλουκεσὲρ (*Ἀδριανοῦ Θύραι*).

Κάτοικοι 36,000.

Ἕλληνες 2,000.

Ἀρμένιοι 2,000.

Τοῦρκοι οἱ λοιποί.

Εἶναι ἡ ἕδρα τοῦ σαντζακίου. Κεῖται ἐπὶ χαμηλοῦ λόφου εἰς τὸ

βορειοδυτικὸν ἄκρον πεδιάδος, καλῶς ἀρδευομένης καὶ περιβαλλομένης ἀπὸ ὄρη. Πρὸς Ν τῆς πόλεως ὀρθοῦται ὕψωμα, καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἀνεμόμυλος, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἡ θέα πρὸς τὴν πεδιάδα εἶναι ὡραία. Τὸ Μπαλουκεσὲρ εἶναι τὸ φυσικὸν κέντρον ὄχι μόνον τῆς πρὸ αὐτοῦ πεδιάδος, ἀλλὰ καὶ ὅλης τῆς μέσης Μυσίας. Διότι ἐδῶ συναντῶνται αἱ ὁδοὶ ἀπὸ Ἀδραμυττίου καὶ Μπάλιας πρὸς τὴν μέσην καὶ ἄνω κοιλάδα τοῦ Μακέστου, καθὼς καὶ αἱ ἀπὸ τῆς κοιλάδος τοῦ Καΐκου (Πέργαμος, Σόμα) καὶ τοῦ Ἕρμου (Μαγνησία, Σάρδεις) πρὸς τὴν Προποντίδα (Κύζικος, Πάνορμος, λεκάνη τῆς Ἀπολλωνίας, Προῦσα). Σήμερον αἱ ὁδοὶ πρὸς τὸ Ἀδραμύττιον (90 χμ.) καὶ πρὸς τὴν Πάνορμον (99 χμ. ὑπὲρ τὸ Σουλτὰν-τσαΐρ) εἶναι ὡς λεωφόροι κατεσκευασμέναι. Ἐσχάτως ὅμως τὸ Μπαλουκεσὲρ συνεδέθη σιδηροδρομικῶς μὲ τὸ Σόμα (καὶ τὴν Σμύρνην) καὶ μὲ τὴν Πάνορμον. Καὶ ὁ σταθμὸς αὐτοῦ εἶναι προωρισμένος νὰ ἀποβῇ κεντρικώτατος. Ἡ μεγάλη καὶ ζωηρὰ ἀγορὰ τῆς πόλεως προμηθεύει τὰ χωρία καὶ τὰς μικροτέρας πόλεις εἰς εὐρεῖαν ἔκτασιν. Καθ' ἑκάστην Τρίτην τελεῖται ἐμπορικὴ πανήγυρις ζωηροτάτη δὲ εἶναι ἡ κατ' ἔτος γινομένη καὶ ἕνα μῆνα διαρκοῦσα (ἀπὸ 5 Σ/βρίου), συγχαζομένη δὲ ἀπὸ ἐμπόρους ἐξ Ἀδραμυττίου, Προύσης καὶ Σμύρνης. Μέγας σεισμὸς καὶ πυρκαϊὰ τοῦ 1898 ἔβλαψε πολὺ τὴν πόλιν καὶ κατέστρεψεν ὡραῖα, παλαιά, τζαμιά.—Τὸ Μπαλουκεσὲρ ἔχει κλῖμα ἐξαίρετον καὶ περιστοιχίζεται πανταχόθεν ἀπὸ ἀμπελῶνας. Καλλιεργοῦνται δὲ ἀκόμη πλησίον αὐτοῦ καὶ ἀποστέλλονται εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐξαίρετοι μπάμιες καὶ περιζήτητοι διὰ τὴν γευστικότητά των.

Ἡ πεδιὰς τοῦ Μπαλουκεσὲρ παράγει κουκιά, ρεβίθια, σιτηρά, θερινοὺς καρποὺς ὡς βάμβακα, σησάμιον, ὄπιον, χόρτα πρὸς τροφὴν τῶν ζώων, λαχανικά. Ἀξιόλογα εἶναι καὶ τὰ πεπόνια, ἰδίως τὸ εἶδος Χασὰν-μπέη. Ἀλλ' ἐκτὸς ὀλίγων κυπαρίσσων κανένα ἄλλο δένδρον δὲν ἔχει. Καὶ τὰ ὑψώματα τριγύρω τῆς πεδιάδος εἶναι γυμνὰ καὶ καλλιεργημένα. Ἐπὶ τῆς πεδιάδος ὑπάρχουν πολυάριθμα χωρία. Πρὸς Δ τοῦ Μπαλουκεσὲρ ὑπάρχουν ἐπὶ ὀρεινῶν μερῶν πολυάριθμα χωρία τῆς νομαδικῆς φυλῆς τῶν Τσεπνί ἢ Τσετμήδων μετοικισθέντων ἐνταῦθα. Εἰς δὲ τὸ Σουλτὰν-τσαΐρ (χωρίον Ὁμέρκιοϊ) ὑπάρχουν μεταλλεῖα βόρακος, τὰ ὁποῖα ἄλλοτε εἶχε γαλλικὴ ἑταιρεία, σήμερον δὲ ἄλλη, ἡ ἀγγλοαμερικανικὴ ἑταιρεία τοῦ βόρακος, ἡ ὁποία ἔχει ὅλα τὰ μεταλλεῖα τοῦ βόρακος καθ' ὅλην τὴν γῆν καὶ ἀποτελεῖ τράστ. Τὰ τριγύρω τοῦ Μπαλουκεσὲρ Ἰβρίντι, Μπάλιας βουνὰ τῆς Μυσίας εἶναι

δασώδη (δρῦς καὶ ὀξύα). Ἀπαντῶνται ἀκόμη καὶ πολυάριθμα ἐρείπια φρουρίων τῶν ὑστέρων βυζαντινῶν χρόνων.

Μπάλια *(Περιχάραξις, Μπάλια-μαδέν).*

Κάτοικοι 8,000.

Ἕλληνες 6,000.

Τοῦρκοι, Κοῦρδοι, Λαζοὶ 2,000.

Κεῖται πρὸς Δ τοῦ Μπαλουκεσέρ.—Ἐνῷ ἡ τριγύρω χώρα τῆς Μυσίας ἔχει πληθυσμὸν ἀραιόν, εἰς τὴν Μπάλιαν συμπυκνώνονται ἐργάται Τοῦρκοι, Κοῦρδοι, Λαζοί, Ἕλληνες, ἐργαζόμενοι εἰς τὰ μεταλλεῖα, οἱ ὁποῖοι προσδίδουν ζωὴν καὶ κίνησιν εἰς τὴν Μπάλιαν, ἡ ὁποία ἔχει ταχυδρομεῖον, τηλεγραφεῖον, χάνι καί, τὸ σπουδαιότερον, τηλέφωνον (ἐπὶ Χαμίτ), τὸ μόνον εἰς τὴν Τουρκίαν τότε, καθόσον τὸ τηλέφωνον καὶ ὁ ἠλεκτρισμὸς ἦσαν ἀπηγορευμένα. Τὸ τηλέφωνον συνέδεε τὰ γραφεῖα τοῦ διευθυντοῦ μὲ τὰ ἐργοστάσια τοῦ μεταλλείου. Τὸν χαλκὸν τῆς Μπάλιας ἐξεμεταλλεύοντο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, οἱ Περγαμηνοὶ βασιλεῖς ἀπὸ τοῦ 133 π. Χ. Περὶ τῆς τύχης τῆς Μπάλιας κατὰ τὸν μεσαιῶνα δὲν γνωρίζομεν τίποτε. Τῷ 1840 ἤρχισε καὶ πάλιν ἡ ἐκμετάλλευσις, μόλις ὅμως τὸ 1880 ἐπετάθη, ὅταν ἀπέκτησε τὰ μεταλλεῖα ἡ ἑταιρεία τοῦ Λαυρίου. Ἀπὸ τὸ 1893 τὰ μεταλλεῖα ἔχει γαλλικὴ ἑταιρεία, ἔχουσα τὴν ἕδραν της εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Πλησίον τῆς Μπάλιας εἶναι τὸ τουρκικὸν χωρίον Καραϊδὶν (τὰ Ἀργύρεια), ἓν δὲ τέταρτον μακρὰν αὐτοῦ εἶναι τὸ χριστιανικὸν Καραϊδίν, ὅπου ἐγκατεστάθησαν Μυτιληναῖοι. Τὸ ἀρχαῖον ὄνομα Ἀργύρεια ὑποδηλοῖ τὴν ὕπαρξιν μεταλλείων ἐνταῦθα. Καὶ τὰ μεταλλεῖα ταῦτα εἶχεν ἀποκτήσει ἡ ἑταιρεία Λαυρίου.

Γκιόνεν *(Ἄρτεμις Θερμαία).*

Κάτοικοι 4,500.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ κεῖται ΝΔ τῆς Ἀφνίτιδος λίμνης ὄχι μακρὰν τοῦ ποταμοῦ Αἰσήπου (Γκιόνεν-τσάϊ), ἐπὶ πεδιάδος, ἡ ὁποία παράγει καὶ σιτηρά. Τὸ Γκιόνεν εἶναι κέντρον ἀξιόλογον τῆς κάτω κοιλάδος τοῦ Αἰσήπου. Ἔχει δὲ μικτὸν πληθυσμὸν καὶ ναὸν τοῦ ἁγ. Γεωργίου, νεώτατον. Ἀξιοσημείωτος εἶναι καὶ ἡ τελουμένη κατ' ἔτος ἀπὸ 10—13 Ἰουνίου ἀγορὰ ἵππων. Πλησίον αὐτοῦ ὑπάρχουν θερμαὶ πηγαὶ (τῆς Ἀρτέμιδος—Θερμαίας), συχναζόμεναι καὶ σήμερον τὸ θέρος ἀπὸ Κωνσταντινουπολίτας καὶ ἄλλους. Ἐπὶ τῆς πε-

διάδος ὑπάρχουν ἀκμαῖα χωρία Κιρκασίων καὶ ἄλλων μουατζίριδων, εἰς δὲ τὴν νοτίαν πλευράν της τὸ ἑλληνικὸν χωρίον Ἐλδισλίκ. Τὸ κλῖμα τοῦ καζᾶ εἶναι ἐν γένει ἤπιον καὶ ὑγιεινόν.

Καζακλάρ.

Κεῖται εἰς τὴν ΝΔ ὄχθην τῆς Ἀφνίτιδος καὶ εἶναι χωρίον Κοζάκων, ὅπως καὶ τὸ ὄνομά του δηλοῖ. Οἱ Κοζάκοι λέγεται ὅτι ἐγκατεστάθησαν ἐδῶ πρὸ 150 ἐτῶν καὶ ἁλιεύουν τὰ ψάρια τῆς λίμνης. Ἐπὶ τῆς βορείας ὄχθης αὐτῆς εἶναι τὸ Γενὶ-Καζακλάρ, ἀποτελούμενον καὶ τοῦτο ἀπὸ ἁλιεῖς. Οἱ ἁλιεῖς οὗτοι τὰ ἁλατισμένα των ψάρια ταξειδεύουν διὰ τῆς ἐκροῆς τῆς λίμνης μέχρι τῆς θαλάσσης, μὲ πλοιάρια ἐπιμήκη, μὲ τὰ ὁποῖα φθάνουν μέχρι τοῦ Μαιάνδρου διὰ νὰ τὰ πωλήσουν. Ἀπὸ τὰ ἁλατισμένα δὲ ψάρια τῆς Ἀφνίτιδος (εἶναι ἔσοκες εἶδος δηλ. κυπρίνων) ἀποστέλλονται πολλὰ εἰς τὸ ἅγ. Ὄρος, διότι τὰ τρώγουν οἱ μοναχοὶ κατὰ τὰς νηστείας. Ἡ Ἀφνῖτις εἶναι ἀπὸ τὰς πολὺ ἰχθυοτρόφους λίμνας. Περιβάλλεται δὲ ἀπὸ γόνιμα, ἀλλὰ ἀποτελματωμένα βαθύπεδα. Κυρίως ἕλη ἔχει πρὸς Ν. Τὴν λίμνην τρέφει ὁ ποταμὸς Τάρσιος. Ἡ ὅλη δὲ χώρα περὶ τὴν λίμνην εἶναι ἄδενδρος καὶ στεππώδης. Μέρος δὲ μόνον αὐτῆς παράγει σιτηρά. Ἐπὶ τῆς πεδιάδος κατοικοῦν μουατζίριδες.

Μπαλὰτ *(ἡ παλαιὰ Ἀδριάνεια).*

Κάτοικοι 3,400.

Ἕλληνες μόνον 180.

Τοῦρκοι ὅλοι οἱ ἄλλοι.

Εἶναι ἕδρα ναχιγέ, ἐξαρτωμένου ἀπὸ τὸ Μπαλουκεσὲρ καὶ ἔχοντος 39 χωρία, ἔχει δὲ ζωηρὰν ἀγοράν. Οἱ ὀλίγοι Ἕλληνές του κατάγονται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀπὸ τὴν Ἴμβρον.

Πίγαδιτς.

Κάτοικοι 4,000 Τοῦρκοι.

Ἕλληνες ἐλάχιστοι.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ κεῖται ἐπὶ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ Ὀρὰς-δάγ, καλυπτομένου ἀπὸ δάση (δρῦς, ὀξύη, ζυγία, πεύκη, ἐλάτη), ἐκτάσεως 612 □ χμ. Ἡ πολίχνη περιστοιχίζεται ἀπὸ κήπους ὀπωροφόρων, ἀπὸ ἀμπελῶνας, ἔχει δὲ καὶ γαίας, ὅπου εὐδοκιμεῖ ἡ καλλιέργεια τοῦ σησαμίου, τῶν κουκιῶν, τοῦ ἀραβοσίτου, τοῦ ὀπίου. Κῆποι δὲ καὶ γαῖαι πλαισιοῦνται ἀπὸ τὰ μεγάλα δένδρα τοῦ δάσους.

Σιντιργί.

Κάτοικοι 1.500.

Ἕλληνες οἱ ἥμισεις.

Τοῦρκοι τὸ ἄλλο ἥμισυ.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ. Κεῖται πλησίον τοῦ Σιμὰδ-σοὺ πρὸς τὴν ἀριστεράν του ὄχθην, 20 χμ. πρὸς Ν τοῦ Ἱγαδιτς, 54 χμ. ΝΑ τοῦ Μπαλουκεσέρ, ὄχι δὲ μακρὰν ἀπὸ τὰ μεθόρια τῶν βιλαετίων Ἀϊδινίου καὶ Προύσης. Τὸ ἥμισυ τῶν κατοίκων του εἶναι Ἕλληνες, ἀπὸ τὴν Ἴμβρον καταγόμενοι. Οὗτοι κατ' ἀρχὰς ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ κτίσται. Κατόπιν ἐπεδόθησαν εἰς τὸ ἐμπόριον, τὸ ὁποῖον ἐνταῦθα εἶναι ζωηρότατον, διότι τὸ Σιντιργὶ εἶναι κέντρον καζᾶ, περιλαμβάνοντος 72 χωρία. Καὶ ἡ παραγωγή του εἶναι ἀφθονωτάτη (δημητριακά, καρποί, σησάμιον, βάμβαξ, ταπητουργία). Ἡ πολίχνη ἔχει πυκνὴν συγκοινωνίαν μὲ τὴν Σμύρνην καὶ μὲ τὸ Κιρκαγάτς. Ἀλλ' ἡ ἐν γένει συγκοινωνία τοῦ καζᾶ εἶναι ἀκόμη ἐλλιπής.

Τὰ βουνὰ τῆς Μυσίας, τὰ πρὸς Ν κυρίως τῶν λιμνῶν μὲ τοὺς κελαρύζοντας ρύακάς των καὶ τὰ πυκνά των δένδρα ὑπενθυμίζουν τὴν κεντρικὴν Εὐρώπην. Δυστυχῶς τῶν δασῶν τούτων δὲν γίνεται καμμία ἐπιστημονικὴ περιποίησις. Εἰς πολλὰ ἐξ αὐτῶν σήπονται χιλιάδες κομμένων δένδρων, τῶν ὁποίων τοὺς κλάδους ἐχρησιμοποίησαν οἱ κόψαντες αὐτά, ἀφῆκαν δὲ ἐπὶ τόπου τοὺς κορμοὺς ἀπὸ ἔλλειψιν μέσων μεταφορᾶς. Κἄποτε πυρκαϊαὶ καταστρέφουν ὁλοκλήρους ἐκτάσεις. Ἀλλ' ἡ ἀναδάσωσις ἐπέρχεται ταχεῖα. Ἂν ἡ συγκοινωνία πρὸς τὰ ὄρη ταυτα ἦτον εὐκολωτέρα, τὰ δάση θὰ ἦσαν ἀναμφιβόλως κατεστραμμένα τελείως. Τρέφουν δὲ ἄρκτους, ἀγριοχοίρους, ἐλάφους εἰς ἀριθμὸν μέγαν. Πλησίον δὲ τῶν συνοικισμῶν τὰ δάση εἶναι πρὸ πολλοῦ κατεστραμμένα καὶ αἱ ἄλλοτε δασικαὶ ἐκτάσεις καλύπτονται τώρα μόνον ἀπὸ θάμνους. Εἰς τοὺς λειμῶνας τῆς Μυσίας βόσκουν βόες καὶ ἵπποι. Ὡς φαίνεται ἄλλοτε ἤκμαζεν ἐνταῦθα περισσότερον ἡ κτηνοτροφία, σήμερον ὅμως πολλαὶ κοιλάδες, ἄλλοτε κτηνοτρόφοι, καλλιεργοῦνται. Τοῦτο δὲ μᾶς δεικνύει καὶ τὸ ὅτι πολλοὶ Γιουρούκιδες μένουν μονίμως εἰς χωρία. — Ἡ γεωργία ἀκμάζει. Κύρια προϊόντα εἶναι τὰ σιτηρὰ καὶ ἐξ αὐτῶν ἡ σίκαλις, τὸ ὄπιον σχεδὸν παντοῦ καὶ ἐπὶ τῶν ὀρέων μέχρις ὕψους 1500 μ., σησάμιον εἰς τὰς πεδιάδας τοῦ Μακέστου, βάμβαξ (Καπσούτ, Δαγαρδί), λίνον (Σιμάδ), ὀπωροφόρα δένδρα παντὸς εἴδους, πλησίον δὲ τοῦ Σιμὰδ καὶ καρύαι καὶ

πλησίον τοῦ Μπαλὰτ μορέαι καὶ ἀμπελῶνες. Ἡ γεωργία κυρίως ἀσκεῖται εἰς τὰς μικρὰν ἔκτασιν ἐχούσας κοιλάδας τοῦ Μακέστου καὶ τοῦ Ρυνδάκου. Ὁ πληθυσμὸς εἶναι διεσπαρμένος εἰς μικρὰ χωρία, τὰ ὁποῖα χωρίζουν δάση καὶ συνδέουν δρόμοι. Ἀλλ' ἡ χώρα αὕτη ἦτο πάντοτε ἀπομεμονωμένη διὰ τῶν ποταμῶν καὶ τῶν μικρῶν κοιλάδων καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ κατὰ τὸν μεσαιῶνα καὶ σήμερον. Ἀνώτερος πολιτισμὸς εἰς αὐτὴν δὲν εἰσεχώρησεν. Εἰς πολλὰς πόλεις καὶ χωρία ὑπάρχουν ἀποικισμοὶ Ἑλλήνων ἀπὸ τὴν Ἴμβρον ἢ τὴν Σπάρτην τῆς Πισιδίας. Εἰς τὸ Σιντιργὶ ἀποτελοῦν τὸ ἥμισυ τοῦ πληθυσμοῦ, εἰς τὸ Μπαλὰτ εἶναι τουρκόφωνοι. Τῶν συνοικισμῶν δὲ αἱ οἰκίαι εἶναι ἐκ ξύλων κατὰ τὸ πλεῖστον ἢ καθ' ὁλοκληρίαν.

Δρόμους συγκοινωνίας ἔχομεν 1) τὸν ἀπὸ Ἀδραμυττίου—Μπαλουκεσὲρ—Μπαλὰτ εἰς Κιουτάχιαν. 2) τὸν ἀπὸ Κέλεμπε—Πίγαδιτς εἰς Μπαλάτ. 3) τὸν ἀπὸ Ἀξαρίου—Σιντιργὶ εἰς Μπαλάτ. 4) τὸν ἀπὸ Περγάμου καὶ Ἀξαρίου—Πίγαδιτς—Σιντιργὶ—λίμνης Σιμὰβ—Γκέδιζ καὶ μέσης Φρυγίας εἰς Κιουτάχιαν.

Πάνορμος *(Πάντερμα).*

Κάτοικοι 20,000.
Ἕλληνες 4,000.
Τοῦρκοι 12,000.
Ἀρμένιοι 4,000.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ. Κεῖται εἰς τὴν νοτίαν ἀκτὴν ὅρμου, πρὸς Β ἀνοιγομένου, καὶ εἰς τὴν ἔξοδον μικρᾶς κοιλάδος, καὶ εἶναι ὁ σπουδαιότατος λιμὴν ἐπὶ τῆς νοτίας παραλίας τῆς Προποντίδος. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν δὲ ταύτην εἶναι ἡ κληρονόμος τῆς ἀρχαίας Κυζίκου. Ἡ Πάνορμος ἔχει θέσιν καταλληλοτάτην διὰ τὴν συγκοινωνίαν μὲ τὴν ἐνδοχώραν, ἰδίως δὲ μὲ τὴν χώραν τῶν λιμνῶν Ἀπολλωνίας καὶ Ἀφνίτιδος. Ἀλλ' ὅμως δέχεται καὶ τὰ προϊόντα, τὰ μέχρι Μπαλουκεσὲρ παραγόμενα, μὲ τὸ ὁποῖον τὴν συνδέει ἁμαξιτή. Ἀλλ' ἡ ἐμπορικὴ σημασία τῆς Πανόρμου ἀπέβη μεγαλυτέρα ἀπὸ τοῦ 1912, ὁπότε συνεπληρώθη ἡ προέκτασις τοῦ σιδηροδρόμου Σμύρνης—Σόμα μέχρις αὐτῆς. Τὸ δὲ Μπαλουκεσὲρ ἔχει ὡς λιμένα μᾶλλον τὴν Πάνορμον παρὰ τὸ μακρὰν κείμενον Ἀδραμύττιον. Μολονότι δὲ ὁ λιμὴν αὐτῆς δὲν εἶναι ἀπρόσβλητος ἀπὸ τοὺς ἀνέμους, ἐν τούτοις εἰς τὴν Πάνορμον ἔρχονται πρόβατα (τῷ 1893 ἐξήχθησαν ἀπὸ τὸν λιμένα τῆς Πανόρμου 350,000 πρόβατα καὶ ἀρνιά), ὄρνιθες, αὐγά, ἀραβόσιτος, κριθὴ

καὶ σιτηρά, κύαμοι, λιναρόσπορος, ὄπιον, σησάμιον, βάμβαξ (τοῦ Μπαλουκεσέρ), ὡς καὶ ὁ βόραξ ἐκ τῶν μεταλλείων τοῦ Σουλτὰν τσαΐρ διὰ νὰ ἐξαχθῶσιν.—Τῷ 1874 μεγάλη πυρκαϊὰ ἀπετέφρωσε τὴν Πάνορμον. Κατόπιν ἔγινε νέα ρυμοτομία καὶ σήμερον ἡ πόλις ἔχει δρόμους εὐρεῖς καὶ εὐθεῖς μὲ πεζοδρόμια καὶ μὲ δενδροστοιχίας, δρόμους ἀνερχομένους πρὸς τὸ ὕψος ὡς ἀκτῖνας βεντάγιας, διότι σχῆμα βεντάγιας ἔχει σήμερον ἡ πόλις, ἡ ἐκτεινομένη ἀπὸ τὴν παραλίαν ἐπὶ τῆς κατωφερείας βουνοῦ. Αἱ δὲ οἰκίαι της εἶναι ξύλιναι, ἀλλ' ὑψηλαί, ἀνερχόμεναι εἰς πολλὰ πατώματα. Ἔχουν δὲ αἱ περισσότεραι ἐξώστας, στολισμένους μὲ κληματαριὲς καὶ μὲ γλυκίνας (ἡ γλυκίνη εἶναι θάμνος κληματοειδής), συνενουμένας ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο τῆς ὁδοῦ. Ρυάκια δὲ ρέουν εἰς τὰς ὁδούς, παρέχοντα δρόσον, τὸ θέρος ἰδίως, καὶ καθαριότητα. Εἰς δὲ τὰ περίχωρά της ἐκτείνονται ἀμπελῶνες, μορεῶνες καὶ κῆποι ὀπωροφόρων δένδρων. Διαδεδομένη πολὺ εἶναι καὶ ἡ μελισσουργία καὶ ἡ σηροτροφία.

Κυζικηνὴ χερσόνησος *(Ἀρκτόνησος ἢ Ἄρκτων νῆσος τῶν ἀρχαίων, (Τουρὰ) Καπὺ-δαγὶ τουρκ).*

Κάτοικοι 26,500.
Τοῦρκοι καὶ (ὀλίγοι) Κιρκάσιοι 3,700.
Ἀρμένιοι 700.
Ὅλοι οἱ ἄλλοι Ἕλληνες.

Ἡ χερσόνησος ἔχει περιφέρειαν 62 ναυτικῶν μιλίων καὶ ὑψηλότατον ἐξ ὅλων ὄρος τὸ Δίνδυμον (Καπὺ-δὰγ 800 μ.). Τὸ σχῆμά της εἶναι τριγωνικὸν μὲ ἀποστρογγυλωμένας ὅμως τὰς γωνίας του. Ἀμμώδης ἰσθμός, νεωτέρας κατασκευῆς, τὴν συνδέει μὲ τὴν ξηρὰν τῆς Μ. Ἀσίας μήκους 1 χμ., πλάτους 1800 μ., ὕψους 5—10 μ., ἔχων εἰς τὸ μέσον ἕλος μὲ θάμνους καὶ μὲ βοῦρλα καλυπτόμενον, κείμενος δὲ μεταξὺ τῶν δύο ὅρμων τῆς Ἀρτάκης καὶ τῆς Περάμου.

Ἀρτάκη *(Ἐρντέκ).*

Κάτοικοι 12,500.
Τοῦρκοι 3,000.
Ἕλληνες οἱ λοιποὶ πλὴν ἐλαχίστων Κιρκασίων.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ κεῖται ἐπὶ τῆς νοτιοδυτικῆς παραλίας τῆς χερσονήσου, ἐπὶ τριγωνικοῦ ἀκρωτηρίου καὶ κορυφῆς λόφου, ἔχουσα

δὲ ἔμπροσθεν τοῦ λιμένος της καὶ δύο νησίδια, τὴν Κυρὰν καὶ τὴν Ἀπηγανοῦσαν. Οἱ Ἀρτακηνοὶ καλλιεργοῦν κυρίως τὴν ἄμπελον ἐπιτυχῶς. Ἐτελειοποίησαν μάλιστα ἀπὸ ἐτῶν τὴν ἐκμετάλλευσιν καὶ τὴν καλλιέργειάν της, ὁ δὲ λευκὸς καὶ ἐλαφρὸς αὐτῶν οἶνος, φημισμένος καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, εἶναι σήμερον πολὺ ἀρεστὸς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἐξάγεται, ὡς καὶ ἡ ρακὴ καὶ τὸ κονιάκ. Καλλιεργοῦν ἀκόμη καὶ τὴν ἐλαίαν καὶ τὴν ἀπιδέαν, εἶναι δὲ καὶ ναυτικοί. Ὁ λιμὴν τῆς Ἀρτάκης, ἐμφανίζων πάντοτε ζωηρὰν κίνησιν, ἔχει καλὸν ἀγκυροβόλιον πλησίον τῆς παραλίας, προστατευόμενον ἀπὸ τοὺς ἐπικρατοῦντας βορειοδυτικοὺς ἀνέμους. Ἡ μικρὰ πόλις εἶναι θερμή, πληκτικὴ καὶ νοσηρά, ἔχει ὅμως ὡραίας ἐξοχάς. Κατοικεῖται ἀπὸ Ἕλληνας, ἀπὸ ὀλίγους Τούρκους καὶ ἐλαχίστους Κιρκασίους, συνοικισθέντας εἰς ἕνα προάστειον αὐτῆς. Ἡ Ἀρτάκη εἶναι ἡ διάδοχος τῆς ἀρχαίας Κυζίκου, ἡ δὲ ἀκμή της χρονολογεῖται ἀφ' ὅτου κατέπεσεν αὕτη, ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου πιθανώτατα. Εἰς τὴν Ἀρτάκην ἑδρεύει καὶ ὁ μητροπολίτης Κυζίκου.

Πέραμος.

Κάτοικοι 3,000.

Εἶναι μία ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων κωμῶν τῆς χερσονήσου. Κεῖται εἰς τὰ ΝΑ αὐτῆς. Ἔχει δὲ λατομεῖα γρανίτου ὑποκυάνου, 14 τὸν ἀριθμόν, τὰ ὁποῖα ἐκμεταλλεύονται ἀλλοδαποί, συμβληθέντες μὲ τὴν κοινότητα. Κατ' ἔτος τῇ 23 Αὐγούστου εἰς τὴν Πέραμον τελεῖται ἡ πανήγυρις τῆς Παναγίας τῆς Φανερωμένης, εἰς τὴν ὁποίαν προσέρχονται προσκυνηταὶ καὶ ἀπὸ τὴν Κωνσταγτινούπολιν. Ἡ Φανερωμένη εἶναι μονὴ βυζαντινή, κειμένη ἐντὸς ὡραίας κοιλάδος τοῦ Δινδύμου. Εἶναι δὲ περίφημος διὰ τὰ θαύματα τῆς εἰκόνος τῆς Παναγίας, τὴν ὁποίαν ἐπισκέπτονται ἀσθενεῖς, ἐπικαλούμενοι τὴν βοήθειάν της. Εἰς τὴν μονὴν κατοικεῖ σήμερον μόνον εἷς ἱερεὺς μετὰ τῆς οἰκογενείας του. Οἱ Περάμιοι γνωστὸν εἶναι ὅτι ἥρπασαν πρό τινων χρόνων τὴν εἰκόνα ἀντιποιούμενοι αὐτήν, ἀλλ' ἠναγκάσθησαν νὰ τὴν ἀποδώσουν. Τὰ δὲ θαύματα τῆς Παναγίας, τὰ κατ' ἔτος κοινολογούμενα, προξενοῦν μεγάλην ἐντύπωσιν εἰς τὸν προσερχόμενον λαόν. Ἡ Πέραμος ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο ἐνορίας, τοῦ ἁγ. Γεωργίου καὶ τοῦ ἁγ. Δημητρίου.

Κῶμαι τῆς κυζικηνῆς χερσονήσου.

Ἀπὸ τὰς ἄλλας κώμας τῆς χερσονήσου ἀναφέρομεν τὴν Μηχανιώναν ΒΔ τῆς Περάμου, παράλιον (1500), τῆς ὁποίας ἀπέναντι εἶναι 3 νησίδες ἀκατοίκητοι, τὸ Καστέλλι (800), τὴν Διαβατὴν (400 κάτοικοι, ἐκ τῶν ὁποίων μόνον τὸ $^1/_3$ εἶναι Ἕλληνες, οἱ δὲ ἄλλοι Τοῦρκοι καὶ ὀλίγοι Κιρκάσιοι), κώμην γεωργικήν, τὴν Λαγγάδαν (Κοτζὰ-Μπουργὰς μὲ 1000 κατοίκους ναυτικούς), τὸ Σεϊτανλὶ ἢ Σεϊντάν-κιοϊ ἢ Κατάτοπος εἰς τὸ μέσον βουνῶν (550), κώμην ναυτικήν, τὸ Χαράκι, εἰς τὰ Δ τῆς χερσονήσου (1600), τὰ Ρόδα (560 ἐκ τῶν ὁποίων οἱ 60 Τοῦρκοι), τὴν Γωνίαν εἰς τὰ Δ τῆς χερσονήσου (1000) τὸ μόνον χωρίον, τὸ ἔχον ἀποβάθραν, ὅπου προσεγγίζουν τὰ πλοῖα, τὸ Κούκουρον ἢ Τσέκιλτζε (100 Τοῦρκοι) καὶ τὸ Χαμαμλὶ (300 Τοῦρκοι καὶ μεταξὺ αὐτῶν ὀλίγοι Κιρκάσιοι γεωργοί). Τὰ δύο δὲ ταῦτα χωρία κεῖνται πρὸς Β τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας Κυζίκου. Τὸ Καινούριο Χωριὸ ἢ Γενί-κιοϊ ἢ Παλκίτζα εἶναι ἐπίσης παράλιον (400). Πρὸς Β αὐτοῦ εἶναι ὁ Καμπὲρ-μπαχτζὲς (Γιαπιτζί-κιοϊ μὲ 500 κατοίκους). Τὸ Ἀρμενοχώρι (Ἐρμενί-κιοϊ) κεῖται ΒΑ τοῦ Γενί-κιοϊ καὶ πρὸς Δ τῆς Περάμου (700). Ἀλλὰ χωρία εἶναι ἡ Δρακοῦς εἰς τὰ ΒΑ (600), καὶ τὸ Βαθὺ (700).

Οἱ κάτοικοι τῆς χερσονήσου τῆς Κυζίκου ξενητεύονται εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου εὐδοκιμοῦν ὡς κάπηλοι, παντοπῶλαι, ξενοδόχοι. Οἱ ἐν τῇ πατρίδι των ζῶντες εἶναι ἢ ναυτικοὶ ἢ γεωργοί. Προϊόντα ἡ χερσόνησος ἔχει ἐλαίας, οἶνον, κρόμμυα, ψάρια, μέταξαν. Ἔχει δὲ καὶ λατομεῖα γρανίτου (Ἀρμενοχώρι, Χαμαμλί, Πέραμος). Ἡ χερσόνησος ἔχει καὶ φυσικὰς καλλονάς, ὡραῖα δὲ καὶ βαθύσκια δάση, τὰ ὁποῖα δυστυχῶς πυρπολοῦνται σχεδὸν κατ' ἔτος. Καὶ τὸ κλῖμά της ἐν γένει εἶναι ὑγιεινὸν καὶ εὔκρατες. Ὑπόκειται ὅμως ἡ χερσόνησος εἰς σεισμούς (ἰσχυρὸς ὁ τῆς 28 Ἰουνίου 1894). Πλὴν δὲ τῶν Τούρκων τοῦ Χαμαμλὰρ καὶ τοῦ Γενίκιοϊ (πλησίον τῆς Περάμου), τῶν Ἀρμενίων τοῦ Ἐρμενί-κιοϊ καὶ τῶν ὀλίγων Τούρκων καὶ Κιρκασίων τῆς Ἀρτάκης ὅλοι οἱ ἄλλοι κάτοικοι εἶναι Ἕλληνες.

Ἱστορικαὶ εἰδήσεις.—Εἰς τὸν ἰσθμὸν καὶ πρὸς τὴν Πέραμον κεῖνται σήμερον, καλυπτόμενα ὑπὸ ἀμπελώνων, τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας *Κυζίκου*, ἡ ὁποία κατὰ τὸν Στράβωνα (12,575) ὑπῆρξεν «ἐνάμιλλος ταῖς πρώταις τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν μεγέθει τε καὶ κάλλει καὶ εὐνομίᾳ πρός τε εἰρήνην καὶ πρὸς πόλεμον». Ἡ Κύζικος ἤκμασεν ἀπὸ τοῦ 4-2 π. Χ. αἰῶνος, ἀλλ' ὑπῆρξεν ἀξιόλογος καὶ κατὰ τὸν 5

αἰῶνα. Τῷ 1063 κατεστράφη τελείως ἀπὸ σεισμόν. Τὴν ἀκμὴν αὐτῆς ἡ Κύζικος ὤφειλε εἰς τὴν εὐνοϊκήν της τοποθεσίαν καὶ ἐχρησίμευσεν ὡς σταθμὸς συγκοινωνίας μεταξὺ τοῦ Αἰγαίου ἀφ' ἑνός, τῶν ἀνατολικῶν δὲ λιμένων τῆς Προποντίδος καὶ τοῦ Εὐξείνου ἀφ' ἑτέρου. Ὑπῆρξεν ἐπίσης κέντρον τῆς μέχρι τῆς Ἀφνίτιδος χώρας, χώρας ὅμως περιωρισμένης ὥστε τὸ μετὰ τῆς ξηρᾶς ἐμπόριον αὐτῆς ἦτο μικρόν, ὡς ἀποκλειομένης διὰ τῆς ὀρεινῆς μυσικῆς χώρας. Εἶχε δὲ καὶ τοποθεσίαν ἱκανὴν ὥστε νὰ ἀποκρουσθῶσιν ἀπ' αὐτῆς ἔφοδοι. Λοιπὸν μόνον διὰ τὴν κατὰ θάλασσαν συγκοινωνίαν εἶχεν ἡ Κύζικος μεγάλην σπουδαιότητα. Καὶ ἀφοῦ τὴν ἔχασεν, ἀνεδείχθη ἡ Πάνορμος ὡς εὐθετοτέρα καὶ διὰ τὴν συγκοινωνίαν μὲ τὴν ξηράν. Κατὰ τοὺς χριστιανικοὺς καὶ βυζαντινοὺς χρόνους ἡ χερσόνησος εἶχε πλείστας μονάς, σήμερον ἐγκαταλελειμμένας. Παρατηροῦνται δὲ σήμερον ἐπ' αὐτῆς πλήθη λίθων, ἐπιγραφῶν καὶ ἀναγλύφων τῶν ἀρχαίων καὶ βυζαντινῶν χρόνων. Ἐκ τῶν μονῶν διατηρεῖται ἡ τῆς Φανερωμένης. Πιθανώτατα ἡ χερσόνησος ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν χρόνων εἶχε μόνον μονὰς καὶ μόνον μετὰ τὸ 1453 ἀπέκτησε κατοίκους, ἐλθόντας ἄλλοθεν.

Αἱ νῆσοι τῆς Προποντίδος.

Εἰς τὸν καζᾶν Ἀρτάκης ὑπάγονται καὶ αἱ τέσσαρες νῆσοι τῆς Προποντίδος, ἡ μεγαλυτέρα ἐξ ὅλων Προκόνησος, ἡ ἄλλως κοινότερον καλουμένη Μαρμαρᾶς ἢ νῆσος τοῦ Μαρμαρᾶ, ἡ Ἀλώνη, ἡ Ἀφισιὰ καὶ ἡ Κούταλη. Αἱ τέσσαρες αὗται νῆσοι ἀποτελοῦν δύο ναχιγέδες, τοῦ Μαρμαρᾶ καὶ τῆς Ἀλώνης.

Προκόνησος ἢ Προικόνησος *(Μαρμαρᾶς ἢ νῆσος τοῦ Μαρμαρᾶ).*

Κάτοικοι 10,000.

Ἕλληνες 9,200.

Τοῦρκοι 600.

Ἑβραῖοι 200.

Ἡ νῆσος ἔχει ἔκτασιν 200 □ χμ., μῆκος ἐκ Δ πρὸς Α 20 χμ., πλάτος ἀπὸ Β πρὸς Ν 10, περιφέρειαν 42 ναυτικῶν μιλίων, χωρία δὲ 5. Ἡ πρωτεύουσα αὐτῆς Μαρμαρᾶς ἔχει 2,800 κατοίκους, ἐκ τῶν ὁποίων 250 εἶναι Τοῦρκοι καὶ Ἑβραῖοι, ὅλοι δὲ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες. Ὁ Μαρμαρᾶς κεῖται ἐπὶ τῆς ΝΔ παραλίας. Ἔχει δε τρεῖς ἐκκλησίας. Τῷ 1885 πυρκαϊὰ ἀπετέφρωσεν ἐκ τῶν 650 οἰκιῶν τῆς

κωμοπόλεως τὰς 500. Οἱ Μαρμαρινοὶ εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἁλιεῖς.— Ἄλλος συνοικισμὸς τῆς νήσου εἶναι τὸ Κλαζάκιον ἢ Κλαζακούπολις, ἄλλοτε πρωτεύουσα τῆς νήσου, μὲ 200 κατοίκους, τὸ Προάστειον, κείμενον πρὸ τῆς Κλαζακουπόλεως, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὀνομασθέν, ὡς λέγεται, Προάστειον (αὐτῆς) μὲ 1600 κατοίκους, ἡ Ἀφθόνη, χωρίον κατ' ἐξοχὴν ναυτικόν, ἱδρυθὲν εἰς χρόνους πολὺ μεταγενεστέρους ἀπὸ Ἀλβανοὺς ὀρθοδόξους, μὲ 1200 κατοίκους. Τὰ δὲ Παλάτια, ἄλλος πάλιν συνοικισμὸς τῆς νήσου, εἶναι τὸ χωρίον, ἀπὸ ὅπου ἐξάγονται τὰ μάρμαρα (βλ. κατωτ.). Τὰ Παλάτια ἔχουν καὶ ἀσβεστοποιεῖα. Εἰς τὰ ΝΔ τέλος τῆς νήσου ἔχομεν τὸ χωρίον Γαλιμὴ μὲ 1150 κατοίκους. Ὅλα δὲ τὰ χωρία ταῦτα εἶναι παραθαλάσσια.

Τὸ ὑψηλότερον βουνὸν τῆς νήσου ἔχει ὕψος 810 μ. Ἐν γένει δὲ ἡ νῆσος εἶναι ὀρεινὴ καὶ δασώδης. Εἶναι δὲ ὀνομαστὴ διὰ τὸ μάρμαρόν της, τὸ ὁποῖον χρησιμοποιοῦν πολὺ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Σήμερον τὸ λευκότατον τῆς νήσου μάρμαρον ὀρύσσουν μὲ ἐργάτας πλέον τῶν 500 ἀπὸ τὰ 24 λατομεῖα, τὰ κείμενα εἰς τὰ ΒΑ τῆς νήσου καὶ ἐξάγουν, ὡς εἴπομεν, ἀπὸ τὰ Παλάτια. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἡ νῆσος παρεῖχε μάρμαρον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον μάλιστα κατεσκευάσθησαν τὰ πολλὰ καὶ ἐξαίρετα μνημεῖα τῆς Κυζίκου. Εἰς τὰ ὄρη της τρέφονται καὶ πολλοὶ κόνικλοι, ἀλώπεκες καὶ πέρδικες καὶ εἰς τὰς παραλίας της ψάρια, τὰ ὁποῖα ἁλιπαστούμενα, ταξειδεύονται καὶ καταναλίσκονται ἐκτὸς τῆς νήσου (περίφημοι οἱ κολιοὶ τοῦ Μαρμαρᾶ ἢ τὰ μαρμαρινὰ κολιαρούδια). Γῆν δὲ πρὸς καλλιέργειαν ἔχει ὀλίγην μόνον κατὰ μῆκος τῆς παραλίας (ἐλαῖαι, σῖτος ὀλίγος, σταφυλαί).

Ἀλώνη *(Πασᾶ-Λιμάν).*

Κάτοικοι 5,000 Ἕλληνες.

Τοῦρκοι μόνον 70.

Ἡ νῆσος ἔχει περιφέρειαν 20 ναυτικῶν μιλίων. Πρόσκειται δὲ πολὺ εἰς τὴν ΒΔ ἄκραν τῆς κυζικηνῆς χερσονήσου. Ἡ νῆσος εἶναι ἐπίπεδος καὶ μόνον μικρὰ βουνὰ ἐξέχουν ἐπ' αὐτῆς. Χωρία ἔχει τὸ Πασᾶ-Λιμὰν μὲ 1250 κατοίκους, τὸ Βόριον μὲ 650, τὴν Σκοπιὰν μὲ 1200 ἐπὶ ὡραίας τοποθεσίας, τὰ Χουχλιὰ ἢ τοὺς Κοχλίας, τοῦ ὁποίου τὰ παράλια βρίθουν ἀπὸ κοχλίας, ὁπόθεν καὶ τὸ ὄνομα, μὲ 400 κατοίκους, ἐπιδιδομένους εἰς τὴν ναυτιλίαν. Ἡ νῆσος ἔχει πολλὰ μοναστηριακὰ κτήματα, ἀνήκοντα εἰς τὴν μονὴν Κουτλουμουσίου

τοῦ Ἁγίου Ὄρους καὶ εἰς τὸν Πανάγιον Τάφον. Ἔχει δὲ καὶ μονὴν ἰδίαν, «τὸ Παραδείσιον», ἐπ' ὀνόματι τῆς ἁγ. Παρασκευῆς τιμωμένην. Πλησίον δὲ τοῦ Πασᾶ-Λιμὰν ὑπάρχει καὶ ὁ τάφος τῶν λειψάνων τῆς ἁγ. Βάσσης. Προϊόντα δὲ ἔχει σταφυλὰς (περίφημον τὸ κρασὶ τοῦ Πασᾶ-Λιμάν), σῖτον καὶ ἰχθῦς.

Ἀφισιὰ ἢ Ὀφιοῦσα *(τουρκ. Ἀραπλάρ).*

Κάτοικοι 2,000.

Ἕλληνες 1300.

Τοῦρκοι 700.

Ἡ νῆσος ὠνομάσθη Ὀφιοῦσα ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ὄφεις, οἱ ὁποῖοι, ὡς λέγεται, διεπεραιοῦντο ἀπὸ τὴν Μ. Ἀσίαν εἰς αὐτὴν ἢ ἐκ τοῦ σχήματος τῶν βουνῶν της, ὁμοιαζόντων πρὸς ὄφιν τρέχοντα. Ἔχει περιφέρειαν 18 μιλίων καὶ 2 χωρία, τὴν Ἀφισιὰν καὶ τοὺς Ἀράπηδες. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον εἶναι ἑλληνικόν, μὲ 1260 κατοίκους, ἔχον καὶ ὀλίγους Τούρκους, τὸ δὲ δεύτερον τουρκικὸν μὲ 700. Προϊόντα ἔχει σταφυλὰς (περίφημος ὁ οἶνος Ἀφισιᾶς), σῖτον ὀλίγον, ἰχθῦς, γρανίτην, τὸν ὁποῖον ἐκμεταλλεύεται ἰταλικὴ ἑταιρεία.

Κούταλη.

Κάτοικοι 2,000 ὅλοι Ἕλληνες.

Ἡ νῆσος ἔχει περιφέρειαν 4 μόνον ναυτικῶν μιλίων, ἕνα δὲ καὶ μόνον συνοικισμόν, ἐμφανίζοντα εὐπορίαν, πρὸς τὰ ΝΔ αὐτῆς. Ἐξ αὐτῆς κατήγετο ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Ἄνθιμος Ϛ' ὁ Κουταλιανός, πατριαρχεύσας τρὶς (1845-48, 1853-5, 1871-3). Οἱ Κουταλιανοὶ εἶναι φιλοπρόοδοι καὶ ἡ νῆσός των εἶναι ὁλόκληρος καλλιεργημένη. Εἶναι δὲ ναυτικοὶ καὶ ἁλιεῖς καὶ ἔχουν ἀμπελῶνας. Τὸ ἀρχαῖον ὄνομα τῆς νήσου μᾶς εἶναι ἄγνωστον.

Καὶ αἱ τέσσαρες δὲ αὗται νῆσοι τῆς Προποντίδος ἀποτελοῦν μίαν ἐκκλησιαστικὴν ἐπαρχίαν, τὴν ὁποίαν διοικεῖ ὁ Προικονήσου.

Ἀδραμύττιον *(Ἐδρεμίτ).*

Κάτοικοι 17,000.

Ἕλληνες 7,000.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ. Κεῖται εἰς τὸ βάθος τοῦ ἀδραμυττηνοῦ κόλπου. Δὲν εἶναι ὅμως παράλιον, ἀλλ' ἀπέχει 9 χμ. ἀπὸ τὴν λιμένα του Ἀξιὰ ἢ Ἄκτσεϊ. Ἀπέχει δὲ καὶ 75 χμ. ἀπὸ τὸ Μπαλουκεσέρ, κεῖται

πρὸς Δ αὐτοῦ καὶ συνδέεται δι' ἁμαξιτοῦ μετ' αὐτοῦ, ὡς καὶ μετὰ τῆς Πανόρμου τῆς Προποντίδος. Τὸ Ἀδραμύττιον ἔχει καὶ πεδιάδα ἰδίαν, τὴν πεδιάδα τοῦ Ἀδραμυττίου, ἐκτεινομένην εἰς τοὺς νοτίους πρόποδας τῆς Ἴδης (εἶναι τὸ πεδίον Θήβης τῆς Ὑποπλακίης), διαρρεομένην δὲ ἀπὸ τὸν μικρὸν ποταμὸν Εὔηνον (Φρένελι-τσάϊ ἢ Καραντιρὲκ-σού). Ἡ πεδιὰς πλαισιοῦται ἀπὸ δάση πυκνὰ καὶ εἶναι γραφικωτάτη. Καὶ τὸ μαῦρον καὶ βαθυπράσινον χρῶμα τῶν πεύκων, τῶν ἐλαιῶν καὶ τῶν γηραλέων δρυῶν ἀποτελεῖ πλαίσιον πυκνόν, συντελοῦν νὰ ἐξάρῃ τὰ ζωηρότερα καὶ τὰ φαιδρότερα χρώματα τῶν ἀμπελώνων, τῶν ὀπωροφόρων, τῶν μεγάλων κήπων, τῶν ἐλαιῶν, τῶν μορεῶν καὶ τῶν καπνῶν. Εἰς τὸ μέσον δὲ τῆς πλουσίας ταύτης καὶ ποικίλης βλαστήσεως βλέπει κανεὶς μακρόθεν τὴν πόλιν τοῦ Ἀδραμυττίου, εἰς τὸ βόρειον κράσπεδον τῆς πεδιάδος, ἐκτεινομένην μὲ χάριν ἑκατέρωθεν τῆς ὁδοῦ Μπαλουκεσέρ, τῆς ἀγούσης ὡς λεωφόρου μεγάλης μέχρι τοῦ λιμένος Ἄκτσεϊ ὑπὸ τὴν σκιὰν πελωρίων ἐλαιῶν. Ἡ πεδιὰς τοῦ Ἀδραμυττίου εἶναι πυκνῶς κατοικημένη ἀπὸ Τούρκους καὶ Ἕλληνας (χωρία τοῦ καζᾶ ἐν τῷ συνόλῳ 47). Καθαρῶς δὲ τουρκικὰ χωρία ἔχει μόνον ὀλίγα. Αἱ μεγάλαι ἰδιοκτησίαι τῆς πεδιάδος, τσιφλίκια ἄλλοτε τουρκικά, περιῆλθον κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους εἰς τὴν κυριότητα τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι ὁλονὲν περισφίγγουν τοὺς Τούρκους πανταχόθεν καὶ τοὺς ἐκτοπίζουν διὰ τῆς δραστηριότητός των καὶ τῆς νοημοσύνης των. Εἶναι δὲ οἱ Ἕλληνες οὗτοι κατὰ τὸ πλεῖστον Λέσβιοι. Καὶ τὰ ὀλίγα τουρκικὰ χωρία τὰ ὁποῖα ἀκόμη ὑπολείπονται φυτοζωοῦσι καὶ φθίνουν.—Τὸ ἐμπόριον τοῦ Ἀδραμυττίου εἶναι ζωηρότατον. Διότι δὲν ἔχει μόνον τὴν ἐξαγωγὴν τῶν προϊόντων τῆς ἰδίας του πεδιάδος, ἀλλὰ καὶ τῶν μεταλλείων τῆς Μπάλιας, τῆς ὁποίας ὁ χαλκὸς διὰ τοῦ Ἀδραμυττίου ἐξάγεται.—Θαυμάσιον δὲ εἶναι καὶ τὸ ἔλαιον τοῦ Ἀδραμυττίου. 2 δὲ χμ. πρὸς ΝΑ αὐτοῦ κεῖται τὸ χωρίον Φρένγκιοϊ, ὅπου ἀναβλύζουν μεταλλικὰ ὕδατα.

Ἱστορικαὶ εἰδήσεις.—Ἡ ἀρχαία πόλις Ἀδραμύττιον ἔκειτο ἐπὶ τοῦ μικροῦ λόφου Καρατὰς καὶ ἐπὶ τῆς ἐπιπέδου ἀκτῆς τῆς πεδιάδος πλησίον λιμένος ἤδη τελματωθέντος, τοῦ μόνου τῆς ἄλλως ἀλιμένου νοτίας παραλίας τῆς Τρωάδος. Εἶχε δὲ θέσιν εὔθετον διὰ τὴν συγκοινωνίαν. Διότι ἔκειτο μεταξὺ τῆς θαλάσσης καὶ τῶν τριγύρω ὀρεινῶν διαμερισμάτων τοῦ ἐσωτερικοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, τῆς ἀπὸ τοῦ Ἑλλησπόντου πρὸς τὰς ἰωνικὰς καὶ αἰολικὰς παραλίας πόλεις. Τὸ

Ἀδραμύττιον ὑπῆρξεν ἵδρυμα ὄχι πολὺ παλαιῶν χρόνων, ἀντικατεστῆσαν τὴν Ὑποπλακίην Θήβην τοῦ Ὁμήρου, τὴν πατρίδα τῆς Χρυσηΐδος καὶ τῆς Ἀνδρομάχης, ἔρημον ἤδη οὖσαν ἐπὶ Στράβωνος καὶ κειμένην ἐκεῖ ὅπου εἶναι τὸ σημερινὸν Ἀδραμύττιον. Ἀλλὰ τὸ Ἀδραμύττιον ὑπῆρξε μετρίας μόνον σπουδαιότητος πόλις καὶ δὲν ἀνῆκε βεβαίως εἰς τὰς ἀναδειχθείσας διὰ τοῦ ἐμπορίου καὶ τοῦ ἀποικισμοῦ πόλεις τῆς δυτικῆς Μ. Ἀσίας. Πιθανώτατα δὲ ἐξελληνίσθη ἐπὶ Κροίσου καὶ βραδύτερον ἐπὶ τῶν Διαδόχων. Τῷ 1100 πειραταὶ τὸ κατέστρεψαν. Μὲ τὸ ἴδιον δὲ ὄνομα ἱδρύθη εἰς τὴν σημερινήν του θέσιν, ὅπου ἐπροφυλάσσετο ἀπὸ τοὺς πειρατὰς καὶ τοὺς ἀπὸ ξηρᾶς ἐχθροὺς ὡς ὑπερασπιζόμενον ἀπὸ λόφου, ὅπου προφυλάσσεται καὶ ἀπὸ τοὺς βορείους ἀνέμους, ὅπου αἱ κλιματολογικαὶ καὶ αἱ ὑγιειναὶ συνθῆκαι εἶναι εὐνοϊκώτεραι, ὅπου ἔχει ἄφθονα ὕδατα, καταρρέοντα ἀπὸ τὰ ὄρη. Ἡ σημερινή του ὅμως θέσις δὲν εἶναι τόσον εὐνοϊκὴ εἰς τὰς κατὰ ξηρὰν ὁδοὺς καὶ εἶναι πρὸς τούτοις μακρὰν τῆς θαλάσσης. Καὶ σήμερον ἔχει εἰς ἀνοικτὸν ὅρμον ἀποβάθραν.

Ἀρχαῖαι πόλεις ἐπὶ τῆς πεδιάδος Ἀδραμυττίου καὶ μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ Ἀϊβαλὶ ἦσαν ἡ Νᾶσος, ἡ Κισθήνη, ἡ Κορυφαντίς, ἡ Αὐρηλιανή, ἡ Θήβη, ἡ Κίλλα, ἡ Χρύσα.

Φρένελι *(Αὐρηλιανή).*

Κάτοικοι 8,000.

Ἕλληνες 3,000.

Εἶναι ἀνθοῦσα κωμόπολις, κειμένη πρὸς Ν τοῦ Ἀδραμυττίου. μεταξὺ τοῦ ὁποίου καὶ αὐτῆς ἐκτείνεται ἐλαιῶν θαυμάσιος. Τὸ τουρκικόν της ὄνομα φαίνεται νὰ εἶναι παραφθορὰ τοῦ ἀρχαίου Αὐρηλιανή.

Κεμέριον ἢ Βουρχανιὲ *(κεμὲρ τουρκ.=ζώνη χρυσοφόρος, Βουρχανιὲ δὲ ὠνομάσθη κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ἀπολυταρχίας τοῦ Ἀβδοὺλ-Χαμὶτ πρὸς τιμὴν τοῦ ἀγαπητοῦ του υἱοῦ Βουρχάν).*

Κάτοικοι 10,000.

Ἕλληνες 4,000.

Τοῦρκοι 6,000.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ. Κεῖται δὲ ἐπὶ τοῦ ἀδραμυττηνοῦ κόλπου, εἰς ἀπόστασιν 2 χμ. ἀπὸ τὴν παραλίαν, 30 χμ. ἀπὸ τὸ Ἀϊβαλὶ καὶ πρὸς τὰ ΒΑ αὐτοῦ, 10 χμ. ΝΔ τοῦ Ἀδραμυττίου καὶ 85 χμ. ἀπὸ τὸ Μπαλουκεσέρ, μὲ τὸ ὁποῖον συνδέεται δι' ἁμαξιτῆς. Εἶναι δὲ πολίχνη καθ'

ὅλα ἀξιόλογος, φιλόπονος πρὸ πάντων καὶ προοδευτική, μὲ ἐμπόριον διαμετακομιστικὸν ἀξιόλογον, ἰδίως βαλανιδιῶν, ἀποστελλομένων εἰς τὴν Τεργέστην (εἰσαγωγὴ 2 ½ ἑκατομ. ἐξαγωγὴ 5 ½), μὲ παραγωγὴν ὀπωρῶν (ἀξιόλογα τὰ ἀχλάδια καὶ τὸ εἶδος βισνὲ τῶν κερασίων). Τὸ Κεμέριον ἔχει καὶ ναὸν μεγαλοπρεπῆ τοῦ ἁγ. Χαραλάμπους, ἀποτελειωθέντα καὶ ἐγκαινιασθέντα τῷ 1900. Ἔχει δὲ ἀνεπτυγμένην βιομηχανίαν (6 ἀτμοκίνητα ἐργοστάσια). Οἱ Ἕλληνες τοῦ Κεμερίου ἐπληθύνθησαν κυρίως μετὰ τὸν καταστρεπτικὸν σεισμὸν τῆς Λέσβου τοῦ 1867. Τότε οἱ Λέσβιοι ἀθρόοι μετηνάστευσαν εἰς τὰ ἀπέναντί των μικρασιατικὰ παράλια, προσῆλθον δὲ πολλοὶ καὶ ἐγκατεστάθησαν καὶ εἰς τὸ Κεμέριον.

Κυδωνίαι *(Ἀϊβαλί, ἐκ τοῦ ἄϊβὰ=κυδώνιον).*

Κάτοικοι 32,000 ὅλοι Ἕλληνες.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ κεῖται εἰς τὸ ΝΔ ἄκρον τοῦ ἀδραμυττηνοῦ κόλπου ἐπὶ λεκάνης ὠοειδοῦς, εἰς τὸ βάθος δὲ ὅρμου, τὸν ὁποῖον θαυμασίως προφυλάσσουν τὰ Μοσχονήσια (βλ. κατωτ.). Ἡ πόλις ἐκτείνεται ἐπὶ τῆς παραλίας, ἐπὶ τῶν ὑπεράνω τῆς παραλίας λόφων καὶ ἐπὶ τοῦ ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν πεδινοῦ χώρου. Διαρρέεται δὲ ἀπὸ χείμαρρον, κοινῶς καλούμενον Ποταμὸν καὶ χωρίζεται εἰς δύο τμήματα, τὴν Ἐπάνω Χώραν πρὸς Β αὐτοῦ καὶ τὴν Κάτω Χώραν πρὸς Ν. Τὰ ὕδατά του ὁ χείμαρρος δέχεται ἀπὸ τὰ ὑπερκείμενα τῆς πόλεως βουνὰ καὶ ἀπὸ τὸν κατ' ἐξοχὴν λόφον τοῦ προφήτου Ἠλία, ὁ ὁποῖος δεσπόζει τῆς πόλεως. Καὶ ἡ μὲν πεδινὴ ἔκτασις τῆς πόλεως ἔχει τὴν βλάστησιν ἀδράν, ἐκκλύπτετο δὲ ἄλλοτε ἀπὸ μεγάλους κήπους, ἐκ τῶν ὁποίων σήμερον παρὰ τὸ πλῆθος τῶν νέων οἰκοδομῶν ἱκανοὶ διατηροῦνται. Ἡ Ἐπάνω ὅμως Χώρα ἐκτείνεται ἐπὶ ἐδάφους ξηροῦ καὶ πετρώδους καὶ ἔχει ὁδοὺς ἀποτόμους καὶ δυσβάτους. Πρὸ ὀλίγων ἐτῶν συνεπήχθη καὶ προάστειον θερινὸν πλησίον τῆς θαλάσσης, τὸ ὁποῖον συναντᾷ ὁ προσπλέων πρὸς τὴν πόλιν κατὰ πρῶτον, καὶ τὸ ὁποῖον ὁ ἐθνικὸς ζῆλος τῶν Κυδωνιέων ὠνόμασε Φάληρον, ἐνῷ οἱ Τοῦρκοι τὸ ὀνομάζουν Σαφὰ δηλ. Τέρψιν. Ὅλαι δὲ αἱ συνοικίαι τῆς πόλεως ἀνέρχονται εἰς 11.—Θαυμάσιος εἶναι ὁ λιμὴν τῶν Κυδωνιῶν. Πρὸς Β περιορίζεται ἀπὸ τὸ Κρομμυδονήσι, ἕνα ἀπὸ τὰ πολλὰ Μοσχονήσια, τὸ ὁποῖον ἑνώνεται μὲ τὴν στερεὰν διὰ λιθίνου προχώματος, ἀποτελοῦντος κτιστὴν γέφυραν, διὸ καὶ καλεῖται κοινῶς Γιοφύρι. Ἡ γέφυρα αὕτη, μήκους ἡμίσεος χιλιομέτρου, ἐκτίσθη

τῷ 1817. Πρὸς Δ ὁ λιμὴν προφυλάσσεται ἀπὸ τὴν μεγαλυτέραν νησῖδα τῶν Μοσχονησίων, ἡ ὁποία κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐκαλεῖτο Νᾶσος, σήμερον δὲ Μοσχονήσι. Ἡ δὲ εἴσοδος τοῦ λιμένος τῶν Κυδωνιῶν, τὸν ὁποῖον ἐκτὸς τῶν Μοσχονησίων, τῶν πρὸς Β καὶ Δ αὐτοῦ κειμένων, προφυλάσσει πρὸς Ν καὶ ἐπὶ μέρους πρὸς Δ χερσόνησος δρεπανοειδής, κεῖται πρὸς τὰ ΝΔ αὐτοῦ καὶ εἶναι τὸ λεγόμενον Ταλιάνι (ἁλιευτήριον, διότι ἐδῶ ἀκριβῶς ὑπάρχει τοιοῦτον ἀξιόλογον). Τὸ στόμιον δὲ τοῦτο εἶναι πολὺ ἀβαθὲς καὶ διὰ τοῦτο δυσκόλως ἠδύναντο νὰ διέλθουν δι' αὐτοῦ καὶ μικρά, φορτωμένα, πλοῖα. Ἀλλὰ σήμερον τὸ διαπλέουν καὶ πολὺ μεγάλα, ἀφοῦ πρὸ τεσσαρακονταετίας ἐσκάφη ἐνταῦθα διῶρυξ. Τέλος ἡ πρὸς Ν καὶ εἰς μέρος τοῦ δυτικοῦ βουνώδης καὶ βραχώδης χερσόνησος περικλείει δύο μικροτέρους λιμενίσκους ἐντὸς τοῦ μεγάλου λιμένος τῶν Κυδωνιῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ εἷς, ὁ πρὸς τὰ ΝΑ, εἶναι ὁ τοῦ Γενιτσαροχωρίου. Εἶναι δὲ τοῦτο χωρίον, κείμενον εἰς ἀπόστασιν 4 χμ. πρὸς Ν τῶν Κυδωνιῶν (κάτοικοι 3,000 ὅλοι Ἕλληνες, γεωργοὶ καὶ ποιμένες), καὶ ὀνομάζεται ἀπὸ τοὺς Τούρκους Κιουτσοὺκ-κιοϊ, κοινῶς δὲ ἀπὸ τὸν λαὸν Γιανιτσαριῶτες καλεῖται καὶ τὸ χωρίον καὶ ὁ πλησίον του ὅρμος. Μίαν δὲ ἄλλην εἴσοδον ἔχει ὁ λιμὴν τῶν Κυδωνιῶν πρὸς Β μεταξὺ τοῦ Κρομμυδονησίου καὶ Μοσχονησίου, τὸ κοινῶς λεγόμενον Ντουλάπι. Ἐν ἔτει δὲ 1880 ἐσχηματίσθη ἑταιρεία μετοχικὴ μὲ κεφάλαιον 20,000 λιρῶν τουρκικῶν καὶ ἤρχισε τὰς ἐργασίας της (κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1880), τὰς ὁποίας ἐπεράτωσεν ἐντὸς διετίας, ἐβάθυνε δὲ τὴν κυρίαν διώρυγα, τὸ Ταλιάνι, εἰς μῆκος 1500 μ., εἰς πλάτος 40 καὶ εἰς βάθος 6. Καὶ τὸ ἔργον τοῦτο ὑπῆρξεν ἀφετηρία νέας προόδου.

Αἱ Κυδωνίαι ὑπῆρξαν ἀπὸ τῆς ἱδρύσεώς των πόλις προοδευτικὴ καὶ ἀνθοῦσα. Κοσμοῦνται δὲ σήμερον ὑπὸ πολλῶν ναῶν, 11 τὸν ἀριθμόν, πολλῶν ἐξοχικῶν ἐκκλησιδίων, δύο περικαλλῶν μοναστηρίων (τοῦ ἁγ. Νικολάου τῆς Λάκκας καὶ τῆς ἁγ. Παρασκευῆς, κειμένων καὶ τῶν δύο πρὸς Ν αὐτῶν), ὑπὸ 8 σχολικῶν οἰκοδομῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξέχει τὸ γυμνάσιον, ὑπὸ δύο φιλανθρωπικῶν ἱδρυμάτων, τοῦ Ἱεροῦ Νοσοκομείου καὶ τοῦ ὀρφανοτροφείου Ἰω. Σακελλαρίδου, ὑπὸ τοῦ ἀγροκηπίου τοῦ γεωργικοῦ συνδέσμου, ὑπὸ τοῦ γυμναστηρίου τοῦ γυμναστικοῦ αἰολικοῦ ὁμίλου. Ἡ πόλις ἔχει ἐν τῷ συνόλῳ οἰκίας 5,500, ἐλαιουργεῖα ἀτμοκίνητα 22, ἰσάριθμα δὲ ἱπποκίνητα, ἐργοστάσια ἀτμοκίνητα ἐλαιοπυρήνων 3, σαπωνοποιεῖα

μεγάλα 15, μικρὰ δὲ 30, ἀλευρομύλους 4, βυρσοδεψεῖα 80, ἐκ τῶν ὁποίων πολλὰ εἶναι ἀτμοκίνητα. Ἔχει δὲ καὶ περιοχὴν κατάφυτον ἐξ ἐλαιῶν 60,000 στρεμμάτων καὶ ἄλλην 20,000 στρεμμάτων, κειμένων ἐκτὸς τῆς περιοχῆς ταύτης. Καὶ εἶναι φανερὸν ὅτι τὴν ἀκμήν της καὶ τὴν εὐπορίαν της ὀφείλει εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς ἐλαίας, εἰς τὴν παραγωγὴν δηλαδὴ τοῦ ἐλαίου καὶ εἰς τὴν βιομηχανίαν τοῦ σάπωνος κατὰ πρῶτον λόγον, κατὰ δεύτερον δὲ εἰς τὴν ἀλευροποιΐαν, εἰς τὴν βυρσοδεψίαν καὶ εἰς τὴν ἐκμετάλλευσιν τῆς ὥχρας, τῆς ὁποίας τὰ κοιτάσματα εὑρέθησαν πρὸ ὀλίγων ἐτῶν. Οὕτως αἱ Κυδωνίαι παρουσίαζαν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἕνεκα τοῦ πλήθους τῶν ἐργοστασίων της ὄψιν βιομηχανικῆς πόλεως. Ζωηρὰ δὲ εἶναι ἡ κίνησις κατὰ τοὺς χειμερινοὺς μῆνας. Ἀλλ' οἱ Κυδωνιεῖς ἐβελτίωσαν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη καὶ τὰς γεωργικὰς μεθόδους ὡς πρὸς τὴν καλλιέργειαν τῆς ἐλαίας, ἡ δὲ ἄροσις, ἡ λίπανσις, τὸ κλάδευμα καὶ ἡ συλλογὴ τοῦ καρποῦ γίνονται ἀπό τινων ἐτῶν κατὰ τὰς ὑποδείξεις τῆς ἐπιστήμης (παραγωγὴ ἐτησία ἐλαίου 4,000,000 ὀκάδων). Δευτερεύουσαν δὲ θέσιν κατέχει ἡ καλλιέργεια ἄλλων εἰδῶν, τῶν δημητριακῶν, τῆς ἀμπέλου καὶ τῶν βαλανηφόρων δένδρων (ἐτησία παραγωγὴ βαλανιδίων 25,000 ἀγγλικοὶ στατῆρες).

Ἡ τοιαύτη γεωργικὴ καὶ βιομηχανικὴ πρόοδος ἐτόνωσε πολὺ τὸ ἐμπόριον (ἐξαγωγὴ 800,000 λίραι Τουρκίας, εἰσαγωγὴ 700,000 καὶ αἱ δύο μαζὶ 1,500,000 ἢ 35,000,000 δρ.). Ἀλλὰ τὸ ἐμπόριον τῆς πόλεως θὰ ἦτον ἀκόμη σπουδαιότερον, ἂν παρεῖχεν εὐκολίας καὶ ἡ κατὰ ξηρὰν συγκοινωνία. Ἀτυχῶς ὅμως οὐδεμία ὁδὸς συνδέει τὰς Κυδωνίας οὔτε πρὸς τὰς τριγύρω πόλεις τοῦ Ἀδραμυττίου, τοῦ Κεμερίου καὶ τῆς Περγάμου, ἀλλ' οὐδὲ καὶ πρὸς τοὺς γειτονικοὺς συνοικισμοὺς τῆς περιοχῆς, οἱ ὁποῖοι ὅμως εἶναι πενιχραὶ τουρκικαὶ κῶμαι ἔχουσαι καὶ ὀλίγους Ἕλληνας. Καὶ ἡ μεταφορὰ δὲ τοῦ ἐλαιοκάρπου ἐκ τοῦ ἐλαιῶνος γίνεται μὲ ὑποζύγια. Αἱ Κυδωνίαι, ὅπως καὶ τὰ γειτονικά της Μοσχονήσια, διεξάγουν καὶ ἀξίαν λόγου ἁλιείαν καὶ ἔχουν καὶ ναυτικὸν ἀκτοπλοϊκὸν ὄχι ἀσήμαντον.

Ἱστορικαὶ εἰδήσεις.—Ἡ ἵδρυσις τῆς πόλεως ἀνάγεται εἰς τὰ τέλη τοῦ 16 ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ 17 αἰῶνος. Ἱδρύθη δὲ πιθανώτατα ἀπὸ κατοίκους τῶν γειτονικῶν νήσων καὶ ἰδίως τῆς Λέσβου. Ἄγνωστον μᾶς εἶναι διατὶ ὠνομάσθησαν Κυδωνίαι. Τὴν πόλιν ἀνέδειξεν ὁ ἱερεὺς Ἰωάννης Δημητρακέλλης (1735 — 1791), λαβὼν καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ Οἰκονόμου καὶ ὡς Ἰωάννης Οἰκονόμος γνωστός. Οὗτος

κατώρθωσε νὰ ἐκδοθῇ σουλτανικὸν φιρμάνιον, παραχωροῦν εἰς τὴν πόλιν πολυτιμότατα ἀληθῶς προνόμια. Ἀλλὰ τὰ παραδιδόμενα περὶ τοῦ Οἰκονόμου εἶναι ἀκόμη ἀσαφῆ. Βέβαιον ἐν τούτοις θεωρεῖται τὸ ὅτι ὁ Οἰκονόμος ἵδρυσε ναὸν μεγαλοπρεπῆ τῆς Παναγίας τῶν Ὀρφρνῶν (1780), εἰς τὸν περίβολον δ' αὐτοῦ ἐνωρίτατα ἐλειτούργησε καὶ σχολεῖον. Ταυτοχρόνως σχεδὸν ἱδρύθη καὶ νοσοκομεῖον. Εἰς τὰς Κυδωνίας προσῆλθον κατὰ τὰ τέλη τοῦ 18 αἰῶνος καὶ πολλοὶ ἔποικοι, Πελοποννήσιοι (μεγάλη συνοικία ὠνομάσθη Μοραΐτικα) Ἠπειρῶται, φεύγοντες τὴν τυραννίαν τοῦ Ἀλῆ - πασᾶ, Μακεδόνες, Θεσσαλοὶ καὶ ἄλλοι ἀλλαχόθεν. Ἐκ τῆς συρροῆς ταύτης καὶ τῆς ἀπονεμηθείσης διὰ τοῦ Οἰκονόμου προνομιακῆς διοικήσεως ἡ πόλις ἤκμασεν ἐνωρίτατα. Ἐκαλλιέργησε δὲ καὶ τὰ γράμματα καὶ ἵδρυσε τὴν περίπυστον Ἀκαδημίαν, ἡ ὁποία προσείλκυσε πλήθη μαθητῶν ἀπὸ ὅλας τὰς χώρας τῆς δουλευούσης Ἑλλάδος, εἰς τὴν ὁποίαν ἐδίδαξαν διδάσκαλοι ὀνομαστοὶ (Γρηγόριος Σαράφης, Εὐστράτιος Πετρίδης, Βενιαμὶν Λέσβιος, Θεόφιλος Καΐρης), εἰς τὴν ὁποίαν ἱδρύθη καὶ τυπογραφεῖον, (τυπογράφος, σπουδάσας τὴν τυπογραφικὴν εἰς τοὺς Παρισίους, πρῶτος ὑπῆρξεν ὁ Κωνστ. Τόμπρας). Ἀλλ' ἡ ἀκμὴ αὕτη ἐσαρώθη τῷ 1821, ὁπότε αἱ Κυδωνίαι κατεστράφησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων, οἱ δὲ κάτοικοί των, ὅσοι δὲν ἐσφάγησαν, διεσκορπίσθησαν. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν πραγμάτων ἐπανῆλθεν ἐκ τῶν φυγάδων μόλις τὸ τέταρτον. Δὲν παρῆλθε δὲ χρόνος πολὺς καὶ ἡ πόλις ἐπανέκτησε τὴν πρὸ τοῦ 1821 ἀκμήν της, ἕως οὗ ἔφθασεν εἰς τὴν περιωπήν, περὶ τῆς ὁποίας ὡμιλήσαμεν ἀνωτέρω. Δευτέραν ὅμως καταστροφὴν ὑπέστη ἡ πόλις εἰς τὰς ἡμέρας μας διὰ τῶν Νεοτούρκων καὶ κατὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον. — Αἱ Κυδωνίαι, ὑπαγόμεναι ἐκκλησιαστικῶς εἰς τὸν μητροπολίτην Ἐφέσου, ἀνεδείχθησαν ἐσχάτως εἰς ἰδίαν μητρόπολιν αὐτοτελῆ (22 Ἀπριλ. 1908), περιλαμβάνουσαν καὶ τὰ πέριξ χωρία τοῦ δήμου Κισθήνης (Ἀρμοὺτ-ὀδᾶ), τὸ Γενιτσαροχώρι καὶ τὸ Ἁγιασμάτιον (πρὸς τὰ ΝΑ)

Μοσχονήσια *(Ἑκατόνησοι).*

Κάτοικοι 8,000.

Αἱ πρὸ τῶν Κυδωνιῶν Ἑκατόνησοι, ὅπως ἐλέγοντο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, ἀνέρχονται ὅλαι μαζὶ μὲ τοὺς σκοπέλους, τοὺς ἀνερχομένους. ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, εἰς 40, ἐκ τούτων δὲ αἱ κυρίως νῆσοι εἶναι μόνον 20. Καὶ ἐκ τῶν νησίδων ἀξία λόγου εἶναι τὸ Δα-

σκαλιὸ πρὸς Β, σχήματος ἐλλειψοειδοῦς, τὸ Κρομμυδονήσι, τοῦ ὁποίου ἡ δυτικὴ ἄκρα ἀπέχει ἐλάχιστα τῆς ἀπέναντί της παραλίας τῆς μεγίστης τῶν Ἑκατονήσων, τῆς ἀρχαίας Νάσου, ἡ ὁποία σήμερον κοινῶς καὶ κατ' ἐξοχὴν καλεῖται Μοσχονήσι. Εὐρὺ δὲ καὶ ἀβαθὲς πορθμεῖον ὀλισθαίνει διὰ δύο κάλων προσδεδεμένων ἀπὸ τὰ ἄκρα των ἐπὶ τῶν ἀντιμετώπων νησιωτικῶν ἀκτῶν καὶ ἐκτελεῖ τὴν συγκοινωνίαν καὶ μεταφέρει ἀνθρώπους, ὑποζύγια καὶ ἁμάξας. Ὁ πορθμίσκος δὲ οὗτος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔχομεν τὸ πορθμεῖον τοῦτο εἶναι τὸ ἀνωτέρω ἀναφερθὲν Ντουλάπι. Ἄλλη, δευτέρα κατὰ τὸ μέγεθος, νησίς, πρὸς Δ τῆς Νάσου κειμένη, εἶναι ἡ Πορδοσελήνη ἢ Πορσελήνη τῶν ἀρχαίων, γόνιμος καὶ καλλιεργουμένη ἀπὸ Μοσχονησίους, ἡ σήμερον Πύργος καλουμένη. Ἐκ τῶν ἄλλων τέλος νήσων, τῶν πρὸς Δ τῆς Νάσου τῆς συστάδος τῶν Ἑκατονήσων ἀναφέρομεν τὸ Λειψό, τὸν Κάλαμον, τὸ Μοσχόπουλο, νοτιώτερον δὲ τὸ Γυμνό, νησῖδα εὐρεῖαν καὶ ἄδενδρον, ἀλλὰ γόνιμον εἰς σιτηρά.

Ἡ σημερινὴ πόλις τῶν Μοσχονησίων κεῖται ἐντὸς τοῦ λιμένος τῶν Κυδωνιῶν ἐπὶ τῆς Νάσου, τῆς μεγίστης τῶν Ἑκατονήσων, ἀπέναντι δὲ τῆς πόλεως τῶν Κυδωνιῶν. Συνῳκίσθη δὲ ἀναμφιβόλως πρὸ τῶν Κυδωνιῶν καὶ πιθανώτατα κατὰ τὸν 10 μ. Χ. αἰῶνα. Οἱ πειραταὶ ὅμως τὴν κατέστρεψαν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἁλώσεως. Ἀνιδρύθη ὅμως ὀλίγον χρόνον μετὰ ταῦτα ἀπὸ τοὺς ὑπολειφθέντας παλαιοὺς κατοίκους καὶ ἀπὸ ἀποίκους Λεσβίους. Πολιτικῶς τὰ Μοσχονήσια ὑπήγοντο εἰς τὸν νομόν, εἰς τὸν ὁποῖον ὑπήγοντο καὶ αἱ Κυδωνίαι. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 1864 ὑπήχθησαν εἰς τὴν διοίκησιν Μυτιλήνης. Κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1766 ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία ὕψωσεν εἰς ἐπισκοπὴν τὰ Μοσχονήσια, τὴν ὁποίαν ὑπήγαγεν εἰς τὴν μητρόπολιν Σμύρνης, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπάγονται μέχρι σήμερον. Τὰ Μοσχονήσια ὑπέστησαν τὴν ἰδίαν μὲ τὰς Κυδωνίας τύχην. Καὶ τῷ 1821 συγκατεστράφησαν μετ' αὐτῶν, ὅπως καὶ τῷ 1915 ὑπὸ τῶν Νεοτούρκων. Οἱ Μοσχονήσιοι εἶναι κτηματίαι, ἀλλ' ἀσχολοῦνται καὶ εἰς τὴν ναυτιλίαν (150 μικρὰ καὶ μεγάλα ἱστιοφόρα, ναυπηγούμενα ὅλα ἐπιτοπίως ἀπὸ ξυλείαν τῆς Ἴδης) καὶ εἰς τὴν ἁλιείαν ὀκταποδίων καὶ σπόγγων. Ἔχουν δὲ 5 ὡραίας ἐκκλησίας, μοναστήρια ἐπίσης 5 ἐκ τῶν ὁποίων τὰ περισσότερα ἱδρύθησαν κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους. Ἔχουν ἀκόμη ἀγροτικὰ κτήματα οἱ Μοσχονήσιοι καὶ ἐπὶ τῶν Ἑκατονήσων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς ἀπέναντι ἀσιατικῆς χώρας (παραγωγὴ ἐλαίου 700,000 ὀκ., σιτηρῶν 10,000 κολῶν, οἴνου 350,000

ὀκ.), σαπωνοποιίαν (500,000 ὀκ.). Ἀξία λόγου εἶναι καὶ ἡ ἐκπαιδευτικὴ τῶν Μοσχονησίων πρόοδος, ἡ μετὰ τὴν ἐπανάστασιν κυρίως.

γ') Σαντζάκιον Κιουτάχιας.

Ἀποτελεῖται ἀπὸ 5 καζάδες, Κιουτάχιας, Οὐσάκ, Γκέδιζ, Σιμάβ, Ἐσκὶ-σεχίρ.

Κιουτάχια ἢ Κιουτάγια *(Κοτυάειον ἢ Κοτύαιον).*

Κάτοικοι 40,000.

Ἕλληνες 5,000.

Ἀρμένιοι 2,000.

Τοῦρκοι ὅλοι οἱ ἄλλοι.

Εἶναι ἕδρα σαντζακίου καὶ κεῖται εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ἀτζὲμδάγ. Ἀπέχει 120 χμ. ἀπὸ τὴν Προῦσαν εἰς εὐθεῖαν γραμμὴν καὶ κεῖται ΝΑ αὐτῆς, 55 δὲ χμ. ἀπὸ τοῦ Ἐσκὶ-σεχὶρ καὶ κεῖται ΝΔ αὐτοῦ. Ἡ Κιουτάχια, ὅπως ἐκτείνεται εἰς τοὺς πρόποδας ὑψηλοῦ καὶ ἀποκρήμνου βουνοῦ, ὅπως δεσπόζεται ἀπὸ ἰσχυρὸν βυζαντινὸν φρούριον μὲ διπλοῦν περίβολον τειχῶν, εἰς τὰ ὁποῖα εἶναι παροικοδομημένοι πύργοι, καὶ ὅπως ἁπλοῦται εἰς τὸ ἄκρον εὐρείας πεδιάδος, ἐχούσης ἔκτασιν 22 χμ. καὶ ποτιζομένης ἀπὸ τὸν Θύμβρην, παρέχει τὴν ὄψιν μεγάλης πόλεως. Ἀλλ' εἰς τὴν πόλιν προσδίδουν ἀκόμη μεγαλοπρέπειαν καὶ οἱ πολυάριθμοι μιναρέδες τῶν τζαμιῶν, οἱ ἐκτινάσσοντες τὰς λεπτὰς κορυφάς των πρὸς τὰ ὕψη, οἱ βυθίζοντες τὰς βάσεις των μέσα εἰς τοὺς κήπους τῶν τζαμιῶν. Περιβάλλεται δὲ ἡ πόλις καὶ ἀπὸ ἐξοχικὰς οἰκίας φαιδράς.— Ἡ πόλις, ἔχουσα μῆκος ἐκ Δ πρὸς Α 3 χμ., εἶναι παλαιά. Δύναται δὲ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ὑπόδειγμα καθαρῶς τουρκικῆς ἐπαρχιακῆς πόλεως. Κυρίως εἶναι σύμπλεγμα πολὺ στενῶν δρόμων (σοκάκ), ὅπου ὁ συνωστισμὸς τὴν ἡμέραν εἶναι ἀπερίγραπτος, καὶ πλήθους συμπεπυκνωμένων οἰκιῶν μὲ ἐρυθρὰς στέγας, μὲ μεγάλα τζαμιά, τὰ ὁποῖα ὅμως δὲν παρέχουν ἐνδιαφέρον. Οὐδὲν λείψανον τῶν ἀρχαίων χρόνων ὑπελείφθη μέχρι σήμερον, ὡς καὶ τῶν μεσαιωνικῶν, ἐκτὸς τῆς ἀκροπόλεως. Ἡ ἀγορὰ ἐπίσης εἶναι ὅπως καὶ πανταχοῦ καὶ μόνον Εὐρωπαῖοι δὲν ὑπάρχουν, ἐνῷ οἱ Ἀρμένιοι καὶ οἱ Ἕλληνες εἶναι ὀλίγοι. Ἡ Κιουτάχια εἶναι κεντρικὴ ἀγορὰ ἐκτεταμένης πεδιάδος, ἡ ὁποία δὲν ἔχει δένδρα, καὶ ἡ ὁποία παράγει σιτηρά, ὄπιον, καπνὸν καὶ εἶναι κτηνοτρόφος (μαλλία, τρίχες, δέρματα). Εἰς τοὺς κήπους

της καλλιεργοῦνται καὶ ὀπῶραι. Οἱ ὁμογενεῖς κατέχουν συνοικισμὸν συμπαγῆ εἰς τὸ δυτικὸν καὶ ὑψηλότερον μέρος τῆς πόλεως. Ἦσαν δὲ ἀκόμη πρὸ ὀλίγου τουρκόφωνοι. Ἀλλὰ ἐξενίκησε καὶ ἐδῶ ἡ ἑλληνική. Συντεχνία δὲ γουναράδων ἡμετέρων συντηρεῖ παρθεναγωγεῖον.

Ἀξιοσημείωτοι εἶναι καὶ μερικαὶ ἐγχώριοι βιομηχανίαι τῆς πόλεως ταύτης. Πλὴν δηλ. τῆς κατεργασίας τῶν μετάλλων πρὸς οἰκιακὴν χρῆσιν τῶν ἐγχωρίων, ἀσκεῖται ἐπιμελῶς καὶ ἡ ταπητουργία καὶ ἡ κεραμευτικὴ καὶ ἡ χυτροποιΐα. Τὴν κατεργασίαν τῶν μετάλλων ἔχει εἰς χεῖράς του ὁ ἀρμενικὸς οἶκος Σαλαμπανιάν, ὁ ὁποῖος εἶναι καὶ ὁ πρῶτος τραπεζιτικὸς οἶκος τῆς πόλεως. Ὁ οἶκος οὗτος ἐργάζεται κατὰ εὐρωπαϊκά, ἀπομιμητικὰ ὅμως τῶν ἀνατολικῶν, ὑποδείγματα καὶ μὲ χρώματα ἀπὸ ἀνιλίνην. Ἡ κεραμευτικὴ ἀσκεῖται ἀπὸ τοὺς Τούρκους κατὰ πρωτόγονον τρόπον μὲ τὸν κεραμευτικὸν τροχὸν καὶ μὲ τὴν χεῖρα. Ἐξαίρετον εἶναι τὸ μικρὸν ἐκεῖνο ἐργοστάσιον, ὅπου κατασκευάζονται λαμπρὰ φαδεντιανὰ ἀγγεῖα κατὰ ὑποδείγματα περσικά, ἀρχαῖα, καὶ μὲ ὡραῖα, ζωηρά, χρώματα. Τὰ ὑποδείγματα φωτογραφοῦνται εἰς ἀρχαῖα τζαμιά. Καὶ ἀγοράζονται ἐδῶ πολὺ εὐθηνὰ παράδοξα, μὲ ἐξαίρετα χρώματα ἐπικοσμήματα (γαρνιρίσματα). Τὰ δὲ κεράμινα ἀγγεῖα, ἐξάγονται εἰς τὴν Εὐρώπην.

Εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς Κιουτάχιας εὑρίσκει κανεὶς καὶ μεγάλα κέρατα ἐλάφου, προερχόμενα, ὡς λέγεται, ἀπὸ τὸ Τουραμὰν-δὰγ (πρὸς Α τοῦ Πουρσάκ). Ἂν ἡ πληροφορία αὕτη εἶναι ἀληθής, θὰ ζῇ ἐκεῖ εἶδος ἐλάφου, τὴν ὁποίαν κυνηγοῦν καὶ διὰ τὰ κέρατά της.

Εἰς τὴν ἀγορὰν ἀκόμη πωλεῖται εἰς μεγάλην ποσότητα καὶ ὁ μόροχθος ἢ μόροξος λίθος (τουρκ. Κίλ). Ἔχει δὲ χρῶμα ἀνοικτὸν πρασινωπόν. Ἐξωτερικῶς φαίνεται ὅλως διόλου ὁμοιομερής. Παρέχει δὲ τὴν αἴσθησιν ὅτι εἶναι λιπαρός. Εἶναι ὅμως στερεὸς καὶ ὄχι πλαστικός, ὡς ἡ ἄργιλος. Ἐντὸς δὲ τοῦ ὕδατος διαμελίζεται εἰς μικρὰ θρυμμάτια, τὰ ὁποῖα τρίζοντα καὶ ἐκπέμποντα ἀφθόνους φυσαλίδας μεταβάλλονται εἰς κόνιν, αἰωρουμένην ἐντὸς αὐτοῦ. Τὸν μόροξον μεταχειρίζονται οἱ Τοῦρκοι ἀντὶ τοῦ σάπωνος διὰ νὰ πλύνουν ἀσπρόρρουχα, ὡς εὐθηνόν. Ὁ πολὺ ἁλεσμένος ἢ ἐπιρρίπτεται λεπτὸς ἐπὶ τῶν ὑγρανθέντων ἀσπρορρούχων, τὰ ὁποῖα ἔπειτα πλύνονται μὲ θερμὸν ὕδωρ, ἢ τὸν κρεμοῦν ἐντὸς θερμοῦ ὕδατος μὲ τὸ ὁποῖον, θολωθέν, πλύνουν τὰ ροῦχα. Ἐπενεργεῖ δὲ ἐπὶ τῶν ρούχων δραστικώτερον ἀπὸ

τὸν σάπωνα. Κοστίζει μόνον 30 παράδες ἡ ὀκᾶ. Δὲν εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὁ λίθος οὗτος ἐξορύσσεται πλησίον τῆς Κιουτάχιας. Προέρχεται ἀπὸ τὰ πλησίον τοὺ Σιβρὶ-χισὰρ μέρη (τοῦ βιλαετίου Ἀγκύρας).

Εἰς τὴν Κιουτάχιαν πωλεῖται ἀκόμη καὶ ἄλλος λίθος, τὸν ὁποῖον ὁ Φίλιψον καλεῖ Blos ἢ Μπασκιλί. Εἶναι κιτρίνη λιπαρὰ ἄργιλος, προερχομένη ἀπὸ τὴν περιφέρειαν ταῦ Γκιουμοὺς (ΒΔ τῆς Κιουτάχιας). Αἱ δὲ χανούμισσαι μὲ αὐτὸν ἐπαλείφουν τὴν κεφαλὴν διὰ νὰ φονεύουν τὰς ψείρας καὶ διὰ νὰ μακραίνουν τὰ μαλλιά των.

Τὴν σύστασιν καὶ τὴν ζωήν της ἡ πόλις ὀφείλει εἰς τὴν ὀχυρὰν τοποθεσίαν της, εἰς τὰ ἄφθονα ὕδατα τοῦ Ἀτζὲμ-Δὰγ καὶ εἰς τὴν γονιμότητα τῆς πεδιάδος της. Ἀλλ' ἡ σπουδαιότης, τὴν ὁποίαν διετήρησεν ἀείποτε, ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι εἶναι κέντρον συγκοινωνίας τοῦ φρυγικοῦ ὀροπεδίου. Κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους διήρχετο, ὡς γνωστόν, στρατιωτικὴ ὁδός, σπουδαιοτάτη ἐξ Α (Συρίας, Ἀρμενίας) πρὸς τὸν Βόσπορον καὶ τὸ Αἰγαῖον, βορείως τῆς λυκαονικῆς ἁλμυρᾶς ἐρήμου πεδιάδος, διὰ τῆς Ἀγκύρας δὲ εἰς τὸ Δορυλάειον (Ἐσκισεχίρ). Καὶ ὁ θέλων νὰ μεταβῇ εἰς τὴν δυτικὴν παραλίαν τῆς Μ. Ἀσίας, ἀπὸ τὸ Δορυλάειον μετέβαινεν εἰς τὸ Κυτυάειον. Ἐδῶ ἐχωρίζοντο αἱ ὁδοὶ 1) πρὸς Δ διὰ τοῦ Ταουσανλῆ α) πρὸς τὸν Ρύνδακον, Προῦσαν. Κύζικον· β) διὰ τῆς Μπαλάτ, Μπαλουκεσὲρ εἰς Ἀδραμύττιον. 2) πρὸς τὰ ΝΔ διὰ τοῦ στενοῦ τοῦ Ἀτζὲμ-Δὰγ εἰς τὸ Γκεδίζ καὶ ἐντεῦθεν α) διὰ τῆς ἄνω κοιλάδος τοῦ Μακέστου εἰς Πέργαμον· β) διὰ τῆς Κατακεκαυμένης εἰς τὰς Σάρδεις· 3) πρὸς Ν ἀκολουθοῦσα τὸν Θύμβρην διὰ τῆς Ἀπίας καὶ Ἀκμονίας εἰς τὴν Φιλαδέλφειαν-Σάρδεις ἢ εἰς τὸν Μαίανδρον· 4) πρὸς τὰ ΝΑ πρὸς τὸ Ἰκόνιον. Ἀλλὰ τὴν κεντρικὴν ταύτην θέσιν τῆς Κιουτάχιας ἔβλαψε πολὺ τὸ νεώτερον σιδηροδρομικὸν δίκτυον, καθόσον ἡ κυρία γραμμὴ Κωνσταντινουπόλεως —Ἐσκὶ-σεχὶρ —Ἀφιὸν-καρὰ-χισὰρ — Ἰκονίου διέρχεται ἀνατολικῶς τῆς Κιουτάχιας καὶ διὰ τοῦτο ἡ πόλις αὕτη ἔχει μόνον ἁπλῆν διακλάδωσιν. Ἔπειτα ὁ σιδηρόδρομος Σμύρνης διέρχεται πολὺ μακρὰν νοτίως, ἑνώνεται δὲ εἰς τὸ Ἀφιὸν-καρὰ-χισὰρ μὲ τὸν ἀνατολικόν. Λεωφόρος δὲ ἐκ τῆς Κιουτάχιας φέρεται πρὸς Β διὰ τοῦ Ἴνενου εἰς Παζαρτζίκιον—Προῦσαν, ὡς καὶ εἰς Βίλετζικ—Γενὶ-σεχὶρ—Κίον. Μία ἄλλη πρὸς Α ἄγει πρὸς τὸ Ἀφιὸν-καρὰ-χισάρ. Ἀπ' αὐτὴν δὲ διακλαδοῦται ἄλλη πρὸς τὸ Γκέδιζ-Οὐσάκ.

Ἱστορικαὶ εἰδήσεις. — Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα τὸ Κοτυάειον

ἦτο ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων πόλεων τῆς Φρυγίας, κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς ἔδρα ἀρχιεπισκόπου, ἐπὶ Σελτζουκιδῶν πρωτεύουσα ἰδίου σουλτανάτου καὶ κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῶν Ὀσμανιδῶν ὡς φρούριον εἶχε μεγάλην σπουδαιότητα. Τῷ 1402 κατεστράφη ἀπὸ τὸν Τιμούρ.

Ἐσκὶ-σεχὶρ *(—παλαιὰ πόλις, τὸ ἀρχαῖον Δορυλάειον ἢ Δορύλαιον).*

Κάτοικοι 30,000.
Ἕλληνες 7,000.
Ἀρμένιοι 1,000.
Εὐρωπαῖοι ὀλίγοι.

Εἶναι ἔδρα καζᾶ καὶ κεῖται κατὰ τὸ πλεῖστον ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Θύμβρου, τοῦ ἀριστερόθεν συμβάλλοντος εἰς τὸν Σαγγάριον. Ἔχει πρὸς Β αὐτοῦ τὸ Μπὸζ-Δὰγ καὶ πρὸς Ν τὸ Τουρκμὲν-Δάγ, μεταξὺ τῶν ὁποίων σχηματίζεται λεκανοπέδιον. Ἀπέχει δὲ 55 χμ. ἀπὸ τὴν Κιουτάχιαν εἰς εὐθεῖαν γραμμὴν καὶ κεῖται πρὸς τὰ ΒΑ της, 140 χμ. ἀπὸ τὴν Προῦσαν καὶ κεῖται πρὸς τὰ ΝΑ της, περὶ τὰ 300 δὲ χμ. ἀπὸ τὸ Χαϊδὰρ-πασᾶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ πόλις ἀποτελεῖται ἀπὸ τρία μέρη. Τὸ πρῶτον εἶναι ἡ ἄνω πόλις, ἡ ἐκτεινομένη εἰς τὰς κατωφερείας λόφου, ὕψους 40 μ. Καὶ ἐδῶ εἶναι αἱ τουρκικαὶ συνοικίαι, φθαρεῖσαι πολὺ τῷ 1903 ἀπὸ πυρκαϊάν. Τὸ δεύτερον εἶναι ἡ κάτω πόλις, ὅπου εἶναι τὸ πολυσύχναστον τσαρσί, τὰ καταστήματα, τὰ καφενεῖα καὶ θερμὰ θειοῦχα λουτρά, γειτνιάζοντα πρὸς τὸ τσαρσί. Τὸ τρίτον εἶναι τὸ νέον προάστειον, τὸ συγκροτηθὲν εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμόν. Ἐδῶ δὲ τείνει νὰ ἐκταθῇ ἡ πόλις, πρὸς Β δηλ. καὶ πρὸς ΒΑ, ὅπου ἐγκατεστάθησαν καὶ μουατζίριδες ἐξ Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας. Ἡ ἑλληνικὴ καὶ ἡ ἀρμενικὴ συνοικία, ἀρχίζουσαι ἀπὸ τοὺς πρόποδας τοῦ λόφου, ἐπεκτείνονται καὶ ἐπὶ τῆς πεδιάδος ἀκόμη μέχρι τοῦ ποταμοῦ, ὁ ὁποῖος ἀφήνει πρὸς τὰ ἀριστερὰ τὴν ἀρμενικὴν καὶ πρὸς τὰ δεξιὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐπὶ τῆς κάτω πόλεως. Τὰ δὲ 7 ἢ 8 τζαμία τῆς πόλεως (μεταξὺ τούτων εἶναι τὸ τζαμὶ τοῦ Χατζῆ-Ἀλαεδὶν καὶ ἄλλο νεώτερον τὸ Κουρσουνλὶ-τζαμὶ τοῦ 1515) δὲν παρέχουν ἐνδιαφέρον. Ἡ πόλις εἶναι σήμερον κέντρον σπουδαιότατον τῆς σιδηροδρομικῆς συγκοινωνίας. Ἐδῶ δὲ σταθμεύουν αἱ ἁμαξοστοιχίαι τῶν γραμμῶν καὶ διανυκτερεύουν αἱ ἀπὸ Ἀγκύρας, Ἰκονίου, Σμύρνης. Καὶ οἱ Ἀνατολικοὶ σιδηρόδρομοι ἐδῶ ἔχουν

ἐγκαταστήσει μεγάλα μηχανοστάσια. Διεξάγει δὲ τὸ Ἐσχί-σεχὶρ ἀξιόλογον ἐμπόριον ὀπίου, ἐρίων καὶ σηπίου (1).

Οἱ Ἕλληνες συνεπυκνώθησαν εἰς τὸ Ἐσκὶ-σεχίρ, ἀφοῦ ἀπέβη κεντρικὸς σιδηροδρομικὸς σταθμός. Καὶ ἐνῷ πρὸ 30 ἐτῶν ἦσαν μόλις 500, σήμερον ὑπερβαίνουν τὰς 7,000. Εἶναι δὲ ξενοδόχοι, ἔμποροι, ἐπαγγελματίαι καὶ ἐργάται.

Ἱστορικαὶ εἰδήσεις.—Ἡ πόλις, κειμένη εἰς θέσιν σπουδαιοτάτην διὰ τὴν συγκοινωνίαν, ἀντικατέστησε τὸ ἀρχαῖον Δορυλάειον, φρούριον ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν σπουδαιότατον, τὸ ὁποῖον πολλάκις ἐχαιρέτισε στρατιάς, ἐπανερχομένας νικηφόρους ἀπὸ ἐκστρατείας εἰς μακρινὰς χώρας, πολλάκις δὲ ἐφιλοξένησε δαφνοστεφεῖς αὐτοκράτορας καὶ στρατηγούς. Τὸ Δορυλάειον τῷ 1074 ἔγινε σελτζουκικόν, τῷ 1175 πάλιν βυζαντινὸν καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 14 αἰῶνος τουρκικόν. Εἶναι δὲ γνωστὸν καὶ ἐκ τῶν σταυροφορικῶν πολέμων. Διότι ἐδῶ οἱ σταυροφόροι τῆς πρώτης σταυροφορίας συνῆψαν μάχην κατὰ τῶν Σελτζούκων καὶ ἐνίκησαν καὶ ἐξεβίασαν τὴν διάβασιν διὰ τοῦ σελτζουκικοῦ κράτους τοῦ Ἰκονίου (1074), ἐδῶ δέ, 50 ἔτη βραδύτερον, κατεστράφη ὁ στρατὸς Κορράδου Γ΄. Καὶ ἡ χώρα ἡ περὶ τὸ Ἐσκὶ-σεχὶρ εἶναι ἡ κοιτὶς τῆς ὀσμανικῆς δυνάμεως. ΝΝΔ εἰς ἀπόστασιν μιᾶς ὥρας κεῖται τὸ Σουλτανιέ, τὸ ὁποῖον ὁ Ἐρτογρούλ, ὁ ἀρχηγὸς τῶν ὑπὸ τὸν πατέρα του Σουλεϊμὰν τῷ 1225 ἐκ τοῦ Χωρασὰν προσελθουσῶν ὀρδῶν, ἀνερχομένων εἰς 2,000 (400 σκηνάς), ἔλαβεν ὡς δῶρον ἀπὸ τὸν Σελτζοῦκον Ἀλαεδὶν τοῦ Ἰκονίου διά τινα νίκην κατὰ τῶν Βυζαντινῶν καὶ διὰ νὰ φρουρῇ τὰ σύνορα. Ἐντεῦθεν δὲ ἐξετάθη ἡ φυλὴ αὕτη πρὸς τὴν Προῦσαν. Τὰ ἐρείπια τοῦ ἀρχαίου Δορυλαείου δεικνύονται σήμερον εἰς ἀπόστασιν 3 χμ. πρὸς Β τοῦ Ἐσκὶ-σεχίρ.

Οὐσὰκ *(Τημένου Θύραι).*

Κάτοικοι 15,000.

Ἕλληνες 2,000.

Οἱ λοιποὶ Τοῦρκοι καὶ ἐλάχιστοι (800) Ἀρμένιοι.

(1) Τὸ σήπιον εἶναι ὀρυκτόν, ἐξαγόμενον ὑπὸ τὴν περιφέρειαν Ἐσχί-σεχὶρ—Τουτλουτζί, σχεδὸν ὁλόκληρον, ὅσον μεταχειρίζεται ἡ βιομηχανία. Διότι εἰς ἄλλας χώρας τὸ ὀρυκτὸν τοῦτο εἶναι σπάνιον καὶ ἐξάγεται εἰς μικρὰν ποσότητα. Ἀλλ' ὅμως σήμερον δὲν εἶναι ὅσον ἄλλοτε περιζήτητον, καθ' ὅσον πίπαι καὶ λουλάδες (κεφαλαὶ καπνοσύριγγος), κατασκευαζόμεναι ἀπὸ τὸ σήπιον, δὲν εἶναι πλέον τοῦ συρμοῦ.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ. Ἀπέχει 142 χμ. ἀπὸ τῆς Κιουτάχιας καὶ κεῖται πρὸς τὰ ΝΔ αὐτῆς καὶ 360 χμ. τῆς Προύσης πρὸς Ν αὐτῆς κείμενον. Πρὸ ὀλίγων ἀκόμη ἐτῶν τοῦ Οὐσὰκ αἱ οἰκίαι ἦσαν ἐκ πλίνθου ὠμῆς κατεσκευασμέναι. Σήμερον ὅμως εἶναι λίθιναι ἢ ξύλιναι, καθαραί, κομψαὶ καὶ ἀντισεισμικαί, ἔχουν δὲ ἐντὸς τῶν τοίχων αὐτῶν σιδηρᾶς δοκούς, καθόσον τὸ ἔδαφος ἐδῶ εἶναι σεισμόπληκτον καὶ τὸ Οὐσὰκ ἐπανειλημμένως κατεστράφη ἀπὸ σεισμοὺς καὶ πυρκαϊάς (1894). Εἶναι δὲ καὶ κανονικῶς ἐκτισμένον καὶ αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ εἶναι εὐθεῖαι καὶ εὐρεῖαι. Μολονότι δὲ διὰ τῆς πόλεως ῥέει παραπόταμος τοῦ Ἕρμου, δεχόμενος τὸ ὕδωρ πολλῶν πηγῶν, ἐχρειάσθη ἐν τούτοις καὶ ἄλλο ὕδωρ, διότι αἱ βιομηχανικαὶ ἀνάγκαι τῆς πόλεως εἶναι μεγάλαι, καὶ μετωχετεύθη ἀπὸ 15 χμ. τὸ ὕδωρ τοῦ Βανὰζ-τσάϊ, παραποτάμου τούτου ὄντος τοῦ Μαιάνδρου, καὶ πρὸς Α τοῦ Οὐσὰκ ῥέοντος.—Τὸ Οὐσὰκ κεῖται εἰς θέσιν ὅπου συγκεντρώνονται πολλαὶ κοιλάδες καὶ ἐπὶ ὑψωμάτων, ὅπου εὐδοκιμεῖ ἡ ἄμπελος. Καὶ ὁ καζᾶς, τοῦ ὁποίου εἶναι κέντρον, ἔχει ἀφθονίαν προϊόντων. Παράγει δὲ δημητριακά, ὄπιον, σησάμιον, βάμβακα, καπνόν, σταφυλάς, ὀπώρας (μῆλα, ἀχλάδια), πέπονας καὶ ὑδροπέπονας, κηπευτικά, μέταξαν, βαλανίδια, ἔρια κτλ. Ἔχει δὲ καὶ ἀξιολογωτάτην ταπητουργίαν, βυρσοδεψεῖα καὶ δάση ἐκτεταμένα. Ἀλλὰ καὶ θερμὰς πηγὰς ἔχει ὁ καζᾶς καὶ πλῆθος ῥυάκων καὶ ποταμίων, χυνομένων ὡς παραποτάμων εἰς τὸν Ἕρμον καὶ εἰς τὸν Μαίανδρον.—Ὁ σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου, ὅπου διανυκτερεύουν τὰ μεταξὺ Σμύρνης καὶ Ἀφιὸν-καρὰχισὰρ τραῖνα, κεῖται νοτίως πρὸ τῆς πόλεως ἐπὶ ξηρᾶς κοιλάδος, τῆς ὁποίας τὸ ἔδαφος εἶναι ὑψηλότερον ἀπὸ τὴν πεδιάδα. Ἡ θέσις αὕτη ἔχει σημασίαν, διότι ἀπ' ἐδῶ διέρχονται δύο ὁδοί, αἱ ὁποῖαι φέρουν ἀπὸ τὸν ἄνω Ἕρμον πρὸς τὸ μέσον φρυγικὸν ὀροπέδιον (Ἀφιὸν-καρὰ-χισάρ), δηλ. ἡ μία διὰ τῆς Κατακεκαυμένης, τῆς κοιλάδος τοῦ Ἕρμου καὶ διὰ τοῦ Τζούρε καὶ ἡ δευτέρα ἀπὸ τῆς Φιλαδελφείας πρὸς Ν τοῦ Οὐμούρμπαμπα. Ἐδῶ δὲ συνενοῦνται καὶ μαζὺ προχωροῦν πρὸς Α.

Γκέδιζ *(Κάδοι).*

Κάτοικοι 6,000 Τοῦρκοι ὅλοι.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ κεῖται πρὸς τὰ ΝΔ τῆς Κιουτάχιας. Ἀρδεύεται δὲ ἀπὸ τὸν Ἕρμον, τοῦ ὁποίου ἡ πηγὴ ἀπέχει ὀλίγον ἀπ' αὐτοῦ πρὸς Α, καὶ τὸν ὁποῖον διέρχεται κανεὶς ἐνταῦθα ἐπὶ γεφύρας

γωνιώδους, βυζαντινῆς. Τὰ τριγύρω τοῦ Γκέδιζ ὄρη εἶναι ὑφαιστειώδη, ὡς καὶ οἱ βράχοι, οἱ δεσπόζοντες τῆς πόλεως. Τούτων τὸ μαῦρον χρῶμα μόλις διακρίνεται ἀπὸ τὸ χρῶμα τῶν οἰκιῶν, οἰκοδομημένων μὲ ἄργιλον, λαμβανομένην ἀπὸ τὰ γείτονα μέρη ἐπὶ τῆς κοιλάδος.

Σιμὰβ *(Σύναος ἢ Σιναός).*

Κάτοικοι 6,200.

Τοῦρκοι 6,000.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ κεῖται 132 χμ. Δ τῆς Κιουτάχιας καὶ 176 Ν τῆς Προύσης, ἐπὶ τῶν βορείων ὑπωρειῶν τοῦ Δεμερτζὶ-Δὰγ καὶ πλησίον τῆς ὁμωνύμου λίμνης καὶ πρὸς τὰ ΝΔ αὐτῆς.

δ') Σαντζάκιον Ἀφιὸν-καρὰ-χισάρ.

Ἀποτελεῖται ἀπὸ 4 καζάδες, Ἀφιὸν-καρὰ-χισάρ, Μπολβαδέν, Σαντικλί, Ἀζιζιέ.

Ἀφιὸν-καρὰ-χισὰρ *(Ἀκροϊνός).*

Κάτοικοι 35,000.

Τοῦρκοι 27,000.

Ἕλληνες, Ἀρμένιοι καὶ Εὐρωπαῖοι ὀλίγοι.

Εἶναι ἡ ἕδρα τοῦ σκντζακίου. Κεῖται πρὸς τὰ ΝΑ τῆς Κιουτάχιας καὶ τῆς Προύσης καὶ πρὸς Α τῆς Σμύρνης, τριγύρω ὑψηλοῦ βράχου, τόσον ἀποτόμου ὥστε φαίνεται ἀδύνατος ἡ ἄνοδος πρὸς τὴν κορυφήν του (τὸ ὕψος τοῦ βράχου εἶναι 200 μ.), ὑπεράνω δὲ εὐρείας πεδιάδος. Ἡ πόλις, παρατηρουμένη ἀπὸ τὰ ἀνατολικὰ τῆς πεδιάδος, παρουσιάζει σειρὰν ἀτελεύτητον χαμηλῶν, πλινθοκτίστων φαιῶν, οἰκιῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μία εἶναι προσκεκολλημένη εἰς τὴν ἄλλην, πλῆθος τζαμιῶν μὲ λευκοὺς θόλους καὶ μιναρέδες, εἰς τὸ μέσον δὲ τὸν βράχον. Καὶ τὸ σύνολον κάμνει ἐν ὑπωσιν θαυμαστήν. Ἀλλ' ἡ διαμονὴ εἰς τὸ Ἀφιὸν-καρὰ-χισὰρ εἶναι ἐκτάκτως πληκτικὴ ἐπὶ πολλοὺς κυρίως μῆνας τοῦ ἔτους, μολονότι ἡ πόλις κεῖται εἰς τὴν εἴσοδον μιᾶς τῶν γονιμωτάτων πεδιάδων τοῦ κόσμου. Διότι ἡ θέα φράσσεται ἀπὸ τὸν ὑψηλὸν βράχον, τὸν δεσπόζοντα αὐτῆς, πρὸς Δ δὲ ἀπὸ σειρὰν ὀρέων, ὥστε ὁ ὀφθαλμὸς νὰ μὴ εἶναι δυνατὸν νὰ συναντήσῃ πράσινον χρῶμα κατὰ τὸ ξηρὸν θέρος καὶ κατὰ τὸν ψυχρὸν χειμῶνα. —Πλησίον τοῦ σταθμοῦ τοῦ σιδηροδρόμου Ἀνατολῆς, τοῦ κειμένου

ΒΑ τῆς πόλεως καὶ εἰς ἀπόστασιν χιλιομέτρου, συνεπήχθη κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη καὶ εὐρωπαϊκὸς συνοικισμός. Ὁ δὲ σταθμὸς τῆς γαλλικῆς πρὸς τὴν Σμύρνην γραμμῆς κεῖται πρὸς Β τῆς πόλεως. Οἱ δύο σταθμοὶ δὲν συνδέονται. Πλησίον δὲ τοῦ σταθμοῦ τοῦ σιδηροδρόμου Ἀνατολῆς λειτουργεῖ κλωστήριον, ἀνῆκον εἰς μετοχικὴν τουρκικὴν ἑταιρείαν, ἐπρόκειτο δὲ πρό τινων ἐτῶν νὰ ἱδρυθῇ καὶ ὑφαντήριον.—Τὸ Ἀφιὸν-καρὰ-χισὰρ εἶνε ἡ μόνη κεντρικὴ ἀγορὰ τῆς ἀχανοῦς πεδιάδος του. Ἔχει δὲ ἀξίαν λόγου ταπητουργίαν καὶ ἐξάγει σιτηρά, μαλλιά, τιφτίκια, ὄπιον εἰς ποσότητα μεγάλην, ὁπόθεν ἔχει καὶ τὸ ὄνομά του. Τὸ Ἀφιὸν-καρὰ-χισὰρ θεωρεῖται ἀκόμη ὡς ἡ ἀκρόπολις τοῦ τουρκικοῦ φανατισμοῦ. Τὸ κλῖμά του (ὡς καὶ τοῦ σαντζακίου ὁλοκλήρου) εἶναι μὲν ὑγιεινόν, ἀλλ' ἡ θερμοκρασία εἶναι κάθε ἄλλο ἢ εὐχάριστος. Τὸ θέρος ὁ καύσων εἶναι ἀποπνικτικός. Τὰ δένδρα καὶ ἡ πρασινάδα λείπουν ἐντελῶς. Ἀλλὰ καὶ ὁ χειμὼν εἶναι ὁριμύς. Τότε δὲ ἡ χιὼν πίπτει ἀφθονωτάτη καὶ συχνά.

Τὸ Ἀφιὸν-καρὰ-χισὰρ κεῖται ἐπὶ τῆς σπουδαιοτάτης καραβανικῆς ὁδοῦ, τὴν ὁποίαν σήμερον παρακολουθεῖ ὁ σιδηρόδρομος ἀπὸ τὸν Βόσπορον καὶ τὴν ΒΔ Μ. Ἀσίαν διὰ τοῦ Ἰκονίου εἰς τὴν Συρίαν. Ἀλλ' ἡ ὁδὸς αὕτη δὲν διασταυροῦται ἀπὸ καμμίαν ἄλλην φυσικὴν συγκοινωνιακὴν ὁδόν, καθόσον αἱ ὁδοὶ ἀπὸ τὴν βόρειον Μ Ἀσίαν καὶ Ἄγκυραν πρὸς τὰ Δ καὶ ΝΔ αὐτῆς, πρὸς τὴν πεδιάδα ἰδίως τοῦ Ἕρμου καὶ τοῦ Μαιάνδρου, ὡς καὶ αἱ διακλαδώσεις τῆς ὁδοῦ Ἰκονίου πρὸς τὰς αὐτὰς κατευθύνσεις, διὰ λόγους φυσικοὺς διέρχονται εἴτε ΒΔ εἴτε ΝΑ τοῦ Ἀφιὸν-καρὰ-χισάρ. Διὰ τοῦτο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα δὲν ὑπῆρχεν ἐνταῦθα καμμία, εἰς ἡμᾶς γνωστή, πόλις. Μόλις δὲ κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ὑφίσταται ἡ πόλις ὡς φρούριον, ὀνομαζομένη Ἀκροϊνὸς καὶ ἀναμφιβόλως ἡ ἀφορμὴ πρὸς τὴν ἵδρυσιν τοῦ φρουρίου εἶναι ὁ ἀπότομος βράχος. Ἀλλ' ὅμως ἡ πόλις κεῖται τόσον πλησίον πρὸς τὰς συγκοινωνιακὰς ἐκείνας ὁδοὺς ὥστε μὲ μικρὸν ἐλιγμὸν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἀποκλίνουν αὗται πρὸς αὐτήν. Καὶ οὕτω τὸ φρούριον ἀνεπτύχθη ὡς κέντρον συγκοινωνίας. Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἡ πόλις ἀπετέλεσε τὸ σπουδαιότατον κέντρον τῶν ὁδῶν τοῦ δυτικοῦ μέρους τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Μ. Ἀσίας, ὅπου ἡ συγκοινωνία ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ διὰ τῆς διχορροίας παρὰ τὸ Τολουμπουνὰρ Οὐσάκ, Φιλαδέλφειαν διακλαδοῦται μέχρι Σμύρνης καὶ διὰ τοῦ Σαντικλὶ καὶ Δινὲρ πρὸς τὸν Μαίανδρον. Καὶ ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ τῆς Σμύρνης ἀναλόγως οὕτω πως

διακλαδοῦται σήμερον. — Πλησίον τοῦ Ἀφιὸν-καρα-χισὰρ ἔκειντο καὶ τὰ Σύνναδα (Ἐσκὶ-καρὰ-χισάρ).

Μπολβαντὲν *(τὸ βυζαντινὸν Πολύβοτον).*

Κάτοικοι 8,000 Τοῦρκοι ὅλοι.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ κεῖται 45 χμ. πρὸς Α τοῦ Ἀφιὸν-καρὰ-χισάρ. Ὁ καζᾶς οὗτος ἔχει δάση πολλά, ὑπολογιζόμενα εἰς 8, μὲ ἔκτασιν 2,425 □ χμ. Ἡ δὲ πεδιὰς τοῦ Μπολβαντὲν εἶναι γόνιμος καὶ καλῶς καλλιεργημένη (δημητριακά, ὄπιον, βάμβαξ, σταφυλαί, κτηνοτροφία, ταπητουργία).

Σαντικλί.

Κάτοικοι 9,000 Τοῦρκοι.

Ἀρμένιοι ὀλίγοι.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ κεῖται πρὸς Ν τοῦ Ἀφιὸν-καρὰ-χισάρ.

Δινὲρ *(Κελαιναί).*

Κάτοικοι 2,600.

Εἶναι ἕδρα ναχιγὲ τοῦ καζᾶ Σαντικλί. Εἶναι μικρὰ πόλις, καταστραφεῖσα πολλάκις ἀπὸ σεισμούς, διάδοχος δὲ τῶν Κελαινῶν καὶ τῆς Ἀπαμείας-Κιβωτοῦ. Τὸ Δινὲρ καὶ τὰ περίχωρα αὐτοῦ εἶχον ἀνέκαθεν σπουδαιοτάτην συγκοινωνιακὴν σημασίαν.

Αἱ Κελαιναὶ ἦσαν παλαιοτάτη πόλις. Ὁ Ξενοφῶν (Ἀνάβ. 1, 2, 7) τὰς ὀνομάζει «τῆς Φρυγίας πόλιν οἰκουμένην μεγάλην καὶ εὐδαίμονα. Ἐνταῦθα Κύρῳ βασίλεια ἦν καὶ παράδεισος μέγας ἀγρίων θηρίων πλήρης. Καὶ κατωτέρω προσθέτει ὅτι ὅτι «ἔστι καὶ μεγάλου βασιλέως βασίλεια ἐν Κελαιναῖς ἐρυμνά». Κατὰ τοὺς ἀλεξανδρινοὺς χρόνους ἵδρυσεν Ἀντίοχος Γ' ὁ Σωτὴρ τῆς Συρίας νοτίως τῶν Κελαινῶν νέαν πόλιν, τὴν ὁποίαν ὠνόμασεν ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς μητρός του Ἀπάμειαν, τῆς ὁποίας τὴν θέσιν ἐν μέρει κατέχει τὸ σημερινὸν Δινέρ. Ἐπὶ τῶν Ρωμαίων ἡ Ἀπάμεια ἦτο μεγίστη ἐμπορικὴ πόλις, ἕδρα δὲ ἐπισκόπου μέχρι τῆς κατακτήσεώς της ἀπὸ τοὺς Σελτζουκίδας (1070).

Μούζλιτζε.

Κάτοικοι 1260 Τοῦρκοι.

Ἀρμένιοι ἐλάχιστοι.

Εἶναι ἡ ἕδρα τοῦ καζᾶ Ἀζιζιὲ καὶ κεῖται ἐπὶ ὀροπεδίου καὶ ἐπὶ παραποτάμου τοῦ Σαγγαρίου. Ὁ καζᾶς Ἀζιζιὲ εἶναι κατ' ἐξοχὴν γεωργικὸς καὶ παράγει δημητριακὰ ἄριστα καὶ πολλά. Καλλιεργεῖ

δὲ καὶ τὸ ὄπιον, τὴν μέταξαν, τὸν βάμβακα, ὀπώρας, ἔχει κτηνοτροφίαν καὶ ἀξιόλογον ἀκόμη παραγωγὴν μέλιτος καὶ κηροῦ.

ε') Σαντζάκιὸν Μπίλετζικ ἢ Ἐρτογρούλ.

Ἀποτελεῖται ἀπὸ 4 καζάδες, Μπίλετζικ, Σογιούτ, Ἰνεγκιολ, Γενὶ-σεχίρ.

Μπίλετζικ *(τὰ Βηλόκωμα τῶν Βυζαντινῶν).*

Κάτοικοι 20,000.

Ἕλληνες ἐλάχιστοι.

Ἀρμένιοι ὀλίγοι.

Εἶναι ἡ ἕδρα τοῦ σαντζακίου καὶ κεῖται εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ἀχοὺρ-δάγ, ἐπὶ τῆς γραμμῆς τοῦ σιδηροδρόμου, τοῦ ὁποίου ὅμως ὁ σταθμὸς ἀπέχει 4 ἢ 5 χμ. ἀπὸ τὴν πόλιν καὶ εἶναι πρὸς Α αὐτῆς, πλησίον δὲ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Καρὰ-σού, παραποτάμου τοῦ Σαγγαρίου καὶ εἰς ἀπόστασιν 95 χμ. ἀπὸ τῆς Προύσης. Ἡ πόλις, ἐκτεινομένη ἐπὶ ὑψηλῆς θέσεως, εἶναι κομψὴ καὶ ἔχει καθαρὰς ὁδούς, χάνια ἐπιμήκη καὶ ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς αὐτῆς σαρκοφάγον τῶν μεταγενεστέρων ρωμαϊκῶν χρόνων, χρησιμεύοντα ὡς βρύσιν. Πρὸς τὸ κάτω μέρος αὐτῆς ἵστανται ἀκόμη τὰ τείχη παλαιᾶς ἀκροπόλεως. Ἀπ' ἐδῶ ἀπόκρημνος δρόμος φέρει πρὸς βαθεῖαν ρωμαντικὴν χαράδραν κάτω τῆς ἀκροπόλεως εἰς τὸ προάστειον Τσουκοὺρ-μαχαλεσί, τὸ κατοικούμενον ἀπὸ βυρσοδέψας. Εἰς τὰς αὐλὰς καὶ τοὺς τοίχους τῶν οἰκιῶν τοῦ Μπίλετζικ, παρατηροῦνται παρεντεθειμένοι λίθοι τῶν ἑλληνικῶν χρόνων. Εἰς τὴν πόλιν γίνεται σπουδαιότατον ἐμπόριον μετάξης (13 κλωστήρια καὶ μερικὰ ὑφαντουργεῖα). Τὰ δὲ περίχωρά της ἔχουν πλουσιωτάτην βλάστησιν (μορεῶνες καὶ ἀμπελῶνες). Αὐτὸς ὁ σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου περιβάλλεται ἀπὸ πυκνὰς μορέας.

Λεῦκαι *(Λέφκε).*

Κάτοικοι 6,300.

Ἕλληνες 840.

Τοῦρκοι 5,300.

Ἀρμένιοι πολὺ ὀλίγοι.

Εἶναι ἕδρα ναχιγὲ τοῦ καζᾶ Μπίλετζικ, κεῖται δὲ ἐπὶ τοῦ Λέφκεσοὺ πρὸς Β τοῦ Μπίλετζικ καὶ πρὸς τὰ ΒΑ τῆς Προύσης, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀπέχει 90 χμ. Αἱ Λεῦκαι σήμερον εἶναι σταθμὸς τοῦ σιδη-

ροδρόμου Ἀνατολῆς ἀξιολογώτατος ἕνεκα τῆς παραγωγικότητος τῆς χώρας, ὅπου κεῖνται.

Κουπλία (*Κιοπλού*).

Κάτοικοι 5,000.

Ἕλληνες 4,000.

Τοῦρκοι 1,000.

Εἶναι ἕδρα ναχιγέ, ἀνήκοντος εἰς τὸν καζᾶν Μπίλετζικ, καὶ κεῖται ἐντὸς κυκλοτεροῦς κοιλάδος καὶ ἐπὶ τῶν κλιτύων πολυπτύχου ὀροσειρᾶς. Διαρρέεται δὲ ὑπὸ τοῦ Καρὰ-σοὺ καὶ τοῦ Σοργούν, χειμάρρου, οἱ ὁποῖοι ἐπαρκῶς ἀρδεύουν τοὺς κήπους καὶ κινοῦν ὑδρομύλους. Ἔχει δὲ καὶ πολλὰς πηγάς. Ἐν γένει τὰ Κουπλία εἶναι κωμόπολις κομψὴ καὶ γραφικωτάτη καὶ ἔχει τοποθεσίαν τῷ ὄντι ρωμαντικήν. Αἱ κεντρικαὶ ὁδοὶ αὐτῆς εἶναι εὐρεῖαι, λιθόστρωτοι καὶ καθαραί. Τὸ κλῖμά της εἶναι εὐκραὲς καὶ νοσῶδες μόνον τὸ θέρος. Τὸ ἔδαφός της εἶναι ἀρκετὰ γόνιμον καὶ παράγει πλὴν τῶν ἄλλων καὶ ὀπώρας. Ἀλλ' ἡ κυρία ἀσχολία τῶν κατοίκων εἶναι ἡ σηροτροφία. Τὰ Κουπλία ἔχουν 10 ἐργοστάσια μετάξης μὲ 700 ἐργάτας (ὁ Σωκράτης Γούναρης, Ἕλλην σηροτρόφος, ἐβραβεύθη εἰς τὴν ἔκθεσιν τῆς Μασσαλίας τοῦ 1905 διὰ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ ἐκτεθέντας σπόρους κουκουλίου, μὲ δίπλωμα grand prix καὶ μὲ μετάλλιον). Ἔχουν δὲ τὰ Κουπλία καὶ τὴν βιομηχανίαν τῶν πιτσκὶ (μάχαιραι ὀδοντωταὶ πρὸς κλάδευσιν μορεῶν κυρίως καὶ ἀμπέλων), 3 βυρσοδεψεῖα, 3 ἐλαιοτριβεῖα (καρυδέλαιον, σησαμέλαιον, ἔλαιον σπόρων μήκωνος), 3 ὑδρομήλους.—Κατὰ τὴν ἐπιτόπιον παράδοσιν ἡ κωμόπολις συνῳκίσθη τῷ 1610. Πρὸ 100 δὲ περίπου ἐτῶν ἐγκατεστάθη ἐνταῦθα καὶ ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς ἐξ Ἀϊδινίου, Χίου, Σίλλης, Καισαρείας καὶ ἄλλων μερῶν τῆς Μ. Ἀσίας.—Ὁ ὅλος ναχιγὲς τῶν Κουπλίων ἔχει 7 ἢ 9 χωρία καὶ τὸ ἥμισυ περίπου τοῦ πληθυσμοῦ του ἀποτελεῖται ἀπὸ Ἕλληνας, τουρκοφώνους ὅλους ἄλλοτε, σήμερον δὲ κατὰ τὸ πλεῖστον ἑλληνοφώνους (κοινότητες ἔχουσαι καὶ Ἕλληνας ἢ μόνον Ἕλληνας εἶναι τὸ Πὰς-κιοϊ, τὸ Ἀσαγὶ-κιοϊ, τὸ Ἀκτσὲ-σεχίρ, τὸ Κιζὶλ-καγιᾶ). — Πλησίον τῶν Κουπλίων ὑπάρχει καὶ μεταλλεῖον σιδήρου ἀνεκμετάλλευτον.

Γενὶ-σεχίρ.

Κάτοικοι 5,000.

Ἕλληνες 2,000.

Τοῦρκοι 3,000.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ κεῖται 45 χμ. πρὸς Α τῆς Προύσης ἐπὶ εὐρείας πεδιάδος, ὅπου ἡ καλλιέργεια εἶναι ποικίλη, ὅπου τῷ 1481 ὁ Βαγιαζὶτ ἐνίκησε τὸν ἀδελφόν του Τζέμ, διαμφισβητοῦντα τὸν θρόνον, καὶ ὅπου σήμερον ὑπάρχει πλῆθος χωρίων. Τὸ Γενὶ-σεχὶρ ἐπί τινα χρόνον ἐχρημάτισε καὶ ἡ ἕδρα τοῦ σουλτάνου Ὀσμὰν τοῦ ἱδρυτοῦ τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους. Λείψανα δὲ τῶν ἀνακτόρων του δεικνύονται καὶ σήμερον, ὡς καὶ λουτρὰ παλαιά.

Ἴνεγκιολ (*Ἀγγελόκωμα ;*).

Κάτοικοι 9,000.

Ἕλληνες 2,000.

Τοῦρκοι 7,000.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ κεῖται πρὸς Δ τοῦ Μπίλετζικ, ἔχει δὲ ὡραίας λεωφόρους, αἱ ὁποῖαι τὸ συνδέουν μὲ τὸ Μπίλετζικ, Γενὶ-σεχίρ, Κιουτάχιαν, Προῦσαν, καὶ συγκοινωνεῖ δι' αὐτῶν μὲ τὰ Μουδανία καὶ τὴν Κίον. Αἱ περὶ αὐτὸ ἐκτάσεις εἶναι δασώδεις (ὀξύη, δρῦς, καρύη, πεύκη, ζυγία). Καὶ ὑπολογίζονται εἰς 18 τὰ δάση τοῦ Ἴνεγκιολ, μὲ ἔκτασιν 4,180 □ χμ.

Σογιοὺτ (*τὸ βυζαντινὸν Θηβάσιον*).

Κάτοικοι 18,000.

Ἕλληνες 1500.

Ἀρμένιοι 1300.

Τοῦρκοι οἱ λοιποί.

Ἑβραῖοι πολὺ ὀλίγοι.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ κεῖται ΝΑ τοῦ Μπίλετζικ, ἐπὶ χώρας ἐξόχως λαμπρᾶς, εἰς τὸ μέσον δὲ ὁλομανοῦς φύσεως καὶ θαλερωτάτης βλαστήσεως. Ἐνταῦθα δὲ εὑρίσκεται ὁ τάφος τοῦ Ἐρτογρούλ, προγόνου τῆς δυναστείας τῶν Ὀσμάνων, στεφόμενος ἀπὸ ὑψηλὰς κυπαρίσσους καὶ αἰωνοβίους πλατάνους, ἄλλως ὅμως παρημελημένος, ἂν καὶ οἱ Ὀθωμανοὶ προσέρχονται ἐξ εὐλαβείας ὅπως τὸν προσκυνήσουν.—Ὁ καζᾶς ἔχει ὕδατα ἄφθονα, κήπους, καλλιέργειαν ὀπωροφόρων. Ἔχει δάση πυκνά, διὰ τῶν ὁποίων ὑπάρχουν ὁδοί, καλυπτόμεναι ἀπὸ δένδρα, ὅπου ἀκτὶς ἡλίου δὲν εἰσχωρεῖ καὶ μάλιστα ἐπὶ ἀποστάσεως δεκάδων χιλιομέτρων, ὅπου ὁ διαβάτης προχωρεῖ ἐν μέσῳ βαθυτάτης σιγῆς καὶ μόνον ἀπὸ τὸν κρότον τῶν καταρρεόντων ἀπὸ τὰ ὄρη ὑδάτων ταράττεται, ὡς καὶ ἀπὸ τὸ εὐχάριστον κελάρυ-

σμα τῶν πηγῶν, αἱ ὁποῖαι παντοῦ ἀναβλύζουν. Ὁ καζᾶς ἔχει καὶ μάρμαρον.

Νίκαια *(τουρκ. Ἰσνὶκ καὶ ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων Τζινισλί).*

Κάτοικοι 500.

Ἕλληνες 100.

Τοῦρκοι 400.

Εἶνε ἕδρα ναχιγέ, ἔχοντος 40 χωρία, διασκορπισμένα τριγύρω τῆς λίμνης Ἀσκανίας (Ἰσνὶκ-γκιόλ), ἀνήκοντος δὲ εἰς τὸν καζᾶν Γενὶ-σεχίρ. Ἡ Ἀσκανία περιβάλλεται πανταχόθεν ἀπὸ ὄρη. Ἀπὸ τὸ ὕψος δὲ αὐτῶν παρέχει θέαμα ὡραιότατον. Τὰ ὕδατά της εἶναι βαθυκύανα, τὸ σχῆμά της ἐπίμηκες, ἀπὸ Α πρὸς Δ ἐκτεινόμενον, καὶ ὠοειδές. Ἀλλὰ θέαν ὡραίαν παρέχει ἡ λίμνη καὶ ὅταν τὴν βλέπῃ κανεὶς ἀπὸ τοὺς πρόποδας τῶν τριγύρω της ὀρέων καὶ ἀπὸ τὰς ὄχθας της. Ἡ Νίκαια, εἰς τὴν ΒΑ ὄχθην τῆς λίμνης κειμένη, ἄλλοτε μεγάλη καὶ ἐπισημοτάτη πόλις, εἶναι σήμερον ἄθλιον χωρίον, μαστιζόμενον μάλιστα ἀπὸ πυρετούς, καὶ ἐν γένει νοσηρόν. Ἡ γῆ, ἡ τριγύρω τῆς λίμνης, εἶναι ἄριστα καλλιεργημένη καὶ ὡς κύρια προϊόντα ἔχει σταφυλὰς (ἄριστοι εἶναι οἱ οἶνοι τῆς χώρας ταύτης), ἰνδικὴν κάνναβιν, ὄπιον, μέταξαν, ἔλαιον. Συνδέεται δὲ ἡ Νίκαια καὶ δι' ἁμαξιτῶν μὲ τὰς Λεύκας πρὸς Α καὶ μέ τὸ Γενὶ-σεχὶρ πρὸς Ν.

Ἱστορικαὶ εἰδήσεις.—Τῷ 313 ἵδρυσεν ἐνταῦθα ὁ Ἀντίγονος τὴν πόλιν Ἀντιγόνειαν, ἡ ὁποία ἐπεξετάθη ὑπὸ τοῦ Λυσιμάχου καὶ πρὸς τιμὴν τῆς συζύγου του ὠνομάσθη Νίκαια. Τὸ σχέδιον τῆς πόλεως ἐθαυμάσθη ὑπὸ πολλῶν διὰ τὴν κανονικότητά του. Ἦτο τετράγωνον, εἶχεν εἰς τὸ μέσον κάθε πλευρᾶς πύλην καὶ ἐκεῖ ὅπου συνηντῶντο αἱ 4 ὁδοὶ τῶν 4 πυλῶν ἔκειτο τὸ γυμνάσιον. Ἡ Νίκαια εἶναι πατρὶς τοῦ ἀστρονόμου Ἱππάρχου καὶ τοῦ ἱστοριογράφου Δίωνος Κασσίου. Κατὰ τοὺς χριστιανικοὺς χρόνους διετήρησε τὴν σπουδαιότητά της. Τῷ 325 συνεκροτήθη ἐνταῦθα ἡ πρώτη οἰκουμενικὴ σύνοδος κατὰ τοῦ Ἀρείου, τοῦ ὁποίου ἡ αἵρεσις κατεδικάσθη ἐντὸς τοῦ αὐτοκρατορικοῦ παλατίου. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐκαλλώπισε τὴν πόλιν. Ὁ Λέων ὁ Ἴσαυρος καὶ ὁ ἀδελφός του Κωνσταντῖνος ἐνίσχυσαν καὶ ἀνεκαίνισαν τὰ τείχη τῆς πόλεως ἐναντίον τῶν Σαρακηνῶν, ἐπιδραμόντων κατ' αὐτῆς τῷ 727 μετὰ πολυαρίθμου στρατοῦ. Τῷ 787 συνεκροτήθη εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγ. Σοφίας εἰς τὴν Νίκαιαν ἡ 7η οἰκουμενικὴ σύνοδος ὑπὲρ τῶν εἰκόνων. Ἡ πόλις διέμεινεν ὡς προ-

πύργιον κατὰ τῶν Ἀράβων (910). Ἀλλὰ τῷ 1074 κατεκτήθη ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Σουλεϊμὰν τοῦ Ἰκονίου. Ἀπ' αὐτῆς ἀπεκρούσθησαν οἱ πρῶτοι σταυροφόροι ὑπὸ τῶν Σουλτάνων, ἀλλὰ τῷ 1097 ἐκυρίευσεν αὐτὴν κατόπιν μακρᾶς πολιορκίας Γοδοφρέδος ὁ Βουιλλῶνος. Ἀφῆκεν ὅμως εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς αὐτὴν καὶ ἔμεινεν ἡ πόλις βυζαντινὴ μέχρι τοῦ 1106. Ὁ Θεόδωρος Λάσκαρις ἀνέδειξεν αὐτὴν πρωτεύουσαν τοῦ κράτους τῆς Νικαίας (1204-1259) καὶ ἔδραν τοῦ Πατριάρχου. Τῷ 1330 ἐκυρίευσε τὴν Νίκαιαν ὁ Σουλτᾶνος τῶν Ὀσμάνων Ὀρχάν.—Ἡ Νίκαια εἶχε μεγάλην σημασίαν κατὰ τοὺς ἀρχαίους βυζαντινοὺς χρόνους ὡς κέντρον συγκοινωνίας. Σήμερον ἡ πόλις παρέχει ὡς ἄξια θέας τὰ τείχη της, ὑπενθυμίζοντα τὰ τείχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὴν ἁγίαν Σοφίαν, μεταβληθεισαν εἰς τζαμίον ὑπὸ τοῦ Ὀρχὰν καὶ σήμερον ἐρείπιον (βασιλικὴ μὲ τρία κύτη), τὴν Κοίμησιν τῆς Παναγίας καὶ σήμερον σωζομένην καὶ καθιερωμένην εἰς τὴν λατρείαν τῶν ὀρθοδόξων (θολωτὴ βασιλικὴ κατὰ τὸ σχεδιάγραμμα τῆς ἁγ. Σοφίας τῆς Θεσσαλονίκης), τὸ Γιεσίλ τζαμί, ἵδρυμα τοῦ Χαϊρεδίν, τοῦ μεγάλου βεζύρου τοῦ Μουρὰτ τοῦ Α' (1384-89), ἀνοικοδομηθὲν τὸν παρελθόντα αἰῶνα.—Ὁ σημερινὸς συνοικισμὸς τῆς Νικαίας κεῖται εἰς τὸ μέσον τῆς ἐκτεταμένης περιοχῆς τῆς ἀρχαίας Νικαίας, ὅπου σήμερον εἶναι ἀγροὶ καὶ καλλιεργοῦνται κῆποι. Ἀρχαῖα δὲ λείψανα καὶ συντρίμματα τειχῶν καὶ οἰκοδομῶν, τῶν ὁποίων τὸ ἐξαίσιον κάλλος ὑπερβαίνει καὶ τῶν λειψάνων καὶ συντριμμάτων τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸ κάλλος, κεῖνται κατάσπαρτα ἐπὶ τῆς μεγάλης ἐκτάσεως, τὴν ὁποίαν κατεῖχεν ἡ ἀρχαία πόλις, πολλὰ δ' ὅμως ἀκόμη κρύπτει ἡ γῆ. Διότι ὁπουδήποτε καὶ ἂν σκάψῃ κανείς, εὑρίσκει ἀρχαῖα λείψανα, μάρτυρας μεγαλοφώνους τοῦ μεγαλείου τῆς πόλεως.

Γενικαὶ εἰδήσεις περὶ τοῦ βιλαετίου Προύσης.

Ἐν γένει τὸ κλῖμα τοῦ βιλαετίου δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι εἶναι μέτριον καὶ ὑγιεινόν. Ἀλλ' ὅμως ποικίλλει κατὰ τὰ διάφορα σαντζάκια. Εἰς τὸ σαντζάκιον Προύσης ὁ ἀὴρ εἶναι ὑγρός, κατὰ δὲ τὸ θέρος ἐπικρατοῦν καύσωνες καὶ κατὰ τὸν χειμῶνα ψῦχος. Τὸ σαντζάκιον ἄλλοτε ἐμαστίζετο ἀπὸ πυρετοὺς ἕνεκα τῶν ὀρυζώνων, σήμερον ὅμως ὄχι, διότι δὲν καλλιεργεῖται ἡ ὄρυζα, ὅπως ἄλλοτε. Εἰς τὸ σαντζάκιον Ἐρτογρούλ ὁ χειμὼν εἶναι ἠπιώτατος καὶ τὸ θερμόμετρον δὲν κατέρχεται κάτω τοῦ μηδενός. Εἰς τὸ Ἐσκὶ-σεχὶρ

καὶ εἰς τὴν Κιουτάχιαν ὁ χειμὼν εἶναι βαρύς. Ψυχρότατον εἶναι καὶ τὸ Ἀφιὸν-καρὰ-χισάρ. Εἰς τὸ Μπαλουκεσὲρ τὸ θερμόμετρον ἀνέρχεται μέχρι 42 ὑπὸ σκιὰν κατὰ τὸ θέρος. Τότε δὲ ὁ οὐρανὸς εἶναι τὰς νύκτας ἔναστρος καὶ ἀνέφελος πάντοτε σχεδόν. Εἰς τὴν παραλιακὴν πεδιάδα, τὴν μεταξὺ τῆς Κυζικηνῆς χερσονήσου καὶ τοῦ σαντζακίου Βίγας ἐπικρατοῦν ἐλώδεις πυρετοί.

Ἡ γεωργία ἐν γένει εἰς τὸ βιλαέτιον εἶναι πολὺ προωδευμένη ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ ἄλλα βιλαέτια (πλὴν τῆς Σμύρνης, ὅπου ἡ πρόοδος εἶναι ἀκόμη μεγαλυτέρα). Ἡ ἀπαράμιλλος γονιμότης τοῦ ἐδάφους εἰς τὰ δύο ταῦτα βιλαέτια, οἱ σιδηρόδρομοι, τὰ παράλια, ἀπὸ τὰ ὁποῖα εὐκόλως ἐξάγονται τὰ ἐμπορεύματα, ταῦτα πάντα ὑπῆρξαν λόγοι οὐσιώδεις πρὸς προαγωγὴν τῆς γεωργίας, σχετικήν, ἐννοεῖται, πάντοτε. Παράγει δὲ τὸ βιλαέτιον σιτηρά, ἀφθόνους σταφυλάς, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξέχει τὸ εἶδος τσαούς, θαυμάσιον ἐπιδόρπιον μὲ ἄρωμα λεπτὸν καὶ μὲ πυρῆνας (γίγαρτα) μικρούς. Ἐκ τῶν σταφυλῶν κατασκευάζεται καὶ οἶνος περίφημος. Ἰδίως ὁ τοῦ Ὀλύμπου, μέλας ἢ ρόδινος, γεύσεως λεπτῆς καὶ διαφανείας ἐξαιρέτου, εἶναι γνωστὸς καὶ περιζήτητος. Περίφημοι εἶναι καὶ οἱ οἶνοι τῶν σαντζακίων Ἐρτογρούλ, Κιουτάχιας καὶ Καρασί, οἱ οἶνοι τῆς Ἀρτάκης, ἔχοντες μαυριδερὸν τὸ χρῶμα καὶ ὑπόπικροι. Πολὺ διαδεδομένον εἶναι εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ τὸ πετιμέζι τοῦ βιλαετίου, κατασκευαζόμενον ὡς γνωστὸν ἀπὸ τὸ βραζόμενον γλεῦκος, χρησιμοποιούμενον δὲ πολὺ ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἰδίως εἰς τὴν ἄρτυσιν γλυκυσμάτων καὶ σκευασίαν (παραγωγὴ σταφυλῶν εἰς τὸ βιλαέτιον 48,350,000 χιλιόγραμμα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα 14,800,000 χιλιόγραμμα χρησιμοποιοῦνται πρὸς κατασκευὴν οἴνου καὶ ρακῆς). Ἄλλο τῆς γῆς τοῦ βιλαετίου προϊόν, σπουδαιότατον καὶ τοῦτο, εἶναι τὸ ὄπιον, τοῦ ὁποίου κεντρικὴ προέλευσις εἶναι τὸ Ἀφιὸν-καρὰ-χισάρ. Παράγεται ὅμως καὶ εἰς τὰ ἄλλα σαντζάκια τοῦ βιλαετίου. Τὸ παραγόμενον ὄπιον ἐξάγεται εἰς τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Ὁλλανδίαν, τὴν Γαλλίαν, τὴν Ἀμερικήν. Ἀλλὰ καὶ αἱ παραγόμεναι εἰς τὰ βιλαέτια ἐλαῖαι εἶναι ἄφθονοι (παράλια Αἰγαίου, Κυζικηνὴ χερσόνησος, πεδιὰς Προύσης). Καλλιεργεῖται δὲ κυρίως ἡ ἐλαία εἰς τὸ σαντζάκιον Καρασὶ (Ἀϊδαλί, Κεμέριον, Ἀδραμύττιον). Ἀπὸ τὴν ἐλαιοπαραγωγὴν τὸ ἥμισυ καταναλίσκεται πρὸς βρῶσιν. Εἰς τὸ βιλαέτιον ἐκαλλιεργήθη καὶ ὁ βάμβαξ ἀπὸ τοῦ ἀμερικανικοῦ πολέμου (1860-5), ὁπότε ἕνεκα αὐτοῦ ἐπῆλθεν ἔλλειψις ἀμερικανικοῦ βάμβακος καὶ ἐπε-

ζητήθη ἡ ἀντικατάστασίς του διὰ τῆς καλλιεργείας καὶ εἰς χώρας, ὅπου πρότερον δὲν ἐκαλλιεργεῖτο, παρεῖχον δὲ ὄρους εὐνοϊκοὺς πρὸς εὐδοκίμησιν αὐτοῦ. Ἀξιόλογος εἶναι καὶ ἡ παραγωγὴ τοῦ μέλιτος (καὶ τοῦ κηροῦ), ἄριστον δὲ καὶ περιφημότατον εἶναι τὸ μέλι τοῦ Ἀδραμυττίου, τὸ ἔχον ἄρωμα λεπτὸν καὶ γεῦσιν, ὀφειλόμενα εἰς τὴν ἰδιαιτέραν βλάστησιν τῆς περιφερείας ταύτης.—Ἀπὸ δὲ τὰ τρεφόμενα ζῶα τὰ πρόβατα εἶναι τὰ παρέχοντα ἐξαίρετον ἔριον. Ἄφθονος εἶναι καὶ ὁ παραγόμενος τυρὸς ἕνεκα τῆς ἀφθονίας τῶν βοσκησίμων τόπων καὶ τοῦ φυομένου χόρτου, ἐξαγόμενος εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Περιζήτητον εἶναι καὶ τὸ καϊμάκι τοῦ βιλαετίου (ὡς καὶ τοῦ γειτονικοῦ σαντζακίου Νικομηδείας), ἐξαγόμενον καὶ τοῦτο εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Καὶ τὸ βούτυρον τῆς Προύσης (καὶ τῆς Νικομηδείας) εἶναι ἐξαίρετον, ἀλλὰ μόλις ἐπαρκεῖ εἰς τὴν ἐπιτόπιον κατανάλωσιν.—Μεγάλας ἐκτάσεις κατέχουν εἰς τὸ βιλαέτιον καὶ αἱ μορέαι, τῶν ὁποίων τὰ φύλλα πρασινίζουν πυκνότατα παρὰ εἰς τὰ ἄλλα μέρη. Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι τὸ βιλαέτιον ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ καὶ μεγάλην παραγωγὴν μετάξης. Ἀλλὰ καὶ ὀπῶραι παντοειδεῖς καλλιεργοῦνται καὶ εὐδοκιμοῦν εἰς τὸ βιλαέτιον (ροδάκινα μέγιστα, κάστανα περιζήτητα, ἄπια κτλ.), πέπονες ἀκόμη καὶ ὑδροπέπονες, εἰς τοὺς ὁποίους ἀρέσκονται πολὺ οἱ Τοῦρκοι κυρίως. Ἀπὸ τὰ ἄλλα προϊόντα τοῦ βιλαετίου ἀναφέρομεν τὴν βρόμην, τὴν σίκαλιν, τὰ ὄσπρια, τὸν λιναρόσπορον, τὸ σησάμιον, τὴν κάνναβιν, τὸν ἀραβόσιτον, τὸ μιγάδι σίτου καὶ σικάλεως, τὴν κέγχρον, τὰ βαλανίδια, τὰ σῦκα, τὰ κάστανα, τὰ κάρυα, τὸν καπνόν, τοῦ ὁποίου ἡ καλλιέργεια ἄλλοτε ἦτο σημαντικωτέρα. Τὸ βιλαέτιον εἶναι ἐπίσης καὶ πολὺ δασῶδες, τὰ δὲ δάση του ἀνέρχονται, ὡς ἀναφέρεται, εἰς 97 (δασικὴ ἔκτασις 23,411 □ χμ.). Δάση δὲ μεγάλα καὶ μάλιστα ἀδιείσδυτα ἔχει τὸ σαντζάκιον Καρασί. Ἀλλ' ἕνεκα τῆς ἐλλείψεως συγκοινωνίας ἐκμετάλλευσις τῶν δασῶν τούτων δὲν εἶναι δυνατή. Ἀλλ' ὅπου κατορθωθῇ νὰ διευκολυνθῇ ὁπωσδήποτε ἡ συγκοινωνία καὶ ἡ μεταφορὰ ξυλείας, προσέρχονται Πομάκοι μουατζίριδες, ὑλοτόμοι καὶ σχίσται, οἱ ὁποῖοι προβαίνουν εἰς τὴν ὑλοτόμησιν ἄνευ ἐννοεῖται οἱασδήποτε ἐπιτηρήσεως καὶ καθοδηγήσεως. Ἐντὸς δὲ τῶν δασῶν τοῦ βιλαετίου διαιτῶνται ποικίλα ζῶα, λύκοι, ἀλώπεκες, ὕαιναι, ἄρκτοι, λύγκες (ἀγριόγατοι), θῶες (τσακάλια), σαθέρια, ἐνυδρίδες (ποταμόσκυλα ἐπιζητούμενα διὰ τὸ γουναρικόν των καὶ τὰς τρίχας των, κοινῶς βύδραι καλούμεναι), λεοπαρδάλεις, αἴγαγροι, δορ-

κάδες, ἔλαφοι, λαγωοί.—Ἄφθονα εἶναι καὶ τὰ μέταλλα, τὰ ὁποῖα κρύπτει ἡ γῆ τοῦ βιλαετίου. Καὶ ἔχει λοιπὸν τὸ βιλαέτιον μόλυβδον ἀργυροῦχον, χαλκόν, ψευδάργυρον, μαγνήτην, χρώμιον, μαγγάνιον, κασσίτερον, ἀντιμόνιον, ἀμίαντον, ὀρείαν κρύσταλλον (πέτραν διαφανῆ ἢ κρυσταλλώδη, cristal de roche), σήπιον, βορακίτην, καολίνην (ἄργιλον χρήσιμον εἰς κατασκευὴν σινοκεράμου δηλ. φαρφουριοῦ), καθαρώτατον ὀνομαζόμενον τοῦ Ὀλύμπου (Kaolin de l'Olympe), λατομεῖα μαρμάρου λευκοῦ, ροδίνου, κύανον ἢ λαζούλιθον, τὸν γαλλιστὶ καλούμενον lazulite, λίθον ἀπὸ τὸν ὁποῖον κατασκευάζονται αἱ μυλόπετραι (μυλίτην), λίθον χρήσιμον διὰ τὴν λιθογραφίαν, ἄνθρακας καὶ λιγνίτην.—Καὶ τὰ ἰαματικὰ ὕδατα τοῦ βιλαετίου δὲν εἶναι οὔτε ὀλίγα, οὔτε ἀνάξια λόγου. Ἀνωτέρω ὁμιλοῦντες περὶ τῶν διαφόρων αὐτοῦ διαμερισμάτων ἀνεφέραμεν μερικά. Ἀλλ' εἶναι καὶ ἄλλαι τόσον πολλαὶ καὶ ἀξιόλογοι θερμαὶ καὶ μεταλλικαὶ πηγαί, ὥστε ἡ λεπτομερὴς αὐτῶν καταγραφὴ θὰ μᾶς παρέσυρεν εἰς μῆκος λόγου, μὴ ἐπιτρεπόμενον ἐδῶ.—Πολυπληθεῖς καὶ εἰς ποικιλίαν φυλῶν ἀνήκοντες εἶναι καὶ οἱ κάτοικοι τοῦ βιλαετίου. Ἀλλὰ τὰ $^4/_5$ ἐξ αὐτῶν εἶναι Τοῦρκοι, ἀπόγονοι δηλαδὴ τῶν Τουρκομάνων, τῶν Σελτζουκιδῶν, τῶν Ὀσμανιδῶν Τούρκων καὶ τῶν ἐξισλαμισθέντων Ἑλλήνων κατοίκων τῆς χώρας, τοὺς ὁποίους εὗρον οἱ ἐπιδραμόντες Τοῦρκοι καὶ ἐξεβίασαν εἰς ἐξωμοσίαν. Ἔρχονται ἔπειτα μετὰ τοὺς Τούρκους οἱ Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι ἔχουν πυκνούς, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ πυκνοτάτους συνοικισμοὺς εἰς τὰ σαντζάκια μάλιστα Προύσης καὶ Καρασί. Τρίτοι κατὰ τὸν πληθυσμὸν εἶναι οἱ Ἀρμένιοι, ἀπόγονοι τῶν ἐκ Περσίας ἐκδιωχθέντων καὶ εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν διασκορπισθέντων Ἀρμενίων. Ὀλίγοι Πομάκοι μετηνάστευσαν μετὰ τὸ 1878 εἰς τὸ βιλαέτιον καὶ ἐγκατεστάθησαν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, ὀλίγους Ἑβραίους ἔχει ἡ Προῦσα κυρίως, ὀλίγους Εὐρωπαίους, Γάλλους ἰδίως ἡ ἰδία πόλις, ὀλίγους Ἀθιγγάνους νομάδας ἔχει ἐπίσης τὸ βιλαέτιον. Ἐκκλησιαστικῶς οἱ Ἕλληνες τοῦ βιλαετίου ὑπάγονται εἰς 5 μητροπόλεις, τῆς Προύσης, Ἀγκύρας, Κυζίκου, Ἐφέσου καὶ Νικαίας. Ὁδοὺς ἁμαξιτὰς ἔχει τὸ βιλαέτιον ἀρκετάς, ἀλλ' ὄχι καὶ ὅσας αἱ ἀνάγκαι του καὶ ἡ ἐκμετάλλευσίς του ἀπαιτοῦν. Ἀρχαιότεραι καὶ ὡραιότεραι εἶναι ἡ Κίου — Προύσης, ἐγκαινιασθεῖσα τῷ 1865, μήκους 34,400 μ., ἡ Μουδανίων—Προύσης, σύγχρονος τῆς προρρηθείσης, μήκους 34 χμ. καὶ πλάτους 9 μ. Αἱ δύο αὗται ὁδοὶ εἶναι αἱ πρῶται κατασκευασθεῖσαι εἰς τὴν δυτικὴν Μ. Ἀσίαν. Ἄλλη εἶναι ἡ Προύσης — Μιχαλιτσίου μήκους 59 χμ. μὲ

προέκτασιν μέχρι Πανόρμου, μήκους 54 χμ., ἡ Προύσης—Ἐδρενὸς 54 χμ. ἡ Προύσης — Βίλετζικ διὰ Γενὶ-σεχίρ, μήκους 95 χμ. μὲ πολλὰς δὲ διακλαδώσεις, ἡ Κίου—Γιάλοβας, μήκους 10 χμ., ἡ Προύσης—Κιουτάχιας διὰ τοῦ Ἰνεγκιὸλ καὶ Βαζαρτζίκ, ἐκ Κιουτάχιας δὲ μέχρι τῶν συνόρων τοῦ βιλαετίου, ἡ Κιουτάχιας — Οὐσάκ, ἡ ὁδὸς Σαντικλὶ — Ἀφιὸν-καρὰ-χισάρ, ἡ Πανόρμου—Μπαλουκεσὲρ—Ἀδραμυττίου, μήκους 175 χμ.

Βιλαέτιον Ἀϊδινίου ἢ Σμύρνης.

Ἔκτασις 54,000 □ χμ. — Πληθυσμὸς 1,700,000. — Σαντζάκια 5 (Σμύρνης, Σαρουχὰν ἢ Μαγνησίας, Ἀϊδινίου, Δενιζλί, Μέντεσε).

Σμύρνη. Προάστεια καὶ ἐξοχαὶ τῆς Σμύρνης. Κορδελιό. Βουρνόβας. Μπουνάρμπαση. Μπουτζᾶς. Καρατάς, Καραντίνα, Γκιὸς-τεπέ, Λίντζια, Ναρλὶ-δερέ. Νύμφαιον. Ἐρυθραία χερσόνησος. Βρίουλα. Σιβρισάριον. Κρήνη. Λυθρί. Μελί. Ἀχιρλί. Γκιοὺλ-μπαχτζές. Παλαιὰ Φώκαια. Νέα Φώκαια. Μενεμένη. Πέργαμος. Δικελί. Νέα Ἔφεσος. Ἁγιὰ-Σολούκ. Βαϊνδήριον. Καρά-κιοϊ. Τουρπαλί. Θεῖρα. Ὀδεμήσιον. Μαγνησία. Τσοπανησία. Ὀρός-κιοϊ. Ἀξάριον. Κιρκαγάτς. Σόμα. Σαλιχλί. Κασαμπᾶς. Κοῦλα. Τακμάκ. Γκιόρδες. Δεμιρτζί. Φιλαδέλφεια. Ἀϊδίνιον. Σώκια. Ἀρχαῖαι πόλεις τῆς περιφερείας Σωκίων. Πριήνη. Μυοῦς. Ἡράκλεια. Μίλητος. Μαγνησία. Ναζλί. Μπόσδογαν. Κίροβα. Δενιζλί. Σαρά-κιοϊ. Δεμιρτζί-κιοϊ. Γκερέγκουμε. Μπουλαντάν. Ἀρχαῖαι πόλεις τοῦ σαντζακίου Δενιζλί. Λαοδίκεια. Ἱεράπολις. Τρίπολις. Κολοσσαί. Χῶναι. Μοῦγλα. Κέραμος. Γκιόβα. Βουδρούμιον. Χερσόνησος τῆς Ἁλικαρνασσοῦ. Μύλασα. Λαϊνά. Μαντάλια. Τὰ παράλια τῆς Καρίας καὶ τῆς Λυκίας. Μαρμαρᾶς. Ἡ χερσόνησος Τραχεῖα. Κνίδος. Γιουκσέκουμ. Μάκρη. Λιβίσιον. Γενικαὶ εἰδήσεις περὶ τοῦ βιλαετίου Ἀϊδινίου. Αἱ τέσσαρες μεγάλαι κοιλάδες τῆς δυτικῆς Μ. Ἀσίας. Ἡ κοιλὰς τοῦ Καΐκου. Ἡ κοιλὰς τοῦ Ἕρμου. Ἡ κοιλὰς τοῦ Καΰστρου. Ἡ κοιλὰς τοῦ Μαιάνδρου.

Τὸ βιλαέτιον εἶναι ἐξ ὅλων τῶν ἄλλων τῆς Μ. Ἀσίας τὸ παραγωγικώτατον, τὸ πυκνότατα κατοικημένον, τὸ κατ' ἐξοχὴν προηγμένον (πλὴν τοῦ σαντζακίου Μέντεσε). Περιλαμβάνει δὲ μέρος τῆς ἀρχαίας Μυσίας, τὴν Λυδίαν, μέρος τῆς Φρυγίας, τὴν Καρίαν καὶ τὴν δυτικὴν Λυκίαν. Τὸ βιλαέτιον ἔχει πρὸς τούτοις τὴν πολυανθρωποτέραν πόλιν τῆς Μ. Ἀσίας (Σμύρνην), τὴν συγκεντρώνουσαν μέγα μέρος τοῦ ἐμπορίου ὄχι μόνον τοῦ βιλαετίου, ἀλλὰ καὶ ὅλης τῆς χώρας.

α') Σαντζάκιον Σμύρνης,

Ἀποτελεῖται ἀπὸ 13 καζάδες, Σμύρνης, Νυμφαίου, Βριούλων, Τσεσμὲ ἢ Κρήνης, Καραπούρνων, Σιβρισαρίου, Μενεμένης, Παλαιᾶς Φωκαίας, Περγάμου, Κοὺς-ἀδασί, Βαϊνδηρίου, Θείρων, Ὀδεμησίου.

Τὸ σαντζάκιον Σμύρνης ἔχει ἐξ ὅλων τῶν σαντζακίων τῆς Μ. Ἀσίας τοὺς περισσοτέρους καζάδες.

ΣΜΥΡΝΗ *('Ισμὶρ τουρκ.).*

Κάτοικοι τῆς πόλεως (ἄνευ τῶν προαστείων) 270,000.

Ἕλληνες 140,000.

Τοῦρκοι 80,000.

Ἀρμένιοι 12,000.

Ἑβραῖοι 20,000.

Εὐρωπαῖοι καὶ Λεβαντῖνοι 15,000.

Ὀλίγαι πόλεις, λέγει ὁ γερμανὸς Rath, ἔχουν τόσον ὡραῖα καὶ τόσον μεγαλοπρεπῆ προάστεια καὶ ἐξοχάς, ὅσον ἡ Σμύρνη. Καὶ ἡ ὡραιότης των αὕτη καὶ ἡ μεγαλοπρέπεια καταφαίνεται κυρίως, ὅταν τὰ βλέπει κανεὶς ἀπὸ τὸν Πάγον, τὸ βουνόν, τὸ φέρον ἄλλοτε τὴν ἀρχαίαν ἀκρόπολιν καὶ πρὸς τὰ ΝΑ τῆς πόλεως κείμενον. Κατὰ τὸ θέρος ἰδίως, ὅταν ὁ δύων ἥλιος ἀποστέλλῃ τὰς λοξάς του ἀκτῖνας ἐπὶ τῶν θαυμασίων περιχώρων τῆς Σμύρνης, ἀφήνει δὲ νὰ ἐναλλάσσωνται σκιαὶ καὶ χρωματισμοί, δύναται κανεὶς νὰ ἀπολαύσῃ τὴν ἔξοχον γοητείαν τῆς Σμύρνης, καθήμενος ἐπὶ τῶν ἠρειπωμένων μεσαιωνικῶν τειχῶν τῆς παλαιᾶς ἀκροπόλεως, τῶν ἀνεγερθέντων μὲ τὰ ἀρχαιότερα λείψανά της, εἰς μόνωσιν καὶ ἡσυχίαν, ὅπου ἀντηχοῦν ὡς ἀπολεσθέντες ἦχοι τοῦ ἀνθρωπίνου κόσμου ὁ βαρὺς πάταγος τῆς μεγάλης πόλεως, τὸ σφύριγμα τοῦ ἀτμοπλοίου, τοῦ ἑτοιμαζομένου κατὰ σύμπτωσιν ἐκείνην τὴν ὥραν πρὸς ἀναχώρησιν ἢ ἡ ἑσπερινὴ προσευχὴ τοῦ μουεζίνη.

Ἡ τουρκικὴ συνοικία κάτω ἀπὸ τὸν Πάγον ἔχει ἀγυιὰς ἡσύχους, πολυαρίθμους μιναρέδες καὶ λευκοὺς θόλους τζαμιῶν καὶ λουτρῶν. Οἱ δρόμοι ἀναρριχῶνται εἰς τὸ ὕψος τοῦ Πάγου μὲ τὰς οἰκίας των, μὲ τὰς περιτοιχισμένας αὐλάς, ἐντὸς τῶν ὁποίων κυπάρισσοι καὶ πυκνόφυλλα δένδρα ὑψοῦνται, σκιερά, μεταξὺ τῶν λιθίνων ὄγκων τῶν οἰκιῶν. Κάτω τῆς τουρκικῆς συνοικίας ἀκολουθεῖ ἡ γωνιώδης ἑβραϊκή. Ἡ κυρία πόλις ἁπλοῦται ἐπὶ πεδινῆς ἐκτάσεως. Εἰς τὸν λιμένα ἐπικρατεῖ ἐκκωφωτικὴ συγκοινωνία, ἰδίως κατὰ τοὺς μῆνας τῆς ἐξαγωγῆς (ἀρχὰς Ἰουν. μέχρι τέλους Σεπτεμβρ.). Μέσα δὲ εἰς τὸν θόρυβον ὅλων τῶν ἐθνῶν τῆς Δύσεως καὶ τῆς Ἀνατολῆς συνωθοῦνται οἱ κραυγάζοντες πωληταὶ καὶ τὰ βαρέως φορτωμένα κάρρα, βαδίζουν δὲ μὲ τὴν κεφαλὴν ὠρθωμένην αἱ τεράστιαι φορτηγοὶ κάμηλοι, ἐνῷ ἔξω εἰς τὸν λιμένα κροτοῦν αἱ ἁλύσεις τῶν πλοίων, αἱ ἀνασύρουσαι τὰ ἐξαγόμενα προϊόντα. Ἀναλόγως δὲ τῆς ἐποχῆς φορτώνονται εἰς τὰ πλοῖα κυρίως σάκκοι μὲ σιτηρὰ (ἰδίως

κριθὴ) καὶ μὲ κηκίδια, κιβώτια σταφίδων ἢ σύκων, δέματα καπνοῦ, βάμβακος, ὀπίου, τάπητες ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ σπόγγοι ἐκ τῶν νήσων.

Περαιτέρω δὲ καὶ πρὸς Β τοῦ λιμένος ἡ προκυμαία, ἡ μὲ εὐρεῖς τετραγώνους λίθους ἐστρωμένη, παρουσιάζει ἄλλο θέαμα. Ἀντὶ τῶν καταστημάτων καὶ τῶν ἐμπορικῶν γραφείων, τῶν πρακτορείων ἀτμοπλοϊκῶν ἑταιρειῶν καὶ τῶν ἀτμομύλων τοῦ λιμενικοῦ μέρους παρατάσσονται πρὸς αὐτὴν ζυθοπωλεῖα, καφενεῖα, καφωδεῖα, θέατρα. Ἐδῶ συνωθεῖται ἰδίως τὰς ἑσπερινὰς ὥρας τὸ πλῆθος τῶν ἀργοσχόλων, ἀλλὰ καὶ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἐξετέλεσαν τὴν ἐργασίαν τῆς ἡμέρας. Κάθηνται, ζωηρῶς διαλεγόμενοι, εἰς μικρὰς τραπέζας πρὸ τῶν καφενείων ἢ περιπατοῦν ἄνω καὶ κάτω ἀπολαύοντες τὸν δροσερὸν θαλάσσιον ἀέρα. Εὐρωπαῖοι, Λεβαντῖνοι καὶ Ἕλληνες μὲ εὐρωπαϊκὴν ἐνδυμασίαν, Τοῦρκοι χωρικοὶ μὲ τὰ ποικιλόχροα των ὑποκάμισα, μὲ κοντὰ βρακιὰ καὶ μὲ εὐρείας ζώνας, νησιῶται μὲ βαθυκύανα βρακιά, Ἀλβανοί, Μαυροβούνιοι, Ἄραβες καὶ δερβίσαι μὲ τὰς διαφορετικὰς ἐνδυμασίας των, γραφικῶς στολισμένοι καβάσιδες, Τοῦρκοι (ἄλλοτε) ἀξιωματικοὶ μὲ τὰς στολάς των, κυρίαι πρὸς τούτοις τῶν χριστιανῶν Σμυρναίων μὲ τουαλέττας παρισινάς, κομψάς, κίνησις τέλος καὶ τύρβη καὶ βίος τόσον ποικίλος καὶ πλούσιος εἰς ἀντιθέσεις, ὅπως μόνον εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἀλλὰ καὶ ἐδῶ δὲν τὸ βλέπει κανεὶς παντοῦ μὲ τόσην ποικιλίαν, ὅπως εἰς τὴν προκυμαίαν τῆς μεγάλης ἐμπορικῆς πόλεως. Ἔτι περαιτέρω πρὸς Β, ὅπου σχηματίζεται δέλτα, εἶναι ἡ «Πούντα» μὲ τὰ λουτρά της, ἡ ὁποία εἶνκι μᾶλλον μονήρης. Ἐκεῖ ὑπάρχουν τὰ κομψὰ καὶ εὐπρεπῆ οἰκήματα τῶν πλουσίων Εὐρωπαίων καὶ Λεβαντίνων καὶ τὰ περισσότερα προξενεῖα.

Πρὸς τὴν ξηρὰν ἀπὸ τῆς εὐρείας προκυμαίας εἰσδύει ὁ ὁδοιπόρος εἰς στενάς, πνιγηρὰς καὶ περιπεπλεγμένας ὁδούς. Πρὸς τὸ νότιον μέρος τοῦ λιμένος συνέχεται, συνορεῦον μὲ τὴν τουρκικὴν καὶ ἑβραϊκὴν συνοικίαν, «τὸ παζάρι», τὸ ὁποῖον ὑπολείπεται μὲν ὡς πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ παζαριοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὄχι δ' ὅμως καὶ ὡς πρὸς τὸν ἰδιαίτερον τῆς κινήσεως χαρακτῆρα, καθὼς καὶ τῶν ἐκτεθειμένων ἐμπορευμάτων. Βορείως τούτου ἐκτείνεται παράλληλος πρὸς τὴν προκυμαίαν ἡ ὁδὸς τοῦ Φραγκομαχαλᾶ, ἡ κυρία ὁδὸς τῶν εὐρωπαϊζόντων καταστημάτων, τὰ ὁποῖα κατευθύνονται πρὸς Β κατ' ὀλίγον εἰς τὴν εὐρεῖαν συνοικίαν (ἄλλοτε) τῶν Φράγκων καὶ τῶν Ἑλλήνων, ἐκτεινομένην ὄπισθεν τῆς προκυμαίας καὶ μέχρι τῆς Πούντας.

Αἱ συνοικίαι δὲ αὗται κάμνουν πολὺ καλὴν ἐντύπωσιν μὲ τὰς κανονικάς των καὶ καθαρὰς ὁδούς, μὲ τὰς καταλεύκους οἰκίας των. Πρὸς Α δὲ τοῦ παζαριοῦ ἐκτείνεται ἡ ἀρμενικὴ συνοικία, ὅπου εἶναι καὶ ὁ σιδηροδρομικὸς σταθμὸς Πασμὰ-χανέ, ὁ τελικὸς σταθμὸς τῆς γαλλικῆς γραμμῆς Σμύρνης—Κασαμπᾶ—Ἀφιὸν-καρὰ-χισάρ, ἡ ὁποία παραδόξως πως δὲν προεκτείνεται μέχρι τοῦ λιμένος. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τοὺς στενοὺς δρόμους τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς πόλεως δυσκόλως ἠμποροῦν νὰ προχωρήσουν τὰ κάρρα, ἡ μεταφορὰ τῶν ἐμπορευμάτων μεταξὺ τοῦ σταθμοῦ τούτου καὶ τοῦ λιμένος ἐκτελεῖται κατὰ τὸ πλεῖστον μὲ καμήλους! Περαιτέρω πρὸς Α φέρει ὁδός, ἐξόχως ζωηρά, εἰς τὴν γέφυραν τῶν καραβανίων, ὅπου ἡ μόνη συγκοινωνιακὴ ὁδὸς πρὸς Α διέρχεται ἐπὶ γεφύρας τοῦ Μέλητος, ἄλλη δὲ ὁδός, διακλάδωσις αὐτῆς, παρακολουθεῖ πρὸς Ν τὸν ροῦν τοῦ ποταμοῦ τούτου. Πλησίον τῆς γεφύρας εἶναι μεγάλη, κενή, πλατεῖα, ὅπου σταματοῦν αἱ κάμηλοι τῶν καραβανίων. Ὄχι πολὺ μακρὰν χωρεῖ ἡ ἀγγλικὴ γραμμὴ Σμύρνης—Ἀϊδινίου—Δινέρ, ἡ ὁποία τὸν τελικόν της σταθμὸν ἔχει εἰς τὴν Πούνταν, ἐνῷ ἡ γαλλικὴ διασταυρώνει αὐτὴν καὶ ἔχει καὶ ἐδῶ δεύτερον σταθμόν, «τὸ Γεφύρι», καλούμενον. Ἡ ἀγγλικὴ γραμμὴ προχωρεῖ πλέον ὅλως διόλου διὰ κήπων καὶ νεκροταφείων (ὅπου ὅμως κατὰ τὸν τελευταῖον παγκόσμιον πόλεμον οἱ Τοῦρκοι ἀνήγειραν ἐργοστάσια πυρομαχικῶν), ὡς καὶ πλησίον νοσοκομείων καὶ ἀποτελεῖ τὸ ἀνατολικὸν ὅριον τῆς πόλεως.

Ἐνῷ λοιπὸν ἡ εἰς τρίγωνον σχηματιζομένη πόλις ὡς βάσιν ἔχει τὸν Πάγον, πρὸς Δ ὁρίζεται ἀπὸ τὴν θάλασσαν, πρὸς τὴν ὁποίαν ἐκτείνεται ἡ μία τοῦ τριγώνου πλευρά, καὶ ἡ ἄλλη εἶναι ἐστραμμένη πρὸς Α, πρὸς τὴν ξηρὰν καὶ πρὸς τὴν πεδιάδα, τὴν ὁποίαν σχηματίζει τὸ δέλτα τοῦ Μέλητος, καὶ ἐκ τῆς ὁποίας μόνον τὸ δυτικὸν μέρος κατέχει ἡ πόλις. Ἐδῶ ἀνοίγεται ἀπὸ Ν ἡ εἰς τὸ στόμιον τοῦ Μέλητος καταλήγουσα στενὴ κοιλάς, ἡ ὁποία πρὸς Β συγκοινωνεῖ μὲ τὴν πεδιάδα τοῦ Βουρνόβα. Αὕτη δὲ ἐσχηματίσθη ἀπὸ τὰς προσχώσεις μικρῶν ρυάκων, οἱ ὁποῖοι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δὲν φθάνουν μέχρι τῆς θαλάσσης. Αἱ δύο δὲ πεδιάδες ἑνώνονται καὶ συγκοινωνοῦσι διὰ στενώματος, ἀκόμη περισσότερον στενουμένου διὰ τῆς μεγάλης πηγῆς τοῦ Χαλκὰ-μπουνάρ, ἡ ὁποία ἀναβλύζει εἰς τοὺς πρόποδας τῶν ὀρέων, καὶ τῆς ὁποίας ἡ ἀπόρροια τελματώνει τὴν πεδιάδα Βουρνόβα.

Κατὰ ταῦτα ἡ Σμύρνη ἔχει διὰ τὴν κατὰ ξηρὰν συγκοινωνίαν

τέσσαρας εἰσόδους, διὰ τῶν ὁποίων τέσσαρες ὁδοὶ ἄγουσιν πρὸς τέσσαρας συγκοινωνιακὰς κατευθύνσεις. Καὶ λοιπὸν ἔχομεν 1) τὴν ἀπὸ Δ ὁδόν, δηλαδὴ ἀπὸ τῆς Ἐρυθραίας χερσονήσου, ἡ ὁποία διέρχεται διὰ τῶν προαστείων Γκιὸς-τεπὲ καὶ Καρατάς. Πέραν δὲ τούτων χωρεῖ ἐπὶ παραλιακοῦ πεδίου (τῆς νοτίας παραλίας τοῦ κόλπου) σχεδὸν μέχρι τῶν Βριούλων (λεωφόρος Σμύρνης-Βριούλων-Τσεσμέ). 2) τὴν ἀπὸ Ν ὁδὸν ἐπὶ τῆς κοιλάδος τοῦ Μέλητος περὶ τὸν Πάγον πρὸς τὴν γέφυραν τῶν καραβανίων (λεωφόρος μόνον μέχρι Σεβδικιοῖ καὶ Μπουτζᾶ, σιδηρόδρομος Σμύρνης-Ἀϊδινίου-Δινὲρ μὲ διακλάδωσιν εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Καϋστρου). 3) τὴν ἀπὸ Α διὰ τοῦ Χαλκὰ-μπουνὰρ καὶ τῆς γεφύρας τῶν καραβανίων. Εἶναι δὲ ἡ ὁδὸς αὕτη ἡ κατ' εὐθεῖαν εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἕρμου (λεωφόρος Σμύρνης-Νυμφαίου-Πάρσας (οὐχὶ περαιτέρω). 4) τὴν ἀπὸ Β, ἀπὸ τοῦ Ἕρμου περὶ τὸ Σίπυλον δυτικῶς καὶ ἐπὶ τῆς παραλιακῆς πεδιάδος τοῦ Κορδελιοῦ ἐπὶ τοῦ ἁλιπέδου τοῦ Βουρνόβα (λεωφόρος ἀπὸ Περγάμου—Ἀξαρίου—Μαγνησίας—Μενεμένης, ὡς καὶ ἁμαξιτὸς ἀπὸ Περγάμου παρὰ τὴν παραλίαν εἰς Μενεμένην. Εἴσοδος εἰς τὴν πόλιν παρὰ τὴν Πούνταν. Σιδηρόδρομος Σμύρνης—Μαγνησίας (διακλάδωσις εἰς Σόμα)—Κασαμπᾶ (Ἀφιὸν-καρὰ-χισάρ). Εἴσοδος εἰς τὸ Πασμὲ-χανὲ πλησίον τῆς γεφύρας τῶν καραβανίων).

Ὡς φαίνεται ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἡ Σμύρνη ἔχει κεντρικὴν θέσιν πρὸς ὅλας τὰς κυρίας συγκοινωνιακὰς ὁδοὺς τῆς δυτικῆς Μ. Ἀσίας. Κειμένη σχεδὸν εἰς τὸ μέσον τῆς δυτικῆς παραλίας τῆς χερσονήσου, εἰς τὸν μυχὸν βαθέως εἰσχωροῦντος κόλπου, τὸν ὁποῖον ἠμπορεῖ κανεὶς ἐξαιρέτως νὰ ὑπερασπίσῃ ἀπὸ τῆς θαλάσσης, εὐπροσίτου δὲ σήμερον καὶ εἰς τὰ μέγιστα ἀτμόπλοια, ἀπολαύει τῶν ἀνετωτάτων πρὸς τὴν ξηρὰν συγκοινωνιῶν πρὸς ὅλας τὰς κατευθύνσεις, ἂν καὶ περιβάλλεται τριγύρω ἀπὸ ὄρη. Πρὸς Ν ὅμως ἡ κοιλὰς τοῦ Μέλητος διατρυπᾷ τὰ ὄρη (ἐδῶ ἔχομεν τὴν κοιλάδα τοῦ Τζιμόβασι) καὶ ἀνοίγει εἴσοδον τελείως πεδινὴν καὶ εὐρεῖαν πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ Καϋστρου (ἀφοῦ ἀνέλθῃ μέχρις 130 μ.). Ἀπ' αὐτῆς χωρεῖ προεκτείνουσα τὴν ὁδὸν ταύτην δίοδος μόνον 231 μ. πέραν εἰς τὴν μεγάλην κοιλάδα τοῦ Μαιάνδρου καὶ δι' αὐτῆς πρὸς τὴν νοτιοδυτικὴν Μ. Ἀσίαν ἀφ' ἑνός, πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν δὲ ὀροπέδιον ἀφ' ἑτέρου. Πρὸς Α πάλιν τῆς μικρᾶς πεδιάδος τῆς Σμύρνης καὶ πλησίον τοῦ Νυμφαίου δύναταί τις ἐπὶ ὕψους 263 μ. νὰ φθάσῃ κατ' εὐθεῖαν εἰς τὴν μεγάλην κοιλάδα τοῦ Ἕρμου καὶ δι' αὐτῆς μέχρι τῶν προπόδων τοῦ κεντρικοῦ ὀρο-

πεδίου, τὸ ὁποῖον παρέχει πρὸς τὴν κοιλάδα ταύτην, μεταξὺ Φιλαδελφείας καὶ Οὐσάκ, ἐλαφρὰν ἀνάβασιν χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ ὄρος ἀπότομον, τὸ ὁποῖον νὰ τὴν δυσκολεύῃ. Πρὸς Β φέρει ὁμαλὴ παραλιακὴ ὁδὸς τριγύρω τοῦ δυτικοῦ Σιπύλου (Γιαμανλὰρ - δὰγ) πρὸς τὸν Ἕρμον Ἀπ' ἐδῶ ἡ παραλιακὴ ὁδὸς φέρεται πρὸς Β, ἔχουσα μέχρι τῆς Ἴδης νὰ διέλθῃ μόνον λόφους μὲ κατωφερείας ἠρέμους. Ἐξ ἄλλου χωρεῖ τις πρὸς τὸν Ἕρμον, πρὸς τὰ ἄνω αὐτοῦ, ἀνέτως μέχρι Μαγνησίας καὶ ἀπ' ἐκεῖ περαιτέρω εἰς τὴν ἄνω κοιλάδα τοῦ Ἕρμου, εἴτε πρὸς Β διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Ὕλλου εἰς τὸν Κάϊκον (Πέργαμος) καὶ ἐπὶ σχετικῶς ἀνέτων καὶ χθαμαλῶν διόδων εἰς τὴν Μυσίαν καὶ τὴν Προποντίδα. Καὶ ἐὰν δὲ θέλῃ κανεὶς νὰ ἀποφύγῃ τὸν περίδρομον τοῦ Σιπύλου, ἠμπορεῖ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν Μαγνησίαν ὑπεράνω τοῦ ὄρους διὰ τοῦ Σαπάντζα-μπαλί.

Τοιουτοτρόπως ἡ Σμύρνη εἶναι τὸ κέντρον τοῦ σιδηροδρομικοῦ δικτύου τῆς δυτικῆς Μ. Ἀσίας, τὸ ὁποῖον ἐξετελέσθη χωρὶς τὸ ἔδαφος νὰ παράσχῃ δυσκολίας ἀνυπερβλήτους.

Λοιπὸν ἡ Σμύρνη ἔχει ἐξαίρετον τοποθεσίαν ὡς πρὸς τὴν συγκοινωνίαν. Ἐν τούτοις ἡ ἄμεσος περὶ αὐτὴν χώρα δὲν εἶναι εὐρεῖα καὶ ἡ πεδιάς, τῆς ὁποίας δεσπόζει, ἀσήμαντος. Ἀλλ' ὅμως τοῦτο εἶναι μέγα δι' αὐτὴν πλεονέκτημα. Δὲν ὑπάρχει ἀμέσως πλησίον τῆς Σμύρνης μέγας ποταμός, ὥστε ὁ λιμὴν αὐτῆς δὲν ὑπάρχει φόβος νὰ καταχωσθῇ ἀπὸ προσχώσεις, τὰ τέλματα δὲ εἶναι ἀσήμαντα καὶ τὸ κλῖμα διὰ τοῦτο ὑγιεινόν. Τὸ θέρος ἰδίως ἰσχυροὶ θαλάσσιοι ἄνεμοι διαχύνονται διὰ τοῦ ἐπιμήκους κόλπου καὶ δροσίζουν τὴν πόλιν. Μὴ ἔχουσα δὲ ἡ Σμύρνη εὐρεῖαν πεδιάδα ὡς ἐνδοχώραν, δὲν ἔπαθεν ἀπὸ τὰς προσχώσεις, ὅσα ἡ Ἔφεσος καὶ ἡ Μίλητος (ἀπὸ τὸν Κάϋστρον καὶ τὸν Μαίανδρον), αἱ ὁποῖαι τέλος καὶ κατεστράφησαν ἐξ αὐτῶν. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ ἰδία τύχη ἠπείλει καὶ τὴν Σμύρνην διὰ τοῦ στομίου τοῦ Ἕρμου ἀπὸ Β. Ἀλλ' αἱ ἐκβολαὶ τοῦ ποταμοῦ τούτου μετεκινήθησαν πρὸς Β μακρὰν τοῦ κυρίως κόλπου τῆς πόλεως καὶ ὁ κίνδυνος οὗτος ἐξέλιπεν.

Ἡ σημερινὴ Σμύρνη ἔχει καὶ ἐξαίρετον πόσιμον ὕδωρ, προερχόμενον ἀπὸ τὸν Ὄλυμπον. Βεβαίως μολυσματικὰ νοσήματα ἐπιδημοῦν εἰς αὐτὴν καὶ ἡ χολέρα, ὡς καὶ ἡ πανώλης, συχνὰ τὴν ἐπισκέπτονται. Ἰσχυρίζονται μάλιστα ὅτι καὶ φιλοξενοῦνται διαρκῶς. Συγκρινομένη ὅμως μὲ ἄλλας μεγάλας πόλεις τῆς Ἀνατολῆς πρέπει νὰ θεωρῆται ὡς ὑγιεινή. Τὸ κλῖμά της εἶναι μεσο-

γειακὸν καὶ καθ' ὅλον τὸ ἔτος ψυχρότερον ἀπὸ τὸ κλῖμα τῶν Ἀθηνῶν. Βρέχει δὲ περισσότερον εἰς τὴν Σμύρνην παρὰ εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ καθ' ὅλους τοὺς μῆνας πλὴν τοῦ Ἰουνίου, Ἰουλίου, Αὐγούστου, Σεπτεμβρίου καὶ Ὀκτωβρίου. Καὶ ἡ διαφορὰ τοῦ χειμῶνος μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Σμύρνης εἶναι μεγίστη. Ἡ ξηρασία ὅμως τοῦ θέρους εἶναι καὶ εἰς τὴν Σμύρνην τόση, ὅση καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας, ἀλλὰ κάπως βραχυτέρα. Ἀρχίζει τὸν Ἰούνιον καὶ τελειώνει τὸν Σεπτέμβριον. Κατὰ τοὺς μῆνας Νοέμβριον, Δεκέμβριον, Ἰανουάριον πίπτει τὸ ἥμισυ ὕδωρ ἀφ' ὅσον πίπτει τὸ ὅλον ἔτος. Ἀρκετὰ βροχερὸν εἶναι καὶ τὸ ἔαρ. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὸ ἔδαφος ὑπάρχει κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ θέρους ὕδωρ περισσότερον, ἡ βλάστησις εἶναι ἰσχυροτέρα παρὰ ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, ἐνῷ τοὐναντίον ἡ δυτικὴ Ἑλλὰς ἔχει βροχὰς περισσοτέρας ἀπὸ τὴν Σμύρνην. Τὸ πλεονέκτημα τοῦτο τῆς Σμύρνης ἰσχύει καὶ διὰ μέγα μέρος τῆς δυτικῆς παραλίας τῆς Μ. Ἀσίας, ὄχι ὅμως καὶ διὰ τὸ ἐσωτερικὸν αὐτῆς. Ὁ θερινὸς καύσων καὶ ἡ ξηρὰ ἐποχὴ εἶναι ἀνεκτότεροι εἰς τὴν Σμύρνην, ἕνεκα τοῦ ἐμβάτου, ὁ ὁποῖος φυσᾷ κατὰ τὸ θέρος σχεδὸν καθημερινῶς κατὰ τὰς μεσημβρινὰς καὶ μεταμεσημβρινὰς ὥρας, κάποτε δὲ μὲ ὁρμὴν σφοδράν, ἀπὸ τοῦ κόλπου πρὸς τὴν πόλιν. Κανένας δὲ τόπος τῆς δυτικῆς παραλίας τῆς Μ. Ἀσίας δὲν παρουσιάζει τὸ φαινόμενον τοῦτο μὲ τόσην κανονικότητα καὶ ἰσχὺν ὡς ἡ Σμύρνη, ὅπου ὁ ὀρογραφικὸς σχηματισμός, ἀποτελῶν χοάνην, συμπιέζει τὸν θαλάσσιον ἀέρα πρὸς τὴν πόλιν. Καὶ ὁ δροσερὸς θαλάσσιος ἀὴρ εἶναι διὰ τὴν πόλιν μεγίστης ὑγιεινῆς σπουδαιότητος. Εἰς αὐτὸν ὀφείλει ἡ πόλις τὸ ὅτι μ' ὅλην τὴν ἐντὸς κόλπου τοποθεσίαν της ἡ θερμότης δὲν εἶναι τόσον αἰσθητή, ὅσον εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας, καὶ διὰ τοῦτο ἐπιζητεῖται καὶ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας τῆς Αἰγύπτου ὡς θερινὴ διαμονή.

Ἂν καὶ αἱ ἀπὸ τῆς ξηρᾶς ὁδοὶ τρέφουν τὸ ἐμπόριον, διεξάγεται ὅμως μὲ τὸν ἔξω κόσμον διὰ θαλάσσης ἐπίσης ἀξιόλογον ἐμπόριον. Ἀτμόπλοια τῆς γραμμῆς (αὐστριακά, γερμανικά, ρωσικά, γαλλικά, ἰταλικά, ἑλληνικά, αἰγυπτιακὰ) κρατοῦν εἰς ἐπικοινωνίαν τὴν Σμύρνην μὲ τὴν Κωνσταντινούπολιν, μὲ τὸν Εὔξεινον, μὲ τὴν Ἑλλάδα, μὲ τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην, μὲ τὴν Συρίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον, ἐνῷ τουρκικὰ (ἑλληνικὰ μὲ σημαίαν τουρκικὴν) καὶ ἑλληνικὰ τῆς ἀκτοπλοΐας τὴν συνδέουν μὲ τοὺς μικροὺς λιμένας τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου. Ἐκ τούτων πολλὰ ἔχουν τὴν ἕδραν εἰς τὴν Σμύρνην. Φορτηγὰ δὲ ὅλων

τῶν ἐθνῶν ζωηρεύουν τὸν λιμένα κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐξαγωγῆς τῶν προϊόντων. Πολυάριθμα, μικρά, καΐκια διεξάγουν τὴν μικρὰν ναυτιλίαν, ἰδίως δὲ τὴν εἰσαγωγὴν προϊόντων μικρᾶς ποσότητος ὡς λ. χ. τὴν εἰσαγωγὴν καυσίμου ξυλείας καὶ ξυλανθράκων.

Ἡ Σμύρνη ἦτο καὶ ἡ μεγίστη πόλις τῆς ἀσιατικῆς Τουρκίας τὸ μέγιστον αὐτῆς ἐμπορικὸν κέντρον, ἦτο δὲ καὶ ἡ δευτέρα πόλις τῆς Τουρκίας, ἡ πρωτεύουσα τοῦ πλουσιωτάτου βιλαετίου τῆς Τουρκίας, τὸ ὁποῖον ἐπισήμως καλεῖται καὶ σήμερον κατὰ τὴν παλαιάν του πρωτεύουσαν βιλαέτιον Ἀϊδινίου. Καὶ τὸ βιλαέτιον τοῦτο εἶναι τὸ πολυπληθέστατον καὶ παραγωγικώτατον τῆς Μ. Ἀσίας. Ἐκτείνεται δὲ καθ' ὅλον σχεδὸν τὸ δυτικὸν μέρος τῆς χερσονήσου πλὴν τῶν παραλιακῶν χωρῶν τῆς Προποντίδος. Ἐκεῖ καὶ πρὸς Δ τοῦ κεντρικοῦ ὀροπεδίου συναντῶνται αἱ χῶραι, διὰ τῶν ὁποίων συγκοινωνεῖ ἡ Σμύρνη καὶ ἡ Κωνσταντινούπολις. Ἡ τελευταία σύρει διὰ τοῦ ἀνατολικοῦ σιδηροδρόμου τὸ κεντρικὸν ὀροπέδιον πρὸς ἑκυτήν. Ἐν τούτοις ἡ κατασκευὴ τῆς γαλλικῆς γραμμῆς Σμύρνης—Ἀφιὸν-καρὰ-χισάρ, ἡ προέκτασις ἑπομένως αὐτῆς καὶ μέχρι τῆς γραμμῆς τοῦ ἀνατολικοῦ ἔσυρεν ἤδη πρὸς τὴν Σμύρνην σημαντικὸν μέρος τῆς συγκοινωνίας καὶ τοῦ κεντρικοῦ ὀροπεδίου. Ἄλλως δὲ οἱ ὅροι, μὲ τοὺς ὁποίους διεξάγεται τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ ναυτιλία εἰς τὴν Σμύρνην, εἶναι καλύτεροι παρὰ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἡ πόλις διὰ τοῦ Βοσπόρου τεμαχίζεται, ὅπου αἱ προκυμαῖαι δὲν παρέχουν εὐκολίας, ὅπου ἰδίως δυσμενῶς ἐπιδρᾷ ἡ πολιτικὴ ἀνωμαλία καὶ ἡ ἰσχυροτέρα ἐπέμβασις τῶν ἀρχῶν.

Ἐκτὸς τοῦ σχετικῶς ἀσημάντου εὐρωπαϊκοῦ στοιχείου τὸ ἐγχώριον ἑλληνικὸν κυριαρχεῖ ὄχι μόνον κατ' ἀριθμόν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν δύναμιν. Κατέχει μαζὶ μὲ τοὺς ὀλίγους Εὐρωπαίους σχεδὸν ὅλον τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ναυτιλίαν εἰς τὰς χεῖράς του καὶ ὑπερέχει τὰ ἄλλα ἔθνη κατὰ τὴν εὐπορίαν καὶ τὴν σχετικὴν μόρφωσιν. Διὰ τοῦτο κυριαρχοῦσα γλῶσσα εἶναι ἡ ἑλληνική, διεθνὴς δὲ ἡ γαλλική. Σχεδὸν ὅλοι οἱ Σμυρναῖοι ὅλων τῶν ἐθνοτήτων ὁμιλοῦν τὴν ἑλληνικήν. Πολλὰ ἐπίσης ἀπὸ τὰ προάστεια καὶ τὰ περίχωρα εἶναι ὁλόκληρα ἢ κατὰ τὸ πλεῖστον ἑλληνικά. Ἀλλ' ὑπάρχουν καὶ τουρκικὰ χωρία πρὸ τῶν πυλῶν τῆς πόλεως. Ἐπειδὴ δὲ ἔχει χαρακτῆρα χριστιανικόν, οἱ Τοῦρκοι δὲν τὴν ἀγαποῦν. Τὴν ὀνομάζουν μετὰ φθόνου ἢ χλευαστικῶς Γκιαοὺρ (ἄπιστον) Ἰσμίρ. Ἐν τούτοις ἡ Σμύρνη εἶναι δι' ὅλον τὸν τουρκικὸν πληθυσμὸν τοῦ ἐσωτερικοῦ τὸ ἀπαραίτητον ἐπίνειον καὶ ἦτο διὰ τὸ τουρκικὸν κράτος κυρία πηγὴ τῶν προσόδων του.

Περὶ τῆς ἐμπορικῆς κινήσεως αὐτῆς ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν τὰ ἑξῆς. Ἡ ἀξία τῶν εἰσαγομένων ἐμπορευμάτων ἀνέρχεται ἐτησίως εἰς 80,000,000 περίπου φράγκων, τῶν ἐξαγομένων εἰς 110,000,000, τοῦ ἐσωτερικοῦ ἐμπορίου εἰς 40,000,000. Εἰσάγονται δὲ ἀποικιακὰ καὶ ὅλα σχεδὸν τὰ ἐμπορεύματα τῆς βιομηχανίας τῆς Εὐρώπης, διότι ἡ βιομηχανία δὲν εἶναι ἀνεπτυγμένη εἰς τὴν πόλιν μολονότι δὲν λείπουν οἱ εὐνοϊκοὶ πρὸς ἀνάπτυξιν αὐτῆς ὅροι. Καὶ ὁ καταπλέων εἰς τὴν Σμύρνην δὲν παρατηρεῖ τὸ πλῆθος τῶν καπνοδόχων, οἱ ὁποῖοι ἀνέρχονται ὑπὲρ τὸν Πειραιᾶ, δηλωτικοὶ τῆς βιομηχανικῆς προόδου τῆς πόλεως, ἂν καὶ πρέπει ἀκόμη νὰ λεχθῇ ὅτι κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας οἱ Ἕλληνες τῆς Σμύρνης ἐπεδόθησαν καὶ εἰς τὴν ἐγκατάστασιν μηχανημάτων βιομηχανικῶν πρὸς κατεργασίαν πρώτων ὑλῶν καὶ πρὸς πλήρωσιν στοιχειωδῶν βιομηχανικῶν ἀναγκῶν τῆς χώρας. Ἐκ τῶν ἐξαγομένων προϊόντων γνωστότατοι εἶναι οἱ τάπητες καὶ τὰ σῦκα. Τάπητες δὲ ἐξάγονται κατ' ἔτος ἀξίας $7\,^1/_2$ — 9,000,000 φράγκων ἤτοι 500,000 τετραγωνικῶν μέτρων. Οἱ τάπητες οὗτοι κατασκευάζονται ὄχι κυρίως εἰς τὴν Σμύρνην, ἀλλ' εἰς τὸ ἐσωτερικὸν (Οὐσάκ, Γκιόρδες, Κιουτάχια, Πέργαμος Ἀξάριον, Δεμερτζί, Κοῦλα, Μύλασα, Σπάρτη, Ἰκόνιον, Καισάρεια, Μουτζούρ, Σεβάστεια, Λαδίκ κτλ.). Εἰς τὴν κατεργασίαν τῶν ταπήτων ἐξοδεύονται κατ' ἔτος 1,250,000 χιλιόγραμμα μαλλίου, τὸ ὁποῖον κλώθεται εἰς ἐγχώρια κλωστήρια καὶ λαμβάνεται ἀπὸ τὰ βιλαέτια Ἰκονίου, Ἀγκύρας, Σεβαστείας, Ἀϊδινίου, ὅπου ἡ παραγωγὴ τοῦ μαλλίου ἀνέρχεται εἰς 5,000,000 χιλιόγραμμα. Εἰς τὴν χώραν κατασκευάζονται ἐπίσης μεταξωτὰ ὑφάσματα.—Τὸ ἐμπόριον τῶν σύκων εἶναι σημαντικώτατον. Ἐξάγονται σχεδὸν 330,000 στατῆρες ἐτησίως καὶ ἐξοδεύονται εἰς αὐτὴν τὴν χώραν 70,000. Τὰ σῦκα παράγονται κυρίως εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Ἀϊδινίου. Ἐξάγονται ἐπίσης σταφίδες, οἶνος, καπνός, ὄπιον, ἔλαιον, ἔριον, βάμβαξ καὶ σμύρις. Ἐκτὸς δὲ 3,500 ἱστιοφόρων προσεγγίζουν εἰς τὴν Σμύρνην καὶ 2,500 ἀτμόπλοια 2,500,000 τόννων. Ἐκ τούτων τῷ 1911 ἀγγλικὰ ἦσαν 348 (581,405 τόννων), γερμανικὰ 128 (222,621 τόννοι), ἑλληνικὰ τὰ πλεῖστα, ἴσως δὲ τὰ δύο τρίτα τοῦ ὁλικοῦ ἀριθμοῦ.

Ἡ προκυμαία τῆς Σμύρνης ὡς καὶ ὁ νέος αὐτῆς λιμὴν κατεσκευάσθησαν ἀπὸ γαλλικὴν ἑταιρείαν (1868-1880). Ἔκτοτε ἡ πόλις

προσέλαβεν ἄλλην ὄψιν. Βεβαίως καὶ ὁ λιμὴν οὗτος δὲν ἀνταποκρίνεται πρὸς τὰς σημερινὰς ἀξιώσεις τῆς μεγάλης συγκοινωνίας. Ὄχι μόνον εἶναι πολὺ μικρός, ἀλλὰ στερεῖται ἀκόμη καὶ ὅλας τὰς νεωτέρας εὐκολίας, τὰς ὁποίας ἀπαιτεῖ ἡ ἄνετος καὶ ἀδάπανος κατὰ τὸ δυνατὸν διαφύλαξις, φόρτωσις καὶ ἐκφόρτωσις τῶν ἐμπορευμάτων (ἀποθῆκαι, τελωνεῖα, γέρανοι, μετακόμισις ἐμπορευμάτων, συγκοινωνία κτλ.). Ἐν τούτοις ἡ Σμύρνη σήμερον ἔχει ὅλον τὸ ἐμπόριον τῆς δυτικῆς Μ. Ἀσίας ὡς μονοπώλιον, κατέστησε δὲ ἀχρήστους ὅλους τοὺς μικροὺς λιμένας τῆς δυτικῆς παραλίας, ἰδίως διὰ τῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν, αἱ ὁποῖαι κανένα ἄλλον λιμένα δὲν προσεγγίζουν καὶ ἐκεῖ ἀκόμη ὅπου ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ διὰ μικρᾶς καμπῆς ἢ μικρᾶς διακλαδώσεως. Οὕτως ἡ ὅλη παραλία ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Μαιάνδρου μέχρι τοῦ Ἕρμου καὶ μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Καΐκου ἐστερήθη τῆς ἐνδοχώρας, διὰ νὰ ὠφεληθῇ ἡ Σμύρνη.

Οἱ ἐπισκεπτόμενοι τὴν πόλιν Εὐρωπαῖοι, ὅσοι αὐστηρῶς κρίνουν τὰ πράγματα καὶ ἀντιπαραβάλλουν τὴν κατάστασιν αὐτῆς πρὸς τὰς ἰδικάς των πόλεις, ἀντιλαμβάνονται ὅτι πνευματικὸς βίος εἰς τὴν πόλιν ταύτην δὲν ὑπάρχει κατὰ τὴν εὐρωπαϊκὴν ἀντίληψιν τοῦ πράγματος. Διότι εἰς μίαν πόλιν, συγκεντρώνουσαν τόσην ἐμπορικὴν κίνησιν καὶ ζωήν, τόσον πληθυσμὸν καὶ τόσον πλοῦτον, δὲν ὑπάρχει μία ἀνωτέρα σχολή, ἵνα ἀνταποκριθῇ πρὸς τὰς πνευματικὰς σημερινὰς ἀνάγκας, δὲν ὑπάρχει δὲ καὶ πνευματικὴ κίνησις, ἀντισταθμίζουσα τὰ κακά, τὰ προερχόμενα ἐκ τῆς μονομεροῦς προσηλώσεως τοῦ πληθυσμοῦ πρὸς τὸν ὑλικὸν βίον. Κατ' ἀντίθεσιν δὲ πρὸς τὰς Ἀθήνας, τὸ μέγα πολιτιστικὸν κέντρον τοῦ ἑλληνισμοῦ, ὅπου παρατηρεῖται ζωηρὰ ἐπιστημονικὴ κίνησις, ὑποστηριζομένη καὶ ἀπὸ λογίους ὅλων τῶν ἐθνῶν, ἀρχαιολόγους κυρίως, εἰς τὴν Σμύρνην θεραπεύεται ἡ ὑλικὴ πρόοδος. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι πολλὰ εὐρωπαϊκὰ ἔθνη, οἱ Γάλλοι ἰδίως, διατηροῦν ἀνώτερα σχολεῖα. Ἀλλ' ὅμως τὸ ἔργον των εἶναι στοιχειῶδες καὶ μέτριον. Μόνον οἱ Ἕλληνες ἐκαλλιέργησαν τὰ γράμματα, ἀπὸ τῶν ἀρχῶν μάλιστα τοῦ 19 αἰῶνος, ἀφ' ὅτου δηλαδὴ ἤρχισεν ἡ ἀφύπνισίς των καὶ ὁ πόθος των ὅπως φωτισθοῦν. Ἔκτοτε ἡ Σμύρνη ἐπρωτοστάτησεν εἰς τὴν διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ ἐχρησίμευσεν ὁ τηλαυγὴς φάρος, ὁ ἐκπέμπων τὸ παρήγορον φῶς του μέσα εἰς τὸ σκότος τῆς Μ. Ἀσίας. Καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ἡ πόλις ἀπέκτησε σπουδαιότητα ἀναμφισβήτητον καὶ προσέφερεν ὑπηρεσίας πολυτίμους εἰς τὸν ἑλληνισμόν.

Ἱστορικαὶ εἰδήσεις.—Ἡ Σμύρνη ἱδρύθη τὸν 11 αἰῶνα π. Χ. ἀπὸ Αἰολεῖς, 3 ½ περίπου χμ. ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἐπὶ τῆς βορείου πλευρᾶς τῆς πεδιάδος καὶ ἐπὶ ὑψωμάτων τοῦ Σιπύλου. Ἀλλ' οἱ Ἴωνες τῆς Κολοφῶνος κατέκτησαν δι' ἐμπορικοὺς λόγους τὴν πόλιν εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 7 αἰῶνος καὶ προσέθηκαν αὐτὴν ὡς δεκάτην τρίτην πόλιν εἰς τὸν ἰωνικὸν σύνδεσμον. Μετὰ ταῦτα ἡ Σμύρνη προσεβλήθη ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς τῆς Λυδίας, οἱ ὁποῖοι ἤθελαν νὰ τὴν κατακτήσουν δι' ἐμπορικοὺς ἐπίσης λόγους. Ἀντέστη δὲ εἰς τὸν Γύγην καὶ ὑπέκυψε τῷ 575 εἰς τὸν Ἀλυάττην. Ἡ ὀχυρὰ πόλις κατεστράφη τότε καὶ οἱ κάτοικοί της διεσκορπίσθησαν. Ἀλλ' οἱ βασιλεῖς Ἀντίγονος καὶ Λυσίμαχος (τέλος τοῦ 4 αἰῶνος), ἐκτελοῦντες σχέδιον τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἵδρυσαν καὶ πάλιν τὴν πόλιν ὅπου σήμερον κεῖται. Ἐγένετο δὲ ἔκτοτε μία τῶν ὡραιοτέρων πόλεων τῆς Μ. Ἀσίας. Ἐκεῖ δὲ ὅπου σήμερον κεῖται τὸ παζάρι ὑπῆρχεν ὁ «κλειστὸς λιμὴν» ὑπῆρχε δηλαδὴ ὅρμος μεταξὺ τοῦ Δέλτα τοῦ Μέλητος καὶ τοῦ Πάγου, σήμερον ἐξαφανισθείς. Ὁ Στράβων ὀνομάζει τὴν Σμύρνην τῶν ἡμερῶν του «καλλίστην τῶν πασῶν» καὶ καθόλου τὴν ἐπαινεῖ καὶ τὴν περιγράφει (ἔστι δ' ἡ ρυμοτομία διάφορος ἐπ' εὐθειῶν εἰς δύναμιν καὶ αἱ ὁδοὶ λιθόστρωτοι, στοαί τε μεγάλαι τετράγωνοι, ἐπίπεδοί τε καὶ ὑπερῷοι· ἔστι δὲ καὶ βιβλιοθήκη καὶ τὸ Ὁμήρειον, στοὰ τετράγωνος, ἔχουσα νεὼν Ὁμήρου καὶ ξόανον» Στράβ. 14,646). Ἀναμφιβόλως δὲ ἡ Σμύρνη κατὰ τοὺς ἀλεξανδρινοὺς καὶ ρωμαϊκοὺς χρόνους ἠμιλλᾶτο μὲ τὰς ἀρχαιοτέρας μητροπόλεις τοῦ ἐμπορίου Ἔφεσον καὶ Μίλητον. Καὶ ἀφοῦ αἱ δύο αὗται κατὰ τὸν μεσαιῶνα κατέπεσαν καὶ ἐξηφανίσθησαν, ἔμεινεν αὐτὴ μόνη. Κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς χρόνους ἦτο μία τῶν 7 ἐκκλησιῶν τῆς Ἀποκαλύψεως (Ἀποκ. 1,11, 2,8), ἐδῶ δὲ ὑπέστη τὸν μαρτυρικὸν θάνατον ὁ δεύτερος ἐπίσκοπος αὐτῆς Πολύκαρπος εἰς τὸ Στάδιον, ἀρνηθεὶς νὰ ἀποπτύσῃ τὸν χριστιανισμόν (155). Τοῦρκοι πειραταὶ ἀφῄρεσαν τὴν πόλιν ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς (1084), ὡς καὶ οἱ Σελτζοῦκοι, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὅμως ἀφῃρέθη. Ἐπὶ τῆς φραγκοκρατίας ἀπετέλεσε μέρος τοῦ βιλαετίου τῆς Νικαίας. Ὁ Ταμερλάνος (1402) τὴν ἐκυρίευσε καὶ τὴν ἠρήμωσε, τῷ δὲ 1424 τὴν κατέλαβον οἱ Ὀσμάνοι. Ἔκτοτε «ὁ ὀφθαλμὸς τῆς Ἀνατολῆς», ὅπως τὴν ὠνόμασαν οἱ Τοῦρκοι, ἔμεινεν εἰς κατακτητικὰς ἐπιδράσεις ξένη, ἔπαθεν ὅμως πολλὰ ἀπὸ σεισμοὺς καὶ εἰς ἀρχαιοτέρους χρόνους (178, 180 μ. Χ.), ἀπὸ πυρκαϊάς, ἀπὸ στάσεις, ἀπὸ ἐπιδημίας. Ἐπὶ

τουρκοκρατίας ἐν τούτοις ἡ πόλις διετήρησε τὴν ἐμπορικὴν ἐπισημότητά της, διεξῆγε σπουδαῖον ἐμπόριον μὲ τὴν δυτικὴν Εὐρώπην καὶ εἶχε δι' ἐμπορικοὺς λόγους εὐρωπαϊκὰς παροικίας ἀνέκαθεν. Τὴν ἐπεσκέπτοντο δὲ καὶ περιηγηταί. Κατ' αὐτοὺς ἡ πόλις κατὰ τὸ πρῶτον ἀκόμη ἥμισυ τοῦ 19 αἰῶνος εἶχε στενὰς καὶ ἀκαθάρτους ὁδούς, ἀθλίας οἰκίας, συνθήκας λιμενικὰς οἰκτράς. Διὰ τῆς κατασκευῆς τῶν σιδηροδρόμων (ἀπὸ τοῦ 1858) ἤρχισεν ἡ νέα ἀνάπτυξις. Ἔκτοτε ἐκτίσθησαν αἱ βόρειαι κανονικαὶ συνοικίαι, κατεσκευάσθη δὲ ἡ προκυμαία καὶ ὁ λιμήν.

Προάστεια καὶ ἔξοχαὶ τῆς Σμύρνης.

Ἡ Σμύρνη ἔχει πολλὰ προάστεια, ἐξοχικὰ κέντρα καὶ χωρία, κατεσπαρμένα εἴτε κατὰ τὰ βόρεια καὶ νότια παράλια τοῦ κόλπου, εἴτε ἐπὶ τῆς πεδιάδος, τῆς μεταξὺ τοῦ Σιπύλου, τοῦ Ὀλύμπου καὶ τοῦ Πάγου. Τὰ προάστεια ταῦτα, συγκοινωνοῦντα ἀνέτως μὲ τὴν πόλιν, εἶναι τῷ ὄντι γοητευτικά, μάλιστα δὲ τὸ θέρος, ὁπότε καὶ συχνάζονται πολύ. Ἐκ τούτων μερικὰ εἶναι πόλεις ἀξιόλογοι σήμερον. Τὰ ἐπισημότερα ἐξ αὐτῶν εἶναι τὰ ἑξῆς.

Κορδελιὸ *(Καρσιακᾶς).*

Κάτοικοι 30,000.

Κεῖται εἰς τὴν βορείαν παραλίαν τοῦ κόλπου εἰς τὸ μέσον κήπων, ἔχει δὲ ἐπαύλεις πολλὰς καὶ πολυτελεῖς, ἀνηκούσας εἰς τοὺς Ἕλληνας. Εἰς τὸ Κορδελιὸ μεταβαίνει κανεὶς σιδηροδρομικῶς (ἀπὸ τὸν σταθμὸν Πασμὰ-χανὲ εἰς ἡμίσειαν ὥραν, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἀπέχει 11 χμ., ἢ διὰ πλοίων, ἐκτελούντων τὴν συγκοινωνίαν τοῦ κόλπου. Τὸ Κορδελιὸ ἔχει καὶ πολὺ συχναζόμενα θαλάσσια λουτρά.

Βουρνόβας *(κατὰ τὸν μεσαιῶνα Πρινόβαρις).*

Κάτοικοι 15,000.

Κεῖται ΒΑ τῆς Σμύρνης, εἰς τοὺς νοτίους πρόποδας τοῦ Σιπύλου, εἰς τὸ μέσον ὡραιοτάτων κήπων, εἶναι πολίχνη σύσκιος καὶ κατάρυτος, ἔχει κομψὰς ἐπαύλεις, εἶναι δὲ ἡ ἀρχαιοτάτη ἀπὸ ὅλας τὰς ἐξοχὰς τῆς Σμύρνης. Ἀπέχει ἀπ' αὐτῆς 9 χμ. καὶ συνδέεται δι' ἰδίας γραμμῆς τοῦ γαλλικοῦ σιδηροδρόμου Σμύρνης - Κασαμπᾶ (μὲ τὸν σταθμὸν Πασμὰ - χανέ). Ὁ Βουρνόβας ἔχει ἀγγλικήν, καθολικὴν (μὲ προστασίαν αὐστριακήν) καὶ ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν, ὡς καὶ τζαμίον μὲ ἀρχαῖα λείψανα τέχνης. Ἔχει δὲ ὡραῖα καὶ ψυχαγωγικὰ κέντρα εἰς τὸν σταθμὸν τοῦ σιδηροδρόμου καὶ ἐντὸς αὐτοῦ.

Μπουνάρμασι *(κυρία πηγή, οἱονεὶ κεφαλόβρυση).*

Κεῖται εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Κουρὸυ-τεπὲ πρὸς Α τῆς Σμύρνης, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι ἀρέσκονται νὰ κάμνουν ἐκδρομὰς εἰς αὐτό. Τὸ ὄνομά του ὀφείλει εἰς τοὺς πολυαρίθμους ρύακας καὶ τὰς πηγάς, αἱ ὁποῖαι ἀρδεύουν τοὺς ὡραίους του κήπους. Ἐπὶ τῆς πλατείας του ρίπτουν τὸ θέρος εὐχάριστον σκιὰν παλαιοὶ πλάτανοι, ἐπὶ τῶν ὁποίων κτίζουν τὰς φωλεάς των πελαργοί.

Μπουτζᾶς.

Κάτοικοι 12,000.

Κεῖται ΝΑ τῆς Σμύρνης καὶ συχνάζεται κατὰ τὸ θέρος κυρίως ὑπὸ τῶν Ἄγγλων τῶν διαμενόντων εἰς τὴν Σμύρνην. Ἔχει δὲ ἀγγλικὴν λέσχην καὶ ἱπποδρόμιον, ὅπου αἱ ἱπποδρομίαι γίνονται κατὰ τὸ Πάσχα. Ἡ συγκοινωνία μὲ τὸ προάστειον τοῦτο ἐκτελεῖται διὰ τοῦ ἀγγλικοῦ σιδηροδρόμου ἀπὸ τὸν σταθμὸν τῆς Πούντας (ἀπόστασις 9 χμ.) κατὰ μῆκος τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς πόλεως ἀπὸ Β πρὸς Ν, ἔπειτα δὲ πρὸς Α, καὶ ἐντὸς ἡμισείας ὥρας.

Καρατάς, Καραντίνα, Γκιὸς-τεπέ, Λίντζια, Ναρλὶ-δερέ.

Ἀπὸ τὸ διοικητήριον τῆς πόλεως ἀφορμώμενος τροχιόδρομος καὶ διὰ τοῦ παλαιοῦ ἑβραϊκοῦ νεκροταφείου χωρῶν, προσεγγίζει τὰ δύο παραθαλάσσια προάστεια τῆς πόλεως, Καρατὰς καὶ Καραντίναν, σήμερον πλέον ἡνωμένα μετ' αὐτῆς καὶ προεκτείνοντα αὐτὴν κατὰ τὴν νοτίαν παραλίαν τοῦ κόλπου. Κατόπιν ὁ τροχιόδρομος προχωρεῖ πρὸς τὸ Γκιὸς-τεπέ, προάστειον ἔχον κομψὴν τοποθεσίαν, ἀπέχον δὲ ἀπὸ τὴν πόλιν 5 χμ., μὲ καθολικὴν καὶ ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν (συγκοινωνία γίνεται καὶ διὰ θαλάσσης). Ὁ τροχιόδρομος προχωρῶν ἀκόμη 2 χμ. πρὸς Δ καταλήγει εἰς τὸ Ρεσαδιὲ (Κοκάργιαλι). Ἂν δὲ προχωρήσῃ τις 3 χμ. δυτικώτερον, ἔπειτα δὲ πρὸς Ν φθάνει εἰς τὰ Λίντζια, ὅπου ὑπάρχουν θερμὰ μεταλλικὰ λουτρά. Τὰ Λίντζια κεῖνται εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Δύο Ἀδέρφια ἐντὸς κοιλάδος καὶ ἐπὶ θέσεως γραφικῆς. Ἐδῶ δὲ πλησίον κεῖται καὶ τὸ Ναρλὶ-δερέ, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀναβαίνουν εἰς τὰ Δύο Ἀδέρφια καὶ ἀπ' αὐτῶν ἔχουν ὡραίαν θέαν.

Ἐκ τῶν ἄλλων δὲ πολλῶν προαστείων καὶ χωρίων τῆς περιχώ-

ρου τῆς Σμύρνης ἀναφέρομεν τὸ Μπαϊρακλὶ πρὸ Α τοῦ Κορδελιοῦ, τὸ Μερσινλί, τὸ Ναρλι-κιοῖ καὶ τὸ Χατζιλὰρ πρὸς Ν τοῦ Βουρνόβα, τὸ Κουκλουτζὰ πρὸς Α τῆς Σμύρνης.

Νύμφαιον (*Νίφ*).

Κάτοικοι 5,000.

Ἕλληνες οἱ ἡμίσεις.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ. Κεῖται ἐπὶ τῆς ΒΑ κατωφερείας τοῦ Νίφ-δὰγ (τοῦ Ὀλύμπου) εἰς τὴν ἔξοδον κοιλάδος, εἰς ἀπόστασιν 28 χμ. ἀπὸ τὴν Σμύρνην καὶ πρὸς Α αὐτῆς. Ἡ ὁδός, ἡ ἄγουσα εἰς τὸ Νύμφαιον διέρχεται διὰ θαυμασίων κήπων ἐξ ὀπωροφόρων δένδρων (περίφημα εἶναι τὰ κεράσια τοῦ Νυμφαίου). Ἄνω δὲ τῆς πόλεως καὶ πρὸς τὴν δυτικὴν πλευρὰν τῆς κοιλάδος ὑψοῦται ἐπὶ ἀποκρήμνου βράχου μεσαιωνικὸν φρούριον. Πρὸς Δ πάλιν παρατηροῦνται λείψανα βυζαντινῆς ἐκκλησίας καὶ παρεκκλήσιον τοῦ ἁγ. Ἰωάννου. Οἱ Ἕλληνες τοῦ Νυμφαίου ὑπάγονται εἰς τὴν μητρόπολιν Ἐφέσου.

Ἐρυθραία χερσόνησος.

Πρὸς Ν τῆς Σμύρνης κατέρχεται μὲ κατεύθυνσιν ἀπὸ Β πρὸς Ν ἡ στενὴ καὶ μακρὰ κοιλὰς τοῦ Τσιμόβασι, ἡ ὁποία εἶναι καὶ τὸ ὅριον τῆς Ἐρυθραίας χερσονήσου πρὸς Α, καὶ τὴν ὁποίαν φράσσει πρὸς τὰ δυτικὰ αὐτῆς τὸ Κιζιλ-δὰγ (Πάγος). Ἐντὸς δὲ μακρᾶς κοιλάδος τοῦ ὄρους τούτου, εἰς ὕψος 654 μ. κεῖται τὸ χωρίον Ἐφεντσουκούρ. Ἡ μικρὰ αὕτη κοιλὰς καὶ οἱ περὶ αὐτὴν ἀγροὶ πρὸ ὀλίγου ἀκόμη ἐκαλύπτοντο ἀπὸ ἀμπελῶνας, οἱ ὁποῖοι ἦσαν πρόξενοι εὐπορίας καὶ ἀνέσεως βίου εἰς τὸν τουρκικὸν πληθυσμόν. Ἡ φυλλοξήρα τοὺς κατέστρεψε καὶ οἱ μοιρολάτραι Τοῦρκοι, στερούμενοι κεφαλαίων, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς ζωηροὺς καὶ εὐκινήτους Ἕλληνας γείτονάς των — λέγει ὁ Φίλιψον — δὲν ἐφύτευσεν ἀμερικανικὰ κλήματα πρὸς ἐπανόρθωσιν τῆς βλάβης. Καὶ οὕτως αἱ ἐκτάσεις αὗται, αἱ ἄλλοτε προσοδοφόροι, μετεβλήθησαν εἰς νομὰς πενιχράς, ὅπου σήμερον ἐδῶ καὶ ἐκεῖ φύονται πεῦκα. Ὅσοι δὲ ἐκ τῶν κατοίκων δὲν μετηνάστευσαν ἐπτώχυναν καὶ ἔγιναν ποιμένες. Οἱ Τοῦρκοι τοῦ Κιζιλ-δὰγ ἔχουν ἰδιαίτερον τύπον. Ἔχουν ἀνάστημα ὑψηλόν, πρόσωπον ἐπίμηκες, εἶναι δὲ γνωστοὶ διὰ τὴν ἀλαζονείαν καὶ τὴν ἐριστικότητά των. Εἶναι πάντοτε ὡπλισμένοι καὶ φέρουν ἐνδυμασίαν ἰδιαιτέραν καὶ ποικιλόχρωμον. Οἱ νεώτεροι συμπεριφέρονται ὡς «ζεϊμπέκιδες», δηλαδὴ ὡς πολεμικοὶ ἢ φιλοπόλεμοι νέοι, χορεύουν δὲ καὶ ἰδιαίτερον χορόν, τὸν ζεϊμπέκικον. Εἰς τὸ Κιζιλ-δὰγ εὐδοκιμεῖ πλὴν τῆς ἀμπέλου καὶ ἡ ἐλαία.

Πόλεις δὲ καὶ κωμοπόλεις τῆς Ἐρυθραίας ἔχομεν τὰς ἑξῆς·

Βρίουλα ἢ Βρουλὰ (*τουρκ. Βουρλά*).

Κάτοικοι 30,000.

Τοῦρκοι 5,000.

Ἑβραῖοι ὀλίγοι.

Ἕλληνες ὅλοι οἱ ἄλλοι.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ κεῖται πρὸς Δ τῆς Σμύρνης ἐπὶ τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ χωρίζοντος τὴν ὅλην χερσόνησον εἰς δύο, τοῦ μεταξὺ τοῦ κόλπου τοῦ Γκιουλ-μπαχτζὲ καὶ Σιγατζίκ. Μὲ τὴν Σμύρνην τὰ Βρίουλα συνδέονται δι' ἁμαξιτοῦ 40 χμ. Ἀπέχουν δὲ 4 χμ. ἀπὸ τὴν θάλασσαν, ἐπὶ τῆς ὁποίας εἶναι ἡ Σκάλα τῶν Βρουλῶν, ὁ μικρὸς λιμὴν αὐτῶν μὲ μικρὸν συνοικισμόν. Ἀπέναντι δὲ τῆς Σκάλας καὶ ἐπὶ νησίδος τοῦ ἁγ. Ἰωάννου, ἡ ὁποία εἶχεν εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους τὰς Κλαζομενάς, εἶναι σήμερον τὸ λοιμοκαθαρτήριον τῆς Σμύρνης. Ἐπὶ δὲ τῆς παραλίας τῆς ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῆς Σκάλας, ἐκτείνεται γόνιμος πεδιὰς μὲ συκεῶνας, μὲ ἐλαιῶνας καὶ μὲ ἀμπελῶνας περιφήμους. — Ἡ συμπαθὴς καὶ ἀξιόλογος πόλις εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ ὑψωμάτων. Τὴν νοτίαν πλευράν της κατέχει ὁ λόφος «Δέκα μῦλοι», οὕτω καλούμενος ὡς βαστάζων 10 ἀνεμομύλους. Χείμαρρος ρέων ἀπὸ Ν πρὸς Β διαχωρίζει τὰς συνοικίας τῶν ὁμογενῶν ἀπὸ τὴν ὀθωμανικὴν καὶ ἑβραϊκήν. Ὀλίγον δὲ ἔξω τῆς πόλεως ὑπάρχει ἐπὶ γραφικῆς τοποθεσίας πηγὴ καὶ ἀπὸ τὴν δεξαμενήν της ὑδρεύεται ἐπαρκῶς ἡ πόλις. Τὰ Βρίουλα εἶναι εὔπορος πόλις καὶ κατοικεῖται κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπὸ Ἕλληνας (5,500 Ἕλληνες ὑπήκοοι), οἱ ὁποῖοι διατηροῦν ἀξιολογώτατα σχολεῖα, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὴν Ἀναξαγόρειον σχολήν, ἱδρυθεῖσαν ἤδη τῷ 1760, ὡς ἀναφέρεται. Ζοῦν δὲ οἱ κάτοικοί της ἐκ τῆς καλλιεργείας τῆς ἀμπέλου, τῶν σύκων καὶ τῆς ἐλαίας, τὰ τελευταῖα δὲ ἔτη καὶ ἐκ τοῦ καπνοῦ. Πρὸ 24 περίπου ἐτῶν ἡ φυλλοξήρα κατέστρεψε τὰς ἀμπέλους των καὶ οἱ κάτοικοι ἠσθάνθησαν κλονισμὸν οἰκονομικὸν σοβαρώτατον. Εὐτυχῶς ἔδειξαν εὐστάθειαν ἠθικὴν καὶ δύναμιν θελήσεως ἀξιομνημόνευτον. Ἐξερρίζωσαν τὰς ἀσθενεῖς ἀμπέλους καὶ ἐφύτευσαν ἄγρια ἀμερικανικὰ κλήματα, μὴ προσβαλλόμενα ὡς γνωστὸν ἀπὸ τὴν νόσον ταύτην,

οὕτω δὲ ἐσώθησαν.—Ἡ πόλις ἀναμφιβόλως συνῳκίσθη μεταγενέστερον καὶ δὲν εἶναι ἀρχαία. Ἡ συνοικία Μανιάτ-μαχαλὲ δεικνύει ὅτι ἐκεῖ ἐγκατεστάθησαν ἄποικοι Μανιᾶται. Προσῆλθον ὅμως εἰς τὰ Βρίουλα Πελοποννήσιοι πολλοί, Νάξιοι καὶ ἄλλοι ἐξ ἄλλων μερῶν τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου διὰ τὴν εὐφορίαν τοῦ τόπου. Τὸ κλῖμα τῶν Βριούλων εἶναι ἥπιον καὶ ὑγιεινόν, μᾶλλον δὲ νησιωτικὸν παρὰ ἠπειρωτικόν. Εἰς τοὺς ἀμπελῶνας οἱ Βρουλιῶται ἔχουν ἐξοχικὰς οἰκίας, τὰς ὁποίας ὀνομάζουν κουλάδες.

Χωροῦντες δὲ νοτίως τῶν Βριούλων συναντῶμεν τὸ τουρκικὸν χωρίον Σαραπδαλὰρ καὶ νοτίως πάλιν τούτου καὶ ἐπὶ τῆς νοτίου παραλίας τῆς χερσονήσου τὴν πολίχνην Σιγατζὶκ μὲ τετράγωνον τεῖχος καὶ μὲ πύργον ἐπὶ τοῦ λιμένος.

Σιβρισάριον.

Κάτοικοι 7,000.
Ἕλληνες 2,500.
Τοῦρκοι 4,500.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ κεῖται μεσογείως ἐπὶ ἰδίας πεδιάδος, τὴν ὁποίαν πρὸς Ν περιβάλλει συστὰς λόφων, ὅπου καὶ εὑρίσκονται τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας Τέω, ὅπου ἀκόμη ὑπάρχουν καὶ ἀνθρακωρυχεῖα, ὄχι ὅμως πολὺ πλούσια.

Ἕνα ἄλλο χωρίον, νοτιώτερον, εἰς ὕψος 178 μ. εἶναι ἡ *Ὑψηλή*, συνοικισθὲν ἀπὸ Ἕλληνας καὶ Τούρκους, καλλιεργοῦν δὲ τὰ σιτηρὰ ἐπὶ τῆς παραλιακῆς πεδιάδος. Ἡ Ὑψηλὴ δὲν ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τῆς θέσεως τῆς ἀρχαίας Λεβέδου. Τὸ δὲ *Ντεϊρμὲν-δερὲ* εἶναι τουρκικόν. Κεῖται μεταξὺ πυκνῶν δένδρων καὶ κήπων κατὰ μῆκος ῥύακος, ἀπὸ μεγάλην πηγὴν ἐκρέοντος. Ἔχει πολλοὺς μύλους. Τὸ Ντεϊρμὲν-δερὲ εἶναι χωρίον μεσόγειον καὶ εἰς ὕψος 153 μ. Πρὸς τὰ ΝΑ αὐτοῦ ἔκειτο ἡ ἀρχαία Κολοφῶν.

Κρήνη (*Τσεσμές*).

Κάτοικοι 17,000.
Τοῦρκοι 2,000.
Ὅλοι οἱ ἄλλοι Ἕλληνες.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ κεῖται ἀπέναντι τῆς πόλεως τῆς Χίου ἐπὶ παραλιακῆς ὁμαλῆς πεδιάδος καὶ ἐντὸς κόλπου ἀνοικτοῦ. Καὶ ἡ Κρήνη

εἶναι ἐκ τῶν εὐπόρων καὶ φιλοπροόδων πόλεων τῆς Ἐρυθραίας, παράγουσα κυρίως σταφίδα καὶ ἐξάγουσα ἐκ τοῦ λιμένος της. Ἀλλ' οἱ κάτοικοί της εἶναι καὶ ἁλιεῖς. Οἱ ὀλίγοι δὲ Τοῦρκοι αὐτῆς ὁμιλοῦν κατὰ τὸ πλεῖστον τὴν ἑλληνικὴν καὶ ὀνομάζονται «Μοραΐτες», διότι κατάγονται ἀπὸ Τούρκους τῆς Πελοποννήσου, μετοικήσαντας μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821. Εἰς τὸ μέσον τῆς πόλεως ὑψοῦται φρούριον τετράγωνον μὲ πύργους, καλῶς διατηρούμενον. Ἐκ τῆς νεωτέρας ἱστορίας ἡ πόλις εἶναι γνωστή, διότι ἐντὸς τοῦ λιμένος της συνήφθη ἡ περίφημος ναυμαχία τοῦ Τσεσμέ, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ρωσικὸς στόλος κατέστρεψε τελείως τὸν ἐλλιμενισμένον τουρκικὸν ἐπὶ Αἰκατερίνης Β' (ναυμαχία τῆς 24 Ἰουνίου 1770 καὶ πυρπόλησις τοῦ τουρκικοῦ στόλου, καταφυνόντος ἐντὸς τοῦ λιμένος τῇ 28 Ἰουνίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους). Τῷ 1903 ἡ ἕως τότε ἐπισκοπὴ Κρήνης, ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Ἐφέσου τελοῦσα, ὑψώθη εἰς μητρόπολιν. —Εἰς ἀπόστασιν μιᾶς περίπου ὥρας πρὸς τὰ ΝΑ τοῦ Τσεσμὲ κεῖνται τὰ Λίντζια, θερμαὶ πηγαὶ συχναζόμεναι κυρίως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τῆς Σμύρνης, τοῦ Αἰγαίου καὶ τῆς Αἰγύπτου.

Πλησίον τῆς Κρήνης ἔχομεν καὶ ἄλλας κωμοπόλεις ἀνθηράς, ἑλληνικωτάτας καὶ πολυανθρώπους. Καὶ ἀναφέρομεν ἐκ τούτων τὴν *Κάτω Παναγιάν*, πρὸς Ν αὐτῆς κειμένην, μὲ 5,000 κατοίκους καὶ τὴν *ἁγίαν Παρασκευὴν* μὲ 4,000. Ἡ κωμόπολις αὕτη κατοικεῖται κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπὸ ἁλιεῖς. Εἰς 300 δὲ ὑπελογίζοντο πρὸ τοῦ παγκοσμίου πολέμου τὰ ἁλιευτικὰ πλοιάρια τῶν κατοίκων της. Μεσόγειος, ἀπέχουσα ὅμως μόνον 20 λεπτὰ τῆς ὥρας ἀπὸ τῆς θαλάσσης, εἶναι καὶ ἄλλη μεγάλη, ἀκμαία κωμόπολις, τὰ *Ἀλάτσατα*, πρὸς τὰ ΝΑ τοῦ Τσεσμὲ καὶ μὲ 15,000 κατοίκους, ὅλους Ἕλληνας. Ἄλλη κωμόπολις πρὸς Α τοῦ Τσεσμέ, ἀξιόλογος καὶ αὕτη, εἶναι τὸ *Ρεΐς-δερέ*, μεσόγειος, ἔχουσα δὲ Σκάλαν τὸ Κερμεάλεσι καὶ πληθυσμὸν (μετὰ τοῦ ἐπινείου της) 4,000. Εἰς ὀλίγην δὲ ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς Κάτω Παναγιᾶς καὶ πρὸς Α αὐτῆς κεῖται μεσογείως τὸ *Ὀβατζίκιον* μὲ 2,000 κατοίκους, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ ἥμισεις εἶναι Τοῦρκοι. Ἄλλους συνοικισμοὺς ἀναφέρομεν τὴν *Ἀγρελιὰν* πρὸς Ν τῶν Ἀλατσάτων (500 κάτοικοι) καὶ τὸ *Πυργί* (500 Ἕλληνες καὶ 500 Τοῦρκοι), μεσόγειον καὶ πρὸς Α τοῦ Ρεΐς-δερὲ κείμενον, ἀκμαῖον καὶ τοῦτο χωρίον.

Λυθρὶ (*Ἐρυθραί*).

Κάτοικοι 2,500,

Εἶναι χωρίον ἀξιόλογον, κείμενον πρὸς Β τῆς Κρήνης, εἰς τὸ βάθος ἀνοικτοῦ κόλπου, κατεσπαρμένου ἀπὸ νησίδας, ἔχοντος κλίσιν ἀπὸ ΒΑ πρὸς ΝΔ, ἔχοντος σχῆμα ἐπίμηκες, ἐκτεινομένου δὲ μεταξὺ τῆς μικρᾶς χερσονήσου τοῦ Τσεσμὲ καὶ τῆς μικρᾶς ἐπίσης τῶν Καραπούρνων. Ἡ τοποθεσία τοῦ Λυθρίου εἶναι ἐξαίρετος. Ἀπ' αὐτοῦ τὸ βλέμμα ἐκτείνεται ἐπὶ τοῦ κόλπου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου σχηματίζονται μικραὶ χερσόνησοι καὶ μικροὶ ὅρμοι, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν ὀρέων τῆς ἀπέναντι Χίου. Εἰς τὰς ἡμέρας μας τὸ Λυθρὶ ὑπέστη ἐπίσης τὴν ἐκ τῆς φυλλοξήρας οἰκονομικὴν κρίσιν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ὅμως ἀνέλαβε καὶ τοῦτο διὰ τῆς ἐμφυτεύσεως ἀμερικανικῶν κλημάτων, καὶ ἄλλην δὲ ἀκόμη καταστροφὴν ἐκ σεισμῶν τῷ 1883. Εἰς τὸ Λυθρὶ ἐγκατεστάθησαν καὶ Χῖοι μετὰ τὸ 1822.

Πλησίον αὐτοῦ ἔχομεν τὰ ἐρείπια τῶν ἀρχαίων Ἐρυθρῶν. Ἀτυχῶς οἱ λίθοι τῶν ἀρχαίων μνημείων, ἐκ τῶν ὁποίων πολυπληθῆ ἴσταντο ἀκόμη πρὸ ὀλίγων ἐτῶν, ἐχρησίμευσαν εἰς τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ Λυθρίου ἢ ἐξήχθησαν.

Μελί.

Κάτοικοι 1000 Ἕλληνες.

Ἄνω τοῦ Λυθρίου προβαίνει ἡ ἰδιαιτέρα μικρὰ χερσόνησος τῶν Καραπούρνων, εἰς σχῆμα περίπου ὠοειδές, ἔχουσα κλίσιν ἐλαφρὰν ἐκ τῶν ΝΑ πρὸς τὰ ΒΔ, ἐπὶ τῆς ὁποίας ὑψοῦται ὁ Μίμας (Μπὸς-δὰγ 1190 μ.). Εἰς δὲ τὴν δυτικὴν παραλίαν αὐτῆς, ἀπέναντι τῆς Χίου εἶναι τὸ χωρίον Μελί, μὲ ἑλληνικὸν πληθυσμόν, ἱδρυθὲν δὲ ἀπὸ Χίους ἐκ τῶν Καρδαμύλων μετὰ τὸ 1822. Τὸ χωρίον καλλιεργεῖ τὴν ἄμπελον καὶ ἔχει καὶ ὀλίγα καΐκια.

Ἄλλα χωρία τῶν Καραπούρνων εἶναι τὸ *Ἐγρὶ-λιμάν*, παράλιον καὶ βορειότερον τοῦ Μελίου κείμενον, τὸ *Κιουτσοὺκ - Μπαχτζέ*, μεσόγειον ἀπὸ Τούρκους καὶ Ἕλληνας κατοικούμενον, τὸ *Γιαϊλά*, μεσόγειον καὶ τοῦτο καὶ ἀπὸ Τούρκους μόνον κατοικούμενον, τὸ *Μοναστίρ*, τὸ ὁποῖον βλέπει πρὸς τὴν ἄλλην πλέον παραλίαν τῆς χερσονήσου, τὴν ἀνατολικήν.

Ἀχιρλί.

Κάτοικοι 1000 Ἕλληνες (Τοῦρκοι ἐλάχιστοι).

Εἶναι ἡ ἕδρα τοῦ καζᾶ τῶν Καραπούρνων, ὀνομάζεται δὲ καὶ αὐτὸ Καρὰ - μπουρνοῦ καὶ κατοικεῖται ἀπὸ Τούρκους καὶ Ἕλληνας.

Νοτίως δὲ τοῦ Ἀχιρλὶ καὶ ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῶν Καραπούρνων ἔχομεν σειρὰν χωρίων (*Τεπετζίκ*, *Μουρντιβάν*, *Χατζιλάρ*, τουρκικόν, *Τεκὲ* ἑλληνικόν, *Τσαταλνέγια* τουρκικὸν εἰς τὴν ἔξοδον φάραγγος, *Γένιτζε - μπουνάρ*, ἑλληνικόν, *Μπαλυκλόβα*, τὸ ὁποῖον εἰς τὴν ὀλίγον ἀπέχουσαν ἀπ' αὐτοῦ παραλίαν ἔχει ἰδίαν Σκάλαν).

Γκιοὺλ-μπαχτζές.

Κάτοικοι 2,000.

Εἶναι ἀξιόλογος μεγάλη κώμη, κειμένη νοτιώτατα ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς παραλίας ἐντὸς τοῦ ἐκ τοῦ ὀνόματός της καλουμένου ἐπιμήκους κολπίσκου, τοῦ εἰσχωροῦντος βαθέως ἀπὸ Β πρὸς Ν εἰς τὴν Ἐρυθραίαν χερσόνησον. Ὁ Γκιοὺλ - μπαχξὲς κατεστράφη τῷ 1883 ἀπὸ σεισμούς.

Ἡ Ἐρυθραία κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους εἶχε πλῆθος ἀξιολόγων πόλεων. Ἐκ τούτων ἀναφέρομεν τὰς *Κλαζομενὰς* ἐπὶ τῆς βορείας παραλίας τῆς χερσονήσου ἀπέναντι τῆς σημερινῆς Σκάλας τῶν Βρυούλων, ἀποικίαν τῶν Κολοφωνίων, πατρίδα δὲ τοῦ φιλοσόφου Ἀναξαγόρου. Ἡ πόλις ἐγένετο καὶ αὐτὴ μαζὶ μὲ τὰς ἄλλας περσική, ἀνῆκεν ἔπειτα εἰς τὴν ἀθηναϊκὴν συμμαχίαν καὶ ἐπὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου ἠνώθη διὰ προχώματος μὲ τὴν ἀπέναντί της ξηράν. Αἱ *Ἐρυθραί*, ἐπὶ τῆς δυτικῆς παραλίας κείμεναι, κατῳκήθησαν κατὰ πρῶτον ἀπὸ Κρῆτας, ἔπειτα δὲ ἀπὸ Ἴωνας. Μὴ ἔχουσαι δὲ ἀρκετὴν ἐνδοχώραν, δὲν ἀνεπτύχθησαν πολύ, ὅπως καὶ ἡ Τέως καὶ ἡ Λέβεδος. Οἱ κάτοικοί της ἦσαν συγγενέστατοι πρὸς τοὺς Χίους, πρὸς τοὺς ὁποίους ὅμως διεξῆγον ἀγῶνας, ἂν καὶ ἐν τῷ συνόλῳ εἶχαν πάντοτε τὴν αὐτὴν μὲ τοὺς Χίους τύχην. Εἰς τὰς Ἐρυθρὰς μεθ' ὅλην τὴν σύλησιν καὶ τὴν φθορὰν τῶν ἀρχαίων ἐρειπίων, διασώζονται ἀκόμη ἀρκετά. Ἡ *Τέως*, ἡ πατρὶς τοῦ Ἀνακρέοντος, εἶναι γνωστὴ ἀκόμη καὶ ἐκ τῆς λατρείας τοῦ Διονύσου, τοῦ ὁποίου τὸν ναὸν ἀνήγειρεν ὁ Ἑρμογένης περὶ τὸ 200 π. Χ. Καὶ ἐνταῦθα δὲ διεσώθησαν ἀρχαῖα ἐρείπια. Ἡ *Λέβεδος*, εἰς τὴν νοτίαν παραλίαν τῆς χερσονήσου κειμένη καὶ αὐτη, ὅπως καὶ ἡ Τέως, ἔχει ἴχνη τινά, ἀλλὰ ὀλίγα, τῶν ἀρχαίων τειχῶν της. Ἐπὶ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων περίφημα ἦσαν τὰ λουτρά της, ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν ἦτον ἕδρα ἐπισκόπου. Αἱ θειοῦχοι πηγαί της ὑφίστανται καὶ σήμερον. Ἡ πόλις τέλος *Κολοφὼν*, μία ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων ἰωνικῶν πόλεων, ἐπίσημος διὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν εὐπορίαν της, διὰ τὸ ἱππικόν της, διὰ τὸ ναυτικόν της (ἦτο πόλις μεσόγειος, ἀλλ' εἶχεν ἐπίνειον τὸ Νότιον), διὰ τὰ ἐκ πευκῶν δάση (ἐκ τῶν ὁποίων προήρχετο τὸ κολοφώνιον, εἶδος πίσσης), τῷ 665 π. Χ. ἐκυριεύθη ἀπὸ τὸν Γύγην τῆς Λυδίας. Ἐπὶ τῶν ρωμαϊκῶν ὅμως χρόνων ἀπέβη ἄσημος.

Ἡ Ἐρυθραία ἔχει ἀσυνήθως πλουσίαν διάρθρωσιν εἰς τὰ παράλιά της, ποικίλα κατὰ τὸ σχῆμα ὄρη καὶ λόφους μὲ κατωφερείας

γυμνάς, ἔδαφος γονιμώτατον, πολλὰς θερμὰς πηγὰς καὶ μαστίζεται ἀπὸ σεισμούς. Παρέχει δὲ πολὺ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ εἶναι ἐν γένει χώρα θελκτική. Κύριον προϊὸν ἔχει τὴν σταφίδα, ἀλλὰ καὶ τὰ σιτηρὰ καὶ τὸ ἔλαιον. Ἐπὶ τῶν ὀρέων βόσκουν ποίμνια, ἡ ναυτιλία δὲ καὶ ἡ ἁλιεία ἀσκοῦνται ἐπιμελῶς κατὰ τὴν δυτικὴν παραλίαν. Ἡ γειτονία τῆς Σμύρνης καὶ ἡ εὐκολία τῆς ναυλώσεως συντελεῖ καὶ εἰς τὴν βιομηχανίαν τῆς λατομίας. Λειτουργοῦν εἰς τὴν χώραν καὶ μεταλλεῖα, ὡς εἰς τὸ Ἀχιρλὶ (ὑδράργυρος), εἰς τὰ Κοιμητούρια, εἰς τὸ μέσον περίπου τῆς ἀποστάσεως μεταξὺ Ὑψηλῆς καὶ Ντεϊρμὲν-δερὲ (θειοῦχος μόλυβδος καὶ ψευδάργυρος), παρὰ τὸ Σεβδὶ-κιοϊ λιγνίτης (εἰς τὸ Κιζιλ-δάγ), εἰς τὸ Σιγατζὶκ (λιγνίτης), βορείως τοῦ Δυθριοῦ (μαγγάνιον), εἰς τὸ Ἀλαμὰν-μπογάζ (σμύρις). Ἡ μεγάλη πηγὴ τοῦ Ντεϊρμὲν-δερὲ κινεῖ πλῆθος ὑδρομύλων. Ἀλλ' ὅμως καὶ πάλιν τὸ σπουδαιότατον προϊὸν μένει ἡ σταφίς. Τοὐναντίον κατὰ τὴν ἀρχαιότητα φαίνεται ὅτι σημαντικὴ ὑπῆρξεν ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς ναυτιλίας. Ἄλλως θὰ ἦτον εἰς ἡμᾶς ἀκατανόητον τὸ μέγα πλῆθος ἀξιολόγων πόλεων. Σήμερον ἡ χερσόνησος ἔχει μόνον τὸν Τσεσμέν, λιμένα ὁπωσδήποτε ἀξιόλογον. Τὰ Βρίουλα, τὰ Ἀλάτσατα, τὸ Σιβρισάριον εἶναι μᾶλλον ἀγροτικαὶ πολίχναι καὶ ἀγοραὶ μὲ τοπικὴν μόνον σημασίαν. Ἡ συγκοινωνία ἐκτελεῖται μόνον κατὰ θάλασσαν. Ἀλλὰ τὴν χερσόνησον διασχίζει καὶ ἁμαξιτός. Αὕτη ἀρχίζουσα ἀπὸ τὴν Σμύρνην κατευθύνεται πρὸς Δ διὰ παραλίας πεδιάδος, ἐγγίζει τὸ Γκιοὺλ-μπαχξέ, τὸ Ταρτὰρ-δερέ, μικρὰν κοιλάδα, τὰ Πέντε Πηγάδια, τὸ τουρκικὸν χωρίον Ζεϊτινλί, τὸ Πυργί, τὸ Ρεῖς-δερέ, τὰ Ἀλάτσατα, τὸν Τσεσμέν. Ἀλλ' ἡ ὁδός, κατὰ τὰ ἄλλα σχετικῶς χαραγμένη καλῶς, διατηρεῖται κάκιστα καὶ χρησιμοποιεῖται ὀλίγον. Ἡ παρατηρουμένη καὶ σήμερον εὐπορία εἰς τὴν χερσόνησον εἶναι ἀξιοσημείωτος, εἰς τὰ γόνιμα ἰδίως μέρη, εἰς τὰ Βρίουλα καὶ τὸν Τσεσμὲν μάλιστα, ὡς καὶ πύκνωσις τοῦ πληθυσμοῦ.

Ὁ πληθυσμὸς εἶναι ἑλληνικὸς κατὰ μέγα μέρος καὶ τουρκικὸς ὀλίγος. Οἱ Ἕλληνες δὲ εἶναι ἀναμφιβόλως ἑλληνικῆς καταγωγῆς καὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας δὲν διακρίνονται οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον. Εἶναι δὲ συγκεντρωμένοι εἰς τὰς πολίχνας, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ Ἀλάτσατα καὶ τὸ Ρεῖς-δερὲ εἶναι σχεδὸν καθ' ὁλοκληρίαν ἑλληνικά, ὁ Τσεσμὲς καὶ τὰ Βρουλὰ μὲ ὀλίγους Τούρκους. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ μικρότερα χωρία ἑλληνικὰ ὡς καὶ μικτά. Πολλὰ ἑλληνικὰ χωρία ἔχουν τουρκικὰ ὀνόματα, τὸ ὁποῖον δεικνύει προέλασιν καὶ εἰσχώρη-

σιν ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ εἰς χωρία πρότερον μόνον τουρκικά. Ἀνατολικῶς τοῦ Ντεϊρμεν-δερὲ εὑρίσκονται χωρία Γιουρούκιδων, ἕνα δὲ μόνον χωρίον μουατζίριδων, τὸ Γενί-κιοϊ.

Παλαιὰ Φώκαια *(Παλιὲς Φῶκες, Ἐσκὶ-Φώτζα τουρκ.).*

Κάτοικοι 8,000.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ. Κεῖται ἐπὶ χερσονήσου, τὴν ὁποίαν καταλαμβάνουν αἱ οἰκίαι της, μεταξὺ διπλοῦ λιμένος, προασπιζομένου ἀπὸ τῆς θαλάσσης διὰ νησῖδος. Ἀπὸ ξηρᾶς τὴν πόλιν περιβάλλει μικρὰ πεδιάς. Ἡ ὅλη δὲ τῆς πόλεως εἰκὼν πλαισιοῦται ἀπὸ φαλακρὰ ὑψώματα, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τοπεῖα ἐξόχως σπάνια ὡς πρὸς τὸ σχῆμα καὶ τὰ χρώματα. Ἡ ἐσωτερικὴ πόλις εἶναι ἀκάθαρτος καὶ μὲ στενοὺς δρόμους. Ὁ μικρὸς ἐσωτερικὸς λιμήν, ὁ πρὸς Β, περιβάλλεται ἀπὸ καφενεῖα καὶ ἀπὸ τὰς μεγάλας ἁλαταποθήκας, εἰς τὰς ὁποίας φυλάσσεται τὸ προϊὸν τῶν μεγάλων ἁλυκῶν τῆς κυβερνήσεως, τῶν ἐκτεινομένων κατὰ μῆκος τοῦ Δέλτα τοῦ Ἕρμου. Εἰς τὸν πρὸς Ν ὅρμον κατασκευάζονται καΐκια. Ἡ Φώκαια καὶ σήμερον εἶναι ἀξιόλογος μικρά, παραλιακή, πόλις μὲ τοπικὴν ὅμως σημασίαν. Ἡ θέσις της ἀνταποκρίνεται πρὸς τὰς ἀνάγκας παραλίας πόλεως τῆς ἀρχαιότητος, ἐκτὸς δὲ τοῦ διπλοῦ λιμένος ἔχει καὶ ἕνα ἄλλον μικρότερον ἐπὶ τῆς βορείας πλευρᾶς τῆς χερσονήσου.—Τὸ κλῖμά της εἶναι πολὺ ὑγιεινόν.

Ἱστορικαὶ εἰδήσεις.—Ἡ περίφημος μητρόπολις τῆς Μασσαλίας, ἡ βορειοτάτη τῶν ἰωνικῶν πόλεων, ἱδρύθη τὸν 8 αἰῶνα, ὡς φαίνεται, ὑπὸ τῆς Τέω, ἔκειτο δὲ εἰς τὸ βάθος κόλπου ἐπὶ ἄκρας οὕτως ὥστε εἶχε δύο λιμένας. Οἱ Φωκαεῖς διὰ τολμηρῶν θαλασσοπορειῶν ἤνοιξαν εἰς τοὺς Ἕλληνας τὰ παράλια τῆς δυτικῆς Μεσογείου καὶ ἵδρυσαν τῷ 600 π. Χ, τὴν Μασσαλίαν καὶ περὶ τὸ 565 τὴν Ἀλαλίαν εἰς τὴν Κορσικήν. Ἐκεῖ κατέφυγον καὶ πολλοὶ πλούσιοι ἔμποροι Φωκαεῖς, ἀφοῦ ἡ πόλις ἔγινε περσικὴ τῷ 540. Ἀπὸ τοῦ 478 ἡ Φώκαια μετεῖχε τῆς ἀθηναϊκῆς συμμαχίας. Τῷ 412 ἔγινε πάλιν περσική, ἔμεινεν ὅμως ἐπὶ αἰῶνας ἀξιόλογος πόλις, ὥστε τῷ 189 νὰ παράσχῃ εἰς τοὺς Ρωμαίους πλουσίαν λείαν. Ἐπὶ τῶν βράχων αὐτῆς σήμερον φαίνονται ἴχνη τῶν τειχῶν της. Διασώζει δὲ ἡ πόλις καὶ μεσαιωνικὸν φρούριον.

Νέα Φώκαια *(Νέες Φώκιες, Γένιτζε-Φώτζη τουρκ.).*

Κάτοικοι 7,500 ὅλοι Ἕλληνες.

Κεῖται ΒΑ τῆς Παλαιᾶς, ἐπὶ μικρᾶς πεδιάδος μὲ κήπους καὶ ἐλαιῶνας, εἰς ὡραῖον δὲ καὶ στρογγύλον ὅρμον, εἰς τὸν ὁποῖον ὅμως μόνον μικρὰ καΐκια ἀγκυροβολοῦν. Ἀπέχει δὲ ἀπὸ τὴν Παλαιὰν 3 ὥρας. Ἱδρύθη κατὰ τὸν 13 αἰῶνα ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τῆς Παλαιᾶς διὰ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν στρωμάτων στυπτηρίας, ἐκεῖ ἀφθονούντων.

Μενεμένη.

Κάτοικοι 12,500.

Ἕλληνες 5,300.

Τοῦρκοι 7,000.

Ἀρμένιοι καὶ Ἑβραῖοι ὀλίγοι.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ κεῖται ἐπὶ τῆς πεδιάδος τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἕρμου, ἡ ὁποία εἶναι γονιμωτάτη καὶ παραγωγικωτάτη κυρίως εἰς δημητριακὰ καὶ εἰς ὀπώρας θαυμασίας. Ἄξια δὲ μνείας ἰδιαιτέρας εἶναι τὰ πεπόνια τῶν περιχώρων τῆς Μενεμένης, διατηρούμενα καὶ κατὰ τὸν χειμῶνα. Συνδέεται δὲ σιδηροδρομικῶς μὲ τὴν Σμύρνην. Ἡ Μενεμένη ἄλλοτε ἦτο τὸ τέρμα ὁδοῦ πρὸς τὴν Πέργαμον πολυσυχνάστου. Ἄλλως ἡ πόλις σήμερον ἔχει μόνον τοπικὴν καὶ κυρίως γεωργικὴν σημασίαν. Καὶ ἡ ἀγορὰ τῆς Μενεμένης συχνάζεται ἀπὸ τοὺς ἐμπόρους τῆς Σμύρνης, διότι ἐδῶ καταλήγουν τὰ γεωργικὰ προϊόντα τῶν 45 χωρίων τῆς περιφερείας της.

Πέργαμος *(Πέργαμα τουρκ.).*

Κάτοικοι 25,000.

Ἕλληνες 10,000.

Τοῦρκοι 13,000.

Ἀρμένιοι καὶ Ἑβραῖοι ὀλίγοι.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ. Κεῖται ἐπὶ τῆς κοιλάδος τοῦ Καΐκου, τῆς ὁποίας εἶναι ἡ σπουδαιοτάτη πόλις, Ἡ Πέργαμος μὲ τὰς ἀνερχομένας εἰς τὰς κατωφερείας τῆς ἀκροπόλεώς της οἰκίας, μὲ τὰ τζαμιά της, μὲ τὴν ἑλληνικήν της ἐκκλησίαν, μὲ τὰ ἀρχαῖά της ἐρείπια καὶ μὲ τὰ ἄλση τῶν κυπαρίσσων κάμνει ἐντύπωσιν γραφικῆς καὶ ἀξιολόγου πόλεως. Ἡ σημερινὴ πόλις κατέχει περίπου τὴν θέσιν τῆς ρωμαϊκῆς. Ἡ (ἀρχαία) ἑλληνικὴ πόλις καὶ ἡ ἀκρόπολίς της κατεῖχον τὴν κατωφέρειαν καὶ τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους (333 μ.), ἡ ρωμαϊκὴ καὶ ἡ νεωτέρα πόλις τοὺς νοτίους καὶ δυτικοὺς πρόποδας αὐτοῦ. Τὸ ὄρος (ἡ ἀκρόπολις) εἶναι ἡφαιστειώδους γενέσεως καὶ περιρρέεται ἀπὸ δύο ποταμούς, οἱ ὁποῖοι λαμβάνουν τὰ ὕδατά των ἀπὸ τὸ Μαδαρὰς-δὰγ (Πίνδασος τῶν ἀρχαίων), τὸν Κέστελ-τσάϊ (τὸν Κήτιον) καὶ τὸν Πέργαμα-τσάϊ (τὸν Σελινοῦντα), τοῦ ὁποίου ὁ ροῦς διέρχεται διὰ τῆς σημερινῆς πόλεως. Ἡ μεγάλη πλατεῖα τῆς πόλεως εἶναι τὰ ὀνομαζόμενα Γκιορνέλλια, ὁπόθεν ἡ θέα εἶναι ὡραία. Ἡ ἀγορά της εἶναι μικρὰ καὶ οἱ δρόμοι στενοί. Ἡ ἐμπορική της ὅμως κίνησις εἶναι ζωηροτάτη, καθ' ὅσον ἡ πόλις εἶναι τὸ κέντρον ὅλης τῆς κοιλάδος τοῦ Καΐκου, ὡς καὶ τῆς ἰδιαιτέρας αὐτῆς πεδιάδος, τῆς ἀρδευομένης ἀπὸ τὸν Κέστελ-τσάϊ. Ἐν τούτοις ἡ πόλις ζῇ κάπως ἀπομεμονωμένη εἰς τὸ μέσον τῶν ἀρχαίων καὶ βυζαντινῶν της ἐρειπίων, ἡ δὲ ἐμπορική της σπουδαιότης ἔχει μόνον τοπικὴν σημασίαν. Διότι αἱ παλλαὶ ὁδοί, διὰ τῶν ὁποίων ἐπικοινωνεῖ μὲ τὸ Σόμα καὶ τὸ Δικελί, μὲ τὴν Μενεμένην-Σμύρνην, Ἀϊβαλὶ καὶ Ἀδραμύττιον, εἶναι ἐλεειναὶ καὶ δὲν εὐκολύνουν τὴν συγκοινωνίαν. Ἐξαιρετικῶς ἀθλία εἶναι ἡ συνδέουσα τὴν πόλιν μὲ τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν Σόμα. Οἱ κάτοικοι τῆς Περγάμου εἶναι Τοῦρκοι, Ἕλληνες (ἄλλοτε μειοψηφοῦντες, σήμερον δὲ προσεγγίζοντες πολὺ τὸν ἀριθμὸν τῶν Τούρκων), Ἀρμένιοι ὀλίγοι καὶ Ἑβραῖοι. — Ἡ Πέργαμος πρὸ τοῦ παγκοσμίου πολέμου εἶχε ἐργοστάσια ἀτμοκίνητα (ἐλαιοτριβεῖα 2, ἀλευροποιεῖα 2, σαπωνοποιεῖα 4).

Ἱστορικαὶ εἰδήσεις. — Μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 3 αἰῶνος π. Χ. ἡ πόλις ἦτο μικρὸς ὠχυρωμένος συνοικισμὸς ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς ἀκροπόλεως. Μόνον δὲ ἐπὶ τῶν Διαδόχων ἤρχισεν ἡ ἀκμή της. Ὁ βασιλεὺς Λυσίμαχος ἀνέθηκε τὴν φύλαξιν ἐνταῦθα θησαυροῦ 9,000 ταλάντων (40,000,000 φρ.) εἰς τὸν ἐκ τοῦ Πόντου Φιλέταιρον, ὁ ὁποῖος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λυσιμάχου ἔγινε κύριος τοῦ θησαυροῦ καὶ ἱδρυτὴς τῆς δυναστείας τῶν Ἀτταλιδῶν (Ἄτταλος ἐκαλεῖτο ὁ πατήρ του). Ὁ διάδοχός του Εὐμένης Α' (263 - 241) καὶ ὁ τούτου διάδοχος Ἄτταλος Α' (241-197) ὑπερήσπισαν τὸ νέον βασίλειον κατὰ τῶν βασιλέων τῆς Συρίας καὶ τῶν Γαλατῶν, ἐκαλλώπισαν δὲ καὶ τὴν πόλιν δι' ἔργων τῆς τέχνης. Ἐπὶ Εὐμένους Β' (197-159) ἡ Πέργαμος ἔφθασεν εἰς τὴν μεγίστην ἀκμήν, καὶ τὸ βασίλειον εἰς τὴν μεγίστην του ἔκτασιν (μέχρι τοῦ Ταύρου). Τότε ἀναφέρεται ὑπάρχουσα εἰς τὴν Πέργαμον καὶ ἡ περίφημος βιβλιοθήκη μὲ 200,000 τόμους, ἡ δὲ περγαμηνὴ λέγεται ὅτι ἐδῶ ἐπενοήθη. Ἡ πλαστικὴ καὶ

ἡ ζωγραφικὴ ἐκαλλιεργήθησαν ἐπίσης τότε εἰς τὴν Πέργαμον. Τὸν Εὐμένην Β' διεδέχθη ὁ ἀδελφός του Ἄτταλος Β' (159-138) καὶ τοῦτον ὁ υἱός του Ἄτταλος Γ' (138-133), ὁ ὁποῖος ὥρισε τοὺς Ρωμαίους κληρονόμους τοῦ κράτους του. Ἐπὶ τούτων ἐξηκολούθησεν ὁπωσοῦν ἡ ἀκμὴ τῆς πόλεως, ἡ ὁποία τὸν 2 μ. Χ. αἰῶνα εἶχε 120,000 κατοίκων. Ἡ Πέργαμος ἦτο καὶ μία τῶν 7 ἐκκλησιῶν τῆς Ἀποκαλύψεως (Ἀποκάλ, Ἰω. 1, 11, 1, 12 κ. ἑ.). Καὶ ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν ἡ πόλις ἦτο ἀξία λόγου καὶ ἔδρα ἐπισκόπου, ἀλλὰ τῷ 716 οἱ Ἄραβες ἐπιδραμόντες τὴν κατέστρεψαν. Τέλος οἱ Ὀσμανίδαι Τοῦρκοι τὴν ἐκυρίευσαν περὶ τὸ 1330. Εἰς τὰς ἡμέρας μας ἡ πόλις ἐξήγειρε πολὺ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἀρχαιολογούντων κυρίως ἕνεκα τῶν ἀνασκαφῶν, τὰς ὁποίας ἐπεχείρησαν ὑπὸ τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ μουσείου τοῦ Βερολίνου γερμανοὶ ἀρχαιολόγοι, ὁ Κάρολος Humann (1896), ὁ A. Konze (1878-86), ὁ W. Dörpfeld (1900-1912) καὶ ὁ H. Knackfuss. Δι' αὐτῶν ἤχθη εἰς φῶς τὸ σύνολον περίπου πόλεως τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων, οὕτω δὲ διεφωτίσθη ἡ μελέτη, ἡ ἔρευνα καὶ ἡ γνῶσις τῆς ἀρχαιότητος καθόλου. Τὰ εὑρήματα τῶν ἀνασκαφῶν κοσμοῦν σήμερον ἰδιαίτερον μουσεῖον (Pergamon-Museum) τοῦ Βερολίνου, ὡς καὶ τὸ ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀλλ' ὅμως καὶ τὰ ἀπομείναντα ἐπὶ τόπου ἐρείπια ἑλκύουν πολὺ τὸ ἐνδιαφέρον, ὥστε ἡ Πέργαμος εἶναι ἐκ τῶν ἀρχαιολογικῶν τόπων, τῶν ἐξόχως ἀξίων ἐπισκέψεως. Ἀτυχῶς καὶ ἀτελῆ μόνον ἔκθεσιν νὰ δώσωμεν ἐδῶ τοῦ πλήθους τῶν ἀποκαλυφθέντων μνημείων δὲν εἶναι δυνατόν. Τείχη (διαφόρων ἐποχῶν), ἀγοραί, ἰδιωτικαὶ οἰκίαι, ναοὶ (τῆς Ἥρας, ἱερὸν τῆς Δήμητρας καὶ τῆς Κόρης, βωμὸς τοῦ Διός, ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς, τοῦ Τραϊανοῦ). ἀνάκτορα βασιλικά, θέατρον, γυμνάσιον, Ἀσκληπιεῖον, βυζαντινὰ κτίσματα, ταῦτα πάντα καὶ ἄλλα ἀκόμη μνημεῖα διδακτικώτατα, μένουν ὡς ἐρείπια ἐπὶ τόπου, ὡς ἀποζημίωσις δὲ τῶν εὑρημάτων, τῶν ἀποκειμένων σήμερον εἰς τὸ μεγαλοπρεπὲς καὶ πολύτιμον μουσεῖον τοῦ Βερολίνου.

Δικελί.

Κάτοικοι 7,000.
Ἕλληνες 4,000,
Τοῦρκοι 3,000.

Κεῖται πρὸς τὰ ΝΔ τῆς Περγάμου καὶ εἶναι τὸ ἐπίνειον αὐτῆς ἀντὶ τῆς Ἐλαίας τῶν ἀρχαίων χρόνων, ἡ ὁποία εἶχε δώσει τὸ ὄνομά

της καὶ εἰς τὸν κόλπον (τὸν Ἐλαϊτικόν), εἰς τὸν σημερινὸν κόλπον τοῦ Τσανταρλί. Τὸ Δικελὶ εἶναι νέα πόλις καὶ ὡς τοιαύτη δὲν παρουσιάζεται ὡς ἀνατολική. Συνδέεται μὲ τὴν Πέργαμον δι' ἁμαξιτῆς, κατασκευασθείσης τῷ 1869 ἀπὸ τὸν Humann, μήκους 28 χμ. Ἀλλ' ἡ ὁδὸς κατεστράφη. Καὶ ἐπεσκευάσθη μὲν καὶ πάλιν, ἀλλ' αἱ ξύλιναι γέφυραί της διηρπάγησαν. Καὶ ὁ λιμὴν τοῦ Δικελὶ δὲν εἶναι ἀσφαλής. Ἔχει ὅμως σπουδαιοτάτην ἐξαγωγὴν τῶν προϊόντων τῆς κοιλάδος τοῦ Καΐκου. Τὸ Δικελὶ ἱδρύθη τῷ 1845 καὶ συνῳκίσθη ἀπὸ Περγαμηνούς, Μυτιληναίους καὶ Κυδωνιεῖς. Τῷ 1880 εἶχεν ἀκόμη ὀλίγας οἰκίας. Ἀλλὰ τῷ 1909 εἶχε 1000 οἰκίας καὶ ἀκμὴν ἀξιόλογον

Συνοπτικῶς ἀναφέρομεν ἐδῶ καὶ ἄλλους συνοικισμούς, τοὺς ἐπισημοτέρους, τῆς περιφερείας Περγάμου. Αὗται εἶναι τὸ *Ἀτζανὸς* (χωρίον παράλιον πρὸς Ν τοῦ Δικελί), ἡ *Μακαρονία*, ὡραῖον, κατάφυτον καὶ παράλιον χωρίον, ἰδιόκτητον τῶν ἀδελφῶν Ἡλιοπούλου, πρὸς Β τοῦ Δικελί, μὲ ἐργοστάσιον ἀτμοκίνητον ἀλευροποιΐας, εἰς τοὺς πρόποδας ὄρους, ὅπου εἰς τοὺς τριγύρω ἀγροὺς παράγονται κριθή, κύαμοι, σησάμιον, βαλανίδια, καὶ ὅπου βόσκουν ποίμνια ἵππων (ὑπάρχει δὲ πρὸς Α τῆς Μακαρονίας καὶ μικρὸν λεκανοπέδιον, ὅπου ἀναβλύζουν θερμαὶ πηγαί), τὸ *Κλισὲ-κιοϊ*, συνοικισθὲν ἀπὸ Περγαμηνούς, Μυτιληναίους καὶ Θετταλομάγνητας πρὸ 60 ἐτῶν μὲ 2 ἐργοστάσια, τὰ *Κάλαργα* εἰς ἀπόστασιν 1 ὥρας ἀπὸ τῆς Περγάμου· οἱ *Σααντζῆδες*, χωρίον ἱδρυθὲν πρὸ 200 ἐτῶν μὲ 2 ἐργοστάσια, τὸ *Κινίκιον* μὲ 2 καὶ τοῦτο ἐργοστάσια, εἰς τὸ Ν κράσπεδον τῆς κοιλάδος τοῦ Καΐκου, ὡς καὶ τὸ *Ποϊρατζὶκ* καὶ το *Γιαγιὰ-κιοϊ*, τὸ *Χριστιανοχώρι*, χωρίον καθαρῶς ἑλληνικὸν (οἱ Τοῦρκοι τὸ ὀνομάζουν Γκιαοὺρ-κιοϊ), τὸ *Καβακούμ*, τὸ *Κιρικλάρ*, τὸ *Σακρέν*, τὸ *Ζάναας*, τὸ *Κιουζεϊλί*, τὸ *Ἰσμαϊλάρ*, τὸ *Σαριτζαλάρ*, τὸ *Βουλτζέ-κιοϊ*.

Τὸ δὲ Τσανταρλί, ἡ ἀρχαία Πιτάνη, μὲ 2,000 εἶναι τὸ νοτιώτατον παράλιον πολίχνιον τῆς περιφερείας τῆς Περγάμου καὶ κεῖται ἐπὶ μικρᾶς χερσονήσου, χωριζούσης δύο τοξοειδεῖς ὅρμους. Οἱ κάτοικοί του ἀσκοῦσι καὶ τὴν ἁλιείαν, ἐξάγουν δὲ βαλανίδια καὶ ἄλλα γεωργικὰ προϊόντα. Τὸ Τσανταρλὶ ἔχει καὶ ἁλυκάς. Μολονότι δὲ ὁ λιμήν του εἶναι ὁ ἄριστος τῆς χώρας τοῦ Καΐκου ἐπισκιάζεται ἐν τούτοις ἀπὸ τὸν λιμένα τοῦ Δικελί. Τὸ Τσανταρλὶ ἔχει καὶ ἀτμοκίνητον ἐργοστάσιον.

Κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἐπὶ τῆς παραλίας τῶν ἐκβολῶν τοῦ Καΐκου ἔκειτο ὁ *Ἀταρνεύς*, βορειῶς τοῦ Δικελί, ἐπὶ προεξοχῆς ὄρους, ἀπὸ Β κατερχομένης καὶ ὀχυρᾶς, ὅπου σώζονται ἀκόμη ἐρείπια τειχῶν, πυλῶν, κτισμάτων, ὁδῶν, ἀξιόλογα, ἡ *Πιτάνη*, πόλις αἰολική, δύο ἔχουσα λιμένας, καὶ ἡ *Ἐλαία*, αἰολικὴ καὶ αὐτη, ἐπίνειον Περγαμηνῶν. Ἡ μεταξὺ δὲ Ἐλαίας, Πιτάνης, Ἀταρνέως καὶ Περγάμου χώρα ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Τευθρανία, ἡ χώρα δηλαδὴ τῆς κάτω κοιλάδος τοῦ Καΐκου.

Νέα Ἔφεσος *(Σκάλα Νόβα, Κουὺς-ἀδασί).*

Κάτοικοι 8,000.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ. Ἱδρύθη τῷ 1650 καὶ αἱ πολλαὶ εὐπρεπεῖς οἰκίαι της καταδεικνύουν τὴν ἀκμήν, τὴν ὁποίαν ἔλαβεν ὁ λιμὴν οὗτος τῆς πλουσίας μαιανδρικῆς κοιλάδος, μὲ τὴν ὁποίαν συνδέεται διὰ τῶν Σωκίων. Ἀλλ' ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ τῆς Σμύρνης, ἡ ὁποία δὲν προσήγγισε τὴν Νέαν Ἔφεσον, τὴν ἀπέκοψε καὶ ἀπὸ τὴν ἐνδοχώραν της. Ἐπτώχυνε δὲ καὶ ἐγκατελείφθη ἀπὸ τὰς πλουσίας οἰκογενείας. Εἰς τὴν Ν. Ἔφεσον προσεγγίζουν ἀτμόπλοια. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀτμοπλοϊκὴ συγκοινωνία εἶναι ἀραιά. Ὁ πολύυδρις Ντεϊρμὲν-δερέ, ὁ πρὸς Ν αὐτῆς ἐκβάλλων, τὴν προμηθεύει μὲ ὕδωρ. Ἐν γένει δὲ ὁ ἀὴρ καὶ τὸ ὕδωρ τῆς πόλεως εἶναι καλὰ καὶ τὸ κλῖμά της θεωρεῖται ὡς ὑγιεινόν. Τὸ τουρκικὸν ὄνομα Κουὺς-ἀδασὶ σημαίνει νῆσος τῶν πτηνῶν. Σκάλα δὲ Νόβα ὠνομάσθη ἀπὸ τοὺς ναυτικούς, μετὰ τὴν ἵδρυσιν τῆς πόλεως, ἀποσκοποῦσαν τὴν ἐξαγωγὴν ἀπὸ τοῦ λιμένος τούτου (τῆς Σκάλας) τῶν προϊόντων, τῶν συγκομιζομένων ἀπὸ τὰ περίχωρα.

Ἁγιὰ Σολοὺκ *(ἡ ἀρχαία Ἔφεσος).*

Κάτοικοι 350 Ἕλληνες.

Τὸ χωρίον τοῦτο εἶναι μικρόν, ἀσήμαντον καὶ πτωχικόν. Κυρίως ἀποτελεῖται ἀπὸ καπηλεῖα παρὰ τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμόν, κεῖται δὲ πρὸς Α λόφου, τῆς ἀκροπόλεως δηλαδὴ τῆς Ἐφέσου, εἰς ἐξόχως γραφικὴν τοποθεσίαν. Καὶ ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου ἡ θέα εἶναι ἐξαίρετος. Γνωστὸς πολὺ εἶναι ὁ ἐδῶ παραγόμενος καπνός. Τὰ ἐρείπια 14 τζαμίων, 4 ἕως 5 λουτρῶν καὶ πολλῶν τάφων, ἐκ τῶν ὁποίων ἕνας μὲ ὀκτάπλευρον στήλην, μαρτυροῦν ὅτι ἐδῶ ἄλλοτε οἱ Τοῦρκοι ἦσαν εἰς κάποιαν εὐπορίαν καὶ πλοῦτον. Ἐκ τῶν τζαμίων θαυμάσιον εἶναι τὸ ἐρειπωμένον σήμερον Σελὶμ-τζαμὶ εἰς τοὺς πρόποδας τῆς ἀκροπόλεως, ἀπὸ τὰ ὡραιότερα σελτζουκικὰ μνημεῖα θεωρούμενον (1375). Τὸ Ἁγιὰ-Σολοὺκ εἶναι χωρίον πολὺ νοσηρὸν καὶ ὁ πληθυσμός του διὰ τοῦτο μετῴκησεν εἰς ἄλλα χωρία τῆς περιφερείας ταύτης καὶ ἠλαττώθη πολύ. Ἡ τουρκικὴ ὀνομασία Ἁγιὰ-Σολοὺκ παρήχθη ἐκ παραφθορᾶς τῆς ἑλληνικῆς Ἅγιος Θεολόγος, ὅπως ὠνομάζετο τὸ χωρίον ἐκ τοῦ ἁγ. Ἰωάννου τοῦ εὐαγγελιστοῦ, τοῦ Θεολόγου.

Ἱστορικαὶ εἰδήσεις.—Ἡ Ἔφεσος, μία ἐκ τῶν ἰωνικῶν πόλεων, ἤκμασε τάχιστα ἕνεκα τῆς εὐνοϊκῆς τοποθεσίας της εἰς βαθὺν λιμένα καὶ ἐπὶ τῆς κυρίως ἐμπορικῆς ὁδοῦ ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸν εἰς τὸ πεδίον τοῦ Καΰστρου. Ἐχρησίμευσε δὲ ὡς ὁρμητήριον πρὸς τὸ Αἰγαῖον τοῦ λυδικοῦ καὶ περσικοῦ βασιλείου. Τῷ 550 π. Χ. ὑπετάχθη εἰς τὸν Κροῖσον, τῷ δὲ 545 εἰς τὸν Κῦρον μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Κροίσου. Ἡ Ἔφεσος ἦτο συνδεδεμένη μὲ τὴν διὰ Σάρδεων ὁδὸν πρὸς βασιλέα μέγαν διά τινος διακλαδώσεως πρὸς αὐτήν. Ὁ φιλόσοφος Ἡράκλειτος ἐγεννήθη ἐνταῦθα. Εἰς τὴν ἰωνικὴν ἐπανάστασιν δὲν ἔλαβε μέρος ἡ Ἔφεσος. Ἀπὸ τὴν συμμαχίαν τῶν Ἀθηναίων ἀπεχώρησε τῷ 412. Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ἐπεμελήθη τὴν πόλιν καὶ ὁ Λυσίμαχος τὴν ἐπανίδρυσε, περὶ τὸ 290, δυτικώτερον, ἵνα μὴ στερηθῇ τὴν θάλασσαν, τὴν ὁποίαν ἤδη εἶχε καταχώσει τότε ὁ Κάϋστρος. Ἀλλὰ καὶ ὁ νέος λιμὴν αὐτῆς κατεχώσθη εἰς ὀλίγον χρόνον. Τὴν νέαν πόλιν ὠνόμασεν ὁ Λυσίμαχος ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς συζύγου του Ἀρσινόην. Ἀφοῦ δὲ ἐπί τινα χρόνον ἀπετέλεσε μέρος τοῦ περγαμηνοῦ βασιλείου, ἐγένετο τῷ 133 ρωμαϊκὴ καὶ πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας Ἀσίας, ὁπότε ἀπέκτησε καὶ πάλιν σπουδαιότητα, ἀπέβη δὲ μετὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἡ μεγίστη πόλις τῆς Ἀνατολῆς (200,000 κάτοικοι). Κατόπιν ὁ Μιθραδάτης (88-84) ἐγένετο κύριος αὐτῆς. Ἐπὶ Τιβερίου ἡ πόλις ἔπαθεν ἐκ σεισμῶν (29 μ. Χ.). Ὁ Ἀδριανὸς ἐξετέλεσε πολλὰ ἔργα ἵνα μὴ καταχωσθῇ ὁ λιμήν. Ἐπὶ τῶν χριστιανικῶν χρόνων ἡ Ἔφεσος ἀπέκτησε καὶ πάλιν σημασίαν. Ὁ Παῦλος κατὰ τὴν δευτέραν ἀποστολικήν του πορείαν ἐκήρυξεν εἰς τὴν Ἔφεσον τὸ Εὐαγγέλιον, ἔμεινε δὲ καὶ κατόπιν τρία περίπου ἔτη (55/58 Πράξ. 18,19. 19) καὶ ἡ Ἔφεσος εἶναι μία τῶν 7 ἐκκλησιῶν τῆς Ἀποκαλύψεως. Ἐνταῦθα δὲ ἀνηγέρθη καὶ ναὸς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, εἰς τὸν ὁποῖον προσήρχοντο προσκυνηταί. Τῷ 263 μ. Χ. κατεστράφη ἀπὸ τοὺς Γότθους, ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν κατέπεσε, διότι εἶχε σχεδὸν καταχωσθῇ ὁ λιμήν της. Ἐν τούτοις τῷ 431 ἔγινεν ἐδῶ ἡ κατὰ τοῦ Νεστορίου Γ' οἰκουμενικὴ σύνο-

δος. Τὴν Ἔφεσον πολλάκις κατέκτησαν οἱ Σελτζοῦκοι καὶ ἀπώλεσαν, ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 11 αἰῶνος. Τῷ 1426 τὴν ἐκυρίευσαν οἱ Τοῦρκοι. Γνωσταὶ εἶναι εἰς τοὺς ἀρχαιολογοῦντας αἱ ἀνασκαφαί, αἱ ἐνεργηθεῖσαι ἀπὸ αὐστριακοὺς ἀρχαιολόγους (1896-1908), τὰς ὁποίας διηύθυνε ὁ R. Heberdey συνεργασθεὶς μὲ τὸν O. Benndorf. Κυρίως οἱ ἀρχαιολόγοι οὗτοι ἔσκαψαν τὴν ὑπὸ τοῦ Λυσιμάχου ἱδρυθεῖσαν πόλιν. Αἱ ἀνασκαφαὶ ἐπανελήφθησαν ἀπὸ τοῦ 1912. Τὰ ὡραῖα γλυπτὰ μετεφέρθησαν εἰς τὴν Βιέννην καὶ κατετέθησαν εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Ἐφέσου. Ἀνασκαφὰς ὅμως ἔκαμαν εἰς τὴν Ἔφεσον καὶ Ἄγγλοι ἀρχαιολόγοι. Δι' αὐτῶν ἀπεκαλύφθησαν πολλὰ (ἀγοραί, θέατρον, στάδιον, ᾠδεῖον, γυμνάσια, θέρμαι, στοαί). Ὄχι ὀλίγα, οὐδὲ ἀσήμαντα, εἶναι καὶ τὰ βυζαντινὰ κτίσματα τῆς πόλεως (τείχη, ἐκκλησίαι κτλ.). Καὶ ἡ Ἔφεσος μ' ὅλην ἐννοεῖται τὴν σύλησιν τῶν ἀρχαιοτήτων εἶναι ἀπὸ τὰς πόλεις, αἱ ὁποῖαι κινοῦν πολὺ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἀρχαιολόγων καὶ λογίων.

Βαϊνδήριον.

Κάτοικοι 25,000.
Ἕλληνες 8,000.
Τοῦρκοι 16,000.
Ἀρμένιοι πολὺ ὀλίγοι.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ, κεῖται ἐπὶ τῆς κοιλάδος τοῦ Καΰστρου καὶ ἀκριβῶς ἐπὶ πλαγίας μικρᾶς κοιλάδος, ἑνουμένης μὲ τὴν τοῦ Καΰστρου, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Τμώλου, ὅπου αἱ οἰκίαι της παρατάσσονται ἀμφιθεατρικῶς. Εἶναι δὲ νέα πόλις (κατά τινα πληροφορίαν ἱδρύθη πρὸ 200 ἐτῶν). Ἀπ' αὐτῆς ἡ θέα πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ Καΰστρου καὶ τὴν Μεσσωγίδα πρὸς Ν ἐκτείνεται εὐρύτατα. Περιβάλλεται δὲ ἀπὸ ἀμπελῶνας καὶ παράγει ἀφθονώτατον οἶνον. Ἀλλὰ κύρια ὡσαύτως προϊόντα εἶναι καὶ ὁ βάμβαξ καὶ τὸ ἔλαιον, ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ ταῦτα καλλιεργούμενα. Εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων εἶναι καὶ τὰ τέσσαρα ἀτμοκίνητα ἐργοστάσια βάμβακος καὶ ἐλαίου, ὅπως καὶ ὅλον τὸ ἐμπόριον. Ἐγκατεστάθησαν δὲ εἰς τὸ Βαϊνδήριον ἐνωρίτατα Πελοποννήσιοι καὶ Καισαρεῖς. Μετὰ ταῦτα προσῆλθον καὶ νησιῶται.

Εἰς τὰ τριγύρω τοῦ Βαϊνδηρίου χωρία, 36 περίπου, ὑπάρχουν Ἕλληνες ὀλίγοι. Εἰς ὅλα ὅμως οἱ ἀρτοποιοὶ καὶ οἱ παντοπῶλαι εἶναι Ἕλληνες, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ Ἠπειρῶται.

Καρά-κιοϊ.

Εἶναι ἕδρα ἰδίου ναχιγιέ, κεῖται ἐπὶ τοῦ Τμώλου, ΒΑ τοῦ Βαϊνδηρίου, καὶ ἔχει κήπους ὀπωροφόρων δένδρων, καστανέας, λεύκας καὶ ποικιλίαν βλαστήσεως, τερπνοτάτην. Παράγει δὲ καὶ σιτηρά, ἀραβόσιτον καὶ κέγχρον.

Τουρπαλί.

Κάτοικοι 2,500.
Ἕλληνες 1500.

Κεῖται εἰς τοὺς ΝΔ πρόποδας τοῦ Τμώλου καὶ πρὸς Δ τοῦ Βαϊνδηρίου. Ἀπ' ἐδῶ ὁ σιδηρόδρομος Σμύρνης - Ἀϊδινίου ἀποστέλλει τὴν μέχρι Σωκίων διακλάδωσίν του. Καὶ τὸ Τουρπαλὶ ἔχει διὰ τοῦτο σημασίαν συγκοινωνιακήν.

7 χμ. ΝΔ τοῦ Τουρπαλὶ κεῖνται τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας Μητροπόλεως.

Θεῖρα *(Τίρε).*

Κάτοικοι 40,000.
Τοῦρκοι οἱ πλεῖστοι.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ κεῖται πέραν τοῦ Καΰστρου εἰς τοὺς πρόποδας τῆς Μεσσωγίδος ἐπὶ τῆς θέσεως τῶν ἀρχαίων Θείρων. Εἶναι δὲ ἡ πρώτη ἐκ τῶν πόλεων τῆς κοιλάδος τοῦ Καΰστρου ὡς πρὸς τὴν βιομηχανίαν καὶ ὁ τελικὸς σταθμὸς τοῦ δεξιοῦ βραχίονος τοῦ σιδηροδρόμου τοῦ διακλαδιζομένου ἀπὸ τὸ Τουρπαλὶ (ὁ ἀριστερὸς λήγει εἰς τὸ Ὀδεμήσιον).

Ὀδεμήσιον.

Κάτοικοι 27,000.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ, κεῖται πρὸς Α τοῦ Βαϊνδηρίου καὶ εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Τμώλου, εἰς τὸν ὁποῖον οἱ περιηγηταὶ ἀναβαίνουν ὁρμώμενοι ἀπ' αὐτοῦ. Τὸ Ὀδεμήσιον εἶναι ὁ τελευταῖος σταθμὸς τῆς ἀπὸ Τουρπαλὶ διακλαδώσεως τοῦ σιδηροδρόμου Ἀϊδινίου. Εἶναι δὲ κέντρον ἐμπορίου τῆς κοιλάδος τοῦ Καΰστρου καὶ ἔχει ἀγορὰν πολὺ ζωηράν, εἶναι καὶ εὐπρεπῶς οἰκοδομημένη πόλις μὲ σχετικὴν ρυμοτομίαν. Δύο δὲ βιομηχανικὰ ἐργοστάσια, πλεῖστα ἄλλα μικρότερα, ἐμπόριον δημητριακῶν, ἀποικιακῶν καὶ ἄλλων ἐγχωρίων προϊόντων, καπνοπαραγωγὴν ἀξιόλογον καὶ μεταξουργίαν, ταῦτα πάντα ἔχουν εἰς τὰς χεῖράς των οἱ Ἕλληνες. Νοτίως αὐτοῦ κεῖται τὸ χω-

ρίον Λίγδα, κατοικούμενον ἀπὸ 800 Ἕλληνας τουρκοφώνους. — Εἰς τὰ περίχωρα τοῦ Ὀδεμησίου ὑπάρχουν καὶ μεταλλεῖα ἀντιμονίου, ὑδραργύρου καὶ χαλκοῦ.

5 χμ. πρὸς Β τοῦ Ὀδεμησίου πλησίον τοῦ Τμώλου εἶναι τὰ ἐρείπια τῶν Ὑπαίπων ἐπὶ τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ ἀπὸ τῆς Ἐφέσου πρὸς τὰς Σάρδεις, διὰ τῆς ὁποίας οἱ ἐπαναστατήσαντες Ἴωνες κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 498 π. Χ. ὥρμησαν πρὸς αὐτάς.

β') Σαντζάκιον Μαγνησίας ἢ Σαρουχάν.

Ἀποτελεῖται ἀπὸ 11 καζάδες, Μαγνησίας, Σόμα, Κιρκαγάτς, Ἀξαρίου, Κασαμπᾶ, Γκιόρδες, Ἐσμέ, Δεμερτζί, Σαλιχλί, Κούλων, Ἀλὰ σεχίρ (Φιλαδελφείας).

Τὸ τουρκικὸν ὄνομα Σαρουχὰν προέρχεται ἀπὸ τὸν Ἐμίρην Σαρουχάν, λαβόντα τῷ 1310 τὸ τμῆμα τοῦτο τῆς Λυδίας πρὸς διοίκησιν.

Μαγνησία *(ἡ πρὸς Σιπύλῳ, Μάνισα τουρκ.).*

Κάτοικοι 60,000.
Ἕλληνες 12,000.
Τοῦρκοι 42,000.
Ἀρμένιοι καὶ Ἑβραῖοι 6,000.

Εἶναι ἕδρα σαντζακίου. Κεῖται δὲ ἐπὶ τῶν βορείων ὑπωρειῶν τοῦ Σιπύλου καὶ ἐκτείνεται ἐκ Δ πρὸς Α ἐπὶ ἐκτάσεως μήκους 3 χμ.

Ἡ πόλις, παρατηρουμένη μακρόθεν καὶ ἀπὸ τῆς πεδιάδος, παρουσιάζει θέαμα θελκτικὸν μὲ τὰς πολυαρίθμους της, λαμπούσας, οἰκίας, αἱ ὁποῖαι κλιμακηδὸν ἀνέρχονται πρὸς τὸ ὄρος ἢ εἰσχωροῦν ἐντὸς φάραγγος, μὲ τοὺς μιναρέδες τῶν 33 τζαμιῶν της, μὲ τὸ ἄφθονον πράσινον χρῶμα, τὸ ὁποῖον περιχύνεται εἰς αὐτήν, καὶ τὸ ὁποῖον σταματᾷ πρὸς Ν, ὅπου ὑψοῦται βράχος ἀπρόσβατος καὶ κρημνώδης. Τὸ ἐσωτερικόν της ὅμως εἶναι ἀκάθαρτον καὶ οἱ δρόμοι στενοί. Ἐκ τῶν κατοίκων τὰ $^2/_3$ περίπου εἶναι Τοῦρκοι, οἱ δὲ ἄλλοι Ἑβραῖοι, Ἀρμένιοι καὶ Ἕλληνες, κατοικοῦντες τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς πόλεως, ὅπου ὑπάρχει καὶ ξενοδοχεῖον ἑλληνικὸν εὐπρεπές. Πλησίον αὐτῆς ἑνοῦται ὁ Ἕρμος (Γκεδίζ-τσάϊ), ὁ Ὕλλος (Κοὺμ-τσάϊ) καὶ ὁ Κρύος (Νὶφ-τσάϊ). Ἡ πεδιάς, ἡ ὁποία ἁπλοῦται πρὸ αὐτῆς, εἶναι ἐξαιρέτως γόνιμος καὶ ἀρδεύεται ἀπὸ ἄφθονα ὕδατα, καθόσον οἱ πρόποδες τοῦ Σιπύλου εἶναι ὑδατώδεις. Τῆς εὐλογημένης ταύτης χώρας τὸ κύριον προϊὸν εἶναι αἱ σταφίδες. Πλησίον δὲ τῶν πηγῶν ὑπάρχουν ὑδρευόμενοι κῆποι, πλησίον τῶν ποταμῶν λειμῶνες χλοεροὶ καὶ εἰς τὰ ξηρότερα μέρη ἀγροὶ διὰ σιτηρὰ καὶ ὄσπρια. Ἡ πόλις,

διατηρήσασα πάντοτε κάποιαν σπουδαιότητα ὡς ἐκ τῆς θέσεώς της, εἶναι κέντρον συγκοινωνίας μὲ τὸ ἐσωτερικόν, διότι συγκεντροῦνται ἐδῶ δρόμοι ἀπὸ τῆς ἄνω κοιλάδος τοῦ Ἕρμου πρὸς τὴν παραλίαν, ἀπὸ τοῦ Νυμφαίου καὶ τῆς πεδιάδος τοῦ Καΰστρου καὶ ἀπὸ τῆς Σμύρνης διὰ τῆς πεδιάδος τοῦ Ἕρμου, ἀπὸ τὸ Ἀξάριον ἔπειτα, Πέργαμον, Μπαλουκεσὲρ καὶ Προποντίδα πρὸς τὴν Σμύρνην. Ἡ γαλλικὴ ἑταιρεία Σμύρνης—Κασαμπᾶ—Ἀφιὸν-καρὰ-χισὰρ ἔχει ἐνταῦθα τὸν σπουδαιότατον σταθμόν της μετὰ τὴν Σμύρνην καὶ ἀποστέλλει ἀπ' ἐδῶ διακλάδωσιν διὰ τοῦ Ἀξαρίου εἰς Σόμα, ἡ ὁποία τελευταῖον ἐπεξετάθη μέχρι Πανόρμου. Ἀλλὰ καὶ ἡ συγκοινωνία μὲ ἁμάξας, μὲ καραβάνια καμήλων καὶ φορτηγῶν ζώων ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ εἶναι σημαντική. Ἡ ἀγορά της εἶναι μεγάλη, ζωηρὰ καὶ καλῶς προμηθευμένη.—Ἐκ τῶν οἰκοδομημάτων, τὰ ὁποῖα ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἡ πόλις, ἄξιον ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι τὸ Οὐλοὺ τζαμί, ἄλλοτε χριστιανικὴ ἐκκλησία, τὸ Μουραδιέ, τὸ παλάτιον τῶν Καραοσμάνογλου πλησίον τοῦ Μουραδιέ, ἡ ἐκκλησία τοῦ ἁγ. Ἀθανασίου (τοῦ 18 αἰῶνος), ἡ ἀγορά. Ἡ ἀρχαία ἀκρόπολις περιβάλλεται μὲ τείχη ρωμαϊκὰ (μεταγενέστερα) καὶ βυζαντινά, κεῖται δὲ πρὸς Ν τῆς πόλεως (461 μ.).—Τὸ ἐμπόριον τῆς πόλεως εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων. Κατάγονται δὲ οἱ Ἕλληνες τῆς Μαγνησίας κατὰ τὸ πλεῖστον ἐξ ἑλληνικῶν χωρῶν (Πελοποννήσιοι μετὰ τὸ 1770, Λέσβιοι, Σμυρναῖοι, Φιλιππουπολῖται, Καστελλορίζιοι, Καισαρεῖς, Ἠπειρῶται).

Ἱστορικαὶ εἰδήσεις.—Ἡ πόλις κατὰ τὴν ἀρχαιότητα προσωνομάζετο «ἡ πρὸς Σιπύλῳ» πρὸς διάκρισιν ἄλλων ὁμωνύμων καὶ ἦτο ἡ ἀνατολικωτάτη αἰολικὴ πόλις. Ὑπετάγη δὲ εἰς τοὺς Λυδοὺς καὶ τοὺς Πέρσας. Ἐπὶ τῶν Σελευκιδῶν ἐγένετο πολὺ γνωστή, διότι πλησίον αὐτῆς ἐνίκησεν ὁ Λ. Κορνήλιος Σκιπίων καὶ ὁ Π. Κορν. Σκιπίων Ἀντίοχον τὸν μέγαν τῆς Συρίας (190 π. Χ.). Τῷ 17 μ. Χ. κατεστράφη ὑπὸ σεισμῶν καὶ ἀνοικοδομήθη ὑπὸ τοῦ Τιβερίου. Βραδύτερον ὑπῆρξεν ἕδρα ἐπισκόπου καὶ ἀπέβη πόλις ἐπίσημος. Τῷ 1313 τὴν ἐκυρίευσαν οἱ Σελτζουκίδαι. Ἀπὸ τοῦ 1398 ἐγένετο τουρκική, τῷ δὲ 1402 κατεστράφη ὑπὸ τοῦ Ταμερλάνου. Εἰς τὴν Μαγνησίαν εἶχε τὴν ἕδραν του καὶ ὁ περίφημος οἶκος Καραοσμάνογλου (τέλη τοῦ 18 καὶ ἀρχὰς τοῦ 19 αἰῶνος), σχεδὸν ἀπὸ τὸν Σουλτάνον ἀνεξάρτητος, τὸν ὁποῖον ὅμως ἐξώντωσε τῷ 1822 Μαχμοὺτ Β'.

Τσοπανησία.

Κάτοικοι 1800.

Κεῖται εἰς ἀπόστασιν 14 χμ. πρὸς Α τῆς Μαγνησίας, εἰς τὸ 79ον χμ. τοῦ σιδηροδρόμου Σμύρνης-Μαγνησίας, εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ Σιπύλου πλησίον τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ μόνον 1/4 ὥρας ἀπέχοντος Νὶφ-τσάϊ, ἔχει δὲ πρὸ αὐτῆς ἀναπεπταμένην πεδιάδα, γόνιμον εἰς παντοδαποὺς καρπούς, εἰς σουλτανίναν δὲ κυρίως καὶ ἔλαιον. Ἔχει δὲ καὶ 2 ἐλαιοτριβεῖα νέου συστήματος καὶ 7 ἀγγειοπλαστεῖα. Ἡ Τσοπανησία ἀριθμεῖ βίον μόλις ἑνὸς αἰῶνος. Καὶ ἱδρυτὴς αὐτῆς ἔγινεν ὁ Μεχμὲτ-βέης ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Καραοσμάνογλου, ὁ ὁποῖος πρὸς καλλιέργειαν τῆς γῆς εἵλκυσεν ἐκεῖ Μυτιληνάίους, Κυπρίους, Ροδίους καὶ Θετταλομάγνητας. Οὕτως ἱδρύθη χωρίον χριστιανικόν, Κάτω ἢ Ρουμ Τσοπὰν-Ἰσὰ ὀνομασθέν, καὶ ἡμίωρον ἀπέχον τῆς Ἄνω Ἰσλὰμ Τσοπὰν-Ἰσά. Ἡ Τσοπανησία ὑπάγεται εἰς τὴν μητρόπολιν Ἐφέσου.—Εἰς ἀπόστασιν μιᾶς ὥρας ἀπ' αὐτῆς κεῖται ἄλλη κωμόπολις, ἡ Καραογλανία, μὲ 1500 κατοίκους, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ τρίτον εἶναι Ἕλληνες.

Ὀρὸς-κιοϊ.

Κάτοικοι 4,500.

Κεῖται 4 χμ. ΒΔ τῆς Μαγνησίας καὶ εἶναι περίφημον διὰ τὴν ἑλληνικήν του ἐκκλησίαν τῆς ἁγ. Ἀναστασίας ὡς καὶ διὰ τὴν ἀγοράν, ἡ ὁποία τελεῖται κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς ἁγίας, ὁπότε προσέρχονται πολλοὶ ἔμποροι καὶ προσκυνηταί, θαυμάζοντες τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὸ ὡραῖον κωδωνοστάσιόν της.

Ἀξάριον *(Θυάτειρα, τουρκ. Ἀκ-χισάρ).*

Κάτοικοι 22,000.

Ἕλληνες 7,000.

Τοῦρκοι 14,000.

Ἀρμένιοι καὶ Ἑβραῖοι 1000.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ. Κεῖται δὲ εἰς θέσιν εὐνοϊκὴν διὰ τὴν ἀπὸ Β πρὸς Ν συγκοινωνίαν, ἐπὶ πεδιάδος περικυκλωμένης ἀπὸ λόφους, παραγούσης δὲ σιτηρά, οἶνον, τριφύλλιον, ὄπιον. Ἡ πόλις ἔχει ζωηρὰν ἐμπορικὴν κίνησιν καὶ ἐμφανίζει εὐπορίαν. Εἶναι δὲ σημαντικὴ διὰ τὴν ταπητουργίαν της. Ἐκ τῶν Ἑλλήνων της πολλοὶ κατάγονται ἀπὸ τὰ Κύθηρα. Καὶ τῆς πόλεως ταύτης οἱ ἐγχώριοι Ἕλληνες

πρὸ ὀλίγων ἀκόμη ἐτῶν ἦσαν τουρκόφωνοι, σήμερον ὅμως διὰ τῶν σχολείων ἐπανέκτησαν τὴν προγονικήν των γλῶσσαν. Ἡ πόλις εἶναι καθαρὰ καὶ ἡ καθαριότης της ὀφείλεται εἰς τὸ ἄφθονον ὕδωρ, τὸ ὁποῖον δι' ὑδραγωγείου διοχετεύεται ἐκ τῶν τριγύρω λόφων.

Τὰ Θυάτειρα, ἴδρυμα Σελεύκου Α', εἶναι μία τῶν 7 ἐκκλησιῶν τῆς Ἀποκαλύψεως.

Κιρκαγάτς.

Κάτοικοι 20,000.

Ἕλληνες 4,000.

Τοῦρκοι 16,000.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ. Κεῖται εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Τσάμλουτζα-δὰγ (900 μ.) ἐπὶ τῆς κοιλάδος τοῦ Κέλεμπε-τσάϊ, παραποτάμου τοῦ Καΐκου, τοῦ ἀπὸ ΒΑ τοξοειδῶς κατερχομένου, ὁ ὁποῖος ἑνοῦται 6 χμ. πρὸς Β τοῦ Κιρκαγὰτς μὲ τὰς ἀνατολικώτερον ἐπὶ πεδιάδος ἀναβλυζούσας, ἄφθονον δὲ ὕδωρ ἐχούσας πηγάς, αἱ ὁποῖαι κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐθεωροῦντο καὶ ὡς πηγαὶ τοῦ Καΐκου. Ὑπεράνω τῶν οἰκιῶν τῆς πόλεως ὑψοῦνται 14 μιναρέδες, δηλωτικοὶ τοῦ τουρκικοῦ πληθυσμοῦ τῆς πόλεως. Ἀλλὰ καὶ οἱ Ἕλληνες εἶναι πολυάριθμοι, ἔχοντες καὶ μεγάλην ἐκκλησίαν, ἀκόμη δὲ καὶ εὐρεῖς, καλῶς διατηρουμένους δρόμους εἰς τὴν συνοικίαν των. Διὰ τῆς πόλεως ταύτης διέρχεται ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ καὶ ἡ ἁμαξιτὴ ἀπὸ Μαγνησίας εἰς Σόμα. Τὸ Κιρκαγὰτς ἔχει καὶ ἐργοστάσια (ἀλευρομύλους καὶ ἐκκοκκιστήρια βάμβακος). Πλησίον δὲ καὶ πρὸς Ν αὐτοῦ κεῖται τὸ μέγα, ἀπὸ Τούρκους καὶ Ἕλληνας κατοικούμενον, χωρίον Μπακούρ, ἐκ τοῦ ὁποίου προέρχεται καὶ τὸ τουρκικὸν ὄνομα τοῦ Καΐκου (Μπακὺρ-τσάϊ).

Εἰς δὲ τὴν μικρὰν ἀνατολικὴν πεδιάδα κεῖται ἡ κωμόπολις *Κέλεμπε*, ὅπου Ἕλληνες καὶ Τοῦρκοι συζοῦν μὲ ὁμόνοιαν, ὄχι δὲ εἰς χωριστὰς συνοικίας, ὅπως συνήθως ἀλλαχοῦ. Καλλιεργεῖται δὲ ἐδῶ πολὺ ἐρυθρόδανον (ριζάρι) καὶ ὑπάρχει καὶ βαφεῖον. Ἀλλὰ διὰ τῆς διαδόσεως τῶν ἐξ ἀνιλίνης χρωμάτων κατέπεσεν ἡ βιομηχανία αὕτη καὶ μαζὶ μὲ αὐτὴν καὶ τὸ Κέλεμπε. Πρὸς Β αὐτοῦ διέρχεται ἡ σπουδαία καραβανικὴ ὁδὸς πρὸς τὸ Μπαλουκεσὲρ καὶ τὴν Προποντίδα.

Σόμα *(ἡ ἀρχαία Γέρμη).*

Κάτοικοι 6,000.

Ἕλληνες 2,000.

Τοῦρκοι 4,000.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ. Κεῖται δὲ εἰς τὸ ἄκρον κοιλάδος, ἐχούσης θαυμασίας καρυδέας καὶ ἐλαίας, ἐπὶ θέσεως γραφικῆς, ὑπεράνω τῆς ὁποίας ὑψοῦνται αἱ τιτανώδεις κορυφαὶ τοῦ Τράχαλα-δάγ, τῶν ὁποίων μία φέρει μεσαιωνικὸν φρούριον. Ὁ σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Μαγνησίας—Σόμα κεῖται 2 χμ. περίπου ΝΑ πέραν τοῦ ποταμοῦ Καΐκου ἐπὶ τῆς πεδιάδος. Ἀλλ' ἡ ἁμαξιτὴ ὁδὸς ἀπὸ Μαγνησίας εἰς Πέργαμον διέρχεται διὰ τῆς πόλεως. Ἡ ὁδὸς αὕτη ἀπὸ μακροῦ διατηρεῖ τὴν συγκοινωνίαν τῆς κάτω κοιλάδος τοῦ Καΐκου μετὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Ἕρμου. Τῷ δὲ 1912 ἡ γραμμὴ τοῦ σιδηροδρόμου προεξετάθη ἀπὸ τὸ Σόμα βορείως μέχρι τῆς Πανόρμου καὶ διέρχεται διὰ γονίμων ἐκτάσεων (183 χμ. ἀπὸ Σόμα εἰς Πάνορμον) καὶ 10 σηράγγων ἐντὸς πλαγίων πρὸς τὴν γραμμὴν ὀροσειρῶν.

Σαλιχλὶ *(πλησίον τῶν ἀρχαίων Σάρδεων).*

Κάτοικοι 7,000.

Ἕλληνες 2,000.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ κεῖται νοτίως τοῦ Ἀξαρίου. Τὸ Σαλιχλὶ πρὸ ὀλίγων ἀκόμη ἐτῶν ἦτο ἀσήμαντος κώμη. Σήμερον ὅμως εἶναι ἀξιόλογον ἐμπορικὸν κέντρον. Ἡ τριγύρω του χώρα παράγει βάμβακα, λίνον, καπνόν, ὄπιον, κριθήν. Ἐν γένει ὅμως ἡ χώρα αὕτη δὲν εἶναι ἀκόμη καλῶς καλλιεργημένη. Ὁ σιδηροδρομικὸς σταθμὸς τῆς πολίχνης κεῖται μακρὰν αὐτῆς, ἐξ αὐτοῦ δὲ λεωφόρος μὲ πλατάνους ἄγει εἰς αὐτήν, κειμένην ἐπὶ τῆς πεδιάδος.

Πρὸς Δ τοῦ Σαλιχλὶ καὶ εἰς ἀπόστασιν 9 χμ. κεῖνται τὰ ἐρείπια τῶν *Σάρδεων*, τῆς Λυδικῆς καὶ μετέπειτα ἑλληνικῆς πόλεως, ὅπου δὲ σήμερον εἶναι διεσκορπισμέναι καὶ καθ' ὁμάδας καλύβαι πενιχραὶ τοῦ χωρίου Σάρτ. Οἱ πρῶτοι κάτοικοι αὐτῶν ἦσαν οἱ Μαίονες, ἔπειτα δὲ οἱ Λυδοί. Ἡ πόλις κειμένη εἰς τὸ ἄκρον παναρχαίας ἐμπορικῆς ὁδοῦ, εἰς τὸ μέσον δὲ τῆς κοιλάδος Ἕρμου-Κογάμου, τῆς κυρίας καὶ γονιμωτάτης Λυδικῆς πεδιάδος, ἐκμεταλλευθεῖσα δὲ καὶ τὸν χρυσὸν τοῦ Πακτωλοῦ, ἔφθασεν εἰς πλοῦτον, ἀποβάντα παροιμιώδη κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Ἐκ τῶν βασιλέων αὐτῆς πρῶτος ὁ Γύγης προήλασε πρὸς τὸ Αἰγαῖον καὶ ἐκυρίευσε τὴν Κολοφῶνα καὶ Μαγνησίαν. Ἀλλ' ἔπεσε πολεμῶν κατὰ τῶν Κιμμερίων τῷ 657, οἱ ὁποῖοι προήλασαν ἀπὸ Β μέχρι τῶν Σάρδεων. Ὁ υἱός του Ἄρδυς ἐπανέ-

κτησε τὴν χώραν καὶ ἐπεξετάθη μέχρι τοῦ Ἅλυος καὶ τῆς Πριήνης, ἐπολέμησε δὲ ἔπειτα κατὰ τῆς Μιλήτου. Διάδοχός του ἦτο ὁ Σαδυάττης καὶ τούτου ὁ Ἀλυάττης (605-560). Οὗτος τῷ 575 ἐκυρίευσε τὴν Σμύρνην καὶ μετὰ μακρὰν πολιορκίαν τῆς Μιλήτου συνῆψε συμμαχίαν μαζί της. Ὁ διάδοχός του Κροῖσος (560-546) ἔγινε κύριος τῆς Ἐφέσου. Ἐπ' αὐτοῦ τὸ κράτος τῆς Λυδίας ἤκμασε τὰ μέγιστα. Γνωστὸν ὅμως εἶναι τὸ ἄδοξον τέλος τῆς βασιλείας του. Καὶ ἡ αἰφνιδία αὕτη πτῶσις ἀπὸ τῆς ἄκρας εὐδαιμονίας ἐνεποίησεν εἰς τοὺς Ἕλληνας ἐντύπωσιν. Τότε αἱ Σάρδεις ἀπέβησαν ἕδρα Πέρσου σατράπου καὶ κέντρον τῆς περσικῆς δυνάμεως πρὸς Δ. Καὶ ἀπὸ τὰς Σάρδεις ἦγεν ἡ μεγάλη ὁδὸς πρὸς βασιλέα μὲ σταθμοὺς κατὰ 4 ὥρας καὶ παρασάγγας διὰ τῆς Ἀγκύρας εἰς τὰ Σοῦσα. Τὴν πόλιν ἐκυρίευσαν τῷ 499 οἱ Ἕλληνες. Καὶ ὁ Ξέρξης ἀπὸ τῶν Σάρδεων ἐξεκίνησε τότε κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Βραδύτερον Κῦρος ὁ νεώτερος ἐξεκίνησεν ἐπίσης ἐκ τῶν Σάρδεων κατὰ τοῦ Ἀρταξέρξου. Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος ἐχρησιμοποίησεν αὐτὴν ὡς κύριον ὁρμητήριον. Μετὰ ταῦτα ἡ πόλις ἀνεδείχθη καὶ πάλιν καὶ ἐκαλλωπίσθη. Ἀλλ' εὗρεν ἀντίζηλον τὴν Πέργαμον, ἡ ὁποία καὶ τὴν ἐπεσκίασεν. Ἐπὶ τῶν Ρωμαίων ὅμως ἐλαμπρύνθη καὶ πάλιν καὶ ἐπεξετάθη. Ἐνωρίτατα δὲ ἐσχηματίσθη ἐνταῦθα χριστιανικὴ κοινότης καὶ αἱ Σάρδεις εἶναι ἐπίσης μία τῶν 7 ἐκκλησιῶν τῆς Ἀποκαλύψεως. Ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν ἦτον ἕδρα ἐπισκόπου. Κατόπιν τὴν ἐκυρίευσαν οἱ Ὀσμάνοι. Τελείαν δὲ καταστροφὴν ὑπέστη τῷ 1402 ὑπὸ τῶν Μογγόλων ὁδηγουμένων ὑπὸ τοῦ Ταμερλάνου, ἔκτοτε δὲ ἠρημώθη.—Σήμερον τὰ ἀπομένοντα ἀκόμη ἐρείπια τῆς πόλεως (λυδικὰ καὶ ἑλληνικά, ρωμαϊκά, βυζαντινὰ καὶ τουρκικὰ) εἶναι ἀξιόλογα, προσελκύουν δὲ τοὺς περιηγητὰς (τεῖχη, θέατρον, γυμνάσιον, θέρμαι ρωμαϊκαί, ναὸς τῆς Ἀρτέμιδος, ἀκρόπολις, ὅπου διασώζονται τεῖχη βυζαντινά). Ἀξιοθέατος εἶναι καὶ ἡ νεκρόπολις τῶν Σάρδεων, πρὸς Β τῆς πόλεως κειμένη καὶ πέραν τοῦ Ἕρμου, ὅπου σώζονται τάφοι, μεταξὺ δὲ τούτων καὶ ὁ ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου περιγραφεὶς τοῦ Ἀλυάττου.

Κασαμπᾶς.

Κάτοικοι 35,000.

Ἕλληνες 3,600.

Ἀρμένιοι 1,000.

Ἑβραῖοι 1,500,

Οἱ λοιποὶ Τοῦρκοι, μεταξὺ δὲ αὐτῶν πολλοὶ μουατζίριδες.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ, ἀπαρτιζομένου ἀπὸ 48 χωρία καὶ δύο ναχιγέδες, τὸν Τὰγ-Μέρμερε καὶ τὸν Ἴλιτζα, ἔχοντα ἕδραν τὸ Ἀχμετλί. Κεῖται δὲ πρὸς τὰ ΒΑ τῆς Σμύρνης, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀπέχει 93 χμ (ἀπὸ τὴν Μαγνησίαν 27), ἐπὶ τῆς πεδιάδος τοῦ Ἕρμου. Τὸ Α καὶ Ν ἄκρον τοῦ Κασαμπᾶ στέφουν κατάφυτοι καὶ ρωμαντικοὶ λόφοι τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Τμώλου, καταλήγοντες εἰς γήλοφον, καλούμενοι Κυπαρισσάκια, ὡς ἐκ τῶν 7 κυπαρίσσων, τῶν ὑψουμένων ἐκεῖ. Ἡ πόλις ἔχει 4 συνοικίας, τὴν Τουρκικήν, Ἑλληνικήν, Ἀρμενικήν, Ἑβραϊκήν. Ἡ τουρκικὴ κατέχει τὸ μεγαλύτερον μέρος αὐτῆς εἰς τὸ κέντρον, ἐκτείνεται δὲ πρὸς τὰ ἄκρα, ὅπου ἔχουν ἐγκατασταθῆ οἱ μουατζίριδες (Τοῦρκοι τῆς Θεσσαλίας, τῆς Βοσνίας, τῆς Κρήτης, Τάταροι). Οἱ Ἕλληνες τοῦ Κασαμπᾶ ὁρμῶνται ἐκ Πελοποννήσου, Θεσσαλίας, Ἠπείρου, Λέσβου, Ρόδου, Καισαρείας καὶ ἐκ πλησιοχώρων μερῶν μικρασιατικῶν, τῆς Σμύρνης, τῶν Βριούλων, τῆς Φωκαίας, τῆς Μαγνησίας κτλ. Τὸ κλῖμα ἐν γένει τοῦ Κασαμπᾶ εἶναι εὔκρατον καὶ ὑγιεινόν. Δὲν λείπουν ὅμως τὸ θέρος οἱ πυρετοὶ καὶ ἡ ὑπερβολικὴ ὑγρασία τὸν χειμῶνα. Ἡ πεδιάς, ἡ περιλαμβανομένη εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Κασαμπᾶ, εἶναι ἐκτάκτως γόνιμος καὶ εἶναι ὡς ἕνας ἀπέραντος κῆπος. Εἰς ὀλίγον βάθος εὑρίσκεται ὕδωρ καὶ τὰ ἀρτεσιανὰ φρέατα δροσίζουν κατὰ τὸ θέρος τὴν πεδιάδα, ἡ ὁποία εἶναι κατέφυτος (ἐλαῖαι, συκαῖ, ἄμπελοι), ἡ ὁποία ὅμως παράγει καὶ λαχανικά, πεπόνια, καρπούζια ὀνομαστά, ὀπώρας, καπνόν, γλυκόρριζαν, δημητριακά, σησάμιον, βάμβακα, κουκκιά. Ἐκ τῶν κυριωτέρων ὅμως προϊόντων εἶναι ἡ σταφίς, τὸ εἶδος σουλτανίνα. Εἰς τὴν εὐδαίμονα ταύτην πόλιν ἀκμάζει καὶ ἡ οἰνοπνευματοποιΐα (6 ἐργοστάσια) ἡ ἐλαιουργία, ἡ ἀλευροποιΐα, ἡ τυροκομία, ἡ βυρσοδεψική, ἡ ἀγγειοπλαστική. Διὰ τὸ πλῆθος δὲ τῶν προϊόντων ἡ ἐμπορικὴ κίνησις εἶναι ζωηροτάτη. Καὶ ἡ πολις εἶναι σταθμὸς ἀξιόλογος τῆς γαλλικῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Σμύρνης—Κασαμπᾶ—Ἀφιὸν-καρὰχισάρ. Ἡ πόλις ἀριθμεῖ 500 ἐτῶν, ὡς λέγεται, βίον. Αἱ οἰκίαι της εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μονώροφοι. Τῷ 1865 ἡ ἀγορὰ αὐτῆς ἀπετεφρώθη, ἐρρυμοτμήθη δὲ τότε καλῶς ἀπὸ τὸν Ἕλληνα ἀρχιτέκτονα Βοσκουδάκην καὶ τὸν Ἕλληνα μηχανικὸν Ρόκον. Διὰ τῆς νέας δὲ ρυμοτομίας ἀπέκτησε δρόμους πλατεῖς, μικρὰς πλατείας, σκιαζομένας ἀπὸ πλατάνους γηραιὰς (ὡς καὶ οἱ δρόμοι), ἔχει δὲ καὶ νερὰ ἄφθονα.

Τὸ ὄνομα Κασαμπᾶς εἶναι ἀραβικὸν καὶ σημαίνει κωμόπολις. Οἱ Τοῦρκοι τὴν πόλιν ὀνομάζουν Τουργουτλοῦ-κασαμπᾶ πρὸς διάκρισιν ἄλλων ὁμωνύμων πόλεων.

Κοῦλα.

Κάτοικοι 12,500.
Ἕλληνες 2,800.
Τοῦρκοι 9,800.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ κεῖται πρὸς Β τῆς Φιλαδελφείας. Τὰ Κοῦλα φημίζονται κυρίως διὰ τὴν ταπητουργίαν των. Ἀλλ' εἰς τὸ ἔργον τοῦτο καταγίνονται κυρίως τὰ δυτικὰ γειτονικὰ χωρία τῆς περιφερείας. Εἰς τὰ Κοῦλα κατασκευάζονται καὶ νοστιμώτατα ἀργυρᾶ κομψοτεχνήματα, ὅμοια πρὸς τὰ τοῦ Καυκάσου, ὡς καὶ ὑφάσματα ἰδιόρρυθμα ἀρίστης ποιότητος. Ἔχει δὲ ἡ πόλις καὶ θερμὰς πηγὰς πλησίον της, Ἐμὶρ χαμὰμ καλουμένας. Ἀπὸ τὰ Κοῦλα δὲ ἀρχίζει ἡ Κατακεκαυμένη.

Τὸ θέαμα, τὸ ὁποῖον παρουσιάζεται εἰς τὸν ὁδοιπόρον ἀπὸ τὸ ὕψος τοῦ πρὸς Β τῆς πόλεως ὄρους, τὸν ἔχοντα ἐνώπιόν του τὴν πόλιν αὐτήν, τὴν μικρὰν σιτοφόρον πεδιάδα πρὸς Ν καὶ τὰ τριγύρω πολύχρωμα καὶ πολύμορφα βουνά, εἶναι τῷ ὄντι ἀπαράμιλλον. Ἀναμφιβόλως ἡ πόλις εἶναι ἵδρυμα τοῦ μεταγενεστέρου μεσαιῶνος ἢ τῶν νεωτέρων χρόνων, διότι κανένα ἴχνος ἀρχαιοτέρου συνοικισμοῦ δὲν παρουσιάζεται. Κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους πρωτεύουσα τῆς περιφερείας ταύτης πόλις ἦτο ἡ *Μαιονία* (σήμερον Μένε) πρὸς Δ τῶν Κούλων κειμένη. Ἀργότερα ἐχρησίμευσε τὸ *Τκιόλδε*, χωρίον, κείμενον ΒΔ τῶν Κούλων, ἄλλοτε ἀξιόλογον, σήμερον δὲ ἐκπεσόν, μὲ παλαιὰν ἐκκλησίαν. Τὰ Κοῦλα ἤκμασαν τὸ τέλος τοῦ 18 καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19 αἰῶνος. Τότε ἀνηγέρθησαν αἱ πολλαὶ μεγάλαι οἰκίαι τῆς ἑλληνικῆς συνοικίας ἀπὸ ξύλα καὶ ξυλώματα (πλεκτὴν ξυλείαν) μὲ προεξέχον τὸ ἄνω πάτωμα, μὲ κομψήν, ποικίλως χρωματισμένην, ξυλουργικὴν μέσα εἰς τὰς οἰκίας καὶ ἔξω, ὑπενθυμίζουσαν τὰς οἰκίας παλαιῶν γερμανικῶν πόλεων τοῦ μεταγενεστέρου μεσαιῶνος. Οἱ Ἕλληνες δὲ ἦσαν οἱ δημιουργοὶ τῆς ἀκμῆς ταύτης, ἡ ὁποία ὀφείλεται ὄχι εἰς τὸ ἥκιστα γόνιμον ἔδαφος τῆς περιχώρου, ἀλλ' εἰς τὴν βιομηχανίαν, ἰδίως δὲ εἰς τὴν βαφικὴν τῶν ἐρίων. Καὶ ἡ βαφικὴ αὕτη κατώρθωσε πολλὰ ὡς πρὸς τὴν λαμπρότητα καὶ τὴν διατήρησιν τῶν χρωμάτων. Διὰ τὰ χρώματα ταῦτα, τὰ ἀπὸ φυτὰ προερχόμενα, λέγεται ὅτι οἱ κάτοικοι τῶν Κούλων εἶχον ἰδιαιτέρας συνταγάς, περὶ

τῶν ὁποίων ἐτήρησαν ἀπόλυτον μυστικότητα. Λέγεται ἀκόμη ὅτι εἰς τὴν λαμπρότητα καὶ τὴν διατήρησιν τῶν χρωμάτων συνετέλει πολὺ καὶ τὸ ὕδωρ τῶν Κούλων. Ἀλλ' αἱ συνταγαὶ αὗται μετὰ τὴν διάδοσιν τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐξ ἀνιλίνης χρωμάτων ἐγκατελείφθησαν. Αὕτη δὲ εἶναι καὶ ἡ κυρία αἰτία τῆς παρακμῆς τῆς πόλεως, τῆς ὁποίας αἱ λαμπραὶ οἰκίαι μένουν κεναί, διότι οἱ περισσότεροι κάτοικοι μετηγάστευσαν.

Τακμάκ.

Κάτοικοι 4,000 οἱ πλεῖστοι Τοῦρκοι.

Εἶναι ἕδρα τοῦ καζᾶ Ἐσμέ.

Γκιόρδες (Julia Gordus).

Κάτοικοι 4,000.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ, κεῖται ΒΑ τοῦ Σαλιχλὶ καὶ ἐγείρεται ἐπὶ τῆς δυτικῆς κατωφερείας κοιλάδος, κειμένης πλησίον τοῦ ποταμοῦ Κοὺμτσάϊ, τὸν ὁποῖον διέρχεταί τις ἐδῶ ἐπὶ ξυλίνης γεφύρας. Εἶναι πολίχνη, περίφημος διὰ τὴς παλαιὰν ταπητουργίαν της, ἡ ὁποία ὅμως σήμερον συνεμορφώθη πρὸς τὰ ἐξ Εὐρώπης ὑποδείγματα καὶ κάμνει χρῆσιν τῶν ἐξ ἀνιλίνης χρωμάτων. Εἶναι μακρὰν πάσης συγκοινωνωνίας καὶ δὲν παρέχει ἄλλως πολὺ τὸ ἐνδιαφέρον. Μονότονος εἶναι καὶ ἡ χώρα ἡ τριγύρω τοῦ Γκιόρδες.

Δεμερτζί.

Κάτοικοι 3,000.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ κεῖται πρὸς τοὺς πρόποδας τοῦ Δεμερτζιδὰγ (τοῦ Τμώλου), τὸ ὁποῖον χωρίζει τὸ βιλαέτιον Ἀϊδινίου ἀπὸ τὸ βιλαέτιον Προύσης. Ἡ πόλις πιθανώτατα ἱδρύθη κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, καθόσον κανένα λείψανον, εἴτε βυζαντινὸν εἴτε τῶν ἀρχαίων χρόνων, δὲν φαίνεται πουθενά. Καὶ ἡ πόλις δὲν κινεῖ πολὺ τὸ ἐνδιαφέρον. Εἶναι δέ, ὅπως καὶ τὸ Γκιόρδες, ἀπόκεντρος. Ἐν τούτοις φαίνεται πυκνῶς κατῳκημένη καὶ εὔπορος. Τὸ πρᾶγμα ὀφείλεται εἰς τὴν ἀξιόλογον ταπητουργίαν, εἰς τὴν βαφικὴν τῶν μαλλίων, διὰ τὴν ὁποίαν μεταχειρίζονται ἐπιτόπια χρώματα. Ἀμαξιτὸς δὲ τὴν συνδέει μὲ τὸ ἀπομεμακρυσμένον Σαλιχλὶ ἐπὶ τῆς γραμμῆς Σμύρνης—Φιλαδελφείας.

Φιλαδέλφεια *(Ἀλὰ-σεχὶρ=ὡραία πόλις).*

Κάτοικοι 35,000.

Ἕλληνες 6,000.

Τοῦρκοι 20,000.

Ἑβραῖοι ὀλίγοι καὶ Εὐρωπαῖοι.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ κεῖται εἰς τὰ ἀνατολικὰ τῆς Λυδίας, εἰς τὸ κράσπεδον λόφου τοῦ Τμώλου, ΝΑ τῶν ἀρχαίων Σάρδεων. Ἡ Φιλαδέλφεια ἐμποιεῖ ἐντύπωσιν εὐπόρου καὶ ἐμπορικῆς πόλεως. Πολλαὶ ὡραῖαι καὶ εὐπρεπεῖς οἰκίαι μὲ κήπους εἰς τὰς ἐκτὸς τῶν ἀρχαίων τειχῶν (βλ. κατωτ.) συνοικίας ἀνήκουν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς τοὺς Ἕλληνας κατοίκους της, οἱ ὁποῖοι ἄλλοτε ὡμίλουν μόνον τὴν τουρκικήν, σήμερον δὲ τὴν ἑλληνικήν. Εἰς τὴν περίχωρον αὐτῆς καλλιεργεῖται ἀραβόσιτος, σιτηρά, κέγχρος, καπνός, βάμβαξ καὶ ἡ ἐλαία. Εἰς τοὺς ἀγεωργήτους ἀγροὺς βλαστάνει ἡ γλυκόρριζα. Λειτουργοῦν δὲ εἰς τὴν πόλιν καὶ ἐργοστάσια ἐκκοκιστικὰ καὶ ἄλλα διὰ τὴν κατεργασίαν τῆς γλυκόρριζας. Ἀλλ' ἡ πόλις εἶχε καὶ ἄλλοτε, ἔχει δὲ καὶ σήμερον σπουδαιότητα μεγάλην, διότι εἶναι κέντρον συγκοινωνίας καὶ ἐμπορίου χώρας εὐρείας, ἂν καὶ ὄχι καὶ ἐξαιρέτως εὐφόρου. Διότι πολὺ δαψιλὴς δὲν εἶναι, σήμερον τοὐλάχιστον, ἡ κοιλὰς τοῦ Κογάμου (παραποτάμου τοῦ Ἕρμου), ἐνῷ ὁ Στράβων (13,628) τὴν ἀποκαλεῖ εὐδαιμονα γῆν. Ἐν τούτοις ἡ Φιλαδέλφεια ἀποτελεῖ ἀπ' αὐτῆς τῆς ἱδρύσεώς της, μετὰ τὴν ὁποίαν ἐξηφανίσθη ἢ τοὐλάχιστον παρήκμασεν ὁλόκληρον πλῆθος παλαιοτέρων πόλεων, ὄχι μόνον τὸ ἀδιαφιλονίκητον κέντρον τῆς κοιλάδος τοῦ Κογάμου, ἀλλὰ κεῖται καὶ εἰς θέσιν, ὅπου συγκεντρώνονται πολλαὶ ὁδοὶ συγκοινωνίας πλεονεκτικῆς. Δι' αὐτῆς ἐξέρχεται ὁ ὁδοιπόρος ἀπὸ τὴν κοιλάδα τοῦ Ἕρμου—Κογάμου πρὸς Α εἰς τὸ ὀροπέδιον, προχωρῶν δὲ πρὸς τὰ ΝΑ ἀπὸ τῆς πόλεως ταύτης διαβαίνει δίοδον καὶ φθάνει εἰς τὴν λεκάνην τῆς Ἱεραπόλεως παρὰ Μαιάνδρῳ. Πρὸς Β πάλιν δι' ἄλλης ὁδοῦ φθάνει εἰς τὸν ἄνω Ἕρμον, εἰς Γκέδιζ (εἰς τοὺς Κάδους), Κοτυάειον κτλ. Ἔχει δὲ καὶ πρὸς Ν δίοδον, ἄγουσαν πρὸς τὸν ἄνω Κάϋστρον. Λεωφόροι δὲ ἄγουσι βορείως πρὸς τὰ Κοῦλα καὶ ἀπ' ἐδῶ εἰς τὸ Τακμάκ. Ἄθλιαι πάλιν ἁμαξιταὶ φέρουν δυτικῶς μέχρι τοῦ Δερέ-κιοϊ καὶ ἀνατολικῶς εἰς Οὐσάκ. Πρὸς Β δὲ τῆς πόλεως καὶ ἐπὶ τῆς πεδιάδος κεῖται σήμερον ὁ σιδηροδρομικὸς σταθμὸς τῆς γραμμῆς Σμύρνης—Ἀφιὸν-καρὰ-χισάρ.

Διὰ τὴν τοιαύτην της εὐνοϊκὴν θέσιν ἡ Φιλαδέλφεια εἶναι κύριον κέντρον συγκοινωνίας ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸν πρὸς τὴν δυτικὴν παραλίαν. Μολονότι δὲ πολλάκις ἐβλάβη (σεισμοί, ἐπιδρομαί, κατακτήσεις), ἐπέζησεν ἐν τούτοις καὶ διετήρησε τὴν σημασίαν της. Καὶ σήμερον ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμή, ἡ δι' αὐτῆς διερχομένη, ἔτι μᾶλλον ηὔξησε τὴν σπουδαιότητά της. Ἀλλ' ἡ Φιλαδέλφεια εἶναι ἀκόμη καὶ λουτρόπολις. Ἡ πρὸς Α αὐτῆς κειμένη κοιλάς, ἡ ἔχουσα εὖρος 2 χμ. μόλις περιέχει πολλὰς πηγάς. Πρὸς τὰ ΝΑ τῆς πόλεως καὶ εἰς ἐλαχίστην ἀπ' αὐτῆς ἀπόστασιν ἀναβλύζει εἰς τὸ κράσπεδον τῆς κοιλάδος ἄλλη πηγή, ἡ Σάριζα, μεταλλική, τῆς ὁποίας τὸ ὕδωρ περιέχει ἀνθρακικὸν ὀξὺ καὶ τίθεται εἰς φιάλας καὶ πίνεται εἰς τὴν Σμύρνην καὶ εἰς ἄλλας πόλεις ὡς ἐπιτραπέζιον. Εἰς ἄλλο μέρος τῆς κοιλάδος καὶ εἰς κάποιον ὕψος ἀπ' αὐτῆς ὑπάρχει ἄλλη πηγή, ψυχροῦ ὕδατος, ὅπου συνηθίζουν οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως νὰ δροσίζωνται εἰς τὴν σκιὰν πυκνοφύλλων πλατάνων. Τέλος ἕνα τέταρτον τῆς ὥρας μακρὰν τῆς πρώτης, τῆς θερμῆς πηγῆς, ἀναβλύζει ἄλλη ἔχουσα ὕδωρ χλιαρόν, θειοῦχον καὶ σιδηροῦχον. Ἐκεῖ ἀνηγέρθη καὶ λουτρών. Εἶναι τὰ Λίντζια τοῦ Ἀλὰ-σεχὶρ (τὰ λουτρὰ τῆς Φιλαδελφείας).

Ἱστορικαὶ εἰδήσεις.—Ἱδρύθη τῷ 140 π. Χ. ἀπὸ τὸν βασιλέα τῆς Περγάμου Ἄτταλον Β τὸν Φιλάδελφον ὡς συνοριακὸν φρούριον καὶ ἤκμασε πρὸς ζημίαν τῶν Σάρδεων τόσον ὥστε ὠνομάσθη «μικραὶ Ἀθῆναι» διὰ τὰς τελουμένας ἐκεῖ ἑορτὰς καὶ τὰ ἱερά. Ἡ πόλις εἶχε καὶ κατὰ τοὺς χριστιανικοὺς χρόνους σπουδαιότητα ὡς μία τῶν 7 ἐκκλησιῶν τῆς Ἀποκαλύψεως. Ἐκυριεύθη δὲ τῷ 1390, τελευταία μείνασα βυζαντινὴ κτῆσις εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, ὑπὸ τὸν Σουλτᾶνον Βαγιαζὶτ Α΄. Ἡ Φιλαδέλφεια διετήρησε μέχρι σήμερον τὸ περιβάλλον αὐτὴν κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους τεῖχος, τὸ ὁποῖον ἔχει πολυαρίθμους στρογγυλοὺς πύργους, εἰς τὸ ὁποῖον ὅμως εἰς πολλὰ μέρη ἤνοιξαν ὀπάς. Διατηρεῖται δὲ μεταξὺ τῶν οἰκιῶν τῆς πόλεως καὶ ρωμαϊκὸν οἰκοδόμημα, μεταβληθὲν ἔπειτα εἰς χριστιανικὴν ἐκκλησίαν. Ἐπί τινος δὲ προεξοχῆς τοῦ λόφου τοῦ Τμώλου, ὑψουμένου 50 μ. ὑπεράνω τῆς πόλεως, κεῖνται τὰ ἐρείπια τῆς μεσαιωνικῆς, ἴσως δὲ καὶ τῆς ἀρχαίας ἀκροπόλεως.—Ἡ πόλις ἐβλάβη καὶ ἄλλοτε καὶ τῷ 17 μ. Χ. ἀπὸ σεισμούς, διότι τὸ ἔδαφός της εἶναι σεισμόπληκτον, γειτνιάζον πρὸς τὴν σεισμόπληκτον Κατακεκαυμένην.

γ΄) Σαντζάκιον Ἀϊδινίου.

Ἀποτελεῖται ἀπὸ 5 καζάδες, Ἀϊδινίου, Σεβκὲ (Σωκίων), Τσί, νας, Μποζδογάν, Ναζλί.

Τὸ ὄνομα Ἀϊδίνιον, ἐπεκταθὲν ἀπὸ τῆς πόλεως εἰς ὁλόκληρον τὸ σαντζάκιον καὶ τὸ βιλαέτιον, προέρχεται ἀπὸ τὸν ἱδρυτὴν τῆς πόλεως Ἀτδίν, ἐμίρην, εἰς τὸν ὁποῖον ἐδόθη τῷ 1310 τὸ τμῆμα τοῦτο τῆς Λυδίας πρὸς διοίκησιν.

Ἀϊδίνιον *(Ἀϊδὶν-γκιουζὲλ-χισὰρ=τὸ ὡραῖον φρούριον τοῦ Ἀϊδίν).*

Κάτοικοι 40,000.
Ἕλληνες 10,000.
Ἑβραῖοι 1500.
Ἀρμένιοι 300.
Τοῦρκοι 25,000.
Λεβαντῖνοι καὶ Εὐρωπαῖοι 1000.

Εἶναι ἕδρα σαντζακίου καὶ κεῖται ἐπὶ τῆς κατωφερείας ἑνὸς ἐκ τῶν λόφων ἐκείνων, τοὺς ὁποίους προεκβάλλει ἡ Μεσσωγὶς πρὸς τὴν κοιλάδα (τοῦ Μαιάνδρου), ἔχει δὲ ἕνεκα τούτου γραφικὴν θέσιν, καὶ διαρρέεται ἀπὸ τὸν παραπόταμον τοῦ Μαιάνδρου Ταμπὰκ-τσάϊ, τὸν Εὔδωνα τῶν ἀρχαίων. Ἀλλ' ἡ πόλις ἐκτείνεται καὶ εἰς τὴν ἔξοδον τῆς μεγάλης κοιλάδος τοῦ Ταμπὰκ-τσάϊ. Ἡ ἀγορὰ καὶ ὁ κύριος ὄγκος της κεῖνται πρὸς Δ τοῦ ροῦ του, ἐνῷ ἡ ἑλληνικὴ συνοικία κεῖται πρὸς Α καὶ προχωρεῖ ἐπὶ ὑψωμάτων. Ὑπεράνω δὲ τῆς συνοικίας ταύτης ὑπάρχουν καφενεῖα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἔχει κανεὶς θέαν ἐξαίρετον πρὸς τὴν κάτω πόλιν, μὲ τὰ πολυάριθμα τζαμιά της, μὲ τὸν ἐκ κήπων στέφανον, τὸν περιβάλλοντα αὐτήν, ἔπειτα δὲ πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ Μαιάνδρου καὶ πέραν ἀκόμη πρὸς τὰ ὄρη τῆς Καρίας. Μεγαλοπρέπειαν δὲ ὡραίαν προσδίδουν εἰς τὸ θέαμα κυρίως αἱ γάνιμοι πεδιάδες, οἱ συκεῶνες, οἱ ἀμπελῶνες, οἱ πρασινίζοντες λειμῶνες. Καὶ αἱ οἰκίαι τῆς πόλεως ἔχουν ὁπωσδήποτε ἐμφάνισιν εὐάρεστον, διότι περιστοιχίζονται ἀπὸ κήπους, ὅπου θάλλουν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πορτοκαλέαι. Ἀλλ' οἱ δρόμοι τῆς πόλεως εἶναι στενοὶ καὶ ἑλικοειδεῖς, ἡ ἀγορὰ μικρὰ καὶ αἱ οἰκοδομαὶ ἐν γένει ἀνάξιαι λόγου. Πλησίον τῆς ἑλληνικῆς συνοικίας εἶναι καὶ ἡ ἀρμενική, (πρὸς Α τοῦ Εὔδωνος), πλησίον δὲ τῆς τουρκικῆς ἡ ἑβραϊκὴ (πρὸς Δ). Ἡ δὲ κοιλὰς τοῦ Εὔδωνος ἔχει πλατάνους σκιεροὺς καὶ ἐκεῖ συχνάζουν οἱ κάτοικοι κατὰ τὰς ἑσπερινὰς ὥρας. Ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ διέρχεται διὰ τοῦ κάτω μέρους τῆς πόλεως, ἡ ἀγορὰ εὑρίσκεται εἰς ὕψος 90 μ. καὶ ἡ ἀκρόπολις ἔχει

ὕψος 280 μ. Ἡ ἑλληνικὴ κοινότης τῆς πόλεως ηὐξήθη γοργότατα ἀπὸ τῆς στρώσεως τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς καὶ ἡ εὐπορία αὐτῆς προήχθη ἔκτοτε. Τὸ Ἀϊδίνιον κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἄπιστον Σμύρνην (Γκιοὺρ-Ἰσμὶρ) θεωρεῖται ὡς ὁ προμαχὼν τοῦ τουρκισμοῦ, ἂν καὶ οἱ Ἕλληνες εἶναι πολυπληθεῖς, δὲν λείπουν δὲ καὶ Ἀρμένιοι καὶ Ἑβραῖοι. Ἡ πόλις κατὰ τὸ θέρος εἶναι ἀφορήτως θερμὴ καὶ πάντοτε νοσηρά. Πολλάκις δὲ ἔπαθεν ἀπὸ σεισμούς, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι τῆς κοιλάδος τοῦ Μαιάνδρου συνοικισμοί. Καταφανῆ δὲ εἶναι καὶ σήμερον ἀκόμη τὰ ἴχνη τῆς καταστροφῆς ἐκ τῶν σεισμῶν τοῦ 1895 καὶ 1899.—Ἡ ἐμπορικὴ κίνησις τοῦ Ἀϊδινίου εἶναι ζωηροτάτη. Διότι ἡ πόλις εἶναι κέντρον ἐμπορικὸν σπουδαιότατον πρώτων ὑλῶν, ὑφαντῶν, βάμβακος κυρίως καὶ σύκων, δημητριακῶν, ἐλαίου, σταφίδος, βιομηχανικῶν προϊόντων, διότι ἡ πόλις ἔχει καὶ βαφεῖα, μύλους, βυρσοδεψεῖα, ἐκκοκκιστήρια, ἐργοστάσια γλυκόρριζας. Τὸ ἐμπόριον δὲ τοῦτο ἔχουν εἰς χεῖράς των οἱ Ἕλληνες καὶ πρὸ πάντων Ἠπειρῶται, ὀλίγοι Ἑβραῖοι καὶ Ἀρμένιοι, ἐνῷ οἱ Τοῦρκοι, ὅσοι εἶναι γαιοκτήμονες καὶ πλούσιοι, ζοῦν μόνον ἀπὸ τὰ μόνιμα εἰσοδήματά των. Μέχρι δὲ τοῦ 1871 τὸ Ἀϊδίνιον ἦτον ἡ πρωτεύουσα τοῦ μεγάλου καὶ πλουσίου τούτου βιλαετίου. Τὸ ἔτος ὅμως τοῦτο ὁ βαλῆς μετέθηκε τὴν ἕδραν του εἰς τὴν Σμύρνην ἕνεκα τῆς μεγάλης σπουδαιότητος, τὴν ὁποίαν ἡ πόλις αὕτη ἀπέκτησε δι' ὅλον τὸ βιλαέτιον. Ἔκτοτε δὲ ἠλαττώθη καὶ ὁ πληθυσμός του. Διετήρησεν ὅμως τὸ βιλαέτιον καὶ τὸ παλαιόν του ὄνομα, ἐνῷ συνήθως τὰ βιλαέτια ὀνομάζονται ἀπὸ τὸ ὄνομα τῆς πρωτευούσης των. Ἡ περὶ τὸ Ἀϊδίνιον χώρα ἔχει πολυάριθμα χωρία καὶ τσιφλίκια. Κατοικοῦνται ἀπὸ πλουσίους Τούρκους, τοὺς ὁποίους ὅμως ἐκμεταλλεύονται πολυειδῶς οἱ Ἕλληνες, ἰδίως οἱ Ἠπειρῶται. Οἱ πτωχοὶ Τοῦρκοι ἀσχολοῦνται μὲ τὴν κτηνοτροφίαν κυρίως τῶν καμήλων. Εἰς δὲ τοὺς λειμῶνας βόσκουν τὰ ποίμνιά των ποιμένες Γιουρούκιδες.

Ἱστορικαὶ εἰδήσεις. —Ἡ πόλις εἶναι ἡ διάδοχος τῶν Τράλλεων, κειμένων ἐπὶ τοῦ λόφου, τοῦ ὑπεράνω τῆς σημερινῆς πόλεως, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἡ θέα πρὸς τὸν κάτω ἐκτεινόμενον ἐλαιῶνα καὶ πρὸς τὰ πέριξ εἶναι τῷ ὄντι ἐξαισία. Αἱ Τράλλεις ἦσαν ὀχυρὰ πόλις. Τῷ 400/399 ἐπολιορκήθησαν ἄνευ ἀποτελέσματος ἀπὸ τοὺς Σπαρτιάτας. Ἀφοῦ δὲ κατεκτήθησαν ἀπὸ τὸν Μ. Ἀλέξανδρον, ἤκμασαν ἐπὶ τῶν Σελευκιδῶν καὶ Ἀτταλιδῶν. Καὶ τότε τὰ σῦκα τῶν Τράλλεων ἦσαν περίφημα. Τῷ 26 π. Χ. ἡ πόλις κατεστράφη ἀπὸ σεισμόν, ἀνοικοδομήθη δὲ ἔπειτα ἀπὸ τὸν Αὔγουστον καὶ ὠνομάσθη Καισάρεια. Ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν ἦτον ἕδρα ἐπισκόπου, ὑπαγομένου εἰς τὴν μητρόπολιν Ἐφέσου. Ἡ πόλις ὑπῆρξε πατρὶς τοῦ ἀρχιτέκτονος τῆς ἁγ. Σοφίας Ἀνθεμίου. Ἐπὶ τῶν Σελτζουκιδῶν ἦτο πρωτεύουσα ἰδίου σελτζουκικοῦ κράτους. Ἀργότερον δὲ καὶ μέχρι τοῦ 1833 κατείχετο ἀπὸ τοὺς Καραοσμάνογλου. Μόλις δὲ κατὰ τὸν μεσαιῶνα ἐσχηματίσθη ἡ νέα πόλις κάτω ἀπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ λόφου, τὸ σημερινὸν Ἀϊδίνιον, καὶ πρὸς οἰκοδομὴν αὐτῆς μετεχειρίσθησαν τὸ ὑλικὸν τῶν ἀρχαιοτέρων κτισμάτων τοῦ λόφου.

Σώκια *(Σέβκε).*

Κάτοικοι 16,000.

Ἕλληνες 7,000.

Τοῦρκοι 9,000.

Εἶναι ἕδρα τοῦ καζᾶ Σέβκε καὶ κεῖνται εἰς τὰ ΒΔ τοῦ κρασπέδου τῆς κάτω κοιλάδος τοῦ Μαιάνδρου, τῆς ὁποίας κέντρον ἀποτελοῦν, εἰς τὸ ΒΑ ἄκρον τοῦ ὄρους τῆς Μυκάλης, ἡ ὁποία ἐκτείνεται μέχρις αὐτῶν. Τὰ Σώκια εἶναι μεσόγειος, εὔπορος καὶ μεγάλη κωμόπολις μὲ ἀξιόλογον ἀγοράν, μὲ ζωηρὸν ἐμπόριον, μὲ καταστήματα εὐρωπαϊκῶν εἰδῶν εὐπρόσωπα, μὲ ἕνα ἀτμόμυλον καὶ μὲ ἐργοστάσιον πρὸς κατεργασίαν τῆς γλυκόρριζας τοῦ οἴκου Forbes. Οἱ κάτοικοι εἶναι Τοῦρκοι, ἀλλὰ πολυάριθμοι εἶναι καὶ οἱ Ἕλληνες. Ἡ πόλις συχνάζεται ἀπὸ περιηγητάς, διότι ἐδῶ καταλήγει ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ (διακλάδωσις τῆς γραμμῆς Σμύρνης - Ἀϊδινίου), ἀπ' ἐδῶ δὲ μὲ ἵππους ἢ μὲ ἁμάξας μεταβαίνουν οἱ περιηγηταὶ πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν ἀρχαιοτήτων Πριήνης καὶ Μιλήτου. Καὶ ἡ γραμμὴ ἐννοεῖται συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐμπορικὴν πρόοδον τῶν Σωκίων. Πρὸς Δ αὐτῶν καὶ εἰς ὀλίγην ἀπόστασιν λειτουργεῖ ἀνθρακωρυχεῖον, ἀνῆκον εἰς τὸν ἐκ Σμύρνης Μανωλόπουλον καὶ εἰς Γάλλους κεφαλαιούχους.

Ἡ περιφέρεια τῶν Σωκίων ἔχει πολλὰ καὶ εὔπορα χωρία, κατοικούμενα καὶ ἀπὸ Ἕλληνας πολυπληθεῖς. Ἐκ τούτων ἀναφέρομεν τὸ *Γενὶ-κιοϊ* (Καινούργιο χωριό, Νεοχώριον) μὲ Ἕλληνας 3,000 πρὸς Ν τῶν Σωκίων κείμενον, τὸ *Γκιούμενες*, τουρκικὸν (700), τὸ *Κελεμπέσιον* εἰς ἀπόστασιν ἡμισείας ὥρας ἀπὸ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας Πριήνης, νοτιώτερον τοῦ προηγουμένου (5,500), τὸ *Τουρουὺζ-Δεϊρμέν*, ἑλληνικόν, καὶ πλησίον τῆς ἀρχαίας Πριήνης, τὸ *Ἀκ-*

Βουργάς, τουρκικόν (300), τὰ *Δωμάτια* (7,000), μέγα καὶ εὔπορον τελείως ἑλληνικόν, εἰς τὰς νοτίους ὑπωρείας τῆς Μυκάλης καὶ ἐπὶ ἰδίας κοιλάδος, τὴν *Σπηλιὰν* (500) ἑλληνικόν, τὰ *Παλάτια* (τουρκ. Μπαλὰτ 200), ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς ἀρχαίας Μιλήτου, τὸ *Ὄζμπαση* (200), τουρκικόν, πρὸς τὰ ΒΑ τῶν Παλατίων, τὸ *Ἀκ-κιοϊ* πρὸς Ν τῶν Παλατίων (4,500), πλησίον τοῦ ὁποίου ἀναβλύζει πηγὴ ἀρδεύουσα τοὺς κήπους του καὶ κινοῦσα μύλον, τὸν *Γέροντα* (6,000) πρὸς Ν τῶν Παλατίων καὶ εἰς ἀπόστασιν 18 χμ. ἀπ' αὐτῶν (ναυμαχία τοῦ Γέροντα εἰς τὸν ὁμώνυμον κόλπον τῆς 29 Ἰουλίου 1824 κατὰ τὴν ἐπανάστασιν), εἰς τὸ μέσον ἀγρῶν, χωρίον ἔχον μεγάλην ἐκκλησίαν, τὸν *Τουρκογέροντα* πρὸς τὰ ΒΑ αὐτοῦ. Τὰ χωρία ταῦτα καλλιεργοῦν γῆν γονιμωτάτην (βλ. κατωτ.). Πρὸς τὰ παράλια ἡ περιφέρεια Σωκίων ἔχει καὶ πλουσιώτατα ἰχθυοτροφεῖα (τῆς Καρίνας, Καμπαετίου, Σεκιζ-μπουρνοῦ καὶ Τεριγκιολίου). Ἡ περιφέρεια ὑπάγεται καὶ εἰς ἰδίαν ἐπισκοπὴν τῆς μητροπόλεως Ἐφέσου, τὴν ἐπισκοπὴν Ἀνέων.

Ἀρχαῖαι πόλεις τῆς περιφερείας Σωκίων.

Εἰς τὴν κοιλάδα, τὴν πρὸς τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ, κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἔκειντο ἡ Πριήνη πρὸς Β, ἡ Μυοῦς δὲ πρὸς Ν τοῦ ἀρχαίου κόλπου, ἡ μεγάλη Μίλητος, ἡ Ἡράκλεια ἔπειτα καὶ ἡ Μαγνησία ἡ πρὸς Μαιάνδρῳ.

Ἡ *Πριήνη* λέγεται ὅτι ἱδρύθη ἀπὸ τὸν Αἴγυπτον, τὸν υἱὸν τοῦ Νηλέως, καὶ ἦτον ἰωνική. Ἀπὸ τὸν βασιλέα τῆς Λυδίας Ἄρδυν κατακτηθεῖσα, ἀπέβη τὸ στήριγμα τῆς λυδικῆς δυνάμεως εἰς τὴν χώραν ταύτην. Ἀνεδείχθη δὲ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Βίαντος (μεταξὺ 600 καὶ 550), ἑνὸς τῶν ἑπτὰ σοφῶν. Περὶ τὸ 545 τὴν ἐκυρίευσεν ὁ Κῦρος. Ἡ Πριήνη ἤριζεν ἀδιακόπως μὲ τὴν Σάμον, Μίλητον καὶ Μαγνησίαν. Ἡ πόλις μετέσχε καὶ τῆς ἀθηναϊκῆς συμμαχίας, ἀλλὰ τῷ 442 αἱ Ἀθῆναι τὴν παρέδωκαν εἰς τὴν Μίλητον. Ποῦ ὅμως ἔκειτο ἡ παλαιὰ αὕτη πόλις εἶναι ἄγνωστον. Ἀναμφιβόλως δὲν ἔκειτο ἐκεῖ ὅπου ἱδρύθη ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 4 αἰῶνος ἡ νέα πόλις, τὴν ὁποίαν συνεπλήρωσεν ὁ Μ. Ἀλέξανδρος μετὰ τὸ 334. Ἐπὶ τῶν Διαδόχων ἡ Πριήνη ἐδυστύχησεν. Ἄτταλος ὁ Β΄ ἐπολιόρκησε τὴν πόλιν, σωθεῖσαν μόνον τότε διὰ τῆς μεσολαβήσεως τῶν Ρωμαίων. Ἐπὶ τούτων ἐξηκολούθησε ζῶσα βίον μέτριον. Ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν ἀπέκτησεν ἐκκλησίας καὶ φρούριον, ἡ δὲ μονὴ τῆς Πάτμου εἶχε καὶ ἐδῶ κτήματα. Ἐπὶ τῶν Τούρκων (ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 13 αἰῶνος) ὠνομάσθη Σαμσοὺν-καλεσὶ καὶ σὺν τῷ χρόνῳ ἠρημώθη.—Ἀνασκαφὰς ἐνήργησεν εἰς τὴν Πριήνην τῷ 1895 ὁ Κάρολος Humann, ἔπειτα δὲ ὁ Th. Wiegand μέχρι τοῦ 1898. Αἱ ἀποκαλυφθεῖσαι ἀρχαιότητες εἶναι σπουδαιόταται (τεῖχη, ἱερά, ἰδιωτικαὶ οἰκίαι, βουλευτήριον, στοαί, γυμνάσιον κτλ.).

Ἡ *Μυοῦς*, ἰωνικὴ πόλις, ἐδόθη ὡς γνωστὸν εἰς τὸν Θεμιστοκλέα ὑπὸ τοῦ Ἀρταξέρξου ὡς ὦρον. Παρήκμασε δὲ ἀφοῦ κυρίως διὰ τῶν προσχώσεων τοῦ Μαιάνδρου ἀπεκλείσθη ἀπὸ τῆς θαλάσσης. Σήμερον ὀλίγα ἀρχαῖα μόνον ἐρείπια ἀπομένουσιν ἐπὶ λόφου καὶ βυζαντινοῦ φρουρίου λείψανα ἐπὶ τῆς θέσεως, ὅπου ἄλλοτε ἡ πόλις ἐξετείνετο.

Ἡ *Ἡράκλεια* παρὰ τὸν Λάτμον, εἰς τὴν ἀπέναντι τῆς Μιλήτου παραλίαν τοῦ λατμικοῦ κειμένη, ἤκμασεν, ἐπ' ὀλίγον ὅμως, κατὰ τοὺς ἑλληνικοὺς χρόνους. Κατὰ δὲ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς ἐπληρώθη καὶ αὐτή, ὡς καὶ αἱ ὄχθαι τῆς λίμνης (Βαφι - δενιζ) καὶ ὁ ὑπερκείμενος αὐτῆς Λάτμος ἀπὸ μοναχοὺς καὶ ἐρημίτας. Ἀλλ' οἱ Σελτζοῦκοι ἐξεδίωξαν περὶ τὸ 1080 καὶ τελειωτικῶς περὶ τὸ 1300 τοὺς χριστιανοὺς ἀπὸ τὴν χώραν ταύτην. Τὰ δὲ μεγαλοπρεπῆ ἐρείπια, τὰ κάτω τοῦ ἀγρίου Λάτμου, ἀνήκουν εἰς τὰ ρωμαντικώτατα μέρη τῆς δυτικῆς Μ. Ἀσίας.

Ἡ δὲ παλαιά, ἀκμαία, ἔνδοξος καὶ ἐμπορικὴ *Μίλητος* ἔκειτο ἐπὶ τῆς Καρίας (καὶ ὄχι τῆς Λυδίας) καὶ ἐπὶ τῆς ὄχθης τοῦ Λατμικοῦ κόλπου. Ἱδρύθη δὲ κατὰ πρῶτον ἀπὸ ἀποίκους ἐκ Κρήτης, ὅπου μάλιστα ὑπῆρχε πόλις φέρουσα τὸ ἴδιον ὄνομα, ἔπειτα δὲ ἀπὸ Ἴωνας ἀποίκους, τῶν ὁποίων ἀρχηγὸς ἀναφέρεται ὁ Νηλεύς, ὁ υἱὸς τοῦ Κόδρου. Ἡ πόλις κατὰ πρῶτον ὑπῆρξε γεωργική. Κειμένη ὅμως ἐπὶ θέσεως εὐνοϊκῆς, ἐπὶ χερσονήσου, ἐπὶ κόλπου, βαθέως εἰσχωροῦντος εἰς τὴν ξηράν, ἔχοντος δὲ ἀρίστους λιμένας, ἐπὶ κόλπου δέ, εἰς τὸν ὁποῖον κατέληγον σπουδαῖαι ἐμπορικαὶ ὁδοὶ ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ, ἀπέβη σὺν τῷ χρόνῳ σπουδαιότατος λιμὴν καὶ ἡ μεγίστη τῶν ἰωνικῶν πόλεων. Ἀφοῦ δὲ ἀνέπτυξε καὶ τὴν βιομηχανίαν (ἰδίως τῶν μαλλίων καὶ τῶν ὑφασμάτων), ἐπεξέτεινε τὰς ἐμπορικάς της ἐπιχειρήσεις τὸν Εὔξεινον, ὡς καὶ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης πρὸς αὐτόν καὶ ἠδυνήθη μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 6 αἰῶνος νὰ ἱδρύσῃ ἐκεῖ, ἐπὶ τῶν νήσων καὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον 80 περίπου ἀποικίας!, ἐκ τῶν ὁποίων ὑπῆρξαν καὶ αἱ ἀναπτυχθεῖσαι εἰς μεγάλας πόλεις. Τὸν 7 καὶ 6 αἰῶνα οἱ βασιλεῖς τῆς Λυδίας τὴν ἐπολιόρκησαν πολλάκις, χωρὶς ὅμως

ἀποτέλεσμα, καὶ τέλος ἐδέχθησαν μόνον νὰ συμμαχήσωσι μετ' αὐτῆς. Ἐπὶ τοῦ τυράννου αὐτῆς Θρασυβούλου, τοῦ φίλου τοῦ Περιάνδρου τῆς Κορίνθου (τέλος τοῦ 7 αἰῶνος), ἡ Μίλητος ἔφθασεν εἰς τὴν μεγίστην της ἀκμήν. Τότε ἀπέβη «ἡ Βενετία τῆς ἀρχαιότητος». Εἰς τὴν Μίλητον ἐτελειοποιήθη τὸ φοινικικὸν ἀλφάβητον καὶ ἤρχισεν ἡ κοπὴ νομισμάτων. Ἡ Μίλητος ὑπῆρξε καὶ ἡ πατρὶς τῆς περὶ φύσεως ἐπιστήμης. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Θρασυβούλου περιέπεσεν εἰς ἐμφυλίους σπαραγμοὺς καὶ τὸ ἐμπόριόν της κατέπεσεν. Γνωστὴ δὲ εἶναι ἡ ἐπὶ Δαρείου πολιτεία τοῦ τυράννου αὐτῆς Ἱστιαίου, τοῦ ἀκολουθήσαντος αὐτὸν κατὰ τῶν Σκυθῶν καὶ ὑποκινήσαντος τοὺς Ἴωνας εἰς ἐπανάστασιν μετὰ ταῦτα διὰ τοῦ Ἀρισταγόρου, τοῦ διαδόχου του. Καὶ ἡ Μίλητος μετὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Λάδης ἐκυριεύθη καὶ ἐτιμωρήθη σκληρῶς (494). Ἔκτοτε δὲ δὲν ἀνῆλθε πλέον εἰς τὴν προτέραν της δύναμιν. Ἀλλὰ τῷ 479 ἠλευθερώθη ἀπὸ τοὺς Πέρσας καὶ μετέσχε τῆς ἀθηναϊκῆς συμμαχίας. Τότε δὲ καὶ πάλιν ἀνεπτύχθησαν εἰς τὴν πόλιν αἱ τέχναι καὶ ἡ βιομηχανία. Τὰ ὑφάσματα καὶ τὰ οἰκιακὰ ἔπιπλα τῆς Μιλήτου ἀπέκτησαν μεγάλην φήμην καὶ οἱ Μιλήσιοι διεβοήθησαν τότε ὡς ἁβροδίαιτοι καὶ τρυφηλοί. Μετὰ μακρὰν δὲ πολιορκίαν ἐκυρίευσε τὴν πόλιν ὁ Μ. Ἀλέξανδρος (334), ἀπέδωκεν ὅμως εἰς αὐτὴν τὴν ἐλευθερίαν. Ἡ κατόπιν ἱστορία της εἶναι σκοτεινή. Κατὰ τοὺς πολέμους τῶν Διαδόχων ἤλλαξε κυρίους (τὸν Λυσίμαχον, τοὺς βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου, τοὺς Σελευκίδας τῆς Συρίας). Ἐπὶ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων καὶ ἰδίως ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας ἀνεπτύχθη καὶ πάλιν. Ὁ Καῖσαρ, ὁ Ἀντώνιος καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος (Πρ. 20,15) διέτριψαν εἰς τὴν Μίλητον. Ἀπὸ δὲ τῶν μέσων τοῦ 3 αἰῶνος ὑπέστη πολλὰ ἀπὸ τὰς βαρβαρικὰς ἐπιδρομάς. Ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν ὑπῆρξεν ἕδρα ἐπισκόπου καὶ κατόπιν ἀρχιεπισκόπου. Πρὸ τοῦ 800 μ. Χ. ἀνηγέρθη εἰς τὴν Μίλητον φρούριον, ὀνομαζόμενον *κάστρον Παλατίων* (Παλάτια) εἰς ἔγγραφα τῆς μονῆς Πάτμου, ἡ ὁποία μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 11 αἰῶνος εἶχε κτήσεις μεγάλας ἐπὶ τῆς χώρας τῆς Μιλήτου. Ἐπὶ Ἀνδρονίκου Β΄ (1282—1328) τὴν ἐκυρίευσαν οἱ Σελτζοῦκοι καὶ ἐγκατέστησαν ἴσως καὶ ἰδίον συνοικισμόν. Ἀνῆκε δὲ κατόπιν εἰς τοὺς κυριάρχους τοῦ Μέντεσε (Καρίας) καὶ ἀπέβη ἡ σπουδαιοτάτη ἐμπορικὴ πόλις τῆς παραλίας τῆς Καρίας, ἀφοῦ οἱ κυρίαρχοι τοῦ Μέντεσε συνῆψαν ἐμπορικὰς συνθήκας μὲ τὴν Βενετίαν. Τότε δὲ ἱδρύθη καὶ ἡ καθολικὴ ἐκκλησία τοῦ Ἁγ. Νικολάου. Ἐπὶ τῶν Ὀσμάνων (1400) ἐξηκολούθησε νὰ ἔχῃ σημασίαν ἐμπορικήν, οὗτοι δὲ ἔκτισαν εἰς τὴν

Μίλητον λαμπρὸν τζαμίον (1404). Σήμερον τὴν θέσιν της κατέχει τὸ μικρὸν χωρίον Μπαλὰτ 9 χμ. ἀπὸ τῆς παραλίας.

Ἡ Μίλητος ὑπῆρξεν ἡ πατρὶς τοῦ Θαλοῦ (ἐγεννήθη τῷ 640 π. Χ.), τοῦ Κάδμου, τοῦ πρώτου συγγράψαντος εἰς πεζὸν λόγον, τοῦ ἱστορικοῦ Ἑκαταίου, τοῦ ποιητοῦ καὶ μουσικοῦ Τιμοθέου (πρῶτον ἥμισυ τοῦ 4 αἰῶνος), τοῦ ἀρχιτέκτονος Ἱπποδάμου, τῆς Ἀσπασίας, τῆς φίλης τοῦ Περικλέους.—Αἱ ἀνασκαφαί, τὰς ὁποίας ἐπεχείρησαν γερμανοὶ ἀρχαιολόγοι κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας, ἔχουν νὰ ἐπιδείξουν εὑρήματα ἄξια πολλοῦ λόγου. Ἀνεσκάφη δὲ καὶ ἀνεφάνη τὸ ρωμαϊκὸν θέατρον, ἡ ἀγορὰ τῆς πόλεως, ναοί, τὸ βουλευτήριον, τὸ στάδιον, τὰ τείχη, ἠρῷα κτλ.—Ἡ τοποθεσία τῆς ἀρχαίας Μιλήτου καὶ ἡ καθόλου ἐμφάνισις τῆς τριγύρω χώρας μετεβλήθη πολὺ σήμερον. Ὁ μέγας λατμικὸς κόλπος ἀπεχώσθη τελείως καὶ μετεβλήθη εἰς λίμνην, Βαφὶ-δενὶζ τουρκιστί, Μπαστάρδαν θάλασσαν ἑλληνιστὶ καλουμένην. Καὶ ὁ παρατηρῶν σήμερον τὴν τριγύρω χώραν παραδόξως πως ἀντιλαμβάνεται ὅτι ἡ πόλις αὕτη, ἡ μεγάλη τῷ ὄντι καὶ ἀκμαία, δὲν εἶχεν ἐνδοχώραν γονιμότητος ἐκτάκτου, ἀμέσως συνεχομένην μετ' αὐτῆς. Ἐκ τούτου συνάγεται ὅτι ἀναμφιβόλως τὴν μεγάλην της ἀκμὴν ὤφειλεν εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ναυτιλίαν. Ἡ ὀχυρὰ δὲ τοποθεσία της τὴν ἐπροστάτευεν ἀπὸ προσβολὰς ἐχθρῶν. Εὔθετον ἐπίσης τοποθεσίαν εἶχεν ἡ Μίλητος ὡς πρὸς τὴν συγκοινωνίαν, διότι ἦτο κυρία τῶν δύο ἐκείνων εἰσόδων πρὸς τὴν Καρίαν, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ κοιλὰς τοῦ Μαιάνδρου ἀπετέλει ταυτοχρόνως καὶ κυρίαν εἴσοδον εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Μ. Ἀσίας. Ἀλλ' ὁ λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον ἡ δεσπόζουσα ἐμπορικὴ πόλις ἱδρύθη εἰς θέσιν διὰ τὴν κατὰ ξηρὰν συγκοινωνίαν ἀκατάλληλον, ὄχι δὲ ἐκεῖ ὅπου ἔκειτο ἡ Ἡράκλεια ἢ ἡ Μυοῦς ἢ εἰς ἄλλην ἐν γένει θέσιν τῆς τότε ὁμαλῆς παραλίας τοῦ Μαιάνδρου, εἶναι ὅτι τὰ πλοῖα ἀπὸ τῆς θαλάσσης μόνον μὲ κόπον πολὺν ἠδύναντο νὰ φθάσουν τὴν ἐσωτέραν παραλίαν διὰ τοῦ τότε ἀναμφιβόλως πολὺ ρηχοῦ μέρους τοῦ κόλπου τοῦ Μαιάνδρου ἢ δὲν ἠδύναντο ὅλως διόλου. Φαίνεται δὲ ὅτι τὰ ταξείδια κατὰ θάλασσαν ἐτελείωναν εἰς τὴν Μίλητον, ἀπὸ ἐκεῖ δὲ ἡ συγκοινωνία μὲ τὴν κοιλάδα τοῦ Μαιάνδρου θὰ ἐγίνετο μὲ μικρὰ ρηχὰ πλοιάρια. Πλὴν τούτου ἡ σχεδὸν νησιωτικὴ θέσις τῆς Μιλήτου παρεῖχεν ἀποτελεσματικὴν ἄμυναν κατὰ ἐχθρικῶν προσβολῶν.—Πρὸς Ν. τῆς Μιλήτου καὶ εἰς ἀπόστασιν 18 χμ. ἔκειντο τὰ *Δίδυμα*, ὅπου ἠγείρετο ὁ περίφημος ναὸς τοῦ Διδυμαίου Ἀπόλλωνος μὲ χρηστήριον, τοῦ ὁποίου

τὴν ἐπιμέλειαν εἶχεν ὁ οἶκος τῶν Βραγχιδῶν. Καὶ ὁ ναὸς δὲ οὗτος ἀνεσκάφη ὑπὸ τῶν γερμανῶν ἀρχαιολόγων (Wiegand). Ἔκειτο δὲ ἐκεῖ ἀκριβῶς ὅπου εἶναι σήμερον τὸ ἑλληνικὸν χωρίον Γέροντας.

Βορειοτάτη ἐξ ὅλων τούτων τῶν πόλεων εἶναι ἡ *Μαγνησία ἡ πρὸς Μαιάνδρῳ*, κειμένη ἐκεῖ ὅπου ὁ Ληθαῖος χύνεται εἰς τὸν Μαίανδρον. Εἰς χρόνους παναρχαίους ἦτον ἐνταῦθα ἐγκατεστημένον τὸ φῦλον τῶν Μαγνήτων. Ὁ δὲ Γύγης, ὁ βασιλεὺς τῆς Λυδίας, ἐκυρίευσε τὴν ἀποικίαν ταύτην. Ἀλλ' εὐθὺς μετὰ ταῦτα ἡ Μαγνησία κατεστράφη ὑπὸ τῶν Κιμμερίων (περὶ τὸ 650), ἀνοικοδομήθη ὅμως ὑπὸ τῶν Μιλησίων καὶ τῷ 530 ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Περσῶν. Τὴν πόλιν ἔλαβεν ὡς γνωστὸν δῶρον ἀπὸ τὸν Ἀρταξέρξην μαζὶ μὲ τὴν Μυοῦντα καὶ τὴν Λάμψακον ὁ Θεμιστοκλῆς (περὶ τὸ 460), ἔκοψε δὲ νομίσματα, ἐκ τῶν ὁποίων ὀλίγα διεσώθησαν. Πρὸς τιμὴν αὐτοῦ μετὰ τὸν θάνατόν του ἠγέρθη μνημεῖον ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς. Κατὰ δὲ τὸ 400/399 ὁ στρατηγὸς τῶν Σπαρτιατῶν Θίβρων κατέπεισε τοὺς κατοίκους της νὰ ἀφήσουν τὴν ἀνωχύρωτον καὶ νοσηρὰν πόλιν καὶ νὰ μετοικήσουν εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Θώρακος, ὅπου ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν θέσιν Λεύκοφρυν, ὅπου ὑπῆρχε καὶ ναὸς τῆς Ἀρτέμιδος, τῆς γενομένης πολιούχου. Ἀλλ' ἐνταῦθα ἡ πόλις δὲν ἀπέκτησε σπουδαιότητα ἐπὶ πολύ. Μόνον δὲ ἐπὶ τῶν Σελευκιδῶν ἐκηρύχθη ἐλευθέρα, καὶ ἔκτοτε ἤρχισε κάποια ἀκμὴ εἰς αὐτήν. Τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ τρίτου αἰῶνος ἡ πόλις ἀνῆκεν εἰς τοὺς Πτολεμαίους, τῷ 189 — 133 εἰς τοὺς βασιλεῖς τῆς Περγάμου. Ἐν ἔτει δὲ 87 π. Χ. μόνη σχεδὸν αὕτη ἐκ τῶν μικρασιατικῶν πόλεων ἔκλεισε τὰς πύλας της εἰς τὸν στρατηγὸν τοῦ Μιθραδάτου Ἀρχέλαον καὶ ἀπέκρουσε γενναίως τὰς ἐπιθέσεις του. Διὰ τοῦτο ἀπὸ τοῦ Σύλλα (84 π. Χ.) ἀπέβη ἐλευθέρα καὶ φίλη τῶν Ρωμαίων. Κατὰ τοὺς χριστιανικοὺς χρόνους ἦτον ἕδρα ἐπισκόπου. Κατὰ τὰ ἄλλα ἡ Μαγνησία ὑπέστη τὴν ἰδίαν τύχην τῶν Τράλλεων. Ἡ δὲ θέσις ὅπου ἔκειτο καθωρίσθη μόλις κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19 αἰῶνος. Ὁ Ληθαῖος εἶχε κατακαλύψει διὰ προσχώσεων τὸ ἔδαφός της εἰς βάθος 2-6 μ., Γάλλοι δὲ ἀρχαιολόγοι εἰργάσθησαν κατὰ πρῶτον πρὸς ἀποκάλυψίν της. Κυρίως ὅμως εἰργάσθησαν κατόπιν αὐτῶν Γερμανοὶ ὑπὸ τὸν Humann. Καὶ πολλὰ εὑρήματα αὐτῶν ἀπόκεινται σήμερον εἰς τὸ Βερολῖνον. Ἐν γένει αἱ ἀνασκαφαὶ ἔφεραν εἰς φῶς πολλὰ (βυζαντινὰ κτίσματα, ναὸς Ἀρτέμιδος μεταβληθεὶς εἰς ἐκκλησίαν, τῆς ὁποίας τὰ ἐρείπια ὑπάρχουν, ἀγορά, πρυτανεῖον, ἰδιωτικαὶ οἰκίαι, ᾠδεῖον, γυμνάσιον).

Κατὰ τὸν μεσαιῶνα ἡ θαλασσία συγκοινωνία πρὸς τὴν παραλίαν ταύτην ἐξέλιπε τελείως καὶ αἱ τρεῖς παράλιαι πόλεις ἐγκατελείφθησαν. Εἰς τοῦτο συνετέλεσεν ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ἐκχέρσωσις τοῦ λατμικοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ διακοπὴ τοῦ διαμετακομιστικοῦ ἐμπορίου διὰ τῆς Μ. Ἀσίας. Τὸ ἐμπόριον τῆς κοιλάδος ἐνεργεῖται σήμερον καθ' ὁλοκληρίαν διὰ τῆς Σμύρνης, ἀφοῦ ἡ Νέα Ἔφεσος δὲν ἐλήφθη οὐδόλως ὑπ' ὄψιν κατὰ τὴν στρῶσιν τοῦ σιδηροδρόμου. Ἡ μόνη δὲ σήμερον πόλις τῆς κοιλάδος πρὸς τὰς ἐκβολὰς εἶναι τὰ Σώκια.

Ναζλί.

Κάτοικοι 25,000.
Ἕλληνες 10,000.
Τοῦρκοι καὶ Ἑβραῖοι ὀλίγοι.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ κεῖται εἰς ἀπόστασιν 1 ½ ὥρας σιδηροδρομικῶς ἀπὸ τὸ Ἀϊδίνιον καὶ πρὸς Α αὐτοῦ. Διαιρεῖται εἰς δύο, εἰς τὸ Ἄνω Ναζλὶ ἢ Ναζλὶ-παζάρ, κείμενον ἐφ' ὑψηλοῦ, καὶ εἰς τὸ Κάτω Ναζλὶ ἐπὶ τῆς πεδιάδος. Μεταξὺ δὲ τῶν δύο διέρχεται ὁ σιδηρόδρομος. Εἶναι πόλις εὔπορος, ἔχει ἀρκετοὺς Ἕλληνας, εἶναι κέντρον ἐμπορίου ἐπιτοπίου μόνον (κυρίως σιτηρά, βάμβαξ, σῦκα, γλυκόρριζα, βαλανίδια, ἔλαιον). Ἡ τοποθεσία του εἶναι κατὰ τοῦτο εὐνοϊκή, ὅτι πρὸς Ν καὶ ἀπέναντί του καταλήγει ἡ μεγάλη κοιλὰς τοῦ Ἀκ-τσάϊ, ἡ ἐκβάλλουσα εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Μαιάνδρου. Ἀπὸ τὸ Ναζλὶ προχωρεῖ λεωφόρος διὰ τῆς κοιλάδος ταύτης πρὸς Ν μέχρι τοῦ Μποζδογάν. Ἀρχαῖος συνοικισμὸς ἐνταῦθα δὲν φαίνεται νὰ ὑπῆρχεν. Τὸ Ναζλὶ ἀνεπτύχθη πολὺ μετὰ τὴν στρῶσιν τοῦ σιδηροδρόμου. Οἱ Ἕλληνες αὐτοῦ εἶναι ἄποικοι ἐκ Σμύρνης, Φιλαδελφείας, Καισαρείας, Ἰκονίου, Σπάρτης Πισιδίας, Λέσβου, Ἠπείρου. Ἡ δὲ κοινότης των εἶναι ἐκ τῶν ἀκμαιοτάτων. Ἔχει δὲ ἐμπορικὰ καταστήματα πολλά, τραπεζιτικὰ γραφεῖα καὶ ἐκκοκκιστικὰ ἐργοστάσια βάμβακος.

Πρὸς Β τοῦ Ναζλίου σώζονται ἐρείπια τῶν ἀρχαίων Μασταύρων.

Μποσδογάν.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ, κεῖται ἐπὶ τῆς κοιλάδος τοῦ Ἀκ-τσάϊ καὶ πρὸς τὰ ἀριστερά του, καὶ συνδέεται δι' ἁμαξιτῆς μὲ τὸ Ναζλί. Ἡ ὅλη δὲ κοιλὰς τοῦ Ἁρπάσου (Ἀκ-τσάϊ), καὶ μάλιστα ἡ κάτω, ἔχει

σχετικῶς πυκνὸν πληθυσμόν. Ἀλλ' ὁ ποταμὸς κατέρχεται ἀπὸ ὄρη, ἀκατοίκητα, καὶ ἀπὸ ἀγρίας χαράδρας.

Γίροβα.

Εἶναι ἕδρα τοῦ καζᾶ Τσίνα καὶ κεῖται ἐπὶ τῆς μεγάλης κοιλάδος τοῦ Τσίνα (Μαρσύου), ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων παραποτάμων τοῦ Μαιάνδρου. Κυρίως ἡ ἕδρα τοῦ καζᾶ ἀποτελεῖται ἀπὸ 4 γειτονικὰ χωρία, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ κυριώτατον εἶναι ἡ Γίροβα, τὰ δὲ ἄλλα ὀνομάζονται Καρακολάρ, Καραμάν-κιοϊ, Χαμιτ-ἀβάτ. Καὶ ἡ Γίροβα εἶναι κυρίως εἰπεῖν χωρίον μὲ ὀλίγα καπηλεῖα.

Παραδόξως πως ἡ πεδιὰς τοῦ Τσίνα καὶ τὰ περικρασπεδώματά της μ' ὅλην τὴν γονιμότητά των δὲν εἶναι πυκνῶς κατοικημένα. Ἴσως εἷς λόγος τῆς ἀραιότητος τοῦ πληθυσμοῦ ἐδῶ, ὡς καὶ εἰς μερικὰς ἄλλας χώρας τῆς Καρίας, νὰ εἶναι αἱ μεγάλαι ἰδιοκτησίαι.

δ') Σαντζάκιον Δενιζλί.

Ἀποτελεῖται ἀπὸ 6 καζάδες, Δενιζλί, Σαράκιοϊ, Μπουλαντάν, Τσάλ, Καρατζὰ-σου, Ταβάς.

Τὸ σαντζάκιον εἶναι ἀπὸ τὰ γονιμώματα, εἰς σιτηρὰ κυρίως.

Δενιζλί.

Κάτοικοι 28,000.
Ἕλληνες 4,500.
Τοῦρκοι 20,000.
Ἀρμένιοι 2,000.
Ἑβραῖοι 500.

Εἶναι ἕδρα σαντζακίου καὶ κεῖται ἐπὶ γονιμωτάτης πεδιάδος, ἐχούσης πρὸς Ν τὸ Μπαμπᾶ-δὰγ (τὸ ὄρος Σάλβακος, κείμενον πλησίον τῶν ἀνατολικῶν συνόρων τῆς Καρίας πρὸς τὴν Φρυγίαν), ἐπὶ θέσεως λαμπροτάτης. Ἱδρύθη πιθανώτατα τὸν 14 αἰῶνα ὡς διάδοχος τῆς Λαοδικείας (βλ. κατωτ.). Ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο μέρη, ἀπὸ τὴν ἀγορὰν (παζάρ), ἡ ὁποία εἶναι ἡ πρώτη, ἡ ἄλλοτε ὠχυρωμένη πόλις, ἡ ὁποία, ὡς λέγεται, ἐγκατελείφθη ἀπὸ τοὺς περισσοτέρους κατοίκους κατόπιν σεισμοῦ τῷ 1702, καὶ ἀπὸ τὴν νέαν πόλιν, ἡ ὁποία κεῖται 1—2 χμ. ὑπεράνω τῆς πρώτης καὶ ἔχει μικρὰν ἀγοράν.

Τὸ Δενιζλὶ ἔχει τέσσαρας συνοικίας, δύο ἑλληνικάς, αἱ ὁποῖαι ἀπέχουν ἡ μία ἀπὸ τὴν ἄλλην 4 χμ., μίαν ἀρμενικήν, καὶ μίαν τὴν μεγαλυτέραν καὶ κεντρικήν, τουρκικήν. Ἐκ τῶν δύο πάλιν ἑλληνικῶν, ἡ μία, ἡ κάτω, ὀνομάζεται Πανταζοπούλειος. Ἱδρυταί της εἶναι οἱ δύο ἀδελφοὶ Πανταζόπουλοι, Κίμων καὶ Ἀντώνιος, ἐκ Ζαγορᾶς τῆς Θεσσαλίας καταγόμενοι, οἱ ὁποῖοι ἵδρυσαν ἐργοστάσια ἀλευροποιίας μὲ πολλὰ παραρτήματα, ὅπου ἐργάζονται πλεῖστοι ἐργάται, μὲ οἰκήματα ὑγιεινὰ καὶ κομψά, ἔχοντα ὕδωρ καὶ κήπους, ἠλεκτροφώτιστα δέ, μὲ ἐκκλησίαν καὶ λέσχην, μὲ ρυμοτομίαν καὶ δενδροφυτείαν.—Αἱ οἰκίαι τοῦ Δενιζλὶ εἶναι διεσκορπισμέναι καὶ κρυμμέναι ἐντὸς κήπων. Ὁ σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου εὑρίσκεται πρὸς Δ τῆς παλαιοτέρας πόλεως. Ὅπως δὲ ὅλη ἡ λεκάνη τῆς Ἱεραπόλεως, ἐντὸς τῆς ὁποίας κεῖται τὸ Δενιζλὶ (ἐντὸς δηλ. τῆς ἄνω κοιλάδος τοῦ Μαιάνδρου), οὕτω καὶ ἡ νέα αὕτη πόλις εἶναι σεισμόπληκτος.—Δὲν ἔχει δὲ τὸ Δενιζλὶ καὶ θέσιν εὐνοϊκὴν διὰ τὴν συγκοινωνίαν τόσον, ὅσον ἡ Ἱεράπολις, ἡ Λαοδίκεια καὶ αὐτὸ τὸ πρὸς τὰ ΒΔ Σαράκιοϊ. Διὰ τοῦτο σήμερον εἶναι ὁ τελικὸς σταθμὸς διακλαδώσεως τοῦ σιδηροδρόμου καὶ ὑπολείπεται τοῦ Σαράκιοϊ κατὰ τὴν ἐμπορικὴν σπουδαιότητα. Εἶναι δὲ μόνον τὸ τοπικὸν κέντρον τῆς περιχώρου του, γονιμωτάτης ἄλλως τε, ὅπου παράγεται κυρίως σησάμιον, γλυκάνισον, σιτηρὰ (ἄφθονος κριθή), ἀραβόσιτος, τριφύλλιον καὶ πᾶν εἶδος λαχανικῶν καὶ ὀπωρῶν. Ἀξιόλογος εἶναι καὶ ἡ βιομηχανία τῶν ἀλευρομύλων. Ἀπὸ Δενιζλὶ λεωφόροι ἄγουσιν εἰς τὸ Δεμιρτζί, διὰ δὲ τοῦ Σαράκιοϊ εἰς Μπουλαντὰν καὶ πρὸς Ν διὰ τῶν ὀρέων εἰς Γερέγγουμε.

Σαράκιοϊ.

Κάτοικοι 5,000 σχεδὸν ὅλοι Ἕλληνες.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ κεῖται ΒΔ τοῦ Δενιζλὶ εἰς τὸ κάτω μέρος τῆς λεκάνης τῆς Ἱεραπόλεως, ἐκεῖ δὲ ὅπου συμβάλλει ὁ Λύκος (Τσουρούκ-σοὺ) εἰς τὸν Μαίανδρον. Καὶ οὗτος μὲν ρέει ἀπὸ στενῆς καὶ κρημνώδους κοιλάδος μὲ ἰσχυρὰν πτῶσιν ἀπὸ ΒΑ, ἐνῷ ἡ κοιλὰς τοῦ Λύκου συνεχίζει τὴν εὐρεῖαν κοιλάδα τοῦ Μαιάνδρου ἀκόμη εἰς ἀπόστασιν 5—6 ὡρῶν περαιτέρω πρὸς Α. Ἡ παλαιὰ ὁδὸς καὶ ὁ σιδηρόδρομος βαίνουν ἐπὶ τῆς κοιλάδος τοῦ Λύκου, ἡ ὁποία πλέον ἀνήκει εἰς τὴν Φρυγίαν.—Τὸ Σαράκιοϊ εἶναι ἀξιόλογος καὶ κεντρικὴ ἀγορὰ (ὑημητριακά, σῦκα, σταφίς, κύρια ὅμως προϊόντα αὐτοῦ εἶναι ἡ κριθὴ καὶ ὁ βάμβαξ). Πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἐβλάβη ἀπο σεισμοὺς καὶ οἱ κάτοικοί του ἔζων εἰς ξύλινα παραπήγματα.

Δεμιρτζί.

Κάτοικοι 5,000.

Κεῖται ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Μαιάνδρου καὶ διεξάγει ἐμπόριον ἐσωτερικὸν καὶ τοπικῆς κυρίως σημασίας. Προϊόντα δὲ ἔχει κυρίως ὁ καζᾶς (τοῦ Τσὰλ) σταφίδα καὶ ὄπιον. Οἱ ἔμποροι τοῦ Δεμιρτζὶ-κιοϊ προέρχονται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀπὸ τὴν Σπάρτην τῆς Πισιδίας.

Γερέγκουμε *(Ἱερὰ Κώμη).*

Εἶναι ἕδρα τοῦ καζᾶ Ταβὰς καὶ κεῖται 25 χμ. πρὸς Ν τοῦ Δενιζλὶ ἐπὶ τῆς γονιμωτάτης κοιλάδος (δημητριακά, σταφίς) τοῦ Ἀκ-τσάϊ.

Μπουλαντάν.

Κάτοικοι 10,000.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ. Κεῖται εἰς τοὺς πρόποδας ὄρους, ἀποκλίνοντος πρὸς τὴν ἄνω κοιλάδα τοῦ Μαιάνδρου, ἐπὶ ἀνωμάλου ἐδάφους. Πρὸς Β.Δ. καὶ Ν προασπίζεται ἀπὸ ὄρη καὶ κρύπτεται ὑπ' αὐτῶν. Ἄφθονα ὕδατα καταρρέοντα περικλύζουν τὸ Μπουλαντάν. Πιθανώτατα ἱδρύθη ἐκεῖ ἵνα προφυλάσσεται ἀπὸ ἐχθρικὰς ἐπιδρομάς, εἰς χρόνους διωγμῶν καὶ πιέσεων. Εἰς τὸ Μπουλαντὰν ἀνεπτύχθη κυρίως ἡ βιομηχανία μαλλίνων, μεταξοποικίλτων, ὑφασμάτων. Ἡ κωμόπολις εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον τουρκική. Λεωφόρος ἄγει ἐντεῦθεν εἰς τὸ Σαράκιοϊ καὶ Δενιζλί.

Ἀρχαῖαι πόλεις πλησίον τοῦ Δενιζλί.

Πρὸς Β τοῦ Δενιζλὶ καὶ εἰς ἀπόστασιν 5 χμ. κεῖνται τὰ ἐρείπια τῆς *Λαοδικείας*. Ἡ πόλις ἱδρύθη τῷ 250 π. Χ. ἀπὸ τὸν Σελευκίδην Ἀντίοχον Β' (261—246 π. Χ.) καὶ ὠνομάσθη οὕτω πρὸς τιμὴν τῆς συζύγου του Λαοδίκης. Κατόπιν ἀπετέλεσε μέρος τοῦ βασιλείου τῆς Περγάμου μέχρι τῆς ὑποταγῆς αὐτοῦ εἰς τοὺς Ρωμαίους. Ἔκειτο δὲ ἐπὶ θέσεως εὐγοϊκῆς διὰ τὴν συγκοινωνίαν καὶ ὀχυρᾶς. Τὰ ἐρείπιά της ἐσύλησαν οἱ κάτοικοι τοῦ Δενιζλὶ διὰ τὴν οἰκοδομὴν τῶν οἰκιῶν των. Ἀλλ' ἡ τελεία καταστροφή των ἐπηκολούθησε κατὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ σιδηροδρόμου. Ἐν τούτοις μένουν ἀκόμη τὰ ἐρείπια τοῦ θεάτρου, τοῦ σταδίου, παλαιᾶς γεφύρας καὶ μερικῶν ἄλλων μεγάλων οἰκοδομημάτων, στῦλοι, ἐπιγραφαὶ κτλ. Ἡ Λαοδίκεια ἔκειτο ἐπὶ τῆς μεγάλης στρατιωτικῆς ὁδοῦ, ἡ ὁποία ἔφερεν ἀπὸ τὸν κάτω Μαίανδρον πρὸς τὴν Ἀπάμειαν (Δινὲρ) καὶ περαιτέρω πρὸς τὴν Συρίαν.

Ἀπὸ τὴν Τρίπολιν πάλιν (ΒΔ τῆς Λαοδικείας βλ. κατωτ.) καὶ τὴν Ἱεράπολιν ἄλλαι ὁδοὶ ὁρμώμεναι ἀπὸ τῆς μέσης καὶ τῆς βορείου Φρυγίας κατέληγον ἐνταῦθα, ἐνῷ πάλιν ἄλλαι ὁδοὶ (ὅπως σήμερον ἀπὸ τὸ Δενιζλὶ) ἐξετινάσσοντο ὡς ἀκτῖνες ἀπὸ τοῦ κέντρου πρὸς τὰ πρὸς Ν ὄρη, κατευθυνόμεναι πρὸς τὴν ἀνατολικὴν Καρίαν, πρὸς τὰ Κίβυρα, πρὸς τὴν Λυκίαν. Καὶ ἡ πόλις ἤκμασε διὰ τοῦτο, μόλις ἱδρύθη, ὡς ἐμπορική, ἀνέπτυξε τὴν βιομηχανίαν τῶν ἐρίων καὶ τῶν ὑφασμάτων καὶ ὑπῆρξε τὸ κυριώτατον στήριγμα τοῦ ἱδρυτοῦ της εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Καὶ ὁ Στράβων τὴν Ἀπάμειαν καὶ τὴν Λαοδίκειαν ὀνομάζει τὰς μεγίστας πόλεις τῆς Φρυγίας. Ἐπὶ Βυζαντινῶν ἦτο ἀκόμη ἀξιόλογος. Μνημονεύεται δὲ μέχρι τοῦ 13 αἰῶνος, ὁπότε (ἐπὶ τῶν Σελτζουκιδῶν) ἐγκατελείφθη.

Ἄλλην πόλιν τῶν μερῶν τούτων, ἱστορικήν, ἀναφέρομεν τὰς σεισμοπλήκτους *Κολοσσάς*. Ἐνῷ αἱ ἄλλαι πόλεις τῆς περιφερείας ταύτης (Λαοδίκεια, Ἱεράπολις, Τρίπολις) εἶναι ἱδρύματα τῶν Διαδόχων, αἱ Κολοσσαὶ εἶναι παλαιὰ πόλις, αὐτόχθων οὕτως εἰπεῖν, τὴν ὁποίαν μνημονεύει ὁ Ἡρόδοτος, ὡς μεγάλην πόλιν τῆς Φρυγίας ἐπὶ τοῦ Ξέρξου, καὶ ὁ Ξενοφῶν (Ἀνάβ. Ι, 2,6). Κατὰ τὸν Στράβωνα ἤκμαζε καὶ αὕτη διὰ τὴν βιομηχανίαν τῶν ἐρίων καὶ τὴν βαφικήν, τὴν ὁποίαν ἐξυπηρέτουν καὶ πηγαὶ μὲ ἄφθονον ὕδωρ. Σήμερον τὰ ἐρείπια τῶν Κολοσσῶν δεικνύονται ἐπὶ χαμηλοῦ λόφου εἰς τὴν νοτίαν ὄχθην τοῦ Λύκου. Πρὸς ταύτην, ὡς γνωστόν, ἔγραψεν ὁ ἀπόστολος Παῦλος (πρὸς Κολοσσαεῖς ἐπιστολή). Ἀλλ' ἐνῷ αἱ γειτονικαί της διετηρήθησαν μέχρι τῶν χρόνων τῶν Σελτζουκιδῶν, αἱ Κολοσσαὶ ἐγκατελείφθησαν περὶ τὰ 700 μ. Χ. Διάδοχος αὐτῶν εἶναι αἱ *Χῶναι*, 4 χμ. πρὸς Ν τῶν Κολοσσῶν κείμεναι, τῶν ὁποίων προστάτης ἦτο ὁ ἀρχάγγελος Μιχαήλ, μνημονευόμεναι κατὰ τοὺς πολέμους μεταξὺ Ὀθωμανῶν καὶ Βυζαντινῶν ὡς ὀχυρὸν φρούριον (τὰ ἐρείπια μεσαιωνικοῦ φρουρίου φαίνονται καὶ σήμερον). Αἱ Χῶναι εἶναι σήμερον ἀσήμαντον χωρίον καὶ φέρουν τὸ ἴδιον ὄνομα.

Ἡ δὲ *Ἱεράπολις*, ἡ πατρὶς τοῦ Ἐπικτήτου, κατὰ τὴν ὁποίαν ὀνομάζει ὁ Φίλιψον τὴν ὅλην λεκάνην, ἔκειτο 12 χμ. πρὸς Β τῆς Λαοδικείας. Ὑπῆρξεν ἀντίζηλός της καὶ ἱδρύθη μετὰ τὸ 190 π. Χ ἀπὸ τὸν Εὐμένην Β', ἀναμφιβόλως ὡς φρούριον συνοριακὸν καὶ ὡς στρατιωτικὴ ἀποικία. Ἀλλ' ἐπὶ Νέρωνος κατεστράφη ἐκ σεισμῶν (60 μ. Χ.). Κατόπιν ἀνηγέρθη. Καὶ πάλιν ὅμως ἔπαθεν ὑπὸ σεισμῶν ἐπὶ Ἀντωνίνου τοῦ Πίου καὶ Ἀλεξάνδρου Σεβήρου. Ἡ πόλις ἤκμασε

κυρίως ἐπὶ Σεβήρου καὶ Καρακάλλα, τοῦ ὁποίου ὁ παιδαγωγὸς καὶ σοφιστὴς Ἀντίπατρος κατήγετο ἐξ αὐτῆς. Εἶχε δὲ καὶ ἰουδαϊκὴν κοινότητα πολυπληθῆ, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἐνωρίτατα διεδόθη ἐδῶ ὁ χριστιανισμός. Καὶ ὁ ἀπόστολος Φίλιππος ἀναφέρεται ὅτι ἀπέθανεν ἐδῶ, εἰς μνήμην δὲ αὐτοῦ βραδύτερον ἀνηγέρθη ἐκκλησία. Ἡ Ἱεράπολις ἔπειτα ἔγινεν ἕδρα ἐπισκόπου καὶ μητρόπολις. Ἠρημώθη δὲ μετὰ τὴν ἐξάπλωσιν τῶν Σελτζουκιδῶν καὶ ἐπὶ τῶν χωρῶν τούτων. Καὶ ἐντεῦθα δέ, ὅπως καὶ εἰς τὴν Λαοδίκειαν, ἤκμασεν ἡ βιομηχανία τῶν ἐρίων, τῆς ὁποίας τὰ προϊόντα μετεφέροντο μέχρι τῆς Ἰταλίας. Ἀλλ' ἡ Ἱεράπολις εἶχε καὶ θερμὰς πηγὰς περιφήμους, αἱ ὁποῖαι ἐσυχνάζοντο πολύ.—Εἰς τὴν πόλιν ταύτην ἐλατρεύετο ἡ Κυβέλη, ὑπῆρχε δὲ καὶ ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Ἀφροδίτης. Σήμερον τὰ ἐρείπιά της, ὡς καὶ τῆς Λαοδικείας, ἐπισκέπτονται περιηγηταὶ ἐξ Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς. Εἶναι δὲ μεγαλοπρεπέστατα (θέατρα δύο, ἀγορά, βασιλική, αἱ θέρμαι, φρούριον μεσαιωνικόν, στοά, νεκροπόλεις).

Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας ἤκμασεν ἐνταῦθα καὶ ἡ *Τρίπολις*, ἐπὶ τοῦ Μαιάνδρου κειμένη. Ταύτης τὰ ἐρείπια (θέατρον, στάδιον, τάφοι) δεικνύονται πρὸς τὰ ἀνατολικὰ τοῦ Μπουλαντάν.

ε΄) Σαντζάκιον Μέντεσε.

Ἀποτελεῖται ἀπὸ 6 καζάδες, Μούγλων, Μερμερίς, Βουδρουμίου, Μυλάσων, Κόϊτζε, Μάκρης.

Τὸ σαντζάκιον, ἂν καὶ δὲν εἶναι ἐκ τῶν ἀγόνων, παρημελήθη, ἀπομεμακρυσμένον ἀπὸ τὴν Σμύρνην, στερεῖται δὲ καὶ συγκοινωνίας. Ἐκτείνεται ἐπὶ τῆς Καρίας ἀπὸ τῆς Βαφὶ-δενιζ μέχρι τῆς δυτικῆς Λυκίας.

Μοῦγλα.

Κάτοικοι 10,000.
Ἕλληνες 2,000.
Τοῦρκοι 8,000.

Εἶναι ἡ ἕδρα τοῦ σαντζακίου. Κεῖται δὲ εἰς τὸ βόρειον κράσπεδον πεδιάδος, καταληγούσης εἰς βουνόν, κείμενον μεταξὺ δύο γειτονικῶν χαραδρῶν, καὶ ἀνέχον τὴν ἀρχαίαν ἀκρόπολιν τῆς πόλεως. Αἱ οἰκίαι των ἐκτείνονται ἀπὸ τοὺς πρόποδας τοῦ βουνοῦ πρὸς τὴν πεδιάδα καὶ τὰς δύο χαράδρας. Εἰς τὴν κορυφὴν ἡ ἀκρόπολις εἶναι ἐπίπεδος, καὶ ἐπ' αὐτῆς ἐρείπια μεσαιωνικοῦ φρουρίου. Ἄφθονα

ὕδατα καταρρέουν ἀπὸ τῆς ἀκροπόλεως καὶ διαχύνονται ἐντὸς τῆς πόλεως, ὥστε μεταξὺ τῶν οἰκιῶν ὑπάρχουν δένδρα καὶ κῆποι. Εἰς τὴν ἀνατολικὴν χαράδραν κινοῦνται διὰ τῶν ὑδάτων μύλοι.

Τὰ Μοῦγλα εἶναι ἀξιόλογος πόλις μὲ μεγάλην ἀγοράν, ἂν καὶ ἡ τοποθεσία της εἶναι ἀποκεκλεισμένη καὶ δὲν ἔχει συγκοινωνίαν δι' ἁμαξιτοῦ. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἁμαξιτὸς κατεσκευάζετο μέχρι Κουλουκίου (βλ. κατωτ.) καὶ ἄλλη μέχρι Γιόβας (εἰς τὸ βάθος τοῦ Κεραμεικοῦ κόλπου), ἀλλ' ἄγνωστον μᾶς εἶναι ἂν συνεπληρώθησαν. Οἱ Τοῦρκοι τῶν Μούγλων εἶναι γαιοκτήμονες καὶ ἔμποροι, οἱ δὲ Ἕλληνες ἐργάται καὶ χειρώνακτες. Ἀπὸ τὰ Μοῦγλα δὲ διασκορπίζονται καθ' ὅλην τὴν περιφέρειαν αὐτῶν.—Ἀπὸ τὴν ἀκρόπολιν ἡ θέα εἶναι ἐξαισία. Ἡ πεδιὰς παράγει σιτηρὰ καὶ βρίζαν. Πρὸς τὸ ΝΑ ἄκρον αὐτῆς παρατηρεῖται ὁλόκληρος ἔκτασις ἀγρῶν δενδροφυτευμένων μὲ πολυαρίθμους κατεσπαρμένας οἰκίας. Εἶναι ὁ συνοικισμὸς Καραπαγλάρ. Ἡ ἐλαία εἰς τὴν πεδιάδα ταύτην δὲν εὐδοκιμεῖ.—Πλησίον δὲ τῶν Μούγλων κεῖται χωρίον ὀνομαζόμενον μὲ τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα Ἐπισκοπή, κατοικούμενον ὅμως ἀπὸ Τούρκους. — Τὰ Μοῦγλα εἶναι ἡ μόνη ἕδρα σαντζακίου τῆς Δ. Μ. Ἀσίας, εἰς τὴν ὁποίαν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ φθάσῃ κανεὶς οὔτε διὰ σιδηροδρόμου οὔτε διὰ πλοίου οὔτε δι' ἁμάξης.

Κέραμος (Γκέρεμε).

Εἶναι χωρίον ἐσφηνωμένον εἰς τὸ κράσπεδον ὄρους καὶ ἐπὶ μακρᾶς κοιλάδος τοῦ Καρτὰλ-δερέ, εἰς τὸ μέσον τῶν ἀρχαίων καὶ τῶν μεσαιωνικῶν ἐρειπίων τῆς Κεράμου, παλαιᾶς, μικρᾶς πόλεως ἐκ τῆς ὁποίας ὠνομάσθη καὶ ὁ κόλπος Κεραμεικός.

Γκιόβα (ἡ ἀρχαία πόλις Ἴδυμα ἢ Ἰδύμη).

Εἶναι ἀγκυροβόλιον εἰς τὸ βάθος τοῦ Κεραμεικοῦ. Ἀποτελεῖται μόνον ἀπὸ ὀλίγα μαγαζεῖα, κείμενα εἰς ὅρμον στενὸν καὶ στενῶς περιπεφραγμένον. Ἔχει δὲ πηγὴν καλοῦ ὕδατος, εἶναι ὅμως ὁ τόπος θερμὸς καὶ νοσηρός. Συγκοινωνίαν δι' ἀτμοπλοίων δὲν ἔχει.

Βουδρούμιον (Ἁλικαρνασσός).

Κάτοικοι 11,000.
Ἕλληνες 5,000.
Τοῦρκοι 6,000.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ. Κεῖται ἐπὶ λαιμοῦ γῆς, ἑνώνοντος τὴν ἐξωτερικὴν τριγωνικὴν χερσόνησον τῆς Ἁλικαρνασσοῦ μὲ τὴν ἄλλην, τὴν εὐρυτέραν, τὴν κειμένην μεταξὺ τοῦ Ἰασικοῦ κόλπου καὶ τοῦ Κεραμεικοῦ. Ἡ πόλις, ἔχουσα ἀπέναντί της τὴν Κῶν, εἶναι ἐκτισμένη ἀμφιθεατρικῶς. Περιβάλλεται δὲ ἀπὸ πυκνοφύλλους φυτείας καὶ κήπους. Αἱ κατάλευκοι οἰκίαι της εἶναι ἐκτισμέναι ὅπως καὶ εἰς τὰς νήσους, εἰς σχῆμα κύβου, μὲ στέγην ἐπίπεδον, ἢ ἀνέρχονται ὡς πύργοι. Παραδόξως ἄνω τῶν οἰκιῶν τῆς πόλεως ταύτης κανένας μιναρὲς δὲν ὑψοῦται, ἐνῷ οἱ περισσότεροι κάτοικοι εἶναι Τοῦρκοι.—Ὁ σημερινὸς λιμὴν τῆς πολίχνης εἶναι κυκλοειδὴς καὶ ἔχει τὸ στόμιόν του πρὸς Ν. Δεξιὰ δὲ τοῦ εἰσερχομένου ὑψοῦται τὸ φραγκικὸν φρούριον, τὸ ὁποῖον κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἀπετέλει τὴν ἀκρόπολιν τῆς Ἁλικαρνασσοῦ, κειμένην τότε ἐπὶ νησίδος, ἡ ὁποία ἐκαλεῖτο Ζεφύριον, ἡνώθη δὲ κατόπιν μὲ τὴν ξηράν, ἀφοῦ ἐκτίσθη τὸ φρούριον ὑπὸ τῶν Ἰωαννιτῶν τῆς Ρόδου. Εἶχεν ὅμως καὶ ἄλλην ἀκρόπολιν ἡ ἀρχαία Ἁλικαρνασσὸς πρὸς τὰ ἀριστερὰ τοῦ εἰσερχομένου εἰς τὸν λιμένα κειμένην, ὀνομαζομένην δὲ Σαλμακῖδα. Τοῦ Βουδρουμίου ἡ ἑλληνικὴ συνοικία κεῖται πρὸς τὰ ΒΑ τοῦ φραγκικοῦ φρουρίου, τοῦ ὁποίου μάλιστα καὶ ἐφάπτεται.—Σήμερον τὸ Βουδρούμι εἶναι, ἐννοεῖται, εἰς τελείαν παρακμὴν καὶ ἡ ἀγορά του ἔχει μόνον τοπικὴν σημασίαν. Ἡ δι' ἱστιοφόρων διεξαγομένη συγκοινωνία εἶναι ἀσήμαντος, μόνον δὲ κατὰ μακρὰ χρονικὰ διαστήματα προσεγγίζει ἀτμόπλοιον εἰς τὸν λιμένα τῆς ἄλλοτε τόσον ἀκμαίας πόλεως.

Ἱστορικαὶ εἰδήσεις.—Τὸ Βουδρούμι εἶναι ἡ διάδοχος τῆς Ἁλικαρνασσοῦ, ἀπικισθείσης κατὰ πρῶτον ἀπὸ Τροιζηνίους μετὰ τὴν κάθοδον τῶν Δωριέων εἰς τὴν Πελοπόννησον ἐπὶ τοῦ Ζεφυρίου. Ἀνῆκε δὲ εἰς τὴν δωρικὴν Ἑξάπολιν. Ἀλλ' ἤδη τὸν 5 αἰῶνα π. Χ. ἀπέβη ἰωνικὴ ἡ ἐπίσημος αὐτῆς γλῶσσα, εἰς τὴν ἰωνικὴν δὲ διάλεκτον ἔγραψεν ὁ Ἡρόδοτος, γεννηθεὶς τῷ 484 εἰς τὴν Ἁλικαρνασσόν. Βραδύτερον ἀπεσπάσθη ἀπὸ τὴν δωρικὴν Ἑξάπολιν. Τῷ 540 ὑπετάγη εἰς τοὺς Πέρσας, οἱ ὁποῖοι ὑπεστήριξαν ἐγχωρίους ἡγεμονικοὺς οἴκους (Κᾶρας), καὶ εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 5 αἰῶνος τοὺς Λυγδαμίδας. Θυγάτηρ τοῦ Λυγδάμιδος ἐγένετο ἡ Ἀρτεμισία (ἡ πρεσβυτέρα), ἡ διακριθεῖσα τῷ 480 κατὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Σαλαμῖνος. Ἡ Ἁλικαρνασσὸς μετὰ ταῦτα ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἀθηναϊκὴν συμμαχίαν. Κατόπιν ἐγένετο καὶ πάλιν περσικὴ (413), αὐτόνομος (περίπου ἀπὸ τὸ 394-377), περσικὴ δὲ πάλιν μέχρι τῆς ἐκστρατείας εἰς Ἀσίαν τοῦ

Ἀλεξάνδρου. Τότε δὲ ἤκμασε καὶ ἀπέβη αὐτὴ ἀντὶ τῶν Μυλάσων ἡ πρωτεύουσα τῆς Καρίας. Τότε ἔζησεν ὁ Μαύσωλος καὶ ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ Ἀρτεμισία (ἡ νεωτέρα). Ὁ Μαύσωλος ἐκαλλώπισε τὴν πόλιν καὶ διεξήγαγεν ἐπιτυχεῖς πολέμους. Τῆς Ἁλικαρνασσοῦ κατόπιν ἔγιναν κύριοι οἱ Μακεδόνες, οἱ βασιλεῖς τῆς Συρίας, τῆς Αἰγύπτου καὶ ἀπὸ τοῦ 129 οἱ Ρωμαῖοι. Ἐπὶ τῶν τελευταίων ἡ πόλις καὶ πάλιν ἤκμασεν, ἰδίως ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας. Τὴν ἀκμὴν ὅμως ταύτην, τὴν καὶ τελευταίαν, ἐπηκολούθησε παρακμή. Τῷ 1402 οἱ Ἰωαννῖται ἱππόται, ὁρμώμενοι ἀπὸ τῆς Ρόδου, ἦρχισαν ν' ἀνεγείρωσι τὸ φρούριον τοῦ στομίου τοῦ λιμένος, περὶ τοῦ ὁποίου εἴπομεν ἀνωτέρω. Τὸ φρούριον τοῦτο ὠνομάσθη Kastell St. Peter ἢ Petroneum, ἐκ τοῦ ὀνόματος δὲ τούτου προῆλθε τὸ σημερινὸν τουρκικὸν Μπουντρούμ. Ἐκ τῆς Ἁλικαρνασσοῦ ἐξεδιώχθησαν οἱ Ἰωαννῖται, ὅπως καὶ ἐκ τῆς Ρόδου, τῷ 1522 ἐπὶ τοῦ Σουλεϊμάν. Τὸ φραγκικὸν φρούριον διατηρεῖται μέχρι σήμερον καὶ χρησιμεύει ὡς φυλακὴ τῶν καταδικαζομένων διὰ βαρέα ἐγκλήματα.—Ἐκ δὲ τῶν καλλιτεχνημάτων, μὲ τὰ ὁποῖα ἐκόσμησε τὴν πόλιν ὁ Μαύσωλος, παγκοσμίου φήμης ἀπέβη ὁ μεγαλοπρεπέστατος τάφος του, τὸ Μαυσώλειον, τὸ ὁποῖον ἦρχισεν αὐτὸς ἐνόσῳ ἔζη, συνεπλήρωσε δὲ ἡ σύζυγός του, Ἀρτεμισία καὶ αὕτη καλουμένη, μετὰ τὸν θάνατόν του καὶ διεκόσμησεν. Ὁ ἄγγλος ἀρχαιολόγος Newton ἐξηκρίβωσε τῷ 1836 τὴν θέσιν του (ἔκειτο εἰς τὸ μέσον τῆς ἀρχαίας πόλεως), πολλὰ δὲ γλυπτὰ αὐτοῦ, ὡς καὶ τοῦ φραγκικοῦ φρουρίου, μετέφερεν εἰς τὸ Λονδῖνον. Ἄλλα ἀνάγλυφα τοῦ Μαυσωλείου μετεφέρθησαν εἰς τὸ Λονδῖνον βραδύτερον, τῷ 1846. Ἡ θέσις τῆς Ἁλικαρνασσοῦ ἦτο σπουδαία, διότι ἐδέσποζε τοῦ στενοῦ, τοῦ μεταξὺ τῆς χερσονήσου καὶ τῆς ἀπέναντι Κῶ. Δι' αὐτοῦ δὲ διεξήγετο ἡ ναυτιλία μεταξὺ τοῦ Αἰγαίου ἀφ' ἑνός, τῆς Συρίας δὲ καὶ νοτίας μικρασιατικῆς παραλίας ἀφ' ἑτέρου. Συγχρόνως ὅμως ἐδέσποζε καὶ τῆς διαμετακομίσεως τῶν ἐμπορευμάτων ἀπὸ τῆς ἠπείρου εἰς τὴν Κῶν.

Ἡ χερσόνησος τῆς Ἁλικαρνασσοῦ. Αὕτη ἔχει ἔδαφος τελείως ἄγονον, κρημνώδες καὶ ξηρόν. Τὰ καταπινόμενα τῶν βροχῶν ὕδατα ἀναβλύζουσι μόνον εἰς τὰ κράσπεδα τῶν πεδιάδων καὶ εἰς τὴν παραλίαν, εἰς ὀλίγας μεγάλας πηγάς. Ἐν τούτοις ἡ χώρα καλύπτεται ἀπὸ δάση. Καλλιεργεῖται δὲ καὶ ἡ ἄμπελος μέχρις ὕψους 600 μ. κυρίως ὅμως πλησίον τῆς παραλίας καὶ εἰς τὸ Βουδρούμι. Τριγύρω

αὐτοῦ καὶ ἐπὶ πεδινῶν ἐκτάσεων εὐδοκιμεῖ ἄριστα καὶ ἡ συκῆ. Ὑπάρχουν ἐπίσης κῆποι πλησίον μεγάλων πηγῶν καὶ εἰς μέρη διατηροῦντα ὑγρασίαν. Καλλιεργοῦνται πρὸς τούτοις καὶ τὰ σιτηρὰ (ἡ βρίζα ἐπὶ ὑψηλῶν ἐκτάσεων), εἰς μερικὰ δὲ λεκανοπέδια θερινοὶ καρποί. Ἡ κτηνοτροφία δὲν εἶναι ἀξιόλογος, ὡς καὶ ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν δασῶν. Μέταλλα ὑπάρχουν εἰς τὴν δυτικὴν ἀκωκὴν τῆς χερσονήσου πλησίον τῆς ἀρχαίας Μύνδου. Ἐπίσης παρατηρεῖται ἐδῶ καὶ ἐκεῖ σμύρις. Πλὴν δὲ μερικῶν μύλων ἄλλα ἴχνη βιομηχανίας δὲν φαίνονται πουθενά. Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ ἐκμετάλλευσις τῆς θαλάσσης μ' ὅλην τὴν ποικιλίαν τῆς διαρθρώσεως τῶν ἀκτῶν ὑστερεῖ. Οἰκτροτάτη εἶναι καὶ ἡ κατὰ ξηρὰν συγκοινωνία. Ὁ λόγος δὲ τῆς ἐγκαταλείψεως τῆς χώρας ταύτης καὶ τῆς ἐλλείψεως οἱασδήποτε ἐκμεταλλεύσεως εἶναι ὅτι καμμία συγκοινωνία διαμετακομίσεως πρὸς τὴν πλουσίαν ἐνδοχώραν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῇ ἐδῶ. Συντελεῖ ὅμως εἰς τὴν στασιμότητα τῆς χώρας καὶ ἡ μεγάλη ἰδιοκτησία, ἡ ἐπικρατοῦσα εἰς αὐτήν, οἱ συνοικισμοὶ εἰς τὰ μικρὰ χωρία τῶν μεγάλων κτημάτων ἢ εἰς τὰς ἀγροικίας, ἡ ἀπομάκρυνσις ἀπὸ μεγάλα κέντρα. Πιθανὸν ὅμως εἶναι νὰ ὑπάρχουν ἀκόμη καὶ ἐθνικοὶ λόγοι τοῦ μαρασμοῦ τῆς χώρας ταύτης. Ὁ πληθυσμὸς εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον τουρκικὸς καὶ εἰς τὴν παραλίαν ταύτην οἱ Ἕλληνες εἶναι ὀλίγοι. Μόνον τὰ Μοῦγλα ἔχουν ἀξιόλογον ἑλληνικὸν συνοικισμόν. Ἀλλὰ καὶ ἡ πόλις αὕτη δὲν ἐκτείνει μακρὰν τὴν ἐπίδρασίν της, διότι οἱ Ἕλληνες κάτοικοι αὐτῆς εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ χειρώνακτες καὶ ἐργάται, καὶ δὲν εἶναι διὰ τοῦτο οἱ φορεῖς τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως. Ὁ ἐκφραστικῶς ἑλληνικὸς τύπος τῶν Τούρκων, τῶν κατοικούντων τὰ παράλια, ὡς καὶ τὰ πολυάριθμα ἑλληνικὰ τοπωνύμια πλησίον τῆς θαλάσσης, καταδεικνύουν ὅτι ὁ πληθυσμὸς τῆς χερσονήσου ἀποτελεῖται ἀπὸ Ἕλληνας ἐκτουρκισθέντας. Τοῦρκοι ὅμως γενόμενοι οἱ Ἕλληνες οὗτοι, ἀπέβαλον καὶ τὴν ἑλληνικὴν δραστηριότητα. Ἐπίσης Γιουρούκιδες καὶ μουατζίριδες δὲν ὑπάρχουν ἐδῶ. Πυκνότατα εἶναι κατοικημένη ἡ τριγωνικὴ ἐξωτερικὴ χερσόνησος. Ἔχει δὲ πλῆθος μικρῶν χωρίων, τῶν ὁποίων οἱ κάτοικοι καλλιεργοῦν τὰ ἐκεῖ γόνιμα πεδία καὶ τὰς μικρὰς κοιλάδας.

Μύλασα *(Μίλας, Μέλες).*

Κάτοικοι 7,000.
Ἕλληνες 3,500.
Τοῦρκοι 3,000.

Ἑβραῖοι ὀλίγοι.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ. Κεῖται εἰς τὸ μέσον πλουσίας χώρας, ἀκριβῶς δὲ εἰς τοὺς ἀνατολικοὺς πρόποδας συστάδος λόφων, ἡ ὁποία κορυφοῦται εἰς δύο κώνους, χωρίζει δὲ τὴν στρογγύλην καὶ πάμφορον πεδιάδα τῶν Μυλάσων ἀπὸ τῆς μεγαλυτέρας ἐπιμήκους πεδιάδος τῆς Μαντάλιας. Αἱ οἰκίαι τῶν Μυλάσων παρατάσσονται ἀπὸ τῆς πεδιάδος πρὸς τοὺς λόφους καὶ ἐντὸς λεκάνης, ὅπου ὑψοῦται ἀρχαῖον μαυσωλεῖον, ἐξόχως διατηρούμενον, πλησίον πηγῆς πρὸς τὸ ΒΔ ἄκρον τῆς πόλεως. Ἐντὸς δὲ αὐτῆς τῆς πόλεως ὑπάρχει τζαμίον, τὸ πρῶτον ἐξ ὅλων, μνημεῖον ὡραῖον τῆς παλαιοτέρας τουρκικῆς οἰκοδομίας, μαρμάρινον, μὲ ὀρθομαρμάρωσιν, μὲ ἀραβουργήματα, μὲ κιγκλιδωτὰ θωράκια. Ἡ πόλις ἔχει τρεῖς συνοικίας, τὴν ἑλληνικήν, τουρκικὴν καὶ ἑβραϊκήν, ἡ ὁποία κατέχει τὴν καλλίστην καὶ ὑγιεινοτάτην θέσιν τῆς πόλεως. Τὸν πυρῆνα δὲ τῆς ἑβραϊκῆς ἀπετέλεσαν Ἑβραῖοι ἐκ Ρόδου. Οἱ δὲ Ἕλληνες προσῆλθον πρὸ 200 περίπου ἐτῶν ἀπὸ τὰς νήσους Κῶν, Ρόδον, Κάρπαθον, Κύπρον ὡς οἰκοδόμοι, ξυλουργοί, μυλωθροὶ καὶ κηπουροὶ τῶν Τούρκων. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐπληθύνθησαν καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν, ἀποκτήσαντες κεφάλαια, ἐπεδόθησαν καὶ εἰς τὸ ἐμπόριον, τὸ ὁποῖον εἰς τὰ Μύλασα εἶναι πολὺ ζωηρόν, καὶ τὸ ὁποῖον εἶχον ὁλόκληρον εἰς τὰς χεῖράς των οἱ Ἑβραῖοι, ἐκ τῶν ὁποίων πολλοὶ ἔχουν πλοῦτον καὶ μεγαλοπρεπεῖς οἰκίας. Ἐξακολουθοῦν ὅμως ἀκόμη νὰ εἶναι, οἱ περισσότεροι ἐκ τῶν Ἑλλήνων, χειρώνακτες, ἐργάται καὶ μικροκάπηλοι, ἐνῷ εἰς τὰς ἄλλας μικρασιατικὰς πόλεις οἱ μεγαλέμποροι εἶναι Ἕλληνες, χειρώνακτες δὲ οἱ Ἑβραῖοι. Εἰς τὰ Μύλασα λειτουργοῦν καὶ ἀλευρόμυλοι ὡς καὶ ἐλαιουργεῖα.

Τὰ Μύλασα ἐχρημάτισαν καὶ πρωτεύουσα τῆς Καρίας πρὸ τῆς Ἁλικαρνασσοῦ. Πρὸς Α δ' αὐτῶν κεῖται τὸ Ἐσκὶ-χισάρ, ὅπου σώζονται πολλὰ ἐρείπια, ἀρχαῖα καὶ βυζαντινά, ἀνήκοντα εἰς τὴν *Στρατονίκειαν*, ἱδρυθεῖσαν ἀπὸ τὸν Ἀντίοχον τὸν Σωτῆρα καὶ ὀνομασθεῖσαν οὕτω πρὸς τιμὴν τῆς συζύγου του Στρατονίκης.

Ὡς ἀγκυροβόλιον τὰ Μύλασα ἔχουν τὸ *Κουλούκιον*, τὸ ὁποῖον κεῖται νοτίως τῶν ἐκβολῶν τοῦ Σαρὶ-τσάϊ καὶ συνδέεται μὲ τὰ Μύλασα διὰ λεωφόρου.

Πρὸς Α τῶν Μυλάσων κεῖται τὸ ὄρος Ἀκσίβρι, ὅπου ὑπάρχουν μεταλλεῖα σμύριδος, ἀνήκοντα εἰς τὸν Abbot καὶ Whital, τῶν ὁποίων τὸ προϊὸν ἀποστέλλεται εἰς Κουλούκιον, ὁπόθεν καὶ ἐξάγεται. Ἐπὶ

ὀροπεδίων δὲ κατοικοῦν ἐδῶ οἱ Τσουμακλῆδες ἢ Τσουμακταγλῆδες Τοῦρκοι (ἐκ τοῦ ὄρους Τσομάκ-δάγ) εἰς 30—40 χωρία, ἐκ τῶν ὁποίων ἕνα καλεῖται Γιουνὰν-κιοϊ. Οἱ Τσουμακλῆδες θεωροῦν τοὺς ἑαυτούς των ὡς Ἕλληνας, μὲ τοὺς ὁποίους μάλιστα ἔχουν σχέσεις, ἐνῷ ἀποστρέφονται τοὺς Τούρκους. Πρὸς τὰ μέρη ταῦτα συνάπτεται καὶ ἄλλη χώρα τῆς Καρίας, ἡ *Τάβαζος*, τὴν ὁποίαν κατοικοῦν οἱ Ταβαζλῆδες, εἰς 80,000 ἀνερχόμενοι, εὐφυέστατοι καὶ ἐμπορικώτατοι Τοῦρκοι, καταγόμενοι κατά τινα παράδοσιν ἀπὸ Χίους, πωληθέντας ὡς ἀνδράποδα κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ἐνταῦθα. Εἶναι δὲ οἱ Ταβαζλῆδες πλούσιοι καὶ δὲν ὁμοιάζουν διόλου τοὺς ἄλλους Τούρκους.

Λαϊνά.

Κεῖται πλησίον τοῦ Ἀκσιβρίου καὶ εἰς τὸ ἀνατολικόν του μέρος. Εἶναι κέντρον ἐμπορίου καὶ ἀγορὰ τῆς περιχώρου. Ἀκριβῶς τὸ χωρίον ἐκτείνεται ἐπὶ ὡραίας κατωφερείας τοῦ ὄρους, εἰς τὸ μέσον ὁλομανοῦς φύσεως (ὀπωροφόρα, ἐλαῖαι). Παράγεται δὲ ἐνταῦθα καὶ βάμβαξ, κέγχρος, ἀραβόσιτος, καπνὸς καὶ ἄλλα καὶ εἶναι ἐξόχως ἡ χώρα αὕτη καλλιεργημένη. Θαυμασία δὲ εἶναι καὶ ἡ θέα ἀπὸ τὰ Λαϊνὰ ἐπὶ τῆς πεδιάδος τοῦ Τσίνα, τῆς περιβαλλομένης ἀπὸ ὄρη, τῆς γονιμωτάτης, τῆς διαρρεομένης ἀπὸ τὸν Τσίνα-τσάϊ.

Πέραν τοῦ χωρίου ἐγείρεται λόφος, ὁ ὁποῖος φέρει τὰ ἐρείπια ἀρχαίου ναοῦ τῶν *Λαγίνων*, κείμενα ἕνα τέταρτον τῆς ὥρας κάτω τοῦ χωρίου.

Μαντάλια.

Κάτοικοι 2,800.
Ἕλληνες 600.
Τοῦρκοι 2,200.

Εἶναι μικρὰ πόλις καὶ κεῖται ΒΑ τῶν Μυλάσων εἰς τὸ ΒΑ ἄκρον πεδιάδος ἰδίας, ἐπιμήκους, ἐχούσης δὲ κατεύθυνσιν ἀπὸ Β πρὸς Ν, τὴν ὁποίαν διαρρέει πρὸς τὰ νότια αὐτῆς μέρη ὁ Σαρὶ-τσάϊ, ὁ Κύβηρσος (;) τῶν ἀρχαίων, κατερχόμενος ἀπὸ τὴν πεδιάδα τῶν Μυλάσων διὰ τῶν ὀρέων, τὰ ὁποῖα τὴν χωρίζουν ἀπὸ τὴν πεδιάδα τῆς Μαντάλιας. Ἡ πόλις ἔχει καὶ ἑλληνικὸν πληθυσμόν. Ὅτι δὲ ἄλλοτε εἶχε πολὺ μεγαλυτέραν σπουδαιότητα ἀπὸ τὴν σημερινὴν τὸ συμπεραίνομεν ἐκ τοῦ ὅτι ὁ μέγας μὲ ὀδοντωτὰς παραλίας κόλπος, ὁ κείμενος μεταξὺ τῆς χερσονήσου τῆς Μιλήτου καὶ τῆς χερσονήσου τῆς Ἁλικαρνασσοῦ, ὀνομάζεται κόλπος τῆς Μαντάλιας, μολονότι αὕτη εἶναι μακρὰν τῆς θαλάσσης.

Εἰς τὴν ἀνατολικὴν ἄκραν τῆς πεδιάδος τῆς Μαντάλιας τοποθετεῖται καὶ ἡ ἀρχαία πόλις *Εὔρωμος*. Κατὰ δὲ τὴν ἀρχαιότητα ὁ κόλπος ἐκαλεῖτο Βαργύλιος ἢ Ἰασικός, ἐκ τῆς πόλεως τῶν Βαργυλίων (σήμερον Ἀσαρλὶκ) ἢ τῆς Ἰάσου (σήμερον Ἀσίν), τῶν κειμένων ἐντὸς αὐτοῦ.

Ὁλόκληρος ἡ ὀρεινὴ χώρα τῆς Καρίας ἔχει πολὺ ἀραιοὺς συνοικισμοὺς καὶ εἶναι πιθανώτατα τὸ ἀραιότατα κατοικημένον μέρος τῆς δυτικῆς Μ. Ἀσίας. Ὁ πληθυσμὸς ὅλης τῆς χώρας πλὴν τῆς παραλίας, τῶν πεδιάδων τῶν Μυλάσων καὶ τῆς Μαντάλιας, ὡς καὶ τοῦ κρασπέδου τῆς κοιλάδος τοῦ Μαιάνδρου, ὅπου συχνοὶ εἶναι οἱ Ἕλληνες, εἶναι καθαρῶς τουρκικός. Μόνον δὲ μεμονωμένως, ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, συναντῶνται καὶ Ἕλληνες μυλωθροὶ ἢ κάπηλοι. Καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν Γιουρούκιδων εἶναι ὀλίγος. Μουατζίριδες δὲν ὑπάρχουν. Οὗτοι δὲ εἶναι οἱ λόγοι, ἐκτὸς τῆς μεγάλης ἰδιοκτησίας, διὰ τοὺς ὁποίους ἡ χώρα αὕτη εἶναι ἀραιῶς κατοικημένη, ἂν καὶ εἶναι μία τῶν γονίμων τῆς Μ. Ἀσίας.

Κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους διήρχετο διὰ τῆς κοιλάδος Τσίνα ἡ ὁδὸς ἐκ Β πρὸς Ν τῆς Καρίας, ἀπὸ τὰς Τράλλεις παρὰ τὸν Μαίανδρον διὰ τῆς ἐπισήμου πόλεως τῶν *Ἀλαβάνδων*, ἡ ὁποία ἔκειτο εἰς τὸ δυτικὸν κράσπεδον τῆς κοιλάδος τοῦ Τσίνα καὶ κατὰ τὴν εἴσοδον εἰς τὴν πεδιάδα τῶν *Ἀλίνδων*. Ἡ ὁδὸς αὕτη διήρχετο καὶ διὰ τῶν Λαγίνων, Στρατονικείας καὶ περαιτέρω μέχρι τῆς νοτίας παραλίας τῆς Καρίας καὶ πρὸς τὴν Λυκίαν. Τὴν αὐτὴν κατεύθυνσιν ἔχει καὶ σήμερον καὶ ἡ ὁδὸς ἀπὸ τὸ Ἀϊδίνιον μέχρι τῶν Μούγλων.

Σήμερον ὅμως ἡ Καρία δὲν ἔχει ἐν γένει ὁδοὺς πλὴν τῶν φυσικῶν συγκοινωνιακῶν ὁδῶν διὰ τῶν μεγάλων κοιλάδων τῶν ποταμῶν καὶ τῶν λεκανοπεδίων. Αὗται ἔχουν κατεύθυνσιν ἐκ ΒΔ πρὸς ΝΑ καὶ ἐκβάλλουν ὅλαι εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Μαιάνδρου, ἐνῷ κατὰ κατεύθυνσιν ἐκ Δ πρὸς Α ἄγουσι μόνον ὀρεινοὶ δύσβατοι δρόμοι. Ἀλλὰ καὶ οἱ ποταμοὶ αὐτοὶ κατὰ τὸν βροχερὸν καιρὸν παρουσιάζουν εἰς τὴν συγκοινωνίαν ἐμπόδιον ἀκατανίκητον, διότι ἔχουν μόνον ὀλίγας γεφύρας. Ἐπὶ τοῦ Τσίνα ἐπίσης ὑπάρχουν ὀλίγαι. Καὶ ἡ παραλιακὴ ὁδὸς ἀπὸ τῆς Μιλήτου πρὸς τὴν ἀρχαίαν, ἤδη δὲ ἐγκαταλελειμμένην, παράλιον πόλιν *Ἴασον* (πλησίον τῶν Μυλάσων) καὶ ἀπὸ ταύτης εἰς τὸ ἐσωτερικὸν εἶναι δυσδιάβατος ἕνεκα τῶν ὀρειγῶν ἐκφύσεων. Καὶ ἡ παραλία εἶναι διὰ τοῦ ὄρους ἀποπεφραγμένη ἀπὸ τῆς μεσογείου, δὲν ἔχει δὲ συνοικισμὸν μέγαν, κανένα. Ἔχει μόνον μερικὰ χωρία, τῶν ὁποίων οἱ κάτοικοι εἶναι γεωργοὶ καὶ ἁλιεῖς. Τοὐναντίον πρὸς

τὰ ἀνατολικὰ ἀρχίζει ζώνη πυκνοτέρων συνοικισμῶν ἀπὸ τοῦ λατμικοῦ κόλπου, ἐπὶ τῶν πεδιάδων Βαφί, Μαντάλιας καὶ Μυλάσων, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν παρακειμένων ὀρέων. Ἡ Ἴασος δὲ καὶ ἡ *Πασσάλα* ἢ τὰ *Πάσσαλα* ἦσαν λιμένες εἰς τὰς δύο πλευρὰς τῆς ἐκβολῆς τοῦ Σαρίτσάϊ. Τὰ Μύλασα κείμενα, ὡς εἴπομεν, εἰς τοὺς πρόποδας μεμονωμένης λοφώδους συστάδος εἰς τὸ μέσον γονίμου πεδιάδος, ἦσαν μία τῶν σπουδαιοτάτων πόλεων τῆς Καρίας. Εἶναι δὲ καὶ ἡ μόνη ἐκ τῶν ἀρχαίων πόλεων, ἡ ἐπιζήσασα μέχρι σήμερον, καὶ μάλιστα καὶ ἡ μόνη μεγάλη πόλις τῆς ὀρεινῆς ταύτης χώρας μὲ ἀξιόλογον ἑλληνικὸν πληθυσμόν.

Μαρμαρᾶς *(ἡ ἀρχαία Φύσκος τουρκ. Μερμερίς).*

Κάτοικοι 2,500.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ καὶ κεῖται εἰς τὴν βορείαν ἀκτὴν εὐρυχώρου, στρογγύλου ὅρμου τῆς νοτίας παραλίας τῆς Λυκίας, ὁ ὁποῖος ἀποκλείεται πρὸς τὴν θάλασσαν διὰ δύο νήσων τόσον, ὥστε μόνον στεναὶ ἀλλ' ἱκανῶς βαθεῖαι δίοδοι ἀφήνονται. Ἡ πρὸς Α δὲ νῆσος, ἡ Νιμάδά, συνδέεται διὰ προχώματος πρὸς τὴν ἤπειρον. Καὶ οὕτως ὁ ὅρμος τοῦ Μαρμαρᾶ εἶναι ἐξαίρετος φυσικὸς λιμήν. Διὰ τοῦτο ἐχρησίμευσε πολλάκις κατὰ τὰς πολιτικὰς ἀνωμαλίας τῆς Ἀνατολῆς ὡς σταθμὸς τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου τῆς Μεσογείου, κατὰ δὲ τὸν ἰταλοτουρκικὸν πόλεμον (1911—12) κατελήφθη ἀπὸ τὸν ἰταλικὸν στόλον. Πρὸς Β ὁ ὅρμος συνέχεται μὲ μικράν, ἀλλὰ γόνιμον πεδιάδα, ἡ ὁποία διὰ παραφυάδων, εἰσχωρεῖ εἰς τὰ τριγύρω της ὄρη, ὄχι καὶ πολὺ ὑψηλά, τὰ περιβάλλοντα καὶ τὸν ὅρμον καὶ τὴν πεδιάδα. Ἐπὶ ὑψώματος δέ, ἐκτεινομένου μέχρι τῆς ἀκτῆς τοῦ κόλπου καὶ πρὸς τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον τῆς πεδιάδος, παρατηροῦνται τὰ ἐρείπια τῆς μεσαιωνικῆς ἀκροπόλεως. Ἐντὸς τῆς πόλεως ἀναβλύζει πηγὴ ἀφθόνου καὶ ὑγιεινοῦ ὕδατος. Ἡ μικρὰ πόλις εἶναι ἤρεμος καὶ ἀσήμαντος, ἀλλ' ὑγιεινή. Συγκοινωνίαν κατὰ ξηρὰν σήμερον δὲν ἔχει. Ἀτμόπλοια ἐπίσης δὲν προσεγγίζουν. Οἱ κάτοικοί της εἶναι Τοῦρκοι, ἔχουν ὅμως ἑλληνικὸν τὸν τύπον. Ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἱστιοπλοΐαν καὶ ἁλιείαν, ὡς δεικνύουν τὰ πολυάριθμα καΐκια, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀραγμένα εἰς τὸν λιμένα. Τὸν Μαρμαρᾶν συνδέει τηλεγραφικὸν καλώδιον μὲ τὴν Ρόδον.

Ἡ χερσόνησος Τραχεῖα.—Πρὸς τὰ ΝΝΔ τοῦ Μαρμαρᾶ ἐκτείνεται ἡ χερσόνησος, ἣ ὀνομαζομένη ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Τραχεῖα ἕνεκα

τῆς βραχώδους συστάσεώς της. Ταύτην κατεῖχεν ἀπὸ τοῦ 2 π. Χ. αἰῶνος ἡ Ρόδος μέχρι τῆς ὑποταγῆς αὐτῆς εἰς τὸ ρωμαϊκὸν κράτος. Καὶ ἐκαλεῖτο διὰ τοῦτο ἡ χερσόνησος καὶ «Περαία» τῆς Ρόδου. Εἶχε δὲ μεγάλην σημασίαν διὰ τὴν Ρόδον, διότι ἐδέσποζε τῆς διόδου, τῆς μεταξὺ τῆς νήσου ταύτης καὶ τῆς ἠπείρου, ἐπὶ τῆς ὁποίας (διόδου) ἐστηρίζετο ἡ ναυτικὴ δύναμις καὶ ὁ πλοῦτος τῆς νήσου. Ἡ Τραχεῖα εἶχε κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους μέγαν ἀριθμὸν μικρῶν πόλεων καὶ κωμοπόλεων, ὡς καὶ τειχισμάτων. Σήμερον ἀπέναντι τῆς Σύμης κεῖται ὁ συνοικισμὸς *Σαράντα*, ἀπὸ ὀλίγας μόνον οἰκίας ἀποτελούμενος, εἰς τὸ βάθος εὐρυχώρου ὅρμου, ὅπου ἁπλοῦνται μικραὶ πεδιάδες, εἰς τὰς ὁποίας οἱ Συμαῖοι καλλιεργοῦν κήπους. Πρὸ τοῦ ὅρμου ὑπάρχει μικρὰ νῆσος καλουμένη Καρμάρι, ΒΔ δὲ τῶν Σαράντα ἐκτείνεται ἄλλος μικρὸς κόλπος, ἡ *Μπανταλένια*. Ὅλη ἡ παραλία αὕτη παρουσιάζει ἐρείπια ἄφθονα, ἀρχαῖα καὶ μεσαιωνικά. Σήμερον ὅμως οἱ κόλποι οὗτοι εἶναι οἱ πλέον ἀσύχναστοι καθ' ὅλην τὴν Μεσόγειον. Προχωροῦντες δὲ πρὸς Δ ἐπὶ τῆς παραλίας συναντῶμεν ὁμάδα χωρίων κειμένην εἰς τὸ ἄκρον ἐπίπεδον αὐτῆς, εἰς τὸ μέσον περίπου τῆς νοτίας παραλίας τῆς Τραχείας. Ἡ ὁμὰς τῶν χωρίων τούτων ὀνομάζεται Δάδια ἢ Δάτζα. Τῆς κυρίως δὲ Δάδιας οἱ κάτοικοι εἶναι Τοῦρκοι καὶ ὀλίγοι Ἕλληνες Συμαῖοι, ἐγκατασταθέντες ἐνταῦθα. Ἡ Τραχεῖα χερσόνησος (ὡς καὶ ἡ νῆσος Τῆλος, ἡ ἀπέναντί της) κύριον προϊὸν ἔχει τὰ ἀμύγδαλα. Παράγει ὅμως καὶ ξυλοκέρατα, σῦκα, βαλανίδια καὶ ὀπώρας ὀλίγας. Ἄλλως αἱ ἐπίπεδοι ἐκτάσεις καλύπτονται εἴτε μὲ φρύγανα εἴτε σπείρονται μὲ κέγχρον. Τὰ χωρία αὐτῆς εἶναι μικρὰ καὶ κατοικοῦνται μόνον ἀπὸ Τούρκους, τινὰ δὲ ἐξ αὐτῶν παρουσιάζουν κάποιαν εὐπορίαν. Ἡ συγκοινωνία ἐπ' αὐτῆς διεξάγεται διὰ μονοπατίου πετρώδους, πολὺ κουραστικοῦ καὶ εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ εἰς τὰ ζῶα, τὸ ὁποῖον προχωρεῖ ἀπὸ τοῦ Μαρμαρᾶ κατὰ μῆκος τῆς ἀμμώδους παραλίας, ἕως οὗ συναντήσῃ τὴν δυτικὴν ἀπόκρημνον ἀκτήν, τὴν ὁποίαν παρακολουθεῖ ὁ ὁδοιπόρος νοτίως. Μονοπάτιον πάλιν ἀπὸ τὰ χωρία τῆς Δάδιας φέρει πρὸς τὴν δυτικὴν ἀκωκὴν τῆς χερσονήσου, ὅπου ἔκειτο ἡ Κνίδος.

Ἡ *Κνίδος* ἱδρύθη ἐπὶ τοῦ Τριοπίου ἀπὸ Λάκωνας, καὶ ἐπλούτησε διὰ τοῦ ἐμπορίου, τῆς ναυτιλίας καὶ τῆς βιομηχανίας (κεραμευτική). Τὸν 6 αἰῶνα ἔστειλεν ἀποίκους εἰς τὴν νῆσον Λιπάραν (πλησίον τῆς Σικελίας) καὶ εἰς τὸ Ἀδριατικόν. Ἐπὶ τοῦ Τριοπίου,

εἰς τὸ ὁποῖον καταλήγει ἡ Τραχεῖα, ἠγείρετο ὁ ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος, τὸ ἱερὸν τῆς δωρικῆς Ἐξαπόλεως (τοῦ ὁποίου ἡ θέσις δὲν ἀνευρέθη μέχρι σήμερον). Ἡ πόλις ἔπειτα ἤκμασε καὶ ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἀθηναϊκὴν ἡγεμονίαν. Ἀλλὰ βραδύτερον ἀπέβη τὸ στήριγμα τῶν Σπαρτιατῶν. Τὸν 4 αἰῶνα εἰς τὴν πόλιν ταύτην ἤκμασαν αἱ τέχναι καὶ αἱ ἐπιστῆμαι (ἀστρονόμος Εὔδοξος, ἀρχιτέκτων Σώστρατος, ὁ οἰκοδομήσας τὸν Φάρον τῆς Ἀλεξανδρείας, ἡ Κνιδία Ἀφροδίτη, τὸ περιφημότατον ἔργον τοῦ Πραξιτέλους, ἡ Δήμητρα τοῦ βρετανικοῦ μουσείου). Κατὰ δὲ τοὺς ἀλεξανδρινοὺς χρόνους ἡ Κνίδος ἤλλαξε συχνὰ κυρίους καὶ ἐπὶ μακρὸν ἦτο σύμμαχος τῆς Ρόδου. Ἐπὶ τῶν Ρωμαίων ἦτον ἀκόμη ἐλευθέρα. Ἡ τοποθεσία τῆς πόλεως ταύτης εἶναι παράδοξος. Ἔκειτο εἰς τὸ τέλος τῆς στενῆς, 65 χμ. μακρᾶς καὶ ἀπὸ ἄγρια βουνὰ γεμάτης, Τραχείας χερσονήσου πρὸ τῆς ἀποτόμου κατωφερείας βουνοῦ, τοῦ Τριοπίου. Καὶ οὕτως ἐπροφυλάσσετο ἀπὸ τὰς ἀπὸ ξηρᾶς προσβολάς, ἠδύνατο δὲ ἤρεμος νὰ ἐκμεταλλευθῇ τὴν θαλασσίαν ὁδόν, ἡ ὁποία ἤνωνε τὴν Αἰγαίδα μὲ τὴν Ἀνατολήν, περὶ τὴν νοτιοδυτικὴν ἄκραν τῆς Μ. Ἀσίας. Εἶχε δὲ καὶ λιμένα διπλοῦν καὶ κατάλληλον τότε διὰ τὴν ναυτιλίαν. Τὰ πλεονεκτήματα τῆς καλῆς τοποθεσίας εἶχε καὶ ἡ Ἁλικαρνασσὸς καὶ ἡ Ρόδος (ἡ πόλις). Ἀλλ' ἐνῷ αἱ δύο αὗται εἶχον καὶ κατὰ τὸν μεσαιῶνα σπουδαιότητα καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ ὑφίστανται, ἡ Κνίδος, ἡ ἄλλοτε ἕδρα τῆς δωρικῆς Ἐξαπόλεως, εἶναι σήμερον ἐγκαταλελειμμένη καὶ ἔρημος. Διότι δὲν ἔχει ἐνδοχώραν. Ἡ Κνίδος ἦτον ἀποκλειστικῶς ναυτικὴ πόλις, μοιραῖον δὲ ἦτο νὰ ἐξαφανισθῇ μόλις τὸ ναυτικὸν δὲν θὰ ἐχρειάζετο πλέον σταθμὸν ἐδῶ.—Θελκτικώτατον εἶναι τὸ θέαμα ἀπὸ τῆς Κνίδου πρὸς τὴν μικρὰν καὶ στρογγύλην νῆσον Νίσυρον.

Γιουκσέκουμ.

Εἶναι ἕδρα τοῦ καζᾶ Κόϊτζε. Ἡ παραλία πρὸς Α τοῦ Μαρμαρᾶ εἶναι ἀκόμη περισσότερον ἔρημος συνοικισμῶν καὶ ἀνθρώπων. Καὶ ὁ προχωρῶν συναντᾷ εἰς ἀπόστασίν τινα ἀπ' αὐτοῦ τὸ Γιουκσέκουμ, τὸ ὁποῖον ἔχει ἀγορὰν ζωηρὰν καὶ λιμένα, συχναζόμενον ἀπὸ πολλὰ καΐκια. Κεῖται δὲ εἰς τὴν βορείαν ὄχθην τῆς λίμνης Κόϊτζε (10 μ. περίπου ἄνω τῆς θαλάσσης), ἡ ὁποία ἄλλοτε ἦτον ἀναμφιβόλως κόλπος. Ἀλλ' ἡ ἀρκούντως στενὴ ἔξοδος αὐτοῦ πρὸς τὴν θάλασσαν ἐφράχθη διὰ προσχώσεων. Οὕτως ὁ κόλπος μετεβλήθη εἰς στομαλίμνην. Ἀλλ' ὅμως καὶ σήμερον ἐπικοινωνεῖ πρὸς τὴν θάλασσαν διὰ τοῦ Κάλβιος,

τοῦ ῥέοντος πλησίον τῆς ἀρχαίας Καύνου, καὶ μάλιστα μὲ καΐκια, ἐπίτηδες κατασκευαζόμενα ἐδῶ. Καὶ τὸ Γιουκσέκουμ εἶναι διὰ τοῦτο λιμὴν ἐξαγωγῆς ξυλείας εἰς τὴν Αἴγυπτον κυρίως. Διότι αἱ ἀπέραντοι πευκῶνες τῆς νοτίου Καρίας παρεχωρήθησαν εἰς ἑλληνικὴν ἑταιρείαν ἀπὸ τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν πρὸς ξύλευσιν, τὰ δὲ δένδρα τῆς Καρίας κοπτόμενα μεταφέρονται εἰς τὴν ἄξυλον Αἴγυπτον. Οἱ Ἕλληνες ἐπιχειρηματίαι ἐκέρδισαν πολλά. Ἡ χώρα ὅμως ἐγυμνώθη. Ἡ κίνησις αὕτη τοῦ ἐμπορίου τῶν ξύλων συνεκέντρωσε πολλοὺς Ἕλληνας εἰς τὸ Γιουκσέκουμ.

Τὸ Γιουκσέκουμ ἔχει γραφικὴν θέσιν, ἀλλὰ τὸ θέρος ἐγκαταλείπεται ἕνεκα τῶν πυρετῶν. Εἰς αὐτὸ συναντῶνται δύο ποταμίσκοι, πάντοτε καλυπτόμενοι ἀπὸ καΐκια, τὰ ὁποῖα σχηματίζουν ἐπὶ τῆς λίμνης στολίσκον, εὑρισκόμενον ἀκαταπαύστως εἰς κίνησιν διὰ τὴν συγκοινωνίαν μεταξὺ τῆς θαλάσσης καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ. Πρότερον πρωτεύουσα τοῦ καζᾶ ἦτο τὸ χωρίον Κόϊτζε, κείμενον εἰς ἀπόστασιν 5 χμ. ΝΑ τοῦ Γιουκσέκουμ, τὸ ὁποῖον ὅμως ἐγκατελείφθη διὰ τὸ νοσηρόν του κλῖμα. Ἄλλοτε ἐκτὸς ξύλων ἐξήγετο καὶ χρώμιον ἐκ μεταλλείων, ἀνηκόντων εἰς τὸν Paterson. Ἀλλ' ἡ ἐξαγωγὴ αὕτη ἐσταμάτησεν.

Πρὸς Α τοῦ Γιουκσέκουμ κατέρχεται ἀπὸ ΒΑ πρὸς ΝΔ ἡ κοιλὰς τοῦ Ἰνδοῦ, ὅπου κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ὑπῆρχον αἱ πόλεις *Κάλυνδα* καὶ τὰ *Δαίδαλα*.

Μάκρη *(ἡ ἀρχαία Τελμησσός)*

Κάτοικοι 6,000.
Ἕλληνες 2,500.
Τοῦρκοι 3,000.
Ἑβραῖοι ὀλίγοι.

Εἶναι ἕδρα καζᾶ. Κεῖται δὲ εἰς τὴν νοτίαν ἀκτὴν ὅρμου, ὅπου αἱ οἰκίαι της παρατάσσονται ἐντὸς ἀρχαίου περιβόλου μὲ πύργους τετραγώνους, παρεκτεινομένου καὶ ἐπὶ λόφου. Ὁ ὅρμος, ὁ ἐντὸς τοῦ κόλπου τῆς Μάκρης εὑρισκόμενος, προφυλάσσεται ἀπὸ τοὺς ἀνέμους θαυμασίως. Πρὸς Β αὐτοῦ ἁπλοῦται πεδιάς, ἀπὸ τῆς ὁποίας δίοδος ἄγει εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ξάνθου, εἰς τὴν κυρίαν δηλαδὴ κοιλάδα τῆς Λυκίας, ἔχει δ' ὅμως καὶ νησίδα, ἡ ὁποία τὸν προφυλάσσει ἀπὸ τοὺς ἀνέμους. Ἀπὸ νότου τὸν ὅρμον φράσσει ὄρος. Πρὸς Δ ἔχει ἀκτὴν ἀπότομον. Ἔχει λοιπὸν ἡ Μάκρη λιμένα ἀσφαλῆ, εἰς τὸν ὁποῖον προσεγγίζουν ἀτμόπλοια, ἀραιότατα ὅμως. Ἀξιόλογος δὲ εἶναι ἡ

ἐξαγωγὴ ξύλων, σιτηρῶν, σησαμίου, κηκιδίων, στύρακος, δι' ἱστιοφόρων, ἐνῷ ἡ ἐξαγωγὴ μεταλλευμάτων (χαλκοῦ, χρωμίου, μαγγανίου) ἔπαυσε σήμερον ὅλως διόλου. Ἡ Μάκρη κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα ἀπὸ ἀσημάντου χωρίου ἀνῆλθεν εἰς μικρὰν μέν, ἀλλ' εὔπορον ἐμπορικὴν πόλιν. Ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμός της ἐπυκνώθη κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη. Ἔχει δὲ καὶ ὀλίγους Ἑβραίους. Ἐπὶ τῆς κυρίας πλατείας της ὑπάρχει ἀνεκτὸν ἑστιατόριον καὶ μερικὰ καφενεῖα εὐρωπαϊκῶς διεσκευασμένα. Εἶναι δὲ ἐξαιρέτως θερμή, διότι ὁ ἀπὸ θαλάσσης ἄνεμος δὲν τὴν διαπνέει, μάλιστα ὅταν πνέῃ βόρειος, ὁ ὁποῖος τὸν χειμῶνα εἶναι πολὺ δριμύς. Εἶναι δὲ καὶ νοσηρὰ διὰ τὰ γειτονικὰ τέλματα. Καὶ τὸ θέρος ἐγκαταλείπεται ἀπὸ τοὺς περισσοτέρους κατοίκους της, ὁπότε πολλοὶ μένουν εἰς τὸ γειτονικὸν Λιβίσιον. Ἐπίσης δὲ καὶ ὅλα τὰ χωρία, τὰ ὁποῖα κεῖνται εἰς τὰ χαμηλὰ ἐδάφη τῆς Λυκίας, ἐγκαταλείπονται σχεδὸν ὅλως διόλου τὸ θέρος διὰ τὸν καύσωνα, διὰ τὰ νοσοφθόρα ἔντομα, διὰ τοὺς πυρετούς. Καὶ οἱ κάτοικοι ἀποσύρονται τότε εἰς τὰ ὄρη, εἰς τὰ Γιαϊλιά, τὰ ὁποῖα εἶναι πολὺ μακράν, μερικὰ δὲ καὶ μέχρις ἀποστάσεως 12 ὡρῶν ἀπὸ τὸ χειμερινὸν χωρίον. Ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον ἐξεγείρουν οἱ παρατηρούμενοι πλησίον τῆς Μάκρης Λύκιοι πολυάριθμοι τάφοι ἐντὸς βράχων. Εὑρίσκονται ὅμως εἰς τὰ τριγύρω τῆς πόλεως καὶ λίθινοι σαρκοφάγοι Ἐκ τούτων δὲ καταφαίνεται ἡ σπουδαιότης τῆς ἀρχαίας Τελμησσοῦ.

Λιβίσιον *(ἡ ἀρχαία Καρμυλησσός, τουρκ. Καγιά).*

Κάτοικοι 6,500.

Τοῦρκοι, μόνον 500.

Κεῖται πρὸς Ν τῆς Μάκρης καὶ εἰς δίωρον ἀπ' αὐτῆς ἀπόστασιν, εἰς τὸ νότιον κράσπεδον πεδιάδος, εἰς τοὺς πρόποδας δὲ ὄρους. Κατοικεῖται σχεδὸν μόνον ἀπὸ Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι εἶναι χειρώνακτες, ἐργάται καὶ μικρέμποροι. Ἐπὶ τῆς πεδιάδος ὑπάρχουν ἐπίσης πολλὰ ἑλληνικά, ἀλλὰ καὶ τέσσαρα τουρκικὰ χωρία. Τουρκικὸν εἶναι μεθ' ὅλον τὸ ἑλληνικώτατον ὄνομά του καὶ τὸ Μοναστήρι. Εἰς τὰ χωρία ταῦτα ἐργάζονται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ οἱ κάτοικοι τοῦ Λιβισίου. Ἡ κωμόπολις εἶναι πιθανώτατα μεσαιωνικὸν ἵδρυμα, ἀποκεκρυμμένον ἐκεῖ μακρὰν τῶν βλεμμάτων τῶν πειρατῶν. Ἐκ τούτου δὲ ἱδρύθη νεωστὶ ἡ Μάκρη, ἡ μόνη πόλις τῆς χώρας ταύτης, ἡ κειμένη ἐπὶ τῆς κυρίας ὁδοῦ ἀπὸ τῆς Καρίας εἰς τὴν Λυκίαν.

Ἀρχαῖαι πόλεις τῆς κοιλάδος τοῦ Ξάνθου. — Ἡ κοιλὰς τοῦ Ξάνθου, ἡ πρὸς Α τῆς Μάκρης ἀπὸ Β πρὸς Ν κατερχομένη, εἶχε κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους πολυαρίθμους πόλεις. Ἐπ' αὐτῆς ἔκειτο ἡ πόλις *Ἄραξα*, ἡ *Τλῶς*, ἡ ὁποία τὸν μεσαιῶνα ἦτον ἀκόμη φρούριον (σήμερον ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς παρυφῆς τῆς κοιλάδος ταύτης κεῖται τὸ χωρίον Διβέρ, πλησίον δὲ αὐτοῦ σώζονται ἀκόμη τὰ ἐρείπια τῆς ἀκροπόλεώς της), τὰ *Ἄρσαδα*, ἡ *Ξάνθος*, μεγίστη καὶ ἐπισημοτάτη τῆς Λυκίας ἐπὶ τοῦ στομίου τοῦ ποταμοῦ, τὰ *Πίναρα* πρὸς Β τῆς Ξάνθου, τὰ *Σίδυμα* καὶ οἱ λιμένες *Πύδναι* καὶ *Πάταρα* (ἀκμαία ναυτικὴ καὶ ἐμπορικὴ πόλις, ἀποικία τῶν Δωριέων τῆς Κρήτης, τῆς ὁποίας τὰ ἐρείπια σώζονται πλησίον του κολπίσκου Καλα μακίου). Αἱ περισσότεραι ἔκειντο εἰς τὰ ἄκρα τῆς κοιλάδος καὶ ὑπὲρ αὐτήν. Ἀλλ' ἔχομεν ἐνταῦθα καὶ ἐρείπια ἀρχαῖα, περὶ τῶν ὁποίων ἀγνοοῦμεν εἰς ποίας πόλεις ἀνήκουν. Ἐξ ὅλων τούτων τῶν πόλεων σήμερον δὲν κατοικεῖται καμμία. Οἱ λιμένες ἐχερσώθησαν καὶ κανένα νέον ἀγκυροβόλιον δὲν ἀνέκυψεν. Περίεργον δὲ εἶναι ὅτι καὶ οὐδεμία ἀξία μνείας κωμόπολις ὑπάρχει εἰς τὴν κοιλάδα ταύτην, ἡ ὁποία ὡς λιμένα ἔχει τὴν Μάκρην. Ἔχει ὅμως ἡ κοιλὰς πολλὰ χωρία. Καὶ ταῦτα ἐγκαταλείπονται τὸ θέρος, ὅπως καὶ τὰ πλησίον τῆς Μάκρης. Ἡ συγκοινωνία εἶναι ἀσήμαντος.

Τὰ παράλια τῆς Καρίας καὶ τῆς δυτικῆς Λυκίας. — Ἡ ὅλη παραλία κάτω τῶν ἐκβολῶν τοῦ Μαιάνδρου, ἐκτὸς ὀλίγων ἀσημάντων πεδιάδων εἰς τὰς ἐκβολὰς τῶν ποταμῶν καὶ εἰς τοὺς μυχοὺς τῶν κόλπων, εἶναι τελείως ὀρεινή, ἀλλὰ πλουσιωτάτη εἰς φυσικοὺς λιμένας. Συγκοινωνεῖ ὅμως δυσκόλως μὲ τὸ ἐσωτερικόν. Ἐν τούτοις κατὰ τὴν ἀρχαιότητα τριγύρω εἰς τὴν γωνίαν ταύτην ἔφερεν ἡ μεγάλη θαλασσία ὁδὸς ἀπὸ τῆς Ἀνατολῆς εἰς τὸ Αἰγαῖον, ἡ ὁποία ἤγγιζεν εἰς τὰ ποθητὰ ἀγκυροβόλια τῶν δωρικῶν ἀποικιῶν. Σήμερον ὅλη ἡ παραλία στερεῖται τελείως συγκοινωνίας, διότι ἡ κατὰ ξηρὰν ἐστράφη πρὸς τὴν Σμύρνην διὰ τοῦ σιδηροδρόμου τῆς κοιλάδος τοῦ Μαιάνδρου, ἡ δὲ θαλασσία, ἡ καὶ σημερον ἀξιόλογος, μεταξὺ τοῦ Αἰγαίου καὶ τῆς μικρασιατικῆς παραλίας, προσεγγίσεις ἔχει μόνον εἰς τὰς πόλεις τῆς Ρόδου καὶ τῆς Κῶ. Μικρὰ μόνον ἀτμόπλοια, ἐπιτόπια, προσεγγίζουν κατὰ μεγάλα χρονικὰ διαλείμματα εἰς ὀλίγα ἀγκυροβόλια τῆς Μ. Ἀσίας, πτωχὰ ἄλλως τε εἰς προϊόντα καὶ εἰς ἀνάγκας (Κουλούκιον, Βουδρούμι, Μαρμαρᾶς, Γιουκσέκουμ, Μάκρη). Ὁ δὲ

Κεραμεικὸς κόλπος εἶναι τελείως ἔρημος. Μεθ' ὅλην λοιπὸν τὴν πλουσίαν διάρθρωσιν τῆς παραλίας ταύτης ἡ ἐπικοινωνία τῆς χώρας πρὸς τὴν θάλασσαν εἶναι ἀναξία λόγου. Ἐπίσης ἡ ἁλιεία καὶ ἡ μικρὰ ἱστιοπλοΐα διεξάγεται μόνον ἀπὸ τοὺς νησιώτας τῶν παρακειμένων νήσων. Καὶ ὁ ἀποικισμὸς δὲ ἐκ τῶν νήσων ἐπὶ τῶν παραλίων τούτων ἤρχισεν ἀπὸ ὀλίγων μόνον ἐτῶν. Καὶ ἡ παραλία διὰ τοῦτο εἶναι ἡ ἀραιότατα κατοικημένη ἀπὸ ὅλας τὰς δυτικὰς παραλίας.

Γενικαὶ εἰδήσεις περὶ τοῦ βιλαετίου Ἀϊδινίου.

Τὸ κλῖματοῦ βιλαετίου εἶναι σχετικῶς θερμὸν καὶ εὐνοεῖ πολὺ τὴν καλλιέργειαν πολλῶν προϊόντων. Ἡ ἐλαία, ὁ καπνὸς καὶ κατ' ἐξοχὴν ἡ ἄμπελος καὶ ἡ συκῆ εὑρίσκουν ἐνταῦθα ὄρους πρὸς ἀνάπτυξιν, τοὺς ὁποίους συνηνωμένους δὲν εὑρίσκουν εἰς οὐδεμίαν ἄλλην χώραν. Ἀλλ' οἱ ὄροι οὗτοι δὲν συντελοῦν εἰς τὴν εὐδοκίμησιν τῶν σιτηρῶν, τὰ ὁποῖα παράγουν κυρίως αἱ χῶραι τοῦ ἐσωτερικοῦ. Δὲν εἶναι ὅμως καὶ ὅλαι αἱ ἐκτάσεις τοῦ βιλαετίου καλλιεργήσιμοι. Καὶ ὑπολογίζεται ὅτι ἐκ τῆς ὅλης ἐπιφανείας του (54,000 □ χμ.) τὸ τρίτον μόνον εἶναι καλλιεργήσιμον. Τὰ ἄλλα δύο τρίτα εἶναι δάση, ὄρη, ἕλη καὶ βοσκαί. Τὸ τρίτον πάλιν τῶν καλλιεργησίμων γαιῶν ἰσοῦται μὲ 1,800,000 ἑκτάρια. Ἐκ τούτων 600,000 καλλιεργοῦνται, ἤτοι 350—400,000 μὲ δημητριακὰ καὶ ἄλλας καλλιεργείας τοῦ χειμῶνος, 200—250,000 μὲ καλλιεργείας τοῦ θέρους. Εἰς ταῦτα πρέπει νὰ προσθέσωμεν 75,000 ἑκτάρια ἀμπελώνων, 60,000 ἐλαιώνων καὶ 10,000 συκεώνων. Μόνιμοι καλλιέργειαι εἶναι ἡ τῆς ἀμπέλου (πρώτη), τῆς συκῆς, τῆς ἐλαίας, καλλιέργειαι χειμεριναὶ εἶναι ἡ τῶν κυάμων, κριθῆς, σίτου, βρόμης, ὀπίου, καλλιέργειαι θεριναὶ ἡ ταῦ καπνοῦ, ἀραβοσίτου, κέγχρου, βάμβακος, σησαμίου.— Ἡ καλλιέργεια τῆς ἀμπέλου γίνεται μὲν πανταχοῦ, κυρίως ὅμως εἰς τὰς κοιλάδας τοῦ Ἕρμου καὶ τοῦ Καΰστρου καὶ καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῆς παραλίας. Εἴδη ἀμπέλου εἶναι ἡ σουλτανίνα (85 %), ἡ ροζακὴ (10 %), ἡ τῆς μαύρης σταφυλῆς (5 %) καὶ τῆς ἐπιτραπεζίου. Τὰ τρία πρῶτα εἴδη ξηραίνονται. Καλλιεργεῖται δὲ ἡ ἄμπελος κυρίως ὅπου ἐπικρατεῖ τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον (75 % τῶν ἀμπελώνων εἶναι κτῆμα τῶν Ἑλλήνων). Ὁ λόγος εἶναι ὅτι ἡ καλλιέργειά της ἀπαιτεῖ ἐπιμονήν, προσοχὴν καὶ κάποιαν εὐφυΐαν, προσόντα, τὰ ὁποῖα δὲν ἔχουν οἱ Τοῦρκοι (ἐτησία παραγωγὴ σουλτανίνας 1,000,000 κανταρίων τῶν 56 χιλιογράμμων, ροζακῆς 120,000, μαύρης 61,000, ἐπιτραπεζίου, κατα-

ναλισκομένης νωπῆς, 250,000). Ἡ ἐλαία καλλιεργεῖται εἰς τὰ παράλια καὶ εἰς τὰς κατωφερείας τῶν βουνῶν καὶ τῶν λόφων τῶν μεγάλων κοιλάδων. Μεταξὺ τῶν ἐλαιώνων παρεμβάλλονται πολλάκις καὶ ἀμπελῶνες. Καλλιεργεῖται δὲ ἡ ἐλαία πρὸ πάντων ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας. Οἱ Τοῦρκοι δὲν φροντίζουν οὐδὲ νὰ ἐμβολιάσουν τὰς αὐτοφυεῖς ἀγριελαίας (παραγωγὴ ἐτησία κατὰ μέσον ὅρον 100,000,000 χιλιογράμμων, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ τρίτον ἐξάγεται ὡς ἐλαῖαι ἐδώδιμοι, ἁλατιζόμεναι, τὰ δὲ $^2/_3$ μεταβάλλονται εἰς ἔλαιον 10—40,000,000 χιλιογράμμων). Ὅλα δὲ τὰ ἐλαιουργεῖα εἶναι ἑλληνικά. Ἡ συκῆ εἶναι εἶδος ἀποκλειστικὸν (ὅπως καὶ ἡ σουλτανίνα) τοῦ βιλαετίου καὶ πρὸ πάντων τῆς κοιλάδος τοῦ Μαιάνδρου. Ἡ καλλιέργεια αὐτῆς (κατὰ τὰ 4/5) γίνεται ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Ἡ παραγωγὴ ποικίλλει ἀπὸ 280—400,000 κανταρίων. Τὰ σῦκα ξηραινόμενα συσκευάζονται εἰς κιβώτια καὶ ἐξάγονται. Διὰ τὴν συσκευὴν αὐτῶν ἀσχολοῦνται 30,000 ἐργάται, τῶν ὁποίων τὰ 90 % εἶναι Ἕλληνες. Καπνὸς καλλιεργεῖται εἰς τοὺς λόφους τῆς κοιλάδος τοῦ Καΰστρου, εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Μαιάνδρου, εἰς τὰ περίχωρα τῆς Σμύρνης. Ἡ καλλιέργειά του γίνεται ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων (παραγωγὴ ἐτησία 5—12,000,000 χιλιογράμμων).

Σιτηρὰ παράγει τὸ βιλαέτιον (κριθὴν 345,000 τόννους, σῖτον 195,000, βρόμην 15,000, βρίζαν 1700). Ἂν ὅμως ἐξαιρέσῃ τις μερικοὺς καζάδες τοῦ Δενιζλί, ἡ ἄλλη χώρα τοῦ βιλαετίου εἶναι ἀκατάλληλος διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν σιτηρῶν ἕνεκα τοῦ κλίματος καὶ τοῦ μετρίου ὕψους τῶν καλλιεργησίμων γαιῶν. Σιτοφόρους γαίας ἔχει τὸ βιλαέτιον τῆς Ἀγκύρας καὶ τοῦ Ἰκονίου. Ἐν γένει δὲ τὰ σιτηρὰ εὐδοκιμοῦν εἰς τὰ ὀροπέδια, ὅπου ὁ σῖτος, πρὸ πάντων ὁ σκληρός, εὑρίσκει ὄρους εὐνοϊκούς. Ἡ κριθὴ τοῦ βιλαετίου καὶ κυρίως ἐκτάσεών τινων τῆς κοιλάδος τοῦ Ἕρμου εἶναι περιζήτητος διὰ τὴν κατασκευὴν ζύθου. Πλανῶνται οἱ ἰσχυριζόμενοι ὅτι τὰ σιτηρὰ καλλιεργοῦν πρὸ πάντων οἱ Τοῦρκοι. Οἱ Ἕλληνες δὲν ὑπολείπονται. Ἀπὸ τὰ ὄσπρια τὰ μπιζέλια δὲν εὐδοκιμοῦν, ὅλα δὲ τὰ ἄλλα καλλιεργοῦνται. Παράγονται 540,000 καντάρια φασόλια καὶ 180,000 κύαμοι καὶ ρεβύθια. Καλλιεργεῖται δὲ καὶ ἡ φακῆ (4,000 καντάρια).

Ἡ καλλιέργεια τῶν θερινῶν προϊόντων εἶναι περιωρισμένη. Διότι λείπει ἡ ἄρδευσις, λείπουν ἐργάται καὶ κεφάλαια. Ὑστερεῖ ἐπίσης καὶ ἡ καλλιέργειά τοῦ βάμβακος, εὐδοκιμοῦντος κυρίως εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Μαιάνδρου. Ὁ ἀραβόσιτος, ἡ κέγχρος, τὸ σησάμιον, ἡ

κάνναβις, τὸ λίνον εὐδοκιμοῦν θαυμασίως εἰς ὅλας τὰς κοιλάδας. Παράγεται δὲ ἀραβόσιτος 400,000 κανταρίων, κέγχρος 570,000, σησάμιον 720,000, βάμβαξ 400,000. Ἐπειδὴ δὲ τὰ ἀγροτικὰ διαμερίσματα τοῦ βιλαετίου ἔχουν πληθυσμὸν ἀραιότατον, ἔπρεπε νὰ γίνεται χρῆσις γεωργικῶν μηχανῶν. Μόνον ὅμως οἱ Ἕλληνες μεταχειρίζονται νεώτερα ἄροτρα, τὰ ὁποῖα ὑπάρχουν εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ ἑλληνικὰ κτήματα, ἢ τὰ καλλιεργούμενα ὑπ' αὐτῶν, (ἐτησία πώλησις ἀρότρων 4,000, ἀλωνιστικαὶ μηχαναὶ 29 εἰς ὅλον τὸ βιλαέτιον, ἐκ τῶν ὁποίων 15 εἶναι τῶν Ἑλλήνων, 9 Τούρκων καὶ 5 διαφόρων Εὐρωπαίων. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐπωλήθησαν καὶ θεριστικαὶ μηχαναὶ ὑπὲρ τὰς 1000).

Κατὰ τὸ πλεῖστον ἡ γῆ τοῦ βιλαετίου ἀνήκει εἰς ἰδιοκτήτας, ἔχοντας κτήματα τεράστια (4,000—15,000 ἑκταρίων ἐκτάσεως). Ταῦτα κεῖνται εἰς τὰς μεγάλας κοιλάδας. Ὁ ἰδιοκτήτης χορηγεῖ εἰς ἀγρομισθωτήν, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ Ἕλληνα, τὸ κτῆμά του, χορηγεῖ σπορὰν καὶ βόας, καὶ λαμβάνει μόνον τὸ ἥμισυ ἐκ τῆς συγκομιδῆς. Εἰς δὲ τὴν κοιλάδα τοῦ Καΰστρου, ὅπου ὁ ἀγροτικὸς πληθυσμὸς εἶναι πυκνότερος, λαμβάνει μόνον τὸ τρίτον, τὰ δὲ δύο τρίτα ὁ ἀγρομισθωτής. Ἀλλ' ἐννοεῖται τὸ σύστημα τοῦτο τῆς καλλιεργείας εἶναι τὸ χείριστον, κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ ἰδιοκτήτης οὐδ' ἐπισκέπτεται κἂν τὸ κτῆμά του.

Τὴν ἁλιείαν πανταχοῦ, ἀλλὰ κυρίως εἰς τὰς ἐκβολὰς τῶν ποταμῶν, διεξάγουν οἱ Ἕλληνες, (παραγωγὴ κατὰ μέσον ὅρον τῶν τελευταίων 5 ἐτῶν ἀξίας 2,457,600 φρ.).

Ἐκ τῶν δασικῶν δένδρων ἡ δρῦς καὶ ἡ πεύκη εἶναι τὰ ἐπικρατοῦντα εἰς τὰ δάση τοῦ βιλαετίου. Τὰ ἐκμεταλλεύονται δὲ Ἕλληνες καὶ ὀλίγοι Εὐρωπαῖοι, ὡς ἐργάτας ἔχοντες τοὺς Ταχτατζῆδες, οἱ ὁποῖοι μετὰ τῶν Γιουρούκιδων ἀποτελοῦν τὴν πλειονότητα τοῦ μουσουλμανικοῦ κληθυσμοῦ τῶν ὀρέων καὶ τῶν δασικῶν ἐκτάσεων. Ἡ ἔκτασις τῶν δασῶν τοῦ βιλαετίου ἀνέρχεται εἰς 6,337 □ χμ. Ἐκ τούτων 2,411 ἀνήκουν εἰς τὸ σαντζάκιον Μούγλων. Παρέχουν δὲ τομὴν 72,000 κυβικῶν μέτρων. Ἡ δρῦς εἶναι δένδρον τῶν ὀρεινῶν ἐκτάσεων τοῦ βιλαετίου καὶ εἶναι κατὰ τοῦτο πολύτιμον, καθ' ὅσον αὐξάνει εἰς χώρας ξηρὰς καὶ μὴ ἐπιδεχομένας ἄλλο εἶδος καλλιεργείας. Ἀφθονεῖ κυρίως εἰς τὰς χώρας τοῦ Δεμερτζί, Κούλων, Γκιόρδες Ἐσμέ, Ναζλί, Ταβάζου καὶ Περγάμου. Ἂν καὶ τὸ πλεῖστον τῶν δένδρων τούτων ἀνήκει εἰς Μουσουλμάνους καὶ ἰδίως εἰς Γιουρούκιδες, ἀρκετὰ σημαντικὸν μέρος ἔχουν καὶ οἱ Ἕλληνες, ἰδίως εἰς τὸ Ναζλί, Πέργαμον, Δικελί, Γκιόρδες καὶ Μενεμένην.

Ἡ γλυκόρριζα εἶναι αὐτοφυὴς εἰς τὰς ἀμμώδους προσχώσεις τῶν μεγάλων κοιλάδων τοῦ Μαιάνδρου, τοῦ Καΰστρου καὶ τοῦ Ἕρμου. Ἐκμεταλλεύεται δὲ ὁλόκληρον τὴν παραγωγὴν ἡ ἑταιρεία Mac-Andrews et Forbes (ἐτησία παραγωγὴ 5-8,000,000 χιλιογράμμων). Τὸ ὄπιον παράγεται εἰς ὅλα τὰ διαμερίσματα τοῦ βιλαετίου, πρὸ πάντων ὅμως εἰς τὰ διαμερίσματα τοῦ Ναζλί, Ἀϊδινίου, Κούλων, Γκιόρδες καὶ Ἐσμέ. Ἡ ἐτησία παραγωγὴ ποικίλει μεταξὺ 500,000—1,000,000 χιλιογράμμων, ἀξίας μέχρι 12,500,000 φρ.

Τὸ βιλαέτιον παράγει καὶ 1,000,000 χιλιογράμμων βουτύρου καὶ 2,500,000 τυροῦ (λευκοῦ καὶ κασσερίου). Τὸ βούτυρον δὲν ἐπαρκεῖ εἰς τὴν ἐπιτόπιον κατανάλωσιν. Ἀπὸ τὸ βιλαέτιον ἐξάγονται καὶ αὐγὰ ἀξίας 6-8,000,000 φρ. σχεδὸν μόνον ὑφ' Ἑλλήνων.

Ἐπειδὴ δὲ αἱ σταφυλαὶ ξηραίνονται καὶ ἐξάγονται ὡς σταφίς, ἡ παραγωγὴ τοῦ οἴνου εἶναι ἐλαχίστη (κατὰ μέσον ὅρον 38,000 ἑκατοντάλιτρα). Οἰνόπνευμα ἐπίσης παράγεται ἐλάχιστον, εἰσάγεται δὲ πρὸς παραγωγὴν τῆς ρακῆς, τὴν ὁποίαν πίνουν ὅλαι αἱ φυλαί, ἀλλ' ἐπιβαρύνεται μὲ φόρον βαρὺν (πρῶται ὕλαι διὰ τὸ οἰνόπνευμα εἶναι κυρίως σταφὶς καὶ σῦκα τῆς κατωτάτης ποιότητος).

Τὸ βιλαέτιον δὲν ἔχει μόλυβδον ἀργυροῦχον, χαλκὸν καὶ σίδηρον τόσον, ὅσον τὰ γειτονικὰ ἐδάφη τοῦ βιλαετίου Προύσης ὡς καὶ τὸ βιλαέτιον τῶν Ἀδάνων. Ἔχει ὅμως πολλὰ μεταλλεῖα χρωμίου καὶ σμύριδος, τῶν ὁποίων πολλὰ εἶναι ὑπὸ ἐκμετάλλευσιν. Τὰ τοῦ χρωμίου κυρίως ὑπάρχουν εἰς τὸ σαντζάκιον Μέντεσε καὶ ἰδίως εἰς τοὺς καζάδες Μάκρης καὶ Κόϊτζε. Ταῦτα ἐκμεταλλεύεται ὁ J. B. Patterson and C° τῆς Σμύρνης. Πολλὰς ὅμως παραχωρήσεις καὶ ἐκμεταλλεύσεις χρωμίου ἐπέτυχον καὶ οἱ Ἕλληνες ὡς καὶ ὁ Τοῦρκος Ραγὴπ πασᾶς (καταγόμενος ἀπὸ τὴν Εὔβοιαν). Μεταλλωρύχοι ἐργάται εἶναι οἱ Ἕλληνες ἐκ τῆς Μάκρης καὶ τοῦ Λιβισίου. Ὑπάρχει δὲ καὶ μαγγάνιον, τοῦ ὁποίου τὸ πλεῖστον φορτώνεται ἀπὸ τὸν λιμένα τῆς Μάκρης. Ἡ σμύρις ἀφθονεῖ εἰς τὰ σαντζάκια Σμύρνης καὶ Ἀϊδινίου. Καὶ μέρος μὲν τῶν μεταλλείων σμύριδος ἔχουν οἱ Ἄγγλοι, ἰδίως ὁ οἶκος Abott, μέρος δὲ οἱ Ἕλληνες. Ὑπάρχει δὲ καὶ λιγνίτης, μέχρι τοῦδε ὅμως ἀνεκμετάλλευτος. Ὁ οἶκος James Whital ἐκμεταλλεύεται μεταλλεῖον ὑδραργύρου, τὸ ὁποῖον ἔδωκε πρόσοδον ἀρκετὰ ἱκανοποιητικήν. Εἰς τὸ βιλαέτιον Ἀϊδινίου ἐδόθησαν πρὸ

τοῦ παγκοσμίου πολέμου 117 παραχωρήσεις, ἐκ τῶν ὁποίων 57 εἰς Ἕλληνας, 35 εἰς Ἄγγλους, 15 εἰς Τούρκους.

Αἱ τέσσαρες μεγάλαι κοιλάδες τῆς δυτικῆς Μ. Ἀσίας.

Ἡ κοιλὰς τοῦ Καΐκου. — Ἡ κοιλὰς αὕτη, ἀπὸ τὰς ὡραιοτάτας τῆς Μ. Ἀσίας, εἶναι ἐξαιρέτως γόνιμος. Αἱ ἐκτάσεις αὐτῆς εἶναι ἢ δενδρόφυτοι ἢ καλλιεργήσιμοι ἢ ποιμνιοβοσκαί. Οἱ συνοικισμοί της εὑρίσκονται εἰς τὰ κράσπεδα κυρίως αὐτῆς καὶ περιβάλλονται ἀπὸ δένδρα (συκαῖ, καρυαὶ καὶ ἄλλα ὀπωροφόρα). Εἰς τὰς ὄχθας δὲ τοῦ ποταμοῦ καὶ τῶν παραποτάμων του αὐξάνουν θάμνοι. Οἱ καλλιεργήσιμοι ἀγροὶ παράγουν δημητριακά, ἀραβόσιτον, ὄσπρια (κουκκιὰ ἴδίως καὶ ρεβίθια), σησάμιον, ὄπιον, βάμβακα. Εἰς τὰ κράσπεδα τῆς κοιλάδος ἐκτείνονται ἀμπελῶνες, δίδοντες σταφίδα ἄφθονον. Ποίμνια δὲ βοῶν καὶ βουβάλων βόσκουν ἐπὶ τῶν ἀγεωργήτων ἀγρῶν, πρόβατα, αἶγες καὶ κάμηλοι ἐπὶ τῶν πρὸς τὴν κοιλάδα ὑψωμάτων. Ἡ ἐλαία εὐδοκιμεῖ πανταχοῦ. Ἀλλ' ἡ κοιλὰς δὲν ὑστερεῖ καὶ ὡς πρὸς τὰ δάση. Τὸ κυριαρχοῦν δασῶδες δένδρον εἶναι ἡ πεύκη, καλύπτουσα τὰ πρὸς Β τῆς Περγάμου ὄρη. Ἀλλ' ὑπάρχουν καὶ δάση ἐκτεταμένα ἐκ δρυός. Δασῶδες δένδρον τῆς κοιλάδος εἶναι καὶ ἡ καστανέα. Τὰ δὲ νεκροταφεῖα τῶν Τούρκων σκιάζονται ἀπὸ κυπαρίσσους, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τερεβινθέας. Ἡ κοιλάς, καθὼς καὶ τὰ περὶ αὐτὴν ὄρη, ἔχει καὶ πλούσια μεταλλεῖα καὶ χρυσοῦ ἀκόμη, ὡς ἀναφέρεται. Ἀφθονοῦσι δὲ καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τῆς χώρας καὶ αἱ ἀτμήλατοι μηχαναὶ (μῦλοι, ἐλαιοπιεστήρια, ἐκκοκκιστήρια).—Κατοικεῖται δὲ ἡ κοιλὰς ἀπὸ Τούρκους, ἀπὸ Γιουρούκιδες νομάδας, ἀλλὰ καὶ μονίμως ἐγκατεστημένους, ἀπὸ Ταχτατζῆδες, Κιζιλμπάσιδες καὶ Τσετμῆδες (καμηλάτας καὶ ζωοκλέπτας), Τουρκομάνους, Κιρκασίους καὶ ἄλλους μουατζίριδες, ἀπὸ Ἀθιγγάνους, Ἑβραίους (ὀλίγους) καὶ Ἀρμενίους (ὀλίγους εἰς τὰς πόλεις). Ἀπὸ ὅλας ὅμως ταύτας τὰς φυλάς, τὰς ὁποίας συναντῶμεν εἰς τὴν εὐλογημένην ταύτην κοιλάδα, ἐξέχουν οἱ Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι εἶναι μὲν καὶ αὐτόχθονες, προσῆλθον ὅμως πάρα πολλοὶ καὶ προσέρχονται ὁλονὲν καὶ διασπείρονται καθ' ὅλην τὴν κοιλάδα, κυρίως ἀπὸ τὴν ἀπέναντι Λέσβον. Οὗτοι δὲ ἐπύκνωσαν τὰς κοινότητάς των καὶ ἐπεδόθησαν εἰς τὴν ἐκμετάλλευσιν τῆς χώρας μὲ δραστηριότητα, ἡ ὁποία προσείλκυσε τὸν θαυμασμὸν καὶ τοὺς ἐπαίνους τῶν ξένων, καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν δυσμενῶς πρὸς τοὺς Ἕλληνας διατεθειμένων. Καὶ οὗτοι εἶναι οἱ καλλιεργοῦντες τὴν

γῆν καὶ τὰ μεταλλεῖα. Ὅπου δὲ τὸ ἔδαφος εἶναι πενιχρόν, ἀνακύπτουν ὡς ἐκ θαύματος (λέγει ὁ Φίλιψον) βιομηχανικαὶ ἐπιχειρήσεις καὶ ἀναπτύσσονται καὶ εὐδοκιμοῦν.—Οἱ κατοικοῦντες τὰ παράλια εἶναι ἁλιεῖς καὶ ἐν γένει ναυτικοί. Καὶ καθ' ὅλην τὴν παραλίαν τὰ καΐκια εἰσάγουν, ἐξάγουν καὶ ἀνταλλάσσουν τὰ ἐμπορεύματα. Ἓν γένει ὅλη ἡ χώρα ἕνεκα τῶν Ἑλλήνων παρουσιάζει ὄψιν ζωηρὰν καὶ ζωτικήν. Οἱ Ἕλληνες δὲ δὲν εἶναι μόνον ἔμποροι, βιομήχανοι, γεωργοί, ἁλιεῖς, ἀλλ' ἔχουν εἰς τὰς χεῖράς των καὶ ἄλλα πνευματικώτερα ἔργα. Εἶναι δικηγόροι, ἰατροί, δικασταὶ ἀκόμη καὶ διδάσκαλοι. Ὅταν δὲ τὸ χωρίον τῆς κοιλάδος εἶναι πολὺ μικρὸν ἢ τελείως τουρκικόν, ὁ παντοπώλης, ὁ καφεπώλης, ὁ ξενοδόχος εἶναι Ἕλλην. Καὶ ὅπου οἱ Ἕλληνες συγκατοικοῦν μὲ τοὺς Τούρκους, ἔχουν ἰδίαν συνοικίαν καὶ ἔχουν ἤδη πήξει ἰδίαν κοινότητα, ἡ ὁποία ἔχει τὸ σχολεῖόν της, τὴν ἐκκλησίαν της, τοὺς συλλόγους της, τὰς ἀδελφότητάς της ἀκόμη, πολλαχοῦ δὲ καὶ τὸ κοινοτικὸν νοσοκομεῖον καὶ φαρμακεῖον. Καὶ οἰκονομικῶς ἔχουν ἤδη ὑποτάξει τὴν ὅλην κοιλάδα. Τοὐναντίον οἱ ἄλλοι (ἐκτὸς τῶν ὀλίγων Ἀρμενίων) μένουν στάσιμοι. Οἱ Τοῦρκοι μάλιστα πωλοῦν ἀδιακόπως τὰ κτήματά των εἰς τοὺς Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι τοιουτρόπως ἰδιοποιήθησαν καὶ τὴν γῆν, τὴν ὁποίαν καλλιεργοῦν ὁλονὲν καὶ δενδροφυτεύουν (πόλεις τῆς κοιλάδος Πέργαμος, Σόμα, Κιρκαγάτς, Κέλεμπε).

Ἡ κοιλὰς τοῦ Ἕρμου. Εἶναι ἡ καρδία τῆς ἀρχαίας πλουσίας Λυδίας, σήμερον δὲ ἡ πλουσιωτάτη καὶ ἡ πυκνότατα κατοικουμένη χώρα τῆς Μ. Ἀσίας, ὅπως καὶ ἡ κοιλὰς τοῦ Μαιάνδρου. Τὸ πλεῖστον τοῦ ἐδάφους της σήμερον καλλιεργεῖται, μόνον δὲ εἰς τὰ μεγάλα της κτήματα μένουν ἀκόμη ἐδάφη ἀκαλλιέργητα καὶ χρησιμεύουν ὡς βοσκαί. Ἔχει δὲ καὶ πλησίον τῶν ὀχθῶν τοῦ Ἕρμου λειμῶνας πρὸς βοσκήν. Ἐπὶ τῆς κοιλάδος καλλιεργεῖται κυρίως ἡ σταφίς, ἰδίως εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἕρμου (ὄχι τοῦ Κογάμου), ὡς καὶ εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Νυμφαίου. Καὶ ἡ παραγομένη ἐδῶ σταφὶς δὲν εἶναι μὲν ἡ ἀρίστη, εἶναι ὅμως ἄφθονος. Παράγεται ἔπειτα κριθὴ καὶ κύαμοι, σιτηρὰ καὶ χιλὸς (χασίλι), εἰς δὲ τὰς πεδιάδας τοῦ Ἀξαρίου καὶ τοῦ Μέρμερε πολὺ ὄπιον καὶ ἀραβόσιτος. Εἰς τὰς τελευταίας ἐκτάσεις ὑπάρχουν ἀκόμη καὶ πολλαὶ βαλανιδέαι, εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Νυμφαίου πολλὰ ἐλαιόδενδρα, ἐνῷ ἐν γένει αἱ πεδιάδες της δὲν ἔχουν δένδρα. Μόνον δὲ εἰς τὰ κράσπεδα τῶν ὀρέων, ὅπου ἀναβλύ-

ζουν πηγαὶ ἢ ἐκβάλλουν ρύακες τῶν ὀρέων, ὑπάρχουν ἐξαίρετοι ἀρδευόμενοι κῆποι, γεμᾶτοι ἀπὸ δένδρα. Οἱ σπουδαιότεροι συνοικισμοί της κεῖνται, ὅπως πανταχοῦ τῆς Μεσογείου, εἰς τὰ ἄκρα τῶν πεδιάδων. Ἀλλ' ὅμως αἱ πεδιάδες ἐνταῦθα εἶναι τόσον εὐρεῖαι, ὥστε παρέστη ἀνάγκη νὰ ἱδρυθοῦν καὶ πολλὰ χωρία ἐντὸς αὐτῶν. Τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα τῆς κοιλάδος πέραν τοῦ Σαλιχλὶ δὲν εἶναι τόσον γόνιμον ὅσον τὸ ἐντεῦθεν. Ἐνταῦθα ἡ κοιλὰς εἶναι στενωτέρα, ἔχει πολλὰ ἕλη καὶ κλῖμα μᾶλλον ἠπειρωτικὸν καὶ ξηρότερον. Ἐνταῦθα εἰς τὰ ἄκρα τῆς κοιλάδος, ἰδίως εἰς τὰ νότια, ὑπάρχουν, ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, κῆποι μεγάλοι, οἱ ὁποῖοι ἐκτείνονται καὶ εἰς τὰς πλαγίας μικρὰς κοιλάδας. Καλλιεργοῦνται δὲ εἰς αὐτοὺς ὀπωροφόρα, ἡ ἄμπελος, συκαῖ, ἐλαῖαι, καπνός. Ἀλλ' ἔχομεν καὶ ἐδῶ ἐκτάσεις παραγούσας σιτηρά, ἀραβόσιτον, κέγχρον καὶ βάμβακα. Ἰδίως ὁ βάμβαξ καὶ ἡ κέγχρος ἰδιάζουν εἰς τὴν περιφέρειαν ταύτην. Δὲν λείπουν δὲ ἐπὶ τῆς πεδιάδος καὶ βαλανιδέαι. Ἀλλ' ὅμως μεγάλην ἔκτασιν κατέχουν καὶ ἀγροὶ πενιχροὶ διὰ τὴν παραγωγὴν σιτηρῶν, ἀγροὶ πρὸς νομὴν καὶ ἄλλοι ὁμοιάζοντες πρὸς ἐκτάσεις ἐρήμου. Ἐνταῦθα δὲ παράγεται καὶ ἡ γλυκόρριζα, καὶ αὕτη ἐπίσης ἀξιόλογον προϊόν.

Ἡ σημασία τῆς κοιλάδος τοῦ Ἕρμου διὰ τὸν πολιτισμὸν τῆς Μ. Ἀσίας, ὡς καὶ ὅλης τῆς Αἰγαιΐδος, κατανοεῖται, ὅταν λάβωμεν πρὸ ὀφθαλμῶν ὅτι δι' αὐτῆς ἐπεκοινώνει τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Μ. Ἀσίας μὲ τὴν παραλίαν. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην μόνον ἡ κοιλὰς τοῦ Μαιάνδρου ἰσοφαρίζει πρὸς αὐτήν. Ἡ ἀπόκλισις τῆς κοιλάδος πρὸς τὴν παραλίαν συντελεῖ ὥστε ὁλόκληρος δέσμη ὁδῶν, ἀπὸ τῆς παραλίας ὁρμωμένων, συνέρχονται ἐντὸς αὐτῆς. Καὶ ἔχομεν 1) τὴν ἀπὸ Σμύρνης διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Νυμφαίου εἰς Κασαμπᾶν καὶ Σάρδεις, 2) τὴν ἀπὸ Σμύρνης, Φωκαίας, Κύμης κατὰ μῆκος τοῦ Ἕρμου πρὸς τὴν Μαγνησίαν—Κασαμπᾶν—Σάρδεις, 3) τὴν ἀπὸ τοῦ ἄνω Καΐκου διὰ τῶν Θυατείρων εἰς Μαγνησίαν, 4) τὴν ἀπὸ Θυατείρων διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Μέρμερε (Σωσάνδρων) εἰς Σάρδεις. Πλὴν τούτων ἔχομεν τὰς διὰ τῶν ὀρέων ὁδούς, ἤτοι ἀπὸ τῆς Σμύρνης διὰ τοῦ Σιπύλου εἰς Μαγνησίαν, ἀπὸ τῆς Περγάμου διὰ τοῦ Γιουντ-δὰγ εἰς Μαγνησίαν, ἀπὸ τῆς Ἐφέσου διὰ τοῦ Καραμπὲλ εἰς Κασαμπᾶν καὶ Μαγνησίαν, ἀπὸ τῆς Ἐφέσου διὰ τοῦ Τμώλου εἰς Σάρδεις. Οὕτω βλέπομεν ὅτι τελειωτικῶς ἡ ὅλη δέσμη ἑνοῦται εἰς τὰς Σάρδεις ἢ (σήμερον) εἰς τὸ Σαλιχλί. Ἔπειτα ὅμως ἀρχίζουν νὰ χωρίζωνται αἱ ὁδοὶ πρὸς τὸ ὀροπέδιον. Καὶ ἔχομεν τὴν ἀπὸ Σάρδεων (Σαλιχλὶ) διὰ τῆς Κατακεκαυ-

μένης, τῆς παρὰ τὸν ἄνω Ἕρμον, πρὸς τὸ Κοτυάειον — Δορυλάειον, ἢ περαιτέρω εἰς τὰ ἄνω τῆς κοιλάδος πρὸς τὴν Φιλαδέλφειαν, ἐντεῦθεν δὲ εἰς τὸ ὀροπέδιον ἐπάνω διὰ τοῦ Οὐσὰκ ἢ (διὰ τοῦ στενοῦ τοῦ Κιρκτσινὰρ) εἰς τὴν λεκάνην τῆς Ἱεραπόλεως καὶ εἰς τὸν ἄνω Μαίανδρον. Ὡς κυρίαρχος τοῦ ὅλου δικτύου τῶν ὁδῶν παρουσιάζεται ἡ παλαιὰ Λυδικὴ πόλις, αἱ Σάρδεις, τῆς ὁποίας, ἐγκαταλελειμένης σήμερον, διάδοχος εἶναι τὸ πλησίον κείμενον Σιλιχλί, διάδοχος δ' ἐννοεῖται ἄδοξος. Ἡ τοποθεσία τῆς πόλεως ταύτης εἶναι εὐνοϊκὴ διὰ τὴν συγκοινωνίαν, διότι ἐκεῖ συναντῶνται ἡ κοιλὰς τοῦ Ἕρμου καὶ ὁ αὐλὼν τοῦ Μέρμερε εἰς τὴν κυρίαν κοιλάδα. Κέντρα ὁδῶν δευτέρας ὅμως τάξεως εἶναι ἡ Μαγνησία, ἡ μέχρι σήμερον διατηρηθεῖσα, ὁ Κασαμπᾶς, τὸ Ἀξάριον (Θυάτειρα) καὶ ἡ Φιλαδέλφεια. Οὕτω πως ὠνομάσαμεν τὰς κυριωτέρας πόλεις τῆς ὅλης κοιλάδος. Εἰς τὸ ἄνω τμῆμα αὐτῆς δύνανται νὰ προστεθοῦν τὸ Ἰνεγγιὸλ (ΝΑ τῆς Φιλαδελφείας), ἡ Μενδεχώρα (ΒΔ), ἡ Ἄδαλα (ΒΑ τοῦ Σαλιχλί), εἰς δὲ τὸ δυτικὸν τμῆμα ἡ Πάρσα (ΝΔ τοῦ Κασαμπᾶ), τὸ Νύμφαιον, τὸ Μέρμερε (πρὸς Β τῆς Κολόης). Ἀξιοσημείωτον εἶναι ὅτι ὅλαι αἱ πόλεις τῆς κυρίως κοιλάδος τοῦ Ἕρμου — Κογάμου ἔκειντο καὶ κεῖνται εἰς τὸ νότιον κράσπεδον αὐτῆς. Ὁ λόγος εἶναι ὅτι ἡ συγκοινωνία μὲ τὴν κοιλάδα ἐγίνετο ἀπὸ τῶν νοτίων ὁδῶν (Σμύρνης, Ἐφέσου) ὡς καὶ ὅτι εἰς τὰ νότια ἡ ὕδρευσις εἶναι ἀφθονωτέρα.

Σήμερον αἱ συνθῆκαι τῆς συγκοινωνίας μετεβλήθησαν ριζικῶς διὰ τῶν σιδηροδρόμων. Ταύτην ἐπὶ ἐκτάσεων ἀπωτέρων ἐξυπηρετοῦν αἱ δύο σιδηροδρομικαὶ γραμμαὶ Σμύρνης—Μαγνησίας—Φιλαδελφείας—Ἀφιὸν καρὰ-χισὰρ καὶ Μαγνησίας—Ἀξαρίου—Σόμα, αἱ ὁποῖαι διασχίζουν τὴν κυρίαν κοιλάδα καὶ τὴν πεδιάδα τοῦ Ἀξαρίου. Ὅλαι αἱ ἄλλαι ὁδοὶ ἔχουν μόνον τοπικὴν σημασίαν. Ἀλλὰ καὶ αἱ παλαιαὶ πόλεις, αἱ ὁποῖαι κεῖνται ἐπὶ τῶν γραμμῶν τούτων, εἶναι καὶ σήμερον μόνον κέντρα τοπικὰ διὰ τὰ εἰσαγόμενα καὶ ἐξαγόμενα προϊόντα. Τὸ χονδρικὸν καὶ διαμετακομιστικὸν ἐμπόριον εἶναι συγκεντρωμένον εἰς τὴν Σμύρνην. Ὁ σιδηρόδρομος συνετέλεσεν ὥστε νὰ διακοπῇ καὶ ἡ κατασκευὴ λεωφόρων ὡς περιττῶν. Καὶ φέρει μὲν μία ἀπὸ τῆς Σμύρνης διὰ Μαγνησίας, Ἀξαρίου, Σόμα εἰς Πέργαμον, οὐχὶ δ' ὅμως καὶ ἀπὸ τῆς Μαγνησίας περαιτέρω ἐντὸς τῆς κυρίας κοιλάδος. Καὶ ἡ ὁδὸς ἀπὸ τῆς Σμύρνης διὰ τοῦ Νυμφαίου ἔφθασε μόνον μέχρι τῆς Πάρσας. Ἕνας ἄλλος κορμὸς ὁδοῦ ἀκολουθεῖ τὸ νότιον κράσπεδον τῆς κοιλάδος ἀπὸ τὸ Δερέ-κιοϊ διὰ Φιλαδελφείας εἰς τὸ Ἰνεγγιολ.

Ἡ κοιλὰς τοῦ Καΰστρου.—Αὕτη ἐκτείνεται μεταξὺ τοῦ Τμώλου πρὸς Β καὶ τῆς Μεσσωγίδος πρὸς Ν. Ἡ ἐπιφάνειά της ἀνέρχεται μέχρι 3,000 □ χμ. Εἶναι δὲ πολὺ μικροτέρα ἀπὸ τὴν κοιλάδα τοῦ Ἕρμου καὶ τοῦ Μαιάνδρου. Καὶ ἔχει πλάτος μὲν ἀπὸ Β πρὸς Ν 3 ὡρῶν, μῆκος δὲ ἀπὸ Α πρὸς Δ 30. Ἡ κοιλὰς εἰς τὸ στόμιον τοῦ Καΰστρου ἔχει σχῆμα ὀρθογωνίου, ἐκτεινομένου ἀπὸ Α πρὸς Δ, τούτου δὲ ἡ δυτικὴ πλευρὰ σχηματίζει τὴν λείαν καὶ ἀμμώδη παραλίαν. Αἱ τρεῖς ἄλλαι περιβάλλονται ἀπὸ ὄρη. Ὁ Κάϋστρος δέχεται τὰ ὕδατα πολλῶν ποταμίων, καταρρεόντων ἀπὸ τὸν Τμῶλον καὶ τὴν Μεσσωγίδα, καὶ κατόπιν βροχῶν πλημμυρίζει. Ἐπλήρωσε δὲ τοὺς λιμένας τῆς Ἐφέσου, ἐπλήρωσε τὴν στομαλίμνην, ἡ ὁποία ὑψίστατο κατὰ τὰς ἐκβολάς του ἀκόμη τὸν 12 αἰῶνα, ὅπως μαρτυρεῖ Λέων ὁ Διάκονος, καὶ μὲ τὴν πάροδον τῶν αἰώνων ἐπεξέτεινε τὴν ξηρὰν πρὸς τὴν θάλασσαν εἰς μῆκος 8 χμ. Καὶ ἀναφέρεται ὅτι εἰς κανένα ἄλλο μέρος τοῦ κόσμου δὲν ἐπῆλθον μὲ τόσην ὁρμητικότητα προσχώσεις ὅπως ἐδῶ διὰ τοῦ Καϋστρου. Ἡ κοιλὰς εἶναι ἀπὸ τὰς πολυανθρωποτέρας καὶ ἐμπορικωτέρας τῆς Μ. Ἀσίας. Ἑκατοντάδες χωρίων καὶ τρεῖς πολυάνθρωποι πόλεις (Βαϊνδήριον, Ὀδεμήσιον εἰς τὸ βόρειον κράσπεδόν της, Θεῖρα εἰς τὸ νότιον) στέλλουσιν εἰς τὴν Σμύρνην τὰ ἄφθονα προϊόντά της (σταφίδα, ἐλαίας, σῦκα, δημητριακά). Τὸ βόρειον μέρος τῆς κοιλάδος εἶναι πιθανώτατα ὁ Ἄσιος λειμών, ὅπου ὡς λέγει ὁ Ὅμηρος, ἵπταντο σμήνη χηνῶν, γεράνων καὶ κύκνων, ὅπου ὡς λέγεται καὶ σήμερον ἀκόμη συχνάζουν τὰ πτηνὰ ταῦτα καὶ περιίπτανται, ὅπως καὶ κατὰ τοὺς ὁμηρικοὺς χρόνους.

Ἡ κοιλὰς τοῦ Μαιάνδρου. — Ὁ Μαίανδρος, ὡς καὶ ὁ Ἕρμος, εἶναι ὁ μέγιστος ποταμὸς τῆς δυτικῆς Μ. Ἀσίας. Τὸ ὕδωρ του εἶναι ἄφθονον καὶ κατὰ τὸ θέρος, πηλῶδες δὲ καὶ κίτρινον. Πηγάζει ἀπὸ μεγάλην πηγὴν πλησίον τοῦ Δινέρ. Διαρρέει ὡς ἀείρρους ποταμὸς τὸ ὑψίπεδον τοῦ Τσιβρὶλ (δυτικὴ Φρυγία) εἰς δυτικὴν κατεύθυνσιν (800 μ. ὑπὲρ τὴν θάλασσαν), δέχεται δὲ ἐδῶ τὰ ὕδατα τοῦ Τσουφρού-τσάϊ (Γλαύκου), ὁ ὁποῖος ὅμως ξηραίνεται τὸ θέρος, στρέφεται ἔπειτα πρὸς τὰ ΝΔ καὶ μὲ καμπὴν ὀξεῖαν πρὸς τὰ ΒΔ. Κατὰ τὴν κατεύθυνσιν ταύτην διασταυρώνει τὴν λεκάνην τοῦ Τσάλ. Δέχεται ἔπειτα τὰ ὕδατα τοῦ Μπανὰς-τσάϊ, ὁ ὁποῖος τὸν ἐνδυναμώνει σημαντικῶς· Πλησίον δὲ τῆς ἀρχαίας Τριπόλεως ἐγκαταλείπει τὴν στενήν του κοι-

λάδα καὶ ρέει εἰς τὸ ἑξῆς ἐπὶ πεδιάδων πλέον. Κατὰ πρῶτον δὲ χωρεῖ πρὸς Ν διὰ τῆς τριγωνικῆς λεκάνης τῆς Ἱεραπόλεως. Ἐδῶ δέχεται ἐξ ἀριστερῶν τὸν Τσιουρουκ-σοὺ (Λύκον). Ἐξερχόμενος δὲ ἀπὸ τὴν λεκάνην ταύτην στρέφετκι πρὸς Δ καὶ διατηρεῖ ταύτην τὴν κατεύθυνσιν σχεδὸν μέχρι τῶν ἐκβολῶν του. Ἀπὸ τὸ Ὀρτάκσε δὲ (ΒΔ τοῦ Σαράκιοϊ) ἀρχίζει ἡ κάτω κοιλὰς τοῦ ποταμοῦ. Αὕτη ἐκτείνεται ἀπ' ἐδῶ μέχρι τῆς ἀρχαίας Μαγνησίας πρὸς Δ εἰς μῆκος 110 χμ. Καὶ ὁ ποταμὸς ἐνταῦθα κατέρχεται ἀπὸ 130 μέχρι 20 μ, (ὑπεράνω τῶν ἐκβολῶν του). Τὸ πλάτος τῆς κοιλάδος αὐξάνει κατ' ὀλίγον (Ὀρτάκσε 2 χμ., Κιουγιουτζὰκ (πλησίον τοῦ Ναζλὶ) 5, Ναζλὶ 9, Ἀϊδίνιον 12, Μαγνησία 17). Ἐδῶ ὁ Μαίανδρος δέχεται ἀπὸ τὴν νοτίαν πλευρὰν μεγάλους παραποτάμους, ἀπὸ δὲ τὴν βορείαν μικροὺς ρύακας τῆς Μεσσωγίδος. Ρέει δὲ εἰς βαθεῖαν, ἀποκεκλεισμένην, κοίτην, ἀρκετὰ ὁρμητικῶς, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δὲ μὲ ὑπερεκχείλισιν εἰς στενὴν μόνον λωρίδα γῆς πέραν τῶν ὀχθῶν του. Ἔχει βάθος ἀρκετῶν μέτρων κάτω ἀπὸ τὸ ἐπίπεδον τῆς κοιλάδος του, ἡ ὁποία διὰ τοῦτον τὸν λόγον δὲν καταπλημμυρίζεται κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τὰ ὕδατά του, αὐξανόμενα ἀπὸ τὰς βροχάς. Τὰς περιφήμους στροφάς του, διὰ τὰς ὁποίας τὸ ὄνομά του ἐδόθη καὶ εἰς ἀνάλογα κοσμήματα τῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ εἰς τὰ σχήματα τῶν στροφῶν τῶν ποταμῶν, δὲν δεικνύει ὁ ποταμὸς παντοῦ, ἀλλὰ μόνον κατ' ἐκτάσεις, ὅπου ὅμως αἱ στροφαί του εἶναι ἐξαιρέτως ἔντονοι. Τὸ φαινόμενον ὅμως τοῦτο εἶναι πολὺ σύνηθες εἰς ποταμούς, οἱ ὁποῖοι ῥέουν ἐντὸς ἰδικῶν των προσχώσεων. Τὴν φήμην του ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ὁ Μαίανδρος ὀφείλει εἰς τοὺς Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι ὀλίγους ποταμοὺς εἶχον παρομοίους. Ἀπὸ τῆς Μαγνησίας ἀρχίζει ἡ πεδιὰς τοῦ στομίου τοῦ Μαιάνδρου. Αὕτη ἐκτείνεται ἀπὸ ΝΑ πρὸς ΝΔ. Ἔχει μῆκος 45 χμ., πλάτος 9—13, τὸ ὁποῖον ὅμως εἰς τὸν λατμικὸν κόλπον φθάνει μέχρι 18 χμ. Ὁ ποταμὸς μεταξὺ Σωκίων καὶ Μαγνησίας ρέει πλησίον τοῦ ΒΔ κρασπέδου τῆς πεδιάδος, ἔπειτα δὲ στρέφεται πρὸς τὰ ΝΑ. Πιθανώτατα εἰς ἀρχαιοτάτους χρόνους ἡ θάλασσα εἰσεχώρει ἐντὸς τῆς κοιλάδος τοῦ ποταμοῦ καὶ ἐσχημάτιζε μέγαν κόλπον.

Ὁ Μαίανδρος ἔχει τὰ ὕδατά του ὁρμητικά. Εἰς τὰς ἐκβολάς του σήμερον κλείει μὲ τὴν ἰλύν του τὸν ἄλλοτε λατμικὸν κόλπον. Ἐξεχέρσωσεν ἀκόμη τὴν τριγύρω τῆς νήσου Λάδης θάλασσαν, ἑνωθείσης σήμερον μὲ τὴν ξηράν. Ὅταν τὰ ὕδατά του αὐξηθῶσι (τὴν ἄνοιξιν), περιλούει τὰς τριγύρω τῶν ἐκβολῶν του γαίας τόσον, ὥστε εἰς τὴν

Μίλητον μόνον ἔφιππος μεταβαίνει τις. Μόνιμοι συνοικισμοὶ δὲν ὑπάρχουν ἐνταῦθα, ὅπως δὲν ὑπάρχουν καὶ εἰς ἄλλας ἐκτάσεις τῆς Μ. Ἀσίας, παρομοίας πρὸς τὴν πεδιάδα τῶν ἐκβολῶν τοῦ Μαιάνδρου. Ὑπάρχουν ὅμως κατὰ μῆκος τῶν κρασπέδων τῶν τριγύρω ὀρέων. Ἀλλὰ πρὸς Ν. τῶν Σωκίων κανεὶς συνοικισμὸς δὲν ἔχει μεγάλην σημασίαν. Τὸ βόρειον μέρος τῆς πεδιάδος τῶν ἐκβολῶν τοῦ Μαιάνδρου εἶναι ξηρὰ καὶ ἄδενδρος στέππη, ὅπου ἐν μέρει μόνον καλλιεργοῦνται σιτηρά, κατὰ μέγα δὲ μέρος ἀποτελεῖ βοσκὰς καὶ καλύπτεται ἀπὸ τὸν χαμηλὸν θάμνον τῆς γλυκόρριζας.—Πολυάριθμοι περιπλανώμενοι ποιμένες (Γιουρούκιδες) στήνουν τὰς σκηνάς των ἐπὶ τῆς πεδιάδος ταύτης. Τριγύρω τῶν ἀπὸ κετσὲν μαύρων σκηνῶν—μερικαὶ ἐξ αὐτῶν ἀποτελοῦνται μέχρις ὕψους ἑνὸς μ. ὑπεράνω τοῦ ἐδάφους ἀπὸ πλεκτὴν μεγάλην κάλαθον—βόσκουν ποίμνια βοῶν, ἵππων, καμήλων, προβάτων. Τὸ στόμιον τοῦ Μαιάνδρου προεκτείνεται σήμερον 3 χμ. μακρὰν τῆς ξηρᾶς εἰς τὸ μέσον στενῶν ἐπιχωμάτων, τὰ ὁποῖα αὐτὸς ὕψωσεν, καὶ τὰ ὁποῖα ὁλονὲν ἐπαυξάνουν πρὸς τὴν θάλασσαν. Πρὸς τὰ ἀριστερὰ ὁ ποταμὸς ἔχει τὴν λιμνοθάλασσαν Τσαμοὺρ Τάλιανι, κειμένην εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ τὸ στόμιον. Ἄλλην λιμνοθάλασσαν ἔχει πρὸς Β κάτω τοῦ ὄρους τῆς Μυκάλης.

Ἡ ὅλη χώρα τοῦ Μαιάνδρου ἔχει μεσογειακὸν κλῖμα. Πυκνὰ δάση δὲν ἔχει ὅλως διόλου ἐκτὸς ὀλίγων βαλανιδεῶν καὶ καστανεῶν εἰς τὸ νότιον κράσπεδον τοῦ κάτω μέρους τῆς κοιλάδος. Ἔχει ὅμως καὶ ἐκτεταμένους πευκῶνας ἐπὶ τῶν ὀρέων καὶ ἐξαίρετα ἀπὸ κουκουναριὲς δάση εἰς ἄλλα πάλιν μέρη. Τὰ δὲ κουκουνάρια ἐξάγονται. Πρὸς τὰ θαλάσσια μέρη ὑπάρχουν δρῦς καὶ πεῦκα.

Ἡ κοιλὰς τοῦ Μαιάνδρου εἶναι ἐξαιρέτως γόνιμος καὶ ἀμιλλᾶται ὡς πρὸς τοῦτο μὲ τὴν κοιλάδα τοῦ Ἕρμου. Μόνον δὲ κατὰ τὰς ἐκβολὰς καὶ κάτω τῶν Σωκίων ἔχει, ὡς εἴδομεν, ἀγόνους ἐκτάσεις, ὅπου τὸ ἔδαφος εἶναι ἑλῶδες καὶ ἁλατοῦχον. Ἡ κοιλὰς εἰς τὸ μέσον εἶναι ἄδενδρος ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, παράγει δὲ σιτηρά, ἀραβόσιτον, βάμβακα (ἰδίως εἰς τὸ ἄνω μέρος μὲ κέντρον τὸ Ναζλί), καπνόν, κάνναβιν καὶ ἄλλα. Ἐπὶ τῶν ἀγεωργήτων ἐκτάσεων φύεται καὶ ἐδῶ ἡ γλυκόρριζα. Εἰς τὰ γειτονικὰ τῶν ὀρέων μέρη τῆς κοιλάδος, ἰδίως εἰς τὰ βόρεια, ὑπάρχουν φυτεῖαι δένδρων. Εὐδοκιμεῖ δὲ πρὸ παντὸς ἡ συκῆ, ἡ ὁποία δίδει ἕνα ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα εἴδη τοῦ ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου. Κατὰ δεύτερον λόγον εὐδοκιμεῖ ἡ ἐλαία, ἡ ἄμπελος, ἡ καρυδέα καὶ ἄλλα ὀπωροφόρα δένδρα, ἐδῶ δὲ καὶ ἐκεῖ, ἐσπεριδοειδῆ. Αἱ ὑπώρειαι πρὸς

τὸ νότιον κράσπεδον τῆς κοιλάδος καλύπτονται παντοῦ ἀπὸ ἐλαίας. Ἀλλ' ἡ ἐλαία καλύπτει ἀκόμη καὶ τὰς κατωφερείας τῶν ὀρέων, τῶν τριγύρω τῆς κοιλάδος, μέχρι ὕψους 500-600 μ. Ἄλλως αἱ γόνιμοι πεδιάδες τοῦ Ἀκ-τσάϊ (Ἀρπάσου), τοῦ Τσίνα (Μαρσύου), τῶν Μυλάσων καὶ τῆς Μαντάλιας ὡς καὶ ἄλλαι ἀκόμη παράγουν σῖτον, κριθήν, ἀραβόσιτον, κέγχρον καὶ σῦκα, ἡ δὲ πεδιὰς τοῦ Ἀκ-τσάϊ καὶ βάμβακα, ἐνῷ εἰς τοὺς ἀγονωτέρους ἀγροὺς τῶν ὀρέων καλλιεργεῖται ἡ σίκαλις. Πρὸς τὰ δυτικὰ ὑπάρχουν καὶ ἀμπελῶνες. Κυρίως δὲ ἐπὶ τῶν ὀρέων ἐκτείνονται ἐδῶ καὶ ἐκεῖ εὔυδρα ὀροπέδια, καλλιεργημένα θαυμασίως, ὅπου ὅλοι οἱ καρποὶ τῆς χώρας ὁμοῦ εὐδοκιμοῦν, ὅπως λ. χ. εἰς τὰ Λαϊνά. Ἐν γένει ἐπὶ τῶν ὀρέων συναντᾷ ὁ ὁδοιπόρος ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἐδάφη καλλιεργημένα. Τὰ ἐδάφη ταῦτα χωρίζονται, τὸ ἕνα ἀπὸ τὸ ἄλλο, διὰ παρεντιθεμένων δασῶν καὶ θαμνωδῶν ἐκτάσεων.

Ἡ κοιλὰς τοῦ Μαιάνδρου εἶναι τὸ μέγα κέντρον τῆς ὅλης νοτιοδυτικῆς Μ. Ἀσίας, κέντρον πληθυσμοῦ καὶ κέντρον πολιτισμοῦ ὄχι μόνον ἕνεκα τῆς ἀφθονίας τῶν προϊόντων της, ἀλλὰ καὶ διότι εἶναι ἡ κυρία συγκοινωνιακὴ ὁδός, ἡ ἄγουσα ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸν εἰς τὴν παραλίαν. Σήμερον εἶναι ἀπὸ τὰς πυκνότατα κατοικημένας χώρας τῆς Μ. Ἀσίας, ἦτο δὲ καὶ καθ' ὅλους τοὺς χρόνους. Ὅπως δὲ εἰς ὅλας τῆς στενωτέρας πεδιάδας τῶν χωρῶν, τῶν βρεχομένων ἀπὸ τὴν Μεσόγειον, οὕτω καὶ ἐδῶ ἔχομεν τοὺς περισσοτέρους συνοικισμοὺς καὶ ὅλους τοὺς μεγάλους ἢ εἰς τὰ κράσπεδα τῆς κοιλάδος ἢ τοὐλάχιστον ἐπὶ λόφων πρὸς τὰ κράσπεδα. Μόνον δὲ ὅπου τὸ πλάτος τῆς κοιλάδος εἶναι μέγα, ὑπάρχουν χωρία καὶ εἰς τὸ μέσον αὐτῆς, ἀλλ' ὄχι καὶ μεγάλοι συνοικισμοί. Εἰς τὰ κράσπεδα τὸ ὕδωρ εἶναι ὑγιεινότερον, ὡς καὶ ἡ τοποθεσία, καὶ διὰ τοῦτο ἡ ἐγκατάστασις εἰς αὐτὰ προτιμᾶται, ἀφοῦ μάλιστα οἱ κώνωπες καὶ οἱ πυρετοὶ κατὰ τοὺς θερινοὺς καύσωνας καθιστῶσι τὸν βίον δύσκολον ἐπὶ τῆς κοιλάδος, ὡς καὶ ὁ βαρὺς ἀήρ. Πλὴν τούτου τὰ πλησίον τῶν ὀρέων κράσπεδα παρέχουν ὀχυρὰς τοποθεσίας. Εἰς αὐτὰ ἐπίσης καταλήγουν ἐκ τῶν πλαγίων κοιλάδων πάροδοι. Διὰ τοὺς λόγους τούτους αἱ μεγάλαι ὁδοὶ ἀκολουθοῦν τὰ δύο κράσπεδα, ἀπομακρύνονται δὲ κατὰ τὸ δυνατὸν ἀπὸ τὸν ποταμὸν καὶ ἀπὸ τὴν χώραν τῶν ὑπερεκχειλίσεών του. Εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Μαιάνδρου ἐξαιρετικῶς προτιμᾶται τὸ βόρειον κράσπεδον αὐτοῦ πρὸς συνοικισμούς, διότι ἐδῶ δὲν ὑπάρχουν μεγάλοι παραπόταμοι, ὅπως εἰς τὸ νότιον, οἱ ὁποῖοι φέρουν μεγάλας δυσκολίας εἰς τὴν συγκοινωνίαν. Καὶ εἰς τὸ βόρειον κράσπεδον ἔκειντο

κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐπὶ τῆς κυρίας ὁδοῦ αἱ πόλεις Μαγνησία ἡ πρὸς Μαιάνδρῳ, ὅπου κατέληγεν ἡ ἀπὸ Σμύρνης καὶ Ἐφέσου ὁδὸς πρὸς τὴν κοιλάδα (ἡ ὁδὸς αὕτη σήμερον ἐγκατελείφθη), αἱ Τράλλεις, ἐπὶ τοῦ ὑψώματος τοῦ ἄνω τοῦ σημερινοῦ Ἀϊδινίου, ἡ μεγαλυτέρα πόλις τῆς κοιλάδος καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα (Τράλλεις) καὶ σήμερον (Ἀϊδίνιον), ἀπέναντι τῆς συμβολῆς τῆς ἀξιολόγου κοιλάδος τοῦ Τσίνα, ἡ Νῦσα (πλησίον τοῦ Ἐσκὶ-χισάρ), σήμερον ἐγκαταλελειμμένη, τὰ Βρίουλα καὶ ἄλλαι, ἐνῷ κατὰ τὸ νότιον κράσπεδον μόνον ἡ Ὀρθωσία καὶ ἡ Ἀντιόχεια εἶναι ἄξιαι μνήμης. Σήμερον ἔχομεν ἐκτὸς τοῦ Ἀϊδινίου, τὸ Ναζλί, ἀξιόλογον πόλιν ἐπὶ τοῦ βορείου κρασπέδου, ἀπέναντι τῆς συμβολῆς τοῦ Ἀκ-τσάϊ. Τὸ δὲ Κουγιουτζάκ, ἡ Ἀτζα, τὸ Κιόσκ, τὸ Δεϊρμεντζὶκ εἶναι κωμοπόλεις ἀξιόλογοι. Συνδέονται δὲ ἀνα μεταξύ των διὰ τοῦ ἀγγλικοῦ σιδηροδρόμου Σμύρνης—Ἀϊδινίου — Δινέρ, ὡς καὶ μὲ τὴν ἐμπορικὴν μητρόπολιν Σμύρνην. Ὑπάρχει δὲ καὶ ἁμαξιτὸς μόνον ἀπὸ τὸ Αἰδίνιον μέχρι Ναζλί. Ἐπὶ τοῦ νοτίου κρασπέδου τῆς κοιλάδος ὑπάρχουν μόνον αἱ κωμοπόλεις Γενὶ-παζὰρ καὶ Κοτσαρλί, καμμία δὲ πόλις. Ἐδῶ δὲ μία μόνον ἡμιονικὴ ὁδὸς διατείνεται κατὰ μῆκος.

Εἶναι ἀξιοσημείωτον ὅτι ἡ πρὸς τὴν θάλασσαν κοιλὰς τοῦ Μαιάνδρου δὲν ἐπωφελεῖται τῆς γειτονείας τῆς θαλάσσης διὰ τὴν συγκοινωνίαν της. Τὸ ἐμπόριόν της ὅλον μετὰ τὴν κατασκευὴν τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς διεξάγεται διὰ τῆς Σμύρνης. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐνταῦθα ἤκμασαν αἱ τρεῖς πόλεις, ἡ Ἔφεσος, ἡ Μαγνησία, ἡ νοτιωτάτη ἀπὸ ὅλας Πριήνη. Ἡ τελευταία ἦτο παράλιος καὶ εἶχε διὰ τοῦτο σημασίαν μεγάλην διὰ τὴν θαλασσίαν συγκοινωνίαν. Ἀλλ' ἤδη κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Στράβωνος ἀπεῖχε 40 στάδια ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Ἡ Ἔφεσος καὶ ἡ Μαγνησία κατεστράφησαν κατὰ τὸν μεσαιῶνα λήγοντα. Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους σπουδαιότητα ἀπέκτησεν ἡ Ν. Ἔφεσος. Ἀλλ' εἴπομεν ἀνωτέρω (σελ. 320) διατὶ αὕτη εἰς τὰς ἡμέρας μας κατέπεσεν. Σήμερον τῶν μερῶν τούτων συγκοινωνία κατὰ θάλασσαν δὲν ὑπάρχει, ἀξία ὁπωσοῦν λόγου τινός. Διὰ τοῦτο ἡ Ν. Ἔφεσος καὶ τὰ Σῶκια ἔχουν μόνον τοπικὴν σημασίαν. Ἐν γένει ἡ κάτω κοιλὰς τοῦ Μαιάνδρου εἶναι ἀραιῶς κατοικημένη. Τὰ προϊόντα της ἐκτὸς τῆς σμύριδος εἶναι ὀλίγα. Περὶ τὴν Μυκάλην εὐδοκιμεῖ ἡ συκῆ. Πλὴν τῶν ἀναφερθεισῶν ἀνωτέρω πόλεων τὸ νότιον κράσπεδον τῆς Μυκάλης ἔχει καὶ χωρία μεγάλα, ὄχι ὀλίγα, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ περισσότερα εἶναι ἑλληνικά. Καὶ ἡ Ν. Ἔφεσος, ὅπως

καὶ τὸ Ἁγιασολοὺκ εἶναι καθόλου ἑλληνικαὶ πόλεις. Πρὸ ὀλίγου ἱδρύθη καὶ ἕνα χωρίον ἐκ Κιρκασίων, ἕνα δὲ ἄλλο ἀπὸ Τουρκοκρῆτας. Τὸ φθινόπωρον τὸ πεδίον τοῦ Μαιάνδρου ἐπισκέπτονται νομάδες.

Ὅλαι αἱ μνημονευθεῖσαι σημεριναὶ πόλεις τῆς κοιλάδος εἶναι ἀγοραὶ τοπικῆς μόνον σημασίας καὶ ἔχουν καὶ ἐξαγωγὴν τῶν προϊόντων τῆς χώρας. Παντοῦ δὲ καὶ εἰς αὐτὰ τὰ χωρία οἱ Ἕλληνες διαδραματίζουν σπουδαιότατον πρόσωπον καὶ ὡς πρὸς τὸν ἀριθμόν, καὶ ὡς πρὸς τὴν δραστηριότητα, καὶ ὡς πρὸς τὸν πλοῦτον. Εἰς τὸ Ἀϊδίνιον ὑπάρχουν καὶ Ἑβραῖοι. Μικρὰ δὲ ἐργοστάσια ἐκκοκκίζουν τὸν βάμβακα, ἐκθλίβουν τὸ ἔλαιον, ἀλέθουν τὰ σιτηρὰ καὶ κατεργάζονται τὴν γλυκόρριζαν.

Ἡ δὲ ἄνω κοιλὰς τοῦ Μαιάνδρου, ὡς καὶ τὰ πρὸς Β αὐτῆς κείμενα ὄρη, παραδόξως πως εἶχον κατὰ τὴν ἀρχαιότητα πολλὰς πόλεις. Αἰτία τούτου εἶναι ὅτι τότε ἡ χώρα αὕτη εἶχε σπουδαιότητα μεγάλην διὰ τὴν συγκοινωνίαν τοῦ κεντρικοῦ ὀροπεδίου μὲ τὰς κοιλάδας τοῦ Ἕρμου καὶ τοῦ Μαιάνδρου καὶ μὲ τὴν δυτικὴν παραλίαν. Αἱ πόλεις αὗται ἤκμασαν διὰ τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν συγκοινωνίαν. Σήμερον ἡ συγκοινωνία ἀπὸ τῆς παραλίας πρὸς τὸ ὀροπέδιον γίνεται διὰ τοῦ γαλλικοῦ σιδηροδρόμου Φιλαδελφείας—Οὐσὰκ—Ἀφιὸν-καρὰ-χισάρ, ὁ ὁποῖος ἀκολουθεῖ σχεδὸν τὴν καραβανικὴν ὁδόν, τὴν ὁποίαν μόνον μέχρι τοῦ Οὐσὰκ δύναται κανεὶς νὰ διέλθῃ μὲ ἅμαξαν ἐν ἀνάγκῃ. Αἱ δύο ὁδοὶ ἀποκλίνουν πολὺ ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν. Ἀπὸ τὸ Οὐσὰκ ὑπάρχει λεωφόρος διὰ τοῦ Γκέδιζ εἰς τὸ Κοτυάειον. Ἀπὸ τὴν κοιλάδα τοῦ Μαιάνδρου ἄγει ἄλλη ὁδὸς (ἡμιονικὴ) διὰ τοῦ Γκιούνεϊ εἰς τὸ Τακμὰκ (πλησίον τῶν Κούλων) καὶ Οὐσάκ. Περίπου κατὰ τὴν αὐτὴν κατεύθυνσιν τῶν δύο ἀρχαίων κυρίων ὁδῶν ἄγει λεωφόρος ἀπὸ Δενιζλὶ εἰς Δεμιρτζί, τὴν ἔδραν τοῦ Τσάλ, ἀπὸ ἐδῶ δὲ ἡμιονικὴ ὁδὸς διὰ τοῦ Τσιβρίλ, Ἰσικλὶ καὶ Σαντικλὶ καὶ ἀπ' ἐδῶ λεωφόρος πρὸς τὸ Ἀφιὸν-καρὰ-χισάρ. Ὁ ἀγγλικὸς ὅμως σιδηρόδρομος τοῦ κάτω Μαιάνδρου περιζώνει τὴν χώραν ταύτην πρὸς Α εἰς τὸ Δινὲρ πρὸς τὰς πηγὰς τοῦ ποταμοῦ τούτου καὶ ἀποστέλλει διακλάδωσιν πρὸς τὸ Τσιβρίλ. Ὅλαι αἱ ἄλλαι ὁδοὶ τῆς χώρας ταύτης ἔχουν μόνον τοπικὴν σημασίαν.

Σήμερον ὅλη ἡ χώρα αὕτη στερεῖται μεγάλων πόλεων. Τὸ Δεμιρτζὶ ὡς καὶ μερικὰ ἄλλα χωρία τοῦ Τσὰλ (Τσιβρίλ, Ἰσικλί, Μπουργάς, Σεβαστὴ (Σιβαστὴ) εἰς τὸ ἀνατολικόν, Κίσλα, Ἰνεϊ, Γκέμπεκ, Μπανὰς καὶ Ἰσλὰμ-κιοϊ εἰς τὸ ΒΔ) εἶναι μόνον ἀσήμαντοι κωμοπό-

λεις ἢ χωρία μὲ ἐργαστήρια καὶ μικρεμπόρους. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν μόνον τὸ Γκιούνεϊ, κέντρον καὶ τοῦτο τοπικῶν συγκοινωνιῶν, εἶναι εὔπορον πολίχνιον χωρὶς ὅμως νὰ ἔχῃ ἐμφάνισιν πόλεως. Μένει λοιπὸν μόνον τὸ Οὐσὰκ ὡς πόλις ἀκμαία, αἱ παλαιαὶ Τημένου θύραι. Τὸ Οὐσὰκ ἔχει καὶ ἑλληνικὸν συνοικισμὸν ἀξιόλογον.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

ΦΥΣΙΚΟΣ ΠΛΟΥΤΟΣ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ

1. Κλῖμα.

Ποντικὴ ζώνη. Βυζαντιακὸν κλῖμα. Τραπεζουντιακόν. Κλῖμα τῶν δυτικῶν κοιλάδων. Τοῦ κεντρικοῦ ὀροπεδίου. Τῶν μεσημβρινῶν χωρῶν.

Ὅπως τὸ ἔδαφος τῆς χώρας παρουσιάζει ἀντιθέσεις, σαφῶς διακεκριμένας, ὡς πρὸς τὴν καθ' ὕψος διάπλασίν του, ὡς πρὸς τὴν ἐπίπεδον ἢ ὀρεινὴν φύσιν τῆς ἐπιφανείας του, οὕτω παρατηροῦνται καὶ πολὺ μεγάλαι διαφοραὶ καὶ εἰς τὸ κλῖμα τῶν διαφόρων μερῶν της. Τὸ κλῖμα λ. χ. τῶν δυτικῶν παραλίων, αἱ ὁποῖαι ἀποκλίνουν ἠρέμως πρὸς τὸ Αἰγαῖον, διόλου δὲν ὁμοιάζει πρὸς τὸ κλῖμα τῶν ὑψιπέδων τοῦ ἐσωτερικοῦ. Αἱ ἐξάρσεις τοῦ κεντρικοῦ ὀροπεδίου, αἱ ἐστραμμέναι πρὸς Β καὶ πρὸς τὰς ὀμίχλας τοῦ Εὐξείνου, ἔχουν κλῖμα τελείως διαφορετικὸν πρὸς τὰς κατωφερείας τοῦ Ταύρου, τὰς ἀντιμετώπους πρὸς Ν εἰς τοὺς θερμοὺς ἀνέμους τῆς Ἀφρικῆς. Γενικῶς σήμερον εἶναι παραδεδεγμένον, ὅτι ἡ θερμοκρασία καὶ τὸ κλῖμα μεγάλης χώρας ἐξαρτῶνται ὄχι τόσον ἀπὸ τὸ (γεωγραφικὸν) πλάτος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου αὕτη κεῖται, ὅσον ἀπὸ τρεῖς οὐσιώδεις ἰδιότητας αὐτῆς ταύτης τῆς χώρας, ἀπὸ τὴν διαμόρφωσίν της, ἀπὸ τὸ ὕψος, τὸ ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, καὶ ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴν τῆς ἐπιφανείας της διάπτυξιν, δηλαδὴ τὴν καθ' ὕψος διάπλασιν. Καὶ τὰ τρία ταῦτα εἶναι τὰ κανονίζοντα καὶ τὸ κλῖμα τῆς μεγάλης ταύτης χώρας.

Κατὰ ταῦτα ἡ Μ. Ἀσία ἔχει τρεῖς κυρίας κλιματολογικὰς ζώνας. Τὴν πρώτην, εἰς τὴν ὁποίαν συμπεριλαμβάνομεν καὶ τὴν Μυσίαν, καλοῦμεν ποντικήν. Ταύτην χαρακτηρίζουν ἄφθονοι βροχαὶ πίπτουσαι καὶ κατὰ τὸ θέρος. Ἡ δευτέρα εἶναι ἡ μεσογειακή, περιλαμβάνουσα τὰς δυτικὰς καὶ νοτίας χώρας, τὴν ὁποίαν χαρακτηρίζει ξηρασία κατὰ τὸ θέρος. Τρίτη τέλος ζώνη εἶνε ἡ περιλαμβάνουσα τὸ ἐσωτερικὸν κεντρικὸν ὀροπέδιον, ὅπου ὀλίγαι μόνον βροχαὶ πίπτουν, ὅπου παρατηροῦνται ἰδιάζουσαι εἰς ἠπειρωτικὸν κλῖμα ἀντιθέσεις τῆς θερμοκρασίας (χειμὼν βαρύς, τὸ θέρος σφοδρὸς καύσων).

Ἡ *ποντικὴ* πάλιν *ζώνη* ὑποδιαιρεῖται εἰς δύο ἰδιαιτέρας. Ἐκ τούτων ἡ μία ἔχει τὸ καλούμενον *Βυζαντιακὸν* κλῖμα καὶ ἐκτείνεται μέχρι τῆς Συριάδος ἄκρας. Ἡ ἄλλη ἐκτείνεται ἀπ' αὐτῆς μέχρι τῆς Τραπεζοῦντος καὶ ἔχει τὸ λεγόμενον *Τραπεζουντιακὸν* κλῖμα. Τὴν διαφορὰν δὲ τῶν δύο τούτων ζωνῶν παρατηρεῖ κυρίως ὁ ταξειδεύων ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὴν Τραπεζοῦντα, ὁπότε, μόλις παρακάμψῃ τὴν Συριάδα, αἰσθάνεται ὅτι εἰσέρχεται εἰς ζώνην ἠπιωτέρας θερμοκρασίας. Ἡ ἠπία ὅμως θερμοκρασία παρατηρεῖται μόνον εἰς τὰς παραλιακὰς χώρας. Διότι αἱ ὑπεράνω τῆς παραλίας ἐκτάσεις, αἱ καὶ ὑψηλότεραι, εἶναι ψυχρόταται. Ἐνταῦθα ὁ χειμὼν διαρκεῖ ὀκτὼ μῆνας, ἡ πίπτουσα δὲ χιὼν εἶναι τόσον ἄφθονος, ὥστε διακόπτονται καὶ αἱ συγκοινωνίαι μεταξὺ τῶν ὀρεινῶν διαμερισμάτων ἐπὶ ὁλοκλήρους μῆνας. Ἀλλ' ὁ κατερχόμενος ἀπὸ τὰ τραχέα ταῦτα ὄρη πρὸς τὴν παραλίαν εὑρίσκει θερμοκρασίαν μετρίαν, ἀρκετὰ δὲ ἠπίαν, ὥστε νὰ εὐδοκιμῇ καὶ ἡ ἐλαία ἄνευ ἐπιμελοῦς καλλιεργείας, νὰ εὐδοκιμῇ δὲ καὶ ἡ ἄμπελος. Πρὸς Δ, εἰς τὰς ὑψηλὰς πεδιάδας τῆς Παφλαγονίας, ὁ χειμὼν εἶναι συνήθως ψυχρός, ἀλλὰ ἀρχίζει ἀργὰ καὶ διαρκεῖ ὀλίγον.

Τὸ τερπνότατον κλῖμα τῆς Μ. Ἀσίας ἔχουν αἱ *δυτικαὶ κοιλάδες*. Καὶ ὅσα οἱ ἀρχαῖοι διηγοῦνται περὶ τῆς ἠπιότητος τῆς θερμοκρασίας καὶ τῆς ὡραιότητος τοῦ οὐρανοῦ τῆς Μ. Ἀσίας ἀναφέρονται κυρίως εἰς τὴν Ἰωνίαν. Πράγματι ἐκεῖ οἱ δριμεῖς χειμῶνες τῶν ὑψηλῶν χωρῶν εἶναι ἄγνωστοι καὶ ὁ καύσων τοῦ θέρους μετριάζεται εὐαρέστως ἀπὸ τὴν αὔραν τοῦ Αἰγαίου. Οἱ νότιοι ἄνεμοι, οἱ ὁποῖοι φέρουν βροχὴν συνηθέστατα κατὰ τοὺς τελευταίους μῆνας τοῦ ἔτους, προξενοῦν πράγματι καὶ συχνὰς θυέλλας. Δι' αὐτῶν ὅμως ζωογονεῖται ἡ χλόη, ἡ ὁποία ἐμφανίζεται δροσερὰ τὰ τέλη τοῦ Δεκεμβρίου, ὅπως καὶ κατὰ τὰς ὡραιοτέρας ἡμέρας τοῦ ἔαρος. Πανταχοῦ αἱ πε-

δινα ἐκτάσεις κοσμοῦνται μὲ ἐλαίας, μὲ μυρσίνας ἀνθισμένας καὶ οἱ χρυσοῖ καρποὶ τῆς πορτοκαλέας λάμπουν ἀπὸ τὸ βαθυπράσινον χρῶμα τοῦ φυλλώματός της. Ἀπὸ δὲ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Φεβρουαρίου αἱ ἀμυγδαλαῖ ἀνθίζουν καὶ τὰ τριαντάφυλλα χύνουν παντοῦ τὴν εὐωδίαν των. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, λέγει περιηγητής, εἴχομεν ἀδιακόπως, πλὴν τινων διαλειμμάτων συντόμων, οὐρανὸν κυανόχρουν, θερμοκρασίαν δέ, τῆς ὁποίας τὴν διαπεραστικὴν ἡδύτητα ἀδύνατον εἶναι νὰ περιγράψῃ κανείς.

Μόλις δὲ ἀναρριχηθῇ κανεὶς ἀπὸ τὰς κατωφερείας, τὰς ἀγούσας ἀπὸ τὰς ἄνω κοιλάδας τοῦ Ἕρμου καὶ τοῦ Μαιάνδρου εἰς τὰς πρώτας πεδιάδας τοῦ Φρυγικοῦ ὀροπεδίου εὑρίσκει τὸ κλῖμα πολὺ διαφορετικόν. Ἐδῶ κατὰ τὸ θέρος ἐπικρατεῖ θερμοκρασία μετρία καὶ τερπνή. Ὁ χειμὼν ὅμως, ἂν καὶ βραχείας διαρκείας, εἶναι ἀρκετὰ ψυχρός, τὸν δὲ Ἰανουάριον καὶ Φεβρουάριον ἡ χιὼν καλύπτει τὴν χώραν. Περαιτέρω δὲν ἐμφανίζεται πλέον ἡ ἐλαία. Ἐν τούτοις τὸ κλῖμα τῆς δυτικῆς ζώνης ὡς καὶ τὸ ψυχρὸν τοῦ κεντρικοῦ ὀροπεδίου ἀναμιγνύονται τρόπον τινὰ οὕτως, ὥστε ἡ μετάβασις γίνεται βαθμιαία καὶ κατὰ μικρόν, καθόσον ἡ ἐσωτερικὴ χώρα τῶν δυτικῶν κοιλάδων ἀνοίγεται χωρὶς χωριστικὰ ὄρια. Ἐφ' ὅσον δὲ προχωρεῖ κανεὶς πρὸς Α καὶ πρὸ πάντων ἀφοῦ ὑπερβῇ τοὺς μεσημβρινοὺς τοῦ Ἀκ-σεράϊ καὶ τῆς Καισαρείας, τὸ θέρος ἀποβαίνει βραχύτερον, ὁ χειμὼν εἶναι δριμύτερος καὶ ἡ μέση θερμοκρασία ψυχροτέρα. Ἄφθονος χιὼν πίπτει τὸν χειμῶνα εἰς τὰς κοιλάδας, τὰς ἀποκλινούσας πρὸς τὸν Εὐφράτην. Καὶ ἵνα ἐκτιμηθῇ ἡ διαφορὰ τῶν ἐποχῶν εἰς τὰ δύο ἄκρα τῆς χερσονήσου, τὰ ἔχοντα τὸ ἴδιον πλάτος, ἀρκεῖ νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ὁ θερισμός, ὁ γινόμενος κατὰ τὰ μέσα τοῦ Μαΐου εἰς τὰς κοιλάδας τῆς Ἰωνίας, γίνεται δύο μῆνας ἀργότερα εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Εὐφράτου.

Τῶν δὲ *μεσημβρινῶν* χωρῶν τὸ κλῖμα εἶναι μὲν μεσογειακόν, ὅπως καὶ τῶν δυτικῶν παραλίων, εἶναι ὅμως θερμότερον πολύ. Ἡ θερμότης ὅμως αὕτη δὲν ἐμποδίζει τὴν βλάστησιν, διότι τὸ ἔδαφος ἀρδεύεται πανταχοῦ ἐπαρκῶς. Οἱ περιηγηταὶ μετὰ περιεργείας παρατηροῦν τὴν ἀπότομον μεταβολὴν τῆς θερμοκρασίας καὶ τῆς βλαστήσεως, ἡ ὁποία παρουσιάζεται μόνον ἐκ τῆς ἁπλῆς διαβάσεως στενοῦ ὀλίγων ὡρῶν ἀπὸ τῶν ὑψηλῶν πεδιάδων τῆς Καππαδοκίας εἰς τὰς παραλίας τῆς Καραμανίας. Ἀλλ' ἂν καὶ θερμότατον τὸ κλῖμα τοῦτο τῆς Καραμανίας, δὲν δύναται ἐν τούτοις νὰ παραβληθῇ πρὸς τὸ κλῖμα τῆς

ἀπέναντι Ἀφρικῆς ἢ καὶ αὐτῆς τῆς Συρίας. Εἰς τὴν Καραμανίαν δὲν εὐδοκιμεῖ οὔτε ἡ κάκτος, οὔτε ἡ ἀγαύη, τὰ φυτὰ δηλαδὴ ἐκεῖνα, τὰ πολλαπλασιαζόμενα ἐπὶ τῆς βορείας ἀφρικανικῆς παραλιακῆς χώρας. Καὶ ὁ φοίνιξ δὲ αὐτὸς φαίνεται σπανιώτατα ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, μεμονωμένος καὶ μόλις ἀνεκτός. Ἀλλ' ὅμως τὸ κλῖμα ἐπὶ τῆς ἐκτάσεως ταύτης εἶναι τὸ νοσηρότατον τῆς ὅλης χερσονήσου ἕνεκα τῶν πολυαρίθμων ἑλῶν, τὰ ὁποῖα σχηματίζουν αἱ καυστικαὶ ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου καὶ τὸ ἀδιέξοδον τῶν ὑδάτων.

2. Πλοῦτος καὶ ποικιλία φυτῶν.

Ἡ καθόλου βλάστησις τῆς χώρας. Ἡ μηλέα. Ἡ ἀπιδέα. Ἡ κυδωνέα. Ἡ ροιά. Ἡ μεσπιλέα. Ὁ φοίνιξ. Ἡ βερυκκοκέα Ὁ διόσπυρος. Ἡ κράνεια. Ἡ ἐλαία. Ἡ ζιζυφέα. Ἡ λεπτοκαρύα. Ἡ καρύα. Ἡ καστανέα. Ἡ ἀμυγδαλῆ. Ἡ πιστάκη. Ἡ μορέα. Ἡ φράουλα. Ἡ ἄμπελος. Χρησιμοποίησις τῶν φυτῶν καὶ τῶν καρπῶν τούτων ὑπὸ τῶν κατοίκων. Λαχανικά. Χρησιμοποίησις τῶν λαχανικῶν ὑπὸ τῶν κατοίκων. Δημητριακά. Ὁ σῖτος. Ἡ κριθή, Ἡ βρόμη. Ἡ κέγχρος. Τὸ σόργον. Ὁ ἀραβόσιτος. Ἡ ὄρυζα. Τὸ καραμποσίτιον. Ἡ βρίζα. Τὰ γεώμηλα. Τὸ τριφύλλιον. Χρησιμοποίησις τῶν δημητριακῶν ὑπὸ τῶν κατοίκων. Ναρκωτικά. Ὁ καπνός. Τὸ ὄπιον. Χρησιμοποίησις τῶν ναρκωτικῶν ὑπὸ τῶν κατοίκων. Φαρμακευτικά. Ἡ γλυκόρριζα. Βιομηχανικά. Τὸ λίνον Ἡ κάνναβις. Ὁ βάμβαξ. Τὸ ἐρυθρόδανον. Ἡ ῥάμνος. Ὁ κρόκος. Τὸ μαστιχόδενδρον. Ὁ στύραξ. Ἄνθη. Θαμνώδη φυτά.

Ἡ Μ. Ἀσία εἶναι ἀνεξάντλητος σιτοβολών, εἶναι ἀπιστεύτως πλουσία εἰς ἐξόχους ὀπώρας καὶ λαχανικὰ παντὸς εἴδους, εἶναι μία ἀπὸ τὰς μάλιστα οἰνοπαραγωγοὺς χώρας. Παράγει ἀκόμη ἕνεκα τῶν ἐξαιρέτων της μορεώνων πολύτιμον μέταξαν, βάμβακα καὶ ἄλλα βιομηχανικὰ φυτά, ποικιλώτατα. Ἡ δὲ παραγωγὴ τοῦ καπνοῦ εἰς τὴν χώραν ταύτην εἶναι τόση, ὥστε ἀναφέρεται ὅτι θὰ ἠδύνατο τὸ ἥμισυ τοῦ κόσμου νὰ προμηθεύσῃ.

Ἀλλ' ἡ βλάστησις τῆς Μ. Ἀσίας δὲν εἶναι μόνον ἐκτάκτως πλουσία, ἀλλὰ καὶ ἐκτάκτως παραλλάσσουσα εἰς τὰ διάφορα αὐτῆς μέρη, ἐκτάκτως δὲ ποικίλη ἕνεκα τῶν τελείως διαφορετικῶν κλιματολογικῶν συνθηκῶν τῶν διαφόρων αὐτῆς μερῶν, ὡς εἴδομεν ἀνωτέρω.

Ἐπὶ τῆς ποντικῆς παραλίας τὸ ψυχρὸν κλῖμα δὲν ἐμποδίζει τὴν εὐδοκίμησιν καὶ ἐδῶ τῶν ὀπωροφόρων δένδρων ὑπὸ τὰς θερμὰς ἀκτῖνας τοῦ μεσημβρινοῦ ἡλίου. Ἐδῶ ἀναπτύσσονται ἐξαίρετα μῆλα, ἀχλάδια, δαμάσκηνα, κεράσια, λεπτοκάρυα, κάρυα κλπ. Πολλὰ ὀπωροφόρα δένδρα, καλλιεργούμενα σήμερον εἰς τὴν Εὐρώπην, πατρίδα ἔχουν τὴν παραλίαν ταύτην, μετεφυτεύθησαν δὲ κατὰ πρῶτον ἐκεῖ,

ληφθέντα ἐκ τῆς χώρας ταύτης, ὡς ἡ κερασέα, ἡ καρυδέα, ἡ καστανέα, ἡ ροδῆ, ἡ βερυκοκκέα, ἡ ἀμυγδαλῆ. Ὠνομάσθησαν μάλιστα εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας ἐκ τοῦ ὀνόματος τῶν πόλεων, ἀπὸ τὰς ὁποίας τὸ πρῶτον ἐλήφθησαν (βλ. κατωτ.).

Ἀλλ' ὅπως τὸ κλῖμα τῆς ποντικῆς παραλίας δὲν εἶναι τὸ αὐτὸ καθ' ὅλην αὐτῆς τὴν ἔκτασιν, οὕτω καὶ ἡ βλάστησις. Εἴπομεν ἀνωτέρω ὅτι πρὸς Δ εἶναι δριμύτερον καὶ πρὸς Α ἠπιώτερον καὶ θερμότερον. Ἀπὸ τοῦ Βοσπόρου μέχρι τῆς Σινώπης δὲν εὐδοκιμεῖ ἡ ἐλαία, ἀπὸ τῆς Σινώπης ὅμως καὶ ἐφ' ὅσον χωροῦμεν πρὸς ἀνατολὰς φύεται καὶ εὐδοκιμεῖ. Εἰς τὴν Οἰνόην ἔπειτα καὶ εἰς τὴν Τραπεζοῦντα εὐδοκιμοῦσιν ἐξαίρετοι ροιαί. Ἀκόμη ἀνατολικώτερον ἐπὶ τῆς χώρας τοῦ Ριζαίου, τὴν ὁποίαν προφυλάσσει ἀπὸ τοὺς βορείους ψυχροὺς ἀνέμους ἡ ὀροσειρὰ τοῦ Καυκάσου, τὸ κλῖμα γίνεται ἀκόμη ἠπιώτερον, τὰ δὲ ἑσπεριδοειδῆ δίδουν εὐχύμους τοὺς καρπούς των. Ἀλλὰ τὸν κατ' ἐξοχὴν πλοῦτον τοῦ ἀνατολικοῦ ἡμίσεος τῆς παραλίας, ἀπὸ τῆς Σινώπης καὶ πέραν, παρέχει ὁ καπνός, ὁ ὁποῖος μάλιστα εἶναι ἄριστος, ὁ ὁποῖος καλλιεργεῖται εἰς μεγάλας ἐκτάσεις ἐπὶ τῶν κατωφερειῶν τῶν ὀρέων, τὰ ὁποῖα ὁρίζουν τὰς κοιλάδας.

Ἡ εὐρεῖα ὀρεινὴ ζώνη, ἡ περιβάλλουσα τὰς τρεῖς παραλίας τῆς χερσονήσου καὶ χωρίζουσα αὐτὴν πρὸς Α ἀπὸ τῆς ἀσιατικῆς ἠπείρου (ποντικὰ ὄρη, Ταῦρος, κουρδικὸν ἢ καρδουχικὸν καὶ ἀρμενικὸν ὀροπέδιον) ἔχει ἀκόμη δασικὸν πλοῦτον ἄφθονον. Ἰδίως τὰ ποντικὰ ὄρη παρέχουν χρησιμωτάτην ξυλείαν. Ἐπὶ τῆς ζώνης ταύτης κεῖται ἡ χώρα τῶν ὑψιπέδων, τῶν ἐχόντων πολλοὺς καὶ ἐκτενεῖς λειμῶνας πρὸς νομήν. Εἶναι ἡ χώρα τῶν γιαϊλὰ καὶ τῶν ποιμνίων.

Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χερσονήσου, ἐπὶ τοῦ κεντρικοῦ ὀροπεδίου, ὅπου ἐπικρατεῖ κλῖμα ἄκρως ξηρὸν καὶ θερμόν, τὰ ἄδενδρα ὑψώματα τοῦ ἐδάφους εἶναι γυμνὰ καὶ ἀπὸ τὸν ἥλιον κεκαυμένα. Τὰς καυστικάς του ἀκτῖνας ἀστόργως ἀποστέλλει τὸ θέρος ὁ ἥλιος ἀπὸ τὸν διηνεκῶς ἀνέφελον οὐρανὸν καὶ καμμία θύελλα δὲν ἐλαφρύνει τὴν βαρεῖαν ἀτμόσφαιραν. Τὸ ἔδαφος εἶναι ἐσχισμένον, ἡ χλόη κεκαυμένη, ὁ ἀὴρ τρέμει μέσα εἰς τὸν καυστικὸν καύσωνα. Κυμαίνεται δὲ ὡς μία ὑποτρέμουσα, μαρμαίρουσα θάλασσα ἀπὸ ἀέρα καὶ φῶς, ἐπάνω εἰς τὴν ἀχανῆ, ἔρημον καὶ γυμνὴν στέππην τόσον ὥστε οἱ ὀφθαλμοὶ κλείουν ἀπὸ τὸν πόνον καὶ τὸ θάμβος, τὸ ὁποῖον τοὺς προσβάλλει. Καὶ ἐφ' ὅσον τὸ βλέμμα ἐκτείνεται δὲν βλέπει κανεὶς κανένα φυτὸν ὑψούμενον ἄνω τοῦ ἑνὸς ποδός. Καὶ τὴν μόνην βλάστη-

σιν ἀποτελοῦν ἐπὶ ἐκτάσεων ἀχανῶν μόνον αὐτοφυῆ χόρτα, χρησιμεύοντα ὡς τροφὴ εἰς τοὺς βόας.

Ἐντὸς ὅμως τῶν γονίμων κοιλάδων τῶν ποταμῶν, ἀπὸ τὰς ὁποίας διασχίζεται ἡ ἔρημος καὶ στεππώδης αὕτη χώρα, ἀναδίδεται χλοερὰ βλάστησις. Ἐντὸς αὐτῶν ὁ ἀραβόσιτος, ἡ ὄρυζα, ὁ βάμβαξ, τὰ ὀπωροφόρα δένδρα, ἡ ἄμπελος ἐναλλάσσονται ἀναμεταξύ των. Καὶ ὅπου τὸ ξηρόν, ἀλλὰ γόνιμον χῶμα ὑγραίνεται μὲ ὀλίγον ὕδωρ ἢ μὲ κελαρύζοντα ρύακα, ἐκεῖ πρασινίζουν καὶ βλαστάνουν καὶ φυλλομανοῦν εὐθαλῆ φυτὰ καὶ δένδρα, μὲ θλῖψιν δὲ βαθεῖαν ὁ παρατηρητὴς ἀναλογίζεται τί θὰ ἦτον ἡ εὐλογημένη αὕτη χώρα, ἐὰν δὲν ἀπέβαινεν, ὅσον εἶναι σήμερον, ἔρημος καὶ ἄνυδρος ἕνεκα τῆς κτηνώδους καταστροφῆς τῶν δασῶν της ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Ἀφ' ἑτέρου ὅμως οἱ Τοῦρκοι εἶναι καὶ ἐξόχως φίλοι τῶν κήπων. Καὶ ἐξ αὐτῶν οἱ εὔποροι περιβάλλουν τὰς κατοικίας των μὲ κήπους, διὰ τοὺς ὁποίους δὲν φείδονται ἐπιμελείας, κόπων, δαπάνης. Οἱ περιηγηταί, οἱ διερχόμενοι τὴν Μ. Ἀσίαν, συναντῶσι καὶ εἰς αὐτὰς ἀκόμη τὰς ἀπεψιλωμένας καὶ ἐρήμους ἐκτάσεις τῆς χώρας τερπνοὺς κήπους, διὰ τοὺς ὁποίους οἱ ἰδιοκτῆταί των κατασκευάζουν πολλάκις καὶ ὑδραγωγεῖα ἵνα μετοχετεύσουν τὸ ἀπαραίτητον ὕδωρ καὶ ἀπὸ μακρινὴν ἀπόστασιν, καὶ ἀπὸ ἀπόστασιν ἀρκετῶν χιλιομέτρων. Κήπους ὅμως εἰς τὰς κατοικίας των ἔχουν καὶ οἱ πλούσιοι Ἕλληνες καὶ οἱ Ἀρμένιοι.

Αἱ μεσημβριναὶ χῶραι τῆς Μ. Ἀσίας, προφυλασσόμεναι διὰ τοῦ παμμεγίστου ὀρεινοῦ τείχους τοῦ Ταύρου καὶ Ἀντιταύρου ἀπὸ τοὺς βορείους ἀνέμους, ἔχουσαι δὲ θερμότητα καὶ ὕδατα ἄφθονα, παράγουν πραϊόντα πολύτιμα καὶ ἄφθονα, ἰδίως σιτηρά.

Γονιμώταται ὅμως εἶναι ἀπὸ ὅλας τὰς ἄλλας χώρας τῆς Μ. Ἀσίας αἱ εὐρεῖαι παραλιακαὶ χῶραι πρὸς Δ, ὡς καὶ αἱ παρακείμεναι νῆσοι, ὡς ἔχουσαι κλῖμα λαμπρὸν καὶ εὐκραές. Ἐδῶ εὐδοκιμεῖ δαψιλῶς ἡ ἄμπελος, ἡ συκῆ, ἡ ἐλαία, ἡ κυδωνέα, ἡ μορέα καὶ οἱ εὐχυμότατοι καθόλου μεσημβρινοὶ καρποί.

Τὰ κυριώτατα ἀπὸ τὰ εὐδοκιμοῦντα εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν φυτά.—

Ὀπωροφόρα.

Ἡ μηλέα. Ἡ Μ. Ἀσία θεωρεῖται ἡ πατρὶς τῆς μηλέας, διότι ἐντεῦθεν ἐλήφθη τὸ δένδρον τοῦτο καὶ μετεφυτεύθη καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην. Παράγει δὲ καὶ σήμερον ἄφθονα μῆλα διαφόρων μάλιστα

εἰδῶν, ἐκ τῶν ὁποίων πολλὰ ἔχουν ἄρωμα εὐωδέστατον καὶ εἶναι πολὺ νόστιμα εἰς τὴν γεῦσιν. Ἡ μηλέα εὐδοκιμεῖ κατ' ἐξοχὴν ἐπὶ τῆς ποντικῆς παραλίας μέχρις ὕψους 1200 μ. Ἰδιαιτέρως ὀνομαστὰ εἶναι τὰ μῆλα τῆς Ἀμασείας (3 εἴδη), τῆς Τραπεζοῦντος καὶ καθόλου τὰ παφλαγονικὰ (τῶν Τοσίων, τῶν Γαγγρῶν, τοῦ Κάλετζικ, τῆς Κασταμονῆς), τῆς Κιουτάχιας ἔπειτα, τῆς Σαπάντζας, τῆς Καισαρείας.

Ἡ ἀπιδέα. Εὐδοκιμεῖ ἐπίσης ἐπὶ τῆς ποντικῆς παραλίας μέχρις 1200 μ. ὕψους Ἐξ ὅλων δὲ περίφημα εἶναι τῆς Τοκάτης καὶ καθόλου τοῦ βιλαετίου Τραπεζοῦντος, τῆς Ἀγκύρας, ὅπου ἡ παραγωγὴ εἶναι ἀφθονωτάτη, τῆς Κιουτάχιας, τῆς Σαπάντζας. Ἕνα δὲ εἶδος ἐξαίρετον ἀχλαδίων μετεφυτεύθη ἐκ τῆς Μ. Ἀσίας εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἀπὸ ὅπου διεδόθη καὶ ἀλλαχοῦ, τὰ καλούμενα περγαμότα.

Ἡ κυδωνέα. Ἐξαίρετα κυδώνια παράγονται εἰς τὸ Γενὶ-σεχὶρ ΝΑ τῆς Ἀσκανίας λίμνης, ἀλλὰ καὶ καθ' ὅλας τὰς γονίμους κοιλάδας τῆς παραλίας καὶ τοῦ ὀροπεδίου.

Ἡ ροιά. Πατρίδα ἔχει τὴν νοτιοδυτικὴν Μ. Ἀσίαν καὶ εὐδοκιμεῖ κυρίως εἰς τὰς νοτίας καὶ δυτικὰς παραλιακὰς χώρας. Τὸ χωρίον Ναρλὶ-κιοϊ πλησίον τῆς Σμύρνης κεῖται ἐντὸς πραγματικοῦ δάσους ἀπὸ ροιάς. Εὐδοκιμεῖ ἐπίσης ὡς πρὸς τὰ ΒΔ τῆς χώρας καὶ κυρίως εἰς τὸ Ἀδὰ-παζάρ, εἰς τὴν βορείαν παραλιακὴν χώραν, ἰδίως εἰς τὸ σαντζάκιον τοῦ Τζανίκ, εἰς τὴν Νεοκαισάρειαν, πλησίον τῆς Τοκάτης, ὅπου λέγεται ὅτι τὰ ρόδια ζυγίζουν καὶ μίαν ἀκόμη ὀκὰν καὶ εἶναι ἰσομεγέθη πρὸς τὴν κεφαλὴν ἀνθρώπου. Ἐξαιρετικὴν φήμην ἔχουν καὶ τὰ ρόδια τῆς Οἰνόης. Εἰς δὲ τὴν Τραπεζοῦντα αἱ ροιαὶ ἀποτελοῦν δασύλλια, ὁ καρπός των πατεῖται καὶ ὁ χυμός των ἐξάγεται εἰς μεγάλας ποσότητας. (Καταπληκτικῶς μεγάλη εἶναι καὶ ἡ καὶ ἡ παραγωγὴ τῶν ροδίων εἰς τὸ βιλαέτιον Διαρβεκίρ).

Ἡ μεσπιλέα (μουσμουλιά). Εὐδοκιμεῖ εἰς τὰς παραλιακὰς χώρας καὶ εἰς τὰς κοιλάδας τῶν ποταμῶν.

Ὁ φοίνιξ (χουρμαδιά). Εὐδοκιμεῖ μόνον, ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, εἰς τὰς νοτίους παραλιακὰς χώρας ἀπὸ τῆς Συρίας μέχρι τῆς Λυκίας. Δὲν εἶναι δὲ δένδρον μικρασιατικὸν ἰθαγενές.

Τὰ ἐσπεριδοειδῆ. Εὐδοκιμοῦν εἰς τὰς δυτικὰς χώρας, κυρίως δὲ πλησίον τῆς Σμύρνης καὶ εἰς τὸν Μαίανδρον (παρὰ τὸ Ἀϊδίνιον). Ἀλλ' εἰς τὴν Βιθυνίαν δὲν ὡριμάζουν πλέον τοὺς καρπούς των. Ὁ λόγος δέ, διὰ τὸν ὁποῖον ἡ καλλιέργεια τῶν ἐσπεριδοειδῶν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν δὲν εὐδοκιμεῖ, ὅσον καὶ εἰς τὰς χώρας τῆς νοτίου

Εὐρώπης, τὰς κειμένας ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ γεωγραφικοῦ πλάτους, εἶναι ὅτι αἱ ἀντιθέσεις τοῦ ψύχους καὶ τῆς θερμότητος εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μεγαλείτεραι εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν ἢ εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς χώρας. Εἰς τὸ Ρίζαιον ἐπίσης ἀναπτύσσονται πολὺ τὰ ἑσπεριδοειδῆ ἕνεκα τοῦ ἠπίου κλίματος τῆς χώρας ταύτης.

Ἡ κερασέα. Κατὰ τὸν Εὐστάθιον ἡ Κερασοῦς ὀφείλει τὸ ὄνομά της εἰς τὸ δένδρον τοῦτο, τὸ εὐδοκιμοῦν ἐκεῖ πολύ. Δὲν ὠνομάσθη δὲ τὸ δένδρον ἐκ τῆς πόλεως, ὅπως συνήθως λέγεται. Τὸ δὲ μεταφυτευθὲν εἰς τὴν Ἰταλίαν (κατὰ τὸν Πλίνιον) τῷ 74 π. Χ. ἀπὸ τὸν Λούκουλλον ἐκ τῆς καταστραφείσης τότε Κερασοῦντος ἦτο εἶδος κερασέας, εὐγενέστερον ἄλλων εἰδῶν τοῦ ἰδίου δένδρου, καλλιεργουμένων ἤδη εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἰδικίτερον εἶδος τοῦ δένδρου τούτου ἀποτελεῖ ἡ βυσινιά, ἡ ὄξυνος δηλ. κερασέα ἢ μελανοκέρασος. Τὸ δένδρον τοῦτο ἔγινε γνωστὸν εἰς τοὺς Τούρκους μόνον ἀφοῦ κατέκτησαν τὴν Μ. Ἀσίαν. Μεγάλαι δὲ ἐκτάσεις τοῦ κόλπου τῆς Νικομηδείας εἶναι σήμερον φυτευμέναι μὲ τὰς θαμνώδεις μελανοκεράσους. Κεράσια ἐπίσης παράγονται ἄφθονα εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς Σαπάντζας. Περίφημα εἶναι καὶ τὰ κεράσια τοῦ Μερζεφούν, τῆς Κιουτάχιας. Πλησίον δὲ τῆς Τραπεζοῦντος καλλιεργοῦνται 15 διάφορα εἴδη κερασίων μέχρις ὕψους 1200 μ. καὶ αἱ ἐκτάσεις, αἱ φυτευμέναι ἀπὸ κερασέας, παρέχουν κατὰ τὴν ἄνθησίν των θέαμα γοητευτικόν.

Ἡ δαμασκηνέα. Ἦτον ἤδη γνωστὴ εἰς τοὺς Τούρκους πρὶν ἔλθουν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Ἐξαίρετα δαμάσκηνα παράγονται εἰς τὴν Ἄγκυραν, εἰς τὸν Ἅλυν, εἰς τὸ Πετλιτζὶκ πρὸς Α τῶν Τοσίων, εἰς τὴν Κασταμονὴν καὶ εἰς τὴν Παφλαγονίαν καθόλου. Διαδεδομένη καὶ μάλιστα πάρα πολὺ καθ' ὅλην τὴν ποντικὴν Μ. Ἀσίαν εἶναι καὶ ἡ ἀγριοδαμασκηνέα (ἡ προυνελιὰ ἢ ἀβραμηλιὰ ἢ κορομηλιὰ κοινῶς καλουμένη, ἡ παράγουσα τὰ ἀγριοκοκκύμηλα ἢ κορόμηλα ἢ ἀμπουρνέλλα).

Ἡ ροδακινέα. Εὐδοκιμεῖ κυρίως εἰς τὰς χώρας τῆς δυτικῆς παραλίας, εἰς τὰς κοιλάδας τῶν ποταμῶν τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ εἰς τὴν Σαπάντζαν. Ἐξαίρετα καὶ εὐχυμότατα εἶναι καὶ τὰ ροδάκινα τῆς Ἀγκύρας, τοῦ Ζεϊτοὺν εἰς τὸν Ἅλυν καὶ τῶν κήπων τῆς Τοκάτης, ὅπου μάλιστα εἶναι ἀφθονώτατα καὶ εὐθηνότατα.

Ἡ βερυκοκκέα. Πατρὶς αὐτῆς θεωρεῖται ἡ Ἀρμενία. Εὐδοκιμεῖ δὲ ἐξαιρέτως εἰς τὴν δυτικὴν παραλίαν καὶ εἰς τὰς κοιλάδας τῶν ποταμῶν τοῦ ἐσωτερικοῦ. Ἐξαιρέτως εὔγευστα εἶναι τὰ βερύκοκκα

τῆς Ἀγκύρας καὶ ἀφθονώτατα. Ἀφθόνως παράγονται καὶ εἰς τὸ Καραβιρὰν (παρὰ τὸν Ἅλυν), φημισμένα δὲ εἶναι καὶ τὰ βερύκοκκα τοῦ Οὐργγιούπ, τοῦ Σιβρὶ-χισὰρ καὶ τῆς Τοκάτης.

Ὁ διόσπυρος. Ὁμοιάζει πολὺ πρὸς τὴν μελανοκέρασον καὶ εἶναι πολὺ διαδεδομένον δένδρον ἐπὶ τῆς χώρας τῆς Τραπεζοῦντος.

Ἡ κράνεια (ἀκρανειά). Εἶναι ἐπίσης πολὺ διαδεδομένη εἰς τὴν βόρειον Μ. Ἀσίαν (βλ. κατωτ. πῶς μεταχειρίζονται τοὺς καρποὺς της).

Ἡ ἐλαία. Τὸ ἀειθαλὲς καὶ μακρόβιον τοῦτο δένδρον κατάγεται ἀπὸ τὰς νοτίους (σημιτικὰς) χώρας τῆς Ἀσίας. Εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καλλιεργεῖται μόνον εἰς τὰ βαθύπεδα. Ἐπὶ τῶν ὑψηλοτέρων ἐκτάσεων δὲν εὐδοκιμεῖ. Κυρίως ὅμως εὐδοκιμεῖ εἰς τὰς παραλίας, ὅπου δάση ὁλόκληρα ἐξ ἐλαιῶν καλύπτουν μεγάλας ἐκτάσεις, καὶ ὅπου τὴν καλλιέργειαν τῆς ἐλαίας προήγαγον κυρίως οἱ Ἕλληνες. Εἰς τὴν Κιλικίαν ἐπίσης φύεται καὶ αὐξάνει ἡ ἀγριελαία. Εἰς τὰ ΒΔ τῆς χώρας ἡ ἐλαία εὐδοκιμεῖ μέχρι τῆς Προύσης καὶ Νικομηδείας καὶ ἐπὶ τῆς νήσου Πριγκίπου. Ὁ Βόσπορος ὅμως δὲν ἔχει ἐλαίας, ὡς καὶ ἡ ποντικὴ παραλία μέχρι τῆς Σινώπης. Ἀλλ' ἡ μικρὰ χερσόνησος τῆς πόλεως ταύτης καλύπτεται καὶ αὕτη ὑπὸ ἐλαιώνων, ὡς καὶ ἡ παραλία ἀπὸ τῆς Ἀμισοῦ μέχρι τῆς Τραπεζοῦντος, ὅπου ὅμως ἡ καλλιέργεια εἶναι σήμερον ἀραιά.

Ἡ ζιζυφέα. Καλλιεργεῖται κυρίως εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Γκιουμοὺς-χανέ.

Ἡ λεπτοκαρύα (φουντουκιά). Εἰς τὰς ἐκτάσεις τοῦ Πόντου ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἡ λεπτοκαρύα εἶναι σπουδαιότατον καὶ διαδεδομένον δένδρον. Καὶ σήμερον βαδίζει τις ἐπὶ ἐκτάσεως χιλιομέτρων εἰς ὁδούς, τῶν ὁποίων αἱ πλευραὶ ἐπιδεικνύουν ἀδιαπεράστους καὶ ἀδιοράτους φράκτας ἐκ θάμνων λεπτοκαρυᾶς, ὑπερβαινόντων καὶ τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἀνάστημα. Μέγα μέρος τῆς καταπληκτικῶς τεραστίας παραγωγῆς τῶν λεπτοκαρύων τοῦ Πόντου ἐξάγεται εἰς τὴν Γερμανίαν. Εἰς τὴν Ἀρμενίαν ὑπάρχουν λεπτοκαρυαί, τῶν ὁποίων ὁ κορμὸς ἔχει διάμετρον τριῶν ποδῶν.

Ἡ καρύα. Καὶ ἡ καρύα ἔχει πατρίδα τὴν ποντικὴν Μ. Ἀσίαν. Τεραστίας δὲ καρυδέας, ἐκτεινούσας τοὺς κλάδους των ἐπὶ ἐκτεταμένων χώρων, ἔχουν αἱ ὄχθαι τῆς Σαπάντζας, ὡς καὶ ἡ μετ' αὐτῆς συνεχομένη κοιλὰς τοῦ Σαγγαρίου. Καρυδέας ἔχει καὶ ἡ χώρα τοῦ Ἅλυος (παρὰ τὸ Καραβιρὰν) ὡς καὶ ἡ περὶ τὸ Ζεϊτοὺν χώρα.

Ἡ καστανέα. Καὶ αὕτη ἔχει πατρίδα τὴν ποντικὴν Μ. Ἀσίαν.

Κάστανα δὲ ἄφθονα παράγει καὶ σήμερον ἡ ποντικὴ παραλία, ἡ πρὸς Ν τοῦ Καυκάσου χώρα. Ἀφθόνους καστανέας ἔχει καὶ ἡ χώρα τοῦ Σαγγαρίου καὶ τῆς λίμνης Σαπάντζας.

Ἡ ἀμυγδαλῆ. Πατρίδα ἔχει τὴν μέσην Μ. Ἀσίαν καὶ εὐδοκιμεῖ καὶ εἰς τὰς χώρας τοῦ Πόντου. Ἐντεῦθεν δὲ καὶ εἰς χρόνους σχετικῶς νεωτέρους μετεφυτεύθη καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην.

Ἡ πιστάκη (φυστικιά). Εἶναι δένδρον ἐπίσης διαδεδομένον εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν.

Ἡ μορέα. Ἡ μέλαινα μορέα εἶναι δένδρον μηδικὸν καὶ ποντικόν. Ἀλλὰ κατὰ τὰ τέλη τοῦ μεσαιῶνος ὑπεχώρησεν εἰς τὴν λευκὴν μορέαν, ἡ ὁποία ἐκομίσθη εἰς τὴν Εὐρώπην ἀπὸ τὴν κεντρικὴν καὶ ἀνατολικὴν Ἀσίαν πρὸς τροφὴν τοῦ μεταξοσκώληκος. Καὶ σήμερον ἐκ τῶν φύλλων τῆς μελαίνης μορέας παράγεται μέταξα μόνον χονδροειδής. Εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν ἡ μορέα εὐδοκιμεῖ εἰς τὰς δυτικάς, βορειοδυτικὰς (Προῦσα, Σαπάντζα, Σαγγάριος) καὶ βορειοανατολικὰς παραλιακὰς χώρας, εἰς δὲ τὸ ἐσωτερικὸν εἰς τὰς κοιλάδας τῶν ποταμῶν. Καὶ τὰ μὲν φύλλα τῆς λευκῆς χρησιμεύουν διὰ τὸν μεταξοσκώληκα, ἀπὸ δὲ τὸν καρπὸν καὶ τῶν δύο παρασκευάζεται ρακή.

Ἡ φράουλα. Εὐδοκιμεῖ εἰς τὴν Σαπάντζαν καὶ καθόλου εἰς τὴν Βιθυνίαν.

Ἡ συκῆ. Εἶναι δένδρον τῆς νοτίας (σημιτικῆς) Ἀσίας, εὐδοκιμεῖ εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν (ὁ Ὅμηρος ἀναφέρει εἰς τὴν Ἰλιάδα τὴν ἀγρίαν συκῆν, τὸν ἐρινεόν), δαψιλέστατα δὲ εἰς τὰς παραλίας καὶ εἰς τὰς κοιλάδας τῶν ποταμῶν. Τὰ ἄριστα σῦκα εἶναι τὰ σμυρναϊκὰ (κέντρον ἐμπορίου σύκων εἶναι τὸ Ἀϊδίνιον). Συκεῶνας ἐκτενεῖς ἔχει καὶ ἡ Ἔφεσος. Ἐξαίρετα εἶναι καὶ τὰ σῦκα τῆς Νικαίας, τῆς Σαπάντζας, τῆς Νικομηδείας, τοῦ Ἀνατολοὺ-Καβὰκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐπὶ τῆς ποντικῆς παραλίας δὲν εὐδοκιμεῖ μόνον εἰς τὸ δυτικὸν ἥμισυ αὐτῆς.

Ἡ ἄμπελος. Ἡ Μ. Ἀσία εἶναι ἡ πραγματικὴ πατρὶς τῆς ἀμπέλου, εἶναι μία ἀπὸ τὰς πλέον οἰνοπαραγωγοὺς χώρας, τὸ κλῖμά της εἶναι ἀπαράμιλλον διὰ τὴν ἀμπελουργίαν, ἡ ἄμπελος ὑλομανεῖ εἰς αὐτὴν ἀγρίως καὶ παράγει σταφυλὰς χωρὶς ἐπιμελῆ καλλιέργειαν. Καλλιεργεῖται εἰς τὰ βαθύπεδα, σπανιώτερον δὲ καὶ μόνον εἰς χρόνους νεωτάτους καὶ εἰς τὰς νοτίας ὑπωρείας τῶν ὀρέων. Ἐξαιρέτους σταφυλὰς καὶ οἴνους καὶ σταφίδα δίδουν αἱ χῶραι αἱ δυτικαὶ καὶ αἱ νῆσοι. Κέντρα δὲ παραγωγῆς εἶναι ἡ Σμύρνη, τὸ Ἀϊδίνιον, ἡ Μαγνησία. Ἄλλαι χῶραι οἰνοπαραγωγοὶ εἶναι αἱ βορειοδυτικαὶ (Νικομήδεια, Σαλ-

γάριος, Βόσπορος, Ἀνατολοὺ-Καβάκ, Σκούταρι), τὸ δὲ εἶδος τσαούς, μόνον εἰς βρῶσιν κατάλληλον, εὐδοκιμεῖ μεταξὺ τοῦ Σκουτάρεως καὶ τοῦ Βουλγουρλού. Ἀμπελῶνας ἐκτεταμένους ἔχει ἡ παραλία τῆς Προποντίδος, ἡ Πρίγκιπος, ὁ κόλπος τῆς Νικομηδείας, ἡ κοιλὰς τοῦ Σαγγαρίου. Ἄλλη οἰνοπαραγωγὸς χώρα εἶναι ἡ ἐνορία τοῦ Ἄλυος. Καὶ ἡ Ἄγκυρα περιστοιχίζεται ὑπὸ ἀμπελώνων. Εἰς τὴν ἐνορίαν τοῦ Ἄλυος ὑπάρχουν ἀμπελῶνες ἐκτεινόμενοι εἰς χιλιόμετρα ὁλόκληρα, ἀπεριποίητοι καὶ ἐξηγριωμένοι, οἱ ὁποῖοι χωρὶς καλλιέργειαν παράγουν ὡραιοτάτας σταφυλάς. Εἰς τὸ κέντρον τῆς Μ. Ἀσίας ἡ ἄμπελος καλλιεργεῖται τριγύρω τοῦ Ἀργαίου. Ὁ δὲ ἐρυθρὸς καὶ πυκνὸς οἶνος τῆς Ἀμασείας ἐκτιμᾶται καθ' ὅλην τὴν ποντικὴν παραλίαν. Ἀφθόνους σταφυλὰς παράγει καὶ ἡ χώρα τῆς Τοκάτης καὶ ἡ Τραπεζοῦς. Καὶ μόνον τὸ κλῖμα τῆς Σεβαστείας δὲν εὐνοεῖ τὴν καλλιέργειάν της.

Ἡ ξυλοκερατέα (χαρουπιά). Εἶναι δένδρον τῆς Συρίας καὶ Ἰωνίας (τῆς ΝΔ Μ. Ἀσίας). Τὴν διάδοσιν αὐτῆς εἰς τὴν Εὐρώπην ἐπεδίωξαν οἱ Ἄραβες. Εὐδοκιμεῖ δὲ καὶ εἰς ὅλην τὴν νοτίαν παραλίαν. Ὁ καρπὸς αὐτῆς ἐνταῦθα εἶναι γλυκύτερος καὶ εὐγευστότερος παρὰ ὁ τῆς Εὐρωπαϊκῆς.

Ἡ πεπονιὰ καὶ ἡ καρπουζιά. Καλλιεργοῦνται καθ' ὅλην τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ ἐπὶ ἀγρῶν ἐκτεταμένων. Εἶναι δὲ ἐκτάκτως εὔχυμα καὶ δροσιστικὰ τὰ πεπόνια καὶ τὰ καρπούζια τῆς Μ. Ἀσίας κατὰ τὰς θερμὰς θερινὰς ἡμέρας. Τὸ δὲ γλυκύτερον, ἀρωματικώτερον καὶ ζαχαρῶδες πεπόνιον εὐδοκιμεῖ ἐξαιρετικῶς ἐπὶ τοῦ ἠπιωτέρου παραλιακοῦ κλίματος, ὡς καὶ εἰς τὰς κοιλάδας ἐν γένει τῶν ποταμῶν. Περίφημα εἶναι τὰ πεπόνια τῆς Μενεμένης καὶ τοῦ Κασαμπᾶ.

Χρησιμοποίησις τῶν καρπῶν καὶ τῶν φυτῶν τούτων ὑπὸ τῶν κατοίκων.—Ἀπὸ τοὺς λαοὺς τῆς χώρας οἱ Τοῦρκοι εἶναι οἱ τρώγοντες κατ' ἐξοχὴν τοὺς καρποὺς τῶν ἀναφερθέντων φυτῶν. Καὶ μέγα μέρος τῆς παραγωγῆς των χρησιμεύει δι' αὐτούς, ὡς καὶ διὰ τοὺς Κωνσταντινουπολίτας, οἱ ὁποῖοι τὰ τρόφιμά των δέχονται κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τὴν Μ. Ἀσίαν.

Καὶ λοιπὸν οἱ Τοῦρκοι τρώγουν συνήθως ὠμὰ ἢ ὡς κομπόσταν (σπανιώτερον) τὰ μῆλα, τὰ ὁποῖα τρώγουν καὶ ζαχαρωμένα, τὰ κυδώνια, τὰ ὁποῖα τρώγουν καὶ ὡς γλυκό, ἐνῷ οἱ Ἕλληνες τὰ ψήνουν καὶ μὲ τὸ κρέας. Τὰ πορτοκάλια ἐπίσης οἱ Τοῦρκοι τρώγουν ὡς ἐπιδόρπιον. Μικρὰ δὲ καὶ ἄωρα πορτοκάλια καὶ λεμόνια γίνονται γλυκό. Τὸν δὲ χυμὸν τοῦ λεμονίου ἡ τουρκικὴ μαγειρικὴ μεταχειρίζεται πολύ. Γλυκὸ ἐπίσης κατασκευάζουν οἱ Τοῦρκοι καὶ ἀπὸ τὸν

φλοιὸν τοῦ πορτοκαλιοῦ. Ὡς ἐπιδόρπιον οἱ Τοῦρκοι τρώγουν ἀκόμη τὰ σῦκα, ξηρὰ ἢ χλωρά, τὰ μέσπιλα, τὰ κάρυα, τὰ κάστανα, τὰ ροδάκινα, τὰ βερύκοκκα (ὠμὰ καὶ ὡς κομπόσταν), τὰ δαμάσκηνα (ὠμὰ καὶ ὡς κομπόσταν, τὰ ὁποῖα μαγειρεύονται καὶ μὲ τὸ κρέας κυρίως ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, ὅπως καὶ τὰ κάστανα), τὰ πεπόνια καὶ τὰ καρπούζια. Τὸν δὲ χυμὸν τοῦ πεπονιοῦ βράζοντες μεταχειρίζονται ἀντὶ τῆς ζάχαρης. Τὸν χυμὸν πάλιν τῶν ροδίων μεταχειρίζονται πρὸς κατασκευὴν τοῦ σερμπέτ, προσφιλοῦς εἰς τοὺς Τούρκους δροσιστικοῦ ἡδυπότου. Τὰ δὲ κράνα, τοὺς καρποὺς τῆς κρανείας, τρώγουν κυρίως αἱ ἄρκτοι. Κατασκευάζουν ὅμως ἐξ αὐτῶν οἱ Τοῦρκοι χυμὸν καὶ πηκτῶδες γλυκό (gelée). Ἄωρα δὲ καὶ πράσινα κράνα παρασκευάζουν ὡς τὰς ἐλαίας μὲ ἅλμην καὶ τρώγουν. Τὸν καρπὸν πάλιν τῆς κερασέας τρώγουν ὠμὸν ὡς ἐπιδόρπιον. Παρασκευάζουν ὅμως ἐξ αὐτοῦ καὶ γλυκό, ἀπὸ δὲ τὰ βύσινα βυσινάδαν, ἀρεστὴν καὶ εἰς τοὺς Ἕλληνας. Ἀπὸ τὸ ξύλον τῆς μελανοκεράσου κατασκευάζονται τσιμπούκια μήκους 2-6 ποδῶν (ὅσον μακρότερον καὶ χονδρότερον εἶναι τὸ τσιμπούκι, τόσον εἶναι καὶ πολυτιμότερον).

Τὰς δὲ ἐλαίας καταναλίσκουν κυρίως οἱ Ἕλληνες, ὡς γνωστόν, ἁλμυρίζοντες καὶ τρώγοντες, ὅπως καὶ τὸ ἔλαιον, κατὰ τὰς καθιερωμένας πολλὰς νηστησίμους ἡμέρας, αἱ ὁποῖαι τηροῦνται πιστότατα ἀκόμη ὑπὸ τῶν λίαν συντηρητικῶν, εἰς τὰ θρησκευτικὰ πρὸ πάντων, Ἑλλήνων τῆς Μ. Ἀσίας. Μεγάλη χρῆσις γίνεται καὶ τοῦ ξύλου τῆς ἐλαίας, ὡς σκληροῦ καὶ ὡς ἐπιδεχομένου καὶ ὡραίαν στίλπνωσιν. Ἀτυχῶς τὸ μετεχειρίσθησαν οἱ Μικρασιᾶται κατὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον καὶ ὡς καύσιμον ὕλην, ἡ ὁποία ἐσπάνιζε πολύ, ἀναφέρεται δὲ ὅτι ἡ φθορά, ἡ ὁποία διὰ τοῦτο προῆλθεν εἰς τοὺς ἐλαιῶνας, εἶναι σημαντική.

Οἱ Τοῦρκοι τρώγουν κατακόρως καὶ τὰ λεπτοκάρυα ὡς ἐπιδόρπιον, τὰ μεταχειρίζονται δὲ καὶ πρὸς κατασκευὴν τοῦ καταΐφιοῦ, τοῦ χαλβᾶ καὶ τοῦ ταρατορίου. Ἐκτιμᾶται δὲ ὑπ' αὐτῶν πολὺ καὶ τὸ ξύλον τῆς λεπτοκαρυᾶς διὰ τὸ ἐρυθρόφαιον χρῶμά του καὶ διὰ τὴν ἐπιδεκτικότητα, τὴν ὁποίαν ἔχει, τῆς στιλπνώσεως. Καὶ ἐξ αὐτοῦ κατασκευάζονται πολυτελῆ ἔπιπλα. Εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία τοῦ Πόντου ἀπὸ τὸ εὐλύγιστον ξύλον τῆς λεπτοκαρυᾶς πλέκονται καὶ κάλαθοι. Ὡς ἐπιδόρπιον οἱ Τοῦρκοι τρώγουν πολὺ καὶ τὰ ἀμύγδαλα, τὰ ὁποῖα πρὸς τούτοις μεταχειρίζονται καὶ εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ μπακλαβᾶ, τῶν ἀμυγδαλωτῶν, τοῦ τὲλ - καταΐφιου. Τὰ δὲ φιστίκια

ἐμβάπτουν καὶ εἰς ἁλατοῦχον ὕδωρ, ξεροψήνουν ἔπειτα καὶ τρώγουν λίαν εὐχαρίστως. Ἀπὸ τὸν καρπὸν πάλιν τῆς μορέας, τόσον τῆς λευκῆς ὅσον καὶ τῆς μελαίνης, κατασκευάζουν Τοῦρκοι καὶ Ἕλληνες ρακήν, τὴν ὁποίαν πίνουν εὐχαρίστως. Εἰς τὴν περιφέρειαν μάλιστα τοῦ Γκιουμουὺς-χανὲ ἡ καλλιέργεια τῆς μορέας ἐπιδιώκεται ὄχι διὰ τὴν μέταξαν, ἀλλὰ διὰ τὴν ρακήν, τῆς ὁποίας γίνεται καὶ ἐξαγωγὴ ἐκεῖθεν. Χυμὸς δὲ ἀπὸ τὰ μοῦρα χρησιμοποιεῖται καὶ εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ χαλβᾶ. Τρώγονται ὅμως καὶ αὐτὰ ταῦτα τὰ μοῦρα, ὡριμάζοντα, ἀπὸ τοὺς πτωχοτέρους μάλιστα κατοίκους.

Τὸ κοράνιον, ὡς γνωστόν, ἀπαγορεύει εἰς τοὺς Μωαμεθανοὺς τὴν χρῆσιν τοῦ οἴνου. Καὶ ἡ οἰνοποιΐα εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, ὡς καὶ ἡ καλλιέργεια τῆς ἀμπέλου, εἶναι εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων πρώτιστα καὶ μάλιστα, ἔπειτα δὲ καὶ τῶν ἄλλων κατοίκων χριστιανῶν, τῶν Ἀρμενίων, τῶν Λεβαντίνων, τῶν Εὐρωπαίων. Ἀλλ' ἡ οἰνοποιΐα δὲν προάγεται καὶ διότι καὶ ἡ τιμὴ τῶν σταφυλῶν εἶναι μεγάλη, ὡς καὶ ὁ φόρος (15 %). Οἱ Ἕλληνες ὅμως κάμνουν κατάχρησιν καὶ οἴνου καὶ ρακῆς. Οἱ Τοῦρκοι πάλιν τρώγουν πολὺ τὰς σταφυλάς, καὶ χλωρὰς καὶ ξηρὰς ὡς σταφίδα. Περιφημοτάτη εἰς τὴν Τουρκίαν καθόλου σταφυλὴ εἶναι τὸ εἶδος τσαούς, τὸ ὁποῖον καὶ καλλιεργοῦν κατ' ἐξοχὴν οἱ Τοῦρκοι. Ἐκ δὲ τοῦ μούστου οἱ Τοῦρκοι κατασκευάζουν τὸ πετιμέζι, χρησιμεῦον καὶ εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ χαλβᾶ. Ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι, ἀποφεύγοντες τὸν οἶνον, δὲν ἀποφεύγουν καὶ τὴν ρακήν. Μὲ φύλλα δὲ τῆς ἀμπέλου, μὲ ὄρυζαν καὶ μὲ κρέας, τεμαχισμένον, παρασκευάζουν τοὺς ντολμάδες, φαγητὸν πολὺ ἀρεστὸν εἰς αὐτούς. Τὰ ξυλοκέρατα τέλος αἱ πτωχότεραι τάξεις τρώγουν ὡς κυρίαν τροφὴν καὶ ἐξ αὐτῶν ἀποθηκεύουν ποσότητας διὰ νὰ τρέφωνται τὸν χειμῶνα. Ἐκτιμᾶται δὲ καὶ τὸ ξύλον τῆς κερατέας.

Λαχανικά.—Αὐτὸ τοῦτο τὸ *λάχανον* εἰσήγαγεν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν πρῶτος καὶ ἐκαλλιέργησεν οὐδεὶς ἄλλος, ἀλλὰ αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ Διοκλητιανὸς εἰς τὴν Νικομήδειαν, ὅπου ἀπεχώρησεν ἀφοῦ παρήτησε τὸ αὐτοκρατορικὸν ἀξίωμα. Τὸ *κουνουπίδιον* πατρίδα ἔχει κατὰ τὸν Hehn τὴν Ἀνατολήν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν διεδόθη καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην διὰ τῆς Βενετίας καὶ τῆς Ἀμβέρσης ὀλίγον πρὸ τοῦ τριακονταετοῦς πολέμου. Τὰ *γογγύλια*, τὰ *παντζάρια*, τὰ *καρότα* (ἢ δαυκία), τὰ *ρεπάνια*, τὰ *σπαράγγια* ἔχουν τὴν καταγωγὴν ἐξ Εὐρώπης. Καλλιεργοῦνται δὲ κυρίως εἰς τὸν κόλπον τῆς Νικομη-

δείας. Τὸ *σέλινον* καλλιεργεῖται ἐπίσης εἰς τὸν κόλπον τοῦτον, ὡς καὶ διάφορα σαλατικὰ (μαρούλια, ἀντίδια, τὸ βούγλωσσον, τὸ κοινῶς λεγόμενον μπουράντσα, ἡ ρόκα, ἡ χονδρίλη, ἡ ὁποία καλλιεργεῖται καὶ ἀλλαχοῦ καὶ ἐπὶ τῆς νήσου Πριγκίπου). Τὰ *κρόμμυα* καὶ τὰ *σκόροδα* καλλιεργοῦνται εὐρύτατα εἰς τὸ Ἀδὰ-παζάρ, ὡς καὶ τὰ *πράσα*. Τὰ *μπιζέλια* εἰσήχθησαν εἰς τὴν Εὐρώπην διὰ τοῦ Πόντου. Τρώγονται δὲ πολὺ ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς Ἕλληνας. Τὰ *ρεβίθια* καὶ τὰ *κουκκιὰ* καλλιεργοῦνται ἐπίσης πολλαχοῦ τῆς Μ. Ἀσίας. Τὰ *φασόλια*, τὰ λευκὰ καὶ τὰ πράσινα, κατάγονται ἐξ Ἀμερικῆς. Φασόλια δὲ ἐξάγει ἡ Σμύρνη περίφημα, ὡς καὶ ἡ Τραπεζοῦς λευκά. Ἡ *φακῆ* πατρίδα ἔχει τὴν Μ. Ἀσίαν. Τὸ *σησάμιον* καλλιεργεῖται εἰς τὴν νοτίαν καὶ τὴν δυτικὴν Μ. Ἀσίαν, ἀλλὰ κυρίως εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἕρμου. Τὰ *ἀγγούρια*, τὰ *κολοκύθια* καὶ οἱ *ἀγκινάρες* (ἱθαγενὲς τῆς Εὐρώπης φυτὸν ἐξημερωμένον) καλλιεργοῦνται εἰς τὸν κόλπον τῆς Νικομηδείας. Ἡ *μελιτζάνα*, ἡ *ντομάτα* (ἐξ Ἀμερικῆς) καὶ ἡ *μπάμια*, πολὺ ἀγαπητὰ λαχανικὰ εἰς τοὺς Τούρκους, καλλιεργοῦνται εἰς τὸν κόλπον τῆς Νικομηδείας. Τὸ *σπανάκιον* καὶ τὸ *ρῆον* (ραβέντι) καλλιεργοῦνται ἐπίσης πολλαχοῦ. Τὸ *μακεδονήσιον* (μαϊντανὸς) καὶ ἡ *πιπεριὰ* καλλιεργοῦνται εἰς τὸν κόλπον τῆς Μακεδονίας. Τὸ *κύμινον* παρήγετο κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους εἰς τὴν Γαλατίαν καὶ Κιλικίαν καὶ ἡ σημερινὴ Ἑλλὰς τὸ προμηθεύεται ἀπὸ τοὺς λιμένας τῆς Μ. Ἀσίας καὶ ἰδίως ἀπὸ τὴν Σμύρνην. Τὸ *γλυκάνισον* καλλιεργεῖται καὶ ἀλλαχοῦ καὶ εἰς τοὺς κήπους τῆς Νικομηδείας, ἐξάγεται δὲ καὶ ἀπὸ τὴν Σμύρνην. Τὰ *μανιτάρια* τέλος τοῦ μέσου Ἅλυος εἶναι ὀνομαστά.

Χρησιμοποίησις τῶν λαχανικῶν ὑπὸ τῶν κατοίκων. — Οἱ ἐπισκεπτόμενοι τοὺς ἐκτεταμένους λαχανοκήπους τῆς Μ. Ἀσίας ἐκπλήσσονται μὲ τὴν ἐπιτηδειότητα καὶ τὴν νοημοσύνην τῶν καλλιεργητῶν, οἵ ὁποῖοι κατορθώνουν νὰ ἐκμεταλλεύωνται ἐπιτυχῶς τὸ ἔδαφος, οἱ ὁποῖοι κατορθώνουν πλῆθος καὶ ποικιλίαν λαχανικῶν νὰ φυτεύουν, νὰ περιποιοῦνται δὲ καὶ νὰ κατευθύνουν εἰς τὴν εὐδοκίμησιν. Ἐντὸς τῶν λαχανοκήπων δὲν παρατηρεῖται οὐδὲ ἓν ἀγριοβότανον, τὰ λαχανικὰ εἶναι μὲ ἀπαράμιλλον τάξιν φυτευμένα, τὸ ἕνα δὲ εἶδος ἀκολουθεῖ τὸ ἄλλο. Τὸ πρᾶγμα πρέπει νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὴν φυτικὴν δίαιταν τῶν κατοίκων. Καὶ πράγματι τόσον ἡ τουρκικὴ ὅσον καὶ ἡ ὀλίγον ἀπ' αὐτὴν παραλλάσσουσα μαγειρικὴ τῶν Ἑλ-

λήνων κάμνουν μεγάλην χρῆσιν τῶν λαχανικῶν. Κυρίως οἱ Ἕλληνες τὰ ψήνουν μὲ τὸ κρέας καὶ κάμνουν ἴσως μετριωτέραν χρῆσιν αὐτῶν. Ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι τὰ ἀγαποῦν ἐν γένει πολὺ καὶ τὰ τρώγουν πάντοτε εὐχαρίστως. Λαχανόκηποι ἰδίως πολλοὶ καὶ ἐκτεταμένοι ὑπάρχουν γύρω τοῦ κόλπου τῆς Νικομηδείας, εἰς τὸ Ἐσκὶ-σεχίρ, ἐπὶ τῆς γραμμῆς τοῦ σιδηροδρόμου Ἀνατολῆς, τῆς διερχομένης διὰ τῆς Βιθυνίας, καὶ πλησίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐδῶ ἡ παραγωγὴ εἶναι τόσον μεγάλη, ὥστε τὴν νύκτα διέρχονται σιδηροδρομικοὶ συρμοὶ ἰδιαίτεροι, οἱ ὁποῖοι μεταφέρουν λαχανικὰ (ὡς καὶ ὀπώρας) εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὴν κατ' ἐξοχὴν ἀγορὰν τῆς καταναλώσεως, διότι ἡ ἐξαγωγὴ εἰς μακρινοτέρας πόλεις εἶναι ἀναξία λόγου, μολονότι θὰ ἀπέβαινε πολὺ προσοδοφόρος.

Καὶ πῶς μὲν παρασκευάζουν ἢ μαγειρεύουν καθόλου τὰ λαχανικὰ οἱ Μικρασιᾶται δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ εἴπωμεν. Διότι καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ αὐτὴ περίπου μαγειρικὴ ἐπικρατεῖ ἀκόμη μεθ' ὅλους τοὺς εἰσαχθέντας ἀπὸ τὴν δυτικὴν Εὐρώπην νεωτερισμούς, οἱ ὁποῖοι ὅμως εἰσεχώρησαν μόνον ἐντὸς τῶν πόλεων. Λέγομεν μόνον ὅτι οἱ Τοῦρκοι κάμνουν κυρίως χρῆσιν λαχανικῶν, ἀγγουρίων, ὀρύζης, πιπερίου, κρομμύων, σκορόδων, χυμοῦ τοῦ λεμονίου, ζάχαρης, γάλακτος καὶ μέλιτος. Καὶ οἱ Εὐρωπαῖοι, οἱ παρεπιδημοῦντες εἰς τὰς χώρας τῆς Τουρκίας, δυσκολεύονται νὰ ἐξοικειωθοῦν πρὸς τὰς ἀναμίξεις, τὰς ὁποίας μεταχειρίζονται εἰς τὴν μαγειρικήν των, τροφίμων ὅλων, ἀσυμβιβάστων (γάλα καὶ ὠμὰ ἀγγούρια, μαρούλια καὶ χυμὸς λεμονίου κτλ.). Ὡς ἐκπροσωποῦν τὴν ἀλλόκοτον καὶ ἀσυμβίβαστον ταύτην ἀνάμιξιν ἀναφέρεται τὸ ταρατόριον, διὰ τὸ ὁποῖον γίνεται χρῆσις ἀγγουρίων, πιπερίου, ἐλαίου, σκορόδου, ἅλατος, ὄξους καὶ ἀμυγδάλων ἢ φουντουκίων.

Οἱ Τοῦρκοι ἰδιαιτέρως ἀρέσκονται καὶ εἰς τοὺς καπαμάδες, εἰς τοὺς ντολμάδες (ὄρυζα μὲ φύλλα λαχάνου (ἢ ἀμπέλου), μὲ κολοκύθια κοιλαινόμενα, καὶ μὲ τεμαχισμένον κρέας), εἰς τὴν μπάμιαν, εἰς τὰ τουρσιὰ (ἀγγούρια, σέλινα, καρότα), εἰς τὴν σοῦπαν μὲ χόρτα, εἰς διάφορα εἴδη σαλάτας μὲ λαχανικὰ ὠμὰ ἢ βρασμένα (λάχανα, κουνουπίδια, μαρούλια, φασόλια πράσινα, παντζάρια κτλ.). Οἱ Ἕλληνες πάλιν τὰ λαχανικὰ συνήθως ψήνουν μὲ τὸ κρέας (λάχανα, κουνουπίδια, ραδίκια, σέλινον, ἀντίδια μὲ τὸ κρέας, λάχανα μὲ τὸ χοιρινον κρέας). Νωπὰ ἐπίσης κρόμμυα τρώγουν πολὺ εὐχαρίστως οἱ Τοῦρκοι. Χρῆσις ἐπίσης μεγάλη γίνεται καὶ τῶν σκορόδων, ἡ δὲ σκορδαλιὰ εἶναι προσφιλεστάτη καὶ εἰς τοὺς Τούρκους καὶ εἰς τοὺς Ἕλληνας τῆς κατωτέρας ὅμως τάξεως. Μπιζέλια τρώγουν Ἕλληνες καὶ Τοῦρκοι πράσινα ὡς λαχανικὰ καὶ ξηρὰ ὡς σοῦπαν. Ῥεβίθια μεταχειρίζονται οἱ Τοῦρκοι καὶ εἰς τὴν παρασκευὴν τοῦ χαλβᾶ, γλυκίσματος συγχρόνως καὶ ἐδέσματος, προσφιλεστάτου. Φασόλια δὲ χλωρὰ ἢ ξηρὰ μεταχειρίζονται ὡς λαχανικὸν καὶ πρὸς παρασκευὴν σαλάτας, φακὴν δὲ πρὸς παρασκευὴν σούπας. Τὴν ἀγκινάραν οἱ Τοῦρκοι τρώγουν ἢ ὡς σαλάταν, ἀφοῦ βράσουν, ἢ μὲ τὸ κρέας. Τὸ δὲ σησαμέλαιον μεταχειρίζονται εἰς τὸν χαλβᾶν, μὲ σπόρους δὲ σησαμίου ἐπιπάσσουν τὰ κουλλούρια, ὅπως ἀλλαχοῦ μὲ κύμινον. Οἱ μπάμιες, οἱ ντομάτες καὶ οἱ μελιτζάνες τρώγονται κατὰ κόρον ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Τὸ σπανάκι τρώγεται μὲ αὐγὰ ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ μὲ κρέας ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Τέλος ὁ κρόκος χρησιμεύει ὡς ἄρωμα εἰς διάφορα φαγητὰ καὶ τὸ γλυκάνισον διὰ παρασκευὴν τῆς ρακῆς.

Δημητριακά.— *Ὁ σῖτος.* Ἡ Μ. Ἀσία παρέχει συνθήκας εὐνοϊκὰς διὰ τὴν σιτοπαραγωγήν, ὅπως καὶ ἡ Ἀμερική. Ἀφθονωτάτη εἶναι ἡ παραγωγὴ τοῦ σίτου εἰς τὰς ποντικὰς παραποταμίους χώρας. Ἐπὶ τῶν ὀρεινῶν ὅμως ἐκτάσεων τοῦ Πόντου ὁ σῖτος καὶ ἡ κριθὴ σπανίζουν καὶ τιμῶνται πολύ. Ἀντ' αὐτῶν καλλιεργεῖται ὁ ἀραβόσιτος καὶ ἡ βρόμη. Περίφημος εἶναι καὶ ὁ σῖτος τοῦ Ἐρζερούμ. Ὁ Τζιχατσὲφ ἀναφέρει παραδείγματα καταπληκτικὰ τῆς ἀφθόνου παραγωγικότητος τοῦ σίτου εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν.

Ἡ κριθή. Τὸ ἔδαφος τῆς Μ. Ἀσίας εἶναι καταπληκτικῶς γόνιμον διὰ τὴν κριθήν. Παράγεται ἄφθονος εἰς τὰς δυτικὰς καὶ κεντρικὰς χώρας (Τζόρουμ, Μερζεφούν, Ἀμάσεια, Ζῆλα, Σεβάστεια, Ταϛ-ὀβά, ἀρίστη δὲ εἶναι ἡ τῆς Ἐρζερούμ). Κριθὴ ἄφθονος ἐξάγεται καὶ ἀπὸ ἄλλους λιμένας καὶ ἀπὸ τὴν Ἀμισόν. Ὁ Τζιχατζὲφ παρετήρησεν εἰς τὴν Φρυγίαν εἶδος κριθῆς, τελείως διαφορετικὸν ἀπὸ τὰ κοινὰ καὶ διαδεδομένα αὐτῆς εἴδη.

Ἡ βρόμη. Ἐπειδὴ ἡ καλλιέργεια αὐτῆς προϋποθέτει ὑγρασίαν καὶ ψυχρὸν κλῖμα, ἰδιάζει δὲ κυρίως εἰς βόρεια κλίματα, δὲν ἐπιτυγχάνεται εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καθόλου ἡ παραγωγὴ αὐτῆς. Μόνον εἰς τὴν Παφλαγονίαν, τὴν παρουσιάζουσαν εὐνοϊκοὺς ὄρους, παράγεται καὶ ἐξάγεται ἀπὸ τὸ Ἀλάτζαμ εἰς τὴν Μασσαλίαν, ὡς καὶ εἰς τὸ Ἀδὰ-παζάρ.

Ἡ κέγχρος. Ἡ καλλιέργειά της εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν ἀνέρχεται

εἰς ἀρχαιοτάτους χρόνους. Σήμερον ὅμως δὲν εἶναι μὲν πολὺ διαδεδομένη, δὲν εἶναι ὅμως καὶ ἀναξία λόγου. Παράγει δὲ κέγχρον ἡ ἀνατολικὴ πεδιὰς τῶν Σάρδεων, ἡ κοιλὰς τοῦ Ἀκ-τσάϊ, αἱ παραλιακαὶ τῆς Κιλικίας ζῶναι, ἡ Παφλαγονία, τὸ βιλαέτιον καθόλου Ἀϊδινίου.

Τὸ σόργον (νταρὶ ἢ ἀραποσίταρον). Παράγεται εἰς ποσότητα ἀξιόλογον εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Μαιάνδρου καὶ εἰς τὸ Ἀδὰ-παζάρ, ὅπου μάλιστα ἡ ἐπιτυχία του εἶναι καταπληκτική, διότι τὸ ἕνα ἀποδίδει 500 !.

Ὁ ἀραβόσιτος. Διαδοθεὶς διὰ τοῦ Κολόμβου εἰς τὴν Ἱσπανίαν καὶ διὰ τῶν Βενετῶν εἰς τὴν Ἀνατολήν, καλλιεργεῖται εἰς τὰς ποντικὰς χώρας, εἰς τὰ βαθύπεδα καὶ τὰς κοιλάδας τῶν ποταμῶν, εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Τραπεζοῦντος καὶ τοῦ Λαζιστὰν ἐξαιρέτως, μεταξὺ τοῦ Ἀλάτζαμ καὶ τῆς Πάφρας, εἰς τὸ Ἀδὰ-παζάρ. Ἡ καλλιέργειά του γίνεται ἀμελῶς, εἶναι ἐν τούτοις ἀποδοτικώτατος. Ἐμφυτεύεται εἰς τοὺς ἀγροὺς ἀνάμικτος καὶ μὲ πεπόνια, ὡς καὶ εἰς τὰ ἄκρα τῶν πρασιῶν. Ἐν γένει δὲ ὁ ἀραβόσιτος εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καλλιεργεῖται εὐρύτατα, διότι ὑπάρχουν ἐνταῦθα ἐκτάσεις, ὅπου βρέχει καὶ κατὰ τὸ θέρος (εἰς τὰς παραλίας τοῦ Πόντου). Καλλιεργεῖται ὅμως καὶ εἰς τὰς δυτικὰς καὶ τὰς νοτίας πεδινὰς ἐκτάσεις, ὅπου εἶναι δυνατὸν νὰ ποτίζεται κατὰ τὸ θέρος. Καταπληκτικὴ δὲ εἶναι ἡ ἀπόδοσις τοῦ ἀραβοσίτου εἰς τὰς χώρας, τὰς ὁποίας διασχίζει ὁ σιδηρόδρομος Ἀνατολῆς.

Ἡ ὄρυζα. Προϊὸν οὖσα τῶν Ἰνδιῶν, καλλιεργεῖται εἰς τὰ βαθύπεδα καὶ τὰς κοιλάδας τῶν ποταμῶν τοῦ ὀροπεδίου. Διὰ τοὺς πυρετοὺς ὅμως, τοὺς ὁποίους ἡ καλλιέργειά της προξενεῖ, ἀντικατεστάθη πολλαχοῦ μὲ ἄλλα προϊόντα. Παράγεται ὅμως καὶ σήμερον ἀρκετὴ εἰς τὴν μεγάλην κοιλάδα τοῦ Ἄλυος, εἰς ὅλην τὴν κοιλάδα τοῦ παραποτάμου του Δεβρὲκ-τσάϊ μέχρι τῶν Τοσίων, εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Ἰκονίου, εἰς ὅλην τὴν κοιλάδα τοῦ Θύμβρου (Πουρσὰκ) πλησίον τοῦ Ἐσκὶ-σεχίρ.

Τὸ καραμποσίτιον. Ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀσίας διαδοθὲν διὰ τῶν Τούρκων καὶ Μογγόλων, καλλιεργεῖται εἰς τὰς πρὸς τὴν Ρωσίαν χώρας τοῦ Πόντου.

Ἡ βρίζα (σίκαλη). Οἱ μουατζίριδες ἐξ Εὐρώπης διέδωκαν τὴν καλλιέργειαν αὐτῆς καὶ εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Τὴν σπείρουν δὲ ἀναμιγνύοντες μὲ σῖτον. Σὺν τῷ χρόνῳ ἡ καλλιέργειά της ἐπεξετάθη περισσότερον ἀπὸ τὴν βρόμην, ὑπολείπεται ὅμως πολὺ τοῦ σίτου, τῆς κριθῆς, τοῦ ἀραβοσίτου.

Τὰ γεώμηλα. Κατὰ πρῶτον τὰ γεώμηλα ἐκαλλιεργήθησαν εἰς τὸ Ἐρζεροὺμ ἀπὸ τοῦ 1869. Ἀπὸ δὲ τοῦ 1872 καλλιεργοῦνται εἰς τὸ Ἀδὰ-παζάρ. Εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς Ἀγκύρας ἐκαλλιεργήθησαν μετὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ σιδηροδρόμου (ἀπὸ τοῦ 1892) καὶ κατὰ πρῶτον ἀπὸ τοὺς Γερμανούς. Ὁλονὲν δὲ ἡ καλλιέργεια αὐτῶν ἐπεκτείνεται. Ἐν γένει ὅμως ἀκόμη δὲν εἶναι πολὺ διαδεδομένη ἐκτὸς εἰς τὸ Ἀδὰ-παζὰρ καὶ εἰς τὴν Σαπάντζαν.

Τὸ τριφύλλιον. Καλλιεργεῖται κυρίως εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Ἐσκὶ-σεχίρ. Εὐδοκιμεῖ ὅμως καὶ ἀλλαχοῦ.

Χρησιμοποίησις τῶν δημητριακῶν ὑπὸ τῶν κατοίκων. — Ὁ σῖτος χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν (ὅπως καὶ εἰς τὴν νοτίαν Εὐρώπην καὶ Ἀγγλίαν) σχεδὸν ἀποκλειστικῶς εἰς κατασκευὴν ἄρτου. Μόνον δὲ εἰς τὰ βόρεια μέρη χρησιμοποιεῖται πρὸς ἄρτον καὶ ὁ ἀραβόσιτος, ἢ ἀναμιγνύεται πρὸς παρασκευὴν αὐτοῦ τὸ ἐκ σίτου ἄλευρον μὲ τὸ ἐξ ἀραβοσίτου. Ἀπὸ σιτάλευρον κατασκευάζεται καὶ ὁ μπακλαβᾶς, τὰ μπουρέκια (φαγητόν, ὅπου ἐναποτίθεται εἰς τὸ ἄλευρον καὶ τυρὸς ἢ κρέας κοπανιστόν), ἡ πίτα (βαρυστόμαχον φαγητὸν ἐξ ἀλεύρου, λίπους, αὐγῶν, τυροῦ καὶ φύλλων ἀμπέλου), τὸ καταΐφι, τὸ ἐκμὲκ καταΐφι, τὰ μακαρόνια. Ἀλλ' ὁ σῖτος ἀκόμη ζεματίζεται ἐντὸς σκάφους καὶ συντριβόμενος ἀποβάλλει τὸ κέλυφός του, οὕτω δὲ σχηματίζεται ὁ χόνδρος, ὁ ὁποῖος παρασκευάζεται πρὸς βρῶσιν ὅπως ἡ ὄρυζα, δηλαδὴ ὡς πιλάφι. Ὁ σῖτος, ἔχων τὴν σπουδαιότητα ταύτην διὰ τὴν τροφήν, καλλιεργεῖται περισσότερον ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα σιτηρά.

Ἡ κριθὴ χρησιμεύει ὡς τροφὴ τῶν ἵππων καὶ τῶν κτηνῶν, ἐνῷ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ μέχρι τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ κυρίως ἐχρησιμοποιεῖτο πρὸς ἄρτον. Ἀπὸ χόνδρον (φάρον) κριθῆς, πουλγοὺρ καλούμενον, οἱ χωρικοὶ εἰς πολλὰ μέρη, μὴ ἔχοντες ὄρυζαν, κατασκευάζουν εἶδος πιλαφιοῦ, ὄχι ὅμως εὐγεύστου, ὡς εἶναι τὸ ἐξ ὀρύζης. Μέγα δὲ ποσὸν κριθῆς ἐξάγεται εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὅπου χρησιμοποιεῖται εἰς κατασκευὴν ζύθου μέλανος καὶ οὐΐσκι. Τὸ σόργον χρησιμοποιεῖται, ὅπως καὶ ὁ ἀραβόσιτος.

Ὁ δὲ ἀραβόσιτος χρησιμοποιεῖται πολλαχῶς. Τὸν κάλαμον αὐτοῦ, ἀποδρεπανισθέντα καὶ τεμαχισθέντα, τρώγουν τὰ κτήνη, ὁ δὲ καρπός του ἀποτελεῖ τὴν κυρίαν τροφὴν τῶν κατοίκων εἰς τὰς βορείους κυρίως χώρας. Ἀρεστὸν φαγητὸν τῶν Τούρκων καὶ μουατζίριδων, τῶν

Ἑλλήνων καὶ Λαζῶν, εἶναι καὶ ὁ φρυγανισμένος ἀραβόσιτος, ἐφ' ὅσον εἶναι χλωρὸς ἀκόμη. Ὁ ἐξ ἀραβοσίτου ἄρτος ὑπολείπεται τοῦ ἐκ σίτου. Τεμάχια ἀραβοσίτου ἀναμιγνύονται μὲ τὴν ὄρυζαν ὑπὸ τῶν Τούρκων κατὰ τὴν παρασκευὴν τοῦ πιλαφιοῦ, παλαιοτάτου φαγητοῦ τῶν Ἰνδῶν, ἀπὸ τοὺς ὁποίους τὸ παρέλαβον καὶ οἱ Τοῦρκοι (πιλάφι, ἀτζὲμ πιλάφ). Ἐν γένει δὲ ἡ ὄρυζα τρώγεται πολὺ ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ δὲν εἶναι ὀλίγα τὰ φαγητὰ καὶ τὰ γλυκίσματα τὰ ἐξ αὐτῆς παρασκευαζόμενα (ντολμάδες, ριζόγαλον, μουαλεμπί, γλύκισμα ἐξ ἀλεύρου ὀρύζης, γάλακτος καὶ ζάχαρης, σοῦπα μὲ ρύζι).

Ναρκωτικά.—*Ὁ καπνός.* Εἶναι ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα προϊόντα τῆς Μ. Ἀσίας. Εἰς τὴν Τουρκίαν διεδόθη ἀπὸ τοῦ 1655. Εἶναι κατωτέρας ποιότητος ἀπὸ τὸν μακεδονικόν. Εἶναι ὅμως ἐξαίρετος καὶ παράγεται τόσον ἀφθόνως ὥστε κατὰ τὸν γερμανὸν Dernburg ἀρκεῖ νὰ ἐφοδιάσῃ τὸ ἥμισυ τοῦ κόσμου. Δυστυχῶς τὸ μονοπώλιον αὐτοῦ, καθιερωθὲν εἰς τὴν Τουρκίαν ἀπὸ τοῦ 1883, κατέστησε τὸν καπνὸν τῆς Μ. Ἀσίας ἀκριβὸν καὶ ἐχειροτέρευσε καὶ τὴν ποιότητά του. Ὁ καλύτερος καπνὸς τῆς Μ. Ἀσίας εἶναι τῆς Ἀμισοῦ, τῆς Πάφρας, τῆς Τραπεζοῦντος. Ὁ τῆς Ἀμισοῦ προτιμᾶται διὰ τὴν ἐξαγωγὴν (εἰς Ρουμανίαν, Ρωσίαν, Αὐστρίαν, Γερμανίαν, Ἀγγλίαν, Αἴγυπτον κτλ.). Μετ' αὐτὸν ἔρχεται ὁ τῆς Πάφρας καὶ τέλος ὁ τῆς Τραπεζοῦντος. Πολὺ εὐνοϊκὸν δὲν φαίνεται τὸ κλίμα τῆς Σεβαστείας διὰ τὴν καπνοπαραγωγήν. Καπνὸς καλλιεργεῖται καὶ εἰς τὰς ἐκτάσεις τριγύρω τοῦ κόλπου τῆς Νικομηδείας, εἰς τὰς χώρας, τὰς διασχιζομένας ὑπὸ τοῦ ἀνατολικοῦ σιδηροδρόμου. Ἀξιόλογος εἶναι ἡ παραγωγὴ καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικόν, εἰς τὰς δυτικὰς παραλίους χώρας, εἰς τὴν Ἔφεσον, τῆς ὁποίας ὁ καπνὸς ἀναμιγνύεται ὑπὸ τοῦ μονοπωλίου μὲ τὸν καλύτερον μακεδονικόν. Ὁ παγκόσμιος πόλεμος συνετέλεσεν ὥστε νὰ ἐπεκταθῇ πολὺ ἡ καλλιέργεια τοῦ καπνοῦ εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ νὰ αὐξηθῇ τεραστίως ἡ παραγωγή.

Τὸ ὄπιον. Ὁ μήκων, φυτὸν τῆς Μ. Ἀσίας, ὀφείλει τὴν σπουδαιότητα καὶ τὴν διάδοσίν του εἰς τὰς ναρκωτικὰς καὶ φαρμακευτικὰς ἰδιότητας τοῦ χυμοῦ του, δηλαδὴ τοῦ ὀπίου, ὡς καὶ εἰς τὰς ἐξαιρέτους ἰδιότητας τοῦ ἐλαίου, τοῦ προερχομένου ἐκ τοῦ σπόρου του. Ἡ καλλιέργειά του ἐπικρατεῖ κατὰ μῆκος τοῦ ἀνατολικοῦ σιδηροδρόμου μὲ τάσιν ἐπεκτάσεως αὐτῆς. Ἐδῶ δὲ λάμπουν μεγάλαι ἐκτάσεις κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀνθήσεως ἀπὸ τὰ λευκὰ καὶ ἰώδη ἄνθη τοῦ

μήκωνος. Καλλιέργειαν τοῦ μήκωνος ἔχει καὶ ἡ Ἄγκυρα, ἡ Κιουτάχια καὶ πρὸ πάντων τὸ Ἀφιὸν-καρὰ-χισὰρ ἀπὸ παλαιοτάτων χρόνων. Εὐδοκιμεῖ δὲ ὁ μήκων καὶ ἐπὶ τοῦ κεντρικοῦ ὀροπεδίου, ἂν καὶ ὄχι πανταχοῦ.

Χρησιμοποίησις τῶν ναρκωτικῶν ὑπὸ τῶν κατοίκων.—Διὰ τὸν μικρασιάτην Τοῦρκον ἀπόλαυσις τοῦ βίου ἀπὸ τὰς μεγαλυτέρας εἶναι νὰ ροφᾷ καφὲν καὶ νὰ καπνίζῃ συγχρόνως, καθήμενος σταυροποδητὶ ἐπὶ τάπητος καὶ ἔχων τὴν πλάτην ἐστραμμένην πρὸς τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου. Ὁ γερμανὸς Μόλτκε, ὁ ὑπηρετήσας ὡς γνωστὸν εἰς τὴν Τουρκίαν καὶ πολλὰ περὶ αὐτῆς γράψας, λέγει κάπου ὅτι ἡ καπνοσύριγξ εἶναι ἡ μαγικὴ ῥάβδος, ἡ ὁποία μετέβαλε τοὺς Τούρκους ἀπὸ θορυβωδεστάτους εἰς ἡσυχωτάτους. Σήμερον αἱ καπνοσύριγγες (τσιμπούκια) εἶναι εἰς χρῆσιν εἰς τὴν Αἴγυπτον μόνον. Εἰς τὴν Τουρκίαν ὁλονὲν ἀντικαθίστανται καὶ κυρίως εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀπὸ τὰ σιγαρέττα. Σχετικῶς εὔχρηστος ἀκόμη ὁ ναργιλές, μὲ τὸν ὁποῖον καπνίζεται ἰδιαιτέρα ποιότης καπνοῦ, τὸ τουμπεκί. Τούτου δὲ τὴν κατανάλωσιν ἔχει ἐπίσης ἰδιαιτέρα ἑταιρεία μονοπωλίου. Τὸ διὰ τοῦ ναργιλὲ κάπνισμα εἶναι ἀκόμη πολὺ διαδεδομένον εἰς τὴν Συρίαν. Σιγάρα μακρὰ καὶ χονδρὰ εἰς τὴν Τουρκίαν δὲν καπνίζονται καὶ δὲν εὑρίσκονται παρὰ μόνον εἰς τὰς μεγάλας πόλεις, Σμύρνην πρὸ πάντων καὶ Κωνσταντινούπολιν. Τὸ δὲ ὄπιον ἦτο μέσον ἀπολαύσεως τοῦ 17 καὶ 18 αἰῶνος, ὡς προκαλοῦν εὐχάριστον μέθην καὶ ζάλην καὶ ἐκαπνίζετο μαζὺ μὲ τὸν καπνὸν ἢ ἐτρώγετο ὡς πολτὸς (ματζούνι). Ἀλλ' ἡ χρῆσίς του σήμερον εἶναι ἀπηγορευμένη διὰ τὴν φθοράν, τὴν ὁποίαν φέρει, καὶ τοῦ σώματος καὶ τοῦ πνεύματος, μόνον δὲ κρυφίως γίνεται χρῆσις αὐτοῦ. Τὸ ἔλαιον τοῦ μήκωνος μεταχειρίζονται ὡς καλλυντικόν, πρὸς φωτισμὸν καὶ πρὸς βρῶσιν. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας εἰς ὁλόκληρα χωρία καταναλίσκεται μόνον ἔλαιον τοῦ μήκωνος εἰς τὴν μαγειρικήν.

Φαρμακευτικά.—*Ἡ γλυκύρριζα* (κοινῶς γλυκόρριζα). Εἶναι αὐτοφυὴς εἰς τὰς δυτικὰς κυρίως παραλίας καὶ εἰς τὰς προσχώσεις τῶν ποταμῶν. Ἐκεῖ δὲ ἀναζητεῖται ὑπὸ τῶν κατοίκων μετ' ἐπιμονῆς, ὥστε ὁλόκληροι ἐκτάσεις εἶναι πολλάκις ἀδιάβατοι ἐκ τῆς ἀνασκάψεως τοῦ ἐδάφους πρὸς εὕρεσιν καὶ περισυλλογὴν αὐτῆς. Ἐξάγεται δὲ ἀπὸ τὴν Σμύρνην. Ὁ χυμὸς τῆς γλυκόρριζας (jus de réglisse,

ἔκλειγμα ἢ ἐκλεικτὸν τῶν ἀρχαίων, σήμερον ὀγιάμπολη) κατὰ τὸ μέγιστον αὐτοῦ μέρος ἀπεστέλλετο πρὸ τοῦ παγκοσμίου πολέμου εἰς τὴν Ἀμερικήν, ὅπου τὸν μεταχειρίζονται εἰς τὴν κατεργασίαν τοῦ καπνοῦ. Σχεδὸν δὲ τὰ τρία τέταρτα τῆς ὅλης παραγωγῆς προήρχοντο ἀπὸ τὸ βιλαέτιον Ἀϊδινίου (τὸ ὑπόλοιπον προέρχεται ἀπὸ τὴν Μεσοποταμίαν καὶ ὀλίγον ἀπὸ τὴν Συρίαν).

Τὸ χαμαίμηλον (χαμομήλι), *ἡ λαβαντὶς* (λεβάντα), *τὸ μελισσόφυλλον* (ἡ μέλισσα), ἡ φυομένη κυρίως εἰς τὴν Τρωάδα ἀγρία, *ὁ περιστερεὼν* ἢ ἱερὰ βοτάνη, *τὸ ἐλένιον*, τὸ ὁποῖον παρέχει φάρμακον διαλυτικὸν καὶ καθαρτικόν, εἶναι βοτάναι φυόμεναι εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, μὴ ἔχουσαι ὅμως ἀξίαν λόγου σπουδαιότητα, ἐμπορικὴν ἢ οἰκονομικήν.

Βιομηχανικά.—*Τὸ λίνον.* Ἡ καλλιέργειά του ἀνέρχεται εἰς ἀρχαιοτάτους χρόνους. Σήμερον δὲ καλλιεργεῖται ἐπιτυχῶς κυρίως εἰς τὰς δυτικὰς καὶ ἀνατολικὰς λοφώδεις χώρας τῆς ποντικῆς παραλίας. (Ἀδαπαζάρ, Μπόλου, Ζαφράμπολις, Ἰνέπολις, πρὸ πάντων ὅμως Τραπεζοῦς καὶ Ρίζαιον). Εἰς τὰς πόλεις ταύτας κλώθεται τὸ λίνον καὶ κατασκευάζονται λινᾶ (ταμασίρ), ἐξαγόμενα εἰς τὴν Ἑλλάδα, Περσίαν, Ἀραβίαν. Περίφημα εἶναι τὰ λινᾶ τῆς Τραπεζοῦντος καὶ περιφημότατα τοῦ Ριζαίου, τὰ ὁποῖα εἰς τὴν ἔκθεσιν τοῦ 1855 τῶν Παρισίων ἔλαβον τὸ πρῶτον βραβεῖον. Ἐν γένει δὲ τὸ ἦπιον κλῖμα τῆς νοτίας παραλίας τοῦ Εὐξείνου συντελεῖ ὥστε τὸ λίνον νὰ αὐξάνῃ τάχιστα καὶ νὰ ἀποβαίνῃ ἐξαίρετον. Ἤδη τὸν Ἀπρίλιον καὶ τὸν Μάϊον ἀνθεῖ, τὸν δὲ Ἰούνιον ὡριμάζει. Ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλας χώρας τῆς Μ. Ἀσίας εὐδοκιμεῖ, ἂν καὶ ὄχι τόσον ἐξαιρετικῶς, ὅσον εἰς τὴν ποντικὴν παραλίαν, ὡς εἰς τὰς δυτικὰς καὶ νοτιοδυτικὰς χώρας, εἰς τὰς κοιλάδας τοῦ Ἕρμου καὶ τοῦ Καΰστρου, εἰς τὴν χώραν τοῦ Βουρδουρίου καὶ τῶν λιμνῶν τῆς Λυκαονίας. Ἡ καλλιέργεια τοῦ λίνου σκοπὸν δὲν ἔχει μόνον τὴν ἀπόκτησιν λινῶν νημάτων, ἀλλὰ καὶ τὴν κατασκευὴν ἐξαιρέτου λινελαίου. Λιναρόσπορος ἐξάγεται εἰς μεγάλας ποσότητας (ἐκ τῶν λιμένων κυρίως τῆς Προποντίδος). Καὶ ἠδύνατο, ἂν ἐλαμβάνοντο τὰ ἀπαραίτητα μέτρα κατὰ τὴν σπορὰν καὶ τὴν κατεργασίαν τοῦ φυτοῦ τούτου, νὰ καταλάβῃ τὸ λίνον τῆς Μ. Ἀσίας τὴν πρώτην θέσιν εἰς τὴν παγκόσμιον ἀγοράν, διότι ἡ ποιότης του θὰ ἦτον ἐκ τῶν πρώτων καὶ αἱ ἶνές του εἶναι εὔκαμπτοι καὶ μαλακαί.

Ἡ κάνναβις. Ἡ καλλιέργεια τῆς καννάβεως, τῆς ὁποίας αἱ ἶνες εἶναι τὸ ἄριστον ὑλικὸν εἰς τὴν σχοινοποιΐαν, εἰσήχθη εἰς τὴν Εὐρώπην ἐκ τῆς Ἀσίας. Τῆς μικρασιατικῆς αἱ ἶνες εἶναι ἁδρότεραι καὶ

διὰ τοῦτο κατάλληλοι εἰς παρασκευὴν κάλων, σχοινίων καθόλου καὶ χονδρῶν σάκκων. Ἡ σχοινοπλοκία εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν ἀκμάζει ἐκεῖ ὅπου καὶ ἡ ἱστιοφόρος ναυτιλία, εἰς τὴν δυτικὴν καὶ κεντρικὴν παραλίαν τοῦ Πόντου. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς μεσογείους χώρας τῆς Παφλαγονίας, τῆς νοτίου Λυδίας (Ὀδεμήσιον) καὶ τῆς βορείου Πισιδίας (Σπάρτη) λειτουργοῦν πολυάριθμα ἐργαστήρια σχοινοπλοκίας. Ἡ κάνναβις εὐδοκιμεῖ καὶ εἰς ξηρὸν καὶ θερμὸν κλῖμα, ὡς λ. χ. πλησίον τῆς Καισαρείας. Σπόρος καννάβεως ἐξάγεται ἀπὸ τὴν Σμύρνην.

Ὁ βάμβαξ. Δὲν καλλιεργεῖται πολὺ εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, ἂν καὶ ἡ χώρα εἶναι καταλληλοτάτη εἰς τὴν καλλιέργειάν του. Πρὸς εὐδοκίμησιν χρειάζεται θερμότητα καὶ ὑγρασίαν, ὑπάρχουν δὲ καθ' ὅλην τὴν μεγάλην ἔκτασιν τῆς μικρασιατικῆς χερσονήσου ἀρκετὰ διαμερίσματα, θερμὰ συγχρόνως καὶ ὑγρά, πρόσφορα ἐπομένως διὰ τὴν ἐπιτυχῆ τοῦ βάμβακος καλλιέργειαν (αἱ κοιλάδες τοῦ Μαιάνδρου, τοῦ Ἕρμου καὶ τοῦ Καΐκου, μερικαὶ πεδιναὶ ἐκτάσεις διαρρεόμεναι ὑπὸ τοῦ Σαγγαρίου, ἡ Κιλικία). Οἱ Γερμανοί, ἐπιδιώξαντες κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τὴν οἰκονομικὴν διείσδυσιν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, ἀπέβλεπον μὲν καὶ εἰς ἄλλα ὠφελήματα, ἀπέβλεπον ὅμως καὶ εἰς τὴν βεβαίαν ἐκ τῆς καλλιεργείας τοῦ βάμβακος τροφοδότησιν τῆς βιομηχανίας των διὰ τῆς ἐπιμόνου προαγωγῆς τῆς καλλιεργείας του (βλ. σελ. 169 κ. ἑ. περὶ δοκιμῶν γενομένων εἰς τὴν Κιλικίαν). Περίφημα βαμβακερὰ ὑφάσματα εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν εἶναι τοῦ Μερζεφούν.

Τὸ ἐρυθρόδανον (ριζάρι). Εἶναι τὸ σπουδαιότατον καὶ γνησιώτατον ἐξ ὅλων τῶν χρωμάτων, τὸ ὁποῖον παρέχει ἡ ρίζα αὐτοῦ. Τὰ Κοῦλα εἰς τὴν Κατακεκαυμένην εἶναι τὸ κέντρον τοῦ ἐμπορίου τοῦ ριζαρίου. Ἀλλὰ τὸ ἐξ ἀνιλίνης χρῶμα, τὸ εἰσαγόμενον ἐξ Εὐρώπης, ἐξετόπισε τὸ ἐρυθρόδανον. Ἐν τούτοις καὶ σήμερον καλλιεργεῖται ἀκόμη εἰς τὸ ἐσωτερικόν, εἰς τὸ Ἀκ-σεράϊ, εἰς τὴν Ἄγκυραν, εἰς τὴν Ἀμάσειαν.

Ἡ ῥάμνος ἡ βαφική, τῆς ὁποίας ὁ καρπὸς εἶναι βαφικός, εὐδοκιμεῖ περὶ τὴν Ἄγκυραν καὶ Καισάρειαν, ἰδίως εἰς τὸ Νεβσεχίρ.

Ὁ κρόκος (ζαφρὰν) εὐδοκιμεῖ εἰς τὸ βιλαέτιον τῆς Κασταμονῆς, ὅπου καὶ ἡ Ζαφράμπολις, καὶ εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἕρμου.

Τὸ μαστιχόδενδρον. Εὐδοκιμεῖ κυρίως εἰς τὰς νοτίους ἐκτάσεις τῆς νήσου Χίου, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν βόρειον Μ. Ἀσίαν, ὡς θάμνος ἄγριος, ὅπου ὅμως δὲν παράγει μαστίχην. Τὴν μαστίχην μεταχειρίζονται εἰς τὴν κατασκευὴν τῆς ρακῆς, εἰς γλυκίσματα, εἰς φάρμακα. Μασ-

σᾶται δὲ καὶ ἀπὸ τὰς γυναῖκας τῶν Τούρκων καὶ τῶν Ἀρμενίων.

Ἡ τερέβινθος. Ὡς θάμνος φύεται ἐπὶ τῶν Πριγκιπονήσων, ἐπὶ τῶν παραλίων τῆς Προποντίδος, ἐπὶ τοῦ ὀροπεδίου. Ἐξ αὐτῆς διὰ ἐντομῆς παρὰ τὴν ρίζαν συνάγεται ρητίνη, ἀντικείμενον ἀξιολόγου ἐμπορίου.

Ὁ στύραξ. (ἢ ἄλλως ὑγράμβαρις). Εἶναι θαμνῶδες καὶ ἰθαγενὲς δένδρον τῆς Μ. Ἀσίας καὶ παρέχει δι' ἐντομῆς ρητίνην φαρμακευτικήν, μυρεψικὴν καὶ πρὸς ἀρωμάτισιν καπνῶν τινων καὶ σιγάρων (πούρων), καλουμένην δὲ καὶ ταύτην στύρακα (τουρκ. καρά-πουχοὺρ ἢ μετζουδί). Εἶναι δὲ ἡ εὐωδία της παρομοία πρὸς τὴν τῆς βανίλλης. Ὁ στύραξ κυρίως φύεται εἰς τὰς ἀπέναντι τῆς Ρόδου χώρας, ὁπόθεν ἡ ρητίνη του ἐξάγεται εἰς ποσότητας ἀξιολόγους.

Ἄνθη.

Ἡ Μ. Ἀσία διακρίνεται καὶ διὰ τὰ ἐξαίρετα χρώματα τῶν ἀνθέων της. Καὶ οἱ Τοῦρκοι ἀγαπῶσι τοὺς κήπους καὶ τὰ ἄνθη. *Τὸ ῥόδον* κοσμεῖ πανταχοῦ τῆς Μ. Ἀσίας τοὺς κήπους καὶ τοὺς ἀνθῶνας τῶν κατοίκων. *Τὸ λείριον* (λελὲς) ὀφείλει ἡ Εὐρώπη εἰς τοὺς Τούρκους. Εἶναι δὲ διαφόρων χρωμάτων ἐν Μ. Ἀσίᾳ. *Ἡ πασχαλιὰ* καὶ ὁ ὑάκινθος (ζεμπούλι) εἶναι ἐπίσης λίαν ἀγαπητὰ εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Μ. Ἀσίας ἄνθη. *Τὸ κρίνον* ἐπίσης καλλιεργεῖται εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, ἓνα δὲ εἶδος αὐτοῦ ὀνομάζεται ἐπιστημονικῶς, lilium chalcedonicum, κρίνον τῆς Χαλκηδόνος.

Ἀναφέρομεν ἀκόμη τὸν *νάρκισσον*, τὴν *στοιχάδα* (λεβάνταν) τὸ *βατράχιον* (ἀγριοσέλινον), ποώδεις, ὑδροχαρεῖς φυτόν, τὸ *γαρύφαλλον*, τὸ *δενδρολίβανον*, τὸ *ἴον* (μενεξές), τὴν *ἀνεμώνην*.

Θαμνώδη φυτά.

Φυτὰ δὲ θαμνώδη, ἀναπτυσσόμενα χωρὶς ἰδιαιτέραν ἐπιμέλειαν, ἔχει ἡ Μ. Ἀσία πολλὰ καὶ ἀξιόλογα καὶ περιώνυμα μάλιστα ἐκ τῆς μυθολογίας καὶ τῆς ποιήσεως. *Ἡ δάφνη* φύεται μὲν εἰς τὴν Κιλικίαν, τὴν Λυκίαν καὶ τὴν δυτικὴν παραλιακὴν χώραν καὶ μέχρι τῆς Τρωάδος, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ποντικὰς χώρας μέχρι τῆς Γεωργίας. Καὶ ὁ Βόσπορος ἔχει ἀξιολόγους δαφνῶνας (εἰς τὸ Βεῖκος, εἰς τὸ Ἀνατολού-Καβάκ). Δάφνας ἔχουν ἀκόμη αἱ ὄχθαι τοῦ Παρθενίου. *Ὁ δαφνοκέρασος* φύεται μέχρι 1800 μέτρων. *Ἡ μυρσίνη*, ἀειθαλὲς καὶ προσφιλὲς εἰς τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν, φύεται ἐπιτῶν ποντικῶν χωρῶν. *Ἡ πύξος* (πυξάρι, τσιμπίρι) φύεται εἰς τὸν Πόντον, φθάνει δὲ εἰς ὕψος καὶ πάχος ἀσύνηθες, ἰδίως εἰς τὴν παφλαγονικὴν παραλίαν. *Ἡ ροδοδάφνη* πιθανώτατα πατρίδα ἔχει τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ ἰδίως τὸν Πόντον. Φύεται δὲ σήμερον καθ' ὅλην τὴν χώραν. *Τὸ ροδόδενδρον* εἶναι φυτὸν ἰδιάζον εἰς τὴν ποντικὴν παραλίαν. *Ὁ κισσὸς* ἐναγκαλίζεται ἐν Μ. Ἀσίᾳ τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαιότητος, τοὺς κορμοὺς τῶν πλατάνων καὶ τῶν καρυῶν μέχρι τῶν ὑψηλοτάτων κλάδων. *Ἡ κληματῖτις* (ἀγριόκλημα) εἶναι φυτὸν παρόμοιον τοῦ κισσοῦ. *Ὁ ἰξὸς* καὶ τὸ *μυρήκειον* φύεται εἰς τὴν ποντικὴν παραλίαν. *Ἡ ἀζαλέα*, ἔχουσα εὔοσμα καὶ πολύχρωμα ἄνθη φύεται ἐπὶ τῆς ποντικῆς παραλίας, ὅπου καὶ τὸ ροδόδενδρον.

3. Δάση.

Τὰ ὑπάρχοντα δάση καὶ ἡ ἀποδάσωσις. Δασικὰ δένδρα. Ἡ πλάτανος. Ἡ λεύκη. Ἡ φιλύρα. Ἡ ὀξύα. Ἡ πτελέα. Ἡ μελία. Ἡ ἰτέα. Ἡ δρῦς. Ἡ ἱπποκαστανέα. Ἡ σημύδα. Κωνοφόρα. Ἡ κυπάρισσος. Ἡ κέδρος. Ἡ ἄρκευθος.

Τὰ ὑπάρχοντα δάση καὶ ἡ ἀποδάσωσις.—Εἰς χρόνους ἀρχαιοτάτους ἡ Μ. Ἀσία ἦτο πλουσιωτάτη εἰς δάση. Ἀλλ' ἡ ἀποψίλωσις ἤρχισεν ἐνωρίτατα. Ἤδη ἐπὶ τοῦ Στράβωνος τὸ ἐσωτερικὸν αὐτῆς εἶχεν ὁλοκλήρους ἐκτάσεις, τελείως ἀδένδρους. Μία δὲ χώρα αὐτῆς, ἡ περὶ τὴν λίμνην Τάτταν, ἦτο τελείως ἄξυλος. Ἐκεῖ κατὰ τὸν Λίβιον οἱ κάτοικοι μετεχειρίζοντο, μὴ ἔχοντες ξύλα, τὴν κόπρον τοῦ βοὸς ὡς καύσιμον ὕλην (fimo bubulo pro lignis utuntur. βλ. καὶ ὅσα κατωτέρω λέγομεν περὶ τῆς χρήσεως καὶ σήμερον τῆς κόπρου τοῦ βοὸς εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας).

Ἡ ἀποδάσωσις, μὴ περιορισθεῖσα ἀπὸ καμμίαν ἀπαγόρευσιν καὶ γινομένη χωρὶς διαταγμόν, ἐξηκολούθησεν ἀδιακόπως. Καὶ ἐκ διασωζομένων εἰδήσεων μανθάνομεν ποῖαι ἐκτάσεις τῆς χώρας ἦσαν ἄλλοτε δασώδεις, πότε ἀπεψιλώθησαν ἐκ τίνος δὲ αἰτίας.

Ἀλλ' ἡ ἀποδάσωσις ἐξηκολούθησεν ὁρμητική, ἀφοῦ τὸ νομαδικὸν καὶ ποιμενικὸν ἔθνος τῶν Τούρκων, (μαζὶ δὲ μὲ αὐτοὺς οἱ Τουρκομάνοι καὶ οἱ Γιουρούκιδες) ἐπέδραμον τὴν χώραν καὶ τὴν κατεπλημμύρισαν. Ἔκτοτε οὗτοι ἀπεδάσωσαν ὁλοκλήρους ὀροστοιχίας διὰ νὰ ἔχωσι τὰ ποίμνιά των νομάς, ἐνῷ αἱ τὸ πᾶν κατατρώγουσαι αἶγες καὶ τὰ πρόβατα ἐφρόντιζον, ὥστε νὰ μὴ ἐπακολουθήσῃ ἐπιβλάστησις οἱαδήποτε. Οἱ ποιμένες οὗτοι ἐζήτουν βοσκὰς διὰ τὰ ποίμνιά των, τὸ δάσος ἦτον εἰς αὐτοὺς ἄχρηστον, τὸ ἐφοβοῦντο μάλιστα, διότι ἐντὸς αὐτοῦ διέτριβον λύκοι, ἄρκτοι, ἀγριόχοιροι, οἱ ὁποῖοι διήρπαζον τὰ ποίμνιά των, ἠδιαφόρουν τέλος περὶ αὐτοῦ, διότι δὲν ἦσαν κυνηγοί. Καὶ ἡ ἀποδάσωσις ἔδωκε μὲν ἐκτάσεις μεγάλας εἰς τοὺς νομάδας κατακτητάς, ἐξηφάνισεν ὅμως καὶ πολλὰ ἐπιβλαβῆ εἰς τὴν κτηνοτροφίαν ζῶα ἀπὸ τὴν χώραν, ὡς τοὺς λέοντας, τὰς τίγρεις, τοὺς πάνθηρας. Συγχρόνως ὅμως εἶχε καὶ ἐπακολουθήματα καταστρεπτικώτατα. Διότι ἐχειροτέρευσε τὸ κλῖμα, ἐπέτεινε τοὺς καύσωνας καὶ τὴν ξηρασίαν τοῦ θέρους, ὠλιγόστευσε τὰς

βροχάς. Καὶ ποταμοὶ μὲ ὕδωρ ἄλλοτε ἄφθονον ἢ ἐστείρευσαν ἢ μετεβλήθησαν εἰς ῥύακας ἀσήμαντους, τῶν ὁποίων τὴν κοίτην ὀλίγον μόνον ὕδωρ ὑγραίνει σήμερον. Ἀλλ' ἡ ὀλιγότης τοῦ ὕδατος ὡς ἐπακολούθημα εἶχε καὶ τὴν ἀχρηστίαν τοῦ ἐκ φύσεως γονίμου ἐδάφους, τὸ ὁποῖον ἐστερήθη τῆς ἀπαραιτήτου διὰ τὴν εὐφορίαν ὑγρασίας, εἶναι δὲ ἀνάγκη νὰ ἀρδεύηται, ὅπου εἶναι δυνατὴ ἡ ἄρδευσις, ἡ ὁποία ὅμως διεξάγεται μὲ κόπον πάντοτε καὶ μὲ δαπάνην. Εἰς ἔτη δὲ ἄνομβρα ἐπακολουθεῖ ἀφορία καὶ πεῖνα. Αἱ χῶραι ἰδίως, αἱ μεταξὺ τῶν βαθυπέδων καὶ τοῦ ὀροπεδίου, ἔπαθον ἐκ τῆς ἀποδασώσεως κακὰ ἀθεράπευτα. Ἐκεῖ τὰ ὑψώματα καὶ αἱ κατωφέρειαι, αἱ γυμναὶ οἱασδήποτε βλαστήσεως, δὲν ἠμποροῦν νὰ ἀπορροφήσουν ἱκανὰς ποσότητας ὕδατος ὀμβρίου. Διὰ τοῦτο τὸ θέρος πολλοὶ ποταμοὶ ξηραίνονται. Ὅταν πάλιν βρέξῃ, τὸ ὕδωρ καταφέρεται μὲ τόσην ὁρμὴν ἀπὸ τὰ ὄρη, ὥστε παρασύρει τοὺς μὴ συγκρατουμένους ἀπὸ ρίζας δένδρων λίθους καὶ τὴν ἄλλην ἐν γένει ὕλην τῶν ὀρέων καὶ κατακυλίει εἰς τὰς πεδιάδας. Ἀλλ' αἱ πεδιάδες αὗται εἶναι συνήθως τόσον στεναί, ὥστε ὀλίγη μόνον ἔκτασις μένει τότε πρὸς καλλιέργειαν.

Κυρίως ὅμως ἡ ἀποψίλωσις τῆς χώρας κατέστησε τὸ κλῖμα νοσηρόν. Καὶ ἐφ' ὅσον προχωρεῖ ἀκατάσχετος ἡ ἀποδάσωσις, ἐπεκτείνονται ἀκατάσχετοι καὶ οἱ ἑλώδεις πυρετοί. Διὰ τοῦτο οἱ κάτοικοι σήμερον καταφεύγουν, ὡς εἴδαμεν, κατὰ τὸ θέρος εἰς τὰ ὄρη, ὅπου οἱ πλουσιώτεροι διατηροῦν θερινὰς κατοικίας, τερπνάς, ὅπου ὑπὸ τὴν σκιὰν ὀπωροφόρων δένδρων καὶ εἰς τὸ μέσον ἀμπελώνων διέρχονται τοὺς θερινοὺς μῆνας. Καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ πτωχότεροι φροντίζουν πάντοτε νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὰς πόλεις καὶ ἔχουν τὴν καλύβην των ἐπὶ τῶν ὑψηλοτέρων μερῶν ἢ στήνουν ἐκεῖ προχείρως τὴν σκηνήν των.

Μεθ' ὅλην ὅμως τὴν γενομένην φθορὰν τῶν δασῶν, τὴν ἐπὶ χιλιετηρίδας μάλιστα ἐξακολουθοῦσαν, ἡ ἀναδάσωσις εἶναι εὔκολος καὶ θὰ ἐπέλθῃ ταχεῖα, ἂν λείψῃ ἡ σημερινὴ τουρκικὴ διοίκησις, καὶ ἂν ληφθοῦν τὰ κατάλληλα μέτρα.

Ἀλλ' ὅμως ἔχει ἡ χώρα καὶ σήμερον δάση καὶ δὲν ἐστερήθη τὸν δασικόν της πλοῦτον τελείως. Στέφανος πράσινος δασῶν ἐπὶ τῶν ὀρεινῶν σειρῶν τῶν τριῶν παραλιῶν περιβάλλει καὶ σήμερον τὸ ἀποψιλωμένον κεντρικὸν ὀροπέδιον. Ἡ βορεία ἰδίως παραλιακὴ χώρα ἕνεκα τῶν ἀφθόνων βροχῶν, τὰς ὁποίας ὀφείλει εἰς τὸν Εὔξεινον, εἶναι

πλουσία εἰς μεγάλας καὶ λαμπρὰς δασικὰς ἐκτάσεις. Τὰς δὲ πρὸς τὴν θάλασσαν κατωφερείας τῶν ὀρέων της κοσμοῦν ἐξαίρετα δάση ἀπὸ ὀξύας, πλατάνους καὶ πτελέας. Μεσογειότερον δὲ καὶ ἐπὶ ὑψηλοτέρων ἐκτάσεων τὰ ὄρη καλύπτονται ἀπὸ ὑψικόμους καὶ ὑψικόρμους πεύκας καὶ ἐλάτας. Ἂν δὲ παρακολουθήσωμεν τὴν παραλιακὴν γραμμὴν τῆς Ἀρμενίας καὶ τοῦ Λαζιστάν, συναντῶμεν καὶ ἐδῶ δάση ἀπὸ ὀξύας, καρύας, δρῦς, σφενδάμνους, καστανέας. Ἐξαίρετα δάση ἀπὸ τεραστίας ὀξύας, μὲ κορμοὺς διαμέτρου 4-5 ποδῶν, καλύπτουν τὴν παραλιακὴν τραπεζουντιακὴν χώραν. Ἐπὶ τοῦ Ἀκ-δὰγ πλησίον τῆς Ἀμασείας ἔχομεν ἐπίσης μεγάλα δάση, τὰ ὁποῖα συνεχίζονται ἀπὸ τοῦ ὄρους τούτου μέχρι τῆς παραλίας τῆς θαλάσσης. Τὰ παφλαγονικὰ ἐπίσης ὄρη καλύπτονται ἀπὸ δάση πυκνὰ καὶ πλούσια εἰς ἀπόδοσιν χρησίμου ξυλείας. Μεταξὺ Ἀμισοῦ καὶ Ἅλυος ἔχομεν δάση ἀπὸ ὀξύας, ἀπὸ ἐλάτας, ἀπὸ δρῦς. Ἀδιείσδυτα δάση μὲ ἑλικώδη φυτὰ (περιπλοκάδας) πληροῦσι τὴν χαμηλὴν ἔκτασιν τοῦ Δέλτα τοῦ Ἅλυος. Καὶ ὅλαι δὲ αἱ ράχεις τῶν βουνῶν, αἱ κοιλάδες, αἱ κατωφέρειαι τῶν ὀρέων τῆς Παφλαγονίας καλύπτονται ἀπὸ δάση παντοίων δασικῶν δένδρων, μεταξὺ τῶν ὁποίων δὲν λείπουν τεράστιαι πλάτανοι, ἀπὸ δάση ἔχοντα ὁλοκλήρων χιλιομέτρων πλάτος καὶ μῆκος, προχωροῦντα δὲ καὶ μέχρι τῆς Ἀγκύρας.

Συνεχόμενα μὲ τὰ παφλαγονικὰ ἔχομεν τὰ δάση τῆς Ζαφραμπόλεως καὶ Μπόλου, τὰ πλούσια εἰς ἀπόδοσιν ξυλείας, τὰ ἐκτεινόμενα κατὰ μῆκος τῆς παραλίας, καὶ ἐπὶ ζώνης, ἐχούσης πλάτος 50-80 χμ. Ἀποτελοῦνται ἀπὸ ὀξύας, δρῦς, πεῦκα καὶ ἐλάτας. Καὶ εἰς τὰς ὑψηλοτέρας χώρας τῶν δασῶν τούτων ἔχομεν ἐλάτας ὕψους 20 μ. καὶ διαμέτρου 2. Προχωροῦντες πρὸς Δ καὶ πρὸς τὴν Νικομήδειαν, ΝΑ δὲ αὐτῆς συναντῶμεν ἀρχέγονον δάσος, ἐπὶ τῶν κλιτύων τοῦ Γκὲκ-δάγ, ἀπὸ δρῦς, πλατάνους, ὀξύας, φιλύρας, σφενδάμνους, καστανέας καὶ καρυάς, ἀδιείσδυτον διὰ τὴν πυκνότητα τοῦ θαμνώδους ροδοδένδρου, μὲ ἑλικώδη ἄγρια φυτά, μὲ ἀκανθώδεις κληματίτιδας καὶ κισσούς, ὅπου πολυπληθῆ διαιτῶνται ἄγρια ζῶα (ἄρκτοι, ἀγριόχοιροι, ἀγριόγατοι, ἔλαφοι, δορκάδες), ὅπου κελαδοῦν ἀπειράριθμοι ἀηδόνες. Δάση πυκνὰ καλύπτουν καὶ τὸν Ἀργανθώνιον. Πρὸς Α ἐκτείνονται τὰ δάση τοῦ Σαγγαρίου (ὀξύα, δρῦς, σφένδαμνος, φιλύρα καὶ μελία). Ἄλλα δάση ἔχομεν τὰ πρὸς τὰ ΒΔ τοῦ Ἐσκὶ-σεχίρ, μεταξὺ τούτου καὶ τῆς Κιουτάχιας.

Εἰς τὴν δυτικὴν Μ. Ἀσίαν καὶ καθ' ὅσον προχωροῦμεν ἀπὸ Β

πρὸς Ν ἔχομεν πρῶτον τὰ δάση τοῦ Ὀλύμπου (καστανέαι, ὀξύαι, πεῦκα κτλ.), τὰ πρὸς Ν τοῦ Ὀλύμπου ἐπὶ τῶν νοτίων πλαγίων κοιλάδων τοῦ Ἀδρανὸς-τσάϊ (δρῦς, ὀξύαι, σφένδαμνοι, πλάτανοι, πεῦκα, ἐλάται). Ὁ δὲ δασικὸς πλοῦτος τοῦ Μουρὰτ-δὰγ (Δίνδυμον τῆς Φρυγίας) εἶναι κατὰ τὸν Diest ἀνεξάντλητος.

Εἰς τὴν νοτίαν Μ. Ἀσίαν γνωστὰ εἶναι τὰ δάση τοῦ Κιλικίου Ταύρου (δρῦς, πεῦκα, κέδροι) ὡς καὶ τοῦ Λυκίου (δρῦς, κωνοφόρα), τοῦ ὁποίου αἱ δασώδεις ἐκτάσεις φθάνουν μέχρι 2,400 μ. ὕψους, τὸ ὁποῖον ἐμποιεῖ κατάπληξιν.

Τὰ δάση τῆς χώρας εἶναι κοινὸν κτῆμα. Τὸ κράτος βεβαίως ἔχει κατ' ἐξοχὴν δικαιώματα ἐπ' αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ἕκαστος χωρικὸς δικαιοῦται νὰ τὰ ξυλεύσῃ κατ' ἀρέσκειαν πρὸς ἰδίαν του χρῆσιν. Μόνον πρέπει νὰ λάβῃ ἄδειαν τῆς κυβερνήσεως, ἂν θέλῃ νὰ ἐξαγάγῃ πρὸς πώλησιν ξυλείαν. Ὅσην δὲ ξυλείαν χρειάζεται τὸ κράτος διὰ τὸ ναυτικὸν λαμβάνει ἐκ τῶν ποντικῶν δασῶν, διαρκῶς δὲ μένει εἰς τὸ Μπόλου ἀνώτερος ἀξιωματικὸς τοῦ ναυτικοῦ, φροντίζων διὰ τὴν μεταφορὰν τῆς ξυλείας εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Οἱ κοπτόμενοι κορμοὶ μεταφέρονται ἐπὶ ἵππων, δι' ἀραμπάδων, διὰ τοῦ ρεύματος τοῦ Μπόλου-σοὺ μέχρι τῶν ἐκβολῶν του. Πριονιστήρια ἔχει πλεῖστα ὁ ποταμὸς καὶ μεγάλας ἀποθήκας κοπείσης ξυλείας ἡ κοιλάς του.

Ξυλείαν ἐπίσης ἐξάγουν ἔμποροι ἀλλοδαποὶ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἢ ἀλλαχόθεν, λαβόντες ἄδειαν ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν. Ἀλλ' ἐννοεῖται ὅτι ἡ ξύλευσις γίνεται πρὸς βλάβην τῶν δασῶν, συνήθως μάλιστα ἀνεπανόρθωτον. Πριονιστήρια λειτουργοῦν εἰς τὰς ἐκβολὰς ὅλων τῶν μεγαλυτέρων ποταμῶν (εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Βιλλαίου πολλὰ ἀτμοκίνητα), τὰ ὁποῖα πριονίζουν τοὺς φερομένους κορμούς. Ἀπὸ τὰς ἐκβολὰς τὴν ξυλείαν παραλαμβάνουν ἱστιοφόρα.

Οἱ χωρικοὶ καὶ οἱ ποιμένες, λαμβάνοντες ἄδειαν ξυλεύσεως, ὑλοτομοῦν χωρὶς νὰ εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ τηρήσουν διατάξεις ὡρισμένας καὶ περιορισμούς. Καὶ φθείρουν τὰ δάση ἀνοικτιρμόνως. Κάμνουν δὲ χρῆσιν τῆς ξυλεύσεως συχνά, διότι αἱ κατοικίαι των εἶναι ξύλιναι. Οἱ Τοῦρκοι μάλιστα προτιμοῦν νὰ ἔχουν τὰς οἰκίας ξυλίνας ἐκ παραδόσεως καὶ ἐκ τοῦ νομαδικοῦ των χαρακτῆρος. Μόνον ἐπὶ τοῦ ὀροπεδίου, ὅπου ἡ ἔλλειψις τῆς ξυλείας εἶναι μεγάλη, κτίζονται ἀπὸ λίθους καὶ ἀπὸ πηλὸν αἱ οἰκίαι, αἱ προσκεκολλημέναι συνήθως εἰς τοὺς βράχους τῶν κλιτύων τῶν ὀρέων, αἱ χαμηλαὶ καὶ ὡς φωλεαὶ χε-

λιδόνων ἐξέχουσαι. Ἀλλ' ὅπου εἶναι ὁπωσδήποτε εὔκολος ἡ προμήθεια ξυλείας, προτιμᾶται τὸ ξύλον (1).

Καύσιμον δὲ ξυλείαν οἱ ποιμένες καὶ οἱ χωρικοὶ μεταχειρίζονται ἀφειδέστατα.

Τὴν ξυλείαν ὅμως οἱ Τοῦρκοι ἐν γένει μεταχειρίζονται πρὸς πλήρωσιν περισσοτέρων ἀναγκῶν ἢ δι' ὅσας οἱ Εὐρωπαῖοι. Ξύλινα λ. χ. εἶναι πολλὰ σκεύη καὶ ἔπιπλα τοῦ οἴκου, τὰ ὁποῖα εἰς τὴν Εὐρώπην εἶναι σιδηρᾶ ἢ ἀπὸ ἄλλο μέταλλον. Οἱ ἀραμπάδες εἶναι ξύλινοι ὡς καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἡ πλήμνη τῶν τροχῶν, τὸ ἄροτρον ἔπειτα καὶ ὅλα τὰ ἄλλα γεωργικὰ ἐργαλεῖα, οἱ τροχοὶ τῶν ἀντλιῶν, μὲ τὰς ὁποίας ἀρδεύουν τοὺς ἀγρούς. Πολὺ διαδεδομένη βιομηχανία εἶναι καὶ ἡ κοφινοποΐα. Ξύλιναι εἶναι καὶ αἱ γέφυραι τῶν ποταμῶν καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπισφαλεῖς. Ὡς ὑπόδειγμα ὅμως στερεᾶς ξυλίνης γεφύρας δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ἡ πρὸ 40 ἐτῶν ζεύξασα τὰς δύο ὄχθας τοῦ Ἅλυος πλησίον τοῦ Τσελτέκ, ἔχουσα μῆκος 600 μ. Καὶ τὸ Βεζιρκιοπροὺ ἔχει μεγάλην, παλαιόθεν ὀνομαστήν, ξυλίνην γέφυραν, ἑνώνουσαν τὰς ὄχθας τοῦ παραρρέοντος Ἅλυος.

Δασικὰ δένδρα. — *Ἡ πλάτανος.* Εἶναι, ὡς γνωστόν, δένδρον γιγάντειον καὶ εὐδοκιμεῖ κυρίως εἰς τὰς παραλιακὰς κοιλάδας. Τιμᾶται ἰδιαιτέρως ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ὅπως καὶ ἡ κυπάρισσος, καὶ σκιάζει τὰς αὐλὰς τῶν τζαμιῶν, καὶ σκιάζει τοὺς Τούρκους κατὰ τοὺς θερινοὺς καυστικοὺς μῆνας, διότι εἰς τὴν σκιάν της συμπυκνοῦνται τότε, ἐκεῖ δὲ ροφοῦν τὸν καφὲν καὶ καπνίζουν καθήμενοι σταυροποδητὶ καὶ παραδιδόμενοι εἰς ρεμβασμούς. Πλατάνους, ἀριθμοῦντας αἰώνων βίον, ἔχουν πολλοὺς αἱ τριγύρω τῆς Κωνσταντινουπόλεως κοιλάδες, τὸ Γκὲκ-δάγ, τὰ πρὸς τὴν Νικομήδειαν μέρη, τὸ Βουνάρμπαση πλησίον τῆς Πρού-

(1) Εἰς τὰς κοιλάδας οἱ χωρικοὶ κτίζουν διωρόφους οἰκίας. Καὶ ὁ μὲν ἰσόγειος ὄροφος εἶναι λίθινος καὶ χρησιμεύει ὡς σταῦλος τῶν ζώων, ὁ δὲ ἄνω ξύλινος διὰ τὴν οἰκογένειαν. Ἔχουσι δὲ πολλάκις καὶ τζάμια, ἢ ὀπὰς τετραγώνους καὶ στέγην, δριζοντίαν, ἀτελῆ ὅμως τόσον, ὥστε ὀλίγαι εἶναι αἱ οἰκίαι, αἱ μὴ πλημμυρίζουσαι κατὰ τὰς βροχὰς ἀπὸ ὕδατα, διαπερῶντα τὴν στέγην. Αἱ οἰκίαι ἔπειτα τῶν Τούρκων εἶναι χωρὶς οἱονδήποτε στολισμόν, μὲ στοιχειώδη ἐπίπλωσιν καὶ καθόλου ἀτέχνως καὶ ἀκόμψως κατεσκευασμέναι. Ὅλως τοὐναντίον παρατηρεῖται εἰς τὰς οἰκίας τῶν Ἑλλήνων, ὡς καὶ τῶν μουατζίριδων. Καὶ εἰς τὰς πόλεις αἱ οἰκίαι τῶν Τούρκων εἶναι ξύλιναι ὡς ἐπὶ τὸ πολύ. Τοῦτον δὲ τὸν λόγον ἔχουν καὶ αἱ πολλαὶ καὶ συχναὶ πυρκαΐαί, αἱ ὁποῖαι ὄχι σπανίως μεταβάλλουν εἰς στάκτην ὁλοκλήρους συνοικίας καὶ ὁλοκλήρους συνοικισμούς.

σης. Πλατάνους ὅμως πολλὰς καὶ γηραιὰς ἔχουν αἱ παραλιακαὶ κοιλάδες τῆς βορείου Μ. Ἀσίας, κυρίως δὲ ἡ Παφλαγονία, ὅπου ἐπὶ ἡμέρας ἠμπορεῖ νὰ προχωρῇ, ἔφιππος μάλιστα, ὁ ὁδοιπόρος καὶ νὰ σκιάζηται ἀπὸ τοὺς ὁριζοντίους κλάδους των. Ἡ περίμετρος τοῦ κορμοῦ των φθάνει καὶ μέχρι 6 μ. Πολλὰς δ' ἐξ αὐτῶν περιτυλίσσει κισσός. Αἱ πλάτανοι ἐπὶ τοῦ ὀροπεδίου ἢ σπανίζουν ἢ δὲν ὑπάρχουν.

Ἡ λεύκη. Εἶναι χαρακτηριστικὸν δένδρον τοῦ ὀροπεδίου, ὅπως ἡ πλάτανος τῶν παραλιακῶν χωρῶν. Εἶναι ὁ μόνος στολισμὸς τῶν χωρίων, τὰ ὁποῖα μάλιστα καὶ μακρόθεν ἀναγνωρίζονται ἐκ τοῦ δένδρου τούτου. Πολυάριθμοι καὶ εὐμήκεις λεῦκαι ὑψοῦνται πλησίον τῶν μιναρέδων εἰς τὴν Σεβάστειαν, εἰς τὸ Βεζὶρ-κιοπρού, εἰς πολλὰς πόλεις τοῦ ὀροπεδίου, ἀμιλλώμεναι μάλιστα πρὸς τοὺς μιναρέδες ὡς πρὸς τὸ ὕψος. Αἱ λεῦκαι αὐξάνουν, ὡς γνωστόν, τάχιστα, ὅπου εἶναι δυνατὸν νὰ ποτίζωνται δαψιλῶς.

Ἡ φιλύρα (φλαμουριά). Συναντᾶται κυρίως πλησίον τῆς Νικομηδείας εἰς τὸ Γκὲκ-δάγ, καὶ εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Μουδουρλοὺ-σού.

Ἡ ὀξύα. Συναντᾶται εἰς δάση, μάλιστα ἐκτενῆ καὶ λαμπρά, εἰς τὰς ποντικὰς χώρας, εἰς τὸν μικρὸν Καύκασον, εἰς τὴν τραπεζουντιακὴν χώραν, μὲ διάμετρον τοῦ κορμοῦ 4-5 μ. καὶ μέχρις ὕψους 1800 μ. ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, εἰς τὸν κάτω ροῦν τοῦ Ἅλυος, πρὸς Ν τοῦ Μπόλου-σοὺ καὶ Οὐλοὺ-τσάϊ, εἰς τὸν μυσικὸν Ὄλυμπον, πρὸς Δ τοῦ Μπίλετζικ, εἰς τὸν Ἀργανθώνιον.

Ἡ πτελέα. Εἶναι ὡς ἡ πλάτανος γιγάντειον δένδρον (τουρκιστὶ καραγὰτς) καὶ συναντᾶται καὶ ἀλλαχοῦ καὶ πλησίον τῶν Τοσίων.

Ἡ μελία. Φύεται πλησίον τοῦ Βοσπόρου εἰς τὴν κοιλάδα «τῶν Γλυκέων ὑδάτων τῆς Ἀσίας», ὡς καὶ εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Μουδουρλοὺ-σού, καὶ ἀλλαχοῦ.

Ἡ ἰτέα. Εἶναι τὸ μόνον ἴσως δένδρον, τὸ ὁποῖον ἐκτὸς τῆς λεύκης εἶναι διαδεδομένον ἐπὶ τοῦ ψιλοῦ ὀροπεδίου καὶ μάλιστα, ὅπου κυλίει τὰ ἤρεμα ὕδατά του ρυάκιον, μόλις αἰσθητόν. Διὰ τοῦτο καὶ τιμᾶται ἀπὸ τοὺς κατοίκους καὶ ἔχει ἰδίαν περιποίησιν καὶ φροντίδα. Αὐξάνει δὲ ταχέως. Ἐκ τῶν κλάδων του πλέκουν κυψέλας κατὰ τὸν Dernburg πλησίον τῆς Ἀγκύρας.

Ἡ δρῦς. Εἶναι τὸ δένδρον ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἰς ὅλα τὰ εἴδη συναντᾶται εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν σχεδὸν πανταχοῦ καὶ εἰς μέγαν ἀριθμόν, εἰς τὴν ΒΔ χώραν, εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Σαγγαρίου, εἰς τὸν Ἀργανθώνιον, περὶ τὴν Ἀπολλωνίαν, καὶ εἰς τὸν Λύκιον Ταῦρον. Καὶ ὁ

καρπὸς αὐτῆς, τὰ βαλανίδια, διὰ τὰς δεψικάς του ἰδιότητας ἀποτελεῖ ἀντικείμενον σπουδαιοτάτου ἐμπορίου. Ἐξάγεται δὲ καὶ ἀλλαχόθεν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς Σμύρνης.

Ἡ ἱπποκαστανέα. Πατρίς της εἶναι ἡ βόρειος Ἑλλὰς καὶ ἡ Ἤπειρος, ὀφείλει δὲ εἰς τοὺς Τούρκους τὴν διάδοσίν της. Συναντᾶται ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἀπὸ Νικαίας μέχρι Προύσης, ὅπου τὸ μέγεθός της προκαλεῖ κατάπληξιν, ὑπολείπεται ὅμως τοῦ μεγέθους τῆς πλατάνου.

Ἡ σημύδα. Ἐνομίζετο μέχρι τινὸς ὅτι δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Ἐν τούτοις νεώτεραι ἔρευναι ἔδειξαν, ὅτι ζῇ εἰς τὸν μικρὸν Καύκασον μαζὶ μὲ τὴν ὀξύαν εἰς ὕψος 1800-2400 μ. καὶ ἀποτελεῖ μάλιστα εἰς τὸ ὕψος ἐκεῖνο τὸ δασικὸν ὅριον. Ἐπίσης σημύδας ἔχουν τὰ παφλαγονικὰ ὄρη καὶ ὁ κάτω ροῦς τοῦ Ἅλυος.

Κωνοφόρα.—Εἶναι ἡ ἐλάτη, ἡ κουκουναριὰ (πεύκη ἡ πίτυς), ἡ πεύκη. Ἐκ τούτων ἡ ἐλάτη καὶ ἡ πεύκη ἐπὶ τοῦ μικροῦ Καυκάσου φύονται ἐπὶ ζώνης ὕψους 600-1200 μ., μόνον δὲ ἡ πεύκη φθάνει καὶ αὕτη πολὺ σπανίως μέχρι τοῦ ἀνωτάτου δασικοῦ ὁρίου (1800—2400 μ.). Ἐπὶ τῆς ποντικῆς παραλιακῆς χώρας τὰ κωνοφόρα ἀρχίζουν ἀπὸ ὕψους 1350 μ. Ἐπὶ τοῦ Ὀλύμπου φθάνουν μέχρι 1380 μ. Ἐπὶ τοῦ Λυκίου Ταύρου ἡ κατωτέρα δασικὴ χώρα, ἡ ἀποτελουμένη ἀπὸ δρῦς καὶ κωνοφόρα, ἐκτείνεται ἀπὸ 400-900 μ., εἰς δὲ τὸν Κιλίκιον Ταῦρον ἀπὸ 600-1140, ἡ ἀνωτέρα δὲ δασικὴ χώρα μέχρι 1500 μ. Ἰδιαιτέρα μνεία πρέπει νὰ γείνῃ τῆς κουκουναριᾶς, ἡ ὁποία παράγει τὸν γνωστόν, ἐλαιώδη καὶ εὔγευστον καρπόν. Ὁλόκληρος χώρα παρὰ τὴν Πέργαμον καλύπτεται ἀπὸ τὸ δένδρον τοῦτο, τὸ ὁποῖον συναντᾶται καὶ ἀλλαχοῦ.

Ἡ κυπάρισσος. Ἡ τῆς Μ. Ἀσίας εἶναι ἀναμφισβητήτως πολὺ μεγαλοπρεπεστέρα ἀπὸ τὴν ἰταλικήν. Κοσμεῖ δὲ κυρίως τὰ κοιμητήρια τῶν Τούρκων. Περίφημος εἶναι ὁ κυπαρισσὼν τοῦ Σκουτάρεως (βλ. σελ. 186). Ἄλλα ἄλση κυπαρίσσων εἶναι μεταξὺ Μπεμπὲκ καὶ Ρούμελι-χισὰρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εἰς τὸν κόλπον τῆς Νικομηδείας, εἰς τὴν Προῦσαν, εἰς τὴν Σμύρνην. Ἱστορικὴν σημασίαν ἔχου δύο πανάρχαιαι κυπάρισσοι, αἱ ὁποῖαι στολίζουν τὸν ὑποτιθέμενον τάφον τοῦ Ἀννίβα πλησίον τοῦ Κέπζε, εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ κόλπου τῆς Νικομηδείας (σελ. 194). Ἡ κυπάρισσος δὲν φυτεύεται μόνον εἰς τὰ νεκροταφεῖα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς αὐλὰς τῶν τζαμιῶν. Λαμπρὰ ἄλση κυπαρίσσων ἔχει καὶ ἡ Νίκαια καὶ ἡ Σινώπη. Εἰς τὰς θερμοτέρας καὶ ὑπηνέμους χώρας ὑπάρχει καὶ μία παραλλαγὴ τῆς γνωστῆς κυπαρίσσου, τῆς ὁριζοντίας, ὅπως λέγεται, μὲ κλάδους ἐκτεινομένους εἰς τὰ πλάγια.

Ἡ κέδρος. Φύεται εἰς τὸν Κιλίκιον Ταῦρον μέχρι 1800 μ. ὕψους. Ταύτην ἐντέμνουν διὰ τὴν ρητίνην, ἰδίως οἱ Γιουρούκιδες, οἱ ὁποῖοι ἐκ τοῦ κορμοῦ της κατασκευάζουν καὶ κυψέλας.

Ἡ ἄρκευθος. Εἶναι πολὺ διαδεδομένη ἐπὶ τῆς ἀνωτέρας δασικῆς χώρας τῶν ὀρέων τῆς Μ. Ἀσίας, ὡς καὶ ἐπὶ ὑψηλῶν κορυφῶν τοῦ ὀροπεδίου. Ἡ Ἀρμενία ἔχει ὁλόκληρα ἐξ αὐτῶν δάση, ὡς καὶ ὁ Ἀντίταυρος καὶ ὁ Λύκιος Ταῦρος.

3. Ζῶα.

Ὁ ἵππος. Ὁ ὄνος. Ὁ ἡμίονος. Ἡ κάμηλος. Ὁ βοῦς καὶ ὁ βούβαλος. Τὸ πρόβατον. Ἡ αἶξ. Ὁ κύων. Ἀγριμαῖα καὶ σαρκοφάγα. Πτηνά. Ζωύφια.

Ὁ ἵππος. Εἶναι τὸ ἀρχαιότατον καὶ τὸ σπουδαιότατον ἐξ ὅλων τῶν ἡμέρων ζώων. Κατὰ τὸν Hehn πρῶτοι οἱ Τοῦρκοι καὶ οἱ Μογγόλοι ἐτιθάσσευσαν τὸν ἵππον καὶ τὸν κατέστησαν ὑπηρετικὸν εἰς τὸν ἄνθρωπον. Μὲ τὴν βοήθειαν δὲ αὐτοῦ κατώρθωσαν οἱ ἀνήσυχοι οὗτοι νομάδες νὰ ἐπιχειρήσουν ἀποτελεσματικῶς καὶ ἀτιμώρητοι τὰς τολμηράς των ἐπιδρομὰς ἐναντίον τῶν γειτόνων των καὶ νὰ ἁρπάσουν τοὺς θησαυρούς των. Σὺν τῷ χρόνῳ αἱ ἐπιδρομαὶ αὗται ὤθησαν εἰς τὴν μετανάστευσιν τῶν λαῶν, οἱ ὁποῖοι κατέκλυσαν τὴν Εὐρώπην. Διὰ τοὺς λόγους τούτους οἱ Τοῦρκοι ὡς πολύτιμον κτῆμα ἐθεώρησαν ἀνέκαθεν τὸν ἵππον, ὡς πλοῦτον καὶ ὡς καύχημα. Ἔφιππος σημαίνει κατὰ τὴν ἀντίληψιν τῶν Τούρκων ἐπίσημος, εὐγενής, πεζὸς δέ, ταπεινὸς καὶ χυδαῖος.

Ἂν δὲ λάβῃ κανεὶς ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ Μ. Ἀσία πρὶν νὰ τὴν κυριεύσουν οἱ Τοῦρκοι καὶ καθ' ὅλην τὴν ἀρχαιότητα ἔτρεφε πολλοὺς καὶ ἐξαιρέτους ἵππους, ἀπορεῖ πῶς σήμερον δὲν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ παραγωγικότητα τοῦ ζώου τούτου, ὥστε ὄχι μόνον δὲν ἐξάγει ἵππους ἀρκετούς, ἀλλὰ καὶ ἔχει ἔλλειψιν αἰσθητήν. Διὰ τὸν στρατόν της τοὐλάχιστον ἡ Τουρκία ἠγόραζεν οὐγγρικοὺς ἵππους. Ἀλλ' ἡ ἔλλειψις τοῦ ἵππου εἶναι τόσον μεγάλη σήμερον εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, ὥστε ὡς ὑποζύγια μεταχειρίζονται οἱ κάτοικοι τοὺς βοῦς καὶ τοὺς βουβάλους, μόνον δὲ οἱ ἐπίσημοι τρέφουν ἵππους.

Ἂς μὴ νομισθῇ ὅμως ὅτι εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν σήμερον σπανίως συναντᾷ ἢ βλέπει ἵππους ὁ ταξειδιώτης. Ἂν ὀλιγόστευσεν ἡ παραγωγὴ τόσον ὥστε νὰ μὴ πληροῖ τὰς στρατιωτικὰς ἀνάγκας τοῦ κράτους, ἂν ἀντικατεστάθη ὡς ὑποζύγιον ὁ ἵππος ἀπὸ τὸν βοῦν καὶ τὸν βούβαλον, τρέφει ὅμως ἡ χώρα καὶ σήμερον ἵππους πολλούς. Ἐξαιρετοι ἰδίως εἶναι οἱ ἵπποι τῆς Ὑασγάτης, τοῦ Βογὰζ-κιοϊ καὶ τοῦ Σούγγουρλου. Ἀγέλαι ἔπειτα ὁλόκληροι βόσκουν ἐπὶ τῆς πεδιάδος τοῦ Τσόρουμ καὶ εἰς τὸν ἄνω Δεβρὲκ-τσάϊ. Ἀλλὰ τὴν ἱπποτροφίαν προήγαγον πολὺ οἱ Κιρκάσιοι. Ἐξαιρέτους ἐπίσης ἵππους τρέφουν καὶ οἱ Κοῦρδοι. Οἱ ἵπποι τῶν Κιρκασίων εἶναι μικρόσωμοι καὶ ἰσχνοί, ἔχουν δὲ κομψὴν τὴν κεφαλήν. Οἱ τῶν Κούρδων εἶναι ἐπίσης μικρόσωμοι, κατάλληλοι εἰς πορείας ἐπὶ τῶν ὀρέων, καὶ ὁμοιάζουν πολὺ πρὸς τοὺς ἀραβικούς. Ἐν γένει δὲ οἱ ἵπποι τῆς Μ. Ἀσίας εἶναι λιτοί, καρτερικοὶ καὶ ὄχι πολὺ ὡραῖοι. Εἰς γεωργικὰς ἐργασίας πολὺ κατάλληλοι δὲν εἶναι, διότι εἶναι ἀνήσυχοι καὶ καθόλου δυσκυβέρνητοι, εἶναι ὅμως κατάλληλοι πρὸς ἱππασίαν καὶ ὡς ὑποζύγια.

Ὁ ὄνος. Εἶναι ζωηρός, μέγας καὶ ἰσχυρὸς ὁ ὄνος τῆς Μ. Ἀσίας, μολονότι δὲν λείπουν καὶ μικρόσωμοι καὶ ἐν γένει ἐκφυλισμένοι. Τὸ χρῶμά του εἶναι ποικίλον. Λευκοὶ δὲ εἶναι οἱ ὄνοι τῆς Ἀραβίας, μέλανες οἱ τῶν Κούρδων. Εἶναι δὲ κυρίως ὁ ὄνος φορτηγὸν ζῶον. Εἰς τὰς μεγάλας τῶν καραβανίων ὁδοὺς μεταφέρει τὰ δέματα τῶν ἐμπορευμάτων. Εἰς τὰς ἀγορὰς φέρει τὰ προϊόντα τῆς χώρας ἐκ μακρινῶν ἢ πλησιεστέρων ἀποστάσεων. Εἰς τοὺς μορεῶνας φορτώνεται τὰ φύλλα τῶν μορεῶν, τὰ χρήσιμα εἰς τὴν σηροτροφίαν, εἰς τοὺς ἀγροτικοὺς συνοικισμοὺς τὰ ἀγροτικὰ ἐργαλεῖα. Εἰς μακρὰς δὲ σειρὰς ἐντὸς τῶν κοιλάδων τῶν ποταμῶν τῆς Παφλαγονίας σύρει τοὺς κορμοὺς τῶν κοπέντων δένδρων πρὸς τὴν παραλίαν. Εἰς τὴν Ἄγκυραν μεταφέρει τὰς λιθίνους λαγήνους, τὰς πλήρεις ψυχροῦ ὕδατος, ἀπὸ τὰ ὄρη. Εἰς τὴν ἄξυλον χώραν εἶναι φορτωμένος μὲ θάμνους, τοὺς ὁποίους οἱ κάτοικοι μεταχειρίζονται ὡς καύσιμον ὕλην. Τέλος ὁ ὄνος προηγεῖται πάντοτε ὡς ὁδηγὸς εἰς τὰς μακρὰς σειρὰς τῶν ἐκ καμήλων καραβανίων.

Ὁ ἡμίονος. Οἱ Τοῦρκοι ἀποτροπιάζονται τὴν μῖξιν ζώων ἑτερογενῶν, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὁ ἡμίονος δὲν ἀνατρέφεται, ὅπου κυρίως οἱ Τοῦρκοι ἐπικρατοῦν. Ἐν τούτοις ἡ Μ. Ἀσία ἔχει πολλούς. Προέρχονται δὲ ἀπὸ τὰς ποντικὰς χώρας, ἀπὸ τὴν Παφλαγονίαν, ἀπὸ τὴν βόρειον Συρίαν, ἀπὸ τὰ τουρκοπερσικὰ σύνορα. Ὁ ἡμίονος εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν ἔχει τὴν ἰσχὺν καὶ περίπου τὴν ταχύτητα τοῦ ἵππου, τὴν μακροβιότητα, τὴν ὑγείαν καὶ τὴν λιτότητα τοῦ ὄνου. Ὡς ὑποζύγιον εἶναι καταλληλότατος εἰς ὀρεινὰς μάλιστα καὶ ἀνηφορικὰς ἐκτάσεις. Ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἀροτρίασιν δὲν ὑπολείπεται καὶ εἶναι μάλιστα προτιμότερος ἀπὸ τὸν ἵππον. Τοὺς ἡμιόνους μεταχειρίζον-

ται ἀκόμη καὶ ὡς φορτηγὰ εἰς τὰ καραβάνια ἀπὸ τῆς Περσίας εἰς τὴν Τραπεζοῦντα.

Ἡ κάμηλος. Εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ εἰς τὴν Ἀρμενίαν εἶναι φορτηγὸν ζῶον. Καὶ βλέπει κανεὶς εἰς τὰς χώρας ταύτας μακρὰς σειρὰς φορτωμένων καμήλων, αἱ ὁποῖαι ἀναρριχῶνται εἰς τὰ ὄρη καὶ καταβαίνουν, αἱ ὁποῖαι κατορθώνουν νὰ διατηροῦν τὴν ἰσορροπίαν εἰς τὸ χεῖλος κρημνῶν. Συναντᾷ δὲ κανεὶς ἐπὶ τῆς μεγάλης καραβανικῆς ὁδοῦ ἐκ Περσίας εἰς τὴν Τραπεζοῦντα καὶ κατὰ τὸν χειμῶνα καμήλους παμπόλλας νὰ μεταφέρουν ἐμπορεύματα. Ὁλόκληροι δὲ σειραὶ καμήλων διέρχονται καὶ σήμερον μετὰ τὴν στρῶσιν τῶν σιδηροδρόμων τὴν γέφυραν τῶν καραβανίων τῆς Σμύρνης, φορτωμέναι τὰ προϊόντα τῶν χωρῶν τοῦ ἐσωτερικοῦ. Διότι καὶ μετὰ τὴν στρῶσιν τῶν σιδηρῶν γραμμῶν ἡ χρῆσις τῆς καμήλου ὡς μέσου μεταφορᾶς δὲν ἔπαυσεν, οὐδὲ ἐμετριάσθη. Προτιμᾶται μάλιστα, ὅπου ἀπαιτοῦνται καὶ ἔξοδα μεταφορτώσεως, ὡς εἰς τοὺς σταθμοὺς τῶν σιδηροδρόμων καὶ εἰς τοὺς λιμένας. Ἀλλ' ἐννοεῖται ὅτι ἡ διὰ καμήλων μεταφορὰ ἐμπορευμάτων συντελεῖται βραδέως.

Αἱ κάμηλοι τῆς Μ. Ἀσίας εἶναι λιταὶ καὶ ἀντέχουν πολὺ εἰς τὴν δίψαν. Εἶναι δὲ μονόκυρτοι ἢ δίκυρτοι (δρομάδες). Αἱ τελευταῖαι ἔχουν ὀλιγωτέραν ἀντοχήν. Ἐκ τούτων ὅμως ὀλίγας ἔχει ἡ χώρα. Συχνότερον δὲ εἶναι τρίτον εἶδος καμήλων τὸ καλούμενον Τουλού, τὸ ὁποῖον προέρχεται ἐκ τῆς μίξεως τῶν δύο ἄλλων εἰδῶν. Τὸ εἶδος τοῦτο προτιμᾶται καὶ ἀνατρέφεται ἀπὸ τοὺς Ἀρμενίους, Τουρκομάνους καὶ Γιουρούκους, διότι πλεονεκτεῖ, ἰδίως κατὰ τοὺς τραχεῖς χειμερινοὺς μῆνας, μάλιστα δὲ εἰς τὴν Ἀρμενίαν, ὡς ἀντέχον, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν δρομάδα, εἰς πορείας διὰ χιόνων καὶ πηλοῦ.

Βοῦς καὶ βούβαλος. Ἐκ τῶν δύο ἰσχυρότερος εἶναι ὁ βούβαλος, ἔχων καὶ βάρος διπλάσιον τοῦ βοός, ἔχων ὅμως ἀνάγκην διπλασίας τροφῆς, καὶ δυνάμενος διπλασίαν νὰ ἀποδώσῃ ἐργασίαν. Ἀλλ' ἔχει ἀκόμη καὶ τὸ πλεονέκτημα ὅτι δὲν προσβάλλεται ἀπὸ ἀσθενείας, ὡς καὶ ὅτι ἐπὶ 30 ἔτη εἶναι ἱκανὸς πρὸς ἐργασίαν. Κατὰ τὸ θέρος θέλει καθ' ἑκάστην λουτρόν. Καὶ ἐὰν δὲν εὕρῃ μέρος κατάλληλον ἵνα λουσθῇ, πρέπει ὁ χωρικὸς νὰ τὸν βρέξῃ μὲ ὕδωρ. Ὁ βούβαλος, μόλις εὕρῃ τέλμα πηλώδες, κυλίει ἐπ' αὐτοῦ ὁλόκληρον τὸ βαρύ του σῶμα καὶ κατόπιν ἐγκαταλείπει τὸ λουτρὸν στάζων ἐκ πηλώδους ὕδατος. Ὁ πηλὸς ξηραίνεται εἰς τὸν ἀέρα καὶ σχηματίζει ἐπίπαγον ὑπόλευκον, ὁ ὁποῖος προφυλάσσει τὸ ζῶον ἀπὸ τὰς μυίας καὶ τὸν καύσωνα.

Ἕνεκα δὲ τῆς μεγάλης του δυνάμεως εἶναι ἀπὸ τὰ ἐξαίρετα ὑποζύγια καὶ πληρώνεται πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον πολὺ ἀκριβά.

Ὁ βοῦς εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν ἐξεφυλίσθη. Εἶναι μικρόσωμος, ἔχει τὰ ὀστᾶ ἀνίσχυρα, φαίνεται δὲ καθόλου καταβεβλημένος καὶ χωρὶς σφρῖγος. Χρήσιμος εἶναι μόνον διὰ 10 ἔτη. Ἐν γένει δὲ ὁ βοῦς τῆς Μ. Ἀσίας δὲν ἔχει τὰς ἰδιότητας τοῦ καλοῦ βοός. Καὶ ὅ,τι κατορθοῦται ἀλλαχοῦ μὲ ἕνα μόνον ζεῦγος βοῶν, καλοῦ γένους, χρειάζεται τρία ἐνταῦθα διὰ νὰ γίνῃ.

Ἡ ἀγελὰς τῆς Μ. Ἀσίας ἀνήκει εἰς τὸ ποδολικὸν γένος, τὸ διαδεδομένον καὶ ἐγκλιματισμένον εἰς τὴν Ρωσίαν, Βουκοβίναν, Οὐγγαρίαν, Βαλκανικήν, Ἰταλίαν, Ἑλλάδα, Τουρκίαν καὶ εἰς ὁλόκληρον τὴν κεντρικὴν Ἀσίαν. Εἶναι μικρόσωμος, παρέχει γάλα ὀλίγον καὶ ἐπὶ τρεῖς μόνον μῆνας (τὸ γάλα βουβάλου εἶναι ἀσυγκρίτως ἀφθονώτερον καὶ παρέχεται ἐπὶ 8 μῆνας). Αἱ ἀτέλειαι αὗται τοῦ βοὸς καὶ τῆς ἀγελάδος ἀποδίδονται εἰς τὴν ἀνικανότητα τῶν κτηνοτρόφων Τούρκων καὶ εἰς τὰς ἐπιτοπίους καθόλου συνθήκας τῆς τροφῆς καὶ τῆς συντηρήσεως

Ὁ βοῦς καὶ ὁ βούβαλος εἶναι πολλαχῶς χρήσιμα ζῶα εἰς τὸν μικρασιάτην. Μὲ τὸ γάλα των κατασκευάζει οὗτος βούτυρον, ἐννοεῖται διὰ μεθόδων πρωτογόνων, γιαοῦρτι, φαγητὸν λίαν ἀγαπητὸν εἰς τοὺς Τούρκους, ἀϊρὰν (ποτὸν παρασκευαζόμενον ἀπὸ γιαοῦρτι ἀποβουτυρωμένον, ἀραιωμένον μὲ ὕδωρ), τυρόν, τὸν ὁποῖον τρώγουν πολὺ οἱ χωρικοί. Μὲ τὸ δέρμα των δὲ κατασκευάζουν οἱ ἴδιοι τὰ ἁπλᾶ καὶ πρόχειρα σανδάλιά των. Τὸν βοῦν ὅμως καὶ πρὸ πάντων τὸν βούβαλον μεταχειρίζονται ὡς ὑποζύγιον, ἀκόμη δὲ εἰς τὴν ἀροτρίασιν καὶ εἰς τὸ ἁλώνισμα. Μὲ τὸν πρωτόγονον δὲ ἁραμπᾶν μεταφέρουν καὶ τὰ σιτηρά των ἀπὸ τὰ ἁλώνια εἰς τὰς κατοικίας των. Ἀλλ' ὁ ἁραμπᾶς, ὁ συρόμενος ἀπὸ βοῦς ἢ βουβάλους, μεταφέρει ἀκόμη καὶ σήμερον τὰ προϊόντα τῆς χώρας καὶ τὰ ἐμπορεύματα τοῦ ἐμπόρου. Καὶ αἱ ἀποστάσεις, τὰς ὁποίας διατρέχει, εἶναι πολλάκις τεράστιαι. Ἐπὶ παραδείγματι, ὅλη ἡ παραγωγὴ τοῦ σίτου εἰς τὴν χώραν τῶν Γαγγρῶν μεταφέρεται δι' ἁραμπάδων διὰ τῆς Ἰνεπόλεως εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Διὰ τῶν ἁραμπάδων ἀκόμη γίνονται τὰ ταξείδια. Ὡς καύσιμος ὕλη χρησιμεύει ἐπὶ τοῦ ἀξύλου ὀροπεδίου ἡ κόπρος τοῦ βοὸς καὶ τοῦ βουβάλου, τὴν ὁποίαν συνάζουν τὰ παιδία ἀπὸ τοὺς δρόμους καὶ συσσωρεύουν πυραμιδοειδῶς, ὅπως ξηρανθῇ, ἢ προσκολλοῦν ἐπὶ τοῦ τοίχου.

Εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, ἡ ὁποία ἔχει βαθύπεδα μὲ μεσογειακὸν κλῖμα, κλιμακωτὴν χώραν καὶ ὀροπέδιον (τὸ κεντρικὸν) μὲ ἠπειρωτικόν, τὸ ὁποῖον πάλιν ὀροπέδιον ἔχει βαθύπεδα, ὑψώματα, πεδιάδας, εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, μόνον τὸ κεντρικὸν ὀροπέδιον ἔχει νὰ παρουσιάσῃ ἐκτεταμένας νομάς. Ἐπὶ τῶν βαθυπέδων ἀσκεῖται ἡ κτηνοτροφία ὀλιγώτερον. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ ἐδῶ λειμῶνες (λιβαδότοποι), ὅπως εἰς τὸ Ἀδὰ-παζάρ, ἐπὶ τῆς ποντικῆς χώρας τῆς Πάφρας, ὅπου μάλιστα κατὰ χιλιάδας πολλὰς βόσκουν βόες καὶ βούβαλοι. Οἱ λειμῶνες τῶν ὀροπεδίων δὲν εἶναι βεβαίως ἐπιστημονικῶς διὰ τὴν κτηνοτροφίαν καλλιεργούμενα ἐδάφη. Τὸ φυόμενον ἐδῶ χόρτον μόνον ἡ φύσις παρουσιάζει, χωρὶς νὰ ἐπεμβαίνῃ ἡ σκόπιμος καὶ τεχνικὴ καλλιέργεια. Καὶ ὅπου οἱ φυσικοὶ ὅροι εἶναι εὐνοϊκοί, ὑπάρχει χλόη ἄφθονος εἰς ὡρισμένας ἐννοεῖται ἐποχὰς τοῦ ἔτους. Ἀλλαχοῦ πάλιν τρέφονται τὰ ζῶα ὁπωσδήποτε ἐπαρκῶς. Ἀλλ' ὑπάρχουν καὶ μέρη, ὅπου δὲν τρέφονται ἐπαρκῶς, καὶ ὅπου αἱ καυστικαὶ ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου ξηραίνουν τὸ χόρτον. Ἐκεῖ τὰ κτήνη περιφέρονται ἐπὶ τῶν ἀγεωργήτων ἀγρῶν, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν σπαρέντων, διὰ νὰ εὕρουν ὁτιδήποτε, καὶ μᾶλλον πεινοῦν παρὰ χορταίνουν μέχρι τοῦ φθινοπώρου. Κατὰ Ὀκτώβριον καλύπτονται πάλιν αἱ πεδιάδες καὶ τὰ ὄρη μὲ δροσερὰν χλόην. Εἰς πολλὰ ὅμως μέρη τὰ κτήνη καὶ τὸ φθινόπωρον καὶ τὸν χειμῶνα τρέφονται μὲ ἄχυρα μόνον, ὄχι δὲ μὲ ἄλλην θρεπτικωτέραν τροφήν. Ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δὲ δὲν ὑπάρχουν καὶ ξηρὰ χόρτα, τὰ ὁποῖα νὰ προμηθεύωνται ἀπὸ τὸ θέρος, διὰ νὰ τρέφουν τὰ κτήνη τὸν χειμῶνα, ὅπως κάμνουν λ. χ. οἱ Ἀφσάροι τοῦ Ἀντιταύρου. Ἀλλὰ καὶ ὅταν παρέχεται ξηρὸν χόρτον ὡς τροφή, δὲν ἀρκεῖ, τοσούτῳ μᾶλλον, καθ' ὅσον τὸν χειμῶνα μεγάλαι ἀγέλαι δὲν ὁδηγοῦνται εἰς σταύλους ἢ εἰς προφυλαγμένα μὲ στέγην οἰκήματα, ἀλλὰ διαμένουν εἰς τὸ ὕπαιθρον ἢ εἰς ἀνοικτὰς μάνδρας. Καὶ ὅταν ὁ χειμὼν εἶναι δριμύς, τὰ ζῶα ἀποθνήσκουν. Ὁ πτωχὸς χωρικός, ὁ ἔχων μόνον ζεῦγος ἀγελάδων, φροντίζει περὶ αὐτῶν ἀποτελεσματικώτερον. Τὰς παραλαμβάνει εἰς τὴν πηλίνην καλύβην του, ὅπου ζῶσι, τρώγουν καὶ κοιμῶνται ἄνευ διακρίσεως γένους καὶ ἡλικίας τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας, μεταξὺ δὲ αὐτῶν καὶ αἱ ὄρνιθες, τὰ πρόβατα, αἱ αἶγες, οἱ ὄνοι, οἱ ἵπποι, αἱ ἀγελάδες. Ὅπου ἔχει εἰσχωρήσει κάποια πρόοδος, ἡ καλύβη εἶναι διηρημένη εἰς δύο. Καὶ τὸ μὲν ἕνα μέρος προορίζεται διὰ τὰ κτήνη, τὸ δὲ ἄλλο διὰ τὴν οἰκογένειαν. Ἀκόμη μεγαλυτέραν πρόοδον δεικνύει τὸ οἴκημα, τοῦ ὁποίου τὸ μὲν ἰσόγειον χρησιμοποιεῖται

ὡς σταῦλος, τὸ δὲ ἀνώγειον ὡς κατοικία τῆς οἰκογενείας. Ὡς σταῦλοι δὲ χρησιμεύουν καθ' ὅλην τὴν Τουρκίαν καὶ τὰ σπήλαια τῶν ὀρέων, ὅπου ἐννοεῖται ὑπάρχουν.

Ἀποδίδουν δὲ συνήθως εἰς τὴν ἔλλειψιν ἢ τὴν ἀτέλειαν τῶν σταύλων τὴν στασιμότητα ἢ τὴν χειροτέρευσιν τῆς κτηνοτροφίας. Ὀρθότερον ὅμως θὰ ἦτο ἂν ἀπεδίδετο καὶ ἡ μία καὶ ἡ ἄλλη εἰς τὴν κακὴν τροφήν. Κατὰ πρῶτον εἶναι ἀνάγκη νὰ βελτιωθῶσιν οἱ ἤδη ὑπάρχοντες λειμῶνες καὶ αἱ νομαί, δηλαδὴ νὰ λιπανθοῦν, νὰ καθαρισθοῦν ἀπὸ τὰ παράσιτα καὶ ἐπιβλαβῆ εἰς τὰ ζῶα φυτά, νὰ παύσῃ δὲ τὸ θέαμα, τὸ παρουσιαζόμενον σήμερον εἰς τοὺς λειμῶνας, κατὰ τὸ ὁποῖον τὰ κτήνη βυθιζόμενα εἰς τὸ ὕδωρ μέχρι τῆς κοιλίας ἀναζητοῦν εἰς τὰ ἔνυδρα μέρη τὰ φυτὰ ταῦτα, ὅπως κορέσουν τὴν πεῖνάν των. Πρῶτον λοιπὸν πρέπει νὰ ἐπικρατήσῃ συστηματική, σύμφωνος πρὸς τὰς ὁδηγίας τῆς ἐπιστήμης, περιποίησις τῶν λειμώνων. Εἶναι ἀνάγκη ἔπειτα νὰ εἰσαχθῇ καὶ νὰ διαδοθῇ ἡ καλλιέργεια τοῦ τριφυλλίου, τοῦ ὁποίου ἡ εὐδοκίμησις δὲν ἐπιδέχεται ἀμφιβολίαν. Χόρτα δὲ διὰ τὰ ξηρὰ ἢ ὀλιγόυδρα ἐδάφη, ἐπιδεκτικὰ καλλιεργείας, θὰ εὑρεθοῦν, ὅπως καλλιεργηθοῦν ἀποτελεσματικῶς. Ἂν δὲ εἶναι ἀνάγκη νὰ βελτιωθῇ καὶ τὸ γένος τῶν κτηνῶν, καὶ ἂν τὰ νέα γένη, τὰ ὁποῖα θὰ εἰσαχθοῦν ἔξωθεν, θὰ ἐγκλιματισθοῦν καὶ θὰ εὐδοκιμήσουν περισσότερον, ταῦτα μόνον πειραματικὴ πολυετὴς ἐργασία θὰ δείξῃ, τῆς ὁποίας τὴν πρωτοβουλίαν πρέπει νὰ ἀναλάβῃ τὸ κράτος, ἢ συνεταιρισμός, προστατευόμενος ἀπὸ τὸ κράτος. Ἤδη δὲ μουατζίριδες μετέφεραν καὶ ἐνεκλιμάτισαν καλύτερα γένη ζώων.

Τὸ πρόβατον. Οἱ Τοῦρκοι εἶναι κυρίως ποιμένες προβάτων. Καὶ ἀφοῦ κατέκτησαν τὴν Μ. Ἀσίαν, ἡ ὁποία εὐνοεῖ πολὺ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ζώου τούτου ἕνεκεν τοῦ ξηροῦ της ἀέρος, εὗρον καὶ ἔδαφος ὑπὸ ὅλας τὰς ἐπόψεις πρόσφορον εἰς ποιμενικὴν ζωήν.

Κιρβισὶκ καὶ καραμὰν εἶναι κατὰ τὸν Vampéry δύο εἴδη προβάτων, περίφημα, τῆς Μ. Ἀσίας. Παλαιόθεν περίφημα εἶναι τὰ μὲ παχεῖαν οὐράν. Πρόβατα ἀπειροπληθῆ τρέφουν καὶ οἱ Κοῦρδοι, τῶν ὁποίων ἀγορὰ εἶναι τὸ Ἐρζερούμ, λιμὴν δὲ ἐξαγωγῆς ἡ Τραπεζοῦς, ἀπὸ ὅπου ὁλόκληρα φορτία πλοίων ἐκ προβάτων, μαλλίων καὶ δερμάτων προβάτων μεταφέρονται εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Τὸ κρέας τοῦ προβάτου εἶναι ἡ κυρία καὶ κατ' ἐξοχὴν ἀγαπητὴ τροφὴ τῶν Τούρκων. Ἐξ αὐτοῦ παρασκευάζουν τὸ λεγόμενον κεμπάπ, ὡς καὶ τὸ ἀτζὲμ πιλάφ, δύο ἀρεστὰ εἰς αὐτοὺς φαγητά. Πολὺ ἀγαποῦν οἱ Τοῦρκοι καὶ τὸ καϊμάκι, ἀπὸ γάλα προβάτου ἢ αἶγὸς

παρασκευαζόμενον. Τὸ καλύτερον καϊμάκι εἶναι τῆς Μαγνησίας καὶ τοῦ Ὀτοὺς-κιοϊ (πλησίον τοῦ Μερζεφούν). Τὰ πρόβατα ἀκόμη κουρεύονται μίαν ἢ δύο φορὰς τὸ ἔτος. Ἀξιολογωτάτη εἶναι ἡ ἐξαγωγὴ μαλλίου ἀπὸ τὴν Τουρκίαν. Ἐξάγεται δὲ ἀκατέργαστον ἀπὸ τὴν Τραπεζοῦντα, Νικομήδειαν, Σμύρνην. Κατασκευάζονται ὅμως καὶ ἐπιτοπίως μάλλινα ὑφάσματα, διότι οἱ Τοῦρκοι ἐν γένει τὰ προτιμοῦν. Ἀλλ' ἡ κατεργασία αὕτη εἶναι καθόλου ἀτελὴς καὶ δὲν εἶναι βέβαια δυνατὸν νὰ συναγωνισθῇ τὴν εὐρωπαϊκὴν καὶ ἀμερικανικήν. Ἀπείρως ὅμως σπουδαιοτέρα ἀπὸ τὴν ἐγχώριον ἐριουργίαν εἶναι ἡ ταπητουργία. Τὰ πρόβατα εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν εἶναι ἄφθονα. Τὸ 1894 τὸ βιλαέτιον μόνον Ἀγκύρας εἶχε 1,603,242. Ἐπὶ δὲ τοῦ κάτω ροῦ τοῦ Ἅλυος ὑπάρχουν χωρία, ὅπου ἕκαστος χωρικὸς ἔχει πρόβατα μέχρι 2,000. Εἰς τοὺς λειμῶνας καὶ τὰ ὑψίπεδα τοῦ Ἀργαίου βόσκουν ἐπίσης μεγάλα ποίμνια προβάτων μὲ κεφαλὰς καὶ πόδας μέλανος χρώματος. Εἰς δὲ τὰς πηγὰς τοῦ Σαγγαρίου ἀσκεῖται ὑποδειγματικῶς ἡ βόσκησις προβάτων (εἰς τὸ σουλτανικὸν Τσιφτελὲρ-Τσιφτλιγί).

Ἡ αἶξ. Ἡ χώρα τρέφει δύο εἴδη, τὴν κοινήν, ἔχουσαν τὸ χρῶμα μέλαν, καὶ τὴν περίφημον τῆς Ἀγκύρας. Ἐν τῷ συνόλῳ ἡ Μ. Ἀσία τρέφει $9\,^1/_2$ ἑκατομμύρια αἶγας, ἔτρεφε τοὐλάχιστον τῷ 1913 (κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἡ Γερμανία εἶχε μόνον 3,556,384). Εἰς τὸ βιλαέτιον Ἀγκύρας τῷ 1894 ἐτρέφοντο 1,230,052. Μεγάλα ποίμνια αἰγῶν ἔχουν καὶ οἱ Τοῦρκοι καὶ οἱ Τουρκομάνοι τῆς Παφλαγονίας, οἱ Γιουρούκιδες τῆς Λυκίας, οἱ κατοικοῦντες, ὅπως καὶ οἱ νομάδες Κοῦρδοι, εἰς σκηνὰς ἀπὸ μέλαν μαλλίον αἰγῶν κατεσκευασμένας. Τὸ κρέας ἐπίσης τῶν αἰγῶν τρώγουν οἱ Τοῦρκοι ἐξαιρετικῶς. Ἀπὸ τὸ γάλα των κατασκευάζεται καϊμάκι. Ἡ κυρία ὅμως πρόσοδος ἐκ τῶν αἰγῶν εἶναι ἡ ἐκ τοῦ μαλλίου. Κατὰ τὴν θλῖψιν τῶν ἐλαιῶν πρὸς ἐξαγωγὴν τοῦ ἐλαίου μεταχειρίζονται σάκκους ἐκ τῶν τριχῶν τῆς αἰγὸς κατεσκευασμένους. Ἐκ δὲ τοῦ δέρματός των (τὸ μαροκῖνον ἢ αἰγόβυρσαν) κατασκευάζονται ὑποδήματα.

Πιθανώτατα ἡ αἶξ τῆς Ἀγκύρας μετεφέρθη εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν ἀπὸ τὰς ὄχθας τοῦ Ὤξου. Διαιτᾶται ὅμως ὄχι μόνον εἰς τὴν Ἄγκυραν. Πρὸς Δ ἐκτείνεται ἡ περιοχή της μέχρι τοῦ Ἀφιὸν-καρὰ-χισάρ, Κιουτάχιας καὶ Ἐσκὶ-σεχίρ, πρὸς Α πέραν τοῦ Διαρβεκὶρ καὶ εἰς τὸ βιλαέτιον Βάν, πρὸς Ν μέχρις Ἰκονίου καὶ Κὶρ-σεχίρ, πρὸς Β μέχρι τῶν Ποντικῶν ὀρέων. Τὸ καλύτερον δὲ ἔριον δίδουν αἱ πρὸς Δ τῆς Ἀγκύρας βόσκουσαι. Αἱ αἶγες αὗται ἔχουν συνήθως λευκότατον καὶ

μετάξινον τρίχωμα, μικρὰν κεφαλήν, κομψὰ κέρατα, λεπτὸν καὶ ροδόχρουν ρύγχος. Αἱ τρίχες των εἶναι μακραί, 12 μέχρι 15 καὶ μέχρι 30 ἀκόμη ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου. Αἱ τρίχες μάλιστα τῶν αἰγῶν τοῦ Μπέη-παζὰρ εἶναι τόσον μακραὶ ὥστε σχεδὸν ἐγγίζουν τὸ ἔδαφος, ὅταν τὰ ζῶα εἶναι ὄρθια.

Ἐπειδὴ τὸ τρίχωμα τῆς αἰγὸς τῆς Ἀγκύρας εἶναι πολύτιμον καὶ διὰ τὴν βιομηχανίαν περιζήτητον, πολλάκις μέχρι τοῦδε ἔγειναν ἀπόπειραι ὅπως καὶ ἀλλαχοῦ ἐγκλιματισθῇ τὸ ζῶον τοῦτο. Ἀλλ' ὅμως ὅπου καὶ ἂν μετεφέρθη, ἐξεφυλίσθη. Μόνον εἰς τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος, εἰς νεωτάτους δὲ χρόνους καὶ ἐπὶ τῆς Γερμανικῆς Νοτιοδυτικῆς Ἀφρικῆς, ηὐδοκίμησε τελείως. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς δύο ταύτας χώρας τὸ μαλλίον τῆς αἰγὸς δὲν ἔχει τὴν λεπτότητα τοῦ μικρασιατικοῦ. Ἡ ἀπόδοσις κυμαίνεται μεταξὺ 43 καὶ 50,000 δεμάτων. Πρὸ 100 ἐτῶν ἡ Ἄγκυρα μόνον εἶχε 1000 ὑφαντήρια, τὰ ὁποῖα ἀπησχόλουν 10,000 ἐργάτας πρὸς κατασκευὴν τοῦ τιφτικίου ἢ μοχαΐρ, ὅπως καλεῖται τὸ ὕφασμα. Σήμερον ἡ βιομηχανία αὕτη ἐξεμηδενίσθη ἐκ τοῦ συναγωνισμοῦ τῆς εὐρωπαϊκῆς. Ἔμποροι δέ, Ἀρμένιοι πρὸ πάντων, ἀγοράζουν τὸ μαλλίον τοῦτο, τὸ καθαρίζουν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὸ ἐξάγουν εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ Γερμανίαν (Ἐξάγονται $1\,^1/_5$ ἑκατομμ. χιλιόγραμμα). Ὁπωσδήποτε ἡ καλλιέργεια τοῦ ζώου τούτου εἶναι καὶ σήμερον ἱκανοποιητική, ἡ δὲ κυβέρνησις ἔχει ἱδρύσῃ καὶ εἰδικὴν σχολὴν εἰς τὴν Ἄγκυραν, ἡ ὁποία εὐδοκίμησεν, ὡς λέγεται.

Ὁ κύων. Ὡς πιστὸς φύλαξ τῆς οἰκίας καὶ τῶν ποιμνίων ἐκτιμᾶται ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ἐν τούτοις τὸν ἀποστρέφονται, μάλιστα δὲ τὸν θῆλυν. Γνωστοὶ εἶναι οἱ περίφημοι κύνες τῶν ἐδῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, οἱ δειλοί, οἱ ἀκίνδυνοι, οἱ ἀδέσποτοι, οἱ κοιμώμενοι ἐπὶ τῶν πεζοδρομίων καὶ ἀφήνοντες ἀνενοχλήτους τοὺς διαβάτας νὰ βαδίζουν ἄνωθεν αὐτῶν. Ἐπειδὴ τὸ κοράνιον ὁρίζει τὴν προστασίαν τῶν ζώων, οἱ εὐσεβεῖς Μουσουλμᾶνοι τοὺς ἔτρεφον εἰς ὡρισμένα τζαμία. Ἡ μόνη δὲ ὑπηρεσία των ἦτον ὅτι κατέτρωγον τὰ ριπτόμενα εἰς τοὺς δρόμους περισσεύματα τῶν τροφῶν ἀπὸ τὰ μαγειρεῖα. Τὴν νύκτα ὅμως ἐδείκνυον κάποτε σημεῖα ζωῆς μὲ τὰς φρικώδεις ὑλακάς των, τὰς ὁποίας ἐξέβαλλον, ὁσάκις ἄλλης συνοικίας κύων παρεισέδυεν εἰς τὴν ἰδικήν των. Καὶ οἱ ξένοι, οἱ παρεπιδημήσαντες εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, δὲν ἐλησμόνουν τὰς νυκτερινὰς ταύτας ὑλακάς. Τοὺς κύνας ὅμως τούτους ἐσάρωσε τὸ νεοτουρκικὸν σύνταγμα (βλ. σελ. 193).

Τελείως διάφοροι πρὸς τούτους εἶναι οἱ τεράστιοι, πρὸς λύκους ὅμοιοι, τῆς Μ. Ἀσίας κύνες τῶν χωρίων καὶ τῶν ποιμνίων, τοὺς ὁποίους τρέφουν πρὸς φρούρησιν τῶν καταυλιῶν καὶ πρὸς προφύλαξιν τῶν ποιμνίων ἀπὸ τὰ ἁρπακτικὰ ζῶα καὶ σαρκοφάγα θηρία, λύκων, τσακαλίων, ἀγριοχοίρων, ἄρκτων κτλ. Οἱ ταξει-

δεύοντες εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν ἔχουν πάντοτε δυσάρεστον τὴν ἀνάμνησιν ἐκ τούτων, διότι ἀγρίως ἐπιτίθενται κατ' αὐτῶν, ὡς καὶ τῶν ἵππων, τοὺς ὁποίους ἱππεύουν, ἵνα εἰ δυνατὸν τοὺς κατασπαράξουν. Διὰ τοῦτο δὲ εἶναι καὶ πολὺ ἐπικίνδυνον νὰ ταξειδεύῃ κανεὶς πεζός. Ἂν δὲ πυροβολήσῃ κατ' αὐτῶν, ἐπιτίθενται κατὰ τοῦ ξένου καὶ οἱ κάτοικοι, ὥστε γεννῶνται διὰ τοῦτο καὶ ἐπεισόδια δυσάρεστα. Κατ' ἐξοχὴν μεγαλόσωμοι καὶ ἄγριοι εἶναι οἱ κύνες τῶν Κούρδων.

Ἀγριμαῖα καὶ σαρκοφάγα.

Ἀγριμαῖα ζῶα ἡ χώρα δὲν ἔχει πλέον σήμερον πολλά. *Ἔλαφοι καὶ δορκάδες* διαιτῶνται ἀκόμη ἐντὸς τῶν δασῶν, ἀλλὰ μεμονωμέναι, εἰς δὲ τὸν Ταῦρον καὶ Ἀντίταυρον καὶ αἴγαγροι. Πλούσιον εἰς ἀγριμαῖα εἶναι τὸ δάσος ἐπὶ τῶν κλιτύων τοῦ Γκὲκ-δάγ, ἐκτεινόμενον μεταξὺ τῆς Σαπάντζας καὶ τοῦ Μπουγιοὺκ-δερβέν.

Λαγωοὶ ἐπίσης διαιτῶνται ἄφθονοι, ὅπου μάλιστα τὸ ἔδαφος καλύπτεται ὑπὸ θάμνων. Ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι περιφρονοῦν τὸ κρέας του, ὅπως καὶ ὅλων τῶν ἀγριμαίων.

Ἐκ δὲ τῶν σαρκοφάγων ὡς διαιτώμενον καὶ σήμερον εἰς τὴν χώραν ἀναφέρεται ἡ *λεοπάρδαλις* εἰς τὰς νοτίους καὶ νοτιοδυτικὰς παραλίους χώρας, ἀλλ' ὅμως καὶ αὕτη σπανίζει καὶ εἰς τὰς βορειοανατολικάς.

Ἡ *ἀγρία γαλῆ* (ἀγριόγατος) συναντᾶται καὶ πολὺ συχνὰ εἰς τὰς παραλιακὰς ἐκτάσεις. *Λύκους* πολυαρίθμους ἔχει τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας, αἱ παφλαγονικαὶ παραλιακαὶ χῶραι, ὁ Ὄλγασσυς καὶ ἄλλαι. *Θῶας* ἐπίσης τρέφει ἡ χώρα πολυαρίθμους. Καὶ αἱ ὑλακαί των ἀντηχοῦν πολλάκις τὴν νύκτα πλησίον τῶν χωρίων, ὅταν ἐξέρχωνται ἀπὸ τὰ κρησφύγετά των καὶ ὁρμοῦν πρὸς τοὺς κήπους διὰ νὰ καταφάγουν ὅ,τι εὕρουν καὶ ἀπέλθουν ταχέως. Κατ' αὐτῶν ἐπιτίθενται τότε οἱ κύνες, οἱ ὁποῖοι τοὺς καταδιώκουν μανιωδῶς. Ἡ *ὕαινα* ἐπίσης διαιτᾶται πολλαχοῦ τῆς Μ. Ἀσίας. Ἡ *ἀλώπηξ* δὲν εἶναι σπανία. Ὁ *τρόχος* (εἶδος νυφίτσας), ἡ *ἰκτὶς* (κουνάβι) ἡ *ἐνυδρὶς* (βύδρα) εἶναι ζῶα πολὺ συνήθη εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν (ἡ ἐνυδρὶς εἶναι ποτάμιον, ἀμφίβιον, ὅμοιον μὲ τὸν κάστορα). Ἡ *ἄρκτος* ἡ κοινὴ ἢ μελάγχρους ζῇ κυρίως ἐπὶ τῶν παφλαγονικῶν ὀρέων, πλησίον τῆς Πάφρας, ἐπὶ τοῦ Ὀλγάσσυος, ἐπὶ τοῦ Γκὲκ-δὰγ ΝΔ τῆς Σαπάντζας καὶ ἐπὶ τοῦ Ἀργανθωνίου.

Τὸν δὲ *χοῖρον* ἀποστρέφονται οἱ Τοῦρκοι καὶ θεωροῦν ὡς ἀκάθαρτον, μόνον δὲ οἱ χριστιανοὶ τρώγουν τὸ κρέας του, ὡς καὶ οἱ Κιζιλμπάσηδες, καὶ μαγειρεύουν μάλιστα ποικιλοτρόπως. Ὁ *ἀγριόχοιρος*,

ἐπίσης μισητὸς εἰς τοὺς Τούρκους, διαιτᾶται εἰς τὰ δασώδη ὄρη τῆς Παφλαγονίας, εἰς τὸν Ταῦρον, εἶναι δὲ ἀληθὴς πληγὴ διὰ τὰ σπαρτὰ καὶ τοὺς κήπους. Ἀγριόχοιροι ἐπίσης ἐμφωλεύουν εἰς τὰ πολυπληθῆ ἐκ δρυῶν δάση. Οἱ χωρικοὶ περιφράσσουν πολλάκις τοὺς σπαρμένους ἀγρούς των μὲ κορμοὺς δένδρων καὶ μὲ ξύλα ἐκ θάμνων, διὰ νὰ ἀπομακρύνουν καὶ τοὺς ἀγριοχοίρους καὶ τὰ βόσκοντα κτήνη ἀπ' αὐτῶν. *Λέοντας καὶ πάνθηρας* εἶχεν ἄλλοτε ἡ Μ. Ἀσία. Ὁ Ὅμηρος μάλιστα κάμνει λόγον περὶ λεόντων, ζώντων ἐπὶ τῆς Ἴδης. Ὑπάρχουν δὲ εἰδήσεις, κατὰ τὰς ὁποίας κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Χριστοῦ ἔζων ἀκόμη λέοντες εἰς Μ. Ἀσίαν.

Ἡ *νυκτερίς*, ὁ *μυωξός*, ὁ *ἀκανθόχοιρος* (ἐχῖνος) εἶναι ζῶα διαιτώμενα εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν.

Πτηνά.—Καθ' ὅλην τὴν Τουρκίαν ἡ ὀρνιθοτροφία εἶναι πολὺ διαδεδομένη, τὰ δὲ αὐγὰ ὡς καὶ τὸ κρέας τῶν *ὀρνίθων* καταναλίσκονται εὐρύτατα καὶ δὲν κοστίζουν μάλιστα καὶ πολύ. Δὲν ἐκόστιζαν τοὐλάχιστον πρὸ τοῦ παγκοσμίου πολέμου. Καὶ ἡ χώρα εἶναι πλουσία εἰς ὄρνιθας διαφόρων εἰδῶν. Ἐπὶ τοῦ ὀροπεδίου εὐδοκιμεῖ καὶ ὁ ἰνδιόρνις πολύ, ἐμφανιζόμενος μάλιστα καὶ ὡς ἄγριος. Τῶν *χηνῶν* τὸ κρέας, ὡς καὶ τῶν *νησσῶν*, δὲν τρώγουν οἱ Τοῦρκοι πολύ. Αἱ νῆσσαι ζῶσι καὶ εἰς ἀγρίαν κατάστασιν. Αἱ δὲ *περιστεραὶ* τιμῶνται πολὺ ὑπὸ τῶν Τούρκων. Εἰς τὴν ἀντίληψιν αὐτῶν ἡ περιστερὰ εἶναι τὸ σύμβολον τῆς ψυχῆς καὶ εἰς πολλὰ τζαμία τρέφονται, ὡς γνωστόν, ἀνενόχλητοι. Ἄγριαι δὲ περιστεραὶ διαιτῶνται πολλαχοῦ τῆς Μ. Ἀσίας ἐντὸς τῶν σπηλαίων καὶ τῶν δασῶν. Οἱ Τοῦρκοι μεταχειρίζονται καὶ τὴν κόπρον τῆς περιστερᾶς πρὸς λίπανσιν τῶν κήπων των.

Μ' ὅλον ὅμως τὸ πλῆθος τῶν πουλερικῶν ἡ ἐξαγωγὴ εἶναι μικρά, διότι γίνεται μεγάλη κατανάλωσις, τῶν ὀρνίθων κυρίως, ἐπιτοπίως. Ἐπίσης οἱ κάτοικοι δὲν ἐπεδίωξαν μέχρι τοῦδε νὰ παχύνουν τὰς χῆνας. Μόνον ξένος ἐπιχειρηματίας, Ἑλβετός, ἐγκατεστάθη πρὸ ἐτῶν εἰς τὸ Ἐσχὶ - σεχὶρ καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν πάχυνσιν χηνῶν, ἐκ τῆς ἐπιχειρήσεως δὲ ταύτης ἀναφέρεται ὅτι ἐκέρδισε πολλά.

Πελαργοὶ δέ, λευκοὶ καὶ μέλανες, εἶναι εἰς τὰς κοιλάδας τῶν ποταμῶν, ἐπὶ τοῦ ὀροπεδίου, ὅπου τέλος ἠμποροῦν νὰ εὕρουν τροφὴν καὶ ἡ ξηρασία δὲν εἶναι μεγάλη. Τιμῶνται δὲ πολὺ ἀπὸ τοὺς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι παραδέχονται ὅτι ἡ οἰκία, ἐπὶ τῆς ὁποίας πελαργὸς ἔκτισε τὴν φωλεάν του, εἶναι προφυλαγμένη ἀπὸ πυρκαϊάν. Πελαρ-

γοι κτίζουν τὰς φωλεάς των καὶ ἐπὶ τῶν μιναρέδων καὶ ὁπουδήποτε, ἀνενόχλητοι. Εἰς δὲ τὰ χωρία τοῦ Ἅλυος δὲν ὑπάρχει σχεδὸν οἰκία, ἡ ὁποία δὲν ἔχει καὶ φωλεὰν πελαργοῦ. *Ἡ χελιδὼν* ἐνδιαιτᾶται κυρίως εἰς τὰς παραλίας. Ἀλλὰ συναντᾶται καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικόν. Καὶ αὕτη δὲ ἀνενόχλητος πηγνύει ὁπουδήποτε τὴν φωλεάν της. *Ὁ σπουργίτης* εἶναι πτηνὸν σύνηθες καὶ εἰς τὰς παραλιακὰς χώρας καὶ ἐπὶ τοῦ ὀροπεδίου. *Πέρδικες* ἔπειτα, *ὄρτυγες*, *σκολόπακες* (μπεκάτσαι), *γέρανοι*, *σχοινίκλοι*, *πελεκάνοι*, *ἐρωδιοί*, *ὠτίδες*, *λάροι*, εἶναι πτηνά, πολὺ συνήθη εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν.

Ἐκ δὲ τῶν ᾠδικῶν πρέπει πρώτιστα καὶ μάλιστα νὰ ἀναφέρωμεν τὴν *ἀηδόνα*, ἡ ὁποία διαχύνει τὸ ᾆσμά της εἰς τὰ δάση, ἐπὶ τῆς ὀρεινῆς χώρας, εἰς τοὺς κήπους τῶν χωρίων καὶ εἰς τὰς λόχμας τῶν στεππωδῶν λόφων. Περίφημον εἶναι τὸ Ἀδὰ - παζὰρ διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἀηδόνων του καὶ ἐν γένει ἡ περίχωρος τῆς λίμνης Σαπάντζας, ὡς καὶ τὰ λαμπρὰ δάση τοῦ Μπουντουρλού - σου. Πολυπληθεῖς εἶναι αἱ ἀηδόνες εἰς τὰ δάση, τὰ νοτίως τῆς Ζκφραμπόλεως. *Κίχλαι* δέ, *κόσσυφοι*, *ὑπολαΐδες*, *σεισοπυγίδες*, *σπῖνοι*, *ἀκανθίδες*, *κορυδαλοὶ* καὶ *κόρακες* εἶναι ἐπίσης πτηνά, ἐπιχωριάζοντα παντοῦ.

Ἐκ τῶν ἁρπακτικῶν ἄξιος μνείας κατὰ πρῶτον εἶναι ὁ *ἀετὸς* εἰς ὅλα αὐτοῦ τὰ εἴδη. Ἀετοὶ περιΐπτανται εἰς τοὺς χαραδρώδεις βράχους τοῦ Βοσπόρου, ἀετοί, τεράστιοι τὸ μέγεθος, ἐμφωλεύουν εἰς τοὺς βράχους τῆς Παφλαγονίας. Ἔρχεται ἔπειτα, ὁ *ἱέραξ*, τοῦ ὁποίου ἓξ εἴδη παρετηρήθησαν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, καὶ ὁ *γύψ*. Πλησίον τῆς Ἀγκύρας ὁ Naumann εἶδε 10 γύπας τερκστίου μεγέθους, τοὺς ὁποίους ἀπὸ μακρὰν ὅταν παρετήρησεν, ἐνόμισεν ὅτι ἦσαν ὀκλάζοντες ἄνθρωποι. Ἐκάθηντο τριγύρω πτώματος καὶ ἦσυχοι τὸ κατέτρωγον.

Ζωῦφια.— Ἡ Μ. Ἀσία εἶναι ὁ παράδεισος τῶν φθοροποιῶν ζωϋφίων. Τὴν ἡμέραν εἶναι αἱ *μυῖαι*, τὴν ἑσπέραν καὶ τὴν νύκτα οἱ *κώνωπες*. Οἱ ξένοι περιηγηταὶ μὲ φρίκην πάντοτε διηγοῦνται τὰς ταλαιπωρίας ἐκ τῶν ζωϋφίων τούτων, τὰ ὁποῖα πράγματι πικραίνουν τὰς ἄλλως λίαν εὐχαρίστους ὥρας, τὰς ὁποίας διέρχονται εἰς τὴν περίεργον καὶ ἐνδιαφέρουσαν χώραν. Ἀπὸ τῆς Μερσίνας μέχρι Ταρσοῦ ὅλαι αἱ οἰκίαι, λέγει ὁ Τσιχατσέφ, εἶναι θεμελιωμέναι ἐπὶ πασσάλων ὑψηλῶν, ἵνα προφυλάσσωνται ἀπὸ τὰ ἑκατομμύρια τῶν κωνώπων. Ἀλλὰ καὶ αἱ παραλιακαὶ χῶραι τῆς Μ. Ἀσίας μαστίζονται ἀπὸ τοὺς κώνωπας.

Τὸ μέλι εἶναι πολὺ ἀρεστὸν εἰς τοὺς Τούρκους, τοὺς ἀγαπῶντας κατ' ἐξοχὴν ὅλα τὰ γλυκά. Καὶ μέλι μεταχειρίζονται εἰς κατασκευὴν πολλῶν γλυκισμάτων καὶ φαγητῶν (πιλάφι, γιαοῦρτι, χαλβᾶν, μπακλαβᾶν, καταΐφι). Περίφημον μέλι παράγουν τὰ περίχωρα τῆς Ἀγκύρας, τὸ ὁποῖον εἶναι γλυκύτατον καὶ ἀρωματῶδες. Κατ' ἄλλους τὸ νοστιμώτατον εἶναι τοῦ Μερζεφούν, τῶν Ἀδάνων (τῆς Ἴμβρου καὶ τῆς Λήμνου). Καὶ ἡ *μελισσοκομία* εἶναι διὰ τοῦτο ἀρκούντως διαδεδομένη εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Ἡ Σμύρνη ἐξάγει πολὺ μέλι. Μελισσοκόμοι εἶναι καὶ οἱ Γιουρούκιδες.

Ἀνέκαθεν περίφημα ἦσαν τὰ μεταξουργεῖα τῆς Προύσης. Ἀληθὲς εἶναι ὅτι ἕνεκα τῆς ἀσθενείας τοῦ σκώληκος ἡ καλλιέργεια τῆς μετάξης περιωρίσθη, ὁλόκληροι δὲ ἐκτάσεις μορεώνων ἀπεψιλώθησαν καὶ μετεβλήθησαν εἰς ἀγρίας. Πρὸ ὀλίγων ὅμως χρόνων καὶ τὸ δημόσιον χρέος (dette publique) ἀνεζωογόνησε τὴν σηροτροφίαν, διότι αἱ πρόσοδοι ἐκ τῆς φορολογίας τῆς μετάξης ἔχουν εἰς αὐτὸ κατακυρωθῆ. Ἵδρυσε μάλιστα καὶ σχολὴν διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς μετάξης.

Ὡς κλῶσται εἰς τὴν Προῦσαν ἀσχολοῦνται κοράσια Ἀρμενίων, Ἑλλήνων καὶ Τούρκων καὶ γυναῖκες. Καὶ αἱ Τούρκισσαι ἐργάζονται ἐνταῦθα, μολονότι ἐποπτεύονται ἀπὸ ἄνδρας, χωρὶς καλύπτραν.

Εἰς τὸν κόλπον τῆς Νικομηδείας ὁ Σουλτᾶνος ἵδρυσε μεταξουργεῖον κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ ἐν Λυὼν τῆς Γαλλίας. Καὶ εἰς τὸ ἐργοστάσιον τοῦτο ὑφαίνονται ἐξαίρετα μεταξωτά. Ἐπὶ δὲ τῆς γραμμῆς τοῦ σιδηροδρόμου τῆς Ἀνατολῆς ἡ καλλιέργεια τῆς μετάξης ἀρχίζει εἰς τὸ Ἀκ-χισάρ, ἀσκεῖται ἀκόμη εἰς τὰς Λεύκας, Μπίλετζικ (13 κλωστήρια καὶ μερικὰ ἀκόμη ὑφαντήρια) Κουπλία (εἰς τὴν περιφέρειάν του 17 κλωστήρια) Σογιοὺτ καὶ Ταρακλί. Ἡ βιομηχανία τῆς μετάξης εἰς τὴν Ἀμάσειαν ὀφείλει τὴν ἀκμήν της εἰς τὸν ἐκ Βασιλείας ἔμπορον Κρούγ. Ἡ σηροτροφία ἀκόμη ἀκμάζει καὶ εἰς τὸ Βεζὶρ-κιοπρού, Τόσια, Ἀλάτζαμ. Μέταξα καὶ κουκούλια ἐξάγονται ἀπὸ τὴν Νικομήδειαν καὶ τὴν Σμύρνην. Καὶ ἀπὸ τῆς παραλίας τοῦ Πόντου γίνεται ἐξαγωγὴ (ἡ μέταξα ἀκόμη καλλιεργεῖται καὶ εἰς τὴν Λῆμνον).

Ἰχθῦς.— Ἡ ἑλληνικὴ μαγειρικὴ δεικνύει προτίμησιν ἀξίαν λόγου εἰς τοὺς ἰχθῦς, ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι δὲν τοὺς ἀγαποῦν. Καὶ ἡ ἁλιεία κατέπεσε σήμερον. Ἀξιολογωτάτη ἐν τούτοις εἶναι ἡ ἁλιεία τοῦ *θύννου* (τουννίνα) εἰς τὸν Εὔξεινον, ἡ περίφημος καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιό-

τητα, ἰδίως εἰς τὴν Σινώπην καὶ τὴν Τραπεζοῦντα. Καὶ σήμερον δὲ εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς Κωνσταντινουπόλεως πωλεῖται ὁ ἰχθὺς οὗτος, τὸν ὁποῖον προτιμᾷ ὁ λαός. Διότι θύννους ἔχει πολλοὺς καὶ ὁ Βόσπορος καὶ ὅλη ἡ δυτικὴ καὶ νοτιοδυτικὴ παραλία.

Εἰς τὴν Σινώπην, εἰς τὸν Βόσπορον, εἰς τὴν Νικομήδειαν, εἰς τὴν Δάριτζαν τοῦ κόλπου τῆς Νικομηδείας παρατηροῦνται ὑψηλὰ ἰκριώματα, τὰ ὁποῖα χρησιμεύουν διὰ τὴν παρατήρησιν τῆς διαβάσεως τῶν θύννων, ἡ ὁποία ἀναγγέλλεται ἀπὸ τὸν κατοπτεύοντα ἐκ τοῦ ἰκριώματος εἰς τοὺς ἐπὶ τῶν ἁλιευτικῶν πλοιαρίων ἁλιεῖς. Οὗτοι ἐκπλέουν τότε καὶ διὰ φωνῶν καὶ θορύβου συνωθοῦν τοὺς ἰχθῦς εἰς τὰ δίκτυα. Ἰχθυοτρόφος εἶναι ὁ Βόσπορος κατ' ἐξοχήν. Ἐντὸς αὐτοῦ ἁλιεύονται ἐκτὸς τοῦ θύννου καὶ *ξιφίαι* καὶ *σαρδέλλαι*. Εἰς τὸν κάτωρουν τοῦ Ἅλυος καὶ τοῦ Ἴριδος γενοβολοῦσι *ὀξύρυγχοι* (μερσίνι, ξυρρύχι), εἰς δὲ τὴν Πάφραν παρασκευάζεται ἐπιτόπιον χαβιάρι.

Αἱ λίμναι καὶ οἱ ποταμοὶ τῆς Μ. Ἀσίας εἶναι πολὺ ἰχθυοτρόφοι. Ἐντὸς αὐτῶν τρέφεται εἶδος τρώκτου (πέστροφα). Εἶναι δὲ πράγματι ἐκπληκτικὸν τὸ ὅτι καὶ μέχρι τῶν πηγῶν τῶν ποταμῶν, εἰς ὕψος μάλιστα μέγα, οἱ ἰχθῦς δὲν λείπουν. Ἐν τούτοις οἱ ἰθαγενεῖς δὲν τρώγουν πολὺ τοὺς ἰχθῦς τῶν ποταμῶν. Ἀφθόνους τρώκτας ἔχει ὁ Πύραμος, ὁ Σαραλὰν-δερὲ πλησίον τῆς Προύσης καὶ ὁ Ἀκ-σοὺ κατὰ τὸν Diest. Καὶ εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Τραπεζοῦντος μικροὶ ποταμοὶ τῶν ὀρέων διακρίνονται διὰ τὸ πλῆθος τῶν τρωκτῶν. Ἐξαιρέτους *σιλούρους* (μερσίνι) ἔχει καὶ ὁ Ἅλυς. *Λύκους* (ἢ ἔσοκας) ἔχουν τὰ ὕδατα πλησίον τοῦ Ἀζιζιέ. Οἱ Κιρκάσιοι εἰς τὴν Σαπάντζαν ἀσκοῦσι τὴν ἁλιείαν καὶ ἁλιεύουν πολλοὺς λύκους. *Ἀστακούς, ἀκρίδας* καὶ *ὀστρείδια* οἱ Τοῦρκοι δὲν ἀγαποῦν. Τοὐναντίον οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ἀρμένιοι κάμνουν μεγάλην κατανάλωσιν αὐτῶν μάλιστα κατὰ τὰς νηστείας.

Δελφῖνας δὲ πολλοὺς ἔχει ὁ Εὔξεινος καὶ ὁ κόλπος τῆς Νικομηδείας.

5. Μέταλλα καὶ ὀρυκτά.

Μόλυβδος. Ψευδάργυρος. Χαλκός. Χρυσός. Ἀντιμόνιον. Ὑδράργυρος. Χρώμιον Σίδηρος. Μαγγάνιον. Σμύρις. Σήπιον. Ὀπάλιος λίθος. Στυπτηρία. Θεῖον. Γαιάνθρακες. Λιγνίτης. Νάφθας. Νίτρον. Ἅλας. Ἄργιλος. Γύψος. Λιθογραφικὸς ἀσβεστόλιθος. Μάρμαρον. Γρανίτης.

Ἡ Μ. Ἀσία ἔχει πολλὰ καὶ ποικίλα μέταλλα καὶ ὀρυκτά, ἀπὸ τὰ ὁποῖα μάλιστα μερικά, ὡς ἡ σμύρις, ὁ βορακίτης, τὸ σήπιον, ἰδιά-

ζουσιν εἰς τὴν χώραν ταύτην, ἀλλαχοῦ δὲ ἢ εἶναι σπάνια ἢ δὲν ὑπάρχουν. Ἐν τούτοις δὲν φαίνεται νὰ εἶναι καὶ πολὺ μέγας ὁ μεταλλικός της πλοῦτος. Ἄλλως δὲ καὶ ἡ χρησιμοποίησίς του διὰ τὴν ἔλλειψιν ἀνθράκων, πτώσεως ὑδάτων, ξύλων, κεφαλαίων, ἐργατῶν, συγκοινωνίας καὶ νομοθεσίας καταλλήλου συναντᾷ δυσκολίας. Διὰ τοῦτο ἔγιναν μὲν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη πολλαὶ κατακυρώσεις μεταλλείων, ἀλλὰ ἐκμετάλλευσις ἀνάλογος δὲν ἐπηκολούθησεν. Ὅταν βελτιωθῇ ἡ συγκοινωνία καὶ πολιτισθῇ ὁπωσοῦν ἡ χώρα, αἱ μεταλλευτικαὶ ἐργασίαι θὰ ἀποδοῦν ἀναμφιβόλως ἀξιόλογοι, ἂν καὶ ἐν τῷ συνόλῳ δὲν φαίνεται ὅτι θὰ ἐπιδράσουν εἰς τὴν παγκόσμιον μεταλλευτικὴν κίνησιν.

Ἡ ἑπομένη σύντομος ἀναγραφὴ τῶν μέχρι σήμερον ἐξακριβωθέντων μεταλλείων δίδει ὁπωσδήποτε εἰκόνα τοῦ μεταλλευτικοῦ πλούτου τῆς χώρας.

Μόλυβδος, ψευδάργυρος. Ἐκ τῶν μετάλλων ὁ ἀργυροῦχος μόλυβδος (γαληνίτης) εὑρίσκεται πολλαχοῦ. Τὸν ὀρύσσουν ὅμως καὶ τὸν ἐπεξεργάζονται τελείως εἰς τὴν Μπάλιαν τῆς δυτικῆς Μυσίας (σαντζάκιον Καρασί) 60 χμ. ΑΝΑ τοῦ Ἀδραμυττίου. Ἐδῶ πλὴν τούτου ἐξάγεται καὶ ψευδάργυρος καὶ μαγγάνιον (βλ. σελ. 261). Πλησίον δὲ τῆς Μπάλιας καὶ εἰς ἀπόστασιν 35 χμ. πρὸς Δ αὐτῆς εἰς τοὺς βορείους πρόποδας τῆς Ἴδης εἶναι τὰ μεταλλεῖα Καραϊδὶν παρομοίων μεταλλευμάτων, τὰ ὁποῖα ἔχει ἡ ἰδία ἑταιρεία (τῆς Μπάλιας), τὰ μεταλλεῖα ἔπειτα τοῦ Πατλὰκ, ὡς καὶ τὰ λιγνιτωρυχεῖα τοῦ Μανιλίκ δηλ. τοῦ Σόμα (20 χμ. πρὸς Β). Ἡ παραγωγὴ ἀνῆλθε τῷ 1913 εἰς 140,299 τόννους (κεφάλαιον τῆς ἑταιρείας 352,000 λίραι Τουρκίας, μέρισμα δοθὲν τῷ 1912 30 %, τῷ 1915 35 %).

Ἀνατολικώτερον εἰς τὸ βιλαέτιον Ἀγκύρας ὑπάρχει τὸ μεταλλεῖον Δενέκ, ὅπου τῷ 1911 ἐξήχθησαν 371 τόννοι ἀργυρούχου μολύβδου. Εἰς δὲ τὸ βιλαέτιον Σεβαστείας, πρὸς Δ τοῦ Μερζεφούν, ἔχομεν τὸ παλαιὸν μεταλλεῖον, 150 ἐτῶν, τοῦ Γκιουμοὺς-Χατζῆ-κιοϊ, τοῦ ὁποίου ὅμως ἡ ἐκμετάλλευσις ἐσταμάτησεν ἀπὸ τοῦ 1900 (ἀργυροῦχος μόλυβδος). Τὸ δὲ μεταλλεῖον τοῦ Ἀκ-μαδὲν ἠρεμεῖ ἀπὸ πολλοῦ.

Εἰς τὸ βιλαέτιον Σεβαστείας μεταξὺ Ζάρας καὶ Καρὰ-χισὰρ ἐξηκριβώθησαν 15 κοιτάσματα μολύβδου, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ τοῦ Λίτζεσι καὶ Γκεμὶν-μπὲλ (εἰς τὸ διαμέρισμα τοῦ Ἐντερὲζ) ἐπ' ὀλίγον ἐκαλ-

λιεργήθησαν. Τὰ κοιτάσματα ταῦτα συνέχονται πρὸς τὰς ποντικὰς περιφερείας.

Πλησίον δὲ τοῦ Ὀρδοῦ καὶ τῆς Κερασοῦντος ἐξηκριβώθησαν ὀρυκτὰ ψευδαργύρου.

Πρὸς Δ τοῦ Ἀδραμυττίου πλησίον τοῦ Ἀντζιλὰρ παρετηρήθησαν φλέβες, εἰς ἐκμετάλλευσιν προσιταί, ὀρυκτῶν μολύβδου, ψευδαργύρου, καὶ χαλκοῦ, μαρμάρου, ὀφίτου.

Μόλυβδος ἐπίσης ἐξάγεται πλησίον τοῦ Σκαμάνδρου (30 χμ. ΒΔ τοῦ Σόμα).

Εἰς τὰ Κοιμητούρια, ἐπὶ τῆς νοτίας παραλίας τῆς Ἐρυθραίας, ἐξεμεταλλεύθησαν, ἐπ᾽ ὀλίγον ὅμως, ὀρυκτὰ μολύβδου, ψευδαργύρου καὶ θειούχου ψευδαργύρου.

Ἐπὶ τῆς χερσονήσου τῆς Ἁλικαρνασσοῦ πλησίον τῆς Μύνδου κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ὠρύσσετο ἄργυρος.

Ψευδάργυρος εὑρίσκεται ἀκόμη πλησίον τοῦ Μαυρογιάννη (εἰς τὴν χερσόνησον τῶν Καραπούρνων) καὶ ἀλλαχοῦ, ὡς καὶ πλησίον τοῦ Κιρασλι-γιαϊλὰ μεταξὺ Νικαίας καὶ Γενὶ-σεχίρ.

Πλησίον τοῦ Καρὰ-σοὺ (σαντζάκιον Νικομηδείας) ἐξάγεται ἀργυροῦχος μόλυβδος καὶ ψευδάργυρος (τῷ 1910, τόννοι 91,634 μολύβδου, 149,666 τόννοι ψευδαργυρούχου μεταλλεύματος).

Εἰς τὴν νοτίαν Μ. Ἀσίαν πλησίον τῆς Ἀτταλείας καὶ 7 χμ. ἀπὸ τῆς ἀκτῆς ὑπάρχει, ἐγκαταλελειμμένον σήμερον, μεταλλεῖον ἀργυρούχου μολύβδου, εἰς τὸ βιλαέτιον Ἰκονίου ἄλλο, μέχρι τοῦ 1909 ἐν ἐνεργείᾳ, ἀργυρούχου μολύβδου καὶ ψευδαργύρου. Σπουδαιότατον ὅμως εἶναι τὸ μεταλλεῖον Μπουλγὰρ-μαδέν, τὸ ἀνῆκον εἰς τὸ κράτος, τὸ λειτουργῆσαν ἀπὸ τοῦ 1825, εἰς τὸ Μπουλγὰρ - δὰγ 16 χμ. ἀπὸ τῆς ὁδοῦ (νῦν σιδηροδρόμου) Ἐρέγλι - Ταρσοῦ. (Τῷ 1907 ἐξήχθησαν 534,150 ὀκάδες, ἐξ ὧν 145,102 ὀκάδες μολύβδου, 4 ὀκάδες χρυσός, 602 ὀκάδες ἄργυρος, 98,576 ὀκάδες ψευδαργυρούχου μεταλλεύματος). Πρὸς Δ τοῦ Ἀλὰ-δὰγ (Ταῦρος) κεῖται τὸ ἐγκαταλελειμμένον μεταλλεῖον μολύβδου, Μπερεκετλῆ-μαδέν.

Χαλκός. Πλὴν τῶν ποντικῶν καὶ τῶν ἄλλων μετὰ μολύβδου μεταλλευμάτων, τῶν περιεχόντων καὶ χαλκὸν εἰς δευτέραν μοῖραν, χαλκὸς εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν μέχρι σήμερον εἰς ἀξίαν λόγου ποσότητα δὲν ἐξηκριβώθη. Μόνον εἰς τὸ βιλαέτιον Σμύρνης, εἰς τὸ ὄρος Κοζάκ, ὑπάρχουν μεταλλεῖα χαλκοῦ ἐν ἀδρανείᾳ, εἰς τὸ Μπουλμπουλὲρ πλησίον τοῦ Ὀδεμησίου, εἰς τὸ Καδὶ-καλεσὶ πρὸς Δ τῆς Ἁλικαρνασσοῦ·

εἰς τὸ Σέλτζερι (εἰς τὸν ἄνω Μαίανδρον), πλησίον τῆς Ἀτταλείας, εἰς τὸ Καγιατζὶκ τοῦ σαντζακίου Βίγας, εἰς τὸ Οὐλοὺ-δερὲ (σαντζάκιον Νικομηδείας), εἰς τὸ Κιοῦρε πρὸς Β τῆς Κασταμονῆς (Ἀλλὰ τὸ γνωστότατον μεταλλεῖον χαλκοῦ τῆς Τουρκίας εἶναι τὸ Ἀργανὰ-μαδὲν εἰς τὰς πηγὰς τοῦ Τίγρητος).

Χρυσός. Πολλάκις ἐτέθη ἐν ἐνεργείᾳ μεταλλεῖον πρὸς Δ τῶν Θείρων, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐξήχθη χρυσός, ὡς καὶ πλησίον τοῦ Ὀδεμησίου. Ἄλλα μεταλλεῖα περιέχοντα ὀρυκτὰ χρυσοῦχα ἀναφέρονται τὸ Ὁμούρμπαμπα εἰς τὸν καζᾶν Τσίνα (τῆς Καρίας), τῆς Ζάρας καὶ τοῦ Ἀζάπ-κιοϊ (βιλαετίου Σεβαστείας). Χρυσὸς εἰς μόλυβδον, ἀλλὰ πολὺ ὀλίγος, εὑρίσκεται ἐν γένει. Πλησίον δὲ τῶν Σάρδεων εὑρίσκεται χρυσὸς εἰς φλέβας χαλαζίου, τοῦ ὁποίου ὅμως ἡ ἐκμετάλλευσις δὲν ἀνταποκρίνεται πρὸς τὰς ἀπαιτουμένας δαπάνας.

Ἀντιμόνιον. Ὑπάρχει εἰς τὸ Ἐμιρλὶ (εἰς τοὺς βορείους πρόποδας τῆς Μεσσωγίδος) καὶ εἶναι τὸ μεταλλεῖον τοῦτο ἐν ἐνεργείᾳ. Μεταλλεῖον ἐπίσης ἀντιμονίου ὑπάρχει πλησίον τοῦ Ναζλί, ἐγκαταλελειμμένον ὅμως, καὶ εἰς τὸ Ἀϊδατζὶκ (Τμῶλος), εἰς τὸ Δεμὶρ-καποὺ μεταξὺ Ἰνεγγιὸλ καὶ Μπίλετζικ (βιλαέτιον Προύσης), ὡς καὶ εἰς τὸ Μουρὰτ-δὰγ νοτίως τοῦ Κοτυαείου (καὶ εἰς τὴν νῆσον Χίον).

Ὑδράργυρος. Μεταλλεῖον αὐτοῦ ὑπάρχει ἐπὶ τῆς μικρᾶς χερσονήσου τῶν Καραπούρνων πρὸς Δ τῆς Σμύρνης (ἐπὶ τῆς Ἐρυθραίας). Ἐξάγεται δὲ ἀπὸ μετάλλευμα, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ ὑδράργυρος περιέχεται κατὰ 0,75 %, εἰς τὸ Ἐλιμπλέρ, 65 χμ. ΝΑ τῆς Μεσσωγίδος, ὡς καὶ πλησίον τοῦ Χαλί-κιοϊ εἰς τοὺς βορείους πρόποδας τοῦ ἰδίου ὄρους. Πλησίον δὲ τοῦ Ἰκονίου ἐξάγεται ὑδράργυρος εἰς τὸ Σούσμα (τὸ 1908 33 τόννοι, τῷ 1911 μόνον 9).

Χρώμιον. Εἶναι ἀπὸ τὰ σπουδαιότατα ὀρυκτὰ τῆς Μ. Ἀσίας. Εὑρίσκεται εἰς τὴν βορειοδυτικὴν Μ. Ἀσίαν (βιλαέτιον Προύσης), ὅπου ἐξηκριβώθησαν 120 τοποθεσίαι. Ἐκ τούτων σημαντικώτατα εἶναι τὰ μεταλλεῖα τῆς χώρας Δαγαρδί. Τὸ μετάλλευμα φορτώνεται εἰς φορτηγὰ ζῶα καὶ κάρρα καὶ φέρεται εἰς τὸν σταθμὸν τῆς Κιουτάχιας, κείμενον 70 χμ. πρὸς Α τῶν μεταλλείων (κατὰ τὰ ἔτη 1902—1911 παραγωγὴ ἀπὸ 678 - 8,342 τόννων). Βορειότερον κεῖνται τὰ μεταλλεῖα Κοζλουτζὰ καὶ Μιράν, τῶν ὁποίων τὸ μετάλλευμα φέρεται εἰς Κίον καὶ ἐξάγεται. (Ἐξαγωγὴ τῶν ἐτῶν 1902 - 1909 τόννων 503 - 2,428, κατὰ τὰ ἔτη ὅμως 1910 καὶ 1911 οὐδεμία ἐργασία ἔγινεν). Τὸ μεταλλεῖον τοῦ Κάρλιγερ κεῖται ἀνατολικώτερον (παραγωγὴ

491-3,186 τόννοι). Ἄλλαι ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ὀρύξεις εἶναι ἀσήμαντοι· Ὅλα ταῦτα τὰ μεταλλεῖα ἔχουν ἰδιῶται.

Εἰς τὴν νοτιοδυτικὴν Μ. Ἀσίαν ὑπάρχουν πολλὰ μεταλλεῖα χρωμίου, εἰς τὰ ὄρια τῆς Καρίας καὶ Λυκίας, πλησίον τῆς θαλάσσης καὶ πλησίον τῶν λιμένων Γιουκσέκουμ, Κόϊτζε καὶ Μάκρης. Ἡ ἐκμετάλλευσις αὐτῶν ἀπὸ τοῦ 1904 ἐμετριάσθη, ἔπειτα ὅμως καὶ πάλιν ἐπετάθη. Ἀλλὰ τῷ 1902 εἰς τὸ βιλαέτιον Ἀϊδινίου ἦσαν ἐν ἐνεργείᾳ 15 μεταλλεῖα μὲ παραγωγὴν τόννων 11,833, τὸ 1905 μεταλλεῖα 5 μὲ 3,776, τὸ 1911 μεταλλεῖα 9 μὲ 13,420. Ἀλλ' εἰς τὸ βιλαέτιον Προύσης εἴχομεν τὸ 1902 μεταλλεῖα 4 μὲ 7,160 τόννους, τὸ 1911 μεταλλεῖα 2 μὲ 3,177. Ἐκ τῶν ἀριθμῶν τούτων συνάγεται ὅτι τὰ νότια μέρη εἶχον παραγωγὴν πολὺ περισσοτέραν. Καὶ ὁ λόγος εἶναι ὅτι ἡ μεταφορὰ καὶ ἡ φόρτωσις εἶναι εὐκολωτέρα. Εἰς τὸν κόλπον της Ἀτταλείας λέγεται ὅτι ὑπάρχουν 6 μεταλλεῖα χρωμίου. Εἰς δὲ τὴν Κιλικίαν μεταλλεῖα χρωμίου ἔχομεν εἰς τὸ Λάμας καὶ εἰς τὸ Ἀλβανλὶ (πρὸς Δ τῆς Μερσίνας), εἰς τὸ Γκέσνε (πρὸς Β τῆς Μερσίνας) καὶ εἰς τὸ Ἀλὰ-δὰγ (βορειοανατολικὸς Ταῦρος).

Σίδηρος, μαγγάνιον. Ὀρυκτὰ σιδήρου, μαγγανίου, χαλκοῦ καὶ μολύβδου ὑπάρχουν εἰς μεγάλην ποσότητα εἰς τὸ Δούμανιτς-δὰγ (ΑΝΑ τῆς Προύσης), εἰς τὸ Μάλατζ (βιλαέτιον Ἀδάνων), τοῦ ὁποίου τὸ 1909 ἡ παραγωγὴ ἀνῆλθεν εἰς 19,834 τόννους, τὸ 1911 εἰς τόννους 1599.

Σιδηροῦχα μεταλλεύματα ὀρύσσονται εἰς τὸ βιλαέτιον Ἀϊδινίου (τὸ μεταλλεῖον Σακαρκάγια ἐπὶ τοῦ Λάτμου), εἰς τὸ βιλαέτιον Ἰκονίου (τῆς Ἀλάγιας), Ἀδάνων (τοῦ Σελίντι), Προύσης (τοῦ Βακουρλοὺκ καὶ Ἀλακιλισὰ εἰς τὸν καζᾶν Ἀδραμυττίου), εἰς τὸ Παζάρκιοϊ καὶ τὴν Κίον (εἰς τὴν Προποντίδα), ὄχι μακρὰν τοῦ Τορπαλί (νοτίως τῆς Σμύρνης), εἰς τὸ Ἀγιασμάτ (βορείως τοῦ Καΐκου), 12 χμ. ἀπὸ τῆς παραλίας τοῦ Αἰγαίου (πλούσια θεωροῦντα τὰ κοιτάσματα πλησίον τῆς Ἀλεξανδρέττας).

Ὑπάρχει δὲ καὶ μαγγάνιον, ἀλλὰ χωρὶς νὰ γίνεται καὶ τούτου ἡ δέουσα ἐκμετάλλευσις, ὅπως καὶ τοῦ σιδήρου. Ἡ παραγωγὴ ἀνῆλθε τῷ 1911 εἰς τόννους 1393, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δὲ εἰς τὴν Λυκίαν ἀπὸ τὰ μεταλλεῖα Καρατζὰ-ἐρέν (9 χμ. ΑΝΑ τοῦ λιμένος Κόϊτζε πλησίον τῆς Μάκρης), καὶ τοῦ Μέντες (πλησίον τῆς Μάκρης). Ἀλλ' ὅμως καὶ ἡ ἐνδοχώρα τοῦ Κόϊτζε ἔχει πολλὰ μεταλλεῖα μαγγανίου Ἄλλα μεταλλεῖα μαγγανίου εἶναι τὸ Χασὰν Τσαουλλάρ (πρὸς Δ τῶν Θείρων), πολλὰ εἰς τὸ σαντζάκιον Ἀτταλείας, τὸ Τόπ-καγια πλησίον τοῦ Βαϊραμλὶτς (σαντζάκιον Βίγας), πλησίον τῆς Μπάλιας, πλησίον τοῦ Σέτς-κιοϊ (15 χμ. ΝΑ τῆς Κίου), πλησίον τῆς Σαπάντζας καὶ τοῦ Ἀκ-τσάϊ (σαντζάκιον Νικομηδείας), εἰς τὸ Γκιουμουλδοὺρ (νοτίως τῆς Σμύρνης), εἰς τὸ Ἰλιτζὲ-κιοϊ (ἐπὶ τοῦ Σιπύλου), εἰς τὸ Ταχταλὶ-κιοϊ (πρὸς Α τῆς Σμύρνης), εἰς τοῦ Μαυρογιάννη (πλησίον τοῦ Λυθρίου τῆς Ἐρυθραίας), εἰς τὸ Καδὶ-καλέ (πρὸς Δ τοῦ Βουδρουμίου).

Σμύρις. Γνωστὸν εἶναι ὅτι σμύρις ἐξάγεται εἰς τὴν Νάξον. Κυρίως ὅμως τὴν παγκόσμιον ἀγορὰν προμηθεύει μὲ σμύριδα ἡ Μ. Ἀσία. Κατὰ τὴν ἐπίσημον στατιστικὴν ἡ παραγωγὴ ἀνῆλθε τὸ 1911 εἰς 13,400 τόννους ἀξίας 97,000 λιρῶν τουρκικῶν. Φαίνεται ὅμως ὅτι οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι δὲν εἶναι ἀκριβεῖς. Τοὐλάχιστον κατὰ τὰ ἔτη 1908-1911 ἐξήχθησαν ἐτησίως μεταξὺ 24,466 καὶ 29,430 τόννοι μὲ εἴσπραξιν 88,076 μέχρις 106,944 τουρκικῶν λιρῶν. Τὸ ἄλεσμα τοῦ ὀρυκτοῦ τούτου γίνεται εἰς τὴν Εὐρώπην (Ἀγγλίαν καὶ Γερμανίαν) καὶ εἰς τὴν Ἀμερικήν. Τὰ μεταλλεῖα ὑπάρχουν, τὰ περισσότερα, εἰς τὸ βιλαέτιον Ἀϊδινίου. Ἡ μεταφορὰ δὲ γίνεται διὰ φορτηγῶν ζώων εἰς τὸν πλησιέστερον σιδηροδρομικὸν σταθμὸν ἢ λιμένα καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Σμύρνην, ὁπόθεν γίνεται ἡ ἐξαγωγή. Τὰ σπουδαιότατα μεταλλεῖα τῆς σμύριδος ἔχει ὁ ἀγγλικὸς οἶκος E. Abbot. Ἐν τῷ συνόλῳ δὲ ὑπῆρχον κατὰ τὰ ἔτη 1908—1911 49 θέσεις, ὅπου ἐξήγετο σμύρις.

Σήπιον (βλ. σελ. 282).

Ὀπάλιος λίθος. Ἀπό τινων ἐτῶν ἐξάγεται τὸ ὀρυκτὸν τοῦτο πλησίον τοῦ Καραμαντζίκ (ΝΑ τοῦ Σιμάδ, 80 χμ. ΝΔ τῆς Κιουτάχιας, βιλαέτιον Προύσης). Τὸ μεταλλεῖον καλλιεργεῖ ὁ αὐστριακὸς οἶκος R. Kaul.

Στυπτηρία. Ἄλλοτε παρεῖχον τὸ ὀρυκτὸν τοῦτο εἰς ἀφθονίαν τὰ ὄρη τοῦ ἀνατολικοῦ Πόντου ὡς καὶ τὸ Σὰπ-Χανέ, δυτικῶς τοῦ Γκέδιζ. Κατὰ τὸν μεσαιῶνα στυπτηρίαν ἐξῆγεν ἡ Φώκαια. Τὸ δὲ 1909 — 1910 ἐξήχθησαν 103 τόννοι ἀπὸ τὸ βιλαέτιον Σεβαστείας.

Θεῖον. Ὑπάρχει εἰς τὸ σαντζάκιον Δαρδανελλίων καὶ εἰς τὸ βιλαέτιον Ἀϊδινίου, ἀλλ' ὅμως ὄχι ἐκμεταλλεύσιμον.

Γαιάνθρακες. Τὰ μόνα γαιανθρακωρυχεῖα τῆς Μ. Ἀσίας ἔχει ἡ Ποντοηράκλεια. Τούτων τὸ προϊὸν ἐξάγεται ἀπὸ τὸ Ζουγγουλδάκ. Ἀτυχῶς δὲν ὑπάρχουν ἀκόμη αἱ ἀπαραίτητοι διὰ τὴν ἐκμετάλλευσιν

συγκοινωνιακαὶ εὐκολίαι. Τὸ 1911 ἐξήχθησαν 857,850 τόννοι ἀξίας 605,580 λιρῶν Τουρκικῶν. Τὰ ἐκμεταλλεύονται δὲ ἡ Societé Anonyme Ottomane d'Eraclée, μία ἄλλη βελγικὴ ἑταιρεία καὶ ἰδιῶται.

Λιγνίτης. Τὸ ὀρυκτὸν τοῦτο ἐξάγεται εἰς τὸ Μανιλὶκ ὑπὸ τῆς ἑταιρείας τῆς Μπάλιας, ὁπόθεν τὸ 1911 ἐξήχθησαν 25,662 τόννοι ἀξίας 10,265 λιρῶν τουρκικῶν. Ὀρυχεῖα αὐτοῦ ὑπάρχουν καὶ εἰς τὸ Κιοὺπ-δάγ, πλησίον τῶν Σωκίων (11,058 τόννοι), πλησίον τοῦ Ναζλίου 830 τόννοι, εἰς τὸ Κιοστὲκ (150 τόννοι), εἰς τὸ Τσελτὲκ (βιλαέτιον Σεβαστείας 375 τόννοι). Ἔχει δὲ καὶ τὸ βιλαέτιον Προύσης λιγνίτην πολλαχοῦ, εἰς τὸ Σόμα δὲ (βιλαέτιον Ἀϊδινίου) ἐξήχθη τὸ ὀρυκτὸν τοῦτο κατὰ τὸν πόλεμον ἄφθονον.

Νάφθας. Ἴχνη αὐτοῦ παρετηρήθησαν πλησίον τοῦ Ἀλῆ-ἀγὰ ἐπὶ τῆς δυτικῆς παραλίας.

Νίτρον. Ὑπάρχει ἐπὶ τῆς πεδιάδος τῆς Καισαρείας καὶ εἰς τὸ Καραμπουρνὰρ τῆς Λυκαονίας.

Ἅλας. Ἐπὶ τῆς χώρας, τῆς διαρρεομένης ὑπὸ τοῦ Ἅλυος, ὑπάρχει ἅλας εἰς τὸ Τοὺς-κιοϊ ΒΔ τοῦ Νεβσεχὶρ τοῦ βιλαετίου Ἰκονίου, πλησίον τοῦ Δέλιτζε-Ἰρμὰκ μεταξὺ τῆς Ὑοσγάτης καὶ τοῦ Χατζῆμπεκτάς, εἰς τὸ Τσαγιὰν-κιοϊ, εἰς τὰ ΝΑ Γαγγρῶν (ΒΑ τῆς Ἀγκύρας). Τὰ τρία ταῦτα κεῖνται εἰς τὸ βιλαέτιον Ἀγκύρας. Ἀφθονώτερον ὅμως ἅλας παρέχεται διὰ τῶν ἁλυκῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ὄχι μόνον πληροῦνται αἱ ἀνάγκαι τῆς χώρας, ἀλλὰ γίνεται καὶ ἐξαγωγή, κυρίως εἰς τὰς Ἰνδίας. Τοιαύτας ἁλυκὰς ἔχομεν εἰς τὰς ἁλμυρὰς λίμνας τοῦ κεντρικοῦ ὀροπεδίου καὶ εἰς τὰς παραλίας. Τὸ 1911 αἱ ἁλυκαὶ τοῦ βιλαετίου Ἀϊδινίου ἀπέδωκαν 189,337 τόννους, τῆς Ἀγκύρας (ἐκ λιμνῶν) 9,152, τῆς Σεβαστείας (λιμνῶν) 11,713, τοῦ Ἰκονίου (λιμνῶν καὶ πρὸ πάντων τῆς Τοὺς-γιολοὺ) 16,905, Ἀδάνων (τὸ 1905) 5,132. Τὸ ἅλας εἶναι μονοπώλιον τῆς διοικήσεως τοῦ Ὀθωμανικοῦ χρέους.

Ἄργιλος. Κατάλληλος διὰ τὴν ἀγγειοπλαστικὴν ὑπάρχει πολλαχοῦ. Κυρία ἕδρα εἶναι τὸ Τσανὰκ-καλεσί, τὰ Μοσχονήσια, τὸ Δεϊρμεντζίκ (δυτικῶς Ἀϊδινίου), τὰ Μύλασα (Καρίας), ἡ Κιουτάχια. Ἀπὸ τὴν χώραν τοῦ Γκιουμοὺς (ΒΔ τῆς Κιουτάχιας) προέρχεται παχεῖα κίτρινος ἄργιλος, περὶ τῆς ὁποίας βλ. καὶ σελ. 280.

Γύψος. Ὑπάρχει πρὸς Β τῆς Ταρσοῦ, εἰς τὴν δυτικὴν Μ. Ἀσίαν, πρὸς Β τῆς Προύσης, πλησίον τοῦ Σουλτὰν-τσαΐρ, πλησίον τοῦ Κίρκας (Δενιζλί), ἀλλ' εἶναι ἀνεκμετάλλευτος.

Λιθογραφικὸς ἀσβεστόλιθος. Πρὸς Β τοῦ Μιχαλιτσίου (βιλαέτιον Προύσης) πρὸ 20 περίπου ἐτῶν ἤρχισαν νὰ ἐκμεταλλεύωνται τὸν λίθον τοῦτον, ὁ ὁποῖος ὅμως εὑρέθη ἀκατάλληλος καὶ ἡ ἐκμετάλλευσις ἐγκατελείφθη. Παρόμοιος λίθος λέγεται ὅτι ὑπάρχει καὶ πρὸς Ν τῆς λίμνης Ἀπολλωνίας.

Μάρμαρον. Λατομεῖα μαρμάρου ὑπῆρχον κατὰ τὴν ἀρχαιότητα πολλὰ εἰς τὴν Λυδίαν καὶ Καρίαν, τὰ ὁποῖα καὶ σήμερον ἀκόμη παρατηροῦνται. Κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους τὸ πολύχρωμον μάρμαρον τῶν Συννάδων εἰς τὴν Φρυγίαν ἦτο περίφημον. Σήμερον εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν ἐξάγεται πολλαχοῦ μάρμαρον (περίφημα τὰ λατομεῖα Προικοννήσου καὶ τοῦ Παζάρ-κιοϊ πλησίον τῆς Κίου). Πρὸς ὁδοστρωσίαν δὲ καὶ πρὸς οἰκοδομίαν μεταχειρίζονται καὶ ἄλλους λίθους καταλλήλους, εὑρισκομένους ἐδῶ καὶ ἐκεῖ. Ἡ ἐλλιπὴς ὅμως συγκοινωνία ἐμποδίζει τὴν εὐρυτέραν διάδοσιν αὐτῶν.

Γρανίτης. Ἐξάγεται πλησίον τοῦ Ἐρμενί-κιοϊ (πρὸς Β τῆς Πανόρμου), πλησίον τοῦ Κορδελλιοῦ, εἰς τὸ Σαρμουσακὶ (πλησίον Κυδωνιῶν) καὶ εἰς τὴν Φώκαιαν πῶρος καὶ μυλόπετραι.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Σιδηρόδρομοι τῆς Μ. Ἀσίας. Τὸ ἐμπορικὸν μέλλον τῆς Σμύρνης. Ἡ ὁροθετικὴ γραμμὴ τῆς παραχωρηθείσης εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐνδοχώρας τῆς Σμύρνης.

α) **Σιδηρόδρομοι.** Ἐξ ὅλων τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν ἡ Ἀγγλία πρώτη κατώρθωσε νὰ ἐπιτύχῃ τῷ 1856 τὴν παραχώρησιν κατασκευῆς καὶ ἐκμεταλλεύσεως σιδηροδρομικῆς γραμμῆς ἀπὸ Σμύρνης εἰς Ἀϊδίνιον, ὡς ἐπιβράβευσιν τῆς παρασχεθείσης εἰς τὴν Τουρκίαν βοηθείας κατὰ τὸν κριμαϊκὸν πόλεμον. Μετὰ τοὺς Ἄγγλους παραχωρήσεις ἐπέτυχον οἱ Γάλλοι, τελευταῖοι δὲ οἱ Γερμανοί. Καὶ ἐσχηματίσθησαν ἑταιρεῖαι, αἱ ὁποῖαι κατεσκεύασαν διαφόρους γραμμάς. Αὗται δὲ εἶναι

1) *Ἡ ὀθωμανικὴ ἑταιρεία σιδηροδρόμων Σμύρνης–Ἀϊδινίου* (Othoman Smyrna and Aidin Railway Compagny). Αὕτη ἔλαβε τὸ προνόμιον τῇ 23 (ν. ἡ.) Σεπτ. 1856 πρὸς κατασκευὴν γραμμῆς 150 χμ., ἡ ὁποία μόλις τῷ 1866 ἐχρησιμοποιήθη διὰ τὴν συγκοινωνίαν.

Ἡ γραμμὴ αὕτη προεξετάθη τῷ 1879 μέχρι τοῦ Σαρά-κιοϊ (232 χμ.) καὶ διεκλαδώθη ἀπὸ Τουρπαλὶ μέχρι Θείρων (48 χμ.). Τῷ δὲ 1888 ἐπεξετάθη μέχρι Δινὲρ (376,5 χμ.). Ἀλλὰ σὺν τῷ χρόνῳ ἐδόθη τὸ προνόμιον νὰ κατασκευασθοῦν καὶ ἄλλαι διακλαδώσεις αὐτῆς. Ὥστε σήμερον λειτουργεῖ

Ἡ κυρία γραμμὴ Σμύρνης—Ἀϊδινίου—Δινὲρ . . .	376,5	χμ.
Διακλάδωσις Παραδείσου—Μπουτζᾶ	2,4	»
» Καζαμὶρ—Σεβδί-κιοϊ	1,6	»
» Τουρπαλὶ—Θείρων καὶ Ὀδεμησίου . .	61	»
» Βαλατζὶκ—Σωκίων	22,5	»
» Κοτζαλὶ—Δενιζλὶ	9,6	»
» Σίδλετζι—Τσιβρίλ.	38,6	»
Τὸ ὅλον	504,2	χμ.

Ἡ ἀμαξοστοιχία τῶν ἐπιβατῶν διασχίζει τὴν κυρίαν γραμμὴν εἰς 10 ὥρας.

2 α) *Ἡ ἑταιρεία τοῦ ὀθωμανικοῦ σιδηροδρόμου Σμύρνης—Κασαμπᾶ καὶ ἐπεκτάσεων* (Societé du chemin de fer ottoman de fer Smyrne=Cassamba et prolongement). Τὸ προνόμιον τῆς γραμμῆς Σμύρνης—Κασαμπᾶ (95 χμ.) ἐδόθη τῇ 4 (ν. ἡ.) Ἰουλ. 1863 εἰς ἀγγλικὴν ἑταιρείαν, ἡ ὁποία ἀμέσως κατόπιν τὴν ἐπεξέτεινεν μέχρι Φιλαδελφείας (169 χμ.). Κατόπιν τῷ 1887

ἐχορηγήθη τὸ προνόμιον τῆς προσαρτήσεως τῆς γραμμῆς Μαγνησίας—Σόμα καὶ Φιλαδελφείας—Οὐσάκ. Ἀλλὰ κατὰ Φεβρ. τοῦ 1893 τὰς μετοχὰς καὶ τὴν διεύθυνσιν τῆς ἑταιρείας ταύτης ἀνέλαβον Γάλλοι. Καὶ τότε ἐπεξετάθη ἡ κυρία γραμμὴ κατὰ προνόμιον χορηγηθὲν τῇ 22 (ν. ἡ.) Φεβρ. 1893 ἀπὸ Οὐσὰκ μέχρι Ἀφιὸν-καρὰ-χισὰρ (420 χμ.). Ὥστε σήμερον λειτουργεῖ ἡ κυρία γραμμὴ Σμύρνης—Κασαμπᾶ—Οὐσὰκ—Ἀφιὸν-καρὰ-χισὰρ 420 χμ.

Διακλάδωσις Σμύρνης—Βουρνόβα	8	»
» Μαγνησίας—Σόμα	92	»
Τὸ ὅλον	520	χμ.

Τελευταίαν προέκτασιν τῆς διακλαδώσεως Μαγνησίας—Σόμα ἔχομεν τὴν ἀποτελεσθεῖσαν τῷ 1912 ἀπὸ τὸ Σόμα βορείως μέχρι Πανόρμου μήκους 183 χμ. (βλ. σελ. 328).

Ἐπιβατικαὶ ἀμαξοστοιχίαι χρειάζονται ὅπως διανύσουν τὴν ἀπόστασιν Σμύρνης—Οὐσὰκ (287 χμ.) $12\,^3/_4$ ὥρας, Οὐσὰκ—Ἀφιὸν-καρὰ-χισὰρ (133 χμ.) $5\,^1/_2$ ὥρας, ὅπου συναντῶσι τὸν σιδηρόδρομον Βαγδάτης.

2 β) Ἡ αὐτὴ ἑταιρεία ἐκμεταλλεύεται καὶ τὴν γραμμὴν Μουδανίων—Προύσης μήκους 42 χμ. Αὕτη κατεσκευάσθη τῷ 1882 ὑπὸ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως, εἶνε δὲ στενὴ γραμμὴ καὶ μέχρι τοῦ 1891 ἔμενεν ἀχρησιμοποίητος. Τὸ ἔτος ὅμως τοῦτο τὴν ἀνέλαβεν ἡ ρηθεῖσα γαλλικὴ ἑταιρεία, ἥτις ἐπιδιώκει τὴν προέκτασίν της ἀπὸ Προύσης μέχρις Ἰνεγκιὸλ πρὸς τὸ Τσιτλί. Διαρκεῖ δὲ τὸ ἀπὸ Προύσης μέχρι Μουδανίων ταξείδιον 2 ὥρας περίπου.

3) *Ἡ ἑταιρεία τοῦ σιδηροδρόμου Μερσίνας—Ταρσοῦ—Ἀδάνων.* Τούτου τὸ προνόμιον ἐχορηγήθη τῷ 1883 εἰς Ἄγγλους κατὰ τὸ πλεῖστον κεφαλαιούχους ἱδρύσαντας ἑταιρείαν (Tarsus—Taurus and Adana Railway Co). Ἔχει δὲ μῆκος 67 χμ. καὶ ἤρχισε νὰ λειτουργῇ ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1886. Τὸ ταξείδιον διαρκεῖ $2\,^1/_2$ ὥρας. Τῷ 1888 ἐξηγοράσθη ὑπὸ γαλλικῆς ἑταιρείας καὶ ἀπὸ τοῦ 1906 ἀνήκει εἰς τὴν ἑταιρείαν τοῦ σιδηροδρόμου Βαγδάτης (βλ. κατωτ.), ἐξαγορασθεῖσα ὑπ' αὐτῆς.

4) *Ἡ ἑταιρεία τοῦ ἀνατολικοῦ σιδηροδρόμου καὶ τοῦ σιδηροδρόμου τῆς Βαγδάτης* (Anatolische Eisenbahngesellschaft und Bagdadgesellsehaft). Τῷ 1871 ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἤρχισεν αὐτὴ τὴν κατασκευὴν τῆς γραμμῆς Χαϊδὰρ-πασᾶ—Νικομηδείας (91,3 χμ.) καὶ τὴν 1 (ν. ἡ.) Αὐγούστου 1873 παρέδωκεν εἰς κοινὴν χρῆσιν. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν διεχειρίζετο αὐτὴ τὴν γραμμήν, ἀλλὰ τῇ 27 Μαρτίου 1880 τὴν ἐνοικίασεν εἰς ἑταιρείαν. Ἀλλ' ἤδη τὸ γερμανικὸν κεφάλαιον εἶχε στρέψει τὴν προσοχήν του εἰς ἐπιχειρήσεις σιδηροδρομικὰς ἐν Τουρκίᾳ καὶ τῇ 1 Ὀκτωβρ. 1888 ἀνετέθη ἡ λειτουργία τῆς γραμμῆς ταύτης εἰς γερμανικὴν Τράπεζαν μὲ τὸ προνόμιον τῆς ἐπεκτάσεως πέραν τοῦ Ἐσκὶ-σεχὶρ μέχρι τῆς Ἀγκύρας (486 χμ.). Τὸ ἔργον τοῦτο ἐπερατώθη τῇ 31 Δεκεμβρ. 1892. Τῇ δὲ 13 Φεβρ. 1893 ἐχορηγήθη εἰς

ἑταιρείαν, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἤδη σχηματίσει ἡ γερμανικὴ Τράπεζα, ἡ ἐπέκτασις ἀπὸ Ἀγκύρας—Καισαρείας (410 χμ.) καὶ ἀπὸ Ἐσκὶ-σεχὶρ—Ἰκονίου (434 χμ.). Ἀλλὰ μόνον ἡ τελευταία ἐπερατώθη καὶ ἐλειτούργησεν ἀπὸ τῆς 29 Ἰουλ. 1896. Τέλος δι' αὐτοκρατορικοῦ φιρμανίου τῆς 18 Ἰανουαρ. 1902 ἐχορηγήθη τὸ προνόμιον τῆς ἐπεκτάσεως τῆς γραμμῆς ἀπὸ Ἰκονίου εἰς Ἄδανα, Οὔρφαν, Μοσούλ, Βαγδάτην καὶ μέχρι τοῦ περσικοῦ κόλπου ἤτοι εἰς μῆκος ὁλοκληρωτικὸν 2,100 χμ. Καὶ τὸ τεράστιον τοῦτο ἔργον συνεπληρώθη σχεδὸν καθ' ὁλοκληρίαν κατὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον. Λειτουργοῦν δὲ σήμερον

ἡ κυρία γραμμὴ Χαϊδὰρ-πασᾶ—Ἐσκὶ-σεχὶρ	323,4 χμ.
» » Ἐσκὶ-σεχὶρ—Ἀγκύρας	264 »
» » » —Ἰκονίου	433,7. »
ἡ διακλάδωσις Χαμηδιὲ—Ἀδὰ-παζὰρ	8,5 »
» Ἀλαγιοὺντ—Κιουτάχιας	10,1 »
Τὸ ὅλον . .	1039,7 χμ.

Τὸ ταξείδιον διαρκεῖ ἀπὸ Χαϊδὰρ-πασᾶ—Ἐσκὶ-σεχὶρ 13 $^1/_4$ ὥρας, Ἐσκὶ-σεχὶρ—Ἀγκύρας 9 ὥρας καὶ Ἐσκὶ-σεχὶρ—Ἰκονίου 15 ὥρας. Περὶ δὲ τῆς προεκτάσεως τῆς γραμμῆς ἀπὸ Ἰκονίου καὶ πέραν, τῆς ἀποτελεσθείσης κατὰ τὸν πόλεμον, λεπτομερεῖς εἰδήσεις δὲν ἔχομεν νὰ μεταδώσωμεν.

β) **Τὸ ἐμπορικὸν μέλλον τῆς Σμύρνης.** Ἡ Σμύρνη δέχεται τὰ προϊόντα καὶ τῶν πλέον ἀπομεμακρυσμένων χωρῶν τῆς Μ. Ἀσίας καὶ καθόλου τῆς ἀσιατικῆς Τουρκίας, ὅσα εἶναι πρὸς ἐξαγωγήν, δέχεται δὲ ἀκόμη καὶ τὰ εἰσαγόμενα εἰς τὰς ἰδίας χώρας ἐξ ἄλλων χωρῶν τοῦ κόσμου. Τὴν ἐμπορικὴν δὲ τῆς πόλεως ἀνάπτυξιν ηὐνόησε πολὺ τὸ δίκτυον τῶν δύο σιδηροδρόμων (Κασαμπᾶ καὶ Ἀϊδινίου). Ἀλλ' ἡ Σμύρνη εἶναι ἀληθὲς ὅτι κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἤρχισε νὰ χάνῃ μέγα μέρος τοῦ ἐμπορίου της μετὰ τὴν στρῶσιν τοῦ σιδηροδρόμου Χαϊδὰρ-Πασᾶ — Ἰκονίου, τὸ ὁποῖον διεξάγει σήμερον ἡ Κωνσταντινούπολις. Ἰδίως δὲ ἔχασεν ἡ Σμύρνη σημαντικὸν μέρος τοῦ ἐμπορίου τοῦ βιλαετίου Προύσης καὶ Ἰκονίου. Ἔχασεν ἀκόμη τὸ ἐμπόριόν της κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη μὲ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου. Καὶ τὸ ἐμπόριον τοῦτο ἦτο σημαντικώτατον. Ἰδίως ἔχασε πολὺ ἀπὸ τὸ ἐμπόριον τῶν ἀλεύρων. Ἐξηκολούθει ὅμως νὰ διεξάγῃ διαμετακομιστικὸν ἐμπόριον μὲ τὰ βιλαέτια Ἀδάνων καὶ Συρίας. Εἶχεν ὅμως ἀρχίσει καὶ τοῦτο τὸ ἐμπόριον νὰ χάνῃ, διότι λιμένες δευτερεύοντες τῶν βιλαετίων τούτων συνηγωνίζοντο αὐτὴν ἐπιτυχῶς. Ἂν δὲ δὲν ἐπήρχετο ὁ εὐρωπαϊκὸς πόλεμος, οἱ λιμένες τῆς Μερσίνας, τῆς Ἀττάλειας καὶ τῆς Ἀλεξανδρέττας θὰ ἀνεπτύσσοντο, κατόπιν μάλιστα τῆς σιδηροδρομικῆς συγκοινωνίας μὲ τὸ ἐσωτερικόν, πρὸς ζημίαν τῆς Σμύρνης. Τοιαύτη ἦτον ἡ ἐμπορικὴ κατάστασις τῆς Σμύρνης τὰς παραμονὰς τοῦ παγκοσμίου πολέμου.

Ἑνουμένη ὅμως μὲ τὴν Ἑλλάδα, θὰ ἐπανακτήσῃ τὸ ἐμπόριον τῶν νήσων, θὰ ἐπανακτήσῃ ἀσφαλῶς τὰς ἐμπορικάς της σχέσεις καὶ μὲ τὰς ἄλλας ἑλληνικὰς χώρας, τὰς ὁποίας κυρίως θὰ εὐκολύνῃ τεραστίως ἡ ἑλληνικὴ ναυτιλία. Συγχρόνως ὅμως ἡ Ἑλλὰς θὰ θελήσῃ νὰ διατηρήσῃ φιλικὰς σχέσεις καὶ μὲ τὸ τουρκικὸν κράτος τοῦ ἐσωτερικοῦ, ὥστε νὰ ἐξακολουθήσῃ ἡ ἐξαγωγὴ τῶν προϊόντων του διὰ τῆς Σμύρνης, ἂν μάλιστα ἡ Ἑλλὰς χορηγήσῃ εὐκολίας πολλάς, καὶ θὰ χορηγήσῃ, διότι οὕτω ἐξυπηρετεῖ καὶ τὰ ἰδικά της συμφέροντα. Ἀλλὰ θὰ ἔχωμεν καὶ ἐπέκτασιν καλλιεργείας, ἀνάπτυξιν βιομηχανίας, ἐπιχειρήσεις μεταλλευτικάς, ἐπέκτασιν σιδηροδρομικῶν δικτύων, ἀσφάλειαν καὶ καλὴν διοίκησιν, ἐκμετάλλευσιν ἐν γένει καὶ ἄλλων πόρων εἰς τὰς χώρας, αἱ ὁποῖαι θὰ προσαρτηθοῦν εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ἐξ ὅλων τούτων συνάγεται τὸ εὔλογον συμπέρασμα ὅτι ἡ Σμύρνη ἀπὸ ἐμπορικῆς ἀπόψεως ἔχει νὰ κερδίσῃ πολὺ ἀπὸ τὴν προσάρτησίν της εἰς τὴν Ἑλλάδα.

γ) **Ἡ ὁροθετικὴ γραμμὴ τῆς παραχωρηθείσης εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐνδοχώρας τῆς Σμύρνης.** Κατὰ τὴν συνθήκην τῶν Σεβρῶν, τὴν ὑπογραφεῖσαν μετὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον τῇ 28 Ἰουλίου/10 Αὐγούστου 1920 μεταξὺ τῆς Τουρκίας καὶ τῶν συμμάχων καὶ συνησπισμένων δυνάμεων (Ἀγγλίας, Γαλλίας, Ἰταλίας, Ἰαπωνίας, Ἀρμενίας, Βελγίου, Ἑλλάδος, Ἐδζάζης, Πολωνίας, Πορτογαλίας, Ρουμανίας, Σερβο-κροατο-σλοβενικοῦ κράτους καὶ Τσεχοσλοβακίας), ἡ Τουρκία μεταβιβάζει εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν τὴν ἐνάσκησιν τῶν κυριαρχικῶν της δικαιωμάτων, τὰ ὁποῖα ἔχει ἐπὶ τῆς Σμύρνης καὶ τῶν ἐδαφῶν αὐτῆς, τῶν περιλαμβανομένων ἐντὸς ὁροθετικῆς γραμμῆς, διαγραφομένης λεπτομερῶς εἰς τὸ 66 ἄρθρον τῆς συνθήκης. Ἡ γραμμὴ αὕτη ἀρχίζει 5 χμ. βορείως τῆς Ν. Ἐφέσου, προχωρεῖ πρὸς τὴν δυτικὴν ἄκραν τῆς κορυφῆς τοῦ Θώρακος (Γκιουμοὺς-δάγ), πρὸς Δ. ἔπειτα τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ Βαλετζίκ, πρὸς τὸν Τμῶλον καὶ εἰς ἀπόστασιν 15 χμ. ΒΑ τοῦ Ὀδεμησίου, πρὸς τὸ νότιον καὶ ἀνατολικὸν ὅριον τοῦ σαντζακίου Σμύρνης, ἐκεῖθεν δὲ πρὸς Β. εἰς ἀπόστασιν 8 χμ. πρὸς Α τοῦ Σαλιχλί. Ἡ γραμμὴ ἔπειτα διερχομένη πρὸς Α τῆς λίμνης Μέρμερε καὶ τέμνουσα τὸν ποταμὸν Ὕλλον, χωρεῖ πρὸς τὰ σύνορα τῶν καζάδων Κιρκαγὰτς καὶ Ἀξαρίου εἰς ἀπόστασιν 16 χμ. πρὸς Α τοῦ Κιρκαγὰτς καὶ 20 πρὸς Β τοῦ Ἀξαρίου. Ἡ ὁροθετικὴ γραμμὴ κατευθυνομένη τοῦ λοιποῦ πρὸς Δ ἀκολουθεῖ τὸ νότιον ὅριον τοῦ καζᾶ Κιρκαγάτς καὶ τοῦ καζᾶ Σόμα καὶ τὸ βόρειον ὅριον τοῦ βιλαετίου Σμύρνης καὶ φθάνει μέχρι τοῦ Κεμερίου καὶ τῆς Σκάλας αὐτοῦ πρὸς Ν αὐτῶν καὶ πρὸς Ν τῆς ὁδοῦ, τῆς συνδεούσης τὰ δύο ταῦτα μέρη.

Ἡ γραμμὴ αὕτη περιλαμβάνει τοὺς καζάδες τοῦ σαντζακίου Σμύρνης, τοὺς κειμένους ἐπὶ τῆς Ἐρυθραίας (Βριούλων, Τσεσμέ, Καραπούρνων, Σιβρισαρίου), μέρος, ἐλάχιστον, τοῦ καζᾶ Σωκίων, τοὺς καζάδες Σμύρνης,

Νυμφαίου, Μενεμένης, Π. Φωκαίας, Περγάμου. Ἐκ τοῦ σαντζακίου πάλιν τῆς Μαγνησίας ἡ γραμμὴ περιλαμβάνει τοὺς καζάδες Μαγνησίας, Κασαμπᾶ, Ἀξαρίου, Σαλιχλί, ἐκ δὲ τοῦ σαντζακίου Μπαλουκεσὲρ τοῦ βιλαετίου Προύσης ἐντὸς τῆς γραμμῆς ταύτης περιλαμβάνεται καὶ ὁ καζὰς Κυδωνιῶν.

Ἡ ἔκτασις τῆς περιοχῆς ταύτης ὑπολογίζεται εἰς 17,862 □ χμ. Εἶναι δηλαδὴ ὀλίγον τι μικροτέρα τῆς Πελοποννήσου, ἐχούσης ἔκτασιν 22,405 □ χμ. μετὰ τῶν παρακειμένων εἰς αὐτὴν μικρῶν νήσων. Ἀλλ' ὁ πληθυσμὸς τῆς Σμύρνης καὶ τῆς παραχωρηθείσης ἐνδοχώρας αὐτῆς ὑπερβαίνει κατά τι τὸν πληθυσμὸν τῆς Πελοποννήσου (1,050,000 τῆς Πελοποννήσου κατὰ τὴν τελευταίαν ἀπογραφήν, 1,100,000 τῆς Σμύρνης).

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Ἡ ἀπόδοσις εἰς τὴν ἑλληνικὴν τουρκικῶν γεωγραφικῶν ὀνομάτων παρουσιάζει δυσκολίας, ἄλλοι δὲ κατ' ἄλλον τρόπον ἀποδίδουσιν αὐτά. Οὕτω λ. χ. τὴν τουρκικὴν ὀνομασίαν τοῦ ποταμοῦ Μύρου ἄλλοι γράφουν Τέμπρετσάϊ, ὡς καὶ ἡμεῖς (σελ. 44), ἄλλοι δὲ Δέμπρε-τσάϊ (σελ. 162). Τὸ Παρθένιον τουρκιστὶ καλεῖται κατά τινας Παρτὶν (σελ. 99) κατ' ἄλλους Παρτὲν καὶ κατ' ἄλλους Μπαρτούν. Τὸ Μουδουρνοὺ (σελ. 102) γράφεται καὶ Μουρδουρλού, ὁ δὲ ποταμὸς ὁ πλησίον του ρέων καὶ Μπουντουρνοὺ-σού. Τοιαύτας παραλλαγὰς δύσκολον ἦτο νὰ ἀποφύγωμεν, οὐδ' ἦτο ἴσως ἀνάγκη νὰ ἀναγράφωνται ὅλαι ἢ ἅπαξ ἢ ἑκάστοτε. (Οὕτω γράφομεν ἀδιακρίτως Δεμερτζὶ ἢ Δεμιρτζί, Δζίδε ἢ Τζίδε, Γκίροβα ἢ Γίροβα, Μπουμπᾶ-δὰγ Μπαμπᾶ-δάγ).—Γνωστὸν εἶναι ὅτι καὶ πολλαὶ ἑλληνικαὶ ὀνομασίαι ἔχουν δύο, κἄποτε δὲ καὶ περισσοτέρους τύπους (Κοτυάειον καὶ Κοτύαιον, Δορυλάειον καὶ Δορύλαιον, Γάγγρα καὶ Γάγγραι, Ἴασος καί, ὀρθώτερον, Ἰασός, Τυρίαιον, Τυριαῖον καὶ Τυριάειον, ὡς τὸ καλεῖ ὁ Ξενοφῶν ἐν Ἀναβ. 1, 2, 14). Ἐκάμαμεν δὲ χρῆσιν τῶν τουρκικῶν ὀνομασιῶν κατ' ἀνάγκην, διότι μόνον αὗται εἶναι ἀκόμη εὐρύτερον γνωσταί, δὲν παρελείψαμεν ὅμως καὶ τὰς ἑλληνικάς, ὅσον μᾶς ἦτο δυνατόν, αἱ ὁποῖαι ὅλονὲν εἰσάγονται ὑπὸ τῶν μορφωμένων Μικρασιατῶν καὶ ἀναμφιβόλως θὰ ἐπικρατήσουν μὲ τὸν καιρόν.

Ἐν σελ. 31 ἀναφέρεται ὅτι ἡ λίμνη Τάττα καλεῖται σήμερον τουρκιστὶ Τοὺζ-γκιολού, ἐνῷ ἐν σελ. 166 δηλοῦται ὅτι καλεῖται Κὸτς-χισάρ. Πράγματι δὲ καὶ τὸ ὄνομα τοῦτο ἀποδίδεται εἰς αὐτήν, ὡς καὶ εἰς τὴν πλησίον αὐτῆς κειμένην πολίχνην.

Ἐν σελ. 364 στίχ. 31 γίνεται λόγος περὶ σαντζακίου Μούγλων, ἐνῷ πρόκειται περὶ τοῦ σαντζακίου Μέντεσε, τοῦ ὁποίου ἕδρα εἶναι τὰ Μοῦγλα.

Περὶ δὲ τῶν ἀναφερομένων εἰς τὸ βιβλίον στατιστικῶν πληροφοριῶν ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν τὰ ἑξῆς. Μακρὰ πεῖρα μᾶς ἔπεισεν ὅτι ἀκριβεῖς εἰδήσεις περὶ τῶν πληθυσμῶν τῶν πόλεων, περὶ τῶν πληθυσμῶν τῶν διοικητικῶν τῆς χώρας περιφερειῶν, ὡς καὶ περὶ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας κατὰ φυλὰς ἢ κατὰ τὰ θρησκεύματα, εἶναι ἀπολύτως ἀδύνατον νὰ πορισθῇ τις. Διὰ λόγους μάλιστα ἐθνολογικοὺς καὶ πολιτικοὺς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη (ἀπὸ τῆς ἀνακηρύξεως τοῦ νεοτουρκικοῦ συντάγματος καὶ κατὰ τὰς περὶ εἰρήνης διαπραγματεύσεις μετὰ τὴν ἀνακωχὴν τοῦ τελευταίου, παγκοσμίου, πολέμου), οἱ δημοσιευθέντες ἀριθμοὶ περὶ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας κατὰ ἐθνικότητας καὶ κατὰ θρησκεύματα διαφέρουν πολὺ καὶ ἡ ἐξέλιγξις των εἶναι δύσκολος, ἂν ὄχι ἀδύνατος. Ἡμεῖς ἠκολουθήσαμεν, ἂν καὶ ὄχι ἀβασανίστως, τὴν ἐπίσημον στατιστικήν, τὴν ὁποίαν ἐδημοσίευσεν ἡ κυβέρνησις, ὡς καὶ τὴν καταρτισθεῖσαν ὑπὸ τῆς Ἀνατολῆς, τοῦ ἐν Ἀθήναις μικρασιατικοῦ συλλόγου. Ἐννοεῖται δ' ὅτι οἱ ἀριθμοί, τοὺς ὁποίους ἔχομεν, ἀναφέρονται εἰς τὴν προπολεμικὴν κατάστασιν τοῦ πληθυσμοῦ. Καὶ τὸ βιβλίον δὲ καθόλου παρέχει εἰκόνα τῆς καταστάσεως τῆς χώρας κατὰ τὰς παραμονὰς τοῦ παγκοσμίου πολέμου.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Ἐν σελ. 3 στίχ. 20 ἡ παρένθεσις ἔπρεπε νὰ τεθῇ πρὸ τῆς λέξεως «τὴν Καβαλίδα».

Ἐν	σελ. 24	στίχ. 14	νὰ ἀναγνωσθῇ	τὰ Τόσια
»	» 93	» 2	»	ἀσφαλίσῃ καὶ τάς.
»	» 106	» 30	»	ἀλλ' ὅμως.
»	» 112	» 3	»	καὶ Χαφίκ.
»	» 117	» 12	»	εἰς τὸ Πούρκ.
»	» 143	» 1	»	μητροπολίτας
»	» 153	» 2	»	δὲ Ἕλληνες
»	» 165	» 2 καὶ 3	»	ἀδὰ
»	» 168	» 33	»	Τσοράκ.
»	» 178	» 11	»	τὰ Ἀνάζαρβα.
«	» 190	» 28	»	διὰ μέσου
»	» 209	» 13	»	Ἄλλα
»	« 276	» 5	»	Ὀρφανῶν
»	» 306	» 24	»	11 χμ).
»	» 313	» 4	»	Μπαλυκλαβᾶ
»	» 330	» 28	»	ἐρρυμοτομήθη,
»	» 334	» 25	»	ἀπὸ τὸν Σουλτᾶνον.
»	» 362	» 29	»	ἡ τῆς (ἀντὶ ἢ τῆς)
»	» 389	» 19	»	Νικομηδείας
»	» 345	» 15	παρελείφθη ἡ λέξις εἶναι καὶ ἂς ἀναγνωσθῇ	«Σχετικῶς εὔχρηστος εἶναι ἀκόμη ὁ ναργιλές».

Ἐν σελ. 28 στίχ. 14 καὶ 15 ἐκ παραδρομῆς ἐπαναμβάνονται ὅσα ἐν τῇ αὐτῇ σελ. στίχ. 7 καὶ 8 λέγονται περὶ τῆς κοιλάδος τοῦ Καΰστρου. Ἐν σελ. 32 στίχ. 15 ἂς διαγραφῇ ἡ φράσις «τὴν Λαδὶκ (εἶναι ἡ Στιφάνη τοῦ Στράβωνος)», ἐν δὲ σελ. 95 στίχ. 33 ἡ λέξις «Κάλετζικ». Ἐν σελ. 216 στίχ. 22 καὶ 23 ἐπαναλαμβάνεται δὶς ἡ φράσις «τὸ λίθινον φρούριον Τζὰμ-καλεσὶ καὶ πυροβολοστοιχία μὲ 13 πυροβόλα».

Ἄλλα τινὰ ἀκόμη ὡς εὐνόητα παραλείπομεν. Τοιαῦτα λ. χ. εἶναι τὸ ἐν σελ. 20 στίχ. 3 λεπτοκαρέας (ἀντὶ λεπτοκαρύας), τὸ ἐν σελ. 127 στίχ. 24 Κιρμίρα (ἀντὶ Κερμίρα), τὸ ἐν σελ. 369 στίχ. 7 Σιλιχλὶ (ἀντὶ Σαλιχλὶ) κτλ.—Κατὰ τὴν σελίδωσιν παρελείφθησαν οἱ ἀριθμοὶ 225—254.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

Ἀβαειτίκοϊ Μυσοὶ Ἀβαεῖτις, 5.
Ἀβανὸς 133.
Ἀβασῖδαι 51.
Abbot 353. 365.
Ἀβδουλραχμανῆ 136.
Ἀβέρωφ (ναυαρχὶς) 217.
Ἀβραμῖται 222.
Ἀβρόστολα 132.
Ἄβυδος 211.
Ἀβώνου τεῖχος (Ἰνέπολις) 96. 97.
Ἀγὰ-λιμὰν 175.
Ἀγὰτς-δενὶζ 108.
Ἄγαυροι 222.
Ἄγγαρα (βλ. Ἄγκυρα).
Ἀγγελόκωμα (βλ. Ἴνεγκιολ).
Ἁγιὰς (καζᾶς σαντζακίου Ἀγκύρας) 130. 141—(τοῦ σαντζακίου τσεμπὲλ-βερεκὲτ) 179 — κόλπος 45.
Ἁγιασμάτιον 276. 422.
Ἁγιὰ-σολοὺκ (Ἔφεσος) 320 κ. ἑ. 375.
Ἁγιατζὶκ καζᾶς 106.
Ἁγιοὺ-κιοϊ 73.
Ἄγκυρα (Ἄγγαρα ἢ Ἔγγιουρου) 128 κ. ἑ. — 383. 384. 397. 403. 412. 416.
Ἀγκύρας βιλαέτιον 9. 127 κ. ἑ.—βιλαετίου γενικαὶ εἰδήσεις 140 κ. ἑ. κάτοικοι 142. — σαντζάκιον 127 κ. ἑ. — ποταμὸς 22.
Ἀγλασοὺν-δὰγ 163.
Ἀγρελιὰ 311.
Ἀγρίδιον 67.
Ἄδαλα 369.
Ἄδανα (Ἄντανα) 169 κ. ἑ. 417.—Ἀδάνων βιλαέτιον 9. 168 κ. ἑ.—κάτοικοι 182.— γενικαὶ εἰδήσεις 180 κ. ἑ. — σαντζάκιον 169 κ. ἑ.
Ἀδὰ-παζὰρ 203. 205. 206. 382. 389. 392. 393. 416.
Ἀδιηνὸς (Ἀτίακος) 25.
Ἄδισα 85.
Ἀδραμύττιον (Ἐδρεμὶτ) 270 κ. ἑ. 419. 428.
Ἀδρανὸς ἢ Ἐδρενὸς ἢ Μπέητζε 222. 239 — τσαΐ (βλ. Ρύνδακος).
Ἀδριάνεια (βλ. Μπαλάτ).
Ἀδριανοὶ πρὸς Ὄλυμπον ἢ ἐν Ὀλύμπῳ 259.
Ἀδριανοῦ θύραι (βλ. Μπαλουκεσέρ).
Ἀετὸς (Γελκὲν-δὰγ) 198.
Ἀζὰπ-κιοϊ 421.
Ἀζιζιὲ καζᾶς σαντζακίου Ἀφιὸν-καρὰ-χισὰρ 286 — καζᾶς καὶ ἕδρα σαντζακίου Σεβαστείας 115.
Ἀθανασίου ἁγ. ἐκκλησία Μαγνησίας 325.
Ἀθῆναι (Ἄτινα) 89. 94.
Ἀθίγγανοι 53. 61. 94.
Ἀϊβαλὶ (βλ. Κυδωνίαι).
Ἀϊβατζὶκ 211. 213. 421.
Αἰγαὶ 39.
Αἰγαῖον 37.
Ἀϊδὶν 335.
Ἀϊδίνιον (Ἀϊδὶν-γκιουζὲλ-χισὰρ) 335 κ. ἑ. 371. 385. 396. — Ἀϊδινίου (ἢ Σμύρνης) βιλαέτιον 9. 295 κ. ἑ.—σαντζάκιον 335 κ. ἑ.—βιλαετίου γενικαὶ εἰδήσεις 362 κ. ἑ.
Ἀϊδὸς 16.
Ἀϊδὸστ (ὄρος) 194.
Ἀϊνάτι ἢ Ἐσκίτζε 258.
Αἰολεῖς - Ἀχαιοὶ 49.
Αἰολικαὶ ἀποικίαι ἢ Αἰολὶς 5. 48.
Αἴσηπος (Γκιόνεν-τσάϊ) 19. 25.
Ἀκ-Βουργὰς 337 κ. ἑ.
Ἄκαμψις ἢ Βόας (Τζόροχ) 25.
Ἀκ-γγιὸλ (βλ. Ἐρέγλι) — Νικομηδείας 205 — ἢ Χαμαμλὶ 33.
Ἀκ-δὰγ (Μασικύτης) 15. — κλάδος Μυσίου Ὀλύμπου 20 — Ἀκ-δὰγ (μαδὲν) τοῦ Πόντου 24. 135 κ. ἑ. 401. 419.—μεταλλεῖα 142.
Ἀκ-κιοϊ 338.
Ἀκμπουκι κόλπος (Βασιλικὸς) 41.
Ἀκ-μπουνὰρ (Κεβρήνη) 212.
Ἀκτσὰ-σεχὶρ 152.
Ἀκτσὲ-ἀμπὰτ (βλ. Πλάτανα). — καζᾶς 64.
Ἀκσὲ-βουνὰρ 257.
Ἀκσέκι 161.
Ἀκ-σεραΐ (Γαρσάουρα, Ἀρχελαΐς 157 κ. ἑ. 397.
Ἀκ-σεχὶρ (λίμνη) 15. 32. — (Φιλομήλιον) 147.
Ἀκ-τσάϊ (Ἅρπασος) 28. 343. 373. 392.
Ἀκροϊνὸς (βλ. Ἀφιὸν-καρὰ-χισάρ).
Ἀκσίβρι (ὄρος) 353. 354.
Ἀκ-σοὺ 418.

Ἀκτσέϊ (Ἀξιὰ) 270.
Ἀκτσὲ-σεχὶρ 288. — (Δία, Διὸς πόλις) 101.
Ἀκ-χισὰρ (βλ. Ἀξάριον) — (Νικομηδείας) 204. 417.
Ἀλάβανδα 355.
Ἀλάγια (Κορακήσιον) 161. 422.
Ἀλαγὶρ-τσάϊ 44.
Ἀλὰ-δὰγ 13. 420. 422.
Ἀλάϊ 152.
Ἀλακιλισὰ 422.
Ἀλαμὰν-μπογάζ 314.
Ἀλὰ-σεχὶρ (βλ. Φιλαδέλφεια) — τσάϊ (βλ. Κόγαμος).
Ἀλάτζαμ (Λεοντόπολις) 82. 391. 417.
Ἀλάτσατα 311. 314. 315.
Ἀλβανοὶ 53. 63.
Ἀλβανλὶ 422.
Ἀλὲμ-δὰγ 185. 198.
Ἀλεξάνδρεια Τρωὰς 38. 212.
Ἀλεξανδρέττας κόλπος 42. 45.
Ἀλήιον πεδίον (Κιλικίας) 8. 170.
Ἀληθινὸς (συνοικία Κρώμνης) 86 — (κώμη Ὄφεως) 89.
Ἀλικαρνασσὸς (βλ. Βουδρούμιον) — χερσόνησος 41.
Ἄλινδα 355.
Ἀλλὰχ-τεπὲ 16.
Ἀλμάκλα 73.
Ἅλυς 21. 23 κ. ἑ. 384. 385. 389. 401. 412. 418.
Ἀλώνη (Πασᾶ-λιμὰν) 269 κ. ἑ.
Ἀμαζόνες 24. 79.
Ἀμαζόνιον (Ἀμαζὸν-δὰγ) 81.
Ἀμανὸν ὄρος 15.
Ἀμάσεια 121 κ. ἑ. 391. 397. 401. — μητρόπολις αὐτῆς 95—μῆλα 382—σαντζάκιον 121 κ. ἑ.—κλῖμα 125.
Ἀμάσρα (Ἅμαστρις) 101.
Ἀμισὸς (Σαμψοῦς) 77 κ. ἑ. 94 391. 394. 401. 407.—καζᾶς αὐτῆς 76.
Ἀμόριον 51. 132.
Ἀμπὰς-δὰγ 13.
Ἀμπουλλιὸν-γγιὸλ (βλ. Ἀπολλωνία).
Ἀνάβαρζα ἢ Ἀνάζαρβα 178.
Ἀνακοῦ 152.
Ἀναμοὺρ (βλ. Ἀνεμούριον).
Ἀναξαγόρειος σχολὴ 309.
Ἀναστασιάδης Ἰωάννης μητροπολίτης Καισαρείας 138.
Ἀναστασίας ἁγ. ἐκκλησία ἐν Ὀρὸς-κιοῖ 326.
Ἀνατολῆς ὀνομασία (Μ. Ἀσίας) 2.
Ἀνατολοὺ-καβὰκ 184. 385. 386. 398. — φενὲρ 184 — χισὰρ 184. 185.
Anaua lacus (Ἀτζὶ-τοὺζ-γγιὸλ). 32.
Ἀνδράκι (Ἀνδριάκη) 44. 162.
Ἀνδρονίκιον (Ἐνδιρλίκι) 138.
Ἀνεμούριον (Ἀναμοὺρ) 16. 45. 177.
Ἀνέων ἐπισκοπὴ 338.
Ἀνθέμιος (ἀρχιτέκτων ἁγ. Σοφίας) 337.
Ἄνθιμος ς΄ ὁ Κουταλιανός, πατριάρχης Κ/πόλεως 270.
Ἀνσαρῖται 53.
Ἀντάλια (βλ. Ἀττάλεια).
Ἄντανα (βλ. Ἄδανα).
Ἀντζιλὰρ 420.
Ἀντιγόνη (Πάνορμος, Πουργὰς-ἀδασὶ) 189 κ. ἑ.
Ἀντίνοος εὐνοούμενος Ἀδριανοῦ 99.
Ἀντίκραγος (Μπουρνᾶ-δὰγ) 15. 17.
Ἀντιόπη (Ἀμαζὼν) 73.
Ἀντιόχεια (κοιλάδος Μαιάνδρου) 374 — Πισιδίας 147 — ἡ πρὸς Σάρῳ (Ἄδανα) 170.
Ἀντιρρόβιθος (νῆσος) 193.
Ἀντίταυρος (Μπὶν-Μπονὰ-δὰγ) 15. 16. 406.
Ἀντίφελλος 43. 44. 162.
Ἀξάριον (Θνάτειρα, Ἀκ-χισὰρ) 326 κ. ἑ. 367. 369.
Ἀξιὰ ἢ Ἀκτσέϊ 270.
Ἀπάμεια 224. 286. 347.
Ἀπανωχώρ 87.
Ἀπηγανοῦσα (νησὶς) 266.
Ἀπολλωνία (Ἀρτυνία, Ἀπολλωνιᾶτις, Ἀμπουλλιὸντ-γγιὸλ) 25. 33 κ. ἑ. 256 κ. ἑ. — ἡ πρὸς Ρυνδάκῳ 258. 259.
Ἀπόλλωνος ναὸς ἐν Ἱεραπόλει 348.
Ἀπτὰλ 76.
Ἀραβάνιον 151.
Ἄραβες 50 κ. ἑ. 53. 63.
Ἀραβισὸς (Ἀραμπισὸν) 153.
Ἀράκλη 68.
Ἄραξα 361.
Ἀράπηδες 270.
Ἀραπλὰρ (Ἀφισιὰ) 270.
Ἀρὰτς 97 — τσάϊ 98.
Ἀρβανιτοχώρι 224.
Ἀργαῖος (Ἐρτζιγιὰζ-δὰγ) 11. 386. 412.
Ἀργαλῆ 67.
Ἀργανὰ-μαδὲν 421.
Ἀργανθώνιος (Σαμανλῆ-δὰγ) 20. 404. 414.
Ἄργεννον (Ἄσπρος κάβος, Ἄσπρα χώματα) 40.
Ἀργύρεια ἢ Ἀργύρια (Καραϊδὶν) 71. 261. 419.

Ἀργυρόπολις (βλ. Γκιουμοὺς-χανέ).
Ἄρδασα 83 κ. ἑ.
Ἀρετσοῦ (Ρύσιον) 195.
Ἄρεως νῆσος ἢ Ἀρητιὰς (Κρασοὺν-ἀδασὶ) 73.
Ἀρίκλι (Γάργαρα) 211.
Ἀρκτόνησος ἢ Ἄρκτων νῆσος (βλ. Κυζικηνὴ χερσόνησος).
Ἀρμάσα 201.
Ἀρμένιοι 48. 52. 53. 94. 388. 418.
Ἀρμενοχώρι (χωρίον Πόντου) 71 — (κυζικηνῆς — Ἐρμενὶ-κιοὶ) 267.
Ἀρπαλοῦ 68.
Ἄρπασος (Ἀκ-τσάϊ) 28. 343. 373.
Ἄρσαδα 34.
Ἀρσινόη (Ἔφεσος) 321.
Ἀρσλὰν-μπέη-κιοϊ 201.
Ἀρτάκη (Ἐρτὲκ) 265 κ. ἑ. — οἶνος αὐτῆς 292.
Ἀρτέμιδος ναὸς εἰς τὰς Σάρδεις 329.
Ἀρτεμισία 350. 351.
Ἀρτυνία (βλ. Ἀπολλωνία).
Ἄρχαβις (Ἄρχαβα) 25.
Ἀρύκανδος βλ. (Μπασκὸζ-τσάϊ) 14. 29.
Ἀρχελαΐς (βλ. Ἀκ-σεράϊ).
Ἀρχέλαος Καππαδοκίας 4.
Ἀσαγὶ-κιοϊ 288.
Ἀσαρλὶκ (Βαργύλια) 355.
Ἀσία Ἑλάσσων 2.
Ἀσίας ὀνομασία 1.
Ἀσὶν (Ἰασὸς) 355.
Ἀσκανία (Ἰσνὶκ-γγιὸλ) 33. 290. 382.
Ascanius lacus (βλ. Βουλδοὺρ) 32.
Ἀσκληπιεῖον Περγάμου 318.
Ἄσκουρος (Ἄσκορος) 25.
Ἄσπενδος 161 κ. ἑ.
Ἄσπρα χώματα (Ἄργεννον) 40.
Ἀσσὰρ ὅρμος 44.
Ἄσσος 211.
Ἀστακηνὸς κόλπος 38.
Ἀστακὸς 200.
Ἀταρνεὺς 320.
Ἄτζα 374.
Ἀτζανὸς 319.
Ἀτζὶ-τοὺζ-γγιὸλ (Anaua lacus ἢ Τζαρντὰκ) 32.
Ἀτζὲμ-δὰγ 278. 280.
Ἀτίακος (Ἀδιηνὸς) 25.
Ἀτὶκ-τζαμὶ Χρυσοπόλεως 186.
Ἄτινα (Ἀθῆναι) 89. 94—σοὺ 25.
Ἄτρα 85.
Ἀττάλεια (Σαντάλια, Σαντέλια, Ἀντάλεια) 138 κ. ἑ. 420—κόλπος αὐτῆς 42. 44 κ. ἑ. — σαντζάκιον 158 κ. ἑ. 162.
Αὐγουσταῖον (Augusteum) 129. 130.
Αὐλίανα 85.
Αὐρηλιανὴ (Φρένελι) 272.
Ἀφγανοὶ 53. 63. 183.
Ἀφθόνη 269.
Ἀφισιὰ ἢ Ὀφιοῦσα (Ἀραπλὰρ) 270.
Ἀφιὸν-καρὰ-χισὰρ (Ἀκροϊνὸς) 234 κ. ἑ. — σαντζάκιον 284. κ. ἑ.
Ἀφκατοχώρ 87.
Ἀφνῖτις (Μιλητοπολῖτις, Μανιὰς-γγιὸλ) 34. 256.
Ἀφρικῆς ὀνομασία 1.
Ἀφροδίτη Κνιδία 358 — ναὸς ἐν Ἱεραπόλει 348.
Ἀφσάροι 53. 59.
Ἀφσὰρ-τσάϊ (Τάρσιος) 26.
Ἀχιρλὶ 312 κ. ἑ. 314.
Ἀχμετλί 330.
Ἀχοὺρ-δὰγ 287.
Ἄψαρος 13. 25.

Βαάνη (Σαπάντζα) 33.
Βαγνίτιον 82.
Βαδισάνη (Φαδισάνη, Φάτσα) 82. 94.
Βαζελῶνος μονὴ 70.
Βαθὺ (λιμὴν καὶ κόλπος Λυκίας) 43. 44. 162. — κώμη Κυζικηνῆς χερσονήσου 267.
Βαθὺς (Τσουλχούμπα) ποταμὸς πλησίον τοῦ Βατοὺμ 25.
Βαιαὶ (Παγιὰς) 179.
Βαϊνδήριον 322. 370.
Βαϊνδὶρ 104.
Βαϊραμὶτς 210. 214. 423.
Βακατζὶκ 76.
Βακουρλοὺκ 422.
Βάκφι - κεμπὶρ (καζᾶς σαντζακίου Τραπεζοῦντος) 64.
Βακλὶς 162.
Βάλβουρα 6.
Βαλιδὲ-τζεδιδ 186.
Βάνα μονὴ Ἀρμενίων εἰς τὴν Ἄγκυραν 128.
Βανὰζ-τσάϊ 283.
Βανὶ-κιοϊ 185.
Βαρβάρας ἁγ. πατρὶς καὶ μονὴ 123.
Βαργύλια (Ἀσαρλὶκ) 355.
Βαργύλιος ἢ Βαργυλικὸς κόλπος (ὁ ἄλλως Ἰασικὸς) 41. 355.
Βάρις (βλ. Σπάρτη).
Βασαρὰ-σοὺ 146.
Βασιλικὸς κόλπος (Ἀκμπουκι) 41.
Βάσσης ἁγ. τάφος 270.
Βατοὺμ 25.
Βαφὶ (πεδιὰς) 356—Βαφὶ-δενιζ (λατ-

μικὸς κόλπος, Μπαστάρδα θάλασσα) 34. 339. 341. 344.
Βάχιρες 94.
Βεγιὰδ-δὰγ γιαϊλασὶ 22.
Βεγιάζ-σοὺ 158.
Βέζιρα ἢ Βεζιριὲ 120.
Βεζὶρ-κιοπροὺ 124. 402. 404. 417.
Βέϊκος (βλ. Μπέϊκος).
Βενιαμὶν Λέσβιος 276.
Βέσβικος (Καλόλιμνος) 204.
Βεχρὰμ-κιοϊ 211.
Βηλόκυμα (βλ. Μπίλετζικ).
Βίγα (Πηγὴ ἢ Πηγαὶ) 209 —σαντζάκιον αὐτῆς 8. 208 κ. ἑ.—τσάϊ (Γράκος) 26. 209.
Βιθυνία 3. 4.
Βιθύνιον (βλ. Μπόλου).
Βιθυνοὶ 48.
Βίλετζικ (βλ. Μπίλετζικ).
Βιλλαῖος (Φίλιας-σοὺ) 23. 98.
Βιρὰν-σεχὶρ 104.
Βλασίου ἁγ. ἐκκλησία ἐν Μισθῇ 152.
Βοάνη (Σαπάντζα) 33.
Βόας (βλ. Ἄκαμψις).
Βογάζ-κιοϊ (βλ. Μπογάζ-κιοϊ).
Βογιουκ-μιλὰν-τσάϊ (Ὕπιος) 101.
Βόνος 67.
Βόριον 269.
Βόσπορος 37 κ. ἑ. 418.
Βόσνιοι 53. 62.
Βουβὼν 6.
Βουδρούμιον (Ἁλικαρνασσὸς) 349 κ.ἑ. 361.
Βουλανὶκ-δερὲ καὶ καζᾶς 179.
Βουλὰτ-χανὲ (Πλάτανα) 67.
Βουλδοὺρ (βλ. Βουρδούριον).
Βουλτζὲ-κιοϊ 319.
Βουνάρμπαση (Προύσης) 220. 403.—(Τροίας) 212.—ποταμὸς 26.
Βουλγαρ-δὰγ (βλ. Μπουλγὰρ-δάγ).
Βουρδοὺρ καὶ Βουρδούριον (πόλις, λίμνη καὶ σαντζάκιον, Μπουλδοὺρ) 32. 165.
Βουρνόβας (Πρινόβαρις) 18. 298. 306. κ. ἑ.
Βουρλὰ (βλ. Βρίουλα).
Βουρχανιὲ (Κεμέριον) 272 κ. ἑ.
Βοῶνος λιμὴν (Τσὰμ-μπουρνού, Βῶνα) 75.
Βραγχίδαι 342.
Βρίουλα (Βρουλὰ ἢ Βουρλὰ) 309. κ.ἑ.
Βρύας (Μάλτεπε) 193.
Βυζαντιακὸν κλῖμα 377.
Βῶλος (νησὶς) 43.
Βῶνα (Βοῶνος λιμὴν) 75.
Caralitis lacus (βλ. Μπέη-σεχὶρ).
Castra Comneni βλ. Κασταμονή).
Γάγγρα ἢ Γάγγραι (πόλις καὶ σαντζάκιον, Τσάγγρι ἢ Κάγγαρι) 103. κ. ἑ. 382.
Γαζῆ-Χουγγιὰρ (τζαμίον Προύσης) 219.
Γαϊδουρονήσι (Τραγία) 28.
Γαλάται ἢ Γαλλόγραικοι 7. 50.
Γαλατία 3. 7.
Γαλικίνης (ἔξαρχία) 70.
Γαλιμῆ 269.
Γαλλόγραικοι (Γαλάται) 7. 50.
Γάργαρα (Ἀρίκλι) 211.
Γάργαρον (κορυφὴ Ἴδης) 19.
Γαρσάουρα (Ἀκ-σεράϊ) 157.
Γελκὲν-δὰγ (Ἀετὸς) 198.
Γενήτης (ἀκρωτήριον) 75.
Γενὶ-καζακλὰρ 262.
Γενὶ-κιοϊ (χωρίον Τριπόλεως Πόντου) 71—(Ἐρυθραίας) 315—(Καινούργιο χωριό, Νεοχώριον, περιφερείας Σωκίων) 337.
Γενὶ-σεχὶρ 288 κ.ἑ. 282. 420.
Γενὶ-παζὰρ 374.
Γένιτζε-μπουνὰρ 313.
Γένιτζε-Φώτου (βλ. Νέα Φώκαια).
Γενὶ-τζουμὰ τζαμὶ 65.
Γενιτσαροχώρι (Γενιτσαριῶτες, Κιουτσουκ-κιοϊ) 274. 276.
Γενὶ-χὰν 114 κ.ἑ.
Γεντὶ-μπουροὺν (Ἑπτὰ Κάβοι, Σάττα Κάβοι) 15. 43.
Γερέγκουμε (Ἱερὰ κώμη) 346.
Γέρενις-τσάϊ (βλ. Ἴνδός).
Γέρμα 132.
Γερμανικούπολις (Ἐρμενὲκ) 176.
Γέρμη (βλ. Σόμα).
Γερμιλὶ (ποταμὸς βλ. Λύκος).
Γέροντας 338. 342.
Γεωργιανοὶ (ἢ Ἴβηρες) 53. 62. 94.
Γεωργίου ἁγ. μονὴ Ἀντιγόνης 190—Πριγκίπου 192—Χάλκης 191—συνοικία Ἴμερας 87.
Γιγιὰ-κιοϊ 319.
Γιαϊλὰ 312.
Γιάλοβα (Δρέπανον ἢ Δρεπάνη, Ἑλενόπολις) 201 κ.ἑ. 206.
Γιάλοβατς 165.
Γιάμουρτζα 73.
Γιαμουρταλὶκ ὅρμος 45. 179 κ.ἑ. 182.
Γιαμπάε-ἀμπὰτ 142.
Γιάμπολι ἢ Γιάμπολου-δερεσὶ (Ἰωαννουπόλεως ποταμὸς) 68. 86.
Γιαννάντων 86.

Γιαπιτζὶ-κιοϊ (Καμπὲρ-μπαχτζὲς) 267.
Γιαρπούτης καζᾶς 178.
Γίγα 89.
Γιεζὶλ-ἰρμὰκ (βλ. Ἶρις).
Γιεσὶλ-τζαμὶ (Προύσης) 222 — (Νικαίας) 291.
Γιεκλὲκ 152.
Γιέμουρα 67.
Γιλδὶζ-ἐλλὶ (καζᾶς) 114.
Γιλδιρὶμ-τζαμὶ (Προύσης) 222.
Γιόβα ἢ Γκιόβα (Ἴδυμα ἢ Ἰδύμη) 349.
Γιουκσέκουμ 358 κ.ἑ. 361. 422.
Γιουνὰν-κιοϊ 354.
Γιοὺν-ἀδασὶ (βλ. Μοσχονήσια).
Γιουρουὺκ (τάπητες) 213.
Γιουρούκιδες ἢ Γιουροῦκοι 53. 58 κ.ἑ. 364. 406. 412. 417.
Γιουσὰ-δαγὶ 198.
Γιοὺτ-δὰγ (βλ. Ἴμβαρος).
Γιοφύρι 273.
Γίροβα 344.
Γκέδις (Κάδος) 283 κ.ἑ.—τσάϊ (βλ. Ἕρμος).
Γκεΐβε (Κύβαλα, Κύβαλον) 204. 206.
Γκὲκ-μεντρεσὲ 114.
Γκὲκ-δὰγ 401. 404. 414.
Γκὲκ-σοὺ (μπουγιούκ, κιουτσούκ) 185.
Γκεμὶν-μπὲλ 419.
Γκεμλὶκ (βλ. Κίος).
Γκέμπεκ 375.
Γκέρεμε (Κέραμος) 349.
Γκέρενδε ἢ Γέρεντε 102.
Γκέσνε 422.
Γκιαούρ-Ἐρέγλι (Τεπέκιοϊ) 202.
Γκιαούρ-κιοϊ (Χριστιανοχώρι) 319—(πλησίον τῆς Ἀγκύρας) 47.
Γκικὶλ-χισὰρ 165.
Γκιὸκ-ἰρμὰκ (παραπόταμος Ἅλυος) 24. 96. 106.
Γκιὸκ-σοὺ (βλ. Καλύκαδνος).
Γιόλδε 331.
Γκιονὲκ ἢ Τορπαλὶ 102.
Γκιόνεν (Ἀρτεμις Θερμαία) 261—τσάϊ (Αἴσηπος) 19. 25.
Γκιόρδες (Julia Gordus) 332. 364. 365.
Γκιορνέλλια 317.
Γκιουρούν 115. 126—σοὺ 113.
Γκιὸς-τεπὲ 299. 307.
Γκιουζὲλ-σεράϊ 64.
Γκιουλ-μπαχτζὲς 40. 309. 313.
Γκιουλὲκ-μπογὰζ (βλ. Κιλίκιαι Πύλαι).
Γκιοὺλ-σεχὶρ (Ἀραβισὸς) 153.
Γκιούμενεκ (βλ. Κόμανα).
Γκιούμενες 337.
Γκιουμουλδὰρ 14. 23.
Γκιουμουὺς-δὰγ (Θώραξ) 17. 18.
Γκιουμουὺς-χανὲ (Ἀργυρόπολις) 84 κ.ἑ. 384. 388—Σαντζάκιον 83 κ.ἑ.
Γκιουμουὺς-χατζῆ-κιοϊ 125. 126. 419.
Γκιούνεϊ 375. 376.
Γλαῦκος (κόλπος, ὁ τῆς Μάκρης) 43 — ποταμὸς (Κάργος-τσάϊ) 29 — (Τσουφρού-τσάϊ, παραπόταμος Μαιάνδρου) 370.
Γλούβινα 86.
Γοργορᾶ (Γρηγορᾶ) 89.
Γόρδιον ἢ Γορδίειον 131.
Γούλιος ἢ Καραγὰτς 257.
Γουμερᾶς μονὴ 85.
Γράνικος (Τσὰν-τσάϊ ἢ Βίγα-τσάϊ) 19. 25. 26.
Γρηγόριος (βλ. Κίρκορος).
Γυγαία (Μέρμερε-γκιόλ, Gygaia limne) 34.
Γυμνὸ 277.
Γωνία 267.

Δάβριτζε ἢ Δίβριτζι 115
Δαγαρδὶ 263. 421.
Δὰγ-χαμὰμ 202.
Δάδια ἢ Δάτζα 357.
Δαίδαλα 15. 359.
Δακίβυζα (Κέπζε) 194. 195.
Δαλαμὰν-τσάϊ (βλ. Ἴνδός).
Δάλιαν (χωρίον) 212—τσάϊ (βλ. Κάλβις).
Δάμαλις 187.
Δαμὰτ-Ἰβραὴμ πασᾶς 153.
Δάριτζα 195 197.
Δαρδανέλλια (Καλὲ-ἰ-σουλτανιέ, Τσανὰκ-καλεσὶ) 208 κ. ἑ. 216. 427.—σαντζάκιον αὐτῶν (ἢ Βίγας) 8. 208 κ. ἑ.—σαντζακίου γενικαὶ εἰδήσεις 212 κ. ἑ.—ὁδοὶ 214. 215.
Δάρδανος 209.
Δάρεντε 115.
Δάριτζα 195. 418
Δαροὺτ-χαντὶτ-μετρεσὲ 114.
Δασκαλιὸ 276 κ. ἑ.
Δάτζα (Δάδια) 357.
Δαφνοπόταμος 25.
Δεβελλοὺ-καρὰ-χισὰρ 140.
Δεβρὲκ 103—τσάϊ 24. 99. 392. 407.
Δεβρικιὰν—ἰρμὰκ 97.
Δεγιρμὲν-μπουρνοὺ 216.
Δεϊρμεντζὶκ 374. 424.
Δελῆ-τσάϊ 24.

Δέλιτζε-τσάϊ 24.
Δεμιρδίσιον 225.
Δεμὶρ-καπού 221. 421
Δεμερτζὶ ἢ Δεμιρτζὶ (πολίχνη καὶ καζᾶς σαντζακίου Μαγνησίας) **332**—ἕδρα τοῦ καζᾶ Τσὰλ σαντζακίου Δενιζλὶ) **346**—δὰγ (Τῆμνον) 284. 332.
Δέμπρε ἢ Τέμπρε (βλ. Μύρα καὶ Μύρος).
Δενεῖρ-οβασὶ (βλ. Δινέρ).
Δενὲκ-μαδὲν 133.142.
Δενιζλὶ πόλις καὶ σαντζάκιον 344 κ. ἑ.
Δενὶκ-τὰς 172.
Δερέν-κιοϊ 369.
Δζαβὶς-δερὲ 80.
Δζεβδὲτ-πασᾶς 61.
Δζίδδε **97**.
Δῆλα ἢ Δῆλος 152.
Δήμητρα (βρεττανικοῦ μουσείου) 358—ἱερὸν αὐτῆς ἐν Περγάμῳ 318.
Δημητρακέλλης (βλ. Ἰωάννης Οἰκονόμος).
Δημόνησοι (βλ. Πριγκιπόνησοι).
Δία, Διὸς πόλις (βλ. Ἀκτσὲ-σεχίρ).
Διαβατὴ 267.
Διαρβεκὶρ (ροιαὶ) 382.
Διβὲρ (Τλῶς) 162. 361.
Δίβριτζι ἢ Δάβριτζε 115.
Δίδυμα 341 κ. ἑ.
Δικαιόσημον (βλ. Τσεβισλίκ).
Δικελὶ 318 κ. ἑ. 365—κόλπος 39.
Δίνδυμον (Μυσίας ὄρος Μουρὰτ-δὰγ) 19. 402. 421.—Κυζικηνῆς χερσονήσου, Καπού-δὰγ) 19. 265.
Δινὲρ (ἢ Δινεῖρ-ὲβασί, Κελαιναὶ) 17. 28. **286**. 370.
Διός βωμὸς ἐν Περγάμῳ 318.
Διοσκουριὰς 94.
Διόσπολις (βλ. Νεοκαισάρεια).
Διποϊλὰς-δὰγ 15.
Δολιχίστη (νῆσος Κάκκαβα) 44.
Δομοὺκ-τσάϊ (παραπόταμος Πυράμου) 31.
Δορύλαιον ἢ Δορυλάειον (βλ. ἐσκὶ-σεχίρ).
Δουδὲν-σοὺ ἢ τσαΐ (βλ. Καταρράκτης).
Δούμανις-δὰγ 422.
Δουμπρὲκ-σοὺ (Σιμόεις) 19. 26.
Δοῦντζε **101**.
Δουρὰκ 257.
Δουρὰν-δὰγ 23.
Δρακοῦς 267.
Δύο Ἀδέλφια ἢ δύο Μαστοὶ ἢ Ἰκὶ-Καρντάς. 18. 37.
Δυτικῶν κοιλάδων κλῖμα 377.
Δωμάτια 338.
Δωρὶς 6.—Δωρίδος κόλπος 45.

Ἑβραῖοι 53. 55 κ. ἑ.
Ἔγγιουρου (βλ. Ἄγκυρα)—Ἐγγιουρὶ ἢ Ἔγγιουρου-σοὺ (ἢ τσάϊ, Ἀγκύρας ποταμὸς) 22. 128. 130.
Ἐγερδὶρ (λίμνη καὶ πόλις) 15. 32. **164** κ. ἑ.
Ἐγρὶ-λιμὰν 312.
Ἐδρεμὶτ (Ἀδραμύττιον) **270** κ. ἑ.
Ἐδρενὸς (βλ. Ἀδρανός).
Ἐζινὲ 210. 214.
Ἑκατόνησοι (βλ. Μοσχονήσια).
Ἐλαία 318.
Ἐλαιοῦσα—Σεβαστὴ (Ἁγιὰς) 175.
Ἐλαϊτικὸς (κόλπος, Τσανταρλὶ) 27. 39. 319.
Ἐλβισλὶκ 262.
Ἐλεγμοὶ 224.
Ἐλεούσης ἄκρα 64.
Ἐλιμπλὲρ 421.
Ἕλλανικοι ἢ Ἕλλανοι 103.
Ἕλληνες 49. 52. **53** κ. ἑ. 94.
Ἕλλες-μπουρνοῦ (Μαστουσία Ἄκρα) 217.
Ἕλλης ναυμαχία 217.
Ἑλλήσποντος 38. 214 κ. ἑ.
Ἐλμὰ-δὰγ 142
Ἐλμαλὶ **160**.
Ἐλμὰ-σοὺ 128.
Ἐμὶρ-ἀλῆ-ἀδασὶ (βλ. Καλόλιμνος).
Ἐμιρλὶ 421.
Ἐμὶρ-δὰγ 19.—χαμὰμ 331.
Ἐμπὲρ-γκιὸλ 32.
Ἐνδιρλίκι (Ἀνδρονίκιον) **138**.
Ἔντερεζ 117. 419.
Ἐξάπολις δωρικὴ 350. 358.
Ἐπισκοπὴ 349.
Ἑπτὰ Κύβοι (Γεντὶ-μπουρούν, Σέττε Κάβος) 15. 43.
Ἐρέγκιοϊ **193**. 196.— ἢ Ρέγκιοϊ (σαντζακίου Βίγας, Ὀφρύνειον ἢ Ὀφρύνιον) **210**.
Ἐρέγλι (Κύβιστρα, Ἡράκλεια) 15. **148**—(λίμνη, Ἀκ-γγιὸλ) 32.
Ἐρμενὲκ (Γερμανικούπολις) **176**.
Ἐρμενὶ-κιοϊ (Κυζικηνῆς, Ἀρμενοχώρι) 267. 425.
Ἕρμος (Γκέδιζ-τσάϊ) 27. 324.—κοιλὰς αὐτοῦ **367** κ. ἑ. 397.
Ἐρμπαὰ ἢ Χερὲκ **119**.
Ἑρμώνασσα (βλ. Πλάτανα).
Ἐρσεῆλ 71.

Ἐρτὲκ (Ἀρτάκη) 265.
Ἐρτογρουὶλ 51—σαντζάκιον (βλ. Μπίλετζικ).
Ἐρτζιγιὰζ-δὰγ (Ἀργαῖος) 11.
Ἐρυθραὶ (Λυθρὶ) **312**. 313.
Ἐρυθραία (χερσόνησος) **39** κ. ἑ. 308 κ. ἑ.
Ἐσελῆ 71.
Ἐσὲν-τσάϊ (βλ. Ξάνθος).
Ἐσκὶ-Ἀναμοὺρ 177.
Ἐσκὶ-Ἀττάλεια 162.
Ἐσκὶ-Καπλουτζὰ (πηγὴ Προύσης) 219.
Ἐσκὶ-καρὰ-χισὰρ (Σύνναδα) 286.
Ἐσκὶ-σεχὶρ (Δορύλαιον ἢ Δορυλάειον) 22. **231** κ. ἑ. 390. 412.
Ἐσκὶ-Σταμπουὶλ (ἀκρωτήριον) 212.
Ἐσκίτζε (Ἀϊνάτι) 258.
Ἐσκὶ-Φώτζα (βλ. Παλαιὰ Φώκαια).
Ἐσκὶ-χισὰρ (Φιλοκρήνη) 195—(Νῦσα) 374.
Ἐσμὲ (καζᾶς) 332.
Ἐτζὲ-γγιὸλ 34.
Εὐγενίου ἁγ. ἐκκλησία Τραπεζοῦντος 65.
Εὔδοξος (ἀστρονόμος) 358.
Εὔδων (Ταμπὰκ-τσάϊ) 335.
Εὔηνος (Φρένελι-τσάϊ ἢ Καραντιρὲκσοὺ) 271.
Εὐμορφοχώριον (Ζεμάλα) 154.
Εὔξεινος 415.
Εὐπατορία 98.
Εὐρυμέδων (Κιοπρού-σοὺ) 16. 30. 44.
Εὔρωμος 355.
Εὐρωπαῖοι 53. **63**. 388.
Εὐρώπης ὀνομασία 1.
Εὐφημίας ἁγ. βασιλικὴ 187. 188.
Ἐφεντσουκούρ 308.
Ἔφεσος 374.
Ἐτσμιατσὶν ἀρμενικὸν Πατριαρχεῖον 55.

Ζάγατις (Ἀτίνα-σοὺ) 25.
Ζαλέλα (Ζεμάλα) 154.
Ζαμάντι (ποταμὸς) 59.
Ζάναας 319.
Ζανβακάτων 87.
Ζάρα 23. **114**. 419. 421.
Ζάρχα 68.
Ζαυτοῦ ἁγ. Γεωργίου μονὴ 85.
Ζαφράμπολις (Θεοδωρούπολις) 97.98. 99. 396. 397. 401. 416.
Ζεϊμπέκηδες 53. 59.
Ζεϊτινλὶ 314.
Ζεϊτοὺν 383.
Ζεϊτουνλούκ 181.
Ζεϊτοὺν-μπουρνοὺ (Κρώμνα) 101.
Ζεμάλα (ἢ Ζαλέλα, ἢ Τζεμίλ, Εὐμορφοχώριον) **154**.
Ζευγιόχω 68.
Ζεφύριον 30. 350.
Ζῆλα (Ζήλιε), Ζηλῖτις χώρα 119. 391.
Ζιλμερὰ 67.
Ζιντζίδερε (Φλαβιανά;) **138**—σχολὴ αὐτοῦ 138. 143.
Ζὶρ (καζᾶς) 130.
Ζουγγουλδὰκ **100**. 101. 423.
Ζουρὲλ 89.

Hadriani ad Olympum (βλ. Ἀδριανοί).

Ἡλίου ἀκρόπολις 89.
Ἡλιούπολις (Μερζεφοὺν).
Ἡράκλεια (Πόντου) 94. — (βλ. Ἐρέγλι) — (παρὰ τὸν Λάτμον) 41. 339. 341.
Ἡράκλειον (Τεπὲ-κιοϊ) 202.
Ἥρας ἱερὸν ἐν Περγάμῳ 318.
Ἡσυχαστὴς ἅγ. Ἰωάννης 116.

Θεῖρα (Τίρε) **323**. 370.
Θέκλα ἁγία 176.
Θεμίσκυρα (Τσαρσαμπᾶ;) 24. 79 κ. ἑ.
Θέμπεδα 85.
Θεοδωράντων 86.
Θεοδωρούπολις (βλ. Ζαφράμπολις).
Θεοσκεπάστου ναὸς ἐν Τραπεζοῦντι 65.
Θερμώδων (Τέρμε τσάϊ)) 24. 79.
Θηβάσιον (Σογιοὺτ) **289** κ. ἑ.
Θήβη Ὑποπλακίη 271. 272.
Θοανία (Τόνια) 60. 95.
Θυάτειρα (βλ. Ἀξάριον).
Θύμβρης (Πουρσὰκ). 20. 22. 392.
Θύμβριος (Κεμὰρ-σοὺ) **26**.
Θωμάντων 87.
Θώραξ (Γκιουμουὺς-δὰγ). 17. 18.

Ἰασικὸς κόλπος 41. 455.
Ἰασονία. 94.
Ἰασόνιον ἀκρωτήριον 75.
Ἰασὸς (Ἀσὶν) 355. 356.
Ἴβηρες (Γεωργιανοὶ) 53. 61. 94.
Ἰβρίντι 260.
Ἴδη (Κὰς-δὰγ) 19, 415.
Ἴδυμα ἢ Ἰδύμη (Γιόβα). 349.
Ἱερὰ Ἄκρα (ἢ Χελιδονία) 5. 15. 43.
Ἱερὰ Κώμη (Γερέγκουμε) 346.
Ἱεράπολις 345. **347**. κ. ἑ. 369.
Ἱερὸν (ἀκρωτήριον) 36.
Ἱεροσολύμων ἀρμενικὸν πατριαρχεῖον 55.

Ἰκὶ-Καραντὰς (βλ. Δύο Ἀδέλφια).
Ἰκόνιον (Κόνια) 144 κ. ἑ.—βιλαέτιον αὐτοῦ, 9. 143 κ. ἑ. — σαντζάκιον 144 κ. ἑ.—βιλαετίου γενικαὶ εἰδήσεις 165 κ. ἑ.—κάτοικοι 167.—Ἕλληνες 167.—πεδιάδος ἄρδευσις 168.
Ἰλγας-δὰγ 13.
Ἰλγὶν (Τυρίαιον) 32. 147 κ. ἑ.
Ἴλιος. 19. 212.
Ἰλιτζα 148. 330.
Ἰλιτζέ-κιοϊ 423.
Ἴλοσὸν 151.
Ἰμαρὲτ τέμενος Τραπεζοῦντος 65.
Ἴμβαρος (Γιοὺτ-δάγ, Τζανζὶλ-δάγ, Καρὰ-γιεντὶκ-δὰγ) 16.
Ἴμερα 87.
Ἰνδὸς ποταμὸς (Γερενὶς ἢ Δαλαμὰντσάϊ) 6. 29.
Ἰνεγκιὸλ (Ἀγγελόκυμα) 239. 421. (ΝΑ Φιλαδελφείας) 95. 369.
Ἰνεϊ 375.
Ἰνέπολις (Ἰνέμπολου Ἀβώνου Τεῖχος, Ἰωνόπολις) 96 κ. ἑ. 396. 409.
Ἰντζὲ-μπουροὺν (Συριὰς) 36.
Ἰντζέσου 128. 140.
Ἰντζιρλὶ 22. 32.
Ἴρις (Γιεζὶλ-ἰρμὰκ) 22. 24. 79. 80. 418.
Ἰσαυρία 3. 6. κ. ἑ.
Ἴσαυροι. 7. 49.
Ἰσικλὶ 375.
Ἰσκελὶπ 104.
Ἰσλάμ-κιοϊ 375.
Ἰσλαχιὲ (Νικόπολις) 179.
Ἰσμαὴλ-μπέη, τζαμίον Κασταμονῆς 96.
Ἰσμαϊλὰρ 319.
Ἰσμὶρ (βλ. Σμύρνη).
Ἰσμὶτ (βλ. Νικομήδεια).
Ἰσνὶκ (βλ Νίκαια) — γκιὸλ (βλ. Ἀσκανία).
Ἰσπάρτα (βλ. Σπάρτη).
Ἰστανὸς 130.
Ἰστιφὰν (Στιφάνη) 106.
Ἰσχανάντων 86.
Ἰσχόπολις 71.
Ἰτσιλὶ (σαντζάκιον βιλαετίου Ἀδάνων) 175 κ. ἑ.
Ἴτς-καλὲ 144.
Ἰωάννης ἅγιος (βλ. Κλαζομεναί).
Ἰωαννῖται 351.
Ἰωάννου ἁγ. μονὴ Ἴμερας 87.
Ἰωαννουπόλεως ποταμὸς (βλ. Γιάμπολου-δερεσί).
Ἴωνες 49. κ.ἑ.
Ἰωνία 5.
Ἰωνόπολις βλ. Ἰνέπολις).

Καβακοὺμ 319.
Καβαλία ἢ Καβαλὶς 3. 6.
Κάβειρα (βλ. Νεοκαισάρεια).
Κάβζα 124.
Κάβο-κριὸ (βλ. Τριόπιον).
Κάγγαρι (βλ. Γάγγρα).
Καγιὰ (βλ. Λιβίσιον).
Καγιὰ-ἁλτὶ 150.
Καγιάμπαση 150.
Καγιατζὶκ 421.
Καδὶ-καλὲ 423.
Καδί-κιοϊ ἢ Ἄνω Ἀμισὸς 77.
Καδὶ-καλεσὶ 420.
Κάδμος 14. 16 κ. ἑ.
Κάδοι (βλ. Γκέδιζ).
Καζακλὰρ 262.
Καζανλὶ 174.
Καζὰν-ὀγλοὺ 61.
Κάζ-οβα ἢ Κόσσοβα (λίμνη) 126.
Κάϊκος (Μπακὺρ-τσάϊ) 27. 327.—κοιλὰς αὐτοῦ 27. 366. κ. ἑ. 397.—προσχώσεις 39.
Καινούριο χωριὸ (Γενί-κιοϊ ἢ Παλκίτζα τῆς κυζικηνῆς χερσ.) 267—(τῆς περιφερείας Σωκίων) 337.
Καΐρης Θεόφιλος 276.
Κάϊς-δάγ. 198.
Καισάρεια (Μάζακα, Εὐσέβεια ἡ πρὸς Ἀργαίῳ, Καϊσερὶ) 136 κ. ἑ. 397—σαντζάκιον αὐτῆς 136 κ. ἑ.— παστουρμᾶς 141 κ. ἑ.— μῆλα 382. — ὑφαντικὴ 142. — (Τράλλεις) 337.
Κάκκαβα (Δολιχίστη). 44.
Καλαμάκι (Φοινικοῦς) 43. 161. 361.
Καλὲ-κιοϊ 81.
Καλάμενα-δερὲ 67. 68.
Κάλαμος 277.
Κάλαργα 319.
Καλασάνιον 255.
Κάλβις (Δάλιαν-τσάϊ) 14. 29. 358.
Καλὲ-ἰ-σουλτανιὲ (βλ. Δαρδανέλλια).
Κάλετζικ 131. 382.
Καλλίμαχος 78.
Καλλογιάννης Ἕλλην ἀρχιτέκτων 114.
Καλμὲκ (ἀκρωτήριον) 64.
Καλόλιμνος ἢ Καλώνυμος (Βέσβικος, Ἐμὶρ-ἀλῆ-ἀδασὶ) 204 κ. ἑ.
Καλοπόταμος (βλ. Ὄφις).
Κάλπη (Κέρπε) 195 κ. ἑ.
Καλύκαδνος (Γκιὸκ-σοὺ ἢ Σελέφκεσοὺ) 14. 30.
Κάλυνδα 359.
Καμπὲρ-μπαχτζὲς (Γιαπιτζὶ-κιοϊ) 267.

Καμπαέτιον 338.
Κάνη ἢ Κάναι (πόλις) 27 — (ὄρος Καρὰ-δὰγ) 27.
Κᾶνις (Χαρσιώτης) 70. 84. 88.
Καυλικᾶ 67.
Κάνλιτζα 184.
Καντέρογλους 222.
Καντιλὶ 185.
Καπῆ-κιοϊ 67.
Καπλὰν-δὰγ (βλ. Πακτύης).
Καππαδόκαι 48. 94.
Καππαδοκία 7 κ.ἑ.—ἡ πρὸς Πόντῳ 3.
Καπρία (λίμνη) 44 κ. ἔ.
Καποὺ-δὰγ (βλ. Δίνδυμον).
Καπσοὺτ 263.
Καρὰ-βεζὶρ 153.
Καραβιρὰν 384.
Καραγὰτς ἢ Γούλιος 257.
Καραγγιὸλ-δὰγ 72.
Καρὰ-γιεντὶκ-δὰγ (Ἴμβαρος) 16.
Καρὰ-δὰγ (πόντου) 24 — (βλ. Κάνη). 27.—(Ταύρου) 16. 17. 149.
Καρὰ-δερὲ 256.
Καραϊδὶν (βλ. Ἀργύρεια).
Καρὰ ἰσαλοῦ 172 κ. ἑ.
Καράκαγια 71.
Καρά-κιοϊ 323.
Καρακολὰρ 344.
Κάραλα 73.
Καρακανζῆ 68.
Καραμὰν (Λάρανδα) 148. κ. ἑ.—δυναστεία 146—κιοϊ 344 — τσάϊ 30. (Λαράνδων δίοδος) 8. 14.
Καραμανία 9. 11. 177—κλῖμα αὐτῆς 378 κ. ἑ.
Καραμάνογλου τζαμίον τοῦ Ἀκ-σεραΐ 158.
Κάραμβις 36.
Καρὰ μουρσὰλ (Πραίνετος) 201. 205. 206.
Καραόγλανία 326.
Καραμαντζὶκ 423.
Καραμπουνὰρ ἢ Τουζλοὺ-γγιὸλ 32. 424.
Καρὰ-μπουρνοὺ (Μέλαινα Ἄκρα). 18. 39.
Καραοσμάνογλου 325. 326. 337.
Καραπαγλὰρ 349.
Καραπούρνων χερσόνησος 312. 420. 421.
Καρασὶ σαντζάκιον (βλ. Μπαλουκεσέρ).
Καρὰ-σοὺ (Μέλας τῆς Καισαρείας) 24—(λίμνη) 32. 420.—(ποταμὸς τοῦ Πόντου) 68—(τοῦ σαντζακίου Μιλετζικ) 287. 288.
Καρατὰς (ἀκρωτήριον) 45. 45—(ἡ Μάγαρσος ἢ τὰ Μάγαρσα) 170 κ. ἑ. 179.—(προάστειον Σμύρνης) 299. 307.—(λόφος Ἀδραμυττίου) 271.
Καρατζᾶ—βιρὰν 104.
Καρατζᾶ-δὰγ 149.—ἐρὲν 422.
Καρὰ-τσάϊ (παραπόταμος Πυράμου) 31.
Καρατλῆ-τσάϊ (Ρῆσος). 26.
Καρὰ χισὰρ-σαρκὶ ἢ σεμπὶν (Κολώνεια) 115 κ. ἑ. 117. 126. 419.
Κάργος-τσάϊ (Γλαῦκος) 29.
Κᾶρες 49.
Καρία 3. 5 κ. ἑ. 340—παράλια αὐτῆς 361.
Καρίνα 338.
Καριπλὰρ 136.
Κάρλιγερ 222. 421.
Καρλοὺκ 67.
Κάρμαρι 357.
Καρμυλησσὸς (βλ. Λιβίσιον).
Κὰρς 178.
Καρσιακᾶς (Κορδελλιὸ) 306.
Καρτὰλ (βλ. Χαρταλιμή).
Καρχηδὼν 1.
Κὰς 161.
Κασαμπᾶς 329 κ. ἑ. 331. 368. 369. 386.
Κὰς-δὰγ (βλ. Ἴδη)—(βουνὸν πλησίον Τοκάτης) 118.
Κασταμονὴ (Κασταμπόλ, Castra Comneni) 96. 383—βιλαέτιον αὐτῆς 8. 95 κ. ἑ.—σαντζάκιον 96 κ. ἑ.—Γενικαὶ εἰδήσεις περὶ τοῦ βιλαετίου 106 κ. ἑ.—ὁδοὶ αὐτοῦ 110 κ. ἑ.—Ἕλληνες 111—μῆλα 382.
Καστέλλι 267.
Καστελλόριζον (Μεγίστη) 44. 162.
Κατακεκαυμένη 5. 283. 331. 397.
Καταονία 8.
Κατὶ κιοϊ (Χαλκηδὼν) 187 κ. ἑ.
Καταρράκτης (Δουδὲν-τσάϊ) 29. 44. 159.
Κατάτοπος (Σεϊτανλὶ, Σεϊτὰν-κιοϊ) 267.
Κάτω Παναγία 311.
Καῦνος 359.
Κάϋστρος (Κιουτσοὺκ-μεντερὲς-σοὺ) 28—κοιλὰς αὐτοῦ 28. 370 κ. ἑ.
Κεφὶκ (καζᾶς) 114.
Κεβρήνη (Ἀκ-μπουνὰρ) 212.
Κεγχρεαὶ 212.
Κεϊρὲζ 73.
Κελαιναὶ (βλ. Δινὲρ).
Κέλεμπε 327. 367—τσάϊ 327.
Κελεμπέσιον 337.
Κελένδερις (βλ. Κιλίντρια).
Κελόνσα 68.

Κεμὰρ-σοὺ (Θύμβριος) 26.
Κεμέριον ἢ Βουρχανιὲ 272 κ. ἑ.
Κέντερε (καζᾶς) 206.
Κεπὲτς (ὄρος) 71.
Κέπζε (Δακίβυζα) 194. 195. 405.
Κεπίκλησα 71.
Κεραμεικὸς (κόλπος τῆς Κῶ) 41 κ. ἑ. 362.
Κέραμος (Γκέρεμε) 349.
Κερασοῦς (Κιρεσοὺν) 72 κ. ἑ. 94. 420. —καζᾶς αὐτῆς 64. 74 κ. ἑ. 383.
Κέρεμπε-μπουρνοὺ (Κάραμβις) 36.
Κερμαστὴ ἢ Κρεμαστὴ 256. 259.
Κερμεάλεσι 311.
Κερμίρα 139.
Κέρπε (Κάλπη). 195 κ. ἑ.
Κεσὶς-δὰγ (βλ. Ὄλυμπος).
Κεστανὲ-δὰγ (βλ. Μεσσωγίς).
Κέστελ-τσάϊ (Κήτιος) 317.
Κέστρος 16. 44.
Κετσιλὶ-λιμὰν 184.
Κεφὲζ-μπουρνοὺ 209. 215.
Κήτιος (Κέστελ-τσάϊ) 317.
Κιανὸς κόλπος 38. 222.
Κίβυρα καὶ Κιβυρατικὴ 6.
Κίδρος 97. 101.
Κιδὶλ-οὺλ μπὰχρ 208.
Κιζὶλ-ἁδαλὰρ (βλ. Πριγκιπόνησοι).
Κιζὶλ-δὰγ (βλ. Πάγος).
Κιζὶλ-καγιὰ 288.
Κιζὶλ-ἰρμὰκ (βλ. Ἅλυς).
Κιζιλμπάσιδες 52. 57 κ. ἑ. 414.
Κὶζ-καλὲ 175.
Κιθάραινα 67.
Κιλικία 3. 8. 398. — Τραχεῖα ἢ Τραχειῶτις 8. — Πεδιὰς 8. 170.
Κιλίκιαι Πύλαι (Γκιουλὲκ-μπογάζ) 8. 14. 172.
Κιλίκων νῆσος (Χοϊνὰτ-καλεσὶ) 75.
Κιλίντρια ἢ Κιουλνὰρ (Κελένδερις) 177. 182.
Κιλισὲ-Χισὰρ 155.
Κιλὶτ-μπὰχρ 215. 216.
Κιλίτερε 152.
Κιλκὶτ-ἰμὰκ (Λύκος) 88.
Κιμμέριοι 48.
Κινίκιον 319.
Κιὸκ-δὰγ 16.
Κιοκσοὺν (Κουκουσὸς) 178.
Κιοπροὺ-σοὺ (βλ. Εὐρυμέδων).
Κίος (Γκεμλὶκ) 222 κ. ἑ. 422. ἑταῖρος Ἡρακλέους 223.
Κιοσὲ-δὰγ 23. 24.
Κιόσκ 374.
Κιὸς-τιπὶ 71.
Κιοστὲκ 424.
Κιουζεϊλὶ 319.
Κιουζελτζὲ ἢ Κιουζὲλ-σεχὶρ 99. 100.
Κιουζὲλ-χισὰρ 185.
Κιουλὲκ - μπογὰζ (βλ. Κιλίκιαι Πύλαι).
Κιουλνὰρ (βλ. Κιλίντρια).
Κιοὺπ-δὰγ 424.
Κιοῦρι 421.
Κιουρτζῆδες (Γεωργιανοὶ) 82.
Κιουτάχια (ἢ Κιουτάγια, Κοτύαιον ἢ Κοτυάειον) 278 κ. ἑ. 383. 401. 412. 421. 424.—σαντζάκιον αὐτῆς 278 κ. ἑ.—πεδιὰς 22—ἀχλάδια καὶ μῆλα 382—οἶνος 292.
Κιουτοὺν-ἀλῆ-ὀγλοῦ 61.
Κιουτσοὺκ-δερεσὶ 68.
Κιοὺτσοὺκ-κιοϊ (Γενιτσαροχώρι) 276.
Κιουτσοὺκ - Μέντερες-σοὺ (βλ. Κάϋστρος).
Κιουτσοὺκ-μπαχτζὲς 312.
Κιρασοὺν (βλ. Κερασοῦς)—ἀδασὶ (βλ. Ἄρεως νῆσος)—δερὲ 73.
Κιρὲτζ-χανὲ 67.
Κιρικλὰρ 319.
Κίρκα 424.
Κιρκαγὰτς 327. 367.
Κιρκάσιοι 53. 61 κ. ἑ. 407. 418.
Κίρκορος (Γρηγόριος) 120 κ. ἑ.
Κιρκτσινὰρ 369.
Κὶρκ-χαρμὰν 73.
Κὶρ-σεχὶρ 132 κ. ἑ. 412—σαντζάκιον 132 κ. ἑ. 134.— καζᾶς 133.— ἅλας 142.—τάπητες καὶ ἱπποσκευαὶ 141. —ὑφαντικὴ 142.
Κὶς-δερβέν.
Κισθήνης δῆμος (Ἀρμοὺτ-ὀβᾶ) 272. 276.
Κίσλα 375.
Κλαζάκιον ἢ Κλαζακούπολις 269.
Κλαζομεναὶ (ἁγ. Ἰωάννου νῆσος) 39. 309. 313.
Κλαυδιούπολις (βλ. Μπόλου).
Κλήμεντος ἁγ. βασιλικὴ Ἀγκύρας 130.
Κλῖμαξ (ὄρος) 15. 162.
Κλισέκιοϊ 319.
Κνιδία χερσόνησος (ἢ τῆς Κνίδου ἢ Τραχεῖα) 41. 42.
Κνίδος 357. κ. ἑ.
Κόγαμος (Ἀλὰ-σεχὶρ-τσάϊ) 27. 367.
Κογιαβάσιον 221.
Κοζὰκ 420.
Κοζλοὺ 100.
Κοιλάδι 67.

Κοϊλοὺ-χισὰρ 117 κ. ἑ.
Κοιμήσεως ναὸς Νικαίας 291.
Κοιμητούρια 314. 420.
Κόϊτζε (καζᾶς, λίμνη καὶ χωρίον) 358. 359. 365. 422.
Κοκάργιαλι (βλ. Ρεσαδιέ.) 307.
Κολὰτ-δὰγ 64.
Κολόη 369.
Κολοσσαὶ 347.
Κολοφῶν 310. 313.
Κολσαμάντων 86.
Κόλχοι 94.
Κολώνεια (βλ. Καρὰ-χισὰρ-σαρκί).
Κόμανα (ποντικὰ ἢ ἀνατολικὰ Κγιουμενεκ) 81. 119. — καππαδοκικὰ 178.
Κομνηνὸς (Τραπεζοῦντος) 66.
Κόνια (βλ. Ἰκόνιον).
Κοντοῦ 89.
Κορακήσιον (Ἀλάγια) 161.
Κοράλλων καζᾶς 64.
Κορδελλιὸ (Καρσιακᾶς) 306.
Κόρης ἱερὸν Περγάμου 318.
Κορκοτᾶ 85.
Κορσικὴ 315.
Κορυφαντὶς 272.
Κόσσοβα (Κὰζ-ὀβᾶ) 126.
Κότζα-τσάϊ 148.
Κοτζὰν σαντζάκιον 177 κ. ἑ.
Κοτόλια 73.
Κοτσαρλὶ 374.
Κὸτς-κιρὶ 114.
Κὸτς-χισὰρ 114—(Τάττα) 166.
Κοτυάειον ἢ Κοτύαιον (βλ. Ἐσκὶ-σεχίρ).
Κότυλον (κορυφὴ Ἴδης) 19.
Κοτύωρα (Ὀρδού). 74. κ. ἑ. 94. 420. —καζᾶς 64. 76.
Κουγιουτζὰκ 371. 374.
Κουκουσσὸς (βλ. Κιοκσούν).
Κουκλουτζὰ 308. 421.
Κούκουρον ἢ Τσεκιλτζε 267.
Κοῦλα. 331 κ. ἑ. 364. 397.
Κουλελὶ-κισλὰ 185.
Κουλούκιον 353.
Κοὺμ-καλὲ 215. 216. 217—τσάϊ (Ὕλλος) 28. 332.
Κουντουριώτης Παῦλος 217.
Κουπλία (Κιοπλοὺ) 238. 417.
Κοῦρδοι 53. 61. 94. 407. 412.
Κούρδονος 151.
Κουρὶ 202.
Κουρὶτ 89.
Κουροὺ-τεπὲ 307.
Κουρσουνλὶ τζαμὶ Ἐσκὶ-σεχὶρ 281.
Κοὺρτ-μπελὲν 206.
Κούς. 73.—ἀδασὶ (βλ. Νέα Ἔφεσος).
Κουσκουντζούκι 185.
Κούταλη 270.
Κούχλα 67.
Κοφαία 89.
Κόχαλη 67.
Κοχλίας (Χουχλιὰ) 269.
Κράγος (Σὰν-δὰγ) 14. 15. 17.
Κράτεια ἢ Κρήτεια 102.
Κρήνη (Τσεσμὲς) 310 κ. ἑ.
Κρηνίτα 89.
Κριὸ (βλ. Τριόπιον).
Κρομμυδονήσι 273. 274. 277.
Κρύος (Νὶφ-τσάϊ) 28. 324.
Κρώμνα (Ζεϊτοὺν-μπουρνοὺ) 101.
Κρώμνη 67. 86 κ. ἑ.
Κυάνεαι ἢ Συμπληγάδες Πέτραι 36.
Κύβαλα ἢ Κύβαλον (βλ. Γκεϊβε).
Κυβέλης λατρεία ἐν Ἱεραπόλει 348.
Κύβηρσος (Σαρὶ-τσάϊ) 354.
Κύβιστρα (βλ. Ἐρέγλι).
Κύδνος (Ταρσοὺς-τσάϊ) 30. 45.
Κυδωνίαι (Ἀϊβαλί). 373 κ. ἑ.
Κυζικηνὴ χερσόνησος (Τουρὰ-καποὺδάγ, Ἀρκτόνησος ἢ Ἄρκτων νῆσος) 265 κ. ἑ.
Κύζικος 267 κ. ἑ.
Κύλλα 272.
Κύμινον ἢ Χότζι 66.
Κυπαρισσιώτη Γεωργίου ἁγ. ναὸς ἐν Τριγλείᾳ 224.
Κυρὰ (νῆσος) 266.
Κυριακὴ ἁγία 202.
Κύτωρον 97 101.
Κύμη 39.
Κῶ κόλπος (βλ. Κεραμεικὸς).
Κωνσταντινίτσι 258.
Κωνστάντιος ὁ Τραπεζοῦντος 66.
Κωνσταντινουπόλεως ἁρμενικὸν πατριαρχεῖον 55.
Κωνσταντινούπολις μικρασιατικὴ 184 κ. ἑ.—Γενικαὶ περὶ αὐτῆς εἰδήσεις 196 κ. ἑ.
Κωρακήσιον 183.
Κωρύκειον ἄντρον 176.
Κώρυκος 175.

Λαγγάδα (Κοτζὰ-μπουργάς). 267.
Λάγινα 354.
Λάδη 41. 340. 371.
Λαδὶκ (λίμνη) 124. 126.—(Λαοδίκεια) 124. — (καζᾶς) 124 — Λαδὶκ (Στιφάνη) 32.
Λάζαι ἢ Λαζοὶ 53. 60. 88. 94.

Λαζιστὰν (σαντζάκιον) 60. 88. 89. κ.ἑ. 392. 401.
Λαΐνὰ 354. 373.
Λάκκας μονὴ (Κυδωνιῶν) 274.
Λάμος (Λάμας σοὺ) 175.
Λάμψακος (Λάμψακι) 209 κ.ἑ. 211.
Λαοδικεια 344. 345. 346 κ. ἑ.—(βλ. Λαδίκ).
Λάρανδα (βλ. Καραμάν).
Λάτμος 17. 339.
Λεβαντῖνοι 52. 56. 388.
Λέβεδος 310. 313.
Λειψὸ 277.
Λεκτὸν (Μπαμπᾶ-μπουρνοῦ) 19. 38.
Λέλεγες 49.
Λεόντιος Τρύφων 183.
Λεοντόπολις (Ἀλάτζαμ) 82.
Λεπτὴ Ἄκρα (Συριάς) 36.
Λεῦκαι (Λέφκε) 287 κ. ἑ. 417.
Λευκόσυροι (Χετταῖοι) 47. 94.
Λευκόσυρος (βλ. Πύραμος).
Levant ἢ Levante 2.
Ληθαῖος 342.
Λῆμνος 152.
Λιβάδια 87.
Λιβάνιος 200.
Λιβερὰ 67. 70.
Λιβίσιον (Καρμυλησσὸς, Καγιὰ) 360. κ. ἑ.
Λίβυσσα 194.
Λίγδα 324.
Λιμνία 86.
Λίμυρα 44. 162.
Λίμυρος (ποταμὸς) 44. 162.
Λίντζια (Ἀλὰ-σεχὶρ) 334.—(Σμύρνης) 307—(Τσεσμὲ) 310.
Λίπαρις 174.
Λοπάδιον 258.
Λυγδαμίδαι καὶ Λύγδαμις 350.
Λυδία 3. 5.
Λυδοὶ 48 κ. ἑ.
Λυθρὶ (βλ. Ἐρυθραί).
Λυκάονες καὶ Λυκαονία 3. 7. 49.
Λύκαστος (Μὲρδ-ἰρμὰκ) 24. 77.
Λυκία καὶ Λύκιοι 3. 6. 49. 398.—δυτικῆς Λυδίας παράλια 361.
Λύκος (Γερμιλὶ ἢ Κιλκὶτ-τσάϊ ἢ ἰρμὰκ) 24. 88. 117. 119 κ. ἑ.—(παραπόταμος Ἕρμου, Γκερδὶκ-τσάϊ) 28—(Τσουρουὺκ-τσάϊ παραπόταμος Μαιάνδρου) 345. 347. 371.

Μάγαρσα ἢ Μαγαρσὸς (βλ. Καρατὰς).
Μαγνησία (ἡ πρὸς Μαιάνδρῳ) 342. 371. 374.—(ἡ πρὸς Σιπύλῳ, Μάνισα) 18. 324 κ. ἑ. 369. 385. — σαντζάκιον (ἢ Σαρουχὰν) 324 κ. ἑ.
Μαγνόπολις 98.
Μάζακα (βλ. Καισάρεια).
Μαιανδρος (Μπουγιουὺκ-Μεντερὲς) 28. κοιλὰς αὐτοῦ 370 κ. ἑ. 397.
Μαιονία (Μένε) 5. 331.
Mac-Andrews et Forbes 365.
Μακαρονία 319.
Μάκεστος (ἢ Μακέστης ἢ Μέκεστος) 25—κοιλὰς αὐτοῦ 256.
Μάκρη (Τελμησσὸς) 359 κ. ἑ. 361. 422—καζᾶς αὐτῆς 365—κόλπος 43.
Μάκρωνες 68. 94.
Μαλακοπὴ 152.
Μάλατς 422.
Μαλὲκ 51
Μαλλὸς 171.
Μάλτεπε (Βρύας) 193. 198.
Μαναβγὰτ-τσάϊ (βλ. Μέλας).
Μανδροκλῆς 185.
Μανιὰς-γκιὸλ (βλ. Μιλητοπολῖτις, Ἀφνῖτις).
Μανιὰτ-μαχαλᾶς (Βριούλων) 310.
Μανιλὶκ 419. 424.
Μάνισα (βλ. Μαγνησία) — δὰγ (βλ. Σίπυλον).
Μαντάλια 354 — πεδιὰς αὐτῆς 353. 356. 373.
Μανωλόπουλος 337.
Μαντρία 87.
Μαρμαρᾶς (νῆσος βλ. Προκόνησος)—(λιμὴν) 42. 361 — (πόλις, Φύσκος, Μερμερὶς) 356.
Μαρσύας (βλ. Τσίνα-τσάϊ).
Μαρωνῖται 53. 63.
Μασικύτης ἢ Μασίκυτος (Ἀκ-δὰγ) 15.
Μάσταυρα 343.
Μαστουσία 18.— Ἄκρα (βλ. Ἔλλες-μπουρνού).
Μαυρικία ἢ Μαυριτζοῦ 154 κ ἑ.
Μαυρογιάννης 420. 423.
Μαῦρον ὄρος (βλ. Κάνη).
Μαυσώλειον καὶ Μαύσωλος 351.
Μαχαλᾶ 87.
Μεϊντάνι μεγάλο Ἀργυροπόλεως 84.
Μεβλεβῆ, τεκὲς Ἰκονίου 144.
Μεγαλόπολις (βλ. Σεβάστεια) 114.
Μεγαρησσὸς (βλ. Ποτάμια).
Μεγίστη (βλ. Καστελλόριζον).
Μέκιστος (βλ. Μάκεστος).
Μελᾶ ὄρος 69.
Μέλαινα Ἄκρα (Καρὰ-μπουρνοὺ) 18. 39.
Μέλας (Μανσβγὰτ-τσάϊ ποταμὸς Παμφυλίας) 6. 16. 30 — Καρὰ-σού, παραπόταμος Ἅλυος) 24.
Μελεντὶς-δὰγ 150.
Μέλες (βλ. Μύλασα).
Μέλετ 118.
Μέλης 298. 299.
Μελὶ 312.
Μελὶκ σουλτὰν μαυσωλεῖον 120.
Μελιτινὴ 3.
Μενδεχώρα 369.
Μένε (βλ. Μαιονία).
Μενεμένη 316. 365. 386.
Μενεξὲ-δαγὶ 204.
Μέντερε-τσάϊ (βλ. Σκάμανδρος).
Μέντεσε (σαντζάκιον) 340. 348 κ. ἑ.
Μεξεζῆ 68.
Μὲρ ἢ Μὰ σουλτὰν τζαμισὶ 186.
Μεραμὶ καὶ Μεραμὶ-σοὺ 146.
Μεράμανα 116.
Μὲρδ-ἰρμὰκ (βλ. Λύκαστος).
Μερζεφοὺν ἢ Μαρσοβὰν (Ἡλιούπολις) 123. 125. 126. 383. 391. 397. 412. 417. 419
Μεριαμλὶκ 176.
Μέρμερε 367. 369 — γκιὸλ (Γυγαία) 34.
Μερμερὶς (βλ. Μαρμαρᾶς).
Μερσῖνα 173 κ. ἑ.—ὅρμος αὐτῆς 182. 416.
Μερσινλὶ 308.
Μεσαίπολις 224.
Μεσουδιὲ 117.
Μεσοχώριν 89.
Μεσσαρέα 67.
Μεσσωγὶς 17.
Μεταμορφώσεως μονὴ (Ἀντιγόνης) 190—(Πρώτης) 189.
Μετζητιὲ καζᾶς (σαντζακίου Κὶρσεχὶρ) 133. — (ὀχυρὸν Ἑλλησπόντου) 216.
Μετζὶτ-οὐζοὺ 124.
Meyer Ἐδουάρδος 47.
Μητρόπολις 323.
Μηχανιώνα 267.
Μιγγρέλοι 94.
Μίδας 48. 129.
Μιθραδάτης 6ος ὁ Εὐπάτωρ 3.
Μικρὰς Ἀσίας ἐμβαδὸν 3—ὀνομασία 1—ὅρια 2.
Μιλὰν-σοὺ (βλ. Ὕπιος).
Μιλητόπολις 256. 258. — Μιλητοπολῖτις (βλ. Ἀφνῖτις).
Μίλητος 41. 50. 339 κ. ἑ.
Μίμας (Μπὸς-δὰγ) 18. 312.
Μίνωος δυναστεία 49.
Μιρὰν 421.
Μισθὴ 151 κ. ἑ. 153.
Μίσις (παραπόταμος Πυράμου) 31.—(Μοψουεστία) 171.
Μιχαλίκιον 256.
Μιχαλίτσι 255. κ. ἑ.
Μιχιταρισταὶ 187.
Μογγόλοι 51. 406.
Μόδα-μπουρνοὺ ἢ ἀκρωτήριον 187.
Μόδρα Μοδρινὴ (βλ. Μουδουρνού).
Μοναστὶρ 312—(χωρίον Λιβισίου) 360.
Μοναχὸς (ποταμός, Μοναχὸς δερεσὶ) 63.
Μονοβάντων 87.
Montagnae 224.
Μοραΐται (Ἀτταλείας) 160—Μωραΐτες (Τοῦρκοι Κρήνης) 311—Μωραΐτικα) συνοικία Κυδωνιῶν 275.
Μοσσύνοικοι 94.
Μοσχονήσι (Νᾶσος) 272. 274. 277.
Μοσχονήσια (Ἑκατόνησοι Γιοὺν-ἀδασὶ) 38. 273. 276 κ. ἑ. 424.
Μοσχόπουλο 277.
Μουατζίριδες 53.
Μοῦγλα 340 κ. ἑ. σαντζάκιον Μούγλων (βλ. Μέντεσε).
Μουδανία 223 κ. ἑ.
Μουδουρνοὺ ἢ Μουδουρλοὺ (Μόδρα ἢ Μοδρινὴ 102—σοὺ 102. 404. 416.
Μούζλιτζε 236 κ. ἑ.
Μουραδιὲ τζαμὶ Μαγνησίας 325.
Μουρὰτ-δὰγ (βλ. Δίνδυμον).
Μουρὰτ Β΄ τζαμίον Προύσης 219.
Μουρδὰν-σοὺ 112.
Μουρκιάντων 68.
Μουρντιβὰν 313.
Μουρτὰ-σοὺ 22.
Μοὺτ (Κλαυδιόπολις) 14. 176 κ. ἑ.
Μουτζοὺρ 133. 142.
Μουταλάσκη 138 κ. ἑ.
Μουχαλὶτς μεταλλεῖα 142.
Μουχουρδὰρ 187.
Μοχνὼ 68.
Μοψουεστία (βλ. Μίσις).
Μπεγιατιοῦ-τάμπια 216.
Μπαϊρακλὶ 308.
Μπακὶρ 327—τσάϊ (βλ. Κάϊκος).
Μπαλὰτ (βλ. Παλάτια)—(Ἀδριάνεια) 262. 264.
Μπαλὰ-χισὰρ ἢ Μπαλοὺ-χισὰρ 132.
Μπάλια (Περιχάραξις, Μπάλια-μαδὲν) 261. 419.
Μπαλουκεσὲρ (Ἀδριανοῦ Θύραι) 259 κ. ἑ. — σαντζάκιον (Καρασί). 259 κ. ἑ. 292.

Μπαλουκ-παζάρ 221.
Μπαλυκλαβᾶ 313.
Μπαμπά-καλεσί 38.
Μπαμπᾶ-μπουρνοῦ (βλ. Λεκτόν).
Μπαμπᾶ-δάγ (βλ. Σάλβακος).
Μπανὰς 375.
Μπανταλένια 357.
Μπασκιλὶ ἢ Μπλὸς 280.
Μπάσκιοϊ 258.
Μπασκὸζ-τσάϊ (βλ. Ἀρύκανδος).
Μπαστάρδα θάλασσα (βλ. Βαφὶ-δενίζ).
Μπαχτζετζὶκ 204.
Μπαχτσὲ 179.
Μπεηγλέρμπεη 185.
Μπέη-παζάρ 130 κ. ἑ. 413.—καζᾶς 141.
Μπέη-σεχὶρ (λίμνη) 15. 32. 108.—(ποταμὸς 168.
Μπέητζε (βλ. Ἀδρανός).
Μπέϊκος 184. 197. 398.
Μπεμπὲκ 185.
Μπέμπι 131.
Μπερεκετλῆ-μαδὲν 157. 166. 420.
Μπὲς-παρμὰκ-δάγ 17.
Μπίλετζικ (ἢ Βίλετζικ, Βηλόκωμα) 287. 417. 421. — σαντζάκιον (ἢ Ἐρτογρούλ) 287 κ. ἑ.
Μπολβαντὲν (Πολύβοτον) 286.
Μπογάζ-κιοϊ 47. 407.
Μπογαζλιὰν 135.
Μπογιαλὶκ 133.
Μπογιαμπὰτ 105 κ. ἑ.
Μπὸζ-ἀγὰτς 181.
Μπὸζ-δὰγ ἢ Μπούζ-δὰγ (βλ. Τμῶλος).
Μπόλου (Βιθύνιον, Κλαυδιούπολις 99. 396. 401. σαντζάκιον αὐτοῦ 108. 110.—δὰγ 99.—σοῦ 23. 99. 407.
Μπὸς δὰγ (βλ. Μίμας) — (τοῦ Ἐσκὶ-σεχὶρ) 281.
Μπὸρ (Πόρος) 135.
Μποσδογὰν 343 κ. ἑ.
Μπὸς-τεπὲ 64. 65.
Μπουγὰ (μαδὲν-δαγὶ) 157.
Μπουγιοὺκ-δερβὲν φυτώριον 205.
Μπουγιοὺκ-Μέντερες (βλ. Μαίανδρος).
Μπούζ-τεπὲ-μπουρούν 36. 104.
Μπουλαντὰν 345. 346.
Μπουργὰρ-δὰγ (μαδὲν) 179. 164. 420.
Μπουλγουρλοὺ 196. 198.
Μπουλμπουλὲρ 420.
Μπουμπᾶ-δὰγ (βλ. Σάλβακος).
Μπουνάρμπαση 307.
Μπουντουρλοὺ-σοῦ (βλ. Μουδουρνού).
Μπουργὰς 375.
Μπουντροὺμ (βλ. Βουδρούμιον).
Μπουτζᾶς 299. 307 κ. ἑ.
Μυκάλη (Σαμσοὺν δὰγ) 18.
Μύλασα (Μέλες). 351. 352 κ. ἑ. 356. 373. 424.
Μύνδος 420.
Μύρα (Δέμπρε) 44. 162.
Μύρλεια 224.
Μύρος ἢ Μύρων (Τέμπρε) 44.
Μυοῦς 399. 341.
Μυσία καὶ Μυσοὶ 3. 4. κ. ἑ. 48. 419.
Μωαβιᾶ 51. 183.

Ναγαρᾶς 311. 216.
Ναζαράντων 87.
Ναζλὶ 343. 364. 365. 371. 374. 421.
Ναλλὶ-χὰν 131.
Ναμανίγια 216.
Νάξος 152.
Ναρλί-κιοϊ 308. 382—δερὲ 307.
Νᾶσος (βλ. Μοσχονήσι).
Νασρεδὶν-χότζα τάφος 147.
Νασρουλὰχ-οὺλ-κιαζὶ (τζαμίον Κασταμονῆς) 96.
Νατσὶ 257.
Ναχίμωφ. 105.
Νεάνδρεια 212.
Νέανδρος (νῆσος) 193.
Νέα Ἔφεσος (Σκάλα, Νόβα, Κουσἀδασὶ) 320 κ. ἑ. 343. 374—κόλπος αὐτῆς 40.
Νέα Φώκαια (Νέες Φώκιες, Γένιτζε Φώτσα) 316.—κόλπος αὐτῆς 39.
Νεβσεχὶρ (Νεάπολις) 133. 397.
Νεοκαισάρεια (Κάβειρα, Διὸς πόλις, Σεβαστή, Νικσὰρ) 95. 119 κ. ἑ. 382.
Νέον Τεῖχος 39.
Νεοχώριον (πλησίον τῆς Προύσης) 224—(βλ. Γενὶ-κιοϊ).
Newton ἄγγλος ἀρχαιολόγος 351.
Νίγδη (Νίγδε) 150 — σαντζάκιον 149 κ. ἑ. 158.
Νὶκ-ἀδὰ 165.
Νίκαια (Ἰσνὶκ) 290 κ. ἑ. 405. 420.
Νικολάου ἁγ. μονὴ (Κυδωνιῶν) 274 —(Πριγκίπου) 192.
Νικομήδεια (Ἰσμὶτ) 198 κ. ἑ. 385. 388. 389. 403. 412. 415.—σαντζάκιον 8. 198. κ. ἑ. 383. 418.—κάτοικοι αὐτοῦ 207.—Γενικαὶ εἰδήσεις 205 κ. ἑ.—Ὁδοὶ 206 κ. ἑ.
Νικόπολις 117—(Ἰσλαχιὲ) 179.
Νικσὰρ (βλ. Νεοκαισάρεια).
Νιλουφὲρ-σοὺ (βλ. Οὐλφὲρ-τσάϊ).
Νὶμ-ἀδὰ 356.
Νὶφ (βλ. Νύμφαιον)—δὰγ (βλ. Ὄλυμπος)—τσάϊ (βλ. Κρύος).

Νίσυρος 358.
Νοσοκομεῖον Ἱερὸν (Κυδωνιῶν) 274.
Ντεϊρμὲν-δερὲ 310. 314. 315. 320.
Ντετζιρμὲν-δερεσὶ (Πυξίτης) 25.
Ντουλάπι 274. 277.
Νύμφαιον (Νὶφ) 18. 27. 308. κ.ἑ. 367.
Νῦσα 374.

Ξάνθος (Ἐσὲν-τσάϊ). 14. 15. 29. 43. —(πόλις) 361.
Ξένος 89.

Ὀβατζὶκ 104.
Ὀβατζίκιον 311.
Ὀβὰ-τσάϊ 130.
Ὀδεμήσιον 223. 370. 397. 420.
Ὀδρύσης (βλ. Οὐλφὲρ-τσάϊ).
Ὄζμπαση 338.
Οἰκονόμος Ἰω. Δημητρακέλλης 275. 276.
Οἰνόανδα 6.
Οἰνόη (Οὔνια) 80 κ. ἑ. 94.—καζᾶς 81.
Ὄκκινα 89.
Ὄλασσα 67.
Ὄλβη 176.
Ὀλβία (Τσακιρλὰρ) 162—(τοῦ Ἀσταχηνοῦ κόλπου) 200.
Ὄλγασσυς 13. 24.
Ὄλμοι 175.
Ὄλυμπος (Μύσιος Κεσὶς-δὰγ) 13. 19 κ. ἑ. 22—(βιθυνικὸς) 13—(ὁ παρὰ τὴν Σμύρνην, Νὶφ-δὰγ) 18 — (Λυκίας) 15—Μυσίου οἶνοι 292.
Ὀμὲρ-κιοϊ 260.
Ὀμούρμπαμπα 421.
Ὀνοπνίκτης (Σομάντα-σοὺ) 30.
Ὀξύα νῆσος) 193.
Ὀρδοὺ (βλ. Κοτύωρα).
Ὀρθωσία 374.
Ὀρμίνιος 14.
Ὀρὸς-κιοϊ 326.
Ὀρτάκιοϊ 204. 206.
Ὀρτάκσε 371.
Ὀρτὰ-χισὰρ-τζαμὶ 65.
Ὀρχανιὲ (τζαμίον Νικομηδείας) 199.
Ὀσμανιὲ 179.
Ὀσμάνοι 51.
Ὀσμανλὰρ 213.
Ὀσμαντζὶκ 125.
Ὀτοὺς-κιοϊ 412.
Ὀτρήρη (Ἀμαζὼν) 73.
Οὐζοὺν-γιαϊλὰ 59.
Οὐλοὺ-δερὲ ἢ τσάϊ 404. 421.—τζαμὶ (Νεοκαισαρείας) 120—(Μαγνησίας) 325 —(Προύσης) 222.
Οὐλφὲρ-τσάϊ (Ὀδρύσης, Νιλουφὲρτσάϊ) 25. 218.
Οὐμοὺρ-μπαμπᾶ 283.
Οὐργγιοὺπ (βλ. Προκόπιον).
Οὐσὰκ (Τημένου Θύραι) 282 κ. ἑ. 369. 376.
Οὐσκιοὺπ (βλ. Προῦσα).
Οὐσκουντὰρ (βλ. Χρυσόπολις).
Οὔτς-καπουλὰρ-δὰγ 150.
Ὄφεως ὄρη 68.
Ὀφιοῦς 94.
Ὄφις (πόλις καὶ χώρα, Ὄφ) 39 κ. ἑ.—(ποταμὸς Ὄφ-σοὺ ἢ Καλοπόταμος) 13. 25. 60. 86.
Ὀφῖται ἢ Ὀφλῆδες 25. 53. 60. 89. 94 κ. ἑ.
Ὀφιοῦσα (βλ. Ἀφισιά).
Ὀφρύνιον ἢ Ὀφρύνειον (Ἐρέγκιοϊ ἢ Ρέγκιοϊ) 210. 212.
Ὄχεντρα (νῆσος) 43.

Παγιὰς (Βαιαὶ) 179 κ. ἑ.
Πάγος (Κιζιλ-δὰγ) 18. 308.
Παζὰρ-κιοϊ 422. 425.
Πακτύης 17.
Πακτωλὸς (Σὰρτ-τσάϊ) 18. 27.
Παλαιὰ Φώκαια (Παλιὲς Φώκιες, Ἐσκὶ-Φώτζα) 315—κόλπος αὐτῆς 39.
Πάλάτια (Μπαλὰτ) 338. 340. 341.—(Προικονήσου) 269.
Παλαχώριν (Παλιοχώρι) 89.
Παμφυλία 3. 6—κόλπος καὶ πέλαγος αὐτῆς 6.
Παναγία (συνοικία Ἴμερας) 87.
Πάνορμος (βλ. Ἀντιγόνη) — (πάντερμα) 264 κ. ἑ.
Πανταζοπούλειος συνοικία Δενιζλὶ 345.
Παντείχιον (Πεντὶκ) 194.
Παντελεήμονος ἁγ. μονὴ Νικομηδείας 199 κ. ἑ.
Πάντερμα (βλ. Πάνορμος).
Παπαδάντων 86.
Παπαδονήσια (βλ. Πριγκιπόνησοι).
Παραδείσιον 270.
Παρθένιον (Παρτὲν) 99 κ. ἑ.
Παρθένιος (ποταμὸς Παρτὲν-τσάϊ) 23.
Πάρσα 269. 398.
Παρυάδρης ἢ Παρύαδρος 13.
Πάσκεβιτς 84.
Πασσάλα ἢ Πάσσαλα 356.
Παπᾶ-λιμὰν (βλ. Ἁλώνη).
Πάτα 72.
Πάταρα 43. 361.
Πάτλαμα 73.

Πατλὰκ 419.
Paterson 359. 365.
Παφλαγονία 3. 4. 383. 391. 392. 404.
Πάφρα 82. 418—καζᾶς αὐτῆς 82 κ.ἑ. 392. 401.
Πεντὶκ (βλ. Παντείχιον).
Περαία Ρόδου (βλ. Τραχεῖα).
Πέραμος 265. 266.
Πέργαμος (Πέργγαμα) **316** κ. ἑ. 364. 365. 367. 405.
Πέργη 161.
Περιστερεώτα μονὴ 70.
Πέρματα 148.
Πέρσαι 50. 63.
Πεσσινοῦς 22. 132.
Πετλιτζὶκ 383.
Petroneum 351.
Πηγὴ ἢ Πηγαὶ (βλ. Βίγα).
Πίτα (νῆσος) 193.
Πίγαδιτς 262 κ. ἑ.
Πίναρα 361.
Πισιδία καὶ Πισίδαι 3. 6. 49.
Πιρουντζιὲ-μεντρεσὲ 114.
Πιστοφάντων 86.
Πιτανάντων 86.
Πιτζηλὶκ 71.
Πιτυοῦς 94.
Πιτυοῦσα (ἡ Λάμψακος) 210.
Πλάτανα(Ἑρμώνασσα,Ἀκτσὲ-ἀμπάτ, Βουλὰτ-χανὲ) 36. 67. κ. ἑ.
Πλάτη (νῆσος) 193.
Πλίνιος 200.
Ποϊρὰς-μπουρνοὺ 184.
Πολέμων 3.
Πολεμώνιον (Πούλαμαν) 75 κ. ἑ.
Πομάκοι 53. 62.
Πομπηιούπολις—Παφλαγονία ἢ Παφλαγονίας 98—(Σόλοι) 174.
Ποντοηράκλεια (Ἡράκλεια ἡ Ποντική,Ἐρέγλι ἢ Βενδὲρ-Ἐρέγλι) **100**.
Πόντος (Πολεμώνιος ἢ Πολεμωνιακός, Γαλατικὸς) 3 κ. ἑ. 76—Ἱστορικαὶ εἰδήσεις 93.
Πόρος (βλ. Μπόρ).
Ποτάμια (Μεγαρησσὸς) **154** κ. ἑ.
Πούλαμαν (βλ. Πολεμώνιον).
Πουλαντζάκη 74.
Πούρκ 117.
Πραινετος (Καρὰ-μουρσὰλ) 201.
Πρηὼν 17.
Πριγκιπόνησοι (Δημόνησοι, Παπαδονήσια) 133 κ. ἑ. 398.
Πρίγκιπος (Πιτυοῦσα, Κιζὶλ-ἀδὰ ἢ Μπουγιοὺκ-ἀδὰ) **191** κ. ἑ. 384. 385. 389.
Πριήνη 41. 337. **338** κ. ἑ. 374.
Προάστειον 269.
Προκόνησος ἢ Προικόνησος (Μαρμαρᾶς ἢ νῆσος τοῦ Μαρμαρᾶ) **368** κ. ἑ. 425.
Προκόπιον (Οὐργγιοὺπ) 23. 99. 153. 384. 155.—καζᾶς 166.
Προποντὶς 37.
Προῦσα (Πούρσα) 218 κ. ἑ. 385. 405. 417— βιλαέτιον Προύσης ἢ Χουδαβενδικιὰρ 8. 217 κ. ἑ.—(πρὸς τῷ Ὑπίῳ, Prusa ad Hypium, Οὐσκιοὺπ) 101.
Πρώτη (νῆσος) 189.
Πύδναι 361.
Πυθία 202.
Πυξίτης 25.
Πύραμος (Λευκόσυρος, Τζιχοὺν) 8. 22. 31. 45. 418.

Ρακὰν 71.
Ρεῖς-δερὲ 311. 314.
Ρεσαδιὲ (Κοκάργιαλι) 307.
Ρήβας (Ρήβα-δερὲ) 196. 198.
Ρῆσος (Καρατλῆ-τσαΐ) 26.
Ρίζαιον ἢ Ριζαῖον ἢ Ριζοῦς (Ρίζε) 88. κ. ἑ. 94. 380. 396.
Ρίζιος ἢ Ρίσσιος 25.
Ριφὰτ-πασᾶ-κιοϊ 185.
Ρόδα 267.
Ροδία χερσόνησος (Τραχεῖα) ἢ Περαία 5. 42 —357 κ. ἑ.
Ρόδιος (Ρόδος-σοὺ) 26. 212.
Ροδοκανάκειος σχολὴ 138.
Ροδοπόλεως μητρόπολις 67. 95.
Ροίτειον 19.
Ρόκος (μηχανικὸς) 330.
Ρουμ (σουλτανᾶτον) 51. 158.
Ρούμελι φενὲρ 184.
Ρουσταμάντων 86.
Ρύνδακος (Ἀδρανὸς-τσαΐ ἢ Μιχαλίτσοὺ) 20. 25. 256. 259. 402.
Ρύσιον (Ἀρετσοῦ) **195**.
Ρύσιος Διαμαντῆς 195.
Ρῶσσοι 94.

Σααντζῆδες 319.
Σάββας ἅγ. ὁ Ἡγιασμένος 139.
Σαγγάριος (Σακάρια-σοὺ) **22** κ. ἑ. 386. 412.
Σακάρκαγια 422.
Σακελλαρίδης Ἰω. 274.
Σακρὲν 319.
Σαλαμπανιὰν(οἶκος ἐν Κιουτάχια)279.
Σάλβακος (Μπουμπᾶ-δὰγ) 17. 344.

Σαλιχλὶ **328**. 368.
Σαλμακὶς 350.
Σαμανλῆ-δὰγ (Ἀργανθώνιος) 20.
Σαμάντα-σοὺ (βλ. Ὀνοπνίκτης).
Σαμάρουζα 67.
Σαμσοὺν-δὰγ (βλ. Μυκάλη).
Σαμσοὺν-καλεσὶ 339.
Σαμψοῦς (βλ. Ἀμισός).
Σὰν-δὰγ (βλ. Κράγος).
Σαννοι (Τζάννοι) 80. 94.
Σάντα καὶ Σανταῖοι 67. 86.
Σαντικλὶ **236**.
Σαπάντζα **33**. 205. 382. 383. 334. 385. 393. 414.
Σάπαρτα ἢ Σάπορδα 164.
Σὰπ-χανὲ 423.
Σαράκιοϊ **345**. 346.
Σαραλὰν-δερὲ 418.
Σαρὰν σοὺ (Σάρδος) 30.
Σαραντα 357.
Σαραπδαλὰρ 310.
Σαράφης Γρηγ. 276,
Σαράχω 89.
Σάρδεις **328** κ. ἑ. 369.
Σαρδογὰν ἢ Σαρδογάνιον 203.
Σάρδος (Σαρὰν-σοὺ) 30.
Σάριζα 334.
Σαριτζαλὰρ 319.
Σαρί-τσαΐ (Κύβηρσος) 354.
Σαρμουσακὶ 452.
Σαρμουσακλῆ **140**.—(ποταμὸς) 24.
Σάρος (Σεϊχοὺν) 8. 22; **30**. κ. ἑ. 45.
Σάρτ-τσαΐ (Πακτωλὸς) 18. 27.
Σαρχανάντων 68.
Σάσπειρες 94.
Σατάλια ἢ Σατέλια (βλ. Ἀττάλεια).
Σατνιόεις (Τούζλα-τσαΐ) 26.
Σαφὰ (ἢ Φάληρον) 273.
Σεβάστεια (Σεβαστή, Σιβὰς) 112 κ. ἑ. 391. 404. — βιλαέτιον 9. 111 κ. ἑ. —σαντζακιον 112 κ. ἑ.—γενικαὶ εἰδήσεις περὶ τοῦ βιλαετίου 125 κ. ἑ.
Σεβαστὴ (Σιβαστὴ) 375.—(βλ. Σεβάστεια).—(βλ. Νεοκαισάρεια).—(βλ. Ἄγκυρα).
Σεβαστὸς Κυμινήτης 66.
Σεβδί-κιοϊ 299.
Σέβεδα 44.
Σέβκε (βλ. Σώκια).
Σεϊτανλὶ ἢ Σεϊτάν-κιοϊ (βλ. Κατάτοπος).
Σεϊχοὺν (βλ. Σάρος).
Σεκὶζ-μπουρνοὺ 338.
Σελεύκεια (Τραχεῖα ἢ Τραχειῶτις ἢ ἡ κατὰ τὸν Καλύκαδνον, Σελέφκε) **174** κ. ἑ.
Σελέφκε-σοὺ (βλ. Καλύκαδνος).
Σελιμιὲ 197.
Σελὶμ-τζαμὶ (τοῦ Ἁγιὰ Σολοὺκ) 320.
Σελινοῦς (Τραϊανούπολις,Σελίντι) **177**. 422.—(ποταμός,Πέργαμα-τσαΐ) 317.
Σέλτζερι 421.
Σελτζοῦκοι 51.
Σεμὲν-ὀγλοὺ-δὰγ 99.
Σεμέντρια 152.
Σὲρ-διβὰν 203.
Σέτς-κιοϊ 423.
Σέττε-Κάβος ἢ Κάβοι 15.
Σηστὸς 211.
Σιάνα 67.
Σιαμάντων 86.
Σιάτι 71.
Σιβὰς (βλ. Σεβάστεια).
Σιβρισάριον **310**. 314.
Σιβρὶ-χισὰρ **131** κ. ἑ. 141. 384.
Σιγατζὶκ ἢ Σιγατζίκιον 40. 309. 310 314.
Σίγειον 19. 38. 210.
Σιγὴ **224**.
Σίδη 162.
Σιδήνη 81.
Σίδυμα 361.
Σίλλη (Σίλε) **146** κ. ἑ.
Σιμὰβ (βλ. Σύναος).—σοὺ 263.
Σιμόεις Δουμπρὲκ-σοὺ) 19. **26**.
Σιμωνάντων 86.
Σιμωνὶς (λίμνη) 80.
Σινὰν (ἀρχιτέκτων) 129.
Σινὰν-μπέη (τζαμὶ Κασταμονῆς) 96.
Σινασὸς (Σινασοὺν) **153** κ. ἑ.
Σινιόνογλους (ἔμπορος) 138.
Σιντιργὶ **263**.
Σὶντ-οὺλ-μπὰχρ ἢ Σιντὶλ-μπὰχρ 208. 215. 217.
Sinus Caystrius (κόλπος Ν.Ἐφέσου) 40.
Σινώπη (Σινὼπ) πόλις καὶ σαντζάκιον 36. 94. 99. **104**. κ. ἑ. 405.
Σίπυλος (Μάνισα-δὰγ ἢ Γιαμανλὰρδὰγ τὸ δυτικὸν αὐτοῦ) 18. 300. 324.
Σιρὶ πασᾶς 207.
Σὶς (Φλαβιούπολις) **178**. — πατριαρχεῖον ἀρμενικὸν 55—δὰγ 77—ποταμὸς 31.
Σκαμανδρος (Μέντερε-τσαΐ) 19. 26. 210. 212. 420.
Σκοιδίσης ἢ Σκορδίσκος 13.
Σκοπιὰ 269.
Σκορδίσκος ἢ (Σκοιδίσης). 13.
Σκούταρι ἢ Οὐσκουντὰρ (βλ. Χρυσόπολις).

Σκουταρίων ἢ Σκουτάριον 187.
Σκύλαξ (Τσεκρὲκ-ἱρμὰκ) 120.
Σκυλίτζη (κώμη Ταρσοῦ) 171.
Σμύρνη (Ἰσμὶρ) 296 κ. ἑ. 389. 405. 412.—βιλαέτιον (βλ. Ἀϊδίνιον)—σαντζάκιον 295 κ. ἑ.—κόλπος 39.
Σόανδος 154.
Σογανλῆ-σοὺ 23.
Σογιοὺτ (Θηβάσιον) 389 κ. ἑ. 417.
Σόγλα 32.
Σόλοι 174.
Σόλυμα (Ταχταλὶ-δὰγ) 14. 15.
Σόμα (Γέρμη) 327 κ. ἑ. 367. 419. 420.
Σόουκ-σοὺ 67—τερμὶκ 126.
Σοργοὺν 288.
Σοφίας ἁγ. ναὸς Τραπεζοῦντος 65.
Σπάρτη (Βάρις, Ἰσπάρτα) 163 κ. ἑ.—σαντζάκιον 163.
Σπηλιὰ 338.
Σταυρὶν καὶ Σταυριῶται 87 κ. ἑ.
Στεφάνου ἁγ. ἐκκλησία Ἀραβανίου 151—Ζαφραμπόλεως 98.
Στέφανα 138.
Στιφάνη (Ἰστιφὰν) 106—λίμνη (Λαδὶκ) 32.
Στρατονίκεια 353.
Σούγγουρλου 136. 142. 407.
Σουλεϊμανιὲ-τζαμισὶ 188.
Σουλεϊμὰν-μπέη (τζαμὶ Ὑοσγάτης) 135.
Σουλοὺ-σεράϊ 120 κ. 3.
Σουλτὰν-δὰγ 15. 17. 19. 146.
Σουλτὰν-τσαῖρ (Ὁμὲρ-κιοϊ) 260. 265. 424.
Σουλτανιὲ (πυροβολοστοιχία Δαρδανελλίων) 216.
Σουμελᾶ μονὴ 69.
Σούρμαινα (Σούρμενε) 64. 68.
Σοὺ-σεχὶρ 117.
Σούσμα 421.
Σουσοὺζ-δάγ 15.
Σουσουρλοὺ-σοὺ ἢ Σιμὰβ-σοὺ (βλ. Μάκεστος).
Σουσουρλούκιον 255.
Σύλατα ἢ Ζήλα (Ζίλε) 152 κ. ἑ.
Συμπληγάδες ἢ Κυάνεαι πέτραι 36.
Σύναος ἢ Συναὸς (Σιμὰβ) 263. 284.—Σιμὰβ λίμνη 25. 34.
Σύνναδα (Ἐσκὶ-καρὰ-χισὰρ) 286. 425.
Συριὰς ἢ Λεπτὴ Ἄκρα 36.
Σώκια (Σέβκε) 337. 343. 374.
Σώστρατος 358.
Σωτηρόπολις 202.
Sumonensis lacus (Σαπάντζα) 33.
Τάβαζος καὶ Ταβαζλῆδες 354. 364.
Ταβλοσούνιον 139.
Τάβρα-σοὺ 112.
Ταβσὰν ἢ Ταουσὰν-δὰγ 123. 124.
Ταβσαντζὶλ 197.
Τὰγ-Μέρμερε 330.
Τακμὰκ 332. 375.
Ταλιάνι 274.
Ταμερλᾶνος 52.
Ταμπὰκ-σοὺ 22. 128.—τσαΐ (βλ. Εὔδων).
Ταξιάρχης 139 κ. ἑ.
Ταξιαρχῶν ναὸς Σιγῆς 224.
Τάοχοι 94.
Ταουσὰν-δὰγ ἢ Ταβσὰν-δὰγ 123. 124.
Ταρακλὶ 102. 417.
Ταραμποσοὺν (βλ. Τραπεζοῦς).
Τάρσιος (Ἀφσὰρ-τσάϊ) 26. 262.
Ταρσὸς (Τερσοὺς) 171 κ. ἑ. 180. 416—λίμνη 45—τσαΐ (βλ. Κύδνος).
Ταταρ-δερὲ 314.
Τὰς-ὀβὰ 391.
Τὰς-κιοπροὺ 98.
Τὰς-μεντρεσὲς 146.
Τὰς-οὐτζοὺ 175.
Τὰς-οὐτζὰ 182.
Τάττα (Τοὺζ-γκιόλ, Κὸτς-χισὰρ) 12. 31. 166.
Ταταΐ 97.
Τάταροι 53. 62.
Ταταὰ 136.
Ταῦρος 1. 12. 13 κ. ἑ. 181. 402. 404. 405. 406.
Ταχταλὴ-δὰγ (βλ. Σόλυμα).
Ταχτατζῆδες 364.
Τεβριντζῆ μονὴ 85.
Τεζακλὶ-σοὺ 120.
Τεκὲ 313.
Τεκὲρ-ὀβὰ (βλ. Φάσηλις).
Τεκκέ-κιοϊ 78.
Τελμησσὸς (βλ. Μάκρη).
Τέμπρε ἢ Δέμπρε (βλ. Μύρα καὶ Μύρος).
Τένεγι 151.
Τεπέ-κιοϊ ἢ Γκιαούρ' Ἐρέγλι (Ἡράκλειον) 202.
Τεπετζὶκ 313.
Τεπετζίκιον 255.
Τεριγκιόλιον 338.
Τερλιὲ (βλ. Τρίγλεια).
Τέρμε 79. κ.ἑ.—τσάϊ (Θερμώδων) 24. 79.
Τευθρανία 5.
Τέφνι 165.
Τέως 310. 313.

Τζαγὴλ 73.
Τζαῖρ-οὐζοὺ ἢ γιουζοὺ 124.
Τζὰλ (Κερασοῦντος) 73.
Τζὰμ-ὰδὰ 165.
Τζὰμ-καλεσὶ 216.
Τζάμλουτζα-δὰγ 327.
Τζανζὶλ-δὰγ (Ἴμβαρος) 16.
Τζανὶκ (σαντζάκιον) 76 κ. ἑ. 382.
Τζανίκοι 81.
Τζάννοι (βλ. Σάννοι).
Τζαχράνιον 71.
Τζεβισλὶκ (καζᾶς) 64.
Τζεβιζλὶ-σοτζοὺκ 131.
Τζὲμ (ἀδελφὸς Βαγιαζὶτ) 289.
Τζεμπὲλ-βερεκὲτ σαντζάκιον 60. 173 κ. ἑ.
Τζικολῆ 68.
Τζίρετζικ 31. 166.
Τζιχοὺν (βλ. Πύραμος).
Τζολόχαινα 85.
Τζόροχ (βλ. Ἄκαμψις).
Τζοῦρε 283.
Τῆλος 357.
Τημένου θύραι (βλ. Οὐσάκ).
Τῆμνον 19.
Τιβὰν 73.
Τιζαρηνοὶ 94.
Τιειον ἢ Τίον (βλ. Φίλιος).
Τιμίου Προδρόμου μονὴ Τιντζίδερι 138.
Τιραπσοὺν (βλ. Τραπεζοῦς).
Τίρε (βλ. Θεῖρα).
Τλῶς (Διβὲρ) 162. 361.
Τμῶλος (Μπὸζ ἢ Μπούζ-δὰγ) 18.
Τοζανλὶ-σοὺ 24. 119.
Τοκάτη ἢ Τοκάτιον (Εὐδοκιούπολις ἢ Εὐδοκιὰς) πόλις καὶ σαντζάκιον 118 κ. ἑ. 382. 383. 384.
Τολουμπουνὰρ 285.
Τόμπρας Κωνστ. 276.
Τόνια (βλ. Θοανία)—Τονιαλῆδες 53. 60.
Τὸπ-καγιὰ 423.
Τοπζὴ-ὀγλού, τζαμὶ Κασταμονῆς 96.
Τορουὰλ (καζᾶς) 85.
Τορπαλὶ (Γκιονὲκ) 102. 422.
Τόσια 99. 382. 417.
Τοὺζ ἢ Τοὺς-γκιὸλ (βλ. Τάττα).
Τουζλοὺ-γκιὸλ (βλ. Καραμπουνάρ).
Τουζλὰ-καζλοὺ 39.
Τούζλα-τσάϊ (βλ. Σατνιόεις).
Τουραμὰν-δὰγ 279.
Τουργουτλοὺ-Κασαμπᾶ 331.
Τουρκμὲν-δὰγ 281.
Τουρκογέροντας 338.
Τοῦρκοι 52. 56 κ. ἑ. 94.
Τουρκοκρῆτες 53. 63.
Τουρκομάνοι 52. 57. 412.
Τουρνατζάντων 86.
Τουροὺζ-δεϊρμὲν 337.
Τουρπαλὶ 323.
Τοὺς-κιοϊ 424.
Τοὺχτ 103.
Τραγία (Γαϊδουρονήσι) 28.
Τραϊανοῦ ναὸς Περγάμου 318.
Τραϊανούπολις (βλ. Σελίντι).
Τράλλεις (Ἀϊδίνιον) 336 κ. ἑ. 374.
Τραπεζουντιακὸν κλῖμα 377.
Τραπεζοῦς (Τιραμποσούν, Τιραμπσὸν) 64. κ. ἑ. 94. 382. 383. 389. 394. 408. 411. 412.—βιλαέτιον 8. 63 κ. ἑ. σαντζάκιον καὶ καζᾶς 64 κ. ἑ.—βιλαετίου γενικαὶ εἰδήσεις 90 κ. ἑ.—ὁδοὶ καὶ ὅρμοι 92 κ. ἑ.—μητρόπολις 95.
Τράχαλα-δὰγ 328.
Τραχεῖα χερσόνησος (Περαία, Ροδία) 5. 42. 357 κ. ἑ.
Τραχειῶτις (Κιλικία) 8.
Τρῆρες 48.
Τριάδος ἁγ. μονὴ Χάλκης 191.
Τρίγλεια ἢ Τρίγλη (Τερλιὲ) 224.
Τριόπιον (Κάβο Κριὸ) 28. 42. 357. 358.
Τρίπολις (Τριέμπολου) πόλις καὶ καζᾶς 64. 70. 94—(πόλις Φρυγίας) 348.
Τρίστομον 44.
Τριχῶ 152.
Τρωγίλιος ἄκρα (Κουνουπίτσα) 18. 51.
Τρωὰς 4. 5.
Τσαγιὰν 142. 424.
Τσαγγαρῆ 67.
Τσάγγρι (βλ. Γάγγραι).
Τσάϊ-Τζουμᾶ 103.
Τσακαλάντων 86.
Τσακιρλὰρ (βλ. Ὀλβία).
Τσὰλ (καζᾶς) 346.
Τσὰλ-δάγ, 70.
Τσάμλιτζα 196. 198.
Τσαμοὺρ-τάλιανι 372.
Τσὰμ-μπουρνοὺ (βλ. Βοῶνος λιμήν).
Τσανὰκ-καλε ἢ καλεσὶ (βλ. Δαρδανέλλια).
Τσανταρλὶ (Πιτάνη) 27. 39. 319.
Τσανρὰκ 71.
Τσαντὶρ-τσάϊ 30.
Τσὰν-τσάϊ (βλ, Γράνικος).
Τσαρικλὶ ἢ Τζαριχλὶ 152.
Τσαρντὰκ (Ἀτζὶ-τοὺζ-γγιὸλ) 32.
Τσαρσαμπᾶς (Θεμίσκυρα) 79. — καζᾶς 76—ποταμὸς 168.

Τσὰρ-σοὺ 130.
Τσὰρχ-σοὺ 206.
Τσαταλνέγια 313.
Τζεβισλὶκ (Δικαιόσημον) 67.
Τσεγγέλ-κιοϊ 185.
Τσεκερὲκ-ἰρμὰκ (βλ. Σκύλαξ).
Τζέκιλτζε (βλ. Κούκουρον).
Τσεκιρτζέ, θέρμαι Προύσης 220.
Τσελεμπῆς,ἀρχηγὸς Μεβλεβήδων 145.
Τσελτὲκ 424.
Τσερκέζ-κιοϊ 104.
Τσεσμὲς (βλ. Κρήνη).
Τσετμῆδες ἢ Τσεπνῆδες ἢ Τσεπνοὶ 52. 58 κ. κ. 260.
Τσιβερα 68.
Τσιβρὶλ 370. 375.
Τσικρὶκ-σοὺ 24.
Τσιμόβαση 18. 40. 308.
Τσιμποὺκ σοὺ 22.
Τσιμπουλ-τσάϊ 25 . . . .
Τσίνα-τσάϊ (Μαρσύας) 28—κοιλὰς καὶ πεδιὰς 344. 354. 355. 373. 374. 421.
Τσινάρι 202.
Τσινιλὶ 186.
Τσιουρούκ-σοὺ (Λύκος) 371.
Τσίτα 68.
Τσίτε 85.
Τσιτσὲκ-δὰγ 142.
Τσιφτελὲρ-τσιφτλιγὶ 412.
Τσοπανησία 326.
Τσοπάνογλους 135.
Τσορὰκ **177.**
Τσοροὺμ **136.** 407.
Τσουκοὺρ-μαχαλεσὶ 287.
Τσουκοὺρ-ὀβὰ 170.
Τσουλχούμπα (Βαθὺς) 25.
Τσουμακλῆδες ἢ Τσουμακταγλῆδες 354.
Τσουφρού-τσάϊ (βλ. Γλαῦκος).
Τύανα 155.
Τυρίαιον (βλ. Ἰλγίν).

Ὕλας 202.
Ὕλλος (Κούμ-τσάϊ) 28. 300. 324. 332.
Ὑοσγάτη, πόλις καὶ σαντζάκιον **134.** κ. ἑ. 407.
Ὕπαιπα 324.
Ὕπιος (Μιλὰν-σοὺ) 23. 101.
Ὕσσος 4. 25.
Ὑψηλάνται 89.
Ὑψηλὴ 89—(τῆς Ἐρυθραίας) 310. 314.

Φαδισάνη (βλ. Φάτσα).
Φαζημωνῖτις χώρα 124.
Φάληρον Κυδωνιῶν (βλ. Σαφά).
Φανερωμένη μονὴ (Κυζίκου) 266.
Φαραὼ 48.
Φαρνακία 3. 73.
Φάρος (Ἀλεξανδρείας) 358.
Φάσηλις (Τεκὲρ-ὀβᾶ) 162.
Φάτσα (Φαδισάνη ἢ Βαδισάνη) 76. 82.
Φεκὲ **178.**
Φελλάχη (Ἀνσαρῖται) 53. **60.**
Φέλλαι ἢ Φελλὸς 162.
Φερτέκιον ἢ Φερτάκαινα (Φερτὲκ) 99. **150** κ. ἑ.
Φιλαδέλφεια (Ἀλὰ-σεχὶρ) **333** κ. ἑ. 369.
Φίλ-μπουρνοὺ 184.
Φίλιας-σοὺ (Βιλλαῖος) 23. 98.
Φίλιος (Τίειον ἢ Τίον) 101. **103** κ. ἑ.
Φιλοκάλεια 71.
Φιλοκρήνη (Ἐσκὶ-χισάρ) 195.
Φιλομήλιον (Ἀκ-σεχίρ). 147.
Φλαβιανὰ (βλ. Ζιντζίδερε).
Φλαβιόπολις 102.
Φλαβιούπολις (βλ. Σίς).
Φλοητὰ 152.
Φοίνικας (Φοίνικε,Φοινικοῦς) 160 κ. ἑ.—κόλπος αὐτοῦ 44.
Φοίνικες 50.
Φοινικοῦς (Καλαμακίου λιμὴν) 43.
Φραγκάντων 86.
Φραγκομαχαλᾶς (Σμύρνης) 297.
Φρένγκιοϊ 271.
Φρένελι (βλ. Αὐρηλιανὴ)—τσάϊ (βλ. Εὔηνος.
Φροντιστήριον Τραπεζοῦντος 66.
Φρυγία (Μεγάλη, Μικρὰ ἢ ἡ κατὰ τὸν Ἑλλήσποντον, Phrygia minor, Παρώρειος ἢ Πισιδική, Ἐπίκτητος) καὶ Φρύγες 3. 4. **5.** 48.
Φύσκος (βλ. Μαρμαρᾶς).
Φυτίανα 85.
Φώκαια (βλ. Παλαιὰ Φώκαια, Νέα Φώκαια).
Φωτεινὸς 89.

Χαβίανα 85.
Χαϊδὰρ-πασᾶ **193.**
Χάκαξα 85.
Χαλάϊσσα 89.
Χαλανικὴ 68.
Χαλδία 85.—μητρόπολις αὐτῆς 84. 95.
Χαλί-κιοϊ 421.
Χαλίλ-μπέη-ἀδασὶ 257.
Χαλκάβαλα 71. 72.
Χαλκὰ-μπουνὰρ 298.
Χάλκη (Χεϊμπελὶ-ἀδὰ) **190** κ.ἑ.—Θεολογικὴ σχολὴ αὐτῆς 191.

Χαλκηδὼν (βλ. Κατί-κιοϊ).
Χὰλτ 89.
Χάλυβες 71. 81. 85. 94.
Χαμαμλὶ 267.—λίμνη (ἢ Ἀκ-γγιὸλ) 33.
Χαμηδιὲ ἢ Χαμητιέ, ἕδρα καζᾶ σαντζακίου Καρὰ-χισὰρ-σαρκὶ **118.**—καζᾶς σαντζακίου Μπόλου 103—καζᾶς σαντζακίου Νίγδης **157.**—ὀχυρὸν Δαρδανελλίων καὶ πυροβολοστοιχία 216.
Χαμὶτ-ἀβὰτ (Σπάρτης) σαντζακιον 163 κ. ἑ. 344.
Χαμσοὺν (ναχιγὲς) 60.
Χαμσουνλῆδες 60.
Χάνι 68.
Χὰν-σοὺ 24.
Χαντζὶρ (ἀκρωτήριον) 46.
Χαράκι 267.
Χαραλάμπους ἁγ. ναὸς Κεμερίου 273.
Χάραξ (Χέρεκε) 195.
Χάρσιρα 85.
Χρσιώτης (βλ. Κᾶνις).
Χαρταλιμὴ (Καρτὰλ) **193** κ. ἑ.
Χασὰ-μπαϊ-Μπάλια 142.
Χασὰν 177—δάγ. 149.—μπέη (πεπόνια) 260.—Τσαουλὰρ 422.
Χατζῆ'-Αλαεδὶν τζαμὶ (τοῦ Ἐσκὶ-σεχὶρ) 281.
Χατζῆ-μπαϊράμ, τζαμὶ Ἀγκύρας 129.
Χατζῆ-μπεκτὰς **133** κ. ἑ. 142.
Χατζιλὰρ 308. 312.
Χατζὶν 178.
Χαφὶκ (καζᾶς) 114.
Χειλιτὴ 152.
Χελιδονία Ἄκρα 15. 44.
Χελιδονίδες νῆσοι 15. 44.
Χεντὲκ (καζᾶς) 206.
Χέρεκ (Ἐρμπαὰ) 119.
Χέρεκε (Χάραξ) 195. 197.
Χερροιάνων (καὶ Χαλδίας) μητρόπολις 84.
Χετζελὶ-δερὲ 195.
Χετταῖοι (ἢ Λευκόσυροι) 47 κ. ἑ.
Χιλὴ **193** κ. ἑ.
Χίος 397. 421.
Χισαρλὶκ 210. 212.
Χισὰρ-ογοὺ 23.
Χοϊνὰτ-καλεσὶ (Κιλίκων νῆσοι) 75.
Χοϊρὰν 32. 165.
Χόπα 89.
Χότσι ἢ Κύμινον 66. 67.
Χουγγιὰρ-ἰσκελεσσὶ 184. 215.
Χουδαβενδικιὰρ βιλαέτιον (βλ. Προύσης).
Χουμουρκιάντων 68.
Χουτουρὰ 85.
Χουχλιὰ (Κοχλίαι) 269.
Χριστιάν-κιοϊ 174.
Χριστιανοχώρ' (Γκιαούρ-κιοϊ) 319.
Χριστοῦ μονὴ Πριγκίπου 192.
Χρῦσα 272.
Χρυσοκέραμος ἐκκλησία 185.
Χρυσοκεφάλου Παναγίας ἐκκλησία Τραπεζοῦντος 65.
Χρυσόπολις (Σκούταρι ἢ Οὐσκουντὰρ) **183** κ. ἑ. 196. 197. 886. 405.
Χρυσοῦν κέρας 188.
Χωλομάνα 67.
Χωλοῦ 89.
Χῶναι **347.**
Χωρούδα ἢ Καρατζόβα 258.

Ὦξος 412.
Ὡραιᾶς κάστρον 81.

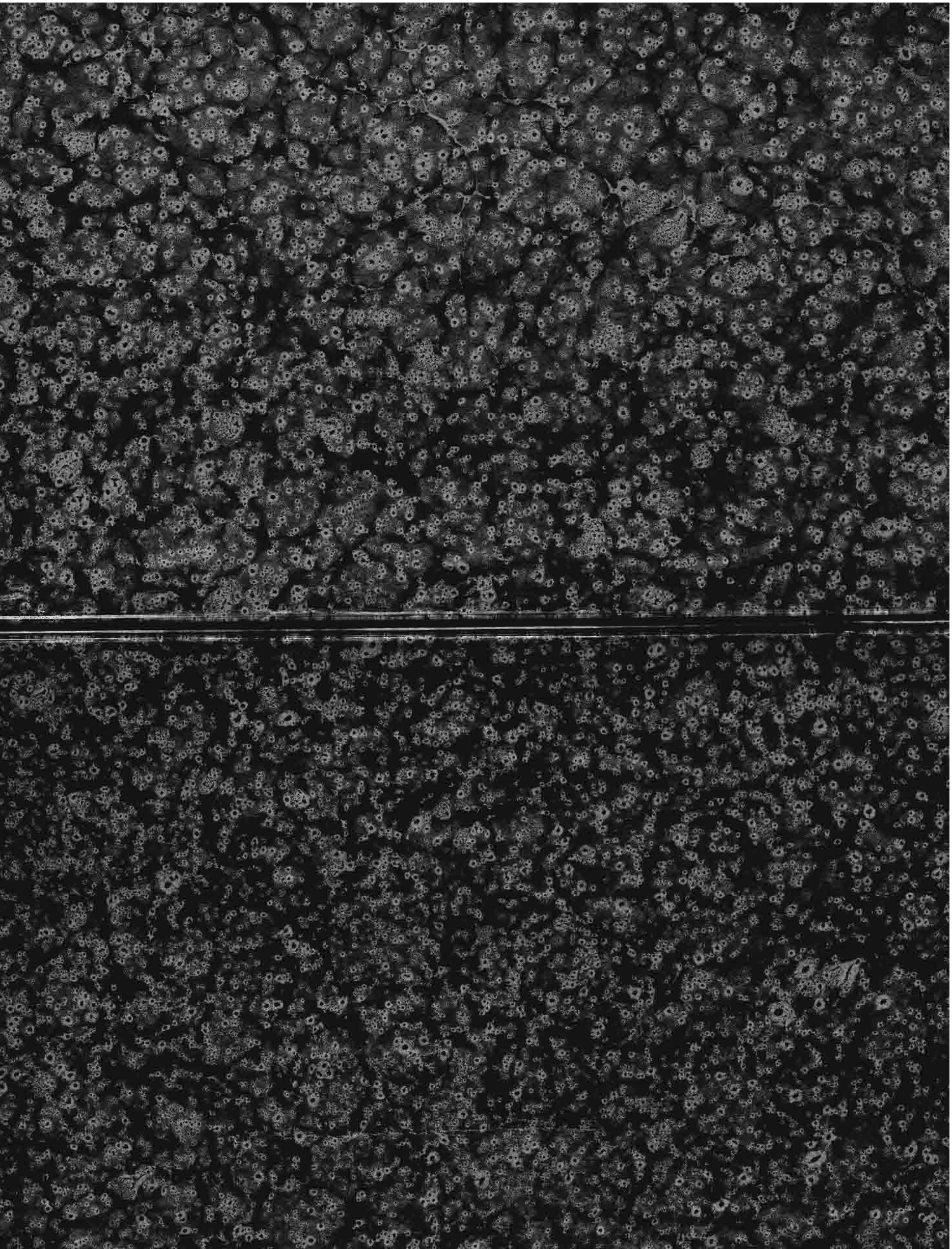

Θ Ρ Α Κ Η

Ε Υ Ξ Ε Ι Ν Ο Σ

Σαλμυδησσός

Δ Ε Λ Τ Α

Βόσπορος

Μαρώνεια

(Δεδέ Ἀγάτς)

Αἶνος

Βισάνθη (Raidestos)

Πέρινθος

Σηλυβρία

Βυζάντιον

(Κωνσταντινούπολις)

Χρυσόπολις (Σκούταρι)

Χαλκηδών (Καδήκιοϊ)

Μέλαινα Ἄκρα

(ρ. Βάθυς)

Κάλπη

Ἀπολλωνία θυνιάς

(Κιρπέ)

ΠΟΝΤΟΗΡΑΚΛΕΙΑ

Ἄμαστρις

Τίειον

Κάραμβις Ἄκρα

Ἰωνόπολις

Κινωλίς Συριάς

(Λεπτη

ΚΥΤΩΡΟΣ

Στεφάνη

Παρθένιος π.

Πομπηϊούπολις

Θρακικὸν πέλ.

Μέλας Κ.

Προποντὶς

Νέον Τεῖχος

Γάνος

Προκόννησος

Παντείχιον

ΝΙΚΟΜΗΔΕΙΑ

Λύδισσα

(Τσμίτ)

Μέλας π.

Δρέπανον

Ἀστακηνὸς Κ.

(Πάλοβα)

Ἀστακός

Ποσειδωνία

Βέσβικος

Ν. Ἀπάμεια. Μύρλεια

Κιανὸς Κ.

Χερσόνησος θρακική

Ὀφιοῦσσα

Πείρινθος

Πρίαπος

Ἄρτακη

Κύζικος Δασκύλειον

(Μιχαλίτσι)

Κίος (Γεμλίκ)

Ἀσπανία

Νίκαια

(Ισνίκ)

Σαγγάριος

Γάλλος π.

Ἴμβρος

Σηλυβρία

Λάμψακος

Περκωϊη

Παλ. Περωϊοη

Ἄβυδος

Ἀφροδισιάς

Ὀφρύνιον

Διδυμότειχος

(Βίγα)

Γρανικὸς π.

Ἀσσπος π.

Ἀφνῖτις Λ.

Μιλητόπολις

Ἀπολλωνία

ΠΡΟΥΣΑ

Γάλλος π.

Ταταῖον

Κοινὸν Γαλλικανῶν

Λήμνος

Αἰάνλειον

Ἴλιον Τροία

Σίγειον

Τένεδος

Θύμβρη

Παλαισκήψις

Σκέψις

Ἀλεξάνδρεια Τρωάς

Σμινθεῖον

Ἀνδειρα

Ἴδη ὄρος

Κολόναι

Νεάνδρεια

Πιονίαι

Ἀργιζα

Ταρσιος π.

Μακεστος π.

Ἀπολλωνιάτις Λ.

Ὄλυμπος 2500

Ἀδριανοῦ θέρμαι

(Βαλιχεσέρ)

Ἀδριανοῦ

(Ἀδρανός)

Ῥυνδακος π.

ὄρος

ΑΓΡΙΛΙΟΝ

(Βιλεντζίκ)

Λάβχαι

(Ταρακλί)

Δαδάστανα

(Τορμπαλί)

Σαγγάριος π.

Ἰουλιούπολις

(Μπέη-Παζάρ)

Λαγγανία

Μνίτος

Ἀγκυρα

Γόρδιον

Γόρδος

(Μπιγάμ)

Ἀϊτοριζιαμον;

(Καλεντζίμ)

Πτερία

Τάβιον

Ἀλεξάνδρεια-Τρωάς

Κολόναι

Ἀσσος

Λεκτὸν Ἀ.

Μήθυμνα

Ἄντισσα

Ἔρεσος

Ν. ΛΕΣΒΟΣ

Μυτιλήνη

Ἀδραμυττηνὸς Κ.

Ἀδραμύττιον

Ἐκσπόνησοι

(Κυδωνίαι)

Περπερήνη;

Ἄρισβη

Πύρρα

Ἀτάρνευς

Αἴτταια;

Γέρμη;

Ἀπολλωνία;

Στρατονίκεια

Μακεστος π.

Ἄγκυρα

Πέργαμος

(Σόμα)

Κάτκος

Κάσελ (Διυελί)

Τιτάνη (Τσανδαρλί)

Ἀργινοῦσσα

Ἐλαιοῦσσα

Ἐλαία

Γρύνειον

Μύρινα

Αἰγαί

Ἀπολλωνις

Θυάτειρα (Ἐζέριον)

Ἀττάλεια

Τμῶλον ὄρ.

Σύναος

(Σιμάβ)

Μείρος

Ἀπρία

(Ἀμπία)

Σόα (Ἐλμαλύ)

Αἰζανοί

Ἰουλία-Γόρδος

Κολάη

Σαίττα;

Σίλανδος

Ἀφροδισιάς

Ἀμαζόνιον

Ὀρμιστός

Πέταρα

Ἀμόριον;

Ἄλυς π.

Ἄσπονα

Παρνασσός

Μωαμισσός-

Ἰουστινιανούπολις

(Κιρσεχίρ)

Νύσσα

Δόαρα

(Χατζῆ-Βεϊ

Ἀφροδισιάς

Ἑρμαῖος Κ.

Ὀλυμπηνὸς ὄρ.

Ἐρμοκαπήλεια;

Ἱεροκαισ

Ὀρκάνις

Ἰουλία-Γόρδος

Ἀράκλεια

Νέον Τεῖχος

Ἄριασα

Μενεμένη

Νιόβη;

Μαγνησία

Σίπυλος ὄρ.

Ἀρδαβούλα

Ὀνήρειος

Φώκαια

Μέλαινα Ἄκρα

(Ψαρά)

Καρδαμύλα

Πίτυς

Ν. ΧΙΟΣ

ΧΙΟΣ

Ἐρυθραί

Λ Υ Δ Ι Α

Δ Ε Κ Α Τ Η

Γ Ι Α

Μαιονία;

ΣΜΥΡΝΗ

Καισάρεια Σάρδεις

(Σαλιχλί)

Τάβαλα

ΚΑΤΑΚΕΚΑΥΜΕΝΗ

Δαγὶς;

Τμῶλος ὄρος

Φιλαδέλφεια

(Ἀλᾶ-Σεΐρ)

Γριμενόθυραι

Τουμάμ)

(Ουσάκ)

Τραϊανούπολις

Ἀλμωνία

Πρυμνησσος

Αὐγουστόπολις

(ΑΦΙΟΝ - ΚΑΡΑ-ΧΙΣΣΑΡ)

Πολύβοτον

(Μπουλαβαντίν)

Ἰουλιαϊὸς

Σύνναδα

(Ἰουνδανλύ)

Ἱεροπολις

Γάνζαινα

Σεβαστὴ

(Σιδασά)

Εὐφόρβιον;

Μητρόπολις;

Τυμανδος

Ἀπολλωνία

Ἀμβλαδα

Ἀνάβυρα

Νεάπολις

Ἄμμαι

Ἄγραι

Σελεύκεια

Ἀφροδισιάς

Ἡράκλεια

Ἀπολλωνία

Τάβαι (Δαβᾶ)

Σεβαστόπολις

Ἔρμα

Ὀρμελλίς

Σίνδα

Ὀλβασα

Κόμανα

Ἀριασσός

Σέλγη

Τερμησσός

Ἄνδεια

Πέργη

Ἄσπενδος

Κοτενν

Ἴσαυρα

Ἄστρα

Ἀρτάναδα (Γιάϊλι-ὀβα)

Λάλασσις (Ιαχλα)

Δομίτιον

Ἰουστινιανούπολις

Κλαυδιούπολις

Ὄλβα

Σεβαστὸπολις

Ἀγχιάλη (Μερσίνα)

ΤΑΡΣΟΣ

Λάμος π.

Κύδνος π.

ΣΟΛΟΙ-

Πομπηϊούπολις

Κώρυκος

Κορδάσιον

Σαρπηδὼν

Κίρδων

Ἀφροδισιάς

Ζεφύριον Ἀ.

Κραμβοῦσα Ν.

Ἀρσινόη (Μαράς)

Ποσειδιον Ἀ.

Μυοῦς

Κελένδερις

Νάγιδος

Χάραδρος

Ἀντιόχεια

Σελινοῦς

Ἰοτάπη

Σύεδρα

Κοραμήσιον

(Ἀλαϊα)

Ἀμαξία;

Πτολεμαϊς;

Κίβυρα

Ἀγαί;

Ἀγχιάλη

Ἀττάλεια

Παμφυλιος (Ἀτταλείας) Κόλπος

Σίδη

Κ Ι Λ Ι Κ Ι Α

Ἀστυπάλαια Ν.

Τριόπιον

Νίσυρος

Σύμη

Ἅ. Κυύσσημα

Λώρυμα

Τῆλος

Ἰαλισὸς

ΡΟΔΟΣ

Χάλκη

Ἀκαβύριον 1240

Μνασύριον

Λίνδος

ΡΟΔΟΣ Ν.

(Πρασονῆσι Ἀ.)

Σάρος

Βρυνιοῦς

Λάστης 1229

ΚΑΡΠΑΘΟΣ Ν.

Κάρπαθος;

Ἄρμασια

Κάσο

Κῶς Ν.

Ἀντιμάχια

Ἰσθμὸς

Ἀλάσαρνα

Ἀστυπάλαια

Κνίδος

Κνιδία

Χερσόνησος

Κεραμειὸς Κ.

Κεδρεαί

Φύσκος

Μαρμαρᾶς

Καῦνος

Δαίδαλα;

Ἄραξα

Λίσσα

Καδύανδα

Τελμησσός

Μασσίκυτος

Ὀινόανδα

(Ἐλμαλύ)

Τρέβενν

Ἀνδεια

Τερμησσός

Ἰσαυρα

Κλάνδα (Καφαμέν)

Ἀγ. Σύμη

Ἀ. Κυύσσημα

Ἰνδός π.

Ἀρτεμίσιον Ἀ.

Πλαῦτιος Κ.

(Μάυρη)

Ἄρσαδα

Πίναρα

Ἰδεβησσός

Λ Ο Ξ Ά Ν Δ Ι Σ

Σίδυμα

Κράγος

Πύδναι

Πάταρα

Κανδύβα

Ἀρύανδα

Ἀρνεαὶ Λίμυρα

Μύρα π.

Ἀμαλιόβη

Φάσηλις

Κορυφὴ

Ὀλυμπος

Ὀγαγαί

Πύρρα

Ἀντιρώδη

Σίμενα

Ἀνδριάκη

Ἀπέρλαι

Ἄμβη

Χελιδονία Ἀκρ.

Χελιδονίαι Νῆσ.

Κραμβοῦσα

Μεγίστη (Καστελλόρριζον)

Στρογγύλη

Παμφυλιος (Ἀτταλείας) Κόλπος

Λ ύ κ ι ο ν π έ λ.

Κ α ρ π ά θ ι ο ν π έ λ α γ ο ς

Μ Ε Σ Ο Γ Ε Ι Ο Σ

Α Ι Γ Α Ι Ο Ν Τ Ε

Κιλίκιος Αὐλών

Δεινάρπτον Ἀ.

Καρπάσιον

Κρομμυὼν Ἀ.

ΚΥΠΡΟΣ Ν

Κερύνεα

Ὄλυμπος ὄρ.

Κύδροι

(ΛΕΥΚΩΣΙΑ)

Πεδαῖος π.

Σαλαμὶς

Σαλαμῖνος Κ.

Ἀμμόχωστος Κ.

Ἀμάθας Ἀ.

Σόλοι

Ἀρσινόη

Τρόοδος

Ἀδωνὶς ὄρ.

Χιονῶδες ὄρος

Πηδάλιον Ἀ.

(Κάβο Γκρατσιὰ)

(Λάρναξ)

Κίτιον

Πάφος

Κούριον

ΕΞΕΙΝΟΣ ΠΟΝΤΟΣ

Κάραμβις Ἄκρα
Ἰωνόπολις
Κινωλίς Συριὰς Ἄκρα (Λεπτὴ)
Ἀρμήνη
ΣΙΝΩΠΗ
Στεφάνη
ΚΥΤΩΡΟΣ
Καρούσα
Ἀμαστρις
Τίειον
Παρθένιος π.
Πομπηϊούπολις
Ἀμνιὰς π.
Κωνώπειον
ΠΟΝΤΟΗΡΑΚΛΕΙΑ
Ἄκρα ΑΧΕΡΟΥΣΙΑ
Βιλλαῖος
Λύκος π.
(Καστα μών-Καστάμονή)
ὄρος
ΠΑΦΛΑΓΟΝΙΑ
Ἅλυς π.
ΑΜΙΣΟΣ (ΣΑΜΨΟΥΣ)
Ἴρις π.
Θερμώδων π.
Θεμίσκυρα
Οἰνόη
Ἰασόνιον Ἄ
Ἱερὸν Ἄ
ΤΡΑΠΕΖΟΥΣ
Κοτύωρα (Ὀρδοῦ)
Τρίπολις (Τιρέμπολι)
Κερασοῦς
(Τζεβιζλίκ)
Ἀργυρούπολις (Γουμούς-Χανέ)
Θήχης ὄρ.
Τυμνιὰς
Σάπαλα
Ἀρμένιος π.
Ἀσκανίας π.
Ἀλόπη
Ἀλόπη
Ἀλόπη

ΘΡΑΚΗ
ΑΙΓΑΙΟΝ ΠΕΛΑΓΟΣ
ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ
ΕΥΞΕΙΝΟΣ
Μήδεια
Βόσπορος
Μαρώνεια
Μάκρη
Δεδεαγάτς
Ραιδεστὸς
Αἶνος
Σαμοθράκη
1600
Μέλας Κ.
Καλλίπολις
Ἴμβρος
597
Λῆμνος Ν.
430
Μοῦδρος
Τένεδος
Ἑλλήσποντος
Λαμψάκος Ν.
Σαρδαγέλλια
Ἴλιον-Τροία
Ἀβυδος
Ἀβυδικὸς π.
Ἐζινὲ (Ἀβαρδανὶς)
Σκαμανδρος
Ἀδραμύττιον
Ἀδραμυττηνὸς Κ.
Ἀϊβανεῖς
Ναρλὶ
Λεκτὼ Ἀ.
Μόλυβος
Καλλονὴ
Κυδωνίαι (Αἰβαλί)
Κεμέριον
Μαδαρᾶς-Δάγ
Ἰβροτὴν
Μπαλία
Μυτιλήνη
940
Πλωμάριον
Δικελί
Κιρεφοὺν
Πέργαμος
Κινίκιον
Τσανταρλί
Σόμα
Κιρκαγάτς
164
Ἀξάριον (θυάτειρα)
Γιούνε-Δάγ
Μαγνησία
Μανισσὴν
Νέα-Φώκαια
Παλ.
Μίμας ὄρ.
Ἐρυθραί
Χίος Ν.
Χῖος
Τσεσμὲς
Ἀλατσάτα
Καρδελιὰ τ.
Βουρνόβα
Σεβδικιοί
Βρυούλα
Σιβριχίσαρ
Κασαμπᾶς
ΣΜΥΡΝΗ
Βουτζᾶς
Νυμφαῖον
Τουρμπαλί
Βαϊνδίρι
Ὁδεμήσιον
Καϋστρος π.
Θεῖρα
Ἀτδίνιον
130
Μαϊάνδρος π.
Σάμος Ν.
Ν. Ἔφεσος
Βαθὺ
Σωκία
Μυκάλη
Ἰκαρία
Φούρνοι
Πάτμος
Λέρος
Μενελιῶν Κ.
Κάλυμνος
Κως Ν.
Κῶς
Κερχμεικὸς Κ.
Μάρμαρας
Δάρδα
Νίσυρος
Σύμη
Τῆλος
Χάλκη
Ρόδος
Ν. 1280
ΡΟΔΟΣ
Κάρπαθος Ν.
1220
Κάσος
Καρπάθιον πέλαγος
Μαρμαρᾶς
Καλόλιμνος
Κυζικος
Σκαμιὲς
Νεοχώρι
Τρίγλια
Μουδανία
Ἐλεγμοί
Δαρδανικοί
Μεσαίπολις
Ταχταλί
150
Πάνορμος
Ἀφνίτις
Μιχαλίτσι
Λ. Ἀπολλωνίας
Γκιονὲν
Κρεμαστὴ
Σουγκουρλοῦ
Ὄλυμπος (Κεσὶς-Δάγ)
2530
Ἀδρανὸς
Ῥυνδάκος π.
2500
Ἀδραμυττηνὸς
Μπαλία
Μπαλάτ
Βαλικεσέρη
Κιρεφοὺν
Μπιγαδίτς
Ἀκ-Δάγ
Σουνδουλοῦ
Μάσσεστος π.
800
Τμῶλος (Δερμιρτζὴ-Δάγ) ὄρος
Σίκαβ
2700
Ἀκ-Δάγ
Γκεδίτς
2500
Μουρὰτ-Δάγ
Ἐργιγκιὸζ
932
Κιουτάχια
Ἀζαγιοὺκ
2000
Τουρκμὲν-Δάγ
Ἐρμὸς π.
Σαλιχλί
Κούλα
Γκιόλδε
Μενεμσχώρια
Ὑδάκιον
950
Ἀφιὸν-Καραϊσάρ
(Ἀκροϊνός)
Τσιβρίλ
Ἐσιαλί
Δεμιρτζή
Σαραϊκιοί
Ἄπτα
Δινέρ
Ὑλλουμπουρλοῦ
Λ. Ἐγερδίρ
Μπουρλοῦ
Ἐγερδίρ
Σπάρτη
(Ἰσπάρτα)
Βορλοῦ Λ.
1000
Βουρδοῦρι
Ἀτζιμπαγιάν
Τεφενὶ
Ἀττάλεια
Ἀττάλειας Κόλπος
Ἀλάϊα
3130
Μπεϋ Σεχὶρ
Σεδὶ Σεχὶρ
Λ. Σόγλα
Μποζκὶρ
1140
Ἀκ'σεκὶ
Μπουλασὰν
Ἐμιρ-Σουλτὰν π.
Ἀμπὰς-Δάγ
Χατσὺν
Ἀκ-γκιὸλ
Ἔρεγλι
Καρὰ Δάγ
2500
Καραμὰν (Λαρανδα)
390
Ταῦρος ὄρος
3575
Μερσίνα
Μεζετλί
Μούδ
Καλύκαδνος π.
Γιμὸκ-Σοῦ
Ἐλιμπὰς
Σελεύκεια
Περσεμπὲ
Ἅγιας
Χαραντρὰκ
Τσορὰκ
Κελενδέρις
(Κελένδερε)
Σαρπηδὼν Ἀ.
Κιλίκιος Ἀχαιὸς
Ἀκρωτήριον
Ἀνεμούριον
Ἀνεμούριον
Ἀνεμού

ΕΙΝΟΣ ΠΟΝΤΟΣ

Ἰωνόπολις (Ἰκέμπολι) · Κίτρος · Κινωλίς · Στεφάνη (Ἰστεφάν) · Σινώπη · Τσομπανλάρ · Πάφρα Ἀ. · Ἀμαστρις (Ἀμάσρα) · Παρτίν · Τασκερί · Γκιόκ-Ὑρμάκ π. · Κούμινα · Μπάφρα · Ἀκ-Ἡμιόλ · Τασκιοπροῦ · Μπογιαμπάτ (Βοϊβάδ) · Δουλμεν-Δάγ 1200 · (Κιζίλ-Ὑρμάκ) π. · Πονλοπράκλεια · Βιλαέτιον Κασταμονῆς · Ζαφράμπολις · ΚΑΣΤΑΜΟΝΗ (Κασταμών) · Βιλαῖος (Φιλιάς-τσαΐ) π. · Ὄρος Ὀλγασσύς (Ἰλγάς-Δάγ) 2900 · Ἁλυς π. · Σαμψοῦς (Ἀμισός) · Ἱερμη · Οἰνόη (Οὖνιε) · Ἰασωνίου Ἀ. · Ὄρδοῦ (Κοτύωρα) · Μπουλαντζάκ · Τρίπολις (Τιρέμπολι) · Πλάτανα · Ριζοῦς · ΤΡΑΠΕΖΟΥΣ · Σούρμενα · Καλοστέφανος · Βαϊνδιρίον · Γκερδέ · Τσερκὲς · Ἀλα-Δάγ 2560 · Ντέβρες-τσαΐ · Ἐλμαλί-Δάγ 2500 · Ἰσκελί 720 · Καγκάρι (Γάγγρα) 790 · Ἰσμαντζίκ · Κάβζα · Μερζιβάν 730 · Ἀσιδικεία (Λαντίκ) · Κεμὲρ-Δάγ 2200 · (Γεσίλ-Ὑρμάκ) π. · Τὰς-Ὀβᾶ · Ἄμασεια · Λύκος (Κελκὶτ-Ὑρμάκ) π. · Ἴρις π. · Ἀλάν-Δάγ · Ζίλε 780 · Τσορούμ · Νεοκαισάρεια 350 · Μιλὲτ (Χαμιδιὲ) · Ἀλίτζοβα · Κολωνία (Κιοϊλοῦ-Χισάρ) · Καρὰ-Χισάρ · Μπιλὰν · Λειβάδια · Παφλαγονία · Μελανάδων · Κιλκὶτ · Καραντζᾶ · Βιλαέτιον Ἀμασείας · Ἀργυρούπολις (Γκιουμούς-Χανὲ) · Κουλακάγια · Ντζεβισλίκ · Ζουρναλάδων · Καρσοὺτ π. · Βαφτσεμπεκ Δρ. · Τσαρσαμπᾶ · Ἀπτάλ · Κερασοῦς · Τσαρσαμπᾶ · Ἀμισηνὸς Κόλπος · Ἀλυς π. · Ἰασωνίου Ἀ. · Μπουλαντζάκ · Ὄρδοῦ · Τρίπολις · Πλάτανα · Ριζοῦς · Σούρμενα · Καλοστέφανος · Ρωμανοῦ · Ζουρναλάδων · Καρσοὺτ π. · Κουλακάγια · Ἀργυρούπολις · Ντζεβισλίκ · Λειβάδια · Παφλαγονία · Μελανάδων · Βαφτσεμπεκ Δρ. · Μπιλὰν · Κιλκὶτ · Καραντζᾶ · Βιλαέτιον Τραπεζοῦντος

Ἄγκυρα · Πολατλί · Καραλί · Γιαπαγχαμάμ · Ἀγιας · Ἁγιος-Δάγ · Ταπουσνάρ · Τσορμπᾶ · Μπεϊ-Παζάρ · Κεσκίν · Ὑοσγάτη 1300 · Ἀλαντζᾶ · Σουγκουρλοῦ · Ἀβδουραχμάν · Μπογιαλίκ · Ἀλυς π. · Κιρσεχίρ · Ραμαδᾶν-Δάγ · Μπογαζλιάν · Σεχιρκιολᾶ · Γενιχάν · Ἀκ-Δάγ 2780 · Γιουρλούκ-Δάγ 2743 · Ντιβρὶκ · Ζάρα · Σεβάστεια (Σιβὰς) 1270 · Κερτσένι (Ριφαγιὲ) · Ἐρζιγκιὰν · Ἀνατολικὸς Εὐφράτης π. · Δυτικὸς Εὐφράτης · Γιλὰν-Δάγ 2900 · Ἐγκὶν · Παρτσὰκ · Κοζὰν · Ἀνατολικὸς Ταῦρος · Ἀραβκὶρ · Ἀνατολικὸς Εὐφράτης (Μουρατ-Σοῦ) π. · Ἀγκυρα · Ἁλυς π. · Σαρμουσακλί · Χανσίρ-Δάγ 2590 · Γκιοσούν 3340 · Ἀλιζιὲ · Γιωσφοὺν · Ντερεντὲ · Τσομᾶ-Σοῦ · Ἀρχαῖος Ταῦρος ὄρ. · Ἀργανα-Μααδὲν · ΧΑΡΠΟΥΤ-Μεζρὲ 2100 · Μελιτηνὴ (Μαλάτια) · Ὄρος 3000 · 2440 · 1470 · Κιαχτὰ · ΔΙΑΡΒΕΚΙΡ (Ἀμιδα) · Ἀντιαμὰν · Μπεανὶ · Ἀμάνου Ὄρη · Βιλαέτιον Μαμουρετὶν Ἀζίζ · Ἀγκυρα · Ἁλυς π. · Κεμμυρὰς · Ἀρεψὰν · Καισάρεια · Στεφανὰ 4000 · Ἀργαῖος · Ἀνακοῦ · Μαλακωπὴ · Ποταμία · Σαχὶρ · Γκιουσούν (Κουκουσός) 1412 · Ἀργαῖος 3590 · Ἀκσεράϊ · Μπεγιὰς-Σοῦ π. · Ἀκσεράϊ 2400 · Χασὰν Δάγ · Μισθὶ · Σιβρὶ-Χισάρ · Ἀνδάβαλα · Μάταλα · Φάρασα · Χατζίν · Ἀγκυρα · Ἁλυς π. · Ἀγκυρα · Ἀνακοῦ · Ἰνὶζεμοῦ · Ἀργαῖος